

<36604468970019 S

<36604468970019

Bayer. Staatsbibliothek

P. Lat. 239.

R. P. PETRI
BERCHORII
PICTAVIENSIS,
ORDINIS S. BENEDICTI
OPERA OMNIA:
OLIM IN TRES;
NUNC PRIMUM VERO PRO MAJORE COMMODITATE
IN SEX TOMOS DISTINCTA:

SIVE
REDUCTORIVM, REPERTORIVM, ET DICTIONARIVM
MORALE UTRIVSQUE TESTAMENTI QUADRIPARTITVM;

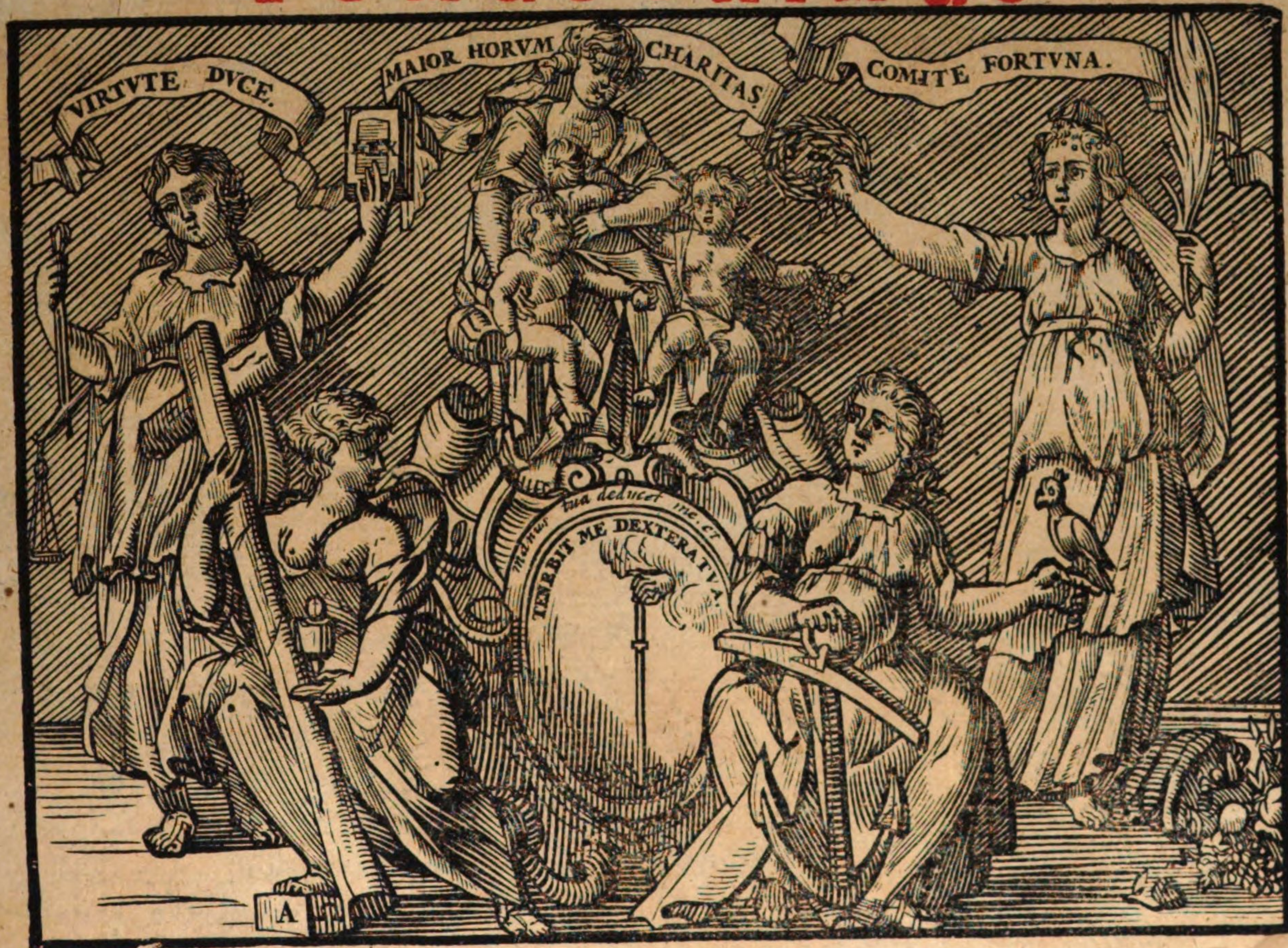
CATHOLICVM, PHILOSOPHICVM, HISTORICVM, TROPO-
logicum; & dogmaticum; variis rerum quarumvis definitionibus, Catholicæ Fidei dogmatibus,
Scripturarum figuris, Apophthegmatibus, Hieroglyphicis, nominum Etymologiis,
Rerum proprietatibus, Poëtarum fabulis, Historiarum & Exemplorum
cujusvis argumenti copiâ refertum:

*Locorum instar communium, ordine alphabetico digestum, hac postremâ editione correctum,
à variis mendis recognitum; locis tam S. Scriptura, quam SS. Patrum
auctum.*

AC PROINDE
Omnibus SS. Theologiæ Studiofis, & Verbi divini Concionatoribus perquàm
utile & necessarium,

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS PRIMUS.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Sumptibus Hæredum **JOH. WILH. FRIESSEM & JOH. EVERH. FROMART**
Bibliopolæ am Hoff. ANNO M, DCC. XII.

BERCHORII
OPERA OMNIA

IN SEX TOMOS DISTINCTA

CATHOLICUM, PHILOSOPHICUM, HISTORICUM, T. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Bayrische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

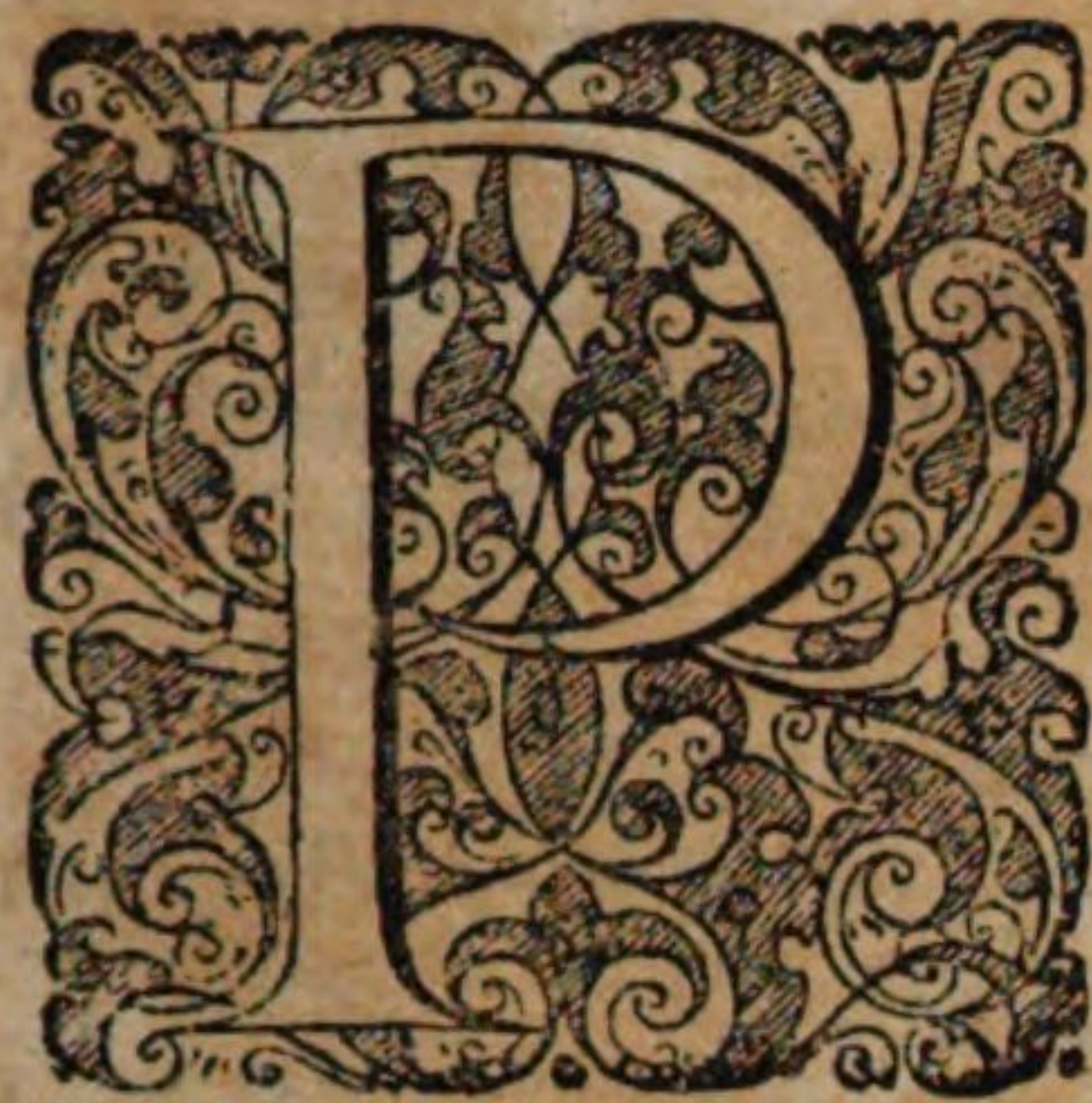
EDITIO MONASTICA
TOMUS PRIMUS

AD PRIMUM TOMUM PERTINENTIA

ELOGIA ET TESTIMONIA DE PETRO BERCHORIO.

Tithemius de Script. Eccles.

PETRUS BERCHORII, natione Gallus, patria Piſtaviensis, Prior monasterij B. Eligij Parisiensis, Ordinis Divi patris Benedicti, vir in divinis scripturis studiosissimus, & valde eruditus, atque in secularibus literis egregie doctus, in declamandis sermonibus ad populum excellentis ingenij, philosophus, historiologus, & cosmographus insignis.

Scripsit multa praeclara volumina, quibus nomen suum ad posteritatis notitiam cum gloria transmisit, è quibus ista feruntur.

Ad Ioannem de Pratis Episcopum Praenestinum sacrosanctae Ecclesiae Romanae Cardinalem scripsit magnum & egregium opus, quod in tribus voluminibus jam est impressum, est praedicatoribus simplicioribus non inutile, quod DICTIONARIUM appellant, sed ipse illud pranotare voluit.

REPERTORIUM MORALE. l. 3. Reverendo in Christo Patri.

REDUCTORIUM QUOQUE MORALE. Videte quoniam non solum.

INDUCTORIUM MORALE. l. 3.

BREVIARIUM HISTORIARUM BIBLIAE. l. 1. Considerans historia.

COSMOGRAPHIAM. l. 1.

SERMONES VARIOS. l. 2.

Et alia multa. Denique ad instantiam Ioannis Regis Franciae, Titum Livium in Gallicam linguam convertit.

Et notandum, quod trium operum moralium, quae primo consignavimus loco, unum, quod tribus magnis voluminibus constat, quorum, REDUCTORII moralis una pars omnes libros Bibliae historiales moraliter complectens impressa est, & incipit à Genesific: Deus in mundi creatione, &c.

Feruntur ejus ad diversos EPISTOLAE, & parvi, sed multi tractatus.

Claruit temporibus Caroli Imp. IV. & Innocentij Papa VI. Anno Domini 1360.

Sixtus Senensis, Bibl. Sanctae. l. 4.

Petrus Berchorius natione Gallus, patria Piſtaviensis, Prior monasterij S. Eligij Parisiensis Ord. Benedictini, scripsit in totam Bibliam quatuor insignia volumina:

Quorum PRIMUM inscripsit MORALE REDUCTORIUM UTRIUSQUE TESTAMENTI, in triginta quatuor libros divisum, in quo praetermissa historico sensu, breviter universa capita scripturae tropologice exposuit, intermixtis interdum allegorijs: styloque usus demisso & aperto, & ad sensus animi explicandos maxime accommodato, operis initium est: Cum jam per opacam naturae sylvam.

SECUNDUM volumen REPERTORIUM MORALE, sive DICTIONARIUM BIBLICUM, pranotatum est, tribus magnis voluminibus distinctum, & per ordinem Alphabeti digestum, cujus initium est: Reverendo in Christo Patri.

TERTIUM quod INDUCTORIUM MORALE inscribitur, in tres libros partitum incipit: Videte quoniam non solum.

QUARTUM quod BREVIARIUM HISTORIARUM BIBLIAE dicitur, sic incipit: Considerans historiae. Claruit temporibus Caroli Imp. IV. & Innocentij Papa VI. Anno Domini 1360.

Antonius Possevinus in Apparatu Sacro.

Petrus Berchorius, Piſtaviensis Gallus, Ord. Benedicti, & Prior Cœnobij S. Eligij Parisiensis, DICTIONARIUM, sive REPERTORIUM MORALE composuit, quod dictiones ferè omnes sacrae Theologiae studiosis, ac verbi divini Concionatoribus usui futurum, locorum communium instar, alphabetico ordine complectitur, earumque significationes moribus accommodat.

Cum autem vix reperiretur, (licet Norimberge anno 1489. Parisijs anno 1521. Lugduni anno 1520. exivisset in lucem) denuò apud Casparum Bindonum Typographum Venetum prodijt, anno 1589.

Notatiuncula.

Habes hic varias Berchorii editiones à Possevino assignatas: sed an totum opus apud tam varios Typographos iis annis prodierit, jure dubites. Nos hic consignabimus, quas ipsi vidimus.

REPERTORIUM MORALE impressum est Lugduni per M. Iacobum Sacon, anno Domini 1517.

Ibidem excudit REDUCTORIUM MORALE IN BIBLIA Matthias Bonhome anno 1536.

Omnia Berchorii opera Venetiis prodire apud hæredem Hieronymi Scoti anno 1553.

LECTORI S.

MICE Lector, vides variè à variis Berchorii Tomos constitui. Sed in hac re ipsi potius auctori credamus, qui præfatione REDUCTORII MORALIS in tres potissimum Tomos opus suum universum distribuit.

PRIMUS complectitur REDUCTORIUM MORALE, qui 16. libris comprehenditur. Quorum 14. de RERUM PROPRIETATIBUS agunt, 15. de POETARUM FABULIS, 16. vero DE S. SCRIPTURARUM FIGURIS.

SECUNDUS continet REPERTORIUM seu DICTIONARIUM MORALE, quo ordine alphabetico OMNIA BIBLIORUM VOCABULA exponuntur.

TERTIUS appellatur INDUCTORIUM MORALE; quo agitur de DIVERSIS THEMATIBUS, & AUCTORITATIBUS, & QUIBUSDAM BREVIBUS COLLATIONIBUS: quæ quidem hic tertius Tomus non prosequitur, sed congrua facta inductione profusiore eorum explicatione ad secundum tomum Lectorem ablegat.

Atque hæc de suis operibus præfatur ipse Berchorius loco supra citato. Nos vero etsi nullum non lapidem moverimus, ut ea omnia assequeremur, nondum tamen tam felicibus esse licuit. Nam Tertius Tomus, ut eum inscripsit Berchorius, in omnibus editionibus (quas quidem vidimus) desideratur, & ex primo liber 15. qui est de POETARUM FABULIS.

Notandum tamen nos hac postrema editione, Sixtum Senensem secuti, ordinem mutasse.

Primum enim Tomum, qui libris 34. totam S. Scripturam percurrit, fecimus, cui Secundum, (Reductorium morale, sive de Rerum proprietatibus intitulatum, & 14. libris distinctum) conjunximus.

Tertium verò Tomum sive Dictionarium in duas partes secimus, quarum prior solum progreditur usque ad literam D. exclusive, quæ commodè cum primo & secundo Tomis conjungi in uno volumine poterit; Altera verò tertii Tomi sive Dictionarii pars incipit à litera D. usque ad finem operis, quæ alterum volumen constituit, sicque omnia hæc simul opera Berchorii, duo iusta volumina constituent, cum alioquin totum Dictionar. sive tertius Tomus nimis magnus fuisset: poterit tamen quilibet in compingendo distinguere tomos uti plaquerit.

ELENCHUS EORUM, QVÆ HISCE TRIBVS PETRI BERCHORII PICTAVIENSIS, TOMIS CONTINENTVR.

Tomus Primus triginta quatuor libris: continet

Reductorium ejus Morale super totam Bibliam.

Tomus Secundus, sive de Rerum proprietatibus, decem & quatuor libris divisus. Quorum

- I. Agit de Deo, Angelis, spiritibus sensibilibus, qualitatibus, & humoribus.
- II. De his, quæ constituunt hominis formationem, scil. de corpore, & membris tam generalibus, quam particularibus, secundum ordinem, quo in corpore sunt locata.
- III. De his quæ variant hominis conditionem, & de his, quæ faciunt ad sui esse conservationem, & sic ibi agitur de diversis generibus personarum Patre, filio, domino, servo, & similibus, & de illis sex accidentibus quæ sanitatem conservant, scil. somno & vigilia, exercitio, quiete.
- IV. De his quæ faciunt ad hominis destructionem scil. de infirmitatibus & de morte.
- V. De his quæ pertinent ad cœli & corporum cœlestium naturam, & ad temporum varietatem.
- VI. De materia & forma, igne, aere & eorum impressionibus.
- VII. De aeris ornatu, nempe de volatilibus.
- VIII. De aquis & fluminibus.
- IX. De monstris marinis, & piscibus.
- X. De animalibus, vermibus, & serpentibus.
- XI. De terra & ejus partibus, nec non de gemmis, & lapidibus pretiosis.
- XII. De herbis, arboribus & plantis.
- XIII. De rerum accidentibus, nempe de coloribus, odoribus, saporibus, liquoribus, ovis, mensuris, numeris ponderibus, instrumentis, sonis &c.
- XIV. De naturæ mirabilibus.

Tomus Tertius verò

Repertorium, vulgò Dictionarium Morale, secundum ordinem Alphabeti distinctum.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM

REDUCTORII MORALIS PETRI BER-

CHORII SUPER TOTA BIBLIA.

SIVE TOMI PRIMI.

Liber I. Super Genesim.

- CAP. I. **I**n principio creavit deus calum & terram.
2. Igitur perfecti sunt cali & terra.
 3. Sed & serpens erat callidior.
 4. Adam vero cognovit uxorem suam Hevam, quæ concepit & peperit Cain, dicens: Possedi hominem per deum.
 5. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filij Dei filias.
 6. Recordatus autem deus Noe.
 7. Benedixitque deus Noe & filiis ejus.
 8. Erat autem terra labij unius.
 9. Dixit autem Dominus ad Abraham.
 10. Ascendit ergo Abraham de Aegypto.
 11. His itaque transactis, factus est sermo Domini.
 12. Igitur Sarai uxor Abraham.
 13. Postquam vero nonaginta, & novem annorum.
 14. Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre.
 15. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere.
 16. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat, & implevit.
 17. Quæ postquam gesta sunt, tentavit deus.
 18. Erat autem Abraham senex dierumque multorum.
 19. Senuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus.
 20. Vocavitque itaque Isaac Iacob.
 21. Profectus ergo Iacob venit in terram Orientalem.
 22. Cernens autem Rachel quod infœcunda esset.
 23. Egressa est autem Dina filia Lia.
 24. Ioseph cum sedecim esset annorum.
 25. Eodem tempore.
 26. Igitur Ioseph ductus est in Aegyptum.
 27. His itaque gestis accidit ut peccarent.
 28. Post duos annos vidit Pharao somnium.
 29. Interim fames per omnem terram vehementer.
 30. His ita transactis nuntiatum est.

Liber II. Super Exodum.

- CAP. I. **H**ac sunt nomina filiorum Israel.
2. Respondens Moyses ait: Non credent mihi.
 3. Dixitque Dominus ad Moysen, Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus.
 4. Dominus deus Hebræorum misit me ad te.
 5. Dixit autem Dominus ad Moysen.
 6. Dixit quoque Dominus ad Moysen & Aaron in terra Aegypti.
 7. Locutus est Dominus ad Moysen.
 8. Persequentesq; Aegypti, ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus ejus & equites.
 9. Tulit autem Moyses Israel de mari rubro.
 10. Profectique de Helim venit omnis multitudo.
 11. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel.
 12. Mense tertio egressionis Israel de terra Aegypti.
 13. Hæc sunt judicia quæ propones eis.
 14. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem,
 15. Non suspicies vocem mendacij.
 16. Ascende ad Dominum.
 17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis.
 18. Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas.
 19. Facies & altare de lignis sethim.
 20. Præceptum est Moysi, quod applicaret ad se Aaron.
 21. Sed & hoc facies ut mihi in sacerdotio consecrentur,
 22. Facies quoque altare ad adolendum thimiama,

23. Videns autem populus quod moram faceret Moyses.
24. At deinceps, præcide aut tibi duas tabulas.
25. Locutusque est Dominus ad Moysen, Mense primo.

Liber III. Super Leviticum.

- CAP. I. **V**ocavit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonij, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Homo qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus.
2. Quod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus volueris offerre marem sive fœminam, immaculata offeret coram Domino.
 3. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, anima quæ peccaverit.
 4. Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens.
 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens.
 6. Locutusq; est Dominus ad Moysen, & Aaron: Homo in cuius cute.
 7. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus.
 8. Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron dicens.
 9. Locutusq; est Dominus ad Moysen post mortem duorum.
 10. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron.
 11. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad omnem.
 12. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Hac loqueris.
 13. Dixit quoque Dominus ad Moysen, Loquere ad sacerdotes.
 14. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.
 15. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Filiis Israel, & dices ad eos.
 16. Locutusq; est Dominus ad Moysen in monte Sinai.
 17. Locutus est Dominus ad Moysen, &c.

Liber IV. Super librum Numerorum.

- CAP. I. **L**ocutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Singuli per turmas.
2. Locutus est Dominus ad Moysen & Aaron dicens: Tolle summam filiorum.
 3. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Præcipe filiis Israel.
 4. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.
 5. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.
 6. Locutusq; est Dominus ad Moysen in deserto Sinai.
 7. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Fac duas tabas.
 8. Interea ortum est murmur populi.
 9. Locutusque est Maria ad Aaron contra Moysen propter uxorem.
 10. Profectus est populus de Haseeroth fixis tentoriis.
 11. Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa.
 12. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios.
 13. Ecce autem Cori filius Isnar, filij Caath.
 14. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad.
 15. Dixitq; Dominus ad Aaron. Tu & filij tui, & domus patris tui.
 16. Locutusq; est Dominus ad Moysen Aaron, dicens: Ista est Religio.
 17. Veneruntque filij Israel, & omnis multitudo in desertum Sim.
 18. Quod cum audivisset Chananeus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam.
 19. Profectique castra metati sunt in campatribus Moab.
 20. Morabatur autem eo tempore Israel in Sethim.
 21. Accesserunt autem filia Saphaad.
 22. Dixit quoque Dominus ad Moysen. Præcipe filiis Israel. Et. Mensis etiam septimi prima dies.
 23. Narravitque Moyses filiis Israel omnia quæ ei Dominus imperarat.
 24. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: ulciscere prius filios Israel.
 25. Filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa.
 26. Hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campatribus Moab.
 27. Accesserunt autem, & Principes familiarum Galaad.

Index Reductorii Moralis:

Liber V. Super Deuteronomium.

- CAP. I.** Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram.
 2 Omne mandatum quod ego præcipio tibi.
 3 Septimo anno facies remissionem, qua hoc ordine celebrabitur.
 4 Observa mensem novarum frugum.
 5 Non immolabis Domino Deo tuo ovem & bovem.
 6 Non habebunt Sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui de eadem Tribu.
 7 Si exieris ad bellum contra hostes tuos.
 8 Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.
 9 Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem.
 10 Non intrabit Eunuchus attritus vel amputatus testiculis
 11 Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam.
 12 Si fuerit causa inter aliquos, & interpellaverit iudices.
 13 Si autem audieris vocem Domini Dei tui.
 14 Percutiat de Dominus egestate, febris, frigore.

Liber VI. Super Josue.

- CAP. I.** Misit igitur Josue filius Nun de Sethim duos viros exploratores.
 2 Igitur Josue de nocte consurgens movit castra.
 3 Quibus transgressus, dixit Dominus ad Josue, Elige duodecim viros.
 4 Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum.
 5 Iericho autem clausa erat timore filiorum Israel.
 6 Filij autem Israel prævaricati sunt mandatum.
 7 Dixit autem Dominus ad Josue.
 8 Quibus auditis cuncti reges.
 9 Quacum audisset Adonisedec rex Ierusalem.
 10 Quacum audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madan.
 11 Hi sunt reges quos percusserunt filij Israel, & possederunt terram eorum.
 12 Igitur fors filiorum Iuda per cognationes suas.
 13 Cecidit quoque fors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho.

Liber VII. Super libros Judicum.

- CAP. I.** Post mortem Josue, consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes.
 2 Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum silentium.
 3 Addideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini.
 4 Cecineruntque Debhora, & Barac filius Abinoem.
 5 Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini.
 6 Igitur Ieroboam qui & Gedeon, de nocte consurgens.
 7 Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti.
 8 Abijt autem Abimelech filius Ieroboam in Sichem.
 9 Fuit illo tempore Iephre Galaadites vir fortissimus atque pugnator.
 10 Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini.
 11. Descendit ergo Samson in Thaannata, videnque ibi mulierem.
 12 Post aliquantulum autem temporis cum dies triticea.
 13 Post aliquantulum autem temporis.
 14 Abijt quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem.
 15 Ruitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim.
 16 Fuit quidam vir Levites habitans in latere.
 17 Egredi itaque sunt omnes filij Israel.

Liber VIII. Super librum Ruth.

- CAP. I.** In diebus unius iudicis.

Liber IX. Super librum primum Regum.

- CAP. I.** Fuit vir unus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim.
 2 Exultavit cor meum Domino.
 3 Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Eli.
 4 Et factum est in diebus illis convenerunt Philistij.
 5 Philistij autem tulerunt arcam Dei, & asportaverunt.
 6 Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum septem mensibus.
 7 Et erat vir de Benjamin in nomine Cui filius Abiel.
 8 Et factum est quasi post mensem ascendit Naam.
 9 Dixit autem Samuel ad universum Israel, ecce audivi vocem vestram.
 10 Et accidit in quadam die ut diceret Ionathas,
 11 Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus.
 12 Dixitque Dominus ad Samuelem Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim.

- 13 Congregantes autem Philistij agmina sua in prælium.
 14 Et factum est cum compleisset loqui ad Saul.
 15 Locutus est autem Saul ad Ionatham filium suum.
 16 Venit autem David in Nobe ad Abimelech Sacerdotem.
 17 Abijt ergo David inde, & fugit in speluncam.
 18 Et annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philistij.
 19 Ascendit ergo David inde, & habitavit in locis.
 20 Mortuus est autem Samuel, & congregatus est universus Israel.
 21 Et venerunt Ziphai ad Saul in Gabaa dicentes.
 22 Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philistij.
 23 Cumque venissent David, & viri eius in Sicelech.
 24 Philistij autem pugnabant adversum Israel.

Liber X. Super secundum Regum.

- CAP. I.** Factum est autem postquam mortuus est Saul.
 2 Facta est autem longa concertatio inter domum Saul & inter domum David.
 3 Audivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron.
 4 Et venerunt universæ tribus Israel ad David.
 5 Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israel.
 6 Nuntiatumque est regi David, quod benedixisset Dominus, Obbededom.
 7 Factum est autem post hæc, ut moreretur Rex filiorum Amon.
 8 Factum est autem vertente anno, eo tempore quo solent Reges ad bella procedere.
 9 Misit ergo Dominus Nathan ad David, qui cum venisset ad eum.
 10 Factum est autem post hæc, ut Absalon filij David sororem.
 11 Intelligens autem Iobab filius Sarvia, quod cor regis verum esset.
 12 Igitur post hæc fecit sibi Absalon currus, & equites.
 13 Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba,
 14 Dixit ergo Achitophel ad Absalon, Eligam mihi duodecim millia virorum.
 15 Igitur considerato David populo suo constituit super eos tribunos.
 16 Nuntiatum est autem Iobab, quod rex staret & lugeret filium suum.
 17 Accidit quoque ut ibi esset vir Bebal nomine Seba.
 18 Dixit itaque Iobab ad Amasam, Salve mi frater.
 19 Facta est quoque fames in diebus David in tribus annis jugiter.
 20 Et addidit furor Domini irasci contra Israel.

Liber XI. Super tertium Regum.

- CAP. I.** Et rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies.
 2 Appropinquaverunt autem dies David ut moreretur.
 3 Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis.
 4 Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel.
 5 Factum est autem quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israel.
 6 Domum autem suam edificavit Salomon tredecim annis.
 7 Factum est autem cum perfecisset Salomon edificium domus Domini.
 8 Sed & Regina Saba audita fama Salomonis.
 9 Rex autem Salomon adamavit mulieres alienas.
 10 Venit autem Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat.
 11 Et ecce vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel.
 12 In tempore illo agrotavit Abia filius Ieroboam.
 13 Factus est autem sermo Domini ad Iebu filium Hanani.
 14 Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab.
 15 Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam.
 16 Nuntiavit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias.
 17 Porro Benadab rex Syria congregavit omnem exercitum suum.
 18 Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth.
 19 Transiverunt igitur tres anni absque bello inter Syriam & Israel.

Liber XII. Super quartum Regum.

- CAP. I.** Prævaricatus est autem Moab in Israel.
 2 Factum est autem cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum.
 3 Ioram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria.
 4 Mulier autem quadam de uxoribus prophetarum clamabat ad Elisam.
 5 Erat autem fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram eo
 6 Naam Princeps militia regis Syria.
 7 Dixerunt autem filii prophetarum ad Elisam.
 8 Dixit autem Elisus: Audite verbum Domini, Hæc dicit Dominus: In tempore.
 9 Elisus autem locutus est ad mulierem, cuius vivere fecerat filium.

Index Reduct orii Moralis.

- 10 Elifaus autem Propheta, vocavit unum de filiis Prophetarum.
- 11 Erant autem Achab septuaginta filii.
- 12 Athalia vero Mater Ochozia, videns mortuum filium suum.
- 13 Anno vigesimo tertio Ioas filii Ochozia Regis Iuda.
- 14 In anno secundo Ioas filii Ioachaz regis Israel: regnavit Amasias.
- 15 Anno decimo septimo Phacez filii Romelia regnavit Achaz.
- 16 Anno duodecimo Achaz regis Iuda, regnavit Ozea filius Hela.
- 17 Cumque ibi habitare coepissent, non timebant Dominum.
- 18 Anno tertio Ozea filii Hela regis Israel.
- 19 In diebus illis. Agrotavit Ezechias usque ad mortem.
- 20 Et renunciaverunt regi quod dixerat. Qui misit & congregati sunt ad eum.
- 21 In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor Rex Babylonis.
- 22 Factum est autem anno novo regni ejus mense decimo.

Liber XIII. Super secundum Paralipomenon.

- CAP. 1. Dormivit autem Abia cum Patribus suis.
- 2 Post hac congregati sunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis.
 - 3 Septem annorum erat Ioas, cum regnare coepisset.
 - 4 Viginti quinque annorum erat Amasias, cum regnare coepisset.
 - 5 Amasias quoque post eadem Idumaorum, & allatos deos filiorum Seir.
 - 6 Omnis autem populus Iuda filium ejus Oziam, &c.

Liber XIV. Super primum Esdræ.

- CAP. 1. In anno primo Cyri Regis Persarum, ut compleretur Verbum Domini.
- 2 Factum est autem cum audisset Sanaballat.
 - 3 Postquam autem hac completa sunt.

Liber XV. Super tertium Esdræ.

- CAP. 1. Rex Darius fecit cenam magnam omnibus vernaculis suis.
- 2 Et inchoavit sequens dicere, quis dixit de fortitudine Regis.
 - 3 Tertius qui dixerat de mulieribus & veritate.
 - 4 Et inchoavit loqui de veritate.

Liber XVI. Super quartum Esdræ.

- CAP. 1. Hec dicit Dominus. Ego eduxi populum istum de servitute.
- 2 Ecce dies venient, in quibus apprehendentur, qui inhabitant terram in censu milio.
 - 3 Dominator Domine ex omni sylvæ terra, & omnibus arboribus ejus
 - 4 Interroga eam quæ parit, & dicet tibi.
 - 5 Et dixit ad me, initio terreni orbis, & antequam starent exitus sæculi
 - 6 Et videbunt, qui recepti sunt homines.
 - 7 Et die secundo creasti Spiritum firmamenti.
 - 8 Et factum est, cum finisset loqui verba hæc.
 - 9 Et respondit ad me & dixit: Hoc sæculum fecit altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.
 - 10 Et factum est post dies septem, & somniavi somnium nocte.

Liber XVII. Super Tobiam.

- CAP. 1. Tobias ex tribu & civitate Nephtali qua est in superioribus.
- 2 Post vero cum esset dies festus Domini.
 - 3 Tunc Tobias ingemuit.
 - 4 Tunc respondit Tobias Patri suo, & dixit omnia quæcunque.
 - 5 Profectus est autem Tobias, & canis secutus est eum.
 - 6 Postquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.
 - 7 Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel.

Liber XVIII. Super Judith.

- CAP. 1. Arphaxad, itaque Rex Medorum, subjugaverat multas gentes.
- 2 Tunc miserunt legatos suos universarum urbium.
 - 3 Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant terra Iudæ.
 - 4 Nunriatumque est Holoferni Principi militia Assyriorum.
 - 5 Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis.
 - 6 Quibus ascendentibus, Judith ingressa est oratorium suum.
 - 7 Factum est autem cum cessasset clamare ad Dominum.

Liber XIX. Super Hesther.

- CAP. 1. In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque ad Æthiopiam.
- 2 Hic itaque gestis, postquam Regis Assueri indignatio deferbuerat.
 - 3 Post hac Rex Assuerus exaltavit Amen filium Amadathi.
 - 4 Quæcum audisset Mardocheus, scindit vestimenta sua.

- 5 Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis.
- 6 Rex vero Assuerus omnem terram & cunctas maris insulas.
- 7 Rex magnus Ataxerxes India usque Æthiopiam.

Liber XX. Super Job.

- CAP. 1. Vir erat in terra Hus nomine Iob.
- 2 Factum est autem cum quadam die venissent Filii Dei.

Liber XXI. Super Esaiam.

- CAP. 1. Visio Isaia filii Amos.
- 2 Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ sue.
 - 3 In anno quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem.
 - 4 In diebus illis agrotavit Ezechias usque ad mortem.

Liber XXII. Super Jeremiam.

- CAP. 1. Hec dicit Dominus ad me, Vade & posside tibi lumbare.
- 2 Ostendit mihi Dominus & ecce duo calathi.
 - 3 Verbum quod factum est ad Jeremiam à Domino, quando Nabuchodonosor.
 - 5 Audivit autem Saphatias filius Nahan & Gedelias filius Phassur.
 - 6 Et factum est in mense septimo, venit Ismael filius Nathania.
 - 7 Et accesserunt omnes Principes bellatorum & Iohannam filius Caree.

Liber XXIII. Super Ezechielem.

- CAP. 1. Et factum est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis.
- 2 Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.
 - 3 Et tu fili hominis sume tibi laterem, & pones.
 - 4 Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea.
 - 5 Et clamavit in auribus meis voce magna dicens: Appropinquaverunt.
 - 6 Et factus est sermo Domini, ad me, dicens: Fili hominis Vaticinare.
 - 7 Et factus est sermo Domini, ad me, dicens: Fili hominis notas fac.
 - 8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis propone:
 - 9 Et tu fili hominis assume planctum super Principes Israel.
 - 10 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis pone faciem tuam.
 - 11 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, dua mulieres.
 - 12 Et factum est Verbum Domini ad me, dicens: Tu ergo fili hominis assume.
 - 13 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili.
 - 14 In anno decimo, & duodecimo mense, una die mensis.
 - 15 Et factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis.
 - 16 Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu.
 - 17 Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis.
 - 18 Et introduxit me in templum, & mensus est frontes.
 - 19 Et convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respicit ad Orientem.
 - 20 Hæc dicit Dominus, Porta atrii interioris quæ respicit ad Orientem.
 - 21 Et convertit me ad portam domus, & ecce aqua egrediebantur.

Liber XXIV. Super Danielelem.

- CAP. 1. Anno tertio regni Ioachim, regis Iuda.
- 2 In anno secundo regni Nabuchodonosor. Vidit Nabuchodonosor somnium.
 - 3 Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream.
 - 4 Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.
 - 5 Balthasar Rex fecit grande convivium optimatibus suis mille.
 - 6 Anno primo Balthassar Regis Babylonis, Daniel somnium vidit.
 - 7 Anno tertio regni Balthassar regis visio apparuit mihi.
 - 8 Anno tertio regni Cyri Regis Persarum verbum revelatum est.
 - 9 Erat vir habitans in Babyone, & nomen ejus Ioachim.

Liber XXV. Super Jonam.

- CAP. 1. Et factum est Verbum Domini ad Ionam filium Amathi.

Liber XXVI. Super Zachariam.

- CAP. 1. In mense octavo in anno secundo Darii Regis, factum est Verbum Domini ad Zachariam.
- 2 Et reversus est Angelus qui loquebatur in me, & suscitavit me.
 - 3 Et conversus sum. Et levavi oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans.
 - 4 Et conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi.

Index Reductorii Moralis.

Liber XXVII. Super librum Machabæorum.

- CAP. 1. Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo.
 2 In diebus illis surrexerunt Mathathias filius Joannis, filii Simeonis.
 3 Surrexit Judas Machabeus pro patre suo, & juvabant eum fratres sui.
 4 Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, mille equites electos.
 5 Dixit autem Judas, & fratres ejus.
 6 Et factum est ut audierunt gentes in circuitu, quia adificatum est altare.
 7 Et Rex Antiochus per ambulavit superiores regiones.
 8 Anno cētesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius.
 9 Et audivit Judas nomen Romanorum, qui sunt potentes viribus.
 10 Interea ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor.
 11 Et anno cētesimo quinquagesimo ascendit Alexander Antiochi filius.
 12 Et Rex Ægypti congregavit exercitum sicut arenam quæ est in littore maris.
 13 Et vidit Jonathas quia tempus eum juvat.
 14 Anno centesimo septuagesimo secundo congregavit Rex Demetrius exercitum.

Liber XXVIII. Super secundum librum Machabæorum.

- CAP. 1. Fratribus qui sunt per Ægyptum Judæis, salutem dicunt fratres qui sunt in Jerosolymis.
 2 Invenitur autem in descriptionibus Jeremiæ Propheta, quod jussit eos ignem accipere.
 3 Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace.
 4 Simon autem predictus pecuniarum & patriæ delator.
 5 Sed non post multum temporis, misit Rex senem quendam Antiochenum.
 6 Machabeus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente.
 7 His factis pactionibus, Lycias pergebat ad Regem.
 8 Sed post triennii tempus cognovit Judas, & qui cum eo erant.

Liber XXIX. Super Matthæum.

- CAP. 1. Cum natus esset Jesus in Bethlehem.
 2 In diebus autem illis venit Joannes Baptista predicans in deserto.
 3 Tunc Jesus dictus est in desertum à spiritu.
 4 Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem.
 5 Cum ascendisset Jesus de monte.
 6 Et ascendens Jesus in naviculam, transfretavit.
 7 Et factum est cum consummasset Jesus præcipiens.
 8 Abiit Jesus per sata sabbatho.
 9 Exiens Jesus de domo sedebat secus mare.
 10 Audivit Herodes tetracha famam Jesu, & ait pueris suis.
 11 Tunc acceperunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ & Pharisei.
 12 Jesus autem convocatis discipulis suis, dixit.
 13 Et post dies sex assumpsit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem.
 14 In illa hora acceperunt discipuli ad Jesum, dicentes, quis putas.
 15 Simile est regnum cælorum.
 16 Et cum appropinquasset Jerosolymis & venisset Bethphage.
 17 Simile factum est regnum cælorum homini regi qui fecit.
 18 Et factum est cum consummasset Jesus sermones hos.
 19 Mane autem facto.
 20 Vespere autem Sabbathi quæ lucebat in prima Sabbathi.

Liber XXX. Super Marcum.

- CAP. 1. Et introivit iterum in Synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam.
 2 Et convenerunt ad eum Principes & Pharisei.
 3 Et dicebat illis, Amen dico vobis, quia sunt quidam de his stantibus.
 4 Et inde exurgens venit in fines Judeæ.
 5 Erat autem Pascha & azyma post biduum.
 6 Et cum transisset Sabbathum Maria Magdalena.

Liber XXXI. Super Lucam.

- CAP. 1. Fuit in diebus Herodis Regis Judæ, Sacerdos quidam nomine Zacharias.
 2 Factum est autem in diebus illis, Exiit edictum à Cesare Augusto.
 3 Jesus autem plenus Spiritu sancto egressus à Jordane.
 4 Factum est autem cum turba irruerunt in eum, ut audirent Verbum Dei.
 5 Cum autem implevisset omnia verba sua in aures.
 6 Aderant autem quidam in ipso tempore, nuntiantes illi de Galilæa.

- 7 Et factum est cum intraret Jesus in domum cujusdam Principis Phariseorum.
 8 Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.
 9 Dicebat autem ad discipulos suos, Homo quidam erat dives qui habebat villicum.
 10 Et ait ad discipulos suos, impossibile est, ut non veniant scandala.
 11 Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare
 12 Et ingressus per ambulabat Iericho.
 13 Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua.
 14 Appropinquabat autem dies festus azymorum.
 15 Una autem Sabbathi valde diluculo, venerunt ad monumentum,

Liber XXXII. Super Joannem.

- CAP. 1. Et die tertia nuptia facta sunt in Cana Galilæa.
 2 Ut ergo cognovit Iesus.
 3 Post hæc erat festus dies Iudeorum.
 4 Iesus autem perrexit in montem Olivæ.
 5 Et præteriens Iesus vidit hominem cacum à nativitate.
 6 Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.
 7 Una autem Sabbathi Maria Magdalena venit mane.
 8 Postea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tyberiadis.

Liber XXXIII. Super Acta Apostolorum.

- CAP. 1. Primum quidem sermonem feci de omnibus ð Theophile.
 2 Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter.
 3 Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum.
 4 Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes.
 5 In diebus autem illis crescente numero discipulorum.
 6 Saulus autem erat consentiens neci ejus.
 7 Vir autem quidam erat in Casarea nomine Cornelius
 8 Eodem autem tempore misit Herodes rex manus ut affligeret quosdā.
 9 Factum est autem Iconii, ut simul introirent in Synagogam.
 10 Et quidam descendentes de Iudæa docebant fratres.
 11 Pervenit autem Derben & Lystram, Et ecce discipulus quidam.
 12 Cum autem per ambulassent Amphibolim & Apolliniam.
 13 Factum est autem cum Apollo esset Corinthi.
 14 Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis.
 15 Cum autem factum est ut navigarem abstrahi ab eis.
 16 Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso.
 17 Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam.
 18 Et cum evasissemus tunc cognovimus, quia Melita.

Liber XXXIV. Super Apocalypsim.

- CAP. 1. Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis.
 2 Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet.
 3 Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe, Hæc dicit, qui habet septem Spiritus Dei.
 4 Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo.
 5 Et vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris.
 6 Et quatuor animalia singula eorum habebant.
 7 Et vidi quod aperuisset agnus unum de septem sigillis.
 8 Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ.
 9 Et cum aperuisset sigillum septimum factum est silentium in cælo.
 10 Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo.
 11 Et datus est mihi calamus similis virgæ.
 12 Et signum magnum apparuit in cælo. Mulier amicta sole & luna sub pedibus ejus.
 13 Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem.
 14 Et vidi, & ecce agnus stabat supra montem Sion.
 15 Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile.
 16 Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi.
 17 Et venit unus de septem Angelis qui habebant septem phialas.
 18 Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo.
 19 Post hæc audiivi quasi vocem turbarum multarum.
 20 Et vidi Angelum descendentem de cælo habentem clavem abyssi.
 21 Et vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum.
 22 Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ splendidum tanquam crystal lum.

F I N I S.

MATE-

MATERIÆ SINGULARES OPERIS REDUCTORII MORALIS SUPER TOTA BIBLIA.

Ordine aptissimo secundum numerum librorum ac capitulorum, una cum elementorum appositione hic colliguntur: ut facilius occurrat quod candidus lector optat.

A
ARON filij eius ad sacerdotium electi fuerunt, libr. 2. cap. 20. d
Aarōn virga floruit, lib. 4. cap. 14. a
Aaron quomodo interpretatur, libro 4. c. 14. b
Aaron dictum est servare sacerdotium, l. 4. c. 15. c
Abisa virgo pulcherrima, l. 9. c. h
Abimelech spurius Gedeonis factus est rex, l. 7. c. 8. f
Absalon Amon interfecit, l. 10. c
Absalon patris faciem ad duos annos non vidit, l. 10. c. 10. c. 11. c
Absalon præcepit segetes comburi, l. 10. c. 11. c
Absolon à Joab tribus lanceis perfoctus interiit, l. 10. c. 15. b
Abietes sunt pauperes, l. 23. c. 12. b
Abstinencia adjiciet vitam, l. 24. c. 1. c
Abel munera accepta fuerunt Deo, l. 1. c. 4.
Abrahæ sacrificium, l. 1. c. 11. c
Abrahæ prima uxor quæ fuit, l. 1. c. 12. b
Abrahæ de præcepto Domini proprium filium immolare voluit, l. 1. c. 17. f
Abstinentiæ sobrietas per Beryllum intelligitur, l. 2. c. 20. d
Activi occupantur circa terrena, l. 1. c. 5. b
Activa vita cui comparatur, l. 1. c. 20. g
Achates tempestatem avertit, l. 2. c. 20. d
Accipiter l. 3. c. 4. g
Achir princeps, l. 3. c. 4. g
Achtopol summus consiliarius David, ille primus dominum suum negavit, l. 10. cap. 14. h
Achimaas nuntiavit David regi mortem filii sui Absalonis, l. 10. c. 15. c
Achab rex nequissimus, l. 12. c. 15. c
Achab contra seipsum sententiam tulit, l. 11. c. 17. f
Adversitas aperit oculos, l. 33. c. 7. a
Adulator dicitur imago, l. c. 8. c
Adulatoris verba per lac intelliguntur, l. 9. c. 1. f
Adulatores à principibus admitti non debent, l. 10. c. 1. b
Adulteri in propriis uxoribus puniuntur, l. 10. c. 9. a
Adulatoris astutia reprehenditur, lib. 10. c. 13. f
Adonias senior filius David, l. 11. c. 1. a
Addo propheta vir Dei nominatus à leonibus interiit, l. 11. c. 11. c
Adulatores prospera dicere solent, l. 11. c. 19. h
Adonis juvenis filius matris, l. 23. c. 4
Adam in campo Damasceno creatus, l. 23. c. 7. h
Advocatus dives comparatur ariet, l. 24. c. 7. c
Adam sexta die formatus, l. 1. c. 3. c
Adæ generatio, l. 1. c. 4. g
Adulterini filii sunt gigantes in Ecc. l. 1. c. 5. l. a
Bergor. Reduct.

Adversitas à mundo datur, l. 1. c. 30. g
Adipum tria genera Dominus voluit retinere, l. 3. c. 2. d
Adeps bonæ affectionis in igne charitatis solet nutrir, l. 5. c. 3. c
Adulationis mel interdicitur nobis, l. 3. ib.
Adulationis officium, l. 3. c. 4. a
Adam mortalitatem intulit, l. 3. c. 7. h
Adulator pilos divitiarum secum rapit, l. 4. c. 4. f
Adulterium Hebrææ mulieris per potum aquæ manifestabatur, l. 4. c. 3. c
Adonibesech rex captus in Israel ductus est, l. 7. c. 1. c
Affectiones malæ sunt quatuor, l. 26. c. 1. d
Affectiones cordis sunt quatuor, l. 3. c. 4. h
Affectiones bonæ sunt quatuor, l. 11. c. 6. g
Agricolæ intelliguntur per vitum & oleum, l. 34. c. 7. c
Agar fuit ancilla Abrahæ, l. 1. c. 12. c
Agar interpretatur sonu vigilæ, l. 1. c. 12. c
Agnus paschalis qualis fuerit, l. 2. c. 6. g
Agnus paschalis quando comedebatur, per 7. dies fermentum non debebat in Hebræorum tabernaculis inveniri, l. 3. c. 13. b
Alexander Hieremiam in Alexandriam transtulit, l. 22. c. 7. c
Alexander rex Macedonum reges & principes debellavit, l. 27. c. 1. a
Alchimus de semine Aaron, l. 17. c. 8. g
Alchimus summus sacerdos iniquissimus, l. 27. c. 10. g
Altare solet de terra fieri, quid denotat, l. 2. c. 12. h
Altare significat ecclesiasticas dignitates, l. 2. c. 12. h
Altare holocaustorum præcipit Dominus fieri, l. 2. c. 19. h
Altare debet habere quatuor cornua, quid quid moraliter significat, l. 2. c. 19. a
Alexander se ipsum adorari fecit sicut deum, l. 2. c. 22. b
Alienigena nunquam de sanctificatis in lege comedere debebat, l. 2. c. 14. g
Aman filius Amadathi, l. 29. c. 3. h
Aman invitatus ab Hester ad prandium, l. 19. c. 4. d
Ambitio principum, l. 27. c. 1. b
Ambitiosus in dolo verba pacifica loquitur, l. 27. c. 1. c
Amalech pugnavit contra Israel, l. 2. c. 11. d
Amethistus hominem vigilæ facit, l. 2. c. 20. d
Ambitiosus comparatur festo tabernaculorum, l. 4. c. 22. b
Amorrhæus à filiis Israel præcipiente domino de terra promissionis fuit expulsus, l. 5. c. 1. e
Amicus amicum ledere non debet, l. 5. c. 8. h
Amonites repulsi Ecclesiæ patiebatur in lege, l. 10. h
Amicus antequam recipiatur ad amicitiam est probandus, l. 6. c. 4. c
Ambitiosi Nabuchodonosor comparantur, l. 18. c. 2. f
Amicus fallus non nisi præsentem diligit

hominem, l. 7. c. 13. a
Amalechitarum populos destrui mandabatur à Domino, l. 9. c. 11. e
Amor qui ex corruptione nascitur, vertitur in odium, l. 10. c. 10. b
Amon primogenitus David, lib. 10. c. 10. b
Amasias Rex Juda, lib. 12. c. 14. a
Amasias justus ex virtute Dei Idumæos devicit, l. 1. c. 5. a
Ambitiosorum duo sunt genera, l. 4. c. 13. e
Ambitiosi muneribus & adulationibus utuntur, l. 4. cap. 13. g
Anima impeditur à carne, l. 4. c. 17. d
Antechristus de diabolo veniet, l. 34. c. 12. e
Angelum sibi quilibet deputatum habet, l. 33. c. 9. d & e
Angelus, consolatus est pastores, l. 22. c. 2. e
Antonius sanctus à diabolo verberatus, l. 20. 29. c. 5. e
Animæ peccatrix non meretur dici filia Dei, lib. 10. c. 6. c
Anima peccatrix in custodiam diaboli vadit, l. 19. c. 2. g
Anima per Susannam intelligitur, l. 24. c. 9. e
Antiochus radix peccati sibi imposuit diademata, l. 29. c. 1. b
Antiochus spoliavit templum, l. 19. c. 1. b
Antiochus ordinavit, quod omnis populus una esset, l. 27. c. 1. h
Angelica creatura intelligitur per lucem primordiale creationis mundi, l. 1. c. 1. e
Animalia munda sunt boni homines, & immunda mali, l. 1. c. 5. b
Anima hominis dicitur arca, l. 1. c. 5. e
Animæ conditiones, l. 1. c. 5. c
Anima per Saram uxorem Abrahæ intelligitur, l. 1. c. 8. e
Angeli tres sunt missi ad Sodomam destruentam, l. 1. c. 14. a
Anima & corpus contrariantur, l. 22. c. 20. h
Animæ seductio ostenditur, l. 1. c. 23. d
Anima non debet exire de domo conscientia, l. 1. c. 23. d
Anima virtuosa per tabernaculum intelligitur, l. 1. c. 18. h
Animæ virtuosæ conditiones, l. 2. c. 18.
Animalia ruminantia & scissas ungulas habentia solum à filiis Israel comedebantur, l. 3. c. 4. d
Animalia immunda in veteri lege tangens immundus erat, l. 3. c. 4. a
Animalia quæ efferebantur in lege veteri debebant esse integra, l. 3. c. 14. g
Annus Iubilæus apud Hebræos præcipitur servari, l. 3. c. 16. b
Anima nupta carni, mundo, diabolo non debet comedere de sanctificatis, l. 3. c. 14. f
Anima per poenitentiam rediens, cibis exlestibus digna, l. 3. c. 14. f
Annus jubilaus signat gloriam, l. 5. c. 3. a
Anima peccatrix dicitur gentilis, l. 5. c. 8. e
Angelica tuba mundi ruinam prænuntiet, l. 5. c. 5. g. & h
Anima comparatur naviculæ, l. 29. c. 1. b. & c
) (Anima

Index super Biblia.

Anima dicitur vinea, l. 29. c. 15. h
 ¶ Apostoli variis linguis loquentes, ebrii
 appellati sunt, l. 13. c. 2. f
 Apollonius Dux Demetrii, l. 27. c. 11. a
 Apostata per columbam intelligitur, l. 2. c.
 6. e & f
 Apostoli fuerunt flores mundi, l. 2. c. 17. e
 ¶ Aquæ superiores quid in mundi creatione
 moraliter denotant, l. 1. c. 1. f
 Aquæ inferiores quid, l. 1. f
 Aqua per Moysen conversâ est in sangui-
 nem, l. 2. c. 3. h
 Arida terra quæ, l. 1. c. 1. d
 Ariditas pœnitentiæ, l. 1. c. 1. d
 Arca Noe ex præcepto domini facta, l. 1. c.
 5. a
 Aries dux gregis, l. 1. c. 11. d
 Arca ex lignis sethim facta, l. 2. c. 17. e
 ¶ Astronomia habet annexam magnam va-
 nitatem, l. 3. c. 1. c
 Asahel cursor velocissimus fuit, l. 10. c. 10. c
 Assuerus convivium septem diebus cele-
 bravit continuus, l. 19. c. 1. f
 Assuerus fuit Rex Assyriorum, l. 18. c. 1. e
 Assur rex comparatur Cedro, l. 23. c. 15. d
 Avari dicuntur boves arantes, l. 10. c. 1. g
 Avarus comparatur amphoræ, l. 26. c. 3. f
 Aves volantes dicuntur esse in homine tan-
 quam in minori mundo, moraliter quid
 denotat l. 1. c. 1. e
 Aurum optimum ubi reperitur, l. 1. c. 2. a
 Avarus per Cain intelligitur, l. 5. c. 4. h
 Avaritiæ incommoda, l. 2. c. 9. b
 Australis pars est regio luminosa, l. 2. c. 17. g
 Aves gemebundæ sunt Deo acceptæ, & per
 eas moraliter intelligitur, l. 3. c. 1. q
 Avarus talpæ comparatur, l. 3. c. 4. b
 Avari per Moabitas intelliguntur, l. 5. c. 10. a
 Avaritia Acham lapidavit, l. 6. c. 6. a
 Avari religiosi Acham comparantur, lib. 6.
 c. 6. a
 Avaritia ecclesiasticos viros damnat, lib. 6.
 c. 6. a
 Avaritia veritatem amittere facit, lib. 29. c.
 20. g

B.

Baptismus fluminis, l. 3. c. 4. e
 Baptismus est causa salutis, l. 3. c. 7. a
 Baptismus per Jordanem fluvium intelli-
 gitur, l. 6. c. 2. a
 Bachides interpretatur luctus fortis, l. 23.
 c. 2. e
 Bachides multas civitates munivit, l. 27. c.
 10. f
 Balach Rex Moab, l. 4. c. 19. d
 Balaam asina locuta, l. 4. c. 19. d
 Balam asina significat gentiles, l. 4. c. 19. d
 Baasa occidit Nadab filium Jeroboam, l. 11.
 c. 13. g
 Babylonii adorare pie solent solem, libro
 12. c. 19. c
 Belli victoria non in multitudine exercitus
 sed de calo fortitudo, l. 7. c. 4. d
 Bethsamar erant de filiis Israel, l. 9. c. 6. f
 Bethsan interpretatur domus dormientis,
 l. 9. c. 24. a
 Bethsabea mater Salomonis, l. 11. c. 1. a
 Beryllus quanto plus pallet, tanto est meli-
 or, l. 2. c. 20. a
 Beati in paradiso designantur per altare ab-
 sconditum in sanctuario, l. 2. c. 22. h
 Beati quatuor dotes corporis habent, l. 2. c.
 22. h
 Beati habent altare thymiamatis, l. 2. cap.
 22. b
 Benignitas per Simonem intelligitur, l. 4. c. 1.

Benedicere est nobile officium lib. 5. c. 13. a
 Bella felicia data à Deo suis fidelibus, l. 6. c.
 9. d
 Beata virgo Maria per Judith datur intel-
 ligi, l. 18. c. 6. c
 Belidolum Babylonicum, l. 24. c. 9. g
 Byssus quid designat, l. 23. c. 12. e
 Byssus significat castitatem, l. 2. c. 18. a
 Bonos aliquando Deus peccare permittit,
 l. 2. c. 18. c
 Bonâ temporalia sunt vitæ necessaria, l. 8. c. c.
 Bos iugo subditus legem significat, l. 3. c. 21. c
 Bona temporalia per pulverem designan-
 tur, l. 5. c. 14. c
 Boni utuntur triplici cibo, l. 3. c. 4. d
 Bubo, l. 3. c. 4. g

C.

Cardes quomodo interpretatur, lib. 4.
 c. 17. c
 Caro concupiscit adversus spiritum, & quo
 modo, l. 4. c. 17. d
 Castitas per turturem intelligitur, lib. 4. c.
 22. e
 Carnalis affectus facit hominem injusta pe-
 tere, l. 30. c. 4. c
 Caro designatur per Loth. l. 7. c. 5. a
 Carnis amor spiritum decipit, l. 7. c. 14. e
 Causidicus comparatur statui, l. 24. c. 2. f
 Caro seipsum occidit, l. 28. c. 8. a
 Carnis delectationes Maria vocantur, lib.
 1. c. 1. d
 Caro per Evam intelligitur, l. 1. c. 3. f
 Cain munera à Deo contempta, l. 1. c. 4. g
 Cain occidit fratrem suum Abel, l. 1. c. 4. g
 Cain maledictus à Deo, ibid. g
 Cain profugus factus est, ibid.
 Capra macilenta quæ, l. 1. c. 11. d
 Caro per ancillam Abrahæ intelligitur, l. 1.
 c. 12. e
 Carnis tentationes Dominus cito à viris ju-
 stis non delet, ut possint cum humilitate
 vivere, l. 2. c. 15. h
 Carnis vexationes non sentientes, superbi-
 unt, ibidem.
 Candelabrum quod tabernaculum illumi-
 nabit, erat aurum, ib. c. 17. h
 Cassia confert pectori, l. 2. c. 22. b
 Cauda in sacrificiis non efferebatur, nisi,
 quando de quibus erat hostia, l. 3. c. 2. d
 Camæleon immundum animal erat in lege,
 l. 3. c. 4. b
 Calvitium quid, & quid per calvitium in-
 telligitur, l. 3. c. 6. a
 Castitas ficta est mala, l. 4. c. 6. b
 Carnalis delectatio intelligitur per lepram
 in carne, l. 3. c. 6. b
 Carnalis concupiscentia foedat animam, l. 5.
 c. 9. e
 Cham patrem suum denudatum derisit, l.
 1. c. 7. f
 Chanaam filius Cham maledicitur, ibid. h
 Charitas omnia potest, l. 2. c. 20. d
 Charitas nulla major, quam quod Christus
 pro homine pati voluit, l. 3. c. 2. f
 Charitas est ignis de calo datus, l. 3. c. 3. a
 Charitas dicitur fons vivus, l. 3. c. 14. e
 Chanaan quid interpretatur, l. 5. c. 1. f
 Charitas dicitur domus nostra, l. 5. c. 7. g
 Cedrus arbor significat prælatum, l. 23. ca.
 12. b
 Cæco ponere offendicula prohibemur, l. 3.
 c. 11. b
 Cæci visum à Christo receperunt, l. 29. ca.
 14. g & a
 Centurionis filius paralyticus à Christo sa-
 natur, l. 26. c. 5. b

Centurio gentilis erat, l. 28. c. 5. b
 Cæcos Dominus Christus illuminavit, l.
 29. c. 6. h
 Civitates quinque Philistinorum à Deo
 percussæ, & quare, l. 9. c. 5. b
 Cyathi sunt vasa rusticorum, l. 2. c. 17. e
 Cisterna comparatur superbiæ, l. 3. c. 4. e
 Convivium unde derivatur, l. 19. c. 1. g
 Contemplativus per Cedrum intelligitur,
 l. 22. c. 15. c
 Cor hominis dicitur mare inscrutabile, l.
 24. c. 15. c
 Constantia ducis qualis debeat esse, l. 25. c.
 10. d
 Conscientia viri iusti intelligitur per para-
 disum, l. 1. c. 2. a
 Confessio per quid intelligitur, l. 1. c. 2. b
 Consiliarius interpretatur per Evam, l. 1. c. 3. d
 Contemplativi occupantur circa cœlestia,
 l. 1. c. 5. b
 Conscientia redit ad patrem cœlestem per
 compunctionem, l. 1. c. 6. c
 Corvini id est, carnales pœnitentiam pro-
 craftinant, l. 1. c. 6. e
 Consilia malorum Deus dissipat, l. 1. c. 8. h
 Contemplativi dicuntur turtures, l. 1. c. 11. c
 Consensus peccati quid efficit, l. 11. c. 12. e
 Consiliiarii principum intelliguntur per Sa-
 ram uxorem Abrahæ, ibid. f
 Conjugal vita per Segor civitatem intel-
 ligitur, l. 1. c. 15.
 Contemplativa vita cui comparatur, l. 1. c.
 20. h
 Consiliarius falsus per Thamar intelli-
 gitur, l. 1. c. 25. h
 Consuetudo precandi intelligitur per se-
 pulchrum Joseph, l. 1. c. 29. g
 Columna nubis quæ, l. 2. c. 7. a
 Columna ignis quæ, l. 2. c. 7. a
 Conscientia bona quibus rebus constitui-
 tur, l. 2. c. 17. e
 Confessio extinguit vitia, l. 2. c. 19. d
 Cortina tentoria domini, l. 2. c. 18. f
 Consiliiarii malorum principum qui sunt
 l. 2. c. 29. g
 Columna sanctuarii, l. 2. c. 19. g
 Columna tabernaculi, ibidem
 Columna atrij ibidem, f
 Contritio per carbunculum intelligitur, l.
 2. c. 20. d
 Confessio per sapphirum intelligitur, l. 2. c.
 20. b
 Contemplativi cogitantes devotionem ha-
 buisse saepe superbi efficiuntur, l. 2. c. 34. f
 Confessionis dispositio describitur, l. 3. c. 1. a
 Consolatio exterior non à Deo reprobat,ur,
 si affectus interior ad eum ordinatur, l. 3.
 c. 2. e
 Correctio delinquentis quomodo debet
 mitigari, l. 3. c. 6. per totum.
 Correctio prælati debet esse benigna, l. 3.
 c. 6.
 Confessio mundat lepram, id est, pecca-
 tum, l. 3. c. 7. g
 Conjugati debent esse similes, l. c. 11. e
 Corpus dicitur vir Ægyptius, l. 3. c. 15. b
 Corrector vitiorum delinquentem per
 mansuetudinem inducat, l. 5. c. 7. a
 Confessio cordis in necessitate sufficit, l. 5.
 c. 9. g
 Confessor audiens confessionem, non igno-
 ta per circumstantias quærat, l. 5. c. 11. f
 Cogitationibus non immediate creden-
 dum, l. 6. c. 4. d
 Consiliorum vita describitur, l. 18. c. 7. e
 Cogita-

Index super Biblia.

Cogitatio munda per quid intelligitur, l. 4, c. 22. c
 Conversatio honesta intelligitur per colores iridis, l. 34. c. 11.
 Color rufus significat fraudem, l. 34. c. 7. a
 Cornelius centurio gentilis, Italicus, l. 33. c. 82.
 Consilium capiendi Christum fuit in atrio principis sacerdotum, l. 29. c. 18. a
 Conscientiæ remorsus non cessat nos impugnare, l. 29. c. 4. g
 Correctores aliorum se ipsos primo corrigant, l. 7. c. 17. a
 Constantinus Imperator crimina Episcoporum & clericorum indicare noluit, l. 9. c. 9. a
 Consiliarium infidelitas per Architopel ordinatur, l. 10. c. 4. h
 Contemplatio consistit in quinq; l. 11. c. 5. g
 Contemplatio solitudinem debet querere, l. 12. c. 2. f
 Conversatio viri iusti per pallium Heliae intelligitur, ibidem
 ¶ Crux Christi per signum thau intelligitur, l. 13. c. 5. e
 Creatione mundi Deus ordine quid fecerit, l. 1. c. 1. b
 Creatura Angelica intelligitur per lucem primordiale creationis mundi, l. 1. c. 1. e
 Creationis mundi omnia opera Deus sex diebus complevit, ibidem e
 Crudelitas per quid intelligitur, l. 1. c. 4. h
 Crucis Christi memoria est tribulationum medicina, l. 2. c. 9. f
 Criminosi à statu Ecclesiæ debent ejici & evelli, l. 2. c. 13. d
 Chrysolitus daemones terret, l. 2. c. 20. d
 Crapula fuit causa idololatriæ, l. 2. c. 23. c
 Crocodilus immundum animal erat in lege, l. 3. c. 4. d
 ¶ Clibanus ardens quis, l. 1. c. 11. d
 Clerici boni & religiosi inter seculares commorantes, non debent vitia eorum colere, sed destruere, l. 2. c. 15. q.
 Clangoris festum, l. 4. c. 22. g
 Custodes sepulchri domini erant quasi mortui, l. 29. c. 20. g
 Culpa in mundo non semper correspondet poenis, l. 31. c. 6. g
 Curiis principum vitia culpae nemo audeat, l. 23. c. 5. h

D.

Dalila uxor Samsonis, l. 7. c. 10. e
 David posuit arma Golia in tabernaculo, l. 9. c. 13. f
 David inimicum Saulem occidere noluit, cum potuit, l. 9. c. 19. h
 David valde gaudebat ducendo arcam domini in domum suam, l. 10. c. 6. d
 David humilitas laudatur, ibidem.
 Davidis Regis & Prophetæ peccata enumerantur, l. 10. c. 8. h
 David peccatum suum cognovit humiliter, ibidem a
 Darius Rex summe dilexit Daniele, l. 14. c. 5. b
 Daniel in palatio Regis Darij in invidos principes, l. 24. c. 5. b
 Delectationes carnis maria vocantur, l. 1. c. 1. d
 Delectatio temporalis per pomum vetitum paradisi intelligitur, l. 1. c. 3. e
 Delectationem malam diabolus carni representat, ibidem
 Deus per Adam allegorice intelligitur, l. 1.

c. 48.

Deitas nil passa est, l. 1. c. 17. g
 Deus per Jacob intelligitur, l. 1. c. 22. b
 Deus personarum non est acceptor, l. 1. c. 29. e
 Detractores intelliguntur per ranas loquaces, l. 2. c. 4. c
 Detractores dicuntur fures, l. 4. c. 14. g
 Decimas Deo dare obligatur, l. 2. c. 14. a
 Deus petit ab homine tria, l. 2. c. 15. c
 Deus quid petat ab homine, l. 2. c. 17. d & c.
 Devotionis bonæ conditiones, l. 2. c. 22. b
 Devotio est divina gratia, ibid.
 Deus in sacrificio eligebat interiora, l. 1. c. 1.
 Delectatio generat peccatum, l. 3. c. 4. e
 Deus in corde non vult habere socium, l. 3. c. 11. d
 Decima data fuit in lege, & quomodo, l. 3. c. 17. f
 Debita anno 7. non repetebantur, l. 5. c. 3. a
 Decem virgines significant universitatem, animarum fidelium, l. 29. c. 17. a & b
 Detractores per idolum zeli intelliguntur, l. 13. c. 4. c
 Dei filius dicitur aquila, l. 23. c. 8. c
 Detractoris lingua dicitur gladius, l. 23. c. 10. g
 Demetrius infortunia quæ accidere poterunt prævidit, l. 27. c. 12. d
 Diebus septem in mundi creatione Deus quid fecerit, l. 1. c. 1. b
 Die sexta Christus mortuus est, l. 1. c. 1. h
 Dies septimus quis sit, ibidem.
 Die sexta creatus est homo, quid denotat, l. 1.
 Diligentia bonorum operum per Tygrim fluvium intelligitur, l. 1. c. 2. b
 Divites hujus mundi concorditer habitare non possunt, l. 1. c. 10. c
 Diabolus quomodo vincitur, l. 1. c. 20. b
 Diabolus candida ostendit, l. 1. c. 1. a
 Dina filia Jacob significat animam, l. c. 23. e
 Divitum successores per quid intelliguntur, l. 1. c. 28. c
 Divina sapientia in corde humilium reperitur, l. 1. c. 29. b
 Diabolus per Pharaonem intelligitur, l. 2. c. h
 Diabolus homines in tribus specialiter occupat, ibidem h
 Diabolus odio habet filios Dei, l. 2. c. 1. c
 Dignitas hominis est uxor ejus, l. 3. c. 13. a
 Dignitatis gradus, ibidem a
 Dilectionis probatio est operis exhibitio, l. 3. c. 7. g
 Diabolus construit domum vitiorum in conscientia peccatorum, l. 6. c. 5. f
 Diabolus à Christo & Prophetis victus, l. 6. c. 7. b
 Diabolus significatur per enachim, l. 6. c. 12. h
 Diabolus datur intelligi per Nabuchodonosor regem, l. 18. c. 1. c
 Diabolus semper est inter bonos, l. 2. c. 1. h
 Divites hujus mundi dicuntur dracones, l. 23. c. 13. b
 Diabolus sub specie bonitatis ad homines intrat, l. 22. c. 6. a
 Divites per Cedrum intelliguntur, l. 23. c. 15. e
 Diabolus dicitur rex Babylonis, l. 24. c. 3. g
 Dives cum mortuus fuerit nihil secum aufert, l. 24. c. 4. b
 Discordes significantur per Jonam Prophetam, l. 25. c. 1. b
 Diabolus intelligitur per Antiochiam, l. 17. c. 1. d
 Discordes non debent esse prælati, l. 4. c. 12. b
 Divitis historia describitur sepulti in inferno, l. 31. c. 9. a

Diabolus tentavit primo hominem de tribus, l. 29. c. 3. e
 Discretio per poculum intelligitur, l. 29 c. 3. h
 Diabolus dicitur rex super omnes filios superbiam, l. 7. c. 2. g
 Diabolum quatuor hominum genera non vincunt, l. 7. c. 4. c
 Cum diabolo prælium ingrediuntur quatuor genera hominum, l. 7. c. 4. d
 Diabolus dicitur spiritus Dei, l. 7. c. 8. g
 Dominus hominis est mundus, l. 2. c. 13. b
 Dolosus mustellæ comparatur, l. 3. c. 4. b
 Domino se offerens sine macula, l. 3. c. 38.
 Dona iniquorum Deus reprobatur, l. 5. c. 10. c
 Doctores intelliguntur per as, l. 2. c. 2. g
 Docens alium montem perfectæ vitæ ascendere debet, l. 29. c. 4. g

E.

Ecclēsia homini non feræ committi debet, l. 1. c. 2. a
 Ecclesia per Evam intelligitur, l. 1. c. 3. c
 Ecclesia militans per arcam Noe intelligitur, l. 1. c. 5. b
 Ecclesia habet ostium, quod est fides, lib. 1. c. 5. b
 Ecclesia habet fenestram, hoc est visionis species, ibidem.
 Ecclesia puella nobilis, l. 1. c. 18. a
 Ecclesiæ incommoda traduntur moraliter, ibidem.
 Ecclesia per Hebræam mulierem intelligitur, l. 2. c. 1. c
 Ecclesiastici sunt pleni peccato, l. 2. c. 4. a
 Ecclesia per Gessen terram intelligitur, l. 2. c. 5. c
 Ecclesiæ tres sunt gradus & status, lib. 2. c. 16. c
 Ecclesiæ primitivæ ordinatio ibid.
 Ecclesia intelligitur per mundi creationem, l. 1. c. 1. e
 Ecclesiastici viri debent esse per charitatem & sanctitatem splendidi, l. 2. c. 17. e
 Ecclesia dicitur candelabrum, ibid. c.
 Ecclesia habet diversa beneficia & dignitates, ibidem.
 Ecclesia debet habere multa instrumenta, quomodo moraliter intelligitur, l. 2. c. 19. e
 Ecclesia est duplex, militans & triumphans ibidem.
 Ecclesia non claudit gremium poenitenti, ibidem.
 In Ecclesia non debet esse personarum acceptio, ibidem b
 Ecclesiæ ministri debent esse conformes in statu, l. 2. c. 19. b
 Ecclesia est mater nostra, l. 3. c. 12. c
 Ecclesiastici multi accipiunt fructum Ecclesiæ non ministrantes Ecclesiæ, l. 3. c. 13. d
 Ecclesiæ ministri debent esse mundi, sancti & integri, & quomodo, l. 3. c. 14. g
 Ecclesiæ inobedientes puniuntur, l. 5. cap. 8. h
 Ecclesiæ ingressus quatuor personis prohibebatur in lege, l. 5. c. 10. g
 Ecclesiasticus status intelligitur per nuptias, l. 29. c. 8. h
 Ecclesia dicitur Hierusalem, & quomodo, l. 18. c. 3. g
 Ecclesia Romana per Hester intelligitur, l. 19. c. 7. g
 Ecclesiæ primus status in capite significatur, l. 24. c. 2. d

) (2

Ecclesia

Index super Biblia.

Ecclesia dicitur vinea domini Sabaoth, l. 11. c. 2. f
Ecclesia dicitur firmamentum, l. 21. c. 1. e
Ecclesia militans intelligitur per civitatem quæ navi comparatur, l. 23. c. 12. b
Ecclesiasticorum verba factis consona esse debent, l. 7. c. 6. c
Ecclesia pro majori parte ex gentib. est assumpta, l. 7. c. 13. a
Ecclesia Romana est uxor Christi legitima, l. 7. c. 13. b
Ecclesiæ nemo magis nocet quam qui perverse agens ordinem sanctitatis habet, l. 9. c. 2. g
¶ Edom rex denegavit populo Israel ire per terram suam, l. 4. c. 17. g
Ægyptiorum primogenita occidere Deus decrevit, l. 2. c. 6. f
Ægypti mare rubrum transgredi non poterunt, l. 2. c. 8. d
Ægyptiorum voluntas quomodo per dominum immutata, ib. e
Eglon rex opprimebat populum Israel violentem, l. 7. c. 2. d
Ægyptus baculo arundineo comparatur, l. 23. c. 14. e
Eglon interpretatur festivitas inutilis, l. 3. c. 2. e
Eleemosyna per vaccam intelligitur, l. 4. c. 22. c
Eleemosyna in gentibus Deo est grata, lib. 33. c. 8. a
In Eleemosynis Deus magis attendit affectum quam effectum, l. 33. c. 11. h
Eleemosyna per quid interpretatur, l. 1. c. 2.
Eleazar servus Abrahæ, l. 1. c. 18. h
Eleemosyna intelligitur per aquas, lib. 2. c. 4. a
Eleemosyna à quibus fieri debet, lib. 2. cap. 19. b
Eleemosyna aliis bonis operibus prævalet ib. b
Eloquentia peccatoris immunda reputatur, l. 3. c. 4. c
Eleemosyna multiplicat temporalia, l. 29. c. 10. g
Eleemosyna ab angelo commendatur, lib. 17. c. 7. h
¶ Emor, l. 1. c. 23
¶ Enachim significat diabolum, lib. 6. cap. 12. h
¶ Equitas simulata, l. 3. c. 11. d
Esau filius Rebecca, l. 1. c. 17. a
Esau primo natus & venator fuit, l. 1. cap. 17. g
Esaias de qua progenie natus, l. 21. c. 1. d
Æsculapius pater medicorum fulmine periiit, l. 10. c. 15. d
Esaias ferra lignea divisus, l. 12. c. 18. d
Esdras scriba velocissimus, l. 14. c. 1. d
Esdras vidit somnium valde mirabile, lib. 16. c. 9. a
Esdras legem domini & prophetiæ libros reparavit, l. 6. c. 10. b
Per Evangelia quatuor, Christus, aquam suæ gratiæ nobis fundit l. 1. c. 2. a
Euphrates fluvius qui in paradiso terrestri fluit, l. 1. c. 2. b
Eva de costa Adam formata, l. 1. c. 3. c
Eucharistiæ digna sumptio quomodo præparatur, l. 2. c. 6. h
Circa Eucharistiæ sumptionem non debet homo immorari, l. 2. c. 6. h
Eucharistiam nemo sumat nisi per penitentiam purgatus à vitiis l. 2. c. 6. a

Eveus, l. 5. c. 1. c
Eunuchus repulsam Ecclesiæ Dei in lege patiebatur, l. 5. c. 10. h
Excommunicatio major privat hominem à communione sacramentorum, l. 3. c. 4. b
Excommunicationis minoris poena, l. 3. c. 9. a
Excommunications majoris poena, l. 3. c. 6. a
Excommunicatus per domum intelligitur l. 36. c. f
Ex cineribus aquam expirationis in lege faciebant, l. 3. c. 9. d
Exemplum malorum accipere prohibemur, l. 3. c. 11. b
Excommunicatus ad Ecclesiam non intret, nec in officiis Ecclesiæ ministret, l. 3. c. 13. d
Exploratores terræ sanctæ Pater & Spiritus sanctus, l. 4. c. 10. g
Exploratores mali qui fuerunt, ibid. h
Ezechias obtinuit quindecim annos vitæ, l. 1. c. 4. a
Ezechielis visio, l. 23. c. 1. d
Ezechiel præceptum fuit in visu, ut Hierusalem oppugnaret, l. 23. c. 3. h
Ezechias contrivit itatuas, l. 12. c. 18. a
Ezechias legatos Babylonicos multum honoravit. l. 12. c. 19. c
Ezechias pessimus filium habuit Manassén, l. 12. c. 19. d

E.

Fama mala difficile tollitur, l. 33. c. 7. a
Fatuorum est, secreta sua extraneis & ignotis revelare, l. 12. c. 19. d
Fallax migali animali comparatur, l. 3. cap. 4. b
Favor humanus per mellis dulcedinem intelligitur, l. 3. c. 3. c
Falco sicut primam gruem primo invadit, sic diabolus clerum, l. 2. 7. c. 2. c
Fera sunt nobiles, qui libere per mundi sylvam ambulant, l. 1. c. 1. f
Fermentum malitiæ interdicitur nobis, l. 3. c. 3. c
Firmamentum in mundi creatione quid denotat moraliter, l. 1. c. 1. c & d
Fidei lux homini necessaria, l. 1. c. 1. c
Per firmamentum spes designatur homini necessaria, ibid.
Filij Ecclesiæ boni & mali, l. 1. c. 16. e
Fidelium numerus per Christi martyres multiplicabuntur, l. 2. c. 1. e
Fidem anhelans terrena deponere debet, l. 2. c. 1. b
Filii Israel in deserto Deo sacrificare periebant, l. 2. c. 4. c
Filii Israel quomodo per desertum ducti, l. 2. c. 7. a
Fides nostra est cisterna, l. 2. c. 23. f
Fidei fundamentum fuit sanguis Apostolorum & martyrum, l. 2. c. 26. c
Filiis Israel præceptum erat offerre aurum & argentum, l. 2. c. 17. d
Fides Christiana incorruptibilis, l. 2. cap. 17. e
Fidelium tria genera à Christo processerunt, l. 2. c. 17. a
Fideles debent habere opera misericordiæ ibid. e
Fides designatur per lucernam, l. 2. c. 12. c
Fides Israel Madianitis quinque reges occiderunt, l. 4. c. 24. d
Fidelis plus peccat in eodem genere pec-

cati quam infidelis, l. 3. c. 4. e
Fides bonis & malis conceditur, lib. 3. cap. 14. e
Filius parentibus inobediens lapidabatur, l. 5. c. 8. h
Filii Israel in castris habuerunt locum deputatum ad pugnandum ventres, l. 5. c. 10. b
Filii Israel ad terram promissionis per Jordanem fluvium intrarunt, l. 9. c. 2. g
Filii Israel triplici cibo usi, l. 6. c. 4. d
Fides in homine debet esse fixa, l. 29. c. 10. c
Ficus maledictio, l. 29. c. 16. b
Filii Israel ascenderunt in solitudinem, ne sacrificarent idolis, l. 27. c. 2. c
Filii Ambri Joannem fratrem Jonathæ occiderunt, l. 27. c. 10. f
Fimbras facere quid moraliter significat, l. 4. c. 12. c
Filii Israel ex mandato Dei habuerunt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias, l. 4. c. 12. b
Fides sine operibus mortua, ibid. b
Filijs Israel scopuli lætitiæ adventus ostēderunt, l. 4. c. 18. c
Filius hominis dicitur Christus, l. 34. cap. 1. e
Filii Israel fuerunt in manu Madian septem annis, l. 7. c. 5. e
Filii Israel volentes Gaba civitatem destruere, in fletu, jejunio, & sacrificio vicerunt, l. 7. c. 17. a
Fons misericordiæ virginis Mariæ in quatuor partes est divisus, l. 1. c. 2. a
Fortuna miserrima quæ inimico caret, l. 7. c. 2. e
Fortuna per reginam Hester intelligitur, l. 19. c. 4. d
Fructus in tribus primis annis crescentes immundi erant, l. 3. c. 11. f
Fruges veteres quæ, l. 3. c. 16. d
Fratrem fratris mortui uxorem ducere in lege concessum erat, l. 5. c. 12. g
Frater noster primogenitus fuit Lucifer, l. 20. c. 1. a

G.

G Ad interpretatur accinctus, lib. 6. ca. 3. b
Gabaonitæ quinque reges adversarios habuerunt, l. 6. c. 9. d
Gabelus consanguineus Tobie, l. 17. c. 4. g
Gaza interpretatur fortitudo Dei, l. 27. ca. 15. g
Gadiel Arabs abstulit Alexandri caput, l. 27. c. 12. b
Gabaa civitas, l. 7. 16. g
Gergezeus expellitur de terra promissionis l. 5. c. 1. e
Genus humanum per Ezechielem intelligitur, l. 23. c. 3. g
Genus humanum per Gabelum Tobie consanguineum intelligitur, l. 7. c. 4. g
Gentilis populus per Raguellem datur intelligi, l. 7. c. 7. g
Gion fluvius, l. 1. c. 2. b
Gigantes in campo Sennaar turrim ædificaverunt, l. 1. c. 7.
Gloriantes se de generis nobilitate reprehenduntur, l. 29. c. 2. a
Gloria paradisi per annum Jubilæum intelligitur, l. 3. c. 16. c
Gladius justitiæ significat, l. 1. c. 5. g
Gladius justitiæ debet esse universalis, l. 1. c. 3. g
Goliath à David rege occisus, l. 9. c. 13. c

Godo-

Index super Biblia.

Godolias praefectus, l. 21. c. 6. a
 Gorgias dux Antiochi, l. 27. c. 3. g
 Gratia Dei omnes egent, l. 4. c. 1. d
 Gratiam habenti dabitur gloria, lib. 29. ca. 17. g
 Gratia divina per tunicam Salvatoris intelligitur, l. 30. c. 5. h
 gratia tempus per octavam Circumcisionis diem intelligitur, l. 1. c. 13. g
 Gratiam non habens peccator efficitur, l. 2. c. 2. f
 Gratia divina bonis datur, l. 21. c. 1. c
 Gratia est Manna, l. 9. c. 4. e
 Gratia gratis data in peccatore, l. 29. c. 10. d
 Gulosi jejunantes reputant hypocritas, li. 29. c. 7. e
 Gulosus mari comparatur, l. 3. c. 4. b
 Gulæ ingluvies intelligitur per lepram in cute, l. 3. c. 6. f. & g
 H.
Hay rex civitatis Hiericho, l. 6. c. 7. b
 Halietus quid significat, l. 3. c. 4. g
 Heliodorus ararium templi spoliabat, li. 27. c. 3. g
 Heliodorus interpretatur Deo meo generatus, l. 27. c. 3. g
 Herba in mundi creatione moraliter quid significant, l. 1. c. 1.
 Herba virentes in mundi creatione quid denotant, l. 1. c. 1. f
 In Helim duodecim fuerunt fontes, quid significant, l. 1. c. 24. f
 Hebraei mare rubrum sine periculo transierunt, l. 2. c. 8. d
 Helim interpretatur fortis, l. 2. c. 9. f
 Herodes propter honorem quem sibi ut Deo attribuit, consumptus vermibus expiravit, l. 2. c. 22. g
 Heli filios suos non correxit, l. 3. c. 4. a
 Hæresis debet diligenter investigari, l. 3. c. 6. h
 Hebraei anno septimo non seminarunt, li. 3. c. 16. d
 Hebron civitatem, gigantes inhabitabant, l. 6. c. 12. h
 Heliachim summus sacerdos, l. 18. c. 3. f
 Hæreticus malam doctrinam seminat, l. 3. c. 8. c
 Hæretici à personis ecclesiasticis sunt fugiendi, l. 3. c. 13. g
 Hæreticus non debet ecclesiastica sacramenta recipere, l. 3. c. 14. g
 Hæreticorum opera & exempla à fidelibus non debent recipi, l. 3. c. 14. g
 Hæreditatis partitio in lege de homine habente duas uxores, l. 3. c. 8. g
 Hester quomodo in reginam eligitur, l. 19. c. 2. e
 Hester jejuniis & lachrymis se dedit, l. 19. c. 4. a
 Heli sacerdos duos filios habuit pestiferos, l. 9. c. 2. f
 Heli filii mala morte interierunt, l. 9. c. 2. f
 Heli non poterat videre lucernam domini, l. 9. c. 3. g. & h
 Helias saepe subcinericium panem comedit, l. 11. c. 14. d
 Helias in deserto non dormivit, l. 11. c. 16. g
 Helias Thesbytes fuit homo pilosus, l. 12. c. 1. e
 ¶ Hydropicus à Christo sanatus in sabbatho, l. 31. c. 7. h
 Hypocrisis bonis operibus ascribitur à malis, l. 30. c. 1. h
 Hypocritæ mali bene docendo peccatores convertunt, l. 30. c. 3. d

Hiram rex Sidoniorum, l. 21. c. 4. c
 Hypocrita habitum conversionis mutat, l. 11. c. 12. f
 Hieroboam octoginta millia hominum contra Abiam congregavit, l. 11. c. 12. f
 Hieremias interpretatur excelsus domino, l. 28. c. 2. e
 Hirmael ferus homo fuit, l. 1. c. 16. e
 Hirmael odio persequabatur fratrem Isaac, l. 1. c. 16. e
 Hypocryta cui similes, l. 2. c. 44. f
 Hypocritæ verba, l. 2. c. 44. f
 Hypocritæ per virgam Aaron intelligitur, l. 2. c. 3. h
 Hierusalem primo dicta fuit Jebus, lib. 2. c. 19. a
 Hypocritæ faciem conversationis splendide habent, sed manum operationis leprosam, l. 2. c. 24. f
 Hypocritæ per Gabaonitas intelliguntur, l. 6. c. 8. g
 Hypocritarum vita & mores describuntur, l. 6. c. 8. g
 Hypocritæ comparantur fatuis virginibus, l. 29. c. 17. e
 Hieremias contra Hierusalem prædicavit, l. 22. c. 4. f
 Hieremias in Ægypto idolorum sacerdotibus signum quando virgo pareret, l. 22. c. 7. c.
 Hirci in veteri lege in sortem mittebantur, l. 3. c. 9. d.
 Hircus emissarius quid denotat, l. 3. c. 9. d
 Hircus quare dictus, l. 3. c. 9. d
 Hiericho civitatis destructio, l. 6. c. 5. e
 Hiericho interpretatur Suna, l. 6. c. 5. e
 Hieremiæ præceptum l. 22. c. 1. c
 Hieremiæ visio, l. 22. c. 2. d
 Hieremias prædicabat principes Hierusalem captivandos à Nabuhodonosor, l. 22. c. 5. h
 Hierusalem facta est habitatio exteriorum, & quando hoc factum est, l. 27. c. 1. e
 Hierusalem civitatis descriptio, lib. 23. c. 7. g
 ¶ Homo existens in tenebris peccatorum ad statum gratiæ properare debet, l. 19. c. 1. d
 hominibus alienis non bonum est magnam familiaritatem contrahere, l. 7. c. 15. a
 Homo saepe convertitur in ipso actu malæ voluntatis, l. 9. c. 15. h
 Homo comparatur statui, l. 24. c. 2. f
 Homines magnæ reputationis præ aliis abstinere debent à malis, l. 28. c. 5. d
 Homini quæ sint necessaria, l. 1. c. 1. d
 Homo creatur ad imaginem Dei, quomodo intelligitur, l. 1. c. 1. e
 Homo intelligitur quis, l. 1. c. 1. e
 Homo ad imaginem Dei factus quis sit, l. 1. c. 1. c
 Hominis mali vita comparatur piscibus maris, l. 1. c. 1. f & g
 Hora sexta Christus mortuus, l. 1. c. 1. h
 Homo naturaliter nititur in vetitum, l. 1. c. 6. d
 Homo offerens Deo sacrificium, facere quid debeat, l. 1. c. 14. a
 Homo virtutibus deditus diabolum timere debet, l. 1. c. 19. b
 Homo malus per nubeam columnam, quæ filios Israel præcedebat in deserto designatur, l. 2. c. 7. d
 Homo de mundi & diaboli servitute egreditur per septem sacramenta, l. 2. c. 13. c

Homicida secretus veneno hominem necans peior est aperto, l. 2. c. 14. g
 Homo nonnunquam est sine hoste, l. 2. c. 15. a
 Homini quæ necessaria, ut accipiat legem domini, l. 2. c. 16. b
 Homo candelabrum perfectionis in templo domini collocetur, l. 2. c. 17. e. & d
 Holocaustum quid, l. 4. c. 1. h
 Holocaustum unde originem ducit, l. 4. c. 1. a
 Homines se Deo totos offerentes per holocaustum intelliguntur, l. 3. c. 1. b
 Holocaustum de avibus fiebat, de turturibus vel pullis columbarum, l. 3. c. 1. b
 Holocaustum de avibus quomodo per sacerdotem offerebatur, l. 3. c. 1. b
 Holocaustum totum combustum justum significat, l. 3. c. 2. h
 Hominum peccantium duo sunt genera, l. 3. c. 2. h
 Homo quando reputatur mundus, lib. 3. c. 4. d
 Homo obstinatus comparatur vasi terreo, l. 3. c. 4. c
 Homo cupiens salvari, facere quid debeat, l. 3. c. 7. a
 Homicida non habebat nisi tria remedia, l. 4. c. 16. c
 Homo terrenum reputet & vilem, lib. 5. c. 10. b
 Homo cum adversitate premitur, cogitet juste hæc fieri, l. 7. c. 1. c
 Homo peregre proficiens est salvator noster, l. 29. c. 17. c
 Homo debet diabolum per bona opera invadere, l. 17. c. 2. c
 Holofernes omnia suo domino subjugavit, l. 18. c. 2. c
 Homo de virtutibus non superbiat, l. 6. c. 13. b
 Homo sapius meretur à Deo id malum, quod aliis fecit, l. 7. c. 1. c
 Homo in vitia dicitur cæcus, l. 29. c. 15. a
 Homo ad mundi negotia se deflectens, per Tobiam intelligitur moraliter, l. 17. c. 5
 Holofernes princeps militum Assyriorum, l. 18. c. 7. c
 ¶ Humilitas est velamen virtutis, l. 3. c. 13. a
 Humilitas per Benjamin intelligitur, l. 4. c. 1. a
 Humilis intelligitur per asinam, lib. 4. cap. 19. f
 Humilitas peccatoris Deo plus placet quàm severitas præsumptoris, l. 31. c. 11. e
 Humilis petitio cito à Deo exauditur, l. 29. c. 5. b

I.

Iacob fuit filius Rebecæ, lib. 1. c. 18. c
 Jacob dictus est Israel, l. 1. c. 20. h
 Jacob duodecim fuerunt filii, l. 1. c. 24. f
 Jaspis sanguinem stringit, l. 2. c. 20. d
 Jason frater Onse, l. 28. c. 4. h
 Jacob fuit Agricola, l. 1. c. 18. a
 Jacob historia recitatur, l. 1. c. 19. b
 Jason proprium fratrem à sacerdotio reputat, l. 28. c. 4. h
 Jaspis oculos clarificat, l. 23. c. 13. g
 Jabin rex Chanaan, l. 7. c. 3. h
 Jabel uxor habet, l. 7. c. 3. h
 ¶ Ibis, l. 3. c. 4. g
 ¶ Idololatriæ crimen in amicis fuit vindictum, l. 2. c. 25. c. & d
 Idololatriam à Hier, culpam, l. 22. c. 7. b. & c,

Index super Biblia.

Iebnſus quomodo interpretatur, l. 9. c. 1. f
Ieconias filius Saphan, l. 12. c. 17. a
Iezabel interpretatur fluxus sanguinis, l. 24. c. 2. d
Iejunante Christo diabolus affuit, li. 29. c. 3. c
Iephthe illegitimus fuit, l. 7. c. 9. a
Iephthe filia est caro nostra, ib. B
Iebus civitas gentilium, l. 7. c. 16. g
Ignis altaris Domini fuit perpetuus, li. 3. c. 3. a
Ignis mundanus est ardor avaritiæ, l. 3. c. 3.
Immolatio spiritualis, l. 1. c. 11. c
Impatients ostenditur per murmur filiorum Israel in deserto, l. 2. c. 10. g
Imundus quis sit apud Deum, li. 3. capit. 4. h
Impedimenta tredecim fuerunt impediētes hominem, ne in tabernaculo ministraret in sacerdotali officio, l. 3. c. 13. c
Imag duplex potest imprimi in numismate animæ nostræ, l. 29. c. 16. f
Impatients Deo odibilis, l. 4. c. 8. a
Ingratitudo durissime vindicatur, lib. 10. c. 7. e
Indignos se ad officia reputantes, digni habendi sunt, l. 4. c. 8. e
Invidia doler de gratia proximi, l. 4. capit. 8. f
Invidia non parcat fratribus, l. 4. c. 9. f
Invidia Aaron Moysen opprimere decrevit, l. 4. c. 9. f
Invidia non potest pati prosperitatem, l. 4. c. 13. c
Invidia proprio benefactori non parcat, l. 9. c. 14. g
Invidi proprio gladio transfixi sunt, l. 9. c. 24. h
Innocentia per agnum intelligitur, lib. 4. c. 22. c
Cum inimico solum remanere fatuum est, l. 7. c. 2. e
Cum inimico nemo tutus in gratiam redit, ib. e
Incinationes naturaliter ad mala, l. 1. cap. 4. h
In intellectus per Abraham intelligitur, lib. 1. c. 13. g
In intellectus debet crescere quomodo, l. 1. c. 13. h
Incarnatio humanum genus liberavit, l. 2. c. 1. b
Inferus per Ægyptum intelligitur, lib. 2. c. 5. e
Inimici occulti sunt peiores apertis, lib. 2. c. 14. g
Iuventus debet se Deo per bona opera offerre, l. 3. c. b
Infamia intelligitur per lepram in domo, l. 3. c. 6. g
Instabiles celebrant festum paschæ quomodo intelligitur, l. 4. c. 22. a
Inconstantem melius est in sæculo manere quam ad religionem intrare, l. 5. c. 7. f
Inimicos habere hominem aliquando utile est, l. 7. c. 1. d
Iniquitatem nullus quærat in domo iusti, l. 5. c. 11. g
Intentio mala est fundamentum mundanæ conversationis, l. 6. c. 5. g
Invidia à malo descendit, l. 22. c. 1. b
Ingrati benefactorem deserunt, lib. 23. cap. 7. b
Invidia nocet sæpe homini à quo emittitur

l. 14. c. 5. b
Inferus est similis urso, l. 24. c. 6. e
Joab ex mandato Salomonis occisus, l. 11. c. 2. c
Johannis Baptistæ virtutes describuntur, l. 12. c. 1. d
Jorda summus sacerdos erat, libro 12. cap. 12. d
Joas rex Israel, l. 12. c. 13. g
Joasis rex, l. 12. c. 20. e
Jonathan factus est rex, ib. e
Joachim rex ib. g
Joras rex Iuda, l. 13. c. 3. f
Joannes de factis Christi majora aliis scriptis, l. 22. c. 1. c
Joseph de Arimathia corpus Christi sepelivit, l. 29. c. 19. e
Joannes Evangelista relicta sindone fugit, l. 30. c. 5. g
Joannes vox clamantis in deserto, l. 29. ca. 2.
Joannes redarguit quosdam dicentes se esse natos de semine Abraham, l. 29. c. 6. a
Joannes domini verticem tangere timuit, ib. b
Joannis discipuli jejunabant, libr. 29. cap. 6. e
Joannes non manducans neque bibens, l. 29. c. 7. e
Jonathas à patre suo morti adjudicatus, l. 9. c. 10. c & d
Joseph filius Iacob, l. 1. c. 24. e
Joseph somnium describitur, ib. e
Joseph convivium fratribus suis fecit, l. 1. c. 29. d
Joseph defectuosus fuit prælatus, lib. 1. cap. 29. e
Job percussus in corpore fuit, libr. 20. cap. 2. b
Josue factus princeps populi Israelitici, l. 6. c. 1. e
Josue filius Nun fuit, l. 6. c. 1. f
Josue edificavit altare domino, l. 6. c. 7. b
Josue ex mandato Dei duas civitates destruxit, l. 9. c. 8. c
Josue à Deo impetravit ne sol occasum transiret, l. 6. c. 9. e
Josue viginti quatuor reges cum exercitu interfecit, l. 6. c. 10. f
Job simplex & rectus, l. 20. c. 1. c
Jonas Propheta, l. 25. c. 1. a
Isboſeth, rex Israel, l. 10. c. 2. e
Isaac filius Abraham bonus, l. 1. c. 16. d
Isaac senex fuit, l. 1. c. 19. b
Israel interpretatur videns Deum, li. 1. cap. 20. h
Isachar interpretatur memorans, li. 4. cap. 1. h
Iudaicus populus intelligitur per Cham, l. 1. c. 7. h
Iudex ad inquirendam veritatem criminis debet personaliter descendere, l. 1. capit. 14. a
Iustus non debet orare pro injusto quod liberetur à pœna, l. 1. c. 14. a
Iusti pauci sunt causa salvationis magni populi, ib. a
Iudex quomodo muneribus corrumpitur, l. 19. c. 19. e
Iudas Patriarcha, l. 1. c. 25. g
Iudicis corruptio per Thamar intelligitur, ib. g
Iudex iniquus per Iudam patriarcham intelligitur, ib. g
Iudicis correctio metas excedere non de-

bet, l. 2. c. 14. g & h
Cum Judæis amicitiam contrahere non debemus, l. 2. c. 5. a
Justi conditiones, l. 2. c. 7. b
Justus debet esse apertus sacerdoti per confessionem, l. 2. c. 19. e
Justus quatuor habet affectiones, lib. 2. cap. 20. c
Judicis mali officium, l. 3. c. 4. a
Jubilæus apud Hebræos maxime erat privilegiatus, l. 3. c. 16. b
Jubilæus unde dicitur, ib. c
Judas interpretatur confessio, l. 4. c. 1. h
Judas Machabæus cum quatuor millibus sexcentum millia debellavit, lib. 9. cap. 10.
Justi ex consortio malorum injusti fiunt, l. 4. c. 4. e
Justi quadruplicem transitum celebrare noscuntur, l. 4. c. 6. h
Juventutis primitias Deo offerentes luxuriando Pentecostes festo comparantur, l. 4. c. 22. a & b
Juge sacrificium quale erat in lege, l. 4. cap. 22. b
Justi vitia omnia explere non possunt, sed aliqua remanent, l. 6. c. 13. b
Judith se placabilem Holoferni reddit, l. 18. c. 7. b
Justus plenus sapientia dicitur candelabrum Ecclesiæ, l. 26. c. 2. e
Judas Machabæus purificavit templum pollutum ab Antiochio, l. 27. c. 4. b
Judas Machabæus elegit sacerdotes sine macula, ib. b
Judicij dies per Jordanem intelligitur, l. 6. c. g & h
Juramentum Caleph magis servavit quam legem, l. 9. c. 12. h
Juramentum aliquando præfertur legi, l. 6. c. 12. a
Judices mali per Ismaelem intelliguntur, l. 22. c. b
Judicis status describitur, l. 24. c. 6. g
Julius Cæsar confossus in senatu obiit, l. 10. c. 15. d
Justitia divina nemini parcat, l. 11. c. 15. c
Judex in omni arduo casu Deum consultorem habeat, l. 4. c. 21. a
Justus se justum non putat, l. 9. c. 15. a
Julianus non permisit Christianos artes liberales audire, l. 9. c. 9. h
Justus debet tria vincere, l. 9. c. 13. d
L
Lazarus à morte per Christum suscitatus, l. 51. c. 6. g
Laici in eodem genere peccati minus peccant quam clerici, l. 9. c. 6
Lavacrum in ingressu tabernaculi erat de speculis mulierum, l. 2. c. 22. h
Labium æreum quid, ib. h
Lavatoria tria erant ante tabernaculum, ibid. h
Lachrymarum genera in Ecclesia tria, ibidem a
Laurus, l. 3. c. 4. g
Lacerta immundum animal erat in lege, l. 3. c. 4. b
Lascivus stellioni comparatur, ib. b
Laban promisit filiam suam Jacob pro servitio, l. 1. c. 1. a
Lepa multiplex in scriptura manifestatur, l. 3. c. 6. g
Lepa signa, ib. a & b
Lepa vestimenta, ib. b

Index super Biblia:

Legem quomodo dedit Deus in monte Sinai, l. 2. c. 12. f
 Lepa in capillis, l. 3. c. 6. g
 Lepa in cute, l. 3. c. 6. g
 Lepa in carne, l. 3. c. 6. g
 Lepa in veste, l. 3. c. 6. g
 Lepa in domo, l. 3. c. 6. g
 Lepa quomodo dicitur esse in domo, moraliter exponitur, l. 3. c. 6. e
 Lepa apparentia vel suspicio unde oriebatur, l. 3. c. 6. h
 Lepa quomodo à sacerdote iudicabatur, l. 3. c. 6. h
 Lepa aliquando oritur in calvitio, lib. 3. ca. 6. a
 Leprosus in lege mandabatur extra castra ejici, l. 3. c. 6. d
 Leprosus debet in lege veteri conteri, l. 3. c. 6. d
 Leprosi caput debebat esse mundum, lib. 3. c. 6. d
 Leprosi vestimenta dissuta, l. 3. c. 6. d
 Leprosus oportebat clamare seipsum sordidum, ibid.
 Lepa macula parietibus signabatur, ibidem e
 Leprosa domus examinatio, l. 3. c. 6. f
 Lepa genera quatuor inveniebantur, ibidem
 Lepa mundatio quomodo fiebat, lib. 3. c. 7. g
 ad Leprosi mundationem requirebantur duo ibidem
 Leprosus mundatus sacerdoti quid obtulit, l. 2. c. 7. b
 Levitarum consecratio quomodo fiebat, li. 4. c. 5. f
 Lena bestia luxuriosa, l. 14. c. 6. d
 ¶ Lignum vitæ, l. 1. c. 2. h
 Lignum scientiæ, ibidem
 Lignum vitæ est sacra scriptura, l. 1. c. 3. c
 Lignum scientiæ est mundi scientia, ibidem
 Lilia significant innocentiam & castitatem, l. 2. c. 17. b
 Ligurius fluxum ventris stringit, l. 2. c. 29. d
 Libamen in omni animali sacrificio offerebatur, l. 3. c. 3. b
 Libidinosi solam delectationem quarunt, l. 17. c. 6. f
 Liber sacra scripturæ quomodo scriptus, li. 23. c. 2. g
 Lingua unde sumit originem, l. 23. c. 10. g
 ¶ Loquacitas per Evam intelligitur, quæ formata est de ossibus, l. 1. c. 13. d
 Loth divisus ab Abraam, l. 1. c. 10. c
 Loth regionem circa Jordanem eligit, ibidem
 Loth interpretatur declinans, ibid.
 Loth Sodomitis obtulit suam sororem, & filias ad satiandam libidinem, lib. 1. c. 15. c
 Loth dictum fuit quod cum sorore & filiabus Sodomæ civitatem exiret, libro 1. cap. 15. c
 Loth uxor in statuam salis propter inobedientiam versa est, l. 15. c
 Loth fugit de Segor in civitatem, l. 1. c. 7. d
 ¶ Lucis primordialis materia in solem cessit, l. 1. c. 1. g
 per Lucem intelligitur Maria virgo, ibidem
 per Lucem quomodo factus sol justitiæ, ibidem
 Lux quæ præcessit solem quid signat, ibid.

Lucernæ septem sunt septem dona Spiritus sancti, l. 2. c. 17. h
 Luxuriæ peccatum intelligitur per vitulum, l. 2. c. 23. d
 Luxuriæ famulans conviviis intendit, ibidem
 Luxuriosus lacertæ comparatur, l. 3. c. 4. f
 Lumina tria sunt animæ necessaria, libro 2. cap. 19. d
 Luxuriosus per mulierem menstruosam intelligitur, l. 3. c. 7. a
 Lucrum denotatur per Dan, l. 4. c. 1. a
 Luxuriosi per Amonites intelliguntur, li. 5. c. 10. h
 Lunaticus quidam Christo est præsentatus, l. 19. c. 13. b
 Luxuriosus per hircum foetidum intelligitur, l. 24. c. 7. c

M

Maria virgo quomodo per paradysum intelligitur, l. 1. c. 2. h
 Maria unde dicuntur, & quomodo peccatores per maria intelliguntur, l. 1. c. 1. d
 Matrimonio copulati quomodo vivere debent, l. 1. c. 13. h
 Manna de celo pluit filiis Israel, l. 2. c. 10. c
 Mali non continentur sub numero, l. 2. ca. 22. a
 Malum minus tolerandum est pro majori malo vitando, l. 1. c. 14. a
 Manna quid sit, l. 2. c. 10. h
 Manna est sacra scriptura, ibidem
 Mali per superiores debent puniri, libro 3. cap. 6. h
 Manasses observabat somnia, l. 3. c. 11. b
 Maculam corporis qui habebat in lege prohibebatur non offerre panes Deo, nec accedere ad ministerium ejus, l. 3. c. 13. b
 Mandata Dei servans domino consecratur, l. 33. c. 17. g
 Manseres repulsam ecclesiæ Dei in lege patiebantur, l. 5. c. 10. h
 Mali homines occulta Dei permittentia puniuntur, l. 9. c. 10. f
 Maria vigo dicitur thronus saphireus, li. 23. c. 1
 Matathias cum filiis suis viros impios percussit, l. 27. c. 2. b
 Maledictio filiorum Israel quæ fuit, l. 5. cap. 13. a
 Mardocheus quis fuerit, l. 19. c. 2. e
 Mardocheus interpretatur mala contritio, l. 19. c. 2. e
 Maria soror Moyfi locuta est contra Moyfen, l. 4. c. 9. f
 Maria soror Moyfi percussa est lepra, lib. 4. cap. 9. f
 Mathias loco Judæ electus fuit in apostolum, l. 33. c. 1. e
 Magdalena Christus in hortulani specie apparuit, l. 32. c. 7. b
 Mali sub specie boni innocentes perdere quarunt, l. 29. c. 1. f
 Maria virgo per vellus Gedeonis intelligitur, l. 7. c. 5. c
 Maria virgo per thronum Salomonis intelligitur, l. 11. c. 8. g
 Martyres Christi quinque habuerunt, l. 7. c. 6. e
 Maria Virgo diabolum superavit, libro 7. cap. 8. g
 Manue habuit uxorem sterilem, libr. 7. cap. 10. c

Matharius petiit à carraceno mortuo, quis in inferno gravius puniretur, lib. 9. cap. 6. h
 Malorum mors magis quam bonorum est deffenda, l. 10. c. 15. c
 Malis promissa fides non est servanda, l. 11. c. 2. d
 Malus per malum punitur permittente Deo, lib. 11. c. 13. g
 Manasses Rex Judæ, l. 13. c. 19. d
 ¶ Mensa quæ Christum reficit quæ, li. 12. c. 4. g
 Mens à vita non discordet, libro 2. capite 10. a
 Mensium duodecim descriptio & moralizatio, l. 34. c. 23. a
 Methulus, l. 3. c. 4. g
 ¶ Migale immundum animal erat in lege, lib. 3. c. 4. b
 Misericordia Dei magna, l. 1. c. 25. g
 Milites præsumptuosi victoriam sibi promittunt, l. 27. c. 3. g. & h
 Milites Antiochi regis, l. 27. c. 5. f
 Michol fuit filia regis, l. 6. c. 12. a
 Misertus est Christus super turbam famelicam, l. 29. c. 12. g
 ¶ Moyfis legem spernere non debebat, lib. 1. c. 12. g
 Moyfes percussit petram Oreb, & egressæ sunt aquæ vivæ, l. 2. c. 11. c
 Moribus bonis vita concordare debet, l. 2. c. 20. e
 Moyfi facies propter gloriam ex consortio domini cornuta videbatur, libro 2. cap. 24. f
 Moyfes velamen ante faciem posuit, lib. 2. cap. 24. f
 Moysem manum leprosam habuisse legitur, l. 2. c. 24. f
 Morticinium quis comedit, libro 3. capit. 4. a
 Mortale peccatum faciens indignus est ad paradisi gloriam, l. 3. c. 4. a
 Moyfes quomodo aquis à matre commissus l. 2. c. 2. c
 Moyfes cur tarda lingua fuit, libr. 2. cap. 2. d & a
 Moriens duo debet attendere, libro 2. cap. 13. b
 Moyfes quadraginta diebus & noctibus jejunavit, & quare hoc fecit, libr. 2. cap. 16. b
 Moabites repulsam Ecclesiæ Dei lege patiebantur, l. 5. c. 10. a
 Mola superior quæ farinam tenet, moraliter quid significat, l. 5. c. 11. f
 Monachi (secundum opinionem aliquorum) habuerunt originem à Judæis, libr. 22. c. 3. e
 Mors dicitur gladius, l. 5. c. 10. g
 Mors dicitur ferox urfa, l. 24. c. 6. e
 Moab rex vidit civitatem suam à tribus regibus impugnari, l. 12. c. 3. c
 Modestia per columbam intelligitur, l. 4. c. 22. c
 Mors apostolorum valde profuit nobis, lib. 33. c. 12. b
 Mortuos tres Christus suscitavit, libr. 31. ca. 5. d
 ¶ Murmuratio est magnum crimen, l. 4. c. 9. f
 Murmurantem populum dominus delere voluit, l. 4. c. 11. a
 Murmurantes contra Moysem incendium passi sunt, l. 4. c. 13. d

Index super Biblia

pro Murmure dominus misit in populum
ignitos serpentes, l. 4. c. 28. b
Mundus dicitur Judas proditor lib. 3. c. g
Mundana prosperitas probat hominem, l. 7.
c. 6. c
Mundi latitia facit animam peccatricem, l.
7. c. 9. c
Mundus per Labes civitatem intelligitur, l.
7. c. 9. c
Mundus per Appollonium qui interpreta-
tur mirabilis, intelligitur, l. 27. c. 3. f
Mulier facta est de viri latere, & moraliter
quid significat, l. 1. c. 3. c
Mundus candida ostendit, l. 1. c. 21. a
Mundi prosperitas, per quam intelligitur, l.
2. c. 4. b
Mulier ornata vagari delectatur, l. 2. c. 13. e
Mulieres vagantes includi debent, l. 2. c. 13. e
Mundus quis judicari debet, l. 3. c. 4. d
Mustela immundum animal erat in lege, l. 3.
c. 4. b
Mundus bivius dicitur, l. 1. c. 35. g
Mulierum fallacia describitur, l. 1. c. 25. h
Mundi rector per regem Ægypti intelli-
gitur, l. 2. c. 1. c
Mulier mala dicitur fovea, l. 2. c. 15. e
Mulier quæ peperit, immunda erat septem
diebus, l. 3. c. 5. f
Mundus dicitur leprosa domus, l. 3. c. 6. b
Mulier in lege veteri non poterat votum
facere, l. 4. c. 23. c
Mundus habet tria genera serpentum, quid
moraliter significat, l. 5. c. 2. g
Mulieres viros regentes describuntur, l. 5. c.
9. e
Mulieres perfidæ signum pedis supra caput
pro ornatu portant, l. 5. c. 9. e
Mundus comparatur lunæ, l. 6. c. 5. g
Mundus comparatur statua, l. 24. c. 2. f
Mundi rectores per Nabuchodonosor re-
gem intelliguntur, l. 23. c. 3. g
Mundus dicitur Babylon, l. 24. c. 5. a
Mundi fluxibilitas intelligitur per Jorda-
nem fluvium, l. 6. c. 2. h
Mundus intelligitur per Ebron, l. 7. c. 12. h

N

Nachur civitas l. 1. c. 18. h
Nabuchodonosor regis imperium qua-
le erat, l. 18. c. 1. a
Nabuchodonosor solus Deus haberi in ter-
ris optavit, l. 18. c. 2. c & d
Nazaræi qui, & eorum religio, l. 4. c. 4. d
Nabuchodonosor subjugavit Hierusalem l.
24. c. 1. b
Nabuchodonosor fuit bestia sine sensu, l. 24.
c. 4. f
Nathan Propheta, l. 11. c. 1. b
Naaman leprosus ab Helisæo curatus, l. 12. c.
6. e
Nabuzardan princeps, l. 12. c. 22. a
¶ Neomenia, l. 4. c. 22. c
Neomeniam quando celebramus, l. 4. cap.
22. d
Nephtalim civitas, l. 17. c. 1. c
¶ Nichanor dux Antiochi, l. 27. c. 4. a
¶ Noe emisit columbam de arca, l. 1. c. 6. d
Noe moraliter est Deus pater, l. 1. c. 6. d
Noe fuit agricola, l. 1. c. 7. f
Noe fuit inebriatus vino, l. 1. c. 7. f
Noe decimus ab Adam Christum significat,
l. 1. c. 7. g
Noe vinea est domus Israel, l. 1. c. 7. g
Noctua, l. 3. c. 4. g
Novitates diligentes celebrant neomeni-
am, l. 4. c. 22. d

¶ Nubes quæ præcedebat filios Israel in de-
serto facta erat ad modum columnæ, l. 2.
c. 15. a & b
Nummularii ¶ sedebant in circuitu templi
Salomonis, l. 11. c. 16. e

O

Obstinatus crocodilo comparatur, l. 3. c.
4. b
Obedientia per vitulum intelligitur, lib. 2.
c. 22. e
Obstinati peccatores quomodo fieri de-
beant, l. 33. c. 18. c
Ochozias rex Israel, l. 12. c. 1. c
Occisio hominis cum casu & sine delibera-
tione, magis debet esse divinæ providen-
tiæ adscribendum, quam malitiæ occi-
dentis, l. 2. c. 13. d
Occidere seipsum antiquitus virtuosius re-
putabatur quam alium, l. 28. c. 8. a
Officiales principum, & regum per Christi
milites crucifixoires intelliguntur, l. 30. c.
5. g
Officiales avari per quid intelliguntur, l. 1.
c. 28. c
Officiales per virgam Aaron intelliguntur,
l. 2. c. 3. h
Officiales principum dicuntur leones, l. 32.
c. 9. e
Og rex Amorrhæorum, l. 4. c. 19. d
Oleum in sacra scriptura denotat eleemosy-
nam, l. 2. c. 19. c
Onychinus imagines more speculi repræ-
sentat, l. 2. c. 20. d
Onias summus sacerdos, l. 28. c. 3. c
Onias interpretatur mœrens domino, lib.
28. c. 8. b
Opera quæ vera intentione non fiunt, dura-
re non possunt, l. 33. c. 4. c
Ophni filius Heli, l. 9. c. 2. f
Operatio bona per manum intelligitur, l. 2.
c. 2. g
Opera bona debent ad laudem Dei ordina-
ri, l. 2. c. 14. a
Opera bona quæ ex vana gloria fiunt, sunt
primogenita asinina, l. 2. c. 14. b
Opus bonum mala intentione factum Deo
non placet, l. 1. c. 14. b
Opera nostra non debent divina gratia, dig-
na indicari, l. 3. c. 14. a
Oppressoris puellarum poena, l. 5. c. 9. g
Operarius dignus mercede, l. 5. c. 12. a
Opera plus sunt consideranda, quam verba,
l. 29. c. 26. b
Oratione Moyses amaritudinem aquæ in
dulcedinem mutavit, l. 2. c. 9. f
Oratio Prælati proficit subditis, l. 2. c. 11. e
& f
Oratio iusti multum valet, l. 2. c. 11. e & f
Oratio intelligitur per incensum, l. 2. cap.
22. b
Originale peccatum per Adam transmis-
sum, l. 3. c. 4. c
Oratione ad Deum clamare debemus, l. 5. c.
1. g
Oratione Esaias multa impetravit, lib. 21. c.
1. d
Oratione Hieremias aspides fugavit, lib.
22. c. 7. c
Oratio unius boni est causa salutis multo-
rum, lib. 33. c. 18. c
Orationibus sanctus Gregorius paganum
ab inferno suscitavit, l. 33. c. 7. f
Oratio est ad fidem manuductiva, lib. 33. c.
6. f
Oratio Deum placat, l. 9. c. 12. b

Oratione Helias ignem de cælo protulit, l.
11. c. 15. h
Orationis magna est efficacia, l. 12. c. 18. b
Os dicitur immundum, si non perloquendi
moderantiam sit ligatum, l. 34. c. 16. b
Osa lepra percussus in facie, l. 3. c. 6. b
Othoniel frater Caleph, l. 6. c. 12. h
Ozias multa bona fecit, l. 13. c. 6. b
Ozias lepra percussus, l. 13. c. 6. b

P

Paradisus quid, l. 1. c. 2. h
Paradisi fons, & quomodo in quatuor
flumina dividitur, l. 1. c. 2. h
Pauperes ubique crudelitatem inveniunt, l.
2. c. 4. b
Paradisus per Jessen terram intelligitur, l. 2.
c. 3. e
Passio Christi moraliter describitur, l. 2. c.
6. f
Patres novi ac veteris testamenti tres fue-
runt, l. 2. c. 17. a
Patres veteris testamenti fuerunt divinæ le-
gis sustentatores, l. 5. c. 18. g
Paxilli in tabernaculo necessarii, lib. 2. cap.
19. b
Partus cum libidine concipitur & in im-
munditia nascitur, l. 3. c. 5. g
in Passionis memoria consistit vita animæ,
l. 3. c. 10. a
Pauperibus est tribuendum, lib. 4. c. 11. e
Patri maledicens morti adjudicatus fuit, l.
3. c. 12. f
Panum tria genera apud Judæos, l. 3. cap.
14. d
Panis propositionis, l. 3. c. 14. d
Panis oblatus populo, l. 3. c. 14. e
Paschatis celebratio in lege quomodo fie-
bat, l. 4. c. 6. b
Paschæ festum quadruplex celebratum a-
pud antiquos, l. 4. c. 6. h
Pascha in Ægypto, l. 4. c. 6. h
Pascha in deserto, l. 4. c. 6. h
Pascha in Galgalis, l. 4. c. 6. h
Pascha in Hierusalem, l. 4. c. 6. h
Pax à filiis Israel civitati impugnandæ da-
batur, l. 3. c. 7. e
Panis quinque hordeacei vetus testamen-
tum significant, l. 29. c. 10. g
In Paradiso offeruntur varia genera perso-
narum, l. 4. c. 22. c
Patientia per Manassen intelligitur, l. 4. c. 1. a
Pascha quando celebramus, l. 4. c. 22. d
pauper ad divitias ascendens filia Israel
comparatur, l. 5. c. 10. g
Paupertatis status per partem aquilonis fri-
gidam intelligitur, l. 23. c. 20.
Pathmos insula, l. 34. c. 1. c
Paulus in seditione fuit captus, lib. 3. cap.
16. b
Paulus dæmones ab obsessis corporibus ex-
pellebat, l. 33. c. 14. d
Paulus circumcidit Timotheum, l. 33. c. 12. h
Paulus claudum pedibus ex utero matris sa-
navit, l. 33. c. 10. f
Paulus apertis oculis ad terram prostratus
nihil vidit, l. 33. c. 7. g
Pauli conversio mirabilis, l. 33. c. 7. g
Paralyticus à Christo sanatus, l. 31. c. 4. a
¶ Poena unius terror multorum, l. 4. c. 13. g
Perfectus vir plus debet facere quam pro-
mittere, l. 4. c. 14. c
Pœnitentia per, quam expiationis in lege
intelligitur, l. 4. c. 16. d
Pœnitentia moritur in prosperitate huma-
na, l. 4. c. 17. g

Pœni-

Index super Biblia.

Pœnitentia prosperitatis interficit, l. 4. cap. 17. g
 Peccator publicus publicæ debet culpari, l. 4. c. 10. g
 Pœnitentia per hircum intelligitur, li. cap. 22. c.
 Peccator quo ipse peccat, punietur, l. 11. ca. 13. h
 Peccatores dicuntur putei abyssi, lib. 3. cap. 10. g
 Perfecti fiunt mortui, l. 34. c. 1. e
 Petrus captus ab Herode, l. 33. c. 9. c
 Petrus claudum in nomine Jesu sanavit, lib. 33. c. 3. b
 Peccator mortuus quomodo seipsum resuscitare debeat, l. 12. c. 4. c
 Pentecostes die apostoli erant congregati in unum, l. 33. c. 22. h
 Peccator per contritionem mortis suscitatur, l. 32. c. 6. h
 Pecuniaz obediunt omnia, l. 29. c. 20. g
 Peccatores sunt surdi & muti, l. 30. c. 2. a
 Peccatum facit hominem surdum, l. 30. ca. 3. b
 Peccator obstinatus & cæcus facere quid debeat, l. 30. c. 4. e
 Peccatorum animus per paralyticum intelligitur, l. 31. c. 4. a
 Peccator est sterilis ficulneo, l. 31. c. 6. h
 Peccatorum societatem viri sancti abhorre-re non debent, l. 19. c. 6. f
 Peccator debilis & cæcus per Samsonem datur intelligi, l. 7. c. 14. f
 Peccatum juxta conscientiam stare non potest, l. 9. c. 4. c
 Peccatores indigni sacramenta tangere non debent, l. 9. c. 5. d
 Peccata omnia ad tria vitia capitalia reducuntur, l. 9. c. 9. a
 Peccator post pœnitentiam non cito Deo associatur, l. 10. c. 11. c
 Peccator per Adam & Evam intelligitur, l. 1. c. 3. f
 Peccator veniam non petens, sed se excusans gloriam paradisi non intrabit, l. 1. c. 3. f
 Persona simplex per columbam intelligitur, l. 1. c. 6. d
 Peccanti prælatus misericordiam concedere debet, l. 1. c. 6. d
 Peccati contra naturam cœcitas, libr. 1. cap. 14. b
 Pœnitens facere quid debeat, l. 1. c. 15. c
 Peccator per gratiam Dei & Mariam virginem à mundi fluvio liberatur, l. 2. c. 1. d
 Pœnitens per Moysen intelligitur, l. 1. cap. 1. a
 Personæ justæ terrena ministrantes, crudeles aliquando efficiuntur, l. 2. c. f
 Pœnitentis conversio, l. 2. c. 4. c
 Pœnitentis sacrificium, l. 2. c. 4. c
 Peccatores per Ægyptios intelliguntur, l. 2. c. 5. d
 Peccatores debent mortis æternæ subire periculum, l. 2. c. 6. f
 Peccatores sanguinis Christi immemores non salvantur, l. 2. c. 6. f
 Peccator ad pœnitentiam conversus debet à strepitu mundi cavere, l. 2. c. 7. g
 Peccata subjugant animas hominum, l. 2. ca. 8. d
 Peccatori via pœnitentiæ dura, l. 2. c. 9. f
 Peccatum debet abscondi, ne malum exemplum pariat, l. 2. c. 13. e
 Peccata spiritualia quæ, l. 2. c. 15. h

Pœnitentia per lavatorium tabernaculi denotatur, l. 2. c. 22. h
 Persona quæ domino vult offerri, in tria debet dividi, l. 5. c. 20. d
 Perseverantia per caudam intelligitur, l. 3. c. 2. d
 Pellis est scientia temporalis, l. 3. c. 2. h
 Peccati redemptio quomodo debet fieri, l. 3. c. 2. f
 Pœnitens magis debet timere tormenta quam sperare præmia, l. 3. c. 2. h
 Pœnitens oblatio, l. 3. c. 3. c
 Pennulæ piscis denotant virtutem contemplationis, l. 3. c. 4. e
 Peccatores sunt in duplici differentia, l. 3. c. 4. f
 Peccator est animal immundum, l. 3. c. 4. f
 Pœnitentia debet correspondere delicto, l. 3. c. 5. g
 Peccatores cæteris se præferunt, l. 3. c. 6. h
 Peccatum est macula qua homo corrumpitur, ib. g
 Peccator debet à consortio hominum separari, ib. e
 Peccator immundus à peccatis debet sibiip-si timere ne se præsumat, l. 3. c. 7. e
 Pœnitentem justum tria debent concomitari, l. 4. c. 9. h
 Peccator dicitur peregrinus & pauper, l. 3. c. 11. e
 Pœnitentes debent esse humiles, & comparantur Gabaonitis, l. 6. c. 9. e
 Pentecostes festum per annum jubilæum intelligitur, l. c. 14.
 Perseverantia sanctitatem augmentat, l. 4. c. 4. f
 Perfectorum vita qualis debeat esse, l. 4. c. 5. g
 Perfectorum requies ubi & quando, ibidem g
 Pœnitentia tarda comparatur festo propitiationis, l. 4. c. 22. b
 Peccatoris mortem Deus non petit, l. 5. cap. 7. e
 Pœnitentia est sicut farina, l. 6. c. 4. e
 Peccatum unius est aliquando ruina multorum, l. 6. c. 6. a
 Peccatori magnum clementiæ signum ostenditur quando virga correctionis ad eum extenditur, l. 19. c. 4. d
 Perfectus vir intelligitur per Iob, l. 20. c. 1. c
 Perfecti dicuntur arare in agro scripturarum, l. 20. c. 1. h
 Pœnitens quatuor considerare debet, l. 23. c. 16. h
 Peccator per Job intelligitur, l. 20. c. 2. c
 Peccator per Hieremiam intelligitur, l. 22. c. 5. h
 Peccator per spem pœnitentiæ futuræ in infernum defertur, l. 23. c. 6. d
 Peccator bestia fit, l. 24. c. 4. e
 ¶ Pisces qui, l. 1. c. 1. g
 Pincerna Pharaonis, l. 1. c. 27. a
 Pistor Pharaonis, ib. a
 Piscis pinna & squammas qui non habebat, immundus erat in lege, l. 3. c. 4. e
 ¶ Phariseus contemnebat publicanum, l. 33. c. 8. b
 Pharaon rex Ægypti, l. 12. c. 20. e
 Plinius Philosophus à favilla ardentis montis consumptus, l. 10. c. 55. d
 Phinees filius Heli sacerdotis, l. 9. c. 2. f
 Philistæi erant idololatræ, l. 9. c. 6. f
 Philosophia est utilis ecclesiæ, l. 2. c. 8. e
 Pharaonis regis mandatum, l. 2. c. 1. c

Phiale quid, l. 2. c. 16. e
 Phase transitus domini, l. 2. c. 6.
 Phariseus, l. 5. c. 1. f
 Philosophica scientia non est ex toto repudianda, l. 6. c. 5. h
 Philosophica disciplina intelligitur per civitatem capiendam, l. 5. c. 7. h
 ¶ Potestas hominis in paradiso, l. 1. c. 3. b
 Populus Deo non serviens demonibus committitur, l. 4. c. 19. b
 Populus Judaicus intelligitur per vellus Gedeonis, l. c. 5. h
 Populus judaicus à fide incarnationis fugitivus, l. 2. c. 2. e
 Populus debet se bono prælato conformare, l. 2. c. 7. b
 Populus prælatum sequitur, ib. g
 Populus fidelium debet peccatorum confortia fugere, ib. g
 Pontifex summus periculum incurrebat, si sonus non audiretur in tabernaculo cum intrabat, l. 2. c. 20. g
 Pontifex summus habebat tria specialia ornamenta, ib. g
 Porphyrio, l. 3. c. 4. g
 Populus quomodo in veteri lege à peccatis expiatur, l. 3. c. 9. d
 Pomorum germina sunt bonorum initia, l. 3. c. 11. e
 Pollutus immundus non debet ad sacramentum accedere, l. 4. c. 6. h
 Populi septem de terra promissionis ex præcepto domini fuerunt ejecti, l. 5. c. 1. e
 Pollutio nocturna repulsam extra castra patiebatur, l. 5. c. 10. a
 Populus Judæorum per Tobiam intelligitur, l. 17. c. 3. f
 ¶ Princeps intelligitur allegorica per Adam, l. 1. c. 1. d
 Prælatus dicitur angelus cui committitur ecclesia, l. 1. c. 3. e
 Prælatus debet habere gaudium severæ justitiæ, ib. g
 Prælatus delinquentem ex charitate corrigere debet, ib. g
 Prælatus malus per Noe intelligitur, l. 1. c. 7.
 Prælatorum scelera subditi tegant, li. 1. cap. 5. g
 Prælatus intelligitur per Saram uxorem Abrahæ, l. 1. c. 12. f
 Prælatus quomodo virtutem crescere debet, l. 1. c. 9. d
 Prælatus indoctus per Isaac senem intelligitur, l. c. 19. c
 Promissa non reddentes per Laban intelliguntur, l. 1. c. 12. a
 Providentia Dei diversos occultos modos habet sua opera faciendi, l. 1. c. 14. f
 Prælatus quomodo cognoscere debet subditos suos, l. 2. c. 29. e
 Prosperitas à mundo datur, l. 1. c. 30. g
 Principes mali intelliguntur per regem Ægypti, l. 2. c. 2. h
 Principum malorum regimen describitur, ib. h
 Prælati mali ecclesiæ per obstetrices Ægypti intelliguntur, l. 2. c. 1. h
 Primogenita filiorum Israel Deus intacta dimisit, l. 2. c. 6. f
 Prælatus intelligitur per nubem quæ præcedebat filios Israel in deserto, l. 2. c. 7. b
 Prosperitas mundi per mare rubrum intelligitur, l. 2. c. 8. d
 Providentia Dei occulta mutat voluntatem hominis, l. 2. c. 8. e

Primo-

Index super Biblia

Primogenita nostra sunt bona opera, lib. 2. c. 14. b
 Primogenita omnium animalium praecepit offerri Deo, ibidem a
 Prælati debent se Deo offerre per bona opera & exempla, ibidem
 Prælati sunt in ecclesia tolerandi, ne ecclesia ministris videtur, l. 2. c. 15. h
 Præmium essentiale est quatuor digitorum, & habet quatuor genera principalia præmiorum, l. 2. c. 17. g
 Prædicatoria correctio qualis debeat esse, l. 2. c. 17. f
 Princeps malus intelligitur per altare holocaustorum, l. 2. c. 19. d
 Prædestinatio intelligitur in scriptura per numerum, quanto in veteri lege populum numerari contingebat, l. 2. c. 21. a
 Prælatorum bonorum absentia reddit subditos ad peccandum proclives, l. 2. c. 23. d
 Prædicatores nulli omnino parcere debent, ibidem e
 Proditio per lepram significatur, l. 3. c. 6. e
 Prælatus debet esse Deo dicatus, l. 3. c. 9. f
 Proditoria falsitas intelligitur per vestem lana & tela contextam, l. 3. c. 11. d
 Prælatus est pater noster, l. 3. c. 12. g
 Prædicatio procedat à vita & doctrina, li. 3. c. 14. h
 Prædicator est tuba, l. 4. c. 7. a
 Prælatus de sua patria eligi debet, si sufficiens invenitur, l. 5. c. 5. e
 Prælatus tria debet fugere, ibidem
 Prælatus tria debet facere, ib.
 Propheta prophetizans non missus à Deo interfici jubeatur, l. 5. c. 6. e
 Prædicator comparatur Josuæ, l. 6. c. 9. f
 Præmium iustorum quandoque differtur, lib. 19. c. 5. p
 Prudens debet habere veritatem, libro 4. cap. 1. h
 Prosperitates mundi dicuntur maledictæ, l. 4. c. 3. c
 Propitiationis festum, l. 4. c. 12. d
 Prælati multi à subditis reguntur, l. 5. c. 9. e
 Princeps mundi per Holofernem intelligitur, l. 18. c. 7. d
 Prælati duplici monitione debent uti, l. 19. c. 4. d
 Prælatus debet habere conditiones Job, l. 2. c. 1. d
 Principes tria genera personarum in amorem rapiunt, l. 20. c. 1. h
 Prosperitas mundana comparatur baculo arundineo, l. 23. c. 14. c
 Principes mali sunt urso similes, libro 24. cap. 6. e
 Proditores aliquando occupant dignitates aliorum, l. 27. c. 12. b
 Ptolemæus traditor diabolum significat, li. 27. c. 14. h
 Ptolomæus rex Ægypti, l. 27. c. 1. b.
 Purificatio mulieris, l. 3. c. 5.
 Purificatio pro partu famineo plus temporis requirebat quam pro puero masculo, l. 3. c. 5
 R
 Ratio intelligitur per Adam, libro 1. cap. 3. e
 Rana terram Ægypti occupaverunt, l. 21. cap. 4. b
 Raptor occultus est pejor publico, libro 2. cap. 14. g
 Rationale iudicii quid, l. 2. c. 20. b
 Raab meretrix, l. 9. c. 1. b

Ramothiam una dicti est secundum Hieronymum & nomen civitatis, l. 9. c. 1. c
 Religiosorum animus, l. 1. c. 15. c
 Religiosorum status, ibidem
 Rebecca, l. 1. c. 18. h
 Religiosorum penitentia, l. 2. c. 2. f
 Religio per desertum intelligitur, l. 2. c. 4. c
 Religio debet esse sanctuarium sanctitatis l. 2. c. 19. a
 Religiosi semper habent adversarios, l. 20. c. 1. f
 Rechabita fuerunt quædam familia Judæorum, l. 22. c. 3. e
 Religiosus bonus aliquando superbus creditur, l. 2. c. 4. g
 Reptile super terram abominabile erat in lege, l. 3. c. 4. d
 Religiosi debent obedientiæ subdi, lib. 3. cap. 9. f
 Religiosi nullum defectum debent habere, l. 3. c. 14. h
 Religiosi per Nazaræos intelliguntur, l. 4. c. 4. e
 Religiosi non debent vinum delicatum bibere, ibidem
 Rex nullus in Capione India insula eligebatur pater, l. 5. c. 5. d
 Reges non debent vagari, l. 5. c. 5. e
 Religionis status per Jordanem fluvium interpretatur, l. 6. c. 28. g
 Regis primi scilicet Christi, primi uxor fuit Synagoga, l. 29. c. 1. c
 Recidivum hominis, l. 1. c. 15. c
 Religiosi intelliguntur per populum, qui exierat de Ægypto ad terram promissionis, l. 4. c. 8. c
 Reges super populum ex ira Dei venerunt l. 9. c. 9. f
 Rex quidam pro filio suo in adulterio comprehenso sibi unum oculum, & filio alterum erui fecit, l. 9. c. 10. e
 Romani quamvis bello victi, sed certare bello non cessantes, finaliter triumphabant, l. 11. c. 17. e
 Romulus fratrem occidit propter edicti transgressum, l. 4. c. 12. c
 Romanorum potestas describitur, l. 27. c. 9. b
 Rubo ardenti dominus Moyse apparuit, l. 2. c. 1. b
 Ruben interpretatur videns filium, l. 4. c. 1. h
 Rut mulier alienigena, viro Israelitico fuit nupta, l. 8. c. 1. h
 S
 Sabathum, l. 4. c. 22. C
 Sabathum quando celebramus moraliter, l. 4. c. 22. D
 Sabathum significat requiem mortis, lib. 2. 10 C
 Sacerdotes in lege iudicium populo dederunt, l. 5. c. 5. C
 Sacerdotum consilia accipiens in negotiis emergentibus, interfici in lege mandabatur, l. 4. c. 22. C
 Sacerdotibus est obediendum, ibid.
 Sara filia Raguelis, l. 27. c. 6. F
 Sacerdos sanctam debet habere conversationem, l. 24. c. 18. C
 Sacra scriptura significatur proprie per manna, l. 6. c. 4. D
 Sacerdos debet habere scripturam & bonorum operum opulentiam, l. 6. c. 7. C
 Sabæi interpretantur eloquentes, lib. 10. cap. 1. H
 Sapientes mundi habent cor altum, lib. 23. cap. 12. F

Sara uxor Abraham, l. 1. c. 10. D
 Sacra scriptura difficultas, l. 1. c. 20.
 Sacra scriptura mentem frequentare nemo dignus, nisi cuius castitas est probata, l. 2. c. 12. g
 Sacra scriptura commendatio, libr. 2. cap. 17. d
 Sacerdotes debent esse aurei per sanctitatem, ibidem c
 Saga asperam penitentiam significant, l. 2. c. 18. a
 Sacerdotio si qui fungi volunt probari debent, l. 2. c. 20. d
 Sacerdotes minores in veteri lege quatuor ornamentis utebantur, ibid. e
 Sacerdotes debent habere fœminalia linea quid significat, lib. 2. c. 20. e
 Sacerdotes debent habere tunicam lineam quid significat, l. 2. c. 20. f
 Sacerdotes debent habere baltheum, quid significat, ibidem g
 Sacerdotes debent habere quatuor ornamenta moraliter describitur, ibidem
 Sacerdos summus multa habebat ornamenta, ibidem
 Sacerdos summus Anabarchus dicitur, l. 2. c. 20. g
 Sacerdos dicitur habere scientiam & patientiam, ibid. a
 Sacerdos debet habere memoriam sanctorum patrum, l. 2. c. 10. a
 Sacerdos debet habere suorum subditorum memoriam, l. 2. c. 20. a
 Saphirus ostia clausa aperit, ibid. d
 Satisfactio per jaspidem intelligitur, li. 2. ca. 20. d
 Stabilitas per achatem intelligitur, libr. 2. c. 20. d
 Sacerdotes quomodo consecrati ex præcepto Domini, ibid. e
 Sacerdotum consecratio qualis erat in lege veteri, l. 2. c. 21. e
 Sacerdotes quomodo debent consecrari Domino, & quid habere debeant, lib. 2. ca. 40. e
 Sacerdotis oblatio ad altare thymiamatis quæ fuit, l. 2. c. 22. g
 Sacerdotes sacrificia oblaturi, manus & pedes ante tabernaculum lavabant, l. 2. c. 32. h
 Sacra scriptura significatur per labium æneum, l. 2. c. 32. h
 Sacerdotes in veteri lege per Moysen præcepto Domini unctionis oleum acceperunt, l. 2. c. 22. a
 Sacerdos pro peccato confitentis debet intercedere per orationes, l. 3. c. 1. a
 Sacrificia votiva quomodo dividebantur l. 3. c. 2. c
 Sacerdos peccatorem convertens temporalia capere debet, l. 3. c. 2. e & f
 Sacerdotis peccatoris immolatio, lib. 3. c. 2. e & f
 Sacerdotis peccatum facilius à populo trahitur in exemplum, l. 3. c. 2. g
 Sacerdos tenetur legem Dei scire, l. 3. c. 2. g
 Sapientia per barbam intelligitur, l. 3. c. 6. b
 Sacrificium magnum fiebat in festo expiationis, l. 3. c. 9. d
 Sacerdos sacra docens, debet habere memoriam martyrum, ibid. g
 Sacra scriptura comparatur fontibus, lib. 3. c. 4. e
 Sacramentorum virtus dependet à Deo, l. 3. cap. 4. e
 San-

Index super Biblia.

- Sanguis Christi propitiatio nostra, l. 3. cap. 9.
E
- Sanguis qui prohibitus in lege, lib. 1. cap. 10.
A
- Sacerdoti in lege mortuum tangere prohibebatur, l. 3. c. 13. G
- Sacerdotem non accipere scortum præceptum erat in lege. ib. H
- Sacerdotis officium ex præcepto quale erat in lege, ib. A
- Sacerdos & verbo & exemplo debet populum ducere, ib. H
- Sacerdotes debent sanctitatem moribus observare, ib. H
- Sacerdotes non debent publica officia petere, ib. B
- Sacerdotes non debent commiscere stirpem generis sui vulgo gentis suæ, ib. B
- Sacerdotem impediencia, ib. C
- Sacerdotis filia in lege alteri nupta populo non poterat comedere de sanctificatis l. 2. c. 14.
- Sacrificium ex voto debet esse sine macula, ib. C
- Sacerdotes onera ecclesiæ propriis humeris debent portare, l. 4. c. 2. B
- Sacerdotes unde dicuntur, l. 4. c. B
- Sabbatho quidam ligna lege colligebat, & carcere inclusus, l. 14. c. 12. B
- Sabbathum violans lapidibus opprimebatur, ib. B
- Sabbatha non custodiens punietur, ibidem B
- Sabbathum est laus religionis, ibidem B
- Sacerdotium multi in lege ambiebant, l. 4. c. 13. D
- Sacerdotum iustitia quomodo probari debet, l. 4. c. 14. A
- Sacrificium vaccæ rufæ, l. 4. c. 17. D
- Sacerdotes aliquando alios mundos faciunt seipsos immundos reddentes, l. 4. c. 16. A
- Salphaad mortuus est in deserto, li. 4. c. 21. H
- Sacrificia in veteri lege quæ fuerunt, l. 4. c. 22. C
- Sacramentorum ministratio non debet pro muneribus fieri, l. 12. c. 6. G
- Sagar cum vomere sexcentos homines interfecit, l. 7. c. 2. G
- Sacrificium Gedeonis quale erat, libro 7. c. 5. F
- Samson leonem occidit, l. 7. c. 7. C
- Samson leonem manibus laceravit, l. 7. cap. 11. D
- Samson mandibula asini mille viros interfecit, l. 7. c. 12. F & G
- Samson per Dalilam deceptus, l. 7. c. 14. D
- Samson à muliere deceptus, hostibus est traditus, ib. D
- Samson plurimos moriens quam vivens occidit, ib. F
- Saul per Samuelem in regem unctus, l. 9. c. 7. A
- Saul arreptus à diabolo intravit, l. 9. c. 14. G
- Saul vulneratus se occidi poposcit ab armigero suo, l. 9. c. 24. G
- Sadoch sacerdos, l. 11. c. 1. A
- Salomon divitiis & sapientia præditus, l. 11. c. 3. G
- Salomon tres personas occidit, l. 11. c. 2. F
- Salomonis iudicium quod dedit duabus meretricibus, l. 11. c. 3. G
- Salomon duodecim habuit duces qui cibaria mensæ ministrabant, l. 11. c. 4. G
- Salomon ædificavit domum Domini septem annis, l. 11. c. 6. A
- Salomon ædificavit quatuor domos, l. 11. c. 6. A
- Salomon super omnes reges terræ magnificatus, l. 11. c. 7. C
- Salomonem universa terra desiderabat videre, l. 11. c. 8. C. & F
- Salomon fecit thronum de ebore, l. 11. ca. 8. G
- Salomonis civitas scutis aureis munita erat, ib. B
- Salomonem mulieres seduxerunt, lib. 11. c. 9. D
- ¶ Scientia gentium in bonis moribus est servanda, l. 5. c. 7. H
- Scientia ecclesiæ designatur per pluviam, l. 5. c. 14. C. & D
- Scala Jacob, l. 1. c. 20. F
- Scala Jacob est beata Virgo, l. 1. c. 20. G
- Scala Jacob est crux Christi, ibi G
- Scriptura sacra dicitur mons, l. 2. c. 12. G
- Scripturam sacram non debet senex subditus per scrupulosam indaginem tangere ibid. g
- Scientia mundi significatur per aquam, l. 2. c. 2. 13. E
- Scientiæ subtilitas intelligitur per capillos, l. 3. c. 6. H
- Scientiæ sæculares sunt panes alienigenæ, l. 3. c. 14. G
- Scientia intelligitur per Ruben, l. 4. c. 1. H
- ¶ Senectutis opera debent esse meliora, l. 4. c. 22. B
- Serpentium tria genera filii Israel in deserto invenerunt, l. 5. c. 2. G
- Servitus anno septimo remittebatur, l. 5. c. 3. H
- Servitus Deorum aliorum morte punitur, l. 5. c. 5. C
- Sæculares qui religiosos ad peccandum trahunt puniuntur, l. 27. H
- Serpens decepit primos parentes, l. 1. c. 3. D
- Septenarius numerus quid denotat, l. 1. cap. 28. C
- Semine qui fluebat, immundus erat in lege l. 3. c. 8. C
- Severitas per Gad intelligitur, l. 4. c. 1. A
- Seon rex Amorrhæorum, l. 4. c. 19. D
- Servorum duo genera constituit Dominus, l. 31. c. 5. D
- Sedechias cæcus in Babylonem ductus, l. 12. c. 22. A
- Sæculares ecclesiastica officia exercentes peccant, l. 7. c. 7. F
- Seneca in apertione venæ in balneo defecit, l. 10. c. 15. D
- Sennacherib rex Assyriorum, l. 12. c. 8. B
- ¶ Simoniaci per spurios intelliguntur, l. 5. c. 10. H
- Simoniacus clericus achan comparatur, l. 6. c. 6. A
- Simonia principes modernos infatuat, l. 18. c. 7. E
- Simon summus sacerdos, l. 27. c. 24. G
- Simplices homines per oves intelliguntur, l. 1. c. 22. C
- Sichem, ib. C
- Simplicem hominem à bono opere seducensei in foro conscientiæ satisfacere debet, l. 2. c. 13. E
- Siclus viginti obulos habet, l. 2. c. 12. A
- Synagogæ peccatricis immolatio ostenditur, l. 3. c. 2. g
- Signa sive maculæ, quæ hominē reddebant indignum ministerio sacerdotalis officii sunt tredecim, l. 3. c. 13. c
- Sila trusus est in carcerem, l. 33. c. 12. b
- Simon magus invidebat Apostolis propter miracula, l. 33. c. 6. e
- Simon leprosus suscepit Christum in domum suam, l. 29. c. 18. a
- Simonis leprosi focus magnis tenebatur febribus, & à Christo sanata, l. 29. c. e
- Similes similibus associantur, l. 29. c. 6. d
- Sinagoga dicta est Phenenna, l. 9. c. 1. d
- ¶ Smaragdus visum recreat, l. 23. c. 13. h
- ¶ Somnium Nabuchodonosor regis, l. 24. c. 2. d
- Sodomitæ populi pessimi dicebantur, l. 1. c. 14. h
- Sodomitæ non intrabunt regnum Dei, l. 1. c. 14. b
- Sodomitæ in extremo iudicio erunt muti, l. 1. c. 14. h
- Sodomitæ civitates mundum significant, l. 1. c. 15.
- Somnium Pharaonis describitur, l. 1. c. 28. b
- Societatis malæ reprobatio, l. 3. c. 4. e
- Somnia observare prohibemur, l. 3. c. 11. b
- Societas debet esse inter similes, l. 3. c. 11. c
- Solitudo intelligitur per partem aquilonatem, l. 4. c. 1. a
- Solemnitates legales apud Judæos erant septem, l. 2. c. 22. c
- Societas mala vitiorum est occasio, l. 4. c. 20.
- Solitudo mala docuit quomodo intelligitur, l. 28. c. 3. e
- ¶ Spiritus ubi vult spirat, l. 4. c. 8. e
- Spiritus sanctus debita peccatorum dimittit, l. 3. c. 16. e
- Spes omnibus conceditur, l. 3. c. 14. e
- Spiritus sancti ignem aquæ tribulationis extinguere non potuerunt, l. 27. c. 1. d
- Spes est spiritualis mola, l. 5. c. 11. e
- Spes tollit vitium desperationis, l. 5. c. 11. f
- Spurii repulsam ecclesiæ Dei in lege patiebantur, l. 5. c. 10. h
- ¶ Squammæ piscis patientiam significant, l. 3. c. 4. c
- ¶ Struthio hypocritas significat, l. 3. c. 4. g
- Stacten est myrrha electa, l. 2. c. 22. c
- ¶ Superiores primo corrigendo non debent esse austeri l. 5. c. 10. d
- Subditi rotæ dicuntur, l. 13. c. 1. c
- Superbia Nabuchodonosor regis, l. 24. c. 4.
- Sufanna pomerium viri ingressa, l. 24. c. 9. e
- Superbi per gigantes intelliguntur, l. 1. c. 8. a
- Subditi per vaccam iugo subditam intelliguntur, l. 1. c. 11. d
- Subditus prælato quomodo vivere debet, l. 1. c. 13. h
- Subditorum duplex conditio, l. 1. c. 19. c
- Subditus malus dicitur bos, l. 2. c. 13. d
- Superbus chameleoni comparatur, l. 3. c. 4. b
- Superbia intelligitur per lepram, l. c. 6. h
- Superbus dici meretur, qui de mentis immunditia gloriatur, l. 3. c. 6. a
- Surdo maledicere prohibemur, l. 3. c. 11. b
- Subditi non debent semper superiorum injurias portare, l. 4. c. 9. g
- Sudor Christi factus est ut guttæ sanguinis, l. 31. c. 14. a
- Surdus miraculose à Christo auditum recepit, l. 30. c. 2. a.
- Superbus seipsum iudicare nescit, l. 7. c. 4. c
- Suspicio est causa multorum malorum, lib. 10. c. 7
- Superior non debet esse nimis credulus, lib. 10. cap. 13. g

Index super Biblia.

T

T Aciturnitas per virum de terra factum intelligitur, l. 1. c. 3. d
 Tabernaculi candelabrum est fides nostra, l. 2. c. 17. g
 Tabernaculum in deserto, factum est à filiis Israel, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculum ex quibus, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculum in deserto est ecclesia, l. 2. c. 18. e
 in Tabernaculo quatuor erant principaliter, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculum est virgo Maria, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculum est Ecclesia vel religio, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculi compositio qualis fuit, & quid per eam intelligitur, l. 2. c. 18. e
 Tabernaculum est paradisus, l. 2. c. 18. b
 Tabernaculum fœderis duas habebat particulas, l. 2. c. 18. b
 Tabernaculum tegebatur variis rebus, l. 2. c. 18. g
 Tabernaculi quatuor opertoria quid significant, l. 2. c. 18. f
 Tabernaculi tentorium quale erat, l. 2. cap. 18. f
 Tabernaculi tentorium est lux divina, l. 2. c. 18. g
 Tabernaculi atrium, l. 2. c. 19. f
 Tabernaculi erectio quomodo facta, l. 2. c. 18. g
 Tardi per bovem intelliguntur, l. 3. c. 2. d
 per Talentum quid intelligitur, l. 29. c. 17. g
 Terrenorum cura reddit aliquando devotos carnales, l. 2. c. 13. h
 Tenebræ factæ in Ægypto moraliter quid denotant, l. 2. c. 5. g
 Tentatio fortis est amaraqua, l. 2. c. 9. f
 Terrena diligens immundus apud Deum l. 3. c. 4. d
 Terra in lege ad perpetuitatem non vendebatur, l. 3. c. 16. d
 Temperantia per partem occidentalem intelligitur, l. 4. c. 2. a
 Terribiles quoad mundum abominabiles sunt quoad Deum, l. 17. c. e
 Testamentorum executores reprobantur, l. 24. c. 5. a
 Temperantia per bovem intelligitur, l. 4. c. 22. c
 Templi Salomonis ædificatio, l. 11. c. 5. f
 Templum Salomonis tria habebat cœnacula seu interstitia, l. 11. c. 5. c
 Templum Salomonis duas partes habebat in longitudine, l. 11. a. 20. f
 Theologia sacra non debet secularium negotiorum usibus dari, l. 29. c. 11. g
 Theologica scientia comparatur mannæ in deserto, l. 6. c. 4. d
 Thymiana ex quibus speciebus aromaticis confectum, l. 2. c. 22. b & c
 Thamar meretrix, l. 1. c. 25. g
 Timor Domini aliis virtutibus supereminet, l. 2. c. 20. b
 Timor est duplex, l. 2. c. 20. b
 Tyrannus sævit in substantiam temporalem & personam, l. 5. c. 9. e
 Timor est spiritualis mola, l. 5. c. 11. e
 Timor domini tollit vitium præsumptionis l. 5. c. 11. e
 Tyranni hujus mundi per regem Hay intelliguntur, l. 6. c. 7. b

Tyrannorum superbia moraliter explicatur l. 18. c. 2. c
 Tyrannis non sufficit una crudelitas, l. 19. c. 5. h
 Tyranni dicuntur gladii, l. 32. c. 10. g
 Timor domini expellit peccatum, l. 7. c. 8. g
 Tobias unde natus, l. 17. c. 1. c
 Tobias fugiebat à consortio hominum, ibidem
 Tobias docuit filium suum timere Deum ibid.
 Topazius lunam sequitur l. 32. c. 13. g
 Tramuth filia Pharaonis, l. 2. c. 1. c
 Tribulatos & oppressos defendere quilibet debet, l. 2. c. 1. b
 Tribulationes per hostes intelliguntur, l. 2. c. 15. g
 Tribulatio viro justo utilis, ib.
 Tres calami tres partes pœnitentiæ, li. 2. c. 17. a
 Tribus aliquæ Israel reputabantur ignobiles, l. 5. c. 13. a
 Triphon nitebatur dominum interficere quid significat, l. 29. c. 13. e
 Triphon regis Antiochi princeps major, ibid. d
 Tribulationum flagellum ad duo proficit peccatori, l. 28. c. 3. g
 Tunica Salvatoris inconsutilis, l. 30. c. 5. h

V

V Ana gloria aliquando ex operibus sæpe provenit, l. 3. c. 5. f
 Vaniloquus habet tria genera verborum in ore, l. 24. c. 6. f
 Veritas finaliter vincit, l. 1. c. 26. a
 Vestium curiositas intelligitur per lepram in veste, l. 3. c. 6. e
 Vela tria fuerunt in tabernaculo, l. 2. c. 19. h
 Velum tabernaculi septies sanguine fuit aspersum, l. 3. c. 2. f
 Vesper est finis vitæ, l. 3. c. 4. a
 Verba non semper secundum literam sunt intelligenda, sed secundum sensum quem habent, l. 5. c. 9. f
 Verba sacra cantilenis mundanis non sunt miscenda l. 5. c. 10. d
 Verbofus per ficum intelligitur, l. 29. c. 16. b
 Verbi Dei auditor debet esse sicut filia Caleb, l. 6. c. 12. b
 Vita hominis mali comparatur piscibus maris l. 1. c. 2. e
 Virtutes magistro indigent, vitia sine magistro discuntur, l. 1. c. 4. h
 Vita perfectionis requirit quietem à mundi tumultu, l. 1. c. 20. f
 Virgines juvenulæ per Dinam intelliguntur, l. 1. c. 23. d
 Viri nimis mulieribus credentes describuntur, l. 1. c. 26. a
 Vita boni religiosi quomodo debet esse, l. 2. c. 1. a
 Vir perfectus dicitur esse linguæ tardioris, ib. a
 Virga Moyfi versa est in colubrum, l. 2. ca. 2. e
 Virga Aaron percussit aquam, & in sanguinem conversa est, l. 12. c. 3. h
 Viri justiper mare hujus sæculi sine periculo transire possunt, l. 2. c. 8. D
 Vita præsens septem diebus significatur, l. 3. c. 14. D

Virgo Maria dicitur arca, l. 2. c. 18. E
 Vitiis emunctoria quæ, l. 2. c. 18. D
 Viri justis conditiones moraliter describuntur, l. 2. c. 19. A
 Vir justus debet habere duplicem justitiæ rectitudinem, l. 2. c. 19. B
 Virtus bene operandi designatur per humeros, l. 2. c. 20. H
 Vita bonis moribus debet concordare, l. 2. c. 20. H.
 Virtus generativa consistit in renibus, l. 3. c. 2. E
 Virtutes Theologicæ sunt tres, l. 3. c. 3. C
 Virtutes cardinales sunt quatuor mundi partes, l. 4. c. 1. G
 Vir justus pugnat contra vitia, l. 6. c. 9. F
 Vineam Domini est ecclesia, l. 9. c. 10. f
 Visiones Danielis explicantur, l. 24. c. 6. C
 Vir perfectus comparatur pardo, l. 24. c. 6. G
 Vir bonus per arietem intelligitur, l. 24. ca. 7. B
 Visio Zachariæ, l. 26. c. D
 Victoria dependet ab occulta Dei ordinatione, l. 27. c. G
 Viribus propriis confidens decipitur, l. 4. c. 11. A
 Viri justiper prædicationem dæmonia ab hominibus expellunt, l. 30. c. 1. H
 Vitæ æternæ ingressus fit per mandata Dei, l. 30. c. 4. D
 Vitia debellare nemo potest delitiis deditus, l. 7. c. 6. C
 Vir prudens vindictam non debet petere, l. 10. c. 13. G
 Virtutes propter vanam gloriam ostendere non debemus, l. 12. c. 12. F
 Voluntas per Balaam intelligitur moraliter, l. 4. c. 19. E
 Voluntatem domini scientes & non facientes, damnabuntur, l. 31. 5. F
 Vocatio peccatoris, l. 29. c. 3. F
 Voluntas semper debet se in actu rationaliter moderare, l. 1. c. 13. H
 Voluntarie peccantes per se sunt mortui, l. 2. c. 4. F
 Votum à vovente debet impleri, l. 5. c. 17. F
 Ut civitas Chaldæorum, l. 1. c. 19. A
 Ur mundum significat, l. 1. c. 9.
 Vxores viri propter deformitatem in lege dimittere potuerunt, l. 5. c. 11. D
 Vxorem vir accipiens ad bellum ire prohibebatur, l. 5. c. 11. E

X

X Erxes malum judicem excoari fecit, l. 4. c. 13. C

Z

Z Areth torridus siccatus, l. 4. c. 18. C
 Zacchæus princeps publicanorum desiderabat videre Jesum, l. 31. c. 12. D
 Zacharias pater Joannis Baptiste, l. 31. cap. 1. D
 Zedechias rex malus, l. 12. c. 22. H
 Zedechias fecit juramentum regi Babylonis, l. 12. c. 22. A
 Zizara princeps exercitus, l. 7. c. 3. H
 Zizara à muliere interfectus, l. 7. c. 3. H
 § Finit præcipuarum materiarum operis reductionem moralium super tota Biblia Petri Beriborii summaria annotatio, quo faciliiori tramite diligenti lectori ad singulas sententias via pateat, illo favente (qui est finis & principium) Deo benedictio in secula.

OPUS REDUCTORII MORALIS SUPER

TOTA BIBLIA FRATRIS PETRI BERCHORII
PICTAVIENSIS,

ORDINIS DIVI PATRIS BENEDICTI, VIRI

divinarum humanarumque literarum eruditissimi.

PROOEMIUM.

A Um jam præpaci naturæ sylvam, flores proprietatum lecturus, percurrerim, & ipsius rerum naturæ maiestate scrutata, post laborum & sudorem molestias, jam appropinquem ad littus: Restat post moralisatas proprietates creaturarum figuras, nec non superadditas expositiones morales ænigmatum poetarum, moralisare & exponere figuras & parabolas scripturarum. Quia enim scriptum est, quod auditor sapiens animadvertet parabolam & interpretationem: Verba sapientum & ænigmata eorum, occultaque Proverbiorum exquirat, & in absconditis parabolarum conversabitur. Dignum mihi visum est unum tractatulum de moralisatione aliquarum figurarum Bibliorum huic operi meo inferere, & paucas à multis eligere, & præter expositiones omnes, quæ posita sunt à doctoribus & à glossa aliquam moralem expositionem, ad creatoris laudem & gloriam ordinare. Protestor igitur, quod non intendo me introumittere vel curare de vero & literali intellectu figurarum, historiarum & ænigmatum. Cum re vera tenuitatem ingenii mei non deceat, quod mittat ad tam ardua manum suam, præsertim cum Sancti doctores nihil intactum voluerunt dimittere, nec iustum sit, quod nitar Solem facibus adjuvare. Solum ergo aliquas figuras magis notabiles eligere intendo, quas solum superficialiter, quantum ad simplicium informationem utiles iudicavero, ad mores applicare propono. Nec omnia quæ ponam hic, mihi attribuo, quinimò multorum dicta me confiteor, & in multis passibus ipsorum me verbis vel sententiis uti humiliter recognosco. Nunquam enim mihi placuit alienam gloriam mihi attribuere, nec aliorum ingeniis derogare. Scio enim quod unusquisque in suo sensu abundat secundum Apostolum. Et inde non ignoro, quod homini naturaliter displicet, si alius ejus labores & opera sibi attribuat & adscribat, & alieno pallio sese regat.

Libri Genesis primum Capitulum. Textus. In principio creavit Deus cælum & terram.

AUTHORIS MORALITATUM CAP. I.

Deus in mundi creatione ante omnia tanquam magis necessarium, primo dierum omnium lucem fecit, virtute cujus tenebras effugavit. Tandem verò die secunda firmamentum in medio aquarum constituit, quo aquas superiores ab inferioribus divisit. Aquas enim de terra in locum unum coercuit, & aridam apparere mandavit. Et aridam vocavit terram, aquas autem quia congregatas, maria nominavit. Postea autem incepit terra herbam virentem, & ligna fructifera germinare, lignaque & herbæ cœperunt fructus & semina procreare. Deinde die quarto Deus duo luminaria magna in firmamento posuit. Duoq; luminaria magna, scilicet, Solem & Lunam, ut alter diei, alter nocti præesset, formavit. Quinta verò die in aquis creavit pisces, qui in aqua remanserunt, & volucres, qui sursum ad aera volaverunt. **C** Sexta verò die Deus in terra jumenta, reptilia, & bestias, & tandem hominem creavit, ipsumque in Paradiso locavit, & sic in sex diebus sua opera consummavit, & mundum secundum creaturarum distinctionem formavit. In septima verò die legitur quiescisse, & nihil præter illum diem, & ejus sanctificationem fecisse. Rectè videtur, quod sicut Deus in se habuit in istius mundi majoris creatione, sic quotidie se habet in minoris mundi, scilicet, hominis creatione, & moralis hominis compositione. Dico ergo, quod lux est fides, firmamentum est spes. Aquæ superiores sunt à Deo immissæ tribulationes. Aquæ verò inferiores, sunt à carne nascentes tentationes. Terra est corpus, herbæ &

Petr. Berchorii super Genesim

arbores sunt bona opera, fructus & semina sunt virtutes & merita. Luminaria significant discretionem. Sol æternorum sapientiam, Luna, temporalium notitiam. Pisces qui semper sunt in aqua, significant devotionem. Volucres verò cœlestium contemplationem. Jumenta pauperum adjutorium & subventionem. Reptilia aliorum dolorum compassionem. Bestiæ significant dæmonum & vitiorum considerationem. Homo verò ad imaginem Dei factus, designat moralis hominis compositionem, & mentis moralem perfectionem. Paradisus verò denotat finalem beatificationem, & gloriæ consecutionem. Dico ergo quod ad hoc, quod minor mundus, id est, vir perfectus moraliter constituitur, primò necessaria est lux fidei, ut scilicet mentem illuminet, & veritatem ostendat, & errorem & tenebras dissipet & confundat. Unde dicitur Act. 9. *Circumsulsi eum lux de cælo.* Secundò debet in ipso fieri firmamentum, id est, spes, quæ scilicet firma & solida debet manere, & inter aquas superiores tribulationum, & inter aquas inferiores tentationum immobilis perdurare. Spes enim in Deum utrobique juvat, quia sicut dicitur Eccles. 34. *Qui timet dominum, nihil trepidabit, quoniam ipse est spes ejus.* Sequitur. *Protektor sapientia, firmamentum virtutis, regimen ardoris, umbraculum meridianum.* Tertiò ibi debet apparere arida, id est, poenitentia ariditas, & aquarum, id est, deliciarum carnalium debet cohiberi fluxibilitas, quia pro certo aquæ inferiores, id est, carnis delectationes maria vocantur, pro eo, quod ipsas multæ amaritudines concomitantur, sicut patet in luxuriosis, qui pro carnis delectationibus habendis multas molestias patiuntur. Unde dicitur Apoc. 8. *Et multi hominum mortui sunt ex aquis, quia amara facta sunt.* Arida verò terra, quæ naturaliter & solida dicitur, pro eo, quod poenitentia ariditas in mentis soliditatem mutatur, in quantum scilicet, ut communiter, ille qui per abstinentiam & poenitentiam, à carnis voluptatibus est aridus, fortis est & stabilis. Psal. 103. *Fundavit terram super stabilitatem suam.* Quartò debent in isto mundo scilicet homine, poni luminaria claræ & lucentis discretionis, quia scilicet ibi debet esse sol, id est, sapientia de spiritualibus: luna, id est, scientia de temporalibus, stellæ, id est, scientia de naturalibus. Ad virum perfectum pertinet, quod ipse sit illuminatus & instructus in spiritualibus, & temporalibus, & naturalibus. Unde dicitur Abac. 3. *Sol & luna steterunt in habitaculo suo.* Quinto dico, quod ibi debent esse pisces, qui valde sunt vigiles, id est, diligentia vitæ activæ, aves volantes, id est, sublimitas contemplativa, quia pro certo iste debet esse diligens & mobilis quantum ad ministracionem virtuosa actionis, altus verò volucris & sublimis, quantum ad volatum contemplationis Psal. 8. *Volucres cæli & pisces maris, qui per ambulanti semitas maris,* id est, perambulare debent semitas conscientia amaræ & devotæ. Sextò debent esse jumenta, id est, adjutrix proximorum compassio, reptilia, id est, vitiorum, quæ in nobis repunt meditatio, bestia, id est, dæmonum crudelium timor, & consideratio, ut sic dicat homo illud Psal. 49. *Mea sunt omnes ferae sylvarum, jumenta in montibus & boves.* Talibus etiam creaturis spiritualibus præambulis frequenter creatur homo ad imaginem Dei, homo dico, interior, id est, interior ratio & moralis perfectio, Christi que imago & imitatio, quæ finaliter ponitur in Paradiso, id est, Ecclesiæ militantis statu & officio, & finaliter in Paradisi cœlestis gaudio & solatio. Unde dicitur Gen. 2. *Plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, in quem posuit hominem quem formaverat.* Et sic sequitur septima dies, id est, mentis tranquillitas, & quietatio, & etiam æterna requies & consolatio. Sex enim diebus, id est, sex perfectionis gradibus, omnia quæ ad minoris mundi, id est,

A

interio-

interioris hominis constitutionem spectant, possunt spiritualiter fieri. Et sic dies septima, id est, quies mentis in hac vita, vel æterna tranquillitas in patria potest sequi. Unde homini dicitur Exod. 23. *Sex diebus operaberis, septimo autem die cessabis.* Et ibidem dicitur: *Sex annis seminabis terram, septimo autem dimittas, ut quiescat.*

¶ Vel dicamus, quod mundus est Ecclesia, in cuius, scilicet, compositione concurrunt multa genera creaturarum, id est, personarum. Et primò quidem est illi lux, id est, natura angelica, quæ habet homines illuminare, & errorum obscuritatem fugare. Sunt ibi aquæ inferiores & superiores, id est, sancti qui sunt in patria, & iusti, qui degunt in via. Est etiam ibi firmamentum inter utrasque aquas medium, id est, status prælatorum & Ecclesiasticorum, qui, scilicet, inter Deum & populum medius currit, & inter superiora & inferiora firmus in fide & moribus persistit. Item ibi sunt herbe virentes, id est, simplices populares; arbores fructificantes, id est, boni activi, & seculares; stellæ lucentes, id est, clerici atque doctores, pisces natantes, id est, viri devoti. Aves volantes, id est, viri contemplativi. Ibi est Sol, id est, Christus, qui per charitatem calefacit: Luna, id est, beata virgo, quæ noctem, id est, peccatores per pietatem humectat, & rigat, terra seu arida, id est, viri sicci, seu abstinentes; maria, id est, viri amari & poenitentes. Ibi sunt jumenta, id est, illi qui per eleemosynas alios juvant. Reptilia, id est, illi qui circa terram repunt, scilicet, illi, qui agriculturæ vacant, bestia & fera, id est, nobiles, qui liberi per mundi sylvam perambulant, homo ad imaginem Dei factus, id est, iusti, qui perfectionem Christi, & mores in se & suis actibus repræsentant. Iste est ergo ille mundus de quo dicit Dominus Jo. 19. *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Et illud Joan. 1. *Mundus per ipsum factus est.*

¶ Vel dic, quod firmamentum est bonus prælatus, qui, scilicet, debet esse solidus, & firmus inter aquas superiores, id est, inter Deum, angelos & sanctos, & aquas inferiores, id est, fideles & subditos est mediator, & medius, & duobus magnis luminaribus, id est, duobus spiritualibus virtutibus, scilicet, sole indefectibili, id est, iustitia, luna mutabili, id est, clementia, & stellis lucentibus, id est, prudentia debet esse munitus. Iste ergo debet esse firmamentum per constantiæ firmitatem, medius inter Deum & populum per orationum suffragium, & per prælationis auctoritatem; mediator verò inter alios per concordiam & charitatem illuminatus, & stellatus per sapientiam, & sagacitatem, per iustitiam & pietatem, nec non per multipliciter virtutum. Unde: *Fiant luminaria in firmamento cæli.*

¶ Vel dic, quod aquæ superiores quæ sunt crystallinæ, solidæ & lucidæ, sunt viri iusti, qui super cælos spe, & contemplatione morantur, & qui per sapientiam lucidi, & per constantiam solidi dignoscuntur Psal. 148. *Benedicite aqua, quæ super cælos sunt Domino.* Dan. 3. Aquæ autem inferiores, quæ in unum sunt congregatæ, & maria ab amaritudine sunt dictæ, & fluctuosæ, & tumultuosæ significant peccatores, qui, scilicet, per malam amicitiam invicem congregati, per invidiam amaricantur, per inconstantiam sunt fluctuosi, & per discordiam tumultuosi. Unde dicitur Esa. 57. *Impii quasi mare fervens, quod quiescere non valet.* Firmamentum igitur, id est, bonus prælatus debet istos ab invicem dividere, & inter alios dijudicare & distinguere, & ab invicem eos separare. Unde Matthæi 25. *Dividet agnos ab hædis, & ponet agnos à dextris, hædos autem à sinistris.*

¶ Vel dic, quod aquæ, de quibus tam pisces quàm volucres sunt creati, significant istam mortalem vitam, vel etiam istius sæculi voluptatem, quæ, sc. est principium & origo piscium, id est, malorum; & volucrum, id est, bonorum. sed pro certo pisces, id est, voluptuosi, in istis aquis per complacentiam remanserunt, volucres verò, i. contemplativi & iusti, sursum ad bona spiritualia & æterna per effectum evolaverunt, & aquas voluptatis sæcula, in quibus fuerant nati, reliquerunt. Mali enim non solent locum nativitatis suæ, scilicet, mundum dimittere, sed ibi gaudent more piscium enatare. Unde dicitur Abacuc. 1. *Facies hominis sicut pisces maris.* Boni verò istum locum solent fugere, & ad Paradisi gloriam evolare. Unde canitur in hymno: *Qui ex aquis ortum genus partim remittis gurgiti, partim lenas in aera.* ¶ Vel si vis, dic, quod illi qui sunt volucres, i. scientifici & spirituales, libenter relinquunt patriam suam, & nativitatis suæ locum, scientes illud, quod nemo propheta acceptus est in patria sua. Luc. 4. Pisces autem, id est, voluptuosi, imbecilles & ignari, nesciunt patriam suam dimittere vel exire, &c. ¶ Vel dic quod Deus in prin-

cipio fecit lucem primordiale, de quo dicit historia scholastica, quod ipsius materia in solem cessit, itaque de ea sol postea factus fuit. Ista igitur quamvis solet esse prior in tempore, fuit tamen minor in opere, quia licet non erat ita clara ista lux primaria, quæ præcessit, sicut sol postea qui successit. Talis lux videtur esse Beata Virgo, quæ re vera fuit purissima more lucis. Unde dicitur: *Vidit Deus lucem, quod esset bona.* De ista enim fuit factus sol iustitiæ Christus, qui ab ipsa fuit humanitus incarnatus. Illa ergo quamvis in tempore ipso sole Christo homine fuit prior, in virtute tamen & efficacia fuit minor. Unde de ista potest dici Helt. 10. *Fons parvus crevit in fluvium magnum, & in lucem solemque conversus est.*

¶ Vel dic, quod ista lux, quæ præcessit solem, & ante solis creationem vices ipsius exercebat, significat legem ante gratiam, Joannem ante Christum, gratiam ante gloriam, initium ante perfectionem, Joannem ante salvatorem, quia scilicet ista tanquam minora & imperfectiora præcesserunt, illa verò tanquam majora & magis utilia successerunt. Unde Augustinus in Homilia: *Præmittitur, inquit, Ioannes ante Christum, paranympus ante sponsam, servus ante dominum, &c.* Senarius numerus in hoc videtur privilegiatus, quia Deus omnia opera constitutionis & creationis mundi sex diebus complevit. In hoc etiam, quod Christus sexto die & sexta hora diei mortuus fuit, & quia etiam homo sexto die fuit creatus. Et quia dies ista septimæ diei quæ significat requiem, fuit conjunctus, per istum numerum possum intelligere laborem bonæ operationis. Unde dicitur Exod. 23. *Sex diebus operaberis;* quia pro certo iste numerus, id est, bonus labor benè numeratus & mensuratus nobis in hoc commendatur, quia Deus ipsum mundum creando sacravit, & ipsum recreando per suæ passionis ministerium benedixit. Istum etiam dies septimus, id est, æterna requies immediate sequitur, quia scilicet, post honestum laborem iustum est, quod cæli requies habeatur. Unde dicitur Apoc. 14. *Amodo jam dicit spiritus ut requiescant à laboribus suis.* Sexta ergo die fuit creatus homo, ad denotandum, quod ipse debet esse labori bonorum operum deditus, quia dicitur Luc. 13. *Sex dies sunt, in quibus operari oportet.* Job. 5. *Homo nascitur ad laborem.*

Capitulum secundum. Textus. Igitur perfecti sunt cæli & terra.

MORALITATUM CAP. II.

Sicut dicitur in Genesi secundo. Dominus à principio Paradisum voluptatis in orientali plaga plantaverat, & ibi posuit hominem, quem formaverat. Erat autem Paradisus ille terrestris locus amoenissimus prope globum lunarem positus, & in secreta mundi parte locatus, diversis arboribus consitus, fontibus & fluminibus irrigatus. Ibi enim est fons qui ascendebat de terra, irrigans superficiem paradisi, qui tandem in quatuor flumina dividitur, quæ ad diversas mundi partes mittuntur. Ibi erat lignum vitæ, de cuius esu vita poterat continuari. Ibi etiam erat lignum scientiæ boni & mali, per cuius esum intellectus poterat illuminari, & mens scientis informari. Homo igitur formatus ibi ponitur, & ut videtur, Paradisum operetur & servet. & ibi Dominus deputetur.

¶ Paradisus potest significare virginem gloriosam, quæ procul dubio in oriente lucis gratiæ fuit sita, sursum ad cœlestia per affectum & contemplationem erecta à mundo per contemptum divisa in se solitaria, & secreta, aquis gratiarum irrigata, & virtutum arboribus fecundata. In ipsa enim & in ejus medio fuit lignum vitæ, id est, charitas, lignum scientiæ, id est, veritas, fons cuncta irrigans, id est, pietas: quadruplex fluvius, id est, suæ pietatis quadruplex proprietas. Fons enim misericordiæ virginis benedictæ in quatuor partes est divisus, & in quatuor flumina dispersus, quia, scilicet, anius de suis fluviiis vadit ad angelos, & ad sanctos, ut lætificentur; alius ad miseros, ut in tribulationibus consolentur; alius ad iustos, ut in bono fortificentur; alius ad peccatores, ut à criminibus releventur. Bernardus enim dicit, quod ista omnibus omnia facta est, & quod in ipsa invenit angelus lætitiā, iustus gratiam, miser consolationem, peccator veniam. Unde legitur Ezech. 31. *Flumina ejus manebant in circuitu ejus.* In isto ergo horto deliciarum posuit Deus pater hominem quem formaverat, id est, Christum, & ipsius fecit ipsum principalem custodem & Dominum, quod, scilicet, factum est, cum verbum extitit incarnatum Psal. 86. *Homo natus est in ea, & ipse fundavit eam altissimus.*

¶ Vel

¶ Vel dic, quod Paradisus est ecclesia sancta & alta, & super sectas alias elevata, & in oriente fidei constituta, ubi sc. est fons sapientiae, verbum Dei. sc. Christus, qui per quatuor flumina, id est, quatuor evangelia aquam suae gratiae nobis fundit, ubi lignum vitae, i. crux quae vivificat peccatores, ubi lignum scientiae, id est, fides quae scientiam significat ignorantis. Ibi igitur ponitur homo, id est, quilibet fidelis ut nutriatur, & vivat, quia alibi non est salus. Vel & ibi debet poni & praefici in praetatum & Dominum homo, id est, persona rationalis & iusta, ut eum opereatur & exerceat, ut eum servet & custodiat. Homo enim debet esse & non fera, id est, rationalis, & humanus, cui Paradisus committitur, cui custodia & regnum ecclesiae commendatur.

¶ Vel dic, quod Paradisus est conscientia viri iusti alta, secreta, illuminata, irrigata, ibi est fons, scilicet, gratia, & quatuor flumina id est, quatuor virtutes Cardinales, lignum vitae, id est, memoria crucis, etiam lignum scientiae, id est, virtutes fidei, & discretionis, atque sic homo, id est, Christus, istum Paradisum per gratiam libenter intrabit, ipsumque custodiet & servabit. Psal. 120. Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

B ¶ Quatuor flumina fuerunt in Paradiso terrestri, quae per diversas orbis partes se undiq; diffundebant. Primum enim flumen erat Phison, qui circumit terram Evilath, ubi est aurum optimum, bdellium & onychinus. Secundum est Gion, qui circumit Aethiopiam. Tertium flumen est Tygris, quod vadit contra Assyrios. Quartum autem est Euphrates. Ista quatuor flumina possunt significare quatuor virtutes, quae in Paradiso cordis nostri esse debent. Phison enim qui interpretatur oris mutatio, significat confessionem, quae, scilicet, terram Evilath, qui interpretatur dolens, id est, contritionem debet circumire, ubi, scilicet, aurum, id est, sapientia, bdellium stringens, id est, abstinentia, onychinus, qui oculos facit tremulos, id est, timor & tristitia debet esse. Gion qui interpretatur luctatio, id est, consideratio, quae, scilicet, contra spirituales hostes debet luctari, quae debet Aethiopiam, id est, vitiorum, & inferni caliginem circumire. Tygris qui interpretatur velocitas, est diligentia, quae debet opera bona velociter exercere. Euphrates qui interpretatur frugifer, ex eleemosyna quae fruge sua debet pauperes enutrire. Ista enim quatuor flumina, id est, istae quatuor virtutes debent a fonte potentiae derivari, ut inde possit Paradisus conscientiae irrigari. Unde dicitur Eccl. 37. Ex corde quatuor oriuntur.

Capitulum secundum. Textus. Sed & serpens erat callidior.

MORALITATUM CAP. III.

Homo positus in Paradiso, omnia ligna habuit in sua potestate, & ipsum lignum vitae, quod erat in medio Paradisi, excepto tamen ligno & fructu scientiae boni & mali, & quod solum sibi Deus interdixit. Veruntamen sic factum est, quod de nullo legitur comedisse nisi de illo, quod fuerat sibi interdictum.

¶ Quod ad hoc potest applicari, quod homo naturaliter nititur in vetitum. Minus enim appetit homo illa quae sibi sunt libera & concessa, licet plus valeant, quam illa quae fuerunt denegata, quinimò res eo ipso concupiscitur quo denegatur. Sicut narratur de quodam qui centenarius vixerat, nec unquam civitatem suam exiverat. Quod Rex admirans, vocavit eum, & sibi interdixit exitum civitatis. Qui statim exire tentatus fuit nec C quievit, quousque Rex exeundi licentiam sibi dedit. Unde dicitur Prov. 1. Stultus ea quae sibi sunt noxia cupiunt. Unde Apostolus Rom. 7. Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

¶ Vel dic, quod lignum vitae est divina gratia, lignum scientiae est rerum notitia, quae, scilicet, pro eo homini interdicitur, quia scilicet, non est bonum, quod circa scientias animus plus debito occupetur, quinimò necesse est, quod a nimio scientiae appetitu per debitam prudentiam refranetur. Apostolus Rom. 12. Non plus sapere, & hoc quia scientia inflat, charitas autem aedificat, sicut dicitur 1. Corinth. 8. Veruntamen quidam sunt sicut Adam, qui plus diligunt scire quam vivere, & citius ad scientiam, quam vitam vel gratiam currunt, & potius appetunt fieri docti quam boni esse, sicut sunt illi, qui quaerunt scientias curiosas & damnatas. Sicut etiam sunt illi, qui pro scientia dimittunt horas vel similia, & propter hoc tales de Paradiso, id est, de statu salutis ejiciuntur, & a ligno vitae, quam contempserunt, id est, a vita aeterna, gladio divinae scientiae, & igne gehennae

Petr. Berchorii super Genesim

finaliter excluduntur. Apostolus Roman. 12. Non plus sapere quam necesse est.

¶ Vel dic, quod lignum vitae est sacra scriptura, lignum vero scientiae est mundi scientia & doctrina, hoc est verum, quod Adam & Eva, qui erant in Paradiso, & in statu Ecclesiae militantis citius cucurrerunt ad lignum scientiae mundanae & lucrative, quam ad lignum vitae sacrae scripturae, & gratiae divinae: propter quod digni fuerunt abinde ejici, & bonis Ecclesiasticis spoliari. juxta illud Osee 4. Quia tu scientiam repulisti, expellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. cap. 2. ¶ Deus de utero, id est, de limo terrae sine semine virili sexta die formavit Adam, quem quia nolebat esse solum, decrevit sibi dare simile adjutorium, & ideò in ipsum soporem misit, & de costa ejus Evam formavit, quam uxorem & sociam sibi dedit.

¶ Terra ista inviolata est virgo immaculata, de qua, scilicet, secundus Adam Christus sine virili semine sexta die, id est, sextae aetate fuit factus. Unde illud Ezech. 36. Illa terra inculta est quasi hortus voluptatis. Tandem verò sopor mortis in ipso immittitur, & Eva, id est, S. mater omnium fidelium Ecclesia de ejus costa, id est, de ejus latere constituitur & formatur, quae cum ipso per fidem socialiter desponsatur. Unde Osee 2. Sponsabo te mihi in fide.

¶ Vel dic, quod in hoc, quod mulier facta est de viri latere, non de capite, vel de pede, datur intelligi, quod vir debet uxorem suam tanquam sibi collateralem & sociam diligere, & eam sibi praeficere, nec ei obedire, quia de viri capite non est facta, nec eam plus debito vilipendere debet, quia de pedibus non est creata, sed eam debet quasi sibi similem honorare. & eam sociam reputare, quia de medio, scilicet, de latere est formata. Unde dicitur Gen. 3. Mulier quam dedisti mihi sociam, &c.

¶ Vel si vis allega contra loquacitatem mulierum, quod vir creatus est de terra, quae est muta & non sonora, Mulier verò facta est de osse, de re scilicet, quae est sonora & dura. Plenus enim saccus terrae non sonat, plenus verò saccus ossibus tumultuat, & inde fit, quod mulieres, quae de ossibus factae sunt, sunt loquaces. Viri verò de terra formati sunt taciturni c. 5.

¶ Cum Adam & Eva essent in Paradiso positi, & ad producendum prolem invicem conjugati, serpens qui erat sapientior cunctis animantibus terrae, accepit de fructu ligni vetiti. Et primo decepit mulierem, promittens ei, si comederet, scientiam, & aliquid Deitatem, dicens: Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum & malum. Mulier enim decepta comedit, & viro suo pomum ad comedendum tradidit, qui etiam ad mulieris vocem contra praecceptum Domini manducavit, propter quod uterque maledictionem incurrit, & de Paradiso ejectus fuit, & Deus etiam ante Paradisum angelum & ignem, id est, murum igneum & gladium versatilem ad custodiendum januam collocavit.

¶ Allegoricè per Adam, principem vel praetatum magnum intelligo; per Evam uxorem ejus, aliquem consiliarium & collateralem ipsius assumo; serpens autem inferiores ballivos denotat; pomum verò vetitum substantiam designat. Dico ergo, quod Adam est quandoque in Paradiso, id est, princeps vel praetatus in suo deliciarum palatio, vel suae auctoritatis fastigio, ubi pro certo semper, ut communiter, habet Evam conjugem, id est, aliquem magnum consiliarium, id est, collateralem, sibi igitur & collaterali suo à Deo omnis rapina interdicitur, & ne comedant poma ligni scientiae, id est, ne devorent vel rapiant bona subditorum, & maxime clericorum, religiosorum, scientificorum virorum, eidem denegatur. Unde dicitur Ezech. 45. Sufficiat vobis principes Israel, iniquitatem & rapinas intermittite, iudicium & justitiam faciet. Sed qui pro certo serpentes venenosi, id est, inferiores ballivi, lignum scientiae cum fructu suo, pulchro, & ad vescendum suavi, id est, divites subditos cum suis divitiis primo Evae, id est, illi principali consiliario magistri sui deferunt, & ad poma, id est, ad bona eorum rapienda eos inducunt, occasionesque faciendi exactiones, & affligendi populum ipsis significant: & ostendunt illis, dicentes ipsis illud, quod ibidem sequitur: Si comederitis, nequaquam moriemini, id est, si rapueritis bona talium, nequaquam peccabitis, quia, scilicet, in hoc & in hoc deliquerunt, quia etiam bona subditorum in necessitate sunt vestra, &c. Huiusmodi verò inquit, si sic feceritis, eritis sicut dii, id est, apparebitis aliorum domini & magistri. His ergo ablatis & delatis, Eva, id est, malus consiliarius Adae viro suo, id est, principi & praetato, illud ipsum loquitur, & sic de comedendo pomum vetito, id est, de exigendo à subditis indebita subsidia, de imponendo falso crimine inter eos confertur. Quapropter &

serpens deferens, & Eva consulens, & Adam consentiens & auctoritatem præstans, id est, ballivi, & consilarii, & magistri à Deo maledicuntur, ærumnis culpæ, & pœnæ finaliter supponuntur, & à Paradisi gaudiis excluduntur. Et si vis, dilata etiam contra sæculares officiales, & principes, qui consilia facere non cessant, quomodo bona clericorum (quæ tamen sunt eis vetita) comedant, & consumant.

¶ Vel dic, quod Adam est ratio vel spiritus, Eva sibi conjuncta est caro, sensualitas sive corpus; pomum est temporalis delectatio, serpens verò est diabolus, & tentatio. Igitur dico, quod Adam & Eva, id est, spiritus, & caro invicem conjunguntur, ut prolem bonorum operum Eva, id est, caro pariat, cum caro seu corpus sit principium operandi, invicem desponsantur. Sed pro certo serpens, id est, diabolus, pomum veritum, id est, malam delectationem, primò mulieri, id est, carni præsentat, quæ viro suo, id est, spiritui ut consentiat statim portat. Sic ergo Adam Eva mediante comedit, quando animus carne instigante malæ delectationi consentit, quapropter uterq; Paradisum, id est, salutis & gratiæ statum perdit, & maledictionem uterque incurrit, quia & spiritus amaritudinem, caro verò miseriam inde sentit. Ignis verò & gladius, id est, concupiscentia & desperatio ipsis opponitur, propter quæ ab ingressu Paradisi, id est, à reditu ad gratiam secluduntur Psal. 139. *In ignem dejicies eos, & in miseriis non subsistent.* Constat enim quod Adam & Eva, id est, anima & caro postquam serpenti diabolo consentiunt, & pomum veritum comedunt, id est, opus prohibitum faciunt, non solum Paradisum, id est statum salutis & gratiæ perdunt, imò miseriam mentis, & corporis concupiscentiam, & iracundiam tanquam ignem, & gladium incurrunt, nec non difficultatem poenitendi, & ad Paradisum gratiæ revertendi sentiunt, ita quod laboribus & miseriis extra subsunt, id est, incurrunt, unde Genesis 22. *Abraham autem portabat in manibus suis ignem & gladium* cap. 3.

¶ Postquam Adam & Eva peccaverunt, aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt se nudos, & ad vocem Domini timuerunt, & se, quia nudi erant, absconderunt, & foliis ficus suas turpitudines absconderunt. Reprehensi autem à Domino veniam non petierunt, sed se excusantes, Eva in serpentem, Adam verò in Evam, & etiam in Deum culpas suas retorserunt, propter quæ Paradisi palatium perdidit.

¶ Sic verè peccator videns se reprehensum, & cunctis gratiis viduatum & nudatum, vocem & consortium bonorum metuit, quapropter quantum potest se excusare contendit, & sub diversarum palliationum foliis se abscondit, nec verè, dum redarguitur, veniam petit, sed peccatum suum in alium repercutit & refundit, quapropter veniam non meretur, imò Paradisi gloriam perdit justè, quia proculdubio qui turpitudines suas occultat & celat, & de peccatis suis veniam non petit, sed ea potius operit & excusat, justum est, quod Paradisi gloriam amittat & perdat. Unde dicitur Prov. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur à Domino. Qui autem confessus fuerit & dimiserit ea, misericordiam consequetur.* cap. 3.

¶ Angelus qui custodiebat viam ligni vitæ, & januam Paradisi, habebat gladium igneum & versatilem, ad prohibendum ne Adam post peccatum de ligno vitæ sumeret, & ne aliquis peccator Paradisum intraret.

¶ Sic verè angelus, id est, prælatus, cui committitur custodia Paradisi terrestris, id est, Ecclesiæ militantis summè debet cavere, ne Adam post peccatum, id est, ne quicunq; peccator aut indignus ingrediatur ibidem, & ne quocunq; modo sumat de ligno vitæ, id est, de officiis vel beneficiis, quæ sunt in Paradiso ecclesiæ, & propter hoc talis Angelus vel prælatus debet habere gladium severæ justitiæ, quæ tamen debet esse ignea, id est, charitativa, & debet esse versatilis, id est, vertibilis, & discreta, ut scilicet possit indignos ab ingressu Ecclesiæ cohibere, & ipsis lignum vitæ, id est, fructus Ecclesiæ denegare. Gladius enim justitiam significat, qua delinquentes punit & truncat. Ista tamen debet esse ignea per charitatem, versatilis verò per mutationis diversitatem. Prælatus enim quando justitiam vel severitatem facit, vel quando aliquem gladio percutit, semper hoc debet ex charitate facere, ipsumq; gladium justitiæ non semper æqualiter infligere, imò vertibiliter, nunc uno modo, nunc alio, nunc interimendo, nunc remittendo: debet enim variare, sic quod gladius justitiæ versatilis dicitur, quando secundum conditionem locorum, temporum, causarum & personarum diversimodè variatur 2. Reg. 11. *Variis est eventus belli, & nunc hunc, nunc illū consumit gladius.*

Capitulum quartum. Textus. Adam verò cognovit uxorem suam Evam, quæ concepit & peperit Cain, dicens: possedi hominem per Deum.

MORALITATUM CAP. IV.

Adam & Eva primo genuerunt Cain, qui fuit malus, postea Abel qui fuit bonus. Deus enim munera Cain contempsit, ad Abel verò & ad ejus munera respexit. Tandè verò Cain invidia motus, Abel occidit, propter quod illum Deus maledixit, & signum, scilicet tremorem capitis in facie ejus posuit. Ipse verò ex tunc vagus, & profugus factus fuit.

¶ Adam est pater noster Deus. Eva est Synagoga, quæ fuit primaria ejus uxor. Cain primogenitus fuit populus Judæorum, de quo dicitur Exod. 4. *Primogenitus meus Israel.* Abel verò innocens fuit Christus.

¶ Dico allegoricè, quod Adam, id est, Deus, primò Evam, id est, Synagogam habuit in uxorem, de qua dicitur Osee primo. *Accipe tibi uxorem fornicariam, & fac filios fornicationum.* Et primò in ista uxore sua pessimum Cain filium, id est durissimum populum Judaicum genuit, tandem verò fratrem ipsius Cain, scilicet, Abel, id est, Christum innocentissimum produxit, ad cujus, scilicet, opera, sacrificia & munera respexit Deus, ipsaque pro redemptione humani generis acceptavit. Cain verò, id est, ipsius populi Judaici munera, id est, sacrificia & opera quæ neminem justificabant, contempsit. Unde Esa. primo. *Non offeratis mihi sacrificium frustra incensum abominatio est mihi.* Cain igitur, id est, populus Judaicus, Abel fratri suo, id est, Christo ejusque sanctitati, & miraculis invidet, dum de Pilato scriptum est Matth. 17. *Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum,* ipsumque per crucem occidit, & morder. Quapropter iste Cain Judaicus populus vagus & profugus super terram ad literam efficitur, & signum in ejus facie ponitur, ut ab omnibus cognoscatur. Judæi enim ad literam cognoscuntur in facie, & propter peccatum mortis fratris sui Christi vagi, & profugi sunt in orbe. Unde dicitur per Prophetam Osee 9. *Abjiciet eos Dominus Deus, quia non audierunt eum, & vagi erunt in nationibus.*

¶ Vel si vis, dic, quod Adam est spiritus, Eva caro. Illi ergo ante Abel producit Cain, quia scilicet prius faciunt mala opera, quam bona, & magis naturale est mala facere, quam honesta. Unde Seneca dicit, quod virtutes magistro indigent, sine magistro vitia discuntur.

¶ Vel dic generaliter contra invidos, qui, scilicet, quando vident alios magis acceptos, invident eis & dolent, unde quantum ad vitam, vel famam occidunt eos.

¶ Vel dic, quod Cain, qui interpretatur possessio, est avarus, cujus caput est tremulum, quia, scilicet, avarus semper est in timore. Juxta illud Senecæ: *Quantum accessimus ad successum, tantum accessimus ad metum.* Tales etiam sunt vagi super terram, quia nunquam sunt solidi, nec in aliquo statu fixi. ¶ Vel dic, quod Adam est Deus, primogenitus ejus est lucifer, qui est principium viarum Dei Job. 40. Iste ergo invidens, secundum filium, id est, hominem occidit. Ipse verò nunc vagus & profugus per hunc mundum discurrit.

Capitulum sextum. Textus. Cumque cepissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filii Dei, filias.

MORALITATUM CAP. V.

Genesi sexto dicitur, quod videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt uxores ex omnibus quas elegerant. Exinde autem geniti sunt gigantes, qui in sæculo fuerunt viri famosi & potentes.

¶ Filii Dei sunt viri Ecclesiastici, qui per spiritualem vocationem à Deo sunt in Ecclesia generati. Isti tamen quandoque vident filias hominum esse pulchras, & exinde accipiunt concubinas: filii autem adulterini gigantes sunt, in quantum scilicet, patres eorum de bonis ecclesiæ aliquoties ditant eos, ita quod in sæculo magni fiunt.

¶ Vel dic, quod filii Dei sunt quicunque fideles, filii hominum sunt carnis delectationes, quas pro certo dum in uxores accipiunt gigantes, id est, mala & monstruosa opera generant, & producant, quia pro certo omnis filius, id est, omne opus quod a carnis delectatione provenit, naturam giganteam, id est, enormem, & irrationabilem sapit, c. 6.

¶ Cum

¶ Cum diluvium immineret super terram, præcepit Dominus Noe, quod faceret arcam de lignis lævigatis, ut salvaretur universum semen in ea. Facta est ergo cum mansiunculis & tristegis suis. Et habuit trecentos cubitos in longitudine, quinquaginta cubitos in latitudine, & triginta in altitudine. Linita fuit bitumine intrinsecus & extrinsecus, ostium fuit inferius in latere, sursum verò fuit fenestra crystallina in summitate. Arca etiam deorsum erat lata, sursum autem stricta & in cubito consummata erat. De omni viventium genere, fructuum atque seminum in arcam introducuntur. Veruntamen deorsum animalia, sursum verò volatilia statuuntur, de istis etiam viventibus posita sunt in arcam de mundis septena, de immundis autem bina, scilicet masculus & femina, tam de volucris, reptilibus quam de jumentis. Etsi autem congregata sunt in arcam pro animalibus nutriendis. Sicque factum est quod animalia quæ in arca fuerunt, sunt salvata, cuncta alia in aquis diluvii sunt deleta. Tandem verò diluvium, quod quadraginta diebus incessanter duraverat, omnemque carnem consumpserat, cessare incepit. Arca autem super montes Armeniæ requievit, sicut omnia ponuntur Gen. 7. cum explanatione, quam ponit magister in historia scholastica.

B ¶ Dicamus igitur allegoricè, quod arca ista significat Ecclesiam militantem, quæ, scilicet, de lignis lævigatis, id est, de personis bonis dolatis, & à superfluitatibus vitiorum absteris constituitur, & in qua Noe cum filiis, id est, Christus, vel aliquis bonus prælatus cum suis subditis dominatur, & ab ipso prælato pro viribus ad salvationem efficitur fidelium & formatur, quæ procul dubio bitumine charitatis & gratiæ interius quantum ad affectionem, & exterius quantum ad operationem injungitur & linitur. Unde dicitur Exod. 25. *Facies enim arcam de lignis Serchim, interius & exterius de aurabis eam.* Ista arca habet cœnacula, mansiunculas & tristegam, id est, diversas statuum distinctiones, scilicet, officia, beneficia, dignitates, conventus, collegia, religiones, &c. quia sicut dicitur Joan. 14. in evangelio: *In domo patris mei mansiones multe sunt.* In istis tamen tristegis positi sunt ex omni genere animalium & volatiliū, item ex omni genere personarum, quia, scilicet, ibi inveniuntur animalia munda & immunda, id est, boni & mali, scilicet, volatilia, id est, viri contemplativi: jumenta, id est, viri activi, reptilia, id est, peccatores & defectivi. Sed de istis istud est certum, quod in tristegis, id est, in statibus Ecclesiæ animalia reptilia debent esse deorsum in statu subjectionis, volatilia verò, id est, viri spirituales & contemplativi, debent esse sursum in statu prælationis, quia re vera dignum est, quod in gradibus Ecclesiasticis ille, qui plus valet, sit superior, ille verò qui minus, sit inferior.

¶ Vel etiam animalia sunt activi, qui occupantur deorsum circa terrena: volucres sunt contemplativi, qui occupantur circa cœlestia & suprema. Unde in Proverbiis 25. *Cælum sursum & terra deorsum.* Item ista arca Ecclesiæ habet ostium inferius per quod intratur, hoc est, fideles, & fenestram superius, per quam lux veritatis videtur, hæc est visionis species 1. Corinth. 13. Hic enim inferius *ambulamus per fidem*, sursum autem in patria *ambulamus per speciem*, quia, scilicet, *nunc videmus per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem in claritate.* sicut dicit Apostolus. Item ista arca habebat longitudinem fidei, quæ habet trecentos cubitos propter Trinitatem, quam credit; altitudinem spei, quæ habet triginta cubitos propter fructum tricesimum, sexagesimum & centesimum, id est, propter triplex cœleste præmium, quod expectat; latitudinem charitatis, quæ habet quinquaginta cubitos, propter Spiritum sanctum, qui datus est die quinquagesima, qui etiam inflamat. Apostolus Ephes. 3. *Positis intelligere quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profunditas.* Item ista arca ecclesiæ inferius fuit lata, & sursum stricta, ibi notatur, quod deorsum est lata in militante, in quantum *multi sunt vocati*, sursum stricta in triumphante, in quantum *pauci sunt electi.*

¶ Vel etiam dic, quod ista deorsum est lata in militante, in quantum multi sunt subditi, multi activi, multi imperfecti. Sursum verò stricta, in quantum pauci sunt prælati contemplativi, pauci perfecti Esa 54. *Multi filii deserti magis quam ejus, quæ habet virum.* Breviter arca ista Ecclesiæ continet volucres contemplativos, animalia activa, masculos perfectos, feminas imperfectas, & mundos bonos, immundos malos. Cibus tamen bonorum temporalium, & scripturæ & gratiæ habet pro omnibus nutriendis, & pro electis & reprobis educandis. Unde di-

Petr. Berchorii super Genesim

citur Danielis 4. *Etsi universorum in ea.* Ista est ergo quæ in cubito, id est, in Christo consummatur & perficitur, & quæ in diluvio tribulationum, & contemplationum per quadragenam vitæ præsentis fluctuat & concutitur, ubi etiam quicumque in futuro per fidem & gratiam inventus fuerit, salvabitur, quicumque verò per perfidiam vel peccatum extra manserit, peribit & damnabitur, finaliter tamen super montibus situabitur & quietabitur, scilicet, in iudicio, quando præsens tribulationum diluvium auferetur, Psal. 68. *Fundamenta ejus in montibus sanctis, &c.*

¶ Vel dic, quod anima est arca, vel etiam vir perfectus, qui debet habere longitudinem fidei, altum spei, latum charitatis, &c. sicut supra, quæ bitumine divinæ gratiæ debet esse linita, intus in conscientia, & exterius in apparentia, quæ de lignis lævigatis, id est, de bonis affectionibus debet constitui, inferius quantum ad alios debet per eleemosynam esse lata, sursum verò quantum ad se per abstinentionem debet stringi. Inferius debet habere ostium hospitalitatis ad pauperes introducendos. Sursum verò debet habere fenestram discretionis ad lucem veritatis speculandam. In hac ergo debent esse volucres, id est, mundæ cogitationes, animalia, id est, vivæ operationes, scilicet, scientiæ & virtutes, & sic diluvium tribulationum & tentationum istam arcam non subvertet, sed finaliter in supernis montibus requiescet. Allegatur ut supra.

Capitulum octavum. Textus. Recordatus autem Dominus Noe.

MORALITATUM CAP. VI.

CUM diluvium quievisset, dimisit Noe columbam, quæ cum sit munda avis, & non invenisset ubi requiesceret pes ejus, nisi super fœtentia cadavera, quæ, scilicet, tangere non volebat, reversa est ad Noe iterum, qui aperta fenestra ipsam introduxit in arcam. Tandem emisit corvum, qui inveniens humani generis cadavera, ad arcam redire noluit, sed cum cadaveribus foris mansit. Noe significat Deum Patrem, qui re vera columbam & corvum, id est, bonos & malos per creationem emittit. Ipsosque ad hujus mundi diluvium, id est, ad fluctum tentationum vel tribulationum dirigit & transmittit, veruntamen, quia mediante isto tentationum vel tribulationum diluvio, quasi totus mundus plenus est cadaveribus, id est, immunditiis, & carnalitatibus, ideo columba, id est, persona simplex, bona & columbina, non inveniens in mundo, id est, in mundanis negotiis & diluviis, ubi pes affectionis ejus requiescere debeat, juxta illud Michæ 2. *Surgite & ite, quia non habebitis hic requiem.* Voluntarie redire ad patrem suum Deum, scilicet, ad secreta conscientiæ per compunctionem ad bona æterna, per contemplationem, affectionem & orationem refugiens delictorum cadavera, negotiorumque, & vitiorum diluvium vilipendens, dicens illud Joan. 16. *Exivi à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Sed re vera corvus, id est, homines corvini, carnales & immundi, de reditu ad Deum vel ad conscientiæ secretum non curant, imo exterius in cadaveribus, id est, in mundi immunditiis & carnalitatibus se delectant, quapropter in arcam salutis & Paradisi unde exiverant, nunquam intrant ad Noe, id est, ad Deum, qui ipsos per creationem emiserat, redire per penitentiam refutant, dicentes illud Hierem. 5. *Induraverunt faciem suam super petram, noluerunt reverti.* Isti igitur arcam Paradisi seu statum salutis intrare refutant, & in suis delectationibus & vitiis extravagantur Psal. 64. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Ista potissimè apparent de religiosiis, qui de arca, id est, de claustris emittuntur ad temporalia ministranda. Carnales verò & corvini, qui, scilicet, more corvi semper procrastinant penitentiam dicentes: Cras, cras, ex toto manent in mundo, boni verò in mundi negotiis aut delitiis requiem aut delectationem non inveniunt, quandoque redeunt ad devotionem & ad claustrum, qui secum deferunt ramum olivæ, id est, misericordiæ bonum opus. Vel dic de apostatis, quorum quidam ex toto remanent circa cadavera, id est, circa immunditiam luxuriae. Alii verò redeunt ad Noe, id est, ad prælatum in arcam, id est, in Ecclesiam vel in claustrum. Tales igitur ramum olivæ (qui misericordiam significat) secum portare dicuntur pro eo, quod isti ad penitentiam redeunt, misericordiam, & pacem inereunt. Unde dicitur Luc. 15. *Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam, Pater peccavi in cælum & coram te.* Et ideo dicitur, quod Noe extensa manu apprehendit columbam pro eo, quod prælatus debet tales misericorditer recipere, &

ipsis concedere veniam & tutelam, dicent illud Hierem. 3. *Revertere, & ego suscipiam te.* Et illud Canticorum 2. *Veni electa mea,* &c. cap. 8.

F ¶ Columba fuit emissa ante ad videndum si cessassent aquae diluvii super terram. Quae vespere rediit ad Noe ferens ramum viridis olivae in ore suo, & diluvium cessasse signans, & pacem redditam humano generi designans.

¶ Sic vero dudum cum jam diluvium peccati, & damnationis genus consumpsisset humanum, missus est à Noe, id est, à Deo Patre de ipsa arca Paradisi columba, id est, Christus benignissimus atque mitis, qui, scilicet, in hoc mundo ramum olivae virentis, id est, portionem nostrae humanitatis assumpsit, quam tandem in ascensione in arcam Paradisi ad Noe, id est, patrem detulit, & ejus virtute cessasse, & consummatum fuisse vitiorum diluvium intimavit, dicens illud Tob. 12. *Tempus est ut revertar ad eum qui misit me,* cap. 9.

¶ Volens Deus inire pactum cum genere humano, quod de cætero non esset futurum diluvium, nec per diluvium consummanda omnis caro, promisit arcum suum ponere in nubibus, ut esset signum foederis praelibati: *Arcum,* inquit, *meum ponam in nubibus, & erit signum foederis inter me & terram* Psal. 7.

¶ Sic Deus volens humanum genus assecurare, quod diluvium aeternae damnationis nunquam amplius involveret mundum universum, arcum suum terendit, & paravit illum, sc. filium benedictum, ipsumque in nubibus, id est, in purissimis Mariae visceribus posuit, ibique colores duos principales rubeum, scilicet, & caelestem assumpsit. Rubeus vero color significat carnem, caelestis vero significat animam. Sic ergo fuit Deus pater mediante isto arcu humano generi confederatus, homo vero à damnationis diluvio est liberatus. Unde de Christo dicitur Eccl. 50. *Quod ipse est quasi arcus resurgens inter nebulae gloria.* Et sicut arcus iste designat pluviam. Vide in titulo suo,

Capitulum nonum. Textus. Benedixitque Deus Noe & filiis ejus.

MORALITATUM CAP. VII.

NOe cepit esse vir agricola: & exercere terram, plantavitque vineam, bibit vinum & inebriatus est, & nudatus jacuit in tabernaculo suo. Quod cum vidisset Cham filius ejus, verenda patris non cooperuit, sed deridens patrem nudatum, hoc Sem & Japhet suis fratribus nunciavit. Qui statim pallium humeris suis imponentes, averfa facie usque ad patrem retrocesserunt, ipsaque operuerunt, & ejus turpitudinem non viderunt. Propter quod cum evigilasset, Cham cum posteritate sua servitute & maledictione damnatus est ab ipso; Sem vero, & Japhet à Deo benedictionis gratiam meruerunt.

G ¶ Istud potest applicari, quod utile est quandoque vitia & defectus hominum dissimulare, periculum vero ipsa detegere ut videre. Quandoque vero Noe, id est, aliquis praelatus vel Princeps vino, in quo est luxuria, i. vitiis & carnalitatibus ebrius, in tabernaculo domus suae requiescit, & delectatur, turpitudinemque luxuriae suae, & aliorum vitiorum ita omnibus manifestat, quod nudus sine velamento jacere videtur, & (quod deterius est) ab aliis se videri nullatenus opinatur, cum tamen vitia eorum nuda ab omnibus videantur Hier. 14. *Nudi vi femora tua ante faciem tuam, & apparuit ignominia tua.* Sed pro certo tales nullo modo volunt videri nec explorari, quinimò si ad notitiam suam veniat, quod aliquis homo defectus suae turpitudinis viderit, solent dolere, & ipsis publice vel occulte maledictionem vel punitionem inferre, & maxime quando sciunt, quod ille qui videt, deridet talia facta sua, & nititur aliis publicare. Unde dicitur Eccles. 3. *Non est enim necesse tibi ea quae abscondita sunt, videre oculis tuis.* Et ideo qui sunt sapientes filii, tales turpitudines & infamias de magnatibus, & maxime de suis patribus, id est, de suis praelatis & principibus audiant, ipsas videre vel explorare non quaerant. Juxta illud Michea, *Non quaeras iniquitatem in domo impiorum.* Imo pallium dissimulationis induunt, & ab inquisitione retrocedunt, ipsosque quantum possunt excusant atque tegunt, ne appareant, propter quod tales à talibus defectuosis magistratibus benedictiones & glorias acquirunt. Mali enim superiores illos potissime solent diligere, qui crimina sua student abscondere & celare, & sub dissimulationis pallio transire, & ne appareant, excusare.

¶ Vel dic, quod Noe est pater & praelatus noster, qui, scilicet, si in delitiis dormiat, ita quod turpitudine suorum defectuum in

aliquo appareat, Sem & Japhet, id est, boni filii & subditi ipsum operire & excusare nituntur. Cham vero, id est, mali & protervi subditi ipsum deridere, & turpitudines defectuum suorum aliis prodere, & eas in libellis & appellationibus revelare conantur, quapropter tales servitute & adversitate damnantur Levit. 18. Boni vero & pacifici prosperitate fruuntur, cum scriptum sit in Levitico, *quod qui revelaverit turpitudines patri sui, morte moriatur.*

¶ Vel dic, quod Noe dicimus ab Adam (qui interpretatur requies) Christum significat, qui decalogum legis implevit, & requiem Paradisi donavit. *Vinea,* enim *quam plantavit, domus Israel est,* ut dicit Esa. 5. *Ista enim quae expectata est, ut faceret uvas, fecit autem spinas,* quia, scilicet, ista vinum consolationis Domino debuit offerre, ipsa tamen ipsum spinis voluit coronare, & acetum mordacis tribulationis eidem studuit propinare, & eum in cruce aceto potare Psal. 68. *In fumi mea potaverunt me aceto.* Quia pro certo ista est quae ipsum creatorem & plantatorem suum Christum vino tormentorum inebriavit, ita quod ipsum in lecto crucis per mortem nudum dormire fecit, ita quod Cham filius ejus, id est, malus populus Judaicus videns turpitudinem ejus, id est, humanitatem ejus mortuam, ipsum derisit, cum dicitur Matth. 27. *Vah, qui destruis templum Dei, salva te ipsum.* Veruntamen boni filii ejus, Sem & Japhet, id est, Apostoli & Christiani, verenda Patris, id est, mortem, & mortalitatem ipsius operuerunt, in quantum ipsam dignis rationibus esse necessariam monstraverunt, quapropter Chanaam filius Cham maledicitur, quia Judaeorum posteritas propter Christi passionem per maledictionem damnatur, sicut ipsimet dixerunt: *Sanguis ejus super nos & super filios nostros.* Boni vero filii, scilicet, Christiani & Apostoli, benedictione tam temporali quam perpetua perfruuntur. Ideo de ista vinea conqueritur Dominus, Hierem. 2. *Ego plantavi te vineam meam electam: omne semen verum, quomodo ergo commutata in pravam vinea aliena?*

Capitulum undecimum. Textus. Erat autem terra labii unius.

MORALITATUM CAP. VIII.

CUM gigantes essent super terram, decreverunt in campo Sennaar aedificare turrin, cujus summitas caelum tangeret, ut scilicet in caelum ascenderent, & nomen suum inter homines celebrarent. Habuerunt ergo lateres pro saxis, & bitumen pro cemento. Igitur cum aedificarent, & jam turrin illam in civitate Babylonica usque ad duorum milliariorum extulissent altitudinem, secundum Orosium & secundum Hieronymum super Esa. 13. Indignatus Dominus linguas eorum confudit, ita quod alter alterius verba nullatenus intellexit. Quapropter ab invicem separati sunt, & per mundum secundum linguarum distinctiones se diversimode diviserunt.

A ¶ Tales gigantes sunt superbi, qui turrin, id est, fastigiosum, & altum statum in campo Sennaar, qui interpretatur fecer, id est, in isto mundo foetido aedificare nituntur, sursumque ad altitudinem caeli, id est, altos gradus & status ultra, quam requirunt ipsorum merita, ascendere moluntur. Et hoc ut melius faciant, plures quandoque in eandem societatem conveniunt, & ad hoc communiter occupantur. Quapropter saepe fit, quod Dominus contra eos indignatur, ipsorumque malam concordiam rumpit, & ipsos per mortem vel per infortunia dividit, & sic occulte faciente Domino opus malum, quod coeperant impeditur. Unde Job. 5. *Disipat consilia malignorum, ne possint manus eorum implere quod coeperant.*

Capitulum duodecimum. Textus. Dixit autem Dominus ad Abraam, Egredere.

MORALITATUM CAP. IX.

CUM Abraam esset in Ur, quae est civitas Chaldaeorum, apparuit ei Dominus, dicens: *Egredere de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstravero tibi, & faciam te in gentem magnam,* Abraam igitur in terram Chanaam ducitur, ubi altare Domino aedificavit, & ubi dilatatio sui seminis, totiusque illius terrae possessio sibi promittitur atque datur. ¶ Ur dicitur qui interpretatur ignis, significat mundum, qui, scilicet, Ur Chaldaeorum dicitur, pro eo quod igne concupiscentiae mundus continue inflammatur. Abraam autem est homo, cujus terra est terrena possessio. Cognatio est carnalis delectatio. Dominus patris sive parentum est amicorum affectio. Terra vero quam Deus nobis ostendit, est vita spiritualis, religio & perfectio. Dico igitur, quod Abraam, id est, cuilibet peccatori, qui in Ur Chal-

Chaldaeorum, id est, in mundo vel in igne concupiscentia habitat, à Deo præcipitur, quod inde quantum ad affectum exeat, quod terram, id est, terrenorum amorem, cognationem, id est, propria carnis delectationem, & decorem domus patris sui, id est, proprii generis nobilitatem, & honorem contemnat penitus & dimittat, quodque ad terram, quam ipse Deus monstrat, id est, ad statum poenitentia, vel ad vitam spiritualem se transferat & transducatur. Sic enim sibi promittitur dilatatio gratia, promotio & exultatio gloria, & possessio caelestis patriæ. Sicut etiam patet Christo dicente Mat. 19. *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c.*

¶ Vel dic allegoricè, quod Abraam est Christus, terra est Judæa, cognatio ejus fuit Judæorum populus, domus sua templum & synagoga. Igitur prædicta verba potuerunt esse patris Dei ad Christum dicentis: Egrede te quantum ad finem, & quantum ad credulitatem de terra, tua cognatione, & domo, id est, de synagoga, de templo seu Judaico populo, & veni in terram Chanaan, id est, populum gentilem, quam monstravero tibi, ubi, scilicet, altare tuum, id est Ecclesiam ædificabis, & ubi per fidem dilataberis & volabis. Unde dicitur Isaia 19. *In illo tempore erit altare Domini in Ægypto.* ¶ Vel videtur, quod talia verba dicit diabolus homini, quem videt in statu religionis vel gratia. Monet enim hominem, quod terram suam, id est, stabilitatem suam deserat, & quod cognationem suam, id est, bonorum suorum societatem dimittat, de domo patris sui, id est, de religione per apostasiam fugiat & recedat, & ad terram Chanaan, id est, ad mundum mente, & corpore se deflectat, & ibi promittit sibi diabolus per vanam spem, quod faciet eum in gentem magnam, id est, quod faciet ipsum totaliter divitem & potentem, quodque ipsum in temporalibus dilatabit, & quod terram Chanaan, id est, mundum in possessionibus continuo sibi dabit, sicut supra videbatur dixisse mulieri: *Quacunque die comederitis, eritis sicut dii.* ¶ Fame invalescente in terra Chanaan descendit Abraam in Ægyptum, ut peregrinaretur ibidem. Pharaon autem Rex sibi suam mulierem abstulit, sed tandem immunem sibi eam restituit. Ipse vero fame cessante in terram promissionis rediit.

¶ Sic vere cum quis urgente fame avaritia, terram promissionis, id est, claustrum vel devotionem dimittit, & in Ægyptum, id est, in mundum & mundi negotia descendit, statim adest Pharaon rex Ægypti, id est, diabolus princeps mundi, qui uxorem ejus, id est, divinam gratiam sibi tollit. Veruntamen quandoque Deus ipsum ad poenitentiam reducit, & uxorem suam, scilicet, gratiam sibi reddit, & cessante fame avaritia, iterum in terram promissionis, id est, statum salutis vel religionis, vel ad claustrum perducit, ita ut dicere possit illud Prophetæ: *Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Ascendit ergo Abraam de Ægypto.

MORALITATUM CAP. X.

Loth & Abraham quamvis essent amici & fratres, nequibant tamen habitare communiter, quia erat possessio eorum nimia. Loth igitur divisus ab Abraam, regionem circa Jordanem quæ irrigabatur, ut paradysus, elegit, ubi cito post cum aliis captus fuit c. 14. Quatuor enim reges contra Sodomam, ubi habitabat, venerunt, qui ipsum cum populo captivaverunt. Abraam tamen occurrens adversariis obviavit, & Loth de eorum manibus liberavit.

¶ Sic vere quotidie fit, quod illi quorum est possessio nimia, scilicet, divites hujus mundi, simul seu concorditer habitare non possunt, imo ab invicem per lites, & controversias dividuntur: terrena enim possessio est divisionis occasio. Sæpe enim fit quod Loth, qui interpretatur declinans, id est, aliquis qui ab Abraam, id est, à bonorum vicinorum societate declinat, & ex hoc circa Jordanem mundana prosperitatis posse habitare se putat, qui tamen ab hostibus, id est, à vitiis & tribulationibus captivatur, ita quod oportet quod ab Abraam quem dimiserat, id est, ab illo fratre, socio vel amico, cujus societatem dereliquerat & contempserat, adjuvetur. Igitur non est bonum, bonam societatem, & concordiam dimittere, nec solum seu solitarium manere, nec mundi prospera ultra debitum affectare, sed simul per concordiam quiescere & manere. Unde dicitur Gen. 2. *Non*

est bonum hominem esse solum.

Capitulum decimum quintum. Textus. His itaque transactis factus est sermo Domini,

MORALITATUM CAP. XI.

Dominus præcepit Abraam quod sacrificaret sibi vaccam, capram & arietem triennes, columbamque & turturem. Abraam ergo animalia divisit, volucres sine divisione ad partem posuit. Tandem aves cæli cadavera sacrificii volebant comedere, sed Abraam eas abegit. In sero vero clibanus ardens apparuit, qui sacrificium consumpsit: Dominus vero multa bona Abraam promisit, & sibi secreta plurima revelavit.

¶ Revera videtur quod in istis sacrificiis significantur omnes illi, quos sibi Dominus vult spiritualiter immolari. Ibi enim sunt aves, id est, contemplativi, animalia, id est, activi, Aves. Igitur præcipiuntur non dividi, pro eo quod contemplativi nec per mundi negotia, nec per afflictiones varias sunt divisi, imo per contemplationem in Deum tendunt integri & perfecti. Unde dicitur Lev. 1. *Avem non secabit, nec ferro dividet.* Ista etiam aves, scilicet contemplativi, dicuntur turtures propter castitatem quam servant, dicuntur columbae propter simplicitatem quam amant. Isti etiam pro Domino dicuntur oblato, scilicet, par turturum aut duo pulli columbarum. Animalia autem (sicut dictum est) sunt activi, qui scilicet, circa terram, id est, circa terrena negotia solent occupari & manere. In istis vero est vacca jugo subdita, quæ significat subditos, aries dux gregis qui significat prælatos, capra macilenta, quæ significat poenitentes laboriosos. Igitur quilibet istorum debet esse triennis, quia videlicet vacca, id est, subditi, debent esse triennes per fidem Trinitatis quam debent simpliciter credere. Vel per tria vota religionis obedientiam, scilicet paupertatem & castitatem, quæ debent firmiter continere. De quo dicitur Eccl. 4. *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Aries, id est, prælati debent esse triennes per tres virtutes Theologicas, fidem, spem, & charitatem, quas debent habere veraciter: de quibus Apostolus 1. Cor. 13. *Nunc autem manent fides, spes & charitas, tria hæc.* Capra vero, id est, poenitentes debent esse triennes, secundum tres partes poenitentia, scilicet, contritionem, confessionem & satisfactionem, quas debent veraciter implere, de quibus dicitur Exod. 3. *Viam trium dierum ibimus in solitudinem.* Ut & sic quilibet istorum dicat illud Eccl. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.* Talia igitur sacrificia, id est tales personæ ab avibus, id est, à demonibus tentantibus impetuntur, sed ab Abraam, id est, à Deo vel à bono prælato defenduntur. Clibanus etiam ardens, id est charitas perfecta tales inflamat, ipsosque Deo immolat, & præsentat.

Capitulum decimum sextum. Textus. Igitur Sarai uxor Abraam.

MORALITATUM CAP. XII.

Cum Sara uxor Abraam sterilem se videret, tradidit ancillam suam Abraam viro suo, ut sibi in ea filiū generaret, quæ tandem inter genua sua pareret & ascriberet sibi partum. Agar autem concepisse se videns, contempsit dominam, quam cum affligeret, fugam iniit Agar, quam tamen in deserto Angelus vagantem & fugientem invenit, sibi que dixit: Agar ancilla Sarai, unde venis, & quo vadis? Consulit ergo Angelus quod rediret, & quod sub manu dominae suæ cervicem supponeret, & ne amplius superbiret contra eam. Filium etiam ex ea generandum prædixit, & ab ipso duodecim duces processuros promisit.

¶ Istud potest exponi moraliter, & dici, quod Abraam est homo, qui revera habet uxorem & ancillam: quia scilicet, Sara uxor sua significat animam. Agar vero ancilla significat carnem. Sara ergo, id est, anima de se est sterilis, quia, scilicet, anima de se, nec per se nihil potest operari vel facere, nec partum cujusunque boni operis generare, cum non habet organa, & ideo oportet quod ancilla ejus, scilicet, caro pariat filium, id est, faciat bonum ejus, quia licet à mente procedat boni operis ordinatio sicut à domina, tamen à carne procedit executio boni operis sicut ab ancilla. Veruntamen quia ista ancilla, id est, caro concepisse, & aliquid boni fecisse se videns, quandoque in superbiam erigitur, dominamque suam contempnens, in deserto mundi circa bona terrena vagatur, ideo Angelus, id est, Deus vel bonus prædicator, vel prælatus ipsam reprehendit tam de contemptu Dominae, quam, scilicet de fuga. Dicit ergo sic: *Agar ancilla Sarai unde venis, & quo vadis?*

¶ O tu Agar quæ interpretaris somnium vigilia, id est, ô caro quæ semper somnias vigiliis, & ludibria hujus mundi, quæ es ancilla

cilla Sarai, id est, animæ, rogo unde veneris adverte, & quo vadis, & qualis est nativitas tua, & qualis mors unde nateris, qualiter morieris, quam vilis ingrediendo, & quam flebilis moriendo, & cave quod de cætero animam tuam dominam non contemnas, sed ei servias, obedias & intendas, quia, scilicet, dicitur in Ps. 122. *Oculi ancilla debent esse in manibus dominae suæ.*

¶ Vel dic quod quando domina anima laxat frænum ancillæ, id est, carni, ita quod ipsam dominam permittit concumbere carnaliter cum Abraam, id est, aliqua carnali vel temporali voluptate, tunc statim concipit Ismaelem, id est, malum propositum quod, scilicet, contra Isaac, id est, contra virtutes quotidie facit bellum. concipit etiam quandoque divitias, delitias & sæculares scientias, & alia mundi bona, ita quod tunc ista superba efficitur, in tantum quod dominæ suæ animæ nequaquam obedire dignatur, quinimo si domina anima ipsa velit à superbia reprimere, & per abstinentiam affligere, statim solet ad desertum vitiorum transire, & à iugo virtutum fugere & abire. Unde dicitur Hie. 2. *A sæculo confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti non serviam.* Ista etiam per Angelum, id est, prædicationem vel religionem, vel confessionem est reducenda, & sibi dicendum est, Agar ancilla, &c. per omnia sicut supra.

¶ Vel dic recte: Sara significat mihi aliquos magnos consiliarios principum vel magnatum, qui quandoque habent aliquam ancillam, id est, aliquam personam vilem & servilem, scilicet, de humili plebe natam, quam diligunt, & ipsam Abraam viro suo supponunt, & in ejus servitio ponunt, & ut ipsi exinde filium suscipiant, id est, ut exinde lucrum, & obsequium habeant: ipsos cum magistris promovent & extollunt, qui tamen statim ut cœperint per divitias imprægnari, incipiunt superbire: & Saram dominam suam, & illum qui ipsam ad officia promovent, ingratis solent contemnere, atque de eo non curare; quapropter sæpe fit quod tales solent eos affligere, & propter turpem ingratitudinem ad fugam, id est, ad amissionem status, quem eis procuraverunt compellere & urgere. Et ideo recte potest talibus consuli, quod erga dominam, id est, benefactorem humiliantur, & contra ipsum insurgere non conentur. Unde dicitur Eccl. 4. *Magnato humilia caput tuum.* Vel dico quod Sara significat prælatum, qui ancillam suam, id est, subditum suum permittit, imo etiam procurat divitiis, & beneficiis aliquoties imprægnari: quapropter sæpe fit quod talis concepisse se videns, & divitias & scientias acquisivisse, contra eum superbit, ipsummet & ejus mandata contemnit: in tantum quod si Sara vel ipsum affligere vel corrigere nititur, statim per apostasiam, vel per appellationem ad desertum mundi, & ad Romanam curiam cito fugit, & vagabundus per mundum perambulat, & incedit. Angelus igitur, id est, quicumque bonus debet talibus consulere, quod redeant, & quod Saræ, id est, prælato suo obtemperent, & quod humilitate prævia ipsius pacem quærant, dicendo illud Hiere. 31. *Revertere ad civitates tuas, usquequo delictis solveris filia vaga.*

¶ Vel dic quod prima uxor Abrahæ fuit synagoga, quæ à principio fuit sterilis, & in fine Isaac, id est, Christum, qui interpretatur gaudium, generavit. Ancilla sua est gentilitas vel Ecclesia collecta de gentibus, quæ se concepisse spiritum salutis videns dominam suam id est Ecclesiam de Judæis natam, pro eo quod dominum crucifixerunt contemnebat, sicut dicit Apostolus. Illam ergo tanquam dominam alii honorare jubentur, & contra eam superbire vetantur Rom. 3. Unde postquam Apostolus dixit, quod in Ecclesia non est differentia Græci, & Judæi, sequitur, *quid ergo habet Iudeus Græco amplius?* multum per omnia.

¶ Vel dic quod etiam nos qui sumus ex gentibus, non debemus synagogam, quamvis induratum & sterilem, vilipendere, sed eam quadam reverentia honorare, pro eo quod ab illa scriptura, & fidei principia habuimus. Quæ etiam Papa facere dicitur, quia, scilicet, rotulam legis Moysei à Judæis oblatam in die consecrationis suæ osculari nullatenus dedignatur.

Capitulum decimum septimum. Textus. Postquam vero nonaginta & novem annorum.

MORALITATUM CAP. XIII.

ABraam præceptum fuit quod octava die omne masculinum circumcideretur, & quod certa portio de sui carne præputii auferetur, ut sic populus Dei à gentibus distingueretur. ¶ Octava dies est tempus gratiæ quod post sabbathum legis succedit. Nos igitur qui sumus in isto octonario, id est in statu & tem-

pore gratiæ, debemus esse à cunctis superfluitatibus circumcisi, & maxime à præputio carnis nostræ, id est, à concupiscentia carnali: & sicut soli masculi, non femina circumcidebantur, sic etiam hodie masculi, scilicet, perfecti, non femina, i. imperfecti se à vitiis circumcidunt, & sicut in circumcisione nomen imponebatur, sic boni qui à vitiis circumcisi sunt, nomen bonæ famæ præ aliis consequuntur. Unde dicitur Eccle. 5. *Nomine æterno hereditabit illum Dominus Deus noster.*

¶ Vel dic quod octonarius est tempus futuræ resurrectionis, ubi pro certo caro nostra à cunctis superfluis passionibus circumcidetur, à cunctis defectibus secludetur. Unde Luc. 2. *Octava die venerunt circumcidere puerum* ca. 17. ¶ Antequam Abraam & Sarai Isaac generarent, præcepit dominus, quod nomen suum cresceret, & diceretur Abraam, Sarai quoque nomen suum minueret & diceretur Sara.

¶ Per Abraam intelligitur intellectus, per Sarai autem uxorem intelligo voluntatem. Isti enim duo, scilicet, Abraam & Sarai debent simul Isaac, id est, bonam prolem & bona opera parere, & fructum virtutum domino generare. Sed revera ad hoc requiritur, quod Abraam, id est, intellectus crescat veritatem cognoscendo Sarai, id est, voluntas decrescat, se à concupiscentiis refrænando. Intellectus enim quantum potest debet in actu suo, id est, in concupiscentia boni debet se rationabiliter moderare. Scriptum est enim, *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere.* Eccle. 18. *Si præstas anima tua concupiscentias suas, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Debet ergo dicere Sarai de Abraam, id est voluntas de intellectu, illud Joan. 3. *illum oportet crescere, me autem minui.*

¶ Vel dic de conjugibus, quod quando vir crescit per bonitatem, mulier vero decrescit per humilitatem, tunc faciunt Isaac, id est, risum, & gaudium per communem jucunditatem: tunc enim conjugium prosperatur, quando mulier subjicitur, & homo dominatur, &c. Quod tamen est contra multas dominas hodiernas, quæ viris dominari nituntur. Unde dicitur Esa. 3. *Mulieres dominatae sunt eis.*

¶ Vel dic quod vir est prælatus, quia debet crescere virtute, & auctoritate, mulier est subditus, quæ debet minui humilitate, ut sic simul generent Isaac, id est, risum, hoc est dictum, ut sic perseverent in gaudio, & prosperitate. Debet enim prælatus crescere & se magnum ostendere, ne familiaritas pariat contemptum. Subditus vero debet humiliari, & minui, ne superbia pariat despectum, unde dicitur Gen. 16. *Humilia te sub manu dominae.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre.

MORALITATUM CAP. XIV.

Sodomitæ populi pessimi dicebantur, qui scilicet, per horribilem infectionem luxuriæ, viris abutebatur, advenas & pauperes recipere dedignabantur, & abundantia panis, & vitæ superbia fruebantur Ezech. 16. Propter quod quia ipsos Deus delere decreverat, locutus fuit dominus Abraam, dicens quod descendere volebat, ut videret si crimen illorum famæ & clamori hominum respondebat. Abraam autem audita Domini voluntate, pro Loth nepote suo, qui habitabat in Sodomis sollicitus cum domino allegare incepit, quod non decebat Deum quod perderet justum cum impio. Sibi vero dicit Dominus, quod propter decem justos si invenirentur ibi, civitati toti parceret: benignitatem jugiter repromisit.

¶ Ista autem possunt exemplariter allegari: quomodo mundi prosperitas causa est multorum malorum: quæ sicut dicitur Eze. 16. *Hac fuit iniquitas Sodoma sororis tuæ, abundantia panis, & superbia vitæ: & manum pauperi non porrigebant.*

¶ Item potest allegari: quod iudex non debet verbis credere, imo ad inquirendum veritatem criminis debet personaliter descendere: licet tanquam privatam personam constaret veritatem facti ipsum scire, sicut, scilicet, constat, quod Dominus crimen istorum sciebat: & tamen velle descendere pro veritatis scrutinio se dicebat.

¶ Item potest allegari: quod quando infortunium est futurum: quilibet debet esse sollicitus pro amicis: exemplo Abraam, qui amore Loth cum Domino disputabat. ¶ Item potest allegari: quod justus non debet orare pro iusto quod liberetur à pœna, quamquam sit propinquus, quia Abraam non legitur orasse pro Loth, nec pro eo allegasse, nisi in quantum supponebat eum justum.

justum. ¶ Item potest allegari, quod pauci iusti sunt quandoque causa salvationis magni populi: sicut patet hic: ubi dominus promittit se civitati parcere, si decem iusti invenirentur ibidem, ista aliter exponere non oportet.

¶ Tres Angeli missi à Deo pro Sodoma destruenda, inventi sunt ab Abraam: & ad convivium invitati c. 18. Qui scilicet, sub arbore quieverunt, pedes laverunt, & panes subcinericios & vitulum comederunt: qui tandem sibi generationem Isaac promiserunt. ¶ Sic vere quando Abraam, i. homo offert Deo sacrificium & convivium spirituale, scilicet, loturam pedum, id est, confessionem mundificativam, umbram arboris, id est, crucis memoriam refrigerativam, subcinericium panem, i. mortis considerationem incinerativam, lac, i. devotionem, vitulum, id est, spirituales cordis exultationem, tunc pro certo Isaac, id est, risus æternæ gloriæ sibi promittitur, & sibi à Deo & Angelis æternum gaudium & lætitia propinatur. Unde dicitur Esa 55 *Lætitia sempiterna erit eis, gaudium & exultationem obtinebunt.*

¶ Vel dic quod Abraam est Deus pater vel prælatus, qui, scilicet, invitat Angelos, i. viros Angelicos & iustos ad confessionis loturam, ad arboris, id est, crucis memoriam, ad lac devotionis, ad recordationem futuræ incinerationis, & comestionem vituli Christi in sacramento altaris. *Laventur* (inquit) *pedes vestri, & requiescite sub arbore, &c.* Cum duo Angeli in forma juvenum Sodomam advenissent, & in platea mansissent, Loth recepit eos hospitio. Sed cum viri civitatis, ut ipsis juvenibus abuterentur, fores domus irrumperent, Loth vero pro Angelis, quos credebatur homines tanta immunditia liberandis, uxorem & filias virgines ipsis malis hominibus ad satiandam suam libidinem obtulit, quas recipere non volebant, imo fores ipsius confringebant, tandem percussi sunt ab Angelis cæcitate, ita quod ostium invenire non valebant. In crastino vero Angeli ipsum Loth, uxorem & filias eduxerunt; sed duo generi Loth, submersiorem urbis futuræ credere noluerunt, imo cum eis diceretur à Loth quod exirent: ipsum loqui deliratoriè crediderunt, quapropter & civitas & ipsi cum populo, igne & sulphure in crastino perierunt.

¶ Istud enim poterit allegari sine altera expositione ad tria, videlicet quod in peccato contra naturam mens hominis plus quam aliis vitiis excæcatur. Tales enim homines dicuntur cæcitate percipi, pro eo quod super omnes homines hi sunt cæci. Isti etiam malefici ostium non inveniunt, quia pro certo isti ostium paradisi, ubi sunt Loth & Angeli, non intrabunt Esa. 65. *Palpavimus quasi cæci parietem.* Et propter hoc Sodoma bene interpretatur muta, quia, scilicet, tales in iudicio erunt muti pro eo quod excusationem aliquam non habebunt Ps. 30. *Muta fiunt labia dolosa.* Item allegari potest quod minus malum tolerandum est pro majori malo vitando, sicut Loth prostitutionem uxoris & filiarum sustinere volebat, ut crimen Sodomiticum vitaretur. Item potest allegari quod impossibile est eum à morte eripere, quem etiam occulta Dei providentia decreverat punire, sicut patet de istis generis Loth, qui noluerunt credere ut exirent disponete domino, quod cum aliis cum quibus deliquerant interirent. Unde dicitur Eccles. 7. *Nemo potest corrigere quem Deus despexerit.* Hoc enim quotidie percipitur, quasi scilicet, homo voluntarius in fata ruit, ita quod non obstante consilio contrario ad infortunialætus currit, secundum quod occulta Dei iustitia seu providentia ipsum ducit. Vel allega ista exemplariter ad bonum hospitalitatis, quæ liberationem sui & suorum meretur. Unde Apostolus *hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc quidam placuerunt Angelis hospitio receptis.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere.

MORALITATUM CAP. XV.

CUM Deus civitatem Sodomæ cum aliis quatuor propter horrenda crimina sua igne & sulphure delendas decrevisset, dictum fuit Loth, quod una cum uxore & filiabus civitatem exiret, quod in omni circa regione nullatenus remaneret, sed in monte potius se salvaret. Dictum etiam fuit eis, quod non respicerent retro cum incederent, sed quod ad montem recto itinere properarent: veruntamen quum jam micarent fulgura, & audirentur tonitrua, & ignis, & sulphur de cælo mitterentur in urbem, sicut testatur Solinus, qui de Sodoma loquens dicit, quod ipsam de cælo tactam testatur humus nigra. Uxor Loth reversa retro respexit, quapropter quia inobediens fuit, statim in salis statuam versa fuit.

¶ Civitates istæ mundum designant, & etiam mundi status ubi quia plura crimina abundare noscuntur, propter quæ Deus subversionem, & ignem, & damnationem eisdem comminatur, consulit dominus devotis omnibus suis, quod inde quantum ad affectum exeant, & in montem religionis, & perfectionis, & etiam contemplationis ascendant, quodq; in omni circa regione, id est in mundi negotiis & officiis, & deliciis non maneat sed recedant, & quod omnino caveant, ne retro se respiciant, & quod scilicet, ad vitia quæ confessi fuerunt, per recidivationem non redeant, nec ad mundi bona, quibus renunciaverunt, per desideria retrocedant, nec per apostasiam se ab itinere salutis, quam professi sunt retrovertant. Quia sicut dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Retro enim non debet respicere pœnitens recidivando, religiosus apostatando, contemplativus in mundi se negotiis implicando, quinimo ipse debet continuare iter suum in bonum proficiendo. Sed pro certo quidam sunt sicut uxor Loth, qui, scilicet, tonitrua reatationum audientes, ignem concupiscentiæ sentientes, fulgura tribulationum videntes, retro respiciunt, ad vitia seu bona temporalia, quæ dimiserat, se convertunt, iter quod inceperant dimittunt, & per inconstantiam vitæ retrocedunt. Sicut etiam de infidelibus amicis patet, qui, scilicet, audita modica tribulatione vel difficultate, ab incepta fidelitate desistunt. Tales enim sunt religiosi, qui, scilicet, ad bona mundi, quibus renunciaverunt, libenti animo retrocedunt contempto religionis & contemplationis monte, versus vallem mundi negotiorum respiciunt & accedunt. Tales igitur in statuam salis mutantur, in quantum, scilicet, peccatores insensati, duri & obstinati efficiuntur, & in quantum in viros iniquos vertuntur. Ideo dicit Dominus: *Qui in agro est, non respiciat retro, memores estote uxoris Loth.* Luc. 17.

¶ Cum Loth de Sodomis fugeret, ne igne & sulphure deperiret, petiit à domino quod liceret sibi civitatem Segor parvulam introire; sed quia ibi fiebat creberrimus terræ motus, necesse habuit exinde fugere, & ad montem ascendere & ibi se salvare.

¶ Sodoma est vita carnalis, quæ igne & sulphure luxuriæ foetet. Segor vita conjugalis, quæ terræ motus multarum sollicitudinum sustinet, mons vero est vita contemplativa & Ecclesiastica vel claustralis, quæ *stabilis & tuta manet*, Psalm. 36. Loth igitur qui interpretatur declinans, est ille qui juxta Psalmistæ consilium, declinat à malo ut faciat bonum, qui scilicet ignem & sulphur carnalis vitæ fugit, & in Segor, id est, in statu conjugalitatis manere credit. Sed finaliter attento motu tentationum, tribulationum & miseriarum istius civitatis, ad montem religionis vel Ecclesiæ ascendit, & sic à carnali inflammatione se liberat & evadit Esa. 2. *Venite ad montem domini.* ¶ Loth in Sodomis legitur bonus fuisse, nec unquam luxuriæ & ebrietati vacasse, in monte tamen ubi pro se salvando fugam iniit, legitur se inebriasse, & cum propriis filiabus incestum & adulterium commisisse.

¶ Sic vere hodie sunt multi alii qui de valle ad montem, id est, de mundo ad religionem, vel de seculari statu ad Ecclesiasticum ascendunt, & sic periculum damnationis evadere, & ibidem se salvare credunt, qui tamen ibidem ebrietati & luxuriæ vacantes, deteriores fiunt, & damnationis periculum plus incurrunt. Hier. 1. De quo conqueritur Dominus: *Quid est (inquit) quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa?*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat & implevit.

MORALITATUM CAP. XVI.

ABRAAM duos filios habuit, s. Isaac de libera, & Ismael de ancilla. Ismael autem fuit ferus homo, venator & sagittarius, de quo dicitur supra 15. *quod manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione fratrum suorum figet tabernacula.* Gal. 4. Isaac autem fuit bonus & mansuetus. Veruntamen Ismael (secundum Paulum Apostolum) semper fratrem suum Isaac opprimebat; & eidem molestias magnas inferebat, quapropter cū Sara mater Isaac hoc quadam die cerneret, dixit ad Abraam, *Ejice ancillam & filium ejus.* Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Igitur Agar cum filio Ismael ejicitur, uter aquæ & panis sibi ab Abraam in scapulis imponitur, & dimissa per desertum, sitiensq; vagatur aqua consumpta. Angelus vero domini apparens ostendit puteum sitienti, & siccam consolatur.

¶ Abraam significabat bonum prælatus, qui revera in domo sua

fua, id est, Ecclesia habet duo genera filiorum, quosdam bonos more Isaac, quos scilicet divina gratia generavit; quosdam vero malos more Ismael, quos sibi uxor ancilla, id est, diabolus, vel simoniaca ambitio, vel carnalis affectio procreavit. Sed revera inter istos semper solent esse jurgia, quia Ismael significat malos & maxime discolos & perversos, quia revera per contradictionem omnibus se subjiunt, & è regione fratrum suorum tabernacula sua fingunt, in quantum omnium aliorum voluntatibus contradicunt, ita quod manus eorum contra omnes & manus eorum obsint. Unde Apostolus: *Deum non amant, & cunctis hominibus adversantur*. Isti duo semper solent persequi Isaac, quia, scilicet, mali semper sunt solliciti bonos offendere & eis inimicari. Ideo dicitur: Contra bonum malum est, & contra vitam mors, sic & contra justum virum peccator. Sed quid pro certo isti non debent esse hæredes in Ecclesia, nec quantum ad beneficia temporalia, nec quantum ad bona spiritualia. Ideo Abraam id est, prælatus debet eos ejicere, & una cum matre sua simoniaca vel affectione carnali ab Ecclesia segregare, dicens illud Jud. 11. *Hæres in domo nostra esse non poteris, quia de adultera natus es?*

¶ Vel dic etiam moraliter loquendo quod duæ istæ mulieres, Sara libera, Agar ancilla significant animam & carnem, & Isaac filius significat opera bona, quæ ab anima producuntur. Ismael autem filius ancillæ, significat opera mala, quæ à carnis concupiscentia procreantur, Isaac igitur ab Ismaele impugnari dicitur, quæ constat quod carnis opera solent spiritualibus operibus inimicari, & contra ea præliari, Gal. 5. Unde Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*, hæc enim sibi invicem contrariantur. Sequitur manifesta sunt opera carnis. Abraam, id est, homo quando videt istos duos filios, id est, Ismael & Isaac, id est malos affectus, cogitatus, & opera confingere constat bonos, & in domo cordis sui videt ipsa opera carnis, opera Spiritus molestare, ita oportet ancillam, & filium ejus, id est, carnem & opera carnalia ejicere & deprimere, & ad desertum poenitentiae mittere, & panem & aquam per abstinentiam sibi imponere, & si ibi Angelum testamenti Christum poterit invenire, puteum misericordiae sibi poterit demonstrare.

Capitulum decimum quintum. Textus. Quæ postquam gesta sunt, tentavit Deus.

MORALITATUM CAP. XVII.

Volens Deus tentare Abraam, præcepit sibi quod filium suum quem diligebat Isaac, tolleretur, ipsumque super quendam montem, quem sibi ostenderet, occideret, & ei immolaret. tulit ergo Abraam secum filium suum Isaac una cum duobus juvenibus & Asino, quos scilicet, ad pedem montis dimisit. Ipse autem Abraam & filius ejus, qui ligna, quibus erat sacrificandus, portabat, montem ascendit, ignem & gladium in manibus tenuit, & ligna sacrificio præparavit. Succensus autem ignibus, accepit Abraam filium suum, & projecit super aram. Cumque manum ad gladium extenderet pro filio occidendo & domino immolando, statim affuit Angelus, qui prohibuit, & qui arietem, qui hærebat in monte inter vepres cornibus, loco pueri interficere sibi jubet. Sic ergo fit quod dum aries occiditur, Isaac liberatur sanusque ad juvenes revertitur, à quibus inferius adventus ipsius expectabatur.

¶ Abraam est Deus pater, Isaac Dei filius, aries ipsius Dei filii corpus; ligna, vepres, & ara, crucem designant; gladius & lanceam, & clavos; ignis, etiam passionis ardorem significat; duo juvenes remanentes, duos populos significant non credentes. Judæos, scilicet, & gentiles; asinus autem qui eos comitatur, significat stultitiam, qua increduli habebantur. Dico igitur quod Abraam qui interpretatur Deus pater, Isaac filium suum immolandum in arca crucis decrevit, ita quod gladium & ignem, id est, ipsius passionis asperitatem contra eum præparavit, accidit tamen quod Isaac, id est, filii deitas nil patitur, aries vero, id est, Christi sola humanitas immolatur, dum, scilicet, cornua ejus, id est, manus ad modum cornuum extentæ inter vepres, id est, inter ligna crucis clavo tenus alligantur, & crucis cornibus astringuntur Abac. 3. Unde dicitur: *Cornua in manibus ejus*. Duo vero juvenes, id est, duo populi, Judæi videlicet & gentiles, in infidelitate sua pro majori parte manserunt, in quantum ad montem fidei non ascenderunt, nec incarnationis aut passionis mysterium cognoverunt. Qui etiam asinum, id

est, stultitiam habuisse dicuntur, pro eo quod isti in sua stultitia obstinati leguntur, nec credidisse, quæ credenda fuerant, probantur Luc. 24. Unde: *O stulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt Prophetae, Apostol. Rom. 1. Dicentes se esse sapientes, stultifacii sunt.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Erat autem Abraam senex, dierumque multorum.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Postquam Abraam de Sara uxore sua filium suum Isaac genuisset, ipsumque filium immolare tentasset, & in loco filii arietem occidisset, filius vero nihil mali passus fuisset, accidit quod Sara ejus uxor mortua est, Gen. 24. Quod videns Abraam sicut dicitur hic: Servum suum Eliazar misit in Mesopotaniam, terram, scilicet, gentiliam, ut & filio suo Isaac procuraret uxorem. Venit igitur in civitatem Nachor, ubi erat puella pulcherrima, scilicet, Rebecca, filia Bathuelis, quæ descendit ad fontem ut impleret hydriam suam. Ab illa igitur puella aquam sibi dari petiit. Quæ non eum solum, sed etiam & Camelos suos adaquavit. Iste autem servus causam legationis suæ Rebecca parentibus aperuit, & eam filio domini sui tanquam procurator, ducit in conjugem, datisque sibi armillis & ornamentis, ad domum domini sui ducit, ubi Isaac meditantem in agro reperit, quæ viso eo statim de Camelo descendit, & pallio se involvit, ipse vero puellam factis nuptiis sibi matrimonialiter copulavit, eamque in tabernaculo Saræ matris suæ introduxit, & eam tantum dilexit; quod amore ejus mortem matris suæ oblivioni dedit, & tandem duos filios, Esau, scilicet, & Jacob generavit, quorum Esau malus fuit, Jacob vero sanctus & optimus homo fuit.

¶ Sic vere postquam Abraam Deus pater de uxore sua Sara, id est, de Synagoga genuisset Isaac, id est, Christum filium benedictum, ariesque, id est, Christi humanitas immolata fuisset in cruce, ipseque Isaac, id est, ipsa filii divinitas nihil passa fuisset, accidit quod uxor sua synagoga per infidelitatem mortua fuit, in quantum eum, scilicet, fidem incarnationis filii non recipit. Unde dicitur Joann. 1. *In propria venit, & sui eum non receperunt*. Et Ezech. 24. *Mortua est uxor vespere*, quapropter Abraam Deus misit servum suum, id est, Apostolorum & prædicatorum coetum ad terram & civitates gentiles, ut scilicet, puellam nobilem scilicet, ipsam Ecclesiam de ipsa gentilitate natam, filio suo Christo in uxorem acciperet, qui scilicet hanc prædicant & rogant ut de puteo & hydria naturalis Philosophiæ, quam habebat, & de aqua scientiarum quam continue hauriebat ut camelos suos, id est, fideles populos, adæquaret, quia revera Ecclesia collecta de gentilibus, puteo suo, id est, scientiis physicis multum adaquavit fideles, multum etiam fugavit hæreticos infideles, sicut in Augustino apparuit, qui etiam ante fidem clericus inter gentiles magnus fuit. Igitur est servus, i. prædicatorum coetus, isti puella, id est, Ecclesiæ primitivæ armillas & ornamenta gratiarum & virtutum donaverunt. Isaac vero, i. Christus qui jam ad meditandum in agro paradisi per ascensionem ascenderat ipsam puellam sibi matrimonialiter copulavit, eamque in tabernaculo matris suæ, id est, per sacram scripturam quæ fuit tabernaculum synagogæ, matrimonialiter introduxit, in quantum sibi scripturarum dogmata revelavit. Ipsa vero Ecclesia, id est puella, viso Isaac, id est, cognita Christi maiestate, de camelo, i. de superbia gentilis factus se humiliando descendit, & pallio bonorum operum se involvit, exéplo Hester c. 5. quæ viso Assuero dicebat: *Videte Domine sicut Angelum Dei, conturbatumque est cor meum præ timore gloriae tuæ, valde es admirabilis Domine, facies tua plena est gratiarum*. Sic igitur fit quod ab Isaac & Rebecca, id est, à Christo & Ecclesia plures filii, i. plures Christiani gignuntur, quorum quidam Jacob, quia boni, alii vero Esau, quia mali, dici merentur, quia revera filii Christi & Ecclesiæ dividuntur in duo, quia quidam sunt Jacob, i. boni à Deo amabiles. Alii vero sunt Esau, id est, mali & Deo odibiles. Unde Malach. 1. *Jacob autem dilexi, Esau vero odio habui*. c. 25. Cum Rebecca, secundum quod dicitur hic, cap. 25. duos filios concepisset, scilicet Esau malum & Jacob bonum, & tempus partus instaret, collidebant pueri in utero suo, ac si invicem dimicaret quis eorum nasceretur prius, tamen factum est quod Esau qui malus est, natus est primus: Jacob vero bonus natus est ultimus. Fuit ergo Esau venator, & ideo pater ipsum amabat, eo quod de venationibus suis comedebat, Jacob vero qui erat simplex & agricola, qui venationes non portabat, à patre non in tantum dilectus erat.

¶ Pater

¶ Pater iste Isaac est prælatus, mater vero est Ecclesia uxor sua. Igitur dico quod ista mater Ecclesia in utero suo, i. in collegio vel in clauetro quandoq; concipit plures filios, id est, plures subditos, quosdam, scilicet Esau, id est, malos, quosdam vero similes Jacob, id est, bonos. Sic ergo fit quod quando tempus appropinquat, utpote quando vacat aliquod beneficium, ita quod aliquis promoveatur, & quod exterius pariat, & per promotionem ad exterius beneficium emittatur, incipiunt in lucem isti pueri, scilicet subditi collidere, & parentes alter alterum impugnare, & hoc quia vult quilibet primus ad promotionem exire. Sed quid? Pro certo Esau, qui fuit pilosus, primus exiisse dicitur, quia scilicet hodie illi qui priores exeunt, dum tamen sint pilosi, i. divites, primi ad beneficia promoventur. Illi vero qui sunt Jacob, id est, boni & simplices, impromoti in clauetro utero dimittuntur, vel saltem aliis postponuntur. Breviter enim istud est verum hodie, quod illi qui sunt mali, dum tamē sint venatores & exactores, & de venationibus divitiarum suarum ipsis suis magistris munerum oblatores sunt ab eis prædilecti. Illi vero qui more Jacob sunt simplices, & pilis divitiarum nudi, nec venationi rapinarum dediti, ab eis sunt neglecti. Prælati enim & principes nullum subditum & officialem vel familiarem diligunt nisi illum de cuius venatione comedunt, vel à quo lucra vel munera ac emolumenta percipiunt, & de cuius rapina partem suam assumunt, nec alium in officiis suis libenter tenent, promovent vel extollunt. Unde Miche. 3. *Si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.* Vide supra cap. 16. de vipera. De quibus fit mentio, Gen. 26.

¶ De puteis quos Abraham & servi ejus, Isaac & servi ejus foderunt, quos ei Philistæi pro viribus obstruebant. Potest dici quod Abraham est Deus pater, servi ejus fuerunt Prophetæ: Isaac Dei filius, servi ejus fuerunt Apostoli & Evangelistæ. ¶ Igitur dico quod isti puteos scripturarum fecerunt, quia scilicet illi veteri testamentum, isti vero novum composuerunt. Sed pro certo Palæstini, id est, Judæi istos puteos nostros nituntur terra obstruere, dum intellectum scripturarum per terrenum sensum & perversum exponendo conantur occupare.

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Senuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus.

MORALITATUM CAP. XIX.

Isaac senex & cæcutiens, dum duos filios haberet, scil. Esau primogenitum, & Jacob ultimo genitum, & primogenito suo benedicere decrevisset: vocavit eum, præcipiens quod arcum & pharetram suam sumeret, & quod in venationem iret, & cibos sibi gratos pararet, de quibus comedens benedictionis gratiam sibi daret. Igitur dum Esau pilosus ad venationem foris properans jussa patris exequitur, Jacob frater ejus junior domi remanens, benedictionem suam surripit & furatur, de consilio enim matris Rebeccæ duos hædos præparat, vestibus optimis Esau se ornat, & manus suas ut videatur pilosus hædorum pelliculis circumligat, & sic cibos nomine Esau patri præsentat, qui tangens manus ejus pilosas esse sentiens, filium primogenitum ipsum putat dicens, quod licet haberet vocem Jacob, quod tamen manus erant Esau, & cum cibum comedisset paratum, benedictionem sibi & suo semini statim donat: primogenitus vero qui jussu patris venabatur in agro, postea veniens nil reportat. Sic ergo factum est, quod virtute benedictionis junior, primogenito est prælatus, & minori fratri primogenitus est subditus, quodq; pater cæcutiens, dum minorem filium primogenitum credidit, unum pro alio benedixit, & sic Jacob benedictionem Esau à patre habuit, virtute cujus in terra promissionis, quæ de jure debebatur primogenito, mox successit, & sic Jacob, id est supplantator dictus est, quia supplantavit fratrem taliter. *Iuste*, (inquit) *vocatum est nomen ejus Jacob.*

¶ Per istum Isaac cæcutientem possum intelligere prælatum carnalem & ignorantem, & parum per rationem videntem, per uxorem enim Rebeccam, quæ interpretatur, multum accipit, intelligitur carnis affectio seu ambitio, quæ scilicet, hodie accipit universum. Unde Abacuc. 1. *Totum in hamo sublevavit.* Per duos vero filios intelligitur subditorum suorum duplex conditio, quia, scilicet, quidam sunt primogeniti, id est, boni, qui sunt filii Ecclesiæ senes & maturi exterius venationi dediti, id est, in negotiis Ecclesiæ occupati. Quidam vero sunt juvenes & infirmi, sicut sunt cognati & nepotuli intus in domo Ecclesiæ quiescentes, & circa patrem & prælatum in aliquibus officiis

commorantes. Igitur dico quod quandoque accidit quod Isaac, id est, malus prælatus per carnis affectionem, vel per ignorantiam cæcus factus, vult aliquam benedictionem, id est, promotionem impendere, & primogenitum filium, id est, aliquem antiquum, qui satis servivit Ecclesiæ, intendit primæ facie promoveri, ita quod sibi præcipit quod venationi & negotiorum administrationi vacet, ut benedictionem, id est promotionem reportet, dicens illud Apostoli 2. Timoth. 2. *Labora sicut bonus miles Christi.* Quia sicut dicitur in libro Sap. 3. *Bonum laborum gloriosus est fructus.* Veruntamen sæpe fit quod dum tales primogeniti exterius jussa patris & utilitatem Ecclesiæ faciunt, tunc instigante matre sua, id est, carnali affectione & ambitione, juvenes domi remanentes primogenitos esse dicunt, in quantum, scilicet, si debere dari promotiones asserunt, quia cibos, id est, munera simoniace patri, id est, prælato offerunt, ostendunt & manus, id est, opera obsequiaque & servitia quæ fecerant, unà cum pelle carnalis affectionis vel consanguineæ conjunctionis quam prætendunt. Sicut ergo fit quod taliter decipiunt patrem, id est, prælatum, qui se faciunt primogenitos, id est, magis benemeritos credere, & sic solent benedictionem, id est, promotionem quæ debebatur primogenitis & antiquioribus, reportare. Sicque juniores antiquioribus præferuntur. Primogeniti vero boni & laboriosi, qui post venationis & laborum studia pro remuneratione vertuntur ad patrem, in subjectione remanent, & supplantatores & impii promoventur, & terram promissionis, Eccles. 10. *Vidi servos in equis, & principes ambulantes sicut servos super terram.* Mater enim eorum, id est, ambitio, quæ optime parare cibos novit, quibus prælati libenter vescuntur, duos hædos, id est, munera duplicata & magna accipi mandat, vestesque optimas, id est, exteriorum pompam recipi consulit, & tandem manus pilis, id est, divitiis & muneribus circumvolvi præcipit. Quibus tactis manualiter, id est, apprehensis, iste pater, id est, prælatus ipsum esse primogenitum asserit atque dicit, *Nunquid tu es filius meus primogenitus Esau? Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Matth. 3. Tactu enim magis credidit quam auditui, quia isti plus volunt munera tangere, quam promissiones audire. Fili (inquit) *accede ad mentem tangam te.* Accessit, &c. Statimque ut sentit vestimentorum ejus fragrantiam benedicens illi, ait: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Serviant tibi, esto dominus fratrū tuorum.* Vide ibi.

¶ Vel dic quod Isaac, id est, malus prælatus, quando vult dari, benedictionem, id est, beneficium vel præbendam, vocat primogenitum prædilectum, & ab eo prælectum, & sibi dicit, quod ad venationem vadat, & sibi cibos offerat, id est, quod munera sibi procuret, & quærat ubi beneficium quod vacat, det sibi benedictionem pro munere. Veruntamen sæpe fit quod dum procurat venationem suam, id est, munera quæ debet sibi offerre, ab alio anticipetur, qui oblati hædis, id est, muneribus pro primogenito acceptatur, & alius spe fraudatur. Sicque fit quod ille qui prius cibos offert, & qui prius munera simoniace patri profert, benedictionem & promotionem ab eo prius refert: ut qui prior apportat, prior habeat, & qui prior offerat reliquias, prior tangat. Solent ergo isti mali & pessimi superiores aliis supervenientibus se excusare. *Venit, inquit, germanus tuus fraudulenter abstulit benedictionem tuam, Benedixi ei & eris benedictus.*

¶ Vel dic, quod iste pater est judex, qui revera illum non vero cognoscit, quem mediante pilo, id est, meditantibus muneribus vel affectione examinat atq; tangit, & ideo fit quod talis benedictionem alterius reportat, dum pro ipsa judex injuste judicat, & alterius justitiam sibi donat. Contra quod Esa. 5. *Va qui iustificatis impium pro muneribus, & justitiam iusti auferis ab eo.*

¶ Vel dic, quod Isaac est Deus, qui scilicet duos filios habuit, id est, duos populos, scilicet, judaicum populum primogenitum Osæ 11. *Primogenitus meus Israel;* & gentilem etiam junio-rem. Sed dum Esau, id est, populus judaicus exterius circa sensum literalem scripturæ remanet, junior gentilis domi remanens, id est, interius sensum scripturæ penetrans, patris benedictionem, scilicet fidem Christianam habet, & cœli benedictionem percipiet. Iste enim dum patri suo Deo ad instinctum matris suæ gratiæ cibum virtutum cum pellibus bonorum exemplorum præsentat, benedictionem fidei & gloriæ quæ fratri suo primogenito, id est, populo judaico debebatur, reportat. Unde dicitur Matthæi 8. *Multi veniunt ab oriente &*

occidentem.

occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Jacob, filii autem regni ejicientur foras. Esau autem persequitur Jacob benedictum, & Judaicus populus odit & persequitur Christianum.

¶ Vel istud potest allegari de occulta Dei providentia, quæ præter & contra voluntatem & spem hominum suum introducit effectum. Decreverat enim Deus se Jacob benedictionem daturum, quapropter ipse fecit quod contra propriam intentionem ipsum Isaac benediceret, & quod frater suus tunc temporis foris esset, quia scilicet sæpe fit quod Deus homine præter intentionem tanquam instrumento suo utitur, ut finis quem intendit efficaciter consequatur.

¶ Vel allega contra hypocritas, qui similes sunt Jacob, quia scilicet manus, id est, opera sua cooperiunt pellibus, id est, fictis palliationibus; quapropter sæpe fit quod benedictione, id est, promotionem reportant. Vel dic, quod de hypocrita potest dici, quod vox, inquit vox Jacob est, sed manus sunt Esau, quia scilicet vocem habent bonam & verba honesta, sicut Jacob qui fuit bonus, manus autem impias habent & opera mala, sicut Esau qui fuit malus.

Capitulum vigesimum octavum. Textus. Vocavit itaque Isaac Jacob.

MORALITATUM CAP. XX.

Sicut dicitur Gen. 28. Jacob fugiens iram Esau fratris sui recessit in Mesopotamiam ad Laban avunculum suum, ut sic à fratris impetu salvaretur. Dum igitur esset in via supposito lapide capiti suo, obdormivit, & in somnis scalam cælum tangentem aspexit, & Angelos scalam ascendentes & descendentes, dominumque innixum scalæ vidit. Tandem vero venit ad puteum, cujus os grandi lapide claudabatur, ubi oves & cameli adaquabantur, post hoc Lyam & Rachelem uxores accepit, & ipsi Laban multas divitias acquisivit.

¶ Revera sic debet facere Jacob supplantator, id est, quilibet qui vult diabolum supplantare. Si enim videt quod Esau frater suus, id est, diabolus, vel etiam corpus proprium ipsum sequatur in patria patris, scilicet in mundo, & eum per diversa vitia conetur occidere, debet statim patriam & mundum per contemptum exire, & ad Laban, id est, ad Deum per orationem, & ad matris suæ, id est, divinæ gratiæ mandatum debet, in terram alienam, scilicet ad religionem vel Ecclesiam, vel ad morum perfectionem transire. Supra 12. *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram quam monstravero tibi.* Dum ergo talis viam perfectionis aggreditur, necesse est quod à mundi tumultibus quiescere volens, capiti suo supponat lapidem id est, Christum, qui est petra firma, scilicet ipsi per spem & desiderium innitatur, quod si fecerit in pace per mentis tranquillitatem quiescet, scalam plenam Deo & Angelis per quam in cælum ascenditur id est, viam virtutum, qui Christus est, ubi & viri angelici ascendunt in cælum cognoscent, tandem puteum sacræ scripturæ, qui grandi lapide, id est, grandi difficultate clausus est, & qui pro adaquandis & potandis camelis & omnibus, id est, magnis & parvis ordinatus est reperiet, & tandem duas filias Laban, scilicet, Rachelem & Lyam, id est, duas vitas filii Dei, contemplavam & activam in uxores accipiet, & ipsius Laban divitias, id est, virtutes & merita vel gloriam æternam à Deo percipiet & acquireret, & sic poterit dicere illud Gen. 41. *Crescere me fecit Dominus in terra paupertatis meæ.* Sed sicut videmus quod Jacob quavis esset valde ditatus, Esau tamen fratrem suum sibi occurrentem timebat, nec ipsum habere voluit socium vel vicinum. Sic dato quod homo virtutibus sit ditatus, semper debet fratrem suum, scilicet, corpus vel diabolum timere, & occursum ejus, scilicet, tentationum suarum impetum formidare, propter quod debet Dominum exorare, dicens illud Genes. 32. *Libera me Domine Deus de manibus fratris mei, quia valde ipsum timeo.*

¶ Vel dic quod Jacob est Christus, qui scilicet, ad instinctum & ad preces matris suæ, scilicet, synagoga, patriam suam, scilicet paradisum dimisit, & ad Laban, id est, ad mundum per incarnationem venit, ubi scalam quæ cælum tangit, id est, crucem invenit, & ibi superposito lapide sepulchri dormivit. Factumque est quod duas filias mundi, scilicet, animam & carnem sibi copulavit, uxores, & duas turmas ovium, id est, gentes duplicis populi acquisivit, Judæos scilicet, & gentiles &c. Iste est enim qui dicit, *In baculo meo transivi Jordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.* Quia scilicet Christus Jordanem mortis transivit, tandem cum duabus turmis, id est, cum fidelibus utrius-

que populi ad patrem in ascensione rediit, dicens illud Luc. 24. *Surgam & ibo ad patrem meum.*

¶ Vel dic quod scala quam vidit Jacob, est beata virgo, quæ stans in terra corporaliter, cælum tangebatur cordialiter, per quam & qua mediante Angeli ad nos descendere noscuntur, & cui dominus per beatam incarnationem innixus fuisse comprobatur.

¶ Vel dic quod scala ista est crux, cui, scilicet, dominus personaliter fuit innixus, & quæ Angelos, id est, viros Angelicos in ipsa per devotionem deambulantes continet, & stans in terra cælum virtualiter tangit & obtinet cap. 32. Angelus volens dare constantiam Jacob, ne Esau formidaret per noctem, cum eo luctatus est. Sed cum ipsum superare non posset, sicut facie tenus prætendebat, tetigit Angelus femur ejus, & statim emarcuit, scilicet nervus suus, ita quod ex tunc Jacob factus fuit claudus, & quia Angelum viderat, de Jacob Israel fuit dictus, & ne timeret Esau, per Angelum est monitus. Dictum est enim sibi, *Non H vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum*, si inquit contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines fortis eris.

¶ Israel qui interpretatur videns Deum, significat illum, qui habet contemplationem vel beatificam visionem. Jacob vero illum qui adhuc habet præsentem luctum & hujus vitæ tribulationes. Igitur dico quod quando Jacob, id est, homo mortalis & poenitens, qui scilicet, est sollicitus de evadendo periculo & tentatione Esau, id est, diaboli fratris sui, ab eodem patre geniti & creati, plerumque accidit quod Angelus, id est, Deus luctatur cum eo, scilicet aliquas tribulationes immittit, & sic dum nervum sui femoris, id est, carnis ejus potentiam marcescere facit, ipsumque debilitat & restringit, & ita quantum ad corporis virtutem ipsum claudicare compellit, fortitudinem ad resistendum Esau diabolo sibi tradit, eumque finaliter de Jacob in Israel mutat, quando post luctum hujus vitæ cæli visionem sibi donat, vel in quantum per contemplationem ipsum ad Deum videndum elevat & mutat. Tunc enim homo de Jacob Israel, id est de viatore comprehensor, vel de activo contemplator efficitur, quando nervus femoris, id est, fortitudo carnis & voluptatis ipsius maceratur, Apostolus 2. Cor. 12. *Cum enim infirmor, tunc fortis sum.*

¶ Vel dic quod Angelus est animus, Jacob corpus, quæ invicem pugnant. Galat. 5. Quia sicut dicit Apostolus, hæc sibi invicem contrariantur. Veruntamen Angelus, id est Spiritus sanctus carnem superat, quando femur ejus, id est, carnis voluptatem debilitat, tunc etiam Jacob iste Israel dicitur, & ad videndum Deum per fidem & contemplationem instruitur, quando nervus femoris, id est, voluptas carnis ipsius maceratur. Apostolus Rom. *Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

Capitulum vigesimum nonum. Textus. Profectus ergo Jacob venit in terram orientalem.

MORALITATUM CAP. XXI.

Cum Laban promississet Jacob filiam suam pro servitio septem annorum quod fecerat, sic factum est, quod cum die nuptiarum eum Rachaelem sibi deberet reddere, quæ erat pulcherrima, supposuit sibi Lyam, quæ erat turpis & lippa, in aliis etiam mercedibus, scilicet, in ovibus sibi promissis fuit sibi merces mutata, ita quod Laban nunquam libenter volebat reddere quæ per ipsum fuerant repromissa, Gen. 30. *Inmutasti enim inquit, mercedem meam decem vicibus.*

¶ Laban qui interpretatur candidatio, significat mundum, qui more rei candidæ visum discretionis obtundit, vel etiam est diabolus, qui per delectamenta dulcem & candidum se ostendit. Igitur isti sunt quidam domini, qui nunquam quod promiserunt consueverunt reddere, imo servitorum vel laboratorum suorum solent stipendia commutare, quia, scilicet, pro Rachele reddunt Lyam, pro præmio poenam, pro albis ovibus reddunt nigras, pro virtutibus reddunt culpas. Et revera quotidie percipitur quod ille, qui modo servivit, nunquam attingit ad bonum quod ab eo sperabatur. Nulla enim est in rebus fortunæ constantia, imo communiter fit quod ubi arridendo bona promiserit reddit mala. Ideo tales mundi dilectores possunt dicere illud Esa. 59. *Expectavimus lucem, & ecce tenebrae &c.* Et Hic. 11. *quid reddetur pro bono malum?* Vel si vis illud allega contra modernos dominos, qui servitoribus raro reddunt promissa, quia scilicet, cum homo servierit pro Rachael, id est, pro bono beneficio finaliter recipit Lyam, id est, aliquod beneficium parum valens & quan-

& quandoque quod est deterius, & quandoque nihil habet, ita quod jam proprie potest dicere illud Esai. 49. *In vacuum laboravi, sine causa & vane consumpsi fortitudinem meam.*

¶ Cum Jacob primo servisset pro Lya, & tandem pro Rachele, dicitur ibi quod amorem sequentis priori prætulit.

¶ Sic vere hodie commune est cuiquam, quod si habeat aliquam uxorem, id est, aliquem amicum vel familiarem, & sibi superveniat alius magis novus, primum quodam modo respectu alterius contemnet, & ultimum prædiligeratque colet. Apostolus Heb. 10. *Aufert primum ut sequens statuatur.* Contra quos dicitur Eccles. 9. *Ne derelinquas amicum antiquum, novus enim non erit similis illi.*

¶ Vel dic, quod Lya lippa sed fecunda, est vita activa, quæ est fructuosa: Rachael pulchra est vita contemplativa, quæ est pretiosa. Igitur dico quod quando Jacob, id est, mortalis homo qui est in hoc mundo, luctatur de Lya connubio, transit ad Rachaelis amplexus, id est, de vita activa transit ad vitam contemplativam, & de sæculi negotiis ad cœlestia contemplanda transfertur. Constat quod primam uxorem, id est, vitam activam & sæcularem parum reputat, quando ad Rachelem, id est, ad vitam contemplativam brachia se transportat, parumque reputat terrena, quando gustat quæ sunt cœlestia, vilipenditque vitam sæcularis bona, quando per contemplationem cœlestia gustat dona. Unde dicitur Levit. 26. *Novis supervenientibus vetera projicietis &c.*

Capitulum trigessimum. Textus. Cernens autem Rachel quod infecunda esset.

MORALITATUM CAP. XXII.

Cum Laban concessisset genero suo pro præmio sui servitij oves, quæ in grege suo quandoq; nascebantur, nigræ quandoq; nascebantur albæ, quandoq; nascebantur variæ, sicut dicitur Gen. 33. Jacob magna cautela usus est, qui, scilicet, cum oves reimpore prægnationis ad canales aquarum ad aquare venirent, si volebat quod foetus albos conciperent, virgas ex toto decorticabat, ipsasq; in canalibus ante oculos conspicientium ponebat, & sic ovis ad aspectum albæ virgæ foetum album concipiebat. Econtra quando volebat foetus nigros producere, tunc solebat virgas cum pelle in canalibus ponere. Si vero varias habere cupiebat, virgas partim decorticabat, & partim cum cortice dimittebat. Imaginatio enim animalis ad aspectum virgæ movebatur, & sic qualis erat virga, talis partus concipiebatur.

¶ Dic quod Jacob significat deum, virga qua mediante deus pastor regit mundum, significat prælatum, oves vero significant Ecclesiam vel collegium, filii vero ovium designant subjectum populum. Ideo dico quod à qualitate virgarum, id est, prælatorum sequitur qualitas agnorum subjectorum. Oves enim, id est, Ecclesiæ tales partus, id est, tales subditos concipiunt, quales virgas, id est, quales prælatos conspiciunt, quia revera agni, id est, subditi tales efficiuntur quales virgæ, id est, quales prælati vel superiores vel Ecclesiastici eorum aspectibus offeruntur. Cum virgis enim nigris sunt nigri, cum albis albi, & cum variisarii, cum bonis boni, cum malis mali, cum mediocribus medij Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris.*

¶ Vel dic quod oves sunt simplices, qui revera dum ad canales, id est, ad prædicatores sacre scripturæ veniunt, ut puta quando ad audiendos sermones accedunt, solent tales foetus, id est, talia proposita & opera concipere, quales virgas, id est, quales exemplares regulas ibi solent videre, secundum enim virgam, id est, secundum exemplum quod in canali, id est, prædicatore cernitur, foetus operis vel propositi in auditoribus generatur.

¶ Vel dic quod si virga, id est, prædicator vel prælatus sit cortice bonorum temporalium, & omnis malæ conversationis nudatus, & omni affectu terrenorum privatus: solent oves, id est, auditores simplices qui talem aspiciunt, concipere albos foetus, id est, facere bonos actus. Econtra vero quando prælati malæ conversationis cortice sunt vestiti, tunc foetus, & actus ovium, id est, simplicium subditorum, vitiorum nigredine sunt fœdati. Unde dicitur Naum 2. *Facies eorum sicut nigredo ollæ.*

¶ Vel dic, quod virgæ significant opera & rigorem divinæ gratiæ & justitiæ, quibus verterat filios pestilentes Psal. 190. *Virgam virtutis sue emittet Dominus ex Sion.* Istæ enim virgæ quandoque sunt nudæ & decorticate, in quantum manifesta est Dei justitia, quandoque cortices sunt opertæ, in quantum Dei judicia sunt occulta. Dico igitur quod solo aspectu talium virgarum, id est, ex sola consideratione judiciorum Dei, & suæ justitiæ

Petr. Berchorij super Biblia.

operum, oves, id est, boni simplices, debent bonum propositum concipere, & bona opera parturire; solus enim aspectus justitiæ & virgæ rigoris sui, & tribulationum quas immittit, facit hominem concipere spiritum salutis, & finaliter parere opera gratiæ & veritatis sive virtutis, quod etiam de bonis subditis apparet, quia, scilicet, non debent expectare quod à prælato virga percutiantur, imo solo aspectu bona operari tenentur Esa. 26. *Domine à timore tuo concepimus.*

Capitulum trigessimum quartum. Textus. Egressa est autem Dina filia Lia.

MORALITATUM CAP. XXIII.

Dina filia Jacob volens videre mulieres regionis Chananaeorum, exivit ad videndum. Quam cum vidisset Sichem filius Emor principis terræ, adamavit eam, rapuitque & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

¶ Revera Dina filia Jacob significat animam filiam Dei Patris, regio ista est mundus, ubi, scilicet, Chananaei gentiles, id est, peccatores morantur, Sichem autem est diabolus, & Emor est Lucifer pater ejus, qui in hoc sæculo principatur. Unde dicitur Joan 14. *Venit enim princeps mundi hujus, &c.* Igitur dico, quod quando filia Jacob, id est, anima Christiana, vel etiam aliqua persona religiosa cupit videre mulieres Chananaeorum, id est, delectationes, ludibria, & molities peccatorum, & sic de domo religionis, id est, de secreto conscientie ad mundi religionem per aliquam malam complacentiam transit, & in aliquibus mundi negotiis, non credens malefacere, sed bene, æstimans suam servare virginitatem, id est, suæ conscientie integritatem, se ingerit & immittit, statim adest Sichem, id est, diabolus, qui per malos consensu eam rapit, & per mala opera violat, & corrumpit, & virginitatem spiritualis pudicitie sibi tollit, eamque secum ad domum patris sui, scilicet, ad infernum protrahit, atque ducit. Utile ergo est quod anima domum conscientie non exeat, quodque exterius ad mundi negotia non transeat, ne forte diabolus ipsam rapiat & corrumpat. Unde Luc. 9. *In quamcunque domum intraveritis, ibi manete, & inde non exeatis.*

¶ Vel dic ad literam contra juvenculas, quæ domum patris exeunt pro videndis mundi ludibriis, ad mundi festa, & convivia vadunt, ubi, scilicet, à juvenibus luxuriosis facile decipiuntur, & mente vel corpore corrumpuntur. Idem vero est de monialibus, quæ plus volunt per mundum penes amicos circumire, quam in clauetro manere. Unde sæpe fit quod corrumpuntur, & castitatis pudore privantur, Apostolus 1. Tim. 5. *Discunt circumire domos, & cum luxuriata fuerint, quarunt nubere.*

Capitulum trigessimum septimum. Textus. Joseph cum sedecim esset annorum.

MORALITATUM CAP. XXIV.

Cum Joseph filius Jacob Junior à patre plus aliis fratribus diligenteretur: propter quod tunicam talem ei fecerat, ipsumque secum domi, cum fratres irent ad pascua, detinebat. Et factum est quod somniavit, quod sol, & luna, & stellæ undecim ipsum venerabatur, & quod manipuli fratrum suorum suum manipulum adorabant, propter quod ipsi fratres sibi quamplurimum invidebant, quapropter cum pater ipsum in pascuis ad fratres visitandos misisset, ipsumque de Sichem in dothaiam transivisse comperisset, statim quando eum viderunt, in mortem ipsius conspirare cœperunt. Ipsum ergo talari tunica exuerunt, & in cisterna veteri eum incluserunt, & tunicam ejus in hœdi sanguine statim tingunt, & eam ad patrem mittentes puerum à feris occisum fingunt. Ipsum vero puerum Ismaelitis mercatoribus vendunt, qui tandem in Ægyptum eum deferunt, ibi Deo operante Dominus Ægypti efficitur, ita quod pater & fratres propter famem suam relevandam, ad eum finaliter descendunt, & vadunt, & juxta somnii visionem sibi oediunt, & serviunt.

¶ Ista allegoricè exponuntur communiter de Christo. Iste est Joseph filius Jacob, id est, Dei patris, ab ipso super omnia prædilectus. breviter dicitur Matt. 3. *Hic est filius meus dilectus.* Et tunica talari, id est, humanitate vestitus ab æterno somnians, & prævidens quod à stellis, & fratribus, id est, ab Angelis & hominibus erat merito adorandus. Fratres igitur istius quos pater ad pascendos greges miserat, erant Pharisei, quos, scilicet, Deus ad simplices instruendos in scripturæ pascuis ordinaverat. Isti tamen de Sichem, quod interpretatur causa: in Dothaim quod inter-

interpretantur Defectio : transiverant, in quantum de bona causa in defectum, de lege in peccatum, de bono intellectu in malum, improbe se mutarunt. Missus est Joseph, id est, Christus, in pascua mundi hujus, pro suis fratribus visitandis, & pro hominibus redimendis, ipsos in Dothaim reperit, in quantum, scilicet, in defectione plurium virorum eos immerfos invenit. Unde Deut. 32. *Invenit eos in terra deserta, in loco horroris & vasta solitudinis.* Isti invidentes sibi tunica humanitatis ipsum exuunt occidendo, & eum sanguine cruentant, ipsum flagellando, in cisterna eum ponunt, corpus sepeliendo; Ismaelita tamen, id est, Apostoli eum emunt, ipsum per fidem recipiendo, qui in Aegyptum, id est, in gentilitatis populum eum deferunt prædicando, ubi tandem Dominus efficitur, fidem suam & Ecclesiam dilatando, ita quod fratres sui, scilicet, Judæi, qui prius eum vendiderant, finaliter ad ipsum veniunt, se, scilicet, ad eum convertendo, & hoc quando fame, id est, paupertate & inopia laboraverunt per mundum vagando Pl. 58. *Famem patientur ut canes, & circumibunt civitatem. Ipsi convertentur ad manducandum.* Vel allegari possunt exemplariter, quomodo providentia Dei habet diversos modos occultos sua opera faciendi, & quomodo non est possibile quod possint per hominem immutari, quinimo sæpe fit quod per easdem vias, quibus homo Dei ordinationem impedire nititur, ad plenum effectum illius pervenitur. Isti enim visionem somnij sui, ne adorarent eum impedire volentes, ipsum exterius vendiderunt. Ubi tandem post labores & carceres Dominus Aegypti factus est, ita quod ipsum ubi non sperabant, adoraverunt. Dominus enim multas tribulationes & misérias quandoque immittit, nec curat si hominem vel ad peccatum laxari vel tribulationibus fatigari permittit, quia quid & qualis finis consequi debeat, ipse sentit Pl. 137. *Excelsus enim Dominus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit* Gen. ult. Unde etiam ipse Joseph dicit fratribus suis: *Nolite timere, inquit, Nunquid possumus resistere Dei voluntati? vos cogitastis de me malum, & Dominus vertit illud in bonum, ut exaltaret me.* Duodecim fuerunt filii Jacob, 12. fontes in Helim, duodecim lapides pretiosi in veste Aaron, 12. lapides infecti in altari, 12. panes propositionis, 12. lapides de Jordane sumpti, & in signum positi, 12. boves sub mari æneo constituti, 12. stellæ in corona mulieris, 12. portæ, 12. Angeli, 12. fundamenta novæ civitatis, 12. horæ diei, 12. menses anni, 12. fructus ligni, 12. ligna cœli.

¶ Revera per istum numerum 12. possunt intelligi 12. Apostoli, vel etiam quicunque fideles 12. Apostolis credentes, & 12. Apostolos imitantes, quia pro certo isti sunt 12. Patriarchæ, qui alios spiritualiter generaverunt. Sunt 12. fontes, qui alios gratia & doctrina irrigaverunt. Sunt 12. pretiosi lapides, qui vestes sacerdotis, id est, Ecclesiæ ornaverunt. Sunt 12. infecti altaris Ecclesiæ lapides, qui ipsum altare, id est, fidem Ecclesiæ sustinuerunt. Sunt 12. panes, qui famelicos satiaverunt, Sunt 12. boves, qui sub mari sacræ scripturæ triturerunt. Sunt 12. stellæ, quæ mundum illuminaverunt, & in corona mulieris, id est, Ecclesiæ reluxerunt. Sunt 12. anguli qui fundamenta civitatis Ecclesiæ stabilierunt. Sunt 12. fundamenta, quæ Ecclesiam fortificaverunt. Sunt 12. horæ diei, quæ diem divinæ gratiæ distinxerunt. Sunt 12. menses, qui solem, id est, Christum per gratiam continuerunt. Sunt 12. fructus qui doctrina sua sana alios nutrierunt. Sunt 12. signa, qui gloriam bonis, poenam reprobis significaverunt. Isti ergo potuerunt dicere illud Gen. 42. *Frates sumus, filij viri unius.*

Capitulum trigésimum octavum. Textus. Eodem tempore.

MORALITATUM CAP. XXV.

Cum Thamar in habitu meretricum sederet in bivio, accidit quod patriarcha Judas transiens cum ea concubuit, qui pro arrhabone annulum, & armillam, & baculum proprium sibi dedit, qui, scilicet duplicem prolem Phares & Saram in ea genuit. Et cum propter adulterium duceretur ad ignem: ostendendo prædicta pignora quæ sibi Judas dederat, liberata fuit, de viro inquit, cuius hæc sunt, concepisti &c. Vide plenius historiam Gen. 38.

¶ Judas iste significat Christum, qui Leo de tribu Juda dicitur. Ista vero mulier significat animam, quæ cum habitu meretricis, id est, cum multiplici peccato, & cum malæ conversationis contagio in bivio mundi sedet; qui mundus recte dicitur bivium, quia ibi homo facile deviat. Sed quid? pro certo plerumque contingit, quod verus noster Judas, id est, Christus, istam per misericordiam respicit & invenit, secumque per gratiam co-

habitat & cõcumbit, annulumque fidei & baculum spei, seu memoriæ crucis Christi & armillam charitatis sibi pro arrhabone concedit, duplicique foetu, scilicet, bona affectione interius, & bona operatione exterius eam imprægnat. Et ubi demones istam ad ignem pœnæ & culpæ nituntur trahere, misericorditer ipsam salvat, quia pro certo nunquam anima igne malæ concupiscentiæ in præsentem comburitur, vel etiam igne gehennæ nunquam post mortem damnatur, dum tamen prædictam arrhabonem, scilicet, annulum, armillam & baculum ostendere mereatur. Ita quod tunc poterit dicere illud Gen. 32. *In baculo isto transivi Iordanem &c.* In baculo enim crucis, vel spei, Iordanis, id est, fluxus mortalitatis nostræ potest tute transire anima, & duplex partus duplexque turba bonorum operum, scilicet, interiorum & exteriorum, poterit in ea parturiri.

¶ Vel dic, quod talis mulier est falsus consiliarius, vel hypocrita, qui ne cognoscatur, pallio falsarum palliationum & fraudum se velat, & sic concubitus Judæ, id est, familiaritatem dominorum habeat, & ut divitiis impregnetur, & pastoralis baculo & annulo episcopali, armillaque dignitatis ditetur.

¶ Vel dic, quod hodie dato quod aliqua persona comburi meruerit, si tamen arrhabonem ostenderit, id est, si bona munera iudicibus obtulerit, salva erit. Est enim unus lapis pretiosus, qui comburi vel puniri hominem non permittens, dicit illud Esa. 43. *Cum ambulaveris per aquam, secum ero, cum pertransieris per ignem, non combureris.*

¶ Vel dic quod Judas est iniquus Judex, qui sæpe alios punire nititur, de eo crimine quo ipsemet innodatur. Veruntamen quando crimen in ipsum inflectitur, quamvis homo sit culpabilis, ipsum conatur liberare.

Capitulum trigésimum nonum. Textus. Igitur Joseph ductus est in Aegyptum.

MORALITATUM CAP. XXVI.

Ligitur quod cum uxor Potifaris oculos injecisset in Joseph, ita quod ipsius petiisset concubitus: quod & ille negasset, & fugiens pallium dimisisset. Illa vero videns se contemptam, contrarium viro suo dixit, quod eam Joseph opprimere voluerat, accusavit, & pallium demissum in argumentum fidei ostendisset, propter quod vir ille nimis uxori credulus Joseph carceri mancipasset, de quo tandem Dominus miraculose eum expedivisset.

¶ Potest allegari contra fallaciam mulieris, quæ non timet quandoque impudice libidinem appetere, nec timet falsum crimen imponere, & argumento fidei multa fingere & prætere, nec facit conscientiam innocentem damnare. Unde dicitur Ecclesiast. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris.*

¶ Potest etiam allegari contra viros modernos, qui scilicet, nimis credunt suis uxoribus, & maxime ubi agitur de pudicitia conjugali.

¶ Potest etiam allegari, quod quicunque justus exemplo Joseph se debet potius permittere diffamari & incarcerari, quam legem Domini prætere, & maxime quia Dominus solet tales expedire, & ad majorem gloriam promovere, sicut apparuit in Susanna & in Josepho.

¶ Vel potest allegari pro veritate & pro innocentia, quæ quamvis aliquando supprimitur, finaliter tamen vincit. Unde dicitur 3. Esdr. 3. *Super omnia vincit veritas.*

Capitulum quadragesimum. Textus. His itaque gestis accidit, ut peccarent.

MORALITATUM CAP. XXVII.

Duo familiares Pharaonis regis Aegypti in carcere regis positi cum Joseph, scilicet, Magister pincernarum, & Magister pistorum, viderunt somnium una nocte. Magister enim pincernarum videbat coram se vitem, in qua erant tres propagines, in quibus uvæ florebant & maturcescebant, ita quod scyphum Pharaonis accipiebat, & ibi uvas exprimebat, & poculum regi dabat. Magister vero pistorum tria canistra farinæ portare se somniabat, & in superiori quod omnes cibos qui fieri solent arte pistoria continebat, aliisque excelsius præminebat, aves cibos comedere conspiciebat. Ista ergo somnia fuerunt à Joseph exposita, taliter quod pincerna infra tres dies debebat ad pristinum officium restitui, & potum regi porrigere. Pistor vero debebat suspendi, & aves carnes ejus comedere.

¶ Pharaon rex Aegypti Deum significat cœli regem. Carcer autem

tem ejus significat istum mundum, qui, scilicet, continet pincernam, & pistorem, id est, populum bonum, & malum, pincernam propter defectum primi parentis boni & mali, de domo Pharaonis, id est, de paradiso fuerunt ejecti, & in hujus mundi carcere vinculari. Sed pro certo uterque somniat in carcere, id est, uterque cogitat de futuris. Boni enim, qui in pincerna figurantur, vident vitam, id est, Deum qui habet tres propagines, id est tres personas, quibus accipiunt uvas, id est fidem de qua, scilicet, ipsi exprimunt vinum, id est, bona opera, quæ infundunt in calice regis Christi, in quantum ista lætificant regem Christum Psal. 103. *Vinum lætificat cor hominis.* Mali vero qui per pistorem designantur, vident quod ipsi habent tria canistra, id est, triplicem concupiscentiam & genus ciborum, id est, carnis, & oris ingluviem, & aves desuper volantes, id est, & vanitatem & superbiam. Unde Baruc. 3. *In avibus celi ludunt.* Quis ergo finis bonorum? procul dubio secundum expositionem Joseph, id est, secundum sanctorum doctrinam boni sunt præmiandi, quia, scilicet, pincerna, id est coetus bonorum post tres dies, id est, post tria tempora hujus vitæ, scilicet, in die judicii ad gradum pristinum, scilicet, ad beatitudinem & immortalitatem restituentur, & in domo regis, id est, in paradiso recipientur, & ad propinandum vinum lætitiæ cum Angelis admittentur. E contra vero mali post eosdem tres dies, scilicet, in die judicii in inferni patibulo suspendentur, & eorum animæ ab avibus, id est, à demonibus comedentur. Deut. 22. Unde dicitur, *Consumuntur fame & devorabunt eos aves morsu amarissimo.*

Capitulum quadragesimum primum. Textus. Post duos annos vidit Pharaon somnium.

MORALITATUM CAP. XXVIII.

Vidit Pharaon somnium, sc. septem vacas pinguiissimas, quæ pascebantur in locis palustribus. Post quas erumpebant septem aliæ macie confectæ, quæ consumptis & devoratis prioribus nullum saturitatis dedere vestigium, sed simul macie & squalore torpebant. Vidit etiam quod septem spicæ pullulabant ex culmo uno plenæ atque pulcherrimæ. Aliæ vero septem percussæ uredine oriebantur ex stipula, quæ priorum pulchritudinem devorabant. ¶ Primo sciendum est, quod numerus septenarius universitatem significat, secundum Greg. eo quod universa tempora per septenarium dierum currunt, & sic dicam quod septem vacæ pingues significant universos divites. Septem vero spicæ plenæ signant universa eorum temporalia bona. Vacæ vero macræ signant dæmonum universitatem. 7. vero spicæ squallidæ designant illam, quam & inferunt universalem adversitatem, & sic igitur dico quod in ripa fluminis prosperitatis mundanæ inveniuntur hodie septem vacæ mundi divites divitiis imprægnati, qui scilicet, septem spicis, id est, universitate bonorum temporalium sunt repleti. Sed revera ex alia parte, scilicet, post mortem isti inveniunt septem vacas macras, id est, universitatem tormentorum, à quibus istæ vacæ pingues cum spicis suis devorabuntur, & æternaliter consumuntur. Dæmones enim divites devorabunt & sequentes adversitates præcedentem prosperitatem vastabunt; unde sequitur ibidem, venient septem anni tantæ sterilitatis, ita quod oblivioni dentur cuncta retro Amos 4. dicens: *Audite verbum Domini vacæ pingues, quæ estis in monte Samaria, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, dicentes, afferte ut bibamus, quia ecce dies venient, dicit Dominus, & elevabunt eos in contumeliam, & reliquias vestras in ollis ferventibus.*

¶ Vel, dic, quod istæ vacæ primo significant aliquos homines pingues, divites & sibi sufficientes, sicut sunt quidam, qui in ripa hujus mundi tenuerunt de suis redditibus bonos status. Septem vero macræ sequentes, significant malos eorum filios & successores, qui scilicet, quinque ita sunt pauperes, macri & infortunati, quod pinguedinem prædecessorum suorum, & bona quæ acquirunt, consumunt, devorant atque vendunt, & tamen nullam satietatem atque sufficientiam proinde recipiunt aut acquirunt, & sic fit squalor & uredo, macies & infortunium ipsorum, vacuitasque stipularum, id est, paupertas & tenuitas bonorum suorum aliorum plenitudinem devorat, & quicquid boni alii prædecessores sui cumulaverunt, malorum successorum infortunitas devastat. Unde dicitur Joh. 4. *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.*

¶ Vel dic quod vacæ istæ macræ sunt avari, ballivi & officiales, vel principes, raptores, & voratores, qui scilicet, tantæ sunt tenuitatis & paupertatis, tantarumque expensarum & infatig-

Petr. Berchorij super Genesim.

bilitatis, quod nihil penitus sufficit eis, quinimo dato quod omnes vacas pingues patriæ, id est, omnes divites homines sibi subjectos soleant rapinis & exactionibus devorare, & consumere, & vastare, nullum tamen saturitatis vel sufficientiæ vestigium in eis apparet, imo paupertate & miseria semper sunt repleti. Unde dicitur prov. 11. *Alii dividunt propria, & ditiores sunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.*

Capitulum quadragesimum tertium. Textus. Interim fames omnem terram vehementer &c.

MORALITATUM CAP. XXIX.

Genesi 43. dicitur cum fratres Joseph ad ipsum in Ægyptum ubi dominabatur, venissent, ipse ibi fratres suos cognoscens, non est agnitus ab eis. Fecit ergo eis convivium. Et quia sciebat quia erat primogeniti, fecit eos ad mensam priores sedere, secundum quod erant antiquiores, & dato quod ibi esset Benjamin adolescens, ab eo præcipue prædilectus, eo quod frater erat ipsius uterinus, ipsum tamen antiquioribus fratribus non præposuit, imo quia erat junior, locum ultimum sibi dedit. Talis Joseph est Christus. Unde dicitur Genes. 49. Fratres sui sunt omnes Christiani Rom. 8. Apostolus. *Primogenitus in multis fratribus.* Uterini, & magis dilecti sunt religiosi, & clerici, qui sibi spiritualiter sunt conjuncti. Dico igitur quod Joseph, i.e. Christus quamvis hodie sit à fratribus, id est, à fidelibus absconditus, & ignotus, ipsos tamen invicem diligit, & cognoscit, & quæ sit eorum ætas, id est, eorum perfectio, optime judicat, & discernit. Ætas enim virtutem, & perfectionem significat, in qua quanto quis est perfectior tanto honore paradisi est dignior. Unde dicitur Sap. 4. *Canis sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Quando igitur isti fratres Christi fideles in convivio Joseph, id est, in paradysum sunt locandi, optime considerat ipse Christus ætatem, id est, merita singulorum, ipsosque secundum primogenita sua, id est, secundum virtutes quas habent, solet ordinare, & primos vel ultimos collocare, & hoc sine quacunque acceptione personarum, quia pro certo fratres uterini, id est, viri Ecclesiastici nequaquam præferuntur, quinimo si in moribus sunt ceteris minores, ultimiores ponuntur. Ibi enim non est acceptio seu distinctio Judæi & Græci, quinimo sæpe fit, quod Græci, qui primi sunt, sunt novissimi, & novissimi primi.

¶ Vel dic, quod Joseph est prælatus, qui revera summe debet cognoscere ætatem, id est, merita subditorum, & dato quod ipsi eum non cognoverunt, id est, non visitaverunt, nec obtulerunt munera, nec adulando applauserunt, ipse tamen debet eos cognoscere, & eorum sufficientias cogitare. Ergo quando ipse facit convivium, id est, provisionem aliquam, ipse debet in mensa beneficiorum Ecclesiæ ipsos collocare priores, qui ætate, id est, in virtutibus sunt majores, quia vere dato quod Benjamin, id est, quod illi habeant aliquos fratres uterinos, id est, aliquos consanguineos, nepotes vel amicos, si tamen sint juniores, id est, moribus imperfectiores, nunquam debet eos bonis & perfectis præponere, scilicet, præmissis melioribus ipsis ultimum locum dare Psal. 7. *Ibi Benjamin adolescens &c.* Unde hest. 1. *Bibebant omnes in aureo poculo &c.* ¶ Dato quod Joseph fratres suos ordinate secundum ætates suas collocasset ad mensam, & sic Benjamin prædilectus & uterinus eo quod esset junior ultimus locaretur, nihil tamen propter hoc sibi deperiit, imo portio ciborum quam sibi Joseph dedit portionem aliorum fratrum in quinque partibus excessit. ¶ Sic vere eum fratres Joseph, id est, fideles Ecclesiæ, nunc in locis graduum & dignitatum diversimode sunt locati, ita quod sæpe fit quod illi qui sunt uterini, i.e. Christo magis per charitatem conjuncti, & ab eo potissime prædilecti, in mensa bonorum Ecclesiæ sunt ultimi constituti, quia vero hodie plerumque accidit, quod illos quos Christus venturus Joseph plus diligit, & quos sibi charitas seu sanctitas magis jungit, ultimos in Ecclesia vel mundi dignitatibus ponit, dicens illud Luc. 14. *Recumbe in novissimo loco.* Ex hoc tamen nihil sibi deperit propter ista, quia pro certo post mortem quando Christus distribuet cibos gloriæ paradisi, isti aliis præferentur & portio gloriæ præferetur, quia revera Christus illos, qui sunt modo ultimi depressi & pauperes, aliis qui modo sunt alti & divites, præfert, ita quod gloria eis data aliorum gloriam præcellat. Unde dicitur Matth. 21. *Erunt novissimi primi &c.* ¶ Vel dic quod talis Joseph esse videtur defectuosus prælatus, qui revera de bonis Ecclesiæ solet suis fratribus uterinis, id est, filiis, nepotibus, & compatriotis & familiaribus magis dare, dato quod alii antiquiores & meliores noscantur

tur esse, sicut dicit Apostolus, quod nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam. Scyphus enim Joseph inventus fuit in sacco Benjamin junioris & fratris minoris, ad denotandum, quod scyphus divina sapientia in sacco, id est, in corde humilium invenitur, quia quanto quis est per humilitatem minor, & per puritatem junior, tanto calice sapientia plus potatur. Exemplum de B. Joanne, qui erat apostolis junior, & tamen intellectu fuit altior Ps. 67. *Benjamin adolescentulus in mentis excessu.* ¶ Sicut dicitur in Gen. 37. *Joseph emis populum Aegypti in servitum regis dando eis frumentum regis.* ¶ Sic vere prædicator qui est dispensator frumenti, id est, scriptura & scientia Christi regis populum fidelium in ipsius regis Christi acquirit servitum dum frumentum suum, id est, doctrinam suam vel etiam Eucharistiam ei pandit Ps. 80. *Ex adipe frumenti saturavit eos.* ¶ Vel dic quod populus Pharaonis, id est, diaboli servus efficitur, dum frumento ejus, id est, bonis temporalibus satiatur. Unde in Prov. 1. 22. *Qui accipit mutuum, est fenerator.*

Capitulum quadragesimum octavum. Textus. His itaq; transactis nuntiatur est.

MORALITATUM CAP. XXX.

Jacob in brevi moriturus, voluit benedicere duobus filiis Joseph, scilicet Ephraim & Manasse, unde cum esset in lecto cœcutiens, adduxit eos Joseph sibi benedicendos ad lectum. Cum ergo primogenitum posuisset ad dexteram, & secundogenitum ad sinistram, pater manus suppositurus cancellavit, & dextram genito secundo, qui erat sinister anteposuit. Sinistram vero super primogenitum assignavit, & sic cancellando & mutando manus, dexter filiorum sinister, sinister vero dexter factus est, & benedictionem primogeniti reportavit. ¶ Revera iste Jacob patriarcha potest mihi significare Deum. Joseph vero significat mundum, vel quemcunq; qui habet alios promovere in principem vel prælatum: vel per dextram intelligitur prosperitas, per sinistram vero adversitas; ergo istud constat, quod Joseph, id est, mundus aliquos ponit ad dexteram, aliquos constituit ad sinistram, quia, scilicet, divites ponit in dextera prosperitatis, pauperes vero in sinistra adversitatis. Sed revera Jacob, id est, Christus in die judicii, quando benedictionem dabit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus Deorum in Sion, tunc manus suæ munificentia cancellabit, & etiam eos permutabit. Sicq; fiet quod dextram prosperitatis illis dabit, qui nunc sunt in adversitatis sinistra. Sinistram vero adversitatis his dabit, qui nunc sunt in prosperitatis dextera, & sic fiet quod dexteri fient sinistri, & e converso, & quod primi erunt novissimi, & novissimi primi. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes. Joseph vero noluit sepeliri in Aegypto, imo rogavit fratres quod in terram promissionis portarent, quod finaliter factum est. Sic vere nec nos debemus velle sepeliri per malam consuetudinem in peccato, imo debemus rogare fratres, id est, religiosos & justos, quod inde suis doctrinis, exemplis & orationibus nos educant Ps. 141. *Educ de carcere animam meam.*

Moralitatum super Genesin finis.

MORALITATUM LIBER SECUNDUS SUPER EXODUM.

Capitulum primum. Textus. Hæc sunt nomina filiorum Israel.

MORALITATUM CAP. I.

Surrexit rex novus super Aegyptum, qui non noverat opera Joseph seu beneficia, quæ Aegypto contulerat, propter quod filios Israel per magistros operum quamplurimum opprimebat, ipsosque sibi servire in luto, & latere, & paleis, ad ædificationem suarum urbium faciebat. Veruntamen sic fiebat, quod quanto plus opprimebat, tanto plus eorum populus crescebat. Quapropter aliud genus oppressionis cogitavit, quia, scilicet, vocatis obstetricibus, omnes quot nascebantur masculini sexus submergi fecit, foeminas vero reservari mandavit.

H ¶ Tales videntur esse reges nostri, prælati, iudices & principes novi, de novo promoti, vel novi juvenes & infcii, vel novi bonis prædecessoribus suis dissimiles, & in vitiis innovati, quia revera istorum tota cura est, filios Israel, id est, bonos subditos suos rapinis, & exactionibus, & tributis, & servitoribus opprimere, & eos per suos iniquos magistros operum, scilicet, ballivos & officiales affligere, & si quæ beneficia à Joseph, id est, ab aliquibus eorum amicis ipsi vel eorum progenitores receperint, solent per ingratitudinem cuncta oblivioni dare. Istud patet de

multis principibus, qui si habuerint aliquem Joseph, id est, aliquem magnum consiliarium vel magistrum, à quo receperunt servitia vel obsequia, bene solent dum vivit, suis amicis ab exactionibus parcere, sed eo mortuo, solent illos de ejus genere plus quam alios infestare. Et breviter mali superiores hodie in regno & jurisdictione sua masculos filios, id est, bonos & virtuosos nituntur submergere & extirpare; Foeminas vero, id est, molles & defectuosos, & ad bene operandum inhabiles solent servare, & eos plusquam alios supportare. Unde dicitur Num. 31. *Cur foeminas reservastis.*

¶ Vel dic, quod Pharaon est diabolus, qui, scilicet, Israel, id est, fideles quos per peccatum subjugat, & tribus specialiter occupat, videlicet in luto inficiente, id est, in luxuria, & in palea de levi volante, id est, superbia, & in latere igne durante, id est, in avaritia. Istos enim præfectos malorum operum, id est, capitalia vitia vel per malos prælatos vel prædicatores hæreticos solet affligere, & foetus masculos, id est, bona opera in eis destruere, ipsaq; in flumine carnalis voluptatis submergere. Foeminas vero, id est, molles actus & reprobos, solet in homine vegetare. Vult enim Diabolus quod mala opera in nobis pullulent & succrescant, bona vero deficient & decrescant.

¶ Vel dic ad literam, quod Pharaon diabolus per obstetrices Aegypti, id est, per malos prælatos de Ecclesia hodie eradicat masculos, id est, homines virtuosos. Ibi vero fovet, nutrit & plantat foeminas, id est, carnales & defectuosos, unde iste videtur dicere illud Num. 31. *Interfécite quidquid est generis masculini.*

¶ Vel dic, quod Pharaon est Diabolus, qui semper habet odio filios Israel, id est, Christi fideles, potissime masculos, id est, probos homines & virtuosos, ipsos in primitiva Ecclesia videns & invidens multiplicari, per præfectos operum, id est, mundi tyrannos faciebat affligi, & sic nomen Christi & fide ejus putabat posse destrui vel subverti, verum tamen sic fiebat, quod quanto plures affligebantur, id est, quanto plures pro Christo martyrio moriebantur, tanto fidelium numerus amplius multiplicabatur, & status Ecclesie in melius augebatur. Sicut enim dicitur in proverbiiis: *Non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Deum.* Et in historia tripartita legitur, quod Julianus apostata volens Christi sectam destruere, sciens quod consueverat in tribulationibus proficere, decrevit non tribulationibus, sed oblectationibus sanctorum animos immutare.

¶ Vel posset allegari pro generali proverbio, quod dicitur contra rusticos, quia si premuntur, taliantur & suppeditantur, melius fructificant, & ad modum vinearum computantur, &c.

¶ Cum Pharaon rex Aegypti mandasset omnes Hebræorum filios submergendos, accidit ut Moyses nasceretur, quem cum mater jam tribus mensibus occultasset, & ipsum amplius servare non posset, fiscellam composuit, in qua vagientem ligavit, ipsumque per fluvium fluctuare permisit. Quem cum Tramuth filia Pharaonis, quæ ad flumen lavandi se gratia venerat, invenisset, & eum corpore elegantem vidisset, matremq; pueri spectabat in littore, vocavit, sibi que parvulum nutriendum commisit, ipsum Moysen, id est, de aquis assumptum vocavit, quem tandem adultum in filium adoptavit.

¶ Per regem Aegypti intelligitur rector mundi, qui, scilicet, à principio propter peccatū Adæ decrevit cunctos filios humani generis originali vulnere perimendos. Per mulierem hebræam intelligo sanctā Ecclesiam matrem, quæ scilicet hebræa, id est, transiens dicitur pro eo quod non habet illic manentē civitatē, sed ad futuram movetur. Igitur dico quod quoties ista nostra Ecclesia parturit Moysen, i. e. aliquem noverit natum, primo debet eum tribus mensibus tenere, id est, in tribus virtutibus theologicis instruere, tandem debet eum in fluvio baptismi mergere, & fiscellæ spei & divinæ misericordiæ committere, & tunc proculdubio statim adest filia regis, id est, divina gratia, quia, scilicet, fluvium baptismi frequentat, quæ ipsum de periculo liberat & in filium recipit & adoptat, & matri suæ propriæ, scilicet, Ecclesie, lacte doctrinæ nutriendum committit, & sic Moysen, id est, de aquis assumptū, & per aquas baptismi salvatum merito ipsum vocat.

¶ Vel dic quod mater signat carnalem concupiscentiam, quæ filium suum peccatorem tribus mensibus servat, in quantum peccatis superbiæ, luxuriæ & avaritiæ ipsum ligat. Tandem vero ipsum in fluvium ponit, quando fluxui mundi negotiorū, & temporalis prosperitatis ipsum exponit. Filia vero regis, id est, gratia vel etiam beata virgo, ipsum de fluvio mundi liberat, quando à mundi fluxu ipsum detrahit, & per poenitentiam ipsum salvat.

salvat, & in filium per charitatem adoptat, & lacte sanæ doctrinæ nutriendum procurat, & mulieri hebrææ, id est, pœnitentiæ vel religioni, quæ transit de hoc mundo ad patrem nutriendum assignat, ut dicamus divinæ gratiæ illud Joan. 19. *Mulier ecce filius tuus, & filio, ecce mater tua.*

¶ Vel dic, quod parvulus iste significat humilium vulgus subditorum. Filia regis Ecclesiam significat, quæ, scilicet, in flumine divinæ gratiæ vel pœnitentiæ lacrymosa ipsum balneare non cessat. Ista ergo filium suum, id est, fidelium vulgus, matri eorum scilicet, rectoribus & curatis ceteris nutriendum, scilicet, lacte doctrinæ & subventionis terrenæ committit, & mercedem æternæ gloriæ promittit. Unde ista est quæ dicit ibidem Accipe puerum ad nutriendum, ego reddam, tibi mercedem.

¶ Secundum Josephum, cum filia Pharaonis Moysen inventum in flumine, primò cuidam mulieri Egyptiæ dedisset, puer de lacte ipsius bibere non volebat, quapropter vocata est mater ejus Hebræa, quæ finem rei expectans, in littore residebat, ideò foror ejus dixisse legitur Exod. 2. *Vt ut vocem mulierem hebræam, ut nutrire possit infantulum.* Ponit etiam ibidem, quod dum puer crevisset, Pharaon diadema super caput Moysi posuit, qui statim illud de capite projecit, quod prodigiosè factum rex considerans; ipsum occidere voluit. Sed ad probandum utrum pueriliter hoc fecisset, carbonem ardentem sibi dedit, qui nutu divino ipsum in ore posuit, & linguam sibi combussit, & inde factum est, quod semper impeditioris, & tardæ linguæ fuit, sicut infra legitur. Exod. 4. *Obsecro te domine, non sum eloquens.*

C ¶ Sic verè debet facere bonus Moyses, id est, bonus religiosus, de aqua mundanæ fluxibilitatis assumptus, quia revera lac Egyptiarum mulierum, id est, dulcedines mundi scientiarum deliciarum, verborum, adulatorum aut delectationum debet fugere. Juxta illud Proverb. 1. *Filii te lactaverint peccatores ne acquiescas eis.* Secundum lac mulieris hebrææ matris suæ, id est, dulcedinem devotionis, doctrinæ & gratiæ, quam sibi dedit Ecclesia vel religio mater sua, debet sugere & gustare. Unde dicitur 1. Petr. 2. *Lac concupiscite rationabile &c.* Diadema etiam, id est, honorem & dignitatem, quam Pharaon, id est, mundus vel diabolus sibi per vias injustas vult imponere, debet similiter refutare, & carbonem, id est, ardorem charitatis seu divini timoris & pœnitentiæ debet eligere, & linguam suam cum eo debet temperare. Unde de Moyse legitur, quod ipse beatus reputavit improperium Christi thesauris Egyptiorum, Ideo secundum aliam litteram Esa. 43. dicitur: *Habens carbonem ignis desuper eos, & erunt tibi in refrigerio.* Debet ergo talis vir perfectus esse linguæ tardioris. Juxta illud Jac. 1. *Sit omni homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum &c.* cap. 11.

¶ Cum Moyses videret quadam die unum Egyptium, qui unum Hebræum percutiebat, & eidem injuriam faciebat, occidit eum, & in sabulo eum sepelivit, quia rumor exivit in publicum, fugit in terram Madian, ubi Jethro sacerdotis Madian oves pavit, cujus filiam in uxorem accepit. Et dum istæ oves sacerdotis de Madian in deserto pasceret, mirabiles visiones ibidem vidit.

¶ Istud exponitur sic, Moyses qui interpretatur assumptus ex aquis, significabat hominem pœnitentem, qui, sc. in aquis lacrymosæ compunctionis debet jugiter inveniri, & ibi à matre sua, id est, pœnitentiâ, ut à filia regis, id est, à divina gratia recipiatur, debet constitui & imponi. Egyptius significat peccatum vel carnem. Hebræus verò significat animam vel mentem. Igitur dico, quod quando Moyses, id est, pœnitens, videt quod frater suus spiritus seu animus, qui debet dici Hebræus, id est, transiens, pro eo quod ad Deum & paradysum debet transire festinus, opprimitur vel injuriatur ab aliquo Egyptio, id est, proprio corpore vel à peccato, statim debet contra eum insurgere, & ipsum per confessionem occidere, & per satisfactionem sub sabulo, & asperitate pœnitentiæ abscondere, vel celare, & tunc poterit fugere ad Jethro sacerdotem, id est, ad Deum per devotionem, & filiam ejus in uxorem accipere, scilicet, scientiam & discretionem, seu gratiam, seu devotionem, & sic poterit oves, id est, Christi fideles pascere per prædicationem, & eruditionem, & visiones cæli videre per celestium contemplationem. Unde dicitur Ezech. 8. *Elevavit me spiritus, & duxit in Hierusalem in visione dei.*

¶ Vel allega ista generaliter, quod de lege naturæ quilibet tenetur oppressos & tribulatos defendere, & eis contra impios subvenire. Unde in Proverb. 24. *Eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui ducuntur ad interitum, liberare non cesses* cap. 3.

Petr. Berchorij super Biblia.

¶ Moyses pascens gregem, cum duxisset oves ad deserti interiora, apparuit sibi Dominus in rubo ardente, vidit enim in monte Oreb rubum ardentem, qui non comburebatur: cui cum appropinquare vellet, ut quid hoc esset, videret, præcepit sibi Dominus quod calceamenta de pedibus satis tolleretur, eo quod locus ille terra sancta esset.

¶ Revera sic videtur fecisse Dominus pater, quia quando filios Israel, id est, fideles suos de imperio Pharaonis, id est, diaboli, & de Ægypto, id est, de inferno liberare decrevit, signum mirabile primitus demonstravit, scilicet, signum beatissimæ incarnationis, quo mediante populum suum liberavit. Ipse enim tunc in rubo arbore spinosa, id est, beata virgine spinis pœnitentiæ circumsepta, Moyse, id est, humano generi, vel Judæorum populo apparuit, ipsamque arborem igne sancti spiritus inflammavit, & mirabiliter imprægnavit. Nunquam tamen ista arbor beata virgo ab integritate virginis fuit nudata, nec per incendium carnalitatis combusta, semper virgo & integra reservata. Veruntamen ad hoc quod Moyses, id est, Judaicus populus mereatur istam visionem cernere, & incarnationis sacramentum cognoscere, necesse est, ut de pedibus affectionum suarum calceamenta carnalis cognitionis, sensumq; literalem auferat, & quod inde per fidei cognitionem incedat. Qui enim calceamento carnalis sapientiæ involvitur ad tantam visionem, & ad tanti sacramenti cognitionem pertingere non meretur. Necesse est ergo per fidem calceamentum tale solvere, & omnem mundi sapientiam movere, quia, scilicet, terra in qua sumus, sancta est, Ecclesiam sanctam Catholicam constat esse. Unde dicitur Jos. 5. *Solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, sanctus est.*

¶ Vel dic si vis, quod ad hoc quod homo divinas revelationes videat, necesse est quod ad interiora deserti, id est ad secreta conscientiæ gregem affectionum suarum ducat, & quod calceamenta terrenorum bonorum de pedibus affectionum suarum tollat.

Capitulum quartum. Textus. Respondens Moyses ait, non credent mihi.

MORALITATUM CAP. II.

¶ Inter signa quæ fiebant coram Pharaone pro liberatione populi Israelitici, primum fuit de virga versa in colubrum. Unde Exod. 4. dicitur, quod virga quam tenebat Moyses, projecta in terram statim versa est in colubrum, ita ut timebat Moyses non solum virgam illam recipere, sed etiam hanc videre. Dominus tamen sibi præcepit, quod caudam draconis acciperet, quod cum fecisset in virgam iterum est conversa.

¶ Istud applicatur ad statum populi Judæorum. Virga enim qua mundus regitur, significat filium Dei patris Ps. 2. *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Moyses verò qui istam tenet, populum Judaicum significat, qui revera in principio istam virgam, scilicet, Deum, in manu sua tenuit, in quantum ipsum credidit & amavit. Per colubrum, qui est res corporalis & viva, intelligitur Christi humanitas, quæ, scilicet, fuit corporea & mortalis, dico igitur quod quando virga quam tenebat Moyses, id est, Deus, quem credebatur populus Judæorum, in terram missus fuit, tunc proculdubio in draconem, id est, in mortalem hominem est conversus, ita quod Moyses iste scilicet, populus Judæorum factus est tremendus, & à fide incarnationis domini fugitivus. Judæus enim virgam in colubrum mutavit, dum Dei filii personam hominem factam abhorruit, & eam credere, & accipere, & recipere recusavit. Unde dicitur Joan. 1. *Sui eum non receperunt: & Verbum caro factum est.* Veruntamen de divino dispensationis mandato sic fiet, quod Moyses iste, id est, Judaicus populus istum serpentem Christum, cauda, id est, in fine per crudelitatem accipiet, & tunc sibi verteretur in virgam, in quantum ipsum finaliter Deum credet, ita quod nunc proprie potest dici illud Psal. 109. *Virgam virtutis tua emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* In medio inimicorum tuorum, id est, in medio Judæorum, qui modo sunt Christi & fidei inimici.

¶ Vel dic, quod Moyses est Deus, qui quandoque in manu sua tenet virgam, id est, aliquam bonam personam, quam, scilicet, in statu gratiæ manu tenet, & eum in bono retinet atque fovet. Veruntamen sæpe accidit, quod Deus laxat manum suam, & secundum occulta sub dispensationis judicia ipsum peccare permittit, & in terra eum projicit, dum ad amorem terrenorum per avaritiam, vel apostasiam cadere non sinit, qui revera in draconem vertitur in quantum in virum pessimum commutatur. Quod utique ad litteram videmus de multis hominibus, qui in Ecclesia

id est, à judicante Christo, per damnationem non tangentur, sed potius à mortis aeternae periculo salvabuntur. Aegyptii vero, i. peccatores, qui nihil de isto sanguine habuerunt, & mortis, & sanguinis Christi memoriam, & devotionem, & consignationem non acceperunt, & ab isto angelo, id est, à dura Christi sententia ferientur, & mortis aeternae periculo supponetur. Deus enim illos solos à morte aeterna salvabit, in quorum domibus, id est, cordibus sanguinem agni, id est, sanguinis Christi memoriam videbit. Unde dicitur Ezech. 16. *In sanguine tuo vive*, ipsosq; de Pharaonis diaboli imperio liberabit, & ad terram promissionis, scilicet, Paradisum per desertum poenitentiae destinabit. Illos vero, qui isto carent sanguine, in mari rubro, i. in inferni amaritudine suffocabit. Unde dicitur 1. Petr. 1. *pretioso sanguine agni redempti estis*.

G Vel istud applica realiter ad passionem Christi, & dic, quod in Aegypto, id est, in mundo, agnus Christus de Dei mandato, & ordinatione occisus est, ut scilicet, virtute sui sanguinis Hebraei, qui interpretantur transeuntes, qui, scilicet, manentem civitatem non habent, à percussione mortis aeternae salvarentur, & mediante mari rubro, id est, amara compunctione desertoque poenitentiae adjuvante, ad terram promissionis, id est, ad caeli gloriam ducerentur. Aegyptii, autem, id est, infideles, qui istius agni sanguinem, i. Christi passionis fidem nolunt recipere, necesse habebunt aeternae damnationis, & percussione periculum sustinere. unde Ezech. 12. quod *Angelus omnes percussit quos non signatos invenit*.

¶ Vel dic, quod Aegyptii sunt vitia, quae tunc temporis submerguntur, quando filii Israel, id est, boni per mare rubrum, id est, per memoriam dominicae passionis, vel per amaritudinem poenitentiae transducuntur, filii Israel farinam de Aegypto tulerunt, & inde panes azymos confecerunt; sic vere catholici de farina, & gentilium scientia veram doctrinam conficiunt, & panes azymos Theologiae inde coquunt.

¶ Cum filii Israel mare rubrum deberent transire, & ad terram promissionis venire, praecepit Dominus quod domus, & familia in simul convenirent, quodque agnum paschalem comederent. Erant tamen in comedendo agnum multae caeremoniae necessariae, quia scilicet non debebat comminui, nec aliquid usque ad mane servari. Igne debebat esse assatus, & cum lactucis agrestibus accinctis renibus manducatur, calceamenta in pedibus, & baculi in manibus debebant haberi, postes domus sanguine debebant inungi, & ipse agnus cum intestinis, capite, & pedibus debebat festinantissime manducari.

¶ Ista omnia possunt applicari ad esum agni immaculati, id est, ad receptionem corporis Jesu Christi, quia revera ad hoc, quod nos, qui debemus esse veri Hebraei, id est, per mundum transeuntes, & non manentes, etiam debemus esse filii Israel, id est, Deum per fidem & contemplationem videntes, juxta illud, quod scribitur in epistola. *Dudum nos hujus mundi non sumus incolae, sed advenae; sed ad hoc in mundum venimus, ut nobis ibidem non liceat persistere*.

H Si transire possumus mare rubrum, id est, mortis amaritudinem secure transire, & per desertum purgatorii ad terram promissam, sc. ad Paradisum pertingere, necesse est, quod simul per charitatem & unitatem fidei communicemus, & quod agnum paschalem Christum in sacramento altaris dignifice comedamus. Est igitur necessarium ad ipsius dignam sumptionem, quod ossa ipsius non comminuantur, & quod nihil de eo superfluum referretur, & quod nihil credatur de eo superfluum, nec aliquid diminutum. Ossa enim integra servantur, quando quicquid est necessarium creditur, nihil vero superfluum servatur, quando nullus error supervacuus admiscetur. Unde dicitur Ecclesiast. 42. *neque adjectum est, neque minuitur*. Iste igitur debet manducari assatus in igne per fervorem dilectionis cum lactucis agrestibus, id est, dolore contritionis, cum accinctis renibus, id est, cum moderatione continentiae, & luxuriae restrictione, cum pedibus calceatis, id est, cum mortis meditatione, cum baculis in manibus, id est, cum crucis spe, & devotione, cum sanguine in ostio, id est, mortis Christi, & suae passionis, & sanguinis recordatione, & compensione. Calceamenta autem quae fiunt de pellibus animalium mortuorum, significant mortis memoriam, baculus significat crucem, sanguis crucem dominicae passionis. Manducari etiam, & recipi debet iste agnus, id est, sacramentum cum capite, id est, cum deitate. Unde Apostolus 1. Corint. 11. *Caput Christi Deus*. Cum intestinis, id est, cum humanitate, & cum pedibus, id est, cum sacramentorum, & articulorum sequela & universitate. Iste enim agnus nunquam digne recipitur, nisi humanitas, & articulorum veritas per fidem integre comedatur. Unde Eccle-

siast. 36. *Omni esum manducabit venter*. Festinanter autem debet comedi, ad denotandum, quod circa inquisitionem istius sacramenti non debeat homo immorari, nec etiam circa Missae celebrationem, vel Eucharistiae sumptionem, ne forte vanae cogitationes, vel dubitationes possint insurgere, quibus possit fidei veritas vacillare, sicut nullus nisi esset circumcissus, debebat de isto agno comedere, sic nec de sacramento altaris debemus gustare, nisi fuerimus per poenitentiam à vitiorum superfluis circumcissi. Unde Job. 2. *Scindite corda vestra, &c.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Locutus est autem Dominus ad Moysen.

MORALITATUM CAP. VII.

CUM filii Israel mari transacto per desertum transirent, voluit eis Dominus contra omnia incommoda de remedio providere, & quia affligebantur aestu per diem, obscuritate per noctem, & quia etiam viam nesciebant, & poterant errare, panem non habebant, & poterant esurire, aquas non inveniebant & oportebat sitire. Cum, scilicet, illa patria talis esset prout communiter dicitur, quod nec panis ibi cresceret, nec aqua flueret, nec etiam arbor viresceret, cum esset patria sterilis atque sicca, quatuor specialia remedia concessisse videtur, quia, scilicet, iste providit eis de columna nubis per diem, quae aestum obscuritate sua temperet, & de columna ignis per noctem, quae sua claritate totam illuminaret: sicut dicitur Exod. 13. Item providit eis de Manna, quae famem relevaret, sicut dicitur infra 15. de aqua à petra fluente, quae sitim temperaret, sicut Exod. 17. Item de angelo, qui eos conduceret, & ne errarent caveret, sicut dicitur Exod. 13.

¶ Sic vere cum filii Israel, id est, sancti, & probi viri in deserto hujus mundi, dum ad terram promissionis, id est, ad Paradisum peregrinando percurrunt, & multa, & plura, & magna habeant incommoda, id est, ardorem malae concupiscentiae, tenebras autem ignorantiae, famem vero & sitim avaritiae, necnon ignorantiam vitae rectae, id est, iustitiae, & ergo providit eis Dominus de remediis opportunis, quia, scilicet, ipsis misit nubem, id est, Christum filium suum purum & nubem, qui praedicando refrigeravit concupiscentiae ardorem. Ignem, scilicet, Spiritum sanctum, qui illuminavit errorem, & tenebrarum horrorem: manna, id est, sacramentum altaris, quo satiavit desideriorum amorem, aquam de petra sacrae scripturae, qua temperavit mali appetitus fervorem, angelum ducem, id est, divinam gratiam, qua demonstravit viae veritatis splendorem.

¶ Vel dic moraliter, quod nubes est rorissuum pietatis, ignis incendium charitatis, manna dulcedo devotionis, aqua lacrymosa compunctionis, angelus intellectus clarae cognitionis. Unde dicitur Malach. 3. *Ecce ego mitto angelum meum, qui preparabit viam ante faciem tuam*. Nubes quae praecedebat filios Israel in deserto, facta erat ad modum columnae, unde ista dicebatur columna nubis de die, ad refrigerandum contra ardorem, columna ignis de nocte, ad illuminandum contra tenebrarum horrorem, sicut dicitur Exod. 13. Stabat autem ista nubes super populum, & quamdiu stabat, immobilis populus fixis tentoriis quiescebat. Cum autem nubes ista movebatur & elevabatur, & populus similiter tentoriis motis nubem sequens proficiscebatur. Quod factum iterum ubi ipsam videbant stare, ipsi similiter stabantur, sicut dicitur Num. 9. Unde ibidem dicitur, *Ad imperium Domini figebant tentoria, & ad imperium Domini deponebantur, &c.* Per istam nubem potest intelligi praelatus, quia pro certo iste datus est filiis Israel, id est, fidelibus subditis & in principem, & in ducem, qui, scilicet, ipsos per desertum hujus mundi dirigat, & ad terram promissionis, id est, ad Paradisum verbis, & exemplis conducat, quia pro certo iste debet esse columna ratione stabilis firmitatis, nubes ratione rorissuum pietatis, ignis illuminans ratione limpidissima scientiae, & veritatis, quia columna debet alios spiritualiter & temporaliter sustentare, quia nubes debet alios doctrinis & beneficiis irrigare, quia ignis debet alios per charitatem incendere, & per sapientiam illuminare. Ideo de tali Praelato dicitur in Psalm. 104. *Expandit nubem in protectione eorum, & ignem ut luceret eis per noctem*. Quid ergo? pro certo iste debet populo, id est, subditis superstare, & cum eis personaliter commanere, & per jurisdictionis eminentiam praeminere, & per exemplorum dationem super eos, & coram eis praesentialiter se monstrare. Populus vero subditorum se debet conformare penitus isti nubi, id est, bono Praelato discreto, & spirituali, & ideo cum ipso

ipso moto per bona opera debet moveri, cum ipso elevato debet levare per contemplationem, cum proficiente debet virtutibus proficisci, cum ipso stante, & manente, scilicet, in bono proposito, debet similiter populus in fide & moribus stabiliri. Unde de sanctis animalibus, id est, de praelatis, & de rotis, id est, de subditis dicitur Ezech. 1. *Cum eunibus ibant, cum stantibus stabant, & cum elevatis à terra pariter elevabantur, & cum ambularent quæ prima erant, sequebantur, &c.*

¶ Vel dic, quod columna est Christus, qui, scilicet, in die præsentis vitæ nubeus, pluviosus & misericors invenitur. In nocte verò, id est, in futuro iudicio vel in morte igneus, id est, severus, & justus & rigidus. In nocte, id est, erga impios, & obscuros. Ipse est enim qui secundum diversas personas, & secundum diversa tempora diversificat seipsum, & ita est nunc nubes misericordiam pluendo, nunc ignis iustitiam exequendo, ita quod sibi propriè potest dici illud Eccl. 24. *Ecce ego in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis.* De ipso etiam dicitur Deut. 4. *Deus noster ignis consumens est.*

¶ Vel si vis dic in malo, quod nubes est malus, quæ dicitur columna nubea, propter instabilem vanitatem, columna nubea igne propter ardentem cupiditatem. Et dicitur sequi à populo propter facilem malorum suorum exemplorum conformitatem, populus enim nubem, id est, prælatus qui sibi præmium promittit, solet sequi, & ejus malis moribus conformari. Quia sicut dicitur Ecclesiast. 10. *Qualis rector civitatis, talis populus qui habitat in ea.* Tales enim Duces inveniuntur hodie multi, scilicet, qui hodie tenent præminentiam hujus mundi, &c. cap. 13.

¶ Cum populus Domini in Ægyptum trans mare rubrum e ductus, videlicet ad terram promissionis, Hierusalem procederet, & ut per regionem Philistinorum brevius, & facilius, & plenius incedere posset, Dominus noluit, ne forte populus Philistinorum sibi bella moveret, & tædio affectus iterum in Ægyptum rediret. Duxit igitur eos Dominus per desertum quamvis difficilis esset via, pro eo, quod ibi non erant homines, non timebantur prælia seu bella.

¶ Sic verè populus novitiorum, & noviter de Ægypto, id est, de statu infidelitatis, vel de peccato seu de mundo egressorum, & ad finem seu poenitentiam converforum, debet à via Philistinorum, id est, à strepitu mundanorum & peccatorum submoveri, ne forte per malorum ipsorum exempla, dicta, & facta, bella tentationum insurgant, quæ istos faciant ad Ægyptum, id est, ad vitia retroverti. Noviter enim ad fidem, ad religionem seu etiam ad poenitentiam conversus, bellis tentationum insurgentibus ad vomitum revertitur, si Philistæis, id est, peccatoribus & infidelibus misceatur. Et ideò necesse est quod tales ad inferiora deserti ducantur, id est, in claustris, & conventibus, necnon cum aliis bonis & fidelibus, & in ipsis viis poenitentiae difficilibus teneantur ut ad cœlestem Hierusalem sine periculo perducantur. Et inde est quod religiosi solent novitios suos de via Philistinorum, id est, sæcularium & carnalium amicorum tollere, & eos quantum possunt ab eis abscondere, & elongare, ne forte ipsis contingat ad Ægyptum, id est, ad sæculum retroire, scientes quod secundum doctrinam Christi Luc. 9. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno Dei.* ¶ Vel si vis dic, quod populus fidelium, qui per mare rubrum, id est, per baptismum Pharaonis, id est, diaboli evasit, Dominum debet Philistinorum, id est, mundanorum vel peccatorum consortia fugere, & per desertum religionis vel poenitentiae ad promissionem Paradisi venire, dicendo illud Psalm. 54. *Elongavi fugiens, & mansi in solitudine.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Persequentemque Ægyptii, ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus ejus & equitatus.

MORALITATUM CAP. VIII.

Ægyptii ut filii Israel intraverunt mare rubrum, & hoc quia Ægyptii persequentem Hebræos ipsos occidere voluerunt. Veruntamen sic actum est, quod Hebræi per mare sine periculo apertis aquis, & ab utroque latere restrictis & divisis transierunt, Ægyptii verò remanserunt.

¶ Dic moraliter, quod Ægyptii qui Hebræos nituntur in servitute tenere, sunt peccata, quæ nituntur animas subjugare. Veruntamen isti Hebræi ad mare rubrum, id est, ad poenitentiam amaritudinem transeunt sic, quod isti liberi & salvi evadunt, a quibus veræ compunctionis mediantibus Ægyptii, id est, peccata ibidem pereunt & succumbunt. ¶ Vel dic, quod mare rubrum est

mundi prosperitas, vel etiam vita præsens vel mundus, qui dicitur mare propter fluctuositatem, rubrum, propter carnalitatem. Hebræi igitur, id est, viri iusti per istud mare possunt sine periculo transire, quia, scilicet, aqua voluptatum non solet istos quantum ad affectionem tangere, quinimò isti solent per siccitatem paupertatis & poenitentiae penetrare, & illasi ad cœlestem Hierusalem felicitatis pertransire. Unde dicitur Exod. 15. *Filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio mari, Ægyptii autem, id est, mali, non sic:* quia isti mare rubrum vitæ præsentis sine periculo non transeunt, quia videlicet aquæ deliciarum & voluptatum ipsos involvunt, & sic per diversa vitia ipsos destruunt & confundunt Ps. 77. *Inimicos autem eorum demersit in mare,* quia breviter illud est verum, quod boni & discreti viri solent quandoque per mundi fluxum, & temporalia negotia benè utendo, illasi transire, ubi tamen mali qui benè prosperis uti nesciunt, solent per vitia succumbere & perire. Soli autem filii Israel, id est, discreti viri solum Deum videntes, & per devotionem & contemplationem ad Deum mentaliter tendentes, à mari fluctuosi sæculi non læduntur, ubi tamen alii naufragantur in ipso actu persecutionis, quo Ægyptii filios Israel compellebant exire, dicentes: *Omnes moriemur cap. 12.* ¶ Immutavit Dominus Ægyptiorum voluntatem, deditque filiis Israel gratiam in conspectu eorum, ita quod vasa aurea & argentea, quæ ab eis petierunt Hebræi, ipsis libenti animo Ægyptii concesserunt, & sic ultra mare rubrum, & ipsis Ægyptiis compellentibus cum Ægyptiorum spoliis recesserunt. ¶ Istud potest exemplariter applicari ad occultam Dei providentiam, quæ occultè potest voluntatem hominum mutare & etiam contra propositum in contrarium applicare, quæ etiam bonos de bonis malorum solet aliquoties ditare, & mercedem quam meruerant, ex alio latere quam sperabatur eisdem provocare. Constat enim quod filii Israel servierant Ægyptiis multis temporibus, nec receperant aliquid pro mercede, & ideò quando recesserunt, voluit Dominus quod per talem modum ex vasis Ægyptiorum fieret eis satisfactio, ut haberent mercedem de servitio. Unde dicitur Sap. 10. *Iustitulerunt spolia impiorum.*

¶ Vel dic, quod idcirco voluit Dominus spolia, ut possent exinde fabricari. Sic verè quando spolia Ægyptii, scilicet, scientiæ mundi, philosophia, scilicet, & poetria, & alia similia ad compositionem Ecclesiæ sunt utiles, ideò vult dominus, quod à fidelibus studeantur & in animo reportentur. ¶ Vel dic, de bonis temporalibus, quæ quia pro vita præsentis sunt necessaria, ideò permittit dominus, quod à filiis Israel, id est, religiosi & ecclesiasticis requirantur.

Capitulum decimum quintum, Textus. Tulit autem Moyses Israel de mari rubro.

MORALITATUM CAP. IX.

Egresi filii Israel de mari rubro ambulaverunt per desertum, & venerunt in Marath, ubi aquæ erant ita amaræ, quod ipsam bibere præ amaritudine non valebant, de quo cum populus murmuraret, oravit Moyses ad dominum. Qui ostendit eis lignum, quod cum misissent in aquas, in dulcedinem sunt mutata. Exinde autem venerat Helim, ubi erant duodecim fontes & septuaginta palmarum.

¶ Sic verè cum quis de mari, id est, de mundo vel de peccato egrediens, desertum religionis vel poenitentiae perambulat, constat, quod ibi invenit aquas amaras plurium tribulationum, & displicentiarum, quæ, scilicet, sunt sibi amaræ, id est, difficiles atque duræ, quod ipsas nequit bibere, id est, poenitentiam sustinere, propter quod solet de statu illo conqueri, & quod desertum hujus intraverunt murmurare. Talibus debet dari in consilio, quod lignum, scilicet, crucis Christi per considerationem accipiant, & quod tormenta & amaritudines tormentorum ipsius videant, ipsumque in aqua amara quam bibunt, id est, in tribulationum amaritudine quam sentiunt, misceant, unumque cum alio recompensent, & sic pro certo hujus amaritudo in dulcedinem eis vertitur, & quicquid erat difficile, leve & facile reperitur. Unde dicitur Jud. 5. *A ligno obdulcata est aqua amara.* Quia secundum Greg. *Dulce est quod coloramus, si consideramus quid bibit ad patibulum Christus.* Quia n. nostræ amaritudines quas in deserto poenitentiae vel religionis sustinemus, respectu amaritudinis crucis & passionis Christi nihil, si hoc lignum apponitur, dulces fiunt. ¶ Sic de novitio legitur cui asperitas ordinis dura fuit, volenti igitur recedere apparuit in cruce Christus ostendens plagam lateris, & dicens: *Ex his salsa panem tuum hordeaceum quæ comedere non potes,*

pores. Ex tunc recessit tentatio de recessu. Benedictum ergo lignum, per quod fit iustitia. Sic ergo veniet homo finaliter in Helim, quod interpretatur fortis, id est, ad fortitudinem, & constantiam mentis, ubi sc. duodecim fontes, id est, duodecim Apostolos, septuaginta palmas, id est, septuaginta Christi discipulos poterat invenire, quorum virtus & soliditas suam inconstantiam poterit stabilire. ¶ Vel dic, quod amara aqua est fortis tentatio, vel generaliter quæcunque tribulatio, quæ tunc facilius sustinetur, quando ad lignum, id est, ad crucis memoriam recurritur, & quando ad Christi passionem, & devotionem venit.

Capitulum decimum sextum. Textus. Profectique de Helim, venit omnis multitudo.

MORALITATUM CAP. X.

POpulus adhuc carnalis videns, quod panes & carnes ad comedendum non habebat, cepit contra Dominum murmurare, Ægyptiq; quas jam dimiserat delicias memorare dicens: Cur eduxisti nos in solitudinē, ut interficeres nos fame? Utinam mortui essemus in Ægypto, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate. Quod audiens Dominus, pluit illis & carnes, & panes. Coturnices enim super castra eorum per multitudinē ceciderunt, de quibus singuli quantum voluerūt, acceperūt, manna ad modū pruina de cælo cecidit, quod populus pro pane habuit, & collegit, & murmurare contra Deū cessavit.

¶ Sic verē plerumque contingit, quod post aggressionem aliqujus ardui propositi, postque ingressum deserti religionis populus adhuc carnalis dolet de esu carniū dimisso, & de panis defectu, i. de famis vel abstinentiæ infortunio aliquoties immisso, recordaturq; carnem, & panem, id est, carnales delicias, & temporales, quas in Ægypto mundi dimisit, murmurat contra sterilitatem, paupertatem, & penuriam, quam intravit. Dominus igitur quandoque talibus ex sua ineffabili gratia mittit volatilia pro carnibus, i. celsitudinē contemplationis, mittit etiam Manna dulcissimum pro panibus, i. dulcedinem devotionis, & sic isti filii Israel desertum pœnitentiæ assuescunt, desideriaq; carniū, id est, deliciarum carnaliū dissuescunt, & contenti statu suo, a deserto pœnitentiæ nullatenus respiciunt, sed ibidem pacifice ex tunc vivunt Ps. 77. *Pluit ei Manna ad manducandum, cibaria misit ei in abundantia.* Et ibidem. *Pluit illis sicut arenam maris volatilia pennata.* ¶ Vel si vis dic, quod carnes significant Eucharistiam, Manna verò sacram scripturam, quæ sunt cibi viventium in deserto. Manna, quod pluit Dominus filiis in deserto, erat quidam cibus, qui ad modum pruina alba terram operiebat. Eratq; quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similia cum melle coloris videlicet bdellii, sicut dicitur hic, & sicut dicitur Num. 11. Populus igitur istud colligens, in mortario conterebat, & panes, vel cibos inde faciebat, sive conficiebat. Erat autem cibus iste dulcissimus & mirabilis, quia, *ad quemcūq; saporem volebat homo convertebatur.* Sicut dicitur Sap. 16. Erat etiam in hoc mirabilis, quia cum singuli certam mensuram, Gomor dicta, quandoq; aliqui plus, aliqui minus colligerent, sic fiebat, quod nec qui magis paraverat, magis reperit, nec qui minus collegerat, reperit minus. Residuum igitur, quod remanebat in campo, oriente sole dissolvebatur, quod usq; mane servari non debebat, quicquid verò relictū usq; mane servabatur, scaturiens vermibus putrescebat. Præceptum est igitur Aaron, quod urnam aureā Manna impleteret, & quod eam ad perpetuæ rei memoriam in tabernaculo servaret. Sume, inquit, vas unum, & pone in mari. Istum igitur cibum in deserto filii Israel habuerunt, ipsum verò, quando in terram habitabilem eis promissam venerunt, & de terræ fructibus gustaverunt, continuo perdiderunt, sicut patet hic, & etiam Jos. 5. ¶ Sicut sancti doctores exponunt, iste cibus, sc. Manna, significat corpus Christi, in sacramento altaris, & hoc primo ratione nominis. Man enim, seu Manhu interpretatur, quid est, hoc, quia, scilicet, sicut dicitur hic, *Hebraei videntes Manna de calo descendere, dixerunt, Manhu, id est, quid est hoc,* admirativè loquendo. Sic verē quicquid benè considerat cibum istum, scilicet, Christum in sacramento altaris, meritò potest mirari, & dicere, Manhu, id est, quid est hoc, quia ibi sunt tot mirabilia, quod meritò potest fieri quæstio de eodem. Unde in Ps. 117. dicitur, quod a Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris.

¶ Item per Manna intelligitur Eucharistia ratione loci, quia a fursum de loco venit à potestate divina, non humana. Unde dicitur Joannis 6. *Pater dat vobis panem de celo verum.*

¶ Item ratione modi, quia tantum habebat, qui multum, sicut qui parum colligebat, quia, scilicet, in qualibet particula est;

totum corpus Christi, & in omnibus non est nisi unum. Unde dicitur Ecclesiast. 18. *Neque adjectum est, neque minuitur,* qui enim plures hostias consecratas recipit, non magis habet de Christo, quam ille qui solummodo sumit unam. Unus tantum recipit sicut centum, & e converso. Et ideo canitur: *Sumit unus sumunt mille, quantum unus tantum ille.*

¶ Item ratione virtutis, quia, scilicet, Manna omnem saporem habebat, & quicquid volebat comedens sapiebat. Sic Eucharistia omnem habet virtutem, & ad omnia quæcunque homo voluerit potest valere, dum tamen homo sciat ipsum debite, & dignè recipere, & tractare. Unde dicitur Sapient. 7. *Omnem habens virtutem omnia prospiciens.* Unde est illud, Simila cum melle, id est, caro cum divinitate, vel panis species cum Christi corpore, & humanitate. Unde Ezech. 16. *Simila, & mel, & oleum comedisti.*

¶ Item ratione finis, quia tantum duravit quamdiu fuerunt in via, id est, in deserto, & defecit eis in termino. Sic etiam sacramentum altaris est institutum pro via hujus vitæ, id est, pro transitu deserti hujus mundi, quia revera quando veniemus ad terminum hujus vitæ, id est, ad terminum promissionis, & ad habitaculum Paradisi, tunc deficiet nobis nubes & Manna, id est, ignorantia obscuritas, & sacramenti hujus velata difficultas. Nam quia tunc comedemus de fructibus terræ promissionis, id est, quia tunc gustabimus suavitatem gloriæ Paradisi, incipiemus videre per speciem, quæ nunc videmus per fidem, & tunc emittemus umbram, quando plene videmus veram lucem. Unde Apostolus 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum & in anigmate, tunc autem facie ad faciem.*

¶ Item ratione similitudinis, quia, scilicet, Manna erat simile semini coriandri, quod est mors canibus, id est, malis; & medicina hominibus, id est, rationabilibus & bonis. Simile est bdellio, quod est gutta amara, propter contritionis amaritudinem, quam comedens debet habere, & simile pani oleatico, propter Dei misericordiam, quam recipiens debet habere, & sperare. Quid igitur? Pro certo duo erant circa istud Manna necessaria, scilicet, quod usque mane nihil reservaretur, & ad perpetuam memoriam in urna aurea poneretur. Sicque verē de isto sacramento necesse est, quod ipsum usque mane pro comedendo non reservemus, id est, quod in spiritali masticatione, disputatione & perscrutatione ipsius non nimium immoremur, ne fortè vermes errorum & dubitationum circa istud in nostris cordibus oriantur. Apostolus. *Non plus sapere, quam oportet sapere.* Et alibi. *Non remanebit de eo quicquam usque mane.* Debet igitur veraciter comedire, id est, simpliciter confiteri, & in urna aurea, id est, in corde mundo, & sancto per fidem & devotionem reponi. Unde dicitur Matt. 27. *Ioseph autem mercatus sindonem, involvit eum, & posuit in monumento.*

¶ Vel si vis, dic, quod Manna est devotio, vel celestis gratia, quæ de cælo venit, & qui si nimis sine comestione, id est, sine boni operis executione servetur, & putrescere, & vermibus, id est, vitiis & malis cogitationibus deficere consuevit.

¶ Vel dic, quod tunc Manna devotionis & celestis dulcedinis filiis Israel, id est, Christi fidelibus deficit, quando fructus terræ, id est, quando bonorum terrenorum suavitas eis sapit, statimque spiritalium dulcedinem perdunt, quandocunque fructus terræ, id est, terrenarum deliciarum & divitiarum dulcedinem affectumve percipiunt, & attingunt, Unde in Prov. 28. *Anima satiat a calcavit favum.*

¶ Vel dic, quod Aaron, id est, Deus pater in urna aurea, id est, in utero virginis, Manna de cælo missum, id est, filium suum posuit, ipsumque in tabernaculo Ecclesiæ perpetuo per fidem custodiendum mandavit.

¶ Vel dic, quod manna est sacra scriptura, quæ per studium teritur, per disputationem & veram expositionem, per doctrinam, in torculari exponitur. Item ista est similis bdellio per asperitatem, & amaritudinem reprehensionis, similis pani oleatico propter dulcedinem consolationis. Ista est similis coriandro: propter hoc, quod ista est mors Judæis & hæreticis ipsam malè intelligentibus, & est etiam vita bonis, quia, scilicet, semen coriandri mors est canibus, & medicina hominibus. Ista de cælo descendit, in quantum, scilicet, inspirata est à Deo & ab Angelis, Psalm. 77. *Panem Angelorum manducavit homo.*

¶ Cum Deus constituisset sabbathum custodire, & in eo requiescere decrevisset, voluit die veneris duplicem portionem filiis Israel Manna in deserto mittere & plueri, & duplicem portionem mandavit eis colligere, ut sic possent in die sabbathi quiescere,

escere, & à quocunque manuali exercitio cessare. Ipsa verò die sabbathi Manna descendere cessabat. Quapropter in die veneris in duplo populus colligebat. Ipsa etiam die veneris quicquid erat coquendum, coquebant, & quicquid fieri debuerat, faciebāt & post in die sabbathi penitus quiescebant, sicut ponitur hic. **C** Potest illud applicari generaliter, quod bonum est, bonos labores præoccupare, antequam veniat tempus quo laborandum non est, & bono labore fortius insudare. Quapropter ante sabbathum, id est, ante festa debemus actus nostros accelerare, & etiam si sit necesse duplicare labores, ut in festo possimus quiescere, & tranquilliter Deo servire.

¶ Vel dic, quod sabbathum significat laborem & exercitium huius mundi; juxta illud: *Sex diebus operaberis*. Igitur cum sabbathum requiei mortis futuræ non sit tempus merendi vel operandi, quia etiam tunc Dominus cessabit Manna, id est, dulcedinem gratiæ nobis mittere, nosque ex tunc necesse habebimus, ab omni opere meritorio quiescere, & cessare, oportet, quod cū durat ista sexta dies, id est, tempus vitæ præsentis, cibos duplices colligamus, id est, quod gratiam pro præsentis, & gloriam pro futuro nobis per bona opera acquiramus sic ut in isto sabbatho, id est, in tempore post mortem habeamus, quo in patria vivere valeamus. Nunc enim est tempus quo per contritionem & charitatem coquamur delicta, & faciamus bona opera: colligamusque Manna devotionis scilicet, in duplici mensura præsentis & futuræ salvationis. Quia verò nisi Manna celestis dulcedinis nunc per bona opera, & merita colligatur, certè tunc cum sabbathum mortis venerit, non invenietur. Ideo benè consulitur Ecclesiast. 9. *Quodcumque potest manus tua, ante mortem operare, quia nec opus, nec ratio est apud inferos quo tu properas.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel.

MORALITATUM CAP. XI.

Cum populus Israel per desertum usque in Raphidim penetrasset, & præ aquæ penuria murmurare cœpisset, percussit Moyses de præcepto Domini petram Oreb, & egressæ sunt aquæ vivæ. Simile ponitur Num. 20. quod in deserto Syn indigens aqua populus murmurabat contra Moysen dicens: Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos, & jumenta nostra moriamur? Cur ascendere fecisti nos de Ægypto, & duxisti nos in locum pessimum istum, qui nec feri potest, nec ficum gigni, nec vineas, nec malogranata, nec insuper aquam ad bibendum habet? Quod videns Dominus, præcepit, quod loqueretur ad petram, & populo daret aquam. Percussit igitur Moyses sili- **D** cem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & jumenta.

¶ Per desertum Raphidim, quod interpretatur tentatio, & per desertum Syn, quod interpretatur mendacium, potest commode sumi mundus, ubi sc. mendacia & tentationes abundant, & ubi ficus charitatis & delectationis, vinea consolationis, malogranata sacra scripturæ, & lectionis, nec non aqua gratiæ & devotionis deficiunt atque cessant. Unde dicitur Ezech. 4 *Adulterium, mendacium, furtum, & perjurium inundaverunt super terram*. Petra Oreb, quod interpretatur ardor, & siccitas, & petra Syn, quod interpretatur odium, significat Christum, qui revera fuit petra ratione firmitatis, ardor ratione charitatis, siccitas ratione paupertatis: odium, scilicet, Judæorum ratione suæ invidiosæ pravitatis. Unde Apostolus I. Cor. 10. *Petra autem erat Christus*. Igitur dico, quod si in deserto huius mundi sitis ardorum malorum, & tentationum, penuriaque bonorum spiritualium nos affligant, non restat nisi, quod ad petram Oreb, id est, ad Christum per devotionem curramus, ipsumque cum virga orationis, bis vel ter percutiamus, quia revera aquas gratiæ, & devotionis, aquamque beneficiorum temporalium, & spiritualium nobis fundet, ita quod homines & jumenta, id est, sapientes & simplices, donis, & gratiis imbuet, & infundet Psal. 77. *Percussit petram & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.*

¶ Vel dic, quod quando tempus siccitatis & sterilitatis abundat, illi qui volunt aquam aut pluviam impetrare, debent ad petram, id est, ad Christum vel beatam virginem recurrere, ipsosque virgis, id est, orationibus percutere, & sic ab ipsis poterimus aquam, & pluviam impetrare. Unde dicitur Jac. 5. *Oravit & cælum dedit pluviam.*

¶ Vel per petram intelligo beatum Petrum, vel etiam quemlibet sanctum, à quo pro certo aqua gratiæ spiritualis & temporalis extorquetur, quando cum virga affectionis, & orationis sa-

pius stimulatur. Unde Act. 12. *Percussitque latere Petri, excitavit eum.*

¶ Vel dic, quod petra est peccator durus & obstinatus, quem quando Moyses, id est, Deus, prælatus vel prædicator, virga tribulationis & correctionis percutit, ipsam aquam lacrymosa cōpunctionis, vel eleemosynæ, vel subventionis emittere cogit. **E** Quandoque etiam eum aquam doctrinæ & eruditionis distillare compellit: sicut apparuit in Paulo: ita quod homines & jumenta, id est, bonos & malos inebriat & perfundit. Constat enim quod percussio tribulationis vel occultæ inspirationis quantum ad Deum: percussio correctionis quantum ad prælatum: percussio redargutionis & monitionis quantum ad prædicatorem discretum: discretam facit petram, id est, duos & obstinatos peccatores aquis lacrymarum fluere, aquas eleemosynarum emittere & aquas scientiarum aliquoties distillare: & maxime quando bis, id est, pluries frequentatur percussio ante dicta: ita quod ab ipso tam homines quam jumenta potantur, id est, boni & mali divites eleemosynis & scientiis recreantur Ps. 105. *Posuit desertum in stagna aquarum: terram sine aqua in exilus aquarum.* ¶ Vel dic, quod petra est sacra scriptura: cujus difficultas & duritia non statim consuevit aquam doctrinæ fundere, imò oportet bis vel pluries studendo & exponendo sudare. Ibid. supra. ¶ Subjungitur historia quomodo Amalech venit ad pugnandum contra Israel in Raphidim. Moyses autem & Aaron & Ur ascenderunt super verticem collis ad Dominum pro bellantibus deprecandum. Cumque levaret manus Moyses, vincebat Israel: si verò manum paululum remisisset, tunc Israel vincebatur. Quapropter Moysen super lapidem sedere fecerunt: Ur verò & Aaron manus ejus (quia graves erant) usque ad vesperam sustentaverunt. Sic factum est victis Amalechitis, filii Israel victoriam habuerunt. ¶ Amalech qui interpretatur populus lambens sanguinem: significat demones: vel etiam quoslibet homines malos: vel etiam quoslibet motus carnis malos, & cordis: qui sanguinem crudelitatis lambere, & affectare noscuntur. Isti etiam contra Israel, id est, contra populum, non cessant bellum facere, & ipsum in Raphidim, quod interpretatur tentatio, id est, in mundo tribulationis impugnare. Unde dicitur Eccl. 33. *Contra bonum, & contra vitam mors, & contra virum justum peccator.* Moyses significat bonum prælatum, Ur & Aaron significant viros justos: qui, scilicet, verticem, id est, celsitudinem contemplationis ascendunt, ut pro fideli populo deprecantur. Ideo istud est verum, quod multum proficit oratio Moyfi Israeliticis, id est, oratio prælati subditis, oratio justis pugnantibus desolaris. Unde dicitur Jac. 5. *Multum valet deprecatio justis assidua.* Quia videlicet quamdiu prælatus & alii justi orant tamdiu alii contra inimicos spirituales victorizant. Si verò orare remittunt, tunc adversarii suos vincunt. Stet igitur Moyses, id est, prælatus, super lapidem, id est, super boni propositi firmitatem, juvent eum Ur & Aaron, id est, viri justi per mutuam charitatem, & elevent manus incessanter per orationis continuitatem. Sic vincet populus ejus hostium spiritualium vanitatem. Bene igitur dicitur, *Orate pro invicem ut salvemini.*

¶ Vel dic moraliter, quod quamdiu Moyses, id est, ratio & voluntas: ad verticem montis, id est, ad desiderium æternorum præparant, & manus per orationem ad Deum levant, Israel, id est, motus spirituales in corde carnales superant: Si verò elevationem manuum, id est, orationem remittunt: tunc Amalechitæ, id est, motus carnales spirituales superant atque vincunt. In 18. cap. non ponitur nisi de Jethro Moyfi constitutione plurium judicum consulente: & hoc tamen talium qui timeant Deum, & oderint avaritiam, &c. Quod magis videtur morale quam figurale. Ideo omitto, & inde transeo.

Capitulum decimum nonum. Textus. Mensē tertio egressionis

Israel de terre Ægypti.

MORALITATUM CAP. XII.

Cum dominus vellet dare legem suo populo scil. in monte Synai ardente & fumante, vocibusque & tonitruis, & voce tubæ paulatim crescente: duo principaliter sunt eis injuncta, scilicet, quod sanctificarent, & vestimenta sua lavarent: & quod terminos ipsis circa montem assignarent: quos nullatenus præterirent. Solis enim Moyfi & Aaron licitum fuit ascendere, & in caligine cum domino sursum stare: populo verò in motis pede sunt termini positi: quos transire nullatenus sunt permitti. Contestare inquit populum, ne velit transcendere terminos ad videndū dominum & pereat. Sacerdotes autem qui ad dominum accedunt, sanctificetur: Sequitur: Retrahe sacerdotes & populos: ne transeant terminos: nec accedant ad Dominum, ne forte interficiat illos

los. ¶ Mons significat sacram scripturam, vel etiam ecclesiam, in qua sc. dominus dat nobis legem, per quam incedere nos debemus. De qua dicitur Esa. 2. *Venite ascendamus in montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas.* Iste enim est mons altus, per difficultatem: mons caliginosus, per obscuritatem: mons ardens, per aliorum inflammationem: mons fumans, per lacrymarum in oculis cordis inductionem: mons tonans, per comminationem: mons tubans, per doctrinam eruditionem. Igitur dico, quod illi, qui de isto monte scripturam volūt legere, & eruditionem accipere, duo debent principaliter facere: sc. vestimenta conscientiam lavare, & datos sibi terminos non transire. Non est n. dignus homo montem divinam scripturam frequentare, nisi cuius munditia, & cuius castitas est probata. Unde dicitur Esa. 1. *Lavamini, mundi estote.* Et Ps. 15. *Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius? innocens manibus, & mundo corde: qui non accepit in vano, &c.* Sacerdotes, i. vtri ecclesiastici: qui ascendunt ad dominum, id est, ad montem ecclesiam, vel scripturam, debent sanctificari: ne forte puniri possent, vel argui. Isti etiam terminos assignatos non debent transcendere: ne forte possint periculum reportare. Circa montem Aethna ecclesiam habet quilibet terminum certum sibi datum, id est, certum gradum, officium, seu statum. Istos igitur terminos non licet quemquam transire: quia nec ecclesiasticus debet ad maiora ambire: nec simplex subditus debet fidei, & scripturam montem, i. arduum per scrupulosam indaginem tangere: nec ad videndum dominum, i. ad inquirendum secreta fidei plus debito se levare juxta illud Apostoli Rom. 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Alias qui presumptuose volunt montem ascendere, i. scripturam alta, secreta inquirere: faciliter possunt per horrorem, & haeresim deperire. Illi etiam qui per ambitionem terminos sibi datos, & gradus, & status in mundo sibi concessos ascendere querunt: per mortem aeternam pereunt, & succumbunt. Solum n. Moyse, & Aaron, i. solis viris scietificis, iustis, & dignis licitum est, montem istum ascendere, scripturam diffundere, & ecclesiam dignitates tangere, & sursum cum Deo possidendo, vel contemplando persistere. Alii v. qui ad ista sunt indigni, debent ad pedem montis, i. in infimis, in statu subjectionis, vel infra terminos simplicis civilitatis humiliter remanere. Bene igitur dicitur Prov. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.* In Exod. 20. ponuntur decem mandata: sed ista proprie moralia sunt: & ideo non sunt moralizanda. ¶ In fine tamen istius capituli, praecepit sibi dominus, altare de terra, vel insectis, vel impolitis lapidibus fieri: qui, sc. ferreis instrumentis non sunt secti, voluit etiam, quod ad ascendendum ad altare, nulli gradus constituerentur: ne forte turpitudine ministrantium, id est, sua genitalia viderentur. cum isti ministri, & forte etiam alii tunc nullis femoralibus uterentur. ¶ Per altare possum intelligere virum ecclesiasticum, & Praelatum in quo, sc. debet sacrificium laudis, & iustitiae praeteris immolari, quia revera iste debet esse de terra per humilitatem: de lapide per constantiam firmitatem: insectus, & impolitus per gestus, & habitus ruditatem, & per bonae fidei simplicitatem: sine gradibus factus per accessus facilitatem. Ferrum enim crudelitatis non debet istum tangere: nec multi gradus, id est, multi intermedii familiares, janitores, vel cubicularii, debent accessum ipsius impedire: quinimodo semper se debet ad audiendum competentes, & ad subveniendum indigentibus promptum, & facilem exhibere. Nam turpitudine ministrantium, scilicet, Simonia, & superbia personarumque: acceptio quotidie conspicitur, quando multi gradus januae, & diverticula sunt ante altare, id est, quando ad praelatum, & principem accessus difficilis invenitur. Quilibet enim istorum solet, pro dando ingressu aliquid extorquere: & sic solet Simoniam, vel avaritiam committere, & ita necesse est, ministrantium turpitudinem videre, vel apparere. ¶ Vel allega hic, quod altare de terra, & de insectis lapidibus, & de impolitis lapidibus solet fieri: ad denotandum, quod Deus in electionibus, vel assumptionibus suorum servitorum, vel clericorum generis nobilitatem, vel vestium venustatem, seu alicujus curiositatem nullatenus vult attendere. Illos enim qui sunt de terra, id est, de infimo statu, & paupere, & illos qui sunt impoliti, & insecti, id est, rudes, simplices, & ignari: quandoque ad altaria sua, id est, in praelatos vult eligi, & aliis astutioribus & nobilioribus antepone. Sicut apparuit in Apostolis, & in ecclesiae fundatoribus primitivis. Illos etiam in Paradiso sibi vendicat: quos mundus amplius vilipendit, & calcat. Ideo dicit Apost. 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem: non multi potentes, non multi nobiles, sed quae stulta sunt mundi, elegit dominus*

ut confundat sapientes, infirma elegit ut confundat fortia, contemptibilia, & ea quae non sunt, &c. Non enim vult Dominus quod tale altare, sc. Praelatus gradus habeat, id est, quod gradus consanguinitatis, vel mundanae nobilitatis attendat, sed sine personarum acceptione & affectione ad iustitiam & ad Ecclesiae promotiones omnes faciliter & indifferenter admittat. Unde dicitur: Sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla erit distinctio personarum.

¶ Vel dic, quod altare significat ecclesiasticas dignitates, ad quas sc. non est per gradus consanguinitatis ascendendum, nec per gradus nobilitatis, familiaritatis, vel temporalis potestatis attendendum, quamvis hodie multis magis placet canticum graduum, quam quodcunque aliquod divinum officium. Vel dic, quod altare significat mentem humanam, ubi sacrificium laudis & spiritus contribulati Domino immolatur: lapides vero qui illud altare constituunt, sunt opera: Sectio autem seu politio, quae solum ad hoc fiunt, ut videantur, cuius signum est, quia fundamenti lapides, qui videri non habent, nullatenus poliuntur, significat appetitum humanae laudis. Vult igitur Dominus, quod altare suum, id est, conscientia viri iusti lapides sectos non habeat, id est, quod opera oculis hominum placentia non requirat, sed potius de terra, & de insectis lapidibus, id est, de humilibus sine curiosa vanitate operibus altare huiusmodi sibi fiat. Unde Matt. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Vel dic, quod altare est fides, ad quam, scilicet, non est per gradus ascendendum, in quantum, scilicet, gradus majoritatis, & minoritatis non sunt in Trinitate ponendi. Sicut fecit Arius, qui posuit patrem Deum, & filium creaturam. Cujus, scilicet, turpitudine apparuit in quantum, scilicet, secundum Historiam triperitiam, Constantinopolis in latrina venter ejus crepuit, vel prorupit. Vel cuius turpitudine talium, id est, haeresis manifestatur, & eorum vituperium comprobatur.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Haec sunt iudicia quae propones eis.

MORALITATUM CAP. XIII.

Præceptum fuit in lege, quod servi postquam sex annis servissent, in septimo liberi gratis dimitterentur, quodque cum quali veste intraverant, cum tali remitterentur. Et sicut dicitur Deut. 15. Nequaquam vacuos sed cum viatico, & benedictione domini eorum ipsos dimittere tenebantur. Uxor autem si quae a principio habuerant, poterant secum ducere, & etiam liberos suos, quos uxor sua ante servitutem poterat sibi peperisse. In scriptura per numerum senarium intelligitur labor & opera. Unde Exod. 31. *Sex diebus operaberis.* Per septenarium vero intelligitur quies, & consolatio. Unde dicitur Gen. 2. *Requievit Deus die 7. ab omni opere.* Per servitutem vero assignatur vel culpa, vel miseriae subjugatio. Unde Apost. Ro. 8. *Vanitati subiecta est omnis creatura.*

¶ Dicamus igitur, quod servus est homo in mortali miseria constitutus: Dominus igitur suus est mundus, vel etiam proprium corpus, vel etiam temporalis Dominus, vel Praelatus. Istud est igitur verum, quod sex annis, id est, quamdiu durat tempus laboris, & operationis, sc. quamdiu durat misera vita praesens necesse est, quod servus, id est, homo mortalis serviat domino suo, i. praelato suo proprio corpori, sive mundo, in quantum, scil. necesse est, quod corporis passionibus, & mundi tribulationibus, praelati-que temporalis jurisdictionibus se submittat. Verum tamen quando septimus annus, id est, quies mortis, vel futurae vitae venerit: tunc huiusmodi servitus cessabit, & spiritus, & animus a cunctis passionibus carnis, & a cunctis mundi tribulationibus liber erit. Apostolus Rom. 8. *Creatura liberabitur a servitute corruptionis.* Talis igitur de servitute mundi, & corporis per mortem exiens duo debet attendere, ut sc. viaticum, id est, divinam gratiam, seu eucharistiam secum habeat, & ut vestem qualē in mundo portavit post baptismum, & attulit, scil. innocentiam secum tollat. Cum quali enim veste innocentiae mediante baptismo ipsum contigit ingredi, cum tali necesse est, eum mediante poenitentia egredi, ut sic egressus non deviet ab ingressu, & ut ad baptismalem innocentiam, quam in ingressu habebat, redeat per poenitentiam in egressu. Unde dicitur Deut. 28. *Benedictus eris ingrediens, & egrediens.* Uxor autem ejus, id est, gratia, seu etiam culpa, sc. cum filiis, id est, cum operibus, quos dum in hac vita serviret, habuit, eum post mortem sequantur, in quantum propter gratiam, vel culpam, vel propter bona, vel mala opera poenam, vel praemium assequuntur. Unde Ap. 14. *Opera enim illorum sequuntur illos.*

¶ Vel dic, quod septimus annus est status quietis, & contemplationis. Sex vero anni designant statum activae vitae, & laboris seu

seu operationis. Sic igitur fit, quod hominis mens, de actionis servitute eripitur, quando ad contemplationis septenarium pervenitur. Uxor tamen sua secum remanet, quando pristina gratia, & charitas cum suis filiis, id est, cum virtutibus & meritis secum manet. Servus Hebræus debebat esse liber anno septimo, ut dictum est, uxoremque suam quam habuerat, & liberos cum servus factus fuerat, debebat secum ducere. Si vero Dominus suus sibi uxorem dederat, illa cum suis liberis debebat Domino remanere. Sic vere cum homo de mundi & diaboli servitute, id est, de statu peccati anno septimo, id est, per septem sacramenta egreditur, debet primam uxorem quam ante servitutem peccati habuerat, scilicet, gratiam & charitatem, & ejus liberos, scilicet bona opera secum trahere ad libertatem. Et illis qui per servitutem peccati mortificati fuerant, revivificationis concedere dignitatem. Uxor ei quam habuerat, quæ libera erat, id est, gratia & bona opera, quæ habebat ante servitutem peccati mortificata fuerant non mortua, sed quantum ad meritum. Et ideo ista sibi facto libero restituntur in quantum per poenitentiam reviviscere comprobantur. Uxorem vero quam sibi dedit Dominus iste, scilicet diabolus seu mundus scilicet carnis concupiscentiam cum operibus malis, debet istis Dominus dimittere, & liber egredi & exire, dicens diabolo vel mundo, *Tolle quod tuum est, & vade.*

¶ Cum servus Hebræus possit libere septimo anno egredi si vellet, si ipse diligens Dominum suum egredi nollet, sed magis in servitute manere velle debebat, ad ostium tabernaculi coram dijs adduci, & debebat perforari auris ejus subula, & sic fiebat servus ejus sempiternus.

¶ Sic vere cum religiosus qui in servitutem domini intravit, possit post annum probationis exire liber, & vestes & uxorem quam prius habuerat, id est, libertatem & quæcunque bona quæ secum apportaverat, reportare. Si tamen vult remanere in servitio Domini, nec velit ad mundum retroire, debet applicari ad Deos, id est, sanctos patres & prælatos, qui debent eum ad ostium tabernaculi sistere, id est, ad considerationem & affectionem ingressus Paradisi invitare, autemque ejus debent subula divini timoris per prædicationem suere, & sic voto emissio professionis, debet servus perpetuus Dei esse. Unde dicitur Exod. 29. *Erant sacerdotes Domini in religione perpetua.*

¶ Hic videtur supponere, quod cum quis casu vel sine deliberatione occidit hominem, magis debet esse divinæ occultæ providentiæ adscribendum quam militiæ occidentis. Si quis percussit hominem volens occidere eum, morte moriatur. Si vero non est insidiatus ei, sed Deus tradidit eum in manibus ejus, constitutum locum habebit ubi fugere debeat. Ac si vere diceret, quod talis non debet capitaliter puniri. Unde videtur supponere, quod Deus utitur tanquam instrumento, quapropter iste debet carere injuria vel tormento.

¶ Hic præcipitur quod si furatus fuerit homines convictus noxæ morte moriatur. Præcipitur etiam, quod qui per industriam & per insidias hominem occiderit, ab altari debebit ut moreretur avelli.

¶ Sic vere hæretici & increduli, qui simplices Domino furantur, pro eo quod in servitutem peccati deprimentur, quod etiam de alijs malis suggestoribus possit dici, quales sunt vetulæ rufianæ, quæ verbis & inductionibus furantur juvenculas castitati, & subijciunt voluptati Apost. Rom. 16. *Per blandos sermones decipiunt mentes innocentium.* Et Joan. 10. *Fur non venit nisi ut furetur.* Altare etiam, id est, status Ecclesiasticus, non debet à correctione seu à punitione hominem eripere, qui fratrem suum, id est, proprium spiritum vel proximum per mala exempla consuevit perimere vel criminaliter necare. Criminosi etiam debent ab altari, id est, à statu Ecclesiæ ejici, & evelli, & ab Ecclesiasticis beneficijs destitui & deponi Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.*

¶ Si quis habebat bovem cornupetam, debebat eum recludere, alias si hominem occideret, tenebatur, bos vero lapidibus obrui merebatur.

¶ Talis bos est malus subditus & discipulus, protervus & cervicosus, quem pro certo Dominus suus, scilicet, prælatus & iudex debet recludere infra claustrum laqueis statutorum regularium; vel etiam si sit necesse, in bono & forti carcere ne noceat coercere, alias si suis exemplis & factis alijs nocuerit, vel spiritualiter vel temporaliter occiderit, scandalizaverit vel læserit, Dominus ejus, scilicet, iudex vel prælatus, de peccato tenebitur, & a

Pet. Berchorij super Biblia.

Deo, quia ipsū non reclusit aut manu tenuit, punietur. Ipse vero bos cornupeta, id est, malus subditus lapidibus obrui, id est, temporaliter & æternaliter castigari nihilominus promeretur, exemplo Heli, qui pro filiorum suorum criminibus est punitus. Unde tali Domino videtur Dominus loqui: *Ipse iniquus si in iniquitate sua moriatur, animam autem ejus de manu tua requiram.*

¶ Vel dic, quod talis bos est mulier cornuta, cervicosa & ornata, quæ vagari & discurre delectatur, ut aspicientes ejus pulchritudinem, malis tentationibus & complacentijs feriantur. Dum igitur talium parentes vel mariti debent tales recludere, & ne discurrant pro libito ad festa & convivia, vicos & plateas, & spectacula coercere, alias si quos per suas tentationes spiritualiter occiderint, apud Deum tenebuntur. Ipse vero bos mala aut futua mulier æternæ damnationis lapidibus obruetur.

¶ Si quis mulierem prægnantem percuriebat, & abortiri faciebat, tenebatur noxæ, quantam maritus ipsius expetisset.

¶ Sic vere si quis verbis vel factis percussit conscientiam mulieris prægnantis, i. alicujus simplicis fœtum boni propositi imprægnati, partumque boni operis impediverit, & abortum peccati procuraverit, tenebitur de facto, & juxta mariti, id est, prælati vel superioris arbitrium, isti tenebitur in foro conscientie solvere & satisfacere per poenitentiam de delicto. Magnum enim peccatum est simplices scandalizare, & fœtum boni propositi quod conceperint enecare. Unde dicitur Matt. 18. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis minimis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & submergatur in mare,* id necesse est ei, quod mola divini timoris prematur, & ut in mare, id est, in amaritudine poenitentiae submergatur.

¶ Si quis foderit foveam, vel aperuerit cisternam, & non operuerit eam, si ceciderit bos vel asinus in eam, reddet qui fecit foveam pretium jumentorum.

¶ Cisterna vel fovea est peccatum, quod dato, quod nullus debeat facere, sed cum fecerit ipsum debet abscondere & celare, & à conspectu hominum ne scandalum vel malum exemplum patiat, operire, quia si contrarium fecerit, foveamque proprii peccati publice revelaverit, & cisternam alterius delicti diffamando & detrahendo aperuerit, & ejus occasione, & sui mali exempli ostensione aliquis bos vel asinus, id est, aliquis simplex intus ceciderit, id est, ejus exemplo deliquerit, mortis & damnationis ipsius reus erit. Ille enim qui foveam apertam dimittit, id est, qui peccatum publice facit, non solum tenetur de peccato quod committit, imo etiam de peccato, quod exemplo & occasione ipsius alius homo fecit. Utile igitur est non solum peccata non facere, sed etiam si facta sunt ipsa à conspectu hominum, ne forte scandalum pariant, operire. Unde dicitur Apoc. 16. *Beatus, qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Quod tamen non faciunt multi, qui peccata sua non solum non operiunt neque celant, imo ipsa ex industria publicant atque jactant Esa. 3. *Peccata sua sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt.*

¶ Vel dic, quod cisterna est sacra scriptura, vel fides nostra, cuius scilicet interiora secreta non debent bobus & asinis, id est, simplicibus, manifestari & aperiri, sed potius per simplicem expositionem aliquam operiri, alias per scrupulum erroris ibi periclitentur atque cadant, de morte & damnatione earum tenebitur, qui se occasionem delinquendi ipsis dedisse videtur. Prædicator igitur vel doctor debet secundum Ps. 146. *Operire cælum nubibus, & dare terræ pluviam.* Non est enim tuum cisternam fidei talibus aperire, & de secretis Dei coram eis disputare: imo necesse est cum quodam operculo simplicis doctrinæ talibus prædicare, juxta illud Apostoli 1. Cor. 3. *Tanquam parvulus in Christo lac dedi vobis edere, non escam.*

¶ Si bos alicujus bovem alterius occiderit, vendetur bos vivus, & pretium ejus cum cadavere bovis mortui inter utrumque Dominum dividetur.

¶ Sic vere si subditus unius subditum alterius offenderit, debent duo Domini sine acceptione communiter ad faciendum justitiam intendere, cadaverque, id est, illum qui læsus est, per compassionem inter se dividere, illum vero qui læsus debet vendere, id est, punitioni submittere, & etiam de communi assensu pretium mortis vel læsionis alterius inter se partiri, & in executione justitiæ communiter consentire, quia revera duo Domini principes vel prælati, utrumque factum, scilicet compassionem à parte patientis injuriam, & punitionem à parte facientis debent communiter prosequi, ad communem executionem justitiæ communiter inclinari. Illeque cujus est bos cornu-

C

pera,

pera, id est, subditus qui fecit injuriam, non debet ipsum defendere, sed venditioni & punctioni exponere. Unde Augustinus dicit, quod *justitia communis est virtus, &c.*

G Capitulum vicesimum secundum. Textus. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem.

MORALITATUM CAP. XIV.

Cum quis furari veniebat nocte, si deprehendebatur, & vulneratus moriebatur, percussor de homicida non tenebatur. Si vero fur volebat de die furari, si quis eum occideret, debebat tanquam homicida puniri. Et sic apparet, quod minus parcitur furi nocturno quam diurno, & quod magis privilegiatur latro publicus quam occultus.

¶ Sic vere etiam inter nos sunt multi spirituales fures, scilicet, detractores qui furantur famam, homicidæ qui furantur personam, raptores qui furantur substantiam, hæretici qui furantur fidem vel hominem. Istud est verum, quod magis sunt reprehensibiles qui occulti sunt, quam illi qui sunt manifesti. Et sic dico, quod magis est vituperabilis detractor occultus quam iniuriator manifestus. Quia sicut dicitur Eccl. 10: *Quemadmodum si mordeat serpens in abscondito, nihil minus habet qui occulte detrahit.* Item raptor absconditus, sicut est usurarius vel exactor, Dominus vel prælatus, qui scilicet caute, id est, sub specie iustitiæ aliena rapit, magis est reprehensibilis, quam raptor publicus. Item homicida secretus, sicut est ille qui occidit veneno, quam alius apertus. Item occulte, scilicet, nocens ut hæreticus quam quicumque infidelis vel peccator notorius. Item prædicator incognitus, quam quilibet notorius inimicus. Qui breviter à quibus non potest caveri, & qui scilicet, nesciuntur esse inimici, & qui proprie de nocte furantur, non de die, id est, qui nocent abscondite, non aperte, sunt magis periculosi, & ideo debent esse Deo magis odiosi & hominibus. Et ideo dicitur de istis He. 9. *Pacem cum amico suo loquatur, & occulte ponet ei insidias.*

¶ Item ibidem dicitur, quod si quis voluerit spinas comburere, & posuerit ibi ignem, & ignis egressus segetes seu spicas combusserit, damnum qui ignem posuit, emendare debet.

H ¶ Sic vere si prælatus vel iudex vult comburere spinas, id est, peccatores, summe debet cavere, ne ignis correctionis metas iustitiæ transcendat, & quod segetes cum spinis, id est, iustos cum peccatoribus involvat. Melius est enim malis parcere, quam bonos cum malis involvere. Vnde dicitur Matth. 13. *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum.*

¶ Vel dic quod spinæ sunt vitia, quæ si comburere & evelle re cum igne correctionis cupias, cave ut correctionis terminos non excedas, alias segetem virtutum posses in eo per desperationem comburere, & sic Dominus ejus, id est, damnificationis suæ damnum posset à te repetere, & sic te oporteret, de damnatione ejus per excessum correctionis tuæ factæ in die iudicii respondere, quinimo melius esset aliqua vitia in homine dimittere, quam ipsum nimis aspere corrigendo ad deterius provocare. Allega ut supra.

¶ Si quis alteri mutuaverat vel commodaverat, vel pretio conduxerat aliquid, & præsentem Domino rei debilitatum fuerat, vel aliquantulum peioratum, non tenebatur qui mutuo acceperat emendare. Si vero præsentem non erat Dominus dictæ rei, tunc refarcire damnum mutuarius tenebatur. Istud potest allegari, quod cuilibet potest esse cura de re sua, & quod magis punitur ille qui scienter & præsentem permittit rem suam damnificari quam qui absenter vel ignoranter.

¶ Vel potest allegari quod plus quandoque valet absentia quam præsentia.

A ¶ Vel istud à quibusdam exponitur moraliter. Sic enim Deus accommodat rem suam, scilicet, hominem subditum cuilibet prælato sub tali pacto, quod eam debet custodire, & de anima ipsius respondere, juxta illud 2. Cor. 20. *Custodi virum justum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus.* Veruntamen si iste commodatarius, id est, prælatus facit tantum quod Dominus sit præsentem, utpote quia timorem Domini incutit in cor ipsius peccatoris, & annuntiat ei vitia, & virtutes, & etiam ipsum admonet ne delinquat, si tunc contingit ipsum subditum per vitia deteriorari, non tenebitur iste prælatus isti præsentem Domino, id est, ipsi Deo, sic malo subdito præsentem de anima ipsius non tenebitur respondere. Si vero ista res sit commissæ, id est, subditi anima periclitatur, per vitia Domino non præsentem, id est, Deo ipsum prælatum subdito non præsentem, vel timore ipsius non incusso, utpote quia prælatus eum non docuit, redarguit, nec correxit, tunc revera tenebitur, & ad emendandum, & ad pœni-

tendum vel hic vel in futuro cogetur. Unde dicitur sic Eccl. 33. *Si dicente me impio morte morieris, non annuntiaveris ei, ipse in iniquitate sua morietur, animam autem ejus de manu tua requiram. Si vero annuntiaveris ei, ipse in iniquitate morietur, tu autem animam tuam liberaasti.*

¶ Dominus præcepit, quod primitiæ & decimæ omnium fructuum nostrorum eidem offerantur. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis offerre. Decimam ergo partem debemus Domino dare, novem vero partes possumus nobis licite retinere.

¶ Primitiæ significant bonorum operum inchoationem, denarius qui est numerus perfectus, designat operum complementum, & perfectionem. Novenarius autem qui denarium non attingit, significat imperfectionem. Igitur dico, quod primitiæ & decimæ rerum nostrarum, id est, inchoatio & perfectio bonorum operum, Deo sunt offerendæ, & eidem penitus ascribendæ, quia revera nullus potest vel bene incipere vel bene perficere, nisi à Deo fuerit sibi datum. Unde Apostolus Phil. 2. *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere.* Cujus contrarium credidit Pelagius, qui dicebat quod homo poterat inchoare, & Dominus consummare, ita quod iste qui credebatur Deo decimas, & non primitias offerebat, cum tamen dicatur, quod *caput cum cauda hostia*, id est, principium, & finis operis Deo debetur offerri Lev. 3. & Deo tribui & ascribi, quia sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neque currentis, sed Dei misericordie.* Et Phil. 1. *Qui cepit in vobis opus bonum, perficiet.* Novenarium numerum, id est, imperfectionem nostrorum nobis retineamus, & nobis ascribamus. Decimam vero, id est, complementum & perfectionem coram Domino offeramus. Unde dicitur Deut. 12. *Offeretis holocaustum Domino decimas & primitias.*

¶ Præcepit Dominus offerri sibi omnia primogenita animalium, septem tamen diebus debebant esse cum matre sua: die autem octava debebant Domino offerri. Si vero esset animal immundum sicut asinus, debebat cum ove hujusmodi primogenitum commutari. Si vero ille, cujus est, primogenitum asini redimere vel commutare volebat, statim ipsum asini primogenitum interfici vel necari debebat. Unde supra Exod. 34. *Primogenitum asini mutabis ove, si non redemeris, interficies.*

B ¶ Per primogenita nostra possumus intelligere bona opera, quæ pro ea primogenita nostra dicuntur, quia hæreditas æternæ gloriæ talibus operibus, sicut veris & primogenitis hæreditibus debetur. Talia ergo primogenita, id est, bona opera nostra Deo offerri, id est, ad Dei laudem & gloriam ordinati. Si autem contingerit quod habeamus primogenitum asini, id est, aliquod bonum opus quod habet aliquam asinitatem vel stoliditatem admixtam, utpote quia factum est indiscrete, vel cum alicujus vanæ gloriæ intentione, proculdubio nos tenemur ipsum cum ove, id est cum bono & simplici opere commutare, & bonam ovinam & simplicem intentionem sibi apponere, & sic poterit illud quod asinum fuerat Domino complacere. Si vero ipsum compute noluerimus, ipsum pro certo interficere, id est, penitus submovere debemus. Verbi gratia. Si quis jejuna vel aliud bonum opus facit ad vanam gloriam, illud est primogenitum asinum, si vero mala, & inanis intentio submovetur, tunc asini primogenitum cum ove spiritualiter commutatur. Si vero malam intentionem tollere renuit, tunc suum asinum primogenitum, id est, bonum opus stolidè & inaniter factum redimere non dignatur. Quapropter istud opus tanquam in nullo meritorum, & penitus nihil valens debet interfici, id est, destrui, & confundi, & apud Deum & homines condemnari, quia re vera asinus non est offerendus, nisi mutatus cum ove, nec bonum opus mala intentione vel sine discretionem factum, Deo placere dignoscitur, nisi fulciatur bona & simplici voluntate, quæ scilicet per ovem in sacra pagina designatur. Unde de amicis Job dicitur: *Dederunt sibi unusquisque ovem unam.*

¶ Vel dic quod primogeniti prælatorum sunt illi, qui se debent per bona exempla, opera & documenta Deo offerre. Si vero habent aliquod primogenitum asini, id est, aliquem malum subditum, ipsi pro certo debent eum pro viribus pro ove mutare, id est, bonum simplicem efficere. Quod si nequeant, debent eum interficere, id est, dure corrigere & punire. Vel etiam si sua crimina exigant, ipsum debent occidere, vel carceri mancipare. Unde super eodem cap. *Maleficos non patieris vivere super terram.* Dignus est enim de medio tolli, qui sua stultitia & malitia noluerit commutari, ut possit spiritualiter Domino immolari, & digne ad ipsius servitium applicari, sicut de Chananaeis dicitur

Sap. 12. *nequam est natio illorum, & naturalis malitia eorum, ut non possit mutari in perpetuum.*

¶ Vel dic, quod si aliquis Prior vel religiosus habeat primogenitum asini, id est, aliquem malum subditum vel socium, debet si potest ipsum mutare cum ove, id est, cum aliquo simplici vel honesto; quod si prælatus superior noluerit facere, tunc potest ad ejus interfectionem, id est, ad ejus rigorosam punitionem & correctionem vocare. Tutius enim est si potest, quod de eo se expediat. Quod si non possit necesse est, quod suam asinitatem confundat.

¶ Dominus præcepit non comedi carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata, sed canibus relinquendam. *Non comedetis* (inquit) *carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata, sed projicietis canibus.*

Per comedere in scriptura intelligitur imitatio. Ille enim alium comedere dicitur, qui vitam & exempla ejus sibi mentaliter incorporat, & qui etiam mores ipsius imitatur. Per bestias intelligunt motus brutales & carnales. Per carnem vero intelligitur persona luxuriosa. Igitur caro, id est, carnalis, vel luxuriosa persona, quam bestia, id est, motus carnales per luxuriam suffocaverunt, & spiritualiter occiderunt, non debet à nobis comedi, id est, per imitationem recipi, & assumi, quinimo talis persona debet carnibus, id est, aliis peccatoribus comedenda & imitanda relinquere & canibus etiam, id est, inferni demonibus condemnari. Et revera istud est verum, quod tales sic carnales & immundi non sunt digni manducari, id est, amari vel imitari ab hominibus, sed potius à bestiis & à canibus, quia scilicet mores eorum non sunt rationabiles aut humani, sed potius bestiales, inutiles & canini. Unde dicitur 3. Reg. 22. *Canes comedent lezabel in agro israel.*

¶ Vel dic, quod bestia sunt hæretici vel alij peccatores, qui si quem attrectaverint, & corruerint, non est dignus ab alijs manducari &c. Sicut supra.

¶ Cum omnia primogenita essent Domini, concessit Dominus, quod quodlibet animal primogenitum possit septem diebus cum matre sua esse, octava die præcepit ipsum sibi adduci, & reddi.

D Septem dies significant vitam præsentem, quæ scilicet septem dierum circulo volvitur, octava vero dies est tempus futuri sæculi, ubi, scilicet, corporum resurrectio celebratur, quæ in octava ætate complebitur, sicut & Christus octava die resurrexisse probatur. Igitur cum omnia primogenita, id est, omnes iusti Deo debeant immolari, & sibi spiritualiter dedicari, istud præcipue fiet in octava die in resurrectione, quando scilicet, corpora & animæ simul glorificabuntur. Septem enim diebus, id est, per discursum septem ætatum cum matre nostra, id est, cum mundo vivimus, in octava vero die, id est, in futura resurrectione cum Domino erimus.

¶ Vel dic, quod octava dies significat circumcisionem vitiorum, scilicet, poenitentiam, in qua scilicet, homo Deo offertur & redditur, qui per septem dies, id est, per septem peccata cum matre sua, id est, cum mundo morabatur, quia scilicet nisi homo septem dies quibus fuit cum matre sua, id est, cum mundo, id est, in vita præsentem, & septem peccata mortalia transferat ad octavam diem, id est, ad circumcisionem poenitentiae attigerit, offerri Deo tam in Ecclesiasticis promotionibus quam in cœli præstationibus non poterit nec debet. Unde dicitur Levit. 22. *Septem diebus erunt sub ubere octava autem die offerri poterunt Deo.*

¶ Vel dic contra nimis juvenes, qui non sunt promovendi, vel in statu Ecclesiæ quousque septenarium virtutum compleverint, & octavam circumcisionem poenitentiae attigerint offerendi, &c.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Non suscipies vocem mendacij.

MORALITATUM CAP. XV.

Pæcepit Dominus, quod si quis inveniatur asinum vel bovem inimici sui errantem, debet eum reducere. Si vero ipsum in foveam cecidisse reperit, debet eum sublevare. Inimicus noster est diabolus vel peccatum. Unde dicitur Matt. 13. *Inimicus homo hoc fecit.*

E ¶ Bos vel asinus significat peccatorem, qui scilicet quandoque dicitur errare quando per ignorantiam vel infidelitatem peccat: quandoque dicitur esse in fovea, quando scilicet per profundam obstinationem delinquit. Si quem ergo talem bovem vel asinum, id est, si quem diaboli servum vel peccatorem erro-

Petr. Berscheris super Biblia.

neum vel in vitiis profundatum viderimus, ipsum pro certo expedire, sublevare, & à vitiis liberare debemus, quia scilicet exemplis, monitis & inductionibus ipsum debemus de fovea vitiorum eruere, & adjuvare monitis & inductionibus, & ad viam reducere veritatis.

¶ Vel dic, quod talis fovea est mala mulier. Unde dicitur Prov. 22. *Fovea profunda os aliena, cui iratus est Dominus, incidet in illam.* Talibus ergo sic infoveatis, & in peccato luxuriæ cavernatis & obstinatis, debemus compati, & eos juvare pro viribus, quod possit ad viam salutis reverti. Unde Prov. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Multa particularia præcepta injuncta sunt filiis Israel tam affirmativè quam negativè, & ideo hic dicitur sic.

¶ Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo, tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabit, non immolabis super fermentum sanguinem victimæ meæ, non coques hædum in lacte matris suæ, non apparebis in conspectu meo vacuus.

¶ Revera talia mandata spiritualiter dantur nobis. Deus enim vult quod ter in anno coram ipso compareamus, scilicet in contritione cordis, in confessione oris, in satisfactione operis, de quo dicitur supra Exod. 5. *Viam trium dierum ibimus, ut sacrificemus Domino.* Item quod tribus vicibus sibi festa celebremus scilicet in fidei sinceritate, in charitatis veritate, & in spei jucunditate. Unde dicitur Eccl. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.* Item necesse est, quod ab hostia Domini, id est, ab immolatione bonorum operum nostrorum fermentum hæresis, malitiæ & hypocrisis deponamus, offeramusque hædum, id est, animum nostrum non in lacte matris suæ, id est, in oblectatione carnalis concupiscentiæ non coquamus, quod vacui virtutibus coram Domino non appareamus, sed quod semper pleni & opulenti virtutibus & meritis persistamus. Unde Ruth. 3. *Nolo te vacuam reverti ad socrum tuam.*

¶ Vel dic, quod hædus est Christus, qui scilicet, in lacte matris suæ, id est, in juventute non debebat decoqui vel occidi, sed tempus virilis ætatis potius expectari. Unde ipsemet dicit: *Nondum venit hora mea.*

¶ Vel dic, quod hædi, id est, religiosi, non debent nimis juvenes ad religionem adduci, quousque habeant discretionem.

¶ Promisit Dominus populo suo dare angelum ductorem, dicens sic: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedet te, & custodiet, & introducet ad locum quem paravi, observa eum, & audi vocem ejus. Nec contemnendum putes, quia non dimittet te cum peccaveris, & est nomen meum in illo. Si autem audieris eum, & feceris, quæ eo loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.*

¶ Quamvis istud possit intelligi de Christo, qui est Angelus testamenti, pro eo quod à patre missus in mundum fideles custodit, & eos ad Paradisum præcessit, & eos virtualiter ibi introducit, ad præsens tamen per Angelum intelligo prælatum angelicum & devotum, qui scilicet à Deo dat & mittitur, ut per ipsum populus exemplariter præcedatur, virtualiter custodiatur, & ad locum paratum, id est, ad Paradisum finaliter introducatur, quia revera talis debet esse à Deo missus & datus, non affectione & simonia procreatus. Debet enim populum præcedere in omnibus virtuosus operibus, & exemplariter anteire: Debet insuper populum ab adversariis, id est, à demonibus & hæreticis, & tyrannis defendere, & viam salutis omni populo præparare, & sic ipsos ad Paradisum introducere, & suis monitis & prædicationibus, nec non suis devotis orationibus, cœleste habitaculum procurare. Unde dicitur Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem tuam.* Et ideo pro certo iste Angelus, id est, prælatus angelicus debet à populo observari, vox ejus cum reverentia audiri, & nullo modo contemni, sed sibi humiliter obediri. Nomen enim Dei in ipso esse dicitur, in quantum personam Dei repræsentat, & in quantum ob Dei reverentiam eidem obeditur, & in quantum cum quis peccat, ad puniendum crimina ordinatur. Non dimittet, inquit, cum peccaveris. Ista est etiam conclusio, quod cum populus bene audit angelum istum præcessorem, id est, cum quis bene obedit & reveretur suum prælatum & rectorem, Deus efficitur inimicis suis inimicus, eumque ab afflictione liberat & tueretur ab affligentibus & iniquis. Bene ergo dicit Apostolus Colossens. 3. *Filij obedite parentibus, id est, prælatis vestris, hoc enim justum est.*

¶ Cum filijs Israel esset promissum, quod terras Evæi, Gergæi, & Chanaanæ, & aliorum infidelium adire & occupare possent,

sent, super omnia præceptum est eis, quod Deos eorum non colerent, & quod fœdus cum eis non inirent, quodque opera eorum non facerent, sed quod lucos, Deos & statuas ipsorum Chananæorum infidelium destruerent & delerent.

¶ Sic revera cum contingit, quod filij Israel, id est, boni clerici vel religiosi ad terras Chananæorum, id est, malorum hominum peccatorum destinantur, utpote quia ad aliquod officium vel aliquod beneficium inter sæculares promoventur, in quo necesse est cum sæcularibus vivere, & eorum negotia gerere, & ipsorum consortia frequentare, summè cavere debent: ne Deos talium, id est, vitia, quæ colunt, velint colere, ac opera eorum facere vel fovere, & eis fœdera malæ societatis jungere vel ligare, quinimo isti debent Deos eorum, id est, vitia destruere, & eos mediante justitia submovere. Quod tamen est contra multos prædicatores, qui mittuntur ad Chananæos, id est, ad peccatores delendos, & convertendos, & corrigendos, qui tamen Deos eorum adorant, id est, vitia eorum dissimulant, opera eorum faciunt, ita quod quantum ad avaritiam & adulationem ipsis sæcularibus deteriores fiunt. Fœdus cum eis ineunt, in quantum nihil aliud, quam divitum familiaritatem quarunt. Unde dicitur Ose 12. *Fœdus cum Assyrijs inijt, oleum in Agypto ferebat.* Item dic de prælatis, qui non curant Chananæos & tyrannos eradicare, imo student se eis confœderare, & eisdem in omnibus complacere, per suorum nepotum matrimonia se cum eis familiariter colligare.

¶ Dicit Dominus populo Israelitico, quod hostes ejus non intendebant statim uno anno delere, ne forte terra in solitudinem redigeretur, & bestia contra eum multiplicarentur, sicut etiam dicitur Judic. 2. *Dominus totum populum Chanaanum à facie filiorum Israel delere noluit, ut in ipsis filij Israel ad usum armorum excitarentur, sed tamen hoc præcepit, sub tributo vivere, ut cogerentur.*

¶ Per hostes tribulationes intelligo, quæ scilicet continue nos molestant, per bestias autem motus carnales assumo, qui brutallyter nos infestant. Istud est ergo verum, quod Deos de terra nostra sc. de corpore, hostes nostros, sc. mundi tribulationes penitus & subito non evellit, quinimo ipsas nobiscum vivere & manere permittit, quod utique facit ne bestia carnalium motuum & tentationum contra vos crescant, & ne virtutum solitudo & carentia in terra nostri corporis invalescant. Constat enim, quod cum quis sine tribulatione in prosperitate vivit terra sua, id est, persona sua ad solitudinem & sterilitatem virtutum facilliter tendit, & bestia devorans, i. carnis tentatio ipsam facilliter corrumpit & invadit, ita quod diabolus dicit illud Deuter. 32. *Dentes bestiarum immitte in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium.* Utile est ergo viro justo habere tales, sc. mundi tribulationes, ut in eis exerceatur, & ne peiores hostes, sc. bestia, id est, carnis bestialitates & immunditiæ contra eum augmententur. Ideo in Psal. 33. dicitur: *Multa tribulationes justorum.*

¶ Vel ista possunt allegari, quod melius est promoveri malos, quam nullos in terra promissionis, id est, in Ecclesia, Chananæos, id est, peccatores ad tempus dimittere, quam beneficia vacua relinquere, quia sc. beneficia in solitudinem rediguntur, quando sine cultore diutius dimittuntur. Paulatim, & etiam successive debent mali de Ecclesia ejici, quia scilicet melius est ibidem malos ministros ad tempus dimittere, & eorum vitia sub dissimulatione transire, quam ministris Ecclesiam totaliter viduari. Quod utique est contra multos prælatos, qui sc. beneficia vacantia diu dimittunt, pro eo, ut ajunt, quia nullum dignum invenire possunt, ita quod propter defectum rectoris ipsa beneficia destruuntur & pereunt.

¶ Vel dic, quod cum filij Israel, id est, viri contemplativi & viri justi vadunt ad occupandum terram suam, ad domandum & subjugandum carnem suam, Dominus hostes eorum, id est, carnis tentationes non statim delere vult, ut sic possint cum humilitate vivere, & virtutem suæ constantiæ contra eos exerce-
re, quia sc. nulla virtus sine hoste regnat, ipsos tamen hostes, id est, carnis tentationes vult cum eis sub tributo & subjectione vivere & manere. Unde dicitur Gen. 4. *Sub te erit appetitus tuus, tu dominaberis ipsius.* Quia alias bestia, id est, peccata spiritualia, sicut est superbia, elatio, inanis gloria, contra tales multiplicarentur, & sic in solitudinem spirituales redigerentur, & virtutum opulentia privarentur, quia revera sæpe fit, quod illi, qui carnis tribulationes non sentiunt, de sua castitate superbiunt, & sic multiplicatis in eis bestiis, id est, spiritualibus vitiis, novissima eorum pejora prioribus fiunt. Utile est ergo hostes, id est, tri-

bulationes & tentationes sentire, ut discamus humiles fieri, & nullatenus superbire. Juxta illud Apostoli Heb. 5. *Didicit ex his, quæ passus obedientiam.* Et alibi: *Quos tradidi satana in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.* 1. Cor. 5.

¶ Vel dic ad literam, quod divina providentia nunquam dimittit hominem sine hoste, ut semper habeat, quod timeat, & exercitator & cautior inde fiat. Sicut etiam videmus de altis dominijs & regnis, qui ut communiter semper habent aliquos perpetuos hostes, cum quibus quasi perpetua gerunt bella. Sicut patet de Hispanis, qui pugnant cum Aphricis: de Latinis, qui pugnant cum Siculis: de Anglicis, qui pugnant cum Scotis: de Gallicis, qui pugnant cum Flamingis, & sic de alijs. Vidit enim divina providentia quod virtus torpesceret, si populus hostes, contra quos vires exerceat, non haberet; quapropter hostes hominibus occulte suscitatur, & hoc regnis & personis bonum & utile putat fore, sicut ponit Orosius, de Carthagine urbe Romanis rebellissima, quam cum Romani post infinitas cædes & clades vicissent & cepissent, diu deliberatum est à Senatu Romano, utrum illa urbs deleri deberet, asserentibus plurimis non esse utile quod deleteretur, sed ut in urbe rebellionib. dedita, virtus Romana in bellis exercitaretur, quæ alias, si sine hoste & timore viveret, per torporem & delidiam facilliter laxaretur. Quia sicut dicit Vegetius: *Sine exercitio ingenia in artibus, & brachia in corporibus irigesunt.*

¶ Hic præcipitur populo Israelitico, quod cum Chananæis populis, scilicet peccatoribus & iniquis fœdus non ineat, & quod in terra sua eos manere nullatenus sinat. *Non habitent, inquit, in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris Djs eorum.*

¶ Sic vere & nos nunquam debemus infidelibus, scilicet Judæis, Saracenis & hæreticis confœderari, vel cum eis amicitias contrahere, vel nobiscum morari permittere, ne forte contingat simplices erroribus eorum decipi, & ad adorandum Deos eorum, id est, ad credendum eorum perfidiam inclinari. Idem dic de usurarijs, & alijs publicis peccatoribus Psalm. 1009. *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Moyfi quoque dixit: Ascende ad Dominum.

MORALITATUM CAP. XVI.

B

Cum Moyses esset accepturus legem à Domino, ascendit in montem ipse & Aaron, & Nadab & Abihu filij Aaron sacerdotis futuri, & septuaginta seniores ex Israel. Sicq; factum est quod Moyses sursum ad montis verticem ascendit, prædicti vero in montis latere manserunt, universus vero Israel procul in pede montis. Moyses ergo solus ascendit, ubi quadraginta diebus & noctibus jejunavit, & in duabus tabulis legem scriptam Dei digito reportavit. Prædicti autem Aaron, & filij, & seniores Deum Israel viderunt, & sub ejus pedibus quasi opus lapidis Saphiri ad modum cæli, dum serenum est, aspexerunt, super populum etiam facta est manus Domini, & viderunt Domini majestatem & cum lætitia comederunt.

¶ Sic vere ad hoc, quod aliquis dignè mereatur accipere legem Dei, & fieri legifer, & prælatus, inter Deum & populum sequester & medius, multa sunt necessaria, quia scilicet ipse debet dici Moyses, assumptus ex aquis, quia debet esse de aquis fluxibilibus delectationum abstractus, & per ipsarum abdicationem debet ascendere in montem cœlestium contemplationum, debet habere secum Aaron & seniores, id est, virorum prudentium associationem. Debet intrare caliginem nubis, id est, cordis conscientia contritionem. Debet duas tabulas habere, intellectum & voluntatem, seu rationem & affectionem, ut scilicet possit tibi Deus virtutes & scientias scribere per gratiam & inspirationem. Debet quadraginta diebus & noctibus jejunare, per propria carnis macerationem. Sic enim faciens legem Domini suscipiet, in quantum divinam voluntatem agnoscat, Deum etiam Israel videbit, & Saphirum, qui sub pedibus ejus est, id est, scabellum pedum suorum, scilicet humanitatem beatifice contemplabitur & gustabit. Nullus enim videre Deum in patria, nec cognoscere legem in via merebitur, nisi qui abstinentiam & contemplationem, & seniore, id est, bonarum personarum associationem secetur. Ezechielis octavo capite
Sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me.

¶ Vel si vis, allega illud, quod tres sunt principales gradus, & status Ecclesiæ, scilicet, supremus, medius, & infimus. Supremus

A

mus est prelatorum, qui figuratur in Moyse sursum ascenden-
te. Medius est clericorum, & religiosorum, qui figuratus est in
Aaron in latere montis cum suis remanente. Infimus est laico-
rum, qui figuratus est in populo inferius residente. Unusquisque
enim secundum exigentiam debet Deo appropinquare, &
montem perfectionis ascendere, & secundum magis & minus
visionem Dei Israel participare, & legis divinæ notitiam acqui-
rere & habere. Perfecti enim sursum ad verticem contempla-
tionis noverunt ascendere. Mediocribus vero sufficit laterali-
ter circumire. Infimis vero secularibus necesse est inferius circa
temporalia residere, & parum de temporalibus degustare. U-
nusquisque tamen secundum gradum suum solet consolatio-
nem suam à Domino percipere, & fidei notitiam possidere.
Apost. 1. Corinth. 11. *Divisiones gratiarum sunt.*

¶ Idem autem dic de sacra scriptura, sicut summum apicem
soli scientifici in ipsa caligine mysteriorum intrant. Alij autem
in latere, id est literaliter circa corticem historiarum immoran-
tur. Alij vero, sicut seculares, de longè remanent & versantur,
omnes tamen exinde consolationes plurimas consequuntur.
Idem dic de monte Ecclesiæ dignitatum, in quibus scilicet alij
sunt superiores, alij medij, alij inferiores.

¶ Vel etiam idem dic de monte Paradisi, & de dignitatibus
gloriæ sempiternæ. Unde dicitur Joan. 14. *In domo patris mei man-
siones multe sunt.*

¶ Moyses legem accepturus, fœdus inter Deum & populum
inire voluit, & ideo duodecim vitulos immolari fecit, eorum-
que sanguine populum asperxit, & sic confœderatus est domi-
no populus, & legem ejus suscepit, & quidquid Dominus præ-
ceperat, se facturum promisit. *Omnia, inquit, quæ locutus est Do-
minus, faciemus.*

¶ Sic vere in Ecclesia primitiva Moyses, id est, Christus, vo-
lens legem à patre acceptam populo fidelium dare, fœdusque
cum eis facere, duodecim vitulos, id est, duodecim Apostolos,
vel generaliter multos Apostolicos viros occidi, & per marty-
rium immolari voluit, in quantum scilicet ipsos duodecim A-
postolos loco Joannis, Paulo substituto per martyrum ad se
vocavit. Sic ergo factum est, quod populus istorum sanguine
perfusus, id est, Apostolorum & martyrum morte & passione
firmatus, fœdus & fidelitatem accepit, legem & fidelitatem
credidit & suscepit, & voluntate Domini obedivit. Maximum
enim fidei fundamentum fuit sanguis Apostolorum & marty-
rum, quia revera ex hoc populus in fide formatur, & Deo fœde-
ratur, quando videt & considerat, quod taliū, tot & tantorum
sanguis pro fide Domino immolatur, in quantum scilicet non
est verisimile, imo nec possibile, quod tot homines pro fide vo-
luntarie morerentur, nisi ipsa fides & lex Christi super verita-
tem solidam fundarentur. Unde dicitur Lucæ 22. *Hic est calix
sanguinis mei novi testamenti, mysterium fidei, qui pro multis effunde-
tur.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Locutusque est Domi-
nus ad Moysen, dicens: Loquere filiis.

MORALITATUM CAP. XVII.

Dominus volens tabernaculum fœderis ædificare, primo
voluit certas materias pro ædificatione sibi spiritualiter
dedicari, præcepit ergo, quod filij Israel sibi ultro & voluntarie
offerrent aurum & argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coc-
cum bis tinctum, byssum, pilos caprarum, pelles arietum rubri-
catas, pelles hyacinthinas, ligna Sethim, oleum ad luminaria,
aromata in unguenta, & thymiamata boni odoris, lapides autē
onychinos & gemmas ad ornandum Ephod, & rationale, &
superhumale. De istis autem ultro oblatis promittit se Domi-
nus velle sanctificationem sibi ædificare, ut sic possit inter ho-
mines habitare. Exemplar vero istius domus ædificante Moyse
Deus in monte Synai ostendit, quando Domini gloriam vidit.

¶ Sic vere ad spirituales ædificationem tabernaculi animæ
conscientiæ vel Ecclesiæ, in quo scilicet Deus spiritualiter com-
moratur, necesse est plura concurrere, scilicet, plures virtutes,
quæ ipsi Deo ultro & voluntarie debemus offerre, & spirituali-
ter dedicare. Iste ergo à nobis petit aurum, id est, sapientiæ clā-
ritatem, argenteum: id est, eloquentiæ suavitatem. æs: id est, præ-
dicationis & orationis sonoritatem. Vel argenteum, quod dul-
citer sonat, suavitatem monitionis; æs, quod aspere resonat,
duritiam severæ reprehensionis: hyacinthum, id est, cœlestis
conversacionis & apparentiæ venustatem; purpuram, id est, ve-
recundiæ grossitatem: coccum bis tinctum, id est, duplicem Dei

Petr. Bercharii super Biblia.

& proximi charitatem: byssum retortam, id est, cordis & carnis
candidam castitatem. Item debemus habere capillos capra-
rum, id est, exempla pœnitentium & eremitarum: pelles rubri-
catas arietum, id est, exempla Christi martyrum pro fide occi-
sorum. Pelles hyacinthinas, qui scilicet coloris sunt cœlestis, id
est, exempla Christi confessorum & cœlestis viventium. Item
nos debemus habere ligna Sethim, quæ erant incremabilia &
imputribilia, id est, perseverantiæ stabilitatem, oleum oliva-
rum, id est, facilitatem pietatis & clementiæ: aromata id est,
thymiamata fragrantia bonæ famæ & spiritualis redolentiæ; la-
pides onychinos, qui respectu oculos tremere faciunt, id est,
considerationem mortis & divinæ justitiæ. His enim rebus &
virtutibus tabernaculum, fœderis, id est, sancta & munda con-
scientia constituitur, & inde rationale judicij, id est, vita ratio-
nalis ornat, & sic ibi Deo gratissime immolatur, dum tamen
ista ultro & voluntarie à nobis Domino offerantur, quia scilicet
nihil est meritorium, nisi quod est ultroneum & voluntarium.
Ideo dicebat David in Psalm. 53. *Voluntarie sacrificabo tibi.*

¶ Præcepit Dominus fieri arcam de lignis Sethim: quæ secun-
dum sanctos erant ligna ad similitudinem albæ spinæ, quæ
nec aqua poterant putrefieri, nec igne cremari, quæ erant et-
iam alba & levia, & albæ spinæ similia. Erat ista arca quadran-
gularis, & sine pedibus, intus & exterius deaurata, secundum
Josephum, quadam corona seu quodam circulo seu labio au-
reo desuper circumcincta, quatuor circulos in quatuor angulis
habebat, in quibus mittebantur & vestes, quando eam aliquis
deportabat, quadam tabula aurea, quæ dicebatur propitiato-
rium, arcam tegebat, & hoc in longitudine duos cubitos cum
dimidio, in latitudine cubitum cum dimidio possidebat, & in-
fra se tabulas legis, urnam cum manna, librum Deuteronomij,
virgam quæ floruerat, continebat, duo vero Cherubin desu-
per sedebant, quæ alias alterius ad alterum extendebant, sicut
dicitur hic, & infra 37. & Deuter. 10. Et sic patet, quod ista arca,
quo ad materiam, erat aurea & sethinea; quo ad formam, qua-
drangula, quadriarcula & coronata; quo ad concomitantia, ha-
bebat propitiatorium & Cherubin; quo ad contenta, habebat
tabulas, Manna, & librum, & virgam. Ista autem arca infra alta-
re Lateranense secundum quosdam est inclusa.

¶ Allegorice ista arca est Ecclesia, quæ pro tanto arca dici-
tur, quod infra eam cuncta, quæ ad salutem pertinent, repo-
nunt. Unde dicitur Genes. 6. *Facies tibi arcam de lignis lavigatis,
in salvetur universum semen.* Ista igitur de lignis Sethim, id est, de
sanctis hominibus, quos scilicet aqua voluptatum non corrumpat,
& ignis cupiditatis non urat, & quos albedo castitatis, levitas
paupertatis, & spinositas asperitatis induat, debet esse constru-
cta & intus & exterius, id est, affectione & conversatione debet
esse per sapientiam & sanctimoniam deaurata, quia personæ
Ecclesiam constituentes debent esse per sapientiam spendentes
& aureæ, per indefectibilem firmitatem debent esse sethineæ,
ut habetur in Can. 3. *Relinctorium aureum fecit sibi rex Salomon.* Ista
igitur debet esse quadrata per constantiam immutabilem, qua-
drangula per quatuor virtutes cardinales, quatuor habet circu-
los, id est, quatuor evangeliorum doctrinam, in quibus scilicet
vestes, qui erant de lignis Sethim & spinosis, & qui erant exte-
rius deaurati, id est, predicatorum & doctores, qui doctrinam
habent auream & correctionem spineam, perseverantiam set-
hineam, jugiter debent inferi, in quantum scilicet ipsi habent
in evangeliorum doctrina continue meditari. Istisque median-
tibus arca portabatur, ad denotandum quod per sanctos præ-
dicatores Ecclesia in fide & in moribus sustentatur, quamvis
de multis vestibus, id est, modernis prædicatoribus possit ho-
die dici, quod ipsi non sunt vestes fortes & sethinei, sed viles,
debiles & ferrei. De quibus Diabolus dicit Esa. 45. *Portas æreas
conteram,* id est, malos prælatos, vestes ferreos confringam, id
est, predicatorum, &c. Item arca dicitur habere triplicem di-
mensionem, scilicet longitudinem fidei, altitudinem spei, &
latitudinem charitatis. Veruntamen quilibet istarum habet a-
liquid perfectum, & aliquid imperfectum. Cubitus perfectio-
nem significat, dimidius vero cubitus imperfectionem desi-
gnat, quia revera longitudo fidei duos habet cubitos, id est,
duplicem perfectionem, in quantum scilicet deitatem & hu-
manitatem credit, unam tamen dividitatem, id est, imperfe-
ctionem habet: in quantum scilicet non facilliter, sed anigma-
tice cognoscit. Charitatis etiam latitudo imperfectionem im-
portat, in quantum toto corde & tota anima Deum & proxi-
mum

num suum nunquam amat. Spes etiam cum sua latitudine dimidium cubitum, id est, imperfectionem patitur, in quantum scilicet spes nostra semper cum aliquo timore miscetur. Et breviter non est aliqua mensura perfectionis, quin habet aliquem defectum imperfectionis. In paradiso vero nostra defectio supplebitur, quando per beatitudinem omnia complebuntur. Unde Apostolus 1. Cor. 13. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus; cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Item est arca, id est, Ecclesia, habet supra se propitiatorium in quantum in ipsa invenitur propitiatio & remissio peccatorum, habet etiam coronam auream, in quantum in ipsa invenitur corona meritorum: habet Cherubin, id est, societatem sanctorum & angelorum, & consortium sapientium & iustorum. Cherubin quæ secundum Josephum erant formæ volatilium nulli alteri assimulantium, quas Moyses in sede Dei vidit, quæ scientiæ plenitudo interpretantur, significat viros justos scientificos, discretos, volatiles & contemplarios, & in sede Dei per contemplationem assuetos, quos revera arca Ecclesiæ & religionis debet super se in statu prælationis habere, & secum ut eorum regatur consilio continere. Unde Ezech. 10. *Elevaverunt Cherubin alas suas, & exaltati sunt.* Item ista arca debet continere tabulas & librum, id est, legem divinam & scientiam, Manna dulcissimum quod de cælo pluerat, id est, devotionem & clementiam, virgam Aaron quæ floruerat, id est, severam correctionem & iustitiam, legem scilicet ad simplices erudiendum: Unde dicitur Hierem. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum.* Manna dulcedinis ad delinquentibus compatiendum, & indigentibus dulciter subveniendum. Psal. 77. *Pluit illis Manna ad manducandum.* Virgam vero iustitiæ ad protervos corrigendum, & ad oves divinæ pascuæ corrigendum. Psal. 44. *Virga discretionis virga regni tui.*

H Vel dic, quod arca ista significat animam bonam vel quamlibet bonam personam, & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, quia scilicet talis debet esse sethineus, vel imputribilis per constantiam & patientiam, debet esse aureus intus per divinam sapientiam, & extra per honestatem, & per bonam apparentiam. Isti debent habere quatuor angulos, id est, quatuor affectiones bonas, scilicet dolorem de præsentibus malis commissis, gaudium in Spiritu sancto de præsentibus bonis factis, spem in Deo de futuris præmiis, timorem de futuris poenis. Unde dicitur Eccles. 37. *Ex corde quatuor oriuntur, scilicet bonum & malum, & vita & mors.* Bonum inquit & malum, & virtus, & vitium, in præsentem quantum ad gaudium, & dolorem, vita, & mors, id est, præmium, & tormentum, quantum ad spem & timorem. Item iste debet habere quatuor circulos, id est, quadruplicem cardinalem virtutem. Debet habere duos vestes deauratos, id est, duplicem fortitudinem & firmitatem scilicet in corde contra tentationes, & in corpore contra tribulationes. Etiam debet habere labium aureum, id est, verbum continens munditiam & veritatem, debet habere propitiatorium aureum, id est, clementiam & pietatem, & debet habere Cherubin aureum, id est, virorum sapientium societatem. Vel Cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ, id est, scientiam & subtilitatem. Ista enim omnia pertinent ad prælatum, vel etiam ad quemlibet virum Ecclesiasticum sive justum, videlicet ut poenitentibus faciliter propitiatur Psal. 129. *Apud te propitiatio est.* Quod Cherubin, id est, viris contemplativis & scientificis concommitetur, Unde Eccles. 9. *Cum sapientibus ambula.* Quod à quatuor virtutibus cardinalibus dotetur. Ezech. 1. *Quatuor facies uni.* Et duobus vestibus, id est, duobus lateribus fortitudinis scilicet à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & asperis roboretur. Unde dicitur Num. 13. *Palmitem portaverunt in veste duo viri.* Item ista arca prælatus debet continere tria, scilicet tabulas cum libro, id est, divinæ legis eruditionem, manna dulce, id est, eleemosynam & subventionem, vel benignitatem & consolationem & compassionem, virgam floridam, id est, iustitiam & correctionem. Juxta illud Apo. 1. Th. 5. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos,* quia scilicet prælatus debet rudes informare, inquietos corripere, pusillanimes consolari, & afflictorum misereri. Vel si vis, allega de hoc sicut supra eodem. Debet etiam habere triplicem dimensionem, id est, tres virtutes Theologicas, scilicet longitudinem fidei, altitudinem spei, & latitudinem charitatis, quia dicit Apostolus 1. Cor. 13. *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes & charitas, &c.* Dilata ut supra

A Vel dic quod arca est Christus, qui ex auro & ligno, id est, ex deitate & humanitate constat, qui scilicet secum habet Cherubin, id est, angelos quibus dominatur. Unde dicitur Luc. 2. *Facta est cum eo multitudo celestis exercitus, &c.* Propitiatorium pietatis cum dixit adulteræ Jo. 8. *Dimittuntur tibi peccata tua.* Quatuor circuli, id est, quatuor Evangelistæ, duo vestes, id est, duo populi pendentes in circulis, id est in Evangelijs continue commorantes, &c. Expone omnia alia supra.

B Vel dic quod arca est beata virgo cujus lignum, id est, anima fuit imputribilis naturæ, in quantum nullam peccati sensit corruptelam, quæ scilicet in se continuit tria, id est, Christum. Nam scilicet ibi fuit Manna de cælo veniens, id est, deitas, tabula, legem continens, id est, anima, virga de terra nascens, id est, corpus. Ista ergo fuit aurea, id est, sancta intus & extra, id est, in corde & corpore &c. Dic per omnia sicut supra. Præcepit Dominus fieri duos Cherubin aureos perductiles, non fusiles, sed malleis factos, qui juxta arcam regentes propitiatorium ex utroque latere ponerentur, & quod duæ alæ singulorum alterius ad alterum jungerentur, ita quod ipsis se mutuo tangentibus arca & propitiatorium tangerentur, præcipiebatur etiam quod isti mutuo se reciperent, & quod vultus suos ad propitiatorium verterent, quod scilicet alis duabus (ut dictum est) operirent. Alias vero duas alas exterius extenderent & levarent. Prout vero dicit Josephus, Cherubin erant animalia quædam quorum figura nunquam erat visa, sed à Moysè in sede agni conspecta fuerat. Per Cherubin prælatos vel viros Ecclesiasticos possumus intelligere, quia scilicet duo debent esse per charitatem & sanctitatem splendidi, perductiles id est, malleis tribulationum perducti, ad malleationem per correctionem & patientiam assueti, & juxta arcam, id est, juxta religionem vel Ecclesiam ad ejus protectionem & regimen constituti. Unde dicitur 3. Reg. 6. *Fecit in oraculo duos Cherubin de lignis olivarum decem cubitorum altitudinis, textit quoque auro,* quia revera tales debent esse in oraculo, scilicet in Ecclesia per devotionem, duo per dilectionem Cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ per scientiam, & discretionem, de lignis olivarum per impietatem, & compassionem decem cubitorum per decem mandatorum impletionem, cooperti auro per splendorem, & lucidam conversationem. Quid ultra? Revera dic quod isti Cherubin, videlicet, viri Ecclesiastici seu justi, debent esse animalibus, id est, alijs hominibus dissimiles per sanctæ vitæ singularitatem, ipsorumque similitudo in sede debet inspicere & inveniri per Dei exemplarem similitudinem & conformitatem. Alæ id est, affectiones istorum se debent invicem tangere per amicitiam & societatem, & alter alterum debet respicere per mutuam dilectionem & charitatem, vultusque mentis suæ debent ad Propitiatorium, id est, ad Dei propitiationem & misericordiam vertere per spem & intentionem bonam, & ordinatam ad Dei voluntatem. Apostolus Heb. 12. *Respicimus in auctorem fidei & consummatorem iesum.* Ezech. 1. *Duæ alæ singulorum jungebantur* Psal. 24. *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse elevet de laqueo pedes meos.* Isti ergo quasdam alas affectionum suarum ad propitiatorium, id est, ad Deum, & ad cooperiendum, id est, ad protegendum arcam Ecclesiæ debent extendere. Alias etiam ad exteriora, id est ad regimen exteriorum negotiorum, nec non ad amorem & utilitatem proximorum debent similiter dilatare, quia revera tales Cherubin, id est, viri scientifici & contemplativi non debent solum propitiatorium, id est, Deum per contemplationem respicere, non solum debet alter alterum per dilectionem tangere, nec non ad tangendum ipsum oraculum protendere, imo etiam ipsi debent alas suæ discretionis & affectionis exterius ad proximorum utilitatem extendere, & ad amorem subditorum, nec non ad temporalium negotiorum regimen dilatare, & sic cuilibet dicetur illud Ezech. 28. *Tu Cherubin extentus & protegens, plenus sapientia & perfectus decore, in delitijs Paradisi Dei fuisti, &c.* Vel dic etiam si vis, quod isti duo Cherubin possunt significare Petrum & Paulum, vel alios quoscunque duos sanctos, qui ductiles propter martyrium possunt dici. Vel dic, quod isti Cherubin, id est, pleni scientia possunt dici, quia revera isti alas contemplationis suæ super propitiatorium, id est, super ipsum Deum elevant, ipsasque alas mutuo jungunt, in quantum ad contemplationem deitatis simul conveniunt & intendunt. Alas vero exterius dicuntur extendere, in quantum ad nos, & ad exteriorum Dei judiciorum regimen operationes suas protendunt. Vultus suæ cognitionis & affe-

& affectionis in propitiatorium, i. in Deum vertunt, & se mutuo respiciunt, diligunt, atq; volant. ¶ Vel dic, si vis, quod propitiatorium fuit Christus, qui secundum Psal. 102. *Propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas*, qui, scilicet, circa & supra se Cherubin, id est, Angelos habuit, quos sc. Deus in custodiam & ministerium deputavit. Ps. 90. *Angelus suus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. ¶ Præcepit Dominus, quod fieret mensa in tabernaculo, dicens sic: *Facies mensam de lignis Sethim, habentem duos cubitos longitudinis, & in altitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem, & in auribus eam auro purissimo, faciesque illi labium aureum per circuitum, & ipso labio coronam interassilem*, id est, intercellatam, quatuor digitorum, & super illam aliam coronam dictam aureolam, & in quatuor circulos præcepit, in angulis pedicas fieri, ut vestibus impositis posset mensa portari, vestes verò de lignis Sethim fieri voluit, quas auro purissimo deaurari mandavit. Poni autem voluit mensam in tabernaculo ad aquilonem, & panes propositionis cum thure imponi mandavit. Insuper & vasa libaminum, scilicet acetabula, phialas, thuribula, & cyathos ordinavit, & mensa similiter supponi. ¶ Per mensam secundum doctores intelligitur sacra scriptura, quæ, scilicet, in tabernaculo Ecclesiæ ad aquilonem, id est, contra frigus tribulationum ponitur, ut scil. mundi tribulationes & miseriæ per contemplationem, & conversationem scripturarum temperetur. Psalmo 22. *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me*. Ista ergo est de lignis Sethim, quia est impetribilis per perpetuam durationem, Psal. 118. *In æternum Domine permanet verbum tuum*. Auro purissimo dicitur deaurata, propter excellentem conditionem, quia, scilicet, aurum artium liberalium est purum, aurum ethicæ, seu moralis scientiæ est purius, aurum verò sacre scripturæ est purissimum. Unde dicitur Prover. 3. *Primi & purissimi fructus ejus*. Labio aureo, id est, munda doctorum & predicatorum eloquentia dicitur circumacta, Et alibi: *Labia mea detestabuntur impium*. Quando angulis, & quatuor pedibus, id est, quatuor exponendi generibus dicitur adornata, scilicet historico, mystico, allegorico, & tropologico. Ezechiel. 1. *Quatuor facies uni*. Et quatuor circulis, id est, quatuor doctrinæ partibus inventur distincta, quæ scilicet sunt docere, quod pertinet ad veritatem: erudire, quod pertinet ad utilitatem: arguere, quod est male dictum: corrigere, quod est male factum. 2. Timoth. 3. Unde Apostolus dicit, quod *omnis doctrina divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, & ad corrigendum*: sed quid ultra? Revera ista debet habere coronam auream, in quantum ipsam scientibus promittitur præmium essentiale. Dicitur etiam habere coronam aureolam, in quantum ipsam docentibus promittitur ultra hoc præmium accidentale. Unde Psal. 20. dicit: *Corona aurea super caput ejus*. Corona tamen ista aurea, id est, præmium essentiale, & dignitas gloriæ Paradisi, quatuor est digitorum, in quantum scilicet ista habet quatuor genera principalia præmiorum, quæ scilicet sunt visio, fruitio, tentio, & humanitatis Christi contemplatio. Unde Ezechiel. 1. *Quatuor pennæ uni*. Et iterum: *Per quatuor partes euntes ibant*. Quid ultra? Revera ista mensa divinæ scripturæ habet suam mensuram, scilicet longitudinem duorum cubitorum, id est, scientiam novi, & veteris testamenti, & latitudinem unius cubiti, & semissem, id est, devotionem Sanctorum, quæ scilicet cubitum habet, in quantum veraciter credit: semissem tenet, in quantum, scilicet, de bonis futuris aliquid ulterius sentit, quod tamen non est completum, sed imperfectum existit. Unde Apostolus 1. Cor. 13. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Ista est igitur, quæ continet duodecim panes duodecim articulorum fidei, qui pro vita fidelium sunt necessarij. Habet etiam libamina scientiarum, & sacramentorum, vasa verò subservientia habet multa, id est, multitudinem doctorum, sc. ad libamina sacramentorum ministranda, & ad libamina doctrinarum fundenda, qui à Deo sunt ordinata, dum etiam ibi erant acetabula, quæ dicuntur vasa pro aceto servando, & isti sunt, qui docent cum a credine correctionis. Cyathi, qui sunt vasa rusticorum, & isti significant illos, qui docent infirmos cum quadam supportatione compassionis: phialæ, quæ erant vasa vitrea, dicta à philim, quod est vitrum, & justi sunt illi, qui consolantur pusillanimes, qui sunt fragilis, & vitrea conditionis, thuribula, quæ erant ad thurificandum aptata; & sunt illi, qui docent alios, monendo ad officium orationis & devotionis. Ideo de istis quatuor generibus vasorum, id est, doctorum, videtur Apostolus

dicere 1. Thessalonicen. 5. *Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, suscipite infirmos, consolamini pusillanimes. Patientes estote ad omnes, semper gaudete, sine intermissione orate, &c.* Et sic est mensa Domini, ubi devoti nutriuntur. Unde dicitur Mat. 15. *Quia catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum*, ubi superbi Judæi esuriem patientur. Ps. 68. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum*.

¶ Vel si vis, dic, quod mensa ista significat quatuor genera vasorum, id est, quatuor genera doctrinarum, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod in ista mensa quatuor vasa, id est, libri Prophetarum minorum, quatuor pedes, id est, quatuor Prophetæ majores, duæ coronæ, id est, Job & Psalmista, seu lex, & historiarum libri.

¶ Vel dic, quod est fides nostra, quæ est sethinea, & incorruptibilis, quia nunquam deficit. Unde dicitur Luc. 22. *Non deficiet fides tua*. Deaurata, quia semper miraculis splendet. Quatuor habet circulos, quia quatuor Evangelia continet cum vestibus impositis, id est, cum fortissimis cultoribus; quos habet. Ista etiam duodecim habet panes, id est, universitatem articulorum fidei, vasa libaminum, id est, universitatem sacramentorum, coronam intercellatam, id est, multitudinem virtutum, & meritorum, coronulam resplendentem, id est, certitudinem præmiorum. Unde etiam homini fidei dicitur Apocalyp. 2. c. *Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*.

¶ Vel dic, quod mensa tabernaculi significat pietatem, quam debent habere viri Christi, & viri Ecclesiastici, quia sc. isti debent habere panes ad esurientes cibandum, vasa libaminum ad sitientes potandum, thus odoriferum, id est, verba odorifera, & dulcia ad tristes consolandum, coronam auream, id est, beneficentiam ad dignos præmiandum, quæ sc. in parte aquilonari, id est, in frigore tribulationis, & in sterilitate paupertatis debet principaliter inveniri ad indigentibus subveniendum. Unde in Psal. 77. *Nunquid poterit parare mensam in deserto?* Vel dic, quod talis mensa est homo pius & misericors, &c. sicut supra.

¶ Sicut præcipitur hic & Levit. 24. Duodecim panes de simila purissima, de duabus decimis debebant fieri, qui igne cocti super mensam purissimam sex, & sex altrinsecus debebant statui, & patena aurea cum thure limpidissimo super quemlibet debebat poni, qualibet vero die sabbathi debebant mutari, & novis substitutis panibus, & incenso, primi panes à sacerdotibus in loco sancto debebant comedi, thus verò super altare debebat incendi.

¶ Duodecim panes sunt duodecim Apostoli, qui sc. fuerunt de simila, quæ est flos farinæ frumenti, in quantum ipsi fuerunt flos & electio totius mundi. Unde in Can. 2. *Flores apparuerunt in terra nostra*. Et iterum Joan. 15. *Ego elegi vos de mundo*. Igne enim tribulationum cocti sunt, in quantum tormenta & supplicia sustulerunt. Unde dicitur Esaia 44. *Calefactus sum, & coxi panes*. In mensa etiam Ecclesiæ sex & sex alternatim sunt positi, in quantum per charitatem semper erant conjuncti, & nunquam per hæresin, aut schismata ab invicem sunt disjuncti. Unde canitur: Hæc est vera fraternitas, quæ nullo potuit separari certamine, &c. Igitur isti sunt, qui thus devotionis, & orationis habuerunt, & in mensa legis divinæ continuè perseveraverunt, quousque adveniente sabbatho, id est, æternæ requiei præmio exinde per mortem subtrahi meruerunt, quando sc. sacerdotes, id est, sancti Angeli, in loco, id est, in Paradiso per charitatem eos comederunt, & sibi victimaverunt, ipsosque in suum beatum collegium receperunt. Alij verò panes, id est, alij viri Sancti Martyres, & confessores, post eorum decessum loco eorum in mensa Ecclesiæ vel fidei successerunt. Unde Apost. Heb. 10. *Aufer primum, ut sequens statuat*.

¶ Vel dic, quod duodecim panes fuerunt fratres veteris testamenti, qui duodecim Patriarcharum successores fuerunt. Alij verò, qui substituebantur, significant sanctos novi testamenti qui duodecim dicti sunt, quia duodecim Apostolis successerunt, vel quia duodecim articulos fidei crediderunt. Igitur istud est verum, quod in mensa sacre scripturæ, legis divinæ, & fidei orthodoxæ primi fuerunt duodecim primi panes, id est, patres veteris testamenti, qui sc. ibi steterunt, & usque ad sabbathum, id est, ad requiem & libertatem novæ legis Christi inibi remanserunt, & thus orationis habuerunt, igneque desideriorum cocti & exulti fuerunt. Sed vere adveniente sabbatho novæ legis vel libertate gratiæ, tunc isti panes, & eorum secta deficit, & aliorum novorum panum, id est, novi testamenti appositio & ordinatio mox successit, quorum scil. secta & traditio usque ad aliud

aliud sabbathum, id est, usque ad paradisi requiem est duratura, & tunc umbris sublati est gloriæ claritas successura Psalm. 44. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Et Lev. 26. *Novis supervenientibus vetera projicietis.*

¶ Vel si vis, dic quod isti panes erant de simila excocti cum thure &c. sic isti &c. Sicut supra. Vel si vis dic, quod panes primi sunt doctrinæ, & ceremoniæ primorum patrum, qui duodecim dicuntur, quia à duodecim Patriarchis nati, scilicet, à Judæis observatæ, & eisdem datæ fuerunt, & alii duodecim sunt doctrinæ, & traditiones Apostolorum, & suorum sequacium, qui scilicet, loco priorum successerunt, & mensam sacræ scripturæ, & fidei impleverunt, &c.

¶ Præcepit Dominus fieri candelabrum ad tabernaculum illuminandum productile de auro purissimo, cujus, scilicet figura erat erecta in parte australi tabernaculi, & habebat unum hastile in medio, & à quolibet latere tria brachia sursum reflexa, quæ à Moyse calami sunt vocata, eo quod de calamis aureis concavis simul junctis erant prædicta brachia fabricata. In quolibet verò brachio in tribus sui partibus scyphi erant ad nucis modum, & sphaerulæ volubiles, & lilia, quæ in juncturis calamorum ad ornatum, & pulchritudinem erant posita. In ipso vero hastili in quatuor locis scyphi sphaerulæ, & lilia similiter erant sita. Istud ergo candelabrum septem lucernas, seu lampades desuper habebat, in quibus oleum continuè ardebat. Habebat etiam emunctoria, & vasa ad extinguendum emuncta, quæ omnia ex auro purissimo facta.

¶ Istud candelabrum, quod tabernaculum illuminat, significat fidem, quæ Ecclesiam, seu mentem lumine veritatis illustrat, quæ scilicet de auro purissimo facta dicitur, eo quod nihil inquinatum aut erroneum, in ea reperitur. Ad austrum etiam posita dicitur, ubi est claritas, pro eo quod in hac nihil est præterquam veritas 2 Paralip. 13. *Et apud nos candelabrum luminis, & lucerna ejus.* Ista enim duas habet partes, scilicet, divinitatem, & humanitatem, & idè ab utraque parte tres habet calamos, seu brachia in hastili posita, quia, scilicet, dextera divinitatis habet tres personas in una natura, sinistra verò humanitatis habet tres naturas in una persona. Et sic benè dicitur 1. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, id est, in divinitate, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unam sunt.* Et tres sunt qui testimonium dant in terra, id est, in Christi humanitate, *Spiritus, aqua, & Sanguis.* Spiritus dico, id est, Deitas, aqua speculans, id est, anima, sanguis, id est, corpus, quia scilicet, in Christo sunt in una persona filii tres naturæ suppositi, scilicet, divinitatis, anima & corpus. Ista est etiam quæ habet hastile in medio, id est, certitudinem, & rectitudinem veritatis: habet scyphos in omni sua parte, id est, plenitudinem justitiæ, & bonitatis: habet sphaerulas, id est, circulos aureos, id est, spem futuræ æternitatis, qui scilicet, in circulo carente fine, & principio designantur. Habet etiam lilia, id est, candorem innocentie, & puritatis. Habet etiam septem lampades, id est, septem Ecclesiastica sacramenta: Habet septem lucernas, id est, septem Spiritus sancti dona: Habet oleum divinæ gratiæ: Habet emunctoria, id est, doctores qui superfluitates errorum, & dubiorum, quæ possunt occurrere, solent abstergere: Habet etiam vasa plena aqua scientiæ, id est, sanctos Apostolos, & Prophetas, vel eorum libros, in quibus superfluitates istas errorum possumus extinguere, in quantum in ipsis possumus veritatem omnium reperire. Istud est ergo candelabrum de quo dicitur Zach. 4. *Ecce candelabrum eorum totum, & lampas ejus super caput ejus, & septem lucerna super illud.*

¶ Vel dic, quod candelabrum illud significat Christum quantum ad suum corpus mysticum, scilicet, Ecclesiam militantem. Et sic dico, quod istud candelabrum habet hastile, id est, ipsam personam Christi tanquam fundamentum & caput Ecclesiæ, quia secundum Apostolum: *Caput Ecclesiæ Christus*: Habet duas partes, scilicet, tempus ante legem & post. Et sic dico, quod iste habet tria brachia ab utraque parte, id est, patres & fideles veteris & novi testamenti, quæ scilicet tres dicuntur, pro eo quod fidem Trinitatis habere noscuntur, vel pro eo quod tribus virtutibus Theologicis, scilicet, fide, spe & charitate suffulti fuerunt, Eze. 14. Vel pro eo quod de triplici statu Ecclesiæ doctorum, scilicet, continentium & nubentium, qui scilicet, figurantur in Noe, Daniel, & Job, constituisse merentur. Et Gen. 6. *Noe genuit tres filios.* Et sic dico, quod ab utraque parte, scilicet, & ante incarnationem & post, tres calami, sicut tria brachia, id est, fidelium tria genera ab isto

hastili, scilicet, à Christo per fidem processerunt, qui sursum per spem, & desiderium erecti, se ad ipsum Christum per charitatem iterum reflexerunt, & sic singuli calami, id est, sancti fidem, spem & charitatem ex suæ dispositionis ordine habuerunt. Idè de ista reflexione, quæ sancti ad hastile suum Christum, unde per creationem exierunt, revertuntur, & per devotionem & charitatem reflectuntur, potest dici illud Eccl. 1. *Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant.* Ez. 1. *Animalia ibant, & revertebantur.* De istis brachiis candelabri, id est, de istis fidelibus, & sanctis advertamus, quod isti dicuntur tribus calamis confecti, tribus scyphis ornati, tribus sphaerulis volubilibus circumcincti, & in qualibet junctura repansis liliis vallati.

Circa quod sciendum, quod isti tres calami, qui erant concavi, resonantes & solidi, utpote quia aurei, significant tres partes poenitentiae, scilicet, concavitatem interioris contritionis, hæc est enim, quæ cavat, & perforat cor humanum, resonantiam confessionis, & duritiam asperæ satisfactionis. Isti enim sunt illi tres dies, de quibus dicitur 2. Paral. 10. *Post tres dies revertimini.* Item tres scyphi, qui de sua natura habent capere liquores, & effundere, significant tres partes salutaris doctrinæ philosophicæ, moralis, & theologicæ. Isti enim sunt tres scyphi, quibus boni studendo inebriantur, & simplices inebriantur, dum loquitur Psalm. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus est.* Scyphus enim doctrinam significat, quæ scilicet inebriat atque potat. Unde isti sunt illi tres panes, de quibus dicitur in persona simplicis indigentis Luc. 11. *Amice, accommoda mihi tres panes.* Tres sphaerulæ annuli, seu circuli, principio & fine carentes, & volubiler calamos ambientes, significant tres partes beatæ spei, quæ, scilicet, versatur erga æternitatem principio, & fine carentem, scilicet, spem beatæ visionis, spem beatæ fruitionis, spem beatæ tentationis. Ista enim sunt tria speranda, & in corde volvenda, & continuè meditanda Ezech. 10. *Ipsas rotas coram me vocavit volubiles.* Lilia quæ sunt pura & candida, significant innocentiam, & castitatem, quam, scilicet, debent viri justi in cunctis suis partibus habere, ut in omnibus quæ dicunt, aut faciunt, possit castitas, seu munditia quantum ad se, innocentia quantum ad proximum relucere. Unde Cant. 2. *En dilectus meus pascitur inter lilia.* Et sic ergo dico, quod brachia candelabri nostri, id est, fideles tam veteris, quam novi testamenti debent habere tres calamos, id est, tres partes poenitentiae, tres scyphos, id est, tres scientias salutare, tres sphaerulas, id est, tres species triplicis felicitatis, lilia, id est, candorem omnimodæ puritatis. Ista debent habere justii exemplo sui hastilis Christi, qui etiam calamos, scyphos, sphaerulas, id est, prædictas virtutes habuit exemplariter, sicut isti, dicēs illud Joan. 13. *Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Quid plura? Proculdubio dico, quod istud candelabrum, id est, Ecclesia cum brachijs, id est, cum personis, & fidelibus suis debet lampades honorum exemplorum, oleum compassionis, pietatis & elemosynarum, & beneficiorum lucernas bonorum documentorum habere, quibus possint tabernaculum Ecclesiæ spiritualiter illustrare. Unde dicitur Matth. 25. *Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.* Isti etiam debent habere emunctoria, id est, largitatis, & misericordiæ opera, quæ, scilicet, emundant, & abstergunt superflua divitiarum suarum, nec non vasa aurea plena aqua, id est, bonos pauperes plenos misericordia secum debent habere, in quibus extinguantur, & expendantur divitiarum superflua sic emuncta, ne si inextincta, & in expensâ servantur, possint coram Deo & hominibus foetere, & cunctis hoc videntibus displicere, quia revera superfluitas lucernarum istius candelabri, & superflua divitiæ Ecclesiasticorum foetere in mentibus hominum noscuntur, quando in aqua miseriarum pauperum nullatenus extinguuntur. Unde illud Joan. 12. *Pauper semper habebit vobiscum, & cum volueritis, potestis ei benefacere.* quamvis pro certo Ecclesiastici multi habeant hodie suarum superfluitatum, & divitiarum alios emunctores, scilicet, malos officiales, & familiares, quæ scilicet à suis Dominis, id est, ab eorum subditis emungunt, & rapiunt quicquid possunt. Salomon: *qui vehementer emungit, elicit sanguinem* Proverb. 10. Qui etiam habent hodie alia vasa quam pauperes, in quibus sua superflua extinguantur, scilicet, nepotulos, & carnales amicos, malas etiam mulieres, & cætera similia, in quibus bona sua expenduntur. Sed non sic bonæ lucernæ candelabri nostri Christi, seu Ecclesiæ corporis sui mystici. Idè illud est candelabrum luminis, de quo supra dictum est.

¶ Vel dic, quod candelabrum Ecclesia est pro eo quod ductilis dicitur, quia diversis & concussionibus verberatur, & ducitur, & sic perficitur, & formatur, cujus, scilicet, hastile, id est, Prælatus debet esse in medio per justitiam, & æquitatem, & concordiam, & communitatem, cujus etiam diversa brachia sunt diversa beneficia, dignitates, & officia, quia sicut dicitur Joh. 14. *in domo patris sui mansiones multe sunt.* Et ista pro certo habere debent calamos, id est, viros prudentes aliorum merita mensurantes Ezech. 40. *Calamus mensura in manu ejus.* Scyphos, scilicet, doctores, alios doctrinis inebriantes Psalm. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus est.* Sphæras volubiles, id est, viros diligentes, & obediens. Esa 11. *Filij Amon obediens.* Lilia, id est, viros castos, & continent. Unde dicitur Eccles. 50. *Quasi lilia, quæ sunt in transitu aquæ.* Oleum, id est, viros pios, & patientes. Ecclesiast. 9. *Oleum de capite tuo non deficiat.* Lucernas, id est, viros doctrinis, & exemplis alios illuminantes. Luc. 12. *Lucerna ardens in manibus vestris.* Emunctoria, id est, viros aliorum vitia, & superfluitates morales & emungentes, & corrigentes. Unde Apostolus 1. Thess. 5. *Corripite inquietos, &c.* Vasa extinctoria, id est, sacerdotes aliorum vitia in confessione extinguentes, & in aquis lacrymarum omnia submergentes. Omnes autem isti debent esse aurei per sanctitatem, & ad Austrum claritatis positi per scientiam. Auster enim est pars mundi clarior, & significat luminis gratiæ, & scientiæ sinceritatem. Unde Ezech. 40. *Vidi adificium civitatis vergentis ad Austrum.*

D ¶ Vel dic, quod candelabrum, loquendo moraliter, significat virum justum, & maxime Ecclesiasticum, vel Prælatum, quia revera iste debet per prudentiæ luminositatem esse ad Austrum positus, quia Australis pars est regio luminosa, & aureus per sanctitatem, ductilis per patientiæ firmitatem, & per tribulationem, & adversitatem, habens hastile in medio, id est, fidei stabilitatem, à dextris, & à sinistris, id est, in prosperis, & adversis, debet habere brachia, id est, bonorum operum probitatem, quæ, scilicet, ab utraque debent esse tria, in quantum debet tres virtutes theologicas habere, scilicet, fidem, spem, & charitatem. Item iste debet habere scyphos, id est, sacræ scientiæ libros ad alios per doctrinam inebriandum. Debet habere sphæras volubiles, id est, diligentiam ad injunctum officium seduliter exercendum, & ad obedienciæ obsequium exequendum: calamos, quibus scilicet, canitur, id est, laudes divinas ad gratias peragendum: lilia, id est, innocentie candorem, & continentie ad castè, & honestè conversandum: oleum pietatis ad indigentibus compatiendum: lucernas sapientiæ, & veritatis ad alios illuminandum: emunctoria prudentiæ, pœnitentiæ, & largitatis ad superflua vitiorum, & divitiarum abstergendum, & emungendum: vasa extinctoria emunctorum, id est, temperantiam, paupertatem, vel confessionem ad superfluitates hujusmodi consumendum. Confessio enim extinguit vitia, quæ à contritione, seu pœnitentia emunguntur. paupertas extinguit divitias superfluas, quæ per largitatem stringuntur. Temperantia verò extinguit superfluos mores, qui per prudentiam avelluntur.

E ¶ Vel etiam dic, quod emunctoria vitiorum, id est, superbia, & avaritia, & luxuria sunt auctoritates Scripturæ, vasa vero, ubi emuncta extinguuntur, sunt corpora nostra fragilia considerata, quia scilicet, quicquid scriptura emungit, & redarguit, consideratio nostræ fragilitatis extinguit, vitiumque superbia, & luxuria, quod à Scriptura redarguitur, in consideratione istius vasis fictilis emungitur, extinguitur, & aufertur. Sic igitur erit homo candelabrum perfectionis, ubi lucerna gratiæ, & gloriæ constituetur, ut sic, in templo Domini, & in cœlestis regis convivio collocetur. Exod. 40. *Posuit candelabrum in tabernaculo testimonij, & è regione mensa in parte Australi,* locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini. Et bene dixit: *Candelabrum stabat è regione:* & hoc in textu dicitur, ut *luceat ex adverso.* Ad denotandum, quod vir justus, maxime Prælatus, vel prædicator, debet stare ex adverso aliorum, scilicet, vitia eorum corrigendo, & arguendo, vel palpano, vel adulando. Unde dicitur Gen. 16. *E regione fratrum suorum figet tabernaculum.*

¶ Vel si vis, dic, quod septem lucernæ, sunt septem Spiritus sancti dona, vel septem virtutes, &c. sicut supra.

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Tabernaculum vero ita facies, Decem cortinas.

MORALITATUM CAP. XVIII.

T Abernaculum præceptum est fieri à filiis Israel in deserto, in quo præcipue Dominus coleretur. Factum est autem istud tabernaculum de tabulis de lignis Sethim factis, laminis aureis coopertis, sursum stantibus, & erectis, duobus vasis argenteis singulis sustentatis in lateribus incastratis, & ac si esset unus paries simul junctus, & vestibus immixtis per longum tabernaculum, per annulos aureos, quos habebat, fortissime roboratis. Et habebat tabula in longitudine decem cubitos, in latitudine cubitum, & semissem, in spissitudine quatuor digitos. Erant autem illæ tabulæ viginti à parte meridiei, & viginti à parte aquilonaris, & sex à parte occidentis. Et sic tabernaculum à meridie, & aquilone, & ab occidente erat clausum. Ab oriente vero, ubi lux subintrabat, erat apertum. Erat ergo longitudo tabernaculi cubitorum triginta, & latitudo, & altitudo cubitorum decem.

F ¶ Charissimi, per tabernaculum in deserto intelligitur Ecclesia, quæ militat in hoc mundo. Cujus, sc. longitudo fidei habet triginta cubitos, propter fidem Trinitatis, quam credit: latitudo charitatis est decem cubitorum, propter decem mandata, quæ perficit, altitudo spei decem cubitorum, propter præmia pro complemento decem mandatorum, quæ expectat, & sentit. Ista etiam debet esse clausa, obstricta, & obfirmata, à parte austri, id est, contra prosperitates. A parte aquilonaris contra adversitates. A parte occidentis contra iniquitates. Aperta vero debet esse à parte orientis, id est, ad divinas gratias, virtutes, & ad affectandas æternæ gloriæ firmitates. Istud autem potissime habuit Ecclesia in principio sui status, quia, sc. tunc prospera contemnebat, tunc occasum virtutum, & statum vitiorum penitus nesciebat, sed respectu istorum omnium clausa erat. Ezech. 44. *Vidi portam in domo Domini clausam:* Supple: ne intraret terror adversitatum, dulcor prosperitatum, & fœtor iniquitatum. A parte verò orientis, id est, ad bona spiritualia, & ad ipsum Solem justitiæ per desiderium operiebatur, & ad solum amorem cœlestium pandebatur. Ezech. Porta hæc aperta erit principio. Igitur dico, quod tabernaculum Ecclesiæ, vel religionis debet constitui de tabulis imputribilibus, & Sethineis, i. de personis sufficientibus atque justis, quæ, scil. debent esse Serbineæ propter imputribilitatem perseverantiæ, & incremabilitatem patientiæ, deauratæ propter claritatem sapientiæ, erectæ propter elevationem conscientiæ, stantes propter fortitudinem permanentiæ, subtiliter incastratæ, & junctæ propter ligamen charitatis, & amicitie, & invicem in unum parietem ligatæ, propter unitatem pacis, amoris, & concordie, &c. Unde dicitur Ezech. 1. *Dua penna singulorum jungebantur.* Apostolus: *Multi membra unum corpus sumus in Christo.* Item ista tabulæ, id est, Ecclesiasticæ, vel religiosæ personæ debent habere singulæ duas bases, id est, duo testamenta, quæ, scilicet, per doctrinam, & eloquentiam sunt argentea pro fundamento: debent habere annulos aureos id est, spem æternæ retributionis pro supplemento: vestes id est, viros fortis constantiæ pro complemento. Annulus enim aureus æternam retributionem significat: caret enim principio & fine, & sic significat æternitatem, quia enim dicitur aureus: significat pretiositatem, & quia consistit in anima, & corpore, ideo continet duplicitatem. Et ideo tabulæ tabernaculi, id est bonæ personæ, fortes contra impulsus tentationis, & tribulationis redduntur, quando basibus sacræ scripturæ fulciuntur, & quando vestibus, id est, Sanctorum, & Doctorum exemplis, & auctoritatibus, & annulis impositis, id est, de æterna retributione mentionem facientibus statuuntur, qui, sc. vestes, id est, Sancti doctores, de lignis Sethim, id est, spinosi reprehendendo, alibi castè vivendo, & imputribiles perseverando debent esse, & auro recti, in quantum per sapientiam resplendere noscuntur. Supra dicitur Exod. 25. *Facies vestes de lignis Sethim, & cooperies eos auro.* debent ergo istæ tabulæ, id est, viri justi habere decem cubitos in longitudine, id est, perseverantiam in decem mandatorum operibus, quatuor digitus in spissitudine, id est, quatuor Cardinales virtutes. In latitudine verò Charitatis debet habere cubitum, id est, puram, & simplicem affectionem, & semissem, id est, aliquam cœlestium, quanquam imperfectam, degustationem. Debent etiam ab utraq; parte viginti, qui constat ex quinario, quaternario, id est, quatuor Evangeliorum, & quinque

quinque librorum legis habere spiritualis adimpletionem, super addendo sex tabulas, qui est numerus perfectus, id est, bonorum operum perfectione. Unde de talibus tabulis dicitur Exod. cap. 34. *Fecit tabulas tabernaculi de lignis Sethim.*

¶ Tabernaculum fœderis, quod factum fuit à filiis Israel in deserto, quantum ad formam erat oblongum, ab oriente apertum, & ab omnibus aliis partibus circumclusum, & desuper coopertum, in duas partes scilicet in Sancta, & in Sancta sanctorum distinctum. Materia istius tabernaculi fuerunt tabulæ deauratæ, quæ sursum erigebantur, cortinæ mundissimæ, quæ circumquaque ducebantur: pelles arietum rubricatæ, & hyacinthinæ, quibus tabernaculum operiebatur, & desuper saga cilicina undecim, quibus tabernaculum tegebatur. Quatuor enim habebat operimenta, scilicet cortinas byssinas, pelles rubeas, & hyacinthinas, & saga undecim. In tabernaculo verò quatuor erant principaliter, scilicet arca cum suis adjacentibus, scilicet propitiatorio, Cherubin, & contentis in ea, altare thymiamatis, quæ erant in Sancta Sanctorum interius, mensa cum propositionis panibus, & candelabris, quæ erant in sancta exterius, velum vero quatuor colorum, quod à summo usque deorsum pendebat, & Sancta Sanctorum, tanquam secretiorem cameram à sanctis, id est, à parte alia tabernaculi dividebat, ita quod spatium sancti Sanctorum in latum, & longum, & in altum decem cubitorum erat. Altera verò pars viginti cubitos in longitudine continebat.

§ Exponamus ista primo moraliter, & dicamus quod istud tabernaculum significat animam virtuosam, vel generaliter quemlibet virum justum ad habitationem Dei quæ fit per gratiam virtualiter ordinatam Apoc. 21. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus ejus erunt.* Debet igitur tabernaculum interioris hominis, scilicet mens, vel conscientia esse oblonga per patientiæ longanimitatem, ad orientem, id est, ad Deum, & ad bona æterna, luminosa, & clara, aperta per affectionem, & charitatem. Aliunde verò undique clausum per discretam custodiam, & sedulitatem. Quia scilicet à meridie, id est, à parte carnalium amicorum, ab aquilone, id est, à parte temporalium bonorum, ab occidente, id est, à parte carnalium vitiorum se debet claudere per contemptum, à parte verò orientis, id est, ad bona spiritualia, & æterna debet aperiri per desiderium, & affectum Psal. 118. *Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Esa. 26. *Intra cubiculum tuum, & claudi ostia tua super te.* Coopertum debet etiam esse quadruplici operimento, scilicet, cortinis byssinis, id est, castitatis candore, pellibus rubricatis, id est, charitatis ardore, quia, scilicet, *charitas aperit multitudinem peccatorum.* 1. Pet. 4. Pellibus cœlestis coloris: scilicet, pellibus hyacinthinis, id est, honestæ conversationis splendoribus. Unde Hier. 10. *Hyacinthus & purpura indumentum eorum.* Sagis de pilis caprarum seu cilicinis, id est, pœnitentiæ duritia, vel rigore. Unde Job. 16. *Sagum censui super cutem meam.* Saga enim undecim pœnitentiam, quæ fit transgressione decem mandatorum, significant, eo quod decem legis decalogum, undecim vela transgressionem significant ipsius; Saga vero asperam pœnitentiam significant. Tali ergo quadruplici operimento, scilicet, castitatis, honestatis, charitatis, & asperitatis, se debet homo tegere, ne ventus elationis, pulvis terrenæ affectionis, & pluvia carnalis delectationis possit in eum subintrare. Ezech. 27. *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum. Hyacinthus, & purpura de Insulis elisa facta sunt cooperimentum suum.* Byssus enim significat castitatem, purpura significat charitatem, hyacinthus cœlestem conversationem, vel honestatem. Insula quæ mari circumdatur, pœnitentiæ amaritudinem & asperitatem. Dico ergo, quod ad constitutionem moralis tabernaculi, id est, conscientia viri justii debent concurrere multa. Aurum, id est, sapientiæ limpitudo, ligna Sethim imputribilia, id est, patientiæ fortitudo, tabulæ sursum erectæ, id est, contemplationis altitudo, vestes recti, fortes, & longi, id est, justitiæ rectitudo, velum byssinum interius, id est, innocentia puritas, & sanctitudo, cortinæ, seu tentoria variata exterius, id est, continentia munditia, & pulchritudo, quæ, scilicet, debet esse quatuor colorum, id est, in quantum ibi debet apparere quatuor virtutum cardinalium multitudo, & ideo animæ sic compositæ potest dici illud in persona domini dicentis sic: Ez. 16. *Induiste bysso, calceavisti hyacintho. Induiste subtilibus, vestisti te discoloribus, similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer.* Item intus in corde suo debet esse arca cum cherubin, id est, Dei, & angelorum species, memoria, & devotio; altare incensi, id est,

fervens apud Deum oratio; candelabrum luminis, id est, scientia, & discretio; mensa cum panibus, id est, pietatis eleemosyna, & compassio, ut sic de Deo, & de tali tabernaculo dicatur illud quod dicitur Exod. 4. *Cum intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante ipsam velum, posuit & mensam, & candelabrum, & altare aureum sub tecto.*

¶ Vel si vis dic, quod tabernaculum est beata virgo, quæ arcam testamenti, id est, Christum continuit, & candelabrum cum septem lucernis, id est, Spiritum sanctum cum septem donis habuit, altare devotionis, mensamque compassionis, &c. sicut supra habetur. Vel dic allegoricè, quod istud tabernaculum est Ecclesia, vel religio, quod debet esse retro clausum, ante apertum, de tabulis deauratis factum, pellibus, & sagis opertum. Vide textum in capitulo precedenti.

¶ In hujus ergo compositione debent concurrere multæ genera rerum, id est, spiritualium personarum, scilicet tabulæ planæ, rectæ, & deauratæ. Isti sunt illi qui in rectitudine justitiæ, & in fulgore sapientiæ sunt splendentes. Item velum de bysso retortum. Isti sunt illi, qui in honesta conversatione, & exemplis sunt alijs placentes. Aliud coopertorium de pellibus rubricatis. Isti sunt martyres seipso proprio sanguine rubricantes. Aliud opertorium de pellibus hyacinthinis, id est, confessores cœlestia tantummodo appetentes. Aliud de sagis, id est, de pilis caprinis. Isti sunt illi, qui de fœtorum suorum peccatorum sunt pœnitentes. Item isti debent esse arca, i. viri cœlestis gratiæ contentivi. Cherubin, i. viri cœlestium contemplativi. Altare incensi, i. viri orationum emissivi. Candelabrum, id est, viri lucentes, & aliorum eruditivi. Mensa, id est, viri pii, & aliorum nutritivi. Tales igitur res, id est, tales personæ debent tabernaculum Ecclesiæ constituere, & in eo habitare Psal. 14. *Quis habitabit Domine in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam.*

§ Vel dic, quod tabernaculum est paradisus, ubi sunt tabulæ dolatæ, i. martyres, vela, & tentoria, id est, virgines, quatuor opertoria, id est, multimodi confessores, scilicet, byssini, id est, propriæ carnis mortificatores, rubricati, id est, charitativi, hyacinthini, id est, cœlestes, & contemplativi, de pilis caprarum, i. pœnitentiæ perpeffivi. Ibi est arca, id est, æterni thesauri infinitas, cherubin, id est, angelorum societas, altare, id est, devotionis sanctitas, candelabrum, id est, beatæ visionis claritas, mensa, id est, beatæ fruitionis satietyas, & ligna Sethim imputribilia, i. in omnibus indefectibilibus æternitas, & idèd istud est illud tabernaculum, de quo dicit Apostolus, quod illud est *per amplius, & perfectius tabernaculum non manu factum.* i. non hujus creationis. Tabernaculum fœderis duas habebat particulas, quandam scilicet, ultimam, & interiorem à parte occidentis, quæ decem cubitos habebat in longum, & totidem in latum, & totidem in altum, & sic quadrata esse noscebatur, & ista Sancta Sanctorum communiter vocabatur. In qua scilicet arca cum Cherubin, & propitiatorio, manna & virga cū tabulis legis continebantur. Juxta quæ etiam altare incensi statuebatur, ad quod solus summus sacerdos, & indutus, & non sine thure, vel sanguine ingredi videbatur. Exterior vero, & prima pars, quæ in duplo longior erat, quam ista omnibus sacerdotibus erat pervia, & per velum intermedium erat à Sancto Sanctorum distincta. Ibiq; erat candelabrum, cum suis lucernis à meridie, mensa verò cum suis panibus ab aquilone.

¶ Per istud tabernaculum, potest etiam intelligi sancta Dei Ecclesia, quæ proculdubio habet duas partes, scilicet militantem, quæ est in ingressu, & oriente quæ sancta debet dici, & esse; triumphantem verò, quæ est in egressu, & occidente, id est, post mortem quæ scilicet Sancta Sanctorum per excellentiam potest dici. Istæ enim sunt duæ partes distinctæ, quarum prima in duplo major est quam secunda, pluribusq; licitum erit ingredi Ecclesiam militantem quam Ecclesiam triumphantem, quia scilicet boni, & mali nunc intrant simul, ibi verò soli intrabunt boni, qui sacerdotes, id est, sacri duces dici possunt, & qui virtutibus erunt ornati, id est, sanguine, id est, Christi passionis memoria, & thure, id est, orationis fragrantia præmuniti, & ideo omnes sacerdotes Sancta poterant intrare, unus verò solus sine socio in Sancta Sanctorum poterat introire, ad denotandum quod *multi sunt vocati, pauci vero electi* Mat. 20. Istas enim duas habitationes velum depictum, id est cœlum stellatum dividit, illucque nullus penetrat, nisi qui istud velum transcendit: continet ergo illa interior, id est, domus paradisi altare aureum, id est, divinitatem, arcam testamenti, id est, humanitatem, & duos cherubin, id est, angelorum, & sancto-

Sanctorum societatem, propitiatorium, id est, peccatorum remissionem. Istud autem anterius oraculum continet candelabrum fidei cum septem lucernis donorum Spiritus sancti, mensam Scripturæ cum duodecim panibus, id est, cum duodecim Apostolorum & articulorum fidei doctrinis, cum vasis libaminum, id est, cum omnibus Ecclesiasticis Sacramentis. Propitiatorium autem interius & non exterius servatur, ad denotandum, quod peccatorum propitiatio & remissio ab Ecclesia triumphante, quæ est interius inter velum principaliter derivatur. Quia sicut in Pl. 129. dicitur. *Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.*

D ¶ Vel dic, quod tabernaculum est bonus dives, qui quantum ad duas partes, id est, ad duos status potest considerari, videlicet quantum ad meridiem prosperitatis, vel quantum ad aquilonem adversitatis. Istud est verum quod istud tabernaculum, id est, bonus dives debet habere ad meridiem, id est, quando viget prosperitatis & opulentiæ tempus, candelabrum, id est, virtutem prudentiæ, ad aquilonem vero, quando viget frigus paupertatis communis & caritatis tempus, debet habere mensam cum panibus, id est, virtutem pietatis & elementariæ, ut sic per prudentiam regatur in prosperis, per clementiam vero sustentet alios in adversis, ut sic de pietate talium dicat pauper istud Pl. 23. *Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.*

¶ Velut inter sancta sanctorum & sancta appensum, factum est de quatuor pretiosis coloribus, scilicet bysso retorta, purpura, hyacintho & cocco bis tincto & contexto, & secundum Josephum, cunctis florum & herbarum generibus, nullorumque tamen animalium imaginibus picturatum.

¶ Velum istud significat virum justum & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, qui sc. quatuor coloribus, id est, de quatuor cardinalibus virtutibus, videlicet bysso temperantiæ, purpura justitiæ, & cocco bis tincto fortitudinis, hyacintho cælestis prudentiæ debet esse compositus & ornatus, inter cælum & terram per cælestium contemplationem suspensus, inter sanctuarium & sancta id est, inter Ecclesiam triumphantem & Ecclesiam militantem, vel inter Deum & populum medius, in quantum, scilicet iste corporaliter sit in terris, tamen mentaliter est in cælis. Unde dicitur Sap. 18. *Vsque ad cælos attingebat stans in terra.* Et Deut. *Ego autem sequester & medius fui.* &c. Acubus, id est, compunctionibus timoris divini, vel cum mundi tribulationibus debet esse picturatus, quia sicut in Pl. 33. dicitur: *Multa tribulationes iustorum.* Byssus enim seu linum, qui de terra nascitur, & cujus viror, id est, crudelitas per artificium temperatur, significat temperantiam, purpura, quæ decet reges, significat justitiam, coccus coloris ignei, qui fortissimum est elementum, significat fortitudinem. Hyacinthus vero coloris cælestis significat prudentiam, quæ scilicet inter alias virtutes magis appropinquat ad cælestem & spiritualem naturam. Tales ergo colores debent velum tabernaculi, id est, prælatum vel quemlibet justum componere, acus divini timoris vel mundanæ tribulationis debet eum pungere & pingere, & in ipso flores virtutum inferere; animalia vero, id est, bestialia & carnalia vitia abdicare, contemplatio debet eum in altum suspendere, charitas vero & concordia debent eum medium inter Deum & populum collocare, & sic Ecclesiæ poterit dicere illud Ezech. 27. ubi Dominus loquens Ecclesiæ dicit sic: *Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo.* Hyacinthus & purpura de Insula Elisa facta sunt operimentum tuum. Velum enim hyacinthinum & byssinum in malo navis ponitur, quando justus ad prælationem erigitur, vel per contemplationem levatur.

¶ Vel si vis, dic, quod byssus candida est castitas, coccum bis tinctum est charitas, quæ scil. debet esse bis tincta, in quantum ad Deum & proximum est extenta. Purpura rosacea est patientia, quæ more rosæ, quanto plus teritur, tanto magis fragrat. Hyacinthus cælestis coloris est cælestis conversatio seu honesta apparentia, &c. per omnia sicut supra. Cortinæ, quæ & tentoria quandoque dicuntur, sunt decem factæ, de quatuor dictis coloribus, quæ scilicet simul cum ansulis hyacinthinis & annulis aureis invicem junctæ erant, ita quod se immediate contingebant. Ista autem saga cilicina undecim immediate supposita sequebantur, à quibus simul junctis tabernaculum iterum tegebatur. Sed quia de modo regendi varie inter doctores scribitur igitur omitto, hoc solum addens, quod cortinæ, quæ decem simul erant, quælibet fuit mensuræ decem, & octo cubitorum in longitudine, & quatuor in latitudine. Saga vero, quæ erant un-

decim numero, triginta cubitos longitudinis habebant, quatuor vero in latitudine continebant. Ista duo, scil. cortinæ & saga significant vel significare possunt duos status hominum, qui sunt in tabernaculo Ecclesiæ militantis, videlicet, perfectos & imperfectos. Viri autem perfecti sunt quasi cortinæ, qui scilicet de quatuor coloribus, id est, quatuor prædictis virtutibus componuntur. Vide supra capite præcedenti. Qui scilicet decem dicuntur, eo quod decem mandatorum opera prosequuntur. Dicuntur etiam habere octodecim cubitos longitudinis, qui numerus constat ex duodecim & sex, ad denotandum, quod duodecim articulos fidei debent credere, & sex misericordiarum opera facere. Quatuor etiam cubitos habent latitudinis, in quantum isti solent quatuor evangelicorum consilia adimplere. Isti etiam ansulas hyacinthinas, id est, bonas & cælestes affectiones habere noscuntur, quibus annulis aureis, id est, desiderijs charitativis mediantibus sibi invicem per pacem & concordiam ununtur, & per perfectam amicitiam conjunguntur. Unde Job. 41. *Vna uni conjungitur, & nec spiraculum quidem incedit per eas.* Viri autem imperfecti, rudes & incompositi designantur per saga hispida atque grossa, qui bene per numerum, qui transgreditur decalogum, id est, per undenarium designantur, pro eo quod isti mandata plerumque transgrediuntur, triginta tamen habent cubitos longitudinis, pro eo quod fidem credunt simpliciter Trinitatis, quatuor vero cubitos in latitudine habuisse dicuntur, pro eo quod quatuor Evangeliorum doctrinam simpliciter profitentur. Isti ergo erant exterius opertorium, quod plus quam cortinæ ventis & pluvijis erat expositum, pro eo quod tales simplices agriculturis & laboribus exterius exponuntur. Cortinæ vero, id est, perfecti viri, scilicet, religiosi & clerici, intus ad contemplationis officium retinentur. Ista autem saga simul junctæ dicuntur esse, pro eo quod tales per charitatis jūcturam debent se invicem colligare. Quia breviter, sive sit cortina, sive sagum, id est, sive sit quis perfectus, sive imperfectus, vel laicus, vel religiosus, vel sæcularis, contemplativus vel activus, per charitatem debet simul jungi, & per pacem & concordiam copulari. Unde dicitur Lucæ 11. cap. *Pueri mei mecum sunt in cubili.*

¶ Vel dic, quod quatuor opertoria tabernaculi, scil. cortinæ, saga, pelles rubæ, pelles hyacinthinæ significant quatuor fidelium status. Cortinæ enim significant virgines & innocentes, Saga designant pœnitentes & eremitas; pelles rubæ martyres, & pro Christo sanguinem fundentes; pelles vero hyacinthinæ confessores & doctores, & cælestia contemplantes.

¶ Præcepit Dominus fieri tentorium in introitu tabernaculi à parte orientis, id est, velum aliud de quatuor prædictis coloribus, scil. purpura, cocco bis tincto, hyacintho, & bysso retorta, præcepitque fieri quinque columnas de lignis Sethim, ipsasque auro vestiri præcepit, ipsarum capita mandavit fieri aurea, bases æneas, velumque ante columnas appendi & duci præcepit.

¶ Dic, quod istud tentorium intelligitur lex divina, vel etiam sacra scriptura, quæ scil. ex quatuor constat coloribus, eo quod quatuor exponitur intellectibus, quinque vero columnæ patres veteris testamenti, & omnes Judæos designant, qui quinque librorum Moysis doctrinam confitentur, & tenent, qui sc. de lignis Sethim, id est, fortes & imputribiles fuerunt, & auro tecti dicuntur, pro eo, quod per sapientiam splenduerunt. Isti ergo sunt, qui in introitu tabernaculi, id est, in principio Ecclesiæ militantis fuerunt tentoria, id est, legis divinæ sustentatores, sed pro certo modo sunt ipsius improbi desertores, quia scilicet Judæi primitus fuerunt boni, nunc vero mali & obstinati sunt facti, & propter hoc bene dicitur, quod istæ columnæ habuerunt capita aurea, id est, bonum principium & ingressum, bases autem habuerunt æneas, in quantum habent reprobum terminum & egressum. Caput enim aureum in bases æneas terminatur, quando qui bene incipit, minus bene finitur. Ideo Judæis potest dici illud Apostoli: *Sic stulti estis insati,* Galat. 3. *ut cum spiritu coeperitis, carne consumamini.*

¶ Vel dic, quod quinque columnæ significant prælatos vel prædicatores, qui sc. quinque sensus corporales bene cohibent & regunt, quinque libros Moysis spiritualiter intelligunt & exponunt, Christi quinque vulnera devote meditantur & recolunt. Unde de Matathia, qui Christum designabat, dicitur, *quod ipse habebat quinque filios.* 1. Machab. 2. Isti etiam columnæ dicuntur, pro eo quod ipsi ad modum columnæ per stabilitatem firmi, per veritatem pleni, per justitiam recti, per patientiam tribula-

tribulationem scripti, per exempla sanctorum imaginibus picti esse tenentur, ut per eos alij in fide & moribus firmiter sustententur. Ps. 74. *Ego confirmavi columnas ejus.* Igitur dico, quod ante tabernaculum Ecclesie debent quinque columnae, id est, praelati & praedicatores stare, & tentorium scripturae, legis, vel etiam Dei sustinere, ita quod capita eorum, id est, principia debent esse aurea, scilicet per sapientiam, bases vero, id est, fines debent esse aerei, per doctrinam & eloquentiam. In principio enim est sapientia colligenda, tandem vero doctrina & eloquentia est habenda. Aurum enim sapientiam significat, aes vero, quod sonorum est, eloquentiam significat, sicut de statua Nabuchodonosor Dan. 2. dicitur, quod *caput habuerat aureum, ventrem vero habebat aereum.* Velum ergo in talibus columnis debet dependere, id est, innocentia & munditia, pro eo scilicet, quia praedicator & praelatus tenentur praeter alios mundi, casti, & innocentes esse. Unde Ezech. 27. *Byssus varia de Aegypto tecta est tibi in velum.* Contrarium tamen, pro dolor, potest hodie dici de multis, juxta illud Matth. 27. *Velum templi, id est, castitas, scissum est a summo usque ad deorsum.* Capitalum vigesimum septimum. Textus. Facies & altare de lignis Serhim.

MORALITATUM CAP. XIX.

Praecipit Dominus fieri altare holocaustorum, sc. prope ingressum tabernaculi ad orientem, in tantum, prout dicit Comestor, quod sacrificantes poterant videre ad exteriora tabernaculi, scilicet usque ad velum. Erat enim istud altare ad modum unius arcae quadratae factum, & quatuor ligneis parietibus, scilicet de lignis Serhim compositum, laminis aereis circumquaque vestitum. Erat etiam quinque cubitorum in longum, & quinque cubitorum in latum, trium vero cubitorum interius concavum, inane, & vacuum, & non solidum, in quatuor angulis quatuor recurvis cornibus ex ipso procedentibus insignitum, & quatuor circulis aereis ex utraque parte, quibus vectibus impositis portaretur, ornatum. Infra vero erat craticula ferrea, quae in medio pendebat. A parte vero orientis erat in altari fenestula, per quam ligna imponebantur, & ignis fiebat: quae sc. sacrificia, id est, carnes impositas comburebat. Ignis etiam ibi jugiter ardebat. Et sicut dicitur Lev. 6. *Sacerdos ipsum de lignis impositis per dies singulos nutrebat.*

Igitur dicamus moraliter, quod altare significat virum justum, vel etiam cor & mentem seu conscientiam viri justii. Et primo quidem illud debet esse ante tabernaculum Paradisi, per contemplationem & affectionem. Debet esse de lignis Serhim incremabilibus & imputribilibus per patientiam, per perseverantiam, & per durationem. Debet esse factus ad modum arcae per charitatem, capacitatem, & contentionem, quia scilicet, charitas continet intra se Deum & proximum. Debet esse concavum per profundam humilitatem & subjectionem. Debet esse vacuum per spiritualem paupertatem, & terrenorum abdicationem. Debet esse non solidum per sanctitatis praesumptionem, sed potius inane per timorem, & per sui ipsius iudicium, sc. quantum ad propriam reputationem. Debet esse laminis aereis vestitum per sonorum aliorum reprehensionem, ad bonorum vocationem & praedicationem. Jo. 1. Ad istud enim lonare pertinet alios ad justiciam praedicando trahere & vocare, exemplo Philippi, qui vocavit Nathanaelem, & Martha, quae vocavit Mariam. Joan. 11. Unde Hier. 48. *Cor meum ad Moab quasi fistula aëris sonabit.* Istud altare quatuor debet habere cornua, id est, quatuor virtutum cardinalium laudem & gloriam, quae sc. ex eo debent esse procedentia, in quantum cornua suae virtutis & gloriae insunt ei propter propriam justitiam, non propter hypocrisim aut fallaciam. Recurva debent esse, id est, in se reflexa per sui reductionem ad propriam conscientiam, id est, per omnis elationis repressionem & temperantiam. Quatuor debet habere annulos, id est, quatuor evangelicorum doctrinam & scientiam, & sic quadratum debet esse per stabilitatem & constantiam, quia revera cornua justorum, id est, gloria & honor eorum, de quibus in Ps. 74. dicitur: *Exaltabuntur cornua iusti:* debent ab ipso & a propria virtute & justitia procedere, & nunquam ad mundi laudem se extendere, sed in se ipsam ad conscientiam reflectere, & in seipso quiescere, & abscondendo suam justitiam se curvare: decor n. tabernaculi erat sub sagis, & omnis gloria filiae regis ab intus. Unde dicitur Ps. 17. *Constituete diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.* Unde illud Aug. in ser. *Tunc unusquisque tantum in seipso habebit gloriam, & non in altero.* Item istud altare debet habere craticulam ferream ad modum retis, id est, dolorem

contritionis, quae tamen debet suspendi catenulis spei, veniae, & remissionis. Debet habere fenestram ab oriente, id est, aperturam fidelis & discretionis, ut sc. ibi recipiantur ligna bonae doctrinae & exemplaris alienae conversationis, & ut sic ibi accendatur ignis divinae charitatis & dilectionis, & ut sic ibi crementur & castigentur carnes cujuscunque carnalis delectationis, homoque in altari proprii cordis de seipso faciat holocaustum spiritualis oblationis, de quo in Ps. 50. dicitur. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Craticula enim, supra quam carnes assantur, dolorem contritionis designat, quae ad modum retis oculata dicitur, eo quod purgati quasi spirituales feras involvit, & districte venatur & ligat. Hanc catenam spei & divinae misericordiae sustinent, ne per desperationem cadant, exemplo S. Laurentij, qui dicebat in craticula: *Deum non negavi.* Item necesse est, quod istud altare cordis habeat debitas dimensiones virtutum, ut sc. habeat quinque cubitos in longitudine, id est, quinque plagarum Christi memoriam & compassionem; quinque cubitos in latitudine, id est, quinque sensuum corporalium debitum regimen & cohibitionem; tres vero cubitos in latitudine, id est, Sanctae Trinitatis fidem, vel trium virtutum theologicarum ordinem & perfectionem. Talibus ergo circumstantiis debet esse edificatum altare cordis nostri, & talibus virtutibus praeparatum, ut ibi fiat sacrificium bonorum operum Deo gratum. Unde Gen. 35. *Edificavit Iacob altare ibi Domino, appellavit nomen loci illius domus Dei.* In isto ergo altari, id est, in corde & conscientia viri justii debet ignis charitatis perpetuo vivere, & nunquam ibi deficere. Quod ut melius fiat, sacerdotes, & praelati, & praedicatores debent ligna, id est, exempla & documenta, vel etiam subventionis & elemosynarum beneficia continue ministrare, ut sc. possint istum charitatis ignem in malorum cordibus enutrire. Lev. 6. *Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna per singulos dies.* Et sic vectes recti immittebantur ab utraque parte in angulis altaris, quibus portabatur altare, sic vere justus debet habere duplicem vectem, id est, duplicem justitiae rectitudinem, unam sc. ad praemiandum bonos, aliam ad puniendum malos, & hoc a dextris, & a sinistris, id est, indifferenter, respectu divitum, & respectu pauperum, sine acceptione personarum, ut sic a ministris, id est, Angelis in caelum facilius deferatur, quia revera isti duo vectes, id est, duplex justitia, quando in annulis affectionum cordis inseritur & radicitur, facit hominem in caelum portari, & coram Deo ab Angelis praesentari, & etiam in praesentia principum & magnatum per famam & opinionem deferri, & in statu suo debito sine offendiculo sustineri. Ps. 90. *In manibus portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum.* Lapidem dico, id est, ad damnationis duritiam.

Circa altare holocaustorum erant multa instrumenta necessaria, sc. vectes ad altare portandum, forcipes ad ignem praeparandum, & faciendum ignium receptacula, ad ignem ad altare thymiamatis deferendum, lebetes ad cineres colligendum, fuscinae seu tridentes ad carnes sacrificiorum super ignem regendum, & ordinandum, nec non ad eas de caldario extrahendum.

Sic vere circa altare cordis nostri multa instrumenta spiritualia, id est, multae virtutes necessariae esse probantur. Et primo quidem forcipes, quae significant dolorem contritionis, quae sc. duo habet more forcipis brachia, in quantum dolet de commissione mali, & de omissione boni. Unum ergo clavum in medio, id est, spem veniae seu propositum non reiterandi Hier. 17. *Duplici contritione contene eos Domine.* Secundo debent ibi esse receptacula ignium, quae significant memoriam charitatis sanctorum Martyrum, & maxime S. Laurentij, & aliorum igne pro Deo combustorum. Vel etiam memoriam ignis, id est, passionis Christi & aliorum. Dicitur ibi tertio, fuscinae seu tridentes, quae significant virtutem divini timoris, & etiam exterioris carnis afflictionem, qui sc. timor & poenitentia carnes, id est, carnis voluptates solent pungere, & eas de caldario concupiscentiae extrahere, & in ignem spiritualis contritionis concremare. Et etiam tres dentes habere dicitur, in quantum poenitentiae tres partes tenere probatur, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, quibus sicut quibusdam dentibus carnes, id est, carnales de caldario diaboli extrahuntur. Quarto necessariae sunt lebetes, quae significant memoriam mortis, quia scilicet cineres nostrae resolutionis debent per memoriam recolligi, & in loco mundo, id est, munda conscientia reponi. Quinto ibi sunt necessarij vectes ad ipsum portandum, scilicet spes aeternae salvationis, quae scilicet, duplex est, in quantum, scilicet, necesse est sperare

D sperate evasione penæ inferni, & acquisitionem gloriæ Paradisi. Et sic si altare cordis nostri habet ista quinque instrumenta, scilicet dolorem & contritionem passionis Christi, & sanctorum recordationem, pœnitentiam seu carnis macerationem, mortis nostræ considerationem, salutis futuræ spem & affectionem, digne poterunt ibi sacrificia spiritus contribulati offerri, & bona opera Domino immolari, & igne charitatis & sancti Spiritus concremari. Ita quod tunc poterimus Domino dicere illud Psal. 25. *Lavabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine.*

¶ Vel si vis, dic, quod alter est vir justus, ad immolationem bonorum operum spiritualiter Domino dedicatus, &c. per omnia sicut supra.

¶ Vel si vis, dic in malo, quod altare potest significare malum principem, vel prælaturam, in quo, vel per quem carnes aliorum cremantur, & pœnis & afflictionibus affliguntur. Isti ergo habent multos subservientes sibi, & primo quidem forcipes, i. pravos ballivos, qui non conantur, nisi per ignem rapinarum, i. exactio-num & accusationum succendere. Alij vero sunt ignium receptacula, i. iudices vel majores, qui accusationes acceptas solent audire & recipere, & ad majores referre. Alij vero sunt sicut fuscinae, i. mali determinatores, qui carnem, i. subditorum substantias habent extrahere & rapere. Alij sunt sicut lebetes, sc. notarii vel consiliarii, qui cineres habent servare, i. memoriam accusationum habent inregistrare, ut non obstante punitione jam facta, possint alios, si necesse sit, ipsos propter hoc iterum impugnare. Finaliter autem veniunt alij qui sunt sicut vectes qui portant eos, i. adulatores & mali confessores, qui scilicet istos non solent corrigere, sed potius supportare, & mala facta eorum vel dissimulare vel commendare, & sic solent eos suaviter transducere ad infernum & reportare. Unde Zach. 5. *Quo ista deferunt amphoram? Et dixit ad me, ut edificetur ei locus in terra Sennaar.* Et sic igitur istud altare diaboli multis malis instrumentis instruitur, & à multis ac malis familiaribus frequentatur. Istud est ergo altare cornutum per superbiam; inane per vanam gloriam; vacuum per virtutum carentiam, æreum & sonorum per jactantiam & per impatientiam, igne repletum per avaritiam, carnibus comburendis aptatum per carnalem luxuriam, &c. Vide textum cap. præcedenti. Ideo de templo & altaribus, i. de moderna Ecclesia & multis malis principibus potest dici illud Mar. 6. *Templum luxuria plenum erat & comessationibus, & altare illicitis, quæ lege prohibebantur plenum erat.*

¶ Vel dic quod altare significat Ecclesiam, quæ debet habere quatuor angulos, quatuor cornua &c. Pone omnia quæ sunt supra cap. præcedenti. Et circa se debet habere instrumenta, id est, multarum personarum genera, scilicet, forcipes, id est, prædicatores, qui ignem charitatis habent facere in alijs, ardere & lucere, quæ habent duo brachia, id est, scientiam utriusque testamenti cū uno clavo, id est, consonantiam utriusque. Ignium receptacula sunt illi, qui ignem tribulationis Christi & martyrium, ignemque infernalium tormentorum recolunt. Lebetes sunt illi, qui cineres propriæ mortis accendunt. Fuscinae sunt boni iudices, qui carnes, id est, carnales pungunt & extrahunt, de caldario peccati. Vectes vero, qui omnia supportant, sunt prælati, qui altare Ecclesiæ sustinent atque portant. Omnes autem isti debent esse ærei, id est, firmi & solidi, in quantum in bono semper perseverare debent. Unde Job 27. *Nunquid cum eo fabricatus es calos, qui solidissimo quasi are fundati sunt.* Talia ergo instrumenta, id est, tales personæ, debent altare domini, id est, Ecclesiam frequentare, dicentes illud Psal. 42. *Introibo ad altare Dei, ad Deum qui latificat juventutem meam.*

¶ Cum Dominus duo altaria fieri mandasset, sc. altare holocausti & thymiamatis, primum exterius, ubi carnes immolabantur & cremabantur; secundum, scil. infra tabernaculum, ubi incensum thymiamata adolebantur, sic tamen fiebant, & de altari exteriori portabatur ignis ad interius, ut ibidem adoleretur incensum. ¶ Sic vere cum Dominus ordinaverit duo altaria, i. duplicem Ecclesiam, scil. militantem, ubi carnes nostras habemus per pœnitentiam comburere & affligere; & interiorem, quæ est, in tabernaculo Paradisi, id est, Ecclesiam triumphantem, ubi thus orationis & thymiamata odore devotionis Domino offeruntur. Istud tamen verum est, quod ignis charitatis & dilectionis de exteriori transfertur ad interiorem, & de altari holocaustorum ad altare thymiamatum & odorosorum;

Pet. Berchorij super Biblia.

quia scil. *charitas* secundum Apostolum 1. Cor. 13. *nunquam excidit*, imo illa eadem, quæ hic in cordibus fidelium incipit, ibi durat & perficitur, & quæ in Ecclesia militante nascitur, in triumphante completur. Et nota si vis, quod multa fuerunt, quæ istam duplicem Ecclesiam significabant. scil. Primo desertum & terra promissionis. Secundum tabernaculum in deserto laboris, & templum tandem factum in loco pacis & quietis. Tercio ipsum tabernaculum significat utramque, videlicet, quantum ad duas suas partes, scilicet. sancta, & sancta sanctorum. Quarto duo altaria, sicut hic. Quinto atrium exterius, & tabernaculum interius, sicut hic patebit, & multa alia &c.

¶ Veldic, quod talis dualitas significat duplicem statum Ecclesiæ militantis, sc. statum laicorum, qui est exterius; & statum clericorum, qui est interius. Vel etiam duplicem clericorum statum sc. clericos sæculares, & clericos regulares.

¶ Vel, dic, quod ista sunt duo mandata charitatis, vel etiam duo testamenta, quorum sc. unum est altero præstantius, & unum se habet ad proximum sicut exterius, aliud ad Deum sicut interius. De testamento etiam, vetus se habet sicut exterius & præcedens, quantum ad sensum literalem. Novum vero sicut interius & dignius & succedens, quantum ad intelligentiam spiritualement. Ista sunt etiam duo Cherubin &c. Et breviter sicut dicitur Matt. 22. *In his duobus pendet tota lex & Propheta.*

¶ Præcepit Dominus fieri atrium juxta tabernaculum ad meridiem centum cubitorum in longitudine, quadraginta cubitorum in latitudine compositum, scil. de tentorijs & columnis: Erant autem tentoria per circuitum de bysso retorta, quæ scil. per circuitum super columnas stabant, & à summo quinque cubitis dependebant. In circuitu vero ab utroque latere centum cubitis, & ab utroque capite quinquaginta circumibant. Ab utroque latere viginti columnæ laminis argenteis coopertæ, capitibus argenteis cum cælaturis varijs adornatæ, basibus autem æreis sustentatæ, & in altum quinque cubitis mensuratæ. In latum vero decem columnæ statuebantur, quatuor in introitu orientali cæteris præminebant, in quibus quoddam velum de prædictis quatuor coloribus ponebatur.

¶ Dic, si vis, quod atrium juxta tabernaculum significat religionem juxta Ecclesiæ sanctæ sedem. Columnæ ejus significant prælatos. Cortinæ vero seu tentoria significant subditos. Debent ergo istæ cortinæ esse de bysso retorta, propter candorem & nitorem duplicis castitatis. Debent circumdare atrium religionis per officium bonæ sedulitatis. Debent dependere à columnis, id est, à prælato per subjectionem omnis humilitatis. Debent habere quinque cubitos in altum, per quinque sensuum custodiam. Debent habere centum cubitos in longum, id est, perfectam perseverantiam. Debent habere quinquaginta cubitos in altum, id est, in jubilæi seu æternæ quietis spem & lætitiā. Ante vero inter eos debet esse velum depictum, id est, pictura totius honestatis, quæ quatuor colorum, id est, quatuor virtutum cardinalium habet pulchritudinem & decenciam, quod de istis religiosis possit dici illud supra cap. præcedenti, ubi dicitur: *Facies cortinas de bysso retorta, hyacintho & purpura, coccineoque bis tincto variatas.* Columnæ autem istæ, sc. prælati, vel perfectiores & firmiores religiosi debent esse vestiti lamina argentea per puræ intentionis nitorem, basi vero ærea per constantis firmitatis vigorem, quinque cubitorum altitudinis per quinque sensuum custodiam & tenorem, cælaturas etiam virtutum debent habere per bonorum exemplorum ostensionem & splendorem. Inter ipsos etiam prælatos debent esse quatuor altiores, id est, aliqui alijs eminentiores & perfectiores. In quibus sc. velum variatum, diversarum virtutum, id est, regula, lex, vel disciplinæ observantia debet principaliter pendere per omnimodam justiciam & rigorem, ut sic cuilibet tali columnæ, id est, cuilibet prælato vel ecclesiastico solido vel firmo dicatur illud Hier. 2. *Dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum super omnem terram, & præliabuntur adversus te, & prevalere non poterunt.* In tabernaculo erant columnæ in tribus locis, id est, quatuor interius in sanctuario, quæ sustinebant velum. Item quinque exterius in tabernaculi ostio, quæ sustinebant tentorium. Item sexaginta fores in atrio, quæ sustinebant cortinarum byssinarum ambitum. Istud tamen adverte, quod primæ quatuor columnæ sanctuarij, quæ erant quatuor, erant deauratæ cum capitibus aureis, & bases habebant argenteas. Secundæ, quæ erant columnæ tabernaculi, quæ erant quinque, erant deauratæ cum capitibus aureis, & bases habebant

bant aureas. Tertiae columnae atrij erant aereae indutae cum capitibus aereis, & bases habebant aereas. Ubi advertendum, quod columnae quanto erant in loco digniori & secretiori, tanto erant numero pauciores, sed tanto erant numero pretiosiores, quod patet, quia primae columnae sanctuarij non fuerunt plus quatuor, tabernaculi quinque, atrij sexaginta. Primae etiam bases habebant argenteas. Secundae aureas. Tertiae totae aereae vel aereae fuerunt. Igitur dicamus, quod columnae significant viros justos. Unde Apoc. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Sed pro certo secundum quod sunt tres locorum distinctiones, secundum hoc sunt istarum columnarum, scilicet justorum diversae conditiones, & ideo cum tria sunt praecipue justorum loca, scilicet sanctuarium, paradisus, tabernaculum exterius, id est religio, atrium, id est, Ecclesia saecularis, constat, quod pauciores sunt in primo, quam in secundo & tertio, & in secundo, quam in tertio, quia scilicet in sanctuario Paradisi non sunt, nisi quatuor, id est, nisi illi, qui quatuor Evangeliorum doctrinam tenuerunt, qui quatuor virtutes cardinales habuerunt, & qui quatuor dotes corporis meruerunt. in tabernaculo perfectionis seu perfectae religionis sunt plures, scilicet quinque, scilicet omnes illi, qui quinque sensus debite cohibere noverunt, vel qui quinque libros Moysis spiritualiter impleverunt. Vel qui Christi quinque vulnera in memoria tennerunt. In atrio autem Ecclesiae sunt sexaginta, id est, generaliter omnes illi, qui sexies decem habent, id est, qui sex pietatis opera habent. Vel qui sex diebus bonos labores sustinent, etiam qui denarium decalogi bene vivendo complent. Istud igitur est verum, quod primi sunt pretiosiores secundis & tertijs, & secundi tertijs, licet plures sint tertijs quam secundi, & secundi etiam quam primi, quia scilicet plures continet Ecclesia, quam continet patria, & plures habet saecularium conditio etiam quam perfectionis religio. Esa. 54. *Multi filij deserte magis, quam ejus, quae habet virum.* Et Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Cap. 26. & 27.

Sicut patet hic & in cap. praecedenti, fuerunt tria vela de quatuor coloribus preciosis facta, scilicet bysso retorta, cocco bis tincto, purpura & hyacintho, scilicet unum quod pendebat ante arcam sanctuarij, Secundum, quod pendebat retro mensam & candelabrum, scilicet ad tabernaculi introitum. Tertium pendebat super quatuor altas columnas ad atrij exterioris ingressum.

Sic vere cum Ecclesia militans habeat tres partes, scilicet, sanctuarium, tabernaculum, & atrium, id est, religionem, quae debet esse sanctuarium sanctitatis cum arca clausae humilitatis, & altari divini cultus; orationis & bonitatis. Item Ecclesiam quae debet esse tabernaculum, quae debet continere mensam pietatis & candelabrum doctrinae & veritatis. Item saecularium statum, qui debet esse atrium exterius, qui scilicet debet habere columnam scilicet fidei firmitatem, & tentoria byssina, id est, conscientiae & munditiae puritatem. Illud tamen est verum, quod in utroque statu, gradu & loco inveniuntur vela picta & coloribus preciosis conscripta, id est, viri perfecti, quatuor cardinalibus virtutibus adornati, quia scilicet, & apud religiosos & apud clericos, & apud laicos possunt vera quadricoloria reperiri, & viri virtuosi honesti quotidie intueri sicut patet, quia de quolibet statu fuerunt martyres & etiam confessores, sicut dicit Apostolus Roman. 3. *Nunquid Iudaorum tantum est Deus? Nonne & gentium? imo etiam gentium,* quasi diceret, non potest unus status contra alium praesumere, quia ubique potens est Deus suam gratiam influere, & sua vela quadricoloria seminare.

Vel dic, quod ista tria significant tres salvandorum status scilicet continentes praelatos & conjugatos, vel religiosos, doctores & laicos, &c. sicut supra.

Vel dic, quod ista tria, scilicet, tabernaculum, Sancta, & Sancta sanctorum, significant tres salvandorum status, scilicet, statum poenitentiae, statum iustitiae, & statum gloriae, exemplo civitatis Hierusalem, quae primo fuit dicta Jebus, id est, conculcatio, quo ad ecclesiae poenitentes: tandem Salem, id est, pax Ecclesiae quo ad justos: tandem Hierusalem, id est, visio pacis ecclesiae quo ad beatos. Et sic quo ad ista tria sumunt aliqui illud Esaiae c. 30. *Si revertimini & quiescat is, salvi eritis.* Reverti enim significat poenitentiam, quiescere iustitiam, in qua scilicet homo quiescit a vitijs in conscientiae tranquillitate, salvatio autem significat gloriam, salvi inquit eritis. Et si vis dilata sicut supra eodem modo.

Vel dic, quod ista vela quae egressu super columnas stabant, significant praelatos, qui custodiunt Ecclesiarum ingressum in quantum scire debent qui ingreditur vel qui exit. Isti ergo sive

in religione sive in mundo, sive Ecclesia debent esse virtutibus cardinalibus decorati.

¶ Nota, quod tabernaculum nullum habebat ostium, immo ab oriente erat apertum, ubi pendebat unum coloratum velum.

¶ Sic vere ecclesia quae non claudit gremium poenitenti, semper se debet & intrantibus & redeuntibus & indigentibus aperire, & nulli beneficium vel misericordiam denegare.

¶ Vel dic, quod justus debet esse apertus sacerdoti per confessionem, & pauperi per eleemosynam, hospitalitatem & compassionem, omnibus dans per nullam fictitiam involutionem, dicens illud Job. 31. *Foris non mansit peregrinus, viatori ostium meum manifeste patuit.*

† Hic dicitur, quod in atrio quantus erat paries aquilonaris, tantus erat australis. in quo notatur, quod in Ecclesia debet esse nulla personarum acceptio, & quod tantum debet reputari, & ita bene promoveri pauper ut dives, rusticus ut nobilis &c. Item sicut omnes columnae atrij ejusdem erant fabricae vel schematis, etiam omnes tabulae vel cortinae, quia scilicet omnia, quae erant in tabernaculo, inter se erant similia & conformia in genere suo. Sic vere in tabernaculo Ecclesiae illi, qui sunt ejusdem professionis & gradus, debent esse ejusdem conformitatis & status, ut scilicet in moribus & habitibus inter se conveniant, & omnia in unum concurrant. Unde in cap. praecedenti dicitur, quod una mensura erat sagorum omnium. Et in Apoc. 25. dicitur, quod *latera civitatis erant aequalia*, quod tamen est hodie contra multos, qui scilicet tam in Ecclesia, quam in religione alijs non curant esse in bono similes, sed magis in moribus & in gestibus sunt ipsis dissimiles & diffformes, & potissime bonis personis, quae eos in suis statibus praecesserunt. Contra quos dicitur Daniel 7 *Bestia, quam vidi dissimilis erat illis bestijs, quas ante videram.*

¶ Paxilli & omnia vasa altaris erant aerea, dicitur hic. In quo & omnes paxilli, qui tabernaculum Ecclesiae mediantibus charitatis funibus per stabilitatem firman, id est, praelati, vasaque alia, id est, religiosi vel clerici debent esse aerei per confessionem, praedicationem, & gratiarum actionem sonori &c.

¶ Et nota, quod paxilli in tabernaculo erant necessarii ad suspendendum & dilatandum seu extendendum, ad stabiliendum seu figendum. Sic vere praedicatores vel praelati debent alios per contemplationem & spem coelestium sursum suspendere, dicentes illud Apostoli Coloss. 3. *Quae sursum sunt, quae vultis.* Ecclesiam augere & extendere, & etiam per charitatem dilatare & diffundere, dicentes illud Esa. 54. *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende.* Debent etiam & Ecclesiam & personam figere, & in fide & in moribus confirmare, & statum eorum spiritualiter & temporaliter solidare, dicentes illud: *Longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida.* Et de tali paxillo dicitur illud Esa. 22. *Figatur paxillus in loco fideli,* q. d. talis paxillus debet esse in fide & in fidelitate fixus, ut alios melius figat & firmet.

¶ Per dominum dictum est Moyli sic: *Pracepe filiis Israel ut afferant mihi oleum olivarum purissimum, piloque contusum, & ardeat lucerna in tabernaculo meo jugiter extra velum, & collocabant eam Aaron & filij ejus per dies singulos usque mane. In vespere autem accendebatur lucerna in tabernaculo, & per totam noctem ardebat & tabernaculum illustrabat. In mane vero adveniente lumine exstinguebatur.*

¶ Per oleum in sacra scriptura intelligitur eleemosyna vel quodlibet opus pietatis, quia sicut oleum alijs liquoribus supernaturat, lapsos confortat, esurientes cibatur, lumini pabulum praestat, tumores sedat, pugnatore inungit, & ex amara radice olivae surgit. Sic eleemosyna alijs bonis operibus supernaturat, & praevaleret, lapsos & esurientes reficit & refovet, lumen boni exempli alijs praebet, tumorem alienae superbiae contra se foedat, & ad pugnandum contra diabolum summe juvat: dum tamen ex radice amara, id est, ex cordis dolore & compassione procedat, ut sic homo prius mentem super pauperem effundat quam manum ad subveniendum extendat. Dico igitur, quod Moyses, id est, praelatus vel praedicator debet praecipere filiis Israel, id est, Christi fidelibus, quod ipsi offerant oleum domino, id est, opera pietatis, & quod inde fiat lucerna bonorum exemplorum in tabernaculo Ecclesiae militantis, quam scilicet Aaron & subditi ejus, id est, Ecclesiastici viri debent praecipue accendere, & per eleemosynarum subventionem quam faciant, debent totum tabernaculum Ecclesiae, lumine bonorum exemplorum decorare, & aliorum oculos illustrare, quia scilicet tempore nocturno, id est, in tempore tribulationis & paupertatis debet praecipue fieri, quia scilicet, quando dies prosperitatis vel fertilitatis evenit, tunc potest illa lucerna intercipi & secludi, quousque iterum noctem id est,

id est, tempus necessitatis contrigerit sub inferri, quia scilicet, iusti debent in nocte, id est, in necessitate tempore eleemosynas facere, de die vero, id est, quando non est necesse, possunt sine periculo abstinere. Unde prov. 31. *Non extinguetur in nocte lucerna eius.*

¶ Vel dic, quod lucerna eius significat fidem, quæ vero sole oriente extinguitur, quia fides evacuabitur lumine patescente, & à splendore veritatis quæ erit in gloria, absorbebitur. In nocte enim hujus vitæ necessaria est lucerna fidei. Tunc enim cum æterna dies effulserit, non erit necesse credere, sed cuncta clara luce poterimus cognoscere & videre Esa. 60. *Non erit tibi sol amplius ad lucendū, nec splendor ignis illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucē sempiternā &c. Nō occidet ultra sol tuus, & luna tua nō minuetur.*

¶ Hic venit notatum quod mons oliveti antiquitus mons trium luminum vocabatur, pro eo quod ibi nascebatur oleum quo luminaria nutriuntur, & pro eo quod ibi refulgent luminaria templi, & pro eo quod ille mons ratione altitudinis à sole plus cæteris illuminabatur. Sic vere tria lumina sunt animæ necessaria, sc. lux scientiæ, quæ per oleum, lux gratiæ, quæ per lumen templi, lux gloriæ, quæ per lumen loci notantur.

Capitulum vigesimum octavum. Textus. Præceptum est Moyfi, quod applicaret ad se Aaron.

MORALITATUM CAP. XX.

Præceptum est Moyfi quod applicaret ad se Aaron & filios ejus de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungerentur. Nu. 6. præcipitur, ut Levitæ de medio aliorum separentur & oblari Domino consecrentur.

E ¶ Sic aliqui sacerdotio habent fungi, & in statu religionis vel Ecclesiæ domino consecrari, & sibi specialiter dedicari, sicut est Aaron & filij ejus, & etiam omnes Levitæ. Hoc est dictum, quod Episcopi & clerici, & quicumque religiosi & ecclesiastici, debent ante omnia separari de medio aliorum, per sanctæ vitæ singularitatem, & per præstantiorem sanctitatem & bonitatem, & etiam ad literam per status & morum, & etiam per habitus & gestus & societatis difformitatem, quia scilicet isti debent alijs meliores esse, & sic se debent à communi via & vita aliorum separare. Unde Petro dictum est Joan. 21. *Diligis me plus hijs.* Matth. 5. Apostolis etiam dictum est: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.* Munera autem, quæ misit Jacob, leguntur fuisse de optimis frugibus terræ. Cantic. 6. *Lectulum etiam Salomonis ambijisse leguntur fortissimi de fortibus.* Sic & isti sicut separentur de sæcularibus in status professione, ita & separentur in morum perfectione. Unde dicitur Nehem. 16. *Separamini de medio multitudinis.* Isti debent ad Moysen, id est, ad prælatum superiorem applicari per examinationem, ut scilicet cognoscat istorum scientiam, vitam, & discretionem, & si digni sunt ascendere ad hujusmodi prælationem, quia scilicet illi, si essent luscii, mutilati, & male formati, à sacerdotio repellebantur, & ideo applicabantur & examinabantur. Sic viri Ecclesiastici, si sunt in moribus male formati, à ministerio beneficiorum & officiorum Ecclesiasticorum debent repelli, & ideo necesse est eos ad superiores applicari, & diligenter examinari Ex. 29. Unde Aaron & filios ejus applica ad tabernaculi ostium. Hic enim agitur de vestibus sacerdotum.

¶ Veruntamen sicut dicit Comestor, & sicut elicitur ab hoc loco, minores sacerdotes & majores, quædam habebant communia, & quædam differentia vestimenta. Unde ait generaliter quod omnes sacerdotes quatuor vestimentis utebantur. Quicumque enim sacerdos primo & ante omnia aqua manus lavabat, deinde femoralia linea induebat, quibus immixtis pedibus & strictis circa renes pudibunda celabat, quod quidem indumentum solum usque ad genua descendebat. Tandem vero induebatur tunica linea longa usque ad talos protensa, & corpori & brachijs adaptata. Postea vero habebat baltheum seu cingulum quatuor digitis latum, floribus purpureis, coccineis & hyacinthinis intextum, quo scilicet sacerdos cingebatur, & quo tunica linea ne deflueret stringebatur. Quartum vero indumentum erat tiara, quæ quasi medietatē capitis operiens, vittis erat tiara, quæ quasi medietatē capitis operiens, vittis erat undiq; circumstricta, & quodā byssino velamine usq; ad barbā desuper cooperta. Istis ergo quatuor ornamētis sacerdotes minores induebantur, & quando ministrabant in tabernaculo parabantur.

¶ Revera isti possunt communitatem sacerdotum nostrorum, & generaliter omnium Ecclesiasticorum significare, quia

Pet. Berchorij super Biblia.

pro certo isti debent & ante omnia femoralia linea, quibus genitalia tegebantur, id est, virtutem purissimæ castitatis habere, quæ scilicet, & renes, & genua & omnes actus venereos debet regere & stringere, & ne turpitudine alicujus inhonestatis appareat, ante omnia debet castitas operire. Item isti debent habere tunicam lineam longam exterioris honestatis, quæ usque ad pedes, id est, usque ad finem vitæ attingat per perseverantiam continentiæ & longanimitatis, ut sic de ista duplici veste linea, femoralibus, & tunica, id est, interiori castitate & exteriori honestate & munditia dicatur illud Lev. 6. *Tunica lineæ vestietur sacerdos, femoralibus lineæ verenda celabit.* Item isti debent habere baltheum seu cingulum picturatum de quatuor pretiosis coloribus factū, & quatuor virtutū cardinaliū ligaturam, quibus scilicet, tota morū cōpago cingitur & ornat, & inde quicquid est superfluum, cohibetur, sicut patet. Justitia stringit iniquitatē, & fortitudo stringit laxitatē, prudentia stringit levitatē, tēperantia stringit voluptatē. Et vide supra Aurum quia applicabatur ad quatuor colores. Unde dicitur Exo. 29. *Indues lineis tunicis, cingesque baltheo Aaron & liberos ejus.* Iste etiā baltheus quatuor virtutū dicitur esse mensura quatuor digitorū, in quantum debet inniti veritati quatuor Evangeliorū, vel in quantum per istas virtutes quatuor mēsuratur & stringuntur superfluitates quatuor affectionum. Tandem mitra linea istis omnibus supereminens id est, tremor Dei in capite cordis & intentionis ponitur, ibique vittis charitatis stringitur, ut sit timor filialis, non servilis, & velamento byssino, scilicet, innocentia seu cordis munditia desuper premuntur, à quo ipsum caput intentionis ornat. Timor enim alijs virtutibus supereminet & ipsum caput cum sensibus, id est, ipsam mentem cum affectibus velat & cohibet, capillosque & cogitationes ne superfluant, manu tenet. Unde dicitur Eccl. 25. *Timor domini super omnia se supposit.* Et Prov. 15. Et sic ergo dico, quod Ecclesiastici debent habere quatuor ornamenta, scilicet, castitatem pro femoralibus, honestatem pro tunica, quatuor virtutes pro zona, timorem domini pro mitra. Unde dicitur Exod. 29. *Impones eis mitras, eruntque sacerdotes mei in regione perpetua.*

¶ Ultra indumenta præmissa, scilicet, femoralia tunicam lineam & baltheum, anabarchus, id est, summus sacerdos plura habebat alia ornamenta, scilicet, tunicam hyacinthinam, quæ corpus ulque ad pedes tegebat, quæque desuper capitium & in fine limbum seu oram fortem & contextam, quemadmodum (ut ait textus) fieri solet in extremis partibus, ne facile rumpatur, habebat, ubi scilicet, tintinnabula aurea cum malis punicis, auro, quatuor coloribus contextis undique dependebant, quæ pontifice tabernaculum intrante & domino ministrante sonitum dare debebant; Pontifex enim mortis periculum incurrebat, si sonus non audiretur in tabernaculo cum intrabat.

¶ Sic vere dico, quod episcopus vel sacerdos, vel quicumque in gradu ecclesiastico constitutus, ultra femoralia castitatis tunicam lineam innocentie & puritatis, baltheum seu cingulum charitatis, tiaram divini timoris & humilitatis debet habere, unam tunicam hyacinthinam, id est, colore fulgidā & cœlestem conversationem habere curet, quæ scilicet, cœlestem colorem habeat, ut inter homines cœlicam vitam ducat. Apostolus Phil. 3. *Conversatio nostra in cœlis.* Quam scilicet, tunicam conversationis honestæ plura debent concomitari, scilicet, ora seu limbus fortiter contextus in extremitate. Hæc est virtus perseverantiæ, quæ scilicet, debet esse fortis & solida, & ulque ad extremum vitæ protensa, ne scilicet, rumpatur nostræ perfectionis tunica. Unde dicitur Sap. 8. *Attingit sine usq; ad finem fortiter.* Item in ista tunica conversationis debent esse malogranata, id est, bona opera & exēpla, auro sapientiæ & quatuor colorib. id est, quatuor virtutibus cardinalibus circumstantionata & picta, ut sic iste sit illa terra frumenti, vini & olei, in qua ficus & malogranata nascantur. Deut. 8. Item debent esse aurea tintinnabula id est, aurea documenta & verba ad eruditionem aliorum sonum per prædicationem dantia, & ad Dei laudem & gratiarū actionem dulciter modulantia, quia pro certo quicumque ecclesiasticus & maxime prælatus indigne tabernaculum Ecclesiæ ingreditur, nisi sonitus divinæ laudis & prædicationis apud eum audiatur, quinimo necesse est quod mortem culpæ & pænæ incurrat, qui sine tali sonitu iudicium Dei conspectibus hominum administrat Psalm. 25. *Vt audiam vocem laudis tue, & enarrem universa mirabilia tua.* Igitur patet, quod tunica hyacinthina conversationis cœlestis debet habere limbum perseverantiæ & du-

rationis malogranata seu fructus bonæ operationis, sonitum divinæ laudis & prædicationis.

¶ Ultra præmissa habebat summus pontifex tria specialia ornamenta, scilicet superhumeralia, rationale iudicii, & cidarim seu mitram. Erat autem superhumeralia quoddam paramentum humerorum pontificis de auro, bysso retorta, cocco bistincto, purpura & hyacintho contextum, annulis & catenulis aureis circumquaque munitum, & cum rationali iudicii, quod erat ornamentum pectoris colligatum. In isto ergo superhumerali duo erant lapides onychini, in quibus duodecim filiorum Israel nomina erant sculpta, & ibi secundum ordinem primogenituræ suæ apposita & conscripta. Hoc autem fiebat, ut summus pontifex memoriam filiorum Israel semper secum gereret, & ut Patriarcharum exempla imitari studeret, & ut populus videns patrum suorum nomina in humeris pontificis, ad ipsorum virtutes imitandas totis viribus inhiaret. Rationale vero iudicii erat pannus quadratus ad ornamentum pectoris ordinatus, quatuor coloribus prædictis & auro textus, & duodecim preciosis lapidibus insignitus, in quibus per quatuor ordines nomina duodecim filiorum Israel erant sculpta. Illud etiam ista duo vocabula, Iudicium & Veritas, continebat, & cum superhumerali quod erat retro super humeros, cum catenis & annulis aureis junctum erat.

A ¶ Charissimi, per humeros in scriptura, pro eo quod ab eis dependet fortitudo brachiorum, significatur fortitudo & virtus bene operandi. Pectus ubi est cor, significat limpiditatem bene cogitandi. Igitur per superhumeralia ornamenta humerorum potest intelligi bona vita, & patientia, per rationale vero, potest intelligi bona scientia & doctrina, quia pro certo sacerdos seu pontifex vel Ecclesiasticus debet habere principaliter ista duo ornamenta, scilicet, patientiam ad sustinendum, seu virtutem ad bene operandum, & scientiam ad bene iudicandum, ut sic in pectore sit scientia, iudicium seu ratio: in humeris vero patientia & bonorum operum executio. Unde dicitur Num. 7. *Onera portent in proprijs humeris.* Igitur ista duo debent constare de quinque, scilicet, de auro divinæ sapientiæ, de purpura iustitiæ, de bysso temperantiæ, de cocco vel igne fortitudinis, & de hyacintho veræ prudentiæ, quia revera istis quinque virtutibus debet ornari pectus, id est, sacerdotis vita & patientia. Debent etiam ista duo catenis & annulis sibi jungi, id est, communi consonantia & concordia, quia scilicet tunc rationale pectoris cum superhumerali jungitur: quando conscientia & vita, cogitatio & operatio, sensus & actus invicem concordantur, & quando tale bonum, quod scilicet scitur & docetur, opere perficitur. Juxta illud quod canitur: *Mens à vita non discorder: nam si vitam mens remordet, non est consonantia.* Et proculdubio in superhumerali sunt duo lapides onychini: quia scilicet, bona vita consistit in duobus, scilicet, in declinando à malo, & faciendo bonum. Onychinus autem lapis est ad modum unguis, qui est corporum extremitas, habens vivacem colorem: ad denotandum, quod ista duo ad extremitatem vitæ per perseverantiam debent durare: & nunquam desistere vel cessare. Vel etiam ad denotandum, quod ad unguem & distincte debent ista duo servari, scilicet, bonum fieri, à malo caveri: advertendum etiam, quod isti duo lapides debebant includi auro, & auro mediante cum superhumerali firmiter stabiliri: quia aurum divinæ scripturæ debet ista duo tenaciter constringere: ne possint per peccatum cadere vel perire. Psal. 33. *Declina à malo & fac bonum: inquire pacem & persequere eam.* Pacem dico, id est, perseverantiæ stabilitatem. In rationali seu in ornamento pectoris duodecim erant lapides pretiosi: quia scilicet, in mente & ratione pontificis debent inveniri duodecim articuli fidei: ibidem scilicet, sculpti & tenaciter inclusi. Unde in Apoc. 12. *In capite ejus, id est, in corde corona stellarum duodecim.* Et sic fiet, quod sacerdos vel prælatus debet secum in pectore seu in corde portare nomina Patriarcharum, & memoriam sanctorum patrum ut eos imitetur, nominaque filiorum Israel, id est, subditorum, ut de eorum regimine curet: & pro eis ad Deum inclinetur. In humeris etiam suis, id est, in vita & conversatione debet Patriarcharum portare nomina, sc. sanctorum opera & exempla: ut sic populo subito exemplariter demonstrarentur: & imitanda etiam præsententur. Unde dicitur Apoc. 21. *Habebat portas duodecim & duodecim nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.* Iste n. in suo pectore seu in sui pectoris ratione, debet habere ista duo nomina scripta, sc. iudicium & veritas: ut scilicet semper habeat in corde iudicium

quantum ad proximum, veritatem quantum ad seipsum: Iudicium iuste iudicando: veritatem recte discernendo. Iudicium quo malum puniat: veritatem, quæ bonum eligat: ut sic de tali pontifice possit dici illud Ps. 110. *Opera manuum ejus veritas & iudicium.* Et sic ergo breviter recapitula, quod sacerdos pontifex vel prælatus debet habere rationale iudicii, id est, rationem & discretionem: ut sic scripta veritas & iudicium, quod etiam duodecim lapides habeat, id est, duodecim articulorum fidem, veritatem & cognitionem: qui & quatuor ordinibus, & quatuor coloribus inclusa sint, id est, ut habeat quatuor virtutum cardinalium perfectionem, quod etiam annulos & catenam, id est, charitatem & dilectionem habeat. Item iste debet habere superhumeralia, id est, onus bonæ vitæ, quod super humeros portatur: & ubi sunt duo onychini, id est, boni factio, & mali declinatio: quæ principaliter mandantur cum nominibus filiorum Israel, id est, cum bonis sanctorum patrum exemplis, quæ imitanda alijs demonstrantur. Et sic de ista dicitur illud Sapientiæ 18. quod in veste sacerdotis scriptus erat totus orbis terrarum: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta.

¶ Vel dic, quod onychinus, qui facit oculos tremulos, est timor vel consideratio: quæ scilicet duplex esse percipitur: ut scilicet de amissione gloriæ, in eversioneque miseræ timeatur. Rationale etiam discretionem significat, quæ scilicet duplex esse debet, pro eo quod prælatus discretus in spiritualibus & temporalibus debet esse.

¶ Rationale iudicii, quod ornabat sacerdotis pectus, duodecim lapides habebat: quatuor distinguebantur ordinibus, scilicet, ut in primo versu haberet sardium, topazium, & smaragdum: in secundo carbunculum, jaspidem & sapphyrum: in tertio C ligurium, achatem, & amethystum; in quarto chrysolitum, onychinum, & beryllum. In istis ergo lapidibus nomina duodecim filiorum Israel sculpebantur: & ibi ordinate secundum ætatis suæ ordinem ponebantur, ita quod primogeniti in primo versu, & in prioribus lapidibus per ordinem locabantur.

¶ Sacerdos iste potest significare prælatum, qui revera tot habet pretiosorum lapidum genera, quot habet officia vel beneficia, & tot habet secum filios Israel, quot habet bonos subditos, & perfectos. Igitur cum iste habet in vestimento possessionum suarum istos suos lapides pretiosos, id est, ista sua beneficia diversimode distincta, quod in quatuor versibus, id est, varijs ordinibus sint divisa. Veruntamen illud debet esse verum, quod primogeniti, id est, seniores, prudentiores, & meliores filiorum Israel, id est, subditorum, debent in ipso pectore & affectione prælati primi sedere, & in primis lapidibus sculpti, & primis officijs & beneficijs assignati, & in primis honorum & dignitatum versibus & gradibus collocari, ibique secundum ordinem ætatis, & perfectionis, & virtutis, quam habent prius vel posterius collocari. Hester 1. *Bibebant omnes in aureis poculis, unusquisque secundum ordinem ætatis suæ, scilicet, quia illud debet esse verum, quod prælatus in affectione & mente sua debet primo & principaliter habere & proponere meliores, & eos etiam in dignitatibus & gradibus constituere priores, & facere potentiores.*

¶ Vel dic, quod quatuor ordines seu versus in rationali seu in pontificis pectore sunt quatuor affectiones in quolibet iusti corde, videlicet, gaudium de præsentis merito seu bono, & dolor de præsentis vitio seu malo, spes de futuro tormento. Duodecim lapides pretiosi sunt duodecim virtutes, quæ scilicet in pectore & in mente cujuslibet debent esse, quæ secundum dictos quatuor versus, id est, secundum quatuor affectiones prædictas ab invicem sunt distinctæ. Igitur primus versus, scilicet, gaudium & lætitia spiritualis habet tres lapides, id est, tres theologicas virtutes, scilicet, sardium, qui est spes, quia sardius pellit timorem; smaragdum, qui est fides, quia scilicet smaragdus acuit visum splendorem; topazion, qui est charitas, quia topazion excedit omnem valorem. Psal. 118. *Dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Quasi diceret: *Nihil in thesauris regum* (secundum Plinium) *preciosius reperitur.* De charitate etiam dicit Apostolus 1. Cor. 13. quod *charitas omnia potest.* Secundus versus, scilicet, dolor vel tristitia poenitentialis similiter habet tres pretiosos particulares lapides, vel virtutes, videlicet, carbunculum, qui igneum habet colorem, hæc est contritio. Saphirum, qui (secundum Dioscoridem) ostia clausa aperit, hæc est confessio. Jaspidem, qui sanguinem, hoc est, voluptatem stringit, hæc est satisfactio seu abstinentiæ maceratio. Contritio enim sicut ignis urit, confessio ostium oris & cordis aperit, &

rit, & satisfactio vel afflictio voluptatem constringit. Tertius versus, scilicet, spes, habet similiter tres virtutes, scilicet, ligurium, quod fluxum ventris stringit, hæc est castitas seu munditia. Acharem, qui tempestatem avertit, & pericula vincit, & hæc est stabilitas vel patientia. Amethystum, qui hominem vigilem facit, & malam cogitationem tollit, hæc est contemplationis subtilitas, & celestium sapientia, quia revera virtutem spei debent concomitari cordis munditia, patientia, & celestium contemplatio & notitia. Quartus versus, scilicet, timor tormentorum debet similiter habere tres virtutes, videlicet, chrysolithum, qui dæmones terret, hæc est humilitas. Onychinum, qui imagines more speculi representet, hæc est veritas. Beryllum, qui quanto plus pallet, tanto est melior, hæc est abstinentiæ sobrietas. Istos ergo duodecim lapides, id est, istas duodecim virtutes debet continere vestis pontificis, id est, conversatio & perfectio cuiuslibet sacerdotis. Istosque debet in suo pectore gere-
re, ut possit exemplariter relucere. Et si vis, applica nomina Patriarcharum secundum interpretationes suas ad nomina lapidum & virtutum. Ideo de talibus duodecim lapidibus dicitur in Apocalypsi 21. quod *murus civitatis*, id est, vir justus *habeat duodecim fundamenta*. Cidaris erat ornamentum capitis pontificis; & erat facta de bysso, ad modum pyramidis sursum erecta, in fronte autem erat lamina aurea ad modum Lunæ mediæ figurata, cuius cornua erant superius elevata, quæ scilicet super frontem pontificis pendebat, & nomen Dei tetragrammaron continebat. Illud potest allegari, quod quicumque Ecclesiasticus, pontifex, vel sacerdos debet in capite cordis sui habere duo spiritualia ornamenta, scilicet, vitam byssinam, id est, conscientiæ puritatem, & laminam auream, id est, sapientiæ claritatem. Ista vero mitra munditiæ sursum debet per contemplationem intendere, & ab ipso debet ipsa diuinæ sapientiæ lamina dependere, quæ videlicet nomen Dei, id est, reverentiam & timorem ipsius debet perpetuo continere, cornuaque elationis & gloriæ, si quæ habet, debet sursum in Deum reducere & levare. Pl. 75. *Exaltabuntur cornua iusti.*

Capitulum vigesimum nonum Textus. Sed & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur.

MORALITATUM CAP. XXI.

Quando sacerdotes consecrari debuerunt, præceptum est, quod ad Moysen applicarentur, aqua lavarentur, prædictis indumentis omnibus vestirentur &c. Nomina vestimenta, sicut supra, sicut patet hic & Levit. 8. cap. 8. Si vis, dic ad litteram vel historiam.

Sic vere viri Ecclesiastici, si volunt Domino consecrari, debent primò ad tabernaculum applicari per majorum examinationem, debent lavari per lachrymationem, debent tunica linea indui per innocentiam interiorem, debent habere femoralia per continentiam exteriorem, debent habere baltheum & penulas & vittas, id est, concordiam & unionem, & charitatem & dilectionem, & debent habere tunicam hyacinthinam, id est, celestem conversationem, qui scilicet habet tintinnabula, id est, divinam laudem & orationem, confessionem, & gratiarum actionem. Item habere debent rationale, id est, prudentiam & discretionem, scilicet, quod habeant quinque colores, id est, quinque sensuum correctionem, & sit duplex per spiritualium & temporalium circumspeditionem, & quadrata sit per iustitiam, & æqualem sui, & aliorum mensuram communem, & habeat duodecim lapides pretiosos, id est, duodecim articulorum fidei & cognitionem, & nomina filiorum Israel, id est, sanctorum patrum exempla & dicta & imitationem, & contineant iudicium, & veritatem, & rationem. Item debent habere superhumerales, id est, virtutem fortitudinis & constantiæ cum duplici onychino, qui facit oculos tremere, id est, cum duplici timore, culpæ scilicet & miseriæ, & cum nominibus filiorum Israel, id est, cum recordatione & compassione alienæ & fraternæ indigentiae. Tandem ungatur oleo lætitiæ & unguento divinæ gratiæ per lenitatem & devotionem, aspergaturque vituli sanguine per Christi passionis recordationem, & sic erit Domino consecratus per sanctitatem & perfectionem, & sic erit dignus portare mitram, id est, habere honorem & prælationem, & laminam

F nomen Dei continentem, id est, spiritualement dedicationem. Post quæ poterit Dominus dicere illud Ezech. 16. *Lavi te aqua, cinxi te bysso, calcavi te hyacintho, indui te subtilibus, vestivi te discoloribus &c.* Oleum etiam gratiæ, lætitiæ & misericordiæ super istorum capita debebat poni: & hoc ritu debebant consecrari Domino, & ad

Pet. Berschorij super Biblia.

ministrandum in tabernaculo, id est, in officij Ecclesiæ, offerendumque carnem, & sanguinem, scilicet, in sacramento altaris poterunt domino dedicari, tunc per sacramentorum ministracionem, & post in cælum prælatum fruitionis & longum tentationis.

Item ideo bene dicitur Exod. *Cum laveris eos aqua, indues eos vestimentis suis, oleumque sanctum infundes super caput ejus, & hoc ritu consecrabitur.* Volens Dominus dedicare & consecrare sibi sacerdotes suos, præcepit occidi unum vitulum & duos arietes, & altaris cornua ipsorum sanguine tingi, Aaronque & filiorum aurem dexteram pollicemque pedis & manus dextræ sanguine perfundi, & vestes eorum sanguine aspergi, & reliquum sanguinem juxta basim altaris effundi: ipse vero vitulus foris extra castra debebat cremari.

Sic vere Deus pater quando voluit sacerdotes, id est, fideles specialiter dedicari, fecit occidi Christum per Moysen, id est, per populum Judæorum, qui scilicet, Christus dicitur vitulus singulariter, propter unitatem personæ. Dicitur etiam duplex aries propter biformitatem naturæ. Istum etiam voluit Dominus corporaliter occidi, & extra castra, id est, extra Hierusalem immolari. Igitur si Domino consecrari spiritualiter voluerimus, necesse est quod sanguine passionis suæ per compassionem tingamur, & quod pollex pedis, id est, affectio, pollex manus, id est, operatio, extremum auris, id est, attentio, vestis exterior, id est, conversatio inde spiritualiter aspergantur, & quod iste sanguis, id est, ista sanguinis compassio, super cornua altaris, id est, super affectiones & desideria cordis, vel super cornua, id est, super basim ipsius, id est, super subditos & inferiores generaliter effundatur. Sic enim erimus Domino consecrati, & ad ministrandum sibi in Ecclesia, seu ad immolationem bonorum operum digni facti. Hebr. 9. Ideo bene scribitur, quod sanguis Christi mundavit conscientias nostras ab operibus mortuis.

Capitulum tricesimum. Textus. Facies quoque altare ad adolendum thymiam.

MORALITATUM CAP. XXII.

Præcepit Dominus fieri altare thymiamatis seu incensi de lignis Sethim ex auro mundissimo: uno cubito longum latumque, & sic in omnem partem quadratum, in altitudine tamen duobus cubitis mensuratum. Habebat illud altare quatuor cornua, craticulam auream in medio, & in circuitu coronam auream seu labium possidebat. Illudque in sanctuario latebat & desuper sacerdos thymiamata seu thus singulis diebus mane & vespere offerebat, quandoque etiam cum sanguine ad hoc altare intrabat, & cornua ejus sanguine contingebat, scilicet, semel in anno, sicut dicitur Levit.

Dic, quod istud altare est homo justus, & maxime religiosus, qui de lignis Sethim, id est, imputribilis per perseverantiam debet esse, & auro sapientiæ coopertus, sanctitateque & sapientia totus clarus. Igitur iste debet esse quadratus per constantiam, longus per fidem, latus per charitatem, & altus per spem, & quatuor habens cornua, scilicet, quatuor virtutum cardinalium opulentiam, aureolam, scilicet, in medio, id est, inflammatam, & ardentem conscientiam, coronam desuper, id est, futuræ retributionis confidentiam. Iste ergo debet esse in sanctuario per bonam affectionem & contemplationem, in seipso debet offerre thymiamata & thus, id est, devotionem & orationem, & quandoque etiam sanguinem, id est, divini sanguinis compassionem, & suæ passionis recordationem. Sic enim erit altare Domini & ara spiritualis Domini Dei nostri. Si vis dilatare vide supra de altari holocausti cap. 26. & dic si vis quod altare significat cor &c. Vide ibi.

Vel dic, quod istud altare quod erat absconditum in sanctuario, significat beatos qui sunt in paradiso: qui, scilicet, sunt aurei, clari & speciales, sethinei, imputribiles, immortales, qui scilicet triplicem dimensionem, scilicet, tres animæ dotes, scilicet, latum visionis, altum fruitionis, longum tentationis habent. Item quatuor cornua, id est, quatuor corporis dotes, scilicet, agilitatem, claritatem, subtilitatem, impassibilitatem. Illud ergo altare thymiamatis dicitur, quia sancti æternæ gloriæ odoribus recreantur. Exod. 9.

Præcepit Dominus fieri lavacrum seu lavatorium in ingressu tabernaculi de speculis mulierum, quæ ante fores tabernaculi excubabant, quod intellexit Comestor, quod specula circumquaque illi lavatorio æreo erant inserta, ut dum sacerdotes se lavarent, possent videre si forte haberent in facie aliquid inhonestum. Erat ergo illud labium æreum, in quo scilicet, sacerdotes manus,

manus, scilicet sacrificia oblaturi, & manus pedesque ante tabernaculum sœderis ingressum lavabant.

¶ Revera illud labium sacram scripturam significat, quia scilicet de speculis mulierum ante tabernaculum excubantium, id est, de sententijs sanctarum animarum seu personarum nunc in paradiso quiescentium constat: quia pro certo ista est quoddam lavatorium, ubi quilibet potest maculas defectuum suorum speculatively cognoscere, & eas mundare & abstergere, nullatenusque debet ad altare accedere, nec in Ecclesiæ tabernaculo subintrare, nisi primo ibi studuerit se lavare.

¶ Vel dic, quod illud lavatorium significat pœnitentiam seu etiam lachrymationem, seu cordis compunctionem, quia scilicet quando quis intrare vult ad altare Dei, seu sacramentum altaris, seu etiam ad secretarium cordis sui per devotionem, vel etiam ad tabernaculum paradisi per contemplationem, vel ad tabernaculum Ecclesiæ per promotionem, pro certo lavacro lachrymarum ante omnia se debet lavare, & in speculis bonorum exemplorum se debet videre per compunctionem, & sui ipsius considerationem, juxta illud Ps. 25. Lavabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum domine: Et sicut secundum Comestorem tria erant lavatoria ante tabernaculum, scilicet, unum sacerdotum, & aliud virorum, & aliud mulierum, sic vere etiam in Ecclesia tria sunt genera lacrymarum, scilicet, unum quod est mulierum, id est, imperfectorum & incipientium: quod fit ex timore pœnæ. Aliud quod est virorum, id est, proficientium, quod fit ex culpæ commissæ dolore. Aliud quod est sacerdotum, id est, hominum perfectorum, quod fit ex sponsi amore, & ex præmij desiderio & ardore, nec non ex incolatus prolongatione & languore Psal. 115. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Sicut etiam ponit iste sacerdos tabernaculum ingrediens nudis & lotis pedibus subintrabat, ad denotandum quod Ecclesiastici debent calceamenta temporalium bonorum de pedibus affectionum deponere, & se per pœnitentiam abluere, ut sic possint in isto tabernaculo digne esse. Unde Jos. 5. *Tolle calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est.*

¶ Dominus præcepit populum (quando ipsum numerari contingebat) dare precium pro animabus suis, sc. medium sicii pro populo qui ad nomen transibat, & sic ipsos à plaga salvandos permittebat. Num 28. Quod quia non fecit David, magna pars populi numerati periit.

¶ Per numerum in scriptura intelligitur prædestinatio divina & suæ dispositio voluntatis. Unde dicitur Mat. 10. *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Et vide, quod in scriptura mali non dicantur in numero contenti. Psal. 39. *Multiplicati sunt super numerum.* Eccl. 1. *Stultorum infinitus est numerus.* Econtra de iustis dicitur Sap. 5. *Ecce quomodo computati sunt,* id est, nominati inter filios Dei. Igitur dico, quod omnes illi qui à Deo sunt nominati, id est, electi & prædestinati, debent pretium bonorum operum pro animabus suis solvere & dimidium sicii, quod constat ex decem obolis, quia sicius viginti obolos habet, decem mandatorum legis impletionem debet pro pretio animæ suæ dare: ut sic ipsum velit Dominus à plaga damnationis perpetuæ liberare & salvare.

¶ Sicut hic dicitur, Dominus præcepit Moyfi oleum unctionis fieri ad sacerdotes unguendum, & tabernaculum consecrandum, sc. de myrrha prima & electa, calamo, cinnamomo, cassia & oleo olivarum, & voluit, quod nullus alius tale unguentum faceret, quodque caro humana se tali unguento non ungeret, sed pro tabernaculo, arca vel altari, Aaron & filijs suis ungendis & consecrandis ipsum attentius custodiret.

¶ Revera tale unguentum est devotio, quia scilicet constat ex myrrha amaræ contritionis, ex calamo affabilis orationis Ps. 44. *Lingua mea calamus scribæ.* Ex cinnamomo odorosæ, & famosæ vaporisationis, & opinionis. Unde dicitur Eccl. 24. *Sicut cinnamomum aromatizans odorem dedi.* Ex cassia, quæ secundum Plinium confert pectori, ardorem charitatis & dilectionis, & oleo pietatis & compassionis Ps. 44. *Myrrha, & gutta, & cassia à vestimentis tuis, à domibus eburneis.* Qui enim istas quandoque species habuerit, scilicet, compassionem, dilectionem, & famosam opinionem, orationem & amaram contritionem, ipse pro certo poterit in corde suo unguentum devotionis conficere, quo tabernaculum mentis poterit, inungere, & sacerdotem cum suis filijs, id est, orationem cum operibus suis bonis poterit domino consecrare. 27. Unde dicitur Ps. 27. *Unguento & varijs odoribus delectatur cor.*

¶ Vel dic quod unguentum illud significat perfectionem divinæ doctrinæ, qua pro certo caro humana, id est, carnalium vel sæcularium vita non est per adulationem unguenda, imo in usus tabernaculi, & in utilitatem Ecclesiæ, & laudem Dei & sanctorum est solummodo exponenda.

¶ Vel dic, quod unguentum devotionis & divinæ gratiæ non est cujuslibet volentis, sed quibus datum fuerit desuper. Sacerdotes enim tabernaculum & vasa, id est, viri sancti tali unguento unguntur, alij vero ad hoc nullatenus admittuntur.

¶ Præcepit dominus fieri thymiamata odoris suavissimi de diversis aromaticis speciebus, scilicet, stacten, thure, onycha, galbano, mandans omnia in pulverem redigi, & exinde incensum sibi fieri, ipsumque sibi super altare aureum in sanctuario offerri, & noluit quod talis incensatio, talis pulvis, in usus humanos cederet, quinimo præcepit, quod quicumque tali odore se delectari vellet, de suo populo deperiret.

¶ Per incensum intelligitur oratio vel divini cultus exhibitio, quam scilicet sibi Dominus specialiter vult reservari, & nulli alteri communicari Esa. 42. *Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus.* Non vult ergo quod humana caro, id est, quicumque homo mortalis, tali incenso, id est, cultu divino ibi exhibito utatur, nec in eo, quomodolibet, delectetur, quemadmodum fecit Alexander, qui fecit se Deum adorari, & Cæsar Cæsar qui statuae suæ fecit thurificari, quia revera omnis talis merito perit, ipsumque Deus destruit & confundit, exemplo Herodis, de quo dicitur Act. 12. quod continuante populo, & sibi voces Dei & non hominū acclamante, id est, laudes divinas sibi dicente, et eo in talibus gloriantes, percussit eum Angelus Domini, et consumptus à vermibus expiravit. Adverte autem, quod illud incensum orationis & latriæ constare habet ex thure, cujus fumus sursum ascendit, id est, ex contemplatione, ex galbano, cujus gutta igneæ est naturæ, id est, ex ferventi delectatione, ex stacte, qui idem est, quod myrrha electa, id est, ex amara consideratione & contritione, & onycha; qui secundum Comestorem est ostreola modica, ad similitudinem humani unguis, quæ scilicet est corporis extremitas, id est, ex perseverantiæ continuatione, juxta illud Apostoli 1. Thel. 5. *Semper & sine intermissione orate.* Et si de tali thymiamate diceretur illud Ecclesiast. 38. *Unguentarius faciet pigmenta suavitatis.* Et bene dicitur, Suavitatis, quia vere talis oratio Domino est suavis.

Capitulum trigessimum secundum Tertium. Videns autem populus, quod moram faceret Moyses.

MORALITATUM CAP. XXIII.

CUM Moyses esset in monte cum Domino legem accepturus, ibique quadraginta diebus & noctibus jejunasset, videns populus, quod non redibat, petijt ab Aaron, quod faceret sibi Deos, qui scilicet eos præcederent in deserto. Acceptis ergo inauribus mulierum & liberorum projecit in ignem, & secundum quosdam opere diabolico vitulus conflatus, vel saltem caput vituli in igne formabatur. Quod videns populus, ipsum adoravit, & lætatur, & lusibus & convivijs delectatur. Sedit, inquit, populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Moyses ergo populum videns idololatrare, & suis vestibus nudatum esse, vitulum in pulverem comminuit, & in aquis positum populum bibere præcepit. Et secundum Comestorem, statim in barbis virorum, qui principaliter rei erant, signum suæ idololatriæ apparuit, propter quod Moyses vocatis Levitis, ipsos ad occidendos fratres suos, scilicet istos, qui miraculose signum idololatriæ suæ portabant, misit: Ponat, inquit, vir gladium super femur, & transeat per medium castrorum, & occidat fratrem & amicum suum, &c. Isti ergo proprijs amicis & fratribus non parcentes, eos occiderunt, & sic crimen idololatriæ vindicaverunt.

¶ Per istum vitulum, moraliter loquendo, intelligitur peccatum luxuriæ, quia scilicet vitulus animal est lascivum. Per Moysen intelligitur prælatus superior, per fornacem intelligitur diabolica tentatio, per inures mulierum intelliguntur imaginationes & oblectamina fœminarum. Et ergo dico, quod cum Moyses, id est, prælatus bonus est absens, ita quod per quadraginta dies, id est, magna tempora moratur, quod non visitat plebem suam, revera sæpe fit, quod populus subditorum convertit se ad Deos alienos, id est, vitia & peccata, ipsosque adorant & diligunt, & cultum Domini derelinquunt. Constat enim, quod absentiæ bonorum prælatorum, dato, quod ex causa legitima sint absentes, tamen est sæpissime causa criminis subditorum, quia nec iste populus vitulum

vitulum adorasset, si semper Moyses præsens fuisset. Tunc enim maxime diabolus in fornace tentationis ex inauribus, id est, mulierum tentationibus, vitulum, id est, peccatum luxurie eis conflat, quem scilicet populus libenter adorat, ita quod ludis & convivij vacat, & virtutum vestibus se denudat. Quia revera qui luxurie famulatur & servit, libenter convivij & ludis intendit, & virtutum & honestatis vestimenta relinquit, suasque ignominias propalat, facilliter etiam ostendit: unde ipsa luxuria potest ipsi dicere luxurioso illud Hieremias 13. *Nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hinc tus tuus, & scelus fornicationis tua.* Moyses ergo, id est, prælatus rediens, & suoditum populum in absentia deliquisse videns, solet vitulum, id est, peccatum luxurie vilipendere, pulverizare, & etiam vilis pulvere demonstrare, populumque debet ad aquam, id est, ad potum lacrymarum invitare. & sic facere, quod in barbis eorum, id est, in exteriori apparentia possit eorum peccatum, scilicet per poenitentiam & displicentiam apparere, & sic debet

E Levitas, id est, prædicatores mittere, qui fratres suos, qui deliquerunt, debent gladio verbi Dei percutere, & carnem, id est, carnalitatem in eis occidere, ut possint spiritum suscitare. Isti etiam Levitæ, id est, prædicatores, nulli omnino debent parcere, nec fratrem aut amicum palpare, sed omnes, in quibus signum peccati viderunt, debent arguere vel punire. Unde Ezechiel. 9. *Transite per civitatem sequentes eum, & percutite, non parcat oculus vester, neque misereamini. Senem, adolescentem, virginem, parvulum, & mulieres interficite.*

¶ Vel dic, quod ubi de fide agitur, nullus etiam debet propinquis indulgere, sed pro fide zelare, & pro justitia dimicare.

¶ Vel dic, quod aqua significat mundi scientias, quæ scilicet pulverem vituli, id est, avaritiam, & elationem superbiæ secum portant. Pulvis enim avaritiam, vitulus vero superbiæ significat. Illi ergo, qui talibus aquis, id est, mundi scientijs inebriantur, statim eorum barbæ, id est, eorum prudentia signo superbiæ consignantur, quapropter à fratribus suis, id est, ab Angelis in iudicio finaliter occidentur.

Capitulum trigessimum quartum. Textus. Ac deinceps, præcide, ait, tibi duas tabulas.

MORALITATUM CAP. XXIV.

Cum Moyses ascendisset in montem ad Dominum, & legem ab eo suscepisset, & tandem ad populum descenderet, tanta gloria in vultu suo apparuit, quod populus ipsum respicere non valebat, quinimo facies ejus cornuta erat ex consortio Domini, quod tamen ipse Moyses ignorabat. Radij enim splendoris de vultu ipsius emicabant, qui cornutam similitudinem prætendebant. Quapropter Moyses velamen ante faciem suam posuit, cum populo loquebatur, ne scilicet tam mirabili claritate intuentium facies læderentur, sicut dicitur Exod. 34.

¶ Si vis, dic, quod accidit quandoque, loquendo spiritualiter Moyse, qui interpretatur assumptus de aqua, id est, illis, qui de aquis mundanæ fluxibilitatis ad religionem vel Ecclesiam assumuntur, scilicet viris perfectis & religiosus. Quia revera sæpe fit, quod ad montem contemplationis ascendunt, & cum Deo consortium & familiaritatem contrahunt, & quendam splendorem altæ & honestæ conversationis exinde suscipiunt, & acquirunt, propter quod ita fit, quod populi, id est, sæculares in valle sæculi remanentes, talem splendorem insolitæ conversationis respicere non possunt, sed potius ipsos cornutos, id est, superbos & elatos, hypocritas & superstitiosos esse credunt, quamvis in veritate ipsi cornua superbiæ non habeant, nec se cornutos æstiment seu credant, imo sine superbia radios virtutum de se ejiciant & emittant. Quia pro certo illud est verum, quod bonus religiosus & humilis quandoque superbus creditur, quando virtuose & singulariter conversatur, sicut de Joanne Baptista dicebatur, ubi dicitur Matth. 11. *Venit Ioannes non manducans, neque bibens, & dicunt, demonium habet.* Quid ergo? Pro certo talis Moyses, id est, talis vir perfectus ad evitandum mala, & malorum iudicia, debet splendorem conversationis & virtutum suarum abscondere, & pallio cujusdam affabilis exterioris vitæ induere, ut sic possit se alijs conformare, & splendorem suæ sanctitatis abscondere vel velare, dicens de talibus male iudicantibus illud Deut. 32. *Abcondam faciem meam ab eis, & considerabo eorum novissima.*

¶ Vel dic, quod multi sunt sicut Moyses, qui scilicet quando, ascendunt in montem contemplationis, & divinum consortium se sentiunt per devotionem habuisse, solent cornuti effici, & su-

perbi, in tantum, quod alios solent contemnere, & se sanctos præ alijs reputare, & pallio pompæ exterioris vultum suum operire. Alij igitur tales non solent libenter respicere, sed eos potius abhorrere.

¶ Vel dic, quod Moyses significat legem, quæ scilicet, duo cornua, id est, duo testamenta continet, quæ tamen populus Judæorum non videt, quinimo gloriam & ministerium legis videre non potuit, sed potius incredulitatis velamine se vestivit. Unde Apostolus: *Vsq̃ue in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen est positum super corda eorum.* 2. Cor. 3. Moyses legitur habuisse faciem splendidam, & præ splendore cornutam, manum tamen legitur habuisse leprosam Exod. 4.

¶ Sic vere hypocritæ faciem conversationis habent splendidam & honestam, & præ splendore conversationis, quam habent cornua superbiæ prætendentem, & alios etiam superbe contemnentem, & alios protei ve cornibus ferientem, & tamen constat, quod manum operationis habent leprosam, & impiam, & immundam, sicut patet ad litteram de multis malis Ecclesiasticis, & alijs, qui quanto sunt in facie, id est, in apparentia pulchriores, vel in mente, quo ad conscientiam, clariores, tanto sunt in manibus, id est, in operationibus turpiore. Unde dicitur Genesis 27. *Vox quidem vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau.*

Capitulum quadriagesimum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moylen, dicens: Menle primo.

MORALITATUM CAP. XXV.

Exod. 40. dicitur, quod tabernaculum erigeretur, quodqueunctionis oleo ungeretur. Posuit ergo Moyses in erecto tabernaculo arcam cum propitiatorio, & duobus Cherubin, & altare incensi, velum & candelabrum luminis, & mensam propositionis. Ante tabernaculum vero posuit labium cum aqua, altare cum igne, atrium cum tentorijs & columnis. Quibus factis, operuit nubes tabernaculum, & gloria Domini implevit illud.

¶ Dic, quod tabernaculum est anima beata, quam scilicet, postquam est completa virtutibus, Moyses, id est, Deus ipsam in cælo erigit, & oleo perpetuæ consolationis inungit. Psal. 18. *In sole posuit tabernaculum suum.* Igitur isti adjungitur altare, id est, Christus atque, id est, beata virgo; Cherubin, id est, Angeli; propitiatorium, id est, Dei misratio; velum, id est, Dei protegiot; candelabrum, id est, Dei cognitio; mensa, id est, beata fructio; lavatorium, id est, perpetua refrigeratio; altare cum igne, id est, fervens dilectio; tentorium seu atrium, id est, æterna mansio & habitatio.

¶ Vel dic, quod tabernaculum est homo justus, ubi est arca profundæ humilitatis, propitiatorium pietatis, altare incensi orationis, Cherubin contemplationis; candelabrum discretionis; mensa eleemosynæ & fraternæ compassionis, lavatorium contritionis & confessionis, atrium hospitalitatis, columna constantiæ & firmitatis, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod tabernaculum est Ecclesia, ubi scilicet est arca, id est, boni prælati, tabulæ legis, virga justitiæ, & manna devotionis repleti, & propitiatorio miserationis operati. Altare incensi homines devoti, Cherubin homines scientifici, candelabrum viri luminosi, & mensa viri pij pauperum nutritivi, lavatorium, id est, confesores altare holocausti, ubi carnes cremabantur, id est, poenitentes, atrium id est, alios hospites. Tale ergo tabernaculum id est, talis persona sancta & perfecta ab Moyse, id est, à Deo vel prælato meretur per promotionem temporalem & æternam erigi, & oleo consolationis ungi, & per honorem & reverentiam coli, ita quod gloria Domini talem implebit, & ista mediante alijs apparebit, ita quod de eodem dici poterit illud Apocal. 12. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.*

Libri Exodi Moralitatum finis.

MORALITATUM LIBER TERTIUS super Leviticum.

Capitulum primum. Textus. Vocavit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonij dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus.

MORALITATUM CAP. I.

LIBER Leviticus agit de sacrificijs & holocaustis. Holocaustum autem dicebatur antiquitus sacrificium illud, quod totum offerebatur, ita quod nihil sacerdotibus relinquebatur, aut dividebatur. Debebat ergo esse animal

A animal mundum, & sine macula corporis qualicunque, quia scilicet non cœcum, non fractum, non impetiginosum &c. sicut infra. Debebatque ante omnia sacerdoti offerri, pelle sua excoriari, per membra debebat dividi, & ipsa membra cum capite, pedibus, cauda, & intestinis debebant lavari, & tandem super altari cremari.

¶ Per tale holocaustum, quod dicitur ab *ḥol*, quod est totum, & *olam* incendium, quasi totum incensum, possunt intelligi illi, qui se Deo totos offerunt, & qui de propria voluntate sua nihil sibi retinent, sed totum cor & corpus Deo tribuunt, & committunt, sicut ad literam sunt boni religiosi, & perfecti, qui revera primo debent esse mundi per puram intentionem, nullam prorsus sub vellere conversationis habentes maculam, id est, hypocrisim vel infectionem, & tales debent offerri sacerdoti per peccatorum suorum confessionem. Pellem debent deponere, id est, omnem malam præcedentem conversationem, & membra sua, id est, membra suæ vitæ debent concidere & dividere per considerationem & contritionem, & per omnium membrorum suorum occupationem, omnia debent lavare, & purificare per lacrymosam compunctionem, caput cogitationis, pedes affectionis intestina delectationis, caudam mali propositi & durationis debent adungere, & omnia à peccati sordē lavare & abstergere, & cuncta super cordis altare per charitatem Domino concremare. Holocaustum enim Domino in odorem suavitatis redditur, quando tota vita hominis in altari religionis per penitentiam Domino dedicatur, & quando sibi nihil retinet per manum sacerdotis, id est prælati, sed Deo totaliter dedicat. Psalm. 65. *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis.*

¶ Vel dic, sicut hic dicitur, oblato animali sacerdotibus, ipsi sacerdotes debent manum super caput hostiæ imponere, sanguinem fundere, pellem detrahere, artus in frusta concidere, & super struem lignorum omnia Domino concremare, &c. sicut supra. Sic vere quando quis se offert sacerdoti, ut manum per absolutionem sibi imponat, utpote quando venit ad confessionem, proculdubio sacerdos ante omnia debet facere, quod sanguis, id est, peccatum per confessionem fundatur, quod pellis, id est, omnis excusatio tollatur, quod omnia membra peccati scindantur & dividantur, & distinctim investigentur, quod super ligna, id est, super crucis memoriam, vel super sanctorum exempla homo constituatur, & quod caput intentionis, pedes affectionis, intestinum interioris delectationis emundetur, & hic totus Domino totaliter offeratur, & per charitatis incendium comburatur.

B ¶ Vel dic, quod sacerdos sanguinem hostiæ debet super altare fundere, in quantum pro peccato confitentis debet coram altari per devotionem & orationem intercedere & instare. Infra cap. 4. *Hauriet sacerdos de sanguine, inferens illum in tabernaculum, quomodo de capris & ovibus fiebat holocaustum, necesse erat, quod fiebat de animali masculo & anniculo. Sic vere quando simplices in religione se holocaustum Deo volunt facere, ipsi debent anniculi, id est, juvenuli se Domino offerre, & religionem intare, vel ad quæcunque bona opera ad juventutis primordiis se donare. Unde Ecclesiast. 11. c. Mane semina semen tuum, & vespere necesset manus tua.*

¶ Quando de avibus fiebat oblatio seu holocaustum Domino, semper debebat fieri vel de turturibus, vel de pullis columbarum, quæ sunt aves gemebundæ. Nulla enim altera avis divinis sacrificijs erat apta, nullaque alia inter sacrificia nominatur.

¶ Sic vere nulla avis volans, id est, nulla persona in altitudine scientiæ vel mundi eminentiæ est Deo grata, nec sibi offerri seu præsentari digna, nisi sit columba per simplicitatem, turtur per castitatem, gemebunda per contritionis & timoris acerbicatem. Solæ enim aves gemebundæ Domino sunt acceptæ, quia scilicet soli illi, qui de peccatis libenter gemunt, Domino fiunt grati. Psalm. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* Ezech. c. 9. *Signa Thau super frontem virorum gementium, &c.*

¶ Quando de avibus fiebat holocaustum, seu etiam quodcunque sacrificium, sacerdos debebat avem ad altare referre, caput ad collum retorquere, pellem pro parte rumpere, & sanguinem supra crepidinem altaris effundere, & plumas & vesicam extra projicere, & in loco, ubi reponerentur cineres, juxta altare reponere. Axillas etiam avis debebat confringere & cassare, ferrumque super avem non debebat levare, nec eam dividere vel secare, sed magis integram Domino immolare.

¶ Per aves, charissimi, intelliguntur viri spirituales, sursum per contemplationem volantes, quia pro certo in oblatione, qua ipsi seipso offerunt Domino, multa sunt attendenda, quia videlicet isti primo caput cordis sui retorquent, & reflectunt per sui ipsius considerationem & discussionem, pellem corporis sui rumpunt per penitentiam & afflictionem, sanguinem delictarum & peccati defluere faciunt per abstinenciam, vel per compassionem, plumas divitiarum deponunt per eleemosynam & affectionem, vel per contemptum et abdicationem. Vesiculam superbiæ projiciunt et per humilitatem, et per subjectionem. Et hæc omnia in loco cineris deponunt per suæ mortis et incinerationis meditationem, axillas et brachia affectuum suorum confringunt per temperantiam & modificationem, seipso non dividunt per affectionum suarum ad diversa appetibilia dispersionem, nec per amoris sui ad mundum, carnem & amicos, dispersionem, sed magis semetipso integros immolant per totalem sui Deo oblationem, & per generalem cordis & corporis ad divinum servitium dedicationem Psalm. 53. *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.*

Capitulum tertium. Textus. Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre matrem sive famulam, immaculata offeret coram Domino.

MORALITATUM CAP. II.

DE sacrificijs votivis quædam Domino dabantur, quædam sacerdotibus assignabantur, quædam vero ipsis sacrificantibus dimittebantur, Dominus habebat renes, sanguinem, & adipem, sacerdos habebat armum, & pectusculum, sacrificans vero pro se, & suis habebat residuum, sicut patet Levit. 3. & 7.

¶ Sic vere de omnibus bonis nostris debemus generaliter facere tres partes, quia scilicet, unam partem debemus Deo offerre & in usus altaris sui, seu paupertatem suorum expendere. Partem debemus sacerdotibus tribuere, & Christi ministris decimas & primitias erogare. Partem vero debemus nobis retinere, & nostris, & famulis nostris reservare.

¶ Vel dic, quod ista hostia, id est, illa persona, quæ Domino vult offerri & specialiter dedicari debet in tria dividi, quia scilicet, Deus debet habere renes ipsius per castitatem, & sanguinem crudelitatis suæ per benignitatem, & pinguedinem delectationis & voluptatis suæ per abstinenciam & macerationem. Sacerdotes vero & ministri Dei debent de eo habere armum dextrum, id est, subsidium & sustentationem, & pectusculum ubi est cor, id est, amorem & dilectionem. Residuum debent habere Domini & amici sui per servitium & subventionem, quia pro certo quilibet homo debet se in tria dividere, id est, labores, & obsequia sua in tria distinguere, & de se ipso debet partem Deo, partem sacerdoti, id est, prælato & partem sibi vel proximo erogare. Unde et talibus dicitur Ecclesi. 2. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.*

¶ Cauda non præcipitur offerri, nisi quando de ovibus erat hostia. Non enim fit mentio quod deberet offerri cauda boum vel hircorum, sed solummodo arietum vel agnorum, sicut apparet Levit. 3.

¶ Boves possunt significare tardos & negligentes, hirci vero fœtidos & peccatores. Oves vero simplices significant & innocentes. Item dicas, quod cauda quæ est finis communiter significat perseverantiam operis, quæ pro certo tunc à Domino acceptatur, quando circa opus virtuosum versatur, & propter hoc caudam bovis & hirci, id est, perseverantiam, negligentiam, & immundorum reprobatur. Ovium vero, id est, simplicium & innocentium perseverantiam approbat & acceptat, quia videlicet Deus perseverantiam in bono diligit, perseverantiam vero in malo odit.

¶ Vel dic, quod bos significat negligentiam, hircus immunditiam, quorum perseverantiæ non sunt bonæ, ovium vero significat innocentiam, cujus perseverantia est optima. Unde Exod. 25. *Tolles de ariete adipem, & caudam, & armum.*

¶ Deus specialiter omnem adipem hostiarum sibi voluit retinere, & potissime tria genera adipum, scilicet adipem vitæ, adipem jecorum, & renum. Istos enim adipem voluit Deus de sacrificio omni sibi dari, & inde ignem suum in altari nutrire. Renes etiam, ilia & sanguinem sibi retinuit; et hæc omnia sibi concremari mandavit, cuncta vero alia alijs dereliquit. Et sic patet

patet quod Deus in sacrificio eligebat hostiarum interiora, & alijs dimittebat exteriora.

¶ Sic revera Deus in homine interiora eligit, exteriora vero facilliter prætermittit, quia si interiora nostra domino concedimus, satis de exterioribus nostris voluntatem nostram facere possumus. Nec indignatur Dominus si exterius recipimus aliquam consolationem, dum tamen ordinemus ad Deum omnem interiorem affectionem. Iste ergo vult, quod illi offeramus omnem adipem vitalium, id est, amorem vitæ propriæ, adipem renum, id est, amorem filiorum à nobis generatorum. Virtus enim generativa consistit in renibus, adipem jecoris, quod scilicet amare cogit, i. affectionem & amorem suorum amicorum. Et breviter quicquid interius amamus, totum domino offerre, & ad eum ordinare debemus. Renes etiam, id est, carnis delectatio, sanguis insuper, id est, quicunque iracundiæ motus & inflammatio, debent per pœnitentiam cremari, & igne divini timoris, & contritionis & doloris, a ardore divinæ dilectionis comburi, & domino offerri, & ad eum ordinari. Adeps enim bonæ affectionis ignem charitatis in altari cordis solet nutrire, & ideo ipsum sibi vult Dominus specialiter reservare. Unde dicitur Levit. 3. *Omnis adeps domini erit jure perpetuo in generationibus & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem nec adipem comedetis.*

¶ Vel dic, quod triplex pinguedo triplicem concupiscentiam denotat, quam scilicet domino immolat, quicunque eam amore Dei dimittit, & inde per charitatis incendium sese privat, Levitic. Et alijs pluribus locis dicitur, quod sacerdos qui offert sacrificium, debet habere pellem ejus. Et infra etiam dicitur, quod panes qui offeruntur, sive fuerint in sartagine, sive in craticula, sive in clibano cocti, sacerdotis erunt à quo offeruntur. Pellis est substantia temporalis. Unde dicitur Mich. 3. *Violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum.* Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum confregerunt, & considerant sicut in lebe, & quasi carnem in medio ollæ. Ergo quando aliquis sacerdos, id est, aliquis sacra dans, suis prædicationibus & inductionibus, Deo offert aliquod sacrificium, id est, convertit ad Deum aliquem peccatorem, revera ipse debet habere & ab eo percipere pellem substantiæ temporalis, quia secundum Apostolum 1. Cor. 9. *Qui spiritualia sminat non est magnus, quod pro sustentatione sua temporalia metat.* Cap. 4.

¶ Cum sacerdos peccabat, & Deum placare volebat, accipiebat vitulum & eum immolabat, sanguine ejus intincto digito velum septies aspergebat, & eadem cornua altaris incensi interiorius intingebat, reliquum vero sanguinis super altare holocausti fundebat, & una cum renibus & adipibus comburebat, carnem vero cum pelle & fimo extra castra portabat & ea ibi in loco mundo, ubi infundebantur cineres incendebat. Idem autem per omnia fiebat quando synagoga vel populus delinquebat, & sic quoties sanguis hostiæ in sanctuarium inferebatur, nihil de hostia relinquebatur, sed totum domino cremabatur.

¶ Allegorice per sacerdotem potest intelligi Adam, per synagogam ab eo derivatus, per vitulum vero intelligitur Christus. Istud igitur certum est, quod pro tenendo peccato sacerdoti & synagoga, id est, Adæ & populi necesse fuit occidi vitulum, id est, Christum sanguinemque ejus super altare crucis fundi, & ibi adipem & renes suæ interioris affectionis igne charitatis accendi. Nulla enim charitas fuit major quam quod vellet pati Deus pro homine, innocens pro peccatore, justus pro injustis, bonus pro malis. Unde dicitur Joan. 15. *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Velum etiam tabernaculi, id est, ipsum tabernaculum paradisi isto sanguine septies fuit aspersum, in quantum ipsum cælum per Christi sanguinem mediante spiritu septemplex fuit à ruina angelica reparatum. Inde etiam altare incensi, id est, Deus pater tangitur in quantum isto mediante sanguine peccatoribus complacatur. Unde dicit Apostolus Col. 1. *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive qua in terris sunt, sive qua in cælis.* Iste ergo extra castra, id est, extra civitatem fuit per passionem crematus, & ibi igne, id est sole fuit assatus. Et quia in omnibus membris passus est, ideo dicitur fuisse totus incensus, & combustus. Unde dicit Esa. 1. *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.*

¶ Vel dic moraliter, quod quando quis vult peccatum suum redimere & dominum placare, ipse pro certo debet vitulum, id est, abstinenciam carnis suæ Deo per pœnitentiam immolare, sanguinem suum; id est, peccatum per confessionem fundere, id est, Deum, septies, id est, per septem misericordiæ opera, isto

sanguine, id est, pro isto peccato aspergere, & altare incensi, id est, orationem isto sanguine in quantum debet, pro suo peccato orationis locum, & officium frequentare, quia scilicet iste altare incensi pro sanguine tangit, qui pro peccato suo ad altare accedit, & orationem facit. Igitur talis debet renes totius voluptatis, adipem totius affectionis, & sanguinem peccati, & infectionis super altare holocausti, id est, super cor suum per considerationem ponere, id est, totum ibi per contritionem incendere. Pellem vero, fimum & carnes, id est, malam priorem conversationem, quæ est pellis, malam primam infamiam, quæ est fimum, malam primam vitam, quæ est caro, debet extra castra Ecclesiæ projicere, & totum igne pœnitentiæ ibi concremare, & sic peccatum suum poterit expiare & se Domino concordare.

¶ Vel dic, quod tunc sacerdos peccatum suum & populi expia, quando sanguinem vituli, id est, memoriam sanguinis & passionis dominicæ, id est, sacramentum Eucharistiæ Domino immolat, & in altari cordis sui per compassionem cremat, & quando carnem, & pelles extra castra portat, id est, quando ipsum extra civitatem fuisse passum memorat Apostolus Hebr. 13. *Exeamus ad Deum extra castra, improprium ejus portantes.* Ubi fit mentio de peccato sacerdotis. Dicitur si sic sacerdos, qui inunctus est, peccaverit, faciens delinquere populum, &c. Idem ibidem non ponitur si peccaverit per ignorantiam, sicut fit quando agitur de peccato synagoga. Item ibi non ponitur quando aliquis pro eo orare debeat, de synagoga vero dicitur, quod sacerdos pro ea orare debeat. In istis ergo notatur gravitas peccati sacerdotis. Primo quia peccare facit populum, in quantum peccatum sacerdotum à populo facilliter trahitur in exemplum. Secundo quia ignorantia non potest eum excusare, in quantum, scilicet, iste tenetur legem Dei scire, & inter lepram distinguere, quod tamen non est sic de populo, quem quandoque potest ignorantia excusare. Tertio, quia pro ipso non est qui orationem vel oblationem faciat, quando ipse qui pro alijs orare debebat, peccat. Unde Eccles. 12. *Quis medabitur incantatori à serpente percusso?* Unum videtur hic supponere, quod in hostia pro peccato non debebat poni nec thus nec oleum. Sic verè ipse qui seipsum Deo pro peccatis immolat, id est, ille qui pœnitet pro peccato non debet habere oleum, id est, lætitiā, sed magis dolorem, & contritionem, nec thus, id est, spem suavitatis æternæ, sed potius tormenti timorem, & considerationem, videlicet, quod pœnitens magis debet tristiari quam lætari, id est, magis timere tormenta, quam sperare præmia. Unde dicitur Roman. 13. *Si malefeceris time:* unum satis notabile scribitur hic, & etiam infra cap. 6. quia, scilicet, ubi holocaustum solebat immolari, potuit etiam immolari víctima pro delicto. Holocaustum autem totum combustum, justum significat, hostia vero pro peccato pœnitentes designat. Idem ergo dicitur esse locus immolationis amborum ad denotandum, quod ad eundem gradum gratiæ vel gloriæ potest pœnitens post lapsum attingere sicut justus qui nunquam inventus est enormiter peccasse. Et ista est expositio interlinearis. De peccato autem principis, & animæ omitto propter prolixitatem.

¶ Hic ponitur quod vas ubi coquitur hostia pro peccato, scilicet pars, quæ sacerdotibus debebatur, si erat fictilis, debebat confringi, si vero erat æreum, debebat lavari, & fricari.

¶ Sic vere cum carnes quæ sunt pro peccato, id est, carnis delectationem, duo genera vasorum, id est, duo genera hominum contineant, & per concupiscentiam decoquant, ut quidam fictilis, hoc est dictum, malus, obstinatus, fragilis; alius æreus, scilicet, ille qui est magis fortis, & ad cadendum difficilis istud debet fieri, quod fictilis, id est, ille qui per fragilitatem solet quotidie recidivare, debet frangi per tribulationem, & asperè castigari; æreus vero, id est, bonus, si ipsum extra consuetudinem peccare contingat, debet lavari per confessionem, & fricari per mortificationem & correctionem. Plus enim est puniendus fictilis, id est, assuetus quam æreus, qui est alias solidus, & post lotionem pœnitentiæ erit fortis, & bonus.

Capitulum sextum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, Anima quæ peccaverit.

MORALITATUM Cap. III.

Dominus volens habere in altari suo ignem perpetuum, præcepit sic: Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos ligna subjiciens per singulos dies. Ipse etiam ignis de altari

altari debebat esse, non aliunde venire, sed semper de illo continuari debebat, qui de cœlo debebat eis dari, sicut ponitur infra Nam in ministerio altaris nullus ignis poni debebat, nisi qui desuper datus erat. Unde Nadab & Abiu filij Aaron, qui ignem alienum, id est, ignem communem in thuribulo continuè possederunt, statim percussi fuerunt, & igne egrediente à Domino perierunt.

¶ Ignis de cœlo datus, est charitas. Altare vero, est cor hominis seu Ecclesiæ integritas, quia revera Dominus vult, quod in altari suo, id est, in Ecclesia, vel in hominis conscientia, semper iste ignis ardeat, & quod sacerdos, id est, prælatus vel prædicator ipsum lignis, id est, exemplis & documentis foveat. Alienum vero ignem mundanum, qui magis venit de inferno quam de cœlo, hoc est dictum ardorem avaritiæ, iracundiæ, discordiæ, invidiæ & luxuriæ, non vult in hoc altari poni, sed potius inde penitus abdicari; quapropter sacerdos, id est, ecclesiastici, qui in thuribulo cordis sui vel in altari Ecclesiæ student ignem alienum prædictum, scilicet, mundi & carnis concupiscentias ponere, necesse habent à Domino percuti, & mala morte finaliter per ignis infernalis incendium perire, Eze. 15. *De igne egredientur, & ignis consumet eos.* Ignis enim inferni egredius à Domino, id est, à divina sententia, illum devorat, qui in thuribulo cordis sui ignem alienum portat, & quem ignis concupiscentiarum inflamat.

¶ Quando cineres in altari abundabant, unus de sacerdotibus se sacris vestibus induebat, & cineribus collectis prædictas vestes deponebat, & extra castra cineres deportabat, ipsosque in loco mundo reponebat.

B ¶ Dic, quod ligna quæ in altari cordis cremabantur in pabulum igne charitatis, sunt bona opera, cujus cinis est ipsorum memoria Sacerdos, id est, quicumque justus, se debet vestibus sacris, id est, virtutibus induere, & de altari cordis sui cineres, id est, bonorum operum suorum memoriam recolligere, & ne inde superbiat, depositis sanctis vestibus, id est, amota omni exhibitione sanctitatis suæ, debet tales cineres, id est, talem bonorum operum suorum memoriam extra ferre, & de corde penitus abdicare. Juxta illud Luc. 17. *Cum omnia bene feceritis, dicite inutiles servi sumus.*

¶ Si sanguis hostiæ ceciderit super vestem sacerdotis, debebat eam lavare, & à tactu & immunditia sanguinis depurare.

¶ Sic vere quando hostia, id est, peccator coram sacerdote fundit, & confitetur sanguinem suum, id est, peccatum suum, quandoque contingit, quod vestis suæ conscientia, id est, affectionis, tali sanguine per aliquam malam delectationem & imaginationem tangitur & inficitur, quapropter ipse se lavare per confessionem tenetur. Hic facit mentionem de libamentis sacrificiorum. Circa quod nota, quod in omni animali sacrificio offerebatur libamen, id est, aliquid liquidum cum eodem, scilicet oleum, & farina, & vinum, vel farina oleo distemperata, & in sartagine durata, sicut etiam supra secundo. In omni sacrificio erat ponendum sal, thus etiam quandoque cum sacrificio offerebatur. Nunquam autem fermentum aut mel in Dei sacrificio ponebatur, sed inde amoveri penitus jubebatur. Quia etiam si sicut dicitur Exod. 12. Quando comedebatur agnus paschalis, per septem dies fermentum non debebat in Hebræorum tabernaculis inveniri, sed solum de pane azymo debebat populus tunc nutriri. Revera sic debet esse in omni sacrificio boni operis quod patramus, vel quando nos ipsos in Ecclesia vel in religione Domino immolamus, multa nos debent concomitari, scilicet, sal discretionis, oleum charitatis & dilectionis, farina divinæ legis & suæ meditationis, vinum spiritualis gaudij & consolationis, nec non thus orationis & devotionis. Sacrificium enim cuiusque boni operis ineptum redditur & inacceptum efficitur, nisi cum sale, id est, cum discretionem, & sapientia condiatur, & nisi oleo charitatis ungatur; quinimo omne opus, quamvis de se sit bonum & virtuosum, si tamen sal & oleum, id est, discretio & charitas defecerint, efficitur insipidum & insulsum. Unde dicitur: *Si sal evanuerit in quo salietur, ad nihilum valet ultra, &c.* Duo autem principaliter nobis interduntur, scilicet, fermentum malitiæ, & mel adulationis & blanditiæ, quia revera quicquid boni fecerimus, ab istis duobus præcavere debemus, ut scilicet, sacrificio, id est, operi nostro fermentum malitiæ interius, vel adulationis mel exterius nullatenus misceamus, sed vere & simpliciter, & sine adulatione & mala intentione quicquid fecerimus faciamus. Unde Apostolus 1. Cori. 5. *Non in fermento malitiæ & nequitia, sed in azymo sinceritatis & veritatis.*

¶ Vel dic, quod mel significat dulcedinem favoris humani, fermentum intentionem alicujus mali erroris. Ista enim duo sunt ab omni opere bono propellenda, &c.

¶ Vel dic, quod quando quis seipsum Deo offert in altari per penitentiam concremandum, debet adungere sal mordacis contritionis, similitam bonæ & mundæ affectionis, oleum compassionis, & thus orationis. Sicut hic patet, hæc tria genera panum Domino præcipiebantur offerri, scilicet, cocti in clibano, cocti in sartagine, cocti in craticula.

¶ Dic, si vis, quod tres isti panes sunt tres theologice virtutes, scilicet, fides, quæ est panis coctus in craticula, quia ibi sunt multi oculi, id est, multi articuli, spes, quæ est panis coctus in sartagine, quia scilicet ibi est ardor desiderij, & oleum consolationis; charitas, qui est panis coctus in clibano, quia scilicet ibi est ardor perfectæ & generalis dilectionis, & sic isti sunt tres panes, de quibus Dominus dicit cuilibet nostrum illud Luc. 11. *Amice, accomoda mihi tres panes.*

¶ Vel dic, quod panis in clibano est dolorosa contritio, in craticula, ubi sunt foramina & apertura, est adaperiens vulnera confessionis, sartago vero, ubi est oleum operum pietatis, est satisfactio. Istos ergo tres panes Deo offerimus. Allega ut supra.

¶ Volens Dominus consecrare Aaron & filios ejus præcepit eos lavari, indui, &c. Vide Ex. 29. Ubi inveniuntur omnia posita à Deo mandata & competenter exposita, quæ hic Levit. 8. & 9 fuerunt per Moysen excusa. De Nadab & Abiu in combustis vide cap. 6.

Capitulum undecimum. Textus. Locutus est ad Moysen & Aaron, dicens, MORALITATUM CAP. IV. **D**

A Nimal non reputabatur immundum in lege Moysis, nisi ruminabat, & ungulam dividebat. Animalia vero, quæ non ruminabant, nec ungulas scissas habebant, non debebant à filiis Israel comedi, nec eorum cadavera tangi, sicut sus & lepus erant immunda, pro eo quod unum licet ruminet, ungulas tamen non dividit; aliud vero, quia dato, quod etiam ungulas scindat, ruminare tamen non novit.

¶ Charissimi, per ruminationem intelligitur circumspectio, deliberatio, peccatorum contritio; ungula autem, quæ ornatus est & extremitas pedum & manuum, est bona operatio & affectio. Divisio vero ipsius operatio sagax, discretio, & distinctio. Igitur istud est verum, quod nullus debet reputari mundus, nec ab alio comedi per imitationem, vel tangi per associationem est dignus, nisi qui per deliberationem posset ruminare, & per discretionem opera sua dividere, distinguere, & tractare. Ad hoc enim, quod quis à filiis Israel, id est à personis bonis comedi, incorporari, tangi, & frequentari dignus habeatur, necesse est, quod sit homo deliberativus & ruminans, & quod ungues sui, id est, opera per discretionem distinguantur debitam. Alias si unum istorum duorum deficiat, dignum est, quod ipsum homo spiritualiter non comedat, nec tangat, scilicet, tanquam immundum fugiat & dimittat, & talis pro certo debet reputari sus seu porcus, id est, quilibet luxuriosus & immundus, & lepus & cuniculus, id est, quilibet timidus, & in terris per avaritiam tumultus. Unde Apostolus 1. Cor. 15. *Si quis inter vos nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, maledicus, ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.*

¶ Vel dic, quod ruminatio significat contritionem, & proprii peccati masticationem; ungulæ vero divisio, apertio, & distinctio significant malorum operum confessionem, & distinctam sacerdoti revelationem, quia revera qui in istis duobus tacuerit, nunquam mundus apud Deum erit, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod ungula, quæ est extremitas, & perseverantiam significat &c. sicut supra.

E Piscis, qui pinna & squammas non habebat, immundus erat in lege reputatus, & sic tanquam immundus nec tangi, nec comedi merebantur. Pisces vero viscosi & longi, sicut sunt anguilla & congre, erant prohibiti, ita quod nullo modo debebant comedi. Morticinum vero eorum non debebat tangi, sed magis abominabile, & tanquam execrandum haberi.

¶ Pennulæ, charissimi, quibus scilicet piscis vel saltat, vel natat, significant virtutem contemplationis, qui scilicet animam per quietem mentis facit natat, & ipsam spiritualiter saltare, & usque ad cælestem celsitudinem transvolare. Squammæ, quæ duritiam & fortitudinem majorem habere videntur, & quibus mediantibus corpus defenditur & fovetur, patientiam possunt significare,

significare, quia scilicet corpus interioris animi hominis, ne la-
datur à tribulationibus, solet defendere, quia secundum Sene-
cam; Doloris remedium est patientia. Pisces igitur, id est, homi-
nes qui in aqua dulcis devotionis, vel in mari amaræ contritio-
nis vel religionis habent vivere, tunc propriè judicantur mundi;
quando pennulis contemplationis & squammis patientiæ sunt
muniti, ut scilicet possint ad cœlestia interiorius volare, & adversa
terrestria exteriorius fortiter ac tranquillo corde tolerare, quia re-
vera pisces, id est, religiosi vel clerici, qui per voluptatem sunt
viscosi, fragiles, flexibiles, & ignavi, qui pennulis contemplatio-
nis, & squammis fortitudinis & patientiæ sunt privati, non de-
bent ab alijs per imitationem comedi, nec per frequentationem
tangi, & ideo de squammis fortitudinis & patientiæ boni reli-
giosi potest exponi illud Job quadragesimo primo. Corpus ejus
quasi scuta fusilia compactum squammis prementibus. Hic vi-
detur supponere, quod animalia immunda, sive essent gressibi-
lia, sive natatilia, sive volatilia, quia dicitur, quod non debebant
comedi, nec morticina eorum tangi dupliciter considerantur,
in quantum viva, vel in quantum mortua, quod dum viva erant,
tangi quidem poterant, manducati vero non debebant, imò et-
iam nec manu tangi. Illa possunt applicari ad virum justum, quia
scilicet animal significat hominem, qui debet esse per gratiam
animatus, per bonam actionem gressibilis, per contemplatio-
nem volatilis, per devotionem natatilis. Et sic dico, quod ani-
mal immundum significat peccatorem, animal vero mundum
significat virum justum. Veruntamen animalia immunda, scili-
cet, peccatores, in duplici sunt differentia, quia scilicet aliqui ad-
huc vivunt, qui scilicet communione fidelium adhuc conjuncti
sunt, & vitam, id est, Ecclesiastica sacramenta participare pos-
sunt. Alij vero jam sunt mortui, id est, per excommunicationem
à corpore Ecclesiæ divisi, & à sacramentorum vita per censuram
Ecclesiasticam separati. Igitur istud præcipitur nobis, quod sci-
licet animalia immunda, viva tamen, id est, peccatores, fideles
tamen & Ecclesiæ participes bene tangere, id est, associare, &
cum eis participare possumus, ipsos tamen comedere, id est, eo-
rum vitam nobis per malam complacentiam & imitationem in-
corporare aliquammodo non debemus. Ex quo tamen nobis con-
stat, quod qui mortui sunt, ipsos omnino debemus fugere, ipsos
que per associationem aut frequentationem, præterquam in ca-
sibus licitis, declinare, eos viles & abominabiles reputare. Unde
dicitur Num. 16. *Separamini de tabernaculis hominum impiorum.*

¶ Vel dic, quod animal immundum vivens est peccator, ad-
huc vitam, id est famam suam retinens. Animal vero immun-
dum mortuum significat peccatorem, & vitam, id est, bona fama
privatum. A primis ergo non prohibemur tactum, id est, socie-
tatem vitare, ipsos tamen jubemur non comedere, id est, ab eo-
rum imitatione cavere, nec colloquium aut consortium sine
injuria denegare; à secundis vero debemus & vitam fugere, &
colloquia & confortia declinare.

¶ Vel dic, quod morticinum, quod per se erat mortuum, si-
gnificat illos, qui voluntarie, & quasi ex proposito peccant, qui
scilicet summè sunt cavendi. Alij vero, qui aliter moriuntur, &
qui per violentiam tentationis vel tribulationis vita gratiæ spo-
liantur, non sunt ita execrandi, sed potius supportandi. Unde
Apostolus Galat. 6. *Si preoccupatus fuerit frater tuus in aliquo delicto, supportare debes, &c.* Sequitur: *Considerans temetipsum, ne & tu tente-
ris.*

¶ Volatilia omnia erant munda, præter has viginti species,
scilicet præter aquilam, gryphonem, halietum, milvum, vultu-
rem, juxta genus suum, & omne animal corvini generis, struthio-
nem, noctuam, larum, & accipitrem in genere suo, bubonem,
mergulum, ibim, pavonem, onocrotalum, porphyriionem, he-
rodionem, caladriionem, juxta genus suum, upupam, & vespertilio-
nem. Et nota, quod multæ ponuntur hic species avium, ubi sub-
jungitur *juxta genus suum*, in quo notatur, quod in uno eodem-
que avium genere multæ sunt species subalternæ, sicut exempli-
ficat Plinius de accipitre, & vulture, qui tamen omnes generali-
ter sunt immundæ.

¶ Dic si vis, quod per istas viginti avium species intelliguntur
diversæ conditiones hominum peccatorum. Aquilæ enim, qui
alte volant, & gryphones, qui homines devorant, sunt mali re-
ges & superiores, qui scilicet altiori præeminent dignitate, et-
iam excellunt in superbia & crudelitate. Haliæetus, qui alaudas
rapit, & milvus, qui pullos invadit, significant malos ballivos

& raptores inferiores, qui scilicet magnos non audent invade-
re, pullos tamen, id est, innocentes & pauperes solent continue
laceffere. Accipiter, qui columbas odit. Herodius, qui pectore
lædit. Onocrotalus, qui rostro corripit, significat invidios atque
detractores, qui scilicet pectore, id est, animo solent alios læde-
re, columbas, id est, simplices odire, & omnes dentibus & la-
bijs comedere. Vultur, qui cadavera sentit. Upupa, qui in ster-
coribus nidum facit, significat luxuriæ & immunditiæ sectato-
res. Bubo, noctua, & vespertilio, qui de nocte volant, signifi-
cant hæreticos, & latrones, & occultos criminum operadores.
Ibis, larus, & mergulus, qui aquas frequentant, significant deli-
tiarum & gastrimargiæ professores, cujus exempla extra candi-
da, intus nigra. Et struthio alas habens, & nunquam volans si-
gnificat hypocritas & simulatores. Et omne, quod est corvini
generis, quod semper dicit cras, significat pigros, procrastinan-
tes, & penitentiarum dilatores. Porphyrio, id est, pelicanus, qui pro
filijs suis se vulnerat, significat nepotum, filiorum, & amicorum
carnalium immoderatos dilectores. Caladriion, quæ ad sanan-
dum ducta, homini non morituro faciem vertit, à morituro
verò vultum avertit, significat falsos homines, qui in prosperi-
tate sunt hominum amatores, sed in adversitatibus desertores.
Omnes igitur tales aves sunt immundæ, quæ tangi & imitari à
sanctis hominibus non sunt dignæ.

¶ Omne volatile quod quatuor pedibus graditur immun-
dum erat, nisi forte pedes posteriores, per quos salit, essent an-
terioribus longiores, sicut habet locusta, tunc enim erat animal
comestibile, & non abominabile.

¶ Quatuor pedes, quatuor sunt cordis affectiones, scilicet **H**
dolor & gaudium, & sunt anteriores, quia concernunt præsen-
tia; spes & timor, qui sunt posteriores, quia concernunt futura.
Apostolus 1. Cor. 15. *Præter quod animale, deinde quod spirituale est.*
Igitur dico quod omne volatile, id est, omnis homo contem-
plationi datus, & ad volandum mentaliter ad cœlestia electus,
sicut est religiosus vel clericus immundus debet judicari, qui
quatuor pedibus graditur, id est, quatuor cordis affectionibus
circa terram videtur occupari. Non debent in religiosis, & cleri-
cis magis abundare pedes quam alæ, id est, affectio quam con-
templatio, nec debent circa terram, & terrena negotia currere,
sed sursum circa cœlestia volitare, & ideo illi clerici immundi
merito judicantur, qui plus gradiuntur quam volant, & plus in
terrenis negotijs quam in cœlestibus desiderijs occupantur.
Veruntamen ne omnino contemnamus activos, & circa terre-
na negotia occupatos, sciendum quod si pedes, id est, affectio-
nes posteriores, & desideria futurorum anterioribus pedibus,
id est, præsentium terrenorum affectionibus præferuntur, &
amplius per perseverantiam prolongantur, & per excellentiam
exaltantur, tunc isti immundi non judicabuntur, sed apud
Deum & homines comestibiles, id est, imitabiles & tangibiles,
id est, frequentabiles decernuntur, quia revera animus circa
terrena gradiens, tunc novus, & mundus existit, quando in eo
amor futurorum amorem præsentium superat, & quando sali-
endo superius per desiderium æternorum ratio sensualitatem
præcedit. Apoc. 1. *Novissima tua pejora prioribus.*

¶ Vel dic quod pars prior significat sensualitatem, posterior
rationem. Ista est ergo quæ debet præcellere ad hoc quod ho-
mo mundus possit apud Deum esse. Majora enim debent esse
in nobis posteriora prioribus, & spiritualia temporalibus A-
pocal. 2. *Posteriora tua pejora prioribus.*

¶ Vel dic quod posteriora significant senectutem, antero-
ra significant juventutem, quia si volumus mundi esse, bona o-
pera senectutis debent juventutis operibus præpollere.

¶ Omne animal quadrupes, quod super manus ambulat im-
mundum erit. Ubi nota quod ille qui super manus vult ambu-
lare, necesse habet se ad terram incurvare, & manus ad terram
inferius inclinare.

¶ Sic ergo dic moraliter, quod ille qui manus, id est, opera-
tiones suas ad terram, id est, solum ad murum terrenum appli-
cat, & qui terram, id est, terrena amplexatur, diligit seu tractat,
& ad terrena se extendit totaliter & inclinatur, immundus apud
Deum dicitur, & bonorum tactu & consortio indignus judica-
tur.

¶ Qui tangebatur animalia immunda, vel qui ea mortua de-
portabat, &c. immundus erat, & extra castra ire debebat.

¶ Charissimi iste videtur immundus seu morticinum come-
dit, qui ipsum & ipsius vitam sibi incorporat imitando, ille ve-

ro tangit, qui talem frequentat sibi associando. Illum portat, qui ipsum sustinet defendendo, vel qui sibi favet seu eum fovet, ipsius iniquitatem non reprobando vel excusando, vel non puniendo vel arguendo. Sicut ad literam faciunt adulatores, qui malos & morticinos divites portant. Sicut etiam faciunt mali iudices & superiores, qui suos morticinos familiares & amicos defendunt contra justitiam & adjuvant, ipsosque non puniunt, sed iniquitatem eorum supportant, exemplo Heli, qui filios suos non corripbat, sed eos potius sustinebat 1. Reg. 2. Omnes ergo tales comestores, tactores seu portatores immundorum & iniquorum, sunt immundi, & bonorum tactu, frequentia & consortio sunt indigni. Unde Num. 19. *Quicquid tetigerit immundum, immundum fiet.* Talis igitur qui tactu alienæ societatis vel alieni mali verbi & exempli immundus & peccator factus est, debet extra castra, id est, extra civitatem spei aliquandiu manere, & aqua lacrymarum, id est, pœnitentiæ se lavare, & sic in vespere, id est, in obscuritate timoris poterit castra, scilicet, per securitatem intrare, & conscientiam munditiam rehabere. Nullus enim qui immundus existit per morticinum, id est, per peccatum mortale perpetratum, vel per malum & morticinum consortium, debet statim castra intrare, id est se dignum intrandi castra paradisi sperare, imo prius se tenetur per confessionem lavare, & sic manere usque in vespere, id est, in aliqua timoris & contritionis caligine, antequam ad castra, id est, ad celestium spem audeat se transferre Ezech. 12. *Perfode tibi parietem. In humeris portaberis, in caligine effereris.*

¶ Vel dic quod vespere significat finem vitæ, quia scilicet usque ad vespere debemus immundi esse, id est, usque ad mortem debemus nos immundos reputare, & intrandi tabernacula paradisi indignos esse. Quod contingit quoties nos immundum comedere, id est, aliquam immunditiam facere, vel morticinum peccati mortalis tangere consuevit.

¶ Vel ista possunt applicari ad excommunicationem maiorem vel minorem. Animal immundum vel morticinum significat illum, qui majori excommunicatione ligatur, & vita gratiæ & sacramentorum communione privatur. Ille vero qui est cum talibus in participatione immundus, id est, excommunicatus minori excommunicatione efficitur, & una cum alio extra castra, id est, extra communionem fidelium iudicatur. Quia istud est verum, quod immundi se tangentes immundos faciunt, & quod excommunicati alios excommunicatos reddunt. Ideo bene dicitur hic: *Ne tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis.*

¶ Aliqua animalia immunda numerantur hic, scilicet, mustela, mus, crocodilus, migale, chamæleon, stellio, lacerta, talpa. Ista enim immunda erant, & morticina eorum immunda, in tantum quod quicquid morticinum de istis animalibus super quodcunque vas ligneum vel fictile, sive etiam super vestem vel pelles vel cilicia cadebat, totum immundum faciebat, quinimo etiam quicunque liquor vel cibus in talibus vasis ponebatur, antequam aqua lota usque ad vespere steteret, totum immundum reddebatur. Terrea autem vasa ubi talia cadebant, frangi & destrui jubebantur. Illa vero quæ erant lignea una cum vestibus dictis & pellibus, aqua lavari mandabantur, & sic munda ad vespere reddebantur.

¶ Sic vere dico, quod in hoc mundo inveniuntur multa animalia immunda, id est, multa genera peccatorum, videlicet, mustela, quæ valde flexibilis est naturæ, & fraudulenter rapit, quæ significat dolosos. Mus qui semper comedit, significat gulosos. Crocodilus quem jaculum non lædit, significat obstinatos & cervicofos. Migale quod est crudele, & mite se fingit, significat fallaces & proditorios. Chamæleon qui vento vivit, significat superbos & inaniter gloriosos. Stellio qui pellem habet pictam, significat lascivos & curiosos. Lacerta quæ sepulchra inhabitat, significat immundos & luxuriosos. Talpa quæ sub terra manet, significat avaros & terrenorum ambitiosos. Omnes isti sunt immundi & ab hominibus execrandi & mores eorum vilipendendi & fugiendi. Quia breviter qui tales imitando comedit, vel morticinum eorum, id est, eorum vitam mortiferam per associationem vel per affectionem tangit, statim eorum immunditiam in se sentit, & immundum & peccatorem eorum exemplo & verbo facilius se facit. Igitur sive sit vas ligneum, id est, spiritualiter levis per voluntariam paupertatem, sive sit vas terreum, id est, spiritualiter gravis per timorem & humilitatem sive sit vestis, id est, homo alios vestiens, vel pellis, id est, homo alios calceans per elemosynam & pietatem,

sive sit cilicium, id est, homo alios pungens per justitiam & severitatem, vel seipsum aculeans per pœnitentiæ austeritatem, cum tamen tangit morticinum, & frequentat peccatorem corruptum & infectum & maxime hæreticum, facilius immundus efficitur. Et quamvis à principio bonus esset, ejus tamen tactu, societate & auditu de facili maculatur Eccles. 13. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Quinetiam liquor inferioris affectionis seu scientiæ vel locutionis talium vasorum, id est, talium hominum, qui simili tactu morticinarum, id est, hæreticorum & peccatorum quandoque corrupti fuerint tam immundi fiunt, ita quod non est dignum à nobis recipi, nec audiendo gustari.

¶ Morticinum enim vas quod tangit fœdat, vas vero liquor, postea potatorem, & sic talis immunditia per multas successiones, & de uno ad alium transfunditur, & de uno immundo multi alij immundi constituuntur.

¶ Sic unus infectus hæreticus vel peccator corruptus multos alios corrumpit, & immunditiam successive ad plurimos transmittit. Unde Apostolus Roman. 5. *Ex uno homine peccatores constituti sunt multi.*

¶ Istud etiam potest applicari ad peccatum originale, quod scilicet de Adam in alios successive transmittitur, ita quod natura filij per tactum naturæ paternæ, & per successionem generis vitatur. Ista debent ergo lavari per compunctionem & lacrymationem si contraxerint immunditiam peccati actualis, & etiam per baptismi ablationem, si sit tantum immunditia peccati originalis, & sic in vespere mortis munda reputabuntur, & in castris paradisi in usus filiorum Israel, id est, sanctorum & angelorum purificata prædicabuntur.

¶ Vel dic quod liquor vel cibus immundi vasis, significat scientiam vel eloquentiam peccatoris, quæ scilicet immunda, & abominabilis redditur, quando ab immundo vase profertur. Quia secundum Gregor. *Cujus vita despiciatur, restat, ut ejus prædicatio contemnatur, &c.*

¶ Vas fictile, in quod morticinum cadebat, polluebatur, & ideo frangi quam cito jubebatur. Vas vero ligneum lavabatur, & mundum efficiebatur, & in usus filiorum Israel iterum vertebatur.

¶ Vas terreum, quod est sine humore & firmitate, significat hominem in peccato obstinatum, nullo humore compunctionis contritum, sed in clibano concupiscentiarum decoctum, fragilitati obnoxium & subjectum. Vas vero ligneum significat hominem magis firmum, quodam naturali humore humectum. Igitur si in vas terreum, id est, hominem obstinato & impœnitente cadat morticinum peccati alicujus mortalis, & maxime hæresis, illud proculdubio debet frangi, & per punitionem de medio tolli, vel etiam fortiter castigari. Si vero istud vas ligneum, id est, pœnitens, etiam si contritus fuerit, tunc per confessionem, eruditionem, & lacrymationem purificari debet, & facta pœnitentia iterato sicut prius mundus erit.

¶ Omne enim, quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quicquid etiam super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, sive per humeros trahitur, non comedetur, sed abominabile erit vobis.

¶ Talia reptilia significant avaros, qui scilicet & corpore & pectore tangunt terram, terrenaque tractant & diligunt tam corpore quam affectu. Quia revera tales, qui non cessant per avaritiam circa terram, id est, circa terrena repere, & pectore cordis & affectu terram & ipsa terrena tangere, & per humum terrenæ cupiditatis pedes suos multiplices, id est, suos filios & famulos post se ducere, erudire, & trahere, non sunt comestibiles & tangibiles, id est, imitabiles & frequentabiles, sed pro certo ipsius debent esse abominabiles & detestabiles, sicut ad literam patet de usurariis & avaris, quos quilibet abominatur, & quos Deus & populus detestatur. Ut habetur in Prov. 8. *Labia mea detestabuntur impium.*

¶ Quando morticinum cadebat super sementem, si erat sementis, non polluebatur ex morticino. Si vero aqua erat madida, tunc ex tactu morticini efficiebatur immundum.

¶ Sic vere si semen affectionis nostræ humore deliciarum aspergitur & imbibitur, restat, si morticinum, id est, aliqua mortifera tentatio, locutio, vel exempli mali datio, vel alicujus malæ personæ societatis delectatio ipsum tetigerit, quod per malum consensum facilius polluat. Si vero ista humectatio deficiat, & siccitas abstinentiæ vel paupertatis abundat, tunc immunditia

munditia tentationis, & mali consensus ita faciliter non subintrat, sed mundum & sine macula perseverat. Constat enim, quod ille, qui divitiis aspergitur, tactu mortuæ tentationis facilius inficitur, quam ille, qui in siccitate paupertatis & abstinentiæ commoratur.

¶ Vel dic, quod morticinum significat peccatum, aqua verò significat delectationem in peccato, quia scilicet morticinum, id est, actus peccati mētem non inficit, nisi aqua, id est, delectatio, consensus, & complacentia sublit. Peccatum enim adeo est voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum, secundum Augustinum.

¶ Vel dic, secundum gloss. quod aqua est baptismus, quia si illi, qui aqua baptismatis non sunt loti, sc. infideles, tangunt morticina, id est, si committunt peccata mortalia, non tantum polluantur, nec ita profundè delinquant, seu tanto peccato inficiuntur, sicut illi, qui aqua baptismatis abluuntur, quia scil. in eodem peccati genere plus peccat fidelis, quàm infidelis; baptizatus, quàm gentilis, quia scilicet infideles pro parte excusat ignorantia, fideles verò excusat conscientia.

¶ Fontes, & cisternæ, & omnis aquarum congregatio non polluebatur, dato quod à morticino tangeretur. Sic verè fontes sacra scripturæ, cisternæ Philosophiæ, aquarum congregatio moralis sapientiæ non inficitur, nec mala aut immunda redditur, si à morticino, id est, à malo doctore vel prædicatore tangatur. Constat enim, quod iste fons sapientiæ & sacrarum scripturarum, quantum de se est, non potest pollui vel infici, quamvis contingat eam per hæreticum malè exponi, vel per malum hominem prædicari.

¶ Vel dic, quod fons talis significat gratiam sacramentalem, quam procul dubio morticinum tangens, id est, malus minister administrans, nunquam potest inficere, quinimo solet semper munda & sincera manere. Virtus enim sacramentorum dependet à Deo, non à ministro, & ideo nunquam minuitur, aut inficitur ministri immunditiâ vel delicto.

Capitulum duodecimum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.

MORALITATUM CAP. V.

Mulier, quæ peperit septem diebus immunda manebat, & si fuit partus masculus, ipsum in die octava circumcidebat, & per quadraginta dies in domo stans, tandem ex toto ad communionem redibat, & atrium cum aliis subintrabat, & pro purificatione sua sacrificium, scil. agnum, aut columbarum pullos, aut turtures offerebat.

¶ Sic verè quando mulier, id est, anima peperit aliquod bonum opus, exinde solet immunditiâ superbix vel inanis gloriæ contrahere, quapropter non statim est munda, id est, non statim debet se mundam, id est, sanctam reputare, sicut Phariseus, dicens Luc. 18. *Ieiunabū in Sabatho, &c.* Quinimo ipsa debet partum suum circumcidere, & examinare, & omnem inanem gloriâ abinde præscindere vel fugare, & sic per septem dies, id est, per totius huius vitæ circulum, vel per septem peccata mortalia semper se debet vilem, id est, immundam reputare, juxta illud Luc. 17. *Cum omnia bene feceritis, dicite: Servi inutiles sumus;* quousque scil. per quadraginta dies, id est, per statum pœnitentiæ in domo propriæ conscientix reclusa agnum innocentix, turturem castimonix, & columbam simplicitatis & modestiæ Deo poterit immolare. Quod cum fecerit, tunc purificata, & munda poterit atrium Paradisi fœliciter introire. Ideo dicitur Jacob.

4. Purificate corda duplices animo.

¶ Vel dic, quod partus potest significare malorum operum facinora, à quo si purificari volumus, quadraginta dies scil. per tempus pœnitentiæ vel quadragesimæ nos recludere in domo conscientix, & tandem oblati agno, turture, & columba, id est, innocentia, & castitate, & simplicitate, mundi, & purificati esse poterimus, & templum seu atrium Paradisi cum mundis, id est, Sanctis, & Angelis introire.

G¶ Per tantum spatium stabat mulier, antequam purificaretur, per quantum partus in ventre steterat, antequam vivificaretur, scil. si esset masculus, per quadraginta dies, & si esset fœmina, per octoginta dies. Majusq; tempus requirebatur ad purificandum pro partu fœmineo, quàm pro puero masculino.

¶ Partus, qui cum libidine concipitur, & cum imunditia nascitur, significat peccatum, quod scil. facit concipi libido delectationis, & quod facit compleri & perfici immunditia opera-

Petr. Berchorii super Biblia.

tionis. Igitur istud est verum, quod quando stetit iste fœtus in ventre malæ voluntatis, & malæ complacentiæ diutius, tanto pro certo purgatio pœnitentiæ debet durare longius. Et quanto mater, id est, anima plus voluit fœtum peccati secum retinere, tanto debet diutius per pœnitentiam affligere, & purgationem pœnitentiæ diutius tolerare, quia revera quanto major est mora & obstinatio, tardiorque confessionis parturitio, tanto difficilior est purgatio & mundatio, ut sic de proportionem culpæ & pœnæ dicatur de anima pœnitente illud Apocalyp. 18. *Quantum glorificavit se, & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & ludum:* de vivificatione & tardiore & citiore vide supra cap. 3. de puero.

¶ Vel dic, quod puer hic est homo, qui octo dierum, id est, in tempore resurrectionis ultimæ à cunctis mortalitatis defectibus circumcideretur & mundabitur, & sic quadragenario inde transacto ad templum Paradisi perducetur, ubi immundus non offertur.

Capitulum decimum tertium. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cujus cute.

MORALITATUM CAP. VI.

Lepa multiplex nobis in scriptura manifestatur, scil. lepra in capillis, lepra in cute, lepra in carne, lepra in veste, lepra in domo. Quælibet istarum leprarum erat immunda, & à tactu, & à frequentia hominum evitanda.

¶ Potest lepra significare quodcunque peccatum, & maxime peccatum luxuriæ, quæ quidem luxuria inficit non solum proprium subiectum, imò etiam alios circumstantes. Sed revera lepra luxuriæ, peccati, vel infamiæ quandoque in capillis id est, in cogitatione, quandoque in carne, id est, in delectatione, quandoque in cute, id est, in exteriori operatione invenitur. Quandoque inficit vestem, id est, exteriorem conversationem, quandoque etiam corrumpit domum, id est, totum vicinum, & regionem.

¶ Tunc enim lepra nostra esse in veste, vel in domo dicitur, quando luxuria nostra, vel avaritia, vel peccatum in exteriori conversatione manifestatur, & quando in domo religionis vel Ecclesiæ per infamiam divulgatur, & per mali exempli dationem in alios dilatur.

¶ Vel dic, quod lepra est superbia, quæ ad modum lepræ tumorem, & mentis indignationem, id est, inflaturam parit. Ista ergo quandoque in capillis, quando scilicet homo superbit & gloriatur in crinibus, quandoque in carne, quando gloriatur in delitiis carnalibus, quandoque in cute, quando gloriatur in cutis pulchritudine, quandoque in veste, quando gloriatur in generis valore.

¶ Vel dic, quod capilli significant scientiæ subtilitatem, caro sanguinis nobilitatem, cutis corporis formositatem, vestes virtutum amœnitatem, seu etiam bonorum temporalium fœcunditatem, domus status seu dignitatis, quam obtinet sublimitatem. In istis enim omnibus potest lepra crescere, & pro his omnibus potest superbia vel inanis gloria provenire, & mentem inficere & fœdare. Processus qui fit contra hæreticos, videtur habuisse ortum à processu, qui fiebat antiquitus contra leprosos. Dicitur enim quod si suspicio lepræ appareat in aliquo fortè, quia est scabiosus, vel quia cutis apparebat humilior, & pilus albiior, debebat eum Sacerdos recludere septem diebus; & si videret quod huiusmodi lepra non cresceret, sed etiam quod post inclusionem aliis septem diebus sese nullatenus augmentaret, debebat eum dimittere, & mundum, bonamque carnem habere prædicare. *Lavabit inquit homo vestimenta sua & mundus erit, quia scabies est.* Quod si forte lepra crescebat, ipsum leprosum & eum extra castra pellere tunc debebat.

¶ Sic verè audita suspitione lepræ, id est, hæresis contra aliquem, debet eum Sacerdos, id est, iudex diligenter investigare, & etiam, si sit necesse, capere & includere. Si verò videret, quod non perseverat, sed cessat ipsum tanquam mundum debet absolvere, & inde liberare, & esse potius scabiem quam lepram, id est, aliquem levem errorem quam hæresim judicare. Quemlibet enim scabies non facit leprosum, nec quilibet error facit hæreticum. Sed procul dubio si viderit huiusmodi maculam crescere, ipsumq; in errore persistere, tunc debet eum leprosum vel hæreticum judicare, & à consortio fidelium segregare. Unde dicitur Matth. 25. *Separabit malos de medio iustorum.*

E

¶ Vel

¶ Vel dic, quod scabies vel lepra sunt duæ species excommunicationis, scilicet minor, & major. Propter scabiem ergo, id est, propter minorem excommunicationem, non debet quis à canonica fidelium communione segregari, sed tantum vestem conscientie suæ debet lavare per confessionem, & à sacerdote mundari. Per lepram verò, id est, per maiorem excommunicationem, homo debet ab aliorum consortio dividi, & ab ipsis tanquam leprosi necessario reputari Esa. 33. *Nos autem reputavimus eum quasi leprosum.*

¶ Vir de cujus capite pili fluunt, calvus, & mundus est, & si etiam à fronte ceciderunt, mundus & recalvaster est. Si verò in calvitio lepra oritur, immundus judicabitur.

¶ Calvitium quod nihil aliud est quam casus, & nuditas capillorum, potest significare voluntariam paupertatem, quam pro certo qui debite amplectitur, mundus, & sanctus apud Deum efficitur, in tantum quod quanto quis plus capillos divitiarum suarum pauperibus per elemosynas dimittit fluere, ita quod calvitium paupertatis ipsum ex hoc contingit incurrere, nunquam propter hoc debet vilis & immundus reputari, sed magis mundus & honorabilis apud Deum, & homines credi. Veruntamen quandoque contingit, quod in calvitio oritur lepra, quia scilicet de paupertate quandoque oritur superbia, & inanis superbia, quia illi qui divitias dimittendo vel pauperibus erogando sunt pauperes exinde quandoque superbiunt, & fiunt arrogantes, & alios contemnentes, & perperam judicantes, contra illud Apostoli Roman. 14. *Is qui non manducat, manducantem non judicet.* Et sic in calvitio eorum lepra nascitur, in quantum de paupertate sua gloriari, & alios contemnere comprobantur. Ecclesiast. 25. Et tamen sicut apparet, Pauper superbus inter ea quæ Deo displicent, numeratur.

¶ Vel dic si vis, quod calvitium est fluxus & abrasio vitiorum, qui scilicet per confessionem, & poenitentiam efficitur, ita quod homo mundus, & sanctus creditur, & habetur. Veruntamen quia quandoque de tali munditia superbit & gloriatur, ideò leprosus dici meretur, suamque munditia in lepram, & suam sanctitatem in culpam convertitur. Unde dicitur Num. 12. *Maria apparuit candens lepra quasi nix.*

¶ Sicut hic supponitur, lepræ signa erant color rufus & albus per corpus diffusus, & cutis humilior, in capillis flavus. Unde etiam sicut hic patet in capite, & in barba, & in fronte lepra generabatur, & ibi cognoscibilis videbatur.

¶ Sic verè quando in homine apparet albedo fictæ castitatis, rubedo malitiöse voluntatis, flavedo duplicitatis, & depressio excessivæ humilitatis, signum est quod ille qui habet talia non est bonus, sed magis est leprosus spiritualiter & corruptus, quia revera illi, qui sunt leprosi, aut peccatores, & corruptus, ut communiter fingunt se esse ceteris magis humiles atque castos, & amplius apparent subtiles, scientifici, & astuti. Unde dicitur Ecclesiast. 19. *Est qui nequiter se humiliat, & interiora ejus plena sunt dolo.* Et sic dico, quod isti habent lepram fictæ humilitatis in capite, in quantum aliis inclinant, lepram malitiæ in barba, in quantum se habere divinam sapientiam simulant. Barba enim sapientiam significat, lepram fictæ castitatis in fronte, id est, in apparentia honesta quam omnibus manifestant, sicut de Osa, de quo dicitur. 2. Paralipomen. 26. quod *statim orta est lepra in facie ejus.*

¶ De istis sicut hic dicitur, vestis sive pellis supponebatur subire lepram, & erat talis lepra quædam alba macula vel rufa, humili superficie cætera corrodens, & inficiens ipsam vestem. Ista ergò si manifesta erat, Sacerdos debebat eam videre, & ipsam vestem comburere. Si verò dubia esset lepra, debebat eam includere, & si non cresceret, dimittere. Si verò crevisse reputabatur, ipsam quam cito concremare.

¶ Sic verè si aliqua vestis, id est, aliqua persona lepram hæresis incurrerit, & clarum perspicuumque fuerit, proculdubio per sententiam Sacerdotis, id est, prælati vel judicis concremari debet. Si verò fuerit aliquod dubium, debet intra clausuram abjuratorem recludi, & si ultra non creverit, sic dimitti. Sic verè post reclusionem, id est, post hæresis abjuratorem inventa est lepra crevisse, & talis vestis, id est, talis persona in hæresim relapsa fuisse, tunc verò debet comburi & sæculari potestati demandari vel committi. Unde dicitur Matth. 3. *Palcos comburet igni extrinsecus.*

¶ Vel dic de punitione malorum, quia judex vel prælatus si videt aliquam vestem, id est, aliquam personam vitiosam, si sit ta-

lis lepra, id est, tale crimen, quod non possit nec celari, nec emendari, debet istam vestem comburere, id est, personam ipsam per aliquam poenam corporis condemnare. Si vero sit non adeò evidens lepra criminis, utpote quia nullum scandalum fuit ibi, vel quia spes est quod delinquens se corriget, & quod lepra ipsius criminis, ad deterius non procedet, debet in loco poenitentiae, vel in bono carcere eum recludere, & usque ad tempus præfinitum ab eo ipsum debet poenitentiae vinculis alligare, ita quod si videt lepram ipsius criminis non procedere, sed cessare, debet talem patientem mundum judicare, & de clausura carceris liberare. Si verò videt quod talis clausura seu talis injuncta poenitentia non proficit, tunc ipsum comburere, id est, sententialiter condemnare debet. Istum etiam modum servat Deus, quia illos qui ex toto sunt leprosi, obstinati, incorrigibiles atque mali, de quorum salute desperat, sæpe per mortem subitanam interficit, in inferno comburit, alios vero de quorum salute sperat, solet in carcere tribulationum includere, & eos castigando mundare, & mundi prosperitati restituere. Si verò ipsos per clausuram tribulationum videt non posse corrigi, solet eos finaliter in inferno cremare, ut sic de quolibet tali dicatur Joan. 15. *Omne palmitem non afferentem fructum. Tolle eum, & omne qui fert fructum, purgabit eum. &c.*

¶ Si lepra apparebat in aliqua parte vestis, debebat illa vestis includi, & si non cresceret, debebat aqua lavari; si verò locus ipsius maculæ adhuc obscurior apparebat, debebat ipsa macula à soliditate vestis abrumpi. Quod si tunc adhuc in aliqua parte vestis alia similis macula nascebatur, tunc quia lepra volatilis, tota vestis ignibus mancipari jubebatur.

¶ Vestis est peccator, quia scilicet diabolus se induit, quando ipsum sibi conglutinat & adjungit, macula est peccatum quod lepra dicitur, pro eo quod per ipsum homo corrumpitur & foedatur. Igitur si contingit lepram seu maculam peccati in aliqua persona generari & nasci, proculdubio Sacerdos, id est, prælatus debet ipsum primo benigniter corrigere, & in clausuram & in statutorum obedientiam ponere, & per confessionem & poenitentiam emendare. Si verò post loturam poenitentiae adhuc appareat in ista veste, id est, in ista persona vestigium maculæ præcedentis in aliqua mala consuetudine, vel etiam aliqua mala conditione, & reliquiis præmissorum criminum, statim debet Sacerdos illam maculam abrumpere, & illud vitium penitus ab eo separare. Sed si iste recidivando talem maculam iterat, ita quod iterum similis culpa in eo appareat, ita quod spem correctionis de ipso amplius non habeat, tunc vere igne tribulationis & asperæ punitionis debet comburi. Vel etiam ad literam si crimen hoc requisierit, debet ignibus concremari, sicut si est hæreticus & relapsus, quia revera qui per benignam locutionem, monitionem & castigationem non corrigitur, sed recidivat, seu quotidie in similia relabitur, necesse est ut asperius corrigatur, quia ubi non proficit correctio in facto fidei ignis incendium apponatur. Unde dicit dominus Joan. 15. *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, & arefcet, & in ignem mittetur & ardet.*

¶ Leprosus mandabatur extra castra ejici, & à mundorum consortio ad Sacerdotis arbitrium separari. Os ejus debebat veste contegi, ne ipsius anhelitu possent alij infici vel corrumpi, caput ejus debebat esse nudum, vestimentum ejus dissutum, & ipse seipsum debebat clamare vilem, sordidum & immundum. Solus extra solebat manere, & à mundorum consortio jubebatur penitus abstinere.

¶ Revera talis leprosus videtur esse peccator, & maxime ille, qui majoribus criminibus est infectus, & foetoribus infamiae maculatus, & potissimè hæreticus & excommunicatus, quia revera talis à consortio charitatis dividitur per invidiam, solus, & sine bonæ societatis copula se jungitur per discordiam, caput suæ intentionis nudum efficitur per jactantiam, vestis conversationis tota dissuitur per insolentiam. Os vero suæ locutionis est ita foetidum, & immundum, quod alios corrumpit, & inficit per detractionem infamiam, quare propter hoc contegi meretur, & reprimi, ne anhelitus suarum malarum locutionum alios corrumpat per nequitiam. Vile ergò, & immundum se potest dicere per universalem corruptionem & spurcitiam, dicens illud quod scribitur Lev. 14. *Quasi plaga lepra videtur esse in domo.* Quia verò leprosi, id est, peccatores solent singularitatis solitudinem diligere, & societates bonorum fugere, intentionis caput per jactantiam mūdare, os suum per versutias locutionis cōtegere, & vestes conversationis propriæ

pria laniare, contra illud supra 10. *Capita vestra nolite nudare, & vestimenta vestra nolite scindere.*

¶ In domo quando oriebatur lepra? Erat autem macula corrosiva lapidi vel parieti impressa ceteris parietibus parietis magis pressa. Igitur si talis lepra apparebat in domo quibus adhærebat, debebant lapides de pariete submoveri, tota domus debebat radi, & domus alio luto liniri: lapidesq; & pulvis abrasus debebat extra civitatem projici & portari. Quod si talis lepra in aliqua parte domus oriebatur, alia lepra perseverans judicabatur, & ideo tota domus destruebatur, & ligna & lapides extra oppidum in locum immundum ilico portabantur. ¶ Sic vere si lepra alicujus hæresis vel prodicionis in aliqua domo vel in aliqua villa vel collegio nascitur, statim submovendi & è medio tollendi sunt lapides, id est, personæ quæ macula hujusmodi corroduntur, ne fortè per alios alii lapsu temporis macula simili corrumpan- tur. Secundum enim beatum Bernardum, *Melius est quod pereat unus quam unitas tota.* Et domus ista debet per correptionem radi, & pulvis malæ & hæreticæ doctrinæ abinde abjici, & luto alio, id est, alia bonæ doctrinæ ipsa domus instrui vel liniri. Alique lapides, id est, alia bonæ personæ loco primorum, scilicet in officiis, dignitatibus, & beneficiis substitui & reponi. Unde Job 34. *Cõteret multos & innumerabiles, & regnare faciet alios pro eis.*

Quod si talis lepra nec sic velit cessare, imo ad alios inveniatur transire, & iterum in aliis lapidibus, id est, personis subcrescere, & venire, tunc non pigeat Sacerdotem vel prælatum talem domum, id est, talem villam vel collegium de medio tollere, & extra oppidum, id est, extra comunionem fidelium excommunicando dejicere, & etiam ex toto si sit necesse, invocato brachio sæculari subvertere, & delere, sicut factum est de ordine Templariorum.

¶ Vel si vis dic, quod lepra est vitium prodicionis, quam si judex aliqua in domo vel villa reperit, statim ipsos lapides, quibus adhæret, id est, ipsos proditores destruere & evellere, & in loco, & officio quod tenebant alios substituere debet, & alio luto scilicet, camento charitatis, reconciliationis & amoris debet talem domum seu patriam ungere, ut sic in fidelitate domini sui possit de cætero permanere. Quod si contingat talem domum, villam vel patriam ex toto corruptam esse, & lepram istam, scilicet, prodicionem per omnes partes ejus venire, tunc tota ipsa domus seu villa ruinæ seu periculo debet penitus subjicere, ut sic quos aliorum pœna non terruit, possit propria sua pœna coercere. Lepra enim, id est, hæresis vel proditio perseverans alio modo non tollitur, nisi tota domus leprosa, id est, tota villa vel patria proditrix vel hæretica destruat.

¶ Quando domus leprosa examinabatur, solebat claudi, & introitus habitatoribus denegari, quam qui tunc temporis intrabat vel ibi dormiebat, immundus efficiebatur, & lavare vestimenta sua tenebatur.

¶ Domus leprosa & infecta est mundus, qui tunc temporis à Domino fuit clausus, quando ejus ingressus & amor fuit nobis per Dominum interdictus. Unde dicit Jo. 2. *Nolite diligere mundum, &c.* Qui ergo in ista domo leprosa, id est, in mundo per malam complacentiam intrat, & ibi dormit, & temporaliter se delectat, pro certo faciliter immunditiam culpæ & maxime avaritiæ, & luxuriæ solet incurrere, quapropter necesse habet per confessionem, & pœnitentiam se lavare. Unde Esai. 1. *Lavamini, & mundi estote.*

¶ Vel dic, quod ista domus significat excommunicatum, qui tunc aliis clauditur, quando occasione istius lepræ communicatio ejus alijs denegatur. Si igitur tunc aliquis talem domum introierit, & cum tali participaverit immundus, id est, excommunicatus, scilicet, minori excommunicatione, & ipse erit. Unde dicitur Num. 19. *Quicumque tetigerit immundum, immundus fiet.*

¶ Vel dic, quod sicut patet ex præmissis, quatuor generale præinveniebant, videlicet lepra in veste, lepra in cute, lepra in carne, & lepra in domo seu in æde. Sic verè dico in hominibus inveniuntur quatuor genera vitiorum, scilicet, lepra in veste, hoc est, curiositas vestium seu lasciviositas, lepra in cute, hoc est, gula ingluvies seu gastrimargia, lepra in carne, hoc est, carnalis delectatio seu luxuria; lepra in domo seu in æde, hoc est, tumor malus seu infamia, quæ scilicet, apparet in domo, & in lapidibus, id est, in exteriori vicinia. Unde videtur, quod istæ quatuor lepræ possunt significari in istis leprosis, de quibus dicitur 4. Reg. 7. *Quatuor viri erant leprosi juxta introitum portæ.*

Petr. Berchorij super Biblia.

Capitulum decimum quartum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus.

MORALITATUM CAP. VII.

¶ Quando leprosus cum aliquo mundabatur, ad restitutionem ipsius multa requirebantur. Debebant enim ante omnia ad ostia castrorum venire, & Sacerdoti se ostendere, sacrificia offerre, & sanguine passeris occisi debebat eum Sacerdos aspergere, extra proprium tabernaculum debebat aliquamdiu manere, & omnes pilos corporis ad barbam & supercilia radere, vestes, & corpus lavare, & sic oblati duobus agnis poterat mundus castra mundorum intrare.

¶ Sic vere peccator quando vult à lepra mundari, & fidelium restitui communioni, tunc debet ante omnia per confessionem Sacerdotibus ostendi. Unde Luc. 17. 18. *ostendite vobis Sacerdotibus.* Et oblato sacrificio spiritus contribulati sanguinem passeris, id est, Christi, debet per suæ passionis memoriam aspergi, capillos malarum cogitationum & affectionum à se radere & evellere, barbam fatuæ sapientiæ & supercilia superbiæ deponere, & lachrymis contritionis se lavare, & abstergere extra proprium domicilium aliquamdiu peregrinando manere, & tandem duos agnos, id est, duplicem ignorantiam cordis, & corporis domino offerre, & sic mundus poterit fieri, & ad sanitatem gratiæ revenire. Ideo dicitur Matth. 11. *Cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur.*

¶ Ad mundationem leprosi requirebantur duo passeris in aqua viva, in vase fictili, lignum cedrinum, hyssopus, vermiculus, id est, filus coccineus. Unus verò istorum passerum occidebatur, & sanguis ejus super illas aquas in vase illo fictili stillare permittebatur, & tandem passer alius vivus & hyssopus in ligno cedrino cum filo coccineo per modum aspersorii ligabatur, quibus in aquis rubricatis instinctis, leprosus septies intingebatur, & sic passer ille vivus abire in campum permittebatur, rasisq; pilis & lotis corpore, & vestibus, homo etià per septem dies extra proprium tabernaculum morabatur. Octava verò die duos agnos Sacerdotibus offerebat, & mundus effectus castra ingrediebatur.

¶ Leprosus significat genus humanum, quod scilicet, in Adam fuit infectum de castris, id est, de paradiso ejectum, ita quod vestimentum suæ moralitatis fuit dissutum. Caput vero sui cordis fuit crinibus virtutum nudatum. Unde Job 1. *Nudus egressus sum de utero matris.* Ad hoc ergo, quod ille leprosus mundaretur & in castra paradisi reduceretur, plura necessaria concurrerunt. Necesse enim fuit, quod intervenirent duo passeris, id est, duplices Christi, naturæ unitas & veritas. Aqua viva, id est, baptismi puritas. Vas fictile, id est, Christi naturæ mortalitas. Hyssopus qui tumores sedat, id est, ipsius Christi humilitas. Coccus seu vermiculus filum scilicet, ignei coloris, id est, ipsius Christi ardens amor & charitas. Lignum cedrinum, id est, ipsius Christi crux & suæ passionis austeritas. Sanguis passeris occisi, id est, sanguinis effusi utilitas. Ista enim omnia humanum genus leprosum purificaverunt, & castrorum paradisi eidem aditum reddiderunt. De istis enim duobus passeribus, id est, de ista duplici Christi natura humana & divina una sola fuit occisa, scilicet, natura humana in vase fictili humanæ mortalitatis mortua. Nihil passus fuit homo secundum divinitatem. In desertum evolare dictus est, in quantum semper illæsus permansit, & in quantum passionis acerbitas ipsum aliquantulum non afflixit. Divinitas tamen ista in sanguine passeris mortui intincta dicitur fuisse, in quantum per passionem ipsius Christi hominis noscitur ejus divinitas consensisse. Cedro etiam cum cocco charitatis & hyssopo humilitatis alligata dicitur, in quantum ipsius deitatis charitas & humilitas in ipso cedro, id est, in ipso ligno crucis sumæ apparuisse monstratur. Ideo Apostolus dicit, quod *propter nimiam charitatem, quam dilexit nos Deus, filium suum tradidit.* Et alibi dicit, quod *humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Omnia tamen ista scilicet, passer vivus, & sanguis passeris occisi, & lignum cedrinum, in aqua imersa dicuntur, in quantum, scilicet, ipsæ aquæ baptismi à sanguine & passione Christi & ipsius deitate & cruce virtutem propriam sortiuntur. Istæ ergo aquæ mixtæ cum sanguine id est, baptismus Christi passio junctæ simul, septies, id est, mediantibus septem donis spiritus S leprosum istum, scilicet, genus humanum asperferunt, & à lepra peccati laverunt, sicut post septem dies, id est, curriculum vitæ hujus, scilicet, in octava futuræ resurrectionis ex toto mundum efficitur, quando rasis & absteris omnibus mortalitatis superfluitatibus castra paradisi ingreditur, & ad illos de quorum societate ceciderat, id est, ad filios

filios Israel, id est, ad beatos angelos adjungeretur. Post mundationem enim leprosi, & ipsius mundificationem præmissam, septem diebus debebant extra proprium tabernaculum manere, qui, scilicet, dato quod humanum genus per Christi passionem, baptismum & crucem à lepra peccati originalis mundetur, non tamen propter hoc statim tabernaculum paradisi ingreditur, imò extra, scilicet, in hac valle miseriæ septem diebus, id est, per totam vitam istam, quæ per septenarium dierum fluit, permanere jubetur, usquequo veniat octava, id est, futura resurrectio, ubi inter mundos (ut præmissum est) in corpore & anima cœleste habitaculum fortietur, ut sic de homine videatur dictum illud Exod. 22. *Septem diebus sit cum matre sua*, id est, cum mortali vita, die vero octava dabit eum domino.

¶ Vel si vis, dic, quod ad hoc, quod leprosus, id est, homo peccator mundetur, necesse est quod sacerdoti per confessionem se ostendat, & quod Deo duos passeris, scilicet, corpus & animam offerat, & quod lignum cedrinum, id est, crucis memoriam, cocum charitatis, & hyssopum humilitatis, nec non vas fictile, cum aqua id est, cor contritum cum lachrymis secum ferat, ut sic dum unus passerum suorum scilicet, corpus per poenitentiam immolatur, alius passer, scilicet anima, liber evolet & recedat. Nam cum sanguis id est, peccatum in aqua viva lachrymarum, etiam vase fictili, id est, corde humili per confessionem funditur, & tali lachrymarum delictis propriis rubricata, mediante humilitatis hyssopo leprosus peccator aspergitur & lavatur, ab omni contagio mundatur, & ad castra Christi, scilicet, ad gratiam in præsentem, & gloriam in futuro tanquam mundus & innocens acceptatur, Psalmo 50. *Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lavabis, &c.*

¶ Hic ponitur, quod leprosus mundatus debebat duos agnos offerre Sacerdoti, qui de sanguine debebat aurem dexteram, pollices, manus & pedes dextri ipsius leprosi tingere, &c.

¶ Et simile habes Exodi 30. Vide & expone sicut ibi. Hic ponitur de illo qui à lepra; & infra cap. sequenti de illo, qui à fluxu immundi seminis mundabatur, quod ingredi statim non debebat præsumere, sed per septem dies indignum se propter præcedentem immunditiam reputare, & à castrorum ingressu cessare.

¶ In quo figurativè notatur, quod quando notabilem immunditiam & infamiam incurrit, dato quod inde mundetur & emendetur, & ad gratiam sui munditiam pristinam reparatur, semper debet quadam naturali verecundia sibi ipsi timere, & non præsumptuosè in castra, id est, in societates mundorum seu majorum se jungere, sed inde aliquam diu se trahere quousque perfecta munditia seu fama ipsum permittat subintrare, exemplo illius publicani, qui non audebat oculos ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum, & dicebat Luc. 18. *Domine propitius esto mihi peccatori*. Dato enim quod lepra culpæ tollatur, læsa tamen opinio necesse est quod aliquamdiu retrahatur, & præsumptio & audacia reprimatur.

¶ Vel dic contra infames, qui dato quod culpa transferit, remanet tamen infamia, quæ ipsos castra Ecclesiæ, beneficia, dignitates Ecclesiæ sine ampliori sacrificio, id est, sine speciali dispensatione egredi non permittit. Unde in canone dicitur, quod *porta dignitatum infamibus non patebant*.

C *Capitulum decimum quintum. Textus.* Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens.

MORALITATUM CAP. VIII.

Ille qui fluebat semine immunduserat, & extra castra ejici debebat, omnia quæcunq; contingebat immunda erant, quini-
mo omnes qui carnem ejus, salivam ejus, vestimenta ejus, sagma super quod sederat, & lectum ejus tangebant, protinus immunditiam contrahebant, & idè se lavare debebant. Si etiam tangebant vas fictile, frangebatur. Si vero fas ligneum, lavabatur, talis erat fluens semine. Idem judicium per omnia erat de muliere quæ menstrua patiebatur.

¶ Talis semine fluens significat luxuriosum & de se vilem, abominabilem & immundum, per menstruosam etiam mulierem intelligo foeminam luxuriosam, quia verè taliu carnes, id est, carnalis vita, saliva defluens, id est, carnalis secta, lectus, id est, carnalis delectatio, vestis, id est, inhonesta conversatio penitus sunt immunda in tantu: quod qui talia tangunt, id est, qui talia frequentant, & imitantur, immunditiam luxuriæ, & infamiæ contrahere dignoscuntur. Quapropter, lotura confessionis, & poenitentia se abluere tenebuntur, & idè tutum est quod tales viles personæ

non tangantur aut frequententur, sed potius de aliorum confortiis expellantur. Unde dicitur Gen. 21. *Eijce ancillam & filios ejus*, 4. Reg. 5. Et alibi, *Vade lavare septies in Iordane, &c.* De vase vero ligneo & fictili dic ut supra cap. 4.

¶ Vel si vis dic, quod semine fluens est hæreticus, qui quia semen immundum, id est, malam doctrinam seminat, ideo sancta Ecclesia ipsum repudiat, & de societatibus aliorum fugat. Igitur caro, id est, carnalis vita saliva, id est, immunda doctrina, lectus id est, iniqua secta talium non debet tangi, nec aliquo modo frequentari, sed magis effugi & vitari. Unde Apostolus ad Titum 3. *Hæreticum hominem post tertiam monitionem devota, sciens quoniam corruptus est*.

¶ Talis immundus quando mundabatur, debebat septem diebus exspectare, tandem seipsum in aquis vivis lavare, & postea turtures & pullos columbarum offerre, & sic castra in vespere poterat subintrare.

¶ Sic verè ille qui à fœdo humore carnalitatis sanatur, debet septem diebus exspectare, id est, de septem peccatis mortalibus se liberare per contritionem, se totum lavare per confessionem, columbas offerre, id est, simplicitatem, turtures id est, castitatem, & sic mundus erit per sanctitatem & tabernaculum paradisi intrare poterit per beatam felicitatem.

Capitulum decimum septimum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum.

MORALITATUM CAP. IX.

Inter cætera sacrificia unum magnum, & solemne fiebat in festo expiationis, in quo scilicet, cineres fiebant, de quibus aquam expiationis faciebant, & per totum annum immundos purificabant; accipiebantur enim quatuor animalia, scilicet, unus aries, una vitula, triennis rufa, & duo hirci, quæ omnia ad ostium tabernaculi offerebantur, & ritu mirabili immolabantur. Mittebantur enim sortes super hircos, ut, scilicet, unus Deo, alius populo assignaretur, & quod ille qui in sortem Domino cadebat immolabatur. Ille verò qui populo assignabatur, in præscriptis omnis populi super caput ejus per nuntium ad hoc deputatum in desertum mittebatur, & ibi liber abie permittebatur & lupis, & leonibus exponebatur. Alius verò hircus una cum vitula rufa mandabatur per Sacerdotem occidi, & sanguine ipsius ipsum tabernaculum interius, & exterius expiari, & hoc scilicet, per Sacerdotem linea tunica, fomalibus lineis, Zona lineæ, & cidari linea indutum, & tam propitiatorium quam altare aureum, quam etiam velum cum digito tincto sanguine septies aspergi cornu altaris sanguine tangi, & utrumque pavimentum interius, & exterius jubebatur sanguine cum digito aspergi. Sacerdos enim illa die cum sanguine solus sancta sanctorum intrabat, & ne visa majestate Domini moreretur, magnam copiam thuris in turribulo secum portabat, quod totum sanctuarium obnubilabat. Quibus completis sacerdos egrediebatur, & depositis dictis vestibus, vestimentis sacerdotalibus induebatur, arietemque cum adipibus, sanguine, & renunculis hirci occisi, & vituli Domino super altare immolabat, & sic ipsum altare ab immunditiis filiorum Israel expirabat, vitula verò, & hirci carnes, finis, & pelles extra portari faciebat, & usque ad cineres comburebat, & in ignem lignum cedrinum, hyssopum, & cocum bis tinctum comburenda cum carnibus immittebat. Et sic populus à suis peccatis expiabatur, tabernaculum emundabatur, cinis pro facienda aqua expiationis efficiebatur, quæ per totum annum servabatur.

¶ Dicamus allegoricè, quod ista animalia Christum figurare videntur, quia, scilicet, hircus emissarius, qui illæsus dimittebatur, deitatem significat, quæ scilicet, impassibilis perseverat; alia verò tria animalia denotant ipsius humanitatem, pro eo scilicet, quod tres naturas continet, animam, sanguinem, & carnem, unde etiam, & iste dicitur aries ductor gregis. Dicitur hircus propterea, quia in similitudine carnis fuit factus. Dicitur vitula rufa triennis, in quantum fragilitas mortalitatis suæ, qua sexus foemineus designatur, 30. annis prius vixit, & post trib. annis, & amplius prædicavit Coloss. 1. Sanguis igitur istius effusus, id est, virtus sui sanguinis, & passionis interioris, id est, cœlestis, exteriora, id est, terrestria tetigit, & expiavit, in quantum secundum Apostolum illa, quæ in cœlis sunt & in terris per sanguinem suum pacificavit, quando, scilicet, secundum Apostolum ipse qui est sacerdos & hostia, per proprium sanguinem semel in sancta intravit, Hebr. 9. Propitiatorium enim, id est, divina propitiatio, & misericordia isto sanguine aspergitur,

gitur, in quantum ipse Deus per Christi sanguinem humano generi placatur. Altare etiam, id est, ipse amor patris, in isto sanguine fuit tactus, in quantum ad pacem humani generis inclinatus: velum enim, est ipsum cœlum, sanguine isto videtur tactum, in quantum ejus virtute hominibus fuit apertum pavementum interius, id est, natura humana, isto sanguine fuit tacta, in quantum una natura fuit alteri reconciliata, & mediâte Christi sanguine concordata, & ruina angelica per homines reformatâ. Unde Apostolus Ephes. 2. *Vos qui eratis aliquando longe, facti estis prope in sanguine Christi.* Ipse enim est pax nostra, qui facit utraq; unum. Ista enim aspergio mense septimo facta dicitur, pro eo quod ipsam spiritus sextuplex nobis impartitur. Igitur istud est verum quod corpus istius hirci atq; vitulæ, scil. Christi, extra castra, id est, extra civitatem Hierusalem fuit positum, & ibi cum appositione ligni cedrini, id est, crucis passionis crematum, id est, afflictum, & usque ad cinerem, id est, usque ad summam humilitatem seu corporis deformitatem reductum Esa. 53. *Vidimus eum, & non est ei aspectus:* in ipso enim passionis igne intervenit cedrus, id est, crucis Christi asperitas, hyssopus, id est, humilitas, coccus bis tinctus, id est, ipsius Christi clementia, & perfecta charitas. Cinis ergo, id est, passionis Christi virtus cū aqua baptismi miscetur, & sic in Ecclesia servatur, & inde quotidie populus purificatur, & ab originali crimine expiatur. Unde Apostolus Hebr. 9. *Sanguis taurorum aut hircorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos mundificat.*

¶ Vel dic aliter, quod ista tres species animalium, significare possunt tria genera personarum. Aries enim dux gregis significat praelatos. Vitula iugo subdita significat religiosos & clericos. Duo hirci significant sæculares, bonos & malos. Iste enim aries in holocaustum oblatus dicitur, quia, scilicet, praelati toti Deo offerri tenentur. Holocaustum enim erat illa species sacrificij, de quo non licebat retinere aliquid, sed totum oportebat Deo offerre, nec populus nec Sacerdos poterant sibi aliquid retinere vel reservare. Et ideo dicitur ab *אֵלֹהִים* quod est totum, & *קָדֹשׁ*, quod est incendium, pro eo quod totum Domino cremabatur. Quia revera praelatus debet esse ita Deo dedicatus, quod totus debet esse per charitatem Domino associatus, & nulli alteri, scil. nec mundo, nec diabolo mancipatus. Vitula verò, id est, clerici, & religiosi, iugo obedientiæ debent more vitulæ subjici, & Deo per poenitentiam concremari. Et dato quod corpus eorum extra castra, scil. exterius in mundi negotiis cremetur aliquoties per vitam activam, adeps tamen & renunculus suæ interioris affectionis in tabernaculo, scil. super altare paradisi crematur, & incenditur per contemplationem, quia scil. tam de vitula quam de hirco bono Deo retento, id est, tam de bonis Ecclesiasticis, quam laicis, illud debet esse verum, quod interiora Deus per affectionem & contemplationem habeat, dato quod carnes, pellem & fimum, id est, dato quod corpora mundus exterius in negotiis detinebat. Hirci verò, id est, Christiani sæculares in duo dividuntur, quia secundum sortem occultæ Dei dispositionis aliqui Deo reservantur, & sibi per poenitentiam concremantur, alii verò cum peccatis & iniquitatibus suis, & aliorum per desertum mundi vagari permittuntur, id est, aliqui uti præsentibus finuntur, & lupis, & canibus exponuntur Psal. 80. *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adventibus suis.* Quia breviter ista est fors occultæ Dei justitiæ, ut de hircis, id est, de mundi fœtibus peccatoribus aliquos habeat Deus, qui, scil. se per poenitentiam sibi offerunt, alios habeat populus sive mundus, qui, scil. mundi deserta circumeunt, & præsentibus æterna prætermittunt. Unde dicitur Luca 17. *Erunt duo in lecto uno, unus assumebitur, & alter relinquetur.* Igitur sive agamus de hirco, id est, de poenitente, vel de vitula, id est, de religioso, & clerico se divino iugo subjugante, istud est verum, quod sanguis, id est, pœna, sudor, & labor, vel etiam martyriū talium usq; ad interiora velaminis, & usque ad paradisum transit, velum cœli penetrat, & transcendit, pavementum Ecclesiæ ornat, & colorat, & aspergit ipsum altare divinæ charitatis, & ipsum propitiatorium divinæ pietatis tangit, in quantum pro se, & pro aliis veniam impetrat, & attingit (sicut ad literam apparuit) in sanguine martyrum, qui, scil. Deo placuit, & ipsos, & alios à criminibus expiavit. Apost. heb. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur.* Quicunq; ergo Sacerdos, id est, quicunq; justus sacra docens intrare vult tabernaculū mentis suæ, & penetrare sicut per contemplationem usque ad sanctuarium paradisi, semper debet talem sanguinem, id est, memoriam pœnæ martyrum, & sanctorū secum habere, ut sic pos-

Petr. Berchorii super Biblia.

sit sibi & populo Deum placare. Thus etiam orationis portare tenetur, ut sic propitiatoriū divinæ misericordiæ obnubiletur, & adoretur, & quidquid petitur impetretur. Apostolus: *Tabernaculum non sine sanguine dedicatum est, & absq; effusione sanguinis non fit remissio.*

¶ Ad unum tamen advertendum est, quia quando animalia ista, scil. vitula & hircus extra castra comburebantur, lignum cedri, coccus bis tinctus, & hyssopus in igne ponebantur.

¶ Ad denotandum, quod quando justi in poenitentia vel tribulationis cremantur incendio, tria principaliter debent eos concomitari, scil. cedrus alta, id est, spei celsitudo, coccus coloris ignei, id est, charitatis fervor, & amplitudo, & hyssopus mundificans, id est, fidei certitudo. Ista enim tria, scil. fides, spes, & charitas sunt illis qui cremantur per tribulationem & poenitentiam necessaria, ut scil. per fidem fortius, per spem facilius & per charitatem libentius sustineant pro Christo gravia, quibus factis, cinis, id est, memoria vitæ, talium erit mundificatus, & si aqua lachrymarum affuerit, totius immunditiæ absterfus Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor.*

¶ Vel dic, quod cinis est memoria mortis, qui, scil. si aqua lachrymarum adjungitur, mens immunda & peccatrix expiatur, & ab omni reatus macula liberatur.

¶ Vel dic, quod sacerdos facilius populum expiat, quando sanguinem Christi in altari per missæ celebrationē libat. Omnia tamen vestimenta linea debet habere, ad denotandum, quod puritatem in capite intentionis, in tunica conversationis, & femoribus cernis, & in zona justitiæ summæ profiteri jubetur.

¶ Vel dic, quod dominus nebulam in sanctuario suo vult abundare, ne majestas sua nuda possit homini apparere, ne, scil. præterrore ipsum oporteret perire, sicut etiam supra Exod. 9. & 33. & in multis aliis locis ostenditur Dominus in caligine apparuisse, & in fumo gloriæ, & nebula legem dedisse, ad denotandum, quod Deus vult ut in sanctuario mentis semper aliquam nebulam ignorantia habeamus. Nec vult tempore hujus vitæ majestatem ejus intuitive videamus, aut quod secreta deitatis & rerum plenarie cognoscamus, quia scil. tunc fides nostra meritum non haberet, & mens nostra per præsumptionem forsitan interiret. Dominus ergo & in nebula loqui, & in nebula habitare dicitur, pro eo, quod Dominus mentem sanctam contritam, & obscuram diligit, & ibi habitare spiritualiter delectatur, 3. Reg. 8. Unde Dominus dicit, quod *habitaret in nebula*, Psal. 17. *Caligo sub pedibus ejus.* Illa quæ ad salutem pertinent, in tali nebula cordis contriti melius à Deo revelantur. Unde dicitur Exod. 24. *Vocavit dominus Moysen de medio caliginis, &c.* De modo vero purificandi cum cinere, vide Num. 18.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere Aaron.

MORALITATUM CAP. X.

Hic supponit Moyses animum omnis carnis in sanguine esse, & ideo sanguinis esum omnino prohibet, sed ipsum Domino mandat offerri, ut sic anima quæ vivit in sanguine, possit à peccatis suis per sanguinem expiari.

¶ Dic, quod sanguis spiritualis est affectio seu amor, quia revera talis sanguis est propriè animæ nostræ vita. Augustin. *Scio animam meam, quam amo, est vita.* Ideo sanguinem non debemus comedere, id est, amorem, & affectionem nostram non debemus in nos ipsos reducere, nec ad nutrimentum carnis nostræ convertere, sed soli Deo offerre, & ad Deum ordinare, quia revera sanguis affectionis animam naturaliter vivificat, & delectat, & ideo si Deo offeratur, ipsam spiritualiter purificat atque mandat. Unde Ezech. 16. *In sanguine tuo vive.*

¶ Vel dic, quod sanguis iste est sanguis Christi in Sacramento altaris, vel etiam memoria & compassio passionis & sanguinis Jesu Christi, quia revera in isto & ex illo constat spiritualis vita animæ nostræ, & ideo talem sanguinem non debemus comedere, id est, non recolendo absorbere, & abscondere, sed ipsum Missas celebrando, & passionem ejus recordando offerre, ut sic possimus animas nostras expiare. Unde

de Job. 16. *Terra non operies sanguinem meum.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutus est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad omnem.

MORALITATUM | CAP. XI.

Hic præcipiuntur homini multa præcepta, & dicit: Non maledices surdo, & coram cæco non pones offendiculū. Non observabitis somnia. Non facietis vobis figuras aut stigmata. Non radetis barbam, nec in rotundo attondebitis comam, nec super mortuo incidetis carnem. non prostitues filiam tuam, &c.

¶ Ista nobis omnia spiritualiter inhihentur. Et primo quidem Surdos & cæcos, id est, personas simplices & ignorantes, quia, scil. verbum Dei nec audiunt, nec intelligunt, non debemus maledicere vel offendiculū alicujus mali scandali vel exempli coram eis ponere vel facere, ne forte occasione accepta possint ruinam peccati incurrere. tales enim simplices qui nesciunt præcavere, facillimè cadunt, quando offendiculum, id est, occasionem mali in verbis aut factis nostris inveniunt. Ideò benè dicitur Matth. 18. *Quia qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei quod submergetur in mare.* Item somnia, id est, falsas opiniones non debemus credere, nec frivola pro veris recipere, nec ariolis nec divinis, id est, hæreticis aut adulatoribus fidem dare, nec etiam ad auguria seu garritus avium, id est, ad verba, & gratulationes personarum attendere vel vacare, sicut fecit Manasses, de quo dicitur, quod *observabat somnia & scabatur auguria.* &c. 4. Reg. 21. Item non debemus barbam, id est, virilitatem animi radere, nec comam capitis, id est, virtutem cordis aliquantulum decurtare, quia scil. viribus animi, quam barba significat, nec est abjicienda, nec coma virtutum aliquantulum detondenda. Unde dicitur Num. 6. *Novacula non ascendet super caput ejus.* Rotunditas autem quæ figura est valde mobilis, instabilitatem mentis denotat, quia tunc coma in rotundum tondetur, cum inconstantia mentis virtutum cæsariem in nobis truncat. Item figuras & stigmata non debemus nobis facere, id est, malas malorum imagines & exempla non debemus accipere, nec in nostris cordibus aut moribus per imitationem imprimere, nec per retinentiam aut complacentiam adorare.

¶ Vel dic etiam, quod ista dicuntur contra quosdam familiares, qui constituunt, sic quod eos quasi pro diis colunt in quantum eis plus debito credunt. Tales ergo figuras statuere ut stigmata nobis prohibentur, & eorum adorationes vetantur. Item carnem nostram non debemus super mortuo, id est, super peccato luxuriæ vili & foetido incidere & dividere, nec de sanguine delectationis carnalis aliquid sibi dare. Nec filiam nostram, scil. animam diabolo prostituere, nec sibi eam per diversa vitia maculatam offerre. Caro enim per luxuriam non est incidenda, sed integra & casta servanda. Anima etiam non debet prostituī nec per peccatum diabolo subjugari, ne fortè possimus de ea dicere illud Matth. 15. *Filiamea malè vexatur à damonio.*

¶ Hic præcipitur quod animalia diversi generis simul convenire vel cohabitare non facient, & quod vestimenta ex lana & lino non texant, & quod agrum suum diverso semine non seminent seu serant: quod etiam præcipitur Deut. 22.

¶ In verbis istis, charissimi, videtur tangi, quod illi qui ejusdem conditionis sunt & status, sicut pauperes & divites, sicut clerici vel laici, debent simul cohabitare, & societatem alter alterius frequentare, copulam verò & societatem personarum dissimilium fugere, & istorum qui sunt diversæ conditionis & status consortia non amare. Unde dicit Sapiens Eccles. 13. *Quia pondus super tollit, qui altiori se communicat. Quid communicabit cæcibus ad ollam, quoniam si se colliserint, confringentur.* Sequitur. *Omne animal diligit sibi simile.* Istud potissime debet servari in conjugis, ubi pro certo paritas conditionum sume debet attendi, quia, scil. diversæ conditionis animalia non debent invicem copulari, nec rusticus nobili mulieri, nec rustica cum nobili conjugari. Facile est enim quod quando ager, id est, lectus tali diverso semine seritur, quod alter ab altero faciliter condemnatur. Unde ibidem: *Quæ communicatio homini sancto ad canem, aut quæ pars bona diviti ad pauperem:* Et ad idem per omnia potest applicari illud quod dicitur Deut. 2. *Non arabis in bove & Asino.*

¶ Vel si vis applica contra quosdam, qui ita fidem Evangelicam assumebant, quod caeremonias legis nullatenus relinquebant, sed utrumque servare volebant: Bos enim iugo subditus significat legem, asinus verò quem Christus equitavit, significat Evangelicam disciplinam. Talis ergo communicatio repellitur

& duplex ritus à Deo reprobatur. Allega ut infra. ¶ Vel dic, quod boni non debent cum malis, fideles cum infidelibus, & hæreticis, religiosi cum laicis communicare, ne eos contingat malos eorum mores discere vel habere, Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris, &c.* ¶ Vel dic, quod ager est cor, quod scil. diverso semine seritur, quando diversis contrariis negotiis occupatur, & quando Deo, & mundo vacare conatur, quod utiq; prohibitum est. Deus enim in corde nostro non vult habere participem, nec socium, sed in solidum possidere. Tanti emit ut solus possideret, quia, sc. sicut dicitur in Evangelio Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis servire, &c.* Ideo de tali cordis divisione dicitur Eccles. 11. *Fili mi, non in multis sint actus tui.* Et Eccles. 2. de duplici corde, & homini ingredienti terram duabus viis. Igitur in hoc reprobatur omnis duplicitas, commendatur unitas & simplicitas, quod quando, scil. agitur cor diverso semine, id est, duplici vel multiplici intentione vel fictione, una scil. apparenti, & alia existenti seritur, tunc istud mandatum præteritur. ¶ Vel dic, quod vestis lana, & lino contexta significat proditoriam, & hypocriticam falsitatem, quæ, scil. lanam, id est, simplicitatem ostendit exterius, lino verò subtile, id est, malitiam, interius celat. Tali ergo veste, id est, talis hypocritæ duplicitate non debemus indui, sed potius vel corporaliter uno vel alio debemus vestiri. Melius enim est vel quod simus ex toto lanei, vel ex toto linei, id est, ex toto boni vel ex toto mali, quam quod per hypocritism boni exteriori appareamus, & interius mali simus. Sicut enim dicit Comestor, *Simulata aequitas non est aequitas, sed duplex iniquitas.* Unde Chrysost. *Hypocrita appare quod es, aut esto quod appares.*

¶ Domino fuit maxima cura de peregrinis, & advenis fovendis & non vituperandis, aut non contristandis, & ideò præcipit quod, scil. segetes usque ad solum non tonderentur, nec grana racemorum decidentia colligerentur, sed peregrinis, & advenis dimitterentur. Præcipitur etiam ipsis non exprobrari, sed sicut seipso diligere & foveri. Quod scil. potissime præcipitur filiis Israel, quia advenæ & peregrini in Ægypto fuerunt, ideò advenarum miseras cognoscebant. Quare concludit, quod amplius misereri debebant.

¶ Ista omnia possunt exemplariter adduci ad inducendum ad pietatem, & miserationem egenorum, & pauperum, & peregrinorum, quia, scil. istis est compatiendum, & de suis bonis tribuendum. Et maxime hoc debent facere illi, qui quandoq; pauperes fuerunt, & qui alienas terras perambulaverunt, & qui per experientiam, quid patiantur alij, didicerunt. Unde dicitur Exod. 23. *Peregrinis molestus non eris. scitis enim advenarum animas, nam & ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti.* Quod tamen est contra multos divites, qui quamvis aliquando fuerunt egeni, & pauperes, ipsi tamen peregrinis, & pauperibus præ ceteris sunt crudeles.

¶ Vel dic, quod pauper vel peregrinus est peccator, cui pro certo non est detrahendum, sed potius miserendum. Quandoq; enim à Deo peregrini, id est, peccatores fuimus, & ideò humanam fragilitatem cogitare debemus, juxta illud Eccles. 31. *Disce ex te ipso qui sunt proximi tui.* Quod tamen est contra multos, quia, scil. illi qui præ aliis fuerunt pauperes & peregrini, & qui aliunde fuerunt nati, vel qui etiam per peccatum à Deo fuerunt alieni, solent quando ad prosperitatem veniunt, esse advenis, & alienis magis duri, & contra delinquentes plus severi.

¶ Item ibidem præcipitur sic. *Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis ligna pomifera, & auferetis præputia eorum: poma quæ germinant immunda erunt vobis, nec comedetis ex eis.* Nam ut dicit Scholastica historia, omnes fructus qui in primis tribus annis crescebant, immundi erant, fructus verò quarti anni, & deinde, domino consecrabant, & fructus quinti anni, & deinceps, ad usus proprios reservabant.

¶ Arbor pomifera significat hominē, qui bonorū operum germina boni propositi producit. Unde proprie pomorū præputia seu germina, sunt bonorū operū initia, quæ pro certo immunda cedere debemus, eo quod bona nostra initia non statim approbare, sed potius vilipendere & immunda esse, & inutilia reputare tenemur. In usq; enim nostros nō debet statim cedere, nec ea quousq; solida, & vivificata sint, debemus nostris usib. id est, nostris approbationib. applicare. Primò n. sunt omnia quasi immunda vilipendenda, & tandem si perseverat in bono domino cōsecranda, & attribuenda, & finaliter in nostros usus, id est, in nostrā complacentiam sunt vertenda. Nimia n. participatio reprobatur, & ideò multi sunt doctores juvenes etiam novitij, qui in bonis suis primordiis plus debito gloriatur, ita quod se magis scire vel plus bonorū o-

perum posse facere, quā ceteri arbitrantur, contra illud Prov. 20. *Substantia ad quam festinatur in principio, in fine benedictione carebit.* Vel adverte, quod ut dicit scholastica historia super Levit. 20. Quod poma trium annorum vineæ immunda erant, pro eo quod natura nimis præceps vim videbatur fecisse. Quod ad hoc potest applicari, quod poma, id est, opera neophytorum, & novitorum, qui, scil. indiscretè contra naturam quandoq; aggrediuntur opera valde ardua, & miranda, debent immunda reputari, id est, non approbari, quia, scil. faciliter solent perire, & apud Deum, & homines reprobari. Sicut enim dicit Philosophus, Acres in principio, franguntur in fine. Tales enim vineæ, id est, tales personæ, quæ in juventute alios vituperare in bonis operibus videntur, ante tempus desistere, & deficere comprobantur. Unde dicitur Luc. 14. *Iste homo cepit edificare, & non potuit consummare.* Et ideo talia poma, id est, talia juvenum opera non sunt multum approbanda, sed potius immunda & inutilia reputanda.

Capitulum vigesimum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Hæc loqueris.

MORALITATUM CAP. XII.

PRæcepit Dominus supra 18. c. multa genera immunditiarum vitari, hic autem sub pœna mortis illa mandat totaliter declinari. Dicitur enim, quod homo non debebat turpitudinem patris, aut matris, fratris, aut sororis revelare, alias merebatur mortem incurrere, & subire. Qui etiam patri, & matri maledicebat, sine remedio mori debebat. Aliæ etiam carnis immunditiæ multiplices reprobantur, & sub mortis periculo prohibentur. Vide, si vis, textum, & allega contra diversas species luxuriæ. ¶ Vel dic, quod pater noster est Prælatus, mater nostra est Ecclesia, vel religio, fratres, & sorores sunt socii, & vicini, & maxime illi, qui nobis per professionem, & familiaritatem sunt juncti, qui revera talium turpitudines, id est, vilitates, infamias, vel enormia crimina, si quæ scimus, nullo modo detrahendo revelare debemus, quia pro certo qui tales amicos suos, quibus, scil. fidelitatem, & reverentiam exhibere tenetur, diffamaverit, & eorum turpitudines revelaverit, mortis æternæ periculum sustinere debet. Non debet enim Ecclesiasticus patri, vel matri maledicere, seu detrahere, vel turpitudines Prælati, vel Ecclesiæ suæ, nec non sociorum suorum apud laicos revelare, nec secreta suorum aliis publicare, sed potius ipse tenetur abscondere, & celare, nisi forte propter correctionem sit necesse ipsa majoribus declarare. Unde dicitur Prov. 25. *Quæ viderunt oculi tui, ne cito proferas in iurgio, ne emendare non possis cum dehonestaveris amicum tuum.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes.

MORALITATUM CAP. XIII.

ASacerdotes nullum mortuum debebant tangere, nec in alicujus mortui exequiis interesse, etiam dato quod esset Princeps populi sui, nisi duntaxat pater, vel mater, filius, vel soror, virgo. Et adhuc ista concessio non fiebat, nisi sacerdotibus minoribus, quia, scil. sacerdos, qui mundus erat, ad nullum prorsus mortuum accedere, nec alicujus exequiis interesse debebat. ¶ Ex isto possumus ostendere, quantum quis est major in Ecclesia, tanto magis debet mortuos, id est, excommunicatos, & peccatores, & tactum, & societatem malorum summopere declinare. Soli enim juncti, & consanguinei, excipiuntur, quia, scil. viri Christiani, & Ecclesiastici tangere, & sociare se permittuntur. Summi verò sacerdotes, id est, illi qui specialiter Deo sunt juncti, & consecrati, sicut sunt viri religiosi, & perfecti, ex toto debent mortuos, id est, peccatores, imperfectos, excommunicatos, & hæreticos abhorrere, & dato, quod sint principes, seu magni, & consanguinei, etiam & propinqui, ipsos tamen debent fugere, & vitare, quamvis talis tactus, & accessus sit generaliter omnibus prohibitus; iste tamen strictus est sacerdotibus, id est, Ecclesiasticis. & maxime summis sacerdotibus, id est, Prælati majoribus interdictus, & maxime hoc debet esse in religiosis, & perfectis, qui de parentibus carnalibus, maxime quando sunt peccatores, non debent curare, sed eos pro Christo dimittere, & horrere. Quod tamen est contra multos Ecclesiasticos, qui plus debito diligunt consanguineos, & amicos quibus dicitur in Evangelio Luc. 14. *Qui non odit patrem, & matrem, aut uxorem, & filium, & fratres, non potest meus esse discipulus.* Multi sunt Ecclesiastici, qui dum malos parentes plus debito dilexerunt, proprias animas perdiderunt. Ideo

dicitur supra Levit. 11. *Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis.* ¶ Sacerdos non debet accipere aliquam vilem, aut inhonestam uxorem, scortum, captivam ancillam, viduam, repudiatam, sordidam, aut meretricem, sed potius virginem, aut puellam de populo suo natam. Quia breviter sicut hic dicitur, sacerdos, seu pontifex, super cujus caput fustum est oleum unctionis, & cujus manus in sacerdotium consecratae sunt, vestitusq; est sanctis vestibus, non debet caput suum discooperire, vestimenta sua scindere, ad mortuum intrare, & inhonestam mulierem in uxorem accipere; sed puellæ virgini de suo populo nubere, & stirpem generis sui vulgo genti suæ non miscere. ¶ Sacerdos Dux, & Pontifex, seu pontem faciens, est Prælatus, qui, sc. pontem ad cælum debet facere, & illuc subditos verbo, & exemplo ducere. Uxor ipsius est vita sua, & morum suorum compago, quia, scil. iste tunc alicui uxori spiritualiter nubit, quando aliquam vitam spiritualem accipit, & custodit. Igitur sicut hic dicitur, sacerdos, id est, prælatus, & clerici, summe debent dici sancti, & sanctitatem moribus observare. *Sancti, inquit, erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus. Gal. 6.* Et isti quorum manus sacratae, & ordinatae sunt ad actus bonæ operationis, & qui induti sunt vestibus sacris honestæ conversationis, non debent barbam radere, id est, dimittere animi virilitatem, caput mentis discooperire, id est, deponere humilitatem, humilitas enim velat, & celat interiores virtutes; mentis vestimenta scindere, id est, destruere exteriorem humilitatē, ad mortuū intrare, id est, frequentare malā societate: vilem uxorem ducere, id est, profiteri, vel sectari alicujus malæ vitæ sordidam vilitatem. Uxor enim sua, id est, vita, & conditio status sui, debet esse virgo, id est, pura, & munda, quæ, scil. non sit vidua, nec à populo repudiata, aut contempta, nec captivitati timoris servilis subiecta, servituti peccati alicqualiter subjugata, nec in se vilis meretrix, aut immunda, nec etiam de alieno populo, id est, per nimiam singularitatem subditis taliter aliena. Sic enim erat sanctus, & mundus, & sancto Dei servitio sanctè, & mundè deditus, & sacratus, supra eodem cap. Incensum, & panes offerunt Deo suo, & ideo sancti erunt. ¶ Vel dic, allegoricè, quod sacerdos est Christus spiritu lætitiæ unctus, & sacra veste, id est, purissima humanitate vestitus, quia revera iste pro speciali conjugio, cum, sc. in beata incarnatione se nobis conjunxit, non accepit mulierem vilem, sed nobilem, non corruptam, sed virginem, non hominum ancillam, sed virtutum dominam, non sub peccato captivam, sed liberam elegit virginem gloriosam, cui se carnem assumendo conjunxit, quæ etiam de populo Dei Israelitico nata fuit. ¶ Vel dic, quod uxor, id est, mens, ubi est anima, quam, scil. si sit virgo, id est, pura, sancta, & immaculata de populo suo, id est, de Christianitate, & fidei nata, libenter Christus ducit. Si verò vilis, reproba, & immunda fuerit, ipsam non accipit, sed contemnit. ¶ Vel dic, quod uxor hominis est dignitas, officium, vel beneficium, seu diocesis, vel Ecclesia cui conjungitur, & ad quod in hoc sæculo promovetur, sive sit Ecclesiastica, sive secularis. Sed verè de talibus uxoribus aliqua sunt virgines, id est, illæ Ecclesiasticæ dignitates quæ mundè, & sanctè, nullo simoniae vitio, vel nullo carnali affectu vitiatæ, vel corruptæ. Aliquæ verò sūt corruptæ, & immundæ, & sepe aliquo adjuncto vitio maculatæ foedatæ, sicut sunt multæ sæculi dignitates, quarum quædā sunt, quæ magis danti annuatim venduntur, aliæ sunt sicut repudiatae, quia, sc. ab omnibus bonis hominibus refutantur, aliæ sunt sicut captivæ, & ancillæ, quæ, scil. servituti, & periculo submituntur, sicut sunt generaliter illæ, quæ hodie sunt altiores, &c. Igitur istud est verum, quod sacerdos, id est, quicumq; Ecclesiasticus bonus nunquam talia publica officia debet perere, nec tales immundas, & immunditiæ vitiorum permixtas uxores, seu sæculi dignitates diligere, sed magis virginē, id est, aliquam mundam, quamvis pauperem, & sterilem præligere, cum qua possit mundè, & sanctè vivere, & manere. Unde dicitur 3. Esd. 9. *Discedite à gentibus terræ, & ab uxoribus quandocq; alienigenis,* quamvis aliqui hodie non curant qualē uxorem habeant, quinimò uxorem fornicariā, id est, beneficiū dei dignitatem fornicare, id est, simoniacè acquisitam libenter accipiunt, & procurant. Ideo dicitur Osæ 1. *Accipe tibi uxorem fornicariā, & fac filios fornicationum.* ¶ Vel dic, quod non licet alicui Ecclesiastico uxore alterius gentis, id est, dignitatem, vel beneficium alterius sectæ, vel Ecclesiæ assumere, vel concupiscere, sed de populo suo, id est, de Papa, Ecclesia, vel Patriarcha debet sibi uxorem, seu beneficium procurare. Unde dicitur Marc. 6. *Non li. et uxorem alienam,* & dignitates, seu officium sæculare, quam, scil. non licet sacerdoti, & Ecclesiastico

accipere, vel ad eam anhelare, sed solum de populo suo, id est, de statu Ecclesiastico uxorem, & promotionem acquirere, vel habere: quod est contra multos clericos in curiis regum, & secularibus officiis constitutos, de quibus dicitur: *Inveni iudeos ducentes uxores Moabitas.* ¶ Vel dic, quod sacerdos non debet commiscere stirpem generis sui cum vulgo gentis suæ, quia illos qui sunt de genere suo, patria, & consanguinitate non debet sibi commiscere, nec in beneficiis, nec officiis Ecclesiæ suæ ponere, nec etiam eos ibidem cum divitibus, & nobilibus patriæ conjugare, sicut quotidie faciunt multi Prælati, qui aliunde venientes totam Ecclesiam suam, & patriam sibi commissam de suis consanguineis implent, & stirpem generis sui cum vulgo populi sui miscent. Item dicitur, quod omnis qui habuerit maculam, non offeret panes Deo, nec accedat ad ministerium ejus: oportet ergo ut non sit cæcus, nec claudus; si habuerit parvum nasum, vel grandem, vel fractam manum, si gibbosus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem habens in corpore, si herniosus. Ista enim sunt tredecim maculæ, seu impedimenta, quæ hominem reddebant indignum, ne ministraret in tabernaculo in sacerdotali officio. Veruntamen dato, quod panes, & incensum non permetteretur offerre, de panibus tamen quæ offerebantur in sacrificio, permittebantur comedere. ¶ Sic verè moderni sacerdotes, & clerici à Dei ministerio redduntur indigni, quando spiritualibus maculis sunt fœdati. Teste tenim B. Gregorio: Ista tredecim maculæ peccata designant. Unde dico, quod cæcus est, qui non videt per contemplationem. Claudus qui vacillando incedit, & per malitiam, & cavillationem. Parvi nasi, qui nasum, id est, sensum diminutum habet per sublatam debitam discretionem. Nasi grandis, qui sensu nimis abundat per præsumptionem. Apost. Rom. 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere.* Torti nasi, tortum, & perversum sensum per hæresim, vel per invidiæ machinationem. Contra quos Apost. 1. Corinth. 14. *Nolite pueri effici sensibus,* quantum ad nasum parvum, sed malitia parvuli estote, quantum ad nasum tortum, & magnum. Pedem etiam habet fractum ille, qui debilem, & fragilem habet affectionem, Fractam verò manum ille, qui habet remissam, & laxam operationem, ut sic de tali sic ex cæcato, claudus, & pedibus manibusque contracto, dicatur illud Matth. 22. *Ligatis manibus, & pedibus mitte eum in tenebras exteriores &c.* Item lippus est ille, qui licet clarus per scientiam, & discretionem videat, oculis tamen cordis sui infectus est per immunditiam Simoniam. Albuginem habet ille, qui mente, & effectu habet candorem mundanæ gloriæ. Gibbus est, qui patitur tumorem, seu gibbum superbiæ. Scabiem habet jugem, qui quotidie versatur immunditia luxuriæ. Impetiginem patitur, qui pruritus, & ardorem sustinet libidinis. Herniosus, seu ponderosus est, cujus humor interioris affectionis ad genitalia fluit per desideria carnis. Breviter ergo istud est verum, quod illi qui talia patiuntur, indigni sacerdotio, vel quocumque Ecclesiæ ministerio reputantur. Homines enim benè formatos, id est, bonis moribus instructos, non vitiosos vel maculatos vult Dominus ministros suos habere, malos verò informes, vitiosos, & incompósitos solet abjicere, & horrere. Unde dicitur Lev. 22. *Animal cicatricem, papulas scabiem, aut impetiginem habens, non offeretis Domino.* Sed quia pro certo unum restat de isto capitulo: quia, scil. dato quod isti propter indignitatem non debebant panes offerre, vel in Ecclesia ministrare, tamen oblatos non vetabantur cum aliis manducare. Sic verè, pro dolor, hodie multos videmus Ecclesiasticos, qui, scil. licet Ecclesiæ non deserviant, aut ministrent, nec digni sunt etiam ministrare propter vitiorum maculas, quas continent, panes tamen oblatos ab aliis, id est, fructus Ecclesiasticorum beneficiorum, & aliorum labores percipere, nunquam cessant, quin imò tales habent abundantius Ecclesiæ panes, quam illi qui quotidie in Dei servitio, & ministerio offerunt, & laborant, ita quod istis propriè potest dici istud Joan. 4. *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.*

¶ Vel dic, quod ille, qui habet maculam, est ille, qui non debet ad altare accedere, nec in sacerdotis officio ministrare, quousque à tali macula voluerit per poenitentiam se purgare, quandoque se sentit talibus vitiis, seu vinculis irretitum. Et maximè quando se scit per excommunicationem maculatum, tunc debet se ab introitu tabernaculi, id est, Ecclesiæ retrahere, & in officiis Ecclesiasticis nullatenus ministrare, sed indignum se reputans, debet & à ministerio cessare. Unde Lev. 12. *Omnis homo, in quo fuerit immunditia, & accesserit ad ea, quæ sanctificata sunt, peribit de populo suo.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.

MORALITATUM CAP. XIV.

TRia genera panum erant apud Judæos, scil. panes propositionis, quos soli sacerdotes, qui erant sine macula, debebant comedere, & in loco sancto. Item panes alii qui à populo offerebantur, & in sacerdotum partem cedebant, & de istis licebat comedere omnibus, qui erant Levitici generis, etiam si haberent maculam, etiam si esset filia sacerdotis vidua, vel repudiata, & domum patris reversa. Veruntamen quicumque alienigena, vel etiam filia sacerdotis, dum tamen adhuc alicui alieno de populo actualiter esset nupta, de talibus panibus non comedebant, sed tanquam extranei à talibus abstinebant. Item panes laici, qui populo, & clero communes erant, & de quibus omnes generaliter comedebant. ¶ Per istas tres species panum possunt intelligi tria genera bonorum Ecclesiasticorum, scil. panes propositionis, & ista sunt bona spiritualia, scil. virtutes, & merita, quæ, scil. nullus potest accipere maculosus. Item panes oblatis à populo, & isti significant beneficia Ecclesiastica, quæ etiam multi maculati, & repudiati, id est, multæ malæ personæ possunt habere, dum tamen de genere sacerdotali, id est, personas Ecclesiasticas cõtingerit eas esse. Item panes laici, id est, bona mundana, & secularia, qui, scil. bonis, & malis, mundis, laicis, & clericis communes esse censentur, in quantum ab ipsorum perceptione nulla generatio hominum impeditur.

¶ Vel dic, quod dato, quod homines habeant maculas diversorum vitiorum, & nomina eos si vis sicut in cap. præcedenti: dato etiam, quod sint personæ repudiata à Deo, & à mundo, nihilominus si sint de genere sacerdotali, id est, si sint de consanguinitate prælatorum, non solent à comestione panum, id est, à perceptione Ecclesiasticarum præbendarum, & beneficiorum repelli, scil. inde amplius satiari Psalm. 72. *Ece ipsi peccatores, & abundant in saculo, obtinuerunt divitias.* Dato etiam, quod ipsi non ministrent, nec serviant, bona tamen Ecclesiæ participant, & abundant.

¶ Vel tres panum species sunt tres virtutes Theologicae. Unde dicitur Luc. 11. Amice accomoda mihi tres panes. Sed de istis unus est solis bonis personis concessus, scil. charitas, Nullus enim maculosus, aut peccator potest comedere panem istum. *Charitas enim est jons vivus, quem non participat alienus,* secundum August. Alius enim est, non solum mundis, & immaculatis, imò etiam maculosis concessus, & repudiatis, dum tamen sint de genere sacerdotum, id est, Christianorum, & iste est fides, quæ, scil. bonis, & malis conceditur, dum tamen sacerdotum, id est, Christianorum propago habeatur. Alius autem omnibus est communis generaliter, scil. spes, quia fideles, & infideles, boni, & mali aliquid sperant post hanc vitam. Et sic dico, quod charitas sola est bonorum Christianorum, bonorum tamen, & maculatorum est fides, spes verò est communis universorum.

¶ Vel dic, quod primi sunt virtutes, secundi sunt scientiæ, tertii sunt temporalia.

¶ Vel dic, quod tres panes sunt tres scientiæ, moralis, physica, & civilis &c. Dilata si vis.

¶ Hic ponit quod filia sacerdotis nupta alteri populo, non poterat comedere de sanctificatis, quamdiu extra maneret, & quamdiu cum viro esset. Verum, quando repudiabatur, vel viro mortuo viduabatur, & ad domum patris revertebatur, tunc poterat sanctificatos comedere ut prius.

¶ Sacerdos est Christus, filia ejus est anima, de qua, scil. supra præcipitur, quod, *sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, flammis exuretur.* Lev. 21, quia, scil. anima filia Dei, si in morte deprehensa fuerit in peccato, flammis perpetuis incendetur. Unde Ezech. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Ista ergo quandoque exit domum patris sui, Christi Ecclesiam, vel statum gratiæ, & nubit per desiderium, & amorem uni extraneo de populo, scil. diabolo, carni, vel mundo, unde dicitur Luc. 16. *Adhæsit uni de civibus regionis.* Et tunc pro certo, quamdiu stat tale nefandum matrimonium, ista filia non debet comedere de sanctificatis, & non est digna percipere bona spiritualia, & æterna, sed terrena. Si verò tale matrimonium cessaverit, & ista vidua facta, vel à mundo & ejus prosperitate per infortunium ita repudiata, quod ad domum patris, id est, ad gratiam, vel Ecclesiam per poenitentiam redierit, tunc verò cibis cælestibus & spiritualibus digna erit. Filia ergo, id est, ani-

est, anima vel fragilis persona, quæ à viro suo, id est, à mundo repudiatur, utpote quia per paupertatem, & infortunia omni prosperitate privatur, debet in domum patris sui, id est, ad conscientiam, seu Ecclesiam revenire, fortunæ instabilitatem cognoscere, & se patri suo Christo reddere, ut sic de sanctificatis, id est, de bonis spiritualibus, & æternis partem suam possit percipere, & habere, exemplo filii prodigi, qui à mundo repudiatus, & infortuniis cõpulsus ad patrem rediit, & vitulum saginatũ comedit. Et ided tali filia loquitur Dominus in Can. 6. *Revertere revertere, Suamiciu, revertere, revertere, ut intueamur te.* Et istud Hier. 31. *Revertere ad civitates tuas. Vsq̃uequo delitui dissolveris filia vaga.* ¶ Alienigena nunquã debet comedere de sanctificatis, dato, quod in domo sacerdotis maneret, nisi fortè esset servus perpetuus sacerdotis, & ejus vernaculus emptitiu cõstitutus. De manu etiã aliegenæ nõ debent sacrificia accipi, & domino immolari, sed omnia corrupta, & inutilia judicari. De manu, inquã, *alienigena non offeret panes Domino Deo vestro, nec quicquam aliud quod dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia.* ¶ Alienigena significat hæreticum, vel quemlibet infidelem à fide Christi alienum. Iste ergo non debet de sanctificatis comedere, id est, Ecclesiastica sacramenta percipere, nisi fortè vernaculum, seu perpetuum Ecclesiæ servum ipsum per fidẽ, & pœnitentiam contigerit factum esse. Panes etiã, id est, doctrinæ, & alia opera, & exempla quæ tales offerunt, à fidelibus non debent recipi, neq; credi, sed magis omnia debent hæretica, & corrupta reputari. Et simplices etiã summè debent cavere ab illis quæ ab hæreticis, & infidelibus prædicantur, & offeruntur, ne fortè per errorem aliquem crrumpantur. Unde Levit. 11. *Non tangatis quicquam eorum, ne immundi ficiu.*

¶ Vel si vis, dic quod panes alienigenæ sunt scientiæ sæculares, quæ scilicet à sacerdotibus non debent recipi, vel sectari, & maxime leges, & medicina, &c. ¶ Animalia quæ offerebantur Deo, debebant esse integra, sana, & nulla macula vitata, aliàs à sacerdote debebant repudiari, & nunquam Domino immolari. Unde hic dicitur Levit. 22. *quod omnis macula non erit in eo: si cœcum, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel imperiginem, non offeretis eum, sed repudiabitur.* etiam animal quod testiculos tonsos, & fractos, sectos, & ablatos haberet, si lingua careret, & si aurem vel caudam eidem aliquis amputasset.

¶ Sic verè illi qui offeruntur Domino, & eidem in ipsius servitio, scilicet, in statu Ecclesiastico præsententur mundi, sancti, & immaculati esse jubentur. Igitur non debent esse cœci per ignorantiam, non fracti per inconstantiam, non cicatricem malorum exemplorum, & malorum morum habentes per insolentiam, non papulas, scabiem, seu imperiginem, id est, prurimum, & immunditiam carnis sentientes per luxuriam, & non scissi vestibus, seu testiculis per virilitatis amissionẽ, seu per mentis effeminationem, non perdita lingua per bonæ locutionis laudem, & confessionis perditionem, non truncata cauda per finalis perseverantiæ depositionem: quia pro certo viri Ecclesiastici debent per discretionem clarè videre, debent per constantiam, & fortitudinem integrè manere, debent sine cicatrice, id est, sine malæ consuetudinis vulnere, vel sine invidiæ ulcere mentem habere, debent in suæ cõversationis pelle, scabie, id est, vitiis majoribus, & impetigine, seu papulis, id est, vitiis minoribus semper carere: testiculos, id est, virtutem bonorum generativam: Aurem, id est, promptitudinem additivam, & obeditivam, Caudam, id est, virtutẽ perseverativam, & completivam, Linguam, id est, prædicationem, vel divinæ laudis, & confessionis depromptivam, debent jugiter continere. Si verò omnibus istis, vel aliquibus istorũ caruerint, non sunt digni coram Domino comparere, nec in Ecclesia triumphante locum debent aliqualem obtinere. Unde dicitur Matth. 22. *Qui vocati fuerant, non erant digni.* Luc. 14. De illis enim qui testiculos, id est, generationem bonorum operum, vel etiam generationem fidelium quæ per prædicationem efficitur, quæ, scilicet, à duobus testiculis prædicatorum procedit, scil. à vita, & doctrina, potest dici illud Deut. 23. *Non intrabit Eunuchus amputatis testiculis abscisso veretro in Ecclesiam Dei.* De aliis verò dicitur Malach. 1. *Si offertis Domino claudum, & Languidum novum malum est,* quia breviter illi qui Domino offeruntur, sine peccati macula esse tenentur. Apoc. 14. *Sine macula sunt ante thronum Dei.* Unde Deuter. 17. *Non immolabis Domino bovem, & ovem, in quo est macula, aut quippiam vitii.* Vel si vis, allega hæc omnia contra sæculares, qui filios cœcos, claudos, & malè morigeratos, & formatos offerunt Deo, faciẽdo eos religiosos, & clericos, bene autem formatos retinent sibi, ut serviant mundo, & ut eos faciant cupi-

dos, & mundanos. Contra quos dicitur Malach. 1. *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & motum faciens immolat debilem Domino.* Adverte hic, quod quando quis offerebat sacrificium ex voto oblatum, debebat esse sine quacunque macula, sicut præmittitur in cap. præcedenti. Quando verò quis offerebat voluntariè, scilicet, oblationem pacificorum, vel hujusmodi, tunc potuit offerre animal, dato quod haberet aliquam de maculis supradictis, scilicet, & maxime aurem, vel caudam amputatam. ¶ Unde ibidem dicitur sic: *Ovem, & bovem, aure, & cauda amputatu, voluntariè offerre quis potest.*

¶ Sic cum in mundo sunt duo genera personarum, quæ Deo offeruntur, scil. boni Ecclesiastici, qui tenentur ex voto, vel tacito, vel expresso, & boni laici, qui videntur tantum voluntariè teneri, istud est verum, quia illa animalia, id est, istæ personæ quæ pro voto solvendo, & complendo Domino immolantur, & in ejus servitium deputantur, sicut sunt religiosi, & clerici, debent esse perfectiores, & ab omni macula criminum mundiores, quã illi qui voluntariè offeruntur, id est, quam sæculares, quæ supererogationis opera voluntariè exequuntur. In istis enim multæ maculæ, & multi defectus solent sustineri, quæ in religiosi, & clericis esset necessarium reprobari. Et multa sunt vitia, quæ apud Deum religiosos, & clericos indignos facerent, quæ sæcularibus non nocerent, quia scilicet illi tenentur esse perfecti ex voto & necessitate, isti autem ex voluntate. Ided clericis dicitur Matth. 5. *Nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* ¶ Hic præcipitur quod nullum animal sibi offerri debeat, quousq; septem dierum in ætate transeat spatium, &c. hic præcipit Dominus, quod sive ille bos sit, sive illa ovis, non immolabitur una cum foetibus suis. ¶ Istud exponunt aliqui sic, quod mater est misericordia, foetus ejus sunt bona opera. Ista ergo mater, & foetus sui non debent Domino offerri, in quantum, scilicet statim, quod à pœnitentia incipitur, opera ejus non debent perfecta putari, nec digna gratia divina adhuc putari, nec ante conspectum domini offerenda tanquam perfecta, & digna judicare debemus. ¶ Vel istud expone allegoricè de Christo, qui est mater misericordiæ, de quo dicitur quod propter nimiam charitatem, qua diligit universos, passus est, &c. Unde dicitur 2. Reg. 1. *Sicut mater unicum amat filium, ita te diligebam.* Principales ergo foetus istius matris fuerunt Apostoli. Igitur istud fuit verum, quod eadem die non fuerunt immolati nec passi, mater, & filii, id est, Christus, & Discipuli. Quinimò Judæis, quando & discipulos cum Christo apprehendere voluerunt, ipse dixisse legitur Joan. 18. *Si me queritis, finite hos abire.*

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos.

MORALITATUM CAP. XV.

Hic ponuntur festivitates legis, sed ad præsens omitto, quia fortè Numerorum libro aliquid de his dicam cap. 24. Mulier Israelitica conceperat filium de viro Ægyptio, qui jurgatus cum viro Israelitico, blasphemavit nomen Domini, maledicens ei, ergo ipse inclusus à Moysè, fuit à populo lapidatus. ¶ Allega exemplariter contra spurios, qui nati de Ægypto, id est, de adulterio, vel fornicatione, fiunt quandoque blasphemæ, & rixosi, & malè morigerati, & injuriati, quapropter aliquando incarcerantur, & etiam suppliciis exponuntur. ¶ Vel dic moraliter, quod mulier Hebræa est voluntas, vel anima, vir Ægyptius est corpus, à quo tunc pro certo blasphemum concepit, quando malum animum, seu malum desiderium per corporis suggestionem, & tentationem incurrit, malus enim affectus Deum videtur maledicere, in quantum semper nititur suis iussionibus contraire, & ided talis blasphemus, id est, talis malus affectus debet in carcere timoris includi, & lapidibus, id est, divinæ scripturæ sententiis, & reprehensionibus reprehendi. Unde supra Levit. 22. *Lapidibus obruetur & mœchus, & adultera.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Synai.

MORALITATUM CAP. XVI.

Anus jubilæus apud Hebræos præcipitur observari. Erat autem iste annus quinquagesimus ab egressu filiorum Israel ex Ægypto, & ex tunc de quinquagesimo in quinquagesimum observabatur, quia scilicet, Judæi omnia septenaria observare voluerunt, & sic septimum diem & septimum annum servaverunt, & tandem jubilæum tanquam ultimum annum in fine septem hebdo-

hebdomadatum annorum. erat ergo ille annus valde privilegiatus, quia, scilicet, tunc omnis servus liber efficiebatur, omne debitum tunc dimittebatur, & omnis hereditas vendita ad pristinum Dominum revertebatur, & ideo annus jubilæus à jubilandone dicebatur, pro eo quod ibi tubis canebatur, summiſque lætitiis annus huiusmodi colebatur. ¶ Per istum annum potest intelligi tempus gloriæ paradisi, quod, scilicet, per numerum quinquagesimum intelligitur, pro eo quod in fine septem hebdomadarum annorum, id est, in fine huius vitæ, quæ fluit per septenarium dierum, & ætatum, annus ille jubilæus, id est, æterna gloria cum suis æternis jubilis celebratur. Psal. 99. *Jubilate Deo omni terra, servite Domino in lætitia.* In isto enim anno, & tempore, scilicet, in paradiso omnia debita humanæ naturæ, scilicet, timor, languor, & mors, & cætera similia erunt soluta, servitus corruptionis erit dimissa, & hereditas gloriæ, quæ dudum per Adam vendita, & perdita fuerat, erit plenariè humano generi restituta. ps. 5. *Dominus pars hereditatis meæ, &c.* In isto ergo anno, & in isto festo summa jubilatio, summa laudatio, gratiarum actionis exultatio. Unde cuilibet animæ dicitur Zachar. ca. 9. *Exulta satis filia Hierusalem, jubila filia Sion.* ¶ Vel dic, quod iste annus significat festum Pentecostes, quod, scilicet, à tempore quo nos exivimus de Ægypto, sc. à tempore Paschæ, quo sancti Patres sunt egressi de inferno, die quinquagesimo celebratur, quia revera istud id est, & festum valde privilegium, quia, scilicet, ibi est remissio debitorum, id est, peccatorum, ibi est hereditatis restitutio, id est, reparatio gratiarum, & meritorum, ibi servitutis abolitio, ibi libertas, spiritualis charismatum, & donorum, ibi jubilationis decantatio, id est, exultatio laudis, vel prædicationis, & confessionis, & quorumcunque spiritualium canticorum. Sanctus enim spiritus qui isto die fuit emissus, habet debita peccatorum dimittere, hereditatem virtutum restituere, libertatem donorum distribuere, & jubulum laudis, prædicationis, & gratiarum actionis inspirare, & influere. Ille est ergo jubilæus, à jubilandone dictus, quia, scilicet, ista die debemus jubulare, & laudes Domino decantare. Psal. 80. *Jubilare in neomenia tuba, in insigni die solemnitate vestra.* ¶ Vel si vis dic omnia de poenitentia, vel divina misericordia, vel de Christi passione, seu etiam de gratia; quia scilicet, quælibet istarum peccata solvit, libertatem animæ concedit, & hereditatem gratiæ, & gloriæ restituit, &c. ¶ Quia Dominus præcepit, quod Hebræi anno septimo requiescerent, & quod non seminarent, nec etiam sponte nascentia colligerent, ordinavit, quod anno sexto fructus duplices provenirent, de quibus anno septimo, & octavo vivere possunt. Voluit etiam, quod veteres fruges comederent, usquequo anno 9. fruges novæ procederent, & provenirent. Exod. 16. ¶ *Donec inquam nova nascentur, edetis vetera.* ¶ Ista expone sicut supra de Manna, cujus duplex portio sexta die descendebat.

¶ Vel si vis, dic quod fruges veteres sunt præcepta, & ceremoniæ veteris legis, quæ edi, recipi, & teneri debebant, quousque novæ fruges, id est, nova lex, & nova præcepta venirent. Et quia jam novum testamentum venisse videmus, ideo vetustam legis abjicere, & antiquas fruges non comedere, seu recipere, sed abdicare debemus. Unde dicitur Levitic. 26. *Novus supervenientibus vetera projicietis.* Et Apostolus dicit Rom. 7. *Non ambulamus in vetustate literæ, sed in novitate spiritus.* ¶ Hic præcipitur quod terra non vendatur ad perpetuitatem. Terra inquit, non vendetur in perpetuum, quia mea est. Item si aliquis vendebat possessionem suam, semper vel ipse, vel proximus ejus poterat ipsam infra annum redimere. Alioquin si nequiret, oportebat quod tandem in jubilæo, & una cum liberis suis liber exiret. Sic igitur erat quod gentiles hereditatem suam, & seipsos absolute, & sine conditione vendebant, filii verò Israel annexam conditionem habebant, & nec se, nec hereditatem suam ad perpetuitatem vendere poterant, aut debebant. Vide supra Exo. 21. ¶ Vel dic, quod iste annus significat vitam præsentem, in quo quamdiu datur, licitum est cuilibet, si peccato se ante diabolo vendiderat, se ipsum per poenitentiam redimere, & hereditatem paradisi, vel gratiæ quam perdiderant, vel obligaverant recuperare. quod si ipse facere noluerit, proximus ejus, scilicet, præiatus, vel prædicator, quilibet homo justus debet ipsum prædicando, vel orando, redimere, & à peccati servitio liberare exemplo Christi, qui, quia proximus noster erat per incarnationem, ideo nos redemit, & hereditatem paradisi nobis restituit, & emit. Psalm. 15. *Tu es qui restitues hereditatem meam mihi.* ¶ Et si vis, dic, quod Hebræi significant bonos, gentiles verò significant malos, hereditas est

gratia, seu gloria, venditio est peccati commissio seu culpa. Igitur illud est verum, quod & Hebræi, & pagani, id est, boni, & mali quandoque hereditatem gratiæ, & gloriæ, id est, illud jus quod ad illam hereditatem habebant, diabolo peccando vendunt, & à se alienant atque perdunt. Diversi tamen diversimodè, quia scilicet Hebræi, id est, boni, si eos quandoque peccare, & huiusmodi venditionem celebrare contingat, illud non fit ad perpetuitatem, quia scilicet isti non desperant, sed potius de restitutione, & de poenitentia cogitare sperant. Terra enim cordis humani Domini est, & ideo ipsam ad perpetuitatem non debemus desperando vendere, sed quicquid acciderit, semper debemus de jubilæo, id est, de divina misericordia sperare, & de poenitentia cogitare, dicentes illud 1. Reg. 21. *Abstine à me ut vendam tibi hereditatem patrum meorum.* Sed revera contrarium est de malis, quia scilicet illi quando vendunt, id est, quando delinquant sine conditione ad perpetuitatem solent vendere, quia, scilicet, per desperationem solent se ex toto diabolo exponere, & de restitutione poenientiæ nullatenus cogitare, & ideo hereditatem istam nullo modo possunt amplius rehabere. Unde dicitur Ezech. 7. *Vnusquisque ad illud, quod vendidit, non revertetur amplius.* ¶ Vel si vis, dic quod Christiani, & infideles in hoc differunt, quia Christiani si peccant, spem certam quod restitui poterunt per poenitentiam semper gerunt, infideles autem non sic, quia isti hereditatem gratiæ & gloriæ continue delinquendo vendunt, & perdunt, & cum ratione infidelitatis, in qua sunt, ipsum recuperare non possunt. Isti enim sine conditione, & absolute videntur paradisi perdere, mali verò Christiani semper, dum sunt in via, habent conditionem annexam, in quantum possunt per poenitentiam ad statum gratiæ revenire.

Capitulum trigésimum septimum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens.

MORALITATUM CAP. XVII.

DE maledictionibus, & benedictionibus, quæ ponuntur hic **F** cap. 27. omitto gratia brevitas, quia forte Deut. 28. aliquid de his dicam. In isto ult. cap. agitur de decimis. Et dicitur hic quod decimum animal eo ordine quo venit, pro decima debet dari, ita quod illud sive esset bonum sive malum, non poterat cum alio commutari. Idem autem fiebat de voto, quia, scilicet, si quis Domino aliquod animal vel rem aliam devoverat sine mutatione, illud cum alio sive deteriori sive meliori permutari nequibat, sed illud idem quod voverat, sine mutatione reddebat, quinimo sicut ibidem dicitur, quicquid vel de votis Domino consecratur, si offerens id cum alio mutare vellet, utrumque Domino dedicabatur, & illud, scilicet, quod mutatum est, & illud cum quo mutabatur. Et ideo subdit. *Omne inquit quod consecratur, sive homo, sive animal, sive ager fuerit, non vendetur, nec redimi poterit, quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* ¶ Illud si vis applica ad literam de illis animalibus, id est, de illis personis, quæ per votum obedientiæ in religione Deo devotentur, & consecrantur, quia, scilicet, necesse est, quod ipsi in propriis personis, non autem per substitutos Domino famulentur. Qui enim Domino ad religionem, vel ad sacerdotium est astrictus, non potest alium loco sui, ut communiter, substituere, sed ipse in propria persona tenetur beneficio deservire. Homo enim, sive debilis, sive totus fuerit non debet mutari, sed unusquisque secundum vires suas debet Domino famulari, juxta illud Apostoli Galat. 6. *Vnusquisque onus suum portabit.* Qui ergo consecratus est Domino, & in ordine vel religione devotus, non potest amplius non consecratus fieri, nec ad mundum redire, seu à clericali statu retrahi, sed ibi debet perpetuo, ex quo semel devoverit, vel tacite, vel expresse, & professionem fecerit, Deo consecrari. § Vel dic, quod quicquid est decimum, id est, quicunque servat decem mandata, Domino consecratur, & sibi spiritualiter dedicatur. Quando aliquis agrum, vel aliquid aliud devoverat Deo si illud volebat redimere, quintam partem ultra commune pretium adhibere debebat. Unde ad finem, quod offerens rei oblata affectionem deponeret, & ne poenitentia ductus à promissione quam sponderat resiliret, ordinavit Dominus quod extraneus in emendo præferretur, & quod amplius solveret ipse qui obtulerat, quam alius teneretur. Hoc potest allegari contra illos, qui faciliter de illis, quæ Domino facere promittunt, solent poenitere, utpote quando poenitentiam, vel peregrinationem promittunt facere, sed si redimere, vel mutare oportuerit, debent aliquid amplius addere, & votum non in deterius, sed in melius commutare.

Moralitatum super Leviticum Finis.

MORALITATUM LIBER QUARTUS
LIBRI NUMERORUM.

Capitulum secundum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens: Singuli per turmas.

MORALITATUM CAP. I.

Circa ordinationem tabernaculi, sciendum, quod tabernaculum in deserto constitutum, præcepit Dominus, quod populus in quatuor partibus circumiret, & quod circa ipsum excubaret. Unde præcepit, quod tribus Juda, Issachar, & Zabulon excubarent ad orientem. Ruben, Simeon, & Gad ad meridiem. Dan, Aser, & Nephthalim ad Aquilonem, Ephraim, benjamin, & Manassen ad occidentem. ¶ Sicut jam multoties dixi per tabernaculum moraliter intelligitur cor humanum. Quatuor verò mundi partes significant quatuor cardinales virtutes, quia scilicet oriens lucens, est prudentia, meridies fervens est iustitia, occidens humidus, est temperantia, Aquilo gelidus, seu solidus, est fortitudo, & constantia. Igitur dico, quod circa tabernaculum cordis debent excubare, & vigilare per istas quatuor partes duodecim tribus Israel, id est, duodecim speciales virtutes, quia scilicet pars orientalis, id est, prudentia, debet habere secum Judam, Issachar, & Zabulon, id est, veritatem in affectu, memoriam in intellectu, firmitatem in opere, vel in actu. Judas enim interpretatur confessio, & significat verbi veritatem. Issachar interpretatur memorans, vel memoratio, & significat illorum quæ ad salutem pertinent, notitiam, & sagacitatem. Zabulon interpretatur habitaculum fortitudinis, & significat operum firmitatem, & promissorum stabilitatem. Quia procul dubio oriens, id est, homo prudens debet habere veritatem in ore, memoriam, seu notitiam in mente, stabilitatem, & firmitatem in opere, & sic de ista claritate orientali, id est, de prudentia cum sua triplicitate, poterimus dicere illud Matt. 2. *Es vidimus stellam ejus in oriente.* Item dico, quod pars meridionalis, id est, fervens iustitia, debet similiter habere tres aliquos Patriarchas, seu trium Patriarcharum tribus, scil. Ruben, Simeon, & Gad, & isti nihil aliud significant, nisi tres speciales virtutes, quæ debent iustitiam concomitari, id est, sciëntia in examinando, benignitas in audiendo, severitas in exequendo. Scientia enim intelligitur per Ruben, qui interpretatur videns per mediū, quia, scil. iustus iudex debet se in fine intellectus sui per medium negotiorum fingere, ut sic posset veritatem, & merita causarum sentire. Interpretatur etiam Ruben videns filium, quia semper debet iudex filiū Dei præ oculis habere, & ad ipsum sicut ad iustitiæ regulam respicere, & videre, & timor ejus ab infantia debet in eo semper esse. Unde Job. 31. *Semper enim quasi tumentes super me fluctus Deum timeo, & pondus ejus ferre non potui.* Interpretatur etiam videns in medio, quia, sc. iustus iudex debet in medio per æquitatem sedere, & non plus ad unam partem quam ad aliam pendere, & se etiam medium, & mediatorem inter Deum, & populum cognoscere, & inter partes debet sicut mediator concordiam generare, dicens illud Luc. 22. *Ego autem in medio vestrum sum.* Benignitas per Simeonem intelligitur, qui, scil. audiens mœrorem, seu auditio interpretatur, quia videlicet ad iustitiam pertinet, quod & querimoniarum partium audiantur, & quod iudex ad audiendum causas, & negotia benignus, & affabilis habeatur. Ps. 2. *Audite omnes qui iudicatis terram.* Unde tam de scientia quam de audientia ipsorum dicitur, Sap. 6. *Audite reges, & intelligite iudices finium terre: præbete aures vos qui continetis multitudines.* Severitas per Gad significatur, quia scil. Gad interpretatur accinctus, significans iustum iudicem, qui se debet armare, & accingere, ut malos possit punire, & innocentes liberare. Unde dicitur Gen. 49. *Gad accinctus præliabitur.* Itē dico, quod pars occidentis est tēperantia. Occidens enim, tēperatus est in frigore, & calore. Et ista pars similiter debet habere tres Patriarchas, sc. Ephraim, Benjamin, & Manassen, & isti sunt, pietas pauperes nutriendo, humilitas à fastu abstinendo, patientia quæ fit, injurias remittendo. Ephraim enim, qui interpretatur fertilitas, significat clementiā, cujus fertilitas, pauperes habet nutrire. Benjamin interpretatur filius asininus, significans humilitatē, quæ more asini solet obedire. Manasses interpretatur oblivisus, & significat patientiā, quæ aliorū injurias solet oblivisci, & nō servare. Virtus enim tēperantiæ solet nō solū à superfluitatibus abstinere, ut pauperibus provideat, sed etiam humilitatē, & patientiam tenere, ut à superbia, & ab ira temperet, & se restringat. Unde de isto oc-

cidente dicitur Ezech. 48. *Ad plagam occidentalem partes tres.* Item dico, quod pars aquilonaris quæ dura est, & solida, significat solitudinem, quæ etiam habet tres Patriarchas, sc. Dan, & Aser, & Nephthalim, qui, scilicet, significant tria quæ fortitudinem nostram juvant, scilicet. causa rectitudo, lucri magnitudo, & amoris amplitudo. In Dan, qui interpretatur Can, lucrum denotatur. In Aser, qui interpretatur beatitudo ejus, scil. spes, quæ facit hominem magis fortem, amor designatur. In Nephthalim, qui dilatio interpretatur, quia scil. latitudo charitatis fortificat propugnantes. Isti ergo duodecim Patriarchæ per istas partes quatuor debent tabernaculum cordis circumire, & circa ipsum fortiter excubare. Unde dicitur: *Per quatuor partes erant ostiarii.*

Capitulum quartum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Tolle summam filiorum, B

MORALITATUM CAP. II.

Præcepit Dominus quod populus Levitarum portare onera tabernaculi deberet, &c. Veruntamen sic erat, quod præter sacerdotes nullus audebat illa quæ erant infra velum in sanctuario videre, & ideò sacerdos omnia quæ erant in sanctuario, scil. arcam, propitiatorium, Cherubin, & altare, velo, & pallis involvebat, & sic Levitæ propriis humeris deferebant. Nullus ergo præter sacerdotes ista nuda videre debebat, quinimò si antequam involverentur, ab aliquo non sacerdote videbantur, mortem quam citius incurrebat. Igitur Levitæ omnia onera tabernaculi transferebant, alia in humeris, alia in vehiculis transfigebant. ¶ Ista si vis applica, quod nos, qui sumus Levitæ, id est, viri Ecclesiastici, & in Ecclesiæ beneficiis & officiis constituti, debemus onera tabernaculi, id est, onera Ecclesiæ officiorumq; & beneficiorum nostrorum in propriis humeris portare, & in propriis personis nostris principaliter exercere, & non substitutis aut vicariis commendare. Unde Apostol. Gal. 6. *Unusquisque onus suum portabit.* ¶ Vel dic, quod illa quæ in sanctuario erant abscondita, significant Christianæ fidei secreta, scripturæ sacræ seu deitatis sacramenta. Sacerdotes qui dicuntur quasi sacri duces, vel quasi sacerdotes, significant viros scientificos. Alii verò Levitæ vel populares, significant homines simplices, & indoctos. Istud ergo verum est, quod sacerdotibus solis, id est, solis viris scientificis, & sapientibus licitum est vasa sanctuarii interioris fidei nostræ secreta investigare, tractare, tangere, vel videre. Aliis autem nō licet ista nuda considerare, nec perscrutando cernere, ne forte errores, & hæreses incurrant, & sic mori habeant necesse spiritualiter. Sacerdotes ergo, id est, sacri doctores, & prædicatores semper debent ista fidei ministeria pallio, & velo alicujus figuræ, vel verbi dissimulati involvere, & nunquam nuda simplicibus portanda, vel credenda tradere, alioqui imò sæpè fit, quod conceptis erroribus, morte culpæ, & pœna solent faciliter deperire, & ideò hic dicitur, quod alii nulla curiositate videant qui sunt in sanctuario, priusquam involvantur, alioquin moriuntur.

¶ Vel dic, quod ista significant Ecclesiæ sacramenta vel etiam beneficia, quia scilicet horum tractatio, & administratio solis sacerdotibus, id est, solis sacris ducibus dignis, scilicet personis, & sufficientibus debet committi, aliis verò indignis, & ignorantibus interdici, quia, scil. boni, ista administrando non læduntur, mali verò, & indigni ista tractando, mortis æternæ periculum consequuntur. Unde supra dicitur, *quod extraneus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.*

Capitulum quintum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filiis Israel.

MORALITATUM CAP. III.

Hic ponitur quod uxor Hebræa, si culpabilis erat de adulterio, & bibebat aquas maledictas & amaras, ubi pulvis pavimenti miscebatur, & scriptura nominis Domini debebatur, venter ejus tumescebat, & femur ipsius putrescebat, & sic ipsius adulterium clarum erat. Si autem adulterii rea non erat, tunc potus ipsius aquæ eidem penitus non nocebat.

¶ Aquæ ista maledicta significant mundi scientias, delicias, & prosperitates, quæ dicuntur maledictæ, quia maledictionem æternæ damnationis procurant. Dicuntur amaræ, quia plura amara quam dulcia continent. Dicuntur pulverem pavimenti continere, quia transitoria bona, & pulvere solum habent, scripturam verò nominis Domini, & ipsius Dei memoriam de arce cordis destruunt atque delent. Et breviter ista sunt aquæ de quibus

bus dicitur Apocal. 8. *Homines mortui sunt ex aquis, quia amara facta sunt.* Igitur dico, quod mulier, id est, anima quæ erga virum suum, id est, erga Christum fidelis est, & casta, nec cum adultero diabolo per mortale peccatum adulterata, si contingat ipsam aquas huius mundi, id est, divitias, & alias prosperitates gustare, & bibere, ipsa pro certo cum ipsis benè uti sciat, nocere ei non poterunt. Si verò peccatrix, & adultera est, tunc si tales aquas biberit, & mundi prospera, scilicet, delicias corporales, divitias temporales, eminentias mundanas, & scientias sæculares habuerit, & obtinuerit, tunc verè culpæ, & pœnæ periculum mox subibit, quia sanctæ personæ ex mundi prosperis non læduntur pro eo, scilicet, quod ipsis discretè, & temperatè utuntur, ut habetur Cant. 8. *Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem.* Mali verò cum ipsis temperate uti nesciant, per ea spiritualiter occiduntur, quia scilicet ventres suorum cordium per superbiam tumescunt, & femora eorum per luxuriam faciliter corrumpuntur. Vnde prov. 1. *Prosperitas stultorum perdet eos.* Unde rectè istæ sunt aquæ, quibus boni, & mali probantur, quia scilicet, mali ibidem pereunt, boni verò immunes, & liberi permittuntur. Unde dicitur Judic. 7, *Duc populum ad aquas, ut probem eos, &c.*

Capitulum sextum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysem, dicens: Loquere.

MORALITATUM CAP. IV.

A pud Judæos antiquitus erat quædam religio virorum & mulierum, qui Nazaræi vocabantur, & erat quando vir vel mulier se Domino devovebant, & perpetuo vel ad tempus se à communi ritu, & vita populi separabant, & Domino consecrabant: Erat enim ritus devotionis, seu consecrationis, quia scilicet, quamdiu ad tempus durabat statutum non debebat novacula super ejus capita ascendere, nec barbam radere, vinum, acetum, aut siceram, aut omne quod inebriare potest, non bibere, uvas recentes, seu etiam ficas non comedere, nec aliquid quod de uva nascitur, degustare. Non debebat tangere mortuum, nec ad patrem, vel matrem, fratrem, aut sororem si moriebantur accedere, & sic usque ad tempus finitum debebat sanctificationem suam servare, & se Domino consecrare, & à cunctis quæ supra diximus abstinere, & tandem finito tempore rasis capillis, oblato sacrificio templum poterat introire.

¶ Revera tales Nazaræi possunt mihi significare religiosos & quoslibet viros perfectos, qui, scilicet, Deo sunt consecrati, & devoti, & eidem specialiter dedicati, quia pro certo isti nunquam debent de capite mentis suæ capillos bonarum cogitationum vel affectionum radere, nec barbam virilitatis, & virtutis perdere, nec novaculum fraudis, & doli in capite mentis admittere, vel habere. Et hoc ne fortè dicatur nobis illud Pl. 51. *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* Item isti non debent mortuos, id est, peccatores, & homines corruptos, & luxuriosos, hæreticos, & infectos sibi associare, vel tangere, quinimo dato, quod sint parentes, amici, & consanguinei, non debent se super eos inquinare, nec eorum malam vitam diligere, nec eorum consortium frequentare. Unde dicitur Levit. 21. *Non contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum.* Constat enim quod multi Nazaræi, id est, multi viri sancti, & iusti, immundi, & peccatores efficiuntur, quando mortuorum, & peccatorum tactus, & societates sectantur. Unde Ecclesiast. 13. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Item isti non debent comedere, vel bibere, id est, sibi per complacentiam incorporare aliquid quod possit inebriare, id est, quod possit sensum, rationem, & discretionem auferre. Et ideo isti non debent diligere vinum deliciarum corporalium, siceram scientiarum sæcularium, uvas seu grana divitiarum temporalium. Isti enim sunt qui sensum, & discretionem tollunt, & ebrietatem oblivionis, & insipientiæ inducunt. Quapropter viri spirituales debent ita fugere, & à cunctis mundi bonis, quæ huiusmodi ebrietatem possunt inducere, se abscindere. Ideò dicitur Luc. 1. *Vinum & siceram non bibet, sed Nazareus erit omnibus diebus vita sua.* Ista igitur si usque ad statutum tempus, id est, usque ad mortem servaverit, mox templum paradisi sanctificatus intrare poterit ei dicens illud Psal. 5. *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum.* ¶ Vel dic

F quod novacula est adulator, qui insensibiliter pilos divitiarum secum rapit. Psal. 51. *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* A quo scilicet vir iustus debet abstinere, si verus Nazareus, id est, sanctus, & floridus cupit esse. Unde dicitur Jud. 13. *Novacula non ascendet super caput ejus.* ca. 6. ¶ Quando Nazareus erat in abstinentia, in voto & consecratione sua, si continebat coram eo aliquem mori, vel

ipsum aliquem mortuum tangere, tota sua sanctificatio polluebatur, & ideo pilos suos radere, & sanctificationem reincidere denuò tenebatur. ¶ Sic verè cum quis est in sua abstinentia, voto, religione, vel pœnitentia, si mortuum tangit, id est, peccatum mortale faciat, vel ipsum per complacentiam videat, constat quod tota sua sanctificatio præcedens, id est, omnis virtus, & bona operatio mortificatur, & polluitur, & apud Deum inutilis reputatur. Unde dicitur Ezech. 18. *Si conversus iustus fecerit iniquitatem, omnium iustitiarum quas fecerat, non recordabor.* Talis ergò tenetur de novo reincidere pilos veteres, id est, superfluitates & peccata per confessionem radere, & alios pilos novos, scilicet, virtutes, nasci, procurare, & permittere. Et sic poterit, si sine interruptione continuaverit, templum paradisi intrare, & sacrificiū laudis Domino offerre, & sanctus, & consecratus Domino semper esse. Interruptio enim bonorū operum quando per peccatum fit, virtutes vitia mortificant. Perseverantia verò sanctitatem augmentat. Unde dicitur Matt. 24. *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit, &c.*

Capitulum octavum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysem, dicens: loquere.

MORALITATUM CAP. V.

Levitarum consecratio sic fiebat. Aspergebantur enim aqua expiationis, radebant corporis sui pilos, lavabant vestimenta sua, offerebantur in cōspectu Domini Aaron Sacerdoti. Ipsi verò offerebant bovem cum oleo in farina, & sic fiebant Domino consecrati, & in tabernaculo à viginti quinque annis usque ad quinquagesimum annum serviebant, & tandem completo quinquagenario quiescebant. ¶ Revera talis consecratio spiritualiter intellecta, debet esse in omnibus Levitis, id est, in viris omnibus Ecclesiasticis, & perfectis quotidie fieri, & compleri. Igitur dico quod ante omnia aqua expiationis, id est, compunctionis, nos debemus aspergere per compunctionem, & post pilos nostros, id est, superfluitates, & vitia debemus radere per contritionem seu discussionem. Tandem vestes nostras debemus lavare, & mundare per confessionem, & coram Deo, id est, in confessionis secreto, Sacerdoti nos præsentare, & ostendere, etiam per viriorum nostrorum revelationem. Unde dicitur Luc. 17. *Ita, & ostendite vos Sacerdotibus.* Et tandem debemus offerre Deo bovem, id est, carnem nostram per pœnitentiæ macerationem, & adhibere oleum, & farinam, id est, Eleemosynam, & compassionem, & sic erimus Domino consecrati per sanctitatem, & perfectionem, & in tabernaculo Ecclesiæ ministrare poterimus per pralationem. Unde Levit. 26. *Hoc ritu considerabitur Aaron.* Tales igitur personæ sic consecratæ, & sic sanctificatæ, cum viginti quinque annos, qui constant ex quinario quinquies ducto, id est, quinque sensuum cohibitionem, & custodiam habent, digni sunt Domino ministrare, & per alios viginti quinque annos, id est, per librorum legis spirituales adimplerionem Domino deservire. Quod cum fecerint, digni sunt ad quinquagenarium numerum, & ad jubilæum perpetuæ quietis attingere, & à cunctis huius mundi laboribus inquirere & cessare. Apoc. 14. *Amodo enim jam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis.*

Capitulum nonum, Textus. Locutus est Dominus Moyfi in deserto Sinai.

MORALITATUM CAP. VI.

Hic dicitur quod cum Pascha celebraretur, inventi sunt plures, qui fuerant immundi, nec ita citò poterant mundari, quia, scilicet, in eorum mundatione tempus septem dierum aliquoties requirebatur. Igitur cum isti propter immunditiam Pascha celebrare nequirent, & istis tunc castra ingredi non liceret, mandatum est eis ex parte Domini, quod tunc quidem à celebratione Paschatis abstinere, sed quod ipsum in sequente mense ritu suo celebrarent. ¶ Ista possunt applicari, quod quando quis se sentit immundum, id est, in aliquo peccato pollutum, non debet ad celebrationem Paschæ, scilicet, ad Sacramentum altaris accedere, sed nisi sit scandalum, potest dissimulare, & differre, & tandem recuperata munditia per confessionem, & pœnitentiam debet istum Agnum Paschalem dignè manducare. Quod etiam de immunditia pollutionis nocturnæ potest intelligi, propter quam celebratio potest aliquando differri. Unde Job. 14. *Exspecto, donec veniat immutatio mea.* ¶ Hic inveniri notatum per quendam Doctorem, quod filii Israel leguntur Pascha quadruplex celebrasse. Exod. 12. Unū in Ægypto, aliud in deserto, aliud in Galgalis in deserti exitu, aliud Hierusalé tempore Josuæ. Jos. 5. quod fuit solemnissimū Pascha. 3. Eisd. 1. ¶ Sic verè cum Pascha seu phase interpretatur transitus, sciendū est quod iusti quadruplicem transitū celebra-

lebrare noscuntur. Est enim Pascha in Ægypto, & iste est transitus de vitiis ad poenitentiam. Est Pascha in deserto, id est, in poenitentia statu, quod fit cum transitur de virtute in virtutem, vel de bono in melius. Est Pascha in Galgalis, quæ interpretatur revelatio, & est transitus de vita hac ad stolam animæ, quod fit in morte. Est Pascha in Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis, & est transitus, qui fiet ad stolam corporis, & de morte ad vitam in resurrectione. In Ægypto, id est in peccati statu, peccati statum dimittimus. In secundo per desertum, id est, per profectionis, & poenitentia statum proficiscimur, & incedimus. In tertio æterna beatitudo nobis revelatur, & Deum facie ad faciem cernimus. In quarto jam resumpto corpore, in caelesti Hierusalem pacifice quiescimus: Itaque transeamus usque in Bethleem. Exod. 12. *Phase enim est transitus domini.* Hic ponitur, quomodo nube mota tabernaculum movebatur, & populus proficiscebatur, &c. Exod. 14. Sed de hoc vide supra, ubi posui.

Capitulum decimum. Textus. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas.

MORALITATUM CAP. VII.

A Præceptum est Moyfi, ut faceret duas tubas albas argenteas, & ductiles, quibus convocaret multitudinem. Et erat usus tubarum (sicut hic dicitur) ad populum convocandum, ad bella, & ad convivia, & ad festa domini. Tubis enim populi convocabantur, bellantes excitabantur, festa domini denuntiabantur, convivia lætificabantur. ¶ Tubæ istæ significant prædicatores, qui idè duo dicuntur, quia duo testamenta scire debere noscuntur, vel quia duplici charitate invicem combinantur. Isti ergo debent esse argentei per eloquentiam. Ductiles, hoc est, malleis facti per patientiam, vel per malleorum, id est, tribulationum tolerantiam. Qui, scilicet, ad quatuor dicuntur in Ecclesia valere, videlicet, ad populum, ad fidem convocandum, ad festum paradisi nuntiandum, ad bella contra vicia præparandum, seu ad bellatores contra vicia excitandum, & ad convivas, id est fideles Ecclesiæ per spem consolandum, & lætificandum. Tubæ enim nostræ, id est, prædicatores, populum ad fidem, & ad iustitiam convocant. Unde dicitur Joel. 1. *Vocate populum, congregate eum, canite tuba in Sion, &c.* Item milites, id est, fideles ad bellandum contra vitia, & contra tribulationes excitant. Unde Amos 2. *Moriatur in sonitu Moab in clangore tubæ.* Item festum præparari prænuntiat. Pl. 80. *Buccinate in neomenia tubæ.* Item convivas Ecclesiæ per spem, & consolationem lætificant. 3. Esd. 5. *Clamaverunt multi cum tubis, & gaudio magno.* Vide supra lib. 14. ultimo c. ubi multa invenies. ¶ Hic adverte unum notabile, quod quando Principes, & capita multitudinis erant convocandi, tubæ unico sonitu pulsabantur. Quando populus convocabatur, vel ad proficiscendum excitabatur, tunc tubarum sonitus in longum protendebatur, quandoquidem planus, quandoque intercisus fieri jubebatur. ¶ In quo potest notari, quod Principes & capita multitudinum, scilicet, Principes, Judices, & Prælati facilius debent tubis, id est, prædicationibus obedire, quam alii, quia, scil. unica vox debet sufficere ad tales vocandum, ubi tamen vox prolixior seu prædicatio, vel monitio intercessior, & gravior, & diuturnior est necessaria ad populum excitandum, vel ad virtutes, vel ad bona opera provocandum. Quia revera boni superiores cito, & faciliter obediunt, ubi populus, id est duri, & rustici, ac rurales difficilius, & tardius ad bona opera ire velint. Et de Petro, & Andræa, Apostolis, & Prælati dicitur Matt. 4. quod cum à Christo vocati essent, quod statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum. De difficultate conversionis popularium dicitur, Proverb. 2. *Vocavi, & tenuisti, extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret.*

Capitulum undecimum. Textus. Inter ea ortum est murmur populi.

MORALITATUM CAP. VIII.

Ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore contra. Quod cum audisset dominus, iratus est, & accensus est in eos ignis domini, & devoravit extremam partem castrorum. Sed orante Moyse absorptus est ignis. ¶ Illud potest allegari, quod Deus summè odit vitium impatientiæ, & murmurationis, & maxime, quando quis de labore, quem pro Deo sustinet, murmurat, & tristatur; nam ignem, id est, maiorem tribulationem solet in talibus accendere, & eos temporaliter, & æternaliter concremare: & sic de dolore murmurationis ad ignem tribulationis necesse est eos pertransire. Unde dicitur Ezech. 13. *De igne egredientur, & ignis consumet eos.* ¶ Vel si vis, allega, quomodo oratio iusti proficit tribulatis. Unde dicitur Jacob. 5. *Multum valet deprecatio iusti assidua.* ¶ Vel dic, quod illi qui erant

Petr. Berchorij super Biblia.

in castris ultimi, vel extremi, fuerunt igne accensi. In quo potest notari, quod ignes, id est, tribulationes non invadunt hodie illos, qui in exitu Ecclesiæ sunt primi, id est, principales domini, & magistri, sed solum illos qui sunt extremi, id est, pauperes, miserrabiles, & mendici, quia hodie mundi tribulationes illos solent involvere, quos extremos in mundi gradibus vident esse. Primi verò, id est, superiores, & divites tribulationum ignibus non tanguntur, sed potius honoribus, & diutius extolluntur, ita quod generaliter miseriæ, & tribulationes ad illos qui sunt tribulati, & miseri devolvuntur. Unde dicitur: *Pepercerunt pinguioribus Amalech, quicquid verò vile, & reprobum fuit, demoliri sunt.* ¶ Vel dic, quod extremi sunt negligentes, qui scilicet in omnibus suis factis tardi, & ultimi volunt esse. Istos ergo solet ignis tribulationis invadere. Primos verò, id est, diligentes, & celeres solet non tangere. ¶ Vulgus promiscuum dicitur flagrare desiderio carnum, cœpitque Manna cibum dulcissimum abhorre, & Ægypti cibos appetere, & præ aliorum ciborum desideriis taliter proclamare. *Quis dabit (inquiunt) nobis carnes; recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto. In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & porri, & cape, & allia. Anima nostra arida est, oculi nostri non vident, nisi Manna.* ¶ Revera clarissimi, iste populus qui erat in deserto, & exierat de Ægypto ad terram promissionis, & in tabernaculis habitabat, & de cœlo Manna dulcissimum manducabat, significat viros religiosos, & perfectos, qui, scil. Ægyptum, id est, mundum, vel peccatum exierunt, & ut terram promissionis, id est, paradisum haberent desertum poenitentia, vel religionis subintrarunt, & ubi scil. Manna devotionis, & scripturæ possunt comedere, & ubi sint peregrini, & hospites, cum hic manentem civitatem non habebant, debent in isto sæculo transitorie habitare. Sed quid est? Pro certo multi sunt qui istam vitam contemnunt, & Ægypti, id est, mundi quem dimiserant recordantes carnes, id est, carnis delicias concupiscunt. In mentem enim eis veniunt carnes, & pisces, id est, delitiæ carnales, cucumeres, & pepones, qui frigida inde devotionis inducunt, id est, eminentia sæculares porri, cape, & allia, quæ cholera, id est, avaritiæ ardore generavit, & quæ lacrimari faciunt, curæ sæculi, seu negotia, & divitiæ temporales. Et breviter isti animas suas aridas, id est, consuptas repræsentant, Manna sacra Scripturæ, & devotionis, dulcedinem bonorum spiritualium abominantur, & refutant, & illa, quæ nihil valent, scil. mundi bona desiderant, & affectant. Unde Sap. 27. *Anima satiatæ calcabit favum.* Et Job. 30. *Et esse sub sentibus delitiarum opusabant.* ¶ Cum filii Israel in deserto Manna contēnerent, & Ægypti carnes, & cibos appeterent, iratus dominus dedit eis carnes multas, & eorum ingluviem satiavit. Fecit enim volare cothurnices circa eorum castra, ad duos cubitos propè terram in tanta abundantia, quod populus per mensem de ipsis quātū volebat, accipiebat, & in abundantia manducabat. Sed dū adhuc carnes essent in dentibus eorum, percussit eos dominus plaga magna, & vocatus est locus ille, sepultura concupiscentiæ. Ibi enim sepelierunt populum, qui desideraverunt carnes. ¶ Ista possunt applicari, quod interdū dominus in malū hominis malā ejus petitionē exaudit, & malis ejus desideriis condescendit. Unde sapē fit, quod cū videt hominem, Manna, id est, cibos spirituales comedere, & carnes, & Ægypti fructus, id est, carnis delicias, & mundi divitiis appetere, solet ei omnia ad votum concedere, & eū mundi prosperis ampliare, omniaque mala sua desideria solent pro libito provenire. Psal. 80. *Divisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis, & eisdem talia commodare.* Quia revera dum istis adhuc carnibus utuntur, id est, delitiis, & prosperis sibi concessis à domino delectantur, sapē accidit, quod subito à Deo per mortē, & infortunia percutiuntur, & plaga dānationis perpetuæ feriuntur, & sic mūdus sepultura concupiscentiæ dicitur, pro eo, scil. quod ibi carnes, id est, delitiæ carnales concupiscuntur propter quas homines finaliter sepulturæ traduntur Pl. 105. *Concupierunt concupiscentias in deserto, pluit eis sicut pulverē carnes. Adhuc esca erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* ¶ Ad finem quod Moyse posset melius onera populi supportare, elegit dominus septuaginta viros seniores de populo, quibus dedit de spiritu suo, ut possent ad gubernandum populum Moyse adjuvare, qui, scilicet, statim cœperunt virtute suscepti spiritus prophetare. Accidit autem, quod ex illis septuaginta scriptis, duo, scilicet, Heldad, & Melad decrant, qui ad tabernaculum non venerant, & sic in castris resederant, qui etiam in ipsa datione spiritus prophetare cœperunt, & sic absentes sicut præsentem spiritum domini receperunt. ¶ Item possunt allegari

F

quod

quod spiritus ubi vult spirat, & non presentiam plusquam absentiam requirit, Joan. 3. quinimò ita bene fuit super absentes, qui in domibus suis, & in castris huius sæculi remanserunt, quia scilicet fieri potest, quod boni sæculares, qui in sæculo remanent, aliquando tantam portionem spiritus recipiunt, & ita bene de futuris prophetant, & prognosticant, id est dictum, ita bene ad bona, vel mala futura, vel ad occulta Dei iudicia invigilant, & attendunt, sicut religiosi, & clerici, qui Deo in Ecclesia specialiter se dederunt. Rom. 3. *Apud Deum enim non est distinctio Iudæi, & Græci: unus enim dominus est omnium.* ¶ Vel dic, quod illi duo non remanserunt in contemptu, sed quia indignos se ad populi regimen iudicabant. Et ideo dico, quod isti ita bene inventi sunt prophetasse sicut aliqui: ad denotandum, quod illi se indignos reputant, non sunt repudiandi ex hoc, sed una cum aliis spiritus, scilicet per ordinationem, & promotionem implendi. Quia, scilicet secundum Greg. ad Ecclesiasticas promotiones sunt illi, qui se retrahunt impellendi, & illi qui se ingerunt repellendi. ¶ Vel si vis potest illud dici, pro illis, qui à tabernaculo, id est, à propriis beneficiis se ex causa legitima absentant, & in castris, id est, aliis mundi negotiis, seu etiam in studiis, vel in propriis matrimoniis se occupant, quia, scilicet si causam justam habeant, Spiritum S. ad divinam gratiam recipere nunquam cessant. ¶ Hic ponitur, quod cum Josue videret Heldad, & Madat prophetare in castris, visus fuit exinde dolere, ita quod præ invidia quam habebat super supernam gratiam, dicit Moyse per hæc verba: *Domine mi Moyse prohibe eos.* Quod tamen non fecit, sed ipsum potius de invidia, quam habebat super supernam gratiam, reprehendit.

¶ Sic verè multi sunt, qui dolent, si vident alios aliqua spiritali gratia præpollere, qui revera sunt reprehendendi, & ad considerationem divinæ misericordiæ inducendi. Unde Moyse ait:

F *Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & tribuat ei dominus Spiritum sanctum.* Quasi diceret. Omnibus placeret, quod sic fiat, &c.

Capitulum duodecesimum. Textus. Locutaque est Maria ad Aaron contra Moysen propter uxorem.

MORALITATUM CAP. IX.

Hic ponitur quod Aaron, & Maria invidabant Moyse fratri suo, & locuti sunt contra eum propter uxorem ejus Ethio-
pissam, dixeruntque: per solum Moysen locutus est dominus, nonne, & nobis similiter locutus est? Ac si rectè viderentur sibi invidere, de hoc quod sibi dominus loquebatur, & quod Princeps, & rector populi habebatur. Quapropter Maria lepra percussa fuit, & per septem dies inclusa, & tandem ad preces Moyse, qui erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra, & in tota domo domini fidelissimus reputatus, post septem dies est sanata. ¶ Istud applica, quod invidia non parcat fratribus, aut propinquis, quia, scilicet, frater, vel soror, si viderit fratrem suum in aliquo prosperari, vel in honore, vel in gradu ipsos præcellere, vel eis anteferrì, solent invidere eis, & quandoque contra Deum murmurare.

¶ Vel secundum Origenem, istud potest allegari, quod detractor unde nocere credit, aliquando proficit, & ubi famam alterius obnubilare intendit, ipsam potius augmentat, & extendit, sicut hic patet, quia nunquam dominus invenitur laudasse Moysen, sicut hic, ubi contra eum murmurabatur, ac nunquam talis servus fuit sicut Moyse, qui in tota domo mea ita fidelis est. ¶ Vel potest allegari, quomodo murmuratio est magnum crimen, & maximè quando detrahitur Moyse, & fratri, amico fideli pariter atque miti, propter quod, scilicet, tanta punitio, scilicet lepræ percussio est secuta. ¶ Vel allega, quomodo mulieres sunt multoties causæ rixæ, propter uxorem enim ejus locuti sunt contra eum. ¶ Vel si vis, dic, quod Moyse est Prælati, qui revera non debet curare, si fratres, socios suos, & vicinos videt contra se murmurare, sed omnia debet benigniter supportare, & si infortunium accidat, debet pro eis exorare, exemplo Tyberii Cæsaris, cui cum quidam adulator diceret, quod multi de eo obloquebantur. Non curo (inquit) quia in libera civitate libera debent esse mentes, & linguæ. Bene ergo dicitur Levit. 19. *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Profectusque est populus de Asareth fixis tentoriis.

MORALITATUM CAP. X.

Cum Caleph, & Josue terram promissionis explorassent, & ad illam occupandam filios Israel inducere decrevisset, palmitem cum uva sua collegerunt, & eum in veste pendente per duos

homines in desertum portari fecerunt, & ut populum sic allicerent, sibi fructum ejus demonstraverunt: Veruntamen sicut ibi dicitur Num. 13. quidam de exploratoribus turbaverunt populum, & acquisitionem terræ impossibile esse dixerunt, propter quod ad retroducendum populum in Ægyptum commoverunt, dixeruntque: Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. De quo indignatus dominus ipsos exploratores percussit: populum verò ad moriendum in solitudine condemnavit. ¶ Sic verè duo beati exploratores terræ sanctæ paradisi, scilicet Pater, & Spiritus S. volentes, quod populus fidelium, qui in deserto huius mundi vacabat, ad istam terram, & possessionem acquirendam invitaretur, & non obstantibus gigantibus, qui impediabant, id est, dæmonibus ordinaverunt, quod duo homines, seu personæ, scilicet Gabriel, & Maria, palmitem cum uva, id est, Dei filium, cum humanitate in hoc desertum deferrent, ut per huius benedicti fructus presentiam, corda populi ad concupiscentiam istius patriæ commoverent, & maximè cum illum fructum in veste, id est, cruce pro redemptione sua pendente conspicerent, & viderent illud, quod hic dicitur. Ista revera fuit lacte, & melle, sicut ex his fructibus cognoscitur. ¶ Vel dic, quod palmes abscissa cum uva, pendens in veste est Christus, & ejus sanguis, abscissus, & mortuus pendens in cruce. Duo portantes sunt populi. Judaicus, scilicet, & gentilis, & illi, scilicet, qui de duobus populis crediderunt, & maximè sancti Patres. Increduli significant Judæos, & gentiles, qui credere noluerunt, quia revera sic factum est, quod isti baculi, id est, Apostoli, & prædicatores utriusque populi, se professores duplicis testamenti, palmitem, seu hortum, id est, Christum pendente & crucifixum, id est, Christi crucifixi fidem prædicaverunt, portando usque ad desertum huius mundi, ut, scilicet, populum inducerent ad credendum, & ad terram promissionis, id est, paradysum appetendum, & concupiscendum. Sed revera median-
tibus aliquibus exploratoribus, id est, contradicentibus aliquibus Judæorum, Phariseis, & aliquibus gentilium Philosophis multi in incredulitatis vitio remanserunt, & Ægyptum, id est, mundum potius elegerunt. Quapropter in deserto inferni cum suis exploratoribus, id est, cum suis malis, & hæreticis doctoribus, perierunt. Ps. 105. *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. Non crediderunt verbo ejus, & murmuraverunt in habitationibus suis.* ¶ Vel dic, quod exploratores boni fuerunt Apostoli, mali fuerunt Pharisei, & hæretici. Isti ergo populum ad terram promissionis, id est, ad paradysum inducunt, illi verò totis viribus contradicunt. Sed quia magis malis, quam bonis creditur, igitur increduli peccatores morti perpetuæ in inferni solitudine condemnantur. Illi enim qui prælia filiorum Enachim gigantum, id est, dæmonum tentationes metuunt, & pro terra promissionis, & pro Paradiso laborare, & militare renuunt in deserto poenitentiae, vel religionis, sed potius ad Ægyptum, id est, ad mundum, vel ad peccatum retroverti contendunt, non sunt digni dictam terram promissionis ingredi, vel videre, sed potius temporaliter necesse habent, ex divino iudicio deperire. Unde hic dicitur Levit. 22. *Non videbunt terram, pro qua juravi patribus eorum, nec quisque ex illis qui detraxerunt mihi in iurebitur eam.* Et alibi. *Nuptia quidem parata sum, sed qui invitati fuerant non fuerunt digni, &c.* Ut patet ibidem.

Capitulum decimum quartum. Textus. Igitur vociferans omnis turba, flevit nocte illa.

MORALITATUM CAP. XI.

Videns dominus populum murmurantem, voluit ipsum delere, & percutere, Moysen verò divitem, & potentem facere, & alteri populo majori præficere. Moyse verò noluit, sed fusa oratione pro populo intercessit, & iram Dei ne deleret populum temperavit. ¶ Sic vere Prælati non debet populum propter quodcumque delictum dimittere, nec in eorum damnatione consentire, sed potius pro ipsis dominum exorare, quinimò quamcunque utilitatem temporalem debet contemnere, ut possit salutem populo procurare. populiq; salutem, & utilitatem debet propriæ, & privæ suæ utilitati præponere, & præferre. Unde iste debet dicere illud Apost. 1. Cor. 10. *Omnibus per omnia placeo, non quærens, quod mihi utile est, sed quod multum, &c.* ¶ Filii Israel contenebrati voluerunt contra voluntatem Moyse Cananæum invadere, dato, quod Moyse diceret eis, quod dominus cum eis nunquam esset, & ideo, quia tunc propriis viribus confidere videbantur, victi fuerunt, & multi ex eis ceciderunt.

¶ Quod ad hoc allegari potest, quod ille, qui in propriis viribus plus debito confidit, & se contra hostes suos diabolum, & carnem prævalere credit, faciliter à tentationibus vincitur, & ab ho-

ab hostibus spiritualibus superatur, maxime quando dominus non est cum eo, id est, quando ipsum divina gratia nullatenus comitatur. Unde dicitur Joan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Et Apost. 2. Cor. 3. *Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, &c.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysem, dicens: Loquere ad filios.

MORALITATUM CAP. XII.

Hic ponitur, quod quidam inventus est, qui sabbatho ligna caedebat, & colligebat, qui inclusus est in carcere quousque sciretur de eo, quid dominus imperaret. Præcepit ergo dominus, quod lapidaretur, & quod propter violationem sabbathi lapidibus opprimeretur. ¶ Istud applica contra illos, qui sabbatha, & festa non custodiunt, sed in eis opera servilia, & maxime peccata faciunt, & committunt, & errant, tales enim in inferno lapidabuntur, & lapidibus duris, id est, perpetuis tribulationibus obruentur. ¶ Vel dic, quod sabbathum significat statum religionis, ubi debet esse quies, id est, tranquillitas affectionis, & tribulationis. Qui igitur tale sabbathum, id est, religionis statum violaverit, & ibi ligna collegerit, id est, mundana negotia tractare præsumperit, lapidibus duræ Dei sententiæ finaliter casus erit. Unde dicitur Exod. 20. *Memento ergo ut diem sabbathi sanctifices.* ¶ Vel si vis, istud allega, ad ostendendum quod legis transgressores acius in principio puniuntur, ut sic ipsa lex observari discatur, sicut etiam plurimis antiquorum exemplis patet, scilicet de Romulo, qui fratrem suum occidit, pro eo quod contra edictum ipse muros urbis transfiliit, & de illo, qui filium proprium peremit, pro eo quod contra hostes pugnasset, licet victor extitisset. ¶ Istud etiam potest allegari, ad probandum, quod Deus antiquitus erat valde rigorosus, & punitivus, qui tamen modo in tempore legis est pius, patiens, & benignus, quia lex antiqua dicitur lex rigoris, & timoris; Lex autem novi testamenti dicitur Lex gratiæ, & amoris. ¶ Præcepit dominus, quod filii Israel ex quatuor angulis palliorum suorum faciant sibi fimbriam de vittis hyacinthinis, ut cum eas viderint (inquit) recordentur mandatorum domini, & non sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes, sed recordentur præceptorum domini, & faciant ea, sintque sancti Deo. Quod secundum Comestorem ita strictè servaverunt Pharisei, quod in angulis palliorum spinas ponebant, ut earum puncti-
C nibus legem domini memorarent. Et adhuc in pallio, quo utuntur in synagoga, in quatuor angulis vittæ sunt hyacinthina, qui quidem pannus coloris cælestis est, ad recordationem legis, quæ de cælo eis extitit data. ¶ Per pallium intelligitur conversatio, per quadraturam intelligitur quatuor virtutum cardinalium perfectio, per vittam hyacinthinam intelligitur cælorum, vel cælestium Dei mandatorum adimpletio, per extremitatem pallii intelligitur perseverantia sanctæ conversationis, & continuatio, per spinas intelligitur divini timoris punitio, & stimulatio. Igitur dico, quod quilibet debet in pallio conversationis suæ habere quatuor angulos, id est, quatuor virtutes cardinales, nec non cum extremitate perseverantiæ, cum vittis hyacinthinis, id est, cum consideratione cælestis vitæ, & mansionis, & cum spinis, id est, cum timore, & compunctione infernalis damnationis. His enim mandatis Dei recordamur, & ea perficimus, & cogitationes malas, & vagas non sequimur, sed reprimimus, & oculos cordis ne per res varias diversis desideriis fornicentur, cohibemus, & reprimimus. Sic etiam Deo nostro sancti sumus atque vivimus. Constat enim quod per spinas divini timoris, & per hyacinthum cælestis amoris, sensus nostros à malis appetitibus cohibemus, & mandata Dei recordamur facilius, & implemus.

Capitulum decimum sextum. Textus. Ecce autem Chore filius Inar, filii Caath.

MORALITATUM CAP. XIII.

Chore quidem magnus Levitici generis, adjunctis sibi ducentis quinquaginta viris, cum Dathan, & Abiron, qui erant inter Rubenitas majores, murmuraverunt contra Moysem, & Aaron contribules, & fratres suos, & invidentes quod Aaron propter sacerdotium, Moyse propter Ducatum, plus ceteris honorabantur, se & dictos complices suos levitas dignos sacerdotio ajebant. Dathan verò, & Abiron, quia erant de genere Ruben primogeniti Duces debere fieri prætendebant. Igitur Dathan, & Abiron ad Moysem venire contempserunt vocati, sed potius ad resistendum sibi, & se affines suos contri-

Petr. Berchorij super Biblia.

bules paraverunt, quapropter orante, & flente Moyse, & eorum invidiam puniri postulante, factus est vehemens terræ motus. Præcepit itaq; Moyse populo, quod separarent se à tabernaculis hominum impiorum, statimq; aperta est terra, & ipsos cum universo suppellectili, & familia, & congregatione devoravit, & absorbit, & tandem iterum ipsa vorago patula se reclusit. Tunc etiam Chore, & illi ducenti, qui sacerdotium ambiebant à Moyse vocati fuerunt, hausto igne in thuribulo suo, Aaron similiter in suo, coram domino stabant, & quem eligeret dominus in sacerdotem, expectabant. Reprehenderat enim eos Moyse de huiusmodi ambitione dicens: *Multum erigimini filii Levi. Nunquid parum vobis est, quod separavit vos dominus ab omni populo, & iunxit sibi, & ordinaveris, quod quilibet cum thuribulo suo coram domino staret, & voluntatem domini, utrum illi, vel ipsorum aliquis, vel Aaron eligi deberet ad sacerdotium expectaret?* Tunc ergo, cum terra Dathan, & Abiron absorbuisset, & isti cum suis thuribulis stabant, igne ab ipsis thuribulis exeunte, sunt coram domino devorati. Aaron verò inter ignes illæsus permansit. ¶ Ista possunt allegari literaliter, quod in quo peccat quis, in hoc etiā punitur, isti enim peccabant appetendo rem spirituale, scilicet sacerdotium, ideo igne tanquam re magis spirituali consumpti sunt. Dathan verò, & Abiron peccaverunt appetendo re terrenam, & spirituale, scilicet populi ducatum, & ideo à terra puniti, & absorpti fuerunt. ¶ Vel dic, generaliter contra invidiam, quæ non potest pati prosperitatē alterius etiam bonorum, vel meliorum, vel à Deo specialiter electorum, quancumque in nullo eos lædantium, vel nocentium, sicut etiam hic Moyse legitur dixisse: *Ne respicias (inquit) sacrificium ipsorum, tu domine scis, quod nec a sellu quidē acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam ipsorum.* Unde Seneca dicit, *quod si nullos inimicos facit injuria, multos tamen facit invidia.* Isti ergo igne proprii thuribuli, id est, dolore proprii cordis, & corrosione invidiæ comburuntur in hac vita, finaliter verò absorbentur in infernali miseria. Vel dic, quod istæ duæ festæ significant duo genera ambitiosorum, quidam enim ambiunt ad sacerdotium, id est, ad Ecclesiasticum statum, sicut sunt religiosi, & clerici, & isti figurantur in Chore, & suis sequacibus, qui erant Levitæ. Alii ambiunt ad ducatum, id est, ad iudicaturas, præposituras, & singularem Principatum, & illi figurantur in Dathan, & suis complicitibus. Omnes enim tales de suis sufficientiis præsumunt, & se dignos talibus officiis, & statibus esse credunt. Illos verò, qui talia officia ex Dei voluntate tenent, despiciunt, & contemnunt, & se eis præficere, ipsosq; de suis statibus abjicere conantur, satagunt, & contendunt, & eos habere dominos vilipendunt. Tales ergo præsumptuosi, & rebelles, inviti, ac ambitiosi, qui etiam vocati à Moyse, id est, superioribus, venire nolunt, sed potius murmurant, rebellant, & contradicunt, solet dominus terribiliter punire, Ignisque rixæ, & discordiæ de suis propriis thuribulis, id est, de suis cordibus, & domibus, inter se solet aliquoties exire, & ipsos, & eorum statum solet consumere, lædere, & vorare. Terra finaliter eos devorat, & infernus eos deglutit, destruit, atq; damnat. Et non solum ipsos, sed & eorum sequaces, & complices sic castigat. Ps. 105. *Aperta est terra, & deglavit Dathan, & operuit super congregationem Abiron.* Quia igitur sequaces talium cum talibus pereunt, præcepit dominus, ut talium consortia fugiamus, & quod ab eorum tabernaculis, & familiaritatibus recedamus, ne fortè cum eis pereamus, quia revera, quando videmus cōspiratores, vel detractores cōtra Moysem, & Aaron, id est, contra bonos Prælatos, & Principes cōgregatos, & ad detrahendum, ac machinandū compositos, non est tutum talibus se adungere, quia, sc. Prælati, vel principibus pavalentibus contra tales, solent eorum sequaces, & complices penas similes luere, vel defluere. Bene ergo dicit: *Recedite à tabernaculis impiorum hominum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne involvamini cum eis.*

Vel dic, quod terra quæ Dathan, & suos suscipiebat, significat ambitiosorum terrenam prosperitatem, & statum: vel etiam illam terrā, vel patriam quā occupant, quæ pro certo ipsos quandoq; devorat, in quantum scilicet damnationis, & tribulationis eorum materiam administrat. Quod quidem videmus spiritualiter in multis, qui essent boni, & virtuosissimi, nisi terra, id est, terræ prosperitas, & fluctus negotiorum ipsos per vitia devoraret, & sensum eorum, & ingenium absorberet. Unde Seneca. ep. 19. *Ingeniosus fuit Me benas magnum exemplum eloquentia daturus, nisi eum felicitas involvisset.* quod etiam temporaliter videmus in aliis. Cōstat enim quod de tyrānis, & malis dicimus, quod propria terra in qua itāt propria civitas, vel patria quā occupant, ipsos finaliter occidit, & devorat, & eos quandoq; cum suis sequacibus ita tollit de medio,

dio, quod nullum vestigium restat. Supra 13. *Terra quam vidimus, devorat habitatores suos.*

¶ Vel illud allega, si vis, contra aliquas Abbatis, vel etiam civitates, quæ scilicet Prælatus, vel iudicem sustinere nequeunt, sed omnes qui ibi stant, etiam cum afflictionibus devorare contendunt, sicut patet de cultoribus vineæ, qui servos patrisfamilias unum post alium occiderunt, &c. ¶ Vel dic, quod Chore, & sui sequaces sacerdotum ambientes, ignem & thuribula habuisse leguntur: ad denotandum, quod ambitiosi pro habendis dignitatibus, thuribus, & suffragiis, id est, adulationibus, & igne, id est, muneribus, & alios per avaritiam inflammantibus utuntur, & in eis confidere dignoscuntur. Cum Chore sui sequaces sacerdotum ambientes, & ante Deum thurificare volentes, iusto, & mirabili Dei iudicio, igne de suis propriis thuribus exeunte fuissent combusti, & propter ambitionem puniti.

¶ Præcepit Dominus, quod illa thuribula in laminas fabricarentur, & altari holocaustorum affigerentur, ut sic quicumque sacrificantes, & videntes laminas terrentur ex punitione dicti criminis, & à simili ambitione metu similis supplicii retraherentur.

¶ Ista autem possunt applicari, quod poena unius debet esse terror multorum. § Potest etiam allegari pro consuetudine illorum, qui sceleratos in locis publicis suspendunt, vel in locis eorum aliquod signum suæ punitionis, & nequitiae constituunt, ut omnes qui talia signa vident, timeant, & à simili delicto caveant. Et inde etiam est, quod historia antiquæ malorum hominum depinguntur: pro eo, quod ex eorum aspectu homines à criminibus coerceantur. Unde etiam de Xerxe rege legimus, quod quendam malum iudicem fecit excoriari, & pelle ejus sedem iudicalem cooperiri, filiumque ejus loco ejus iudicem constituit, & ut in dicta sede super corium patris sedendo, iusta iudicia redderet, imperavit. Hoc ergo fecit, ut quoties aliquam sententiam daret, punitionis patris sui memoriam haberet, & sic ab iniustitia deviare. Igitur dico, quod in altari Ecclesiæ debent malorum, & ambitiosorum poenæ scribi, & depingi, ut scilicet terrore suppliciorum possit alii à similibus nequitias retardari. Quod etiam de altari sacre Scripturæ dici potest, in quo pro certo multorum malorum hominum, & suarum punitionum signa, & historia recitantur, ut omnes qui in tali altari significant, id est, qui in sacra Scriptura student, dum hæc aspiciant, terreantur, id est, à similibus arceantur. Apoc. 18. *Qui in mari operantur, longe steterunt, & clamaverunt, videntes locum incendii ejus,* Aaron qui erat iuste promotus, & à Deo electus, quamvis esset in medio eorum, qui propter suam ambitionem incendio periclitabantur, tamen non legitur esse læsus. Sic verè iusti, quamvis sint in medio malorum igne suæ cupiditatis, & avaritiæ, tamen nullatenus læduntur, sed se ipsos bonos, & sinceros servantes, innocenter vivere comprobantur.

¶ Hic dicitur, quod cum populus propter mortem Chore, Dathan, & Abiron, & suorum, vellent Moysen & Aaron lapidare, statim apparuit gloria domini, quæ ipsos fugientes ad tabernaculum cooperuit, & protexit, populum verò murmurantem, & ad seditionem moventem, ira Dei punivit, ipsosque incendium mox invasit. Num. 14. Simile ponitur supra, ubi cum populus vellet lapidare Moysen, apparuit gloria domini, quæ & populum terruit, & Moysen de manibus populi liberavit. ¶ Istud etiam allega, quod tunc summa apparet Dei benignitas, quando magis instat periculum, & necessitas, tuncque magis solet auxiliari, quando vidit bonos ab impiis molestari. Solet enim quandoque in ipso actu persecutionis bonos protegere, & malos incendio, tribulatione, & infortunio molestare. Unde Apostolus 9 *Facit cum tentatione proventum.* Quod 1. Cor. 10. scilicet in passionibus martyrum comprobatur pluries accidisse. Unde dicitur Prov. 11. *Iustus de angustia liberabitur, & tradetur improbus pro eo.*

¶ Cum populus combureretur, & incendium pateretur, pro eo quod contra Moysen murmuraverunt, Aaron ex præcepto Moysi ad locum incendii cucurrit, & stans inter mortuos, & viuentes, thymiana Deo obtulit, & orans pro populo incendium diminuit, & extinxit.

¶ Sic verè quando incendium vitiorum, vel tribulationum vastat populum subditorum, statim debet adesse Aaron, id est, prælatus, vel Ecclesiasticorum populus, qui pro certo debet contra huiusmodi incendiū concurrere, & se inter mortuos, & viuentes id est, inter peccatores, & iustos medium ponere, ut scilicet mortuos possit, ad gratiam resuscitare, vivos vero, id est, iustos ne tali

incendio pereant, liberare. Debet ergo thymiana orationis pro populo domino offerre, & sic poterit vitiorum, vel infortuniorum incendium superare. Et sic de bonis Prælati potest dici illud Apostoli: *Obduraverunt ora leonum, extinxerant impetum ignis, fugaverunt gladii aciem.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios.

MORALITATUM CAP. XIV.

Volens dominus sacerdotium Aaron confirmare, & murmur populi sedare, & volens ostendere ipsum Aaron specialissimum electum suum esse: Præcepit, quod singulas virgas aridas singulæ tribus cum superscriptione singulorum nominum tribuum in tabernaculum ponerent. Aaron autem suam virgam siccam cum inscriptione proprii nominis suæ tribus poneret cum eisdem. Cumque omnes illæ virgæ coram domino per noctem fuissent dimissæ, & in crastinum productæ, inventa est virga Aaron germinasse, nec non frondes, & flores, & fructus, scilicet amygdala protulisse, quo signo sacerdotium Aaron fuit à domino confirmatum. Virga quoque sicca quæ floruit, est in tabernaculo, & in arca ad perpetuum monumentum reposita.

¶ Sic verò, si tu vis scire, qui sacerdotes, id est, superiores, & Prælati debent esse à Deo præelecti, respice virgas eorum, id est, iustitiam, vel iurisdictiones, quibus regunt populum, ille cuius virga, id est, iustitia erit arida sine humore carnalis affectionis, recta sine curvitate, vel declinatione personalis acceptionis, germinans per bonam cogitationem, frondens per latam dilectionem, florens per bonam conversationem, sanctificans per bonam operationem. Talis pro certo erit Aaron Dei electus, id est Prælatus, iustus, & bonus, dignus, sufficiens, & acceptus. Alii verò, quorum virga, seu iustitia remanet sicca, & à germine, fronde, flore, fructu prædictis sterilis, & vacua, digni sunt repudiari à sacerdotio, prælatione, & promotione, vel officio retropelli, & sic poterit illis dici illud: *Virga aquitatu, virga regni tui, &c.* Et dic, quod Aaron interpretatur mons fortis, ad denotandum, quod Prælatus, qui tali virga iudicat, est ut communiter mons, id est, altus, & honoratus, & fortis, id est, solidus, & confirmatus, quia scilicet tales quorum iustitia talis est, ut præmissi, sunt apud homines alti, & honorati, & in statu suo timere debet, qui scit, & vult iustitiam exercere, & virgam floridam, & fructiferam domino præsentare. Unde dicitur: *Facta sunt ex eo virga solida sceptrum dominantium.*

¶ Vel dic, quod Aaron significat populum Judaicum. Virga sicca significat virginem benedictam, Mariam, ab omni humore carnalis voluptatis penitus alienam. Ista ergo sicca germinavit, floruit, fronduit, fructificavit, id est, virgo concepit, peperit, & generavit illum, qui est germen gratiæ, fons lætitiæ, flos munditiæ, fructus iustitiæ, id est, Dei filium benedictum Christum. Christus amygdalum potest dici, qui est fructus medicinalis, pro eo quod iste mundum sanat, & redimit à morbo peccati, nequitiae. Et breviter aliis virgis, id est, aliis virginibus siccis, & sterilibus manentibus, ista sola floruit, & sine semine viri Deum, & hominem parturivit. Unde dicitur Esa. 11. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescat super eum spiritus Domini.* Ista enim ad literam fuit de radice, id est, de genere Iesse, qui fuit pater David, & de radice, id est, de corpore huius virgæ ascendit flos iustitiæ Dei filius, super quem requievit Spiritus S.

¶ Adverte hic, si vis, quod dixit dominus Moysi. Illius quem elegero germinabit virga, & tamen ipse plus reddidit, quam promisit, quia, scilicet, virga illa non solum germinavit, imo fronduit, floruit, & fructificavit, ad denotandum, quod Deus super abundantius præmiat, quam promittit, sicut apparuit in Salomone, qui solum petebat sapientiam, sed Dominus non solum sapientiam, imo etiam divitias, & gloriam sibi dedit. 2. Reg. 3. Unde dicitur: *quod ipse dat omnibus affluenter, & non improperat.* Jacob. 1. Vel dic, quod exemplo ejus quilibet vir perfectus plus debet facere, quam promittere, & abundantius benefacere, quam ausus fuit dicere, vel asserere. Quod est contra multos, qui multa promittunt, & pauca reddunt, de quibus dicitur Eccl. 20. *Exigua dabit, & multa properabit.* Et Prov. 14 *ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.*

Capitulum decimu octavum. Textus. Dixit Dominus ad Aaron Tu, & filii tui, & domus patris tui.

MORALITATUM CAP. XV.

Dictum est Aaron: Tu, & filii tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, sacerdotes illud administrabunt, Si quis extraneus accesserit, occidetur. ponitur

nitur etiam hic, quod Levitæ debebant habere decimas de omnibus bonis filiorum Israel. Ipsi verò Levitæ de decimis perceptis debebant percipere decimam partem, & dare sacerdotibus, nihilq; debebant hereditatis habere in populo, decimarum oblatione contenti. ¶ Sic verò sacerdotes, id est, sacri duces, scilicet boni, & sancti viri, debebant circa altare domini, scilicet, in officiis ecclesiasticis ministrare, nullusq; extraneus, id est, nullus peccator Simoniacus, vel indignus, se debet ad hoc ingerere quoquo modo. Levitæ etiam, & clerici, & religiosi non debent mundanas hereditates, & opes quærere, sed decimarum oblatione, id est, suorum proventuum Ecclesiasticorum perceptione debent contenti esse, & ad hæc de illis debent suis sacerdotibus, id est, suis maioribus, Primitias, id est, subventiones, & servitia debita ministrare; quod tamen est contra multos ambiciosos clericos, quibus decimæ, id est, beneficia Ecclesiastica non sufficiunt, imò temporales dignitates, regumq; officia ambiunt, atq; cupiunt, & terrenas possessiones pro se, & suis accumulunt, & acquirunt. Contra quos dicitur Luc. 3. *Contenti estote stipendio vestro.* Et hic dicitur etiam sic, *in terra eorum*, scilicet, secularium nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego enim hereditas vestra sum in medio filiorum Israel. ¶ Hic dicitur, quod omnia quæ offerebantur Domino, vel ministris ejus, sive essent decimæ, sive donaria, debebant esse optima electa Deo. Et debebant meliora dare, & non egregia, & pingua reservare. ¶ Quod tamen est contra illos, qui Deo, & religioni dant filios deformes, fatuos, & protervos. Dic etiam contra illos, qui deteriores fructus pro decima solvunt, deteriore denarium offerunt, & de vestibus, ac victualibus deteriora pauperibus pro Christo tribuunt, & quicquid est egregium, vel electum, sibi retinent, & assumunt. Debent tamen isti attendere illud Malach. 1. *Maladictus qui habet in grege sua masculum, & offert Domino debile.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens: *Ista est religio.*

MORALITATUM CAP. XVI.

Hic ponitur, & replicatur de sacrificio vaccæ rufæ, sed de hoc vide Levit. 16. Hic verò attende unum mirabile. Dicitur enim hic, quod de cineribus vaccæ combustæ fiebat aqua expiationis, ex qua, scilicet, omnes immundi purificabantur, & cum tali aqua mundare immundos à Domino jubebatur. Verum tamen sic fiebat, quod vir mundus qui carnes comburi faciebat, & ille qui collectos, & mundificativos cineres in loco mundo reponerat, vel qui immundum aqua mundificativa aspergendo mundabat, immundus fiebat, & rem mundam, & mundificantem tangendo, & immundo munditiam dando etiā immunditiam contrahebat. Propter quod ut mundus fieret, in vespere salvabatur.

¶ Per cineres mundificativos, qui erant de cineribus vitulæ combustæ, intelligo mysterium Passionis Christi, vel altaris sacramentum, vel alia sacramenta, quæ mixta cum aqua lacrymarum mundant immundos, id est, de peccatoribus faciunt justos. Cinis enim remanet post combustionem. Sic & memoria post passionem, & sacramentum Eucharistiæ, & alia sacramenta post Christi mortem, & resurrectionem. Igitur illi qui tractant illos cineres, id est, sacramenta Ecclesiæ, & qui istis mediantibus immundos peccatores mundificant, qui vitulam comburunt, id est, qui Christi combustionem, & passionem considerant, & qui cineres istos cum aqua sacra scripturæ, & doctrinæ in alios aspergunt, & prædicant: & immundi efficiuntur ad tactum munditiæ, quam ministrant, indignos, & immundos se putant, quicunque quamquam mundus, & sanctus sacramenta Ecclesiæ administrat, seu qui onus mundificandi alios in confessione portat, seu qui sacramentum scientiam aliis prædicat, & inde aspergit alios, atque rigat, procul dubio in sua exercitatione debet immunditiam contrahere, in quantum se non dignum administrasse semper debet credere, & timeret, & ideò pro immunditia, id est, pro tali indignitate se debet per confessionem abstergere, & lavare, Unde Luc. 17. *Cum omnia benefeceritis, dicite: servi inutiles sumus.*

¶ Vel dic contra malos sacerdotes, qui tum alios prædicando, & sacramento ministrando mundificant à peccatis ipsi immundi peccatores efficiuntur, in quantum scilicet indigne suum ministerium exequentur. Constat enim quod multi simplices ex simplicitate sua mundi, & boni sunt, qui tamen si cineres tangere, id est, sacramenta Ecclesiæ ministrare præsumperint, vel officium Ecclesiasticum, & potissimè officium prælaturæ, cum ad hoc indigni sunt, immundi, & peccatores fiunt, & sic fit

Petr. Berchorii super Biblia.

quod ille qui in minoribus erat mundus, dum ad majora vehitur, fit immundus. Allega sicut vis, ¶ Hic dicitur quod quicunque tangebatur mortuū, vel domum ejus intrabat, vel aliquid de domo sua tangere præsumebat, immundus erat, & tertio, & septimo die abstergere se debebat. Qui enim tertio die non aspergebatur, nunquam in die septima mundabatur. ¶ Numerus ternarius significat fidem Trinitatis. Septenarius verò numerus significat septem sacramenta, vel etiam septem virtutes, vel septem opera misericordiæ. Aqua expiationis quæ habebatur, significat poenitentiam, & mortis memoriam lacrimosam. Igitur illud est verum, quod illi, qui ex tactu mortui, id est, ex consensu, & operatione mortalis peccati efficiuntur immundi, nunquam per aquam expiationis, id est, per poenitentiam mundantur, nisi die tertio, id est, in fide Trinitatis: & in die septimo, id est, septenario sacramentorum, virtutum, & operum, ista expiatio, & ablutio, id est, mundificatio peragatur. Nihil enim valet ternarius sine septenario, & e converso. Quia, scilicet, nihil valet ad salutem fides, nisi habeat opera, nec etiam sacramenta, vel opera valent aliquid sine fide. Unde dicitur Jacob. 2. *Fides sine operibus mortua est.* Et Apostolus Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* ¶ Item hic dicitur sic: *Vas, quod non habuerit operculum, vel ligaturam desuper, immundum erit.* ¶ Sic verè vas cordis reputatur immundum, quando per custodiam, vel charitatem non est ligatum, nec per timorem domini coopertum, vel per timorem domini absconditum, vel velatum, & ideò illi qui cor suum omnibus manifestant, qui per jactantiam, vel per vanam gloriam, vel per iracundiā interiora sua dilatant: & affectus suos cohibent, nec moderant, immundi merito dicendi sunt. ¶ Vel dic etiam quod vas istud significat os, quod, scilicet, per loquendi moderantiam non fuerit ligatum, vel per verecundiæ reverentiam non fuerit coopertum, dici debet pro certo, quod est foetidum, & immundum. Os enim quod semper est ad loquendum apertum, & deligatum, id est, à termino temperantiæ solutum, necesse habet esse in multis immundum, & dissolutum. Unde dicitur *Sicut urbs patens, & absque murorum ambitu sic homo, qui nescit in loquendo spiritum suum cohibere.* Psalm. 5. *Sepulchrum patens est guttur eorum, &c.*

Capitulum vigesimum. Textus. Veneruntque filii Israel, & omnis multitudo in desertum Sin.

MORALITATUM CAP. XVII.

Cum populus venisset in Cades, mortua est ibi Maria, & defecit aqua populo, & contra Deum murmuravit. ¶ Cades interpretatur commutata, vel mare tollens, & significat mundi prosperitatem, quæ mare, id est, mortis amaritudinem de mente tollit, & faciliter mutatur, & deperit. Maria interpretatur amara, quæ significat poenitentiam, quæ per contritionem amaricat atque rodit. Igitur istud est verum, quod quando homo venit ad Cades, id est, ad statum mundanæ, & mutabilis prosperitatis, pro certo statim Maria, id est, poenitentia sibi moritur, quia nunquam poenientiæ amaritudinem amplexatur, & propter hoc aqua divinæ gratiæ tunc deficit, propter quod murmur, & contentio sæpe venit. Prosperitas enim poenitentiam interficit, & per mortem poenientiæ aqua gratiæ deficit, & propter ejus defectum murmur, & discordia in populo vel in mente nascitur, atque crescit. Et ideò de Maria matre Jesu dicitur, quod in nuptiis, ubi ipsa fuit, aqua non defuit, imò etiam in vinum mutata fuit. (Hic ponitur quomodo aqua de petra producit, ut biberent homines, & jumenta, sed vide Exod. 17. ubi simile ponitur, quod ibi exposui. Populus Israel volens transire per compendium ad terram promissionis, rogavit Regem Edom, quod ipsum per terram suam transire permetteret, promittens quod per viam tritam, publicam, & regiam pergeret, nec ad dexteram nec ad sinistram diverteret, aquam de suis puteis non biberet, agros, & vineas non intraret. quod si de bonis terræ suæ accipere ipsum aliquid contingeret, mox justum pretium sibi daret. Rex autem Edom hæc omnia denegavit, & dare transitum fratri suo Israel noluit, se ad præliandum contra eum paravit. Propter quod Israel ab eo se divertit, & per viam aliam magis longam ad terram Hierusalem properavit. ¶ Israel, & Edon, Jacob, & Esau, qui fuerunt fratres, possunt significare animam, & carnem, quæ sicut fratres, invicem sunt conjunctæ. Israel enim videns Deum. Edon autem sanguineus interpretatur, quia, scilicet, anima potest Deum cognoscere, caro verò ex sanguine dignoscitur vivere, & constare. Cum ergo Israel, id est, anima habeat ire in terram promissionis, id est, in paradysum, vel etiam in perfectionis statum, & necesse habeat per terram fratris sui, scilicet, corporis

sive carnis transire valde timet, quod ab eo impediatur, & quod à carne in virtutū itinere retardetur. Iste ergo Israel, id est, spiritus, per viam rectam pœnitentiæ, vel per viam publicam misericordiæ, vel eleemosynæ, per viam regiam iustitiæ proponit ire. Aquas deliciarum non proponit bibere, per agros vel vineas, id est, per extrema negotia non intendit incedere, nec per aliquam iniustitiam proponit ad sinistram, seu ad dexteram declinare. Quod si aliquid de bonis ipsius terræ, id est, de mundi delitiis gustaverit, promittit satisfacere, & per pœnitentiam emendare. Sed quid? Revera iste Edom, id est, caro cum populo suo, id est, cum gula, & vitiis carnalibus, talia pacta tenuit, & Israel, id est, anima, seu menti contemplativæ transitū præstare contradicit, imò ad ei obviandum se continuè præparat, & præmunit. Non transibis, inquit, per me, alioquin armatus occurrā tibi. Inde ergo sæpè fit, quod mens, seu anima, necesse habet aliam viam magis latam, & communem quærere, & ipse Edom, id est, carnis impugnationes, à via compendii, id est, à statu, & vita perfectionis, & abstinentiæ retroire. Ideò benè dicit Apost. Gal. 5. *Quod caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus concupiscit adversus carnem.*

A ¶ Hic præcepit Dominus, quod Aaron vadat ad patres suos, & quod sanctis vestibus denudetur, & ipsis filiis ejus Eleazer induatur in monte Hor. Eleazer igitur à Moyse ducitur, & ibi sacris vestibus induitur, & summus sacerdos constituitur. Aaron autem ibidem moritur, qui triginta diebus à populo deploratur. ¶ Sic verè cum quis ad sacerdotium sumendus est, & loco patris, id est, prælati substituendus, debet supercilium montis, id est, mentis contemplationem ascendere, vestes sacras, id est, virtutes induere, & sic mediante Moyse, id est, adjuvante divina lege dignè poterit sacerdotium, & Ecclesiasticum gradum, seu officium obtinere. Hor enim interpretatur lumen, seu mons, quia pro certo iste lumen contemplationis, & montem perfectionis ascendit, qui dignè Aaron, id est, sancto Prælati, vel Episcopo prædecessori succedere quærit. Bene ergo dicitur, *Circumda tibi decorem, & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus.* Aaron mortuus est, & per triginta dies est à populo deploratus. Sic & nos in religione terrena pro mortuis facimus & per triginta dies missas pro mortuis facimus, & decantamus.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Quod cum audisset Chana-
naus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse
scilicet Israel per exploratorum viam.

MORALITATUM CAP. XVIII.

POPULUM circumeuntem terram Edom, cœpit tœdere itin-
ris, & laboris, dicebatq; Moyse: Cur eduxisti nos de Ægypto,
ut moreremur in solitudine: Deest panis, non est aqua. Anima
nostra nauseat super cibo isto levissimo, sicut ante fecerat ille
populus similem murmurationem dicens, Num. 20. Quare nos
ascendere fecisti de Ægypto, & adduxisti in hunc locum pessim-
um, qui feri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec
malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum. Igitur
indignatus dominus, pro murmure misit in populum ignitos
B serpentes, ad quorum plagas mortisque plurimorum venit: po-
pulus ad Moysem dicens: Peccavimus, quapropter pro ipsis sa-
nandis præcepit dominus fieri serpentem æneum, & cum in pa-
lo suspendi, ut percussus à serpentibus dum in istum serpentem
aspicerent, sanarentur. Sic ergo fiebat, quod illos quos aliquis
serpens vivus, & venenosus mordebat, serpens innocuus, mor-
tuus, & æreus in palo suspensus, dum respiciebatur sanabat.

¶ Iste populus murmurans genus humanum designat, qui,
scilicet, in solitudine hujus mundi, qui revera est locus pessimus,
qui per prædicationem non feritur, pane verbi non reficitur, a-
qua gratiæ non bibitur, ficibus malogranatis, id est, bonis spi-
ritualibus, & virtutibus non ditatur, à principio non cessavit
contra dominum murmurare, & eidem per mala opera repu-
gnare. Quapropter ignitis serpentibus, id est, à dæmonibus, &
vitiis ipsum permisit dominus percuti, qui non cessarunt eos ab
Adam usque ad Christum miserabiliter mordere, & spirituali-
ter necare, tamen propter plagas tribulationum, & vitiorum,
cum antiqui populares plangerent, & clamarent, voluit domi-
nus, quod serpens æneus, id est, Christus, qui more æris prædican-
do resonaret, in virginis utero sicut in quadam fornace conflag-
retur, & quod per Moysem, id est, per populum Judaicum in pa-
lo, id est, in cruce suspenderetur, etiam insuper moreretur, &
quod percussus à serpentibus, id est, dæmonibus, vitiis, & tenta-
tionibus, per aspectum, & per fidem ejus sanarentur. Iste etiam
terpens mortuus visus, & creditus humanum genus ab aliis pla-

gis sanavit, quibus antiquus serpens, id est Lucifer, in persona
Adæ, totum genus humanum lethaliter vulneravit. Et quod lo-
quendo moraliter quotidie efficitur, quod illi qui ab ignitis ser-
pentibus, scilicet, à mundo, carne, & à diabolo igne triplicis concu-
piscentiæ inflammantur, si serpentem in palo pendentem, id
est, Christum, & ejus humanitatem in cruce morientem, per
compassionem, & devotionem aspiciunt, sani, & liberi statim
fiunt. Ideò Hebr. 12. Apostolus monet nos ad hunc aspectum, di-
cens: *Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui propo-
sito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.* Considerate
eum, &c. ¶ Sicut hic innuitur filiis Israel terram Edom circum-
euntibus juxta terminos Moab duo mirabilia contigerunt. U-
num de flumine seu de torrente Zareth, qui ante eos est siccatus,
& sicut mare rubrum coram euntibus est divisus. Aliud juxta
Arnon de quibusdā rupibus, & scopulis qui ad eorum adventum
gestierunt, & signum lætitiæ dantes, seipso inclinauerunt, &
transeundi spatium præbuerunt, & ideò secundum scholasticam
historiam, & secundum judæos dicitur, scopuli torrentiū. Et in
Ps. 113. dicitur: *Montes exultaverunt ut arietes, & colles sicut agnovi.*

¶ Ista possunt exponi mysticè, & dic quod filia Israel signi-
ficant religiosos, qui, scilicet, per solitudinem religionis circum-
eundo terram Edom, id est, mundum, probarent ad terram fu-
turæ promissionis. Sed pro certo isti duo invenerunt nocumen-
ta, scilicet, fluvium Zareth, qui significat carnis fragilitatem, &
montes Arnon, qui significant pœnitentiæ difficultatem. Et re-
vera ista duo solent nos à progressu bonorum operum impedire,
scilicet, fragilitas, & voluptatis fluxibilitas ex parte nostra, &
asperitas, & difficultas ex parte rei. Sed quid? Pro certo si fue-
rint, & veri filii Israel, id est, veri contemplativi, & iusti ista duo
impedimenta tollentur, quia, scilicet, fluvius nostræ fragilitatis
siccabitur, & solidabitur. Scopulus verò asperitatis, & difficul-
tatis nobis gestiet, & latabitur, & facilis, & meabilis efficietur,
quia revera boni inveniunt in solitudine religionis, & pœniten-
tiæ, difficilia esse levia, & facilia esse fortissima. Unde dicitur
Matth. 11. *Iugum enim meum suave est, & onus meum leve.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Profectique, & castra me-
tati sunt in campetribus Moab.

MORALITATUM CAP. XIX.

Hic ponitur de monte Og, & Seon regis Amorrhæorum, sed
nihil ibi notabile indicavi. Videns Balach rex Moab, quod
victi, & destructi fuerunt Amorrhæi, timuit populum Israel, &
ideò pro maledicendo sibi Balaam Ariolum adivit. Dum ergo
Balaam ad Balach properat, spe munerum (ut dicunt aliqui) &
contra Dei voluntatem prædictum populum maledicere pro-
poneret, occurrit sibi angelus in via evaginato gladio contra eū.
Quem videns asina, divertit ab itinere, & fuste caesa angelo cum
gladio occurrente, & in stricto quodam loco qui declinare ne-
quibat assistente, tantū adhæsit parieti, quod pedē sedentis at-
trivit. Asina verò angelum cum gladio videbat, ipse verò Balaam
non videbat angelum. Incepit ergo asina loqui, aperuit enim
dominus os illius, & cœpit Prophetam reprehendere, & de hoc
quod ipsam fuste perculerat vituperare. Quare me percutis ec-
ce jam tertio. Ex tunc etiam dominus oculos prophetæ ape-
ruit, & angelum cum gladio vidit. Qui viam ipsius reprehendit,
& ne populum Domini malediceret, imperavit. ¶ Ista alle-
goricè possunt dici de Judæis, & gentilibus. Balaam enim prophe-
ta potest significare Judæos, qui legem, & prophetas habuerunt.
Asina verò significat gentiles, qui bestialiter, & brutaliter vixe-
runt. Angelus significat Christū, vel etiam ejus fidē, qui gladium
suæ severitatis, & iustitiæ secū portat. Ista ergo est veritas, quod
asina prius vidit angelū quā Prophetam, id est, gentiles primò cre-
diderunt Christo, & ipsum citius per fidē viderunt, quā Judæi,
quia, sc. gentiles ipsum per fidē viderunt, & Judæi in perfidia re-
manferunt, qui prius erāt bestiales, & cæci, fuerunt illuminati, & il-
li qui prius clarè viderāt, sūt excacati, juxta illud quod dicitur
Jo. 9. Ego in hunc mundū veni, ut qui nō vidēt videant, & qui
vidēt, cæci fiāt. In fine tamē Balaam angelū videt, quia Judaicus
populus finaliter convertetur, & credet in Christum, & ejus fi-
dem percipiet, & cognoscet. Unde Esa. 60. *Tunc videbis, & affluēs.*

¶ Vel dic, quod Balaam Prophetam, qui interpretatur turbās eos,
vel devorans populū, sive substantiam eorum, significat mundi
superiores, id est, prælatos, principes, & etiā clericos, vel divites,
quia, sc. isti licet sint Prophetæ, id est, sapientes, & scientifici re-
spectu aliorum, ipsi tamē per discordias populū turbant. Patet
de advocatis, qui nutriunt omnes lites, propter rapinas, populū devo-

doverant & tamen sine substantia eorum sunt finaliter, in quantum scilicet, tales rapinarum divitiarum nunquam diu apud eos perseverant, sicut patet tales ut communiter sunt pauperes, advocati vero & alij fraudulentij, quanquam de substantia populi sint divites, tamen apud heredes eorum minime diu restant. Quia secundum Prov. 11. *Alij congregant non sua, & semper in egestate sunt.* Asina vero potest populum subditum, bestialem, & simplicem significare, quam scilicet, Balaam, id est, superiores non cessant equitare, contemnere & calcare. Igitur dico, quod asina hodie melius videret angelum, quam propheta, quia pro certo hodie inferiores & subditi melius vident Deum, & melius considerant gladium suae sententiae quam ipsi sui equitatores, id est, quam clerici, prophetae & religiosi, principes, & quicumque superiores. Gladius enim divinae sententiae hodie praeferat a simplicibus non timetur, & Angelus testamenti Christus ab ipsis, non a mundi sapientibus, & potentibus contemplatur. Unde Esa. 38. *Non videbo Dominum Deum tuum in terra viventium.* Asinae ergo, id est simplices per aspectum gladii divinae sententiae, quando scilicet in arcto loco mortis inter parietes finalis necessitatis, a quo declinare non possunt, Christum cum gladio expectare comminantem conspiciunt, a mala via iustitiae divertunt, & verberari tribulationibus citius se permittunt quam peccare, juxta illud Job. 19. *Fugite ergo a facie gladii quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.* Mali vero prophetae, id est, mali clerici, & superiores, quia Deum non vident neque cogitant, audacter contra ipsum peccando properant, & gladium suae sententiae non formidant. Sic ergo fit quod Asinae Prophetas reprehendunt; dum simplices melius quam literati, laici melius quam clerici, subditi melius quam praelati operantur, & vivunt. Unde isti hodie contra naturam loqui, Deum laudando, videntur, ubi majores tacere noscuntur. Unde de B. Antonio legitur, quod cum per desertum videre Paulum pergeret; & homuncionem secum loquacem reperisset, dixisse fertur: *Va tibi Alexandria, quia bestia Christum loquuntur, homines vero ipsum ignorant.*

¶ Vel si vis, dic, quod si homo ducit animam suam, id est aliquem familiarem vel subditum ad aliquod malum opus, scilicet ad maledicendum populo Domini, scilicet ad pauperes molestandum, si videt Angelum cum gladio, id est, Christum cum sua dura sententia contra se stare, & viam illam seu opus illud angelo, id est, Deo displicere cognoscat sibi rebellem & contrarium esse Deum, statim debet a tali itinere vel opere resilire, nec propter Domini sui minas aut poenas debet ultra procedere, imo debet pedem, id est, affectum, & voluntatem Domini sui atterere & affricare, & eidem potius displicere, dicens illud: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.*

¶ Vel dic, quod asina significat hominem humilem, & patientem, qui licet habeat sustinere a superiore, tamen cum nimis provocatur, & per injurias a seffore suo, id est, a superiore vel praelato plus debito stimulat, non est mirum si ejus patientia dirumpatur, & si contra dominum suum murmeret, & loquatur. Subditi enim quamquam patientes, non tamen possunt semper injurias superiorum tolerare, imo quando nimis conviciantur, necesse habent contra eos reclamare. Quare inquit me percutis ecce jam tertio? Unde illud dicitur Job 6. *Qua est enim fortitudo mea ut sustineam, aut quis finis meus, ut patiens agam? Nec non fortitudo mea ut fortitudo lapidis, nec caro mea, &c.*

¶ Vel si vis dic moraliter, quod Balaam est voluntas, quae est potentia libera, & tamen caeca. Asina vero est potentia cognitiva, & tamen subdita & serva. Quae scilicet videns quod angelus, id est, Deus, gladio infirmitatum vel infortuniorum ipsam persequitur, ipsam vexat, & ad mundi prospera transire deprehendit, Balaam, id est, voluntatem ad istum gladium non attendentem, sed ad suas concupiscentias properantem monet, ut declinet a via mala. Unde dicitur, *Infirmitas gravis sobriam facit animam, &c.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Morabatur autem eo tempore Israel in Sethim.

MORALITATUM CAP. XX.

Filiis Israel existentibus in Sethim, venerunt in castra mulieres Madianitae, seu filiae Moab, cum quibus fornicatus est populus, & vocaverunt eos ad sacrificia sua, & adoraverunt etiam deos suos, propter quod iratus Dominus, praecepit quod quilibet fratrem suum occideret, & idololatriam vindicaret. Principes etiam populi qui populum non punierant, praecepit Dominus suspendi, & contra solem in patibulis poni.

¶ Allega exemplariter, si vis, quod unum peccatum ad aliud trahit. Mala enim societas & cohabitatio malorum, vitiorum est occasio. Luxuria enim traxit istos ad fornicationem, fornicatio ad idololatriam, idololatria vero traxit ad mortem. Quia secundum Gregor. *Peccatum quod per poenitentiam non diluitur, more suo pondere ad aliud trahit.* Vel allegari potest contra praelatos, principes sive iudices negligentes, qui revera si populum non puniunt cum delinquit, etsi peccare ipsum non impediunt, quando possent, in inferno suspendi merentur, & ibi ad solem, id est, ad ardorem perpetuum exponuntur. ¶ Vel potest illud allegari, quod ubi de fide agitur, quilibet celare jubetur, in tantum quod nulli parenti vel amico parcere tunc tenetur. Amicus n. amicū, & frater fratrem debet occidere, quando videt eum in Deum impie agere, & per idololatriam vel haeresim sibi in via morum & fidei obviare. Unde Deuter. 13. *Si tibi persuaserit frater tuus ut servias Diis alienis, non acquiescas ei, sed statim interficias eum.* Quae tamen intelligo cum iudicis auctoritate, vel quando est bellum commune contra haereticos, vel infideles.

¶ Hic ponitur de illo filio Israel, qui coram Moyse & aliis tabernaculum ingrediens, una cum meretrice cohabitavit. Quem Phinees gladio subsecutus confodit, & ideo Sacerdotium sempiternum a Deo sibi pollicitum est.

¶ Quod utique ad hoc allegari potest, quod viri Christiani & fideles, & maxime Ecclesiastici & sacerdotes, pro fide & moribus debent zelare, & publice fornicantes, vel quoslibet in scandalum publice delinquentes debent redarguere & punire. Et sic pro certo poterunt Sacerdotium perpetuum, id est, honorem aeternum, & hoc in alio saeculo possidere. Psal. 109. *Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Nihil enim ita perpetuat Sacerdotia, id est, dignitates Ecclesiasticas, & mundanas, sicut zelus iustitiae & fidei cum habentur. Zelo ergo istius fuit Dominus placatus, & populus ab ulteriori plaga liberatus, quia revera zelus & iustitia etiam malos punit. Psal. 105. *Stetit Phinees & placavit, & cessavit quassatio, &c.*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Accesserunt autem filiae Salphaad.

MORALITATUM CAP. XXI.

Salphaad mortuus est in deserto, & cum non haberet filios qui sibi possent succedere, praecepit dominus quo filiae suae succederent loco ejus. Unde etiam legem super hoc Dominus promulgavit dicens, quod homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam transibit successio.

¶ Filij significant viros perfectos, foeminae significant imperfectos. Igitur quando pater, id est, aliquis praelatus moritur, tunc si habet aliquem filium, id est, aliquem subditum, perfectum, providum & discretum, hereditas sua, id est, praelatio vel dignitas, debet sibi distribui & concedi, & ad illam debet talis elegi & assumi. Veruntamen si talis filius, id est, talis perfectus deficiat, tunc necessarium est, quod in hereditate vel praelatura, filia, id est, subditus simplex & imperfectus succedat. Melius est n. filiam, id est, minus sufficientem, imperfectum seu simplicem eligere, quam hereditatem Ecclesiae, beneficij vel officij sine gubernatore diu dimittere. Quod tamen est contra illos, qui hereditates Ecclesiasticas etiam viris, id est, perfectis, & sufficientibus committere nolunt, sed ipsas vacantes diuturnis temporibus permittunt. Quod est etiam contra illos, qui dato quod filios, id est, ignorantes, imperfectos habeant, foeminas tamen, id est, ignorantes & imperfectas, scilicet nepotes suos & amicos promovent & exaltant, & hereditatem, quae debebatur non filiabus sed filiis, eis donant, cum tamen scriptum sit, & quod non est bonum dare panem filiorum canibus ad manducandum. ¶ Vel dic, quod sic in bonis magis debet eligi mulier, dum tamen sit filia, quam quicumque masculus alienus. Sic vere in beneficiis Ecclesiae quandoque debet mulier, id est, minus perfectus eligi, dum tamen sit filius Ecclesiae id est, de dioecesi vel patria, quam masculus id est, quicumque magis perfectus de alia gente natus. ¶ Vel ista possunt allegari, quod nullus potest esse ita mirabilis persona, quae a bonis paternis debet exheredari, &c. Adverte hic quod Moyses in omnibus arduis causis consulebat Dominum, sicut patet hic de successione istarum filiarum, de blasphemio, & supra de colligete ligna, &c. Lev. 24. In quo notari potest, quod iudex est praelatus in omni facto arduo, debet ad Deum mentaliter recurrere, & sibi ante omnia negotium commendare. & sic poterit tutius judicare.

¶ Moyse morituro dictum fuit a Domino quod montem altum ascenderet, & quod terram promissionis contempleretur & cerneret,

neret quodque loco suo Josue filium Nun ducem populi substitueret, & quod ad patres suos relicto corpore transmearet.

¶ Sic vere prælatus vel vir justus, in monte, scilicet in perfectionis statu moritur, in quantum à valle, id est à populi moribus segregatur moriturus, tamen summe debet terram promissionis paradisi contemplari & respicere, eam totis visibus affectare, de substituendo etiam Josue, id est, bono successore, si sit sibi impossibile debet curare, & pro hoc Dominum exorare dicendo cum isto Moyse illud, quod dicitur: *Provideat Dominus deus spirituum omnis carnis hominem, & super multitudinem banc, ut possit exire, & intrare ante eos.*

¶ Item adverte hic, quod quia Moyse, & Aaron in Dominum peccaverunt ad aquas contradictionis, in quantum ipsum sanctificare coram populo noluerunt, ideo ne intrarent terram promissionis, & ne inducerent illum populum, condemnati fuerunt, Josue ergo qui non peccaverat electus fuit, & ibi populum introduxit.

B ¶ Dic si vis allegorice, quod Moyse, & Aaron significant veterem legem, vel generaliter omnes patres veteres, Josue vero qui interpretatur Salvator, significat gratiam vel etiam Christum, quia pro certo illi primi omnes peccatores fuerunt, & omnes in Dominum deliquerunt, & ideo populum Dei in terram promissionis, id est, in paradysum, seu etiam in perfectionis statum intromittere nequiverunt. Rom. 3. *Omnes enim peccaverunt, & egent gratia Dei.* Hebr. 7. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex.* Necessesse ergo fuit istos in deserto, id est, in inferno remanere, quia propter Adæ peccatum ad terram paradisi nequiverat penetrare. Psal. 94. *Quibus juravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* Quid ergo? Procul dubio necesse fuit hominem innocentem, scilicet Josue Salvatorem, id est, Christum, vel dei gratiam querere, qui populum posset in paradysum intromittere, seu introducere & salvare. Christus enim, non Moyse, gratia, non lex, novitas, non vetustas, Ecclesia, non synagoga, nos introducit ad gloriam & ad vitam. Rom. 3. *Non ex operibus legis justificabitur omnis caro.* Et ad Titum 3. *Iustificati gratia ipsius heredes sumus.*

¶ Vel dic generaliter, quod peccatores etiam sufficientes, & maxime illi qui peccaverunt ad aquas contradictionis, discordes (discoli & rebelles) non debent populi duces fieri, & prælati, Domini vel rectores, sed potius Josue, id est, innocentes, providi & fideles. Hebr. 7. *Talis decebat ut nobis esset pontifex sanctus, innocens & impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus.* Hic nota si vis, quod Moyse non rogavit pro aliquo in speciali, nec de consanguineis, nec amicis curavit, sed in genere pro sufficienti successore rogavit.

C *Capitulum vicesimum octavum. Textus.* Dixit quoque Dominus ad Moysen: Præcipe filiis Israel.

Capitulum vicesimum nonum. Textus. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis,

MORALITATUM CAP. XXII.

IN 28. & 29. capitulis agitur generaliter de festis & sacrificijs leorundem, & de libamentis. Circa quod nota, quod secundum, quod possumus colligere, Domino offerebatur de animalibus, agnus, aries, vitulus, bos, hircus, vacca, capra, agna, turtur, columba, & passer. Item de rebus non liquidis offerebant similiam, panem, thus, sal. De rebus vero liquidis oleum, & vinum.

¶ Revera ista sacrificia possunt significare diversas virtutes, quæ sunt à nobis Domino offerendæ. Debemus enim sibi offerre agnum, id est, innocentiam, bovem qui tarde incedit, id est, temperantiam, hœdum qui libenter ludit, id est, bonam latitiam, hircum & capram quorum pilus pungit, id est, poenitentiam, vaccam, & agnum, quarum fimus sterilibus agris proficit, id est, elemosynam, vitulum qui iugo se subicit, id est, obedientiam, turturem quæ est avis casta, id est, munditiam, columbam quæ est avis simplex, id est, modestiam. Item debemus sibi offerre farinam, id est, mundam cogitationem, panem, id est, Eucharistiæ devotionem, sal, id est, sapientiam & discretionem, thus, id est, charitatem & orationem, oleum, id est, misericordiam & compassionem, vinum, id est, spiritualem spem & consolationem. Et breviter ista debent esse sacrificium Deo spiritus contribulatus, quæ Deo sunt acceptabilia atque grata. Homo enim de se ipso facit agnum, bovem, & arietem, & similia, quando ipse offert Deo innocentiam, fortitudinem, justitiam, & bona spiritualia Psal. 59. *Sacrificium laudis honorificabit me.*

¶ Vel dic quod in paradiso Domino offeruntur variæ res, id est, varia genera personarum, scilicet, agnus, id est, homines innocentes

aries, id est, homines justitiâ diligentes, vitulus, id est, spiritualibus gaudentes, &c. Dic & refer omnia ad personas. ¶ Nota hic, quod apud Judæos erant septem solennitates legales, scilicet, Sabbathum, ubi ab operibus cessabatur. Neomenia, ubi principium mensis & novæ lunæ principium celebrabatur. Et dicebatur, à *na*, quod est nova, & *men*, quod est luna, quasi novilunium. Phase, id est pascha, in quo agnus paschalis comedebatur, & dicitur phase, id est, transitus Domini. Pentecostes, à die quinquagesima post pascha, dicta à pentecon, quod est quinquaginta, in qua de frugibus novis primitiæ offerebantur. Festum clangoris principio mensis septimi, in quo cum cornibus pecorum buccinabatur. Festum propitiationis, decima die mensis septimi, in quo vitula rufa concremabatur, & cinis pro immundis expiandis ad totum annum reservabatur. Et festum tabernaculorum, quinta decima mensis hujus, quo populus septem diebus in tabernaculis morabatur. Et adverte quod ista septem festa suas rationes habebant. Nā celebrabatur Sabbathum, quia Dominus requieverat. Neomenia, quia tunc mensis legalis incipiebat. Pascha, quia tunc populus mare rubrum transierat. Pentecostes, quia tunc scilicet, die quinquagesima ab exitu de Aegypto populus legem acceperat. Festum clangoris, quia ea die Isaac liberatus fuerat, & ideo cum cornibus arietinis clangebant propter arietem quem pater loco ejus immolaverat. Festum propitiationis, quia ea die post vitulum conflatilem Moyses de monte descendens propitiatus eis Dominum nunciaverat. Festum tabernaculorum, pro eo quod populus in deserto in tabernaculis habitaverat.

¶ Dic moraliter loquendo, quod talia septem festa celebrabant spiritualiter fideles in Ecclesia. Et sic dicamus quod & Sabbathum celebramus, quando à malis operibus quiescimus & cessamus. Neomeniam, id est, lunæ novitatem colimus, cum nostram conversationem in bonis moribus innovamus. Pascha facimus cum de mundo ad religionem, de Aegypto in Hierusalem, de peccato ad gratiam, de amaro sæculo ad cæli amicitiam pertranlimus. Pentecosten celebramus cum legem Dei, scientiam & fidem accepimus, cum primitias bonorum operum sibi damus. Festum clangoris agimus, cum Deum pura mente laudamus, & cum de arietis immolatione, & Isaac liberatione, id est, de Christi passione & resurrectione, eidem gratias agimus. Festum propitiationis recolimus, quando de venia impetrata per vaccae rufæ combustionem, id est, Christi passionem gaudeamus. Festum vero tabernaculorum perficimus, quando nos esse in hoc mundo peregrinos & advenas cogitamus, & quando nos non habere hic manentem civitatem cernimus, & ad futuram patriam mentaliter properamus. ista sunt ergo festa, quæ nos debemus spiritualiter colere, & in templo cordis nostri mentaliter celebrare. Unde Naum. 1. *Celebra Iuda festivitatem tuam, redde altissimi vota tua.* quamvis hodie lamentando posset dici illud Thren. 2. *Oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & Sabbathum.*

¶ Vel dic, quod multi sunt mali, qui videntur adhuc judaizare festa judaica spiritualiter celebrare. Quidam enim celebrant Sabbathum, & isti sunt illi qui sepe volunt quiescere, & nullum opus bonum facere, nec sunt in aliquo labore. De quibus dicit Ps. 72. *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Ideo tenuit eos superbia, &c. Alij sunt qui celebrant Neomeniam, id est, novam lunam, & isti sunt illi, qui solent novitates diligere, novos ritus, mores & statuta introducere, nova & curiosa querere, & semper aliquid novitatis appetere, dicere vel facere. Unde dicitur Act. 7. *Novorum demoniorum denuntiatio videtur esse.* Alij celebrant festum paschæ, quod interpretatur transitus, & sunt illi, qui instabilitatis vitio solent laborare, nec unquam in aliquo proposito persistere, sed de bono ad malum, de malo vero ad deterius continuè pertransire. Unde Hieron. 50. *Transierunt de monte in collem, obliti sunt cubilem suum.* Alij celebrant festum Pentecostes, dictum à pente quod est quinque, & isti sunt illi quinque, qui superfluis desiderijs obediunt, & qui legem carnis suspiciunt, & primitias suæ juventutis sibi luxuriando offerunt, dicentes illud, Luc. 14. *Iuga B*
boum emi quinque. Alij celebrant festum clangoris, & isti sunt illi, qui non cessant tubicinare & clangere, & cum canticis & cithara mundi latitiam frequentare, & tales sunt etiam præliatores, & venatores, qui tubis & clamoribus utuntur, &c. Unde Job 21. *Tenant tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.* Alij celebrant festum propitiationis, quod etiam dicitur festum afflictionis & expiationis, & isti sunt illi, qui sperant in fine poenitere, & dei misericordiam habere, & seipsos per poenitentiam affligere, & peccatorum suorum expirationem & veniam obtinere. Propter quod non cessant quamdiu vivunt peccare dicentes quod satis est de tempo-

tempore quo possunt veniam impetrare, dicentes illud Eccl. 7. *Miser cordia Domini magna, delictorum meorum non recordabitur altissimus.* Alij celebrant festum tabernaculorum, & isti sunt illi qui in nullo statu vel beneficio figunt pedem, sicut sunt ambitiosi, qui scilicet in nullo officio, vel beneficio quod habent limites gressuum & affectuum suorum firmant, imo in omni beneficio tanquam peregrini, & etiam tanquam in tabernaculis habitant, & semper ad aliquid aliud ambiunt & anhelant. Unde dicitur 4. Reg. 13. *Habiterunt filii Israel in tabernaculis.* Ista sunt ergo festa mala malorum, quibus in hoc mundo tripudiant & festivant, de quibus dicitur Esai. 1. *Solennitates vestras odit anima mea.* Et iterum: *Neomeniam & Sabbathum, & festivitates alias non feram.* Amos 5. Et alibi. *Odivi & projecit civitates vestras.* Cum omni die deberet fieri iuge sacrificium, scilicet unus agnus mane, & alius vespere cum libamentis suis, istud erat verum, quod in diebus festis & solennibus plura & maiora fiebant sacrificia, quam in diebus communibus. Sic vere licet omni die debemus iuge sacrificium, id est, iuge bonorum operum exercitium facere, & mane, & vespere, id est, in juventute, & senectute agnum immaculatum, id est, vitam puram & immaculatam offerre, in diebus tamen festis debemus pura & meliora sacrificia, id est, opera bona, & precipua exercere. In quantum enim festum est solennius, debet sacrificium bonorum operum esse majus. Unde Joan 13. *Eme ea quae opus sunt ad diem festum.* Quod tamen est contra multos, qui diebus festis non plura bona, sed potius faciunt plura mala. Unde dicitur 1. Machab. 1. *Conversa sunt dies festi eius in iustum.*

C Sic prout hic scholastica historia. Iuge sacrificium vespertinum pinguius erat quam matutinum. Cujus causa erat (ut ait) quia multi ponebant de die sacrificia in altari, unde sacrificium pinguius reddebatur.

¶ Sic etiam sacrificium nostrum vespertinum, id est, bona opera senectutis debent esse meliora, & per eleemosynas pinguiora quam opera matutina juventutis. Quia scilicet quanto plus ad vespem senectutis properamus, tanto meliora opera exercere debemus, ut in nocte mortis odore virtutum nostrarum Dominum delectemus, & ipse cremationem nostrae poenitentiae spiritualiter odoretur. Psal. 104. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.*

Capitulum trigessimum. Textus. Narravitque Moyses filiis Israel omnia quae ei Dominus imperarat.

MORALITATUM CAP. XXIII.

Mulier non poterat votum facere. Si vero ipsa, sive filia familias votum faceret, statim, quando vir vel pater votum audiebat, contradicere poterat, & sic votum quod fecerat non tenebat. Si vero vir vel pater statim non contradiceret, sed taceret, & quasi vota associando aliquantulum expectabat, ipsum amplius tollere non valebat. Filia vero vidua, vel repudiata, quae in patris potestate non erat, si votum volebat, necessario obligata manebat, & ipsum votum pater suus nullo modo tollebat.

¶ Istud si vis allega moraliter, & dic quod pater, & mater est animus rationalis; filia vero & uxor ejus sensualitas carnalis. Igitur dico, quod quando talis filia seu uxor, scilicet caro vel sensualitas, vult aliquod votum facere, id est, vult ex voluntate sua agere, necesse habet viri seu patris sui, scilicet animi rationalis consensum, & consilium requirere, & si contradicat, debet quiescere, & cessare. Iste etiam vir vel pater, quando filiam istam scilicet carnem, videt votum emittere, id est, aliquid mali concupiscere, potest in principio sibi resistere, & votum ipsius refranare. Quod si aliquantulum tardaverit, & contradicendo & carnali appetitui repugnando paulatim semper cessaverit, ipsam amplius a tali voto, id est, a tali malo desiderio retardare non poterit, quia scilicet mala carnis vota & desideria, dum adhuc sunt in principio, id est in cogitatione, possunt per rationem reprimi, & auferri. Si autem convalescere permittuntur, vix aut nunquam possunt destrui vel avelli. Unde dicitur: *Nisi praevenieris eos, paulatim majora tibi facient, & non poteris obtinere eos.*

¶ Vel dic quod vir vel pater est Deus, filia vel conjux est anima, quam pro certo a fatuis votis suis reprimat, & tribuendo vel inspirando ipsam a malo custodit. Istud tamen fallit in repudiata vel vidua, id est, in anima reprobata & damnata, quia talem solet pater suus, scilicet Deus, & a malis votis suis non trahere, sed eam propriae voluntati dimittere, & tanquam correctione indignam sibi in suis malis desideriis nullatenus obviare. Unde Osee 4. *Non visitabo filias vestras cum fuerint fornicatae.*

¶ Vel dic si vis de praelato, qui bonos subditos corrigit, & eorum malis desideriis contradicit, repudiatos vero & protervos tanquam incorrigibiles suae voluntati dimittit. Psal. 80. *dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis.*

Capitulum trigessimum primum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ulciscere prius filios Israel.

MORALITATUM CAP. XXIV.

Cum filij Israel de Madianitis triumphassent, & quinque eorum reges occidissent, mulieres, & viros captivos, ad castra duxerunt. Quibus ait Moyses per haec verba: Cur mulieres reservastis? Nonne istae sunt quae peccare fecerunt Israel. Viros igitur & mulieres corruptas occidit, & solum virgines reservavit.

¶ Per Madian quae interpretatur contradictio, intelligitur caro, quae semper contradicit spiritui. Et per quinque reges ejus intelligo quinque sensus, per mulieres corruptas intelligo malas delectationes. Per virgines vero intelligo puras, & sanctas affectiones. Igitur moraliter loquendo saepe contingit, quod filij Israel, id est, filij spirituales contra Madian, id est, contra propriam carnem militant, & ipsam cum quinque suis regibus, id est, cum quinque carnalibus sensibus vincunt, superant & expugnant, mulieres vero custodiunt & reservant. Istos vero Dominus reprehendit, & tales corruptas mulieres, id est, cogitationes, & delectationes occidi, & destrui praecipit, solas vero virgines, id est, puras & mundas actiones reservari permittit. Nonne, inquit, illae sunt quae peccare fecerunt Israel, quia pro certo mala cogitationes sunt illae, quae Israel, id est, virum justum vel etiam rationalem animam faciunt peccare, quia perversae cogitationes separant a Deo, & propterea ipsas oportet destruere.

¶ Pradam quam filij Israel a Madianitis tulerant, praecipit Moyses purgare, aurum & omnia talia, quae ignem sustinere poterant, igne praecipit purificari. Illa vero quae ignem sustinere non poterant, sicut vestes, & similia, praecipit aqua expiationis mundari.

¶ Prada ista significat animas, quae a Madian, id est, diabolo per poenitentiam subtrahuntur, & quotidie per Dominum, & ejus praelatos, & praedicatores spiritualiter rapiuntur. Sed revera de istis sic raptis, & ad fidem vel poenitentiam conversis, duo sunt genera, quia scilicet, quidam sunt infirmi, & debiles, qui ignem tribulationis nequeunt sustinere, quidam vero sunt fortes, & ignem istum competenter tolerare possunt. Et ideo Moyses, id est, Deus, illos quos fortes & perfectos videt, per ignem durae tribulationis probat, purificat & exercet Psal. 7. *igne me exanimasti, &c.* & Ezech. 2. *in igne probatur aurum, &c.* Illos vero quos debiles & infirmos videt, aqua expiationis, id est, dulcedine suae misericordiae lavat, & cum ipsis misericorditer agendo, eos ab igne tribulationum praeservat, sicut patet in quibusdam quos per martyrium sicut per ignem ad se vocat, & in aliis, quos per simplicem confessionem sicut per aquam expiat atque purgat Psal. 65. *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*

¶ Vel si vis dic, quod aqua expiationis est lachrymosa compunctio, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod ignis & aqua significant duplicem baptismum, scilicet fluminis & fluminis, quorum, scilicet, altero necesse est animam purgari & purificari, priusquam a Median, id est, diabolo abstrahi vel auferri possit. Allega ut supra.

Capitulum trigessimum secundum. Textus. Filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa.

MORALITATUM CAP. XXV.

Tribus Gad, & Ruben, & Manasse, videntes terram Sion regis Amorrhæorum, & Og regis Basan, quae erat circa Jordanem, quod ipsa pascuis abundabat, & quod ipsi multa pecora possidebant, illam terram pro hereditate pro alendis suis gregibus a Moysse petierunt, & totam aliam quae erat ultra Jordanem penitus quittaverunt.

¶ Sic vere tres tribus, id est, tria genera hominum, scilicet Ruben, qui patris cubile foedavit, id est, luxuriosi, Gad qui interpretatur accinctus, id est, avari, qui ad laborandum pro mundo semper sunt accincti. Manasses qui interpretatur oblivio id est, superbi, qui Dei & sui proximi, & sui ipsius sunt obliti, non curant ultra Jordanem, id est, ultra fluxum judicii, id est, ultra mortem scilicet in pata-

in Paradiso possessionem accipere, imo summe curant hic habitare circa Jordanem, scilicet in hoc mundo, divitias & possessiones, quibus possint pecora sua, id est, uxores suas, & filios alere, & ditare. Istam ergo terram à Moyse, id est, à Deo videntur per portionem & hereditatem accipere, & terram promissionis, id est, paradysum, qui ultra Jordanem mortis latitat, pro suis dimittere & quitare, & contenti presentibus, de perpetuis temporibus non curare.

C *Capitulum trigessimum quintum. Textus.* Hæc quoque locutus est Dominus in campis Moab.

MORALITATUM CAP. XXVI.

Ordinavit Dominus, quod certæ urbes Levitarum pro refugio illorum qui hominem occiderant, ordinarentur, & quod ibi transfuga ab occisis amicis salvarentur, quousque summus Sacerdos moreretur, & tunc liberi penitus efficiebantur, si tamen non voluntarie, sed à casu hominem occidisse reperiebantur.

¶ Sic vero si quis hominem, id est, rationem, vel etiam Christum, vel etiam gratiam in se ipso occiderit per peccatum, constituta sunt sibi civitates refugij, id est, diverſi poenitentia, & religionis status, ad quos fugiens liberatur, ne ab amicis occisi, id est, à Deo, & ab Angelis perenniter occidatur.

¶ Vel dic, quod civitas refugij est Ecclesia, quia, scilicet, ille, qui est homicida sui ipsius per peccatum, non habet remedium nisi ad civitatem refugij, id est, Ecclesiam fidem & disciplinam, & ad mortem summi Pontificis, id est, Christi passionem & mortem Psalm. 45. *Domine refugium factus es nobis.*

¶ Vel dic, quod homicida non habebat nisi tria remedia, scilicet pacem cum amicis, civitatem refugij, & mortem Pontificis. Sic vere peccator qui sui ipsius (ut dictum est) homicida, non habet remedium nisi tria, scilicet civitatem refugij, hoc est, beata virgo, mortem pontificis, id est, Christi passio, pacem cum amicis, hoc est poenitentia satisfactio, & Christi, & sanctorum per poenitentiam placatio. Poenitentia enim iudicem placat, passio semper salvat, Maria transfugam protegit atque servat. Unde canitur, *Sub tuum praesidium confugimus sancta Deigenitrix, &c.*

Capitulum trigessimum sextum. Textus. Accesserunt autem & principes familiarum Galaad.

MORALITATUM CAP. XXVII.

Ad finem quod sortium distributio non confunderetur, præcepit Dominus occasione filiarum Salphaad, quod quilibet de tribu sua uxorem acciperet, & qualibet mulier in tribu sua nuberet, & sicut distincta tribus, sic & hereditas in suis familiis permaneret.

¶ Hoc si vis, applica contra illos, qui in aliis tribubus, id est, in alienis Ecclesiis, uxores, id est, beneficia cupiunt accipere, & non contenti propria tribu, id est, propria diocesi, religione vel collegio, uxorem, id est, beneficium alibi vendicare non verentur. Præcepit ergo Dominus quod nemo aliunde conjugem accipiat, & quod per ambitionem ad aliam tribum, id est, ad aliam Ecclesiam vel collegium se sine causa non transferat, seu uxorem vel beneficium ibi quærat. Unde dicitur 4. Reg. 15. *Contentus esto gloria tua, & sede in loco tuo.* De uxoribus etiã, id est, de dignitatibus, officiis & beneficiis vult, quod de tribu sua, id est, de gremio proprio vir, vel prælatus, vel rector ipsis assignetur, & quod de aliena patria vel Ecclesia, ipsis nullatenus ordinetur. Quod tamen hodie male servatur, quia, scilicet, illi qui sunt de propria tribu, id est, de collegio vel de patria, & qui sunt proprii filij Ecclesie, hodie repelluntur. Alii vero qui aliunde veniunt, scilicet, nepotes, & familiares prælatorum talibus vacantibus uxoribus id est, beneficiis dorantur. Unde illi de patria possunt dicere illud Esa. 1. *Hereditates nostras cor a oculis nostris alieni devorant.* Quia revera sicut dicitur, Matth. 8. in Evangelio. *Multi veniunt ab oriente & occidente, id est, aliunde, & recumbunt cum Abraham, Isaac, & Jacob, id est, cum principibus & prælatis; filij autem regni ejiciuntur foras.* Quod est contra multos principes nostros, qui in domibus suis, servitiis & officiis alienos de alienis terris, & tribus advocant, filios autem regni, id est, homines terræ & patriæ suæ ejiciunt & repudiant, & non amant. De historia Deuteronomij pauca pono, pro eo, quod pro majori parte non facit, nisi quæ supra posita sunt recapitulare, & pro eo quod communiter non solent verba sua inductive vel literaliter recitari, &c.

Moralitatum super librum Numerorum finis.

MORALITATUM LIBER QUINTUS

libri Deuteronomij.

Capitulum septimum. Textus. Cum verò introduxerit te Dominus Deus tuus in terram.

MORALITATUM CAP. I.

Præcepit Dominus filiis Israel, quod septem populos de terra promissionis ejiciant & subvertant, scilicet, Ethæum, Jebusæum, Amorrhæum, Phereæum, Chanaanæum, Evæum, & Gergezæum, & quod ipsos penitus interimant & confundant, quodque cum eis pacta non teneant, nec conjugia simul faciant, nec non quod filiis suis illorum filias non accipiant, & quod filios suos cum eorum filiabus nubere non permittant, sed potius quod araseorum destruant, & quod lucos eorum succidant, & idola conterant, & evertant. Et causam subjungit ibidem, *populus (inquit) sanctus es Domino Deo tuo, te elegit Dominus Deus tuus.*

¶ Moraliter loquendo isti septem populi sunt septem vitia. Si vis interpretationes vide infra, & applica singulos populos singulis vitiis. Filii istorum malorum populorum significant malos actus, & operationes. Filia verò significant malas cogitationes, populi autem Israel sunt viri justi. Filii eorum sunt boni affectus. Filia autem sunt boni spirituales delectationes & consensus, istud est verum quod populus Israeliticus, id est, populus fidelis, & Ecclesiasticus, debet de terra promissionis, id est, de mente sua septem populos, id est, septem genera vitiorum mortalium ejicere, & cum eis familiaritatem seu conjugium malæ consuetudinis non debet contrahere, nec filias eorum, id est, malas delectationes debet filiis suis, id est, interioribus affectibus, copulare, nec etiam econtra filias suas, id est, mentis spirituales delectationes debet cum istorum filiis, id est, cum malis vitiorum operibus maritare, quinimo animas eorum, id est, malas cogitationes, idola eorum, id est, malas operationes, lucos umbrosos, id est, malas excusationes debet totaliter extirpare. Unde dicitur Gen. 35. *Abjice deos alienos, qui sunt in medio vestri, & mundamini, & vestimenta vestra mutate.* Quia enim Christiani sancti sunt, & electi, deo debent esse à talibus consortiis alieni.

¶ Vel dic, quod terra promissionis est Ecclesia vel religio, à qua, scilicet ejiciendi sunt septem populi, id est, septem genera hominum peccatorum. Ethæus enim qui interpretatur stupidus, significat imbecilles & timorosos, de quibus dicitur, quod trepidaverunt timore ubi non erat timor. Gergezæus qui interpretatur colonum ejiciens, significat raptos & usurarios, qui pauperes ejiciunt de domib. & possessionibus eorum, unde Job 24. *vulgum pauperum spoliaverunt, &c.* Amorrhæus qui amara loquens interpretatur, seu amaricans, significat invidios, qui de prosperitate aliorum amaricantur, & contra alios libenter eloquuntur. Unde dicitur Job 10. *Loquar in amaritudine anima mea.* Chanaanæus qui interpretatur possidens vel negotiator, significat avaros, qui possident male servando, & negotiantur male acquirendo Ezech. 28. *In multitudinem negotiationis tuæ impleta sunt interiora tuæ iniquitate.* Pherezæus qui interpretatur sepe rās, significat detractores, qui separant amicitias aliorum Prov. 16. *Vir verborum sepe rās principis.* Jebusæus qui interpretatur præsepia vel conculcati, significat luxuriosos & gulosos, qui scilicet bestiis, id est, motibus, & delectationibus carnis sunt pabulum & præsepe. Unde Zach. 11. *Pasce pecora occisionum.* Evæus, qui interpretatur ferus vel pessimus, significat crudeles, & superbos, de quibus dicitur Gen. 16. *Hic erit ferus, & figet tabernacula e regione fratrum suorum.* Ista ergo veritas, quod populus Israel, id est, viri justi, non debent talibus malis populis, id est, peccatoribus confederari, nec eorum consortia, familiaritates vel connubia diligere vel sectari, sed potius tales debent de terra promissionis, id est, de Ecclesia ejici, & arare, & idola, id est, vitia eorundem destrui, & subverti, & ut sic ipsi filij Israel, id est, viri Ecclesiastici sunt sancti domino, & electi. Unde dicitur Leu. 19. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Vel dic, quod Ethæus est timor, Gergezæus est rapina, Amorrhæus est invidia, Chanaanæus est avaritia, Pherezæus est ira, vel detractio, Jebusæus est luxuria, Evæus est superbia, qui scilicet populi sunt de terra promissionis mentis nostræ ejiciendi, & ibidem filij Israel, id est, virtutes & merita substituenda.

Capitulum octavum. Textus. Omne mandatum quod ego præcipio tibi.

MORALITATUM CAP. II.

Sicut dicitur Deut. 8. filiorum Israel non fuerunt vestimenta consumpta, & calceamenta non sunt attrita. Et dicitur, quod terra

terra promissionis est terra frumeti, olei, & mellis, & vinearum in cujus campis fluunt fluviorum abyssi, cujus lapides ferrei sunt, & de cujus montibus æris metalla fodiuntur in qua absque penuria vivitur, & rerum omnium abundantia cumulatur.

¶ Dic si vis, quod talis debet esse Ecclesia vel religio, quia videlicet ibi debent esse fluvii gratiarum, oleum misericordiarum, hordeum Domini, & grossarum pro simplicibus doctrinarum, frumenta subtilium & utilium scientiarum, mella devotionis, vina consolationis. Item ibi debet esse ferrum per constantiam firmitatem, debet esse ibi æs, id est, viri prædicatores, qui tamen ibi non deberent attrere vestimenta sua, quia, scilicet cultores istius terræ debent habere exteriorem honestatem & decentiam perpetuitatem, nec etiam calceamenta, quæ, scilicet sunt de pellibus animalium mortuorum, quia isti etiam debent habere perpetuam mortis considerationem & humilitatem. Ideo ista est terra, quæ à filiis Israël, id est, viris contemplativis, scilicet, Deum videntibus, debet inhabitari, quæ à Chananaïs, id est, à malis hominibus debet purgari. Breviter ergo ista debet esse terra, de qua dicitur supra Exodi. 4. *Vos transibitis, & possidebitis terram egregiam.*

¶ Hic dicitur, quod in deserto, per quod filii Israël ad terram promissionis ibant, tria genera serpentum invenerunt, quæ ipsos filios Israël multipliciter infestaverunt, & vulneraverunt, scilicet serpens flatu virens, scorpio & dipsas, qui scilicet, siti interficit quæ percussit. Ibi etiam (ut ait) nulla penitus erat aqua.

¶ Sic vere etiam in deserto hujus mundi, per quod ad æternam promissionis habitaculum properamus, sunt specialiter tria mala, scilicet, scorpio (faciem virgini habent similem) capite blandiens, & cauda pungens, hoc est, carnis fallacia, serpens flatu urens, hoc est, hostis malitia, dipsas siti occidens, hoc est, mundi avaritia, & aviditas, aquam non habens, hoc est, divinæ gratiæ carentia. Caro enim in primo blanditur, sed in fine pungit, & damnat. Diabolus suggerendo, & tentando ad peccatum urit, & inflamat. Mundus vero cum divitiis suis, statum avaritiæ provocat, & utique aquam divinæ gratiæ destruit, & deficcatur. Unde Esaiæ 5. *Nobiles intereunt fame, multitudo eorum exaruit siti.*

¶ Vel dic, quod desertum est religio, in qua pro certo hodie inveniuntur aquæ, id est, divinæ gratiæ penuria, serpentum vero, id est, malorum hominum abundantia. Ibi enim abundant serpentes, qui flatu verborum alios urunt, id est, detractores, scorpiones, qui retro lædunt, & ante blandimenta faciunt, id est, adulatores, Dipsades qui siti interficiunt, id est, mali familiares alienæ avaritiæ incitatores. Ideo bene dictum est illud Ezech. 2. *Fili (inquit) homines impij, & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebratur.

MORALITATUM CAP. III.

Deuteronomij 15. fit merito de anno septimo remissionis, & de servis libertati donandis. Sed de hoc vide in Exod. 21. Unum autem dicitur hic: Non operaberis (inquit) in primogenito bovis, nec tondebis primogenitum ovis in conspectu Domini Dei tui, sed comedes ea per annos singulos in loco quem elegerit.

A ¶ In Scriptura sacra loquendo moraliter, per ovem intelligitur simplex, & infirma innocentia. Per bovem vero intelligitur fortitudo vel iustitia. Primogenita autem istorum, bona opera sunt, quæ quandoque à simplicitate, quandoque à fortitudine mentis procedunt. Sed revera sic debet esse, quod ista primogenita, id est, ista bona opera non debent in publicum deduci, nec per inanem gloriam manifestari, nec velamine secretæ humilitatis privari, coram Domino enim debent talia primogenita, id est, talia bona opera nostra comedi, id est, ad solam Dei gloriam ordinari, & nulla gloria quæri quomodolibet vel separari. Unde dicitur: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c.* Unde dicit Gregor. *in primogenito bovis operari prohibemur, & à primogenitis ovium detondendū compescimur. Quia si quid robustum exercere incipimus, in aperto ostendere citius non debemus, sed & cum vita nostra simplex quid, & innocuum inchoat, dignum est ut secreti sui velamina non relinquat, nec non nudum humanis oculis quasi subduco vellere se ostendat.*

¶ Vel dic, quod primogenita significant viros religiosos, & clericos tanquam inter ceteros magis dignos, sed istorum quidam sunt primogeniti bovis, id est, viri fortes atque perfecti, quidam primogeniti ovis, id est, viri simplices, & infirmi. Ista est

ergo veritas, quod non est in talibus operandum, quia scilicet, perfecti isti ad publica mundi opera, & negotia non sunt trahendi, nec in eis occupandi. Primogenita vero ovis, id est, simplices non sunt tondendi, nec vellere bonorum temporalium penitus denudandi, quia breviter istud est verum, quod lana bonorum temporalium debet simplicibus, & imperfectis pro sustentatione dimitti, & quod viri perfecti, & sancti nunquam debent in temporalibus negotiis occupari, sed coram Domino comedi, id est, in solo Dei servitio mancipari. Apostolus *Pretio magno empti estis, nolite fieri servi hominum*, id est, ad Dei servitium ordinati estis, nolite appetere mundi servitium, & officium.

¶ Hic dicitur, quod anno septimo debita non repetebantur, sed eorum repetitio ad sequentem annum differebatur, ut exponit Comestor. Et sic ista erat differentia inter annum remissionis septimum, & annum jubilæum quinquagesimum, quia septimus annus debita non tollebat, sed differebat, jubilæus vero omnia remittebat.

¶ Isti duo anni significant duos status, scilicet, gratiam, & gloriam. Septimus vero gratiam designat propter septiformem spiritum quem ministrat. Jubilæus autem gloriam, propter hereditatem paradisi perditam quam restaurat. Istud est verum, quod debita, id est, peccata septimo anno, id est, per gratiam non ex toto tolluntur, quia, scilicet, adhuc reatus & obligatio ad poenam remanet, qui anno sequenti, scilicet, post mortem in purgatorio repetitur. Sed revera jubilæus, id est, gloriæ status omnia debita totaliter, etiam quantum ad poenam dimittit, & hominem liberum prorsus reddit.

¶ Et si vis adhuc dic, quod in anno septimo servitus ex toto remittebatur, & homo liber efficiebatur. Debitum tamen extoto non quitabatur, sed usque ad annum sequentem differebatur. Sic vere per septenarium gratiæ, & Sacramentorum remittitur servitus, id est, culpa, non remittitur debitum, id est, poena, imo se ipsum homo pro anno tantum præsentis vitæ solvere differt, necesse est, quod solvat in alio, & tunc dicitur sibi illud Matth. 18. *Redde quod debes, &c.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Observa mensem novarum frugum.

MORALITATUM CAP. IV.

Hic præcipitur de loco, id est, de nemore circa altare non plantando, ad tollendum ritum gentilium, qui lucos dijs suis dedicabant, & ideo dicitur sic: non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare.

¶ Altare est Ecclesia vel religio, lucus seu arbor umbrosa vitiorum excusatio. Statua quæ dicitur à stando, & quæ erat imago facta ad laudem & culturam diaboli, est peccati obstinatio, & confirmatio, & diaboli imitatio. Ista ergo ab altari Ecclesiæ debent removeri, quia, scilicet, lucus, id est, vitiorum status & obstinatio, nunquam debent in religiosis & Ecclesiasticis inveniri, sed potius si peccare contingat, omnia debent à prælato rescari, & à statua, id est, obstinatione immutari, unde supra dicitur: *Confringite statuas, lucosque succidite.*

¶ Vel dic, quod statua est diaboli imago, lucus, id est, ignorantia, & veritatis obumbratio sunt ab altari Ecclesiæ repellenda. Vel dic, quod altare est cor, ut supra.

Capitulum decimum septimum. Textus. Non immolabis Domino Deo tuo bovem & ovem.

MORALITATUM CAP. V.

Judices præcipiuntur in portis sedere. Quod si ambiguum aut aliquod negotium emergeret, debebat ad Sacerdotes recurrere, & eorum iudicium quærere, & tenere. Quod si quis superbiens tenere dedignabatur, statim interfici jubebatur. Cunctus (inquit) populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.

¶ Allega hoc, quod habes hic exemplum de appellando de minori iudice ad majorem, seu etiā ad eum recurrendo, quando de negotio vel de sententiā dubitatur. Item hic allega exemplariter quomodo Sacerdotibus, id est, prælatis est obediendum, & quomodo obedire dedignans & superbiens graviter puniebatur, & allega similiter, &c. ¶ Vel si vis dic, quomodo poena unius est error multorum. ¶ Hic ponitur, quod si quis alium ad serviendum Dijs alienis induceret, interfici & obrui deberet lapidibus, & quod etiā sicut supra ponitur, hoc nō solū erat de extraneis, imo etiā de fratribus, de uxoribus & propinquis. Sit (inquit) manus tua primū super eum, & post te omnis populus mittat manum.

¶ Istud

¶ Istud potest allegari, quod pietas fidei est pietati parentum præferenda, & quod sanguinitatis vinculum solvitur, ubi quis in idololatriam vel hæresim labitur in tantum quod frater à fratre, & filius à patre occidi jubeatur. Et allega generaliter contra hæreticos, qui alios movent ad idololatrandum, & ad male credendum, quia, scilicet, statim debent de medio tolli, & lapidari, id est, duris sententiis castigari.

¶ Doctrinam regis eligendi ponit hic Dominus dicens: *Non poteris alterius generis hominem regem facere qui non sit frater tuus. Cumque constitutus fuerit rex, non multiplicabit sibi equos: nec reducet populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus. Non habebis uxores plurimas, quæ illiciant cor ejus, neque argenti, neque auri immensa pondera. Legat Deut. Leges. Non elevetur cor suum super fratres suos per superbiam, nec declinet ad dexteram sive ad sinistram.*

D ¶ Ista omnia competunt vel principi, vel prælato, quia revera iste semper debet effici, eligi, & assumi de gremio, de secta vel de patria, dum tamen sufficiens inveniatur. Non enim debet præfici hæreticus orthodoxis, laicus clericis, sæcularis clericus religiosi, extraneus domesticis, sed de collegio, & de gremio debet assumi, cujus vita, & mores melius possunt alijs conformari, unde dicitur Num. 35. *Cunctæ sœminæ, id est, cunctæ Ecclesiæ, maritos de eadem tribu accipiant, ut hæreditas permaneat in familijs.* Et bene dicit, ut *hæreditas permaneat in familijs*: quia pro certo quando rex vel prælatus de aliena tribu, id est, de aliena patria sumitur, hæreditas beneficiorum non remanet in familijs suis, imo etiã ad illos qui sunt de illius prælati partibus derivati, quia, scilicet, illi beneficiantur & promoventur, filij vero Ecclesiæ dimittuntur. Ideo possunt dicere illud Theren. 5. *Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos.* Talis ergo rex, judex vel prælatus debet generaliter tria fugere, & tria facere. Fugere debet dico tria, scilicet, pompam & elevationem, & hoc est quod dicitur: *Non multiplicabit sibi equos.* Item avaritiã, & ambitionem, & hoc est quod dicitur, *quod non congregabit sibi auri & argenti immensa pondera.* Item amicorum carnalium affectionem, & hoc est quod dicitur: *Non multiplicabit sibi uxores;* id est, carnales parentes, de quibus, scilicet, filios, & nepotulos concipiant, propter quorum affectionem justitiam derelinquat. Constat autem, quod ista tria destruunt hodie reges, id est, prælatos, & superiores nostros; scilicet, pompa in qua expendunt plus quam liceat, avaritia per quam congregant plus quam deceat, carnalis affectus, per quem nepotulos aggregant, & diligunt plus quam oporteat. Et ideo dixit Solinus, quod in Capionæa india **E** insula mos fuit, nullum regem eligere qui pater esset, quinimo si liberos educare vellet, exuebatur regia potestate. Hoc autem per prudentiam (ut ait) fiebat, ne regnum fieret hæreditarium. Item alia tria debet facere, scilicet, studere, prudentiam, humilitatem servare, justitiam custodire. Decet enim regem vel superiorem, quod habeat prudentiam & scientiam, & ideo bene dicit, quod ipse debet legere librum legis. Item decet, quod habeat humilitatem, & modestiam. Ideo dicitur, quod non elevetur per superbiam super fratres suos. Item decet, quod servet æquitatem, vel justitiam. Ideo dicitur, quod per acceptionem personarum aut munerum, non debet declinare ad dextram, vel ad sinistram, id est, ad unam partem plus quam ad aliam, juxta illud: *Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dextram neque ad sinistram.* Et alibi: *Regnabit rex, & sapiens erit, & faciet judicium, & justitiam in terra.*

¶ Et adverte, quod hic dicitur, quod *postquam sederit in solio regni sui, describit sibi volumen legis, & accipiens exemplar, &c.*

¶ In quo notatur, quod regis, & superioris est sedere, & in uno loco stare, non vagari. Et etiam dum sedet, id est, dū est in otio, & quiete in libris debet legere, & studere, exemplo antiquorum regum, qui communiter fuerunt Philosophi literati. Exemplo etiam Caroli magni, qui tabulas portabat, & in otio scribere non cessabat. Unde dicitur Luc. 16. *Sede cito, & scribe quinquaginta, &c.*

¶ Vel dic, quod rex Israel est jussus, quod uxores plurimas, id est, delectationes carnales, vel sollicitudines temporales non debet habere, ne forte animū ejus possint allicere vel turbare, &c.

Capitulum decimum octavum. Textus. Non habebunt Sacerdotes & Levitæ, & omnes qui de eadem tribu.

MORALITATUM CAP. VI.

V Num notabile ponitur hic in Deuter. quod si quis fingens se Prophetam, non missus à Domino, & tamen voluerit loqui in nomine Domini, & sine præcepto ipsius aliquid dicere, interfici jubeatur.

¶ Quod allegari potest contra malos officiales & ballivos dominorum, qui sine mandato majorum faciunt multa mala, & nomine eorum præcipiunt, & loquuntur, & exequuntur multa injusta, quæ tamen ab ipsis Dominis non fuerunt præcepta vel dicta. Unde dicitur Hier. 23. *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, non loquar eis, & ipsi prophetabant.* Tales ergo merentur puniri, quinimo sæpius videmus eos interfici & suspendi.

¶ Vel allega contra hæreticos, qui in nomine Domini, & sub umbra, & titulo veræ fidei loquuntur, & prædicant multa falsa propter quæ merentur incurrere multa supplicia & tormenta. Unde dicitur Sap. 1. *Os quod mentitur, occidit animam, &c.*

Capitulum vigesimum. Textus. Si exieris ad bellum contra hostes tuos.

MORALITATUM CAP. VII.

Dominus mandat processuros ad bellum fortiter agere, hostes non timere, sed in Domino solum sperare. Veruntamen quatuor genera personarum remittuntur à bello, scilicet, qui edificaverunt domum, sed necdum eam dedicaverunt seu initiaverunt; qui desponsaverunt uxorem, sed eam necdum duxerant qui; plantaverunt vineam, & necdum ipsam communem fecerant; qui corde pavidi erant, & formidinem incurrerant. Omnes enim isti desiderio revertendi poterant corda aliorum dissolvere, & ideo melius erat eis ante pugnam redire, quam à pugna fugere, & alios enervare.

¶ Ista possunt generaliter applicari, quod melius est in minoribus agere, quam in majoribus aggredi, & succumbere, meliusque est in activa vivere, quam in contemplativa deficere. Meliusque est in hoc sæculo sub latiori disciplina manere, quam ad religionem ascendere, & per inconstantiam retroire. Per bellum enim inscriptura status religionis, contemplationis, & perfectionis significatur, in quo, scilicet, contra vitia magis ardua dimicatur. Unde Job. 7. *Malitia est vita hominis super terram.* **G** locum proprium seu patriam intelligitur mundi status vel communis conditio seu gradus. Istud igitur est verum, quod à bello contemplativæ, & perfectæ vitæ quatuor genera hominum imperfectorum remittuntur, ipsisque consulitur quod in sæculo remaneant, & quod arduam bellandi contra vitia vitam nullatenus aggrediantur, & isti sunt illi, qui domum suam quæ omnia continet, scilicet, charitatem, necdum per executionem bonorum operum initiaverunt, qui uxorem, scilicet, gratiam necdum perfecte duxerunt, nec sibi eam per perseverantis perfectionis propositum acceperunt: qui vineam suam, id est, bona sua temporalia necdum communem per eleemosynam fecerunt, qui formidinem aggrediendi difficilia, & sustinendi gravia, necdum totaliter dimiserunt. Domus enim nostra est charitas, quæ bonis affectibus edificatur, & bonis operibus initatur. Quia secundum Gregorium *Probatio dilectionis exhibitio est operum.* Uxor est gratia quæ per bonum propositum desponsatur, & per perfectam constantiam accipitur, & nobis matrimonialiter copulatur. Unde dicitur Joseph. Matth. 1. *filii David, nolite timere accipere Mariam conjugem tuam.* Ista est uxor, qua mediante bonos filios, id est, bona opera generamus, quia sicut dicitur in Psalm. 127. *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tua.* Vineam nostram est bonorum temporalium ubertas, quæ, scilicet, per acquisitionem plantatur, & eleemosynam, & aliorum misericordiarum operum exercitium efficitur communis, & ad usus hominum applicatur. Oportet ergo quod domus nostra, id est, charitas per bona opera dedicetur, quod uxor nostra, id est, gratia per firmitatem propositi vendicetur, quod vinea nostra, id est, temporalitas alijs per eleemosynam communicetur, & quod etiam timor, id est, imbecillitas à nobis penitus abdicetur, si ad spirituale præmium contra vitia, & ardua contemplationis opera volumus sufficientes haberi, & à retrocessione inconstantia esse tuti: alias enim possemus faciliter deficere, & ab assumpto bono proposito retroire, & sic possemus fugere, & præterea alijs hoc videntibus, peccati causam dare; quia pro certo secundum doctrinam sancti Petri: *Melius est ardua non aggredi, quam post cognitionem retroverti.* Veruntamen ex quo bellum istud aggressi sumus, & ex eo statum perfectionis accepimus necesse est, quod fortiter dimicemus, & sperantes in Domino nunquam de nostris viribus præsumamus, Psalm. 30. *Viriliter ague, & confortetur cor vestrum.*

¶ Vel si vis dic, quod vinea nostra est scientia, quæ per prædicationem alijs debet communicari sicut supra.

¶ Vel

¶ Vel dic, quod bellum significat disputationem & pugnam contra hæreticos, quæ non est aggredienda homini imperfecto nec dum in scientia domiciliato, conjugato vel adhuc inhabitato, quia, scilicet, vinceretur, & succumberet, fuga sua aliis simplicibus scandalum faceret, & eorum incredulitatis aut periculi causa esset.

§ Dominus præcepit, quod dum aliqua civitas expugnatur, fructuosa arbores quæ sunt circa eam, nullatenus succidantur, sed steriles sylvestres pro machinis succidi jubentur. Civitas est peccator, qui tum temporis expugnatur, quando à Prælatore redarguitur, & iurgatur. Arbores fructuosæ sunt aliqua bona quæ sunt in ipso, infructuosæ verò sunt ipsius vitia & mala. Ista ergo est veritas, quod Prælatore, vel quicumque corrector, qui vult aliquam civitatem, id est aliquam personam impugnare, & corrigere, summè cavere debet in ipsa, ne succidat arbores fructuosas, id est, conditiones virtuosas sed solum steriles, sylvestres, & vitiosas, quia scilicet multum debet cavere corrector, ne per incautam correctionem & austeram punitionem, hominem ad deterius provocet, & sic in eo virtutes & non vitia eradicet. Unde dicitur: *Ne forte colligentes zizaniam, eradicetis simul & triticum.* Ex propriis suis arboribus sylvestribus, id est, ex istorum malorum iniquitatibus fiunt contra eos machinæ ad eos destruendos, quando mala ipsorum testimonia sunt causa ad eos puniendum. Unde Prov. 5. *Iniquitates sue capiunt impium, ut funibus peccatorum suorum trahitur.*

¶ Vel illud allega ad diabolum, qui peccatorem confundit cum propriis suis malis.

¶ Vel dic, quod civitas capienda est scientia gentium, & doctrina philosophica ad usus catholicos convertenda. In ista ergo arbores fructifera, id est, bona documenta & bona dicta sunt servanda. Arbores verò sylvestres, id est, mala & erronea dicta sunt penitus extirpanda. Unde dicitur Mat. 13. *Elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt.* Veruntamen si est possibile de ipsis arboribus sylvestribus ipsius civitatis, id est, de ipsis malis documentis & sententiis ipsius philosophiæ, vel gentilis, vel sectæ, licitum est facere machinas & argumenta ad eum confundendum, quia nunquam error infidelium melius confunditur, quam quo ex propriis suis libris & erroribus contra eum machinæ eriguntur, & ipsius scripto vincuntur. Ita quod tunc potest illi dici illud Mat. 19. *Ex ore tuo te iudico serve nequam.* ¶ Hic ponitur, quod quando populus Israel ibit ad impugnandum aliquam civitatem, ante omnia debebat sibi pacem offerre, quæ pacem recipiebat, & portas aperiebat, ipsam sub tributo vivere dimittere debebat; si autem volebat obedire, sed bellum potius parare moliebat, tunc impugnari, spoliari, ac destrui jubebatur. ¶ Sic vere charissimi, si quis Prælatore, vel corrector contra aliquam civitatem, id est, contra aliquam personam puniendam properat, justum est, quod ante omnia pacem sibi offerat, & quod misericorditer ipsum inducat, & quod si potest, per mansuetudinem ipsum trahat. Unde dicitur ad primum Mat. 10. *Disite, pax huic domui.* Quod si pacem recipiat, & se emendare promittat, sub tributo, id est, sub obedientia & disciplina ipsum vivere tunc dimittat, & ab austerâ impugnatione, & correctione manum suam compescat, & hoc sicut dicitur in Ezech. 18. *Non vult Deus mortem peccatoris, sed magis ut convertatur, & vivat.* Si verò nolit pacem recipere, nec sub tributo, & obedientia, quod justum est facere, tunc necesse est, ipsum severiter castigare, & si sit necesse, destruere, vel gravare, ut sic illum, qui verbo non vult corrigi, possint verbera frangere, vel domare. Unde dicitur Eccl. 33. *Servo malevolo tortura, & compedes.* Tali modo videtur etiam Dominus contra impios procedere, quia quotidie non cessat ipsis pacem & misericordiam per scripturas offerre, sed qui recipere non curant, illos solet perpetuo condemnare.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

MORALITATUM CAP. VIII.

Cum quis mulierem pulchram gentilem captivam suam in uxorem volebat accipere, ipsam primo in domum suam debebat introducere, quæ ad hoc quod uxor Israelitici posset fieri, ista per ordinem debebat facere, quia scilicet primo debebat cæsariem capillorum suorum radere, deinde debebat ungues suos circumcidere, tandem debebat vestimenta sua, in quibus capta erat deponere, & finaliter in domo sedens, debebat patrem suum per unum mensem deferere, & sic poterat ab Israelitico accipi, &

Petr. Berchorii super Biblia.

¶ viri ipsius uxor esse. ¶ Dic allegorice, quod talis mulier gentilis, & captiva significat scientias gentilium, & philosophicam disciplinam, quæ scilicet à nobis captiva ducitur, quando per subtilitatem intellectus in utilitatem Ecclesiæ vertitur, ita quod quasi compulsæ fidei famulatur. Igitur si aliquis filius Israel videns Deum, id est, aliquis theologus viderit huiusmodi uxorem, id est, philosophicam disciplinam delectabilem, & pulchram, placeatque sibi ipsam legere, studere, vel scire, ante omnia necesse habet superfluitatem ipsius, id est, ipsos errores gentilium immixtos eidem penitus amovere, & ungues, capillos, & vestes, & quicquid exterius gentile, & hæreticum sapere videbatur, Deo scilicet sacra Scripturæ & fidei contrarium debet totaliter refutare. Et sic erit licitum istam uxorem sibi sumere, & ipsam scientiam gentilium poterit Israeliticam facere, & ad usum veritatis, & fidei applicare. Unde dicitur Gen. 12. *Ecce uxor tua, utere ea ut libet.* ¶ Vel dic, quod ista mulier est anima peccatrix, quæ scilicet pulchra dicitur, pro eo, quod in pulchritudinem naturalem à Deo constituitur, & creatur. Per capillos, ungues & vestes, quæ sunt quædam res quasi non naturales sed accidentales, non vivæ, sed mortuæ, non necessaria, sed superflua, intelliguntur ipsius mali mores, & peccata mortalia, quæ tunc habet. Unde capilli significant malas cogitationes, ungues manuum significant malas operationes, vestimenta cum quibus capta est, significant malam conversationis mores & conditiones. Igitur quando de muliere gentili debet fieri Israelitica, de ancilla uxor, de serva libera, de anima peccatrice anima sancta, & quando ad Christi connubium, quod fit in præsentem per gratiam, & in futuro per gloriam, est admittenda, quatuor sunt sibi necessaria, scilicet quod per penitentiam, & confessionem radat capillos capitis sui, id est, omnem cordis immundam cogitationem: circumcidat ungues, id est, omnem superbiam, & mortuam operationem, mutet gentilitatis vestes, id est, omnem malam conversationem, sedeat in domo conscientie per sui ipsius considerationem, & defleat patrem, & matrem, id est, mundum & carnem, & omnem quam exinde contraxit maculam & infectionem dicendo illud Hier. 15. *Veni mihi mater mea, quæ genuisti me, &c.* Et sic post triginta dies, qui consistunt ex denario ter ducto, id est, post completionem decem mandatorum, & trinitatis fidem, vir ille qui in crucis prælio eam ceperat, & acquisiverat, id est, Christus tunc sibi eam per gratiam desponsabit, & corpori suo mystico spiritualiter adjungens, uxorem, & sponsam spiritualiter consecrabit. Unde: *Vade, & accipe uxorem fornicariam.* Et alibi: *Sponsabo te mihi in fide.* ¶ Vel dic, quod istud potest dici ad literam de anima gentili per prædicatorem conversa, quia ad hoc, quod corpori nostro, id est, Ecclesiæ conjugatur, necesse est, quod quatuor faciat, quæ superius exponuntur &c. sicut supra habetur. ¶ Homo qui duas habet uxores, unam prædilectam, & alteram odiosam, & fuerit filius odiosæ primogenitus, & voluerit dividere hæreditatem inter filios suos, non poterit filium prædilectæ primogenitum facere, sed filium odiosæ primogenitum faciet, dabitque sibi de omnibus quæ possidet cuncta duplicia. Iste enim est principium liberorum ejus, & ei debentur primogenita. ¶ Dic, quod homo potest significare Prælatum. Duo uxores ejus sunt carnalis affectio prædilectæ, & propria, Ecclesia odiosa, primogeniti filij sunt Ecclesiæ, & illi qui sunt de Ecclesia, vel patria procreati, qui videntur hodie filij odiosi, secundogeniti sunt carnales amici, quos, scilicet, uxor eorum prædilectæ, scilicet, carnis affectio generavit. Igitur istud est verum, quod quando homo iste, id est, Prælatore vult inter filios suos, & subditos bona sua, id est, beneficia dividere, non debet primogenitos, id est, Ecclesiæ filios postponere, nec carnaliter dilectos istis primogenitis anteferre, id est, principales facere, nec primogenita, id est, beneficia pinguiora quæ debebantur aliis, eis debet tribuere, sed istis primogenitis filiis, id est, viris sufficientibus, & bonis ab Ecclesia procreatis, cuncta duplicia, id est, in duplo meliora aliis debet dare. Isti enim sunt principium liberorum ejus, id est, isti sunt proprii filij Ecclesiæ, id est, Prælati, & ideo primogenita & pingua, id est, principalia beneficia talibus debent dari. Cujus tamen contrarium modo faciunt multi, qui filios corporales spiritualibus anteponunt. Ita quod ipsi plangendo possunt dicere illud Gen. 27. *Hæreditas nostra conversa est in alienos.* Et illud: *Primogenita mea antetulit, nunc etiam surripuit benedictionem meam.* ¶ Vel dic, quod duæ uxores sunt, anima quæ oditur, & caro quæ diligitur. Vir tamen sapiens non debet filios, id est, affectus, & opera carnis, filiis, id est, animæ affectibus, & operibus anteferre &c. ¶ Si genuerit quis filium protervum & contumacem, qui non audiat patris &

matris

matris imperium, debebant pater, & mater eum apprehendere, & ad seniorum iudicium ducere, & dicere: *Filius iste noster protervus, & contumax, mandata nostra audire contemnit, commensationibus vacat, & luxuria atque conviviis, lapidibus obruet eum universa multitudo.* ¶ Istud allega contra malos & protervos subditos, qui, scil. patri suo, id est, Ecclesiæ obedire nolunt, sed protervi, contumaces, ludis & commensationibus intendunt, quare, scilicet, parentes, id est, Prælati eorum lapidibus, id est, duris correctionibus merito ipsos obruunt, & confundunt. Ista enim est veritas, quod omnes debent eum lapidare, & obruere, & castigare, & corrigere, increpare, & arguere, qui parentibus suis, scil. tam carnalibus quam spiritualibus injustis, & licitis dedignantur obedire, & magis student commensationibus, & luxuriæ intendere, & vacare, quod potissimè de apostatis dici debet, quia revera qui in iugo obedientiæ se subtrahunt, promerentur ab omnibus lapidari. ¶ Hic præcipitur, quod ille, qui captivam duxit uxorem, si sibi tandem displiceret, poterat eam dimittere, non tamen poterat in servitutem reducere, nec per potentiam opprimere, sed liberam permittebat abire. ¶ Sic etiam vere si quis habeat aliquem amicum sibi conjugio, id est, familiaritate, & amicitia conjunctum, nullo modo ipsum debet opprimere, vel turbare, nec eum per potentiam lacerare, vel gravare, sed potius si sibi non placet, debet eum gratis dimittere, & se ab ejus consortio segregare, quia, sicut dicit Seneca, *Turpe est cum illo bellum gerere, cum quo familiariter vixisti ante.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Non videbis bovem fratris tui aut ovem errantem.

MORALITATUM CAP. IX.

MOyses nolens quod mixta invicem sint rerum negotia, fecit prohibitionem generalem, quod vir non uteretur veste muliebri. ¶ Quod ad hoc allegari potest, quod nullus debet alterius officium usurpare, quia, scilicet, inter conjuges viri non debent muliebria officia facere, nec taliter effoeminari, aut emoliri, quod se velint in rebus foemineis occupare, juxta illud Seneca: *Si te maritum, & virum habere contigerit, cogita. Mulier nunquam in tantam vesaniam debet irrumperere, ut viro contempto nitatur exteriora negotia pertractare, quinimo samina in domesticis muliebribus, viri vero in arduis, & virilibus debent se jugiter exercere.* Quod tamen est contra viros effoeminatos, & contra foeminas præsumptuosas, quæ vestem virilem nituntur induere, in quantum omnia negotia, & regimen etiam domus, & alia quæ viros concernunt, volunt viris postpositis ordinare. Unde proverbium gallicum est de talibus dominabus, quod ipsæ portant brachias domus. Itaque de talibus dominabus quæ viros regunt, & virorum negotia facere volunt, potest dici illud Hier. 31. *Facies Dominus novum super terram, samina circumdabis virum.* Contra illud Apostoli 1. Tim. 2. *Mulierem docere in Ecclesia non permitto, nec dominari in virum.* Et merito, quia foemina non debet esse viri domina, sed ancilla. In cujus signum mulieres Persiæ signum pedis supra caput pro ornatu portant, quod etiam pretiosis lapidibus ornant. Hoc autem faciunt, ut esse subjectas sub virorum pedibus ostendant, juxta illud Gen. 3. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Verba sunt Dei ad mulierem. ¶ Vel dic, quod illud spiritualiter pertinet ad Prælatos, qui viri nomine continentur, quia, scilicet, multi sunt ita hebetes, & effoeminati, quod a foeminabus, id est, a suis subditis se permittunt gubernari, & regi. E contra multæ foeminae, id est, multi subditi tantis superbijis induuntur, quod viros suos, id est, Prælatos gubernare nituntur, & sic viri foemineis, foeminae vero virorum vestibus induuntur. Unde dicitur Esa. 3. *Mulieres dominantes sunt eis.*

¶ Si quis per viam incedens aviculam super pullos inveniret cubantem, non debebat utrumque simul capere, sed matrem captis filijs debebat liberam permittere.

B ¶ Istud exponunt doctores sic. Ajunt enim quod mater ista signat literam sacræ Scripturæ, quæ in multis passibus habet sub se oculos pullos, id est, sensus, & intellectus spirituales absconditos. Igitur nos de matre ista, id est, de historia, vel litera non debemus curare, sed pullos qui subtus latitant, id est, intelligentias spirituales debemus assumere, & tenere, quia, scilicet, non est magna vis de literali historia, tum tamen habeatur spiritualis intelligentia. Aliqui autem literam sectantur, & sic filios dimittere, & matrem retinere conantur contra illud Apostoli Ro. 7. *Non ambulemus in vetustate literæ, sed in novitate spiritus.* ¶ Vel istud potest allegari contra duos, & crudeles, qui non solum

favium in personis, sed etiam in rebus. Sufficere debet eis si pullos nostros, id est, bona possent habere, & sic matrem, id est, personam liberam deberent dimittere, & eam captis hujusmodi filijs non curare. Cujus tamen contrarium multi faciunt, qui, scilicet, & bona rapiunt, & personas premunt, vel affligunt. Unde Job. 24. *Nudos dimittunt homines vestimenta tollentes.* Sequitur *De civitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamavit, & Deus abire inultum non patitur.*

¶ Vel secundum aliquos dic, quod mater ista est carnalis concupiscentia, pulli ejus sunt carnales affectus. Illa ergo est quæ omnino teneri, & eradicari non potest. Veruntamen pulli ejus, scilicet, mali affectione, & consensus tenendi sunt, & reprimendi, & ne ad effectum veniant compescendi. Ista enim est avicula, quæ in nido carnis nostræ cubat. Ista est, quæ Abrahæ sacrificium foedat, & quæ oculos Tobiae excæcat, & offuscat. Ista esse est, quod non permittamus in carne nostra vivere, sufficit tamen, quod pullos ejus possimus per temperantiam retinere. Ad hoc videtur facere illud Lev. 16. quod *mater, & filius non debeant in die eadem immolari*, id est, quod concupiscentia carnis, & ipsius mali actus, non possunt simul per hominem enervari. Hic ponitur Lev. 19. illud: *Non arabis in bove & asino.* Item: *Non indueris vestimento lino lanaque contexto*, sed de hoc habetur supra.

¶ Hic dicitur, quod si quis opprimerit puellam, & clamaverit, dato, quod non audita fuerit ipsa, nullatenus punietur. Si vero non clamaverit, dato, quod audita non fuerit, tunc cum suo oppressore occidetur.

¶ Dic quod clamor est confessio, quæ quandoque non auditur, quando constat in sola cordis contritione, quando autem auditur, constat in verborum prolatione. Istud est ergo verum, quod quodcumque diabolus aliquam puellam, id est, aliquam personam peccato opprimit, tunc verè si per confessionem clamaverit, dato, quod sacerdotem aliquem quæ eam audiret, non invenerit, mortem perpetuam non incurrit. Sufficit n. animæ peccatrici clamor cordis, si non sit sacerdos, qui non audiat verbum oris Ps. 106. *Clamaverunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.* Veruntamen si sit peccato oppressa, & non clamaverit, nec vocem cordis, aut oris contra diabolum oppressorem emisit, tunc una cum dicto suo oppressore in æternum peribit, & c. ¶ Vel dic, quod clamor orationem significat. Quoties ergo diabolus, caro, vel mundus per tentationem, vel tribulationem nos nititur opprimere, & per malum consensum corrumpere, toties debemus ad deum per orationem clamare. Et tunc si devotè clamaverimus, & Dei auxilium imploraverimus, dato, quod nos non exaudiat, & in peccatum labi, & a diabolo corrumpi permittat, punitionem tamen seu damnationem non incurrimus, quia sc. quod in nobis erat, fecimus, sed qui nos exaudiret, non invenimus. Sæpe enim occulta Dei dispensatione agitur, quod homo clamans, & repugnans in peccatum collabi permittatur, ut dum fragilitatem suam exprimendo discit, humilior habeatur. Unde Apostolus Heb. 5. *Cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam.* Ac si diceret, quod filius Dei, id est, justus, & prædestinatus quandoque tentationem, vel peccatum patitur, ut humilis, & obediens effici mereatur.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Non intrabit eunuchus attritis, vel amputatis testiculis

MORALITATUM CAP. X.

In isto 23. capitulo ponuntur quatuor genera personarum, quibus ingressus in Ecclesiam Dei, vel perpetuo, vel ad tempus negabatur: primi sunt, qui in membris generativis erant, vel attriti, vel truncati, sc. eunuchus, vel concisus. Secundi erant illi qui defectum natalium patiebantur, scil. manseres, spurij, & alij de illegitimo matrimonio procreati. Tertij erant Amonites, qui interpretantur populus turbidus, qui, scil. de stirpe Amon filij Loth fuit genitus. Et Moabites, qui interpretantur populus mœroris, qui, scilicet, de genere Moab alterius filij Loth fuit natus. Isti enim duo populi filijs Israel de Ægypto venientibus, & fame, & siti pereuntibus, vel occurrere, vel panem, & aquam concedere noluerunt, sed potius ad maledicendum eis Balaam excitaverunt. ¶ Dicamus ergo allegorice, quod isti primi significant homines ignorantes, & scientificos, qui, scilicet, nesciunt alios prædicando convertere, seu spiritualiter generare. Secundi significant simoniacos, quos non legitimus vir ecclesiæ Christus vel bonus prælatus genuit, vel produxit, sed potius quos adulter diabo-

diabolus, carnis affectus, vel malus Prælatus illegitimus voluit introducere, vel creare. Tertij sunt luxuriosi, qui turbidi sunt populi, in quantum res fœdas, & turbidas solent pro cæteris exercere. Quarti verò sunt avari, qui populi sunt mœroris, in quantum per sollicitudinem, & timorem semper solent in amaritudine cordis præ cæteris peccatoribus vivere, & manere. Igitur ista est veritas, quod Ecclesiam Dei, statum Ecclesiasticum, officia, beneficia Ecclesiæ non debent habere ista quatuor genera peccatorum, scilicet, eunuchi, qui non generant per prædicationem. Illegitime nati, scilicet, simoniaci, qui adulterine procedunt ad promotionem. Amonites, scilicet, luxuriosi, qui sunt populi turbidi per carnis infectionem. Moabites populus mœroris, scilicet, avari, qui semper habent sollicitudinem, mœrorem & desolationem. Tales ergo non debent statum Ecclesiæ ingredi, nec ad beneficia Ecclesiastica promoveri Psal. 94. *Quibus juravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* Isti enim avari, scilicet, filiis Israel, id est, pauperibus in deserto hujus mundi esurientibus cum pane, & aqua, id est, cum elemosynis non occurrunt, sed potius Balaam malum Prophetam, & Ariolum, id est, advocatos, & ballivos contra eos, & ad eorum exhæredationem provocant, & inducunt. Contra quos dicitur Esa. 21. *Qui habitatis terram Austri, occurrite cum panibus fugienti.* § Moyses præcepit populo Israel, quod ipse non abominetur Ægyptum, in qua fuit advena, vel colonus, nec etiam Idumæum, qui de Esau fratre Jacob fuit natus, quia, inquit, *ipse est frater tuus.* Alios vero populo, scilicet, Moabites, & Amonites præcepit abominari, & nullum fœdus voluit cum eis iniri.

¶ Per filios Israel qui de servitute ad libertatem venerant, intelligo eos, qui de paupertate ad divitias ascendunt, per Ægyptios verò intelligo eos, qui ipsos tum erant pauperes aliquoties nutrierunt. Per Idumæum verò fratrem suum, intelligo eos, qui de eorum propria patientia ad paupertatem veniunt. Igitur o ru popule Israel, id est, populus divitum, qui de servitute miseria ad statum prosperitatis venisti, cave ne abomineris Ægyptum, id est, illum rusticum, apud quem advena aliquando fuisti, & à quo nutritus, & beneficiatus dum eras pauper, aliquoties extitisti sed potius ipsum recognoscere, & diligere debes, & ne habeas verecundiam, quia pauperiem habuisti, sed potius, reputa tibi ad gloriam, quod pauperem habes consanguineum, & noli eum contemnere, vel fugere, quamvis nunc sit pauperior, quam prius eum vidisti. Cujus tamen sæpe fit contrarium, quia multi sunt, qui tum ad prosperitatem veniunt, nunquam amplius aliquem pauperem parentem videre volunt, & illos apud quos aliquando egeni fuerant vilipendunt. Unde dicitur Proverbiorum 19. *Frater pauperis hominis oderunt eum.*

¶ Vel dic, quod filij Israel sint religiosi. Idumæi verò & Ægyptii sunt seculares & laici, qui, scilicet, ab ipsis non debent abominari, sed potius in charitate, & benevolentia supportari. Unde Apostol. Rom. 14. *Infirmum in fide suscipite.* Amonites verò & Moabites peccatores, & hæretici dicuntur, & debent perpetuo detestari, nec eorum consortium aliquo modo debent frequentari. § Cum quis nocturno polluebatur somno, vel aliquam immunditiam contrahebat, statim extra castra exire debebat, & in vespere lotus aqua iterum redibat, sicut hic, & supra in multis locis & passibus continetur. ¶ Sic etiam statim quando quis aliquo peccato mortali polluitur, castra paradisi exire per considerationem tenetur, qui statim debet se immundum reputare, & à cohabitatione sanctorum indignum se esse judicare, & à tabernaculis paradisi dignum expelli, & ejici cogitare, quousque, scilicet, aqua compunctionis & confessionis sit lotus, & quousque in ipso vespere venit, id est, quousque ardor concupiscentiæ sit in eo diminutus, tunc enim potest castra mundatus intrare, & de ingressu paradisi sperare Psal. 114. *Ingrederere in requiem meam, quia Dominus benefecit tibi.* ¶ Hic præcipitur, quod filij Israel cum essent in castris deberent habere locum deputatum ad requisita naturæ, scilicet, ad purgandum ventres. Veruntamen semper unum paxillum debebant in baltheo portare, quo debebant terram fodere & stercus quod egerant operire, ne forte posset Dominum, qui castra Israelis circumibat, fœditas offendere, & gravare. ¶ Sic vere loquendo moraliter, homo peccator debet extra castra, id est, extra communionem sanctorum se reputans certo loco, vel coram sacerdote fœditatē suorum vitiorum per confessionem egerere, & paxillo acutæ compunctionis terram humilitatis fodere, & terræ nitentem vilitatis propriæ cogitare & sic per satisfactionem immunditiam vitiorum debet à Dei o-

Petr. Berchorij super Biblia.

culis, qui castra cordis nostri circumit, & considerat contēgere, & ea à punitione suæ justitiæ celare. Tunc enim fœditas peccatorum nostrorum à Dei conspectu tegitur, quando quod per confessionem egestum est per terram, id est, per mortis memoriam, vel per satisfactivam poenitentiam operitur. Terra enim est subjacens humilitas, vel poenitentia gravitas, vel nostra considerata terrestreitas, quæ, scilicet, omnia Dei oculis de nostris peccatis satisfaciunt, & ipsam ne amplius videantur, sepeliunt, atque tegunt Psal. 13. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum &c.* Et sic exponit Stephanus de longo tono in sua postilla. C

¶ Item adhibetur mandatum, ubi dicitur sic: *Non tradas servum Domino suo qui ad te confugit, sed habitabit tecum, & in una urbium tuarum requiescet, nec contristes eum: Nec offeres mercedem prostibuli, nec pretium carnis in domo Dei tui. Vineam proximi tui ingressus, tolle de uvis quantum tibi placuerit, foras autem portare non licebit. Segetem etiam amici tui, si intraveris manu etiam potes terrere, & comedere, falce autem non poteris aliquid diserpere vel auferre.*

¶ Ista possunt applicari ad multa, scilicet, quod cum quis servus diaboli, vel mundi, scilicet, secularis, vel infidelis, ad religiosum, vel fidelem, vel ad fidelem religionem confugerit, utpote quia relicta gentilitate fidelis, vel relicto mundo religiosus factus fuerit, proculdubio talis sic noviter conversus, aut fugiens non exasperandus, nec scandalis aut injurijs molestandus, vel perurbationem & scandalum iterum ad manus Domini sui mundi, vel diaboli reducendus, sed potius supportandus est in una urbium nostrarum, scilicet, in Ecclesia, vel religione pacificè vivere permittendus. Cujus tamen contrarium multi faciunt austeri Prælati in religione, qui subditos suos compellunt præ austeritate sua ad primos dominos suos, scilicet, ad mundum, vel diabolum per apostasiam retroire. Quod etiam faciunt mali Christiani, quia, scilicet, per sua mala exempla scandala quandoque faciunt noviter conversos ad fidem, iterum ad usum gentilitatis redire. Cum tamen dicit Dominus: *Quod si quis scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei quod suspendatur mola asinaria in collo ejus.* &c. Quantum ad illud præceptum de mercede meretricis, vel de pretio carnis non offerendo, potest dici, quod in hoc videtur Dominus dona iniquorum penitus reprobare. Canis enim rapinam significat, meretrix verò luxuriam designat. Ne igitur mala mulier posset dicere, se velle meretricari, ut de lucro oblationem faciat, & ne dicat, homo se velle rapere, ut exinde Deum honoret, vel pauperem enutriet, reprobat Dominus utrumque, scilicet, mercedem meretricis, & pretium rapacitatis, vel canis, Ac si diceret, quod sibi non erat accepta elemosyna, vel oblatio quæ fiebat lucro vel convitio. Non enim sunt facienda mala, ut inde veniant bona: sequitur: *Dona iniquorum non probat altissimus.* De vinea verò intus comedenda, & non extra portanda, potest dici, quod vinea fratris nostri Christi est sacra scriptura, de cujus uvis, id est, de cujus sententiis & doctrinis licitum est cuilibet se satiare, & delectari. Veruntamen non extra portare, hoc est dictum, istas uvas divinarum scripturarum ad exteriora mundi negotia applicare nulli est licitum, vel concessum. Non vult enim Dominus, quod illa quæ ad salutem animarum ordinantur, in sæcularium negotiorum usibus expendantur, vel ob mundi vanitatem studeantur, vel addiscantur, quod est contra illos, qui in mundanis cantilenis, & aliis dictaminibus utuntur sacris verbis. Contra illos etiam, qui ad mundi laudem, & temporalem utilitatem theologiam prædicant seu docent. ¶ De segete verò vicini manu terenda, non falce truncanda, possumus dicere, quod seges vicini est conditio, vel conversatio proximi, quam tunc Prælatus dicitur intrare, quando ipsam incipit visitare, examinare, corrigere, vel punire. Sed revera ipse non debet falcem duram & austeram punitionis statim apponere, imo, per dulces monitiones ipse debet manu tenere, vel fricare, quasi blandiendo, & non exacerbando proximum castigare. Hoc autem intendo in illis qui poenitent, de quorum emendatione Prælati sperant, quia alias si esset obstinatus vel protervus, posset austerè punire, & falce justitiæ segetes vitiorum truncare. Juxta illud Apost. 14. *Mitte falcem tuam & metite, quoniam maturavit messis.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam.

MORALITATUM CAP. XI.

Hic ponitur, quod si quis habeat uxorem &c. quæ propter aliquam fœditatem oculis ipsius displiceret, poterat libellum

bellum repudij sibi dare, & ipsam viro alteri dimittere, & aliam loco ejus pulchriorem accipere. Veruntamen sic erat, quod ipsam sic repudiatam, & sic coram domino vilem factam non poterat amplius rehabere. Nec si vellet, iterum eam recipere licebat. nec sibi eam amplius copulare.

E ¶ Uxor fœda, est sœcularis vita, vel etiam carnis concupiscentia. Uxor verò pulchra, est vita contemplativa, vel pœnitentia. Quia istud est verum, quod quia uxor nostra prima, sc. vita sœcularis, vel concupiscentia carnalis, multas continet in se fœditates, quapropter viris spiritualibus displicet, & eorum offendit multipliciter voluntates. Istis ideò licitum est, talem uxorem repudiare, & dimittere, & ad pulchriorem uxorem, scilicet ad vitam religiosam, & contemplativam evolare. Et Lia lipa, & fœtosa omissa, ad Rachelis connubia transire, & istam fœdam uxorem, sc. carnis concupiscentiam, & sœcularem vitam, alijs viris, sc. sœcularib. dimittere, & quittare. Veruntamen si sit sic, quod ipse postea pœniteat, & quod secunda uxor, sc. pœnitentia, vel religio, quas assumpsit, sibi displiceat, & ad primam uxorem, & vitam, dimissa redire studeat, non poterit, quia nullus illi vitæ, quam dimisit, & quæ coram Deo, & hominibus apparuit sibi fœda, iteratè conjungere se valebit, quia, sc. homini non licet retrocedere, nec ab assumpto arduo proposito retroire, quia sicut dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.*

¶ Vel dic, quod uxor fœda est culpa, & pulchra est gratia. Si igitur pro gratia culpam dimiseris, ipsam amplius recuperare non debes, &c. sicut supra.

¶ Dominus præcepit, quod cum quis uxorem accipiebat, ire ad prælium non debebat, sed cum uxore sua libere quiescebat.

¶ Quod ad hoc potest allegari, quod ille, qui novam uxorem, scilicet, gratiam, vel religionem accipit, à bello, id est, à sœcularium negotiorum tumultu debet cessare, & quieti contemplationis vacare.

¶ Vel dic, e contra quod illi qui uxores accipiunt, & qui in carnis operibus se ingerunt, nunquam ad bellandum contra vitia utiles sunt.

¶ Vel dic, quod uxor est mundi prosperitas, vel etiam carnalis affectio, &c. Sicut dicit Apostolus 1. Cor. 7. *Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, &c.*

¶ Item hic ponitur unum aliud mandatum prohibitivum, ubi dicitur: *Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: Animam enim suam apposuit tibi.*

¶ Illud communiter exponitur per doctores de timore & spe. Timor enim & spes sunt duæ spirituales molæ. Timor mola inferior considerans infernum, quæ est pigra, & immobilis. Spes verò superior considerans paradisum, quæ est mobilis, levis, & agilis. Inter istas n. molas mens nostra volvitur, & molitur, & à fursure, i. à superfuitate criminum expurgatur. Ista ergo duplex mola, sc. spes & timor, non debet impignorari, nec per peccatum usurario diabolo obligari, quia, sc. sine timore mens præsumeret, & sine spe penitus desperaret. Et sic dico, quod utilis est timor, qui tollit vitium præsumptionis, & utilis est spes, quæ tollit vitium desperationis. Prædicatori ergo, vel Prælato videtur ipsa scriptura dicere, quod neutram velit à peccatore tollere, sed potius, quod utramque studeat in eo conservare. Unde dicitur Jud. 1. *Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius.*

F ¶ Vel dic, quod mola superior, quæ tenet farinam ne fursum evolet, significat timorem, qui tenet mentem ne volet præsumendo. Mola verò inferior quæ tenet farinam ne inferius cadat, est ipse quæ tenet mentem, ne in infernum corruat desperando. Neutra ergo istarum molarum est ab homine tollenda, sed utraque in quolibet conservanda, cujus tamen contrarium faciunt adulatores, qui auferunt homini molam timoris dum promittunt impunitatem. Et etiam quidam hæretici desolatores, qui tollunt ab homine molam spei, dum prædicant salutis impossibilitatem, quales etiam fuerunt Novatiani, qui dicebant impossibile esse lapsum post baptismum per pœnitentiam ad eandem gratiam resurgere. ¶ Vel dic, quod mola superior est novum testamentum, inferior antiquum, cujus, sc. utrumque est necessarium, & neutrum per se sufficiens & firmum. ¶ Præcepit Dominus quod cū quis pignus pauperis habebat accipere, domū ejus non debebat intrare, sed quod sibi offerretur pignus debebat expectare. ¶ Istud inveni sic expositum, quia, scilicet, per pignus confessorum confessio intelligitur delictorum, quam cum sacerdos vult accipere, non debet peccatori violentiam facere, sed

potius quod voluntariè pignus offerat expectare, domum conscientie suæ non debet intrare, de peccatis nimis profunde inquirendo, nec circumstantias ignotas investigare, ne, scilicet, ipsum ad similia moveat peccata, quæ non noverat perscrutando. Melius ergo est, quod illud, quod quis nobis offert, expectemus, quam quod nimis profunde indagemus. Unde dicitur Prov. 24. *Non quaras iniquitatem in domo justi.* Multa alia ponuntur hic: sed vide ea Lev. 19. & alibi supra tacta, &c.

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellaverit iudices.

MORALITATUM CAP. XII.

Cum aliquis sine liberis decedebat, frater ipsius debebat uxorem ejus accipere, & semen fratris sui mortui suscitare, Uxor n. ipsa quod generabat, non sibi, sed mortuo fratri suo attribuebatur, ipsiusque adoptivus filius dicebatur, qui in hereditate ipsius succedebat. Si verò ipse frater volebat uxorem fratris sui accipere, vel semen ipsius suscitare, tunc ipsa mulier calceamenta ipsius debebat solvere, & in faciem ejus spueré, & sic licebat ipsi ad viri alterius copulam evolare. ¶ Dic si vis allegorice, quod iste vir primus est Prælatus. Uxor ejus est prælatio, semen ejus sunt subditi, fratres ejus sunt boni fratres & socij. Ista ergo est veritas, quod quando aliquis vir, i. aliquis Prælatus, vel beneficiatus moritur, tunc necesse est, quod uxor ejus viduata Ecclesia, vel prælatio, fratri vel propinquo ipsius, i. alicui, qui sit de gremio, & confraternitate ipsius ipsi adjungatur, & quod non extraneus, sed magis compatriota, confrater, concanonicus vel vicinus ad istius uxoris regimen, & connubium assumatur, à quo, sc. semen fratris, i. subditi, & defuncti, qui cum mortuo commortui erant, in fide, & moribus suscitentur. Quia, scilicet, sicut dicitur in Proverb. 18. *Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma.* Nunquam enim debet extraneus ad aliquam Ecclesiam promoveri, dum tamen in gremio & confraternitate collegij possit aliquis idoneus reperiri. Si vero frater hujusmodi videlicet bonus subditus noluerit uxorem ducere, nec ad prælatum promoveri, si forte non possit tunc ibidem aliquis idoneus reperiri, tunc alius remotior poterit eligi, & assumi. Veruntamen ipsa mulier, id est, Ecclesia, talem se refutantem merito debet contemnere, & conspuere, & eam calceamento privilegiorum nudare, qui, scilicet, semen fratris, id est, subditos defuncti Prælati noluerit suscitare.

¶ Vel dic, quod vir mortuus est malus prælatus, frater ejus vivus est bonus, & gnarus, qui videns fratrem suum, i. prælatum esse mortuum, id est, inscium, ignarum, & propter defectum generationis, id est, prædicationis semine denudatum, debet uxorem ejus, i. Ecclesiam, parochiam, vel diocesim ipsius ibidem prædicando accipere, & negotium pro suo fratre sumere, & semen filiorum novorum ipsi fratri suo mortuo spiritualiter generare. Quod si facere noluerit, calceamenta bonorum temporalium, & subventionem elemosynarum juste poterit ipsa uxor tali fratri, vel proximo, i. tali doctori, vel prædicatori subtrahere, & in ipsius faciem conspuere, i. ipsum publice poterit increpare. ¶ Vel dic, quod primus vir est Moyses, qui de uxore, seu synagoga, seu lege antiqua, liberos, i. homines in gratia constitutos generare non poterit, imò sine tali semine discessit, quia sicut dicit Apostolus Heb. 7. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Quapropter frater ejus Christus uxorem ejus, scilicet synagogam, seu antiquam legem duxit, tenuit, tradidit, exposuit & accepit, dicens illud Matth. 5. *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Et istam uxorem antiquam in novam nuptam suam, i. est, Ecclesiam commutavit, & sic fratri suo Moyse semen, i. filios suscitavit, in quantum multos filios Israel filijs gratiæ confortavit, & fideles, & Catholicos esse fecit. Unde dicitur; *Potens est enim Deus in lapidibus suscitare filios Abrahæ, &c.* ¶ Vel dic, quod Christus fuit primus vir, qui sine liberis, i. fidelibus dicitur discessisse, eo quod paucos fideles legitur, dum viveret, convertisse. Sed revera fratres ejus Apostoli, & prædicatores, uxorem ejus, i. Ecclesiam, & ejus regimen acceperunt, & ipsi fratri suo mortuo, id est, Christo, plurimos genuerunt, illos, scilicet, quos ad fidem, & ad justitiam converterunt. ¶ In isto capitulo præcepit Dominus, quod os bovis triturantis in area messis alicujus non debeat allegari. *Non alligabo, inquit, os bovis triturantis in area.* Unde videtur ex scriptura supponere, quod in illis partibus non cum flagellis, sed cum animalibus segetes triturabant.

¶ Ista videtur Apostolus de prædicatorib. exponere, qui scilicet,

licet, est quasi bos in arca Domini pro segere fidelium trituran-
da, & verbis, & increpationibus corrigenda, & à paleis, id est, à
vitiis segreganda, quia revera talis non debet os alligatum habe-
re, ne aliquid comedat. Sed potius licitum est, & iustum, ut os
liberum habeat, id est, ut ab illis quibus prædicat, victum, & sti-
pendia vitæ (teste Paulo Apostolo) sumat qui dicit 1. Tim. 5. *di-
gnus est operarius mercede sua.* 1. Cor. 9. *Nullus tenetur proprijs stipen-
dijs militare.* Et: *Qui servit altari, debet vivere de altari.* Et: *Non ma-
gnū est, si is qui spiritualia seminat, temporalia & necessaria sibi metat.*

¶ Vel istud potest generaliter allegari de quolibet servitore,
vel operario, cui, scilicet, est in necessariis providendum, & in
rationalibus stipendiis compensandum.

§ Hic etiam ponitur, quod cum quis per iudicem ad verbera
condemnandus erat, numerus plagarum ad quadragenarium nu-
merum attingere non debebat 2. Cor. 11. De quo etiam dicit A-
postolus; quod *quingies quadragenas plagas, una tamen minus acce-
perat*, quia, scilicet, quod una de quadraginta sola deficeret, suffi-
ciebat. Quod allegari potest, quod nunquam est crudeliter con-
tra hominem procedendum, sed quod semper consideranda est
natura, & ei compatiendum.

Capitulum Vigesimo octavum. Textus. Si autem audieris
vocem Domini Dei tui.

MORALITATUM CAP. XIII.

Hic consequenter ponitur de altari, de lapidibus informi-
bus ædificando, de hoc vide Jos. 8. Item de benedictioni-
bus, & maledictionibus imprecandis, Circa hoc adverte, quod
hic imprecantur aliquæ benedictiones legem servantibus, & a-
liquæ maledictiones legem non servantibus. Item sciendum,
quod aliquæ tribus Israel reputabuntur ignobiles, quia descen-
derant de ancillis &c. Veruntamen (ut ponit Comestor) & Ru-
ben, & Zabulon quamquam erant de liberis uxoribus etiam, ta-
men quandoq; inter ignobiles habebantur. Ruben autem quia
cubile patris fœdaverat, & Zabulon quia ultimus Lyæ fuerat. I-
sta igitur fuit veritas quod tribus nobiliores constitutæ sunt su-
per montem Garizim, quod interpretatur divisio, ut factores
legis benedicerent. Ignobiles steterunt super montem Ebal, ut
legis transgressores maledicerent.

B ¶ In quibus moraliter notari potest, quod nobilius officium
est benedicere, quam maledicere, & quod viri spirituales, & no-
biles, & prædicatores, & qui sunt spirituales iudices, magis stu-
dent subditos suos ad observantiam divinæ legis inducere pro-
mittendo, & alliciendo amore, & spe præmij, quam comminan-
do timore supplicij. Econtra verò ignobiles tribus, id est, iudices
temporales magis ad hoc nituntur subditos compellere, & à ma-
lo coercere maledictione, quam benedictione, poena quam gra-
tia, timore, quam amore. Boni ergo stant in monte Garizim, qui
interpretatur divisio, quia, scilicet, isti à mundi tumultibus, vitiis
& concupiscentiis se dividunt. Mali vero stant in monte Ebal,
qui interpretatur vorago, quia per avaritiam omnia vorant, &
consumunt, quia isti scilicet, ballivi, & iudices sæculares, qui a-
lios compellunt ad bonum, hoc solum faciunt ad denotandum,
& ad emendum, & ad lucra temporalia emungendum. Unde
Deut. 32. *Devorabunt eum morsu amarissimo.*

Ex Capitulo vigesimo octavo. Textus. Percutiat te Domi-
nus egestate, febre & frigore.

MORALITATUM CAP. XIV.

Inter malas imprecationes seu maledictiones, quæ filiis Israel
nisi legem servaverint, promittuntur, dicitur sic: Percutiat
te Dominus egestate, frigore, febre & ardore, corrupto aere, &
rubigine. Sit coelum, quod supra te est æneum, & terra quam
calcas ferrea. Det Dominus terræ tuæ pulvereum de coelo, de-
scendat super te cinis, tradat te Dominus corruentem ante ho-
stes tuos. Per viam unam ingredieris ad eos, & per septem fugi-
as, omni tempore calumniam sustineas, nec habeas, qui liberet
te. Uxorem accipias, & alius dormiet cum ea. Domum ædifices.
& alius habitet in ea. Vineam plantes, & non vindemies eam, se-
mentem multum jacies in terra, & modicum congregabis. Oli-
vas habebis, & non ungeris oleo. Advena qui tecum versatur in
terra ascendet super te, & erit sublimior, tu autem descendes, &
eris inferior. Istæ, & multæ aliæ maledictiones imprecantur hic
malè servantibus legem Dei, § Sic revera hodie partim spiritua-
liter, partim literaliter intellectæ, istæ maledictiones imprecan-
tur illis, qui mandata Domini vilipendunt, quia pro certo

Petr. Berchorij super Biblia.

sicut videmus isti percutiuntur egestate, & fame avaritiæ, febre
malæ concupiscentiæ, frigore indevotionis & desidiæ, ardore
immunditiæ & iracundiæ, rubigine invidiæ, & ideo ipsum cœ-
lum æneū, & terram ferream, & pluviam pulveream habent, quia
coelum efficitur eis æreum, id est, durum, & nullius influentiæ e-
missivum, & terra etiam ipsis efficitur ferrea, & inutilis, sterilis
atque sicca. Aer etiam efficitur pulvereus, id est, siccus, turbi-
neus, & ventosus, & sic habent pulverem pro pluvia, siccitatem
pro humiditate, paupertatem pro opulentia. Quia pro certo
dum peccatores ab observantia legis, & mandatorum se retra-
hant, omnia bona temporalia eis deficiunt. Nec à cœlo influen-
tia, nec ab aere pluvia, nec à terra fructuum copia, sicut esset
necesse, proveniunt. Unde Hier. 3. *Polluisti terram in fornicationi-
bus tuis. Ideo prohibita sunt stella pluviarum, & serotinus imber non fuit,*
& sic sequitur, quod illi, qui habent olivas, non unguuntur oleo,
illi qui multum frumentum in terra jaciunt, parum recolligunt,
illi qui habent uxores, vituperia incurrunt. Sic etiam fit, quod
tales à suis hostibus ad literam suppeditantur, & ipsis depaupe-
ratis, advenæ, qui sunt cum eis, scilicet, usurarii, & extranei de
bonis eorum ditantur. Quia breviter concludendo, peccata no-
stra causa sunt quare paupertates, lites, guerras, & vituperia in-
currimus, & totum fit pro eo, quod divinæ legis mandata non
custodimus Hier. 5. *Iniquitates vestre declinaverunt hic, & peccata
vestra prohibuerunt bonū à vobis, quia inventi sunt in populo meo impij.*

¶ Ista possunt moraliter, & allegoricè allegari contra illos
malos ecclesiasticos, qui cum sint filij Israel, id est, Deum per fi-
dem, & scientiam clarè videntes, & hæreditatem Ecclesiæ tan-
quam filij legitimi possidentes, ipsi tamen legem, & mandata
Dei non custodiunt, quapropter multa mala temporalia, spiri-
tualia incurrunt. Et inde est, quod isti hodie patiuntur esuriem
avaritiæ, febrem concupiscentiæ &c. sicut supra. Et ideo fit, **D**
quod coelum, quod super ipsos est, est æreum, id est, superiores
sui, scilicet, principes & prælati, sunt eis duri, & crudeles, & clamo-
rosi pariter, & brigoli. terra etiam quam calcant, est ferrea, quia,
scilicet, inferior populus qui per terram intelligitur, est ei durus,
indevotus, ferreus, & austerus, & quod plus est, isti recipiunt
pulverem pro pluvia, id est, temporalia quæ sunt hic pulvis ante
faciem venti, recipiunt pro cœlesti gratia, terrena exspectant,
vel acceptant pro spirituali influentia, & pro æterna gloria. Fi-
naliter de cœlo descendet super eos cinis, id est, inferni ardor, &
incendium. Ista enim pro dolor se habent per ordinem, quia,
scilicet, legem Dei non custodimus. Ideò multa vitia incurri-
mus, crudeles & malos superiores, & rebelles inferiores inveni-
mus, & quod deterius est, spiritualia cum terrenis, æterna cum
temporalibus commutamus. Ecce igitur, quod jam ante hostes
nostros, scilicet, diabolus, carnem, & mundum, spiritualiter
corruimus, & quanquam per unam viam, scilicet, per gratiam,
vel baptismum, vel per poenitentiam contra eos veniamus, ip-
sos tamen non vincimus, imò eos per septem vias, id est, per
septem mortalia vitia fugientes, coram eis succumbimus, &
perimus. Ita quod jam de nobis potest diabolo dici illud, quod
ponitur in capitulo præcedenti: *Per viam unam venient contra te,
& per septem fugiens à facie tua.* Et breviter omni die patimur ca-
lumniam & à spiritualibus, & temporalibus inimicis, & nullus
est qui liberet nos. Qui ad literam, domos nostras, vineas & ar-
menta, & boves, & asinos sæculares rapiunt, uxores nostras, i.
Ecclesiam, & beneficia alieni, id est, ambitiosi & simoniaci au-
ferunt nobis, & cum eis dormiunt, & advenæ qui nobiscum con-
versantur, id est, laici minoris status homines super caput no-
strum ascendunt, & nos sibi subjiciunt, & submittunt, quæ, sci-
licet, omnia peccata nostra faciunt. Unde Ezech. 23. *scelus tuum
& fornicationes tuæ fecerunt tibi hoc.* ¶ Vel dic alio modo, quod jam
in Ecclesia coelum, id est, Deus noster est æreus, id est, durus &
siccus per suæ gratiæ subtractionem. Terra, id est, populi subdi-
ti videntur ferrei, per obstinationem, & indevotionem. Pluvia, **E**
id est, doctrina videtur pulvereæ & cinereæ, per avaritiæ finalem
intentionem. Scientiæ enim, & doctrinæ Ecclesiæ quæ per plu-
viam designantur, pulvereæ sunt, in quantum, scilicet, ad ag-
gregandum pulverem divitiarum ordinantur, ut patet de scien-
tiis civilibus & mundanis. Ita quod Ecclesia jam potest dicere
illud Job. 7. *Ecce nunc in pulvere dormio.* ¶ Vel etiam per pulve-
rem accipere possumus bona temporalia, quia, scilicet, ita est,
quod tota pluvia, id est, tota consolatio nostra est in pulvere ac-
quirendo, & terrenorum cinere colligendo Ezech. 56. *Serpenti pul-
vis panis ejus.* Quid plura? jam videmus, quod in Ecclesia præ-
dica-

dicatores multum semen bonæ doctrinæ seminant, parum tamen de fructu salutis animarum reportant. Multas habet Ecclesia olivas & vineas, id est, multos divites pingues, qui tamen oleum elemosynarum, & vinum consolationum aliis non destillant. Unde Abac. 4. *Non eris germen in vineis. Mentietur opus olive, & arva non afferent cibum.*

Moralitatum libri Deuteronomij finis.

MORALITATUM LIBER SEX- tus super librum Josue.

Capitulum secundum. Textus. Misit igitur Josue filius Nun & Sethim, duos viros exploratores.

MORALITATUM CAP. I.

Cum mortuo Moyse, Josue factus princeps populi Israelitici populum per Jordanem vellet traducere in terram promissionis, & ante omnia proponeret civitatem Hiericho destruere, misit illuc certos exploratores. Qui cum à rege civitatis quærentur ad mortem, Raab meretrix in domo recepit, & sub stipula lini ipsos in solario abscondit, & sic investigantes illius, & ipsos fugisse dissimulans, ipsos persequi persuasit. Quibus factis exploratores montana ascenderunt, & ibi triduo steterunt, & tandem redeuntibus aliis persecutoribus, & non invenientibus eos, ipsi ad Josue sine periculo redierunt. Unde quia Raab istos salvaverat, signum sibi dederunt, quod quando caperetur civitas, funiculum coccineum in fenestra domus suæ poneret, & secum familiam & amicos aggregaret, & sic se & suos à periculo liberaret. Quod utique factum est. Quia sicut dicitur Josue. 6. Cum caperetur civitas, viso fune ad fenestram ejus pendente, non fuit combusta, sed ipsa cum amicis fuit liberata, & ad Dei populum in perpetuum aggregata.

¶ Allegorice Moyse significat legem, Josue Jesum: Hiericho quæ interpretatur luna, significat defectibilem mundum. Exploratores prædicatores, Jordanis baptismum. Terra promissionis paradisum. Raab verò meretrix est anima, vel gentilitas peccatrix. Funis verò coccineus, significat passionem Christi, vel ejus sanguinem rubicundum. Dico ergo, quod Moyse mortuo, id est, lege cessante, Josue filius Nun, id est, Jesus filius Dei patris regimen populi Israelitici, id est, populi fidelium assumpsit. Quem, scilicet, per fluvium Jordanis, id est, per baptismum in terram promissionis, id est, in paradisum traducere destinavit. Verumtamen quia prophana civitas Hiericho, id est, mundus & malorum hominum congeries, isti fideli populo dabat impedimentum, voluit ante omnia civitatem istam tollere, congeriem malorum destruere, & sic eos quantum adesse infidelitatis & peccati penitus extirpare, unde in Prov. 12. *Verte impius, & non erunt.* Et idem exploratores istius civitatis, id est, Apostolos, & prædicatores misit, quod Raab meretrix, id est, gentilitas per credulitatem, & fidem suscepit, & eos, id est, ipsorum doctrinam sub stipula lini, id est, sub cordis humilitate celavit, & tandem quia istos receperat, & eis dederat, funem rubeum, id est, memoriam sanguinis, & passionis Christi in fenestra cordis sui suspendens, se & suos ab æternæ damnationis interitu liberavit. Exo. 12. *Non sine percussore ingredi viso sanguine in superliminari domos lade.* Isti tres exploratores, id est, sancti prædicatores à speculatoribus, id est, à dæmonibus & tyrannis liberati, & salvati fuerunt, dum montana, id est, vitæ contemplativa eminentiam ascenderunt, & dum ibi per tres dies, id est, per tria religionis vota contra triplicem mundi concupiscentiam permanferunt, quia revera prædicator, vel religiosus ab hostibus spiritualibus eripitur, cum per tria vota religionis ad montem perfectionis elevatur. Ideo benedicatur Gen. 19. *Non maneat in omni circa regione, sed in monte salvum te fac.*

¶ Vel dic moraliter, quod dum Jesus salvator noster civitatem diaboli, & congeriem vitiorum vult in nobis destruere, & per Jordanem, id est, per fluvium lacrymarum nos ad terram promissionis, id est, ad contemplationem paradisi traducere, solet prius exploratores, id est, bonas inspirationes ad civitatem cordis mittere. Hos ergo quando Raab meretrix, id est, voluntas peccatrix recipit, & sub stipula lini, id est, sub humilitate, & puritate custodit, & ad montana contemplationis transmittit, & ibi per tres dies, id est, in fide, spe & charitate ipsos manere præcipit, satellites regis Hiericho, id est, motus malos, & tentationes qui istos bonos exploratores, id est, bonas affectiones, & inspirationes occidere quærunt, cautela salubri deducit. Quapropter ista tandem ostenso fune coccineo, seu ru-

beo, id est, recordato divinæ passionis mysterio, seipsam à morte poenæ, & culpæ defendit, & civitas Hiericho, in qua ipsa manserat, id est, vitiorum congeries, Dei virtute destruitur, atque perit. unde Apostolus Heb. 11. *Eide Raab meretrix non perijt, suscipiens exploratores cum pace &c.*

Capitulum tertium. Textus. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra.

MORALITATUM CAP. II.

Ad hoc quod filii Israel terram promissionis intrarent, Jordanem fluvium necessario transire habuerunt, sed sic virtute divina factum est, quod cum sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pedes suos mererunt in alveo, ipsa aqua siccata est per transversum, retrocesseruntque aquæ superiores, & à fluxu steterunt. Aquæ verò inferiores in mare mortuum descenderunt. ¶ Fluvius Jordanis qui interpretatur rivus iudicii, significat religionis, vel Ecclesiæ statum, in quo quilibet tenetur seipsum tanquam in rivo purificare, & tanquam in iudicio examinare, & ad poenitentiam condemnare. Apostolus 1. Cor. 11. *Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique judicemur.* Sic ergo fit, quod filii Israel religiosi & clerici, qui Dei patris spirituales iunt filii, qui in terram promissionis, id est, in paradisum transire volunt, & ideo per Jordanem religionis transeunt, & per siccitatem poenitentiae, vestigia sacerdotum, id est, sanctorum patrum, qui arcam fidei catholicæ detulerunt sequentes, divinæ providentiæ se committunt. Sed pro certo ista est veritas, quod cum isto flumine, id est, Ecclesia vel religione sint multæ aquæ, id est, multæ personæ, quia sicut dicitur Apoc. 18. *Aqua multa, sunt populi multi,* quidam scilicet superiores, id est, boni & iusti, quidam inferiores, id est, mali, sic fit, quod superiores, & iusti, dum in isto flumine, in fluxu, scilicet, mortalis vitæ stant, in seipsis retrocedunt, & manent, & fluxum malorum suorum appetitum cohibent, & refrænant, & sic in dulcedine devotionis, & gratiæ temperant. Psalm 114. *Jordanis conversus est retrorsum.* Inferiores vero aquæ, id est, mali, & carnales religiosi & clerici non solent stare, sed fluere, & fluxui suorum desideriorum non resistere, sed obedire, & ideo ad mare mortuum, id est, ad amaritudinem peccati, & inferni solent descendere, & ibidem corde, & corpore declinare. Unde Ezech. 47. *Aqua ista aqua egrediuntur ad rivulos Zabul orientali, & ascendunt ad plana deserti intrabunt mare.* ¶ Vel dic, quod Jordanis significat fluxibilitatem hujus mortalis vitæ, vel etiam istum mundum, in quo sunt duo genera aquarum, scilicet, sæcularium populorum, quidam videlicet superiores boni. Alii inferiores carnales, & mali. Primi igitur sunt boni activi, qui stant, & in bono perseverant, & gratiæ dulcedinem in se servant. Secundi sunt carnales, & mali, qui ad mare peccati, & tandem inferni defluunt, & declinant. Sed pro certo sacerdotes virtute arcæ fœderis quam portant, id est, sancti patres virtutes sanctæ fidei, & regulæ quam observant, nec non filii Israel, id est, boni religiosi & clerici, qui post eos sub eadem professione perambulant inter istas duas aquas, id est, inter bonos, & malos sæculares mirabili distinctione, per siccitatem religionis vel poenitentiae, seu etiam paupertatis siccitatem transeunt, & pedes suarum affectionum in isto mundi flumine per aquam, id est, malam complacentiam non immergunt, sed ad terram promissionis, id est, ad vitam spiritualem, & æternam sicco vestigio ultra protendunt. Unde dicitur Exod. 14. *Divisa est aqua, & ingressi sunt filii Israel per medium siccæ maris, eratque aqua quasi murus à dextris & à sinistris.* ¶ Vel dic, quod Jordanis rivus diem iudicii significabat, ubi pro certo arca testamenti Christus mirabilem divisionem faciet, & distinctionem inter aquas superiores, & inferiores, id est, inter bonos, & malos, quia, scilicet, alios faciet sursum cum angelis in gloria stare, alios verò faciet in amaritudinem inferni descendere. Et bonos servabit, ne defluant, malos verò compellet ut corruant. Unde tunc poterit Dominus dicere populo iusto, & populi peccatori illud Deut. 28. *Ipse ascendet super te, & eris superior, tu autem descendes, & eris inferior.* ¶ Vel dic, quod Jordanis significat baptismum, per quem, scilicet, necesse habent transire, qui terram paradisi cupiunt possidere. Sed verè de aquis fluminis, id est, de istis qui baptizantur in baptismi flumine, boni & electi, dulcedinem gratiæ custodiunt, reprobi verò in amaritudinem peccati transeunt, ita quod illi tanquam superiores stant in gratia, mali verò sicut inferiores descendunt ad maris naufragia, hoc est, ad mundi delectabilis, & ad vitiorum flagitia, & finaliter ad inferni ama-

ni amaritudinem, & supplicia. Allega ut supra. ¶ Vel si vis dic, quod dum sacerdotes id est, viri Ecclesiastici, & praelati sub arca testamenti Christo per devotionem, & orationem assistunt, populi subditorum aquarum fluxus, & sæculi periculum non incurrunt. Sed dum isti de fluvio exeunt, tunc aqua ista ad cursum communem, & solitum revertuntur, quæ per eorum penitentiam arcebantur. Multum enim proficit præsentia bonorum in statu periculi. Ipsorum enim meritis quandoque prohibentur aquæ tentationum, & tribulationum qui si præsentibus non fuerint, statim fluent.

Capitulum quartum. Textus. Quibus transgressis, dixit Dominus Josuæ: Elige duodecim viros.

MORALITATUM CAP. III.

Elij Israel transacto Jordane ad terram promissionis procedentes, Ruben, Gad, & Manasses, sicut promiserant processerunt, ipsi vero filij Israel duodecim lapides de medio alvei per duodecim viros singulorum tribuum sustulerunt, & in loco castrorum deposuerunt, & ibi in signum siccati Jordanis, & facti miraculi constituerunt, & alios duodecim lapides loco istorum in loco ubi sacerdotes cum arca steterant, transeunte populo ad perpetuam rei memoriam posuerunt. Tandem vero sicut hic dicitur cap. sequenti, lapides cultris circumcisi fuerunt, & pascha celebraverunt. Omnes enim qui in deserto nati fuerunt, incircumcisi erant, & propter hoc ante terræ promissionis obtentum, & post Jordanis transitum à Josue circumcisi fuerunt. ¶ Ista ponuntur à sanctis doctoribus allegorice sic. Ruben qui interpretatur videns filium. Gad qui interpretatur accinctus. Manasses qui interpretatur oblivio significant patres sanctos novi testamenti, & veteris, quia scilicet, viderunt filium Dei per fidem & contemplationem, accincti fuerunt per obedientiam & boni operis executionem, obliti, scilicet, mundi per temporalium contemptum & abdicationem Psal. 44. *Obliviscere populum tuum & domum patris tui.* Isti sunt igitur qui armati virtutibus filios Israel, i. fideles Christianos ad terram promissionis, id est, ad cæli gloriam præcesserunt, & viam salutis alijs ostenderunt. Unde isti sunt qui dixerunt Num. 23. *Nos etiam armati, & accincti pergemus ad bellum ante filios Israel, donec introducamus eos in loca sua.* Duodecim vero lapides significant duodecim fidei articulos de alveo sacre scripturæ assumptos, qui pro tanto lapides dicuntur, quia ex ipsis tota fidei machina fabricatur, & super ipsis structura virtutum omnium tanquam super fundamenta solida situatur. *Vnde ista civitas quæ habebat duodecim portas, quæ constant ex duodecim lapidibus pretiosis, & nomina duodecim Apostolorum in eis scripta erant, ut dicitur Apoc. 21.* Lapidibus alij duodecim loco istorum in fluvio repositi, significant doctorum fidelium expositiones, & libros sacre scripturæ fluvio fidei additos & adjunctos. Dico igitur, quod transacto Jordane, id est, recepto baptismo, si terram promissionis, id est, paradysum acquirere volumus, necesse est quod Ruben, Gad, & Manasses, i. patres sanctos, & bonos praelatos prædecessores habeamus, & quod eorum exempla, vitam & vestigia retineamus: nec non quod duodecim lapides, id est, duodecim fidei articulos, quos scilicet, duodecim viri, id est, duodecim Apostoli de scripturarum alveo extraxerunt, fide & opera assumamus, & quod nos ipsos cultris lapideis, i. duris penitentiarum operibus à vitijs circumcidamus, & oportet quod pascha Eucharistiæ, i. corporis Christi assumptionem loco & tempore celebremus. Sic enim terram istam obtinere poterimus, & à Josue, i. Jesu salvatore possessionem cælestis gloriæ capere Deuter. 3. *Jordanem transibitis, & possidebitis terram egregiam.*

¶ Vel dic moraliter, quod ad hoc, quod homo ad terram promissionis, i. ad vitam spiritualem transacto Jordane, i. contempto sæculo perveniat necesse est, quod duodecim articulos fidei credat, & quod per continentiam carnem circumcidat, & pascha, in sacramenta altaris celebret & assumat.

Capitulum quintum. Textus. Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum.

MORALITATUM CAP. IV.

De populo, quomodo, ubi de fructibus terræ comederunt, manna eisdem defecit &c. Vide supra Exo. 16. ubi exposui. Et quod hic agitur de celebratione paschæ vide supra Num. 9. Ubi de quadruplici pascha invenies. Hic habes, quod cum Josue vidisset angelum evaginato gladio, ipsum esse angelum

non recognovit statim, imo an noster, an adversariorum esset, primitus inquisivit, Qui statim se esse principem exercitus Domini asseruit, & calceamenta de pedibus solvi jussit, dicens: Solve calceamenta de pedibus tuis, locus in quo stas, sanctus est.

¶ Sic vere quando aliquis angelus, i. aliqua affectio, cogitatio vel inspiratio nobis de novo apparet, non statim debemus sibi credere, nec ipsam recipere, sed potius ipsam debemus examinare, & discutere, ne forte angelus Sathan in angelum lucis, id est, ne forte mala imaginatio in bonam se studuerit transformare. Sibi igitur dicendum est an noster es an adversariorum? &c. Et si nobis innotuerit, quod angelus domini fuerit, & sancta cogitatio vel sanctum propositum, sic statim debemus eis obedire, & calceamenta vitiorum & carnalium affectionum à pedibus abdicare, unde dicitur I. Joa. 4. *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sunt.*

¶ Vel dic quod angelus est noster amicus, qui pro certo statim non est ad amicitiam recipiendus, sed ante omnia examinandus, & probandus, & ne forte adversarius sub amici specie recipiatur, ante omnia est perscrutandus, unde dicitur Eccl. 9. *Si habes amicum, in tentatione posside eum, & non facile credas te ipsum sibi.*

¶ Hic vir dicitur, quod cum gustassent filij Israel de fructibus terræ manna defecit, inveni notatum per magistrum Stephanum de Longotono, quod filij Israel triplici cibo usi sunt, scilicet, farina conspersa in exitu de Ægypto Exod. 12. Item manna de cælo descendente Ex. 16. Item de fructibus terræ promissionis in deserti termino, de quo hic.

¶ Sic vere boni generaliter utuntur triplici cibo scientiæ, & primo farina sublata de Ægypto, hoc est scientia philosophica, quæ ab ipsis Ægyptijs, id est, ab ipsis paganis philosophicis est inventa, & de Ægypto, i. de mundo ad nos translata. Manna in deserto hoc est scientia theologica, quæ de cælo fuit derivata & inspirata. Item fructus terræ promissionis, hoc est scientia beatifica, quæ scilicet, habetur in terra promissionis, id est paradiso. Isti ergo sunt tres panes, de quibus dicere possumus amico nostro Christo illud Luc. 11. *Amice, accomoda mihi tres panes.* **E** Manna enim, prout ait, propriè sacram scripturam significat, quia sicut ille *cibus omnem saporem habebat*, ut dicitur Sap. 16. Sic scriptura omnem virtutem contra peccatum continet atque servat. Unde si avarus es, lege Prov. 3. *De substantia tua da pauperibus.* Si luxuriosus, lege Lucæ 12. *Sint lumbi vestri præcincti.* Si iracundus es, lege Psalm. 36. *Desine ab ira, & dimitte furorem.* Si mendax, Eccl. 7. *Noli mentiri omne mendacium.* Si superbus, lege Eccles. 3. *Quando major es, humilia te in omnibus.* Et sic de alijs, quia breviter illud manna in omnem saporem vertitur, in quantum in ipsa contra omnia peccata remedium invenitur. Unde dicitur Sap. 7. *Habens omnem virtutem, & omnia prospiciens.* Vel dic, quod isti tres sibi significant penitentiam, gratiam & gloriam. Penitentia enim est sicut farina, quæ aqua lacrymarum aspergitur quando primum de Ægypto, i. de peccato exitur Psalm. 41. *Fuerunt mihi lacryme meae panes die ac nocte.* Gratia vero est manna, quæ de cælo mittitur, dum in hoc deserto vivimus. Unde Sap. 16. *Panem de cælo præstitisti eis, &c.* Gloria vero est fructus terræ, qui in terra promissionis, i. in paradiso gustatur, & comeditur, de quo dicitur Luc. 14. *Beatus qui manducat panem in regno calorum.*

Capitulum sextum. Textus. Hiericho autem clausa erat timore filiorum Israel.

MORALITATUM CAP. V.

Dominus volens civitatem Hiericho destruere, præcepit Josuæ, quod arca Domini tolleretur, sacerdotibusque eam portantibus civitas septem diebus & voce submissa, & tacite à populo circumiretur. In die vero septimo civitatem septem vicibus circumirent, & septem tubis fortiter clangerent, & alta voce omnes pariter ulularent, & promisit, quod sic muri Hiericho funditus corruerent, & civitatem delerent, & ipsam igne comburerent, & in cinerem commutarent. Præcepit etiam Dominus quod nullus aliquid de bonis civitatis sibi acciperet, sed potius omnia anathematizaret, & respueret, sed aurum, & argentum, & æs illius civitatis in thesauros domini consecraret, quæ tamen prius igne detegeret & purgaret. Mandavit etiam, quod illa civitas amplius non reedificaretur, atque maledictionem subjungens, nuntiavit, quod si quis eam reedificare præsumeret in primogenito suo fundamenta ejus jaceret, & in novissimo liberorum portæ ipsius complerentur 3. Regum. 16. Quod

ad literam factum est, quia dum Ahiel civitatem istam readificavit, fundamentum ejus ponendo primogenitum suum perdidit, & dum valvam in portis poneret, novissimum liberorum amisit.

¶ Moraliter Hiericho, quæ interpretatur luna, significat illam diaboli civitatem, & ipsius habitaculum spirituale, quod sibi construitur in conscientia peccatorum, hoc est dictum, congeriem vitiorum, in qua, scilicet, diabolus ponit vitia sicut cives, ponit malas excusationes sicut muros. Ponit malos appetitus sensuum sicut portas, quæ scilicet, proprie Hiericho dicitur, eo quod ad modum lunæ eclipsin & defectum luminis gratiæ sæpe patitur, & eo quod per ignorantiam multoties obfcuratur. Unde dicitur Ezechiel. 24. *Va civitati sanguinum olla, cujus rubigo in ea.* Ista est igitur nefanda civitas, quam Dominus mandat omnino destrui, & quam non vult perpetuo readificari. Et ideo ante omnia necesse est, si ipsam volumus destruere, ut eam per septem dies circumeamus, id est, quod per Jordannem septem mortalium peccatorum, ipsam conscientiam vel animæ civitatem considerando secrete videamus, & quod in isto circuitu nostro aram Domini, id est, charitatem vel gratiam, vel etiam spem veniæ deferamus. Unde Esa. 23. *Surge, circumi civitatem meretrix oblivioni tradita.* Quod cum factum fuerit, necesse est ut septemplici tuba, id est, septemplici gemitu pro ipsis septem mortalibus peccatis personemus, & quod confessionem vocaliter ululemus, & quod tandem muris, id est, omnibus excusationibus vitiorum corrueantibus, & cessantibus, ipsam civitatem impiæ voluntatis, per satisfactionem penitus destruamus, & igne pœnitentiæ comburamus, & in cineribus redigamus, id est, quod nos convertendos in cinerem cogitemus. Unde Job. 42. *Ipsa me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla*

G *& cinere.* Et quod etiam per recidivum peccati ipsam nunquam amplius reparemus. Qui enim istam civitatem, id est, ipsam vitiorum congeriem in se ipso recidivando reparat, grave salarium inde reportat, quod videlicet primogenitum suum, id est, corpus & ultimo genitum, scilicet, spiritum damnat. Unde Isa. 25. *Non sit ultra civitas, & in æternum non readificetur.* ¶ Vel dic, quod primogenitus est gratia baptismalis, ultimogenitus est ultimum remedium, id est, pœnitentia, utramque igitur homo perdit, dum civitatem Hiericho, id est, vitiorum congeriem readificare intendit. ¶ Vel dic, quod illius civitatis diabolica, scilicet congeries vitiorum vel conversationis mundanæ fundamentum est mala intentio, vel mali operis inceptio. Edificatio vero portarum est operis consummatio. Cum igitur homo habet duos liberos, scilicet, gratiam primogenitum, & pœnitentiam ultimum, constat quod gratia tunc amittitur, quando civitas diaboli, id est, congeries vitiorum concipitur, ultimo genitus vero, id est, pœnitentia tunc moritur, quando cum obstinatione vitia consumuntur. ¶ Vel dic allegorice, quod Hiericho est mundus, qui fluit & refluit sicut luna. Istum igitur voluit Dominus quantum ad malas suas conditiones destruere, & ideo populum cum ara, id est, subditos & prælatos præcepit per considerationem circa civitatem istam & malas conditiones ipsius circumire. Unde in Cant. 3. *Surgam, & circumibo civitatem.* Et tubicines etiam, id est, prædicatores & sanctos ordinavit contra eam ptoclamare, quorum clamor, oratio & prædicatio muros id est, philosophos & mundi defensores facit quandoque corrui, & eos convertendo cadere, & sic facimus populos subditorum contra civitatem istam, id est, contra mundum & mundi vitia prævalere. Ista igitur est civitas cujus bona non sunt concupiscenda, nec à filiis Israel, id est, à viris Ecclesiasticis & Christianis affectanda, sed potius anathematizanda & detestanda, nec etiam ipsa civitas, id est, ipsa mundana vita, cum destructa est, amplius reparanda. Psal. 28. *Destrues illos, & non edificabis eos.* Qui enim civitatem Hiericho, id est, sæcularem cultum in Ecclesia readificat, primogenitum, scilicet, naturam & novissimum librorum suorum, id est, gratiam perdit spiritualiter & necat. ¶ Adverte tamen quod aurum & argentum, ferrum & æs, quæ inventa sunt in civitate non sunt repudiata, sed in thesauris domini consecrata, quia, scilicet, aurum philosophicæ sapientiæ, argentum eloquentiæ, ferrum & æs civilis seu terrenæ scientiæ, non ex toto repudiantur. Veruntamen in thesauris Domini consecrari jubentur, quod fit quando istæ scientiæ ad Dei laudem & gloriam ordinantur, & ad regimen Ecclesiæ vel ad animarum salutem spiritualiter reducuntur, & quando à vanitate & inani gloria, quæ talibus annexa est, igne

Spiritus sancti expiantur. Unde Eccl. 28. *Argentum tuum & aurum tuum conflagra.* De Raab autem liberata, ut supra c. 2. ¶ Vel dic, quod civitas hujus mundi totaliter corrui, quando in septimo die, id est, in septima ætate tubarum angelicarum sonitus invalescit. ¶ Vel dic, quod dum tuba prædicationis septemplex, id est, contra septem vitia auditur, tunc Hiericho, id est, peccator concutitur, & muri excusationis suorum vitiorum solvuntur, & sic filij Israel, id est, bonæ affectiones & virtutes ingrediuntur, & aurum & argentum, id est, ipsius peccatoris sapientia, & eloquentia à Domino consecrantur, & ad laudem fidei ordinantur, sicut apparuit de Dionysio & alijs philosophis conversis, quorum sapientia & eloquentia proficit Christianis, ideo de tali tuba & talium conversatione dicit Apostolus 1. Cor. 15. *Carnes enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Capitulum septimum. Textus. Filij autem Israel prævaricati sunt mandatum.

MORALITATUM CAP. VI.

Cum dominus præcepisset, quod nullus de bonis Hiericho aliquid caperet, sed potius omnia, tanquam anathematizata, & execrata refutaret, Achan quidam de filiis Israel cupiditate ductus regulam auream, & pallium coccineum retinuit, & abscondit, propter quod peccatum populus Israel contra Hay pugnaturus succubuit, & fugiens retrocessit; quapropter idem Achan cum sortibus deprehensus fuisset, ex Dei mandato lapidatus fuit, bona vero ejus omnia vorax flamma consumpsit. ¶ Sic cum Dominus filiis Israel, id est, religiosis & ecclesiasticis prohibuerit, ne bona Hiericho, id est, mundi divitias, & vitia concupiscant, sed potius, quod ipsa tanquam interdita repudient & contemnant, semper est ibi Achan, qui interpretatur conversio, id est, semper sunt ibi aliqui impij, & perversi, qui scilicet, auream regulam, id est, mundi divitias, & possessionem per avaritiam furantur, & pallium mundanæ conversationis per luxuriam assequuntur, sicut ad literam patet de proprietarijs, religiosjs, & luxuriosis, qui scilicet, avaritiam, & luxuriam suam abscondere conantur, cum tamen dicatur Prov. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur in terra.* Sæpe igitur fit, quod propter peccatum talium, qui hodie contra mandatum domini mundi bona & vitia retinent, & avaritiæ & luxuriæ student, & omnes filij Israel, id est, omnes ecclesiastici multa damna sustinent. Et viri Hay, id est, sæculares contra eos prævalent, quapropter pro certo isti in valle Inferni lapidari merentur, & omnia bona eorum, id est, corpus & anima igne perpetuo condemnantur. Unde Eccles. 7. *Vindicta carnis impij ignis & vermis.* Vel dic, quod Achan qui interpretatur tentatio est simoniacus clericus vel religiosus, sicut dicitur Prov. 15. *Conturbat domum suam, qui sectatur avaritiam.* Iste enim quandoque furatur & simoniace, & occulte acquirit regulam auream, id est, aliquam divitem abbatiam regularem, & pallium coccineum, id est, aliquam dignitatem Episcopalem, Archiepiscopalem, vel Ecclesiam, pro qua tamen post mortem in valle inferni merito lapidetur. ¶ Vel si vis allega illud, quod peccatum unius est quandoque ruina multarum, quia, scilicet, propter peccatum Achan multi de filiis Israel ceciderunt.

Capitulum octavum. Textus. Dixit autem Dominus ad Josue.

MORALITATUM CAP. VII.

Josue volens superare regem civitatis Hay, & capere civitatem posuit certos milites in insidijs, & aggressus est civitatem. Cum autem rex cum exercitu suo sibi obviam occurrisset, dissimulavit se fugere, & sic ipsum regem cum populo suo longe ab urbe distraxit. Tandem vero clypeum erigens, signum insidijs fecit, quibus civitatem intrantibus & se inter regem, & civitatem ponentibus ipsum cum suo populo trucidaverunt.

¶ Hoc inveni allegorice sic Expositum. Josue qui interpretatur salvator, id est, Christus, à principio regem Hay, id est, principem mundi diabolum debellare proposuit, id est, Prophetas cum suis occultis anigmatibus ordinavit. Tandem vero carnem assumendo, se infirmum, & fugitivum dissimulavit, & se ab isto rege diabolo, & membris ejus invadi & crucifigi permisit, sed tandem per resurrectionem revertens, & fidei scutum erigens suis fidelibus signum fecit, & sic de isto rege diabolo triumphavit, & civitatem suam, scilicet, gentilitatem igne charitatis succendit, & ipsam per fidem spiritualiter occupavit. ¶ Vel dic quod iste rex significat mundi tyrannos, qui nunc contra Josue, id est,

contra

contra Christum, & bonorum exercitum audacter progrediuntur, quod Christus nunc fugere, & peccata eum dissimulare videtur, & ipse etiam fidelium, & bonorum exercitus tunc ab eis superetur. Sed pro certo isti non advertunt de cauda, id est, non cogitant de insidijs, quæ latitant post se, scilicet, de morte, iudicio vel inferno, quia scilicet, finaliter Josue, id est, Christus scutum poenitentia suæ contra eos erigit, & dictas insidias quæ prius latuerunt, in publicum venire facit, & ipse magno impetu contra eos prosiliens temporaliter & æternaliter eos punit, & eorum civitatem, statum & magnificentiam destruit & confundit. Unde Dominus contra tales videtur dicere illud Esa. 42. *Silui, patiens fui, quasi parturiens loquar, dissipabo, & absorbebo simul.*

¶ Josue ædificavit altare Domino de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit, etiam super illud Deuteronomium legis scripsit, & super illud holocausta & pacifica immolavit, & benedicendum legis factoribus, & maledicendum legis transgressoribus, & tribus nobiles & ignobiles super montes Ebal & Garizim altrinsecus ordinavit, sed omnia ista jam superius sunt moralizata, scilicet de altari faciendo, de lapidibus impolitis, & de benedictionibus & maledictionibus &c. Deut. 28. Hoc solum adde hic, quod altare istud continebat duo, scilicet, scripturam interius sculptam, & sacrificia exterius oblata, significans, quod prælatus vel ecclesiasticus qui per altare intelligitur, debet habere interius scripturam, id est, divinæ legis scientiam, & notitiam, exterius vero debet habere sacrificia, id est, bonorum operum opulentiam. Unde Ezech. 2. *Erat liber scriptus intus, & foris &c.*

Capitulum nonum. Textus. Quibus auditis, cuncti re.

MORALITATUM CAP. VIII.

Gabaonitæ audientes quomodo Josue duas civitates destruxerat, & quod ex Dei mandato nulli personæ vel sexui parcebat, & quod ipsi erant de populo, quem Dominus occidi mandaverat, cogitaverunt quomodo callide confederarent se sibi. Acceperunt igitur utres veteres, & pannis veteribus, & antiquis calceamentis se induerunt, panem comminutum & siccum in suis cistercijs habuerunt, & sic de terra longinqua se venisse, pacem cum ipsis querere ex his præsumptionibus confinxerunt; Quapropter pactum cum eis de ipsis non occidendis Josue, & filij Israel fecerunt, & juraverunt. Veruntamen cautela cognita de pacto & juramento poenituerunt, quapropter non ipsos socios, sed servos habere voluerunt, & ad cadenda ligna pro sacrificijs, nec non & ad aquam portandam ipsos perpetuo ordinaverunt, & eos Nathinnæos appellaverunt, & sic sub iugo suo vivere promiserunt. ¶ Isti Gabaonitæ significant hypocritas, qui revera sunt de illis, qui à Domino exterminari mandantur, & qui cum filiis Israel, id est, cum bonis in Ecclesia vel paradiso pacem habere & hæreditatem verantur, & qui à Josue, id est, à bono prælato recipi vel diligi prohibentur. Unde Job 17. *Innocens contra Hypocritam suscitabitur.* Sed quid? Pro certo isti inveniunt modum miserabilem se cum Josue, id est, cum viris iustis confederandi. Vadunt enim ad eos adulando, dicentes, *De terra longinqua venimus servitui, pacem vobiscum facientes, & facere cupientes.* Assumunt enim vestes veteres, id est, prætendunt humilitatem in conversatione. Calceamenta id est, prætendunt maturitatem in pedibus, id est, in interiori affectione. Panes siccus, id est, prætendunt abstinenciam in cibo, & in refectione. Utres veteres, id est, prætendunt prudentiam, id est, scientiarum exuberationem. Quibus factis ita fit, quod in Josue & aliorum, id est, prælati, & majorum amicitiam recipiunt, & quod à punitione liberi efficiuntur, dum boni ab omnibus existimentur? Per tales enim fictitias, id est, dissimulationes, acquirunt sibi amicitias principum, & populorum, & ideo bene dicuntur Gabaonitæ, qui interpretantur valles mœstitiæ, pro eo, scilicet, quia isti mœstos, & contritos se fingunt, & quia valles, id est, humiles se prætendunt. Veruntamen Josue, id est, bonus prælatus, quando ipsos, id est, fisiones eorum deprehendit, debet ipsos ad serviendum alijs condemnare, & ne sint aliorum socij, seu ne hæreditatem bonorum ecclesiasticorum cum filiis percipiant præservare, ut & sic qui dominari alijs mediante hypocrisi querunt, cogantur alijs subiacere. Unde Job 8.

Spes Hypocrita peribit, &c.

Capitulum decimum. Textus. Quæ cum audisset Adonibesech Rex Hierusalem.

MORALITATUM CAP. IX.

Gabaonitæ filijs Israel confederati, & à tabernaculi visibus deputati, & à morte præservati fuerunt, propter quod quinque reges gentiles contra eos surrexerunt, & eos destruere & debellare cum suis exercitibus tentaverunt. Quod timentes Gabaonitæ, auxilium à Josue, & à filiis Israel invocant. Qui statim accurrentes adversarios exterminant, & ipsos quinque reges in spelunca occultari compellunt, ubi cum saxis ingentibus ad os spelunca devolutis, ipsos, ut non exeant includentes, mane in patibulis suspenduntur, & sic Gabaonitas liberant, & defendunt: Veruntamen hic accidit valde mirabile, quia scilicet, dum filij Israel in prælio contra reges essent, & sol ad occasum appropinquaret, propter quod ne nocte superveniente hostes evaderent Josue dubitaret, rogavit Dominum ne sol ad occasum transiret, sol inquit contra Gabaon ne movearis, & luna contra vallem Haalon, quod & factum est, quia, scilicet, sol & luna in locis suis in cœli medio per unius diei spatium steterunt, & sic obediente Deo voci hominis, vindicandi in hostes spatium habuerunt, quapropter diei lumine prolongato, hostes totaliter destruxerunt. Dominus etiam lapidibus grandinis multos hostium interfecit, & sic non solum lumen suis fidelibus præbuit, sed etiam ipsos juvit mirabiliter, & etiam protexit.

¶ Dic, quod isti Gabaonitæ, qui interpretantur valles mœstitiæ, significant poenitentes, qui scilicet, debent esse valles, id est, humiles atque depressi nec non contriti, flebiles atque mœsti, quia revera ubi isti de novo confederantur cum Josue, & cum filiis Israel, id est, cum Christo & angelis statim adsunt quinque reges gentiles, id est, quinque corporis sensus, qui cum exercitibus diversorum malorum appetitum ipsos debellare nituntur. Quod videntes isti, statim debent ad Josue & ad filios Israel, id est, Christum, & ad sanctos per orationem recurrere, & eorum auxilium implorare. Qui revera statim aderunt & venient, & istos quinque reges, id est, quinque corporum appetitus in spelunca humilitatis & propria considerationis recludent, & os spelunca, id est, cor cum saxis, id est, cum consideratione duræ sententiæ & iustitiæ obstruent, & tandem eos per contemplationem suspendent, & solem divinæ gratiæ, & lunam divinæ misericordiæ continue astare facient, & sic exercitibus vitiorum & tentationum devictis Gabaonitis, id est, ipsis poenitentibus pacem reddent. Bonum est igitur à Josue qui interpretatur salvator, id est, à Christo salvatore nostro, & filiis Israel, id est, sanctis auxilium petere, quia revera alias non possumus ab hostibus spiritualibus salvi esse, unde dicitur Prov. 18. *Turris fortissima nomen Domini, & ad ipsam currit iustus, & exaltabitur.* ¶ Vel dic, quod Josue, qui pugnat contra Chananeos, est vir iustus, qui pugnat contra vitia, & contra malignos spiritus, quia revera summe debet curare, quod sol & luna, id est, Christus & beata Virgo sibi velint astare, & suæ gratiæ lumen sibi ministrare, ut sic possit quinque reges, id est, quinque sensuum concupiscentiam cum exercitu vitiorum & demonum superare, ne forte si nox peccati supervenerit, & lux gratiæ defecerit, non possit contra eos prævalere. Isti igitur invocati & devote exorati, statim voci hominis obediunt, & ad occasum procedere renuentes, sibi astant benigniter, & intendunt, & lumen suæ gratiæ sibi non denegant, sed impendunt, & sic istis stantibus & astantibus isti hostes, scilicet, tentationes, vitia & mundus, caro & demonia, necessario pereunt & succumbunt, & maxime quando lapides de cœlo mittuntur, id est, quando specialia adjutoria à Deo veniunt & descendunt. Unde Abac. *Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis haste.*

¶ Vel dic, quod Josue est prædicator, qui tunc contra hostes pugnat, quando contra eos prædicat, sed quia noctem ignorantia, & culpæ summè debet timere, & ideo solem & lunam, id est, Christum & beatam virginem Mariam debet ante omnia exorare, ut sibi velint astare, & ut illa duo quæ peccatori sunt necessaria, scilicet, lucem scientiæ & solem gratiæ, velit ipse sol intelligentiæ Christus, & ipsa luna roris fluxu miseriæ beata virgo sibi benigniter ministrare. Unde Gen. 37.

Videbam solem, & lunam, & stellas undecim adorare me, &c.

Capitulum

Capitulum undecimum. Textus. Quæ cum audisset Jabin rex
Afor, misit ad Jobab regem Madan.

MORALITATUM CAP. X.

Iosue simili fortuna viginti quatuor reges contra ipsum congregatos in prælium, cum eorum exercitibus interfecit, & terras eorum obtinuit & possedit. Et dicitur ibidem, quod Domini sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent & caderent, & non mererentur ullam clementiam accipere. ¶ Istud potest allegari, quomodo occulta Dei providentia operatur in rebus, & quomodo corda hominum interius ab ipso moventur, & secundum sua demerita & infortunia deducuntur, ut sic secundum sua demerita puniantur. Meruerant enim isti cum essent pessimi, interfeci, & ideo cum justum sit veniam petentibus indulgere, justo Dei judicio & occulto factum est, quod dum isti de viribus & multitudine præsumerent, quod contra Israel dimicantes ipsorum gladiis interirent, ut sic misericordiam quam non quaesierant, nullatenus invenirent. Forte enim timore ducti veniam petivissent, nisi justo Dei judicio indurati fuissent. Ista enim continue perpendimus, quando hominem obstinatum & induratum ad damnum suum currere cernimus, quod proculdubio ab occulta Dei justitia fieri nullatenus dubitamus. Unde legitur Ex. 10. *Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & non demisit populum, &c.*

Capitulum duodecimum. Textus. Hi sunt reges quos percusserunt filii Israel, & possederunt terram eorum.

MORALITATUM CAP. XI.

Iosue terram acquisitam filiis Israel distribuit, & in omnibus tribubus Israel urbes Levitis assignavit, sicut infra dicitur. Postquam vero omnia dispensasset, ultimo possessionem sibi elegit. ¶ Sic vere bonus prælatus vel dispensator, debet bona sibi commissa bonis personis singulis secundum statuum suorum exigentiam dividere, & non in primis, sed ultimis partem suam & suorum accipere, ne forte videatur infideliter dispensare, & sibi majus vel minus quam deceat retinere. In omni autem tribu, i. in omni laicorum patria vel cœtu debet Levitis & Ecclesiasticis habitationem assignare, ut qui spiritualia tribuunt, possint de laicorum temporalibus utcunque nutriri, & ut etiam ipsi laici ubicunque spirituales viros inveniunt, ab ijs possint instrui & doceri. Unde Apost. 1. Cor. 9. *Si nos spiritualia vobis seminavimus, non magnum est si vestra temporalia metamus.* ¶ Vel dic quod terra cordis nostri similis Israel, i. virtutibus habitanda traditur, quando Chananzi, id est, vitia exinde penitus expelluntur.

Capitulum decimum quintum. Textus. Igitur fors filiorum Judæ per cogitationes suas.

MORALITATUM CAP. XII.

Caleph vero volens accipere civitatem Hebron, quem tres gigantes, scilicet filij Enachim inhabitabant, edictum & juramentum proposuit, quod qui prius urbem percuteret & caperet filiam ejus Axam in uxorem haberet. Cœpit ergo urbem Othoniel frater Caleph, & sic filiam ejus in uxorem accepit. In quo pater, quod Caleph magis juramentum quam legem servari voluit. Cum igitur Caleph civitatem percussis tribus gigantibus filiis Enachim possedisset, & filiam suam Axam proximo fratri suo maritasset suggesta à viro suo & sedens in asino suspiravit & terram irriguam, à Caleph postulavit dicens: Terram arentem dedisti mihi, junge & irriguam. Pater autem ejus suspiriis annuens, sibi dedit irriguum superius & inferius. ¶ Caleph qui interpretatur quasi omne, Deum Patrem significat, cui omne cor patet, & omnis lingua loquitur. Othoniel frater ejus, qui interpretatur signum Dei, significat Dei filium, qui etiam in scriptura dicitur Dei signum. Esa. 7. *Dabit Dominus vobis signum. Ecce virgo concipiet filium, qui vocabitur Emanuel.* Axa quæ interpretatur furibunda, significat animam rationalem, cui naturaliter inest furor iracundiæ & concupiscentiæ, nihilominus ista est ratione imaginis filia Dei patris. Hebron qui interpretatur incantatio, significat mundum, qui sc. incantatur, & decipit cor humanum. Enachim qui interpretatur terribilis significat Diabolum, cujus tres gigantes filij Enachim, significant triplicem concupiscentiæ appetitum. Asinus vero laboribus deditus, significat corpus humanum. Dico ergo quod Caleph Deus Pater à principio statuit & proposuit, quod qui civitatem mundi caperet, & qui eam suæ fidei subjugaret, & tres filios Enachim diaboli, i. tria peccata principalia luxuriæ, superbiæ & avaritiæ exinde tolleretur & de-

leretur. Veruntamen, quia non inveniebatur aliquis conveniens ad illud opus tam arduum faciendum, nec ad salutem humani generis procurandam, oportuit quod proprius filius suus scil. Jesus Christus filius Dei illud faceret, civitatemque mundi per fidem caperet, & destructis tribus prædictis gigantibus, ipsam patris domino subjugaret. Qui quia carnem assumendo & crucem subeundo complevit, ideo Axam filiam Dei patris, i. animam humanam in uxorem accepit, & eam bellando contra gigantes Hebron, i. contra mundum, & dæmones acquisivit. Unde dicitur Osee 3. *Sponsabor tibi in fide.* Et alibi: *Michol despondit mihi centum præputijs Philistinum.* 2. Reg. 30. Michol autem filia regis erat. Quid ergo? Pro certo ista Axa, id est, anima, sedens modo in asino corporis dum hic vivit, ad instinctum viri sui Christi debet à patre suo Deo spirituale irriguum postulare, dicens: Terram arentem, id est, cor indevotum & siccum dedisti mihi, junge & irriguum, id est, da mihi mentem humilem, & devotam, & sic ipse pater suus Deus dabit sibi irriguum superius & inferius, i. devotas lacrymas pro dilatione patriæ superioris, & pro incolatu miseriæ inferioris, vel pro bonis omisissis, & pro malis commissis, vel pro amissione gloriæ, & acquisitione infernalis poenæ. ¶ Vel illud duplex irriguum, significat dulcedinem cogitationis in intellectu dulcedinem dilectionis in affectu. Vel duplex irriguum, i. duplex gratia, scilicet superius, quod est amor Dei, & inferius, quod est amor proximi. Vel ista sunt visio deitatis, & visio humanitatis. Ista enim sunt quædam irrigua, pro quibus habēdis devota Dei filia gemebunda suspirat, & ipsa toto corde desiderat, & affectatur. Unde Job. 3. *Antequam comedam suspiro, & quasi inundantis aquæ rugitus meus, &c.* Et sic de ista filia, scil. de anima & suis irriguis, poterit dici illud Hier. 31. *Erit anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esuriet.* ¶ Vel possunt illa allegari, quod juramentum quandoque præfertur legi, & tolerabilius est quandoque frangere legis ordinationē, quam proprii juramenti fidem, ut patet, quia lex prohibuit ne frater filiam fratris acciperet in uxorem, Deus etiam mandaverat quod totus populus Chananæorum deleteretur. Et tamen hic habes, quod propter reverentiam juramenti Caleph filiam suam fratri suo desponsavit. Jos. 9. Et sicut supra dictum est, populus Israel Gabonitis pepercit, & Jephthæ etiam: sicut dicitur Jud. 11. propriam filiam immolavit propter ipsius juramenti reverentiam. ¶ Vel dic quod quilibet auditor verbi Dei debet esse sicut illa filia Caleph, quæ ad vocem, & exhortationem viri sui, id est, prædicatoris debet per confessionem gemere, & à patre suo duplex irriguum postulare, superius scilicet gratiam pro prædicatore ut bene loquatur, & irriguum inferius, id est, gratiam pro quolibet auditore, ut bene recipiat bonum quod ei prædicatur, & ideo pro isto duplo irriguo habendo rogabimus, &c.

Capitulum decimum sextum. Textus. Cecidit quoque fors filiorum Joseph à Jordane contra Hiericho,

MORALITATUM CAP. XIII.

Hic in isto capitulo, & Judicum fit mentio quod filij Israel Hex toto Chananæos non interfecerunt, sed os secum vivere promiserunt, ipsos tamen sibi subjecerunt, & tributarios fecerunt, & sibi servire coegerunt. ¶ Sic vere cum filij Israel, i. viri justi de terra mentis suæ eliminare habeant omnes populos gentiles, i. omnes acutos vitiosos & mortales, & sæpe fit quod omnes non possunt penitus extinguere, imo principalioribus vitijs interfectis, necesse est aliquos Chananæos, id est, aliqua vitia in homine remanere. Constat autem quod motus corporum, id est, iracundiam cordis, levitatem operis, quæ quasi sunt connaturalia homini, non potest homo penitus abjicere ipsa, debet tamen rationis ferula subjugare, & ipsa sibi servire, compellere, & tributum utilitatis impendere seu dare. Vitia enim quæ in nobis sentimus, nobis tributum & utilitatem impendunt, quando humilitatem, & nostræ propriæ fragilitatis considerationem in nobis generant, & inducunt, & quando de proprio casu nos esse timidos faciunt, & sic ab elatione & superbia nos compescunt, ut sic juxta doctrinam Gregor. homo de virtutibus non superbiat, quia adhuc vivere in se hostes conspiciat, à quibus vinci formidat. Et sic concludi potest quod Deus istos hostes nobiscum permittit vivere, ut discamus de propriis viribus non præsumere, sed potius in humilitate & timore manere Psal. 58. *Ne occidas illos, ne quando obliviscantur populi mei. &c.*

Moralitatum libri Josuæ finis.

MORALITATUM LIBER SEPTIMUS
libri Iudicum.

Capitulum primum. Textus. Post mortem Josuæ consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes.

MORALITATUM CAP. I.

Filij Juda comprehenderunt Adonibesech regem, absciderunt summitatem pedum & manuum ejus, & caput in Israel deduxerunt. Qui statim dixit, quod illud merito sustinebat, quia hoc ipsum fecerat septuaginta regibus, qui colligebant sub mensa ciborum reliquias. ¶ Istud allega exemplariter, quod in quo peccat quis, in hoc punitur, quia scilicet sæpe divino judicio fit, quod homo idem malum suscipiat ab aliquo, quod injuste aliis impetravit, juxta illud Sap. 11. *Sicut fecit, facite ei.* Hier. 50. ¶ Vel illud potest allegari, quando quilibet patitur, debet sua propria delicta cognoscere, & se juste pati advertere & dicere illud Genes. 24. *Merito hac patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum.* Est enim consolatio patienti quando cogitat se digne pati. ¶ Vel dic quod multi tales reges videntur esse hodie in mundo, qui scilicet de mensa diaboli reliquias, id est, divitias recolligunt, & ideo summitatem pedum & manuum, id est, rectitudinem affectionum & operum perdunt. Et etiam dic quod Judas est prædicator, vel prælatus, qui quando vult Adonibesech regem, id est, peccatorem comprehendere, punire & corrigere, debet ipsum extremitate manuum & pedum lædere, & præscindere, in quantum finem & extremitatem malorum suorum affectuum & operum debet ei ostendere, nec vitare, & extremitatem etiam pœnæ æternæ, quæ ipsum expectat, verbaliter declarare, dicens illud Prover. 14. *Extrema gaudij luctus occupat.* ¶ Vel dic quod extremitas est vana spes, quam de pedibus & manibus, id est, affectionibus & operibus speramus reportare, quam quidem vanam extremitatem debet prædicator homini præscindere, & vanitatem præsumptionis ab affectibus & actibus suis refecare, ut ipsum possit in Hierusalem, id est, in paradysum humilem & obedientem habere.

Capitulum secundum. Textus. Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.

MORALITATUM CAP. II.

DE Jebuzais & aliis infidelibus non interfectis, sed sub tributo redactis, vide Jos. 17. De hoc quod arguente Angelo populum pro eo quod Chananæos non extirpaverunt, inceptum flere, ut ponitur hic. ¶ Quod utiq; ad hoc potest applicari, quod cum angelus, id est, prædicator loquitur, & peccata nostra nobis impropere, peccator flere & pœnitere tenetur, transeo illud quod Dominus etiam multos Chananæos delendos relinquit, ut in ipsis filij Israel exercitarentur, ut factum armorum experirentur, cum secundum Senecam, *miserrima sit fortuna qua inimico caret.* ¶ Vel ad hoc potest applicari, quod utile est quandoq; homini inimicos habere, ut dum habeat quid timeere debeat, discat se cautius custodire, & ut virtutem suam possit contra eos exercere. Similiter præmitto, sed vide in Exod. 14. ubi de hoc, & Josuæ 8. ¶ Eglon rex Moab pinguisimus opprimebat populum Israel violenter. Nam quia Domino peccaverant, tradiderat eos Dominus isti regi, quia per Aioth filium Gera, qui utraque manu utebatur pro dextera, volens liberare populum, fecit gladium ancipitem, & capitis muneribus ad regem accessit, ut sic sub amicitia specie facilius ipsum regem occideret. Offert igitur regi munera, & ab eo gratiose recedit; sed cito post dimissis sociis solus revertens, regem in æstivo cubiculo reperit. Cui cum verbum secretum se velle ei dicere assereret, rex universos emisit. Quem Aioth solum intuens, ipsum gladio ancipiti transfixit, & occidit, & clausis fortiter ostijs per posteriorem partem domus fugit, & tandem clangens buccina, Moabitas plurimos interfecit. ¶ Istud potest allegari exemplariter, quod valde fatuum est cum inimico solum remanere, & illum amicum credere quem violenter afflixeris. Quandoq; enim potuerit & voluerit damna tibi dare, dato quod ipsum videas munera tibi offerre, & amicitiam simulare. Constat enim quod si locum & tempus opportunum invenerit, contra te statim surget, & inimicitiam tibi ostendet. Ideo bene dicit ille: *Veruntamen cui malefeceris non credas.* Unde Senec. in Prover. *Cum inimico nemo tutus in gratiam redit.* Et Eccl. 12. *Non credas ini-*

mico tuo in æternū. In oculis suis lachrymabitur inimicus, & si invenerit tēpus, non satiabitur sanguine tuo. Illud male audierat ille rex Persarum, qui dato quod cuidam principi proprium filium comedendum dedisset, ipsum tamen ducem exercitus sui fecit, qui perlaudens militib. Cyrum in regem constitui, destitui regem alium procuravit. ¶ Vel dic spiritualiter, quod Eglon qui interpretatur festivitas inutilis, est caro ejus, cujus sc. festum & delectatio non valet, qui tamen filios Israel, i. Christianos & fideles sibi subjugat, & eos suis immundis suggestionibus opprimit jugiter atque gravat. Aioth qui interpretatur laudabilis, significat virum justum & maxime bonum Ecclesiasticum vel prælatum. Gera, qui incolo interpretatur, filius dicitur, pro eo quod iste peregrinum & incolam se reputans in hoc mundo, non tanquam possessor, sed tanquam incola conversatur, propterea à Domino laudabilis judicatur. Unde dicitur Eccl. 44. *Laudemus viros gloriosos parentes nostros.* Ille enim utraq; manu debet uti pro dextera, quia sc. nulla debet in eo inveniri sinistra vel vitiosa operatio, sed cuncta dextera & virtuosa. Dato enim quod vir perfectus utramq; manum habeat, tam dexteram quam sinistram, i. dato quod utramq; discretionem habeat, sc. ad ministrandum spiritualia & terrena, vel dato etiam quod duo opera exerceat, sc. contemplationis & actionis. Vel dato quod duplici scientia polleat, sc. speculativa & practica, nihilominus tamen utraque debet uti pro dextera, in quantum etiam opera sua quæ sinistra, i. minus idonea videbantur, ad Dei laudem & animæ salutem ordinat, & sic ipsa facit esse dextera atque sancta Rom. 2. *Si præputium justitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumfione reputabitur?* & sic fit de illis, de quibus dicitur Jud. 20. quod in Gabba erant septingenti viri ita sinistra, ut dextera præliantes. Gladius anceps quæ iste habet, significat pœnitentiam, quæ est anceps, per quos interius per contritionem scindit, & exterius per satisfactionem lædit. Et etiam iste gladius est oratio, quæ pro eo dicitur biceps, quia Deū reconciliat, hostes vero spirituales impugnat. ¶ Dic igitur quod quando Aioth, i. vir perfectus qui potest dici laudabilis & peregrinus, ut qui utraq; manu, i. in omni suo opere invenitur dexter, & virtuosus, vult superare Eglon, i. inutilem festivitatem & gloriam carnis suæ, & de ejus potestate filios Israel, id est, affectiones & motus animi liberare, debet ipsum secrete percutere & afficere gladio ancipiti orationis vel pœnitentiæ, ita quod pinguedinē deliciarum suarum debet restringere, & stercora divitiarum extra projicere & horrere, & tandem ostia sensuum à mundi delectabilibus claudere & ipsum mortuum, i. ipsam carnem mortificatam dimittere & abire. Tali enim gladio caro mortificatur & spiritualiter occiditur. & Israel id est, mēs à peccati servitutibus liberatur. Unde Apost. *Liberati à peccato, servi autem facti Deo.* ¶ Vel dic, quod rex iste est prælatus; Aioth enim est ambitiosus qui regem suum, i. prælatum occidere & capere cupiens, gladium ancipitem, id est, linguam adulatricem sibi acuit, ipsamque ad utramque partem nunc pro primo, nunc contra secundum, quod magis credit placere, scindere, & loqui instruit, utramq; manum ad diligendum, obsequendum, in dexteram convertit, & etiā esse totum dextrum & virtuosum, & nihil habere sinistrum vel vitiosum dissimulat & præterdit, munera etiam præparat, quæ ante omnia præmittere nō postponit tandē vero oblati muneribus, iste solet secretum colloquium petere, & tunc solet regem i. prælatum gladio linguæ ancipitis & adulatricis percutere, & ipsum gladium in cor ipsius infigere, & ita solet eum decipere, & spiritualiter occidere, & se libertati (obtentio beneficio vel dignitate) restituere vel ambire. Unde Tob. 1. *Occiderunt regem filij ejus.* Videmus enim hodie multos reges, id est, multos magnates & prælatos mortuos & effœminatos jacentes, & per gladios ancipites linguam adulatorū & malorum consiliariorum suorum, miseros & languentes, & nulla virtute pollentes, sed in vitijs mortuos & fœtentes. Constat n. hodie quod tales gladij sunt causa mortis, & perditionis omnium superiorum. Unde in Psal. 149. *Gladij ancipites in manibus eorum. sc. adulatorum.* Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. ¶ Vel dic quod Aioth est laudabilis prædicator, qui gladio ancipiti verbi Dei præliatur contra Eglon, i. contra peccatorem, ut eū occidat spiritualiter & convertat; primo tamen debet uti munerib. ut ipsum ad gloriam alliciendo tandem gladio asperæ correctionis ipsum per tormenta inferni deterrendo Unde Hebr. 4. *Vivus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* ¶ Vel dic quod iste rex est diabolus, qui dicitur

Job. 41. *Rex super omnes filios superbia.* Contra quem pugnat predicator gladio verbi Dei, & etiam justus cum gladio poenitentiae & orationis, &c. Cant. 3. ¶ Sicut hic patet Sangar, qui iudicabat Israel non legitur cum gladio aliquem hominem occidisse, & tamen cum uno vomere quod est instrumentum hebes, rude & non acutum, dicitur sexcentos homines peremisse. ¶ Et hoc ad hoc potest applicari, quod quandoque in correctione vel predicatione plus proficit ad alios occidendum, id est, corrigendum vel convertendum hebes verborum ruditas, quam acuta scientiarum subtilitas, & plus juvat benignitas refecata, quam severitas exacuta. Ita quod plerumque utile, imo necessarium est excommunicationis vel asperae correctionis gladium recondere, & cum vomere dulcis & blandientis exhortationis hostes, id est, vitia & demones, ac etiam ipsos peccatores, & impios impugnare. Ideo Petro pastori Ecclesiae dictum est Matth. 26. *Pone gladium tuum, &c.*

H *Capitulum quartum. Textus.* Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini.

MORALITATUM CAP. III.

DElbora prophetissa uxor Lapidoth iudicabat populum Israel sedens sub palma. Cum igitur Jabin rex Chanaan misisset Sissaram principem exercitus sui contra populum Domini, vocavit Delbora Barach filium Abinoem & constituit eum principem populi, ut contra Sissaram dimicaret. Adjecit tamen & dixit sibi quod victoria sibi non adscriberetur sed quod mulier de Sissara triumpharet. Quod sc. factum est, quia tandem commisso praelio Sissara pedes fugiebat. Jahel autem uxor Abereinei ipsum recepit, aquam petenti lac dedit & dormientem occidit, & caput ejus clavo tabernaculi cum malleo perforavit. ¶ Illud quidam exponunt allegorice. Dicunt enim quod Delbora quae interpretatur loquens, seu apex, significat legem divinam, quae de fidei & virtutum apice loquitur. Quae prophetissa dicitur pro eo, quod de futuris prophetare dignoscitur, & sub palma sedet, eo quod palmam caelestis gloriae promittere comprobatur. Uxor etiam dicitur Lapidoth, quae interpretatur fulguratio, pro eo quod in ea fulgor & splendor fidei revelatur. Per Barach qui interpretatur coruscatio accipitur populus Judaeorum, qui revera ad modicum virtutibus coruscavit, quia subito evanuit & defecit. Per Sissaram qui interpretatur exclusio gaudij, intelligitur diabolus, qui sc. a gaudio paradisi fuit exclusus, & hic in tristitia positus & inclusus. Iste enim cum exercitu suo, i. vitiorum non cessat contra filios Israel, id est, justos continue debellare, ut sic eos possit a paradisi gaudio excludere. Per Jahel vero mulierem gentilem Israeliticis confederatam & adjunctam, intelligitur Ecclesia de gentilitate assumpta. Quia pro certo ista est veritas, quod a principio Delbora prophetissa, id est, lex divina, vel etiam ipse Deus legis factor, vel etiam ipse Moyses legislator, misit contra Sissaram, & exercitum suum, id est, contra diabolum & vitia qui filios Israel, id est, Patriarchas gravabat, Barach, id est, populum Judaicum, ut scilicet contra ipsum pugnaret, & ejus potentiam enervaret. Sed quid? Pro certo isti non fuit victoria data, nec victi diaboli gloria attributa, quia revera non populus Judaicus, nec ipsius synagoga diabolum superavit, sed Jahel gentilis mulier, id est, Ecclesia Christiana ex gentilitate pro majori parte sumpta contra ipsum prevaluit, & cum malleo ligneo & clavo tabernaculi, id est, mediante ligno crucis & clavis quibus fuit dominus conclavatus: Nec non lacte quo fuit secundum carnem nutritus, hoc est dictum, mediante fide, quem de Christi incarnatione & passione credit, & tenet, ipsum turpiter prostravit & virtutem ipsius enervavit, & filios Israel, id est, fideles de ipsius manibus liberavit Jud. 9. *Ecce una mulier fragmen- tum mola desuper jaciens, illis capiti Abimelech, confregit cerebrum ejus.*

¶ Vel dic quod talis mulier est beata virgo, quae revera Jahel, id est, Dei ascensio dicitur pro eo quod in ipsa Deus carnem assumendo ascendisse probatur, Esa. 19. *Ascendit Dominus super nubem levem, & ingreditur Aegyptum.* Ista enim lacte suo mediante, quo sc. nutrit Christus, in ligno crucis cum clavis & lancea suffragante, quibus ipse Christi mortem sustinuit, ipsum Sissaram, id est, diabolum superavit, & ideo victoriam contra ipsum sibi soli sancta mater Ecclesia attribuit. Jud. 14. *Vna mulier Hebraea fecit confusione in domo Nabuchodonosor regis.* ¶ Vel illud allega, quod quandoque melius vincit Sissaram coruscantem, id est, diabolum, carnem vel mundum, in fatuorum cordibus rutilantem & praelium diversarum tentationum contra nos suscitantem, Ja-

hel, quam Sissara, foemina, quam vir, simplex, quam literatus, laicus, quam clericus, secularis, quam religiosus, quia revera saepe fit quod isti simplices cum lacte eleemosynarum quas faciunt, & cum malleo crucis, cujus memoriam, id est, devotionem referunt, & cum clavo domini timoris, qui ad literam totum mentis tabernaculum retinet ne labatur, quo cor suum perforant atque pungunt, ipsum Sissaram, id est, diabolum, carnem vel mundum taliter percutiunt: quod ipsum superant, atque prosternunt. Barach vero dux exercitus, id est, superiores & clerici ipsum ita non verberant aut devincunt. Ideo bene dicitur Joe. 3. *Infirmus dicat, quod ego fortis sum.* ¶ Jahel uxor Abereinei videns Sissaram principem sitibundum & praelio fatigatum, vocavit eum in tabernaculo dicens: *Intra ad me domine ne timeas.* Quae statim aperuit utrem lactis & dato quod aquam petiisset, sibi tamen lac dedit ut dormiret. Isto igitur fortiter dormiente, cepit ista mulier clavum tabernaculi sui & cum malleo tempora ejus transfixit, ipsumque in terra posuit, & interfecit, & sic soporem morti socians, miserabiliter obiit & defecit. ¶ Ista etiam aliter possunt exponi quam in praecedenti capitulo, sc. quod per istum Sissaram intelligo aliquem in tribulationibus fatigatum, & per divitiarum inopiam sitibundum, vel aliquem nobilem, & clericum pauperem, beneficiatum vel patrimoniatum. Per Jahel vero usurarium, intelligo aliquem qui lacte temporalis substantiae abundat multipliciter in hoc mundo, quia revera quando ista deceptrix mulier, sc. usurarius videt istum Sissaram, id est, pauperem sitire, id est, bonis temporalibus indigere, solet eum in tabernaculum domus suae secrete introducere, & utrem lactis, id est, arcam suae avaritiae aperire. Et dato quod non petat nisi aquam, id est, aliquid modicum pro tempore transiendo, ipse tamen largiflue lac bonorum suorum, scilicet bladum & pecuniam, solet sibi ad usuram concedere, & eum ad tempus satiare, & somnum delectationis & complacentiae in ipso generare. Quia pro certo isti usurarii, etiam plusquam homo indiget, liberaliter tribuunt, quando sibi bonam hereditatem sentiunt. Unde Exo. 36. *Plus offert populus quam necessarium sit.* Sed quid est? Pro certo dum dormit, id est, dum non advertit, contra eum solet insurgere, & malleum suae crudelitatis in ipsum invehere, & clavo crudelis punishmentis & usurariae capacitatis ipsum transfigere, & per exharedationem ipsum mortuum & depauperatum, & ad terram, id est, ad miseriam confossum & infixum dimittere & abire Prov. 16. *Vir iniquus lactat a vicum suum, & ducit eum per viam non bonam.* ¶ Vel dic quod talis mulier est blandus adulator, vel malus consiliarius seu fautor, qui revera Sissarae principi militiae regis Jabin, id est, mundi principibus & superioribus lac pro aqua, id est, dulcedinem adulationis pro veritate offerunt. Et sic dum eos in malis dormire & delectari faciunt, ipsos spiritualiter interficiunt, & clavis diversorum vitiorum transfigunt. Jud. 5. *Aquam petenti lac dedit aqua in phiala principum obtulit butyrum.* ¶ Vel dic quod talis mulier est diabolus, vel caro, vel mala mulier, sed de hoc vide supra lib. 12. cap. de aspidem.

Capitulum quintum. Textus. Cecineruntque Delbora & Barach filius Abinoe.

MORALITATUM CAP. IV.

DElbora prophetissa cum Barach ad praelium misisset contra Sissaram procedentem, multi de filiis Israel cum eo non fuerunt, quapropter istos hic in suo carmine reprehendit, & isti fuerunt Ruben, qui inter duos terminos habitans, gregum sibilos audiebat. Galad qui trans Jordanem quiescebat, & Dan, qui in navibus vacabat, & Aser qui in portibus morabatur, & in littora maris habitabat. Econtra vero aliqui cum eo ad praelium accesserunt. Et ideo commendatur Isachar, cujus principes fuerunt cum Delbora & Zabulon & Nephtholim, qui animas suas dederunt discrimini. Et sicut hic dicitur, *de caelo dimicatum est pro istis, & stella manentes in ordine & cursu suo, adversus Sissaram pugnaverunt.*

¶ Sic vere multi sunt hodie qui cum prophetissa, id est, cum sanctis personis non curant contra Sissaram, id est, contra hostes spirituales pugnare, & potissime tales sunt quatuor genera personarum. Primus illorum est Ruben, videns per medium, qui significat subriles clericos & advocatos. Qui cum astute quid sit faciendum videant, ipsi tamen ad bella contra vitia non properant, sed inter duos terminos, scilicet deliciarum & bonorum habitant, ubi sibilos gregum, i. verba adulatorum & voces blandas, eorumque favores dominorum majorum li-

beuter

benter audiunt, & auscultant. Unde ipsi possunt dicere de adulatoribus illud Job. *Stetit quidam, cuius non cognoscebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quasi aura lenis audivi.* Adulator enim imago dicitur, quia habet amici similitudinem, non veritatem, cuius licet audimus vocem lenem, & blandam loquacitatem, non propter hoc cognoscimus vultum ejus, id est, interiorum voluntatem. Secundus istorum est Galaad, qui interpretatur cumulus testis, qui significat superbos, qui directe cumulus testis dicuntur, pro eo quod cumulus & tumor presumptionis & inflata elationis, seu interiorum superbiam attestantur. Et ibi trans Jordanem, qui interpretatur rivus iudicii, dicuntur quiescere, quia se ipsos nesciunt iudicare. Sed ultra sui ipsius veram cognitionem solent quiescere, & manere, cum tamen dicat Apostolus 1. Cor. 11. *Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique iudicemur.* Tertius istorum est Dan, qui interpretatur causa, & qui in navibus dicitur vacare, & significat illos qui in causis & litigijs nec non in navibus, id est, in fluctuosis mundi negotijs se solent plus quam deceat occupare. Unde dicitur, Matt. 14. *Navicula in medio mari iactabatur fluctibus.* Quartus istorum est Aser, qui interpretatur divitiarum seu beatus, & significat mundi divites, & in littore maris huius mundi per affectum manantes, & temporali beatitudine præ ceteris gaudentes. Unde Abac. 2. *Viam fecisti in mari equis tuis.* Ista igitur quatuor genera personarum, scilicet illi qui in divitijs ampliuntur, isti qui in litigijs & negotijs occupantur, illi qui per superbiam inflantur: & isti qui per vanam sapientiam illustrantur, non curant hodie spiritualiter pugnare, nec contra diabolum aut vitia bellare, nec Delboram seu Barach, id est, sanctos viros, & mulieres properantes ad illud prælium comitari. Eccles. 7. Unde de populo modernæ Ecclesiæ dicit Scriptura: *Non est qui vadit ad prælium.* Ira enim in eo & super populum ejus. Sed revera ad illud prælium vadunt tria genera personarum bonarum, scilicet Isachar, qui interpretatur Dominum memorans. Nephtalim qui interpretatur conversatio vel dilatio, Zabulon, qui interpretatur habitaculum fortitudinis, quia pro certo illi qui habent Dei memoriam & cognitionem, isti qui habent charitativam dilationem, & honestam conversationem, illi qui habent fortitudinem & mentis roborationem, quales scilicet fuerunt sancti doctores, confessores, & martyres, tales dico contra diabolum præliantur, & vitas suas discrimini & laboribus exponentes, de cælo & per stellas, id est, à Deo & ab angelis adjuvari merentur. Unde isti sunt illi de quibus dicitur Baruch. 3. *Ibi fuerunt gigantes, viri nominati à principio statura magna, scientes bellum, &c.*

Capitulum sextum. Textus. Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini.

MORALITATUM CAP. V.

Peccantibus filiis Israel tradidit eos Dominus in manum Madian septem annis, qui quolibet anno cum suis gregibus in terram Israel venientes, fata more locustarum vastabant. Cum igitur Gedeon triticum in torculari virga excuteret, apparuit sibi angelus Domini, promittens quod in fortitudine sua populum Domini liberaret. Cui cum Gedeon sacrificium, id est, azymos panes, & agni carnes, & jus carniarum offerret, angelus supra petram omnia fundi iussit, quo facto angelus carnes cum virga tetigit, & statim de petra flamma prorupit, quæ sacrificium consumpsit. ¶ Angelus vero in flamma ascendit in cælum. ¶ Ista sequendo B. Gregorium expone moraliter sic, quod cum quis in torculari cordis cum virga rectæ discretionis triticum à paleis, id est, virtutes à vitiis segregat, & præ timore madianitarum, i. e. demonum, qui cū gregibus tétationum suarum cuncta viridia, id est cuncta honesta & virtuosa consumunt in homine in cordis sui latebris se occultat, ut sibi triticum inferiorum affectionum discutiat atq; terat, statim solet adesse angelus, id est, divina revelatio & inspiratio, quæ revera promittit Madian, i. e. diaboli exercitusq; sui separationem, & populi dei, i. e. bonorum animarum motu liberationem. Et ideo quid debet facere talis Gedeon, qui interpretatur circumiens in utero, i. e. homo talis se discutiens & circumiens in utero, quando videt talem angelum sibi astare & inspirare? Revera ad monitionem ejus ipse debet agnum suum, i. e. propriam carnem per pœnitentiam & contritionem coquere, panes azymos, i. e. bona opera sine fermento inanis gloriæ facere, & jus carniarum, i. e. ipsas carnales cogitationes fundere, & hæc omnia supra petram, id est, Christum per bonam intentionem & devotionem, & per ipsius imitationem ponere, & omnia

Petr. Berchorij super Biblia.

ad ipsum mentaliter ordinare. Quod si omnia fecerimus, & jus, & carnes, & panes, i. e. cogitationem, delectationem, & bonum opus Deo obrulerimus & decoxerimus, statim flamma spiritus scilicet charitatis & dilectionis de petra, id est, de Christo prarumpet, quæ huiusmodi sacrificium acceptabit & assumet, & omnia carnalia in nobis excitabit, & uret. Et sic Madian diabolus à facie nostra succumbet, & angelus nostræ devotionis in cælum per contemplationem ascendet. Eccl. 38. *Vapor ignis uret carnes ejus, &c.* Vel dic quod cum angelus i. e. prælatus vel prædicator, virga correctionis vel monitionis petram cum carnibus, id est, cor peccatorum durum, petrinum & carnale tangit, in ipso flamma contritionis & dilectionis incendit, quæ carnes & jus, id est carnales cogitationes & actus attenuat, & consumit. Et sic ipsum Gedeonem, i. e. peccatorem, Madian, id est, diabolum superare fecit, ipse angelus prædicator vel prælatus, & hic ascendit in quantum cæleste meritum hic acquirit. ¶ Vel dic quod cum angelus ad literam, vel etiam Christus, petram, id est, cor durum per inspirationem tangit, &c. sicut supra proximum, vel vide supra lib. 14. cap. 49. de miraculis ignium, cap. 5. ¶ Dominus Gedeoni promissit, quod per manum ejus filios Israel de Madian liberaret. Quod uti facilius crederet & speraret, unum signum mirabile dedit, quia scilicet vellus de nocte in area dimisit, rosq; de cælo descendens vellus infudit, & area sicca mansit, ita quod expresso vellere concham rore implevit. Contra vero Gedeon aliud signum petiit, quia vellus siccum esse voluit, cadente cælitus rore totam aream quæ primo sicca fuerat, irrorari poposcit. Quod cum per ordinem factum fuisset, Madianitas fortiter expugnavit. Tale signum nostræ salutis & liberationis demonibus, & vitiis, qui Madianitæ inquit & contradicentes dicuntur, factum fuit & nobis datum in Christi incarnatione. Vellus enim quod de carne nascens nescit passiones carnis, beatam virginem significat, quæ quamvis à carne nata fuerit, carnes tamen passionis & vitia ignoravit, & in carne præter carnem virginaliter semper vixit. Ista est igitur in area sicca huius mundi posita, rorem cælestem, i. e. Christum concepit, & eo expresso & parurito, & in concha, i. in corde fidelium per fidem recepto, ista sicca, i. e. virgo sicut ante fuit, permansit, sicut vellus prius siccum factum est roridum, & secundo signo illud vellus roridum inventum est siccum. Sic vere Maria quæ prius erat virgo, & à carnalitate sicca, facta fuit prægnans & rorida, quia scilicet Christus descendit in ea sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Psal. 71. Tamen secundo iterum apparuit virgo integra atque sicca. Et sicut etiam factum est, quod area mundi, quæ prius sicca fuerat, & gratia nuda, virtute siccitatis istius velleris, id est, virtute virginitatis istius matris fuit per gratiam rorida & humectata, quia pro certo ros iste Christus de isto vellere, i. de utero matris expressus, & in concha Ecclesiæ receptus, per aream mundi, i. per fidem & gratiam est dispersus, & sic totus mundus est spiritualiter madefactus. Unde ipse dicit Osee, *Ero quasi ros.* Et Israel, id est, beata virgo germinabit quasi lilium, ut etiā de isto signo salutis dicatur illud Esai. 7. *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, &c.* ¶ Vel dic aliter quod per vellus & aream intelliguntur duo genera matrum, scilicet, Maria per vellus, & aliæ mætres per aream. Sed revera ista sic se habent, quia vellere rorefacto area sicca mansit, hoc est, quod secundum modum quo beata virgo concepit, nulla alia concipere potuit, sed omnis maternitas quo ad hoc sterilis & sicca fuit, quia secundum istum modum, montes Gelboe nec ros nec pluvia veniet super vos. Contra vero quando area fuit humectata, vellus fuit siccum, quando scilicet secundum illum modum quo ceteræ mætres concipiunt, sc. per carnalem copulam, beata virgo fuit sicca, & ab illo conceptionis genere semper salva, quia secundum istum carnis modum sicut scriptum est, *Prohibiti sunt cæli ne darent rorem suum.* Aggæi 1. Ista ergo duæ mætres quanquam in roris fusionem, id est, conceptionem conveniant, in modo tamen concipiendi variantur, & nunquam simul, id est, in simili modo generant, imo alternatim modum parrus & seriem in se mutant. ¶ Vel dic allegoricè aliter, quod vellus significat populum Judaicum, qui in principio per fidem adhæsit Deo. Unde dicitur Hierem. 13. *Sicut adheret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi domum Israel.* Per arcem autem gentilitatem, quæ scilicet ad modum areæ totam mundi superficiem continebat. Hierem. 51. *Filia Babylonis quasi area manens sicca.* Quia scilicet proles Judaica primo fuit rore divina gratiæ perfusa, gentilitas vero fuit sterilis & mala. Sed revera modo con-

H

do con-

do conversus est ordo, quia scilicet vellus est siccum, & area rorida, in quantum ros, id est, fides & gratia à Judæis defecit, & gentilibus populis est concessa, & in quantum populus Judæus siccus, infidelis, & incredulus factus est, fide in gentibus suscitata. Unde dicitur Joan. 9. *Christus ad hoc venit in mundum, ut qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant.* ¶ Vel expone de clericis & laicis, quia revera ecclesiastici, qui more velleris domino sunt conjuncti, & esse debent molles, humiles, & benigni, solebant esse rore divinæ gratiæ præ cæteris madefacti. Area vero, id est, populi sæculares respectu ipsorum erant indevoti, aridi, & duri. Sed vere hodie videmus contrarium. Signum enim istud retroversum est, quia scilicet area magis est rorida quam vellus, sæculares devotiores sunt quam regulares, laici quam clerici, subditi quam prælati, ut compertum est. Unde Gregorius exponens illud 1. Cor. 9. *Qui stat, videat ne cadat* dicit: *Timendum est, ne nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur.* Quotidie enim fit sicut sensibiliter videmus, quod boni efficiuntur mali, & mali contrario fiebant boni. ¶ Vel dic quod vellus & area significant animam & carnem, qui pro certo viceversa se habent, quia scilicet quando anima est ore suo, id est, cœlesti gratia & devotione plena, tunc necesse est quod area, id est, caro rore suo, id est, carnalitate, voluptate, & asperitate sit vacua atque sicca; & econtra quando area, id est, caro, rore suo, id est, carnali & temporalis voluptate humectatur, tunc necessario vellus, id est, anima, rore suo, id est, divina gratia desiccatur, & in siccitatem suam indevotionis & compassionis mutatur. Unde videtur quod caro, & anima possunt sibi dicere mutuo illud Genes. 13. *Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo. Si dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.*

A Verbum fuit Abrahæ ad Loth, quia revera caro designatur per Loth, qui interpretatur declinans, pro eo quod quando ab ista via virtutum facilius declinet, & teneat sinistram adversitatis in hac vita, & careat rore prosperitatis, tunc anima ad sinistram vitiorum & tormentorum mutatur, & siccitatem & sterilitatem virtutum fortitur. ¶ Vel dic quod ista duo signa primum, scilicet, & secundum, significat duo tempora, præsens, scilicet & futurum. Ista etiam duo significant duo genera personarum, vellus roratum divites, area nuda pauperes. Isti igitur sunt qui contrario modo se habent, quia scilicet vellus, id est, ipsi divites in primo signo, id est, in præsentis tempore, rore prosperitatis & divitiarum sunt pleni, area vero, id est, pauperes ab isto rore sunt sicci, & per bonorum tenuitatem sunt aridi atque macri. Sed vere quando venit secundum signum, id est, tempus futurum, tunc mutabitur ordo rerum, quia sc. area erit rorida, & vellus siccum, id est, pauperes erunt bonis omnibus humectati, mali vero divites omnibus desiccati. Tunc enim qui modo sunt divites erunt pauperes, illi vero qui nunc sunt pauperes, erunt divites. Unde dicitur Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Et sic quando Loth pergit in dexteram, Abraham tenet sinistram, & econtra, quia videlicet Loth peccator est nunc in dextera prosperitatis, & econtra Abraham justus in sinistra paupertatis & adversitatis. Econtra vero in alio sæculo erit, ut patet in Evangelio, ubi dicitur, quod illis qui erunt ad dexteram dicetur Matth. 25. *Venite, & illis ad sinistram, Ite, &c.*

Capitulum septimum. Textus. Igitur Hierobaal qui & Gedeon, de nocte confurgens.

MORALITATUM CAP. VI.

CUM Gedeon ad prælium contramadianitas ire decerneret, & ad hoc magnum populum congregaret, noluit dominus quod haberet præliatores plures, sed paucos & electos. Multus (inquit) est populus tecum, non tradetur Madian in manus ejus, ne forte gloriatur Israel, & dicat; Meis viribus liberatus sum. Præcepit ergo quod milites sic probaret, quod scilicet omnes ipsos ad aquam duceret, & quod illos qui flexo poplite aquam inclinati biberent, repudiaret. Illos vero qui genua flectere non dedignarentur, sed manu aquam ad os projectam sicut canes lambendo biberent, eligeret. Sic igitur factum est quod de decem millibus trecenti solum fuerant, qui aquam manu, & lingua biberant, qui cum eo ad prælium inierunt, & Madian devicerunt, alij vero tanquam reprobi ad propria recesserunt. ¶ Gedeon qui interpretatur circumiens in vero, significat Christum, qui scilicet in utero virginis novem mensibus circumivit. Ille igitur cum exercitu fidelium contra Madian, id est, contra diabolum præliatur, & maxime ad illud prælium faciendum, universitatem præ-

liatorum, prædicatorum ecclesiasticorum advocat & hortatur, ita quod ad ipsum jam infiniti confluere inceperunt, sed ad statum perfectionis nunc pauci venire comprobantur. Sed quid? Revera Deus non delectatur in ista multitudine bellatorum, quia sicut dicitur 1. Machab. 4. & 5. *non in multitudine exercitus victoria belli, sed de celo fortitudo est.* Esa. 9. *Multiplicasti gentem, non magnificasti letitiam.* Quia pro certo dato quod Christus multos habeat hodie in ecclesia bellatores, multos religiosos, clericos & prædicores, pauci tamen inveniuntur sufficientes ad Madian, scilicet ad diabolum debellandum, & ad ipsum verbis & operibus impugnandum, quia sicut dicitur Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Si igitur bonos à malis, & utiles à vanis cognoscere volueris, oportet respicere qualiter in aquis scripturarum, lachrymarum & misericordiarum in se habeant, & invenies quod ad faciendum & implendum illa quæ prædicant, aquas lachrymarum & poenitentiae, compassionis & misericordiae, solum cum lingua tangunt, in quantum scripturarum verbaliter, & divinæ legis mandata lingua prædicant & dicunt, & in quantum de aquis lachrymarum, compassionis & devotionis multa loquuntur & differunt, quinimo etiam, sicut ex eorum verbis videtur, genua cordis & afflictionis suæ ad istas aquas deprimunt & deflectunt. Sed pro certo si ipsorum manus, id est, opera respicis, tu invenies quod ad faciendum vel implendum illa quæ prædicant seu dicunt, manum apponere nunquam volunt, & sic nunquam cum manu, sed lingua solum aquas tangunt. De quibus dicitur Matth. 23. *Dicunt enim & non faciunt.* Alligant enim contra gravia & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, digito enim suo nolunt ea movere. Quapropter isti omnes à domino reprobantur, & ad præliandum contra diabolum & vitia indigni & inutiles reputantur. Sed revera aliqui pauci sunt ibi, scilicet trecenti inter decem millia, qui non solum cum lingua, sed etiam cum manu tangunt hujusmodi aquas, illi, sc. qui non solum prædicando loquuntur, sed etiam, quæ prædicant manualiter operantur, & ad modum canum, qui non solum cum lingua, sed imo etiam opere custodiunt gregem, & pro fidelium custodia quod verbaliter docent, exemplariter exequentur. Juxta illud: *Ore locutus es, & opere perfecisti.* Et isti pro certo ad dictum spirituale prælium approbatur, & ipsis mediantibus Madian cum exercitu suo, id est, diabolum cum vitiis superatur. ¶ Vel dic quod aqua qua probantur Christi milites est mundana prosperitas vel terrena temporalitas, quia scilicet ista temporalia fluunt & refluunt sicut aqua, qui revera mali toto affectu istas aquas appetunt, & genua cordis sui, id est, mentis affectionem ad eas deprimunt & deflectunt. Et ideo isti à divino prælio reprobi sunt, quia in statu Ecclesiæ, ubi est locus spiritualis prælij, indigne remanent, & persistunt. Boni vero econtra genua affectionis & cordis, ad aquas mundi delectationum non deflectunt, sed stantes, & ad cœlestia erecti, lambendo sicut canes, id est, sicut fecerunt sancti apostoli & prædicores, solum quod necessarium est, inde sumunt, & propter hoc isti sunt digni & electi, quævis sint pauci. Ad prælia Christi vadunt, & hostes animæ destruunt, & confundunt, quia nullus ecclesiasticus qui ad mundi divitias & delicias genu cordis flectit, dignus est contra vitia præliare, sed solum ille qui solum ad necessitatē de istis assumit, ita quod de tali probatione facta, in aqua potest Dominus dicere illud Psalm. 80. *In abscondito tempestatis probavi te apud aquas contradictionis.* id est apud aquas temporalium, quæ causa sunt contradictionis & litis. ¶ Vel si vis dic ista ad literam, quod in bellis melius est habere paucos milites, & electos, & bonos, quam multos incompósitos, & indoctos: exemplo Xerxis: de quo dicit Orosius, quod cum infinitam haberet multitudinem, ipsum tamen pauci Spartani devicerunt. Ideo bene dicit Seneca in lib. de morib. *Non multis placeas, sed qualiter stude.* Gedeone cum Madian cum trecentis electis qui aquas manu, & lingua lambeant properante, non legitur eis alia arma contulisse quam tubas, lagenas vacuas, & lampades. Isti enim de Gedeonis mandato lagenas vacuas, & infra arduas tregerunt, & tubis clamaverunt, & lampadibus lucentibus hostes taliter terruerunt, quod ipsis fugientibus eos fortiter devicerunt.

¶ Sic vere dico quod trecenti Christi milites, id est, ecclesiastici boni, & fideles, qui sc. trecenti dicuntur, quia fidem Trinitatis credunt, aquam manu & lingua tangunt, quia manu operantur quod dicunt arma spiritualia contra Madian diabolum debent assumere, si volunt de eo triumphare. Unde Apostolus 2. Cor. 10. *In carne ambulantes non secundum carnem militamus. Arma enim militiæ*

milicia nostra non sunt carnalia. Habere igitur debent lagenas terrenas vacuas, id est, corpora sua vacua per abstinentiam ciborum, ut habeant interius lampades ardentes, id est, splendorem virtutum & exemplorum, & etiam miraculorum, habeant tubas, id est, prædicationem & doctrinam divinam legis & mandatorum, & sic pro certo si lagenas corporum suorum abstinentia & pœnitentia, vel etiam morte pro Christo fregerint, si splendore bonorum exemplorum emicuerint, si tubas orationis, prædicationis, divinæ laudis, confessionis vel gratiarum actionis personuerint, hostes animæ proculdubio terrebuatur, & ab eorum aspectibus fugabuntur, ut dicatur de sanctis qui tubis prædicationis corpora sua pœnitentia fregerint, & abstinentia, & ea etiā morti tradiderint seu exposuerint, & tunc post mortem virtutibus & miraculis claruerint, & ideo dæmones terruerint, sicut habetur 2. Reg. 20. *Cecinit tuba, & recesserunt ab urbe*, scilicet dæmones ab Ecclesia vel anima. Et etiam ipsi tyranni & crudeles qui eos occiderant, vel impugnaverant, visis tantis miraculorum splendoribus, crediderunt. Ista enim fuerint in martyribus quinque per ordinem, scilicet tuba fidei confessio, & prædicationis, postea mors, id est, lagenæ corporum fractio, postea lux, id est, miraculorum corruscatio, postea hostium, id est, dæmonum fugatio, & tyrannorum superatio, & ad fidem conversio. Ista enim exposuit sic Stephanus de Longorono, & etiam multi alij doctores. Illi qui cum Gedeone cum lagenis & tubis ad prælium contra Madian ibant, lagenas in sinistris, tubas vero in dextris portabant. In quo notatur quod Christi prædicatores de tubis, id est, de prædicationis gratia, quādo ipsam se habere vident, & exercere sciūt, multum debent curare, de lagenis vero, id est, de corporibus parum debet eis esse, & inde est quod tubas in dextera, lagenas vero in sinistra, tanquam illa de quibus minus curatur, dicebantur tenere. Item si vis de doctoribus & doctrina.

¶ Hic somniavit quidam quod panis subcinericius & hordeaceus castra Madian intrabat, & castra, & exercitum destruebat, per quod dictum fuit Gedeonem significari, qui quanquam subcinericius, id est, vilis & rusticus esset, Madianitas tamen devicit. ¶ Et hoc si vis allega, quod quandoque, & in bellis corporalibus, & in factis sæcularibus, nec non in præliis spiritualibus, scilicet in peccatorum, & dæmonum, & vitiorum impugnationibus, magna & ardua per rusticos & simplices fiunt, quia dato quod sint subcinericij & hordeaci, id est, rudes, simplices, & indocti, & de humili plebe nati, spiritus tamen domini induit Gedeonem, sicut dicitur Judic. 6. supra, & quandoque majora faciunt quam illi qui genere & scientia sunt proveci. Unde Apostolus 2. Corinthi. 1. *Et infirma mundi elegit Deus ut confundat fortia.*

Capitulum octavum. Textus. Dixeruntque ad eum viri Ephraim. Quid est hoc quod facere voluisti?

MORALITATUM CAP. VII.

Gedeon petiit à populo in aures Jud. 8. In aures quas tulerat de præda Madianitarum, de quo fecit Ephod graviter peccans, quia fornicatus est in eo omnis populus Israel. Erat enim indumentum sacerdotale, quo mediante Dominus interrogabatur, cujus usus Levitis & sacerdotibus solummodo concedebatur. ¶ In quo potest notari quod sæculares, qui ecclesiastica officia volunt exercere, peccant dato quod bona intentione illud faciant. ¶ Vel potest allegari quod aurum gentiliū non debet fieri Ephod Ecclesiasticum, id est, sapiens sæcularis non debet propter mundanam sapientiam fieri prælatus Ecclesiasticus vel regularis. ¶ Vel potest allegari contra illos religiosos, qui sub specie faciendi Ephod, id est, aliquod spirituale, utpote elemosynam, vel Ecclesiam, vel consimile, accumulāt aurum gentiliū, exigunt divitias sæcularium, vel rapinas pauperum subditorum. Et sicut dicitur Eccles. 38. *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata.* Et Apostolus Rom. 3. dicitur, *quod non sunt facienda mala, ut veniant bona.*

Capitulum nonum. Textus. Abijt autem Abimelech filius Hierobaal in Sichem.

MORALITATUM CAP. VIII.

Hic ponitur quomodo Abimelech filius spurius Gedeonis factus est rex à viris Sichemitis, qui statim contra fratres suos filios Gedeonis surrexit, & tot de eis super lapidē unum occidit, ita quod unus solummodo remansit, postea vero illosmet qui ipsum regem fecerant interfecit, & civitatem eorum combussit, & destruxit. Ipsum tamen finaliter dum quandam turrim

Petr. Bercharii super Biblia.

capere niteretur, & ignem imponere moliretur, quādam mulier fragmentū molæ jaciens, in capite percussit, & eum ad mortem vulneratum dejecit, qui mori se sentiens, ne à muliere diceretur occisus per armigerum interfici se fecit. ¶ Per istum Abimelech intelligitur diabolus, qui revera Gedeonis, id est, Dei patris filius spurius, & etiam creatura pestifera potest dici. Ille est enim qui filios patris sui legitimos, & viros sanctos & justos, qui sunt filij Dei patris, & maxime sanctos martyres supra lapidē unum, id est, supra Christum, in quem credebant, occidit, & super Sichem qui interpretatur robur, id est, super mundum regnum accipit, & ipsos super quibus regnat, scilicet super peccatores & mundanos diversis vitiis interficit, & ipsius mundi civitatem flamma concupiscentiæ succendit, ita quod iste est rex de quo dicitur Prov. 28. *Regnantibus impiis ruina hominum.* Finaliter iste malus rex istam suam civitatem & plebem igne perpetuo in inferno succendet, & sic ipsis qui illum regem faciunt præmium triste reddet. Unde Ecclesiast. cap. 10. *Rex insipiens perdet populum suum.* Sed si quæris quomodo iste malus rex superatur? Ecce continue enim accidit, quod iste turrem Thebes, id est, arcam mentis nostræ invidia & avaritiæ ignem in ea accendere molitur, & tunc pro certo non restat nisi quod mulier quæ est in ista turri, id est, voluntas bene docta fragmen molæ, id est, pondus divini timoris contra eum jaciat, & quod in capite, id est, in principio, dum scilicet est adhuc tentatio in cogitatione, ipsum percutiat, quia vere sicerit, quod victus deficiat atque cadat. Ecclesi. 1. *Timor enim Domini expellit peccatum.* Si enim ista mulier, scilicet voluntas debitum suum fecerit, & si timor Dei istum repercusserit, statim armiger, id est, Christus aderit qui ipsum in conspectu nostro prosternet. ¶ Vel dic quod mulier est beata Virgo cum lapide quem emisit, id est, cum Christo lapide angulari quem peperit, Abimelech diabolū superavit, & quod armiger, id est, Paulus vel quilibet sanctus sibi quotidie auxiliū facit, qui tamen diabolus fratres suos legitimos, id est, sanctos patres occiderat, & per magna tempora supra modum regnaverat. Unde Judith. 14. *Quadam mulier Hebræa fecit confusionē in domo Nabuchodonosor regis.* ¶ Vel dic quod iste significat ambitiosum, qui pro certo statim ut ad regnum, & regimen civitatis, id est, temporalis officij vel ecclesiæ dignitatem promotus fuerit, primum quod facere nititur, est, quod fratres suos legitimos, id est, bonos confratres, & socios destruere, & quantum ad mundi prosperitatem perdere & occidere, impugnare & deponere, & super lapidē suæ crudelitatis per rapinam & avaritiam bonis eorum acquisitis conatur. Non sufficit sibi quod civitatē, id est, Ecclesiā habeat, imo pro certo turrim, id est, aliam aliquam altiore dignitatem, & pinguius beneficium, seu ditiores ecclesiam omnimode acquirere studet, & ideo cum exercitu omnium amicorum suorum ad acquisitionem ejus laborat, & ignem avaritiæ per oblationem munerum ad ostium turris, id est, pro ingressu istius dignitatis offert & præsentat. Sed quid pro certo mala mulier fortunaque turres sæculi dignitatum tenet & regit, ipsumque intrare talem turrim, hoc est, talem dignitatem, aliquando non finit, imo subito fragmen molæ, id est, fractionem & pondus mortis, vel etiam pondus infortuniorum, & tribulationum immittit, & eum ad terram detrahit, & prosternit. Cui statim adest armiger suus, diabolus, scilicet sibi hætenus favebat & servierat, qui ipsum post percussione molæ, id est, post mortem corporis gladio æternæ damnationis interficit, & sic antequam attingit ad statum quem oprabat, mediante muliere, molæ & armigero, id est, mediante fortuna, morte & diabolo destructionem corporis & animæ incurrit. Illud enim est verum quod ista mulier fortuna, quando videt quod homo non est contentus statu suo, sed ad majorem incessanter anhelat, molæ tribulationum temporalium, vel molæ mortis infirmitatumque corporalium, aliquando percutit, & ipsum vel temporaliter vel corporaliter prosternit. Armiger autē diabolus ipsum spiritualiter & æternaliter occidit. Unde breviter de ista muliere, sc. de fortuna dici potest illud Eccles. 25. *Plaga mortis mulier nequam.* Et ideo alibi monet à tali muliere cavendum, dicens Eccles. 9. *Averte faciem tuam à muliere compta.* Et ideo subditur: *Quia inquit speciem mulieris admirari multi, reprobi facti sunt.* ¶ Hic ponitur parabola de arboribus volentibus eligere regem, à quorum regimine ficus, vitis, & oliva se exculaverunt, rhamnus vero acceptavit, &c. Vide etiam supra, lib. 12, capit. de rhamno.

A *Capitulum undecimum. Textus.* Fuit itaque in illo Jephthe Galadites vir fortissimus atque pugnator.

MORALITATUM CAP. IX.

Jephthe filius Galaad à concubina vir fortissimus fuit, quem fratres sui legitimi ejecerunt sibi; talia verba dixerunt: Hæres in domo nostra esse non poteris, quia de adultera natus es. Quo audito Jephthe à fratribus suis fugit, & in Thob habitavit, & congregati sunt ad eum viri inopes & latrones, & quasi principem eum sequebantur. Tandem vero sic factum est, quod cum filij Amon pugnabant contra Israel, quapropter majores natu de Galaad, Jephthe quem prius ejecerant, in auxilium suum convocaverunt, & eum principem suum constituerunt. Jephthe igitur vadens ad prælium, Deo vovit, si victoriam sibi daret, quicquid primum de domo sua sibi post victoriam occurreret, eidem immolaret. Isti igitur obtenta victoria, redeunti unica filia sua cum tympanis & organis gaudens occurrit, qua visa statim scissis vestib. votum quod voverat, sibi dixit: Filia mea decepisti me, & ipsa decepta es. Quæ mortis conditionem libenter suscipiens, duos menses plorandi virginitatem suam cum suis sodalibus postulavit. Quibus concessis, i. expletis Deo patri virginem immolavit. ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad multa, & primo contra mundanos, qui consanguineos & amicos despiciunt, ipsosque secum hæredes vel bonorum suorum participes esse nolunt. Sed quando ipsis contingit aliqua necessitas, tunc solent ipsos quos prius contemnebant, libenter recipere & diligere, & maxime quando vident eos temporali prosperitate & fortuna præpollere, juxta illud Prov. 14. *Etiam proximo suo odiosus erit pauper. Amici vero divitum multi.* ¶ Vel potest allegari pro bastardis, quod sc. illi qui illegitimo matrimonio procreantur, fiunt aliquando fortes & boni milites, qui etiam virtuose & strenue se habent, quod inter amicos & notos honorem & statum merentur & obtinent. Vel potest allegari de juramento qualiter est observandum, quando est licitum ex quo vir iste tanto damno servavit illicitum. ¶ Vel exponamus allegoricè de Christo, dicamus itaque quod iste Jephthe significat Christum, qui revera quasi ex concubina nascitur, pro eo quod ex Deo patre & virgine matre, quæ erat alterius thori & fori generatus videtur. Istum igitur proprii fratres, i. Judæi repudiant, & velut de adulterio natum abominantur, & fugant. Unde dicitur Prover. 19. *Fratres pauperis hominis oderunt eum.* Inopes vero & latrones, id est, peccatores, publicani & peccatores ipsum tanquam ducem sequuntur, & fidem ejus recipiunt & affectant. Unde Matth. 19. *Non enim veni vocare justos, sed peccatores.* Iste igitur quamvis repudiatus à Judæis tamen contra Amon, i. diabolum, princeps & dux filiorum Israel, i. fidelium constituitur, & pro victoria obtinenda propriam filiam, i. humanitatem Deo patri immolavit, & ipsa pro salute humani generis & pro victoria mortem patitur, & Amon & populus suus, i. diabolus & vitia superantur, & filij Israel, i. fideles populi liberantur. Unde tunc ista potest dicere illud Matth. 9. *Filia mea non defuncta est.* ¶ Vel dic quod Jephthe est homo, cujus filia est propria caro, quam sc. Deo debet vovere & per poenitentiam Deo immolandam promittere, ut contra Amon, i. contra diabolum & peccata possit obtinere victoriam. Quando igitur contingit quod homo victoriam contra vitia, vel contra tribulationes habuit, vel quod à Deo donum spirituale reportavit, & videt filiam, id est, propriam carnem cum tympanis & organis, i. cum delitiis & delectationibus occurrere, & sibi in via morum obviare: statim pro certo debet dicere & clamare: *Filia mea decepisti me, & ipsa decepta es.* Decepisti me, dico, vitia suggerendo, sed tu ipsa decepta es, per peccatum & poenitentiam promendo. Istam igitur statim debet Deo per poenitentiam immolare, & sibi solum propriæ virginitatis, id est, compunctionem & virtutum sterilitatem injungere, & tandem virginitate seu sterilitate deplorata, debet

B eam per charitatem comburere, & per laborum fatigationem & poenitentiam Deo sacrificare vel offerre, dicens illud quod supra dictum est, decepisti me filia, sc. mihi occurrendo & contrariando, & cum tuis organis & mundanis lætitiis obviando, tu vero decepta sis, poenam debitam sustinendo. Psal. 136. *Filia Babylonis misera beatus qui retribuet tibi retributionem quam tribuisti nobis.* ¶ Vel dic quod filia est anima peccatrix, quæ scil. cum inani mundi lætitia tunc videtur applaudere, & festum facere diabolo patri suo, qui tamen ex hoc sibi non parcat, imo ipsam in inferno immolat & occidit. Hier. 31. *usquequo delictis dissolveris filia paga.* Hier. 46. *Et iterum: Confusa est filia Egypti, &c.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini.

MORALITATUM CAP. X.

Quidam vir nomine Manue, uxorem habuit sterilem, cui quadam die angelus Domini apparuit sibi nuntiavit, quod filium pareret, qui ab utero matris Nazareus esset, & super ejus novacula non ascenderet, nec vinum nec aliquod immundum comederet aut gustaret, qui etiam populum Israel de manibus Philistinorum liberaret, & in flamma sacrificij angelus in cælum ascendit. Puer vero natus Samson appellatus fuit, qui leonem tandem occidit, favum mellis de ore ejus accepit, uxorem alienigenam, scilicet Dalilam duxit, portas Gaza in montem portavit, mille viros cum mandibula asini interfecit, & tandem plures Philistinorum moriens quam vivens occidit.

¶ Allegoricè per Samsonem, qui interpretatur sol eorum, intelligitur sol justitiæ, Christus Deus noster, qui pro certo matri suæ, quæ erat sterilis, i. virgo, fuit per angelum nuntiatus, & ad literam quod Nazareus, i. sanctus debeat esse, & quod omni immundo, i. peccato sicut sanctus & mundus haberet se cavere, & quod vinum & siceram, i. carnis delicias, quæ inebriant, non erat gustaturus, & quod novaculam, i. adulationes non esset admitturus, sed populum suum sanctificaturus, & à Philistiis, id est, dæmonibus liberaturus, eidem matri extitit prænuntiat, ut pater in verbis angelicis: *Erit, inquit, puer magnus coram Domino.* Luc. 1. *Quod enim nascetur ex te, sanctum. Ipse enim salvum faciet populum suum &c.* vide ibi. Iste est, qui leonem diabolum superavit, favum mellis, id est, humanum genus, de faucibus, id est, de inferno accepit & liberavit, uxorem alienigenam, id est, ecclesiam de gentibus desponsavit. Segetes Philistinorum, id est, sectas infidelium & hæreticorum consumpsit, & igne veræ fidei inflammavit, & mediante mandibula asini, i. ipsa Christi humanitate multos spirituales inimicos prostravit, portas civitatis inferni asportans & frangens, in montem Gaza, i. paradisi ascendit, & plures hostium, i. infidelium moriens quam vivens spiritualiter occidit, in quantum post Christi passionem mortem mediantibus apostolis plures quam ante convertit. Unde dicitur Eccles. 48. *In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Descendit ergo Samson in Thaannata: videntque ibi mulierem.

MORALITATUM CAP. XI.

Samson descendens in Thaannata Philistinorum, vidit ibi mulierem quæ placuit oculis ejus, ad quæ desponsandam descendens, catulum leonis rugientem, & favum obvium habuit, & irruente in se spiritu Domini, leonem manibus, cum omnino careret gladio, laceravit. Post aliquos vero dies descendens, ut duceret mulierem, quam desponsaverat, declinavit ut videret cadaver leonis, & ecce examen apum in ore ejus erat, & etiam favus mellis, & accipiens comedit, & patri & matri suæ partem dedit, & tamen unde mel habuerat non ostendit. Tandem vero convivis nuptiarum problema hoc fecit: *De comedente, inquit, cibus, & de forti dulcedo exivit.* ¶ Ista possunt applicari ad Christum. Catulus leonis, favus & rugiens, spirans minarum, & cædis in discipulos Domini fuit Paulus, qui revera quando Samson, i. sol justitiæ Christus uxorem alienigenam, i. ecclesiam de gentibus per fidem desponsare voluit, & propter hoc personaliter in Thaannata, i. in mundum descendit, catulus leonis favus, i. Paulus, sibi fortiter resistit & occurrit, quapropter istum ante omnia prostravit convertendo, & ipsum spiritualiter laceravit & occidit in quantum in ipso vitâ carnalem & vitia interfecit. Quo sc. mortuo, i. mortificato & converso, examen apum, i. laborum sedulitatem, favum mellis, i. scientiæ dulcedinem & fidei sinceritatem in ore suo eloquentiæ & prædicationis invenit, ita quod proprie dicitur, *De comedente exivit cibus, & de forti dulcedo prorupit,* quia, scil. iste qui ante conversionem ecclesiam comedebat, & devorabat, ipsam post conversionem melle doctrinæ refecit. Unde de isto exponitur illud Gen. 49. *Benjamin lupus rapax. Mane comedit prædā, & vespere dividet escas.* ¶ Vel si vis, ista dic de Dionysio vel Augustino, vel de quolibet Philosopho doctore ad fidem converso. ¶ Vel dic quod Samson est filius Dei pro uxore alienigena, i. pro humanitate vel ecclesia de gentibus desponsanda, descendens, leonem diabolum prostravit, & examen apum, i. collegium sanctorum patrum cum melle devotionis & spei, quam in adventu ejus habebant in ore istius leo-

us leonis, i. in inferno reperit, quos patri suo rediens presentavit. ¶ Vel dic de comedente diabolo vel inferno dulcedo, quam absorbuerat tunc exivit. Unde Job. 20. *divitias quas devoravit evomit, & de ventre eius extrahet eas Deus.* ¶ Vel dic quod Samson est religiosus, qui quando vult uxorem, i. gratiam & gloriam accipere, necesse habet patrem & matrem, id est, omnem affectum carnalem dimittere à via communi, id est, à mundi communi vita & ad religionis semitam declinare. Quod si fecerit leonem mortuum, i. Christum inveniet, & in ore ejus, id est, in verbis ejus mel dulcedinis & consolationis reperiet, examen etiam apum, id est, communitatem bonorum & sanctorum collegas & socios habebit, & sic uxorem istam, scilicet Dei gratiam & gloriam sibi desponsabit. ¶ Vel dic, quod quando homo patre & matre relictis, & parentibus & mundo spretis, semitam religionis ingreditur, leonem sibi obvium, i. propriam carnem occidere, id est, jejuniis macerare tenetur. Quod si fecerit, in ore ejus mel inveniet, in quantum in sua tribulatione vel poenitentia dulcedinem & consolationem perpenderit. Velleo significat ferocitatem alicujus tribulationis. In cujus ore mel invenitur, quando in ipso tormento divina consolatio sentitur. Et sic ad literam, de comedente cibus, & de forti dulcedo recipitur, ut habetur sicut apparet in martyribus, qui dicebant illud Psal. 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tue latiscaverunt animam meam.* ¶ Vel dic, quod leo significat aliquem divitem tyrannum, vel officialem rapacem usurarium vel crudelem, qui revera quando à Samson, i. à Deo per mortem corporalem occiditur, favus mellis, i. divitiarum copia in ore ejus, i. in suis subditis reperitur, à quo saltem ipse Samson, i. Christus in persona pauperum recreatur. Ut communiter enim tales nunquam proficiunt alijs nisi quando moriuntur: & tunc saltem necesse est quod de bonis quæ dimittunt, alijs recreentur. Et sic de comedente cibus exiit, in quantum de istis devoratoribus morientibus aliquis utilitas reportatur, & in quantum multi clerici pauperes de eorum beneficiis ditantur, & alijs de eorum divitiis recreantur. Unde Seneca in proverbiiis: *Avarus nisi cum moritur, nihil recte facit.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Post aliquantulum autem temporis, cum dies tritice.

MORALITATUM CAP. XI.

Cum exercitus Philistinorum pro ligando Samsonem venisset, & filij Juda ut Philistæis traderetur duobus novis funibus eum alligassent, irruit in ipsum spiritus domini, & diruptis funibus apprehendit mandibulam asini quæ in terra jacebat, & occidit cum ea mille viros, & Philistinorum exercitum convertit in fugam, post quod maxillam in terram projecit, & cum supra modum sitiret, clamavit ad Deum, ne siti inter circumcisos periret. Tunc Dominus misertus ei, molarem dentem de mandibula projecta aperuit, & inde in abundantia aqua exivit, quæ spiritum ejus refocillavit, & vires defecti corporis reparavit. ¶ Istud exponit Gregorius de Christo & prædicatoribus. Constat enim quod prædicatores sunt maxilla asini; quia, scilicet maxilla quæ est pars oris ipsorum eloquentiam significat, asinus vero animal oneriferum ipsorum laborem denotat, & quod ipsa jacebat mortua, ipsorum humilitatem & mortificationem designat. Psal. 43. *Propter te mortificamur tota die.* Dico ergo quod cum Philistæi, id est, dæmones Samsonem, id est, Christum ligare, ipsiusque prædicationem & miracula, virtutesque & opera impedire vellent, filij Juda, id est, ipsi Judæi in hoc Philistæis, id est, dæmonibus consentientes, ipsumque primitus ligaverunt, ejusque prædicationem impediverunt, duosque funes, i. tribulationem atque mortem adhibuerunt. Sed vere iste Samson, Christus, spiritu Domini super eum irruente, istos duos funes resurgendo dirupit, postquam maxillam asini mortui, i. prædicatores eloquentes, patientes & mortificatos accepit, & ipsis mediantibus mille viros, i. multiplices populos Philistinorum & infideles spiritualiter occidit, & in eis vitam carnalem gladio spiritus interfecit, in quantum ipsos ad veritatem fidei convertit, unde dicitur Pro. 12. *Verte impios & non erunt.* Tandem vero istam maxillam, i. sanctos prædicatores Apostolos in terram projecit, in quantum pro ipsis non curare est visus, & in mortem eos & tyrannorum executionem tradidit & demisit. Sed revera cum salutem infidelium sitierit, in istis sic projectis dentem molarem, id est, virtutem & potentiam miraculorum aperuit, & ab ipsis fontem aquæ vivæ, id est, beneficiorum copiam effluere fecit,

Petr. Berchorij super Biblia.

quæ ex tunc fidelibus concedere non cessavit. Ista maxime apparuerunt in Paulo, quo mediante multi conversi sunt, & quo projecto & moriente de dente molari aquæ eloquentiæ suæ, scientiarum & doctrinæ effluere non cessaverunt, quæ Christum sitibundum in persona fidelium refecerunt, quia revera aqua doctrinæ, quæ adhuc de ista maxilla, id est, de B. Paulo & Dionysio & alijs similibus emanat, Christum sitientem reficit & confortat, in quantum membra ejus, id est, fideles hujusmodi doctrina recreat spiritualiter & delectat. Unde Zachar. 13. *Erit fons patens domui Jacob &c.* Esa. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.*

¶ Vel dic, quod Samson significat aliquem tyrannum impium & protervum, qui cum aliqua maxilla asini mortui, id est, aliqua vili, mala, & iniqua persona, & humili asinina seu rustica plebe nata, utpote aliquo malo consiliario vel ballivo utitur, ad Philistæos, id est, ad pauperes subditos occidendū & dammandū & molestandum, sed pro certo lape fit, quod talis Samson id est talis princeps seu tyrannus talem maxillam suam, id est, talem ballivum, & officialem vel consiliarium de officio vel statu suo deponit, & projicit, & ipsum exhæredat, & depauperat, atque punit, & fontem aquæ vivæ, id est, divitiarum copiam apud eum invenit, quæ sitim avaritiæ suæ temperat, dum ipsum ebibit atque rapit. Istud enim est commune, quod ad hoc tales projiciuntur & deponuntur, ut ab ipsis sitibundis & avaris principibus fons divitiarum suarum postmodum ebibatur. Unde dicitur Job. 5. *Cujus messem famelicus comedit, & ipsum rapies armatus, & bibent alieni divitias ejus, &c.*

Ex eodem capitulo decimo quinto. Textus. Post aliquantulum autem temporis.

MORALITATUM CAP. XIII.

Uxor alienigena quam duxit Samson in Thaannata invito patre, qui ipsum arguerat de hoc, quod dimissis filiabus populi sui uxorem alienigenam accipiebat, statim postquam rediit ad paternam domum, duxit alium virum, scilicet, unum de pronubis, de quo Samson ad ipsam visitandam iterum veniens, & hæc sibi de grege offerens, & cubiculum ejus intrare volens, nisi scilicet pater & mater ejus impedivissent, summe iratus fuit, quapropter trecentas vulpes cepit, & ipsas vulpes per caudas ligavit simul, & faces ardentes ad caudas eorum accendit, & ipsis per segetes Philistinorum dimissis, eas succendit penitus, & vastavit. Istud enim potest allegari exemplariter, quod non est tutum contrahere aliquam magnam familiaritatem cum alienis, propriis dimissis compatriotis & vicinis. Isti enim facili occasione hominem dimittunt, & ad aliud se convertunt, sicut de stipendiariis cernimus continue. Sicut etiam accidit de quodam rege Franciæ, qui non propriis hominibus, sed alienis militibus pecunias dabat, & eos sibi verbis & promissionibus alligabat. Sed cum surrexisset tribulatio, omnes eum reliquerunt, & inimici ipsius adhæserunt, & soli compatriotæ, quos prius contemnere videbatur, ipsum viriliter adjuverunt. Talis igitur uxor, id est, talis extraneus amicus, hominem perfecte non diligit, & ad alios facili se convertit. De quo Eccl. 6. *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in tempore necessitatis.* ¶ Vel dic generaliter contra falsos amicos, qui ad modum illius uxoris non diligunt hominem, nisi sit præsens, id est, nisi benefaciendo se exhibeat præsentem, quia talis statim vertit dorsum, & ad domum suam vel ad alia negotia redit, ipsum obliviscitur, & cum alio maritatur, id est alium amicum quærere molitur. ¶ Vel dic contra malas mulieres, quæ revera de absentibus parum curant, sed statim alios eligunt sibi & procurant. ¶ Vel dic quod talis uxor alienigena dicitur esse Ecclesia Christi, quæ uxor de gentibus pro majori parte est assumpta, & Samsoni Christo per fidem desponsata. Ista est enim quæ post ascensionem & recessum viri sui Christi ad domum patris, scilicet ad paradysum, unde in Thaannata id est, in mundum apud gentiles peccatores pro ista accipienda descenderat, parum in amore ejus stetit, quin imo potius cito alteri viro, scilicet, mundo, carni vel diabolo per diversa vitia se tradidit, & istius copulam & amorem dimisit. Quapropter iste Samson Christus contra eam indignatus, jam vulpes cum facibus, id est, tyrannos cum crudelitatis ignibus in ejus segetes, id est, in ejus bona temporalia currere permittit & populum istius uxoris suæ adulteræ, id est, clericos Philistæos poculo utentes, id est, poculis & ebrietati vacantes, mediantibus hujusmodi vulpibus malis secularibus contra eos colligatis, vastat, depauperat & confundit. Psal. 105. *Tradidit eos in manus gentium & domati sunt eorum qui oderunt eos.* ¶ Vel ad literam illud potest allegari

gari contra ecclesiasticos schismaticos, qui quia *virum suum* Christum, quantum ad veram ejus fidem reliquerunt, & diabolo per hæreses & schismata adhæserunt, ergo tradidit eos ipse Samson Christus vulpibus, id est, hæreticis & falsis doctoribus facibus malæ doctrinæ eos illuminantibus & segetes virtutum poculorum suorum calice exterminantibus. Unde in Cant. 2. *Capite nobis vulpes parvulas quia demoliuntur vineas.* ¶ Vel dic quod prout communiter ista adultera ecclesiæ seu sectæ, & eorum populi universi à vulpibus, id est, à Tartaris & paganis infestantur, & segetes, & bona eorum ab ipsis infidelibus, quibus, ut communiter, subjectæ sunt depradantur. Patet in Græcis, qui molestantur à Turcis. In Armenicis & Georgianis, qui subjiuntur Parthis. In Ruthenis, qui obediunt Romanis. In Nestorianis, qui captivi tenentur ab Indis. In Surianis & Jacobinis, qui violenter serviunt Aegyptiis. In Nubianis, qui injurias patiuntur ab Æthiopibus convicinis. Ecce ergo quomodo adultera Christi uxor, cum Philistæis, id est, cum suis infidelibus Christianis à vulpibus infestatur, & quomodo ab infidelibus subjugatur, quia revera sicut in Psal. 62. dicitur: *Tradentur in manus gladij partes vulpium erunt.* Econtra autem videmus de uxore legitima, quæ thorum Christi non fugit, sed fidem inviolatam servavit, scilicet de Romana Ecclesia vel latina, quæ cum populis sibi subjectis, quam nulla vulpes seu infidelis suppeditat, quin potius ipsa eas quotidie subjicit atque calcit, sicut ad literam videmus de Polonis, Ungaris, & Hispanis, qui quamvis infideles habeant convicinos, illis tamen non obediunt, sed divino munere ipsos quotidie subjiciunt atque convincunt. ¶ Vel dic, quod ista uxor est anima, quam Christus fide & gratia sibi copulat, quæ tamen per peccatum alteri viro, scilicet, diabolo se donat, ita quod dato quod vir suus Samson, id est, Christus fidelium sol, hædum sibi offerat, id est, foetorem sui peccati ad memoriam reducat, & cubiculum cordis ejus per gratiam intrare cupiat, pater tamen & mater uxoris istius, id est, mundus & caro, introitum istum vetant, quo indignatus vulpibus, id est, dæmonibus & vitiis universis, nocendi sibi & populo suo licentiam administrat. ¶ Vel dic quod vulpes istæ sunt usurarii, & alij fraudulentij & hæretici, & falsi socij & amici, quos, scilicet, Samson diabolus per caudas ligat, & eos invicem associat, & faces ardentes avaritiæ eis administrat, & sic segetes, id est, substantias Philistinorum, id est, pauperum per istos devorat & devastat, ut patet ad literam de societatibus usurariorum, quamvis mali diversas facies, id est, varios nocendi colores habeant, in cauda tamen, id est, in fine & in intentione illis conveniunt, & ad nocendum Philistæis, id est, pauperibus simul volant, ut etiam patet de ballivis & advocatis, qui ignem rapinæ contra subditos & pauperes simul portant. Unde de talibus sic ligatis potest dici illud Thren. 5. *Propter montem Sion quia disperis, vulpes ambulaverunt in eo.* ¶ Vel dic quod istæ vulpes sunt avari. Unde dicitur Matth. 8. *Vulpes foveas habent.* Isti igitur in caudis faces habere dicuntur, pro eo quod circa finem vitæ quæ in cauda intelligitur magis ardentes, & amplius avari esse noscuntur, & Philistæos, id est, pauperes & eorum segetes, id est, eorum temporales substantias amplius comburere & ledere comprobantur. Unde Seneca dicit, quod *cum cetera vitia senescunt, sola avaritia juvenescit.* Unde Apoc. 9. *Aculei erant in caudis eorum.* ¶ Vel dic quod postquam Samson Christus alienigenam uxorem suam assumpsit, vulpes, id est, astutos prædicatores accepit, qualis, scilicet, erat Paulus, qui dicebat 2. Cor. 12. *Cum essem astutus, dolo cepi vos.* Ipsosq; simul per charitatem ligavit, & caudas ad caudas, id est, eorum intentiones simul junxit, & sic Philistinorum, id est, dæmonum segetes, & possessiones, id est, infideles & peccatores igne sancti spiritus & fidei inflammavit, dicens illud Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem.

MORALITATUM CAP. XIV.

D Samson in Gazam Philistinorum civitatem descendens, ad quandam mulierem meretricem intravit, quem statim detinere & occidere Philistiim voluerunt. Ipse vero portas civitatis fregit, & aperuit, & exiens secum in montem portavit. ¶ Sic vere cum Christus in civitatem Philistinorum, id est, in infernum civitatem dæmonum descendisset, & mulierem meretricem, id est, naturam humanam peccatricem ibidem visitasset, Philisthæi, id est, dæmones ipsum ibidem detinere nequiverunt, quia scilicet, fractis & apertis januis illius civitatis, in montem

paradisi recessit. Psal. 106. *Qui contrivit portas areas & velles serenos confregit.* ¶ Samson amavit mulierem, quæ morabatur in valle Sereth, quæ Dalila vocabatur. Ad quam Philistæi venientes, suggererunt ei quod Samsonem deciperet, & ubi esset fortitudo ejus disceret, ipsumque ipsis traderet, promittentes quod ab iisdem præmium reportaret. Istum igitur Dalila primo septem funibus, tandem alijs novioribus ligavit, & postea septem crines cum liciatorio in terram infixit. Quæ omnia cum clamaret, Philistiim super te Samson, faciliter dirupit. Cui tandem finaliter cum genere non cessaret, fortitudinem in suis crinibus esse dixit. Hæc igitur Samsonem super genua sua dormire fecit, & vocato tonsore septem crines sibi abrasit. Quo facto fortitudo ejus defecit, & Dominus ab eodem recessit. Nazareus enim erat Samson, & novacula super caput ejus non ascenderat, & ideo summam fortitudinem obtinebat. Ubi igitur septem capillos amisit, fortitudinem etiam perdidit: & in Philistinorum manibus uxoris suæ fraudulentia datus est. ¶ Samson moraliter est spiritus. Dalila vero quæ interpretatur fitula, habitans in valle Soreth, quæ interpretatur optima vinea, est caro, quæ scilicet, delicias sitire cognoscitur, & in vinea ebrietatis habitare, ut communiter delectatur. Quando igitur accidit, quod Samson, id est, spiritus, amat istam mulierem meretricem, scilicet, carnem propriam, & in ejus consentit lasciviam, statim adsunt Philistæi, id est, dæmones suggerentes isti meretrici, quod ipsum suum virum, id est, Spiritum decipiat, & quod ad delectationes suas ipsum taliter trahat, quod spiritualem fortitudinem sibi tollat. Quibus libenter ista meretrix obediens statim nititur ipsum septem funibus ligare, id est, universis malis complacentiis oblectare, tandem studet novos funes, id est, novas delectationes & complacentias adhibere, & postea crines, id est, affectiones & cogitationes ipsius in terra i. in terrenorum conatur affectione infingere. Quæ tamen omnia Samson, i. fortis spiritus solet rumpere, & se de malis cogitationibus, delectationibus, & affectionibus faciliter liberare. Psal. 124. *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quia pro certo quando cæsaries capillorum, i. multitudo virtutum & donorum in homine perseverat, tamdiu etiam durat ipsius fortitudo, ita quod nullus funis alicujus malæ concupiscentiæ vel complacentiæ ipsum tenet aut ligat. Unde Job. 39. *Nunquid ligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo.* Et ideo ista mulier caro in tantum facit finaliter, quod Samson, id est, spiritus consentiendo in peccato, super genua sua dormit, & delectatur, & sic septem crines, i. septem dona spiritus sancti sibi subtrahit & furatur. Quo facto statim Dominus ab eo recedit, & resistendi fortitudinem perdit, & à Philistæis, i. dæmonibus capitur & ligatur, & sic uxoris suæ meretricis, i. carnis fraudulentia decipitur & damnatur. Unde dicitur Eccles. 35. *Brevis omnis malitia super malitiā mulierum.* ¶ Hic habetur quod postquam Samson mediante mala muliere Dalila fuit cæsarie tonsus, & per consequens fortitudine privatus, statim Philistæi ipsum ceperunt, & captum excœcaverunt, & excœcatū in carcere posuerunt, & incarcerationum molere, & coram se ludere fecerunt; sed tamen post hoc factum est, quod Samson à Philistæis excœcatus, qui ipsum excœcaverunt, simul in domo sui convivij ruina domicilij facta super eum, omnes perierunt. ¶ Sic vere quādo Samson, i. aliquis fortis & virtuosus homo mediare mala muliere, sc. carne propria, cæsarie virtutū, & per consequens resistendi fortitudinē perdit, statim à Philistæis, i. à dæmonibus per diversa peccata capitur, & oculis discretionis oritur, & sic excœcatus, obstinatus, & hebetatus in carcere malæ consuetudinis includitur, & tandē molere, i. ad mundi labores & negotia circumire cōpellitur, & sic corā Philistæis, i. dæmonib. ipsarū voluntati obediens, ludere, & ludos diversorum peccatorum facere cōprobatur. Finaliter tamen in eorū convivio, sc. in inferno, una cum ipsis moritur & damnatur, & sic homo per fraudulentiam mulieris quā amabat, i. propriæ carnis, non solum excœcatur, imo etiam vita spirituali & æterna privatur. Unde dicitur 3. Reg. 12. *Concivit Achab regem Iezabel uxorem suam, & abominabilis factus est.* ¶ Hic habes quod Samson mediante Dalilæ fraudulentia factus cœcus, dum coram Philistæis luderet, à puero qui ipsum regebat, petiit, quod paulisper quiescendo, ipsum ad columnas domus inniti permetteret. Quod cum factum esset, columnas fortiter concussit & totam domum, quæ columnis innitebatur, super se & super Philistæos, qui ibi convivebant excussit, & sic se simul & eos oppressit, capillis n. suis excrecentib. fortitudo ejus recreverat, & ideo faciliter columnas statuit & sic plures moriens quā vivens occidit. ¶ Si vis dic, quod Sam

Samson est peccator debilis & cæcus, qui tunc temporis fortis efficitur, quando per poenitentiam cæsaries virtutum in eo recrescere comprobatur, quia, sc. homo post lapsum magis quam ante roboratur, ita quod columnas principalium vitiorum concutens, Philistæos, i. dæmones vincere comprobatur, & ad maiorem triumphum post casum reservatur Apostolus 2. Cor. 12. *Cum enim infirmior, tunc fortior sum.* Unde de Dalila quæ excecavit Samsonem, expositum supra, lib. 12. c. de aranea. ¶ Vel si vis applica ista allegorice ad Christum, qui moriendo vicit adversarium nostrum diabolum, &c.

Capitulum decimum septimum. Textus. Fuitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim.

MORALITATUM CAP. XV.

Sicut in multis passibus huius libri sapissime replicatur illud verbum: *In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque faciebat, quod sibi recte videbatur.* Et subditur in multis locis, quod filij Israel Deum dimittebant, & idola adorabant, & se diversis vitiis implicabant. Hic autem in primo, 17. & 18. c. fit specialiter mentio de quodam Micha nomine Ephrathæo, qui de pecunia sua fecit idolum, & in domo sua constituit sacerdotium, & quendam Levitam fecit sacerdotem, & postea à filiis dan extitit spoliatus. Dic similiter, quod quando in Israel, i. in ecclesia vel patria, vel collegio, vel clauetro, officio, vel beneficio non est rex, iudex, vel Prælatus, vel rector, sed quilibet permittitur facere pro libito voluntatis suæ, tunc revera filij Israel, i. subditi ipsi faciliter Deum obliviscuntur, & deserunt, & ad idola, i. ad mundi bona fictitia, appetenda, & adoranda, vel ad idola, i. ad mulieres, & ad luxuriam se convertunt, multaq; peccata committunt, & faciunt. Regulariter n. est verum, quod absentia iudicis boni, vel Prælati multorum malorum est causa, & ideo Prælati, vel superiores non bene faciunt, quando propter defectum provisionis officia & beneficia dimittunt vacare, & quando ipsorum rectores alibi quam in locis suis sine causa permittunt vagari vel vacare Hie. 6. *Pascas unusquisque eos qui sub manu sua sunt.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Fuit quidam vir Levites habitans in latere.

MORALITATUM CAP. XVI.

Fuit vir unus Levites de monte Ephraim habens uxorem de Bethleem, quam ad domum recedentem secutus est vir suus ut reducere posset eam. Cum igitur reduceret eam & juxta Jebus civitatem gentilium die advesperascente transiret ibidem remanere noluit. Sed ad civitatem Gabaa quæ erat Israelitarum, sc. filiorum Benjamin hospitatum transivit: ubi tamen male sibi successit, quia mali viri civitatis illius, uxore ejus nocte taliter sunt abusi, quod dum tandem ad virum suum rediret, ante hospitis januam expiravit. Tandem tantum facinus videns uxorem, sc. suam taliter mortuam ipsam in duodecim partes dividens, per universos filios Israel misit, & ad vindictam criminis omnes filios Israel contra Gabaa etiam invitavit. ¶ Istud allega, quod quandoque est tutius stare in statu & gradu seculari vel inferiori, quam ascendere ad maiorem, & arduam vitam eligere, & dimittere communem. Iste enim uxorem suam, i. carnem, seu voluntatem ad vitam reducere volens, & ob hoc gentilem civitatem dimittens, ad Israeliticam civitatem ascendens, ibidem delusionem accepit, ab huius civitatis inhabitatoribus summam injuriam incurrit, quia pro certo sæpe fit, quod homo in statu laicali publico vel gentili, non dignatur manere, sed ad Israeliticam, i. spiritualem gentem, i. ecclesiam, vel religionem nititur ascendere, & ab inhabitatorib. illius civitatis, sc. religiosis, tot & tanta sustinet, quod melius sibi fuisset, quod in inferiori statu & gradu mansisset. Loth enim nec in Sodomis nec in Segor invenitur peccasse, & tamen in monte, in quo salvare se credidit, legitur cum propriis filiabus incestum turpiter commisisse. Sic vere multi sunt qui mundum deterunt, & in monte religionis se salvare credunt. Veruntamen tot filios Belial, id est, tot hostes spirituales inveniunt, quot ibi gravius delinquant. Ideo bene dicitur Ecclesiast. 3. *Altiora te ne quæsieris.*

¶ Vel dic, quod iste Levites significat spiritum, & uxor ejus carnem, quæ revera spiritus disciplinam fugiens, libenter redit ad domum patris, i. in mundum ad mundi divitias, & ad sæculi dignitates & voluptates. Ad hanc igitur quandoque vir suus, id est, spiritus uxorem, i. carnem reducere quærit, & de mundo ad domum gratiæ per poenitentiam ipsam trahit, sed revera filii Belial, i. dæmones quandoq; sibi occurrunt, & eam per diversa

crimina prosternunt, & erga eam abominationem faciunt, & committunt. Sic igitur fit, quod fatigata vitiis ad virum, scilicet, spiritum vel ad Christum redire quærit, cui vir ille compatiens mortuam, i. peccatricem invenit, quapropter ipsam per frustra, id est, per diversas satisfactionum partes dividit, & per omnes fines Israel, id est, ad omnes sanctos, & ad omnia satisfactionis opera ipsam mittit, ut, scilicet, quot in se habuit carnalia delectamenta, tot de se faciat holocausta, sicut de Magdalena dicit Greg. juxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date ei de tormentis.*

Capitulum vice simum. Textus. Egressi itaque sunt omnes filii Israel.

MORALITATUM CAP. XVII.

Cum filii Israel essent congregati contra Gabaa pro ipsa destruenda, & propter crimen adulterii puniendum, de mandato Domini Judas fuit dux eorum. Sed cum plures ivissent ad bellum contra Gabaa, sic factum est, quod prima vice non leguntur flevisse, & victi sunt, & secunda vice flevissent, & convicti sunt, tertia vero vice sederunt, flevissent, & jejunaverunt, & sacrificaverunt, & tunc vicerunt. ¶ Istud sic exponitur, quod ad hoc quod hostes spirituales debellare possimus, tria sunt necessaria, sc. quod Judas, qui interpretatur confessio, præcedat, quod luctus, & contritio succedat, & quod jejunium, & satisfactio accedat. Non enim sufficit Judas solus, i. confessio: nec luctus superadditus, i. contritio, sed necesse est, quod intersit jejunium & carnis maceratio, sessio, i. mentis quies, & perseverans statio sacrificium, i. bonorum operum executio, tunc enim si omnia illa adfuerint, civitas Gabaa, i. mala conscientia destruitur, & ab hostibus spiritualibus triumphatur. ¶ Vel secundum glossam Gregorii, supponit enim quod isti qui volebant alios pro delicto punire, peccatores erant, & ideo quousque se correxissent, & delicta sua aquis lacrimarum lavissent, alios vincere, vel corrigere non possent. Nec ad hoc digni inventi sunt quousque flevissent, & de propriis criminibus poenituerunt. Unde dicitur Joan. 8. *Qui sine peccato est, primus in ipsam lapidem mittat.* Unde Greg. idem dicit: *Revocentur ad conscientiam, ut prius corrigant propria, & tunc reprehendant aliena.*

Moralitatum libri Iudicum Finis.

MORALITATUM LIBER OCTAVUS libri Ruth.

Capitulum primum. Textus. In diebus unius iudicis.

MORALITATUM CAP. I.

Ruth mulier alienigena viro Israelitico fuit nupta, sed eo mortuo inter propinquos viri mortui sermo habitus est de Ruth in uxorem accipienda. Unus igitur propinquorum agrum defuncti mariti ipsius Ruth bene possidere volebat, sed uxorem accipere non curabat, quapropter quia unum sine altero habere non potuit, jure agri & mulieris cessit. Quapropter secundum legem ipsa mulier calceamenta ejus solvit, & in faciem ejus spuit, domus ejus domus discalceati dicta fuit, quia semen fratris sui mortui suscitare noluit. Alius autem propinquus Booz nomine, ipsam in uxorem accepit, & sic agrum defuncti possedit. ¶ Ista gentilis mulier est, de gentibus sumpta ecclesia, quæ viro Israelitico Noemæ, quæ interpretatur pulchra, i. Christo filio virginis, quæ pulcherrima est, & formosa, extitit desponsata. Sed revera post mortem ipsius viri sui jam videmus duos propinquos, id est, duo genera Prælatorum, de ista uxore, id est, de Ecclesia ducenda, & obtinenda ad invicem disceptare. Sunt enim quidam mali Prælati, qui bene volunt habere agrum, sed uxorem non curant, id est, qui bene quærunt emolumentum & lucrum, sed de Ecclesia vel ipsius spirituali regimine parum tractant. De quibus dicit Apostolus Phil. 2. *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Et ideo tales qui magis quærunt temporalia quam spiritualia sunt discalceandi & conspuendi, id est, calceamentis beneficiorum ecclesiasticorum privandi & vituperandi, & alii loco eorum substituendi. Apost. Hebr. 10. *Aufer primum ut sequens statuatur.* Tales enim qui suscitare semen fratris sui mortui, scil. Christi, id est, facere utilitatem animarum suarum renuunt, sed solum temporalia lucra quærunt repudiari, conspui & vituperari merentur, & alii substitui, & subrogari jubentur. Alii autem

sunt boni Prælati signati Booz, qui interpretatur, in quo virtus, seu in quo fortitudo, quia, scilicet, isti primo uxorem, id est, Ecclesiam quarunt, & secundo agrum, id est, temporale commodum habere volunt, & sic utrumque haberi digni sunt, quapropter uxorem istam recipiunt atque ducunt. Dignum enim est, quod illi qui principaliter quarunt spiritualia, habeant secundo temporalia & terrena, & quod qui semen fratris sui, id est, Christi prædicando, & peccatores convertendo suscitant, etiam agrum, id est, temporalium subventionum, vel etiam agrum, id est, beneficiorum provisionem habeant, & acquirant. Apostolus 1. Corinth. 9. *Si spiritualia seminavimus vobis, non magnum est si carnalia vestra metamus.*

Moralitatum libri Ruth. Finis.

MORALITATUM LIBER NONUS libri primi Regum.

Capitulum primum. Textus. Fuit vir unus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim.

MORALITATUM CAP. I.

Fuit vir quidam de Ramathaim Sophim Helcana nomine, qui habuit duas uxores, Annam, scilicet, & Phenennam, quarum una erat sterilis, scilicet, Anna, Phenenna autem fecunda, & ista fecunda sterili improperabat, quapropter ista Anna tristes & flebilis prolem à Domino petebat, primogenitum suum si masculus esset, offerre Domino promittebat. Sic igitur factum est, quod ista prius sterilis peperit, & post hoc multos filios parturivit. Illa verò amula, quæ fecunda fuerat, sterilis facta fuit, sicut infra dicitur. 3. Reg. 2. *Donec sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est.* ¶ Helcana, qui interpretatur possessio, est Christus filius Dei patris, qui vir unus pro eo dicitur, quod unus Deus in natura duplici, unus Christus censetur, & creditur, de Ramatha etiam quod excelsus interpretatur, dicitur esse, pro eo quod iste de excelsis celorum habitaculo noscitur advenisse. Unde ipse dicit Joh. 8. *Ego de sursum sum.* Unde in Deut. 33. *Habitaculum ejus sursum.* Iste igitur in hoc mundo duas habuit uxores, id est, duas sectas fidem tenentes, & confidentes, & per fidem, & gratiam ipsius matrimonium affectantes. Prima fuit synagoga, quæ in principio non fuit sterilis, sed multorum sanctorum genitrix atque mater. Secunda fuit ecclesia de gentibus, quæ, scilicet, ante sui conversionem sterilis erat, & nullum virum sanctum penitus generabat. Synagoga igitur dicta est Phenenna, quæ interpretatur conversio, quia ista finaliter conversa est in arcum pravum. Ecclesia verò dicitur Anna, quæ interpretatur gratia salvatoris, quæ est in tempore gratiæ, quia, scilicet ista meruit gratiam salvatoris. Quid igitur dicam. Pro certo dicam, quod ista prima uxor, quæ primo fecunda virtutibus & sanctis hominibus erat, & quæ sociæ suæ, id est, gentilitati primitus tanquam vili peccatrici & sterili illudebat, facta est igitur modo peccatrix & sterilis. Unde Esa. 47. *Venerunt tibi duæ simul sterilitas & viduitas.* Gentilitas verò postquam per poenitentiam flens, & lugens ad fidem fuit conversa, facta est fertilis, & in bonis personis & virtutibus meritis abundans, copiosa & pinguis. Unde ipsa est, quæ potest dicere illud Apoc. 18. *Sedeo ut regina, & vidua non sum, & sterilitatem ignorabo.* ¶ Vel dic, quod duæ uxores Christi sunt duæ sectæ clericorum, & laicorum. Prima igitur vita ecclesiastica primo fuit virtutibus abundans, & fertilis, sed pro certo modo facta est sterilis, & inanis. Econtra verò sæcularium vita modo est in virtutibus fertilior, quæ antiquitus fuit sterilior, quia ut communiter plures inveniuntur ceteris paribus boni sæculares, quam boni ecclesiastici vel boni regulares. Unde Gregor. dicebat in persona Ecclesiasticorum: *Timendum est ne nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur.* ¶ Vel dic quod istæ duæ uxores significant duo genera personarum, scilicet, quosdam fructuosos, & fertiles, de sua tamen virtute præsumentes, & aliis irridentes, qualis fuit Phariseus ille, qui seipsum commendabat, & Publicanum condemnabat. Item alios steriles & peccatores, flentes tamen & poenitentes, & de sterilitate sua dolentes, & pro partu bonorum operum Deum exorantes, & spiritum contribulatum sacrificantes. Ista est ergo veritas quod tales præsumptuosi facilius in peccatum cadunt, & ita steriles sunt, flebiles verò & poenitentes à vitiis resurgunt, & sic fructuosi & virtuosus existunt. Allega illud Gregor. supra dictum. ¶ Vel dic, quod Helcana est

Prælatus qui dicitur vir à virtute, unus à simplicitate, de Ramatha à vitæ & scientiæ sublimitate, cujus, scilicet, duplex est uxor, scilicet activa & contemplativa, &c. ¶ Vel dic, quod Anna sterilis, est beata virgo, quæ Samuelem, id est, Christum miraculose peperit, quem ablectatum in templo obtulit, qui etiam tandem magnus Propheta factus fuit in Israel. Vel dic, quod Anna, quæ non prius Samuelem Domino reddidit, seu etiam in templo obtulit, quousque ablectatus fuit, sicut dicitur hic, est ecclesia, quæ Samuelem, id est, quemcunque subditum non debet ad ministrandum in templo, id est, in aliqua Prælatura vel officio adducere, vel præficere, quousque ipsum ablectatum, id est, à lacte voluptatis carnalis abstractum viderit esse. Unde Comestor videtur innuere super Genesi 21. ubi de ablectatione Isaac loquitur: ubi & Abraham convivium fecisse legitur, quod puer non prius ad mensam patris sedebat, quousque ablectatus erat, & tunc sibi convivium parabatur, & ad mensam patris admittebatur, ad denotandum quod nullus ad mensam patris Christi, id est, ad beneficia ecclesiastica debet admitti, donec à lacte carnalitatis contigerit ipsum ablectari. Quia sicut dicit Apostolus Hebr. 5. *Omnis qui lactis est particeps, expers est sermonum iustitiæ.* ¶ Vel dic, quod lac significat verba adulatoris, à quo pro certo summe debet ablectari, & recedere, qui in templo Domini vult vivere, vel manere, & ibi in aliquo officio vel beneficio ministrare, vel in mensa ecclesiasticæ dignitatis ascendere, vel sedere. Unde dicitur Genesi 21. *Crevit puer & ablectatus est, &c.*

Capitulum secundum. Textus. Exultavit cor meum in Domino.

MORALITATUM CAP. II.

Heli sacerdos habebat duos filios pestiferos, scil. Ophni & Phinees, qui in templo in sacerdotis officio ministrabant, & tamen Dominum nesciebant, & sacerdotis officium ignorabant, qui cum mulieribus dormiebant, & cum fuscina carnes coctas de sacrificantium lebetibus capiebant, & nihilominus carnes crudas ab ipsis petebant, & ipsos ad dandum etiam compellebant, & sic populum à sacrificio retrahebant. Quæ quamvis sciret Heli pater eorum, ipsos tamen propter hoc non castigavit, nec ab officio amovit. Et quamvis verbis ipsos legatur reprehendisse, ipsos tamen actualiter non correxit, quapropter ipse pater & filij una die perierunt, quia, scil. pater senex & cæcutiens, de sella cecidit, & contractis cervicibus expiravit, duo verò filij ejus in prælio ceciderunt: quando arca Domini, quam portabant, à Philistinibus capta fuit. ¶ Iste Heli, qui interpretatur extraneus à Domino, de quo dictum est: *Erat senex, & cæcutiens,* & tamen summus sacerdos, significat malos superiores, dominos, & Prælatos. Isti enim à Domino sunt extranei, & senes, i. negligentes & pigri, & per ignorantiam cæcutientes & obscuri. Filij istius significant malos inferiores ecclesiasticos, ad ministrandum in tabernaculo ecclesiæ constitutos. Isti enim dicuntur Ophni, quod interpretatur infania conversationis, & Phinees qui interpretatur oris obturatio, quia, scilicet, isti hodie habent cor insanum, & in concupiscentiis effrænum, & os ad Deum laudandum mutum, & obturatum Esa. 36. *Univerſi canes muti, non valentes latrare.* Et breviter isti sunt, qui Dominum videntur nescire, & officium sacerdotis videntur penitus ignorare. Hier. 2. *Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus, & tenentes legem nescierunt me.* Et istud patet, quia isti cum muliebribus luxuriose dormiunt, cibos alienos per avaritiam rapiunt, & cum fuscina rapinæ illud quod ad se non pertinet, elevant, & tollunt violenter. Unde Job. 24. *Agrum suum non demerunt, &c.* Carnes etiam crudas, id est, malas mulieres habere volunt, nec non etiam carnes crudas, id est, personas juvenes, & carnales secum habere eligunt, coctas verò, id est, eruditas & maturas repudiant, & dimittunt. Exemplo Roboam, qui rejectis senibus juvenes est secutus. Et sic suis malis scandalis sæculares à sacrificando, i. à collatione bonorum temporalium ecclesiis impediunt, & etiam eos à sacrificio bonorum operum suis malis exemplis repellunt. Unde B. Gregorius dicit in pastoralibus: *Nemo amplius in ecclesia nocet, quam qui perverse agens ordinem sanctitatis habet.* Heli igitur, id est, superior prælatus, istos non castigat, sed qui sunt nepotuli, vel amici ejus, vitia eorum dissimulat, quapropter omnes simul mors æternæ damnationis arripit, & divinum iudicium eos damnat, quia revera non solum ille, qui peccat, puni-

niri meretur, imo etiam Prælatus, vel pater, vel quicumque alius ad quem spectat correctio, si non correxit, reus criminis indicatur, propter talium enim culpam arca testamenti quam portabant, id est, ecclesiasticus minister à Philistæis, id est, à gentibus secularibus capitur, & deprimitur, ipsi verò qui delinquant, & pater eorum, id est, superior qui non punit, casu mortis æternæ damnantur. Unde Augustinus ad Macedonium epist. 44. *Sicut semper est misericorditer puniendum, ita nec semper crudeliter parcendum.*

Capitulum tertium. Textus. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.

MORALITATUM CAP. III.

Senuerat Heli sacerdos, & caligaverunt oculi ejus in tantum, quod non poterat videre lucernam Domini antequam extingueretur. ¶ Quamvis istud posset intelligi literaliter, quod, scilicet, iste erat cæcutiens, quod non poterat videre lucernam Domini, etiam antequam extingueretur, superficialiter tamen videtur textus dicere, quod ipse melius videbat lucernam extinctam quam accensam, quod etiam possibile fuit propter visus debilitatem, sicut patet in noctua, quæ non potest videre lumen solare, sed lunare. Igitur dicam mystice, quod iste Heli, qui interpretatur extraneus à Domino, potest significare malos principes mundi, & Prælatos, qui à Domino sunt remoti, quia revera oculi, scilicet, iudicii talium Principum & Prælatorum, ita hodie per carnalem affectionem à Domino per gratiam sunt remoti; & non vident bonos, in tantum quod valet dici, quod eorum oculi caligant, ita quod lucernas ardentes, id est, bonas & honestas, & scientificas personas non considerant, neque vident, Lucernas verò extinctas, id est, ignotas & insufficientes personas, scilicet, nepotulos & familiares suos solent misericorditer videre, & de eorum promotione subtiliter cogitare. Lumen enim clarum, id est, bonarum personarum claritas videtur talibus odiosa, lumen verò lunare, vel obscurum, id est, conditio insufficientium personarum, talibus est amabilis, & accepta; unde de tali visu potest dici illud Exod. 14. *Filij Israel viderunt Egyptios mortuos super lictus maris.*

¶ Vel dic, quod lucerna accensa significat Christum vivum, lucerna vero extincta significat Christum mortuum. Lucerna vero dicitur quasi lux in testa, quia, scilicet, Christus habuit lucem divinitatis in testa humanitatis. Lucerna igitur extincta significat Christum mortuum: Heli significat populum Judæicum, & sacerdotum, & Phariseorum statum, qui revera fuerunt cæcutientes, & parum discrete videntes, quia pro certo, quamdiu lucerna nostra Christus fuit accensus, & vivus, & ipsum videre aut agnoscere nequiverunt. Unde Joan. 1. *Mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit.* Tandem verò ipso extincto, id est, mortuo, scilicet, visis miraculis in passione factis, & tandem per manus Apostolorum perpetratis, inceperunt ipsum videre, & in ipso credere, virtutem suæ fidei agnoscere, & sentire, sicut apparuit in illo centurione: qui videns eclipsim Solis & alia mirabilia passionis, dixi: *Vere filius Dei erat iste.* Ista etiam ad sanctos & martyres applicari possunt, quorum virtutem & sanctitatem dum viverent, populi cognoscere nequiverunt. Unde dicitur Luc. 24. *Oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.* Post mortem verò eorum apparentibus miraculis fuerunt visi & cogniti, & etiam per fidem & devotionem conspecti.

Capitulum quartum. Textus. Et factum est, in diebus illis conveniunt Philistiim.

MORALITATUM CAP. IV.

Cum arca testamenti sub Heli summo sacerdote cæcutiente & caligante, ab Ophni & Phinees malis ipsius filijs regeretur, & ut salvarent populum, in prælium contra Philistæos duceretur, ab ipsis Philistæis infidelibus fuit capta, & in eorum jurisdictione in Azotum adducta, & in loco Dagon ipsorum Dei fuit in templo juxta eum constituta. Sicq; factum est, sicut dicitur in cap. sequenti, quod virtute arcæ idolon Dagon cecidit, & pronū de mane ante arcam repertū fuit, & iterum revera altero mane super limen ostii templi truncatus capite & manibus jacens apparuit. ¶ Istud exponunt aliqui sic: per arcam testamenti intelligitur lex divina, seu etiā fides catholica. Per Heli verò & filios Israel, intelligitur populus Judæicus. Per Philistæos verò intelligitur populus gentis, quibus Dagon, qui interpretatur piscis tristitiæ, id est, diabolus, erat Dominus atq; Deus. Ista ergo

fuit veritas, quod cum bellum & controversia fuit semper inter Israel & Philistæos, id est, inter Judæos & Gentiles: ita quod ipsi Judæi in arca testamenti, id est, in lege & fide gloriarentur, & ejus virtute se esse salvandos & liberandos opinarentur, nutu factum est, quod ista arca, scilicet, lex & fides ad Philistæos, id est, gentiles transivit, in quantum, scilicet, isti fidem Christi quæ Judæi abnegaverant, susceperunt, & in loco Dei sui posuerunt, in quantum loco suæ perfidiæ fidem catholicam habuerunt, & Christi loco Dagon, id est, loco diaboli crediderunt. Dagon n. diabolus tunc apud gentes, id est, apud ecclesiam sumptam de gentibus, occubuit, quando arca testamenti, quæ est fides catholica, ad ipsos translata fuit. Et dato quandoque quod fuit revelatus etiam cultus idolorum interpolatis temporibus apud Christianos est restitutus, sicut apparuit sub Juliano imperatore, finaliter tamen stante arca, & perseverante fide catholica apud eos fractus est, & penitus destitutus Dagon, id est, diabolus, capite, id est, intentione, & manibus, id est, idololatriæ operatione privatus Esa. 19. *Dominus ingreditur Ægyptum, & movebuntur simulachra ejus.*

¶ Vel dic, quod arca est ecclesia, quæ revera tunc temporis à Philistæis capitur, id est, à secularibus deprimitur, & à tyrannis & principibus affligitur, quando ab Heli sene, & cæcutiente, qui lucernam extinctam videt melius quam accensam, regitur, id est, quando à prælato sene, negligente, cæcutiente & ignorante, affectuque etiam malos melius quam bonos vidente & promovente, gubernatur, & quando à malis suis filiis, id est, à malis sacerdotibus & clericis, & alijs ecclesiæ subditis conducitur & tractatur, quia revera credo, quod nulla est hodie causa, quare ecclesia à tyrannis & secularibus opprimatur, nisi quia Heli & filij sui, id est, Prælati, & subditi ecclesiastici erga Deum delinquere comprobantur. Et si vis de istis malis filiis, & de isto malo patre suo, qui non corripuit illos, pone illud quod supra est positum c. 2. Et allega de pressione ecclesiæ & ecclesiasticorum Psal. 105. *Tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eis qui oderunt illos.*

¶ Vel dic, quod Dagon, i. diabolus sedens in templo honorifice juxta arcam, significat malum ecclesiasticum vel Prælatum, qui, si in templo ecclesiæ ad aliquod alium beneficium erigatur, & ibi honoratur, & juxta arcam colitur, i. juxta Christum & sanctos in ecclesiā commoratur. Tales ergo dicuntur idolum Dagon, qui interpretatur piscis inutilis, piscis iniquus, piscis mœroris. Quia verè isti propriè sunt idolum propter fictionem hypocriticam. Apostolus 1. Cor. 8. *Idolum nihil est.* Sunt pisces propter carnalitatis remolitionem Abac. 1. *Facies hominis sicut pisces maris, & quasi reptile non habens principem.* Sunt pisces inutiles, propter omnimodam imperfectionem. Sunt pisces mœroris, propter tristitiam, & detractionem. Sunt pisces iniqui, propter justitiam & æquitatis suffocationem, & propter rapinam, incredulitatem & exactionem. Unde Jon. 2. *Præparavit Deus piscem grandem, ut deglutiret Ionam,* id est, pauperem. Isti ergo sunt, qui inveniuntur hodie ad terram, id est, ad bona terrena per avaritiam cecidisse, & caput rectæ intentionis, nec non & manus bonæ operationis penitus perdidisse. Juxta illud Judith. 14. *Ecce Holofernes jacet in terra, & caput ejus in eo non est.*

¶ Vel dic, quod arca testamenti nunquam patitur Dagon juxta se, quia revera Christus nunquam potest pati juxta se in templo vel in statu, gradu, vel prælatura idolum Dagon, id est, malum ecclesiasticum vel Prælatum. Dic de Dagon, sicut supra immediate. Necesse enim est, quod per infortunium à statu suo cadat, vel quod post per apostasiam à religione recedat, vel etiam quod per mortem corruat, & succumbat. Quin imo nos videmus, quod dato, quod isti quandoque à suis casibus eleventur, & per adjutorium amicorum ad gradum pristinum restituuntur. Sap. 13. *Imago enim ejus est, & opus est illi adjutorium: oportet tamen quod finaliter decidant, & quod per infortunia, vel per mortem à loco isto sublimi destituantur, & à consortio arcæ finaliter deponantur,* quia breviter nullum idolum, id est, nullus fictus potest diu juxta arcam, id est, Christum in statu religionis vel ecclesiæ persistere, quin imo necesse est ipsum cito à tali ficta perfectione, vel à tali obtenta prælacione deficere, & cadere, & ipsius nequitiam apparere. Et iterum *Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum.* Et Seneca dicit sic: *Nihil quod simulatum est, & fictum potest esse diuturnum.* Unde Esa. 19. *Dominus ingreditur Ægyptum, & corrueunt simulachra ejus.* Unde etiam dicit Seneca in lib. de moribus, quod *bona honestas nunquā est longa simulatio.* Vel dic, quod Dagon juxta arcam est in templo, quando in corde nostro

est avaritia juxta scientiam, inanis gloria juxta bonam operationem, secularis negotiatio juxta religionem, diabolus juxta animam, peccatum juxta conscientiam. Ista n. in simul stare non possunt, quinimo si arca stat, i. bonum in corde perseverat, necesse est Dagon, id est, vitium cadere, & cessare. Fatui sunt igitur quidam religiosi, & clerici, qui servire Deo, & mundo volunt, & sacram scripturam ad lucrum temporale convertunt, & bona opera ad mundi gloriam faciunt, & sic diversimodè Dagon juxta arcam, diabolus juxta Christum, malum juxta bonum, idololatriam, hæresim, vel sortilegium juxta fidem, juxta delicias pœnitentiæ crucem, scientias civiles juxta theologiam, vitium juxta virtutem ponunt, & tamen constat, quod ista simul habitare non possunt, & Dominus conqueritur per Esa. 57. dicens, *juxta me disco operuisti te, & suscepisti adulterum, pepigisti cum eisædus*. Et iterum Esa. 28. *Coangustatum stratum ita ut alter decidat, & pallium breve utrumque operire non potest.*

Capitulum quintum. Textus. Philistiim autem rulerunt arcam Dei, asportaverunt.

MORALITATUM CAP. V.

Post Dagon juxta arcam depositum, & capite & manib. detruncatum, ut supra visum est, Philistiæ arcam Domini, detinebant, & tamen ipsam habere (cum essent idololatæ) nullatenus digni erant, percussit eis Dominus in posteriora, ita quod oportuit, ut pelliceas facerent sibi sedes, eruperunt etiam mures inter eos in maxima quantitate, ita ut ebullirent villæ & agri in medio regionis, & quocunque arca ducebatur, populus gravissima plaga percutiebatur.

¶ Istud potest allegari, quod gentiles, i. indigni peccatores non debent sancta Dei sacramenta, vel etiam ecclesiastica beneficia detinere. Seu etiam contra sæculares, quod non debent decimas, vel ecclesiarum possessiones & jura tangere, nec ipsa apud se possidere, seu potius ipsa filijs Israel, i. ecclesiasticis remittere, & etiam bonis personis & sufficientibus assignare. Tales igitur detentores arcæ, & decimarum, & ecclesiæ jurium, & etiam beneficiorum ecclesiæ duplici malo percutiuntur, scilicet. **E** malo culpæ, & malo pœnæ. Malo dico culpæ: quia circa posteriora putrescunt, quod facit peccatum luxuriæ, quo inficiuntur, & per quod gratia & fama privantur Psalm. 77. *Percussit inimicos suos in posteriora, & opprobrium sempiternum dedit illi.* Malo etiam pœnæ, quia mures, id est, raptores, tyranni, & principes sæculares, mali etiam Prælati vel officiales contra istos debacchantur, & apud eos quamdiu Ecclesiæ jura, vel beneficia injustè retinent, ebullire noscuntur, à quibus quasi omnes talium substantiæ devorantur, unde dicitur 2. Mach. 1. *Antiochus enim ebullire fecit de Persia eos qui pugnaverunt contra nos.* Sicut ad literam videmus de rusticis, qui injustè decimas & jura ecclesiæ detinent, quos tandem officiales & principales depauperant, atq; gravant, unde Judit. 14. *Egressi mures de cavernis suis ausi sunt ad prælium nos vocare.* bene ergo sequitur, quod quia percussi sunt in posteriora. & quia luxuriosi facti sunt, & immundi, idè sedes pelliceas sibi faciunt, quia, scilicet, viri carnales molliter & suaviter sedere, & vivere semper quærunt. Unde Ezech. 23. *Sidisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te.*

Vel dico, quod talis arca vocatur terra sancta, quæ suos possessores & detentores indignos, sc. tam Judæos, quam Christianos quando peccabant, flagellabat, & se ab eorum manibus subtrahebat: unde Num. 13. *Terra quam videmus, devorat habitatores suos.* Cum quinq; civitates Philistinorum à Deo propter arcæ detentionem plaga ignominiosa circa posteriora fuissent sic percussæ, & per mures etiam quam plurimum infestatæ, illud remedium invenerunt, quod scil. arcam Domini non vacuam remitterent, sed quod quinque annulos aureos sibi darent, quod cum fecissent, plagæ hujusmodi cessaverunt.

¶ Sic vere quando peccatores quinq; civitatum, i. quinque concupiscentijs subditi volunt placare arcam fœderis, i. Deum, necesse est, quod quinque annos & quinque mures, i. corporum sensus in aurum convertant, & de corporalibus spirituales faciant, & quod per pœnitentiam ipsa Deo offerant. Quinque enim sensus anni dicuntur & mures, pro eo quod vitiorum faeces in ipsis reperiuntur, & quia mens & conscientia ab istorum concupiscentiis, sicut à muribus corroduntur, idè ista aurea & sancta domino offeramus, & sic plagam vitiorum & tormentorum salubriter invadimus. ¶ Hic habes, quod Philistiæ percussi & tribulati dicebant: *Non maneat arca Dei apud nos, quoniam*

dura est manus ejus apud nos, & super nos. ¶ Ista videtur vox quorundam peccatorum: qui, scilicet. arcam Dei Israel, id est, bonum Prælatum, vel quemlibet virum sanctum, prædicatorem, vel correctorem severum nolunt apud se manere, quando se vident per ipsum corrigi, & juxta demerita sustinere, unde in Prov. 15. *Non amat pestilens eum, qui se corripit.* Istud dic contra quosdam nautas, & eorum similes, de quibus audiui, quod insurgente tempestate, duos religiosos quos habuerunt in navi, voluerunt in mare projicere, dicentes, quod dæmones solent magis bonos quam malos impugnare, & quod propter illorum religiosorum odium credebant naufragium imminere.

Capitulum sextum. Textus. Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum septem mensibus.

MORALITATUM CAP. VI.

Hic habemus, quod Philistini tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum novum, supra quod arca Domini posita erat: Vitulosque earundem domi recluserunt, & arcam apud Bethsames ducere decreverunt. Ibant ergo in directum vacca per viam quæ ducit Bethsames, & itinere uno pergebant, nec ad dextram nec ad sinistram declinabant, nec propter vitulos, qui domi remanserunt, à cœpto itinere deviabant, sed solum propter eos mugiebant, & plaustrum cum arca Domini recto itinere deferiebant. ¶ Per Bethsames, quæ interpretatur dies Solis, intelligo paradisum, ubi Sol justitiæ Christus regnat. Esa. 19. *Civitas Soli vocabitur.* Per istas vaccas religiosos & Catholicos accipio, qui, scil. jugo Domini sunt suppositi, & ad plaustrum religionis, & ecclesiæ corrigijs votorum & statutorum ligati. Per vitulos istorum parentes assumo, qui sc. in domo, i. in sæculo remanserunt, & ab istis dum erant cum ipsis, lactari & foetari consueverant. Igitur sit veritas, quod postquam vacca, i. religiosi, & clerici ad plaustrum religionis sunt ligati, & ad Dei servitium ordinati, & ad deferendum arcam Dei, i. fidem & regulam deputati, nec non ad eundem in Bethsames, i. in domum solis justitiæ paradisum specialiter combinati, directe & juste per viam justitiæ debent ad istam civitatem incedere, nec ad dexteram per amorem delectabilium, nec ad sinistram per amorem terribilium, debent de via hujusmodi divertere, sed iter suum per bona opera continuare, ut in Bethsames, i. in domum Solis, sc. paradisum possint se feliciter applicare. Psalm. 25. *Pes meus stetit in directo, in ecclesiâ tuâ benedicam te Domine.* Et dato, quod isti in domibus paternis, vitulos quos lactabant, id est, parentes vel consanguineos quos nutriebant, dimiserunt, nihilominus nunquam propter eos debent à cœpto itinere virtutum retrocedere, quin imo sufficit eis compassionis mugitum emittere, & de ipsis alias non curare. Istud potissime debet esse verum de Prælatiis, qui revera vitulos, id est, nepotulos, qui remanserunt in domo paterna, non debent per carnalem affectum aliquid in mente gerere, nec propter ejus amorem à charitatis semita declinare. Psalm. 44. *Obliviscere populum tuum, & domum patris tui.*

¶ Vel dic, quod Philistiæ sunt mali superiores, qui revera ad trahendum plaustrum arcæ Domini, id est, ad regendum Ecclesiæ Dei, seu obtinendum ecclesiastica beneficia, non alligant, nec promovent hodie nisi vaccas, id est, nisi personas carnales & luxuriosas, qui, scilicet, vitulos, id est, filios & combinarios domi habent, propter quorum affectum mugire, loqui, & curam gerere nunquam cessant. Psalm. 50. *Impone super altare tuum vitulos.* Vituli enim super altare Domini ponuntur, quando à malis ecclesiasticis spurij in ecclesia generantur, & quando ignorantes personæ ad statum ecclesiasticum promoventur. Et idè contra tales vaccas, trahentes arcam Domini, videtur loqui scriptura, dicens: *Audite verbum Domini vacca pingues, quæ estis in monte Samaria, quæ calumniam facitis egenis, & dicitis Dominis afferte, & bibamus.* Sequitur propter quod elevabunt vos in cunctis, & reliquias vestras in ollis ferventibus per aperturas exhibitis, altera contra alteram. Expone si vis, quomodo isti in olla inferni finaliter ponentur, & quomodo nunc alter contra alterum debacchatur. ¶ Hic dicitur, quod cum Philistiæ ducerent, & restituerent arcam Domini, quam cœperant, viri Bethsamitæ qui erant de filijs Israel, metebant triticum in valle, & elevantes oculos viderunt arcam Domini, & gavisi sunt, cum viderent, & sacrificia etiam ei obtulerunt. Verumtamen quia prohibitum erat, quod populus nullatenus arcam Domini videret, percussit

percussi sunt à Domino plaga magna, & mortui sunt de populo septuaginta viri, de plebe vero quinquaginta millia. Hoc videtur ibi mirabile, quod Philistæi cum essent idololatræ, nec arcæ, nec veri Dei cultores, videndo arcam non fuerunt mortui: filii verò Israel visione ejus perierunt. Cujus causa potuit esse, quia videre arcam gentilib. non erat prohibendum, sed filiis Israel (nisi essent sacerdotes) fuit specialiter denegatum, ut patet supra. ¶ Illud igitur potest applicari, quod ille, qui facit contra prohibitionem, peccat multo plus quam alius, dato, quod sit eadem species delicti. ¶ Potest etiam allegari, quod gentiles minus peccant in eodem genere peccati, quam filii Israel, Judæi quam Christiani, laici, quam clerici, & religiosi, minusque debet homini displicere delictum extranei quam propinqui. Ps. 54. *Quod si inimicus meus maledixisset mihi? sustinuissem utique. Tu vero homo unanimes dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, &c.* Etiam sicut de facto legitur, quod à Saraceno mortuo petiit Macharius, qui in inferno gravius puniebatur, qui respondit, quod mali Christiani, quia, scilicet illi veram legem habebant, & ergo contra voluntatem Domini facientes, gravius delinquebant, ac per hoc graviores pœnas sustinebant. Unde Luc. 12. *Servus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis.* ¶ Vel dic, quod ista arca significat terram sanctam, quæ revera magis videtur secum diligere malos gentiles, quam malos Christianos, quod patet, quia illos non occidit, sed nutrit, istos verò statim ut mali fiunt, affligit flagellationib. & expellit. Gravius enim offenditur Deus, quando proprii filii contra prohibitionem & legem in terra & domo sua peccant, quando alieni populi ipsum vituperant atque turbant. Unde Hierem. 11. *Quid est, quod dilectus meus in domo mea scelera multa facit?* ¶ Vel dic, quod populus non debet videre arcam nudam: sicut Num. 4, ubi exponitur.

Capitulum nonum. Textus. Et erat vir Benjamin nomine, Cis filius Abiel.

MORALITATUM CAP. VII.

Saul missus à patre quærere asinas perditas, venit ad Samuelem, qui eum unxit in regem super Israel. ¶ Saul est Christus, quem Deus pater misit in mundum quærere asinas, i. salvare animas peccatorum, quem Samuel Propheta in regem unxit, in quantum Prophetarum cœtus ipsum regem futurum prædixit. Unde Hier. 23. *Regnabit Rex & sapiens erit.* Dic, quod Saul prædicator, quem pater suus Christus misit asinas quærere, i. animas peccatrices convertere, & salvare, quia pro certo quando diligenter exequitur, mungi prius per gratiam in animo, & ad regem prælationis in mundo, & ad regimen paradisi in futuro promoveri meretur. ¶ Juxta Prophetiam Samuelis, antequam Saul in regem inunctus ad regnum pertingeret, plura leguntur ei contigisse. Primò quod invenit duos homines magnas roveas salientes. Secundò quod ad quercum Thabor invenit tres viros, quorum unus portabat tres hœdos, alius tres panes, alius vini lagenam, qui etiam duos panes eidem contulerunt. Tertio quia post hoc obvium habuit cuneum Prophetarum, & statim dedit ei Dominus cor aliud, & mutatus est in virum alterum, & insiliente in eo spiritu Domini cum eis prophetavit. His igitur factis congregatus est populus in Masphat, & quia in Israel quis melior isto non erat, quia etiam ab humero sursum toti populo præminebat, idè sorte super eum cadente, super populum rex factus est, & ex præcepto Domini est electus. ¶ Dic moraliter, quod Saul, qui interpretatur abutens, i. quilibet peccator & Dei misericordiæ abusor, Rex, i. sui ipsius discretus rector si efficiatur, vel quod ad ecclesiæ regimen promoveatur, vel ad hoc, quod ad temporalis curæ vel Prælatuæ regimen eligatur, plura necessario requiruntur. Debet enim ante omnia de oleo divinæ gratiæ interius unctionem recipere. Debet secundo duos viros salientes foveas, i. duplicem charitatem, Dei sc. & proximi, quæ sola foveam inferni transilit, & evadit, obviam venire. Post hoc juxta quercum Thabor, i. juxta memoriam crucis tres viros, i. tres poenitentia partes, sc. contritionem, confessionem & satisfactionem similiter reperire. Contritio enim portat vinum, quia inebriat per compunctionem. Unde Esa. 16. *Super hoc plorabo in fletu lazer vineam Sabama. inebriabo te lacryma mea.* Confessio portat tres hœdos, per quos fœtoris peccati triplex confessio denotatur, scilicet, quando confitetur homo peccatum cordis, peccatum oris, & operis. Unde de istis tribus partibus confessionis, potest dici illud 2. Par. 10. *Post tres dies reverti-*

mini. Satisfactio verò portat tres panes, id est, tria opera satisfactoria, scilicet eleemosynam, orationem, & jejunium, etiam corporis afflictionem, de quo dicitur Luc. 11. *Amice, accommoda mihi tres panes.* Isti igitur tres viros, sc. contritio, confessio & satisfactio, quos poenitens invenit, duos panes solent sibi concedere, in quantum scilicet devotionem, & compunctionem sibi solent conferre. Psalm. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Et sic sequitur residuum, scilicet quod iste novum cor à Deo recipiens mutabitur in virum alterum, & Prophetarum, id est, bonarum personarum consortio se conjungens, spiritu Domini dotabitur, & prophetare incipiet in quantum de occultis, & futuris prædicabit & meditabitur, & sic pro certo jam cæteris major effectus, & aliis etiam in virtutibus præminens ad regnum temporale, morale & æternale eligi promerebitur, & ad seipsum debite regendum, & ad temporalem dignitatem juste gubernandam, & ad cœlestis regni gloriam obtinendam digne & meritorie assumetur, & de ipso dicetur illud Exod. 1. *Surrexit Rex novus super Ægyptum.*

¶ Vel dic, quod summe proficit bona societas, quia revera Saul abutens, i. peccator non facilius in virum alterum mutatur, & de malo in bonum convertitur, spirituque divino cœlitus inspiratus, & propheta, i. vir spiritualis & contemplativus, & futurorum meditativus efficitur, quando Prophetarum, id est, bonarum, & sanctarum personarum societatem sectatur, Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris. Mutatus est in virum alterum.* Apostolus Gal. 2. *Vivo jam non ego.* Ita quod facilius potest homo ad regnum seu regni apicem eligi. Alii videntes Saul subito mutatum in prophetam, invidendo, & deridendo dicebant: 1. Regum. 10. *Num & Saul inter Prophetas.* Sic verè statim quando aliquis divina gratia imbuatur, vel ad aliquem bonum statum Deo mediante erigitur, nunquam desinunt mundi detractores, imo justum deridere conantur.

¶ Vel si vis vide formam electionis, quia electus debet esse Saul, qui interpretatur expeditus, quia non solum se non debet ingerere, sed expectare quod ab aliis expectatur. Apostolus Hebr. 5. *Nemo assumat sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo.* &c. Item debet esse aliis in virtutibus major, & in toto populo nullus debet esse melior. Et sicut Saul se abscondit, ita quod à Samuele fuit requisitus, ita iste debet honorem fugere, & invitus trahi, & assumi. Unde Gregorius, *Sicut indigni se ingerentes sunt repellendi, ita & digni qui fugiunt, invitati ad regimen sunt trabendi.* Dic, quod Saul prius intelligitur prophetasse, quam ad regimen electus fuisse, ad denotandum, quod ad regimen prælatuæ non debet eligi, nisi qui Propheta, id est, vir scientificus, & in futuris meditandis prudens & circumspectus poterit inveniri, & tamen hodie potest dici illud Psalm. 73. *Signa vestra non vidimus, jam non est propheta.* &c.

Capitulum undecimum. Textus. Et factum est post mensem, ascendit Naas.

MORALITATUM CAP. VIII.

Naas princeps Amonitarum venit ad obsidendum Jabes Galaad, populus autem civitatis voluit ipsi servire, dū tamen cum ipsis vellet fœdus inire. Sed iste cum illis nullum fœdus facere, nec eorum servitium recipere voluit, nisi oculos dextros eis erueret, & sic eos vivere permetteret, ac in servos reciperet, & haberet. Isti igitur conditionem hujusmodi formidantes, auxilium à Saul, qui noviter in regem electus fuerat, petierunt, qui tunc actualiter de agro sequens boves veniebat, quique dictos boves occidit, & in frustra divisit, & per totum Israel sub intimatione quod sic fieret bobus singulorum, nisi venirent ad prælium, per nuntios frustra misit. Congregati igitur trecenta & triginta millia virorum ad Saul, & ad Samuelem venerunt, qui in tres partes populum dividentes, Naas & Ammonitas debellaverunt, & populum Jabes Galaad liberaverunt. Unde istorum fuit illud verbum: *Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol.*

¶ Civitas Jabes, quæ interpretatur dolens, i. siccitas, significat mundum. Naas qui interpretatur serpens significat diabolum. Saul verò qui interpretatur expeditus, significat Christum, boves ejus significant martyres, filii Israel significant omnes fideles, oculus dexter animam, sinister carnem denotat. Amon qui interpretatur populus mœroris, peccatores & damnatos significat. Cum igitur Naas serpens antiquus, diabolus, princeps Amonitarum, id est, populi mœroris omnium peccatorum, qui, scilicet, est Rex super omnes filios superbia, à prin-

à principio obsederit Jabes civitatem hujus mundi, quæ revera dolens, sicca vel sterilis potest dici, non sufficiebat sibi, quod ei in diversis peccatis ferviret, quinimo habitatorum omnium istius civitatis, scilicet, omnium mortalium oculos dextros, id est, animas volebat erueri, & ad damnationem æternam secum in inferno portare. Unde dicitur Num. 16. *Nunquid oculos nostros vis erueri.* Illud enim erat horrendum pactum, quod in ista civitate pepigerat, quod, scilicet, omnes cives ipsius oculos dexteros, id est, animas perdere oportebat, dicens diabolo illud Gen. 14. *Da mihi animas, cetera tolle tibi.* Sed revera Saul expetitus, & expectatus à Deo, id est, Dei filius benedictus, boves suos, id est, Apostolos & martyres martyrio, & occisioni supposuit, ipsique, & eorum prædicatione mediantibus populum fidelium ad fidem, & ad poenitentiam convocavit, cum essent trecenta, & triginta millia, id est, cum ad fidem trinitatis essent conversi, ipsos in tres partes, id est, in tres ecclesiæ status, scilicet, in Prælatos, continentes, & conjugatos constituit, & divisit. Sicque factum est, quod cum isto triplici ordine militum & fidelium suorum Saul Naas, id est, diabolus superavit, & jugum idololatriæ suæ de Jabes, id est, de mundo abstulit, & populum qui in periculo servitutis, & damnationis, & perditionis oculorum dextrorum, id est, animarum erat, de istius manibus liberavit. Unde dicitur 1. Mach. 5. *Venit ludas cum tribus ordinibus post eos.* Sic igitur fuit eis salus cum Sol incaluit, id est, cum charitas immensa Solem justitiæ Christum pro redemptione humani generis inflammavit, in quantum personaliter pro liberatione descendit. Unde Mal. 4. *Orietur sol justitia.* ¶ Vel dic, quod civitas Jabes significat ecclesiam militantem, quia pro certo ista est hodie sicca, quantum ad bonorum spiritualium fertilitatem, dolens verò & tristis propter tribulationum temporalium immensitatem. Unde illud Thren. 1. *Quomodo solet sola civitas plena populo, sedet in tristitia domina gentium.* Ista enim est civitas tyrannis & vitiis servit, & ideo merito dolet & gemit. Unde sequitur: *Ista autem gemens conversa est retrorsum.* Serpens igitur antiquus, Naas princeps populi mœroris, id est, peccatorum diabolus, istam civitatem hodie obsidet, & cum populo suo, id est, cum viris ecclesiasticis pactum vult facere, dum tamen eis oculos dextros, id est, verum judicium eruat: & quod oculos sinistros, id est, carnalem affectum vel judicium ipsis solum dimittat. Unde Job. 10. *Nunquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, & tu videbis.* Etiam revera jam multi sunt in civitate Ecclesiæ, qui istud pactum cum diabolo jam videntur fecisse, quia scilicet verum judicium rationis & discretionis videntur perdidisse, & sinistrum oculum, id est, carnis affectionem, & malitiæ subtilitatem & justitiæ iniquitatem videntur solummodo retinuisse, quod patet, quia non vident, nec considerant spiritualia bona, sufficientes personas, justitiam partium, &c. hujusmodi quæ omnia sunt dextera, imò solum videntur considerare, & videre bona temporalia carnis parentes, dona & munera iniquorum pro justitia subvertenda, quæ omnia pessima & sinistra sunt. Unde de illo pacto cum diabolo, carne & mundo inito, possunt dicere tā mali iudices quam mali ecclesiastici illud Esa. 28. *Pepegimus sœdus cum morte, & cū in inferno fecimus pactum.* Unde Zach. 1. *Brachium ejus dextrum ariditate siccat, & oculus ejus dexter tenebrescens obscurabitur.* Et dic generaliter de omnibus. Duo enim oculi dati sunt homini, scilicet, duplex consideratio & discretio, scilicet ad temporalia & ad æterna. Spiritualem igitur & dextrum perdimus, temporalem & sinistrum plus quam deceat, retinemus.

Capitulum duodecimum. Textus. Dixit autem Samuel ad universum Israel: Ecce audivi vocem vestram.

MORALITATUM CAP. IX.

Cum populus regem supra se petiisset, & Dominus eis Saul in regem dedisset, voluit illis ostendere, quod sibi non placebat, quod regem postulassent, & quod ipsis regē in ira, & non in benevolentia contulisset. Fecit igitur Dominus fieri tonitrua, voces, pluvias & tempestates, & timuit populus vehementer. ¶ Illud potest allegari, quod regimen mundi & jurisdictio quam alii super alios reges & principes sunt adepti, à principio deo nō placuit, imò propter peccata hominum hoc evenire permisit, & potius tale superioritatis regimen magis ex tyrannide quam ex justitia venit, & magis ex Dei ira quam misericordia processit. Unde Ozeæ 13. *Dabo tibi regem in furore meo.* Ca. 13. ¶ Cū populus Philistinorum congregatus esset contra filios Israel in prælium, non sunt inventi in universo populo Domini, qui in die belli

haberent gladium, præter Saul, & Jonathas. Unde etiam aliqui timentes fugerunt. Alij ad hostes transfugerunt, & alij in speluncis se absconderunt, ita quod cum Saul paucissimi remanserunt. Philistini autem qui dominabantur filijs Israel, caverant ne arma sibi facerent, & ideo nullum fabrum in terra dimiserant, quinimo oportebat, quod filij Israel pro ferramentis exacuendis & pro stimulo, vomere, vel securi, sarculo, vel ligone, quando hebetabantur, ad Philistæos condescenderent, quapropter in die belli gladios & lanceas non habebant. ¶ Per Philistæos qui infideles erant, dæmones seu hæretici dicuntur, per filios verò Israel catholici: continuuum enim prælium, seu controversia est inter istos, quia revera filij Israel, id est, Christiani ira hodie per istos hostes spirituales diversis tentationibus impugnantur, quod quidam eis consentientes ad eos transfugiunt, alij per avaritiam in cavernis terræ, id est, in bonis temporalibus se abscondunt, ita quod in die belli & tentationis cum Christo rege pauci remaneant, aut subsistunt. Ps. 77. *Filij Ephrem intendentes arcum, conversi sunt in die belli.* Si etiam contra hæreticos disputando bellare oportebat, pauci inveniuntur cum gladio verbi Dei, imò pro dolor! quasi omnes muti & inermes existunt, et si quærat, quare hoc? Pro certo in toto exercitu fidelium paucissimi sunt, qui gladijs aut lanceis, id est, virtutibus & operibus bonis, seu sanctorum patrum doctrinis & scientiis sunt muniti, ideo ad standum in prælio tribulationis, tentationis, vel disputationis contra dæmones, vel hæreticos, non sunt apti. Isti enim Philistæi id est, dæmones, vel hæretici, summe cavent, ne fabri, qui arma fabricant, id est, boni doctores, vel prædicatores, qui doctrinis suis alios armant, & arma virtutum & fidei documentorum propinant, inveniuntur in Israel, id est, in ecclesia, sed eos quantum possunt impediunt, & retardant, & quod omnes ad fabros suos proprios id est, ad hæreticos doctores, divinos aut ariolos, vel etiam ad legistas, id est, mundi sapientes recurrere, & eorum consilijs se regere velint, quantum possunt procurant, & quod quando ferramenta sua, id est, intellectus eorum est per ignorantiam duplex vel hebetatus, ab ipsis consilium petere, & fabros Israel, id est, theologos dimittere, scientiamq; evangelicam contemnere, & scientiam poeticam commendare summe captant, ut sic in bello tentationum propter defectum armorum spiritualium deficiant & succumbant. Et breviter propter defectum fabrorum, id est, bonorum prædicatorum, doctorum, vel Prælatorum, multi sunt hodie Christiani qui ad fabros Philistinorum, id est, ad hæreticos recurrunt, propter quod schismatici & mali fiunt, sicut ad literam patet de Græcis, Sclavis, Surianis & Jacobinis, & Nubianis, & cæteris schismaticis Christianis, quibus pro certo defectus fabrorum & bonorum doctorum fuit causa recursus ad doctrinas hæreticorum, & fabros dæmonum Philistinorum, & per consequens est eis causa damnationis & periculi, & ideo propter defectum verorum fabrorum dicitur: *Transsulit Nabuchodonosor fabrum & inclusorem de Hierusalem, & adduxit eos in Babyloniam.* Et ad hoc facit, quod legitur in historia tripertita, quod, scilicet, pagani cum Juliano apostata impetraverunt, quod Christiani non audirent artes liberales, seu Philosophiam, ut sic dum arma scientiæ non haberent, non possint contra eos disputando se defendere. Arriani etiam episcopos catholicos mitti in exilium procurabant, ut sic cum fabri deficerent, populum armis carentem liberius debellarent. Ad hoc enim facit exemplum de civitate Athenarum, quam quidam Rex obsederat, & pactum cum civibus volebat facere, dum tamen septem philosophos, qui erant in civitate, in obsides sibi darent. Cui parabolice quidam philosophorum respondit, quod lupi gregem ovium obsidentes, cum pastoribus pactum, & pacem facere promittebant, sed ante omnia canes gregis sibi dari petebant. Pastores verò videntes, quod si canes deficerent, lupi libere oves comedere possent, pactum hujusmodi respuerunt. Cives etiam civitatis eadem de causa dare hosti philosophos, ne populus sublati rectoribus faciliter deperiret, noluerunt. ¶ Sic vere diabolus & hæretici gregem & civitatem ecclesiæ impugnantes canes philosophos, id est, doctores, prædicatores & viros scientificos, bonos iudices & Prælatos ante omnia nituntur tollere, ut sic tentationibus & erroribus possint fideles levius debellare, dum non sit qui possit ipsos instruere, vel juvare. Unde Daniel. 2. Rex Nabuchodonosor in furorem & iram magnam versus præcepit *ut perirent omnes sapientes Babylonii.* ¶ Vel dic, quod in civitate animæ faber est discretio, quam Philistæi, id est, dæmones ante omnia tollunt, & sic populi illius civitatis, id est, motus & affectus

affectus sibi penitus serviunt & obediunt. Unde in Prov. 1. *Vbi non est gubernator, populus corrue: salus autem ubi multa consilia.* ¶ Hic ponitur, quod contra filios Israel venerunt tres cunei Philistinorum, scilicet unus qui ibat contra viam Ephraim, alius qui ibat Betheron, alius qui ibat ad iter termini. ¶ Sic vere dico, quod Philistini, id est, peccata, quæ contra filios Israel, id est, fideles pugnant ad tres cuneos, id est, ad tria peccata capitalia & vitia generaliter reducuntur. Unum enim eorum est avaritia, & illa tendit ad Ephraim, qui interpretatur frugifer, id est, ad mundi fructus. Et secundus cunæus est superbia, & illa tendit ad Betheron, quod interpretatur domus vanitatis, significans mundi divitias, honores atque glorias. Tertius cunæus est luxuria, & illa tendit ad iter termini, id est, ad carnis delectationes & delitias. Caro enim iter termini dicitur, pro eo quod ista ad modum terræ, quæ est in terra & confiniis aliorum, difficilius custoditur. Ideo de istis tribus cuneis possumus dicere illud Daniel 7. quod *bestia illa*, id est, diabolus, *habeat tres ordines dentium in ore suo.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Et accidit quadam die, ut videret Jonathas.

MORALITATUM CAP. X.

Hic ponitur, quod Jonathas & armiger suus videntes stationem Philistinorum: sortem periculi sui, vel salutis in dictis hostium posuerunt, proponentes, scilicet, quod si hostes dicerent: *Ascendite*, quod ascendere debebant, & vincere. Si vero hostes dicerent, *expectate*, tunc nec vincere, nec ascendere proponebant, & illud quasi signum in sortem à Deo sibi dari credebant. Sicut igitur dixit factum est: quod Philistini dixerunt, *ascendite*, qui statim ascenderunt, & manibus, & pedibus reptando, prius Jonathas, postea armiger contra eos perrexerunt, & hostes fortiter invaserunt: & in fugam conversos, & se mutuis cædibus occidentes mirabiliter occiderunt. Quod videntes filij Israel, qui prius ad hostes fugerant & transierant, contra eos surrexerunt, & Jonatham & juvenem adjuverunt. Alij etiam qui ante fugerant, & se absconderant, audita victoria redierunt, & manibus & pedibus reptando, prius Jonathas, post armiger contra eos perrexerunt, & se cum persequentibus fugientes Philistinos adjunxerunt. ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quod quandoque per sortem inquiritur voluntas Dei, & veritas casus futuri, quodque occulta Dei providentia quando videt quod homo sibi committit, & veritatem alicujus negotij ab eo devote quærit, ipsam quandoque sibi ostendit, Josuæ 7. sicut habentur exempla infinita de Achan per sortem deprehensio, de Saul per sortem manifestato, 1. Reg. 10. de Marthia per sortem electo, & de alijs infinitis. Actor. 1. Non deficit enim occulta Dei providentia homini maxime in sorte constituto, & ideo multi mirantur, quare voluntas Domini hodie etiam per sortes non requiritur, sicut tunc fiebat, qui forte ita responderet hodie, sicut tunc: *Non enim abbreviata est manus Domini, ut salvare non possit.* sed ista sunt hodie prohibita, ne aliqua superstitiosa mæcerentur, & ne simplices ad idololatriam traherentur. Hic etiam adverte, quod tunc quilibet poterat pro voto sibi constituere sortem, & signum rei fiendæ & non fiendæ ad libitum ordinare. ¶ Vel illud potest allegari, quod in factis bellicis audaces fortuna juvat, & quod melius est invadere, quam expectare. Hic enim ascensus & invasio signum fuit victoriæ & salutis, expectare signum erat perditionis. ¶ Vel dic, quod divina providentia libentius juvat hominem provocatum, quam illum qui provocat, quia scilicet, isti fuit dictum: *Ascendite*, & ideo provocatus ascendit & vincit, provocantes vero victi sunt & fugerunt. Quia revera ad virum justum pertinet, quod ex levitate bellum non gerat, ne lites, nec controversias sibi foveat, sed potius quod provocatus & necessitate compulsus ad talia procedat, quia ut communiter tunc ad talia ipse prævalet & triumphat, exemplo Jephthe, qui provocatus contra Amon obtinuit victoriam, dicens illud Jud. 11. *Igitur ego non pecco in te, sed tu in me, indicens mihi bella injusta judicet Dominus.* ¶ Vel dic, quod ita est facile Deo juvare in paucis sicut in multis, & occulta Dei providentia operante pauci aliquoties vincunt multos debiles, fortes, nudi armatos. Exemplum de Juda machabæo duce, qui contra Xerxen qui cum quatuor millibus venit, sexcenta millia debellavit secundum Orosium. Unde dicitur 1. Machab. 3. *Facile est includi multos in manibus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis an in paucis, quia non in*

Petr. Berchorij super Biblia.

fortitudine exercitus victoria belli, sed de calo fortitudo est. ¶ Vel dic, quod non est tutum in hoste confidere, quia dato, quod victus tibi obediat, & se amicum tuum fingat, & ad te transfugiat, si tamen viderit locum suum, statim nocere nititur, atque retat, ut patet hic de transfugis, quia visa suorum victoria, contra Philistæum surrexerunt, & filios Israel juverunt. Ideo dicebant principes Philistinorum de David 1. Reg. 29. *Revertatur vir in locum suum, non descendat nobiscum ad prælium, ne fiat nobis adversarius cum prælari coeperimus.* ¶ Vel allega ultimum quod restat, scil. de illis qui primo fugerant, & videntes victoriam, se Jonathæ adjunxerunt contra multos, qui revera optime sciunt se homini tempore victoriæ, sed non tempore fugæ adjungere, & adversitatis tempore latere, cum vero hostes superati fuerint, ac si fortiter aliquid fecerint, solent ad amicos redire, & victoribus se sociare. Unde dicitur 2. Reg. 23. *Populus qui fugerat, reversus est ad castrum spolia detrahenda.* ¶ Vel dic allegoricè, quod Jonathas qui interpretatur columba, significat virum religiosum vel catholicum Christianum, qui asperam & arctam viam poenitentiae, & per arduam virtutum viam debet contra Philistæos, id est, contra dæmones & hæreticos ascendere, & nisi provocatus non debet contra eos disputare, & sic mediante armigero suo, id est, fide vel gratia de ipsis poterit triumphare. ¶ Saul sequens Philistæos fugientes, adjuravit populum, ne quis usque ad noctem comederet, & sic in hostes vindicare valeret, dicens: *Maledictus vir qui comedit panem usque ad vespem.* Populus igitur veniens ad saltum, in quo erat fluens mel super faciem agri, non applicuit manum ad os. De melle enim comedere noluit, timens adjurationem: sed prosequendo hostes ulterius intacto melle transivit. De isto autem melle credo, quod erat Manna, sc. impressio aeris dulcis, pinguis & alba, qualis nuper circa Avinionem cadebat. Ista enim in regno Georgionico dicitur in tanta quantitate super herbas, arbores & lapides in æstate cadere, quod multas sarcinas solent quotidie colligere. Quaecumque igitur fuerit mel, Jonathas adjurationem patris ignorans, & summitatem virgæ, vel intingens comedit, & illuminati sunt oculi ejus, quapropter quia contra adjurationem patris fecerat cum Dominus ad transgressionem juramenti respondisse nollet, forte deprehensus à patre adjudicatus morti fuit, ipsumque pater occidere voluit, sed eum populus liberavit. ¶ Per mel intelligitur dulcedo prosperitatis mundanæ, quia revera illi, qui Philistæos, id est, dæmones & vitia persequuntur, à tali melle abstinere jubentur, & per abstinentiam cum rege suo Christo hostes morum & fidei persequuntur, quinimo sape fit, quod Jonathas filius regis, qui causa victoriæ fuerat, id est, aliquis religiosus, vel devotus, qui alias multa bona fecerat, ad comedendum de tali melle, ad gustandum de mundi dulcedine reperitur à patre suo rege Christo, morti adjudicabitur, nisi meritis & precibus populi exigentibus, id est, sanctorum precibus liberetur. Illi enim qui mundi delitias gustant, & maxime illas, quas pater eorum Christus prohibuit, carnales delectationes amant, quia scilicet proprie designantur in melle, quia *savus distillans labia meretricis.* Prov. 5. Nisi sanctorum precibus adjuventur, & nisi ipsis alia opera bonorum suffragentur, mortis perpetuæ poenam portant. Unde Apoc. 10. *Erat in ore meo tanquam mel dulce, & cum comidissem, amaricatus est venter meus.* ¶ Vel dic, quod mel est sacra scriptura, in qua quando virga intellectus intingitur, & per studium comeditur, oculi mentis per discretionem illuminantur. Idem dic de melle devotionis & compassionis, &c. Vel allega quomodo reges inviolabiliter debent servare verbum suum, & quomodo in casu justitiæ non debent parcere cuicunque, etiam filio delinquenti, sicut iste, qui propter transgressionem filium volebat occidere, & maxime quia juraverat. Simile habetur Dan. 6. *Scito Rex, quia decretum Medorum est atque Persarum ut omne illud quod constituerit Rex, non liceat mutari.* Exemplo regis justii, qui pro filio suo in adulterio deprehensio sibi unum oculum, & filio alium fecit erui, ne legem quam contra adulteros fecerat, de perendis duobus oculis contingeret immutari, & ne delictum impunitum aliquo modo maneret. ¶ Hic habes, quod quemcumque viderat Saul virum fortem & aptum ad prælandum sociabat eum sibi. ¶ Sic vere prælatus sibi debet associare consiliatores suos socios & familiares facere, & in beneficiis, & officiis, & dignitatibus constituere & præferre, quos ad prælandum contra dæmones, vitia atque hæreticos cognoverit fortes esse, & quos in scientiis, & moribus viderit alijs præpollere. Unde Jud. *De universis autem urbibus accepit sibi auxiliares viros fortes ad bellum.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus.

MORALITATUM CAP. XI.

Dominus mandavit (ut hic habetur) populum Amalechitarum destrui, & omnia ipsorum bona, oves, & boves, suppellectilia anathematizari, omnia demoliri, & nihil prorsus ad vitam servari, nec de bonis ejus aliquid custodiri. Nocuerat enim populus Amalechitarum filiis Israel ascendentibus de Aegypto, & ideo dixerat quod *deleteret Amalech te sub caelo*, ut patet Exod. 17. Saul ergo recensito populo contra Amalech properavit, populumque ejus in ore gladii interfecit, & Agag regem ipsius vivum cepit. pepercit enim Saul & populus Agag regi Amalech, & optimis gregibus ovium & armentis, & omnibus quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea, sed quicquid vile & reprobum fuit, demoliti sunt. Reprehensi igitur sunt Saul & populus, quod ista non consumpserant, sed reservaverant, avaritiam suam palliare volentes, dixerunt quod ista meliora ad sacrificandum domino custodierant. Quo Dominus indignatus Saul ad perdendum regnum condemnavit, & obedientiam esse meliorem victimis dixit: *Melior est obedientia quam victima, & auscultare magis quam offerre adepem arietum.* ¶ Saul Rex significat mundi principes, & prælatos, populus vero suus significat inferiores judices, & ballivos, quia revera Dominus vult, quod populus Amalech, qui interpretatur lambens sanguinem, id est, populus peccatorum, sanguinem, id est, delicias carnales lambentium, vel etiam in sanguine crudelitatis se delectantium, qui filiis Israel, id est, hominibus in deserto hujus vitæ, quo de Aegypto tendunt in Hierusalem, & de mundo ad patrem, non cessant officere vel nocere, vel alias in virtutum itinere impedire, destinatur, & ordinavit quod Saul & populus suus, id est, principes, prælati, judices, & officiales, illos malos extirpent, & quod mediante justitia ipsos de medio justorum tollant, & quod eos puniant, corrigant & castigent, quodque de bonis ipsorum nihil penitus concupiscant, & quod justitiam faciendo, ad bona punitorum per avaritiam non respiciant aut attendant. Matth. 13. *Exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum, & mittent eos in caminum ignis ardentis.* Sed revera iste Saul & populus suus, quibus facta est ista commissio, id est, superiores & judices inter istos malos puniendos, distinctionem faciunt, quia scilicet pinguioribus, & ditioribus parcunt, quicquid vero vile & reprobum est, id est, pauperes & viles personas demoluntur, consumunt & puniunt. Propter quod proculdubio regnum spirituale, & æternale amittunt. Quia breviter illud est verum, quod nostri superiores, & judices pauperes impotentes, qui se defendere nequeunt deprecando, demoluntur: pingues vero, & divites sustinent, & eis etiam delinquentibus parcunt. Unde Innocentius: *Pauperum causas non mora negligitis, divitum cum instantia promoveritis, & illis rigorem ostenditis, in istis ex mansuetudine dispensatis, &c.* Vide si vis in manipulo curatorum, c. de ambitione. Nec valet excusatio istorum, quæ sequitur, quia scilicet isti non debent ut sacrificent Domino, sibi spolia Amalech reservare, & ut dent eleemosynas, pauperum divitias congregare, quia revera Deus non approbat ista. *Non enim sunt facienda mala ut eveniant bona*, nec sub colore justitiæ, nec vult quod quis inobediens sibi fiat, ut acquisitis divitiis se velle eleemosynas facere dicat. Cujus tamen contrarium quasi omnes faciunt, qui pro bona causa se aggregare divitias dicunt, ut patet in religiosiis, qui scilicet velle ædificare monasteria se dicunt, in usurariis & cupidis qui se velle eleemosynas dare asserunt, & prætendunt, cum tamen dicatur de illis Eccles. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui immolat filium in conspectu patris.* ¶ Si vis allega de severitate, id est, de sæva veritate Dei, quæ quandoque punit peccata patrum in filiis usque in tertiam, & quartam generationem. Transierat enim plus quam quatuor generationes, ex quo patres Amalechitarum nocuerant filiis Israel in deserto, quorum tamen nequitiam isti eorum filij nunc planxerunt, juxta illud Thren. 5. *Patres nostri peccaverunt & non sunt, & iniquitates eorum portavimus.* Verum tamen supponendum est quod ista sunt vera, quod isti filij fuerunt imitatores nequitie patrum, ut patet de isto Agag. cui dixit Samuel 2.

Reg. 15. *Sicut gladius tuus matres absque filiis fecit, ita ut fiat sine liberis mater tua.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Dixitque Dominus ad Samuelem: usquequo tu luges Saul cum ego projecerim?

MORALITATUM CAP. XII.

Hic habes, quod David fuit minor fratrum, de quo non speravit pater, quod pater, quia fratres suos omnes per ordinem Samueli obtulit, qui & in pascuis erat, ubi oves pascebat, qui insuper percutere citharam, & propulsare dæmonem noverat, & qui fortis robore, et bellicosus, prudens in verbis, & pulcher visu, decorusque facie erat, & in regem fuit electus & unctus, & ad regnum Israel per Dominum ordinatus, ad regis Saulis servitium assumptus, & eidem postea substitutus, Sauli enim citharistam petenti fuit dictum de David: *Vide Bethleemitem virum fortem, bellicosum, prudentem verbis, & pulchrum visu & scientem psallere, & Dominus est cum eo*, quapropter eum accersiens Rex advocavit, & armigerum suum fecit. ¶ Sic vere dico, quod illi qui sunt cæteris minores per humilitatem, & qui à patre, id est, à parentibus carnalibus non præponuntur per carnis affectuosam sedulitatem, sed qui gregem pauperum student pascere per pietatem, & per eleemosynæ largitatem, qui sciunt citharam scripturæ pulsare per prædicationem, qui sciunt dæmones, id est, peccata seu vitia de cordibus hominum expellere, per conversionem ad poenitentiam, qui sunt fortes ad resistendum, qui sunt bellicosi ad hæreticos & impios, nec non contra dæmones & vitia propugnandum, qui sunt prudentes verbis ad discrete loquendum, cum quibus scilicet est Dominus per gratiam ad eos adjuvandum, & qui sunt pulchi visu ad honeste conversandum. Tales dico digni sunt ad servitium regis Christi assumi, illius substituti & vicarii in ecclesiæ dignitatibus, & beneficiis fieri, & in reges, & prælatos eligi, & injungi, Dan. 1. Unde mandatum fuit enuncho per regem Nabuchodonosor, quod *introduceret de filiis Israel pueros de semine regio, decora facie, eruditos sapientia, cautos scientia, doctos disciplina, qui starent in palatio.*

¶ Vel si vis allega, quod ille, qui est minor & contemptibilior, & de quo minus speratur, quandoque in regem, vel prælatum eligitur, vel ad aliquam dignitatem vel gradum erigitur, & illi qui digniores & meliores esse creduntur, & qui à patre suo mundo tanquam primogeniti præferuntur, & in electionibus repudiuntur, & à Deo postponuntur, Eccl. 1. *Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portavit diadema. Multi potentes oppressi sunt valde, &c.* ¶ Spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, quapropter David, qui sciebat psallere, quæsierunt, quo percutiente citharam refocillabatur Saul, & melius habebat, & spiritus malignus ab eo fugiebat. ¶ David est prædicator, cithara est sacra scriptura. Psal. 56. *Exurge Psalterium, & cithara.* Quia revera si Saul qui interpretatur abutens, i. si aliquis propter abusum rerum temporalium efficiatur furibundus, vel propter malā concupiscentiam, vel exagitetur spiritu nequam per superbiam vel invidiam, vel per aliquam malam complacentiam, spiritusque domini, i. spiritus sanctus, vel Dei gratia ab eo recedat propter iniquitatem & malitiam sæpe fit, quod dum Davidi, prædicator scripturæ citharam tangit & dicit, & sonum bonæ instructionis emittit, ipsum Saulem, i. peccatorem convertit, ita quod spiritus malus, i. mala voluntas ab eo recedit, & morbus sui peccati alleviatur & sistit. Et idem dic de sono orationis, cujus melodia, si à David, i. à viro justo fiat, diabolus sustinere non potest, dicens illud Gen. 3. *Vocem tuam Domine audi vi in paradiso*, i. orationem tuam quam facis ad dominum tuum. ¶ Vel dic quod citharæ sonus significat memoriā passionis Christi, &c. ut supra: diabolus enim valde odit talem sonum, ideo viro sancto solet dici illud Amos 6. *Aufer à me tumultum carminum tuorum, canticum lyra tua non audiam.* ¶ Vel dic, quod David est Christus, qui scilicet mediante cithara crucis spiritum malignum, sc. luciferum fugavit, & saulem, i. Adam, quæ propter abusum pomi vetiti obfederat, liberavit. ¶ Vel dic quod cithara est caro nostra, quæ dum per poenitentiam tangimus, spiritum malignum, i. peccatum, seu etiam malam voluntatem à Saule abutente, id est, anima peccatrice fugamus. Unde Job 30 *Verfa est in luctum cithara mea.* Vel dic, quod cithara est plectrum linguæ, quam pro certo si per confessionem sonuerimus, statim abutens anima sana erit. Et ideo bene dicitur Esai. 23. *Sume citharam, circumi civitatem meretrix oblivioni tradita, bene cane, frequenta canticum.* ¶ Vel dic, quod Saul insaniens significat aliquem divitem, seu principem iracundum. Quem pro certo si furentem, & provocatum viderimus, necesse est, quod ipsum cum cithara, i. cum dulcis locutionis melodia leviamus, & spiritum malignum iracundiæ ab

ab ipso fugere faciamus. Unde in Prov. 25. *Patientia lenietur princeps.* Illud enim generaliter dic, quia pro certo quando homo est plenus maligno spiritu & voluntate, & quando insanit, vel per concupiscentiam spirituales, vel per iracundiam actualiter melius ut communiter alleviatur, sanatur, & corrigitur, quando prælatus vel prædicator seu quæcunque castigatio cum melodia, cum verborum dulcedine, cum dulcique inductione circa eum modulatur. Unde in prov. 15. *Responsio mollis frangit iram, sermo durus excitat furorem,* quia sicut dicitur Eccl. 6. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Ista autem potissime pertinent ad David, respectu Saulis id est, ad subditum respectu domini prælati seu regis. Vel ad aliū respectu patris, quia sc. iram talium debet mulcere, & cum humilitate & patientia pertransire. ¶ Vel dic quod Saul Rex Israel, est Deus Deum videntium, quia pro certo, si contra nos propter peccata insanit, cithara nostra, id est, crucis memoria, oratioque vel confessio ipsum placat, ut supra. Hic inveni notatum, quod licet asinus sonum citharæ libenter audiat, si tamen ipsam in via inveniatur, cum pedibus frangit, & calcatur. Sic multi sunt qui verbum Dei libenter audiunt, ipsum tamen transgrediendo frangunt, & vilipendendo calcant & premunt i. Reg. 18. Vide infra quomodo Saul suum citharistam voluit confodere, &c. ¶ In hoc capitulo ponitur, quod quando David in servitium Saulis regis Israel se transtulit, sibi unum asinum plenum panibus præsentavit. ¶ Sic vere religiosus, qui servitium regis Christi, id est, statum religionis digne cupit intrare, debet sibi illum asinum, id est, corpus suum proprium laboribus poenitentiae deditum, cum panibus, scilicet, cum bonis operibus, vel cum elemosynarum subventionem seu lachrymosis singultibus præsentare, dicens illud Ps. 14. *Fuerunt mihi lachryme meae panes die ac nocte.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Congregantes autem Philistiim agmina sua in prælium.

MORALITATUM CAP. XIII.

Philistiim contra filios Israel congregati, Goliath Getheum principalem, & fortiozem in suo exercitu habuerunt, qui scilicet in altitudine sex cubitos cum palma habebat, & armis æreis armatus erat. Cū igitur iste populum Dei molestaret, accidit quod Isai filium suum David ad visitandum fratres suos, qui erant in exercitu mitteret, ut sc. illis Ephipolentæ, Ephraïm dico, i. tres modios, decemque panes & decem formulas casei deportaret. David igitur videns gigantem, continuo populo Dei maledicere accensus zelo, baculum suū sumpsit, & quinque limpidissimos lapides de flumine eligens in pera sua repoluit, & tres ipsorum contra Goliath jaciens, ipsum in fronte percussit, & tertio ictu prostravit, propriumque gladium ejus extrahens, caput ejus abscidit. ¶ Allegoricè ista exponuntur de Christo & diabolo. Sic n. est quod à principio Philistiim, i. demones pugnaverunt contra filios Israel, i. contra homines habentes Goliath, qui interpretatur robustus, id est, luciferum ductorem, qui sc. ita robustus erat & fortis, quia sicut dicitur Job. 14. *Non est potestas super terrā qua comparatur ei. Factus est enim ut nullū timeret.* Iste enim est qui populum domini, id est, sanctos patres, & totum humanum genus gravavit, & eidem continuo insultavit, quapropter sic accedit quod David manu fortis, id est, Christus, fuit in locum certaminis, id est, in mundum à Deo patre suo destinatus, & missus, ut fratres suos, id est, fideles, tam præsentem quam futuros personaliter visitaret, & tres modios polentæ, id est, fidem sanctæ Trinitatis, nec non decem panes, & decem formulas casei, id est, præcepta legis, quæ, sc. panes vitæ, & morum formulæ possunt dici, eisdem concederet atque daret. Unde dicitur Luc. 19. *Homo quidam abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum.* Et sequitur. *Et servio suis tradidit decem minas.* Iste igitur zelo salutis populi sui & animarum contra Goliath, i. diabolum, baculum crucis accepit, & quinque lapides, id est, quinque pretiosa vulnera in torrente passionis recepit, quorum virtute Goliath iste percussus est & prostratus, & populus fidelium liberatus. Ideo dicitur Luc. 1. *In quibus visitavit nos oriens ex alto, ut de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.* Tandem vero iste diabolus gladio proprio occiditur, in quantum mundi Philosophi, & hæretici, quibus mediantibus diabolus animas occidit, Christi inspiratione conversi sunt, ita quod in caput primi magistri sui diaboli, seipsos retorserunt, in quantum contra eum prædicaverunt, & ejus malitias detexerunt, & eum capite, id est, intentione sua fraudaverunt, qualis, scilicet, gladius fuit Dionysius, Augustinus Ps. 36. *Gladius eorum intret in corda ipsorum.* Et si vis dic de armis ejus gloriæ, id est, de malis

Petr. Bercharii super Biblia.

clericis, & religiosis, qui sunt arma diaboli. Dic quod omnia erant ærea, quia æs habet sonum bonæ locutionis, sed non habet sensum devotionis vel compassionis. ¶ Vel etiam mali, qui sunt diaboli arma, ærei possunt dici, qui sunt detractores, & clamorosi & brigosi. Unde Job. 40. *Offa Bohemoth sicut fistula aris.* ¶ Hic habes, quod David ante victoriam Goliath, dixit se vicisse Leonem, & ursum, & gigantem (sicut dicitur hic) ipse David vicit. Sic vere vir justus debet vincere spiritualiter tria sc. Goliath magnum, rusticum, id est, mundum; ursum qui diligit dulcia, id est, carnem; leonem, id est, superbium diabolum. Istud potissime debet esse in religioso, qui mundum vicit per votum paupertatis, carnem per votum castitatis, diabolum per votum obedientiæ & humilitatis. Vel gigas cum magno ventre est insatiabilis avaritia, ursus lambens est luxuria, leo erecto collo incedens est superbia, etiam ut supra. ¶ Vel dic quod David, id est, Prælatus, quando videt quod leo, & ursus, vel diabolus, veniunt ad gregem fidelium subditorum devorandum, statim debet occurrere prædicando. Idem de Philistino, &c. quia sc. prælatus ista tria, sc. leonem, id est, diabolum, ursum lambentem, id est, hæreticos, Goliath armatum, i. tyrannos debet vincere, ipsique se opponere, ne gregem vel populum domi possint per vitia devorare. Vel isti significant tyrannos, &c. ut supra. ¶ Cum David contra Goliath gigantem singulare certamen intrare vellet, Saul armis suis, sc. galea, lorica, & aliis vestimentis suis ipsum induit, sed quia non habebat consuetudinem portandi arma, ista statim deposuit, & baculum, & peram, nec non quinque lapides de torrente accepit, quorum tribus projectis in tertio ictu Goliath, i. diabolus qui continue prostravit. ¶ Sic vere, si contra Goliath, i. diabolum qui continue per tentationes nobis insultat, prævalere volumus, necesse est quod arma & vestes Saulis, i. bona temporalia hujus mundi, qui sc. Saul i. abutens dicitur, mentaliter dimittamus, quodque baculum, id est, crucis memoriam assumamus, & quinque lapides torrentis, i. quinque Christi vulnera de suæ passionis torrente in peram conscientiae reponamus. Quia revera si ipsum cum istis, i. cum passionis Christi memoria in fronte, hoc est dictum, in principio, quando, sc. tentare incipit, utpote quando tentatio adhuc est in cogitatione percutimus, contra ipsum, sc. prævalemus, quia pro certo quando homo in principio tentationis, Christi passionem crucemque ipsius & vulnera adducit ad memoriam, faciliter de hoste reportat triumphum & victoriam. Ideo bene dicitur Hebr. 10. *Deponentes omne pondus, & circumstantes non peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* ¶ Vel dic, quod tres lapides, quibus diabolus seu ejus tentatio prostratur, tres partes poenitentiae significant. sc. contritionem, quæ diabolus & peccatum in capite percutit, confessionem quæ ipsum in eodem veniens loco, ictum alium sibi addit, satisfactionem, quæ tertio succedens, ipsum ex toto prostrat, dum tamen in fronte, i. in principio juventutis & tentationis ista veniant, &c. Ut supra. Ipse etiam diabolus cū gladio proprio occiditur, quando peccatum vel tentatio, quæ ipse credit hominem occidere, facit hominem magis humilem, in quantum ipse se videt succumbentem & fragilem, & sic proprium telum suum in caput ipsius retorquetur. Ps. 36. *Gladius eorum intret in corda eorum.* ¶ Vel dic, quod isti tres lapides sunt fides, spes & charitas, quia sc. fides percutit fortiter, spes fortius, charitas fortissime. ¶ Vel dic, quomodo providentiæ dei facit, ita bene vincere inermem, sicut armatum. ¶ Vel dic contra illos qui excusant se de armis portandis, i. de actibus virtuosis faciendis propter inconstitudinem, sicut David. *Non possum (inquit) sic incedere, quia nec usum habeo.* Vel dic, quod religiosus qui vult prævalere contra carnem & diabolum, arma carnalia debet dimittere, & spiritualia accipere, sc. crucis memoriam, &c. dicens illud Apostoli 1. Cor. 10. *In carne ambulantes, non secundum carnem militemus. Arma enim militia nostra non sunt carnalia.* ¶ Vel dic, quo ad hoc moraliter, quod David manu fortis bene & vultu desiderabilis, est prælatus, qui debet esse fortis bene operando, & vultu desiderabilis, amabiliter cōveniēdo, & honeste conversado. Iste igitur ad prælium contra Philistiim, i. contra demones, vitia, & hæreticos debet currere, fratres suos subditos, i. confcios debet visitare, & victualia spiritualia & temporalia eisdem portare, arma Saulis, i. sæculi pompam debet dimittere, baculum pastorem debet accipere, & de torrente sacra scriptura debet quinque lapides, i. continentiam quinque sensuum vel etiam divinæ legis doctrinam eligere, & sic poterit contra Goliath, id est, contra diabolum, vel contra carnem, hæreticos vel tyrannos

rannos viriliter triumphare. ¶ Hic dicitur, quod David posuit arma Goliath quem occiderat, in tabernaculo suo. In quo notatur, quod quando quis de carne vel diabolo prevaluit, arma ejus, id est, peccata, à quibus impugnatus extiterat, in tabernaculo cordis sui debet reponere, ut scilicet peccata studeat perpetuæ memoriæ commendare, & recidivum continue formidare, vel adeptam victoriam ad gloriam Dei ordinare. Unde Ecclesiast. 5. de propitiatu peccatorum *Noli esse sine metu.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Et factum est cum compleisset loqui ad Saul.

MORALITATUM CAP. XIV.

Cum vidisset Jonathas quod David victoriam habuerat contra hostes, conglutinata est anima ejus cum anima David, expoliavitque se tunica sua, & vestimenta sua usque ad gladium, arcum & baltheum, & dedit sibi. ¶ Sic vere bonus religiosus debet per perfectam charitatem David, id est, Christo conglutinari, & ideo vestimentis bonorum temporalium se debet per contemptum & abdicationem spoliare, gladium omnis crudelitatis dimittere, arcum potentiae, & jurisdictionis secularis contemnere, baltheum gloriae, & magnificentiae temporalis totaliter abdicare, & omnia Christo dare, scilicet amore ipsius de ipsis non curare, & sic Jonathas, id est, columba simplex, & humilis David, qui fecit victoriam in Israel, id est, Christo poterit in statu religionis vel ecclesiae dignifice adherere, maxime quando considerat, quod iste est qui Goliath, id est, diabolus voluit vincere, & populum liberare, dicens cum Petro. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c.* Hic dicitur quod cum Saul arreptus à diabolo insaniret, David Citharam percutiebat, ut eum de dæmonio liberaret. Qui lanceam arripens, voluit David ad parietem transfigere, sed David scivit prudenter lanceam declinare. Audierat enim Saul quod mulieres sibi David prætulerant, quando redeunti de prælio acclamaverunt: *Saul percussit mille, & David decem millia.* A die autem illa non rectis oculis ipsum aspiciebat, sed ipsum omnino occidere proponebat, dato quod ipse David hostes ipsius continue vincebat. ¶ Illud allega, quod invidia proprio benefactori non parcat, & maxime quando in laude sibi præfertur, & quando virtus ejus pullulat atque crescit. Non potest enim invidus talem hominem respicere, dato quod ab ipso plurima beneficia recipiat, quinimo dato quod in præsentia ejus citharam melodiosè tangat, id est, dato quod dulciter tangat, hoc est, loquatur & respondeat, & ad votum sibi servire studeat, lancea tamen ipsum perforare, id est, tribulationibus & injuriis fatigare nititur & tentat. Unde Senec. *Si nullos inimicos facit injuria, multos tamen facit invidia.* ¶ Vel dic, quod Saul insaniens est peccator, qui, scilicet, citharistam qui eum à diabolo liberare nititur, id est, prædicatorem, qui citharam verbi Dei sibi tangit, & pro ipso sanando, & à potestate diaboli, id est, vitiorum salvando eidem prædicat, & affatur, quandoque transfigere, diffamare atque injuriari, & sibi etiam invidere conatur. Unde dicitur prov. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* ¶ Vel dic quod Saul est diabolus, qui, scilicet, citharistas, id est, prædicatores, summe nititur, ad parietem id est, ad carnem per luxuriam cum lancea tentationis transfigere, ne officium prædicandi & spiritualiter citharizandi valeat impedire: quapropter iste debet tali lancea quantum poterit præcavere, & ideo tam diabolus, quam homo durus & obstinatus, videntur dicere illud Amos: *Aufer à me tumultum canticorum tuorum, carmina tua non audiam.* ¶ Vel dic, quod David, qui erat pulcherrimus & rufus, significat histriones, quorum, scilicet, cantus rex Israel, id est, prælatus vel religiosus non debet eligere, sed eos & omnem inanem lætitiā abdicare. ¶ Vel dic, quod iste significat adulatores, qui in auribus hominum citharizant, & semper verba melodiosa & placencia eis cantant. Istos igitur debet Rex Israel, id est, bonus princeps vel prælatus lancea reprehensionis percutere, & à se penitus submovere, dicens illud: *Aufer à me, &c.* Saul maligno spiritu exagitatus, prophetavit in medio domus suæ. ¶ Istud exponunt quidam sic, quod aliqui sunt prædicatores, qui prophetant, id est, prædicant amore terrenorum, in medio domus suæ, id est, propter commodum privarum, non sicut justus, de quo dicitur Eccl. 5. quod *in medio ecclesie aperuit os suū.* Isti igitur à spiritu maligno exagitantur, qui scilicet de spirituali negotio lucrū terrenum adipisci conantur. Apostolus Philippen. 2. *Omnes qua sua sunt, querunt, non qua leſu Christi,*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutus est autem Saul ad Jonatham filium suum.

MORALITATUM CAP. XV.

David maritus Michol filiae regis de lecto, in quo credebatur esse, aufugit, ut irā Saul declinaret. Uxor vero ejus statuam in lecto David loco ipsius posuit, pellemque caprarum posuit super caput ipsius, & ipsam operuit vestimentis. Cum igitur Rex mandavit pro David, venientes apparitores ejus crediderunt invenire David in lecto, & loco ejus statuam cum vestibus & pellibus invenerunt. ¶ Per istam regis filiam intelligitur Ecclesia, quæ est filia regis Christi, per David vero bonus ecclesiasticus & prælatus. Per lectum David spirituales prælaturam & beneficium intelligo, in quibus David, id est, bonus prælatus quiescit. Ista est igitur veritas, quæ recedente & fugiente David, id est, bono prælato de hoc mundo ad patrem, & lectum suum, id est, prælaturam vel beneficiū vacuum demittente, sæpe fit, quod uxor ejus, id est, ecclesia ponit statuam, id est, præfert aliquam statualem personam in loco & lecto, id est, in statu, gradu, & officio ipsius qui recessit. Qui scilicet ad modum statuæ nec motum bonæ operationis, nec sensum discretionis habet, sed potius qui circa caput mentis pellibus carnalis affectionis tegatur, & vestibus temporalis possessionis per avaritiam involvatur. Et ideo breviter hodie fit, quod illi qui in lecto Ecclesie David, id est, illi, qui bonum & prudentem prælatum invenire se credunt, ibi pro certo statuam cum pellibus caprinis & vestibus id est, personam ignorantem plenam carnali affectione, & solum involutam aliquali honestæ conversationis veste, vel aliquali possessione inveniunt, quia hodie prælati circumeunt in melotis, qui sunt pelles vilissimæ, significantes divitias & in pellibus caprinis, quæ sunt pelles foetidissimæ, significantes carnis delicias & delectationes. ¶ Vel dic secundum aliquos moraliter, quod David, id est, vir justus debet à lecto conscientie & imaginationis suæ recedere, in quantum, scilicet se non debet justum reputare. Uxor enim sua prudentia debet in lecto cordis ponere statuam cum pellibus caprinis, quod fit quando facit hominem se peccatorem ignorantem casurum & foetidum existimare, & sic quando lictores, id est, dæmones veniunt, ut David, id est, virum justum de præsumptione tentent, mirantur quando loco David statuam inveniunt, & quando loco peccatorum, virtutis timorem, & peccatorum considerationem attendunt, & sic illi sine damno recedunt. ¶ Videns David consummatam malitiam Saulis contra se, fugit ad Samuelem. Ad quem cum misisset Saul nuntios, ut David raperent, & adducerent, misit illi venientes in Nabaioth, David cum Samuele & etiam Prophetarum cuneum cum eis invenerunt. Sicque factum est quod quādo ipsi lictores qui ad rapiendum David fuerant missi, irruente in se spiritu ad prophetandum cum aliis sunt conversi, quibus moram trahentibus, Saul alios lictores misit, qui & ipsi prophetare cœperunt, quod etiā tertij similiter fecerunt, ita quod nulli ad suum Dominum redierunt, sed cum Samuele & David prophetando remiserunt. Ad ultimum vero & ipse Saul personaliter venit, & statim facto super se spiritu Domini, vestimentis suis se expoliavit, & nudus tota die & nocte cum aliis prophetavit. ¶ Illud potest allegari, quō valde proficit societas bonorum religiosorum, & illos videre & frequentare, & verba eorum attendere, & audire, quia revera sæpe accidit quod etiam ipse Saul & lictores, id est, ipsi mali mundi principes & tyranni in ipso actu malæ voluntatis suæ, quando bonos religiosos & sanctos prospiciunt, & vitam & mores eorum attendunt, & eorum prophetias & laudes & doctrinas, & prædicationes audiunt, statim spiritu Dei tanguntur, & in alios viros se convertunt, ita quod sæpe fit, quod ipsi cum prophetis prophetare, id est, cum eis religiose vivere volunt, & depositis vestimentis bonorum temporalium, & etiā habitus secularis, Christo nudi, & pauperes laudes reddunt. Sicut de quodam rege Francorum legitur, quod cum Romā ad peregrinandum ivisset, per montem Cassinum transivit, & visa conversatione sanctorum monachorum, spiritus Domini in eam infudit, & deposito regio cultu, sumptusque monachico habitu, ibi cum ipsis religiose vixit. Quod etiam de lictoribus tyrannorum missis pro martyribus capiendis quotidie fiebat, quia, si auditis eis convertebatur, & cum eis martyrium patiebatur Joh. 7. Unde de Christo legitur, quod missi ut eum comprehenderent, cum hoc facere ausi non fuissent, Phariseis increpantibus quod eum non adduxerunt, responderunt dicentes: *Nunquam sic locutus est homo.* Unde & ipsi Pharisei dixerunt. Jo. 3. *Nunquid & vos seducti estis.* ¶ Vel ista possunt etiam

etiam allegari, quod *spiritus ubi vult spirat*, quia etiam quandoq; in ipso actu malæ voluntatis homo convertitur, & propheta domini efficitur, ut de Paulo exemplariter invenitur. Luc. 3. *Potens est enim Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ.* ¶ Ad finem, quod David posset scire voluntatem Saulis, utrum erat contra se confirmata. Jonathas amicus suus certum super hoc dedit signum hoc, sc. quod David in agro juxta lapidem fecit abscondi, ordinans quod post prandium ipse ad spaciū ad muros ascenderet, & tres sagittas versus illam partem trajiceret, & puerum ad quærendum sagittas mitteret, & si cognosceret patrem sibi placatum, puero diceret, *intra te sunt.* Si vero patris videret consummatam malitiam, tunc diceret, *ultrate sunt.* Videns autem Jonathas Saulem in prandio contra David furientem, statim post prandium ad muros ivit, & sagittas duas in agrum, ubi David latebat projecit, & puerum ignorantem ad quærendum sagittas misit, & cum diceret, *non sunt ibi sagittæ, ultrate sunt,* fugiendi signum, & recedendi spaciū David dedit. ¶ Istud inveni expositum allegoricè sic. Per Jonatham intelligitur Deus pater, per David ejus filius Christus, Saul vero Rex qui inter epulas David mortem desiderabat, cœtum sacerdotum, & principū Judæorum significat, qui in epulis paschalibus Christi mortem tractabant. Puer vero Jonathæ Judaici populi in ætate puerili, & ignorantia significat. Jonathas igitur, id est, Deus pater duas sagittas, id est, duo genera divinorum alloquiorum ad David absconditum in agro, id est, ad Christum latentem sub littera legis, sc. Psalmos & prophetas noscitur dixisse, & ad sagittas hujusmodi colligendas puerum suum, i. puerum Judaicum transmississe, qui sc. sagittas divinorum alloquiorum receperunt, & scripserunt, & in avaritiam synagogæ eduxerunt. Veruntamen David, i. Christum qui sub lapide tabularum legis latitabat, & in agro hujus mundi occultus venerat. Esa. 46. *Veretū es absconditus* non potuerunt cognoscere, nec etiam quem sagittæ hujusmodi, i. literæ scripturarum quas colligebant, significarent David, i. Christum sciverunt animadvertere, imo absque eo quod in ipsum per fidem caperent atque crederent, dimiserunt abire. Unde dicitur Jo. 1. *In propria venit, & sui eum non receperunt in mundo erat, & mundus eum non cognovit.* ¶ Vel dic quod David est peccator, qui fugit ab ira Christi, salvator etiam à lapide, i. à cordis durtia in qua latuerat, & per pœnitentiam egreditur, quando Jonathas, i. columbinus prædicator, & simplex, sagittas divinorum eloquiorum ad ipsum dirigit, & quando verbis, & reprehensionibus ipsam sagittat, arguit atque ferit. ¶ Hic habes, quod David fugiens Saulem, venit in Nobè ad Abimelech sacerdotem, petiitque ab eo panes pro se & pueris secum ductis. Cui cum dixisset Sacerdos, *non habeo panes laicos ad manū, sed tantum panem sanctum, si mundi sunt pueri comedat, maxime à mulieribus.* Dixit David, *quod vasa puerorum sancta sunt, porro via polluta, sed dante domino sanctificabitur.* Sibi ergo dedit sacerdos panem sanctificatum, gladiumque Goliath, qui involutus pallio in tabernaculo à die quo Goliath occiderat, semper fuerat reservatus, ¶ Sic vere quando David & pueri sui, i. Christiani veniunt ad sacerdotem in paschate pro pane Eucharistiæ sumendo, ante omnia sacerdos debet curare si sunt mundi atque casti, debet eis dicere, quod iste panis non est laicus, imo sanctus, & solum à sanctis, & mundis hominibus assumendus. Quos cum sanctos & mundos, & bene confessos esse cognoverit, debet eis panem sanctum tradere, nec non ad gladium timoris Domini, etiam & memoriam crucis, quo sc. Goliath, id est, diabolus jugulatus extitit, debet eis assignare, quia pro certo sicut puero datur panis, & baculus ut panem à cane defendat, sic etiam Christiano gladius crucis vel divini amoris cum pallio humilitatis traditur, ut panem istum seu sacramentum, & ejus virtutem, diabolus ab eo nunquam tollat. Isti autem quanquam sancti sint, viam suam pollutam dicere, in quantum respectu tanti sacramenti semper se debent imundos, & inutiles existimare. Unde Jac. 3. *In multis enim offendimus omnes.* ¶ Vel dic (sicut allegat Salvator) quod istos panes sanctos, quos non licebat laicis comedere, sicut patet i. Reg. 21. David laicus famelicus comedit, quia *necessitas non habet legem.* ¶ Vel dic, quod gladius Goliath est detractor, qui est gladius diaboli, secundum quod Ps. 56. dicitur: *Lingua eorum gladius acutus* nuncupatur. Isti sunt igitur qui in templo religionis habitant, & involuti pallio, i. habitu religioso vel dissimulato humilitatis, & charitatis zelo homines ferunt & cruentant. Iste enim est gladius qui proprium dominum occidit, & detractor est ille qui proprio domino, sc. prælato non parcat. Ps. 36. *Gladius*

Petr. Berchorij super Biblia.

eorum intret in corda ipsorum. ¶ Doeck Idumæus fortissimus pastorum Saulis, de quo non tavebatur, erat in tabernaculo, quando sacerdos panes & gladium dedit David, qui cum Sauli hæc retulisset, interfecti sunt sacerdotes. Ex hoc nota quod semper ab insidiis ad præcavendum, & maxime quando negotia tangunt principes vel magnates, ubi sc. non advertitur, adest aliquis qui loquitur, propter quod multa mala sequuntur. Ideo bene dicitur Eccl. 10. *In cogitatione tua non detrahes regi. Aves enim cœli deferunt illi.* Quilibet enim gaudet referre prælatis, & principibus quicquid videt. Ideo bene dicitur Eccl. 8. *Coram extraneo ne facias consilium, nescis enim quid pariet, &c.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Venit autem David in Nobè ad Abimelech sacerdotem.

MORALITATUM CAP. XVI.

David fugiens Achis regem Geth, cum perpendisset se esse cognitum, timens ne quid à Philistæis, qui inimici erant filiorum Israel, pateretur, finxit se in regis præsentia furiosum, mutavitque os suum, & impingebat in ostia parte clausa, & defluebant saliva de ore ejus. Quæ videns Achis, ipsum fore David nullatenus credidit, sed ipsum tanquam furiosum expulit, & sic sub colore infania periculum evasit, & in speluncam Odollam fugit atque venit, ubi scilicet fratres ejus ad eum congregati sunt, & illi qui erant in angustia & amaro animo, & qui premebantur ære alieno, ad eum convenerunt, & factus est eorum princeps eique adhæserunt. ¶ Dic allegoricè quod David est Christus, Achis vero designat populum Judæorum, quia revera David Dei filius in Geth, qui interpretatur torcular, vel opprimens in oppressionem mundi, & miseria veniens, se in aliam personam, id est, in hominem carnem assumendo mutavit, in torculari passionis more insani, voluntarie scilicet mortem assumendo apparuit, propter quod & Herodes eum tanquam insanum veste alba illuxit, quapropter Achis Judaicus populus ipsum esse Deum, id est, Dei filium seu Messiam non credidit, sed ipsum & ejus fidem expulit, & eum expellendo occidit, dicendo scilicet illud Luc. 19. *Nolumus hunc regnare super nos.* Et illud Jo. 19. *Tolle eum, &c.* Ita quod iste in speluncam sepulchri descendit. Fratres igitur ejus, id est, apostoli & discipuli ad eum per fidem descenderunt, & omnes qui erant ære alieno pressi, id est, debitis peccatorum constructi. Omnes illi etiam qui in angustia tribulationis, & in amaro animo tribulationis & contritionis erant positi, scil. gentiles & alij peccatores plurimi ad eum convenerunt, fidemque ejus susceperunt, & factus est eorum princeps, eum tanquam Deum & dominum crediderunt, dicentes illud Esa. 3. *Vestimentum tibi est, princeps esto noster.* ¶ Vel dic quod quandoque expedit stultitiam simulare. Unde Cato:

Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.

Et in prov. 26. *Respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.* ¶ Vel dic, quod hodie solum illi qui sunt inopes, angustiati & tribulati, ad David, id est, ad Christum, vel ad speluncam Odollam, id est, ad religionis statum conveniunt, ipsumque pro dux eligunt. Divites vero nec de David, id est, de Deo, nec de religione sua contendunt, unde Jacob 2. *Pauperes elegit Deus Apostolos.* i. Cor. 1. *Videte fratris vocationem vestram, quomodo non multi potentes, non multi nobiles secundum carnem, sed infirma mundi elegit Deus.* ¶ Vel dic, quod pro certo illi qui sunt fratres David charitatem sectando, & fraternitatem diligendo, & illi qui sunt inopes, scilicet, voluntarie divitias contemnendo, & illi qui sunt in amaro animo, de peccatis pœnitendo, & illi qui sunt in angustia, tribulationes sustinendo, & illi qui sunt pressi ære alieno, id est, qui sunt boni divites, mundi æra & divitias, onus & pressuram reputando, ad David, id est, ad Christum per gratiam veniunt, & in spelunca paradisi discipuli ejus fiunt, taliumque personarum dux & Rex efficitur, & ipsi sibi tanquam principi perpetuo famulantur, unde ipse est qui dicit Esa. 66. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu & timentem sermones meos?*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Abiit ergo David inde & fugit in speluncam.

MORALITATUM CAP. XVII.

Hic habes, quomodo Doeck interfecit sacerdotes Domini, sc. octoginta quinque viros indutos ephoth lineo, & quod solum Abiathar aufugit & evasit, ¶ Sic vere Doeck, qui interpretatur mortuus, id est, peccatū carnis quod foetet, vel Doeck qui interpretatur sollicitus id est, Diabolus qui circumiens quatit quem

quem devoret. sacerdotes, id est, viros ecclesiasticos, qui lino continentia sunt induti, summe nititur occidere, à cuius occisione solum Abiathar, qui interpretatur ros, id est, solum illos qui divina gratia rore sunt imbuti, contigit mirabiliter se salvare.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Et annuntiaverunt David dicentes, Ecce Philistiim.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Hic iterum habes, quod Jonathas cum David in deserto fœdus inivit, & sic legitur cum David ter inisse fœdus, sc. primo & semel in domo, secundo in agro, tertio hic, sc. in deserto. ¶ Sic vere Deus cum iusto homine tripliciter fœdus facit, scil. in domo conscientia per contritionem, in agro eloquentia per confessionem in deserto poenitentia per satisfactionem. ¶ Vel dic, quod Jonathas cum David viro iusto confœderatur & jungitur, quando ipsum invenit in domo cordis & cogitationis per sui ipsius considerationem. Quandoque in agro opulento per activam vitam fœcundam operationem. Quandoque in deserto religionis vel vitam contemplativam, per secretam sæculi abdicationem. ¶ Vel dic quod primum pactum fit per fidem in domo cordis & cogitationis. Secundum per charitatem bonæ operationis. Tertium per spem in deserto tribulationis. Quando enim homo cum Deo illi triplici modo jungitur, constat quod sibi firmiter copulatur, unde dicitur Eccl. 4. *Funiculus triplex difficile rumpitur, &c.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Ascendit ergo David inde, & habitavit in locis.

MORALITATUM CAP. XIX.

HUM Saul actualiter persequeretur David, accidit quod pro ventre purgando speluncam intraret, in cuius profundiori parte David cum variis suis fugerat, & latebat. David igitur sibi quamquam persecutori misertus, ipsum occidere noluit, sed oram clamidis ejus præscindens, & de hoc cor suum percutiens, poenituit ipsum: *Abstine inquit, ut extendam manum meam in unctum Domini.* Quo facto ipse inimicum suum Saulem ad fletum provocavit. ¶ Istud potest allegari quomodo homo nobilis corde non debet occulte, vel periculose aliquem percutere, sed potius publice debellare, quinimo si hostem in potestate sua invenit, debet sibi parcere, & maxime quia videt ex casu, & à fortuna, & ex Dei providentia, & non ex propriis viribus subjectionem huiusmodi factam esse. Quia sicut dicit Sen. *Sufficere debet victori, vindicare potuisse.* Et idem de morib. *Magnarum virum est latentem negligere.* Tali enim modo inimicus melius vincitur, & ad fletum & dolorem provocatur. Ideo dicit Seneca, quod *parcendo melius vinces.* Sicut potest haberi exemplum de Julio & Antonio, de beneficiis Sene. unde Prov. 25. *Si fuerit inimicus tuus, potius da illi, &c.* Sic enim facies, carbones congeres super caput ejus. ¶ Vel dic, quod in spelunca religionis vel Ecclesiæ quandoque invenitur Saul malus Rex, id est, malus prælatus, qui solum querit ventrem suum purgare, id est, malam voluntatem implere, & stercorea diversorum vitiorum & criminum, per operis executionem exterius revelare. Sicut ad literam patet de multis, qui solum ad hoc speluncam religionis vel Ecclesiæ intrare querunt, & ad hoc ibi dominantur & præsumunt, ut fœtorem diversorum vitiorum emittant, & ut superbiam, luxuriam, vindictam & avaritiam exercent, & commutant. Quandoque etiam in ista invenitur David, id est, bonus subditus, qui solum ibi querit latere, & à mundi tumultu se abscondere, & orationi, & devotioni vacare: unde Matth. 6. *Intra cubiculum tuum, & ora patrem tuum in abscondito.* Quid igitur? Pro certo talis David, id est, bonus subditus, licet videat regem scilicet superiorem suum talia facientem, & mala opera sic exequentem, dato quod etiam sit inimicus & persecutor suus & suorum, non debet tamen in eum manum mittere, nec eum impugnare, vel diffamare, & defectus suos benignius quo poterit supportare, quinimo si quid de chlamyde famulæ suæ detrahendo præsciderit, & si obloquendo de prælato linguam suam laxaverit, seipsum redarguere, & cor suum percutere debet: unde Exod. 22. *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices.* 2. Reg. 6. Sicut etiam de Oza dicitur, quod morte percussus interiit, quia manum ad arcam vacillantem misit ad denotandum, quod subditus non debet etiam prælatum vacillantem, & delinquentem detrahendo tangere, cum ad ipsum non pertineat de majoribus judicare. Exemplo Constantini imperatoris, qui in Concilio generali libel-

los episcoporum, ubi eorum crimina vel accusationes continuabantur, concremari mandavit, dicens, quod *majorum vitia non sunt à majoribus judicanda.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est universus Israel.

MORALITATUM CAP. XX.

Nabal dives & magnus, cuius possessio erat magna, morabatur in Carmelo. Iste tamen erat pessimus & malitiosus. Uxor vero ejus Abigail erat prudentissima, & pulchra. Factum est igitur quod cum iste oves suas tonderet, & tonsoribus convivium faceret, misit ad eum David, qui latebat tunc temporis in deserto, pro se & sociis suis benedictionem & gratiam, cibos seu viaticum petiturus. Ille autem non solum noluit ipsis dare aliquid, sed incepit obloqui de David & injurias dicere, & ipsum servum fugitivum vocare. Quo audit David iratus, statim ipsum cum omnibus suis quæ habebat voluit perdere, nisi sapiens uxor ejus Abigail occurrisset. Ista n. audita fatua responsione viri sui statim munera paravit, & in occursum David cucurrit, & verbis prudentissimis simulq; muneribus ante missis, iram ejus placavit. Ista igitur tunc viro suo ebrio indicare noluit, sed in castino periculum in quo fuerat indicavit sibi, & dixit, propter quod emortuum est cor ejus intrinsecus & factum est quasi lapis, & post decem dies defecit, & mortuus est. ¶ Iste Nabal qui interpretatur stultus, significat aliquem malum divitem & maxime prælatum, principem vel superiorem, qui in deserto huius mundi, licet sit malitiosus, & pessimus, divitiis tamen abundans Ps. 92. *Ecce ipsi peccatores & abundantes in saculo, obtinuerunt divitias.* Isti igitur ad laniandas oves, id est, ad exoriantes simplices & pauperes continue vacant, & etiam tonsoribus suis, id est, ballivis & familiaribus suis, ad istam rapinam tonsionem servientibus convivia, & festa præparant, & ipsis beneficiis, & officia, & alia lucra temporalia subministrant, & inde David, id est, Christo, qui in persona pauperum clamat & petit pro eleemosynis, nihil dant, sed potius ipsos servos David, id est, ipsos pauperes vituperant atque molestant, & murmurando & maledicendo ipsum David, id est, Christum blasphemant. Unde dicitur: *Inter epulas maledicebant Abimelech.* Quid igitur pro certo non restat, nisi quod David, & viri sui, id est, Christus cum angelis suis contra tales irruat, nisi forte uxor eorum sapiens, id est, prudentia ipsos arguat, & dona, & eleemosynas Christo, & pauperibus ejus tribuat, & per humilitatem & patientiam ipsi David, Christo obviet, & occurrat, quæ iram ejus impediatur & compescat. Ideo bene dicitur Eccles. 26. *Mulieris bona beatus vir.* ¶ Vel illud allega, quod Nabal, id est, prælatus tunc debet magnum convivium facere, & magnum gladium habere, quando oves suas, id est, subditos potest tondere, & nudos & pauperes mentaliter & spiritualiter facere, & vellus bonorum temporalium de affectione ipsorum auferre, exemplo Abraham, qui tunc magnum convivium fecit, quando filium suum Isaac ab lactavit, id est, à lacte bonorum terrenorum per contemptum abstraxit. Vel econtra dic de malis prælatis, & dominis, qui tunc temporis summe gaudent, quando subditos suos exoriant, & bonorum temporalium vellere privare possunt, & quando sufficientem occasionem exoriant, & depradandi eos inveniunt. Job. 3. *Gaudentque vehementer cum inveniunt sepulchrum.* & loquitur de illis qui fodiunt aurum. ¶ Vel illud allega, quod quâdiu homo est ebrius, & in ipso fervore malæ voluntatis, non debet exasperari, vel corrigi, sed potius dissimulari & supportari, sed in castro cum ira aut ebrietas cessaverit debet tangi. Unde Eccl. 31. *In convivio ne proximum arguas.* Et sequitur, *ne premas eum in repetendo.* Non solet n. homo ebrius vel iratus objurgationi acquiescere, qui tamen refrigeratus solet patienter cum corrigitur sustinere. ¶ Vel dic, quod Nabal qui interpretatur stultus, est peccator, qui est pessimus, & malitiosus, immisericors, injuriosus, ingratus, obliiviosus, obstinatus, & cervicosus. David enim pastores ejus, & greges ejus defenderat, & ideo fuit ingratus, &c. Talis igitur cujus cor emoritur & lapidificatur, per obstinationem post decem dies, id est, decem mandatorum transgressionem moritur, & morti temporali, & perpetuæ condemnatur. Unde Ezech. 18. *Anima quæ peccaverit ipsa morietur.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Et venerunt Ziphæi ad Saul ad Gabaa dicentes.

MORALITATUM CAP. XXI.

Cum Saul persequeretur David, & in medio exercitus sui in tabernaculo quiesceret, & dormiret, scyphumq; aquæ, & hastam ad caput suum haberet, & David de monte descenderet, caute tabernaculum regis intravit, ipsumq; dormientem inveniens, hastam

hastam, & scyphum abstulit, & rediens in montem iterum ascendit, & clamare incipiens huiusmodi verba dixit: *Nonne respondetis verbum? Ingressus est unus de turba, ut interficeret regem. Vivit Dominus, quia filii mortis estis vos, qui non custoditis Dominum nostrum unctum. Vbi inquit est hasta regis, & ubi scyphus, &c.* Abner igitur merito reprehenditur, qui Dominum suum non custodivit, sed dormiens ipsum in periculo dimisisse probatur. ¶ Per David qui in montibus morabatur, & interpretatur manu fortis, in hoc loco possumus diabolum intelligere, quia, scilicet, valde est fortis, & in hoc loco in montibus, id est, in superbis, vel in elatione superbia semper dignoscitur habitare. Unde Job 41. *Ipsa est Rex super omnes filios superbia.* Et Job 40. *Haec montes herbas ferunt.* Per regem Israel Christum intelligo, per Abner verò, qui interpretatur patris lucerna, intelligitur ratio. Ista est igitur veritas, quod Rex Israel Christus contra David manu fortem, id est, contra diabolum superbum, & montosum militans, quandoque in sacramento altaris, vel etiam spiritualiter per gratiam in tabernaculo cordis humani recipitur, ut ibi quiescat, habitet, & moretur. In nullo enim loco Christus dulcius dormit, quam quando in mundo corde per gratiam requiescit. Unde Cantic. 1. *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Sed revera ad hoc, quod Rex iste in corde humano possit suaviter requiescere, tria debent eum sociare, scilicet. Abner Princeps exercitus virtutum, id est, lucerna rationis, quæ vigilet; hasta, id est, memoria crucis, quæ sustentet; scyphus aquæ, id est, humor devotionis, compassionis, & compunctionis, qui irriget. Sed revera quandoque fit, quod iste vigil, id est, ratio ita mundi delitiis delectatur, quod à cura diligentiae tepescit, ita quod dormiens hebetatur. Et tunc proculdubio venit unus de terra, scilicet diabolus, qui in tabernaculum per tentationes se ingerit, & hastam, & aquam, scilicet crucis memoriam, seu divini timoris lanceam, devotionemque, & compunctionem tollit, & clamoribus malarum cogitationum regem inquietat, & in corde quiescere non permittit. *Quis es tu, inquit, qui clamas, & inquietas regem?* Concludi igitur potest, quod Abner, id est, ratio quæ non vigilat, sed ad regem latronem diabolum intrare, & ipsum spoliare permittit, merito debet redargui, & mortis filia nuncupari. Matthæi 24. *Vigilate igitur, quia si sciret paterfamilias, quæ hora fur veniret, vigilaret utique.*

Capitulum vigesimum octavum. Textus. Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philistiim.

MORALITATUM CAP. XXII.

E Homni die à convicinis gentilibus multas raperet prædas, & cū ipsius regi gentili prædicaret, quod dictas prædas non à gentilibus, sed à filiis Israel apportaret, de quo idem Rex summè gaudebat, idem David tali utebatur cautela, quia, scilicet, nec viro, nec mulieri parcebat, sed ne contra eum loquerentur, omnes generaliter occidebat. Ista cautela generaliter utuntur multi latrones, quia, scilicet eo solo, quia tamen revelari postquam rapuerunt, occidunt, & qui aliàs parcerent, nulli parcunt. Mortuo Samuele, cum Philistiini congregarentur, & insurgerent contra Saul, & Dominus sibi respondere nollet per somnia, nec per sacerdotes, nec per Prophetas, mulierem Pythonissam adiit, & Samuelem suscitare poposcit. Qui statim Pythonice per scientiam suscitatus, eventum belli sibi prædixit, & quod in crastino cum filiis suis moriturus esset, sibi certissimè revelavit. Quod etiam eventus rei postea comprobavit. De ista suscitatione, scilicet, utrum fuerit vera anima Samuelis, quod ponit August. sup. Eccl. 46. Insuper utrum fuerit spiritus malignus, ut ponit Beda in glossa Acto. 16. non est præsentis negotii disputare. ¶ Hic solum moraliter dico, quod Saul significat rumorum investigatores, qui, scilicet, multoties solent audire illud, quod nunquam voluissent evenire, quia pro certo sæpe fit, quod dum suspiciosus diligenter inquit, & à vivis, & à mortuis perscrutari contendit, sæpe infortunium invenit, propter quod displicentiam mox incurrit. Ideo dicitur Eccl. 3. *Non est necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis, in supervacuis rebus noli scrutari.* ¶ Vel dic, quod Samuel Propheta, & tamen mortuus, significat virum scientificum, & peccatorem, qui revera multa vera, & bona solet dicere, & prædicare, licet non faciat, ita quod non restat nisi hoc, quod dicitur Matth. 23. *Quod dicunt facite. &c.*

Capitulum trigessimum. Textus. Cumque venisset David, & vir ejus in Sicelech.

MORALITATUM CAP. XXIII.

David sequens Amalechitas, pro eo quod Sicelech succenderant, & viros, & mulieres captivos ducebant, puerum Ægyptium quem infirmantem, & lapsum Dominus suus dimiserat, invenit. Quem in ductorem eligens, Amalechitas discumbentes, & edentes, & bibentes, & quasi festum facientes invenit, quos occidens, prædam quam tulerant reportavit, & captivatum populum liberavit, & etiam de bonis acquisitis in illo bello æquam portionem illis qui in bellum descenderant, & illis qui lapsi ad sarcinas remanserant, dispensavit. ¶ Iste puer Ægyptius, quem Dominus suus lapsum, & infirmum dimiserat, significat quosdam pauperes homines tenebris tribulationum, & miseriarum obteatos, quia, scilicet, Ægyptus interpretatur tenebra, infirmitatibus, & miseriis fatigatos, id est, à Domino suo, scilicet, à mundo contemptos, & prætermittos, quia revera sæpe fit, quod cum David, id est, Deus Amalechitas, qui interpretatur terram lambentes, id est, homines terrena diligentes, vult comprehendere, & convertere, quandoque de uno paupere homine solet ductorem, id est, Prælatum, vel prædicatorem facere, quo, scilicet, tandem mediante, & cooperante solet tales mundanos, carnales, & avaros capere, & eos per poenitentiam mortificare, & vitam carnalem in eis occidere, & eos virtutibus, & fidei subjugare. Vel pone, quod sicut Ægyptius cooperatur David ad Amalechitas vincendos, & inveniendos, sic mali cooperantur quandoque bonis ad daemones vincendos, vel ad malos alios puniendos, ut patet de bonis Prælati, & Principibus, qui malis officialibus, & stipendiariis utuntur ad justitiam exequendam. Apostol. Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* ¶ Vel dic exemplariter de liberalitate, & curialitate boni Principis, qui, scilicet lapsis, & remanentibus debet compati, & omnibus æqualiter dividere, & partiri. Unde dicitur Lev. 6. *Cunctus filius Aaron aequaliter per singulos dividetur.*

¶ Vel si vis allega contra malos tyrannos, qui nunc latantur, & luxuriantur in prædis, quas à filiis Israel, id est, à bonis Christi fidelibus rapuerunt. Sed David, id est, Christus subito quandoque dum non advertunt, irrumpit super eos, & nos per mortem & infortunia interficit, & illa quæ rapuerunt mundo bona, ipsis subtrahit. Unde Luc. 12. *Stulte hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem parasti, cuius erunt? &c.*

Capitulum trigessimum primum. Textus. Philistiim autem pugnabant adversum Israel.

MORALITATUM CAP. XXIV.

Saul vulneratus à sagittariis pro eo, scilicet, totum pondus prælii versus fuit ad Saul, ab armigero suo se occidi poposcit. timens quod Philistiini venientes ipsum occiderent illudentes. Cum igitur armiger ipsum occidere nollet, ipse Saul super gladium suum incubuit, quod & armiger suus similiter statim fecit, & sic uterque proprio gladio interiit, & defecit. ¶ Saul Rex significat superiorem, & rectorem, in quem pro certo totum pondus prælii, id est, tota sarcina tentationum vertitur, in quantum diabolus debellare superiores præ cæteris conatur, ut seorum exemplo faciliter devincantur. Sæpe igitur fit, quod postquam iste superior à sagittariis, i. à daemonebus per tentationes est vulneratus, proprio gladio, i. proprio consensu seipsum interficit, in quantum peccato voluntariè consentit, & in præsentia armigeri, i. in conspectu subditorum suorum seipsum per vitia transverberat, & transfigit, cujus exemplo proculdubio armiger ille, i. subditus quicumque statim ad simile provocatur, & etiam morte simili per vitia jugulatur. Sicut n. dicit Greg. *Virum rectoris facile trahitur à subditis in exemplum.* ¶ Vel dic, quod illi qui propriis gladiis transfixi sunt, invidios, & detractores designant, qui revera proprio gladio, id est, propria invidia, vel odio seipsos ante omnia vulnerant, & doloris sui jaculo se cruentant. Psal 36. *Gladius eorum intret in corda eorum.* ¶ Vel dic, quod armiger Saulis est adulator Principis, qui scilicet, magistrum suum noluit interficere, quia isti Dominos suos nolunt corrigere, vel gladio veri percutere, & ideo isti Domini proprio gladio id est, propria vindicta, & potestate, quæ habet, seipsos occidunt, in quantum seducti à suis armigeris, & adulatoribus, officialibus, & ballivis, dicto gladio, seu dominio abutuntur. Ipsi tamen armigeri, id est, adulatores, seu mali consiliarii, immunes non evadunt, quia si ipsi propriis gladiis pereunt, in quantum propter abusum

potestatis sibi commissæ, spiritualiter, & æternaliter se occidunt. Istud etiam dici potest contra confessores, & prædicatores frequentantes curias Principum, qui scil. libentius solent adulari, quam verum dicere, qui nec audent magnates reprehendere, & sic uterque solet perire, sicut bene patet in Ezech. 3. *Ipse impius in iniquitate sua quam operatus est morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Et ideo talibus superioribus loquitur Scriptura. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Et sequitur Esa. 9. *Et erunt qui beatificant solventes, & qui beatificantur præcipitati.* ¶ Mortuis Saule, & filiis ejus super montem Gelboe, venerunt Philistini ad spoliandum mortuos, & invenerunt Saulem, & tres filios ejus mortuos, & interfectos, jacentes in monte Gelboe, & præsciderunt caput Saul, & spoliaverunt eum armis suis, & miserunt per terram Philistinorum per circumitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, & suspenderunt corpus ejus in templo Bersan. Sed viri Jabes Galaad de nocte venientes, cadavera Saulis, & filiorum ejus mortuorum de muro tulerunt, & succensa civitate secum apportaverunt, & juxta Jabes civitatem propriam sepelierunt. ¶ Philistini qui interpretantur poculo ruentes, sunt dæmones, qui, spoculo superbix inebriati, de empyreo cœlo corruerunt. Postquam igitur isti super montem Gelboe, ubi nec ros, nec pluvia descendit, id est, super mundi altas dignitates, & excellentias, Saul, & tres filios ejus, id est, animam, & tres potentias ejus, gladiis tentationum percusserunt, utpote, quia primum filium sc. intellectum, occiderunt per ignorantiam. Secundum verò filium, sc. affectum per concupiscentiam. Tertium filium, sc. memoriam, per ingratitude obliuisceniam, ita quod iste cum filiis suis in bello jam mortuis jacet in terra per terrenorum affectum, & avaritiam, statim proculdubio convertuntur ad caput rectæ intentionis sibi tollendum, & ad eos armis, id est, virtutibus aliis spoliandos, & ad eorum mortem, i. peccata denuntiandum, publicandum, & diffamandum, ipsos quoque in muro Bersan, id est, in mundo per affectionem affigunt, & per elationem suspendunt. Bersan enim interpretatur domus dormientis, domus securitatis, domus abundantix, & fertilitatis, significans satis propriè mundum istum, qui revera est domus dormientium, id est, delictiosorum, domus sæculorum, id est, superbiorum, & obstinatorum, domus abundantix, id est, divitum, & opulentorum. In ista igitur civitate, id est, mundo mortui peccatores suspenduntur, & ibi per affectionem nimiam affiguntur. Unde dicitur Jud. 14. *Suspendite caput Holofernis super muros.* Viri verò Jabes Galaad, id est, justi, cadavera talium tollunt, in quantum, scil. malam malorum vitam, & mortem memoriter recipiunt, & in corde suo sepeliunt, & abscondunt, & sic ex consideratione malorum seipso corrigunt, & convertunt. Unde Prov. 14. *Per agrum pigri hominis transivi, & ecce totum operuerunt vepres, & spina. Quod cum vidi, adhibui cor, & exemplo didici disciplinam.* ¶ Vel etiam de cadavere, id est, de morte poenæ potest intelligi, quia revera quando aliquis tyrannus à dæmonibus occiditur, suspenditur, & in inferno necatur, à justis corde sepeliendus est, ut poena tali caveatur. Psalm. 57. *Latabitur justus, cum videris vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris.*

Moralitatum primi libri Regum finis.

B MORALITATUM LIBER DECIMUS SECUNDI LIBRI REGUM.

Capitulum primum. Textus. Factum est autem postquam mortuus est Saul.

MORALITATUM CAP. I.

Prætermitto adulationem Amalechitæ, qui Saulis coronam portabat, & armillam, & qui etiam Saulem se occidisse jactabat, ex quibus David gratiam se adipisci sperabat, sed tamen David ipsum protinus interfecit. ¶ In quo notari potest, quod Rex, Princeps, vel Prælatus non debet adulatores audire, vel recipere, nec eos etiam si munera offerant, & sic etiam inimicos suos se gravasse asserent, diligere, sed potius corrigere, vel punire. ¶ Vel dic, quod quandoque homo credit reportare præmia; unde reportat damnum, vel vituperium. Unde Hieron. 14. *Expectavimus pacem, & ecce turbatio.* Prætermitto etiam de planctu David, & maledictione montium Gelboe, nec non de adventu David in Hebron cum duabus uxoribus, per quod designant quidam Christum ad ecclesiam cum duobus populis venientem, & ibi

etiam regnantem, &c. Et etiam transeo de morte Azahelis cursoris velocissimi. Veruntamen sterilitas per montes, ubi nec ros nec pluvia cadebat, post imprecationem istam secundum aliquos accidit, quinimò ex tunc steriles fuerunt, qui ante fertiles fuerant, cæteri verò montes à Domino fuerunt visitati. Isti verò à visitatione Domini destituti possunt intelligi quidam obstinati incorrigibiles peccatores, in quibus, sc. nec ros devotionis, nec pluvia misericordiæ, aut compassionis potest cadere, quinimò semper sicci, indevoti, & quoad bona opera steriles permanere volunt, cæterisq; vicinis, & sociis prosperantibus, & latantibus, & virtutum, & operum copia exuberantibus, isti soli consueverunt steriles permanere, ita, scil. quod eos Dominus quasi desperans de ipsorum salute, non visitat, sc. inspirando, vel corrigendo, imò ipsos in propria sterilitate dimittit, de eorum salute ut apparet prima facie non curando. Unde istis videtur dicere illud Oze. 4. *Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ.* Ista etiam quantum ad quosdam miseros possunt applicari, qui, scil. in temporalibus sunt infortunati, quod nullum bonum potest eis evenire. Unde talibus potest dici illud Ezech. 35. *Latere universa terra, in solitudinem te redigant.* ¶ Dicitur cap. 2. *Azahel erat cursor velocissimus, sicut unus ex capreis, qui est in campis.* Iste igitur persequabatur Abner Principem exercitus Israel, & quamvis ipsum Abner dulcibus verbis à persecutione retraheret, cessare tamen noluit, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinavit. Quo viso Abner averfa hasta ipsum in inguine percussit, & statim mortuus cecidit. ¶ Istud exponitur moraliter de Prælatis, & subditis, quia Abner dux qui interpretatur, patris lucerna, intelligitur bonus Prælatus, per Azahel verò cursorem intelligitur instabilis, subditus, & protervus, vel aliquis malus Princeps, quia pro certo quandoq; contingit, quod Azahel, id est, aliquis malus, & protervus subditus principem, & ducem ecclesiæ Prælatum persequitur, & tunc primò debet ipsum dulciter movere, & à cœpto malo proposito benigniter refranare. Qui si cessare noluerit tunc hasta severæ sententiæ debet adhiberi, utpote quia tunc debet excommunicari, vel acrius castigari. Veruntamen ista hasta dicitur averfa fuisse, quia revera Prælatus debet caute quanto plus potest, & quasi hastam virium advertens, peccatorem ex obliquo percutere, vel arguere, ut sic possit à superbia sua cadere, & furore malorum operum cessare, qui si ex directo percuteretur, posset faciliter amplius insanire. Quod potissime in correctione Principum debet esse, quia pro certo, nisi isti ex obliquo, & ex indirecto percutiantur, sed potius aperte, & evidenter aggraventur, statim in furiam convertuntur, & sic nullatenus superantur: lignum enim, & non ferrum debet ad istos verti, & obtusa correctione, non aspera debent percuti, & sic solent facilius per humilitatem cadere, & per poenitentiam mortificari, & per disciplinam debitam superari. Unde Seneca dicit: *Parcendo melius vinces quam puniendo.* ¶ Vel dic, quod Abner est diabolus, qui patris lucerna pro eo dicitur, quia luce limpidi intellectus vigere dignoscitur. Azahel autem qui interpretatur videns Deum, virum justum significat, qui Deum per contemplationem videt, & contra diabolum diligenter currit, & pugnat. Igitur sæpè fit, quod Azahel iste, id est, homo justus propriam fragilitatem non attendens, sed de cursu bonorum operum suorum plus debito præsumens Abner, id est, diabolum nimis ardentem insequitur, & ex viribus propriis contra ipsum prævalere conatur. Quod videns diabolus, statim averfa hasta, id est, aliqua tentatione indirecta ipsum percutit, utpote quia præteritas carnis delicias sibi ad mentem reducit, & in inguine, id est, in genitalibus per luxuriam ipsum lædit, & sic spiritualiter occiditur, qui indiscretè, & ultra vires diabolum impugnare se credit, & qui de propriis viribus ultra posse confidit. Quod potissime ad novitios religiosos, & conversos pertinet, qui in principio plus debito sunt ferventes, quapropter facilius delinquant, & maxime per luxuriam in qua cadunt. Ideò benè docet Apost. 1. Cor. 9. *Sic currite, ut comprehendatis.* ¶ Vel dic, quod diabolus hominem averfa hasta in inguine percutit, quando de peccato contra naturam ipsum tentat & lædit.

Capitulum tertium Textus. Facta est ergo longa concertatio inter domum David, & inter domum Saulis.

MORALITATUM CAP. III.

Abner, qui interpretatur patris lucerna, ad David uxorem suam Michol reducens, quam vir suus sequebatur plorans, per Joab ad medium portæ reducitur, à quo in dolo loquente, percussus in inguine occiditur. ¶ Sic verè dū lucerna fidei, id est, prædicato

E prädicato innititur ad Deum David, id est, ad Christum, uxorem suam, id est, ecclesiam reducere, & à viro carnali, id est, à mundo, & à mundi amore se jungere, & omnes tribus Israel, & omnia genera hominum cum ipso confederare: sæpe fit, quod Joab diabolus ipsum dolose per tentationem ad se reducit, & in inguine ipsum per luxuriam percutit, & sic eum in media porta spiritualiter occidit, dum medietatem virtutum suarum, scilicet, bonam vitam sibi subtrahit, aliam vero medietatem, scilicet, doctrinam solum dimittit sibi, ita quod ille sic dimidiatur, & in modio positus, potest dicere Esa. 38. *Ego dixi, in medio dierum meorum vadam ad portas inferi.* Justus ex duobus constat, ex vita, scilicet, & doctrina, sed quando unum illorum tollitur, tunc in medio constituitur, & spiritualiter medietur.

Capitulum quartum. Textus. Audivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron,

MORALITATUM CAP. III.

Isboseth Rex Israel dormiebat super lectum suum in meridie. Ostiaria autem domus purgans triticum, obdormiebat dum purgabat. Habebat autem idem duos viros principes latronum Rechab, & Banaa fratres, qui tollentes spicas, & videntes dormire regem, domum ejus latenter intraverunt, spicas tritici assumentes, & in inguine percusserunt, & eum impiè jugulantes, caput ejus in Hebron ad David detulerunt, & exinde reportare præmium crediderunt. Veruntamen David istud ipsorum facinus abhorruit, & quia innocentem occiderant, ipsos statim interfici fecit. ¶ *Ista exponunt sancti moraliter sic:* Dicunt enim quod Isboseth Rex Israel significat spiritum, seu animam, quia pro certo ille semper habet in custodia sui virum, & mulierem, id est, rationem fervidam, vel inertem. Ista igitur est veritas, quod quando Isboseth, id est, animus noster constituit sibi custodem ostiorum, id est, sensum, non virum, seu mulierem, id est, non rationem virilem, & discretam, sed magis tepidam, atque mollem. Revera sæpe fit, quod dum ista ancilla ostiaria, id est, tepida ratio triticum debet purgare, id est, virtutes à vitiis separare, ipsa in delectationibus dormit, & curam sollicitudinis, & vigilantia per negligentiam derelinquit, & statim veniunt latrones, id est, dæmones, vel tentationes, quæ spicas, id est, virtutes depradantur, & domum mentis, id est, januas sensuum ingrediuntur, & regem istum, scilicet, animam lapsam dormientem, & remollitam, per calorem meridianum, & per concupiscentia fervorem inveniunt, statim contra eum debacchantur. Et quia homo citius inclinatur ad luxuriam, quam ad alia vitia, ideo ipsum dicuntur primo in inguine, id est, in carne per luxuriam percutere, & sic per consensum, caput, id est, mentem solent sibi subtrahere, & per diversa vitia ipsum capere, & gravare. Et sic Isboseth qui interpretatur vir confusionis, custode foemina moritur, quando animus, qui sui custodiam non virum, sed foeminam, id est, non virtutem, sed molliem posuerat, à spiritualibus hostibus jugulatur. Fortis enim, & vigil sensus vigilans, non dormiens, nec negligens, seu mulieribus apponi debet, ut fores cordis custodiat, quem scilicet nec negligentia somnus opprimat, nec ignorantia error fallat, secundum Gregorium Matt. 13. Unde janitori præcipit, ut vigilet. ¶ Vel dic, quod Rex est Prælatus malus, vir confusionis, & vanus, qui, scilicet, in domo sua, & in statu suo dormiens, & in honore suscepto plus debito se delectans, in portis domus suæ, id est, in curiis, & negotiis hospitii sui, nec non in beneficiis ecclesiæ, vel in judiciis, quæ antiquitus fiebant in portis, quandoque ponit, & assignat mulieres, & non viros personas molles, & non homines virtuosos, qui etiam in delitiis dormiunt, nec ad opera sibi injuncta invigilant per diligentiam, aut attendunt. Sic ergo fit, quod latrones, & tyranni, & eorum officiales, & ballivi, istorum domos, id est, ecclesiarum possessiones intrant, & spicas, id est, divitias eorum rapiunt, & devastant, caputque id est, capitale istius regis auferunt, & detractant. Et qua sic dormientes, & negligentes inveniunt, ideo bona ipsorum tam Prælatorum quàm subditorum rapiunt, & devastant. Non debet ergo superior negligenter dormire, nec in ecclesiarum januis officiis, & beneficiis muliebres, & somnolentos, & desidiosos instituere, & etiam locare, sed potius viros, id est, virtuosos, & vigilantes ibi ordinare. Bene ergo dicitur Luc. 2. quod *pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* ¶ Vel dic ad literam quod multi sunt hodie ecclesiastici, vel Prælati, qui ad custodiã camerarum suarum non habent viros, sed mulieres, quapropter latrones, id est, vitia istos opprimunt, & etiam latrones mundi, id est, seculares principes eos per rapinas confundunt. ¶ Vel die,

contra proditores, quos, scilicet, David, id est, bonus Prælatus non debet diligere, imò dato etiam quod in favorem ejus prodicione faciant, debet tamen eorum facinus abhorrire, & eos severiter castigare. Exemplo Alexandri magni, qui duos Principes Darii, qui ipsum fugientem occiderant, & inde gloriam ab Alexandro sperabant, super sepulchrum ipsius Darii fecit suspendi, sicut scribitur in libro Philosophorum moralium Cap. de Alexandro. ¶ Vel si vis allega contra eos qui tenent secum malos homines, homicidas, & latrones, quia isti quandoque in suum proprium magistrum insurgunt, & eum depradantur, vel perimunt, & occidunt. Exemplum de Astione, quem canes sui comederunt. Exemplum etiam istis nostris temporibus de duce Athenarum, quem sui proprii stipendiarii prodicionaliter occiderunt. Iste enim nisi secum latrones tenuisset, nunquam per eos occisus fuisset. Bene ergo docetur Eccl. 9. *Iusti viri sunt tibi convivæ.*

Capitulum quintum. Textus. Et venerunt universæ tribus Israel ad David. MORALITATUM CAP. IV.

David cum iret debellare populum Jebuzæum, qui habitabat in Hierusalem, dictum est sibi sic: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos.* Promisit ergo David ducatum, seu Principatum illi qui prius Jebuzæum percuteret, & qui fistulas dogmatum tangeret, & qui cæcos & claudos qui odiebant animam abstulisset. Quæ omnia Joab fecisse legitur, & ideo ex tunc exercitus Princeps factus fuit, sicut hic & alibi reperitur i. Par. 11. Cæpit igitur David arcem Sion, & eam edificavit, & in ea habitavit. ¶ Dic si vis mysticè, quod David est Prælatus superior, cujus cura debet esse Hierusalem, id est, ecclesiam vendicare, & eam de manu Jebuzæorum, & tyrannorum, vel vitiosorum penitus liberare, & exinde claudos, id est, vacillantes in fide, & moribus, & cæcos, & ignorantes, & obstinatos penitus abdicare, & ab ecclesiæ promotionibus effugare. Unde hic dicitur 2. Reg. 15. *Cæcus, & claudus non ingrediantur in templum Domini.* Quid ergo debet facere iste David, scilicet, Prælatus superior. Pro certo ipse debet edictum proponere, quod ille subditorum suorum in exercitu ecclesiæ erit dux, & Prælatus, & beneficiatus, & præmiatus, qui ad hujusmodi opera erit primus, ipsumque debet ducem, id est, Prælatum, & officialem, vel beneficiatum in ecclesia facere, qui Jebuzæos, id est, tyrannos, & peccatores sciverit per prædicationem percutere, fistulas & aquæ ductus malarum scientiarum reprehendere, & tangere, & cæcos, & claudos, id est, malas personas obstinatas, & malitiosas, quæ, scilicet, animam David, id est, bonum Prælatum, ut communiter odiunt, eradicare penitus, & auferre, & sic iste talis poterit Joab, qui interpretatur pater, comparari, qui pater, & superior merebitur ab aliis appellari, & tanquam pastor, & pater major præ aliis ordinari. Esa. 9. *Pater futuri sæculi, Princeps. Patrem vocabitur me, & post me ingredi non cessabo.* ¶ Si vis dic moraliter, quod David est Deus, qui Hierusalem, id est, animam à Jebuzæis, id est, à malis cogitationibus mundat, & fistulis malæ doctrinæ eam evacuat, claudos, id est, claudicationem malitiæ, vel inconstantia cæcos, id est, cœcitatem ignorantia inde fugat, & ipsam virtutibus edificat, & in arce Sion, id est, in spelunca mentis spiritualiter habitat, & ibi per gratiam perseverat. Ps. 124. *Non commovebitur in æternum qui habitat in Hierusalem.* ¶ Vel dic de Christo, qui ut habitaret in arce Sion, id est, in utero virginis gloriosæ, voluit inde Jebuzæum, & cæcos, & claudos auferre, & c. ut supra. ¶ Vel dic allegoricè, quod Hierusalē, id est, ecclesia, à qua Christus Jebuzæum, id est, gentilitatem percussit & destruxit, cæcos, & claudos, id est, Phariseos, & scribas abstulit, fistulas omnes falsæ scientiæ, & malæ doctrinæ fregit, & eam virtutibus, & bonis personis edificavit, & ibi per fidem, & gratiam habitavit, & Joab, id est, patres spirituales, Prælatos, & prædicatores esse majores in ecclesiæ exercitu ordinavit. Unde Apoc. 2. *Eccce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis, & ipsi populus ejus erunt.* Vel arx Sion est religio, quæ magis est alta, & speculatrix æternorum, quæ interpretatur specula. Istam igitur Christus in Hierusalem, in ecclesiam edificavit, & eam habitationi propriæ deputavit. Dicens Ps. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam.* ¶ Hic habes quomodo David fuit inunctus super totum Israel, & dico, quod legitur, David ter inunctus fuisse. 1. i. Reg. 16. in Bethleem, in signum regis futuri sicut hic patet, 2. in Hebron supra Judam. Tertio 2. Reg. 2. super totum Israel etiam in Hebron, sicut hic patet. ¶ Sic dico verè quod electi tripliciter à Deo oleo consolationis unguntur. Primo per gratiam, secundo per animæ gloriam, tertio in resurrectione per corporis gloriam.

stolam: Psalm. 44. *Vnxit te Deus tuus oleo latitiae prae consortibus tuis.*

Capitulum sextum. Textus. Congregavit autem rursus David omnes electos ex Israel.

MORALITATUM CAP. V.

David ducente arcam Domini in Hierusalem, & eam cum universo populo, & instrumentis musicis inducente, contigit, quod boves calcitrarent, & arcam plus debito declinarent. Quod videns Oza sacerdos, manum ad tenendum apposuit, & statim indignatus Dominus ipsum in temeritate sua percussit, qui continuo mortuus periiit, & defecit. Causas autem istius percussiois assignat scholastica historia, dicens, quod aliqui dicunt quod illud accidit sibi, quia tetigerat arcam, cum non esset sacerdos. Alii dicunt, quia posuerat arcam super plaustrum, cum ipsam humeris portare deberet. Alii dicunt, quod nocte illa dormierat cum uxore sua, & ideo à tactu arcæ debuerat abstinere. Videns igitur David Ozam percussum, introducere arcam in domum suam timuit, quapropter ipsam in domum Obededom declinavit, quapropter quia illi Dominus benedixit, ipsam postea David in propriam domum introduxit. ¶ Allegorice arca ista Christum, & ejus fidem significat. David verò populum judaicum designat, quia verò dato quod David, i. populus judaicus arcam istam, id est, Dei filium in principio deduceret, & cum jubilis, & canticis in ipso crederet, & speraret, & de adventu ipsius congauderet. Veruntamen sic factum est, quod David, id est, populus Judaicus, quando istam arcam, id est, Dei filium super plaustrum novum, id est, in pura humanitate portatum vidit positum, & Deum factum hominem prædicari audivit, statim hujusmodi arcam, id est, Christi incarnati fidem recipere formidavit, quapropter ad alienam domum, id est, ad gentilem populum ista arca, scilicet Christus, cum fide sua transiit, propter quod ipse Dominus continuè benedicit ipsum, finaliter tamen David, id est, Judaicus populus, istam arcam, id est, Christum, & ejus fidem recipiet, & eum in domum suam introducet, cum, scilicet, juxta verbum Apostoli, *intraveris plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus erit.* Rom. 11. ¶ Vel si vis allega hic contra mundanos amicos, qui, scilicet, amici sunt, quamdiu vident prospera, dimittunt verò hominem, quando instant pericula, & adversa. Istud potissime est contra ecclesiasticos, qui, scilicet, more David videntes quod arca in ecclesia, homines occidebat, scilicet, in principio, quando, scilicet, quasi omnes episcopi, & clerici martyrizabantur, ipsam dimittebant, & de ejus statu & beneficio non curabant, & eam Obededom, id est, veris martyribus relinquebant. Nunc autem quia vident, quod ista arca, scilicet, ecclesia, non occidit homines, sed potius eos in temporalibus benedicit; ideo quilibet eam exemplo David habere contendit, ipsamque & ejus dignitates jucunde recipit, & admittit. Brevis ergo, multi sunt, qui onera, & pericula solent aliis dimittere, lucra verò, & commoda quando occidunt, solent pro viribus vendicare. ¶ Vel ista allegantur de corpore Christi, quod significatur in arca, quia, scilicet, quando ab indignis recipitur, sæpe fit, quod mortem animæ & corporis fortiuntur. Unde Apost. 1. Cor. 11. *Qui manducat & bibit corpus & sanguinem Domini indigne, judicium sibi manducat, & bibit.* indignus autem reputatur ille, qui per carnis delectationem se maculat, & ille qui sacerdotis, id est, sacri ducis mores, & sanctitatem repudiat, & ille qui onus poenitentiae impositum, quod portare debuerat, non per se, sed per alium circumportat, qui, scilicet, aliis poenitentiae onus imponit, & illud movere cum digito nunquam curat. Tales igitur super temeritate, & indignitate sua à Deo percutiuntur, & à tactu Sacramenti Corporis Domini indigni reputantur, & quandoque miraculose occiduntur. Quod considerans David, id est, justus, debet timere, & quandoque ex reverentia à receptione arcæ, id est, à perceptione sacramenti cessare, & poenas indigne recipientium ultra formidare. *Celebrare enim quotidie nec laudo, nec vitupero,* dicit Aug. Unde de tali timore potest dici illud Ps. 57. Justus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. Vel dic, quod arca significat Prælatum, ut visum est Exod. 25. Boves qui trahunt arcam, carnales parentes significant, seu quemcunque carnalem affectum. Plaustrum verò novum designat ipsius Prælati dignitatem, & statum, & maxime noviter sibi datum, Oza qui sacerdos non erat, & cum uxore dormierat, significat carnalem subditum, & insufficientem, & imperfectum, à sacerdotio, i. à sacerdotum moribus alienum, & à sacerdotali dignitate semotum. Si igitur contingat arcam super plaustrum novum positam, i. Prælatum super novam dignitatem con-

stitutum in moribus vacillare, per recalcitrationem boum interiorum, id est, motuum carnalium, & boum exteriorum, i. amicorum carnalium, & secularium à rectitudine justitiæ declinare, non interest Oza primò, i. cuilibet subdito, & maxime qui non est sacerdos, id est, homo scientificus, vel perfectus, sed potius qui cum uxore jacuit, i. quando est carnalis, luxuriosus, vel infectus, in istam arcam, i. in Prælatum manum mittere, i. ipsam corrigere, vel arguere, vel obloquendo de ejus vacillatione se intromittere, quinimo magis debet sub dissimulationis diverticulo pertransire. Alias si irreverenter illam arcam tangeret, mortem æternam, pro temeritate præsumptionis sua facile poterit reportare. Ad quod facit illud de historia tripartita, quod sc. Constantinus Imperator de criminibus episcoporum noluit judicare, sed potius libellos contra eos oblatos, voluit concremare. Cui libet igitur oblocutori potest dici illud supra, *Quare non timuisti manum mittere in Christum Domini* 2. Reg. 1. Similiter etiam habes supra 2. Reg. 26. Et sicut ibi dicitur 2. Reg. 1. quod David fecit illum occidi, qui manum in regem Saulem jactaverat se misisse, ad denotandum, quod illi subditi digni sunt poena, qui per rebellionem, & diffamationes contra Prælatos proprios movent bella. Ista tamen sunt contra multos subditos, qui quamvis sint pessimi, non cessant tamen Prælatos suos tangere, & obloquendo, seu molestando vexare, cum dicatur Exod. 28. *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices.*

Ex eodem Capitulo sexto. Textus. Nuntiatum est regi David quod benedixit Dominus Obededom.

MORALITATUM CAP. VI.

Cum David duceret arcam Domini in domum suam, miræ exultatione gaudebat, & accinctus ephor lineo, organa manu tangebatur, & cum choris, & buccinis, coram Domino saltabat, & ad quoslibet sex passus bovem, & ovem Deo immolabat, & sic honorem regium humilitate pervia in laudem Domini captivabat. Quem uxor sua Michol filia regis Saul vilipendens cepit redarguere, & istis verbis lætitiæ ejus increpare: *Quam* (inquit) *gloriosus fuit Rex Israel discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi nudetur unus de scurris.* Cui David legitur respondisse, dicens: *Ludam, & vilior sum, & humilior ero in oculis meis, & in conspectu Domini qui elegit me.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo nulla potest esse tanta potentia, tanta majestas, tanta sublimitas, tantaque felicitas, vel prosperitas, quin quando de reb. divinis agitur, & quando ad cultum Dei, & ejus honorem venit, statim debet humiliari, vestibus prosperitatis mundialis exui, & per compassionem, & contritionem mundari, ephor lineo, id est, munditia cordis indui, & lætitia mentis repleri, saltus bonorum affectuum facere, & sacrificia bonorum operum adimplere, ovemque innocentiam, & bovem fortitudinis, & constantiam per singulos sex passus, id est, per senarium operum misericordiam Domino offerre, & immolare. Et dato quod Michol filia regis, i. quæcunque nobiles personæ actus, & humilitatem ipsius reprehendant, non debet tamen præter hoc cessare, sed gloriâ sibi datâ Deo attribuens, debet devotionem, & humilitatem mundi, scilicet, festivitatis anteferre, & sic in eo verificabitur illud Eccl. 3. *Quanto major es, humilia te in omnibus.* Constat enim quod superbi humiles vilipendunt. Michol David in corde suo despicit, quando saltum superbiæ præmittit. Job. 12. *Deridesur iusti simplicitas.* ¶ Vel dic, quod mulieres quandoque viros suos qui sunt devoti, & humiles, despiciunt, & eos quando sunt superbi, & fastidiosi, amplius diligunt. Vide hic si vis pulchram glossam Gregorii de humilitate David.

Capitulum decimum. Textus. Factum est autem post hæc ut moreretur Rex filiorum Amon.

MORALITATUM CAP. VII.

David cum misisset servos suos ad consolandum Amon regem super mortem patris sui, qui de novo decesserat. Ille credens quod ad explorandum venissent, nuncios illos valde vituperavit. Barbas enim medias rasit, & vestes medias usque ad nates præscidit, & sic eos ad David Dominum eorum remisit. Quod David cognoscens, misit eis obviam, & ut, quousque barba eorum recrevissent, manerent in Hiericho, ipsis mandavit, quos tamen severiter postea vindicavit, quia, scilicet, Amon regem occidit, civitatem ejus Rabath destruxit, & sibi suum populum subjugavit. ¶ Illud potest allegari exemplariter, quod vitiū ingratitude durissime vindicatur. Iste n. consolatorem derisit, & servos ipsius cõfudit, quapropter ipse, & populus suus finaliter periiit. ¶ Vel dic quomodo mala suspicio multoties est causa

causa multorum malorum, quia, scilicet, iste propter malam suspicionem, exploratores istos servos David legitur dehonoraſſe, & ex hoc damnum, non præmium reportasse. ¶ Vel dic, quod mali consiliarii sunt quandoque causa multorum malorum; principes enim istius leguntur sibi consilium illud dedisse, propter quod ipse, & Principes sui leguntur pœnas lugubres perſolviſſe. ¶ Vel dic moraliter, quod David est Christus, servi sui sunt ecclesiastici, vel etiam quilibet Christiani. Amon autem, qui interpretatur dolor, diabolus significat, & populus Amonitarum qui interpretatur populus mœroris, & malorum spirituum, peccatores significat. Ista igitur est veritas, quod Amon Rex filiorum Amon, id est, diabolus Rex omnium malignorum, mœrori æternæ tristitiæ damnatorum spirituum, servos David, id est, ecclesiasticos, vel fideles summe nititur spiritualiter deturpare, & in persona eorum ipsum David, id est, Christum offendere, & gravare. Cum enim servorum Christi formositas in duobus consistat, scilicet in barba prudentiæ, & virilitatis, & in vestibus honestæ apparentiæ, & honestatis, diabolus in istis duobus ipsos detruncare satagit, & eos per tentationes, & delectationes, in virilitate, & honestate dimittit. Sic enim fit, quod istos à virilitate effœminat, & à sapientia hebetat, & sic barbam dimidiam eis truncat. Quod potissimè fit, quando discretionem quæ per barbam intelligitur, eis dimidiat, utpote quia discretionem temporalem eis dimittit, & spirituales ejus penitus detruncat. Esa. 15. *Omnis barba detur in trivium.* Ultra hoc etiam vestes honestatis multis præscindit, & eos per luxuriam inficiens, nates eorum, id est, ipsas partes verecundas, hoc est dictum, quod ipsa opera suæ luxuriæ denudat omnibus, & ostendit, & sic hodie diabolus servos David, id est, multos viros ecclesiasticos vituperat, & confundit, & vituperabiles eos reddit, in quantum barbam prudentiæ, & vestes decentiæ eis tollit. Unde Esa. 2. *Ambulavit servus meus Esaias nudus, & discalceatus.* Et ibidem: *& discooperit natus.* Ista potissimè dici possunt de hypocritis, qui, scilicet, barbas & vestes medias perdiderunt, in quantum virilitatem & honestatem exterius retinent, illam verò quæ intus in conscientia debet esse, penitus amiserunt, ita quod isti sic dimidiati possunt dicere illud Esa. 38. *Ego dixi in dimidio dierum meorum, &c.* Quia igitur pro certo tales sic denudati, non sunt digni coram David, id est, coram Christo, nec in ecclesia militante, nec triumphante apparere, ideo in Hiericho, quæ interpretatur odor ejus, id est, in pœnitentia, qua nihil suavius redolet, Deo debent manere, ut sic barbam amissam, id est, virilitatem, & virtutem possint acquirere, & sic se dignè Deo præsentare, & coram Deo in paradiso, vel etiam in beneficiis ecclesiasticis ministrare. Unde Exod. 23. *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Iste autem David, id est, Christus finaliter contra istum regem Amon, id est, diabolum in judicio dimicabit, & civitatem, id est, reproborum congeriem igne perpetuo concremabit, & eum interficiet, & damnabit, & sic electorum suorum casus, & injurias, quas diabolus nunc attente persequitur, vindicabit. ¶ Vel dic, quod isti semiberbes significant proditores, & fallaces, qui, scilicet, mediam barbam non habent, in quantum bona intentione carent. ¶ Vel dic contra inconstantes, qui, scilicet, pro media parte sunt fœminei, & imbecilles, in quantum nunc sunt desides, nunc viriles. Istam figuram credo me exposuisse in sermone, *Letare Hierusalem.* ¶ Vel dic, quod barba, id est, virilitas servorum David, id est, virorum ecclesiasticorum duas partes debet habere, scilicet, sanctam vitam, & bonam doctrinam. Sed pro certo diabolus unam istarum partium multis solet auferre, in quantum scilicet, bonam vitam solet ab eis tollere, sanam verò doctrinam solet eis dimittere, & sic isti valdè à diabolo deturpati dicuntur, quia pro certo nihil ecclesiastico turpius quam quod malè vivat, & imprudenter, & scientificè prædicet, & loquatur. Non est enim ita turpè nihil scire, quam malè vivere, & multa scire. Ideò dicitur Jacob. 4. *quod scienti bonum facere, & non scienti, peccatum est illi.* ¶ In isto capitulo habes, quod multæ nationes, quibus filii Israel aliquando servierant, id est, Philistini, Edom & Amon ipsis subiectæ factæ fuerunt, & eis versa vice servierunt. § Hoc ad fortunam rerum potest applicari, quæ, scilicet, volvitur, ita quod illi qui aliquando dominati fuerant, subjugantur, & qui servierant dominantur, sicut in mundi nationibus plurimis invenitur. Unde Hier. 49. *Posidebit Israel possessores suos.* ¶ Vel dic moraliter, quod virtute David, id est, gratia Christi accedit, quod homo, qui aliquando aliquibus malis nationibus, & variis peccatis servierat, ipsis subiectis superior efficitur, ita quod sibi spiritualiter famu-

lantur, in quantum recordatio ipsorum ipsius humilitatem perficit, & sic ad bonum ipsius ordinantur. Esa. 14. *Erunt capientes eos qui se ceperant, & subicient exactores suos.*

Capitulum undecimum. Textus. Factum est autem vertente anno eo tempore, quo solent reges ad bella procedere.

MORALITATUM CAP. VIII.

Hic habes de peccatorum David gradibus. Deambulabat enim in solario domus. Ecce otiositas. Vidit balneantem se Bersabee. Ecce curiositas. Cupivit ecce malè consentiens voluntas. Imprægnavit. Ecce luxuriæ voluptas. Virum ejus revocans, ipsum ad dormiendum cum ea inducit. Ecce excusationis fallacitas. Tandem ipsum proprias literas mœroris sui deferentem interfici jussit. Ecce prodicionis, & homicidii temeritas. Sic igitur patet, quomodo unum peccatum ad aliud trahit, & quomodo de modico ad majus pertransitur. Hier. 6. *De malo ad malum egressi sunt.* Urias occisus est propter literas quas portavit, sic Christus, & sancti propter doctrinam evangelicam quam docebant. ¶ Vel dic, quod diabolus illum per tentationes libenter occidit, quem cum literis, vel scientiis esse cognoscit. ¶ Vel dic, quod Urias significat Judæos, vel etiam malos scientificos, qui scilicet, portant literas mortis suæ, in quantum, scilicet, ex literis quas noverunt, morsillis sempiterna ducatur. Sicut patet in malis Prælatiſ, vel prædicatoribus, qui semper solent contra se prædicare. Vel etiam de Judæis, qui nolunt credere quod scriptura sua docet. Et mortem æternam merebuntur ex suis literis reportare. Apost. 1. Cor. 3. *Litera occidit.* Vide supra lib. 7. de columba.

Capitulum duodecimum. Textus. Misit ergo Dominus Nathan ad David. Qui cum venisset ad eum.

MORALITATUM CAP. IX.

Hic habes quomodo David fuit à Nathan reprehensus sub figura ovis subreptæ. Peccatum suum humiliter recognovit, & propriarum suarum uxorum sibi futura adulteria indicavit, dicens: *Uxores tuas in oculis tuis dabo proximo tuo, & dormiet cum eis in conspectu solis hujus.* ¶ Illud allega exemplariter, quod nullus quanquam sit Rex, vel magnus, debet esse ita protervus, quin quando peccasse se cognoscit, & super hoc à Nathan Propheta, id est, ab aliquo prædicatore, vel Prælato, vel alio bono viro redarguitur, debeat se humiliter habere, & peccatum suum recognoscere, & emendationem promittens veniam postulare. Unde dicitur Eccl. 3. *Quanto major es, humilia te in omnibus.* ¶ Vel dic, contra adulteros, quibus iusto Dei judicio sæpe contingit, quod sicut aliorum uxores maculant, sic & alii uxores eorum fœdēt juxta illud Sap. 11. *In quo peccat quis, in hoc punietur.* ¶ Illud quod ponitur hic, scilicet, quod Joab videns quod capienda erat Urbs aquarum, scilicet Rabath, mandavit David, quod veniret, & ne sibi victoria ascriberetur, civitatem caperet, & dele-ret. ¶ Ad hoc potest allegari quod Joab miles, id est, quicumque justus nunquam debet sibi victoriam contra diabolum ascribere, sed totum David, id est, Deo attribuere, & dato quod per se possit tentationem vincere, tamen David, id est, Christi auxilium implorare, & ei, non sibi victoriæ laudem dare. Ad quod etiam applicant aliqui illud Apoc. 4. *Viginti quatuor seniores coronas suas accipiebant, & in conspectu throni ponebant,* ad denotandum, quod corona nostra, id est, gloria victoriæ nostræ, si quam habemus, Deo est attribuenda, & in conspectu throni majestatis suæ per humilitatem proprio capiti tanquam non habita ex proprio capite deponenda, & ei qui eam dedit reddenda, & per gratiarum actionem ascribenda, qui, scilicet, ipse est, qui dat coronam gloriæ triumphanti. Ps. 20. *Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Factum est autem post hæc ut Absalon filii David sororem,

MORALITATUM CAP. X.

Amon Primogenitus David, Thamar sororem suam fingens se infirmum, pro faciendis sibi sorbitiunculis à patre petiit. Quam repertam de concubitu requisivit, & renuentem oppressit. Qui tandem post concubitum, ipsam mirabiliter odit, & à se corruptam, & violatam ejecit. ¶ Talis amor qui ex corruptione nascitur, facilius in odium vertitur, & nunquam perleverare probatur, ut sæpe videmus, quod matrimonia, quæ ex tali amore proveniunt, malo fine multoties terminantur, unde dicitur Matt. 15. *Omnis plantatio, quæ nō plantavit pater meus celestis eradicabitur.* ¶ Vel dic, quod iste primogenitus David est lucifer, qui fuit principium viarum Dei. Job. 40. quia pro certo sorore suâ, id est animam

animam rationalem libenter per peccatum mortale corrumpit, & concubitus maledictionis, & consensus ab ea petit, & sub spe fraternitatis, id est, sub colore boni ipsam opprimit, & confundit. Qua cum usus ad diversa vitia pro libito fuerit, ipsam de domo sua, id est, de mundo per mortem ejicit, & excludit, & ita falso amore quem prætendit, in perpetuum odium commutato, ipsam vilem in infernum expellit. Ideò benè dicitur, quod *magis fuit odium quo oderat eam, amore quo ante diligebat.* ¶ Ita igitur per janitorem expulsam, talem tunicam, quæ erat vestis filiarum regis legitur conscidisse, & positis manibus super caput cinere conspersum clamans, & ejulans recessisse. ¶ Sic misera anima peccatrix, & corrupta, nunquam de cætero digna dici regis Christi filia virgo, talem tunicam, id est, gratiam, & charitatem scindit, cinerem, id est, acerbiter perpetui remorsus induit, clamans, & ejulans, id est, dolens, & desperans de hoc mundo recedit. Esa. 47. *Descende, sede in pulvere virgo filia Babylonis, non es solum filia Chaldaeorum.* ¶ Vel dic, quod Thamar, id est, anima peccatrix à diabolo corrupta, quando ad domum Absalon; id est, ad Christi gratiam per poenitentiam revertitur tunicam talem, id est, malam perseverantiam, quæ talium, id est, ad finem attingit, debet per contritionem rumpere cinerem, id est, mortis memoriam capiti mentis imponere, & per confessionem clamare, & rugire. Vel vide istam figuram contra ambitiosos aliter expositam in repertorio morali, titulo de accumbere, in litera. ¶ David audito facinore filii sui amodo super violatione sororis, non corripuit eum, super hoc nolens eum contristare, cum supra modum eum diligeret, eo quia primogenitus suus erat. Quod quia punire noluit ipsum Amon, Absalon frater Thamar satis cito post interfecit. ¶ Sic verè sapè fit, quod dum parentes, seu Prælati subditorum, nepotulorum, & filiorum scelera non corrigunt, perditionis ipsorum causa sunt, quia Deo ordinante quibus impie parcitur, in aliquod magnum infortunium cadunt, & sic tam ipsi quam parentes tristitiam majorem incurrunt. Ideò benè dicitur Prov. 13. *Qui parcat virga, odit filium.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Intelligens autem Joab filius Sarvix, quod cor regis verum esset.

MORALITATUM CAP. XI.

Absalon qui propter mortem fratris ad terram alienigenarum fugerat, per solertiam Joab, & mulieris Thecux revocatus à patre David, mansit in Hierusalem, faciem tamen patris usque ad duos annos non vidit. Ait autem hic scriptura de ejus pulchritudine, scilicet. quod à planta pedis usque ad verticem non erat in eo aliqua macula, quodque quia gravabat eum casaries, singulis annis capillos tondebat, & eos ducentis siclis ponderis publice ponderabat. Post hoc autem fuit Absalon ad patrem introductus, & dato sibi osculo, ad gradum pristinum restitutus. ¶ Sic verè dico, quando peccator de terra longinqua, id est, de statu peccati, Joab, id est, prædicatore, vel Prælato procurante, & muliere Thecux, id est, beata virgine, vel divina gratia suffragante, per poenitentiam redit ad patrem, non tamen propter hoc statim faciem patris videt, nec statim Deus arridet, sed adhuc contemplationi, spirituali prægustationi dissuetus, à Deo aliquantulum longe manet. Post hoc tamen lapsu temporis, sua hebetudo acuitur, & ad spiritualia paulatim assuescens, ad osculum charitatis admittitur, & ad speculationem, & visionem paternæ gloriæ sublevatur, & sic verificatur illud Eccl. 10. *Sic hebetatum fuerit ferrum.* Et hoc nō ut prius multo labore acuetur. Sicut etiam de illo cæco dicitur Marc. 8. quod statim clare non vidit, imò ipse dicebat. *Videō homines sicut arbores,* sed tandem restitutus est, ita ut videret clarè omnia, quia pro certo visus mentis non statim ex toto illuminatur, imò per gradus, & paulatim ad perfectionem istam pervenitur, & sic post lapsum, & reditum Absalonis, id est, post poenitentiam peccatorum ejus pulchritudo describitur, ut sic homo post peccatum posset fieri formosus, & pulcher diceretur in moribus. Dicitur igitur esse Absalon, qui interpretatur pater pacis, id est, peccator Deo per baptismum & poenitentiam pacificatus habere pulchritudinem virtutalem, quod à planta pedis usque ad verticem capitis, id est, ab effectu ad rationem, vel à principio usque ad finem, non debet in ipso aliqua peccati macula reperiri, & quia casaries cogitationum, quæ, scilicet, capiti, id est, menti adhæret, ipsum quandoque posset gravare, & in capite mentis colorem concupiscentiæ generare, debet singulis annis ad minus ipsam per confessionem tondere, ipsos pilos vitiorum, & malarum cogitationum per discretionem mensurare, seu ponderare, & sic spirituales pulchritu-

dinem retinere, vel conservare, & capitis, seu mentis munditiam procurare. Unde Dan. 5. *Appensus es in statera, & inventus es minus habens.* Eccl. 42. Et alibi. *Quodcumque dederis,* id est, quicquid confiteberis *munera appende.* ¶ Volens Absalon vocare ad se Joab amicum suum, cum venire recusaret, præcepit segetes ejus comburi, quo facto statim Joab ad eum venit, & quod præcepit Absalon adimplevit. ¶ Absalon interpretatur pater pacis, est Deus, qui, scilicet, amicum suum, id est, hominem ad se melius advocat, & invitat, quando segetes ejus concremat, id est, quando temporalia sibi subtrahit, & tribulationibus ipsum gravat. Psal. 15. *Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.* ¶ Vel die quod Absalon usus est una cautela, qua plerumque aliqui utuntur, quia sc. quandoque alteri ex certo proposito non malo animo injuriuntur, ut saltem sub titulo factæ injuriæ ejus colloquio, seu notitia perfruerentur: sicut Job. 23. de seipso, & de Deo dicit: *Os meum implebo increpationibus, ut sciam verba quæ respōdeat mihi:* Joab verò ad Absalon non venisset, nec ejus negotium fecisset, nisi prius ipsum Absalon offendisset. ¶ Vel dic, quod Joab princeps, i. Deus quandoque ad Absalon, id est, ad peccatorem postquam multum offendit eum, & segetem fidelium igne tribulationis afflixit, vel segetem virtutum in se ipso igne concupiscentiæ consumpsit, libentius quandoque venit, & eum misericorditer convertendo negotium salutis, & expeditionis suæ procurat efficacius. Et facit exemplum de Paulo, & Magdalena. Ideò benè dicitur Rom. 5. *Vbi superabundavit delictum, superabundat & gratia.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Igitur post hæc fecit sibi Absalon currus, & equites.

MORALITATUM CAP. XII.

Absalon filius David fecit sibi currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum, & quia ambiebat ad regnum ideò in porta palatii stabat, & cunctis de longe ad judicia venientibus applaudebat, & patri suo detrahens se iuste judicaturum jactabat, & extensa manu sua, illos qui ipsum ad salutandum venerant, apprehendebat, & osculum eis dabat, & dicebat: *Videntur sermones tui recti, sed non est qui te audiat constitutus à rege. Quis me constituat judicem super terram, ut recte judicem?* Sic igitur ipse Absalon cor populi ad se traxit, & inventa opportunitate regnum invasit, & proprium genitorem à regno depulit, concubinas ejus cœdavit, & ipsum occidere attentavit. ¶ Revera sic faciunt ambitiosi in collegiis, & in claustris, Currus enim, & equites, qui mundi pompam sibi aggregant, justos judices se esse simulant, omnium sociorum suorum sibi amicitias applaudendo, & adulando, osculando, & familiaritatem ostendendo procurant, & sic contra patrem, id est, contra Prælatum, vel superiorem consultationem facientes, ipsum litibus, & accusationibus, impugnant, ita quod quandoque de propria sede, & dignitate ipsum ejiciunt, atque fugant. Concubinas ejus, id est, amicos, & familiares ejus vituperant, atque gravant, & quod deterius est, quandoque mortem illius machinantur, & tractant, & finaliter loco ipsius imperant, atque regnant. Unde dicitur 3. Reg. 16. *Irruens Zambri percussit, & occidit Hela regem Israel, & regnavit pro eo.* Ideò benè dicitur: *Filius contumeliam facit patri Michea. 7. Sequitur. Et inimici homines domestici ejus.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba.

MORALITATUM CAP. XIII.

Hic habes quod Siba videns David regem fugitivum, & in deserto peregrinum, panes, & vinum, & alia encenia attulit, & Mephiboseth magistrum suum accusavit, & sic rex possessiones Mephiboseth sibi dedit. Semei autem de genere Saul regi maledicebat, & de crepedine mōtis lapides in eum jaciebat, & multis injuriis laceffens ipsum virum sanguinis appellabat. ¶ Istud potest allegari contra quosdam adulatōres, qui quando vident punctum suum, & maxime quando vident Principem, vel Prælatum in aliqua necessitate constitutum, solent sibi adulari, & per se ei munera præsentare, & offerre, & sic regem, vel superiorem amicum sibi facere, & placare, tandem verò solent detrahendo alios accusare, & eos deponi, & gravari, pro viribus procurare, & sic hæreditatem innocentis, id est, beneficium, vel officium absentis solent quandoque cum fraudulentia reportare. Unde Gen. 27. *Venit germanus tuus fraudulenter, & surripuit benedictionem tuam.* Malum igitur, & periculosum est, quod rex vel superior sit nimis credulus, & maxime nisi præsens sit accusatus, sicut in illa civitate antiqua antiquitus scribebatur, ubi

judicia

judicia reddebantur. Audi alteram partem. Si enim David Me-
phiboseth prius audivisset, hæreditatem suam sibi non abtulisset,
nec ejus adversario credidisset. ¶ Aliud de Semei potest al-
legari contra malitiosos, qui, scilicet, odium, invidiam & malitiam,
quam habent contra aliquem quamdiu ipsum viderint prospere-
rari, dissimulare, quem tandem cum in tribulatione viderint
positum solent contra eum insurgere, & ipsum injuriis verba-
lib. & realibus impugnare, & ideo bene dicitur Eccl. 12. *In oculis
suis lacrymabitur inimicus, & si invenerit tempus, non satiabitur san-
guine. Si incurrerint tibi mala, invenies eum illic peiorem.* ¶ Vel si vis,
dic illic, quod David impedivit occidi Semei maledicentem si-
bi dicens. Quid si Dominus præcepit tibi, vade, & maledic Da-
vid & c. potest allegari quod vir prudens quando infortuniis vi-
det se tribulatum, non debet statim ad vindictam contra injuri-
antes prorumpere, sed potius considerare quod talis tribulatio
ex Dei providentia provenit, & quod propter sua demerita à
Domino hæc procedit. Unde Amos 3. *Non est malum in civitate
quod non facit Dominus.* ¶ Vel possent ista de Semei & David al-
legoricè applicari ad Christum, qui exiens Hierusalem & por-
tans crucem, & contumeliis, injuriis, opprobriis, verberibus
& c. laceffitus, & satiatus, nudis pedibus ad locum passionis &
mortis properavit, & c.

Capitulum decimum septimum. Textus. Dixit ergo Achitophel ad
Absolon: Eligam mihi duodecim millia virorum.

MORALITATUM CAP. IV.

A Chitophel summus consiliarius David, cujus consilium in
illo tempore erat, quasi si quis consuluerit Dominum, fuit
primus qui Dominum suum negavit, & qui Absolon adhæsit, &
qui intrare ad patris concubinas sibi consuluit, & qui David oc-
cidere voluit, & promisit. Cujus consilium super oppressione
David, Chusi Arathites impedivit, quare idem Achitophel do-
lore, & invidia stimulatus, abiens laqueo se suspendit: ut dicitur
in cap. sequenti. ¶ Illud potest allegoricè dici de Juda, qui, sc.
per istum Achitophel figuratur, qui interpretatur frater meus
irruens, frater meus tractans, frater meus devorari cogitans. Ille
enim Judas cum David, i. cum Christo familiarior consiliarius
fuit seu Apostolus, & tamen quia mortem ejus excogitavit, &
tractavit, & cum turbis Judæorum super ipsum irruit, ideo à so-
cietate ipsius, & à gratia, & à gloria cecidit, & recessit. Iste enim
Absolon pessimo David filio, i. populo Judaico noscitur adhæ-
sisse, & David, i. magistrum suum Christum negasse, & de eo oc-
cidendo consilium præbuisse, & finaliter ad literam laqueo se
suspendisse. Unde dicitur Act. 1. *Suspensus crepuit medius.* ¶ Vel i-
sta possunt allegari, quod illi qui in domo, familiaritate, & con-
silio alicujus sunt majores, & quæ sibi videntur propinquiore,
& fideliores, fama & reputatione apud populum potiores sunt
quandoque in suo amore inconstantiores, & si infortunia sibi
accidunt ad recedendum ab eo promptiores, & ad persecutio-
nem ipsius aciores fiunt Ps. 40. *Qui edebat panes meos, magnificavit
super me supplantationem.* ¶ Vel istud dic contra superbiam, vel invi-
diam, quæ, sc. istum tanto dolore affecerunt, quod quando vidit
consilium suum repudiari, & alterius approbati, quod ipsum ad
suspensionis laqueum attraxerunt. ¶ Vel dic moraliter contra
malos ecclesiasticos vel Prælatos, qui s. in domo David Christi
quæ est Ecclesia aliis præponuntur, & in sensu, & consilio &
mundana sapientia apud homines exaltantur, & sicut ad literam
videmus de multis advocatis & clericis, & dum multis Prælati,
& scientificis, quorum dicta & consilia Dei præfagia esse repu-
tantur, qui tamen in morib. sunt ipsi magistro suo Christo infi-
deles, & ad persecutionem ipsius, quæ fit per vitia & peccata, a-
liis proniores, in quantum, sc. isti ut communiter aliis peiores. I-
sti enim dicuntur Achitophel, i. fratres cogitantes. Unde dicitur
Sopho. 3. *Diluculo surgentes corruerunt omnes cogitationes suas, ca-
duca & terrena tractantes per negotiorum mundialium diligentiam,* quia, sc.
omnia tractamenta & mundi negotia transeunt per manus eorū.
Unde Ezech. 11. *Fili hominum hi viri qui cogitant iniquitatem & tractant
consilium pessimum in urbe hac.* Item fratres irruentes per rapinā &
favitiam: sic patet, quia isti nemini parcent, sed per exactiones
contra pauperes & subditos irruunt atq; currunt. Unde Job. 6.
Super pupillum irruit, & subvertit nitimini amicum vestrum. Item
dicuntur fratres cadentes, quia, scilicet, isti cadunt à statu sæcularis
eminentiæ, quando infortunia temporaliter cadunt à statu hu-
jus vitæ, per mortem corporaliter, & finaliter, cadunt ab obten-
tu æternæ gloriæ in infernum æternaliter, ubi scilicet, ad patibu-
lum inferni suspenduntur, & ad extremum supplicium con-

Petr. Berchorij super Biblia.

demnantur crudeliter & perenniter. Unde Esai. 24. *Qui fugit à
voce fortitudinis, cadet in foveam, & qui se explicuerit à fovea, tenebitur
laqueo.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Igitur considerato David
populo suo constituit super eos tribunos.

MORALITATUM CAP. XV.

A Bsolon contra patrem insurrexerat, in prælio victus fuerat,
Nam cum in mulo sederet, & sub quercu frondosa transi-
ret, caput ejus, sicut dictum est, cujus cæsaries erat magna, ad-
hæsit quercui, & in illo suspensus est inter cælum & terram, mu-
lus autem cui infederat, pertransivit. Quod videns Joab, tres
lanceas in corde Absolon infixit, quem adhuc palpitantem de-
cem juvenes armigeri David occiderunt, & tandem ipsum in
foveam magnam projecerunt, & magnam lapidum congeriem
desuper portaverunt. § Per Absolon intelligitur ambitiosus vel
quicumque peccator, qui, scilicet, regnum temporale & mundi
prosperitatem desiderat, contra patrem suum Deum, & contra
Prælatum præliatur, & certat, & in mulo carnalis voluptatis &
hebitate mentis equitat, cæsariem capillorum, i. cogitationum
& curarum sollicitudinem multam habet, quercui, i. mundanæ
dignitati & gloriæ sæcularium per desiderium adhæret, & ex
toto conatu mentaliter ibi pendet. Et bene inter cælum & ter-
ram pendere dicitur, quia, sc. ambitiosus nec in terra, i. inferiori
statu manere est contentus, nec ad cælum, i. ad altitudinem
quam appetit venire potest, nec eam consequitur, imo semper
in vana spe & in pendulo commoratur. Unde Zach. 5. *Elevave-
runt amphoram inter cælum & terram.* Joab igitur, qui interpreta-
tur inimicus, i. diabolus inveniens hominem sic pendentem, &
instabiliter manentem, & ad illa quæ consequi nequit carnaliter
anhelantem, ipsum tribus lanceis, i. tribus principalibus vitijs,
sc. luxuria, superbia, & avaritia solet confodere, & postquam
mulus, i. corpus suum per mortem transierit, & eum dimiserit,
solet eum diabolus in manus decem juvenum, id est, in manus
omnium dæmonum tradere, qui, scilicet, decem dicuntur pro eo
quod super transgressores decem mandatorum machinantur, ut
patet de bestia abyssi, quæ decem habebat cornua. Apoc. 13.
Quem, scilicet, palpitantem & dolentem ipsum in inferno solent
occidere, & punire, & sic solet Absolon, id est, peccator ambi-
tiosus de rebellionem & ambitionem suam, quam scilicet contra Deum
patrem suum, vel Prælatum facere nititur, triste salarium repor-
tare. Unde dicitur Eccl. 46. *Contra Dominum pugnare non est faci-
le.* ¶ Vel dic moraliter, quod Absolon, qui insurgit contra pa-
trem, est caro, quæ insurgit contra spiritum, vel peccator qui sur-
git per inobedientiam contra Deum, quia pro certo iste debet
adhærere quercui, id est, cruci per poenitentiam & per passionis
devotionem, debet ab eo mola, id est, carnalitas fugari per ab-
stinentiæ macerationem: debet in alium suspendi, per spem, &
contemplationem, debet à Joab, id est, à Prælato, tribus lanceis,
id est, triplici reprehensione contra tria principalia vitia trans-
figi per correctionem & redargutionem, & sic debet decem ju-
venibus, i. decem mandatis legis tradi per executionem, & ab
eis interfici, & occidi per carnalis vitæ interruptionem & destru-
ctionem, & in foveam mortis vel inferni debet projici per futu-
rorum tormentorum considerationem, & cumulus lapidum, i.
congeries bonorum documentorum debet super eum aggrega-
ri per prædicationem. Unde illud Thren. 3. *Lapsa est in lacum vi-
ta mea, posuerunt lapidem supra me & c.* ¶ De duobus nuntijs qui re-
gi victoriam & mortem Absolon nuntiaverunt Chusi, & Achi-
maas dicitur quod Achimaas, qui ultimus cucurrit, quia per vi-
am cōpendij scivit ire, prius ad regem pervenit. ¶ Sic vere multi
sunt, qui tardius incipiunt, & tamen per compendium religio-
nis, paupertatis vel poenitentiae transeunt, & sic alios qui vadunt
per viam mundi communem præcedunt, & ad regem Christum
primi perveniunt. Ideo bene de ipsis dicitur, Mat. 26. *Erunt novissi-
mi primi & primi novissimi.* Hic adverte, quod dato quod Abs-
olon actualiter patrem impugnet, mortemque ejus pro viribus
appeteret, ipse tamen David caput paternæ misericordiæ non
est oblitus, imo ipsum pessimum filium suum diligebat, & mor-
tem illius prohibebat. Unde & de ipso mortuo summe doluit,
& ipsum etiam miserabiliter flevit dicens: *Absolon fili mi, fili mi
Absolō, quem mihi detur mori pro te.* In hoc notari potest, quod quā-
do Prælati vident filium, i. subditum suum errantem, & se etiam
aliquoties impugnantem, non debet ad vindictam moveri, sed
potius sibi cōpati, & de morte spirituali & æternali ipsius flere
pariter

pariter & contristari. Dolendo n. & compatiendo debet ipsum punire, & puniendo deflere, & pro eo dolere. Eze. 18. Quod etiam facit Dominus, qui, sc. non vult mercedem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat &c. quia sc. sibi non placet quod oporteret eum hominem in aeternum punire. Unde dicitur Sap. 1. *Deus mortem non fecit, nec latatur in prodicione vivorum.* Quod etiam ad primum factum applicari potest, dato quod à filio injuriatur, sibi tamen compatitur, & de ejus infortunio contristatur. Psal. 102. *Quomodo miseretur pater filiorum miseratus est Dominus timentibus se. Recordatus est quoniam pulvis sumus & homo sicut fenum & flos agri.* 2. Reg. 12.

¶ Hic nota, quod David flevit pro iniquo filio mortuo, & tamen non flevit pro innocente filio defuncto, ut patet supra. ¶ Hic notatur quod magis est flenda mors malorum quam bonorum, qui, sc. mortui vadunt ad aeternam gloriam, isti vero tendunt ad aeternam miseriam. Ideo bene dicitur Eccl. 22. *Modicum plora super mortuum, quoniam requievit, nequissimi autem nequissima vita super mortem fatui.* ¶ Quamvis Absolon fuit pulcherrimus, fuit tamen nequissimus, & morte turpissima consummatus. Hoc etiam non solum in ipso videtur, imo etiam in omnibus qui magis gratijs præ cæteris præditi fuerunt, qui, sc. ut communiter præ cæteris dereliquerunt, vel morte magis misera decesserunt, sicut apparuit de primo angelo qui cecidit, de primo homine qui peccavit, de Salomone qui idololatravat, de David qui adulterium & homicidium commisit, de isto Absolone qui contra patrem ambivit, de Samfone, qui cæcus in ruina domus defecit, de Julio Cæsare, qui confossus in senatu periit, de Milone qui à bestiis devoratus fuit, de Seneca, qui apertione venæ in balneo defecit, de Plinio Philosopho quem favilla ardentis montis consumpsit, de illo Philosopho dicto, quem turba canum comedit, de Esculapio patre Medicorum, qui fulmine periit, de Alexandro Magno veneno perempto, de Julio in concilio gladijs confosso, de Cyro gladio truncato, capite ejus in sanguine volutato. Et tamen constat, quod Lucifer fuit subtilissimus, Adam in scientijs perfectissimus, Salomon sapientissimus, David Propheta maximus, & virtutibus sanctissimus, Absolon pulcherrimus, Samson fortissimus, Milo robustissimus, Seneca moralissimus, Plinius studiosissimus, & Julius Imperator strenuissimus, Alexander Magnus potentissimus &c. In istis igitur notari potest, quod non est bonum gratijs & glorijs, viribus & virtutibus præ cæteris aliquoties abundare, quia sc. tales dum exinde superbiunt, solent dies suos miserabiliter consummare. Melius est igitur mediocrem quam summum in gratijs naturalibus tenere statum, infimum quam supremum. Unde dicitur 4. Reg. 14. *Contentus igitur esto gloria tua, & sede in domo tua.*

¶ *Capitulum decimum nonum. Textus.* Nunciatum est autem Joab, quod rex fletet, & lugeret filium suum.

MORALITATUM CAP. XVI.

Cum David reduceretur à populo, Mephiboseth filius Jonathæ, qui, sc. cum esset infans & de manibus nutricis suæ ceciderat, & ideò claudus erat, propter quod rege fugiente non ierat, quia servus suus ipsum contempserat, & sibi sternere asinum noluerat, regi revertenti obviam venit, & sibi illotis manibus & intonsa barba occurrit, vestesque suas non laverat postquam fuerat rex ejectus. Iste igitur cum se excusaret, & servum suum qui se contempserat, accusaret, rex qui hæreditatem ejus eidem servo dederat, sicut prius dictum est supra, eandem hæreditatem inter eos dimidiavit, & dimidietatem hæreditatis dicto Mephiboseth reliquit, aliam verò medietatem dedit servo suo, dicens: *Fixum est quod locutus sum, tu & Siba dividite possessiones.* ¶ Mephiboseth qui interpretatur os confusum, significat peccatorem, qui bene dicitur os confusum, quia os ejus confiteri peccata sua nolens confunditur. Ille est igitur qui semper in moribus claudicat, & per inconstantiam nunquam in rectitudine stat, imo semper per inconstantiam vacillat, & per malitiam nunc ad unam partem, nunc ad aliam se dilatat. Unde dicitur 3. Reg. 18. *Vsquequo claudicatis in duas partes?* Quando enim nutrix nostra, sc. beata virgo vel divina gratia, hominem in peccato cadere permittit, statim diabolus in eo claudicationem inconstantie & malitie introducitur. Nullus enim in rectitudine justitie perseverat, nisi nutrix sua, i. divina gratia ipsam manu teneat, & conducat. Ille etiam toto tempore vite suæ claudus, inconstans & delitiosus in moribus efficitur, qui tempore infantie, & juventutis de manibus nutricis suæ, scil. divine gratiæ per peccatum cadit, vel de manibus nutricis, i. de manu tenentia prælati per Apostasiam vel obstinationem recedit. Unde Prov. 32. *Ad-*

lescens juxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Iste est igitur cui servus, i. corpus proprium obedire recusât, sed potius per carnales motus contra ipsum murmurat, & rebellat, asinum humilitatis sibi non sternit aut præparat, sed potius hæreditatem suam, sc. aeternam gloriam sibi subtrahit, & apud regem Christum eum odibilem reddit. Quia igitur iste Mephiboseth, i. peccator, cum rege Christo per immutationem non ivit, sed potius ipse peccator indigne & in annis vilibus regi Christo ad eum in altaris sacramento in Paschate revertenti, vel in judicio ad mundum ut omnes judicet, redeunti occurrit, ita quod pedes affectionis non lavit, barbam mundanæ sapientiæ, vel pilos temporalis opulentie non rasit, vestesque exterioris conversationis & apparentie non mundavit. Ideò à rege reprehenditur, & hæreditas, seu prosperitas sua dimidiatur sibi, in quantum sc. una pars hoc est, corporalis opulentia, seu corporalis vita sibi dimittitur. Alia verò pars, sc. aeterna vita, & gloria sibi penitus denegatur, quia revera qui Christo ad futurum judicium venienti, vel sacramento altaris appropinquant, vel etiam in ramis palmarum in Hierusalem intranti, vel insuper in incarnatione, & nativitate, vel adventu impurus & illaqueatus & immundus Deo occurrerit, medietatem bonorum suorum, sc. bonam animam, gratiam & gloriam sibi tollit, portionemque suam sibi truncat, dimidiat, & præscindit. Unde Dan. 3. *Divisum est regnum tuum, & datum est Persis & Medi.* Et ideo dicitur 4. Reg. 8. *Tolle tecum munera & vade in occursum viri Dei.* munera, inquit ibidem, i. virtutes. Illud quoque & Mephiboseth commensalis regis David cum rege fugitivo, seu in tribulatione posito non ivit, sibi tamen ad pristinam gloriam restituto obviâ venit. ¶ Ad hoc potest allegari, quod mundani amici dato, quod sint alicujus commensales, & domestici, & dato quod in mensa sua consueverunt assistere, & tanquam speciales amici constituti, si tamen ipsum ad tribulationem venire conspiciunt, statim eum fugiunt, & dimittunt, & cum eo ire renunt. Sed pro certo quando ad pristinum statum seu gradum restituuntur, nunc sibi occurrere, & applaudere prohibentur, ac si in vera permanissent amicitia, ipsum in prosperitate repositum comitantur, & de ingratitude & inconstancia se excusare pro viribus moluntur. Eccl. 6. De istis igitur bene dicitur: *Est amicus solus in mensa, & non permanebit in tempore tribulationis.* ¶ Itē quod hic dicitur, quod Semei qui primo regi fugienti insultavit & maledixit, ipse prius de domo sua occurrit, cū ipsum in pristinam gloriam restitui vidit. ¶ Hoc potest allegari, quod qui homini in tribulatione posito injuriatur, si rursus ad statum promotionis venerit, ipsi occurrunt, applaudunt & adulantur.

¶ *Capitulum vigesimum. Textus.* Accidit quoque ut ibi esset vir belial nomine Siba.

MORALITATUM CAP. XVII.

Populus Israel qui prius à David sequendo pessimum sed pulcherrimum filium ejus Absolon recesserat, finaliter victo Absolon ad David est reductus, sed cum altercatio esset inter populum quis esset propinquus ipsi David regi, contigit, quod Siba filius Bochri tuba cecinit, & populum Israel ad sequendum David divertit, & magnam populi multitudinem ad se traxit dicens: *Non est nobis pars in David, nec hæreditas in filio Isai. Revertete ad tabernacula tua Israel.* Post istum autem misit David milites, scil. Joab, & Abisai, qui Siba interfecerunt, & caput ei abstulerunt, & universum populum Israeliticum ad David reduxerunt. ¶ Sic vere quando universus mundi populus in principio à David, id est, à Deo recessit, & pulchrum ejus filium licet pessimum, sc. Luciferum per idololatriam diuturnis temporibus secutus fuit, juxta illud Job. 21. *Qui dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Tandē Absolon, id est, i. lucifero in arbore suspeso, i. in cruce victo, ad regem suum Deum per fidem rediit, & ipsum recepit, & credidit. Verum quia in principio fuit inter istos redeuntes quadam controversia, quia, sc. aliqui se alijs præferabant, & apud regem, i. apud Deum se digniores dicebant, ut patet, quia Judæi Græcos contemnebant, & Græci Judæos, i. ex Judæis conversis invadebant, ut dicitur Act. 6. Apostolorum, quod factum est murmur Græcorum adversus Hebræos. Ita quod aliqui dicebant, i. Cor. 1. *Ego sum Pauli, alij autem, & ego Apollo,* & sic inter eos divisus erat Christus. Ideo occasione hujus dissensionis, Siba filius Bochri, i. cæcus hæreticorum, tuba suæ prædicationis incepit canere, & sequela veridavid, i. à fide Christi populum retrahere Siba egressio, Bochri primogenitus interpretatur, quia qui sunt hæretici à Deo recedunt & egrediuntur, & esse filij Bochri, i. i. luciferi, qui Dei fuit primogenitus, creatura noscuntur. Illi igitur inter

Inter ceteros fuerunt Arrius, Nestorius, Donatus, Mahometus, & alij similes, qui tanquam filij diaboli populum perverterunt, novas sectas & hæreses invenerunt, & magnam partem mundi ad se & ad suos errores traxerunt, & ad literam patet de Græcis, Sclavis, Ungaris, Ruthenis, Georgianis, Armenijs, Nestorianis, & Nubianis alijs schismaticis Christianis, qui, scilicet Sibe, id est, hæreticorum buccinas audientes, à vera fide Christi, & à sua Ecclesia recesserunt, & David Regem suum Christum, & ecclesiam dimiserunt. Unde isti hæretici benè æquiparantur illi draconi, de quo Apoc. 12. dicitur, quod *cauda ejus traxit secum tertiam partem stellarum, & misit eos in terram.* Et dicit Hier. 2. *Dixit populus meus, Recedimus non veniemus ultra ad te.* David igitur noster Christus milites suos Augustinum, Gregorium, Ambrosium, & alios Doctores & prædicatores post illos misit, ita quod istis median- tibus capita erroris eorum in magna parte abstulit, & ad veram fidem multos convertit, quia, scilicet per istos & ipsorum doctrinam plurimi schismatici quotidie convertuntur. Unde dicitur A Jos. 4. *Reverse sunt aqua in alveum suum.*

Ex Capitulo vigesimo. Textus. Dixit itaque Joab ad Amasam, Saule mi frater.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Illud autem quod hic ponitur, qui interrogant, interrogent in Abele, in quo datur intelligi quod illa civitas erat antiquitus locus consilij, qui, scilicet, Abela lugens seu miserabilis interpretatur.

¶ Igitur locus consilij dicitur, quia pro certo consilium, & sapientia apud lugentes & tristes, id est, apud homines considerationi, & sollicitudini deditos, mundi delictis abstractos, melius quam apud ceteros invenitur. Unde dicitur Eccl. 7. *Cor sapientium ubi est tristitia.* ¶ De Amasa autem proditoriæ à Joab interfecto pro eo quod David promiserat sibi ducatum populi quem Joab amittere metuebat, ad hoc potest adduci quomodo ambitio hominis aliquoties est sibi causa mortis. Iste nequaquam occisus fuisset, nec Joab eum umquam occidisset, nisi officium suum, scilicet populi principatum propter eum amittere timuisset. Non ambiat igitur homo alijs imperare, & maxime aliorum officia usurpare, & præcipue si propter suam promotionem necesse est alium à statu proprio declinare, quia ille qui videt statum suum propter eum deficere, solet quandoque contra eum insanire, dicens: Qui nostra tollit, inimicus est, apostolus 2. Cor. 5. *Nolumus expoliari, sed supervestiri.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter.

MORALITATUM CAP. XIX.

Cum fames triennio in terra Israel perseverasset, David consuluit Dominum, quæ poterat esse causa famis. Qui respondit: Propter Saul & domum ejus, qui injustè Gabaonitas occiderat, & sub fictione zeli fidei, pro eo, scilicet quod Gabaonitæ non erant de populo Israelitico, jusjurandum, Josuæ. 9. & pactum irritum fecerat, de quibus omnibus habetur supra, fames hujusmodi facta erat, & ideo David cum Gabaonitas qui remanserant, quid pro satisfactione peterent, interrogasset, & ipsi septem viros crucifigendos de stirpe Saul postulassent, septem viros ipsius Saulis nepotes, vel filios ipsis tradidit, quos Gabaonitarum populus illico crucifixerunt, & sic fames in terra cessavit, & fertilitas supervenit. Respha vero mater aliquorum ipsorum juxta cruces lectulum supra petram sibi stravit, & aves & bestias de cadaveribus abigens diebus pluribus sociavit, quos tandem David de crucibus deponi jubens, honorificè sepelivit. Attende tamen quod dicit historia, quod isti filij Saul fuerant in culpa de Gabaonitis occidendis. ¶ Allega ista quod quandoque peccato unius puniuntur multi. Solus enim Saul peccaverat, & domus ejus peccaverat, & tamen fames totum populum affligebat. ¶ Vel allega illud, quod quando aliqua pars est injuriata, tunc judex potest remittere poenam quando ipsi parti injuriata videt factam competentem satisfactionem, nullo tamen modo debet relaxare supplicium quousque parti laesa fuerit satisfactum, sicut hic videmus, quod Deus famem non legitur relaxasse, quousque Gabaonitis constitit satisfactum fuisse. ¶ Vel allega illud, quod pietas provocat pietatem. Pietas enim matris provocat pietatem regis ad ipsa cadavera deponenda & sepelienda. ¶ Vel dic, quod Saul significat Adam propter cujus culpam fames, id est, carentia divinæ gratiæ erat in mundo. Ad

Petr. Berchorij super Bibliam.

placandum igitur Deum, & ad fertilitatem gratiæ & virtutum impetrandam, necesse fuit, quod septem viri de stirpe sua, id est, Christus & universitas martyrum crucifigerentur, & per martyrium & in satisfactionem hujus delicti vel malefacti occiderentur, ut sic Dei patris justitia placaretur, & virtutum & bonorum copia redderetur. Mater igitur istorum crucifixorum & martyrum sc, sancta mater ecclesia, ipsos debet per compassionem de- flere. Rex verò Deus pater ipsos solet in cœmiterio sepelire. ¶ David nominatur hic à Deo datus, filius saltus polimitarius, Bethleemites. Et infra 2. Reg. 23. *Egregius psalter Israel tenerrimus ligni vermiculus.* Et dicitur primo à Deo datus, quia à Deo fuit electus, filius saltus, quia de saltu ubi custodiebat oves assumptus fuit, polimitarius, quia in aspectu fuit pulcher atque politus Bethleemites, quia in civitate Bethleem fuit natus, egregius psalter, quia ad psallendum in organo, cithara & psalterio fuit edoctus, tenerrimus ligni vermiculus, quia super omnes fuit tener, mitis, & misericors, & tamen ad modum illius vermis, qui teredo dicitur, dignoscitur fuisse durus: unde licet in se tenerrimus, tamen ad perforandum ligna durus, i. ad impugnandum contra protervos homines fuit fortis & durus. ¶ Omnia ista nomina possunt competere Prælato, quia revera iste debet esse à Deo datus non à carnali affectione, nec prece, nec munerum oblatione, sed per specialem vocationem & canonicam electionem. Esa. 9. *Parvulus datus est nobis, & erit principatus ejus super humerum ejus &c.* Debet esse filius saltus per altam & elevatam contemplationem, & per omnium subditorum discretam gubernationem, saltus enim sunt loca alta, & prærupta in desertis & sylvis, in quibus animalia solent pasci. Unde Esa. 29. *Carmel in saltum reputabitur.* Debet esse polimitarius, id est, seipsum poliens per honestam conversationem. Unde Gen. 37. *Fecerat sibi Jacob tunicam polimitam.* Debet esse Bethleemites, quod interpretatur domus panum & refectio, quia ipse debet alios reficere per doctrinæ & eleemosynarum subventionem, ut possint sic alij dicere de ipso illud Luc. 2. *Transivimus usque ad Bethleem & videamus hoc verbum &c.* Debet esse egregius psalter per melodiosam Dei laudem & prædicationem. Ps. 100. *Psallam & intelligam in via immaculata.* Debet esse tenerrimus ligni vermiculus, quia, scilicet quantum ad se, ipse debet habere piam & benignam affectionem, quantum verò ad protervos, debet esse durus per severam justitiam & correctionem. Vermiculo enim nihil mollius dum tangitur, & nihil durius dum tangit, quia etiam fortia ligna perforat, & corrodit. Sic Prælatus quando tangitur, id est, quando requiritur, debet inveniri pius, benignus & mollis, quando vero necesse est, quod aliquem per correctionem tangat, debet inveniri durus, rigidus atque fortis. Unde dicitur: *Elegit eum Dominus adhuc puerum & tencillum.* Et sic iste proprie dicitur David, qui interpretatur manu fortis, & vultu desiderabilis, quia, scilicet, ipse debet se exhibere amicabilem, & desiderabilem, benigniter & liberaliter se habendo. Psal. 131. *Memento Domine David, & omnia mansuetudinis ejus.* Et fortem atque stabilem & virilem tribulationibus & tentationibus resistendo, & demones, id est, hæreticos tyrannos, malos subditos potenter & severiter reprimendo. Hier. 23. *Suscitabo David germen justum, & regnabit rex & sapiens erit.* Cap. 11. Banaias unus de fortibus David, inveniens leonem in cisternam cecidisse, & ne ratione nivis cito exire possit ad ipsum cum baculo potenter profilijt, & eum in fovea interfecit. ¶ Sic vere Christus cum baculo crucis invasit & interfecit leonem diabolum, & in cisterna nivis tempore, id est, in tempore frigoris & passionis personaliter descendit, ubi ipsum ligavit, prostravit & vicit. ¶ Vel dic, quod si quis vult vincere leonem diabolum debet per considerationem in cisternam inferni descendere, & baculum crucis per spem & devotionem secum habere, & contra eum per bona opera insurgere, & sic in nive, id est, in divini timoris frigore de ipso poterit triumphare. Unde ipse tunc dicere potest illud 1. Regum 17. *Numquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo.* Cap. 23. ¶ Cum Philistini essent cum exercitu suo circa Bethleem, desideravit David de aqua cisternæ, quæ erat ad portam Bethleem. Si quis (inquit) mihi daret potum de aqua cisternæ, quæ est ad portam Bethleem, &c. Quod audientes tres robustissimi viri, scilicet Jonathas, Abitai & Sobeth, per castra Philistinorum irruerunt, & aquam hauritam de cisterna obtulerunt regi. Qui scilicet audaciam eorum admirans, aquam bibere noluit, sed fundens eam super terram, Domino libavit: Non (inquit) sanguinem istorum hominum, qui profecti sunt in animarum periculum bibam. Istud allega, quod

quod servi magnorum dominorum quandoque se magnis exponunt periculis, ut faciant voluntatem dominorum suorum. ¶ Vel allega, quomodo audaces fortuna juvat. ¶ Vel dic moraliter, quod dato quod David, id est, quicumque superiorum quandoque desideret aquam temporalium divitiarum, si tamen contingat quod aliqui fortes sui, id est, aliqui ipsius officiales & balivi, in periculum animarum suarum talem aquam divitiarum per rapinas & exactiones de cisterna, quæ est in medio Philistinorum, de bursa pauperum subditorum abstrahant, & auferant regi, Principi, vel Prælato Domino suo, pro certo ipse non debet bibere, nec recipere talem aquam, id est, talem temporalem substantiam, cum mortis & æternæ damnationis periculo à suis malis familiaribus raptam vel acquisitam, non debet aliquammodo degustare. *Abstine* [inquit] *à me ut sanguinem, id est, sanguinolentam rapinam, & animarum periculum istorum hominum bibam.* Debet igitur talis dicere suis malis officialibus qui, scilicet, non timent periculo æternæ damnationis se exponere, ut possint magistris suis pecuniam congregare, quando talia sibi valent offerre. Psal. 49. *Nunquid manducabo carnes taurorum; aut sanguinem hircorum potabo.* Ac si dicat, non debeo comedere carnes, id est, divitias pauperum subditorum, nec debeo potare sanguinem, id est, peccatum vestrorum foetidorum hircorum. Cujus tamen contrarium faciunt multi, quia non curant cum quanto peccato, vel periculo divitiarum à suis malis iudicibus & exactoribus acquirantur, dum tamen eis offerantur, ipsas non refutant, sed potius amplexantur, & sic de raptis & male acquisitis libenter comedunt, & vescuntur, juxta doctrinam Apostoli, 1. Cor. 10. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Quinimo quando ipsi sciunt, quod talia sunt male acquisita, ipsi videntur dicere ipsis qui talia offerunt, illud, quod Judæi dixerunt Judæ dicenti: *Peccavi, tradens sanguinem iustum.* Quid ad nos? tu videris. Vel dic, quod David, id est, homo quando appetit aquam cisternæ Bethleem, id est, gratiam & gloriam paradisi, quæ propriè dicitur Bethleem, id est, domus panis, statim tres fortes sui, scilicet contritio, confessio & satisfactio, id est, fides, spes & charitas, debent exercitum vitiorum irrumperere, & talem aquam fortiter procurare. Unde hic dicitur: *Hoc fecerunt tres robustissimi.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Et addidit furor Domini irasci contra Israel.

MORALITATUM CAP. XX.

Addidit furor Domini irasci contra Israel. Factum est, quod David tumens, & glorians de multitudine subditorum præciperet populum numerari. Quod dum Joab exequitur, iratus Dominus octoginta millia plebis occidit, ita quod David angelum percutientem evaginato gladio, ut extenderet manum in Hierusalem vidit. Cui per hæc verba flebiliter dixit: *Ego sum* [inquit] *qui peccavi, ego qui inique gessi, isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro manus tua contra nos.* Quibus verbis Dominus placatus angelum cessare fecit, & de ejus mandato ibidem altare construxit, in quo etiam loco Abraham prius filium suum immolare voluerat. Salomon postea etiam ibi templum fecit. ¶ Quod tractat Gregorius satis diffuse, & supponit, quod pro qualitatibus subditorum disponatur vita regentium, ut scilicet, sæpe pro malo gregis delinquant etiam vita pastoris, & secundum merita plebium, disponantur corda rectorum. Vide ibi glossam. Sic igitur supponit Gregorius, quod populus iste meruerat, quod David rector eorum peccaret, & sic ex peccato ejus non ipse, sed populus qui alias meruerat poenam portaret. ¶ Adhuc potest illud allegari, quod non solum mala vita superiorum subditos inficit, imo etiam peccatum subditorum superiores lædit. Et hoc quidem mirum, quomodo occulta Dei justitia ad hoc se possit extendere, quod peccatum subditi populi possit apud Dei justitiam taliter demereri, quod ex hoc Prælati bonitas possit ad culpam laxari, ut occasione dilecti Prælati possit delinquens populus castigari. Magna igitur apud Deum videtur esse inter Prælatos & subditos connexio, quando unius in alterum redundat iniquitas. ¶ Vel allega ista, quomodo Princeps vel Prælatus si videt populum suum propter ejus peccata puniri, debet summe dolere, & pro ovibus suis velle poenam subire, & potius in persona sua, quæ delinquit, poenam appetere, & sustinere, cum poena sua exactores debeat tenere. ¶ Vel dic moraliter, quod in lege præceptum erat. Exod, 30.

Quod quoties populus numeraretur, quod quilibet solveret certum censum, scilicet dimidium sicli, qui quidem census Domino applicaretur, & in usus tabernaculi poneretur, quo facto nulla plaga in populo sequeretur. Num. 1. § Duo igitur inveniuntur populum numerasse, scilicet Moyses, sed quia censum solvit, plaga in populo nulla fuit. Item David hic, sed quia ex superbia numeravit, & censum Domino non solvit, ideo plaga secuta est, quæ populum minoravit.

¶ Sic vere quoties aliquis numerat, & recogitat suum interiore populum, id est, suarum gratiarum & virtutum cumulum, statim debet censum, scilicet gratiarum actiones Deo offerre, & cum Moyse pro qualibet persona, id est, pro qualibet virtute & gratia debet specialem censum, id est, specialem regrationem offerre, & sic non contingit per istum suum populum diminui vel perire. Si vero homo in superbiam & præsumptionem eversus populum suum meritorum suorum numerat, & considerat, si censum gratiarum actionis non solvat, nec totum tribuat Deo, sed sicut David ex hoc gloriam sibi quærat, necesse est, ut contra eum plaga divinæ punitionis veniat in istum populum suum, scilicet virtutum suarum cumulum diminuat. Necesse est igitur censum gratiarum actionisolvere, alias non licet homini numerare sua merita. Exemplo Job, 31. & Pauli, quod sua merita numerant, sed ex hoc non superbiunt, sed potius actiones gratiarum propinant, sicut de Paulo patet 2. Cor. 22. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* ¶ Vel dic, quod tunc angelus, id est, divina sententia gladium tribulationis reponit, quando David, id est, peccator se humiliat, & se dignum puniri recognoscit, & se percutiendum judicat, & exponit, & maxime quando in loco temporali, id est, in ecclesia, vota & sacrificia, id est, orationes & bona opera solvit.

Moralitatum libri Regum secundæ finis.

MORALITATUM LIBER UNDECIMUS LIBRI REGUM TERTII.

Capitulum primum. Textus. Et rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies.

MORALITATUM CAP. I.

Rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies, cumque cooperiretur vestibus, non calefiebat: quia propter servi ejus quandam Sunamitidem Abisac nomine adolescentulam, virginem pulcherrimam de cunctis filiabus Israel quæsierunt ad hoc, ut staret coram eo, & foveret eum dormiretque cum eo, & calefaceret; ipse vero rex in sinu puellæ dormiret, ipsa autem eidem per omnia ministraret sibi, & eam adduxerunt. Adducta igitur ad regem, omnia præmissa fecit, & quamvis ipsam rex diligeret, ipsam tamen carnaliter non cognovit. ¶ Rex iste significat Christum, qui scilicet ætatis habebat plurimos dies, quia sicut dicitur: *Egressus ejus à diebus æternitatis*, qui tamen dato, quod multis vestibus, id est, multis sanctorum bonis operibus à principio operiretur, numquam tamen adhuc per charitatis incendium ad assumptionem carnis calefiebat, quousque per omnes fines Israel virgo cæteris pulchrior, & mundior, scilicet Abisac, quæ interpretatur patris incendium, Sunamitis, quæ interpretatur mortificata & beneficiata, id est virgo Maria, quæ scilicet istum Dominum patrem, & creatorem suum per charitatem incendit, & se per poenitentiam, & humilitatem mortificavit, quæ sibi divinitus fuit quæsitæ, & ad ejus obsequium ordinata. Ista n. coram eo stetit per orationem, sibi ministravit per subjectionem: ipsum fovit per devotionem, cum ipso dormivit per contemplationem, & sic eum calefecit per dilectionem, & hoc in tantum quod eum inclinavit ad beatam incarnationem. Ista igitur proprie Abisac, i. patris incendium dicta fuit, quia patrem suum Deum per amoris incendium in tantum calefecit, quod ipsum regem cœli & Dei filium in sinu suo, i. utero virginali per beatam incarnationem dormire & reclinare coegit, & absque hoc quod carnaliter cognosceretur, in seipsa Deum hominem, & hominem Deum fecit. Ideo bene dicitur Psal. 44. *Audis filia, & vide &c.* Et infra. *Concupivit rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus.* ¶ Vel applica ad quamlibet virginem, vel quamlibet animam, quæ ad Dei ministerium & servitium eligitur & ad standum coram eo in religione vel in ecclesia ordinatur, quia, ista

debet eum per devotionem fovere, & per charitatem calefacere, & ad dormiendum, & quiescendum per gratiam in sinu conscientiae debet eum per bona opera inclinare, virgo tamen integra mente & corpore semper debet manere, & castitatem perpetuam servare, & custodire. Unde Apostolus 2. Cor. II. *Respondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo.* § Adonias senior inter filios David elevabatur dicens: *Ego regnabo*, fecitque sibi currus, & equites, & confederatus est cum Joab Principe & Abiathar sacerdote, victimas immolavit, filios regis & multos de populo ad convivium vocavit, & se regem esse, & vocari absque mandato & scientia patris sui tunc temporis ordinavit. Deo tamen ordinante contrarium factum est, quia, scilicet ipso cum suis convivium celebrante, frater suus Salomon junior, qui ab ipso vocatus non fuerat, mediante intercessione matris suae Bethsabee, & Nathan Prophetae, & Sadoch sacerdotis, quos etiam contempserat Adonias, per ipsum David in regem fuit sublimatus, & super mulam regis positus, & in Sion in regem per Sadoch sacerdotem inunctus in throno David cum magno gaudio constitutus. Salomon enim matrem suam Sadoch & Nathan, & totum robur exercitus secum habuit, & ideo regnum à patre citius impetravit. Adonias verò & convivae suae audito, quod alius regnabat, fugerunt, & sic regni ambitio & convivij lætitia in tristitiam versa fuerunt. ¶ Illud potest applicari exemplariter contra ambitiosos, qui, scilicet, contra voluntatem David Dei regna, id est, praelaturas, officia & beneficia ambiunt, & ad finem quod ipsa citius obtineant, Joab & Abiathar, id est, Principes & Praelatos sibi confederant & adjungunt. Festa & convivia celebrant, & se regnum & regimen obtenturos opinantur, & credunt. De Salomone verò sapientes, & de Nathan Propheta, & de Sadoch sacerdote, & de personis sapientibus & sanctis Prophetis ad Deum colentibus non curantes, ipsos non advocant, sed repellunt. Verum sæpe fit, quod Salomon pacificus filius David junior, id est, aliqua simplex persona inter alias junior, de qua, scilicet non sperabatur, & quæ ad regnum & praelaturam non machinabatur, qui, scilicet, habet pro se matrem, id est, virginem gloriosam, robur exercitus, id est, martyres, Nathan Prophetam & Sadoch sacerdotem, id est, Prophetas & confessores. Istis mediantibus à patre David Deo suo in regem, Praelatum & superiorem eligitur, gratia Dei inungitur, & in throno seu cathedra, id est, in dignitate, officio vel beneficio collocatur. Alius verò qui omnino superabat, repellitur ita quod ejus festa & convivia in tristitiam convertuntur. Ideò bene dicitur Eccl. II. *Quod multi potentes oppressi sunt valide, & insusceptibilis portabat diadema.* Illud enim quandoque fit, quod qui minus superbit, & ambit, & minus superat, obtinet, magis verò sperans & ambiens superfedet. ¶ Vel illud allega sic, quod Adonias qui præoccupavit regnare, fuit privatus regno, Salomon verò qui expectabat, ad regnum fuit assumptus, bonos & malos significant. Quia, scilicet mali, qui nunc regnare volunt, & intendunt, cito post mortem mundi regno privantur, boni verò qui patienter expectant, ad cæli regna postea promoventur. Bene igitur dicitur Thren. I. *Quod bonum est prestolari cum silentio salutare Dei.* ¶ Vel dic, quod Salomon junior significat personas simplices & ignorantes, quia revera sæpe fit, quod licet regnum & regimen ecclesiæ seu beneficium debeat primogenito filio, scilicet Adonia, id est, personis antiquioribus & proventus, nihilominus sæpe fit, quod juvenis & inscius ad patrem & ad Praelatum superiorem mittit dominam matrem suam, id est, carnalem affectionem, vel ad literam aliquam ipsius concubinam, quæ bene Bethsabee, id est, puteus satians dicitur, pro eo quod tales Praelati oblectamentis talium satiantur, mittit etiam ad eum Prophetas & sacerdotes aliquos majores Dominos, cum quibus ante fecerat pactum suum. Sic ergo fit, quod talibus fautoribus intercedentibus mulaque carnalis amoris seipsum ferente, iste in regem, id est, Praelatum vel beneficiatum eligitur, vel iungitur. Adonias verò qui interpretatur Dominus, id est, justus & prudens subditus, cui de jure debebatur dominium, reprobatur. Unde dicitur Eccl. I. 6. *Vidi stultum in dignitate sublimis & divites sedere deorsum. Vidi servos in equis & principes ambulantes quasi servos super terram.* ¶ Vel dic quod David, id est, bonus Praelatus non debet curare de juvenili ætate, dum tamen præcedat alios in sensu maturitate, debetque in promotionibus juvenem præferre antiquis, dum tamen ipse juvenis sit Salomon, id est, sapiens, pacificus & mitis.

Capitulum secundum. Textum. Appropinquaverunt autem dies David ut moreretur.

MORALITATUM CAP. II.

David constituto Salomone in regno, cum videret diem mortis suae appropinquare, voluit facere suum testamentum, præcepitque Salomon filio suo, quod Joab quamvis sibi semper fuerit fidelissimus, cognatusque suus germanus, & pro eo quod duos Principes Israel, Abner, scilicet, & Amasan proditorie occiderat, faceret occidi, Semei qui sibi maledixerat, à facie Absolon fugienti præcepit puniri, filios vero Berzelai Galaaditarum, qui sibi cum viſualibus occurrerant in deserto, mandavit præmiari, & convivas mentis Salomonis in antea ordinari. Per David intelligitur Deus pater. Per Salomonem verò Deus filius, ab ipso rex Israel, id est, rex fidelium constitutus. Igitur isti Salomon punitionem malorum & præmiationem justorum mandavit, quia pro certo Deus pater Christo filio suo omne judicium dedit, ad puniendum malos, promovendumque bonos ordinavit. Unde dicitur Job. 5. *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio.* ¶ Vel dic, quod David bonus Praelatus, qui revera propter familiaritatem quamcumque vel consanguinitatem quam habebat cum Joab, id est, cum aliquo scelerato, non debet ipsum impunitum dimittere, quin imo cum Salomone quem regem constituit, id est, cum iudicibus suis, quos alijs præfecit, debet de punitione ipsius ordinare, dicens illud Exod. 22. *Maleficos non patieris vivere.* § Vel ista allega contra testamentum usurariorum & raptorum, qui scilicet, quædiu vivunt iustitiam facere, nec de bonis nec malis, restituendo quod debent, volunt, sed hæredibus & successoribus suis solent omnia emendare. Isti enim sunt qui imponunt onera gravia super humeros filiorum, digito autem suo nolunt ea movere. Matt. 23. Unde quidam nugatorie de usurarijs dicebat, quod in tota una parentela non poterit damnari, nisi unus, & hoc quia pater committit emendas suas filio, & ille onus testamenti suscipiens, & pro tempore vitæ suæ nihil inde faciens cum ad mortem venit, mandat etiam filio, & ille similiter filio suo, & sic deinceps. Et sic (ut dicebat) solus ultimus qui non habet, cui mandat damnabitur. Alij verò qui successores onerant, salvabuntur. ¶ Adonias Abisac Sunamitidem in uxorem appetens, ex hoc cautè ad regnum ambiens, quamquæ super hoc mater regis intercederet, & quamquæ rex petitionem matris in genere concessisset, quod petebat, tamen non consequitur, sed occasione ambitionis à Salomone occidi mandatur. ¶ Hoc allegatur quod nulla persona ita propinqua nobis sive mater fuerit, sive frater, si tamen petat à nobis vel malitiose vel simpliciter, re nobis inutile vel nocivam quin eam refutare debeamus, & dato quod prius in genere concesserimus, quin adhuc illud debeat rescindere, & quin etiam quemcumque fratrem vel amicum contra statum nostrum ambientem debeamus corrigere vel punire. Juxta illud: *In malè promissis rescinde fidem.* ¶ Volens Adonias Abisac sibi dari à rege in uxorem. Primo ad Bethsabee matrem Salomonis recurrit, ad intercedendum pro se ad proprium filium suum ipsam misit. Bene (inquit) illa, loquar pro te regi. Venit igitur Bethsabee ad Salomonem regem, ut loqueretur ei pro Adonia, & surrexit rex in occursum ejus seditque super thronum suum, positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dextram ejus. Dixitque ei rex Salomon, *Pete mater mea. Neque fas est ut avertam faciem meam.* Quæ ait, *Detur obsecro Abisac Sunamitis Adonia fratri tuo uxor.* ¶ Adonias de regno exclusus moraliter designat peccatorem, aut genus humanum, quod à paradiso fuit expulsum: Sunamitis significat divinam gratiam. Rex verò Salomon significat Christum: mater vero ejus Bethsabee significat benedictam virginem Mariam. Ista igitur est veritas, quod si Adonias, id est, peccator vult Sunamitidem, id est, divinam gratiam, uxorem & amicam à rege Christo impetrare, ante omnia ipse debet matrem regis, id est, beatam virginem per orationem & devotionem adire, & eam inter se & deum intercessitricem & intermediam ponere, & pro certo rex Christus, petitionem matris nescit denegare. ¶ Vel allega de assumptione beatæ Mariæ Virginis, quia, id est, tunc mater regis, id est, beata virgo venit ad ipsum in cælum, qui sibi assurgens statim juxta se constituit sibi thronum, & ad dexteram suam confedit, dulciterque ibi ipsam ordinavit honorifice. Ista igitur pro Adonia, id est, pro humano genere quod regnum suum, id est, paradysum amiserat, pro eo quod ante tempus regnare voluerat, continue postulat. Cui, scilicet, Rex Christus petitionem suam exaudit dulciter & confirmat. *Pete, (inquit) mater mea, nec fas est ut avertam faciem meam.* ¶ Hic habemus quod cum Joab propter homicidia quæ commiserat, Semei verò propter maledictionem quam in David intulerat,

tu erat, ex ordinatione David occidendi essent, voluit occulta Dei providentia alias causas exhibere extrinsecas, ut sub colore alio posset illos iniquos de his criminibus castigare. Joab enim contra Salomonem cum Adonia se posuit, cujus occasione metuens ad tabernaculum fugit, & cornu altaris tenens, ex mandato Salomonis occisus fuit. Semei vero à Salomone concessum fuerat, quod domum in Hierusalem sibi faceret, & quod in illa manens vivere posset, & quod quacunque die exiret Hierusalem, interiret, sed post triduum annorum cum dicta sententiam oblivioni dedisset, audito quod servi ejus fugerent ad Achis regem Geth, ad reducidos servos suos ivit, & Hierusalem exivit. Sed cum rediret ad Salomonem statim occisus est. Et sic divina providentia viam & occasionem præbuit, quod ipsum per Salomonem iuste punivit, & quod maledicendo David meruit, sibi dedit. Hoc exemplariter patet, quomodo iustitia Dei occulta, sub occasione unius peccati quandoque punit aliud, & quando dato q, aliquod crimen videbatur alicui dimisisse, deus scit loco & tempore causas alias subungere quarum occasione, & illud q, alias deliquerat, scit punire. Vnde Job. 24. *Deus in ultimum abire non patitur.*

¶ Vel dic, quod Hierusalem est religio vel ecclesia, in qua dum per fidem manemus, per gratiam vivere possumus. Si autem inde per peccatum vel Apostasiam eximus, mortis culpæ & gehennæ nos periculo subjugamus. ¶ Vel dic secundum Stephanum de Longotono contra illos, qui in Hierusalem, i. in claustris vel in ecclesiis vel beneficiis suis personaliter residere nolunt, sed in Geth, i. in mundo vagantur & incedunt, quia, sc. isti mortem culpæ & pœnæ multoties incurrunt, exemplo Gen. 34. Dinæ, quæ domum patris egrediens corrupta fuit. Gen. 27. Et de Esau, qui ad venationem exiens, benedictionem amisit. ¶ Vel dic quod Semei est discretus Prælatus, qui cum immoderato zelo servos & subditos suos à Hierusalē, i. à statu gratiæ fugitivos quandoque reducere nititur, sed dum ipse etiam de Hierusalem per immoderatum zelum & per austeritatem egreditur morte aeterna multatur, & sic sæpe fit, quod dum Semei, i. Prælatus servos fugientes, i. subditos delinquentes per nimiam austeritatem reducit, ipse, sc. quantum ad animam mortem vitiorum incurrit. Melius est ergo quod tales impuniti dimittantur, quam quod eos nimis indifere rediendo in Hierusalem exeatur, & mors perpetua incurratur. Vnde dicitur Mat. 8. *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.*

¶ Vel dic, quod ille servus suis Hierusalem fugientibus, eos in Geth sequitur, qui malorum subditorum vitam imitatur, propter quod mors perpetua reportatur. § Vel dic, quod Salomon tres personas occidit, in quo, scilicet notatur, quod bonus rex & rector sui ipsius debet in se ipso tria vitia, scilicet peccatum voluptatis, quod significatur in Adonia, qui cum Sunamitide contrahere voluit; peccatum oris, quod significatur in Semei, qui ore suo David maledixit; peccatum operis, quod designatur in Joab, qui manualiter duos innoxios fecit occidere.

G *Capitulum tertium. Textus.* Confirmatum igitur regnum in manu Salomonis.

MORALITATUM CAP. III.

Deus apparens Salomoni in excelso Gabaon, concessit sibi quod peteret quicquid vellet. Et quia non petijt divitias nec longam vitam, aut inimicorum vindictam, sed sapientiam. Ideo Dominus non solum sapientiam sibi dedit, imo etiam divitias & gloriam sibi superaddidit, & adjunxit. In quo notari potest, quod qui petit iusta & necessaria, est dignus obtinere, & recipere, non solum illa, sed etiam superabundantia. ¶ Vel dic, quod sapientia divitijs antefertur, quod patet, quia Salomon de ejus postulatione magis quam divitiarum commendatur à Domino. Vnde dicitur Prov. 3. *Preiosior est cunctis opibus &c.* ¶ Duæ mulieres meretrices venerunt ad Salomonem, petentes iudicium, pepererant ambæ in eadem domo, sed cum nocte una illarum dormiens proprium filium oppressisset, caute puerum mortuum alteri meretrici dormienti supposuit, & infantem ejus vivum cepit. Quæ tandē evigilans, & infantem mortuum clara luce intuens, suum non esse comperit, quapropter viventem puerum à Salomone sibi reddi poposcit. Salomon igitur volens probare, quæ vivi mater esset, afferri sibi gladium imperavit, & infantem vivum per medium scindi, & matrum cuilibet dari partem ordinavit, ac mandavit. Matris igitur pueri vivi super filium dividendum ac occidentem statim viscera sunt commota, & incepit à rege petere quod non occideretur, sed potius alteri matri daretur. *Obsecro* (inquit) *Domine mi rex date huic infantem vivum, & non occidatur.* Altera autem e contrario clamabat: *Nec mi-*

bi, nec tibi sit, sed dividatur. Ex his igitur cognitum est matrem pueri esse illam, quæ ipsum nolebat occidi; quapropter Salomon præcepit filium ei reddi. ¶ Ista exponunt quidam allegoricè de synagoga & gentilitate, quæ, scilicet ambæ mulieres meretrices dici potuerunt, pro eo quod ambæ idola aliquoties coluerunt, virum suum legitimum, scilicet Deum, & fidem ipsius aliquoties dimiserunt. Vnde Ezech. 23. *Fili hominū: Duæ mulieres filia matris unius fuerunt, quæ fornicatæ sunt in Aegypto.* Illæ igitur ambæ ad Salomonem, id est, ad Deum per fidem venerunt, & in una domo quæ est ecclesia, per bona opera pepererunt, sed revera de istis matribus una, scilicet synagoga filium, id est, populum suum per errorem & incredulitatem suffocat, & filium alterius, id est, populum gentilem ad Christum conversum, vel sibi attribui vel occidi proclamat, in quantum totum mundum istum vel ad fidem suam debere converti, vel alias damnari existimat, & nullam gentem propter se salvam sperat. Sed gladius Salomonis, id est, Dei sententia contrarium invenit, quæ viventem filium, id est, salvandum populum alteri, sc. gentilitati credenti & non sibi assignat. ¶ Vel dic, quod ista verba quæ hic ponuntur, possunt esse verba gentilitatis conversæ: *Ego & mulier ista habitabamus in domo,* scilicet in Hierusalem, ubi scilicet gentilitas primo credidit quam alibi, sicut patet in centurione, qui dixit, *Vere filius Dei erat iste.* Cumque peperissem, peperit & hæc, quia, scil. post credulitatem gentilitatis in centurione multi de Hierusalem crediderunt. Sed ista dormiens in lege, filium suum, credentes, suos, scilicet Jacobum & Stephanum morti tradidit, filium vero meum, scil. conversos ex gentibus per errores surari & occidere contendit. ¶ Vel dic melius quod duæ mulieres quæ ad Salomonem veniunt, sunt duæ sectæ hominum, quæ sunt Catholica & schismatica, quæ Christum credunt, & maxime prima istarum significat ecclesiam Græcam & orientalem, apud quam alia mulier, i. Latina & occidentalis ecclesia dicitur peperisse, in quantum ista mediante Christo noscitur credidisse, & fidem ab ea suscepisse. Sed pro certo ista prima mulier, i. primitiva & orientalis ecclesia, & illa quæ primo credidit Græcia, jam effecta hæretica & schismatica, filium suum, i. populum suum per errores suffocat, filium vero viventem, i. populum alterius mulieres, seu ecclesiæ occidentalis sane credentem, subtrahere, & ad errores suos convertere tentat, filiumque suum mortuum, id est, populum suum hæreticum, & damnatum, ad ubera alterius matris, i. provincias, & terras ecclesiæ catholice in quantum potest apponit, & dilatat; Salomon tamen, i. Christus, gladio suæ occultæ iustitiæ istud impedit, quia viventem populum esse filium occidentalis ecclesiæ ostendit, & Græciæ suum mortuum derelinquit. Vnde dicitur Matt. 8. *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.* ¶ Vel dic, quod ista mulier quæ mortuum filium alteri voluit attribuire, & viventem infantem sibi ascribere, synagogam vel schismaticam ecclesiam designat, quarum utraque, sc. filium, i. populum suum, qui in veritate est mortuus, dicit vivum, & in vita gratiæ constitutum, filium vero seu populum alterius, sc. ecclesiæ Catholice, qui in veritate est vivus & sanctus, dicit esse mortuum, id est, incredulum & damnatum Ezech. 13. *Interficiunt animas quæ non moriuntur, & vivificant animas quæ non vivunt.* § Vel dic, secundum Gregorium, quod mater ista quæ filium quem lactabat occidit, malum prædicatorum significat, qui, scil. subditos, quos per doctrinam lactaverat, in delitijs torpens & dormiens, per malam vitam occidit, & necat. ¶ Vel illud applica contra quosdam, qui scelera sua alijs imponunt, & aliorum bona sibi attribuunt & ascribunt, & sic filium suum mortuum alijs tradunt, & alterius filium viventem furantur & surripiunt. Dicunt enim, *filium tuum mortuum est, meus autem vivit.* ¶ Vel dic, quod illa duæ mulieres sunt mundus & religio, quia, scil. mundus filios suos per vitia suffocat, religio vero viventes & justos servat, mundus tamen ad ubera ecclesiæ, id est, ad beneficia religionis, filios suos mortuos, id est, peccatores & malas personas non cessat apponere, & ab ipsis uberibus viventes filios, i. bonas personas non cessat subtrahere, & ipsas ad se, i. ad mundana vitia pro posse attrahere. Quos quando habere non potest, solet eos Salomonis gladio, i. cunctis tribulationibus esse dignos dicere. ¶ Vel dic, quod ad Salomonem, i. ad Prælatum veniunt hodie duæ mulieres, una, sc. ecclesia bona, quæ quandoque filios & subditos suos ut communiter habet viventes & bonos. Alia est carnalis affectio seu etiam parétela, quæ ut communiter habet filios mortuos, i. ignorantes & imperfectos. Inter istas ergo magna est apud Salomonem, i. apud Prælatum altercatio, qua quælibet dicit filium suum vivere, & alterius filium mortuum esse

esse, quia qualibet allegat illos quos proponit esse meliores, & alios deteriores, sicut patet, quia parentela prælatorum illos quos sibi offert asserit sufficientes esse & dignos, illos vero quos ecclesia vel capitulum promovere nititur, asserit mortuos & ineptos. Ita ergo mala mulier, carnis sc. affectio, vel carnalis parentela Salomonis, id est, prælatus omnino ab uberibus matris alterius, id est, à bonis beneficiis Ecclesiæ viventes filios suos, id est bonas personas ipsius elongat & subtrahit, & suos malos mortuos, sc. ignorantes nepotulos, ibi ponit. Salomon tamen, id est, sapiens prælatus mediante gladio iustitiæ debet alteri mulieri, sc. ecclesiæ, filium viventem, sc. bonas personas tribuere, & ad ipsius beneficia seu ubera apponere, malæ vero mulieri, scilicet, carnali parentelæ vel affectioni, debet parvulos mortuos assignare, & eos ipsi nutriendos dimittere, vel de eis non curare, dicens, sc. quod sequitur: *Date huic infantem vivum: Hac enim est mater eius.* Juxta illud Matt. 8. *Dimittite mortuos sepelire mortuos suos.* ¶ Vel dic quod ista mulier mala est diabolus, de quo sc. potest dici illud Eccl. 25. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris.* Ita enim est quæ omnes filios suos per culpam & poenam occidit. Tren. 2. Unde dicitur: *Nunquid comedunt mulieres parvulos suos ad mensuram palma?* Filios vero viventes, id est, sanctos viros, qui sunt filij alterius matris ecclesiæ vel Christi, sibi subtrahere nititur, & eos per peccatum in filios adoptare, & uberibus mundanæ delectationis lactare conatur, suos vero mortuos peccatores, id est, filios sceleratos, ad ubera alterius matris, id est, ad dignitates, & beneficia ecclesiæ furtive, & simoniace introducit, & sic de filiis suis filios ecclesiæ facit, & de bonis filiis Dei, & ecclesiæ, filios suos, id est, peccatores facere nititur & contendit, dicens ecclesiæ illud quod scriptum est Ruth. 1. *Populus meus & tuus unum sunt.* Quos quando suos facere nequit, tunc saltem ipsos dividendos per discordiam, invidiam, & sollicitudinem procurat, & gladio Salomonis, id est, tribulationibus ipsos detruendos & affligendos proclamat. Dicit igitur: *Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur.* Ac si diceretur. Ex quo non potest mala mulier totum habere, nec ex toto ad peccatum converti, ipsum tamen potest per sollicitudinem dividere, ut quod potest, sibi profecto valeat procurare, ut patet de religiosis & clericis in temporalibus implicatis, qui quia divisi sunt, partim Dei, & partim diaboli sunt. Unde dicitur 2. Reg. 19. *Tu & Siba dividite possessiones.* ¶ Vel dic quod mulieres significant religiones mendicantes, quæ scilicet coram Deo contendunt, & alia ipsis se præferunt, & suos filios viventes, & aliorum mortuos esse dicunt. Cujus, scilicet, veritatem gladius Salomonis, id est, divina sententia in iudicio comperiet, quando singulorum meritum patefiet, &c. ¶ Vel dic quod talis altercatio videtur esse inter mundum & religionem, quia sc. religio dicit filios mundi esse mortuos, & suos solos esse vivos, ut patet de multis præsumptuosis religiosis, qui omnes alios præter suos existimant per peccatum mortuos, & defectos esse. Econtra vero mundus filios religionis perditos & mortuos temporaliter reputat, & suos solos in prosperitate vivere gloriatur, & clamat. ¶ Vel dic quod duæ mulieres sunt veritas & hypocrisis, quarum una, scilicet, hypocrisis, habet filium mortuum, id est, opera vitiosa, & tamen dicit & fingit, se habere filium vivum, id est, opera virtuosâ. Et contra de veritate & iustitia, quorum scilicet, filius vivit, id est, quorum sunt opera bona, sæpe dicitur ab ipsis, quod hic dicitur, filius tuus mortuus est, id est, quod alia habeat opera inutilia, quæ sc. nulla debeant consequi præmia. Ita igitur altercatio modo non bene deprehenditur, quia quicquid sit vivum, quid mortuum, quæ hypocrisis, quæ veritas, nunc nescitur, in fine tamen, scilicet, in iudicio, gladius divinæ sententiæ istud inveniet, quando merita, & demerita singulorum universis Deus ostendet. Unde Apostolus 1. Cor. 3. *In igne declarabitur unusquisque opus quale sit, &c.*

Capitulum quartum. Textus. Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel.

MORALITATUM CAP. IV.

Duodecim duces habuit Salomon, qui per singulos menses administrabant cibaria mensæ suæ, & habebat Salomon equorum curriculum, & equestrium, & onera portantium infinitam multitudinem, & præcedebat sapientia omnes orientales, fecitque tria millia parabolarum, & quinque millia carminum, & disputavit de natura arborum & herbarum, de naturis etiam piscium, avium & bestiarum, ut dicitur in capitulo isto. Et Salomon cum vellet ædificare domum domini, misit sibi

Hiram rex Sydoniorum cedros, & abietes de libano, præparaveruntque biblij & artifices ligna, & lapides ad ædificandum domum domini, ita quod in monte dolabantur, quadrabantur & præparabantur, & deinde in Hierusalem portabantur, sicut hic dicitur 3. Reg. 5. Et sic actum est quod dum templum in Hierusalem ædificaretur, vox securis vel mallei non est audita, & hoc quia materia antea fuerat præparata. Revera talis Salomon fuit Christus, qui, scilicet, fuit rex sapiens, & pacificus, & super omnes homines sapientia insignitus. Apostolus Coloss. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Et ecclesiast. 1. *Fons sapientiæ verbum Dei.* Iste igitur duodecim præfectos, id est, duodecim Apostolos habuit, qui sibi in fide, & opere servierunt, ut mensæ suæ, id est, fidei vel ecclesiæ cibos, id est, fideles multiplices ministrarent. Psal. 127. *Filij tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Tria etiam genera equorum, id est, bonorum subditorum habet, scilicet equos currules, id est, religiosos, qui currui, id est, regulæ sunt astricti: equestres, id est, prælatos, & clericos, qui spirituali militiæ sunt dedicandi: onera portantes, id est, sæculares, qui oneribus negotiorum mundialium sunt subiecti. Unde Abacuc. 3. *Fecisti viam equis tuis.* Hiram igitur rex gentilis gentilitatem designat, quæ scilicet cedros, & abietes, id est, altos, & sublimes philosophos ad Salomonem, id est, ad Christum, & ad fidem ipsius, de libano, id est, de mundo misit, de quibus pro magna parte domus Dei, id est, ecclesia ædificata fuit, ut patet Cant. 3. *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, &c.* Servi etiam ipsius regis Hiram, ligna & lapides, id est, sanctos viros per martyria dolaverunt, & in monte huius mundi præparaverunt, & ad Salomonem regem, id est, ad Christum in Hierusalem, id est, in paradisum cœlestem miserunt, & sic sibi ad ædificationem cœlestis templi materiam præparaverunt, & eidem obsequium præbuerunt. 1. Par. 22. Unde constituit latomos ad cadendos lapides. Et in Evangelio Joan. 16. *Erit* (inquit) *ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* In Hierusalem igitur cœlesti, ubi Christus ædificat templum suum, vox securis vel mallei non auditur, nec poena vel tribulatio sentitur, quia pro certo lapides, id est, sancti qui sunt materia huius templi prius in hoc mundo per tribulationes dolantur, & per virtutes quadrantur, & sculpuntur. Igitur quando ibi ascendunt, nequaquam amplius turbabuntur, sed in tranquillitate in Dei sanctuario collocantur. Unde Apocal. 7. *Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super eos sol, neque ullus aestus, quoniam priora transferunt.* ¶ Vel ista allega contra litigiosos clericos, qui, scilicet, dum templum ecclesiæ in præsentem ædificatur, & regitur, nulla vox murmurationis aut querelæ, dissensionis aut discordiæ debet audiri, sed omnia tranquille, & pacifice fieri, & quilibet lapis, id est, qualibet persona patienter in loco, & gradu sibi debito, collocari Esaia 10. *Non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret.* ¶ Vel dic quod securis & malleus significant ministros crudeles. Ictus vero istorum significant illatas tribulationes, voces vero talium denotant terrores, & comminationes. Quando igitur Salomon, id est, prælatus ædificat, & regit templum ecclesiæ sibi subiectæ valde debet curare quod omnia tranquille peragantur, & quod securis & malleus, id est, crudelis minister & officialis procul tollatur, & quod vox, & ictus omnis tribulationis, &urbationis, & talium ibi nullatenus audiat, ne aliqua crudelis exactio simplicibus inferatur. Unde Job. 3. *Vindicta pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.* Cap. 5. ¶ Hiram rex gentilis administravit materiam Salomoni ad templum ædificandum, Salomon vero oleum, & triticum sibi dabat, & dorum ipsius nutrebat, servi etiam Hiram cum servis Salomonis templum ædificaverunt, ligna & lapides paraverunt. ¶ Hiram est mundus. Salomon est Christus, quia vere mundus administrat Christo materiam, id est, personas, de quibus templum Ecclesiæ constituitur. Salomon vero, id est, Christus, administrat mundo cibaria, id est, triticum doctrinæ, & oleum gratiæ & misericordiæ, quibus mundus spiritualiter alimentatur, servi vero Hiram, & Salomonis, id est, servi mundi & Christi, id est, homines boni & mali passim templum ædificant ecclesiæ, in quantum cum servis Christi multi hypocritæ, & mali verbum Dei prædicant atque docent. Unde Apostol. Phil. 1. *Qui inquit, dum omni modo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntiatur.* Unde 2. Tim. 2. idem dicit, quod *in domo magna non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed etiam lignea & fictilia.*

Capitulum sextum. Textus. Factum est ergo quadragesimo,
& octogesimo anno egressionis filiorum
Israel.

MORALITATUM CAP. V.

AEdificavit Salomon domum domini de dolatis lignis & sectis lapidibus, & distinxit eam in tres distinctiones, in altum, quarum inferior domus in duo dividebatur, sc. interiori oraculo, & exteriori domo. Sic igitur factum est, quod omnes parietes templi inferioris tabulis cedrinis, pavementum vero abietinis operiebatur, & desuper tabulas laminis aureis omnia per circuitum tegebantur, nihilque erat in templo quod non auro undique tegeretur. Fecit quoque Salomon, anaglypha, id est, cælaturas & tornaturas in tabularum juncturis, ut nec quidem aliqua rima seu distinctio deprehendi posset. In medio vero tabularum sculpsit imagines prominentes, sc. Cherubin atque palmas. ¶ Sic vere quando verus Salomon Deus templum ecclesiæ facere voluit, ipsumque de lapidibus sectis & quadratis, id est, de personis sanctis, fortibus & solidis ædificavit. Templum enim illud de quadruplici materia constabat, sc. de lapidibus sectis, & tabulis cedrinis, abietinis, & laminis aureis. Sic vere ecclesiæ Christi habuit viros, sc. martyres, qui per martyria fuerunt secti, tabulas cedrinis, id est, confessores, qui per contemplationem fuerunt alti, & qui per virtutes fuerunt sculpsi, tabulas abietinas, quæ minoris sunt valoris, id est, bonos sæculares, qui in pavimento, id est, in infimis in mundo fuerunt positi, laminas aureas, id est, doctores, qui splendore sapientiæ fuerunt lucidi, in quibus, scilicet, omnibus erant virtutum imagines, picturæ, & scientiarum characteres, scripturæ, & concordia, ligamina, & junctura, quia scilicet, inter tabulas templi, & inter personas ecclesiæ anaglypha, id est, tornaturæ erant charitatis, quæ nullam rimam dissensionis aut discordiæ apparere permittebant. Unde Job 41. *Vna uni conjungitur, & nec spiraculum quidē incedit per eas.* In ipsis etiam debent sculpi inter cætera duæ speciales figuræ, scilicet palma, quæ significat victoriam, & Cherubin, quod significat scientiam, quia, scilicet, Cherubin interpretatur scientiæ plenitudo, ad denotandum, quod omnes personæ ecclesiæ & fideles, debent habere palmam, id est, vitæ perseverantiam & victoriam, discretionem, scientiam, & sapientiam. Unde Apocalyp. 7. *Amicti stolis albis, & palma in manibus eorum.* Et breviter in templo isto non debet esse aliquid quin auro charitatis & sapientiæ vestiatur, ut sic tam tectum, quam parietes, & pavementum, id est, tam superiores quam mediocres, quam etiam inferiores fide & moribus splendere videantur Apocal. 21. Ipsa civitas aurum mundum. Tres autem partes habuit istud templum, quia ecclesiæ tres speciales habuit status, prælatorum sc. conjugatorum & continentium seu ecclesiasticorum, qui etiam in duos status subdividitur, sc. in sancta sanctorum, & in sancta, id est, in ecclesiā regularem & sæcularem. Isti enim sunt tres status salvandorum, qui in Noë præfato Ezech. 14. Job conjugato, & Daniele continente significantur. Ideo bene potest dici illud Genes. 29. *Vidit puteum in agro, tresque greges ovium accubantes.* Quod autem templum in monte fuit, factum fuit ad denotandum, quod ecclesiæ Christi sursum in monte paradisi debent mentaliter manere, & manentem civitatem hic non querere, sed de futura potius cogitare, dicens illud Apostoli Phil. 3. *Nostra conversatio in cælis est.*

¶ Vel dic quod templum est anima, cujus tres partes sunt tres potentia, scilicet, ratio, memoria, & voluntas. Una vero istarum, scilicet, ratio duplex est, quia scilicet, est dare rationem superiorem & inferiorem, & intellectum speculativum, & practicum. Componi igitur debet istud templum conscientia vel nimæ ex lapidibus quadratis, id est, ex constantia stabilitate constare. Unde Isaia 54. *Sternam per ordinem lapides tuos, & tabulas ex cedrinis,* id est, ex contemplationis sublimitate, quia cedrus alta libani. Unde dicitur Ezechiel. 27. *Cedrus de libano tulerunt, ut facerent tibi malum.* Malus enim navis, altitudinem contemplationis designat, ex tabulis abietinis, id est, ex justitiæ rectitudine seu æquitate, abies enim arbor est rectissima. Unde Ezechiel. 28. *Abietes de Sanit dolaverunt in remos tuos.* Ex laminis aureis, id est, ex sapientiæ claritate. Item: Aurum opus decoris tui. Debet etiam esse in monte, id est, in paradiso per affectionem Psalm. 15. *Quis ascendet in montem Domini.* Debet habere cælaturas, & sculpturas, id est, multipliciter virtutum, & perfectionem, inter quas, scilicet, spiritualiter debet habere imaginem Cherubin, id est, scientiam, & discretionem, & imaginem palmæ, id est, perseverantiam, & consummationem. Et breviter nihil in ea debet

esse, quin totum auro tegatur per splendidam conversationem, & sic dicitur de ea illud Apostoli 1. Corinth. 3. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Qui igitur templum Dei violaverit, destruet illum Deus. In interiori oraculo facta sunt duo ostia de lignis olivarum, & sculpta erant in eis Cherubin & palmas, quæ omnia auro cooperta erant. Postes autem ostiorum quinque angulos habebant. Quia per templum ecclesiæ intelligitur, bene videtur quod per domum exteriorē quæ erat major, intelligitur status laicorum, per interiorē vero oraculum designatur status & congregatio clericorum. Ostia igitur istius oraculi, prælatos significant, per quos alij ad fidem, & ad ecclesiā, nec non ad ecclesiastica beneficia intrant. Unde dicitur Joa. 10. *Ego sum ostium. Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde* (sicut faciunt Simoniaci & intrusi) *ille fur est, & latro.* Videamus igitur qualia debeant esse ostia domus Dei, scilicet, prælati. Dico igitur quod debeant esse duo, quia debent esse combinati per charitatem, debent esse de lignis olivarum, quia oleum elemosynarum debent fundere per pietatem, habere postes cum quinque angulis, id est, virtutes, quæ faciunt quinque sensuum discretam sagacitatem, & continentiam, debent habere Cherubin, id est, scientiæ plenitudinem, debent habere palmas, id est, victoriæ & perseverantiæ longitudinem, debent habere anaglypha seu cælaturas, id est, virtutum pulchritudinem, debentque ad modum ostij esse volubiles per diligentia sollicitudinem, & per omnia debent esse cooperti spirituali auro per splendidam conversationis sanctitatem, quamvis, pro dolor, hodie multi magis conentur se cooperire auro naturali per avaritiæ turpitudinem. Unde supra ibidem dicitur, quod *nihil erat in templo quod non auro tectum erat.* Ideo de talibus ecclesiæ ostijs seu prælatis potest dici illud Ezechiel. 41. *Bina ostia erant in templo: & in ipsis ostijs cælatura erat Cherubin & sculptura palmarum.* ¶ Vel si vis, omnia ista expone de prædicatoribus, quibus mediantibus ad mores, & ad vitam intratur, & de sacerdotibus, & rectoribus, per quos laici ad sacramenta ecclesiæ admittuntur. Domus etiam exterior templi duo habebat ostia de lignis abietinis, quæ habebant postes de lignis olivarum cum quatuor angulis, quodlibet vero illorum ostiorum erat duplex, & se invicem tenens aperiebatur, ipsaque ostia auro opere quadrato ad regulam operiebantur, & palmas, & Cherubin in eis sculpebantur. Quia sicut dictum est, domus templi exterior statum laicorum designat, ideo bene possunt per ostia domus hujus sæculares principes, & judices denotari, quia revera isti debent esse duo per communem sui & aliorum diligentiam, quia, scilicet, non debent esse unus, scilicet, toti sui, per proprii lucri avaritiam, & per singularitatis parsimoniam. Debet etiam esse quilibet duplex per Dei, & per Christi charitatem binariam, & debent se invicem tenere per pacem, & amorem, & concordiam & ad se invicem converti, & applicari per mutui adjutorij convenientiam. Unde Ezechielis 41. *Ab utraque parte bina erant ostia, quæ in se invicem applicabantur.* Isti igitur debent esse de lignis abietinis, quæ sunt recta, quia in se debent habere postes olivarum, quæ significant pietatis, & misericordiæ dulcedinem, quæ quatuor debent habere angulos, id est, constantia, & stabilitatis quadraturam, & fortitudinem. Res enim quadrata non facilius volvitur, sic vere nec prudens homo facilius a verbo vel a proposito suo mutatur, nec prece nec pretio, adversitate vel prosperitate, adulatione, vel detractio, a rectitudine variatur. Et ideo tale ostium, id est, talis superior opere quadrato ad regulam dicitur formatus, ad denotandum quod ipse debet esse per constantiam quadratus, & per temperantiam regulatus. Unde Apocal. 21. *Civitas in quadro posita est.* Operiantur isti auro, id est, honestæ conversationis fulgore, sculpanitur imagine Cherubin, id est, scientiæ splendore, & decorentur pictura palmæ, id est, perseverantiæ seu victoriæ potentia, vel vigore Apoc. 7. *Palma in manibus eorum.* ¶ Vel omnia ista potes allegare de quolibet viro regulato charitate, & pro justo ad alia dilata, ut supra. ¶ Hic dicitur quod in templo erant fenestræ obliquæ, quæ exterius erant strictæ, interiorius vero latæ, propter palmæ interiorius receptum dilatabatur, & multo plus quam videretur, intus de lumine fundebatur. ¶ Sic vere dico, quod in templo ecclesiæ illi qui sunt prælati superiores, vel illi qui sunt fenestræ, per quas templum illuminatur, ut prædicatorum, doctores, & ceteri, debent exterius quo ad aspectum exteriorē esse stricti, interiorius vero quo ad aspectum bonorum spiritualium debent esse lati, & obliqui, id est, occasionaliter lux bonorum exemplo.

exemplorum suorum templum ecclesie illuminabit, & oblique, id est, inductive & circumstabiler lux suorum documentorum alios spiritualiter illustrabit Matth. 7. ¶ Vel dic quod fenestra, id est, ingressus in templum paradisi primo est arctus, deinde latus, quia arcta est via quæ ducit ad vitam, & ideo obliquus potest dici; pro eo quod cum difficultate potest intrari.

¶ Vel dic quod ingressus in templum ecclesie, vel ad ecclesiastica beneficia, strictus & difficilis est in principio. Postquam autem homo introierit, gaudiosus est & latus, & ideo obliquus dicitur, quia per multas circumvolutiones & circumstantias ibi subintratur.

¶ Vel dic de fenestra cordis, quæ debet esse stricta ad exteriora, lata vero ad interiora, quia parum & stricte debet exteriora diligere, & de ipsis accipere, late vero, & humiliter debet ad considerationem suorum interiorum se dilatare & oblique circumire, id est, per considerationes diversas debet lucem gratiæ in templum conscientie introducere, plus quam appareat, debet de isto lumine possidere. ¶ Vel dic quod fenestra illa sunt religiosi, quia, scilicet, à parte exteriorum & mundanorum se debent strictificare, à parte autem interiorum, scilicet, quantum ad illa quæ ad religionem, & Dei cultum pertinent, se debent spiritualiter dilatare Psal. 17. *Eduxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam voluit me.* ¶ Vel dic quod tales fenestra sunt malitiosi & iniusti iudices, quia pro certo isti à parte commodi exteriorum subditorum sunt stricti, quia scilicet, de illis parum curant, à parte tamen interiorum, id est, quantum ad propriam utilitatem lati sunt, quia scilicet, ad omnia devoranda per rapinam, & avaritiam se dilatant. Unde Abac. 2. *Quia dilatavit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur.* ¶ Trabes templi exceptis solis capitibus exterius non apparebant, latebant enim interius infra domum, & auro undique rectæ erant, parietes etiam tabulis cedrinis tegebantur, ita quod de lapidibus parietum nullus penitus videbatur. Trabes quæ sursum in edificio sunt suspensæ, & de pariete in parietem protensæ, significant viros contemplativos in altum, id est, in paradysum per affectionem suspensos per charitatem ad utrumque parietem, & ad Deum, & ad proximum extensos. unde dicitur Sap. 8. *Attigit à fine usque ad finem fortiter, &c.* Parietes vero significant bonos subditos vel activos, quia revera tam de istis parietibus quam trabibus, id est, de istis contemplativis vel activis, religiosi vel clericis, superioribus vel subditis, nullus debet bona sua exterius per inanem gloriam propalare, sed potius virtutes suas, sanctamque affectionem suam debet ab aliorum visibus abscondere. Unde Apoc. 16. *Beatus qui custodit pallium suum ne nudus ambulet.* Sola enim capita, id est, bona exteriora, eorum opera, & tabula cedrina quæ sunt imputribiles, id est, verba indefectibilia & honesta debent appetere, lapides vero, id est, interiores & fortiores virtutes, quæ magis sunt speciales, debent oculos hominum fugere & latere. Unde dicitur Matth. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* ¶ Cum templum habeat tria coenacula seu interstitia, sic fiebat quod per cochleam ascendeatur de inferiori ad medium, & de medio ad tertium vel ad supremum. Est autem cochlea via vel scala gradualis circumvoluta & tortuosa, quæ scilicet, vitis dicitur, quæ occulta erat in parietibus, & solum ostium videbatur. ¶ Sic vere cum templum, & ecclesia in suo universo habeat tres status, scilicet, inferiorem, quæ est vita præsens; medium qui est status animæ separata post mortem; ultimum & superiorem, qui est status hominum post resurrectionem, id est, post resumptam corporum stolam: sic est quod per cochleam purgatorii, cujus scilicet sola janua, videlicet mors per quam ibi intratur, est nobis nota. Ipsa vero via qualis est, dubitamus & ambigimus, circumvoluta est nobis penitus, & ignota, & inuncta de inferiori ad medium, id est, de statu moralitatis ad statum beatitudinis animarum ascenditur, & tandem per resurrectionem corporum de isto medio ad tertium pervenitur. Unde Hierem. 50. *De monte in colle transferunt, obliti sunt cubilis sui,* id est, mundi. ¶ Vel dic quod cum istud templum ecclesie militantis tres habeat partes, scilicet, statum incipientium, proficientium, & perfectorum, constat quod medianite cochlea virtutum, & bonorum operum, cujus, scilicet, janua est baptismus vel poenitentia, quæ cunctis patet, de uno ad alium ascendimus, & de inceptioe ad perfectionis cumulum pervenimus Pl. 83. *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum.* ¶ Vel dic quod cum ecclesia habeat tres partes, scilicet, illos qui hic sunt in miseria, & illos qui

sunt in purgatorii angustia, & illos qui sunt superius in celestibus latitia, sic est, quod per cochleam perfectionis, ubi, scilicet, sunt multe revolutiones, multi gradus, multe virtutes, quæ tamen ab oculis aliorum debent esse absconditæ & ignotæ, de isto infimo ad medium, de mundo ad purgatorium, de purgatorio ad paradysum debet quilibet pervenire Psal. 83. *Ibunt de virtute ad virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* ¶ Vel dic quod cochlea significat Dei providentiam, quæ revera multis circumvolutionibus nobis est ambigua, & aspectibus humanæ notitiæ multum incognita & ignota. Unde Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus.* Solum enim ostium illius cochleæ, id est, solum quædam exteriores causæ, vel occasiones divinorum iudiciorum nobis apparent. Quæ sint autem interiores viæ vel causæ, vel quot, & quantis circumstantiis illud agatur de templo ecclesie militantis, quantum ad interstitia seu gradus promotionum, sive agatur de templo conscientie, quantum ad gradus virtutum & perfectionum, sive agatur de templo celestis patriæ, quantum ad gradus salvationum, istud est verum quod sola cochlea, id est, sola divina providentia & gratia est via per quam ascenditur. Et quaritur quomodo de uno statu ad alium, & de imo ad supremum venit, quia scil. nullus est qui temporaliter sive spiritualiter possit ascendere, nisi in quantum occulta Dei providentia decreverit viam dare. Unde dicitur Joh. 14. *Ego sum via, veritas & vita,* cap. 7. ¶ In templo facta sunt tria tabulata seu deambulatoria circumquaque, & in quolibet facta sunt luriculæ, id est, appodiatricia, in quibus possent inniti inferius respicientes, sicque erat secundum Bedam, quod inferius medio, & supremo erat latius, supremum vero ceteris erat strictius & brevius. ¶ Sic vere cum in ecclesia sint plures perfectionis gradus, utpote inferior, in quo significatur mundus. Medius, in quo designatur status ecclesie. Et superior, in quo designatur status religiosorum. Istud debet esse, quod quanto status est superior, tanto debet esse strictior & arctior, quanto homo vult ad superiorem perfectionis statum ascendere, tanto debet arctiorem vitam ducere, & tenere. Quod etiam ad illos qui ad gradus honoris ascendunt, referri potest, quia pro certo quanto altiore gradum in ecclesia obtinent, tanto per strictius deambulatorium, id est, per arctiorem poenitentiae viam deambulare debent, ut sic in mundo qui inferior est, sit vita latior, in ecclesia strictior, in religione vero, & in prælatura arctior. In quocunque deambulatorio seu statu debent esse luriculæ, id est, appodamenta spei & fiduciæ, quibus homo innitatur, ne per peccatum & desperationem corruere compellatur. Sed pro certo videtur quod templum modernum in contrarium versum est, quia, sc. inferiora sunt strictiora quam media, & media quam superiora, laici plus quam clerici, clerici plus quam religiosi vel prælati. Quinimo quanto in ecclesia ascenditur altius, tanto ibi vivitur lautius & latius. Unde istud est hodie templum illud quod vidit Eze. 41. Itaq; in superioribus latius erat templum. ¶ Vel dic quod de illo templo Ezechiel potest dici, quod templum ecclesie strictum sit in hac vita per tribulationes, sursum vero in patria latum erit per consolationes. ¶ Malleus & securis non sunt audita in templo cum edificaretur, &c. Unde supra Pavimentum & parietes de triplici constabant materia, scilicet, de lapidibus, tabulis ligneis, & auro. Sic vere iusti ex tribus constare debent, scil. ex lapide id est, ex fidei soliditate, ex tabulis, i.e. ex spei sublimitate, ex auro, i.e. ex charitatis pretiositate, Apostolus 1. Cor. 13. *Nunc autem manet tria hæc, fides, spes, & charitas: major enim horum est charitas.* ¶ Templum in longitudine duas partes habebat, sc. priorem & communiorem, quæ erat ad orientem, posteriorem & secretiorem, quæ erat ad occidentem. Per partem enim orientalem in primam domum egrediebatur, & deinde in sanctuarium, id est, in domum occidentalem, ubi erat arca, altare, Cherubin, & ubi propitiatorium accendebatur, & una domus ab alia per quandam ligneum parietem dividebatur. ¶ Sic vere dum ecclesia habebat duas partes, scilicet militantem & triumphantem, illud est verum quod in oriente, id est, pro tempore huius vitæ est prima domus, scilicet, ecclesia militans, tandem vero in occidente, id est, in tempore, post mortem succedit pretiosum sanctuarium paradisi, scilicet, ecclesia triumphans. Ideo de illis duabus materiis potest intelligi illud Psal. 41. *In die mandavit dominus misericordiam suam, & nocte canticum ejus.* Ac si dicat: In die præsentis vitæ debet acquiri misericordia & gratia in ecclesia militante. In nocte vero vel in occidente mortis perci-

percipietur canticum & gloria in ecclesia triumphante. ¶ Fecit Salomon in oraculo duo Cherubin de lignis olivarum, quæ habebant decem cubitos in altitudine, & decem in latitudine. Quælibet enim ala cujuslibet quinque cubitos habebat, & sic alarum extensio decem cubitorum erat. Posuit igitur Cherubin in medio oraculi, ita quod quilibet Cherubin unam alam usque ad parietem oraculi protendebat. Alia vero ala alter alterum contingebat. Opus autem unum in duobus Cherubin, ita quod quilibet in omnibus alteri similis erat, & unusquisque faciem suam ad domum alterius vertebat. ¶ Ista possunt applicari ad viros scientificos ac profectos à Salomone, id est, à Deo, & oraculo Christi constitutos, & maxime ad ecclesiasticos, & prælatos. Cherebin enim interpretatur plenitudo scientiæ. Dico igitur quod isti debent duo esse per mutuam charitatē, de lignis olivarum, per dulcissimam pietatem, alter alteri similis, per morū conformitatem, & per abdicatam omnem caremonicam singularitatem, debet alter alterum attingere, per concordiam, & unitatem. Parietes, id est, socios, & vicinos debent contingere, per amicitiam, & liberalitatem, & vultum suum id est, considerationem, & curam suam debent ad exteriorē domum, id est, ad populum vertere per boni regiminis executionē, seu orationem, seu prædicationem. Auro vero debent esse cooperti, per bonam & fulgentem conversationem, & sic habebunt in latitudine decem cubitos, id est, decem præceptorum complementum & perfectionem. In altitudine vero æternæ sublimitatis finaliter habebunt decem cubitos, id est, denarium retributionis supernæ, & ita isti Cherub. dicetur illud Ezechiel 28. *Plenus sapientia & perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti.* Sequitur. *Aurū opus decoris tui, Cherub. extensus, & protegēs posui te in monte sancto dei.* ¶ Vel dic quod duæ alæ viri perfecti, maxime boni & scientifici prælati, sunt vitia contemplativa & activa. Alæ quæ contingit parietem, id est, Deum, est contemplatio, quæ scilicet, quinque habet cubitos, quia scilicet, contemplatio seu consideratio consistit in quinque scilicet, in meditatione sui, mundi, judicii, inferni & paradisi. Sui, quam vilis in ingressu, quam miseri in progressu, quam flebilis in egressu. Item quam impugnatus à dæmonibus, quam laceffitus tentationibus, quam allectus delectationibus, dejectus tribulationibus, quam implicatus criminibus, depauperatus virtutibus, irretitus malis consuetudinibus. Mundi etiam, scil. quam fallax, quam vanus, quam instabilis, quam infanus. Judicii, quam terribilis. Inferni, quam tristabilis. Paradisi, quam consolabilis, &c. Dic de quolibet circumstantias, ut sic de istis quinque cubitis, scilicet, quinque pennis illius alæ posset dici illud Exod. 38. *Facies altare holocausti quinque cubitorum.* Holocaustum quasi totum incensum, significat contemplationem seu contemplativam vitam, in qua, scilicet, homo totum se ipsum offert. Alæ autem quæ Cherubin contingit aliud Cherubin socium suum, significat vitam activam, quæ scilicet, alius alterum perficit, & quæ alter cum altero iusto vivit, & quæ homo proximum suum spiritualiter, & temporaliter diligit atque tangit, & ista quinque habet cubitos seu pennas. Prima est docere. Secunda est corrigere. Tertia nutrire. Quarta consolari. Quinta supportare. Alæ igitur activæ vitæ seu etiam superni amoris cum istis pennis ad proximum debet volare, & ipsum quintupliciter tangere & juvare. Unde benedicatur Joan. 6. *Est puer hic qui habet quinque panes hordeaceos.* ¶ Vel dic quod duplex alæ est duplex charitas, Dei scilicet, & proximi, quia scilicet, alæ quæ diligimus Deum, habet quinque pennas, in quantum, scilicet, Deus à nobis diligitur propter quinque, scilicet, propter vulnera quinque, quæ propter nos tulit. ¶ Vel propter quinque beneficia quæ nobis contulit, quæ sunt creatio, redemptio, à peccato conversio, culpæ remissio, gloriæ concessio. Alæ vero charitatis supernæ habet alia quinque, quæ superius sunt dicta, &c. Et sic vide de Cherubin Exod. 25. ubi multa dixi. ¶ Hic ponit Comestor quod lathomi quendam lapidem, quem habebant, multoties voluerāt ponere in diversis locis templi, sed virtute divina sic fiebat, quod lapis ille in nullo loco poterat adaptari, quia contingebat illum lapidem majorem & minorem, vel incompositiorem inveniri, quapropter ad partem fuerat rejectus, & ab ædificatoribus reprobatus. In fine tamen cum murus, & paries templi perficeretur, & in superiori angulo deficiente lapis unus, tentaverunt magistri, si forte ille lapis qui toties fuerat reprobatus, ibidem aliquammodo conveniret. Quod utique cum grandi omnium admiratione contingit, quia, scilicet, ille lapis convenientissime fuit situs, ac si factus fuisset ex certo proposito, in

illo superiori angulo positus & adaptus, ¶ Illud exponitur de Christo tam historice quam prophetice. Historice enim Christus exponit hoc de se ipso impletum fuisse, ubi dixit Judæis, se esse lapidem reprobatum, & tamen in angulo constitutum, quia pro certo isti, qui tunc erant artifices templi, synagoga, scilicet pharisæi, & principes Judæorum, quando viderunt istum lapidem vivum, scilicet, Christum Deum & hominem, ipsum statim repudiaverunt, & ad nullum bonum opus utilem judicaverunt, sed ipsum, & fidem ejus penitus reprobaverunt, & tamen ille contra spem omnium, nutu Dei factus est lapis angularis, consummator templi ecclesiæ Dei, duos parietes in unum angulum id est, duos populos in unam fidem colligans, & ipsum templum ecclesiæ cui præsidet ornans, perficiens, & consummans. Crediderunt enim Judæi, quod quando Christum repudiaverunt & occiderunt, quod de ipso amplius mentio non fieret, & quod nomen ejus eo mortuo deperiret, & tamen in capite ecclesiæ ipse positus, & totius religionis, & gratiæ caput factus est. Unde dicitur Psalm. 117. *A domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, &c.* ¶ Vel dic mystice quod artifices seu ædificatores templi, ecclesiæ vel patriæ, significant prælatos, principes, judices, & magistros, quia revera sæpe fit, quod quando aliquis lapis alicubi est locandus, utpote quando vacat aliquod beneficium vel officium, ad manus eorum venit, aliquis lapis, id est, aliqua persona bona quæ eis præsentatur, vel de qua fit ejus mentio specialis, pro certo locum pro ipso nunquam reperire poterunt, ipsosque nunquam congruos vel utiles pro aliquo beneficio reputabant, sed potius postponunt, & reprobant, & alios minus idoneos promovebunt, & in ædificatione ecclesiæ collocabunt, quamvis illud ex malitia faciant, deus tamen occulte illud vult, & permittit fieri, quia ordinat talem sic rejectum ad melius tempus reservari, juxta illud Job. 12. *Deridetur iusti simplicitas*, lampas contempta apud cogitationes divitum parata ad tempus statutum. Quid ergo? Proculdubio sæpe fit, quod tandem contra spem omnium solo nutu divinæ providentiæ locus illius lapidis sic rejecti advenit, & quod in angulo superiori, id est, officio vel beneficio excellentiori, ab ædificatoribus, id est, electoribus & promotoribus, pro lapide angulari, id est, pro prælato constituitur, & tunc magna admiratione omnium ad statum arduum promovetur, & quia ab omnibus contemptus & rejectus fuerat, super omnes sublimatur Psalm. 112. *Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus.* Fatui igitur sunt qui bonas personas nituntur rejicere & contemnere, quia nesciunt quid de ipsius Deus decrevit ordinare. Et sæpe fit quod ille qui amplius calcatur & reprobatur, magister reprobantium sæpe efficitur, & super eos Dominus exaltatur. Unde dicitur Ecclesiast. 11. *Oculus Dei respexit pauperem, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus, & mirati sunt multi, & honorificaverunt Deum.*

¶ Vel si vis dic quod aliqui lapides, id est, aliqui homines sunt ita protervi in principio, quod ad nullum bonum sunt utiles, nec ad aliquod officium vel beneficium sunt habiles, quinimo necesse est quod ab artificibus, id est, à prælatis reprobentur, & pro nihilo inter alios computentur, qui tamen quandoque nutu Dei taliter convertuntur, quod finaliter in templo religionis vel ecclesiæ in angularem lapidem, id est, in prælatum vel dominum promoventur, vel saltem quod persona bona & solennis efficitur, ita quod lapis angularis apud alios reputetur. Allega ut supra.

Capitulum septimum. Textus. Domum autem suam ædificavit Solomon tredecim annis.

MORALITATUM CAP. III.

FECIT Salomon porticum ante faciem templi super columnas areas constitutum, inter quas duæ erant columnæ ceteræ ceteris eminentiores, quæ in altitudine viginti octo cubitis protendebantur, & inferius basibus æreis sustentabantur. Habebant desuper area epistylia, à quibus per gyrum dependebant ducenta mala granata, super epistylia vero area capitella quinque cubitorum collocabantur, quæ undique lilijs æreis coronabantur. Latera autem columnarum, & epistyliorum retibus & catenulis æreis undique dependentibus ad ornatum cingebantur, & linea duodecim cubitorum columna quælibet ambiebatur, & altera columna alteri similis in omnibus habebatur,

tur. Una autem earum Jachim, id est, infirmitas, altera vera C Booz, id est, robur appellabatur, & inter duas istas in porticum seu in atrium intrabatur. In quolibet autem capitello columna septem versus scripturarum in circuitu sculpti erant, quæ columnæ cacumen ornabant.

¶ Templum significat ecclesiam triumphantem. Porticus vero qui ante est, significat ecclesiam militantem. Cum enim in isto porticu fuerint multæ columnæ, id est, multæ bonæ personæ ad sustentandum ecclesiam constitutæ, inter ceteras fuerunt duo principales, Petrus, scilicet, & Paulus, vel Simon, & Judas, vel quicumque duo sancti, de quibus insimul prædicetur vel solennizetur. Vel etiam generaliter, quicumque boni prælati, & perfecti, qui, scilicet, duo fuerunt per binariam charitatem invicem similes per morum communem conformitatem, qui scilicet, bases, & fundamenta sanctæ, & solidæ fidei, hastile spei, epistylum charitatis, & capitellum quinque cubitorum, id est, discretam custodiam quinque sensuum habuerunt, septem versus scripturarum, id est, virtutes, vel septem dona spiritus sancti, in capite columnæ, id est, mente iustorum fuerunt, quibus præ ceteris claruerunt. In istis etiam fuerunt malagranata, quæ sub duro cortice grana continent, & liquorum, id est, virtutum & gratiarum ubertatem. Lilia, id est, castitatis munditia, & puritas. Retia seu catenula, id est, bona amicitia, & concordia confederata colligatio. Linea tota ambiens, est divinæ legis meditatio, quæ etiam duodecim habebat cubitos, in quantum in ipsa refulgebat duodecim articulorum vera credulitas & agnitio. Et sic isti bene dicuntur Jachim & Booz, id est, infirmitas, & robur, in quantum ad tollendum mala sunt infirmi, ad faciendum bona robusti, & sic ad sustinendum Ecclesiam, columnæ, id est, viri stabiles sunt inventi. Omnia ista ex ære dicuntur facta, pro eo quod in omnibus moribus & actibus eorum sonus divinæ laudis & gratiarum actionis, confessionis, & prædicationis fuit inventus, & ad eruditionem fraternam in omnem terram probatus. Ideo breviter cuilibet tali columnæ potest dici illud Hierem. 1. *Ecce dedi te in columnam ferream, & in murum æreum, & præliabuntur adversus te, & prævalere non poterunt.* Si vis dilata melius, quia transeo.

¶ Circa templum plura facta sunt domicilia seu atria, scilicet atrium interius undique circa templum, in quo erat altare æreum, & in quo sacrificabatur, & in quo psallebant cantores, & ad populum loquebantur. Cujus scilicet, formula quadrangula templum ex omni latere ambiebat, & ipsum atrium murus circumquaque cingebat, qui tres ordines lapidum diversorum colorum, & tres in altitudine cubitos continebant, qui columnas ædificij per circuitum sustentabant. Pavimentum autem hujus atrij marmoribus erat structum, & diversis imaginibus picturatum. Illud igitur atrium populus non intrabat, sed per quatuordecim gradus ascendens, sacrificia sua ad ostium atrij sacerdotibus offerebant, sicut per omnia dicit liber Regum, & paral. & exposuit Comestor. Extra illud atrium, sed circa templum undique descendendo per declivum collis tria alia erant, talia videlicet, atrium mundorum hominum exterius, quod multo majus erat atrio interiori, postea atrium mulierum, postea vero in parte inferioris montis atrium omnium immundorum, in quo, scilicet, immundi tam homines quam mulieres, & gentiles adorabant, & tamen omnes illi qui erant in omnibus atrijs, licet muros haberent altissimos, templum quod erat in montis cacumine videre poterant, & etiam illos qui ministrabant in interiori atrio. ¶ Si volumus ista exponere mystice, possumus dicere quod templum significat ecclesiam triumphantem, atria vero quæ sunt extra templum paradisi in declivo hujus vallis miseriæ, designant ecclesiam militantem per spem & devotionem, ipsum templum paradisi circumstantem, & in tria atria, scilicet, interius, & exterius, & inferius id est, in statum clericorum, bonorum secularium seu activorum carnalium etiam, & malorum generaliter subdistinctum. Status enim clericorum significatur per atrium exterius, quod erat ministrorum. Status bonorum activorum significatur per atrium exterius quod erat mundorum. Status enim omnium malorum significatur per atrium inferius, quod erat immundorum. Igitur dico quod atrium interius, id est, status ecclesiasticus continet altare, id est, cultum religionis Christianæ ubi adoratur, continet ad literam ministros, à quibus sacrificium Eucharistiæ quotidie immolatur, continet doctores, à quibus populus eruditur. Debet ergo atrium religionis vel ecclesiæ per quatuor virtutes cardinales quadratum, & muro regularis observantiæ esse circumseptum, ubi, scilicet, tres ordines lapidum, id est, tria religionis

vota, vel tres theologicæ virtutes, vel tres poenitentia partes, vel sanctæ trinitatis fides reluceant, & super quem murum columinæ atrij, id est, bonæ personæ ecclesiæ stare, & perseverare debeant. Pavimentum autem istius atrij inferiores ecclesiasticos significat, quia pro certo debent per constantiam esse marmorei, & ad resistendum vitij fortes, nec non ad labores poenitentia tolerandos, stabiles atque firmi, & imaginibus & picturis virtutum & conversationis honestæ undique venustati. Illud ergo atrium, id est, statum ecclesiasticum nullus nisi esset de genere Levitarum, id est, nullus nisi esset bonus & sanctus debet intrare, sed sufficere debet populo laicorum, quod per quatuordecim gradus, id est, per septem virtutes, & per septem Spiritus sancti dona possint ad perfectionem ascendere, & sacrificia, & oblationes suas sacerdotibus, & Ecclesiasticis offerre, & per eos domino ministrare. Igitur de isto atrio dicitur illud Psal. 133. *Qui stat in domo domini, in atrijs domus Dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta.* ¶ Vel dic moraliter quod atrium interius significat cor, quod, scilicet, debet esse per quatuor virtutes cardinales quadratum, tribus ordinibus lapidum, id est, tribus virtutibus theologicis circumcinctum, columnis, id est, virtutibus roboratum, pavimento marmoreo, id est, humilitate stabili, & firma stratum, & imaginibus, id est, honestis exemplis pictum, & circa templum paradisi per devotionem & desiderium constitutum. In ipso enim debet esse altare, id est, oratio, ministri, id est, subjectio, cantores, id est, gratiarum actio, doctores, id est, discretio, sacrificium, id est, contritio, quia sacrificium Deo spiritus contribulatus est, Psal. 50. in eo nullus de populo debet intrare, id est, quod ab eo debeat excludi omnium malorum cogitationum contentio, & sic dicitur atrium sacerdotum, quia sacerdotes & viri ecclesiastici debent habere talia atria, id est, talia corda & conscientias. Unde dicitur 1. Paral. 7. *Sanctificavit Salomon medium atrij ante templum.* ¶ Atrium exterius erat quadam maxima basilica seu domus in circuitu templi, in qua viri mundi ad orandum conveniebant, in cujus aliqua parte nummularij sedebant, & in alia parte animalia volatilia pro sacrificijs vendebantur. Erant etiam juxta illud atrium circa porticum Gazophylacia, id est, domus, in quibus sacrificanda reponerantur, circa latera erant pastoforia, id est, domus in qua sacrificantes de sacrificiorum partibus coram domino comedebant, erant etiam ibi cathedra, in quibus sedebant doctores, sicut in gymnasio, suædæ, in quibus sedebant auditores, sicut in consistorio, exedra in quibus sedebant accessores seu iudices, ut in locutorio seu iudicio. ¶ Si vis tu dic, quod illud atrium statum bonorum laicorum designat, in quibus sunt nummularij & mercatores animalium, id est, iusta, & licita negotiationes, pastoforia, id est, hospitales refectioes, gazophylacia, id est, sacrificiorum bonorum repositiones, cathedra, id est, studia, doctrina, lectiones, suædæ, id est, auditorum obedientia & subjectio, exedra, id est, iudicia, consilia, & bonæ civiles ordinationes, &c. transeo. ¶ Atrium mulierum secundum Comestorem, erat sub atrio virorum, scilicet, in declivi montis, quod ab occidente clausum erat, quod etiam ab aquilone, & meridie, & oriente tres portas habebat, per quas intrabatur, & muro alto undique cingebatur, & ibi mulieres munda, & non aliæ, adorare, & ingredi permittebantur. ¶ Sic vere circa templum sanctæ ecclesiæ sunt atria mulierum, id est, status religionis & collegia sanctorum monialium fœminarum. Talia enim atria, debent esse in declivi & descensu, per humilitatem & subjectionem, debent circumire templum, scilicet, paradisi per affectionem & devotionem, debent habere murum altum, id est, regularem observantiam & professionem, debent habere tres portas, id est, trium votorum januas, per quas intrare habent ad perfectionem & salvationem. Clausa debent esse in occidente, id est, à parte mundanorum bonorum per terrenorum contemptum, & abdicationem. A parte vero austri, id est, à parte bonorum spiritualium, debent esse aperta per bonorum affectionem, & à parte aquilonis, id est, à parte infernalium tormentorum, per timorem, & meditationem, & à parte orientis, id est, à parte spiritualium gaudiorum per amorem, & contemplationem. Munda igitur mulieres, scilicet, castæ, & virgines, debent in tali atrio, id est, in tali religione esse. Aliæ vero immundæ & indignæ ibidem ingredi non debent. Thren. 4. *Recedite polluti, clamaverunt eis, recedite, abite, nolite tangere.* ¶ Vel allega hic, quod atrium fœminarum erat sub atrio virorum ad denotandum quod mulieres debent esse subjectæ viris, Apostolus Coloss. 3. *Mulieres subjectæ sint viris sicut.*

suū. Et illud: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Gen. 5. Inter atria templi erat unum, quod erat atrium immundorum, in quo scilicet immundi tam viri quam mulieres, quam etiam gentiles conveniebant, & ibi dominum adorabant. ¶ Sic vere ante templum ecclesiæ videmus quædam atria pro immundis, id est, sectis Christianorum, schismaticorum, peccatorum, & hæreticorum, qui omnes se dicunt de corpore ecclesiæ esse, & ibi nituntur secundum sectam suam dominum adorare. Per quod atrium status peccatorum, qui sunt in Ecclesia, possunt intelligi, qui sunt abominabiles & immundi. Unde Apocal. 11. *Atrium autem quod est foris templum, eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, & civitatem sanctam calcabunt, &c.* quia scilicet illi inter fideles qui magis calcant (quando possunt) ecclesiam, sunt isti qui sunt in illo atrio, schismatici Christiani vel domestici, impij vel tyranni. De altari holocausti quod fecit Salomon in interiori atrio, ac de candelabris ac mensa, & multis alijs similibus transeo, quia supra Exodi fuit dictum. Ejusdem enim formæ erant illa sicut & ista, excepto quod ista fuerunt majoris quantitatis quam illa.

¶ Sed adverte hic, quod in atrio interiori fecit Salomon mare seu lavatorium æneum, fusile, quod scilicet decem cubitos habebat in latitudine, quinque in profunditate seu altitudine, tres vero digitos in spissitudine. Erat autem in parte inferiori strictum, à parte vero superiori latius. Unde superius circa labium quod erat in latum diffusum, quod & erat ad modum calicis seu repandi lilij factum, resticula triginta cubitorum ipsum cingebant, in fundo vero resticula decem cubitorum sufficiebant. Superius igitur circa labium seu limbum erant duo historicarum scripturarum ordines, sub ipsa vero erat basis ærea, quæ duodecim æreos seu fusiles habebat boves, boves enim duodecim ænei & fusiles mare portabant, quorum tres ad orientem, tres ad occidentem, tres ad meridiem, tres ad aquilonem, & sic per quatuor mundi partes vultus suos convertebant, posteriora vero intus sub mare mittebant, facies vero eorum per quatuor ternaria exterius apparebant. In illo igitur mari ministri altaris pedes & manus lavabant, & sic puri & mundi domino sacrificium offerebant.

¶ Ista multipliciter possunt exponi, & primo quædam moraliter placet exponere. Nam quia superius per atrium interior cor seu conscientiam intellexi, ideo per illud mare seu lavatorium quod erat in atrio, volo pœnitentiam seu cordis amarum compunctionem, vel lachrymarum lavatorium designare. Necessesse est enim quod cor bonum lavatorium habeat ut sacerdos noster, scilicet, affectus per lachrymas purificatus & lotus, ad altare dignus immolaturus accedat Psal. 25. *Lavabo inter innocentes manus meas, &c.* Dico igitur quod illud mare, id est, amara & lachrymola contritio, debet habere decem cubitos in latitudine, in quantum debet dolere de decem legis mandatis non adimpletis. Item quinque cubitos in altitudine, in quantum debet tristari de quinque sensibus non discrete custoditis. Item tres digitos in spissitudine, in quantum debet plorare de tribus virtutibus theologicis, non habitis vel obtentis. Item labium seu limbus ejus superior, debet esse ad modum calicis vel lilij, in quantum debet dolere de calice, id est, divina passione non recordata, de lilio, id est, de castitatis munditia non reservata, & ibi etiam debent esse sculptæ imagines historicæ, in quantum & ipse debet dolere de vita, & historia sanctorum nullatenus imitata. Et sic debet esse in una parte strictum, & in alia latum, in quantum de sterilitate parsimonix, & de lata rapacitate avaritiæ plus debito frequentata. Duodecim etiam boves trinitates divisas debet habere, in quantum debet lugere de fide sanctæ trinitatis, quam debito modo non habuit, & de fide duodecim articulorum perfecte non credita vel retenta cum resticula triginta cubitorum, & decem ipsum cingere debent, in quantum tristari debet de fructu tricesimo, & de denario perditis, id est, de æterna mercede pro peccatis amissa. Si igitur lavatorium nostrum lachrymosæ compunctionis omnes istas compunctiones habeat, & bene potest ibi homo, & pedes, & manus lavare, id est, affectus, & opera mundificare, & sic potest digna sacrificia sua seu Eucharistiam, vel bona opera immolare. Bene igitur dicitur Joan. 9. *Vade lavare in natatorio Siloe.* Et 4. reg. 5. *Vade lavare septies in Iordane, & recipies sanitatem.*

¶ Vel dic si vis, quod lavatorium illud est pœnitentia, quæ homines mundificat, quæ scilicet dicitur mare, quia est amara per contritionem, & dicitur esse fusilis, quia funditur, & dissolvi-

tur per compunctionem: dicitur ænea, quia sonat, & clamat per confessionem. Dicitur decem cubitorum, quia decem mandata facit adimplere per satisfactionem. ¶ Item ista habet in profundis quinque cubitos, quia ista reparat quinque sensus spirituales, scilicet, visum discretionis, auditum subjectionis, tactum compassionis, gustum devotionis, odoratum considerationis, tres digitos habet in spissum, in quantum, scilicet, ista delet tres culpas principales, scilicet, peccatum cordis, oris & operis. Dic sicut supra ex toto, quod illud de quo contritio dicitur dolere, pœnitentia facit in illo ditare, & hoc recuperare & habere, 2. Par. 4. Porro in mari sacerdotes lavabantur, & tamen hodie videtur posse dici illud quod de Chaldaeis, id est, de vitijs dicitur Hierem. quod *mare æneum, quod erat in domo domini, confregerunt.*

¶ Vel dic quod mare est vir perfectus, per pœnitentiam amarus, per prædicationem æneus, & sonorus, aquis scientiarum plenus, observantia decem mandatorum, continentia quinque sensuum, efficacia trium virtutum, vel trium religionis votorum mensuratus, historijs bonorum exemplorum pictus, decimo, & tricesimo retiaculo, id est, denario æternæ retributionis, & fructus tricesimo, & spe triplicis dotis animæ fretus, & duodecim bobus, id est, duodecim apostolis, & eorum vitæ, fidei & doctrinæ per imitationem immixtus. Si quis autem talis fuerit, mare seu lavatorium dici poterit, quia ad lavandum, seu purificandum alios documentis, & exemplis merito dignus erit, ut sic de viris justis exponatur illud Ezechiel. 1. *Aspectus totius & opus earum quasi visio maris.* ¶ Vel dic quod mare significat sacram scripturam, quæ in atrio Ecclesiæ ad ostensionem criminum ponitur, ut ibi sacerdos, id est, viri ecclesiastici à suis maculis expientur. Est igitur illud mare fusile, quia à Deo fuit fustum, id est, in igne Spiritus sancti conflatum per inspirationem. Æreum quod est durum metallum & forte, quia æternam, fortem, veram, & immutabilem habet durationem. Decem cubitorum in latitudine, propter decem mandatorum quæ continent institutionem, Quinque cubitorum in profundo propter quinque sensuum exhibitionem. Duorum ordinum historiam, id est, duorum testamentorum narrationem. Tres digitos in spissum, in quantum continet trinitatis fidem. Triginta cubitos habet in superiorem, & decem in inferiorem ambitum, in quantum æternæ gloriæ, quæ consistit in denario perfectionis, & in ternario visionis, fruitionis, & tentionis continent repromissionem. Labium habet ad formam calicis, in quantum ista potat, & inebriat in se studentes per divinam eruditionem. Et est illud labium ad modum repandi lilij, quia habet puram & castam locutionem, Psal. 11. *Eloquia domini, eloquia casta.* Strictum est inferius, latum superius, in quantum hic inferius pro tempore hujus vitæ strictam habet, & obscuram expositionem. Sursum vero in patria claram habebit suorum secretorum cogitationem. Duodecim boves per ternaria copulatos sub se continet, in quantum duodecim Patriarchas vel duodecim Apostolos sub se habet, qui per quatuor mundi partes portaverunt trinitatis fidem & devotionem. Boves enim, id est, Apostoli, & viri Apostolici per ternarium copulari dicuntur, in quantum in fide trinitatis conveniunt, quam per quatuor mundi partes prædicare noscuntur. Isti autem partim latent, & partim apparent, quia, scilicet viri sancti partim per virtutum suarum occultationem latitant, & partim per bonorum exteriorum, & documentorum ostensionem se monstrant, & sic sub mari sacra scripturæ studendo, & eam implendo continue perseverant, & ipsam pro viribus sustinent atque portant Psalm. 76. *In mari vita tua, &c.* ¶ Vel etiam isti quo ad faciem, id est, quo ad exteriora opera nobis apparent, sed quo ad futura & posteriora præmia, à nobis absconduntur, & latent. Psal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tua Domine, &c.* Isti autem bene boves ærei dicuntur, quia sicut fortissimi boves terram coluerunt, & tandem per Martyrium immolati fuerunt, & ad modum aris sonum prædicationis emisérunt, quia sicut in Psal. 18. dicitur: *in omnem terram exivit sonus eorum, &c.*

¶ Vel si vis dic quod isti boves ærei, qui sonum habebant, & non sensum, sed carnales prædicatores, qui sub mari sacra scripturæ perambulant, & eam se portare gloriantes, sonum bonorum virorum prædicando emittunt, sensum tamen devotionis non habent. Unde Ezechiel. 17. *Nervi & carnes astringerunt, & extensa est super eos cutis, & spiritum non habebant.* Isti enim sunt qui posteriora sua celant, & facies ostendunt, & posteriora, id est, carnalia sua opera membris posterioribus dependentia pro viribus

viribus celant, & contegunt, faciem verò suam, id est, exteriorem conversationis pulchritudinem, scilicet, quam habent, libenter manifestant, & se etiam pro ternario colligant in quantum sub triplici voto, vel sub fide trinitatis, vel in tribus virtutibus theologicis se vivere dissimulant, & fingunt. Ut communiter enim, sive hypocritæ, sive usurarii, sive proditores, vel falsi amici faciem non dorsum nituntur ostendere in quantum exteriorum applausum (qui per faciem innuitur) conantur aliis ostendere. Immunda verò posteriora sua, id est, malam intentionem, & turpium operum suorum vilitatem, à visibus aliorum semper vellent latere, similes illis sepulchris dealbatis, quæ (sicut dicitur) Matth. 23. *apparent hominibus speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum.* Et sicut isti boves ab invicem averfi erant, ita quod dorsa sibi invicem, non facies convertebant. Sic & tales mali homines non solent per dilectionem, se respicere, sed facies cordis ab invicem divertere, dorsum verò oblivionis, despectus, & odij alter ad alterum applicare, in quantum, scilicet, alter solet alterum fugere, & odire. Unde Hierem. 18. *Verterunt dorsum & non faciem.*

D Vel dic quod mare istud significat baptismum, quod dicitur esse rotundum, quia quemadmodum orbis in eo debet abluui. Fusile, quia divina grãtia ibidem solet infundi. Æreum, quia per sonum prædicationis debet virtus ipsius undique circumfundi. Liliatum etiam labium, quia per istud solent animæ ad modum lilij dealbari. Calicis etiam habet formam, id est, in quantum virtus passionis Christi, quæ calix est ab eodem dicta, solet in eo monstrari. Iste ergo decem cubitos in latum, quinque in altum, tres digitos in spissum dicitur habere, in quantum quicquid contra decem mandata committitur, vel per abusum quinque sensuum delinquitur, quicquid per tria principalia vitia, scilicet superbiam, avaritiam, luxuriam incurritur, totum in Baptismi lavatorio deportatur. Funiculo verò vel reticulo triginta cubitorum superius, & decem inferius cingebatur, in quantum in baptismo spes æternæ retributionis, & denarii promittitur. Denarius enim numerus ter ductus triginta constituit, quia pro certo denarius perfectæ, & æternæ retributionis qui datur in vinea Domini laborantibus, in tribus, scilicet, in fructu, visione, & tentatione consistit. Duodecim etiam boves, id est, quatuor ternaria divisim isti mari subsunt, in quantum duodecim articuli in fide sanctæ Trinitatis per quatuor mundi plagas diffusi baptismali grãtia annexi sunt, & in quantum baptizati per universa mundi climata fidem sanctæ Trinitatis credunt. In isto igitur mari sacerdotes lavabantur, quia pro certo omnes qui Baptismo purificantur, sacerdotes, id est, sacri duces efficiuntur, sicut bene patet, ubi Petrus loquens fidelibus dicebat 1. Pet. 2. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.* Istud est enim mare, in quo omnes maculæ vitiorum stringuntur, & in quo omnia peccata submerguntur, & oblivioni traduntur. Psalm. 55. *Submersi Pharaonem, & exercitum ejus in mari rubro.*

Fecit Salomon tres luteræ seu urnas æreas, rotundas, & fusiles, quarum orificia erant stricta. Venter verò, & fundum aliquantum magis latum, eratque latitudo interior unius cubiti, & dimidij, altitudo verò quatuor cubitorum, habebat autem quilibet luter basem æream sibi deputatam, miro artificio fabricatam, erant autem isti luteræ in atrio sacerdotum ante portam positi, quinque à dextris, & quinque à sinistris depositi, & ad intengendos, & lavandos pedes, intestinaque lavanda, & sacrificanda erant specialiter deputati.

E Sic verè dico, quod in atrio Ecclesiæ militantis ad finem, ut hostiæ immolandæ, id est, pœnitentes seipsos Domino in altari pœnitentiæ sacrificantes haberent, ubi à suis sordibus seu criminibus lavarentur, necesse fuit ibidem luteræ, id est, sacerdotes seu confessores constituere, & ipsos in publico à dextris, & à sinistris, id est, divitibus, & pauperibus assignare, ut sic quicumque eis indigeret, quod possit eos pro libito reperire, & culpam suam confitendo abstergere vel lavare. Unde dicitur Zachar. 13. *Erat fons patens Domui David, & habitatoribus Hierusalem, in ablutionem peccatoris, & mēstruata.* Et pro certo ille debet habere ventrem latum, & os strictum. Venter enim illius est voluntas, vel affectus, quia, scilicet, affectio sua debet esse lata per charitatem, & largitatem. Os tamen ipsius debet esse strictum per abstinentiæ parcitatem, & per secreti absconsionem, & loquendi raritatem & maturitatem. Illud enim summe confesorem decet, & etiam quemlibet virum perfectum, os parvum, & strictum ha-

Petr. Berchorij super Biblia.

bere, & verba pauca, & matura dicere, & secretum scire, abscondere, & celare. Unde Eccles. 28. *Ori tuo facito ostia, & se-ras auribus tuis.* Tales igitur luteræ, id est, sacerdotes, & confessores, debent esse decem, in quantum sub decalogo mandatorum debent vivere. Unde dicitur Luc. 17. *Ecce decem mundati sunt.* Debent esse quinque hinc, & quinque inde, in quantum discretionem quinque sensuum ad dexteram, & sinistram in prosperis, & adversis debent habere, & quatuor cubitos in profundo, in quantum quatuor cardinales virtutes debent interius possidere, unum verò cubitum latitudinis in summo, in quantum unum Deum debent credere, latitudini tamen isti medius cubitus adjungitur, in quantum fidei de divinitate, fidem etiam de humanitate debent superaddere, & sic super basem locandi sunt, in quantum per fidei, & spei firmitatem super Christum debent tanquam super solidum firmamentum insistere, & sedere. Unde Apostolus 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter illud, quod positum est, quod est Jesus Christus.*

¶ Bases æræ super quibus ponebantur luteræ, mirabilis fuisse schematis describuntur.

¶ Sicut enim hic scribitur, & Comestor exponendo declarat, bases istæ ex quatuor tabulis ad invicem adunatis constabant, quæ quatuor in latum faciebant, tres verò cubitos in altum se elevabant, & sic formam quadratam possidebant basis hujus. Harum verò tabularum anguli eminentes, quatuor columnas quadratas constituebant, quæ columnæ in summitate sui quosdam humeros habebant, quæ similitudinem manus hominis, & pedis aquilæ prætendebant, super quos collocatæ erant tabulæ transversales, in quibus luteræ infigebant. In parte verò inferiori, & in quatuor angulis basis, quatuor totæ fusiles inferebantur, quæ axes, canthos, radios, & modulos habebant, & undique proprias sculpturas habentes, sibi invicem in omnibus assimilabantur. Igitur quælibet basis proprias sculpturas habebat, quia in columnis figuras avium, hominum & arborum, in lateribus verò tabularum formas boum, leonum, coronarum, seu etiam plectarum, & Cherubin continebat. Isti tamen leones, & boves sunt sculpti, ad lora seu cathedras, ac si essent ligati ad tabulas, & ad colla habebant, quæ inferius dependebant. Istæ bases possunt diversos status Ecclesiæ, id est, diversarum perfectionum ordines significare, quæ sc. plures luteræ plenas aquæ, i. lavacrum scientiarum, gratiarum, & lacrymarum sustinent, quibus hostiæ, i. sæculares se balneant, atque mundant. Dico igitur, quod quælibet talis basis, i. quælibet religio vel quilibet Ecclesiæ status debet habere quatuor cubitos in longum, id est, observantiam quatuor Evangeliorum, quatuor cubitos in latum, id est, continentiam quatuor virtutum Cardinalium tres cubitos in altum, id est, possessionem trium virtutum Theologicarum. Igitur talis basis constabat ex quatuor rotis, ex quatuor tabulis, ex quatuor columnis, & ex superiori tabula transversali cum suis quatuor angulis, & multiplicibus figuris, imaginibus, & sculpturis. Columnæ igitur illæ significant in Ecclesia prælatos, & superiores, tabulæ designant collaterales, & mediocres. Rotæ verò quæ inferius sunt, denotant subditos, & inferiores. Columnæ igitur, id est, prælati debent esse quadrati per constantiam, elevati per vitæ eminentiam, humeros debent habere, id est, fortitudinem, & patientiam, quæ sc. continuant manus hominis, id est, activam bonorum operum efficaciam. Pedes aquilæ, id est, contemplativam scientiam. Manus enim operationem denotat, quæ pertinet ad activam vitam. Pes verò aquilæ quæ clarissime videt, sapientiam designat, quæ pertinet ad contemplativam vitam, quæ duo scilicet debent esse in prælato. Istæ etiam columnæ, id est, prælati, debent habere sculpturas virtutum, & morum, quia pro certo in eis debent inveniri subventio, & nutritio. Figuræ avium, id est, superiorum elevatum desiderium, & affectio. Figura hominis, id est, rationis, & scientia dijudicans discretos. Istæ enim sunt sex sculpturæ, id est, sex virtutes, quæ columnas nostras, id est, prælatos summè decent, sc. patientia, fortitudo, bona operatio, contemplatio, eleemosynarum largitio, cœlestium affectio, & discretio, quæ videlicet manus hominis, pedes aquilæ, arbores, aves, homines significant, quæ etiam quatuor debent esse, in quantum in quadruplicitate virtutum Cardinalium manere debent, & sic de talibus columnis poterit dici illud Hierem. 1. *Dedi te in columnam ferream, &c.* Et illud Exod. 36. *Fecit columnas de lignis Serim.*

L

¶ Vel

Vel dic, quod basis ista potest significare virum perfectum, qui (ut supra dictum est) debet constare ex multis, scilicet ex quatuor columnis, ex quatuor tabulis, ex quatuor rotis, & ex quatuor humerulis, ex multiplicibus imaginibus, & sculpturis, ex multiplicibus dimensionibus, & mensuris. Habeat igitur quatuor columnas, id est, quatuor virtutes cardinales, quæ scilicet in edificio morum sunt primæ, & principales columnæ, scilicet iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam. Unde Exod. 36. *Columnas habebit quatuor cum basibus toridem.*

H Item habebant quatuor rotas, id est, quatuor bonas affectiones, gaudium de bono, dolorem de malo, spem de præmio, timorem de supplicio Ezech. 1. *Apparuit rota una super terram habens quatuor facies.* Isti enim sicut in axa cordis debent volvere, & discurrere, modulos tamen, id est, modum, & temperantiam, radios, id est, claritatem, & prudentiam, canthos qui curvi sunt, id est, humilitatem, & reverentiam, debent habere, ut sic gaudiū à dissolutione, timorē à desperatione, dolorē ab impatientia, & murmuratione, spem à præsumptione possint defendere, & servare Ezech. 10. *Ecce quatuor rota juxta Cherubin.* Itē habent quatuor tabulas, id est, quatuor charitatis latitudines, scilicet amorem Dei, amorem sui, amorē amici, & dilectionem inimici. Unde supra eodem. *Fecit Salomon quatuor deambulatoria inter columnas cedrinæ.* Sequitur. *Tabulatis cedrinis vestivit totam cameram.* Item habebant quatuor rotas, id est, quatuor humeros ad similitudinem manus hominis, & pedis. Aquilæ, id est, quadruplicis gratiæ soliditates, scilicet gratiam præminentem, gratiam adjuvantem, gratiam perficientem, & gratiā consummantem. Istæ enim quatuor gratiæ dicuntur humeri, quia portant onera. Manus, quia faciunt opera. Pedes aquilæ, quia rapiunt æterna munera, & ideo de ista quadruplici gratia operativa potest exponi illud Ezech. 1. *Quatuor manus sub pennis eorum in quatuor partibus.* Item habebant imagines, & sculpturas, & sic pro certo dico, quod debent habere leonem, id est, severitatem asperam punientem, bovem, id est, maturitatem dulciter corrigentem, Cherubin, qui scilicet, habeat alas, id est, contemplationem sublimiter volitantem, coronam, id est, perseverantiam, præmium, & victoriam reportantem, formam hominis, id est, discretionem, & sapientiam, formam arboris, id est, vigorē honestatis, & bonam apparentiam, formam avis, quæ scilicet non cogitat de crastino, id est, terrenorum contemptum, & displicentiam, lora dependentia, id est, charitatis vinculum, & colligantiam. Unde de talib. virtutum sculpturis potest dici illud, *Sculptura subtus labium, ambebat illud* 1. Reg. 7. Duos ordines sculpturarum historiarum, ut de viris Ecclesiasticis dicat scriptura illud Esaiæ 53. *Ponam in Jaspide propugnacula tua, & omnes lapides tuos in lapides sculptos.*

¶ De mensuris vero quatuor, & trium cubitorum, dic ut supra.

§ Vel si vis dic, quod in basi Ecclesiæ tam leones, quam boves, id est, tam prælati, quam subditi, loris disciplinæ debent ligari, & eisdem subjacere, & humiliter se subjugare. Unde Eccl. *Jugum & lorum curvant collum durum.*

A ¶ Sicut hic in principio hujus cap. dicitur, Salomon ante omnia ædificavit domum Domini septem annis & octavo anno complevit, postea ad ædificandum domum sibi, domum uxori, domum saltus quasi communitati se convertit, & domum suam annis tredecim consummavit. Minore igitur tempore ædificata est domus Domini, & antequam aliæ domus sæculares quamvis difficilioris, & sumptuosioris fabricæ in omnibus extitisset. Et hoc (ut dicit Comestor) quia in ædificatione domus Domini tam rex quam populus fervebat, & in ædificatione aliarum remissius laborabat. § Ista possunt exemplariter allegari, quod illa quæ pertinent ad Deum, & Dei cultum, sunt omnino faciendæ, quamvis sint difficiliora, quam nostra negotia Hier. 48. *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.* Alia litera habet, negligenter. Rex enim Salomon, id est, quicumque discrete, & pacifice seipsum regens, prius & ante omnia debet ædificare in seipso domum Deo, per gratias, & virtutes. Postea vero sibi, & uxori, & populo potest licite providere, & de utilitate tam sui, quam aliorum attentius cogitare. Christus enim valde est festinus, vult enim quod sibi antequam nobis serviamus, & quod honorem ipsius spirituales nostris temporalibus commodis præferamus. Unde ipse videtur esse illa vox, *Fac mihi primum subcinericios panes, tibi autem, & filio tuo facies* postea, quia pro certo prosperius nostra facimus, quando de illis primò quæ ad Deum pertinent cogitamus. Unde Matth. 6.

Primum querite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. ¶ Salomon ædificavit quatuor domos, scilicet, domum Deo, domum filiæ Pharaonis, domum sibi, & domum saltus. ¶ Sic verè homo in se debet moraliter ædificare per devotionem, & jugem memoriam domum Deo, ipsum per gratiam hospitando, domum reginæ, id est, beatæ virgini, ipsam per devotionem in mente habendo, domum sibi ipsi, de salute propria cogitando, domum saltus, id est, pœnitentiam per eam de mundo ad patrem saltando.

¶ Vel dic, quod quilibet debet in Hierusalem, id est, in mente sua quatuor domos ædificare, & ea sibi per magnam memoriam complanare, scilicet, domum Dei, paradisum, domum saltus seu præcipitij, id est, infernum, domum reginæ, scilicet, animæ, id est, corpus proprium, domum suam, id est, mundum. Habe igitur in mente, & considera quanta sit domus paradisi felicitas. Unde Baruch. 3. *O Israel quam magna est domus Dei!* Quanta est domus inferni periculositas. Ista est enim domus saltus in qua qui præcipitantur, rumpunt sibi collum, unde Job. 30. *Scio quod morti trades me, ubi constituta est domus omnis viventis.* Quanta est domus animæ, id est, proprii corporis fragilitas, dicitur Job. 4. *Qui habitant domus luteas, & terrenum habent fundamentum.* Quanta sit domus suæ, scilicet mundi vanitas, & rimosa debilitas, dicitur Matth. 7. *Descendit pluvia, & venerunt venti, & ruerunt super domum illam.*

Capitulum nonum. Textus. Factum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic dicitur quod Salomon populum, qui remansit de Chanaanais, quos filij Israel subjugare nequierant, subjugavit, & tributarios fecit, de filiis verò Israel neminem servire coegit, sed eos bellatores, & duces, & ministros suos fecit. ¶ Sic verè noster Salomon Christus, non vult quod aliquis filius Israel, id est, aliquis Christianus fidelis servitute peccati prematur, sed potius quod in nobilibus officiis, scilicet in virtutum, & bonorum exercitijs eidem famuletur, gentiles verò id est, malos, & peccatores sibi tributarios, & servos efficit, in quantum Dei providentia ipsos ad serviendum, & proficiendum bonis compellit, & in quantum eorum malitijs ad salutem fidelium utitur, & ipsorum nequitijs ad bonum electorum ordinat, & disponit Hierem. 25. Et inde est quod Dominus, Nabuchodonosor pessimum servum suum vocat, pro eo quod ipse contra servos pestilentes eo tanquam pro baculo usus fuit, unde dicitur 2. Reg. 8. *Facta est Syria serviens David, &c.* Unde & Dominus dicit Ezech. 29. *Nabuchodonosor servitute servivit mihi adversus Tyrum.*

¶ Vel dic, quod filij Israel sunt viri Ecclesiastici, qui pro certo non debent servire, nec opera servilia facere, nec se in servilibus mundi officijs occupare, sed duces aliorum, scilicet, per scientiam, & eruditionem, & bellatores contra vitia, & ministri quantum ad spiritualia obsequia debent esse. Servitium verò hujusmodi debent Chanaanais, id est, sæcularibus dimittere qui regi Salomoni Christo debent in hujusmodi officijs, negotijs, & litigijs deservire, unde bene dicit Apostol. 1. Corinth. 2. *Prelio magno empti estis, nolite fieri hominum servi.* Idem bene dicit idem Apostol. 1. Cor. 6. *Sæcularia judicia si habueritis, contempnibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Cujus tamen contrarium faciunt hodie filij nostri Israel, id est, clerici religiosi, & prælati, qui scilicet, servire principibus, & officiis, & negotijs sæcularibus gloriantur, & libertatem spirituales qua servire Deo deberent, dedignantur; qui tamen deberent attendere illud Act. 6. *Non est æquum nos dimittere verbum Dei, & ministrare mensis.* Hic dicitur, quod rex Salomon fecit classem in Afiongaber, qui est portus maris rubri, & adjunctis servis Hyram regis Tyri viris utiq; nauticis, & gnaris maris cum servis suis, milit eos in Ophir, quæ est insula maris Indici, ut inde afferrent sibi aurum. Qui scilicet, primo anno quadraginta viginti auri talenta, sicut hic dicitur capitulo sequenti, semper illic de termino in terminum deferentes redibant, & Salomoni aurum, & argentum, dentes elephantorum, pavones, & simias deferabant. Magnificatusque est rex Salomon divitiis, & sapientia super omnes reges terræ, & universa terra desiderabat videre faciem Salomonis; & audire sapientiam ejus, & singuli deferabant ei munera, vasa scilicet argentea, & aurea, vestes & arma bellorum, equos, & mulos, sicut hic dicitur 2. Paral. 9.

In diebus ejus tantum fuit argenti in Hierusalem, sicut & lapidum, & cedrorum, sicut etiam sycomorum. Ita quod argentum in Hierusalem tunc temporis nullius valoris reputabatur, cum auri summa copia haberetur. ¶ Ista possunt exponi allegoricè de Christo. Constat enim quod Salomon, id est, Christus classem seu navium multitudinem, id est, diversorum statuum Ecclesiæ turbam in mari pœnitentiæ statuit, & ibi cum servis suis, id est, cum sanctis, & Catholicis viris servos Hyram regis gentilis, id est, servos mundi, videlicet philosophos viros, & nauticos, & maris, id est, naturæ rerum fluxibilis sapientes, & gnaros, qualis fuit Dionysius; adjunxit, in quantum ipsos ad fidem convertens suis fidelibus sociavit. Isti igitur per mare pœnitentiæ navigantes de Ophir, id est, de mundo ad ipsum Salomonem, id est, Christum multas divitias spirituales ad ipsum detulerunt, & ipsum, & civitatem Hierusalem, id est, Ecclesiam tam militantem, quam triumphantem multipliciter bonis personis, virtutibus, & scientiis ditaverunt. Constat enim, quod isti nautæ tam Hyram quam alii adjuncti attulerunt ad Christum aurum, id est, sapientiam, & argentum, id est, eloquentiam, dentes elephantorum, hoc est ebur, id est, castimoniam, pavones, & aves pictas, id est, honestam apparentiam, simias, bestias summe agiles, id est, laborum, & operum diligentiam. ¶ Vel alio modo isti nautæ attulerunt Christo, in quantum, & eos ad fidem converterunt, aurum, id est, philosophos, & sapientes, argentum, id est, poetas, & eloquentes, dentes elephantorum, id est, crudeles tyrannos, & principes omnia devorantes, pavones curiosos, & in pennis, id est, in exteriori pulchritudine seu prosperitate gloriantes, simias, id est, hypocritas, hoc est, hominum rationabilium, & sanctarum personarum non rem sed effigiem, id est, similitudinem prætendentes. Sic igitur Salomon noster fuit in Ecclesia ditatus, & super omnes reges, id est, super omnes Deos magnificatus Ps. 96. *Nimis exaltatus est super omnes Deos.* Sibi enim quotidie offeruntur munera, id est, boni religiosi, qui voluntariè Deo donantur. Vestes, id est, viri misericordes, qui alios fovere, & calefacere dignoscuntur, arma bellica, id est, viri scientifici, qui corpus Ecclesiæ maculis hæreticorum protegere comprobantur, equi id est, boni obedientes, qui supernæ disciplinæ subjiciuntur, & muli, id est, boni rustici, & laici, qui omnibus laboribus sæcularibus exponuntur, vasa etiam argentea, & aurea, id est, viri qui sapientiam, & eloquentiam profitentur. Talibus igitur muneribus Christus ditatur, & in Hierusalem, id est, Ecclesia spiritualiter fœcundatur, & sic verificatum est illud Ps. 71. *Reges Tharsis & insula munera offerent, &c.*

E ¶ Vel dic, quando Salomon, id est, sapiens prælatus regnat in Hierusalem, id est, in Ecclesia, tunc verè ab hominibus honoratur, & diligitur, & à regibus & nautis, id est, à majoribus, & minoribus donis, & divitiis fœcundatur. Unde Job. 41. *Sternet sibi aurum quasi lutum.*

¶ Vel dic, quod quamdiu Salomon, id est, Christus, in Hierusalem, id est, in regione, vel Ecclesia per devotionem regnavit, & in Ecclesia primitiva, tanta copia auri, id est, bonorum spiritualium ibi fuit, quod argentum ardens gentem, id est, divitiarum mundanarum nihil ibidem reputabantur, & à viris Ecclesiasticis pro nihilo habebantur. Quapropter tunc reges terræ, & nautæ, id est, principes, & populares ipsi Christo, & civitati suæ Hierusalem, id est, Ecclesiæ undique munera offerebant, redditus, & proventus dabant, & sic Ecclesiam divitiis cumulabant eo, scilicet, quod ipsas non amare, nec reputare divitias tunc videbantur. Nunc vero è contrario, quia apud nos argentum divitiarum diligitur, ideo à regibus, & à nautis, id est, ab ipsis sæcularibus non solum nihil nobis offertur, imò etiam quod prædecessores sui nobis dederunt, per eos surripitur. Ecclesia enim divitiis quando ipsas non diligebat, solebat abundare, nunc autem cum ipsas appetit, ad sufficientiam non potest de eis invenire. Unde Eccl. 11. *Si secutus fueris, non apprehendes, &c.* ¶ Vel dic quod Salomon cum esset ditissimus, omnes offerebant sibi. Sic verè hodie illis qui plus habet ut communiter magis datur. Ideo dicitur Matth. 23. *Habenti dabitur, & abundabit &c.*

Capitulum decimum. Textus. Sed & regina Saba audita fama Salomonis.

MORALITATUM CAP. VIII.

F Hic dicitur quod cum Salomon esset sapientissimus, universa terra desiderabat videre faciem ejus, & audire sapientiam ejus. Unde & regina Saba venit in nomine Domini audita fama ipsius, tentare eum in ænigmatibus suis. Intravitque Hierusalem cum comitatu multo, & cum infinito auro & lapidi-

Petr. Berchorij super Biblia.

bus preciosis, aromatibus & camelis. Et instructa à rege super omnibus quæ petivit, videns sapientiam ejus, cibos mensæ suæ, habitacula sermonum, ordinem ministrantium, vestesque eorum, & pincernas domumque quam ædificaverat, & holocausta quæ offerebat, non habebat ultra spiritum præ stupore, quapropter admirando dixit ad regem: *Verus est sermo quem audiui. Non credebam narrantibus mihi. Ipsa veni, & vidi. Majora sunt opera tua, quam rumor, quem audiui. Beati sunt servi tui, qui stant coram te, & audiunt sapientiam tuam.* Deditque Salomoni aurum, & aromata, & lapides pretiosos.

¶ Illud exponunt doctores de Ecclesia de gentilitate collecta: quia & regina Saba, quæ gentilis erat, id est, ipsa gentilitas, ubi per fidem venit ad Salomonem Christum, cum comitatu plurimo, & multitudine converforum, & fidei secreta cognovit, quam plurimum mirata est de sapientia ejus, id est, de verbo incarnato, quod est sapientia Dei patris, vel de sapientia, & scientia sacræ scripturæ, & doctorum Ecclesiæ sagacitate præclara mirata est: & de cibis mensæ suæ, id est, de sacramento Eucharistiæ, de vestibus servorum, id est, de honestate virtualis apparentiæ, de habitaculis servorum, id est, de diversis statibus Ecclesiarum, de ordine ministrorum, id est, de diversis Ecclesiasticorum gradibus, de pincernis qui vina scientiarum propinant, id est, de Ecclesiæ doctoribus, de domo ædificata, id est, fidelium congregatione, de sacrificiis oblatiis, id est, de bonorum operum executione. Hoc enim videns, & considerans hæc gentilitas, id est, populos de gentilitate conversos, obupuit, & statim in Dei laudem exultando prorupit. Non credebam, inquit, narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi, quia ad literam gentiles non possunt credere bonas virtutes, & perfectiones, quæ sunt apud Christi fideles, donec veniant, credant, & videant universa, & tunc pro certo Christo dicunt: *Beati servi tui qui stant coram te.* Tunc etiam ista regina, & gentilitas, per fidem, à Salomone Christo edocta, aurum philosophiæ ei obtulit, & lapides pretiosos diversarum virtutum sibi contulit, & aromata sanctitatis, & bonæ famæ in Hierusalem, id est, in Ecclesia militante protulit, & diffudit, sive etiã ab ipso vice reciproca dona, & munera gratiæ, & gloriæ reportavit. Unde dicitur Luc. 6. *Date, & dabitur vobis.*

¶ Vel dic, quod ista regina est anima, quæ à vitijs purgata, ad Salomonem Christum in Hierusalem cœlestem cum comitatu multo, scilicet angelorum, nec non cum auro, & lapidibus preciosis diversarum virtutum finaliter ingreditur, & regis Christi sapientiam, ac ministrorum, id est, sanctorum, & angelorum ordinem, ciborum mensæ, id est, æternæ refectiōis plenitudinem, & dulcedinem vestium, id est, corporum glorificationem, pulchritudinem domus, id est, cœli magnitudinem, sacrificiorum, id est, Dei laudum multitudinem non immerito admiratur, se non potuisse credere, quod oculos videret, asserit, & servos Dei, qui & faciem ejus vident, & coram ipso per immortalitatem stant, & manent, beatos, & gloriosos prædicat, & fatetur. *Beati, inquit servi tui, id est, sancti qui stant coram te, & vident faciem tuam, & audiunt sapientiam tuam,* qui sic dicitur Ps. 143. *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius Dominus Deus, &c.*

¶ Fecit Salomon rex thronum de ebore, & vestivit ipsum auro fulvo nimis, & fecit sublimitatem throni rotundam à parte posteriori, & duas manus hinc inde tenentes sedile, & duo leones juxta singulas manus stabant, sex quoque gradibus ascēdebant ad thronum, & duodecim leunculi super gradus, & sex hinc, & sex inde sedebant. ¶ Per istum thronum potest intelligi beata virgo, quam sola, non pacificus Dei filius ædificavit, & in ea personaliter habitavit, & sedit. Unde Ezech. 1. *Super similitudinem throni similitudo hominis desuper.* Ista n. dicitur esse de ebore quod significat castitatis candorem, operta fuit auro, quod significat sanctitatis splendorem, unū sedile in se habuit, quod significat humilitatis decorem, quia & humilitas fuit proprium sedile, quo mediante Dei filius sedit in virgine, Ps. Deus sedet super sedem sanctam suam. Habuit igitur istas duas manus & timorem, & amorem, quæ sedile humilitatis tenuerunt, habuit duos leones, scilicet, Joseph, & Joannem, qui istum thronum custodierunt, habuit duodecim leunculos, id est, duodecim apostolos, qui sibi obsequendo subservierunt, habuit sex gradus, id est, sex pietatis opera, quæ ipsam in altum perfectionis sanctitudinem elevaverunt. In posteriori verò parte, & post hanc vitam, rotunditatem, id est, coronam æternæ gloriæ, quam sibi angeli præparaverunt, accepit. 1. Cor. 9. Unde fecit rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo. ¶ Vel dic, quod iste thronus

significat celsitudinē Ecclesiasticæ dignitatis, vel sublimitatem cujuslibet juridicæ potestatis, in quo s. Salomon rex, id est, prælatus, princeps, vel iudex habet sedem, & iustitiam facere, & tenere Ps. 9. *Sedisti super thronum qui iudicas æquitatem.* Igitur dico, quod in throno multa debent concurrere, sc. ebur mundum, & candidum, hoc est, munda intentio, vel innocentia. Aurum, hoc est, clara discretio, vel sapientia. Sedile, id est, mentis tranquillitas, & temperantia. Manus hæ sunt porrecta largitas, & munificentia. Leones hi sunt fortis severitas, & iustitia. Sed gradus hi sunt sex operum pietatis, benignitatis, atque clementiæ. Duodecim leunculi hi sunt bonorum officialium, consiliariorum societas, & concomitantia. Posterior verò rotunditas hæc est, finalis, brevis, & rotunda expeditionis celeritas, & festinantia. Omnia ista debent in throno prælaturæ, seu potestatis iudiciariæ concurrere, & ille qui in throno sedet, debet his omnibus præpollere, & sic de tali iudice, vel prælato dicit Dominus illud Ps. 88. *Thronus ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Et si vis dic, quod manus istius dicantur esse duæ, quia s. munificentia prælati ad duo se extendit, scil. ad indulgendum, & ad tribuendum. Leones autem isti dicuntur duo, quia iustitia prælati in duobus consistit, scil. in absolvendo, & condemnando. Duodecim leunculi esse feruntur, quia scil. officiales, & advocati, qui ante thronum, id est, in curia dominorum in diversis officiis sedent, debent duodecim articulos credere, & doctrinam duodecim Apostolorum tenere, duodecim fructus spiritus portare, & coronam duodecim stellarum promereri, & expectare, quia scilicet, de eis debet dici illud Apoc. 14. *Sine macula sunt ante thronum Dei.* § Vel si vis, dic quod duo leones magni sunt duo accessores, leunculi verò iudices inferiores. Vel si vis, dic in malo, quod thronus curiæ, & status prælatorum, iudicum, & principum modernorum, est hodie deauratus per divitiarum cumulationem, quia scilicet, hodie non quæritur nisi aurum. Est etiam ibi sedile, ubi sedet Salomon manibus sustentatum per multiplicem adulatorum obsecutionem. Est à duobus leonibus associatum, per crudelem consiliariorum, atque accessorum ambitionem. Ibi sunt diversi gradus, & ostia multa intermedia, per quæ transire oportet, qui faciunt aditus difficultatem, & hoc quia ibi sedent leunculi, id est, officiales ballivi, qui avaritiam diligunt, & rapacitatem. ¶ Vel etiam diversi gradus sunt diversa inferiora officia hujus curiæ, in quibus scilicet, leunculi sedent, id est, crudeles iudices, qui omnimodam sectantur iniquitatem Ps. 103. *Catuli leonum rugientes ut rapiant, & querant à Deo escam.* Quia breviter circa thronos, & curias dominorum, tria genera personarum in diversis gradibus, & officiis habitare noscuntur, scilicet, manus, leones, & leunculi, id est, adultores filium sustentantes, magni consilarii cuncta leonice devorantes, inferiores, & majores ballivi, & leunculi, quicquid possunt crudeliter rapientes, ut sic de tali iudice in tali throno sedente, ut de tali malo prælato in prælationis culmine præsidente exponatur illud Ezech. 19. *Mater tua leona cubat inter leones, in medio leunculorum nutrit catulos suos.* Unde etiam talis prælatus sic associatus potest dicere illud Dan. 14. *Qui sedebat in medio leonum,* id est, in medio crudelium servitorum, iudex enim, vel prælatus deberet dici pater iste, cum mater hodie sit leona, &c.

¶ Vel dic, quod thronus, in quo sedet rex noster Christus, est Ecclesia, quæ debet habere ebur, s. viros castitate nitentes, aurum, id est, viros sanctitate fulgentes, sedile, id est, viros æquitate pollentes, manus, & viros bonis operibus abundantes, leones, id est, viros virtute, & gratia præminentes, & gradus, id est, status suos custodientes, & Ecclesiam defendentes. Unde dicitur 3. Reg. 7. *Sculpsit inter coronas, & plectas, leones, boves, & Cherubin.*

¶ Vel dic, quod thronus iste significat æternæ gloriæ sedem, & dignitatem, ad quam s. per gradus sex operum misericordiæ ascenditur, & in quo in auro æternæ scientiæ, & ebore munditiæ sedetur, & cum leonibus, & leunculis, id est, cū sanctis majoribus, & minoribus habitat. § Vel dic, quod ad thronum prælaturæ non cito quis provehendus est, sed per gradus diversorum officiorum superius est trahendus. ¶ Vel dic, quod thronus Dei est viri iusti conscientia, quæ pro certo debet habere ebur continentiam, aurum sapientiæ, sedile iustitiæ, leones fortitudinis, & constantiæ, manus bonæ operationis, gradus prudentiæ, & ordinationis, leunculos obediæ, & subjectionis, rotunditatem simplicitatis, & virtutis, seu carentiam omnis angulositatis, & deceptionis, & sic de tali folio, sive sede potest dici illud

Apoc. 22. *quod sedes Dei, & agni est in illa,* scil. in anima viri iusti. Quia sicut dicit sapiens: *Alia iusti sedes est sapientiæ.* Ita quod tunc dicit Dominus illud Esaiæ 66. *Calum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.*

¶ Vel si vis dic, quod ad altare Domini prohibebatur ascensus per gradus, ad thronum tamen Salomonis regis habebatur ascensus.

§ Sic verè dico, quod licet ad promotiones, & dignitates secularium principum per gradus consanguinitatis, & affinitatis, id est, per acceptionem personarum habeatur accessus, ad altare tamen Christi, id est, ad dignitates Ecclesiæ, non debent inveniri tales gradus, sed nulla consanguinitatis affectione servata, omnibus iustis indifferenter facilis debet patere ingressus.

¶ Fecit Salomon ad magnificentiam regni status arma aurea, & vasa aurea, & suppellectilem auream. In domo enim saltus fecit ducenta aurea scuta, & vasa aurea, & quodlibet siclorum sexcentorum, trecentas plectas aureas ponderum laminarum auri per singulas, & ducentas lanceas aureas, ut dicitur 1. Paral. 9. Juvenes igitur flavi ista arma flava, atque aurea ante regem, quando equitabat, ad decorem portabant, & post in domo saltus ipsa ponebant. Scutis igitur aureis Salomon suam civitatem munivit, sed sicut infra dicitur 3. Reg. 11. filius ejus Roboam juvenis, & fatuus post ipsum regnavit, contra quem ascendit rex Ægypti Sefach, & depopulatis thesauris domus Domini, etiam scuta aurea inde tulit, loco quorum Roboam scuta ærea fabricavit, peccaverat enim populus Iuda Domino, & fecerat sibi statuas, lucos effœminatos, & cultores Cybele, qui erant in terra, propter quod Deus adversus eos Sefach suscitavit, qui in Hierusalem intrans, cuncta diripuit, & vastavit. Etiam, ut posuit Comestor (sicut ajunt Hebræi) avis per quinquaginta annos super Hierusalem non volavit, ita quod fere populus Judaicus desperavit.

§ Salomon est bonus prælatus, sapiens, & fidelis, & pacificus, qui revera quando in Hierusalem id est, in Ecclesia sancta Dei, ipsam solet in omnibus bonis temporalibus, & spiritualibus ditare, & vasa aurea, & vestes aureas, id est, scientias, & virtutes ibi fabricare, & arma aurea, id est, sanctos, & fortes virtuosos viros ibidem constituere, & locare. Unde dicitur 1. Paral. 9. *Cuncta vasa domus saltus Libani erant ex auro purissimo.* Sed pro certo saepe fit, quod populus Iuda, id est, populus Ecclesiasticus contra Deum peccat, & status, & mundi bona per avaritiam lucos, seu alta nemora, hoc est, mundi honore per superbiam adorant, & se per luxuriam effœminant, & enervant, quapropter Deus Salomone, id est, bono prælato ipsos privat, & loco ejus Roboam, qui interpretatur ineptus, vel dissipans populos, id est, malum, vel imperuosum prælatum eorum peccatis creat. Unde Job. 34. *Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Talia igitur videns Deus, manum suam solet laxare, & regem, populum, & civitatem Hierusalem, id est, prælatos, subditos, & totam Ecclesiæ civitatem solet in manu Sefach regis Ægypti, qui interpretatur tenebræ, id est, manus regis tenebrarum, id est, diaboli solet dimittere, quia scil. mediante exercitu vitiorum, & tyrannorum thesauros domus Domini, id est, virtutes speciales, & divitias temporales Ecclesiæ solent diripere, arma aurea, id est, bonas, & aureas personas, quæ revera arma Ecclesiæ sunt, solet surripere, & auferre, ita quod jam cessat avis, id est, vir contemplativus, & spiritualis super Hierusalem, id est, totam Ecclesiam volitare. Unde Hierem. 4. *Omne volatile cali jam recessit.* Unde de Antiocho dicitur, quod ipse accepit altare, vasa aurea, & ornatum aureum, & thesauros occultos de domo Domini. Quid igitur? Pro certo quia diabolus arma aurea, id est, viros sanctos de Ecclesia sustulit, jam videmus, quod Roboam, id est, mali prælati arma non aurea, sed ærea faciunt, id est, malas personas insufficientes, non gnaros in Ecclesia constituent, atque ponunt, & loco bonorum hominum æreos, id est, imbecilles, clamorosos, litigiosos, impatientes, & rubiginosos in Hierusalem, id est, in officiis, & dignitatibus Ecclesiæ promovent, & extollunt. Et breviter (sicut actum est) quod diabolus, & vitia pro magna parte bonas personas de Ecclesia sustulerunt, etiam i prælati loco bonorum impias substituerunt personas. Quod etiam apud principes cernimus, quia scilicet, de eorum officiis, & curiis boni quotidie evelluntur, mali verò constituuntur, & pro eis in officiis eriguntur. Unde dicit Psalm. 34. *Retribuēbant mihi mala pro bonis sterilitatem animæ meæ.*

¶ Vel

¶ Vel dic, quod Roboam, id est, malus Ecclesiasticus, si contigerit, quod Selach, id est, diabolus arma aurea, id est, virtutes, & scientias, quæ scilicet, arma Salomon, id est, boni prælati antiquitus in Ecclesia fabricabant, & eam talibus armis contra hostes spirituales muniebant (dicentes illud 1. Cor. 10. *Non secundum carnem militamus, sed secundum spiritum. Arma enim militie nostræ non sunt carnalia*) sibi auferat, & inde ipsum evacuet, & Hierusalem, id est Ecclesiam suam talibus spoliis, & denudet, non studet nec curat talia arma, scilicet, virtutes, & scientias reficere, nec eas in sua Ecclesia restituere, sed potius studet arma ærea, id est, æs pecuniarum recolligere, & oblitis spiritualibus temporalia congregare. Et sic procul dubio hodie videmus in Hierusalem, id est, in Ecclesia æs pro auro, bona terrena pro spiritualibus, divitias pro virtutibus abundare. Unde dicitur Esa. 3. *Et erit pro suavi odore fætor, &c.* Ideo benedicit hodie sapiens illud Ecclesiastici. 3. *Vidi in loco iudicii impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem.*

Capitulum undecimum. Textus. Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas.

MORALITATUM CAP. IX.

CUm Salomon in summa prosperitate vixisset, & jam ad senium declinasset, adamavit mulieres alienigenas, quæ traxerunt eum ad Deos suos, & averterunt cor ejus, cum jam senex esset, & adoravit Deos alienos, & fecit eis Phana, & altaria in excelsis, scilicet altare Deæ Sydoniorum, quæ interpretatur præsepe: Chamos Deo Ammonitarum, qui interpretatur congregans, & Moloch Deo Moabitarum, qui interpretatur rex. Quapropter ipso adhuc vivente, hostes sibi Dominus suscitavit, & post mortem ejus regnum ejus divisit, & filiis ejus solam decimam partem dedit.

¶ Sic vere sæpe fit hodie, quod illi qui majori prosperitate fruuntur, & ampliori mundi sapientia dotantur, quandoque facilius per luxuriam decipiuntur, & per mulieres ad mala plurima trahuntur. Quod etiam facilius accidit, quando homines senectute corporali premuntur, vel senectute spirituali, id est, mala consuetudine ac discretionis hebetatione gravantur, quia scilicet, tunc ad adorandum altare Deæ Sydoniorum, id est, præsepe luxuriæ, Chamos, id est, congregationem avaritiæ. Moloch, id est, regnum superbiæ facilius inclinantur. Bene igitur dicit ipsemet prov. 6. *Mulier pretiosam viri animam capit.* ¶ Vel ista allega, quod nullus pro tempore vitæ hujus de propria sanctitate debet præsumere, sed potius occulta Dei judicia debet formidare, quando scilicet, videt Salomonem post infusam sapientiam à Deo, post executam contra malos iustitiam, post domum Dei ædificatam, & post divini cultus latriam dilatam, tam enormiter cadere, ut etiam contra legem alienigenas diligens, Deos eorum non abhorruit adorare. Ita quod tam propter peccatum quod commisisset legitur, & contra prosperitatem quam habuit videns, tam abundanter affluxisse dignoscitur, & pro eo quod de ejus poenitentia nihil penitus invenitur, necesse sit de damnatione ipsius dubitare, bene igitur dicit Apostolus 1. Cor. 10. *Qui stat, videat ne cadat.*

¶ Abias propheta indutus pallio novo, Jeroboam de Hierusalem exeunti obvians coram eo pallium suum scidit in duodecim partes, dividens decimam partem Jeroboam dedit, & regnum Israel dividendum, & decem tribus sibi dandos ex parte Domini nuntiavit. Quod utique factum est, quia post mortem Salomonis decem tribus à Roboam Salomonis filio recesserunt, & Jeroboam adhaerunt. Nam cum populus convenisset mortuo Salomone, ipsumque regem constituere vellet, & sibi paululum relaxari de jugo per Salomonem imposito posceret, & Roboam senum spreto consilio, qui sibi consulebant populo acquiescere, & juvenum, qui secum nutriti fuerant consilio usus, petitionem populi non audiret, sed gravius jugum comminatus, verba fera potius responderet: *Pater meus, inquit, cecidit vos flagellis, ego autem vos cedam scorpionibus. Minor digitus meus grossior est dorso patris mei.* Populus decem tribuum indignatus ab eo recessit, & æmulum ejus Jeroboam regem super se constituit, & elegit. Quæ inquit nobis pars in David? aut quæ hereditas in filio Isai? Nunc vade in tabernacula tua Israel, sicut infra cap. sequenti requiritur. ¶ Ista possunt allegari, quod juvenes principes atque reges magis diligunt juvenes quam senes, & illos qui secum sunt nutriti, quam provectiores, qui sensu, & fide à suis principibus sunt probati, quapropter quandoque talibus male accidit, ita quod propter tale juvenile consilium, populus con-

Pet. Berchorij super Biblia.

tra eos insurgit, & ab ipsis fugit, & recedit. A senibus igitur, non à juvenibus consilium est petendum, & ab ipsis qui steterant coram David, id est, ab illis, qui sapientibus adherent, & quos patres nostri fideles & prudentes compererunt, est consilium & auxilium inquirendum. Unde Tob. 4. *Consilium à sapiente require.*

¶ Vel illud allegari potest contra duritiam, & crudelitatem principis vel prælati, & contra minas, & jactantiam eorundem, quæ quandoque odium populi generat, & contra se populum subditorum excitat, ita quod ad eum dimittendum, & deponendum, & ad alium substituendum anhelat, sicut videmus quotidie ad literam fieri contra crudeles iudices, & prælatos, qui tamen si mitius agerent, & de rigore suo aliquid prætermitterent, pacifice viverent, & honorifice imperarent. Ideo bene dicitur Prov. 13. *Misericordia, & veritas custodiunt regem.*

Capitulum duodecimum. Textus. Venit Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat.

MORALITATUM CAP. X.

Hic dicitur quod cum Roboam misisset Aduram principem tributorum ad populum reducendum, occiderunt eum. Lapidavit enim eum omnis populus Israel, & mortuus est.

¶ Illud potest allegari de B. Stephano, qui fuit princeps, id est, primo incipiens, quia primus martyr. Qui cum vellet filios Israel, scilicet Judæos, qui à rege Christo recesserant, prædicando, & disputando ad ipsum reducere, & convertere, ab ipsis fuit crudeliter lapidatus. Ipse vero Israelitarum, id est Judæorum populus à suo rege Christo penitus segregatus, & alteri regi, i. e. Jeroboam, qui interpretatur divisio populi, id est, diabolo est colligatus. Unde dicitur 1. Paral. 10. *Lapidaverunt Aduram filium Israel, & mortuus est.*

¶ Vel expone aliter ut ad propositum. Jo. 4. *Noli credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sint.* ¶ Vel expone aliter sicut cap. 10. de lapidibus, &c. ¶ Hic dicitur quod cum filii Israel recedentes à domo David, Jeroboam inunxissent in regem, timuit ipse rex ne occasione templi populus orationis, & oblationis causa in Hierusalem reverteretur, & ab ejus dominio dilaberetur. Fecit ergo duos vitulos aureos, & conflavit, & ipsos in Bethel facto altari constituit, & convocato populo dixit: *Nolite, inquit, in Hierusalem ascendere, ecce Dixi tui Israel qui eduxerunt te de terra ægypti.* Et facta solennitate, hostias immolavit, & sic populum ad idololatriam traxit, & ne regnum amitteret, se & subditos suos dæmonibus subdidit, & à vero Deo & templi frequentia deviavit.

¶ Istud allega quomodo domini pro terrenis regnis, & divitiis acquirendis vel servandis, quandoque non verentur horrenda crimina committere, & Deo demisso dæmonibus obedire Ephes. 5. Ideo bene dicit Apostolus, quod *est idolorum servitus.*

¶ Vel si vis dic, quod Jeroboam significat dæmones vel hæreticos, qui scilicet, de pallio novo, seu de regno Israel, id est, de Ecclesia decem tribus seu decem scissuras tollunt, quando cultores decalogi à domino suo s. à Deo pervertunt, una vero sola pars remanet, pro eo quod electorum modicus numerus cum Christo remanet, & adhæret. Unde dicitur Matt. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et ecce vir Dei venit de Juda in sermone domini in Bethel.

MORALITATUM CAP. XI.

CUm Jeroboam in Bethel super altare novum vitulis aureis sacrificaret, ecce vir Dei venit de Juda, & clamavit in sermone Domini contra altare dicens, quod de domo David filius Josias nomine nasceretur, qui sacerdotes excelsorum super eum immolaret, & ossa humana combureret. In signum cujus dixit quod statim altare frangeretur, & cinis de ipso caderet, quod & factum est. Rex vero extensa manu contra prophetam ipsum capi jussit, manus vero ejus extensa statim aruit, sed per preces viri Dei ad sanitatem pristinam rediit. Tandem vero lapsu temporis omnia ista completa fuerunt, quia sicut dicitur infra, ossa sacerdotum Baal, & excelsorum, desuper istud altare combusta per Josiam regem Juda fuerunt. ¶ Istud potest allegari, quod in quo peccat quis, in hoc, & punitur. Quia n. sacerdotes in altari per idololatriam peccaverunt, ideo in eodem per Josia iustitiam perierunt. ¶ Vel dic quod altare istud significat curiam principum vel prælatorum, in quo, s. vituli aurei, id est, ipsi lascivientes divites adorantur, & ab omnibus honorantur, sacerdo-

res, qui ista idola in altari isto colunt sunt talium officiales, & servitores, qui scilicet, in altari, & curia idoli tui, id est, mali Domini sui hostias, id est, pauperes immolant, & eorum carnes seu substantiam temporalem suis idolis, id est, tuis malis Dominis offerunt, & presentant, & de rapinis subditorum oblationes largas, & convivia superflua eis parant. Unde isti sunt de quibus dicitur Eccl. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui offert filium in conspectu patris.* Et bene dicit, *filium in conspectu patris*, quia mali officiales offerunt patribus devorandos filios, quando magistris suis exhibent subditos depradandos, carnesque priorum filiorum eis offerunt, quando de substantiis subditorum suorum quæ rapiunt, eos pascunt. Sed quid? Pro certo sæpe occulto Dei iudicio, & Josiæ, id est, alicujus boni viri ministerio, quandoque fit quod isti versa vice in eodem altari, in quo pecudes immolaverunt, quod etiam ibidem eorum ossa, id est, eorum fortitudo, & divitiæ per rapinam postea concrementur. Istud enim quotidie videmus, quod sacerdotes vitulorum, & idolorum, id est, mali officiales, & ballivi malorum Principum, & Dominorum, postquam in ipsorum altari, id est, in eorum officio, & curia, cui præsidebant, multas pecudes, id est, multos pauperes occiderint, & depresserint, & vastaverint, & per falsas accusationes, & actiones devorandos, & exharedandos magistris suis obtulerint, ipsi simili causa ab aliis postmodum immolentur, quia scilicet quandoque simili casu venit aliquis Josias, id est, aliquis justus iudex, qui ipsorum iniquitates repetit, & sic ipsos deponi, depradari, & tribulari in eodem altari, id est, in eodem officio, & curia, ubi alios molestaverunt, procurat. Ideo bene dicit Esaiæ 33. *Va qui pradaris, nonne, & ipse pradaberis? quia consummaveris depredationem, depredaberis.*

¶ Hic habes quod propheta qui venit de Juda ad increpandum Jeroboam, fueras à Domino prohibitum, quod illic non comederet, nec aquam biberet, nec per viam qua venerat rediret. Cum igitur per aliam viam in Hierusalem recederet, audit quidam falsus propheta, qui in Bethel senex in lecto jacebat, quæ vir Dei dixisset, & qualiter ossa prophetarum, & sacerdotum concremenda prædixisset, & quomodo altare fractum esset decidentibus cineribus, manus vero regis exaruisset, & ad preces ejus sana facta esset. Asinum sibi sterni fecit, vadens post virum Dei, ipsum subter terebinthum invenit, & ad convertendum, & comedendum in domum propriam invitavit. Cui cum responderet se non posse, cum à domino sibi esset prohibitum, superaddidit propheta dicens: *Et ego propheta sum sicut & tu, & præcepit mihi Dominus quod comedendi gratia te reducam.* Igitur vir Dei deceptus post eum rediit: Et dum comederet, apud eum sermo Dei ad ipsum malum Prophetam factus est, & viro Dei sic intulit ac dixit: *Quid, inquit, inobediens fuisti verbo Domini, & reversus panem in hoc loco comedisti? Ecce nō inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.* Quod factum est, quia scilicet, dum post prandium recederet, & à leone occisus fuit, & in Bethel delatus extitit, & sepultus.

¶ In his possunt multa notari. Et primo quidem, quod nulli est cito consentiendum, maxime illi, quantumcunque propheta vel sanctus appareat, contra Dei præcepta, & prohibitiones credendum, cujus tamen contrarium faciunt illi, qui hypocritis, & hæreticis credunt, & simpliciter Dei mandata propter eorum suggestiones prætereunt, & à veritatis itinere retrocedunt, & ipsis credunt fatue, quando se ipsos esse prophetas Domini, id est, justos, & Catholicos esse dicunt, quapropter sæpe fit quod proinde à leone, id est, à diabolo devorantur, & quod triste præmium inde recipiunt, & acquirunt. Ideo bene dicitur 1. Joan. 4. *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sint.* Sic enim videntur decepti schismatici per hæreticos, quia scilicet, ipsos esse prophetas, & Dei nuntios aestimaverunt, propter quod ipsis simpliciter crediderunt. Sic etiam quotidie decipiuntur simplices per hypocritas, & innocentes, &c.

¶ Veldic, quod iste vir Dei significat prædicatorem, qui ad redarguendum idololatrias, id est, peccatores, & ad ostendendum eis poenam futuram mittitur, & quod hic non comedat seu bibat id est, de mundi divitiis, & delictis nihil cupiat, quodque per viam qua venit, non credat, id est, quod à via sumptæ professionis, & poenitentiae nullatenus retrocedat, sibi in scriptura à Domino prohibetur, dicente: *Qui in agro est, non respiciat retro.* Luc. 17. *Memores estote uxoris Loth.* Sed quid? Pro certo talis bonus propheta, & prædicator quandoque invenit falsos prophetas, & prædicatores, bonorum hujus sæculi amatores, qui

scilicet, comedere, & bibere, id est, bona temporalia diligere sibi suggerunt, & sic à via perfectionis ipsum retrocedere faciunt & pervertunt, & sic in manus leonis Diaboli finaliter ipsum tradunt, & à sepulchris patrum suorum, id est à gloria paradisi ipsum privant occasionaliter, & repellunt. Igitur tali modo suggestori non est credendum. Unde Deuteronom. 13. *Non audies verba illius prophetae aut somniatoris.* Vel ista allega ad ostendendum quanta est severitas divinæ justitiæ, quæ isti propheta propter simplicitatem non pepercit, sed propter inobedientiam ipsum leoni occidendum concessit. Quid ergo? ubi non ex tentatione vel ex simplicitate delinquitur, sed scienter mandatum Domini præteritur. *Si enim in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet?*

¶ Vel istud allega, quod Spiritus sanctus quandoque per os malorum, sicut hic patet per istum malum prophetam, poena viri Dei prophetatur, ut scilicet, qui per os ejus deceptus fuerat, per os ejus etiam puniretur. ¶ Vel istud allega secundum glossam Gregorii, quod iste vir de inobediendo graviter peccavit, quod subsecuta poena monstravit. Inobedientia tamen ejusdem prophetæ in morte ejus purgata fuit, quod ex hoc apparet ut ait, quia post mortem leo non comedit de cadavere, nec asinum læsit. ¶ Vel istud allega, quod modica sunt apud Deum mors vel afflictio justorum in vita ista, dum tamen spirituale commodum subsequatur, quando scilicet, propter unam inobedientiam Dei, virum leoni occidendum voluit tradere, ut ipsum posset à reatu commissæ inobedientiæ, quæ etiam non ex malitia commissæ fuerat, extirpare, Hebr. 10. Bene ergo dicitur, quod *horrendum est incidere in manus Dei viventis* 1. Corinth. 5. *Tradidi eum satana in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.* ¶ Vel illud allega contra inanem gloriam, quia scilicet, secundum quosdam ille videns miracula per se facta, inani gloria intumuit, quapropter Deus manum suam laxavit, ut inobediens fieret, & sic ipsum postea punivit. ¶ Vir Dei recedens de Bethel super asinum leonem in itinere obviam habuit, qui in eum irruens mox occidit, postquam vero occidisset eum, cadaver ejus non tetigit, imo juxta corpus sedens, nec de eo comedit, nec etiam asinum læsit. Quod videns malus propheta qui eum deceperat, ut prædictum est, & qui secundum Josephum princeps sacerdotum idolorum erat, cadaver ejus in sepulchro suo sepelivit, & filiis suis quod si cum moreretur in eodem sepelirent, districtius imperavit. *Cum mortuus inquit fuero in sepulchro in quo vir Dei sepultus est me sepelite.* Prædixerat enim vir Dei, quod ossa sacerdotum idolorum de sepulchris suis extracta super altare comburerentur finaliter per Josiam, sicut prædictum est 4. Reg. 23. Contra quod iste malus propheta voluit sibi providere. Quod, & factum est, quia sicut dicitur infra. Josias ossa malorum prophetarum, & sacerdotum in altari Bethel, in quo idolis sacrificaverant, combussit. Veruntamen ossibus istius mali prophetæ, pro eo quod cum ossibus viri Dei sepulta erant pepercit, ipsaque nec tetigit nec combussit.

¶ Iste vir Dei, qui propter levem culpam inobedientiæ, seu vanæ gloriæ fuit leoni traditus, significat proprie sanctos martyres, qui scilicet vel ad majorem cumulum meritorum, vel ad purgationem aliquorum quæ præcesserant delictorum, leoni, id est, mundi tyranni occidendi à Domino traditi sunt: Sed in multis sic factum est, quod post mortem ejus visis, miraculis ipsi leones & tyranni ipsos persequi cessaverunt, quinimo juxta eos per fidem sederunt, & quos viventes persecuti sunt, mortuos honoraverunt, & eisdem à se occisis, nec non eorum asinis, id est, ipsorum devotis, & servitoribus obsequium, & custodiam præbuerunt, sicut patuit de multis, qui ad honorem eorum Ecclesias ædificaverunt, & religiones etiam dotaverunt. ¶ Vel istud allega ad commendationem animi generosi, qui scilicet, non dignatur favire in hominem mortuum, sed in vivum, id est, in inimicum suum pauperem, & depressum, sed potius quamdiu videt eum vivum, id est, potentem se defendere vel robustum, quinimo sic debet esse, quod postquam leo, id est, aliquis generosus homo aliquem dum vivit, id est, dum invenit ipsum potentem, & rebellem, & recalcitrantem impugnaverit, si contigit quod eum occidat, id est, quod eum superet, atque vincat, statim debet ab impugnatione cessare, & in ipsum amplius non favire. Quod est contra multos, qui non solum faviunt in vivos, imo etiam in mortuos inimicos. Et hoc quia cadaver eorum, id est, filios, & superstites eorundem, & asinum, id est, bona eorum temporalia, vel servitores, & fami-

familiares devorant, id est, eos rapinis, & molestiis lacérant ac-
que gravant. Unde dicitur 1. Reg. 24. *Quem persequeris ex Israel,
quem persequeris? Canem mortuum, & pulicem unum? Quasi diceret.*
Non est gloria persequi hominem impotentem. ¶ Vel si vis dic,
quod leo est bonus princeps vel praelatus, qui revera non de-
bet de cadavere vel de asino comedere vel lādere, id est, non
debet pauperes rapiendo lādere, vel gravare, sed potius juxta
eos sedere, & eos defendere, regere, & juvare. Unde Esaia 11. *Leo
& agnus simul morabuntur.* Quia breviter, dato quod leo, id
est princeps leoninus invadat vivos, id est, divites, & potentes,
cadavera tamē, & asinos, id est, depressos, & pauperes miseros
nunquam debet gravare, sed potius defendere, & facere libe-
ros, & immunes. Quod tamen est contra ignaros principes, qui
scilicet sunt ad invadendum hostes suos vivos, & potentes desi-
des, contra tamen miseros subditos sunt rapaces. ¶ Vel si vis al-
lega ista de bona societate, qualiter proficit. Sæpe enim fit quod
Deus propter bonorum societatem malis parcat, & Josias ossa
mali propheta non tetigit, quia ipsum cum sancto viro tumu-
latum invenit Gen. 18. Sicut etiam patet, ubi propter decem bo-
nos si invenirentur in Sodoma, toti civitati dominus se parcere
promittit actor. 27. Sicut etiam in Paulo apparuit, propter
quem dominus omnes animas quæ erant in navi, à submersione
salvavit. Bonum est igitur bonis associari, & cum ipsis persona-
liter copulari, quia scilicet exinde homo bonus efficitur, & eo-
rum orationibus adjuvatur Psal. 17. *Cum sanctis sanctus eris, & cum
perversa, perverseris, &c.* ¶ Vel etiam de sepulchris allega, quia sci-
licet bonum est in Ecclesiis, & cœmiteriis, ubi sancti homines
sepulti sunt, sepeliri, ut cum Josias rex, id est, Christus iniquos in
judicio comburet, sibi ex societate sanctorum, & precibus pos-
cit parci. Unde dicitur 4. Reg. 13. Projecerunt mortuum in se-
pulchrum Helisai. At ubi tetigit corpus Prophetæ, revixit ho-
mo, & stetit super pedes suos.

Capitulum decimum quartum. Textus. In illo tempore agro-
ravat Abia filius Jeroboam.

MORALITATUM CAP. XII.

Hic cap. 14. & 15. ponitur quomodo Sefach rex Egypti cō-
tra Roboam ascendit, & scuta aurea abstulit, loco quorum
Roboam arca fabricavit 3. Reg. 14. Sed de hoc vide supra, ubi
plene de hoc dixi. ¶ Hic ponitur de uxore Jeroboam, quæ habi-
tum commutavit, & de filio moribundo Abiam prophetam in-
terrogavit. Qui quamvis videre nequiret, ipsam tamen in spiri-
tu statim cognovit, & sibi filii mortem, & domus destructionem
prædixit. *Ingredere, inquit, uxor Jeroboam. Quare te alienā simulat?*
Ego autem ad te missus sum durus nuntius. Illud potest allegari con-
tra hypocritas, quia scilicet habitum cōversationis suæ mutant,
& alios quā sint se esse simulant, ut alios decipiant, & seducant,
prophetam tamen Christum decipere nequeunt, quia scilicet
non ad vestes, sed ad personam, id est, non ad conversationem,
sed ad conscientiam, non ad famam, sed ad vitam solet aspicere,
& ideo ipsos aperte cognoscit ipsisque durum mortis æternæ
nuntium solet finaliter reportare. Nihil enim valet apud eum
dissimulatio qualiscunque, quia sicut dicit Apostolus Hebr. 4.
Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus. ¶ Hic. cap. 15. fit mentio de
bello Abiæ regis Juda contra Jeroboam, sed de hoc plenius vide
2. Paral. 3. Ibi etiam dicitur, quod Jeroboam octoginta millia
hominum contra Abiam congregavit, sed Abia ad Dominum
recurrens, etiam de cultu divino qui in templo fiebat, & de can-
delabro, altari, & ministris glorians, & ipsum Jeroboam, & po-
pulum ejus qui à Deo recesserat vilipendens, bellum commisit,
& octoginta millia interfecit. ¶ Quod ad hoc allegari potest,
quod illi qui in multitudine exercitus gloriantur, faciliter ab il-
lis, qui confidunt in domino quamvis pauci sint superantur. ¶ I-
bidem, & hic supra 44. cap. dicitur 2. Paral. 13. quod quicumque
ipsi Jeroboam regi Israel munera approbat, sacerdos idolorum
fiebat. ¶ Sic vere hodie apud malos reges id est, apud malos præ-
latos, isti qui manus suas implent, qui manibus plenis non va-
cuis ad eos veniunt, ac munera offerunt, & promittunt sacerdo-
tes, & beneficiati ab eis fiunt. Unde Luc. 6. *Date, & dabitur vobis.*
G Unde simoniaci prælati videntur dicere illud apostoli 2. Cor. 9.
*Si spiritualia seminavimus vobis, non magnum est si vestra carnalia me-
camus, id est, si beneficia, officia spiritualia, & Ecclesiastica*
*conferimus, etiam munera carnalia vel tem-
poralia habeamus.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Factus est autem sermo
Domini ad Jehu filium Anani.

MORALITATUM CAP. XIII.

Baasa occidit Nadab filium Jeroboam regem Israel, & o-
mnem domum Jeroboam usque ad mingentem ad parie-
tem, & regnavit pro eo. Tandem vero, quia iste pessimus fuit,
& quendam prophetam sibi cōminantem occidit. Ideo Zambri
filium ejus Hela qui post ipsum regnavit, ebrium, & temulen-
tum occidit, & pro eo in Israel imperavit, & totam parentelam
Basa interfecit. Veruntamen satis citò post cum populus pro-
pter occasionem necis domini sui contra eum insurgeret, ad pa-
latium fugit, & se cum palatio concremavit.

¶ Ista possunt allegari, quomodo Deus punit malos per ma-
los, & quomodo Deus utitur ministerio malorum hominum
ad malos alios puniendos, quinimo & Deus, ut communiter
judicia sua rationabilia per malos angelos exequitur, & sic ho-
mo malus per malum angelum punitur. Ideo de punitione Æ-
gyptiorum dicitur in psalm. 77. quod *Dominus misit in eos iram
indignationis suæ, immisiones, & iram per angelos malos.* sicut etiam
hic patet, ubi domum Jeroboam fuisse destructam, & Deus do-
mum Baasa per Zambri destruxit. ¶ Vel allega quod justitia
Dei quandoque punit filios pro peccato patrum, & maxime
quando sunt paternorum criminum successores, sicut patet de
Jeroboam, & Basa, quibus dominus comminatus est, & tamen
non ipsos, sed eorum filios dissipant. *Patres nostri peccaverunt, &
non sunt, & nos iniquitates eorum portavimus.* ¶ Vel dic, quod dato
quod Deus aliquem puniendum decernat, & ex hoc in manus
alicujus pessimi ipsum tradat, ipse tamen malus, qui eum occi-
dit, propter hoc in minus punitur, quia scilicet Deus malam
voluntatem occidendi sibi non dedit, cum Deus non sit author
mali, sed malæ voluntati suæ ipsum occidendum applicat, at-
que tradit, sicut patet quod dato, quod ex Dei judicio Hela ce-
ciderit, & à Zambri occisus fuerit, tamen ipse Zambri ex hoc
non excusatur, quia scilicet ad dominum suum occidendum
non amor divinæ justitiæ, sed regni ambitio ipsum movit, Deus
vero malitia, & proditiōe ipsius ad occidendum alium usus
fuit, & ideo iste in tali regno prosperitatem non invenit, sed tur-
piter periit, & decessit. Et sic duo in isto actu concurrunt, scili-
cet Dei justitia, quæ occulte ordinat isti mortem, & malæ vo-
luntas Dei justitiæ, quæ ulterius aliam sibi invenit causam. Un-
de dicitur Luca 17. *Erunt duo molentes in mola una, scilicet, Deus
& homicida, unus assumetur, id est excusabitur, & alter relinque-
tur in culpa,* scilicet homo malus Sap. 11. ¶ Vel dic quod ista
possunt allegari, quod in quo peccat quis, in hoc & punitur,
quia videlicet sæpe fit quod ille qui alium lādīt, eodem gladio
læsionis per alium tandem perit, sicut patet hic, quod Baasa
domum Jeroboam destruxerat: & multos injuste occiderat.
Ideo juste factum est, ut alter domum ejus destrueret, & ami-
cos, & filios enecaret. Ideo bene dicitur Matth. 7. *Eodem judi-
cio quo mensi fueritis, remetiatur vobis.* Unde quotidie videmus
quod ambitiosi, qui contra regem Israel, id est contra aliquem
prælatus vel beneficiatum insurgunt, ut regnent loco ejus, &
ut obtineant statum ejus, ipsumque occidunt, id est, accusant,
infamant, & deponi procurant, & sic locum eorum malitiose
occupant, & usurpant, sicut fecit Baasa de Nadab. Tandem in-
veniunt in se vel in suis qui simile eis faciant; & qui de regno
vel officio eos expellant, & insurgant, ut patet hic de Zambri,
qui regnum Basa ipso occiso possedit. Ideo bene dicit Seneca
in proverb. *Ab altero expecta quod alteri feceris.* ¶ Vel dic quod ista
possunt allegari contra ambitiosos generaliter, qui scilicet non
cessant, id est, more Zambri contra regem Israel, id est, contra
aliquem bonum prælatus insurgere, ut sic possint regnum, &
prælationem ipsius obtinere. Quod cum obtinere possint, scili-
cet regnum, & prælationem ipsius, tamen vix aut nunquam ibi
prosperare vivunt, quinimo palatium suum, Ecclesiam, vel offi-
cium vel cellarium sibi commissum, rapinis, & exactionibus
comburunt, seipsos per avaritiam, & luxuriam in præsentia, & per
gehennam perpetuam in futuro succendunt. Et etiam ad lite-
ram quandoque fit quod talis populus subditorum contra tales
insurgit, propter quod etiam temporales pœnas habent. Unde
dicitur 4. Reg. 9. *Nunquid pax potest esse Zambri, qui interfecit do-
minum suum?* Diesque suos in tristitia, & dolore finiunt, & consu-
munt. Cum enim in populo Israelitico ageretur de rege eligen-
do, populus divisus est in duas partes, & una pars sequebatur
Zambri

Zambri, alia vero sequebatur Thebin finaliter tamen Zambri qui interpretatur amaricans, prævaluit; Thebin vero qui interpretatur bonus mihi, succubuit.

¶ Sic vere quotidie fit in electionibus prælatorum, quia videlicet populus eligens in duas partes dividitur, & una pars unum, alia alium sequitur. Ita quod vix aut nunquam in unum consentire videntur. Unde 1. Regum 11. *Dispersi sunt, ita quod non invenirentur duo pariter.* Veruntamen sic fit finaliter quod amaricans, id est, ille qui est amarus, & malus prævalet, Thebin vero, id est, ille qui bonus est aliis, dimittitur impromotus, quia pro certo sæpe fit quod deteriores plures pro parte sua reperiunt, meliores vero deficiunt, & succumbunt. Unde in Gen. 25. *Major serviet minori* 4. Reg. 16. Hic agitur de reedificatione Hiericho, sed hoc quomodo factum est vide.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et dixit Helias Thesbytes de habitatoribus Galla ad Achab.

MORALITATUM CAP. XIV.

CUm Jezabel uxor Achab prophetas Domini occidisset, & ipse Achab rex Israel idolum Baal fecisset, propter quod Helias siccitatem trium annorum futuram in terra Israel prædixit, & dominus volens eum ab impietate Achab, & Jezabel servare, verba talia sibi dixit. *Recede hinc (inquit) & vade contra orientem, & abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem, & de torrente ibi bibas, corvisque præcepi ut pascant te.* Quod factum est. Quia scilicet cum illic absconditus moraretur, corvi offerebant sibi panem, & carnes mane, & vespere, & bibebat de torrente. Postea vero siccatus est torrens, non enim pluerat Dominus super terram, & ideo necesse habuit de loco illo recedere, & in Sareptam Sydoniorum, ut ibi nutriretur à muliere vidua, pertransire. Quam scilicet colligentem duo ligna invenit, quæ ipsum in domo sua recepit, & de mandato domini ipsum pavit. *Vade (inquit Dominus) in Sareptam Sydoniorum, ibi enim præcepi mulieri vidua ut pascat te.*

¶ Istud exponunt aliqui allegorice. Dicunt enim quod Helias est Christus, torrens Carith qui interpretatur concisio, divisio vel cognitio, Christi passionem designat, in qua etiam trans torrentem legitur accessisse, & in qua caro sua fuit concisa, & synagoga ab eo divisa, & charitas ejus ad nos, quanta fuerit cognita est, & visa. Igitur Christus verus Helias, scilicet, ab isto mundo recessit, & ad torrentem, id est, ad fluctus passionis, & ad fluxum nostræ mortalitatis accessit, ubi scilicet absconditus extitit, in quantum divinitatis suæ potentia ibidem sub mortalitatis imagine latitavit Abac. 3. *Ibi abscondita est fortitudo ejus.* Et ibi etiam de torrente nostræ mortalitatis, & fluxibilitatis gustavit Psal. 109. *De torrente in via bibet.* Tunc vero corvi peccatores ad eum per fidem venerunt, & eum pane, & carnibus, id est, propriis eleemosynis, & bonis operibus, nec non Eucharistiæ fide, & sacrificio paverunt, & recreaverunt, & ipsum per devotionem propriam nutriunt. Qualis corvus utique fuit Paulus, qui prius carnes martyrum devoravit, & postea ipsas prædicando aliis per fidem comedendas tradidit, & Deo carnes immaculati agni obtulit. Vel carnes, id est, carnales panes, id est, justos ad fidem ejus convertit, & sic pane, & carnibus iste corvus Heliam Christum pavit. Quod etiam ad eleemosynarios referri potest, per quos in persona pauperum dominus se nutriri dicit. Unde Esaia 28. *Reficite lassum, & hoc meum refrigerium.* Istum etiam alius corvus, scilicet Æthiops qui per Philippum credidit, sicut dicitur Actor. 8. Propriis carnibus ipsum pavit, in quantum propriam vitam carnalem ejus fidei, & servitio subjugavit. Unde Job 31. *Quis det de carnibus suis ut saturemur?* Vel de alienis carnibus, scilicet carnalibus peccatoribus, quos tandem idem Æthiops ad fidem dicitur convertisse. Finaliter tamen iste Helias Christus, siccato torrente mortalitatis per resurrectionem ad viduam gentilem, id est, ad gentilitatem jam diu à gratia Dei viduatam, & sicut dicitur 2. Reg. 14. *Heu, mulier vidua ego sum, mortuus est enim vir meus.* per fidem transivit, qui ipsum, & fidem ejus recepit, & duo ligna, id est, crucem, & passionem collegit, & credit, & eum fide, & operibus in domo, id est, in cōscientia vel patria aluit, & refecit. Matth. 15. Unde ista Sydonissa videtur fuisse illa quæ à finibus Tyri, & Sydonis egressa clamabat, (& intellige mulierem de illa progenie) *Miserere mei fili David.* Dic quod ista mulier gentilis est anima peccatrix, quam pro certo cum verus Helias Christus colligentem ligna, id est, habentem memoriam, & devotionem ad crucem, & pas-

sionem reperit, libenter ad eam per gratiam venit, & de farina suæ devotionis, & de oleo suæ compassionis comedit, & ipsam in lecytho cordis multiplicat, & custodit, quousque Deus pater pluviam æternæ consolationis eidem tribuit atque mittit. *Hydria, inquit, farina non deficiet, nec lecythus olei minuetur quousque desuper detur pluvia.*

¶ Vel ista exponantur mystice, & dicatur, quod Helias propheta, qui se stare in conspectu domini dicebat 4. Reg. 3. *vivit*, inquit, *Dominus, in cujus conspectu sto*, significat Ecclesiasticum bonum vel religiosum, qui scilicet Achab pessimum regem diabolum, & Jezabel pessimam mulierem, scilicet, carnem vel mundi prosperitatem, quæ scilicet prophetas domini, id est, sanctos viros non cessat spiritualiter occidere, formidans, & metuens, ex domini mandato ad torrentem devotionis, & religionis in claustro vel caverna humilitatis latibulo se abscondit, & à mundi gloria, & tuba negotiorum sæcularium se subtrahit, & sustollit, ubi proculdubio ex divina providentia sibi non deficit aliquid, quia scilicet per ipsos corvos, id est, per ipsos sæculares, & peccatores, & per ipsos etiam crudeles principes aliquoties eos Deus nutrit, in quantum scilicet ipsos malos homines ad providendum, & compatiendum suis sanctis servitoribus occulte inspirat, & inducit. Ad quod facit exemplum de Ægyptiis, qui filiis Israel nutu Dei vasa aurea accommodaverunt, & eos thesauris propriis ditaverunt Exod. 5. Et Sap. 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum.* Multa enim monasteria fundaverunt multi pessimi usurarii, eleemosynas, & lautas pitantias religiosis dederunt, & corvi Heliam latitantem in Dei nutu spiritualiter nutriverunt. Non timeat igitur aliquis propter inopiam in religione se abscondere, quia potens est Deus, & per corvos, & per viduam Sareptanam, id est, per malos, & bonos eidem necessaria ministrare. Ideo de absconitione nostra à mundi gloria dicitur Ruth. 3. *Lavare igitur & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream Booz, non te videat homo.*

¶ Sicut dicitur hic, vidua Sareptana cui præceperat dominus quod Heliam nutrirer, non habebat nisi modicum farinæ in Hydria, & modicum olei in lecytho, quinimo sicut in textu dicitur, ipsa duo ligna colligebat, ut panem subcinericiū faceret, & inde una cum filio manducaret. En, inquit, colligo duo ligna, ut faciam panem subcinericium mihi, & filio meo, ut comedamus, & moriamur, quasi diceret, Necesse erit mori istis consumptis, cum non habeamus amplius quod comedamus. Igitur Helias quando venit, & invenit ipsam primitus aquam petiit: *Da mihi*, inquit, *paululum aquæ ut bibam.* Ad quam apportandam vidua properante, clamans post eam subjunxit: *Affer mihi*, inquit, *& buccellam panis in manu tua.* A quo cum ipsa se excusaret, quod illud quod habebat, sibi & filio suo non sufficiebat. Respondit: *Primum*, inquit, *mihi de ipsa farina fac subcinericium panem, tibi autem, & filio tuo postea.* Hoc enim dicit Dominus, quod hydria farina non deficiet, nec lecythus olei minuetur, quosque dederit Dominus pluviam super terram. Quo audito vidua subcinericium panem Propheta fecit, & ex tunc quamdiu duravit sterilitas, tam farina quam oleum non defecit.

¶ Isti possunt allegari exemplariter, & mystice ad plura. Et primo exemplariter ad hoc potest induci, quod si facis stulto aliquam gratiam, non conventus ipse, statim importune petit aliam. Sic hic fecit Helias cui non sufficit impetrasse solam aquam quam petierat, imo, & buccellam panis protinus postulavit. Ideo inter rusticos est proverbium:

Si datis stulto caseum querit à vobis panem.

Et in hoc etiam quod sequitur, tales importuni Helia æquiparantur, quia scilicet non curant quantum homini remaneat, dum tamen sibi ante omnia quod appetunt, concedatur. *Fac mihi primum*, inquit, *tibi autem, & filio tuo postea facies*, cum tamen nullus ab alio debet petere illud quod necessarium videt sibi esse, quinimo in omni gratia semper est ratio, ne egeat attendenda. Contra quos importunos dicit Sen. *Nihil petas quod negaturus fuisti.* ¶ Vel etiam ista exemplariter possunt allegari, quod quando aliqua vidua, id est, aliqua persona Helia, id est, bonos religiosos, & sanctos viros, seu Christum in persona pauperum nutrit, & in usu pietatis bona sua, farinam, & oleum, id est, cibos & victualia libenter expendit, & quamvis parū habeat, manum tamen ad miserandum aliis personis clementer extendit. Et ergo divina providentia sibi non deficit, sed potius bona sua ex hoc multiplicat. Ideo bene dicitur Luc. 5. *Date, & dabitur vobis.* Et Proverb. 28. *Qui dat pauperi non indigebit.* Sicut de Joanne ele-

mosy-

mosynario legitur, quod cum omnia pauperibus tribuisset, ita quod nihil in arcis remansisset sibi, nihilominus sperans in Deum, in crastinum ad arcas rediit, & ipsas plenas frumentis invenit, & ideo nunquam debet virum misericordem penuria bonorum terrere, sed potius debet pauperibus largiter dare, quia potens est Deus, & ipsi bona sua modica multipliciter facere abundare. Unde prov. 11. dicitur. *Quia alij dividunt propria & ditiores fiunt, alij vero rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.* Unde Apost. 2. Cor. 9. *potens est enim Deus omnem gratiam abundare facere vobis, &c.* Et iterum: *Hilarem datorē diligit Deus.* ¶ Vel dic mystice, quod ista vidua est Ecclesia vel anima, quæ scilicet duo ligna, id est crucem Christi, quæ consistit ad minus ex duobus lignis, per devotionem collegit farinam sacra scripturæ, oleumq; divinæ gratiæ habet in hydria, & in lecytho cordis custodit, & filium suum, id est, fidelem populum inde nutrit. Ab ista igitur Helias, id est, Christus plura petit, scilicet primo aquam quæ faciliter forberetur, id est, opera facilia, deinde si adhuc ipsam obedientem videat, petit ab ea panem, qui cum difficultate masticatur, id est, opera magis perfecta, & difficilia, quæ scilicet subcinericia debent esse & sub cinere, id est, sub consideratione nostræ iniquitatis & mortis debent esse reposita, & decocta. Infra eodem 3. Reg. 19. *Respexit Helias, & ecce ad caput suū subcinericius panis.* Helias enim in pluribus locis panem subcinericius comedisse legitur, & ad denotandum quod Helias noster Christus in operibus subcinericiis, id est, in illis, quæ fiunt causa mortis memoriam quamprimum delectatur. dicat igitur quilibet illud Job. 42. *Ago penitentiam in favilla, & cinere.* Sic igitur talia Christus imperat, cum farinam & oleum, id est scientiam, & gratiam, bonaque spiritualia augmentat, & continuat quousque pluvia æterni refrigerii super ipsam veniat, & descendat. Illud enim est verum, quod qui bene obedit Deo in aqua, id est, in minoribus, dignus est exerceri in pane, id est, in difficilioribus; & si bene se habeat in quantum ad spiritualia, & temporalia multiplicantur, & finaliter ipse pluvia æterni refrigerii consolatur. Ista enim quæ hic vel spiritualiter vel temporaliter à Deo multiplicantur, solum usque ad descensum pluvie durare permittuntur, quia scilicet adveniente gloria, bona temporalia nostra ex toto pereunt, gratiæ vero, & virtutes in melius commutantur. ¶ Vel dic quod mulier est Ecclesia, quæ farinam & oleum, id est, corpus Christi & sanguinem, quod se, & filio suo, id est, subiecto populo nutriendo, cum duobus lignis, id est, cum crucis memoria decoquit, & in hydria, & lecytho cordis custodit, ipsum quoq; Helias, id est, bono sacerdoti communicat, & diffundit. Hujus igitur farinæ, & olei, id est, corporis & sanguinis Christi tanta est virtus, quod dato quod continue comedatur, sine defectu, perpetue tamen continuum in integrum reperitur. Ideo in prosa canimus: *Sumit unus, sumunt mille, quantum iste, tantum ille, &c.* Illud etiam nunc usque ad tempus nobis datur, scilicet solum pro tempore hujus vitæ, quousque pluvie æternæ gloriæ distillentur, tunc enim adveniente lumine, cessabit umbra, & habita veritate figura penitus sustollitur. Unde Jos. 5. *defecit Manna postquam comederunt de frugibus terræ.*

¶ Mortuus est filius viduæ mulieris, apud quam Helias hospitabatur, cujus mortem in Heliam retorquens furibunda mater incepit dicere viro Dei: *Quid mihi (inquit) & tibi vir Dei? Ingressus es ad me ut rememoreretur iniquitates meas, & interficeres filium meum.* Quod videns Helias filium viduæ mortuum in cœnaculum ubi manebat, detulit, ipsumque supra lectulum suum posuit, & se supra puerum tribus vicibus expandit, & sic rogando dominum, ipsum à mortuis suscitavit, & vivum matri suæ commendavit. ¶ Ista possunt exemplariter allegari pro quadam opinione quorundam, qui scilicet secum nollent habere viros perfectos & justos, timentes Deum, ne ex comparatione suæ malæ vitæ ad eorum sanctam vitam Deus de ipsorum iniquitatibus recorderetur, & ad occidendum filium eorum, id est, ad puniendum eos amplius exciteretur. Unde etiam de quibusdam nautis audiavi, quod duos religiosos, quos in navi sua habebant, imminente tempestate in mare voluerunt projicere, dicentes quod propter eorum justitiam Deus volebat ipsorum nautarum iniquitates punire. ¶ Dic allegoricè, quod mater ista est synagoga, quæ scilicet Heliam nutrit, in adventu tamen ejus illius filius, id est, populus, qui ante vivus fuerat per gratiam, propter suam incredulitatem mortem spirituales, & æternam incurrit. Finaliter tamen Christus in cœnaculum Ecclesiæ eos ducet, & super lectum fidei suæ constituet, & tribus vicibus, id est, per fidem

Trinitatis quam eis inspirabit, super eos incumbet, & sic eos vivificabit per gratiam, & matri eorum, id est Ecclesiæ vivos redet. Unde dicitur Oze. 6. *Vivificavit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos.* ¶ Vel dic quod mulier est humana natura, cujus filius scilicet Adam cum posteritate sua mortuus fiat, sed Helias Deus filium istum scilicet hominem, per incarnationem assumpsit, & eum in cœnaculo suo, id est, in Hierusalem super lectum crucis expandit, & tribus vicibus, id est, tribus diebus super eum in sepulchro incubuit, & sic eum à culpa, quæ eum peremerat, suscitavit. Allega ut supra. Vel dic moraliter, quod mater ista est conscientia, quæ filium suum, id est, cor vel animam videns mortuum per peccatum, debet ad Heliam, scilicet ad Deum concurrere, qui scilicet, solet mortuos tales in cœnaculum portare, id est, sursum ad bona æterna porrigere, & eos super lecto suo, id est, super requiem felicitatis æternæ per desiderium collocare, & sic semper solet gratiarum largitionem supra tales expandere, & tribus vicibus, scilicet per spem, fidem & charitatem H se eis applicare, & sic solet eas à morte peccati suscitare, & vivos & sanctos conscientiæ mandare, ita quod tunc poterit dicere illud supra 1. Reg. 17. *Elius meus vivit.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Post dies multos factum est verbum Domini ad Heliam.

MORALITATUM CAP. XV.

¶ Volens Helias post siccitatem triennalem, & semestrem pluviam dare terræ, prophetas lucorum, & idolorum vocavit, & sic cum ipsis coram populo pactum fecit, quod turba prophetarum bovem occidere, & super ligna in altari poneret, & quod Helias de alio bove similiter faceret, ita quod ille de domino, & de Baal diceretur Deus, qui de cœlo ignem ad vocem suorum prophetarum mitteret, qui sacrificium devoraret. Igitur Prophetæ Baal ignem de cœlo impetrare nequitiis, quinimo se incidentes, & sanguinem perfundentes, & Deum suum invocantes, in vanum laboraverunt. Helias vero oratione sua ignem de cœlo protulit, qui oblatum Deo sacrificium devoravit.

¶ Helias propheta domini significat Catholicos, & viros perfectos & bonos, prophetæ vero Baal significant hæreticos & hypocritas homines & malignos, qui scilicet Baal, qui interpretatur devoratio, id est, proprii ventris, qui gulose devorat prophetæ sunt, & eum tanquam Deum reverentur, & colunt. Apostolus Phil. 3. *Quorū Deus venter, &c.* Igitur si volumus scire qui istorum sunt boni & justī, videamus qui sunt illi, qui de cœlo faciunt ignem descendere, id est, qui spiritum, & divinam gratiam possunt à Deo pro se, & pro aliis suis orationibus impetrare, quia pro certo illi de cœlo nihil impetrant, & dato quod lanceolis, id est, penitentiis se exterius incidant, & dato quod multis orationibus clament, & quod bovem, id est, carnem propriam pro austeritate immolent atque macerent, sicut ad literam faciunt hæretici, & hypocritæ, non sunt tamen boni prophetæ, nec boni nec justī, sed revera Helias, id est, sancti viri, & non ficti, qui sunt fideles Catholicī, ignem Spiritus sancti, & charitatis de cœlo trahunt, & sic veri Dei Cultores se ostendunt. Ideo dicitur Joan. 9. *Scimus quod Deus peccatores non exaudit, sed si quis Dei cultor est, hunc audit.*

¶ Vel si vis per ignem intellige serenitatem temporum ad quem petendum, & impetrandum processiones fiunt, ut supra. ¶ Volens Helias ignem de cœlo à Domino obtinere, altare de duodecim lapidibus fecit, & bovem unum per frustra cœcidens strue lignorum supposita super altare membra composuit, & in circuitu altaris duas arunculas, id est, aquæ ductum per duo loca (secundum Comestorem) etiam ordinavit, & cum quatuor hydrias aquæ non solū semel, imo secundo, & tertio supra ligna & sacrificium fundi iussit, ita quod aquæ ductum implevit. Tunc ipso orante ignis de cœlo cecidit, qui holocaustum, lignaque, & lapides devoravit, pulveremque & aquam lambuit. Mox vero prophetas Baal, qui ignem de cœlo impetrare nequiverant apprehendit, & eos ad torrentem Cifon viriliter interfecit.

¶ Sic vere dico moraliter loquendo, quando Helias, i. animus vult bovem suum, i. suam carnalem vitam Domino immolare, & ignem divini amoris, & supernæ benevolentiae de sursum à patre luminum impetrare, plura sunt sibi necessaria, quia pro certo ipse debet de duodecim lapidibus, id est, de duodecim articulis fidei altare suæ conscientiae construere, & duplicem aquæ ductum, id est, duplicem lachrymosam compunctionem, unam, scilicet quæ fiat amore, & aliam, quæ fiat timore, debet fabricare Psalm. 63. *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarū.* De-

bet

bet signa, id est sanctorum patrum exempla apponere, & ad bovem suæ carnalis vitæ debet confitendo per membra dividere, & per jugem memoriam in altari cordis, & conscientia ordinare. Unde Lev. 1. Detracta pelle hostiæ artus in frustra concident, & subjicient in altari ignem strue lignorum ante composita, & membra quæ cæsa sunt desuper ordinantes. Tunc vero debet homo quatuor hydrias aquæ, id est, quatuor lachrymarum genera, scilicet pro malis commissis, & pro bonis omis, & pro incolatu miseriæ, & pro dilatione gloriæ superfundere, quæ scilicet tribus vicibus, hoc est dictum, pro peccato cordis, pro peccato oris, pro peccato operis debet sacrificium spiritus contribulati abluere, ita quod conducunt conscientia etiam debet humiliter implere. Unde dicitur Joh. 2. *Implete hydrias aqua.* Quia pro certo si ista fecerit, ignis divinæ charitatis, & beneplaciti, & gratiæ de cælo, id est, desursum à Deo descendet, qui sacrificium & bovem carnalis vitæ consumet, & ligna bonorum exemplorum, aquam lachrymarum, & lapides fidei articulorum, nec non pulverem, id est, considerationem mortis, & futurorum, quæ in hoc sacrificio adhibita sunt, cum benevolentia recipiet, & assumet. Placebit Deo sacrificium Juda. Etiam ignis interioris charitatis cum de cælo inspiratur, & mittitur, à quo omnes partes cordiales sacrificij conflaurantur Thren. 1. *De cælo misit ignem in ossibus meis.* Et tunc etiam omnes Prophetæ Baal, id est, nalæ cogitationes, præsumptiones, & imaginationes, & opinioniones de corde sicut de terra Israel extirpantur.

¶ Cum Helias ascendisset ad verticem Carmel, & pronus in terram faciem suam inter genua posuisset, misit puerum suum ut septies respiceret contra mare, septima vice vidit nubeculam parvam, quasi vestigium hominis ascendentem de mari, & tunc cæli obtenebrati sunt, & nubes & venti surrexerunt, & facta est pluvia grandis valde.

¶ Nubes ista cujus ascensus pluviam misit in mundum, Christum significat, qui scilicet fuit nubecula per puritatem, parva per humilitatem, quasi vestigium hominis per assumptam humanitatem, ascendens de mari hujus mundi per ingressum ad æternam fœlicitatem, quia revera septem respectus amaræ vitæ in eo fuerunt, qui ascensum hujus compleverunt. Primus fuit Nativitas. Secundus circumcisio. Tertius baptismus. Quartus passio. Quintus ad inferos descensio. Sextus resurrectio. Septimus ascensio, quem scilicet secutus est Octavus, scilicet nubes, & ventus scilicet Spiritus sancti flatus, & inspiratio, & pluviarum, scilicet donorum, & charismatum in pentecoste larga donatio. Post ascensum enim hujus nubis, pluvia gratiarum multiplicium fuit secuta, per quam terra humani generis fuit irrigata & bonis fœcundata Psal. 146. *Operit cælum nubibus, & parat terra pluviam.* Vel dic si vis de assumptione vel ascensione gloriosa virginis, puræ, parvæ, humilis, & dulcorosæ, quæ scilicet post septenarium donorum virtutum, cælos ascendit, & nobis pluviarum, id est gratiarum spiritualium copiam procuravit.

¶ Veldic, quod quando per mandatum vel documentum Helias, id est, boni prædicatoris & prælati, puer, id est, peccator qui est infirmus & ignarus, more pueri ad mare, id est, ad cor suum amarum, & compunctum respiciat, & septies, id est, per considerationem septem peccatorum mortalium faciem ibi vertit, nubecula puræ affectionis, & cogitationis inde surgit, & pluviam lachrymarum generat, & fœcunditatem virtutum producit. Unde dicitur 2. Reg. 23. *Pluvius germinat herba.* ¶ Helias prophetas Baal esse falsissimos & mendaces probavit, & postea ipsos interfecit.

¶ Sic prælatus vel iudex primo debet malos convincere, & demum ad eorum interfectionem seu punitionem debet procedere. Quod utique de falsis prophetis, id est falsis hæreticis debet fieri, quos iudex debet potius quam alios peccatores extirpare. Unde Exod. 22. *Maleficos non patieris vivere super terram.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Nuntiavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Helias.

MORALITATUM CAP. XVI.

Cum Helias vir constans & fortis esset, ita quod Achab impium regem redarguere non timuisset, & precibus suis mortuum suscitasset, & de cælo ignem & pluviam impetrasset, Prophetas Baal occidisset, & ad puniendum iudicem à Deo fuisset præordinatus, sicut patet Malac. 4. A facie tamen unius mulieris vivæ Jezabel reginæ timuit, propter quod (relieto puero

suo) in desertum fugit, ubi tadio affectus animæ suæ petiit quod moreretur, & mortem quam sibi à Jezabele inferri timuerat, à Domino postulavit, obsecro (inquit) Domine aufer animam meam & in umbra juniperi se subjiciens obdormivit. Angelus vero domini eum dormientem inveniens, à somno excitat, & ad comedendum panem subcinericium, & ad bibendum aquam invitat. Qui postquam comedisset & bibisset, rursus obdormivit, & angelus iterum ipsum tangit, & ad amplius comedendum ipsum invitatur fortius, & inducit. Surge, inquit, comede, *grandis enim tibi restat via.* Hic igitur surgens iterato comedit & bibit, & quadraginta diebus, & noctibus usque in montem Dei Oreb in ipsius cibi fortitudine ambulavit. ¶ Exponendo moraliter, Helias significat virum sanctum, Achab rex impius diabolum significat, Jezabel quæ fuit ejus uxor sanguinem, carnem seu luxuriam significat fluxum, desertum vero pœnitentiæ vel religionis significat statum, juniperus arbor pungitivarum difficultatum significat stimulum, umbra vero quæ delectabilis est honores, & excellentias denotat, angelus autem peccatorem vel divinam inspirationem significat, panis vero subcinericius mortis circumspersionem significat, panis vero subcinericius mortis significat considerationem, aqua lachrymarum compunctionem, mons Oreb paradisi consolationem, interpretatur enim Oreb mensa. Igitur est ista veritas, quod dato quod Helias, id est, homo justus, & virtutibus perfectus multis polleat virtutibus, ita quod habeat constantiam ad Achab, id est, ad ipsos principes redarguendum, prudentiam ad falsos Prophetas, & hæreticos confutandum, & ad superandum sanctitatem ad ignem divini amoris, & pluviam beneficiorum cœlitus impetrandum, eloquentiam ad peccatores mortuos de morte culpæ resuscitandum, nihilominus tamen restat quod debet summo pere formidare, hoc est, debet fugere, & vitare persecutionem Jezabel, scilicet meretricem, id est, carnem propriam vel luxuriæ molliem & charitatem, & sanguinis corruptelam. Ista est enim quæ sanctos viros persequitur, & cum omnia vicerint, ab hac tanquam à regina potentissima superantur. Unde Apocal. 2. *permittis mulierem Jezabel seducere servos meos, & docere fornicari & manducare.* Et ideo cum contra istam uicem sit remedium, scilicet fugere & occasiones vitare, ergo iste Helias, id est, homo justus, relicto puero, id est, quacunque puerili imbecillitate ignorantia, desertum pœnitentiæ vel statum religionis quandoque ingreditur, ut ibi sub junipero, id est, sub punitionibus divini timoris, & disciplina regulis degens, à Jezabel, id est, à luxuria vel carnis periculis exuatur, sicut ad literam fecerunt eremitæ, de quibus dicitur Job 30. *quod egestate & fame steriles redibant in solitudine, & manducabant herbas, & arborum cortices,* id est, radix juniperorum erat cibus illorum. Sed quid? Pro certo sape fit, quod postquam homo ad desertum religionis confugit, & difficultates, & disciplinas, observantias, obedientiam, & alia gravia reperit, & etiam tentationes & stimulos carnis sentit, quandoque tadio affectus, & quasi de ingressu pœnitens, mortem sibi expostulat & requirit, dicens cum filiis Israel carnalibus illud Exod. 16. *Utinam mortui essemus in Aegypto ubi sedebamus super ollas carniū,* &c. Et ideo talis sic affectus, umbræ juniperi, id est, statum eminentiæ prosperitatisque refrigerium, & prælationis officium in religionis deserto aliquoties sibi quærit. Quod cum obtinere potest in deliciis & solatiis dormire incipit, & sic desertum pœnitentiæ quod elegerat in delicias sibi vertit. Unde Esa. 51. *ponit desertum quasi delicias, & solitudinem quasi hortum domini.* Sed revera tali sic dormienti, angelus Domini, scilicet bona inspiratio vel consideratio, vel bona sacra scripturæ lectio, vel bona prædicatoris vel prælati, vel alicujus alterius viri justi monitio, statim debet adesse qui ipsum debet excitare, & à somno torporis discutere & urgere. Unde dicitur Actorum 12. quod angelus percussio latere Petri excitavit eum dicens, *Surge velociter.* Qui sibi debet dicere quod surgat, & quod panem subcinericium, id est, suæ mortis memoriam præ oculis habeat, & aquam lachrymarum bibat, & quod causam quare intravit desertum pœnitentiæ attendat, & quod ad observantiam disciplinæ quam prætermisit, redeat & accedat dicens illud Apocal. 2. *Memor esto unde excideris, & prima opera fac.* Igitur sape fit quod homo sic excitatus & monitus, à somno torporis surgit, dicens illud ad Rom. 13. *Hora est jam nos de somno surgere.* Et ad subcinericium panem & aquam, id est, ad mortem cogitandum, & ad peccata sua plangenda se humiliter vertit Ps. 102. *Cinerem tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam.* sed pro certo sape

scire fit, quod ex fragilitate propria homo iterum obdormit, & iterum ad umbram, id est, ad mundanæ prosperitatis dulcedinem, quæ sicut umbra fluit, se convertit, & ideo angelus suus, id est, ratio, vel consideratio mentis, ipsum debet excitare, & quam longa sit via, scilicet eundi de hoc mundo ad patrem, sibi debet ostendere, & eum ad diatam pristinam invitare. Surge, inquit, comede, grandis enim tibi restat via, quia scilicet, tunc ex toto suo conatu surgere tenetur, & panem, & aquam sibi oblatos, scilicet, mortis memoriam, & lacrymosam compunctionem comedere, ut sic per quadraginta dies, id est, per laborem vitæ præsentis, qui in numero designatur, possit ad montem Dei Oreb, id est, ad mensam paradisi fortiter ambulare. Unde Esaia 2. *Venite ascendamus, &c.*

¶ Vel si vis, per angelum intellige prælatum, vel præsidem, vel etiam quemlibet virum justum, & dic per omnia sicut supra, quia iste debet subditum desidem excitare, & ad potentiam, & diligentiam invitare.

¶ Vel dic, quod Helias est bonus prælatus religiosus, qui Jezabel, id est, carnis pericula fugiens, ad desertum religionis venit, ubi pro certo quatuor invenit, quibus mediantibus ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum pertingit. Ista igitur quatuor sunt umbra juniperi, cujus cineres servant ignem inextinguibilem per annum, secundum Josephum, hoc est, crucis pungitiva memoria, & compassio, per quam in corde nostro servatur ignis, id est, divinus amor, & dilectio. Unde Cant. 2. *Sub umbra illius, quem desiderabam, sedi.* Item panis subcinericius est mortis, & incarnationis nostræ memoria, & recordatio. Unde Job. 24. *Age pœnitentiam in favilla, & cinere.* Item vas aquæ, & lacrymarum fletus, & inundatio Psal. 79. *Potum dabis nobis, in lacrimis in mensura.* Item angelus incitans, id est, boni prælati correctio, vel bonorum sociorum monitio, & exhortatio, vel sacra scripturæ instructio, & devotionis, & contemplationis meditatio. Unde Tob. 5. *Angelus ejus comitetur vobiscum.* Ista enim sunt quatuor, quæ comitantur Heliam in deserto, id est, religiosum in claustrum, per quæ scilicet citius pertingit ad montem paradisi in cœli supercilio, vel etiam ad montem contemplationis in perfectionis fastigio Psal. 23. *Quis ascendet in montem Domini, &c.*

¶ Vel dic, quod Helias in deserto non legitur dormivisse nisi sub junipero pungitiva, nec bibisse nisi de aqua, nec comedisse nisi de subcinericio pane, nec locutus fuisse, nisi cum angelo. In quibus scilicet, instruitur religiosus, quod non debet delicias querere, non societates secularium, vel vaniloquia frequentare, quinimò panem subcinericium, id est, mortis memoriam, & humiliationem, sui ipsius considerationem, aquam lacrymarum, & compunctionem debet comedere, & cum angelo, id est, cum Deo, & angelis per orationem, vel cum mente sua per meditationem debet colloquia sua facere, & aliorum silentium observare. Et si ipsum per aliquas consolationes, & delectationes, aliquammodo dormire contingat, hoc semper debet esse sub junipero, id est, sub punitione divini timoris per pœnarum infernalium cogitationem, vel sub junipero, id est, sub memoria crucis, & passionis, vel compassionem, & devotionem, quia pro certo religiosus in claustrum debet in abstinencia vivere, silentium servare, & si quid consolationis habuerit, semper debet illud sub junipero, id est, in timore Domini, & in compunctione contritionis, & in consideratione infernalium tormentorum exercere. Unde Ezech. 12. *Fili hominis in conturbatione comede.*

¶ Vel dic, quod Helias significat peccatorem, qui in umbra mundanæ prosperitatis dormiens, quando ab angelo, id est, a prædicatore angelico excitatur, faciliter redormire, & in torpore, & negligentiam recidere comprobatur, quapropter ille angelus, id est, prædicator, vel prælatus ipsum iterum tenetur tangere, & ad surgendum de peccato, & de torpore negligentia ipsum concutere, & panem, & aquam, id est, deliciarum abstinenciam sibi injungere, & longam viam, & difficilem, quam post mortem facturus est, sibi intimare, ut in cibi illius fortitudine usque ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum venire possit, qui propriè mons Dei Oreb, id est, mensa interpretatur, pro eo, quod ibi æternæ refectiois mensa bonis, & laboriosis hominibus præparatur. Psal. 22. *Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos, qui tribulant me.* ¶ Vel dic, quod panis ille subcinericius significat sacramentum altaris, ubi panis qui de cælo descendit, sub cineribus accidentium continetur, qui, scilicet, peccatori à somno peccati per pœnitentiam surgenti ab angelo, id est, à sa-

cerdote porrigitur, ut in fortitudine ejus in quadragenario hujus vitæ laboriose ambulet, & ad montem Domini, scilicet, paradisum attingere, & progredi mereatur Psal. 103. *Panis cor hominis confirmet.*

¶ Cum Helias esset in monte Domini Oreb, & sitiret in spelunca, dictum est sibi, quod exiret, & coram Domino foris staret. Quid, inquit, agis Helias? Egrederere, & sta coram Domino in monte. Ipso igitur ad ostium speluncæ egrediente, & stante, & ecce spiritus fortis, & grandis conterens petras, & subvertens montes, transivit ante Dominum coram eo, sed non in spiritu Dominus. Post spiritum verò commotio, & non in commotione Dominus. Post commotionem ignis, sed non in igne Dominus. Post ignem verò transit aura lenis, & tunc in aura fuit Dominus, propter quod Helias faciem suam pallio cooperuit, & sic Domini locutionem audivit.

¶ Ista possunt exponi diversimodè. Helias enim in spelunca significat peccatorem latentem in spelunca carnalitatis, vel in caverna mundani amoris, qui vere est spelunca latronum. Deus enim inspirativè loquitur quandoque peccatori, & ad exeundum de statu peccati ipsum arguens, excitat, & hortatur. Quid, inquit, hic agis Helias, id est, quid facis in statu peccati, nec non in caverna, id est, in affectione bonorum sæculi? Egrederere, & sta foris in monte coram domino, id est, egredere pœnitendo, & sta in monte paradisi cælestia affectando. Iste igitur qui ad ostium speluncæ egreditur, quandoque ad cogitandum, de propria salute aliquammodo inclinatur, sed revera statim propter hoc sibi non adest dominus, nec statim redit ad statum gratiæ, quinimò tria sunt, quæ præcedunt in corde hominis adventum ejus, id est, gratiæ Dei. Primo enim oportet, quod veniat spiritus conterens petras, iste est timor Dei, qui petram, id est, obstinationem, & duritiam cordis frangit. Et tandem venit commotio, & hoc est, quando homo de pœnitendo, & se de malo statu amovendo cogitat, & disponit. Post vero venit ignis, & hoc est, quando incipit fieri in corde aliquis ad Dei amorem calefactio, & de peccatis contritio, sed pro certo nec in spiritu timoris, nec in commendatione cogitationis, nec in igne imperfectæ dilectionis adhuc est Deus. Sed revera finaliter venit sibilus auræ tenuis, id est, mentis dulcedo, & devotio, & ipsius Dei per inspirationem allocutio, & ad confessionem ipsorum vitiorum sibilatio, & relevatio, & tunc ibi est dominus, quia pro certo tunc esse Deus cum pœnitente percipitur, quando peccator propria sua peccata confiteatur. Unde 3. Regum 9. *Transibit per eum, & sibilabit, & dicet.* Quod autem Dominus prope sit cum homine, quando erga eum sibilus confessionis auditur, patet Esaia 58. Ubi dicitur: *Clamabit, & dicet, ecce adsum.* Et tunc debet homo cum pallio humilitatis faciem suam abscondere, & quasi indignum gratia sibi facta, & præsentia Domini se putare, dicens cum Petro illud Luca 5. *Exi a me Domine, quia homo peccator sum.*

¶ Vel dic secundum Gregorium, quod spelunca est nostra mortalitatis corruptio, à qua pro certo homo obviam Domino ad ostium egreditur, quando corporeas vires transcendens ad contemplationem spiritualium elevatur. Iste igitur tunc percipit, quod tria sunt, in quibus non invenitur Dominus, scilicet, spiritus conterens petras, subvertens montes, id est, superbia quæ scilicet duos, & obstinatos conterit, id est, altos, & elevatos status subvertit. Item commotio, hoc est, avaritia, quæ scilicet, hominem per sollicitudinem commoveret, & ipsum quiescere non permittit Psal. 106. *Turbati sunt, & commoti sunt sicut ebrius.* Item ignis iste est luxuria, quæ scilicet, more ignis omnia corda quanquam dura, & stabilia, succendit, & molliat. Unde Job. 31. *Ignis est usque ad fundamenta devorans.* Sed pro certo quantum est, ubi dominus reperitur, scilicet, spiritus auræ tenuis, id est, spiritus agilitatis, aura puritatis, & tenuitatis, id est, humilitatis, in quo Dominus loquitur, & à nobis spiritualiter invenitur.

¶ Vel dic si vis, ista allega, quod Deo non placent ista tria genera judicum, seu prælatorum correctorum malorum, vel hominum iniquorum, nec apud eos Dominus invenitur, scilicet, spiritus conterens petras, isti sunt superbi, & crudeles furiosi, qui sine discretionem omnia volunt conterere, & subvertere, & sine moderamine punire, quia pro certo apud illos non est Dominus, quoniam sic nunquam placet Domino Deo crudelitatis excessus, nec exinde sequitur aliquis utilitatis fructus, nec commendationis proventus Amos 2. Unde de talibus dicitur, quod *ipsi conterunt super pulverem terra capita pauperum, & viam humi-*

humilium declinant. Secundi sunt commotio. Ipsi sunt instabiles & ambitiosi, qui de statu ad statum se volunt continuè movere, & nunquam in eodem statu & gradu consistere, vel manere, sed nec apud istos est Dominus. Unde Hier. 14. Dilexit movere pedes suos, & Domino non placuit. Tertij sunt ignis, & isti sunt amari, & luxuriosi, qui scilicet, igne cupiditatis & carnalitatis ardent, & idè per exactiones subditos incendunt, & cremant. Unde in Proverb. 30. Ignis nunquam dicit, sufficit. Sed nec apud istos est Dominus, quinimò de talibus dicitur illud Amos 9. Avaritia in capite omnium, atque novissimum eorum gladio interficiam. Sed revera quarti sunt sibilus auræ tenuis, id est, viri dulces, consolabiles, & benigni Deo, & hominibus humiles. Et pro certo apud istos est Dominus, quia scilicet tales Dominus diligit, & apud istos hospitatur, & venit Psalm. 146. Diligens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram.

¶ Hic habemus, quod Dominus locutus est Helix in ostio speluncæ, & statim sicut ante apparuerat Abraz in ostio tabernaculi commoranti.

¶ In quo notari potest, quando quis de caverna malæ conscientie & peccati ingreditur, quam statim ad ostium, id est, ad bonam cogitationem pervenit, Dominus manum adjutricem porrigit, & sibi per inspirationem ut ulterius procedat loquitur. & ei per gratiam se ostendit, dicens illud Apocalyp. 3. Ecce ego ad ostium sto, & pulso. Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum, &c.

¶ Hic dicitur, quod cum Helias credens se solum prophetam in Israel dixisset Domino, zelo zelatus sum pro Domino exercituum, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, & pactum tuum dereliquerunt filij Israel, & derelictus sum ego solus, audivit à domino, quod septem millia hominum erant in Israel, qui genua coram Baal non curvaverunt, nec eum adoraverunt. ¶ Quod utique ad hoc potest applicari, quod multi sunt boni homines, & inter homines tales nesciantur esse, quos scilicet Dominus præservat, ne cum impiis ad facinora ruant.

¶ Potest etiam allegari, quod sæpe fit, quod aliquis de se præsumit, quod ipse sit solus propheta Domini, id est, homo sufficiens litteratus & perfectus, nec aliquos alios similes sibi esse credit. Quado ergo in talibus virtutibus similes & perfectiores reperit, & vidit numerum aliorum bonorum promptorum ad virtutem, tunc talis fastum præsumptionis deponit. Unde de talibus potest dici, qui, scilicet, se bonos credunt, illud Job. 12. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia. Et mihi est cor, sicut & vobis, & secundum scientiam vestram ego novi. ¶ Helias reperit Helixum inter duodecim juga boum arantem, qui misit pallium suum super ipsum, qui statim bobus relictis, post eum cucurrit. Veruntamen licentiam osculandi patrem, & matrem petijt, & impetravit. Osculet, inquit, oro te patrem & matrem, & sic sequar te. Cui ille dixit. Vade, & reverte, quod meum erat, feci tibi. Iste igitur statim unum par boum, in quibus araverat, mactavit, & cum aratro suo coxit, & ad comedendum populo dedit, & secutus Heliam sibi de cætero ministravit.

¶ Illud potest allegare ad Apostolos, Petrum, & Andream, & Matthiam, & alios similes, scilicet qui antiquitus inter duodecim juga boum, scilicet inter partes veteris legis, qui à duodecim Patriarchis descenderant, araverunt, in quantum terrena cum aliis dilexerunt. Sed revera ubi ab Helia, id est, à Christo fuerunt vocati, & pallio fidei induti, statim post eum solent currere, & patri & matri, id est, cunctis amicis carnalibus valde studuerunt favere. Boves suos, & aratrum, id est, totam suam temporalem substantiam populo, scilicet pauperum, distribuerunt, & post istum Heliam Christum sequi, scilicet, imitando, & credendo, & eidem obsequi, & servire studuerunt, ut patet in Evangelio, ubi dicitur Matth. 4. Relictis retibus & patre, secuti sunt Dominum. Quod etiam ad quoscunque potest referri homines religiosos, qui, scilicet vocari à Deo, & pallio regularis habitus indui, summam gloriam debent reputare, parentes carnales dimittere, boves propriæ carnalitatis per poenitentiam tractare, aratrum, id est, animum igne charitatis comburere, & sic sequi Dominum, & in religione perpetuo ministrare. Unde dicitur Matth. 19. Reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c.

Capitulum vigesimum. Textus. Porro Benadab rex Syriæ congregavit omnem exercitum suum.

MORALITATUM CAP. XVII.

Hic habetur quod Benadab Rex Syriæ per pueros principum non per principes fuit superatus, quinimo in illo prælio

nullus principum est inventus. In sequenti etiam anno confilium Benadab fecit, scilicet, quod reges ab exercitu tolleret, & quod loco eorum principes poneret, & bellatorum numerum intauraret.

¶ Ista possunt allegari, quod quando magni viri, reges, & principes, & Domini ad prælia sunt apti, & quod magis quandoque nocent, quam proficiunt, quando in exercitu sunt immixti. Forte igitur utile esset, quod nullus talium ad exercitum veniret, sed per pueros principum, id est, per inferiorem militiam prælium fieret, quia scilicet ut communiter inferiores, & pauperes milites sunt majoribus, & ditioribus fortiores & ad præliorum opera promptiores. Tales enim reges, & magnates quia præ cæteris sunt delitijs dediti, præbebit delitias regibus Gen. 41. Idcirco præ cæteris sunt inertes, & facilius possint vinci Psalm. 149. Ad alligandos reges eorum in compedibus, &c. Quæ etiam de prælio spirituali possunt intelligi, ubi plus proficiunt pauperes quam divites, & magis infimi quam summi, & magis subditi, quam prælati. Syrii victi in montibus à filiis Israel dixerunt, quod Dij montium Dij eorum erant, & quia ideo præliaverant, quapropter in anno sequenti pugnare contra filios Israel in valle decreverunt, & sic ipsos superare Dijs eorum in valle nihil valentibus speraverunt.

¶ Sic verè Syrii, qui interpretantur sublimēs, id est, demones, qui sublimia plus debito quæsierunt, ante omnia nituntur pugnare contra filios Israel, id est, contra fideles in montibus, id est, in negotijs, & rebus spiritualibus, scilicet, movendo ad superbiam, & ad errorem in fidei articulis, & in aliis sacramentalibus, ubi pro certo si vinci eos contingat, statim nituntur in valle pugnare, id est, de peccatis inferioribus, quæ scilicet tangunt corporalia, & terrena, sicut ex luxuria, & avaritia tentare, & sic sperant contra bonos facilius prævalere. Ista est enim cautela demonum, quod si in uno prælio tentatione vincuntur, statim ad tentandam de alio se convertant, & superare in alio conantur. ¶ Vel dic, quod Benadab in primo prælio victus, non propter hoc destitit, sed ad sequentis anni spatium sperat vincere. ¶ Allega quod dato, quod aliquis princeps semel, vel pluries victus fuerit, non propter hoc debet cessare, sed toties bellum instaurare, quod finaliter valeat superare, sicut ad literam Romani antiquitus faciebant, quia dato quod ab eodem pluries victi essent, non propter hoc frangebantur, sed iterum, atque iterum, prælia instaurantes finaliter triumphabant. Unde David Joab principi exercitus sui, audita morte Uriæ, scripsisse legitur 2. Reg. 11. Non te frangat ista res, varius est enim eventus belli, & nunc hunc, nunc alium consumit gladius.

¶ Hic habemus, quod rex Israel de clementia reprehenditur. Nam cum Benadab regem Syriæ cepisset in bello, & dato, quod esset nequissimus, ipsum non tamen occidisset, sed sub certo fœdere dimisit, reprehensus est à propheta parabolice sub figura. Captivus, inquit, datus est mihi in custodiam sub pacto, quod si lapsus fugerit, anima mea pro anima ejus esset. Quo fugiente anima mea peritur, ut loco captivi perdisi servituti, & periculo exponatur. Quod cum rex justum fere diceret, mox propheta dimissionem Benadab, quem Deus sibi puniendum tradiderat, in caput ejus retorfit, animam ejus loco animæ alterius futuræ poenæ obnoxiam sibi dixit, quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, eris anima tua pro anima ejus.

¶ Ista possunt applicari contra judices & superiores, qui sceleratis, & impijs parcunt, & recepto fœdere, id est, prece, vel munere illos de suis carceribus liberos, & impunitos abire permittunt, quia pro certo isti animas suas loco illorum periculo damnationis exponunt, in quantum ipsos qui morte, vel punitione digni sunt, dimittunt, & qui à Domino occultam providentiam ad ipsorum manus puniendi veniunt, & tamen non puniunt, sed dimittunt, & impijs parcunt. Unde dicitur Num. 35. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis. Et Esai. 5. Va qui justificatis impium pro muneribus. ¶ Vel dic, quod propheta reprehendens regem, parabolice loquitur, ad denotandum, quod reges, & principes non apertè, sed oblique per circumlocutiones indirectas sunt arguendi, ne forte ad deterius provocentur, si apertè, vel publice arguantur. Sicut etiam Nathan David legitur reprehendisse in parabola de ove pauperis 2. Reg. 12. Et si vis, vide supra.

¶ Vel dic, quod illud quod hic scribitur, custodi virum istum, quoniam si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, potest referri ad prælatos, quibus sc. dati sunt subditi in custodia, quia pro

pro certo si propter defectum custodiae in damnationem labuntur, animae Prælatorum propterea ejus periculo exponuntur, in quantum, scilicet, de animabus subditorum reddere rationem tenentur. Et ergo bene dicitur Prælati illud Prov. 27. *Diligenter agnosce vultum peccatoris tui, tuosque greges considera.* Unde Ezech. 3. *Ipse impius in iniquitate ejus quam operatus est, morietur, animam ejus de manu tua requiram.*

¶ Vel illud quod Achab contra seipsum ignorans sententiam tulit, sicut etiam David respondens Nathan de ove pauperis subditi à divite rapta, dixerat 2. Reg. 12. *Vivit Dominus, quia filius mortis est,* &c. Potest allegari, quod illi qui malè vivunt, & bene judicant, & prædicant, contra seipsum sententias ordinant, atque dictant. Vel etiam quicunque mali eo ipso quod malè agunt, sententiam damnationis suæ pertractant. Unde dicitur Luc. 19. *Serve nequam, ex ore tuo te judico.*

¶ Illud quod hic ponitur, quod leo occidit hominem, qui Prophetam ex parte domini se percuti præcipientem, vulnerare noluit, vel timuit, potest allegari, quod valde debemus Prophetis, id est, prædicatoribus, vel Prælati in his quæ ex parte domini, id est, in virtute obedientiæ nobis præcipiunt, obedire, alias verò diabolus nos poterit devorare. Quia dicitur 1. Reg. 15. *Melior est obedientia quam victima.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Post verba autem hæc tempore illo vinea erat Naboth.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Naboth noluit vendere vineam suam Achab regi iniquo, qui inde volebat facere hortum olerum, quinimo eidem pristino dixit, *Abstine à me ut vendam hereditatem patrum meorum.* Quapropter Jezabel uxor Achab, Naboth subductis falsis testibus lapidari fecit, & sic vineam ejus Achab continuo occupavit.

¶ Achab est diabolus. Jezabel uxor sua, est carnis concupiscentia, Naboth verò significat virum justum. Igitur sapè fit, quod dum Achab, id est, diabolus vineam, id est, gratiam viri justi, qui, scilicet, propinat vinum æternæ consolationis, & gloriæ, nititur emere, & ab ipso per peccatum tollere, & loco ejus pretium bonorum temporalium sibi dare, tum Naboth, id est, vir justus, ad hoc non consentit, sed hæreditatem patrum suorum, scilicet, gratiam à Deo jure hæreditario dimissam, vendere contradicit. Quod videns Jezabel mulier impudica, id est, caro falsos testes, id est, mundi fallaces delicias adhibens lapidibus tentationum ipsum obruit, & sic ipsam vineam sibi tollit, & sic per luxuriam ipsum caro interficit, quem diabolus in tentando de magis arduis superare nequivit. Unde ista est, quæ dicit diabolus illud quod ista Jezabel dixit Achab. *Ego dabo tibi vineam Naboth.* Vel si vis dic exemplariter de malitia mulierum, quæ audaciores sunt ad negotia impia, quam viri. Ideò dicitur Eccl. 25. *Brevi omnis malitia super malitiam mulieris.* ¶ Vel allega exemplariter, quomodo judices officiales ad mandatum regum, reginarum, vel Principum non verentur falsa judicia facere: & innocentes occidere, ut sic ipsis valeant complacere. § Vel etiam allega, quomodo domina, & regina quandoque Dominis suis ignorantibus procurant fieri multa mala.

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam & Israel.

MORALITATUM CAP. XIX.

Cum Achab convocasset Prophetas ad sciendum quid deberet accidere. Omnes una voce, bona sibi prædicarunt, & sibi prospera succedenda mendaciter asserebant, quinimo unus istorum falsorum Prophetarum Sedechias nomine cornua ferrea sibi fecit, & quod rex cum illis erat ventilaturus Syriam ex parte domini sibi dixit. Igitur inter quadringentos prophetas, qui omnes uno ore regi prospera dicebant, unicus erat verus, scilicet, Michæas Propheta Domini, quem tamen rex Israel non libenter audiebat, sed eum potius odiebat, quia non sibi prospera, sed adversa prophetabat. *Odi,* (inquit) *eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore.* Iste igitur solus vera regi dixit, & eum in prælio moriturum prædixit, propter quod ipsum Sedechias falsus Propheta prædictus in faciem percussit. *Mene* (inquit) *dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi.* Rex quoque ipsum quia contra voluntatem locutus erat, in carcerem mitti jussit, & cum pane tribulationis, & aqua angustiae sustentari præcepit.

Petr. Bercha ii super Biblia.

¶ Illud allega contra adultores, qui sunt in curiis principum & magnatum, quia revera, ut communiter, omnes uno ore nituntur prospera dicere, & mendaciter bona, & placentia prætere, veritatem suppressere, & cum cornibus ferreis dominorum potentiam commendare. Unde in persona regum, vel Principum dicitur ipsis adulatoribus Esai. 30. *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, divinate nobis somnia, cesset à facie nostra sanctus Israel.* Et breviter illud est verum, quod inter quadringentos consiliarios, vel Prophetas, vix est unus, qui sit Propheta veritatis, & qui veritatem dicere velit, vel audeat, vel qui ubi de correctione, vel increpatione agitur illud præsumat dicere, quod sibi dictat ratio, quia revera quando aliquis talis esset ibi, qui, scilicet, sit solitus veritatem dicere, non libenter à regibus, & magnatibus audiret, sed potius contemneretur, & odiret, & quod pejus est aliquoties à Sedechia, id est, ab adulatoribus, quorum mendacia detegit, & fallacias, per falsas accusationes percussit, & etiam ab ipsis magnatibus quibus verum dixit, tribulationibus, & carceribus mancipatur. Unde Apost. Galat. 4. *Inimicus factus sum vobis vera dicens.* Unde de duobus idolis legitur, in quibus demones loquebantur, in quorum, scilicet, templis reponerentur plura, pro eo, scilicet, quod si quis furaretur, ipsa diabolus protinus revelabat. Legitur quod quidam juvenis thesaurum à templo fuisset furatus, & hoc unum idolum revelasset, propter quod ille qui furtum fecerat, caput ipsius idoli confregisset, accidit, quod aliquis alius ibi postea aliquid perdidit, sed tamen de revelatione furis nunquam responsum habere potuit, quinimo post multas oblationes verba hujusmodi sibi dixit, *Tempora,* inquit, *mala sunt, & homines deteriorantur, sed & si quis loquatur verum, caput ei frangitur.* Unde Sen. in quadam epistola dicit. *Si monstrabo tibi cujus rei inopia laborent magnatum s. st. gia, est quod omnia possidentibus desit unum, scilicet, qui eis verum dicat, dum nemo ex animi sui sententia dicit, aut suadet, sed adulari unum est omnium amicorum officium.* ¶ Si vis allega, quod bonus homo nec prece, nec timore debet à veritate deviare, sed illud quod dixerit sibi dominus, id est, conscientia, vel ratio, debet consulere, & narrare, sicut fecit iste Michæas Propheta, cui cum omnes confulerent, quod bona regi cum aliis loqueretur, respondit: *Vivi Dominus, quia quacunque mihi dixerit Dominus hæc loquar.* ¶ Sic habes, quod rex Israel Achab nolens cognosci in prælio, in quo, scilicet, Michæas prædixerat ipsum moriturum, habitum suum mutavit, & Josaphat rex Juda arma ejus portabat, propter quod factum sibi malè successit, quia cum milites regis Syriæ solum regem Israel in prælio quærent, & de aliis non curarent, in Josaphat qui indutus erat armis regis Israel, irruerunt fortiter, & nisi ipse clamasset, ipsum sub alieno habitu peremissent. Unus verò militum in incertum sagittam jaciens, Achab in curru percussit, & occidit, ita quod mortuus est vespere, & canes linnerunt sanguinem ejus, & sic verbum Prophetæ veri, quod audire noluerat, verum fuit, nec ordinationem divini judicii propter mutationem habitus impedivit.

¶ Hic applica exemplariter, quod divina judicia propter humanam industriam impediri non possunt, qui à casu, & à fortuna quandoque sagitta jaciunt, à qua ductus Dei providentia ille qui se tueri crediderat, trucidatur. Nec potest homo se aliqua circumspeditione defendere quem Dominus decreverit impugnare. Unde Eccl. 46. *Pugnare contra Dominum non est facile.* ¶ Vel allega, quod quando quis ad fata ducitur propter occultum Dei judicium, & ad infortunium ruit, non inde facile relevatur, nec propter dictum boni Prophetæ, id est, per quodcunque bonum consilium, quin vadat ipsum ducit impetus spiritus, & non revocatur. Unde Eccl. 7. *Vidi quod nemo potest corrigere quem Deus despexerit.* Vel dic, quod qui arma, & habitum Achab, id est, conversationem malorum portat, semper est in periculo damnationis, & mortis, nisi per confessionem clamet. ¶ Vel allega, quod periculum magnum est quandoque alienum habitum portare, & assumere, vel alienum se fingere, quia sub aliena specie potest aliquoties quis perire à servis regis Syriæ. ¶ Hic dicitur quod rex Israel mutavit habitum, & ingressus est bellum, in quo quidem bello à servis regis Syriæ in suo ligneo sagitta percussus occumbente sole interiit, quem servi sui in domo sua portaverunt, canes verò venientes, sanguinem ipsius linnerunt. ¶ Sic verè ex Israel Christus assumpto habitu alieno, scilicet, humanitate per incarnationem, ingressus fuit locum certaminis hujus mundi. Apostolus Philipp. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, Ioann. 1. Quem sub habitu alieno*

latentem, servi regis Syriæ, id est, Judæi servi diaboli in incertum sagittam jacentes, scilicet, in ipsum dominum gloriæ, ignorant, quia in propria venit, & sui eum non receperunt, supra currum crucis occiderunt, & sic sole justitiæ occumbente, cujus tamen sanguinem, id est, cujus passionis fidem, non ipsi, sed canes, id est, gentiles lambuerunt, & receperunt. Unde Job. 39. *Puli ejus lambunt sanguinem.* Et supra 1. Reg. 21. *Lambuerunt canes sanguinem Naboth.* Et idem de isto incerto jactu sagittæ, id est, de ista ignorantia, qua Judæi Christum ignorantes occiderunt, dixit ipsemet Dominus Luc. 23. *Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt.* Et Apostolus 1. Cor. 2. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent.*

Moralitatum tertii libri Regum finis.

C MORALITATUM LIBER DUODECIMUS QUARTI LIBRI REGUM.

Capitulum primum. Textus. Prævaricatus est autem Moab in Israel.

MORALITATUM CAP. I.

REx Israel Ochozias de cancellis domus suæ cecidit, & agrotavit, & tunc nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Acharon, utrum scilicet de illa sua infirmitate posset surgere, misit, & recurrens ad dæmones, Dei Israel oraculum prætermisit, propter quod indignatus Dominus sibi per Heliam dixit, quod de lecto suo super quem ascenderat, non surgeret, sed ibidem mortem incurreret, & obiret. ¶ Sic verè sæpe fit, quando homo de cancellis temporalium dignitatum per infortunium cadit, non ad Deum Israel per devotionem recurrit, nec se ad Deum per peccatorum suorum considerationem convertit, sed potius Deum Beelzebub, id est, diabolum, per divinos, & ariolos requirit, propter quod Dominus indignatus, mortem, vel aliud infortunium majus sibi mittit. ¶ Hic describitur Helias Thesbites fuisse vir pilosus, zona pellicea accinctis renibus, de ipso etiam dicitur, quod regem Israel viriliter reprehendit, & quod veritatem de suis infortunijs sibi demandavit, & dixit. Farinam, & oleum multiplicavit, & viduæ filium mortuum suscitavit, Prophas Baal occidit, duos principes de principibus ejus igne cœlesti à domino impetrato succendit, sicut in libro præcedenti dictum est, pluviam subtraxit, & subtractam iterum suis precibus impetravit, ignem de cœlo mitti per sacrificium obtinuit, & Achab regem impium viriliter increpavit, & stare se coram Domino in locis pluribus probavit. *Vivis* (inquit) *dominus in cujus conspectu ego sto.* Ad desertum etiam timens Jezabel fugit, ubi primo sub junipero dormiens, & tandem panem, & aquam comedens ad montem Oreb transivit, Deum Israel audivit, & vidit, sicut hæc omnia patent supra 3. Reg. 17. Tandem vero sicut dicitur hic in cœlum curru igneo raptus extitit 3. Reg. 18. & pallium suum discipulo suo Helisæo dimisit 3. Reg. 19. in quo miracula multa fecit. ¶ Helias, qui interpretatur robustus, significat virum perfectum, & maxime Ecclesiasticum, vel Prælatum, qui, scilicet, sibi vel aliis debet dominari robustè, qui etiam debet dici Thesbytes, qui interpretatur convertens, & festinus ad intelligendum, eo quod alios debet prædicando convertere ad intelligendum veritatem Dei vel mandata, superiorum debet festinus, & diligens semper esse. Unde in Proverb. 14. *Acceptus enim regi minister intelligens.* Iste igitur debet habere audaciam ad malos Principes redarguendos, & ad veritatem ejus dicendam, & ad ostendendum justitiam ad malos Prophetas, & ad quinquagenarios, id est, ad hæreticos, & officiales ipsos puniendos, & igne severitatis cremandos, & clementiam ad farinam, & oleum indefinenter pauperibus & viduis ministrandum, constantiam ad coram Domino perseveranter standum, prudentiam ad pluviam beneficiorum temporalium, vel documentorum spiritualium loco, & tempore dandum, vel retrahendum, scientiam ad mortuos peccatores per prædicationem suscitandum, poenitentiam in deserto, vel sub junipero asperitatis ad dormiendum, abstinenciam ad panem, & aquam gustandum, perseverantiam usque ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum ambulandum, contemplationem, & sapientiam ad Deum videndum, & alloquendum. Quæ, scilicet, omnia si habuerit in curru igneo charitatis in cœlum ad Deum finaliter rapietur, & pallium bonæ famæ, & sanctitatis suæ hic in mundo remanens suis devotis, & discipulis relinquetur. Unde Apoc. 12. *Raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus.* Sic igitur quilibet vir perfectus Helias

potest dici qui Helix virtutes voluerit imitari, & potissime ista possunt applicari ad sanctum Nicolaum, qui ad literam farinam & oleum, & frumenta multiplicavit, mortuos suscitavit, abstinens fuit, & jejunavit, &c. ¶ Vel ista possunt dici de B. Joanne Baptista, qui, scilicet, regem Herodem impium redarguit, in deserto in abstinencia, & poenitentia vixit, aquas Jordanis baptizando divisit, &c. Matth. 11. Unde Salvator dicit de eo: *ipse est Helias, qui venturus est.* Mal. 4. Et sicut Helias prædicando, sicut dicitur, sic justi faciem domini antequam per gratiā ad peccatores veniant, prævenerunt, in quantum, scilicet, prædicando, exempla dando, & corrigendo sibi viam præparant, & componunt. Unde dicitur Luc. 1. *Ipse præibit ante ipsum in spiritu, & virtute Helia.* ¶ Hic habes, quod duo quinquagenarii regis Ochoziæ, Helix Propheta irreverenter, & quasi imperative locuti sunt, dicentes: *Homo Dei rex præcepit descendere te.* Qui igne cœlitus descendente, ad Helix imperium perierunt. Si (inquit) *homo Dei sum, descendas ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Ultimus autem & tertius quinquagenarius, qui dicitur fuisse Abdias, Propheta ad eum missus, judicio, & morte aliorum territus, genua sua coram eo curvavit, misericordiam imploravit, & humiliter quod ad regem descenderet, supplicavit. ¶ Hoc exemplariter potest exponi, quod quinquagenarii, id est, Principes sæculares, ballivi regum, & principum officiales, quantumcunq; Domini, & magni cum Prophetis, id est, cum viris scientificis, & religiosi, & sanctis loqui dure & impatienter non debent, sed potius reverenter, & subjective, alias digni sunt igne cœlesti cremari, & à Deo redargui, & puniri. Nulla enim temporalis potentia quæ viris Dei, & scientiæ, & sanctitati hominis digna sit æquiparentia, quapropter quilibet tales viros honorari, & revereri tenetur. Exemplo Cnei Pompeij, qui Possidonium Philosophum adiens, non est passus, quod lictores januam Philosophi percuterent, sed potius voluit, quod submisso pulsarent, sicut dicit Solinus. *Numerandus, inquit, post Deos Cneus Pompejus, intraturus Possidonij domum tunc clarissima sapientia professoris percuti ex more à licitore fores vetuit, & sententia propria orientis victor cessit janua literarum.* Benè igitur dicitur Lev. 19. *Honora faciem senis.* ¶ Vel si vis allega, quod humilitas locutionis proficit, dura vero nocet. Quia dicitur Proverb. 15. *Responsio molli frangit iram, sermo durus excitat furorem.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem, cum levare vellet Dominus Heliam per turbinem in cœlum.

MORALITATUM CAP. II.

Cum Dominus vellet Heliam in turbine rapere, omnino se voluit de Helisæo antea discipulo suo expedire, dicens sibi. Sede hic, quia Dominus mittit me in Bethel, tandem in Hiericho, tandem ad Jordanem, Helisæus autem dicebat: *Vivis Deus, & vivat anima tua, quia non dimittam te.* Igitur cum ad Jordanem venissent, involvit Helias pallium suum, & percussit aquas Jordanis, & divisæ sunt, & transferunt per siccam. Qui cum dixisset Helisæo, *Postula quid vis antequam tollar à te.* Petiit Helisæus, quod spiritus duplex requiesceret apud ipsum. Quod quamvis ipsi difficile foret, concessit tamen sibi, dummodo ipsum quando raperetur, videret. Ecce ergo currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque. Ascendit Helias per turbinem in cœlum, cui, scilicet pallium suum cecidit, quod Helisæus accipiens, & extremum aquas Jordanis percutiens, ipsas iterato divisit, & ex tunc Propheta loco Helix fuit. ¶ Hæc allega, quando quis rapiendus est in cœlum per contemplationem, & per secretorum cœlestium degustationem, solitudinem debet querere, & propriorum discipulorum, & aliorum, quamvis Sanctorum, & bonorum societatem fugere, ut sic posset securius in curru igneo fervidæ charitatis in cœlum ascendere, & ad amorem cœlestium se levare. ¶ Vel allega de diligentia bonorum discipulorum, qui, se bonos magistros, dominos, & Prælatos suos non debent usq; ad mortem dimittere, sed etiam importunt eos sequi, & eis servire, donec spiritum scientiæ, & pallium morum, & virtuosæ conversationis, & apparentiæ possint ab eo reportare dicentes illud Gen. 32. *Non dimittam te donec benedixeris mihi, & benedixit, &c.* ¶ Vel dic, quod Helix pallium est conversatio viri justi, qui, scilicet, involvi dicitur pro eo, quod justus conversatio involuta, lata & occulta per humilitatem esse tenetur etiam aquas dicitur percussisse, quia, sc. justorum vita, & conversatio aquas deliciarum contemplando percutit, & sic in monte siccitatem, id est, voluntariam paupertatem inducit, & sic transeundo ad vitam liberum iter facit. Item post raptum ejus pallium discipulis imitatoribus ipsius remanet

remanet, virtute etiam cujus aquæ deliciarum dividuntur, siccantur, & condemnantur, & ad cœlestem gloriam itur, quia pro certo pallium conversationis bonæ aquas deliciarum repudiat, & siccitatem abstinentiæ, & pœnitentiæ in se, & suis imitatoribus introducit, & amat. Bene igitur videtur posse dicere quilibet imitator bonæ conversationis alterius illud Josu. 7. *Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, & concupiscens attuli ipsum.* ¶ Vel si vis dic, quod Helias dicitur ascendisse in cœlum curru igneo in equis, in turbine, & cum dimissione sui pallii. Sic verè ad hoc quod aliquis descendat in cœlum, necesse est, quod interveniat curru igneus, id est, charitas, equi ignei, id est, angelorum ministerium, & societas, turbine impetus, id est, tribulatio, & adversitas, & dimissio pallii, id est, corporis mors, & mortalitatis dimissa gravitas. Unde dicitur Prov. 25. *Dimittat pallium suum in die frigoris.* Cum Elifæus esset in Hiericho, viri civitatis dixerunt ei sic: Videt (inquiunt) quod habitatio civitatis est optima, sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis. Propter quod Helifæus vas novum afferri fecit, & sal in illud præcepit mitti. Quem in fontem mittens sanavit, & mortem, & sterilitatem ab aquis fugavit, & sic terram sterilem & fertilem mutavit. ¶ Hiericho, quæ interpretatur luna, est mundus, qui, scilicet, in prosperis & adversis, & in rerum naturalium discursu fluit, & refluit, sicut luna. Ista igitur est veritas, quod habitatio ista optima dici potest, pro eo, scilicet, quod ibi est locus metendi, & virtutes, & merita congregandi, sed pro certo ibi fluit ab initio fons pestifer mundanæ sapientiæ, & potissimè scientiæ gentilis, hæreticæ, & poeticæ. ¶ Vel fons prosperitatis, & abundantia terrena, quæ, scilicet, terram cordium humanorum decipiebat, per malas complacentias inebriabat, & sic eum inanem, & sterilem à virtutibus faciebat. Et idè Helifæus Propheta, id est, Deus pater, vas novum, id est, virginem benedictam, puram, novam, juvenulam, atque mundam præparavit, in qua sal divinæ sapientiæ, scilicet, verbum suum posuit, & eo mediante fontem pestiferum mundi, & erroris, & idololatriæ, quæ totum mundum potavit, temperavit, & sanavit, & sic terram cordium humanorum virtutibus fecundavit. Unde Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec sterilis terra tua.* ¶ Vel dic, quod Helifæus est Prælatus, qui videns habitationem Ecclesiæ, vel religionis esse de se optimam, & salubrem. Veruntamen eo quod aqua voluptatis, & prosperitatis ibi abundat, terram ejus subditos videt steriles virtutibus & inanes, debet vas novum, id est, morum novitatem, & sal, id est, correctionis acedinem, & asperitatem adhibere, ut sic sterilitatem eorum possit in utilitatem mutare, & de malis bonos, & de inanibus virtuosos, & utiles generare. Unde dicitur Jud. 13. *Sterilis es, sed concipies, & paries.* ¶ Vel dic, quod quando videt homo terram cordis sui sterilem virtutibus, & inanem, propter aquam voluptatis, prosperitatis, vel sapientiæ sæcularis, statim debet sal discretionis adhibere, & omnem sterilitatem vel superfluitatem quam profluvium dictæ aquæ generat, debet per acedinem pœnitentiæ, vel per falsedinem prudentiæ moderare. Nam si sal, & vas novum, id est, si falsedinem & condimentum prudentiæ, & novitatem puritatis, munditiæ, & innocentia adhibuerit, hujus aqua pestifera non nocebit, imo e contrario terram cordis sterilem virtutibus affluet, & non vitiatur, sed virtutes effundet. Nunquam enim nocet mundi sapientia, vel divitiarum prosperitatis, si adsit in utendo discretio, & nunquam nocet deliciarum societas, si adsit novitas munditiæ & pœnitentiæ, acedo, vel maceratio, sed potius ista juvant, & terram cordis fecundant, dum ex earum debito usu acquiritur meritorum cumulatio. Benè igitur dicitur Marc. 9. *habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.* ¶ Vel dic, quod talis fons potest significare malos Prophetas, atque hæreticos, etiam quoscunque malos socios vel vicinos, qui, scilicet, aquam malæ doctrinæ, & malæ vitæ sterilitatem virtutum generant in alios. Sape igitur fit, quod Helifæus, id est, Deus sal gratiæ, & fidei in talibus immittit, & sic illos, qui erroris fontes fuerunt, fontes veritatis sunt, & qui sterilitatem virtutum inducere faciebant, jam doctrina, & vita sua alias virtutibus irrigant, & fecundant, sal enim divinæ fidei, & sapientiæ malos fontes qui corrumpebant terram religionis, vel terram, id est, conscientiam malorum solet in melius commutare. Unde dicitur Levit. 2. *In omni sacrificio appones sal.* ¶ Vel dic, quod fons iste est scientia nostra, quæ pro certo nisi sal discretionis adjunctum habeat, & virtutibus nos vacuat, & non fecundat. Idè bene dicitur Proverb. 23. *Prudentia tua pone modum.* ¶ Hic habes quod cum Helifæus transiret per

Petr. Berchorij super Biblia.

Bethel, pueri civitatis inceperunt illi illudere, & ipsum calvum vocare. Qui cum eis maledixisset in nomine domini, statim duo ursi de saltu egressi fuerunt, qui quadraginta duos de eis occiderunt. ¶ Illud exponunt quidam allegoricè dicentes, quod Helifæus est Christus, cui scilicet pueri, id est, Judæi pueriles, & insensati, & nescientes quid facerent, illuserunt: & eum calvum vocaverunt, in quantum in loco calvariæ ipsum crucifixerunt, propter quod duo ursi, scilicet, Titus, & Vespasianus de saltu Romanæ civitatis immissi, ipsos vastaverunt, & destruxerunt, & isti pueri quadraginta dicuntur, pro eo quod revolutis annis quadraginta duobus ab ascensione Domini ursi isti in Judæos irruerunt Psalm. 98. *Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde, &c.* § vel ista allega contra illusores bonorum, quia pro certo ursi, id est, diaboli de saltu inferni prorumpent, qui ipsos lacerabunt finaliter, & confundent. Unde in Proverb. 19. *Parata sunt derisoribus supplicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.*

Capitulum tertium. Textus. Joram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria.

MORALITATUM CAP. III.

Cum rex Moab quibuslibet annis solvebat tributum regi Israelitarum, scilicet, centum millia arietum, & agnorum, & ab eo defecisset, & prædictum tributum negasset, factum est quod Joram rex Israel, & Josaphat rex Juda, & rex Idumææ, per viam deserti ad præliandum contra Moab perrexerunt. Quibus tamen cum penitus aqua deficeret, Prophetam Helifæum interrogaverunt, & pro eo requirendo verbum domini, tres reges ad eum in personis propriis descenderunt. Hic igitur, & primo regè Israel de Idololatria redarguens, Psalterem pro suscitando Spiritui sancto venire fecit, quo psallente verbum Domini factum est super eum, & de aqua danda, & de victoria obtinenda prophetavit. Facite (inquit) fossas, & fossas, & non videbitis ventum neque pluviam, & implebitur alveus aquis, tradetque Dominus Moab in manus vestras. ¶ Allega ista quomodo reges & Principes debent Prophetas, & servos Dei, religiosos, sacerdotes, & maximè viros sanctos honorare, & non solum ad eos honorabiles personas mittere, imò si sit necesse, in propriis personis ad ipsos descendere. Supra c. i. dictum est quod Ochozias, quia minus idoneas personas, scilicet, duos malos quinquagenarios ad Heliam misit, & idè ipsi igne cœlesti percussi sunt. Ipse autem responsum mortis reportavit. Hic autem quia ipsi reges in propriis personis descenderunt, idè gratam responsum & utilem reportaverunt. Benè igitur dicitur: In tota anima tua, time Dominum, & sacerdotes ejus sanctifica. ¶ Vel allega quomodo Propheta debet esse constans, & audax ad malos Principes redarguendos, sicut iste qui Joram legitur dixisse. Si non attenderem vultum regis Juda, non respicerem (inquit) te. Unde de eo etiam legitur: *In diebus ejus non timuit Principem, & potentia nemo vicit illum. Nec superavit illum verbum aliquod, &c.* ¶ Vel istud allega, quod sicut sonus melodix non solum fugat spiritum malum, sicut visum est, imò excitat spiritum bonum, sicut hic, sic verè quando Psalteres, id est, prædicator psallit melodiam verbi Dei, vel quando etiam servi Dei psallunt laudes, & cantica creatoris, malus spiritus, scilicet, diabolus solet fugere, & terri, bonus verò spiritus, id est, bona devotio solet in homine suscitari, quæ ad prophetandum, & cogitandum de futuris solet ipsum spiritualiter excitare. Auditus enim verbi Dei, vel officii Ecclesiastici spiritum devotionis excitat, & ad cogitandum de futuris, ipsum elevat, & exaltat. Unde Apoc. 4. dicitur quod cum quatuor animalia honorem, & gloriam darent Deo, seniores adorabant viventem. ¶ Hic habes, quod cum Dominus fecisset pluviam in remotis montibus, & desertis, quapropter alveus qui descendebat in Moab, qui ante siccus erat, plenus aquis rubeis apparuisset, Moabitæ existimaverunt, quod reges Israel, Juda, & Edom, qui contra eos veniebant, sese mutuis cadibus peremissent, & proprio sanguine alveum replevisent, quia propter aviditatem prædæ ad desertum exierunt, ubi exercitus mortuos crediderunt, dicentes. Pugnaverunt reges contra se, & ceciderunt mutuis cadibus, *nunc vade ad prædā Moab.* Quos tamen vivos non mortuos invenerunt, quia seipsis contra se, congregantibus perierunt. ¶ Illud allega contra vitium præsumptionis, & invidiæ, quia sape fit quod fatui modica occasione sibi prosperitatem, & aliis infortunium divinant, ut si videant aquas rubeas, sanguinem æstimant, & de inimicorum suorum morte

gaudentes, prædam, & lucrum proprium esse putant. Sed pro certo sæpe fit, quod ubi inimicos suos mortuos, id est, defectos & miseros esse, & de hoc prædam, & lucrum reportare credunt, & ipsos invadere volunt, ipsos in sui defensione ita vivos, & fortes reperiunt, quod ante faciem eorum deficiunt, & succumbunt. Igitur non est ex facili occasione credendum, nec proprium lucrum, nec aliorum diffortunium existimandum, quia sæpe fit, quod illi, qui credebantur mortui, reperiuntur vivi, & quod ubi sperabatur lucrum, diffortunium reperitur. Unde dicitur **C** Job. 50. *Expectabam bona, & venerunt mihi mala.* Non debent alii tanquam mortui vilipendi, nostri verò tanquam vivi laudari, sed potius omnes sunt discretione debita metuendi, quia sicut dicit Seneca: *Inimicum (quamvis humilem) bonum est timere, &c.* Hic dicitur quod rex Moab videns civitatem suam à tribus regibus impugnari, cum fugere tentasset, & non potuisset, filium suum qui post eum regere debebat, supra murum immolavit, & ut à diis suis eriperetur, proprium filium sacrificavit. Cujus facti horror, regem Israel cum populo suo ad recedendum coegit. ¶ Sic verè sæpe fit, quod peccator videns sese in arcto tribulationis positum, solet diis, id est, demonibus primogenitum suum, id est, animam, seu animum dare, qui, scilicet, in solio paradisi sedere debuisset, ut sic se à tribulationis periculo liberare possit. Illud autem est verum de obstinatis religiosiis, qui, scilicet, quando à regibus Israel, & Juda, id est, bonis Prælatiis, & correctoribus infestari se vident, solent quandoque ad deterius prorumpere, & primogenitum suum, id est, animam suam diabolo desperando, id est, apostatando, & alias gravius delinquendo offerre, quapropter ipsi Prælati debent ab impugnatione, vel correctione quandoque cessare, ne, scilicet, talem obstinatum possint ad deterius provocare. Et quando ex hoc vident eum deteriora facere, ab increpatione desistere. Unde benè dicitur Eccl. 8. *Non incendas carbones peccatorum arguens eos.* ¶ Vel dic, quod rex Moab diabolus, qui arietes cornutos, id est, superbos agnos, id est, ignorantes, & carnales pascit, & nutrit, & tamen quandoque de ipsis regi Israel Christo fecit tributum, in quantum ipsos suos malos ad bonorum impugnationem Christo nutrit, & in quantum ad Christum finaliter convertuntur Deut. 32. Cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan. Iste est qui primogenitos suos, id est, mundi malos divites, & potentes, supra murum temporalium dignitatum interficit, & eos per diversa crimina in inferno immolat. Unde Mich. 6. *Dabo pro scelere meo primogenitum meum.* Vel dic, quod rex Moab est Deus pater, cujus civitatem, id est, Ecclesiam, tres reges, id est, tria capitalia vitia à principio infestaverunt, & ideo pro civitate Ecclesiæ liberanda, primogenitum filium suum, scilicet, Christum immolavit, id est, immolari, & crucifigi permisit, & sic Ecclesiam liberavit. § Vel **D** dic, quod rex Moab, qui interpretatur ex parte, populum Judæicum significat, cui dictum est Joan. 8. *Vos ex parte diaboli estis, &c.* Iste igitur primogenitum suum Christum, qui dicitur primogenitus in multis fratribus, immolavit, & eum crucifigendo se à Romanis liberari credidit, quando dixit: *Ne forte veniant Romani, &c. Expedi ut moriatur unus homo pro populo.* ¶ Vel dic, quod iste rex, est malus Prælatus, vel etiam malus inferior iudex, vel ballivus, qui, scilicet, ut possit regibus ipsum impugnantibus, id est, suis malis superioribus ipsum forte deprimere, vel corrigere volentibus satisfacere, statim nititur ad Deos suos, id est, ad illos majores consiliarios, qui ipsum ordinaverunt, & promoverunt, recurrere, ut ipsis mediantibus possit iram superiorum cavere, & propter hoc primogenitos suos, id est, subditos, & maximè Ecclesiasticos, solet per rapinas occidere, & gravare, & eos Diis suis prædictis immolare, & carnales, id est, substantias eorum, uñibus deputare, qui Dij, & fautores sui sacrificio prædicto placati, totaliter solent facere, quod superiores ab impugnatione talium solent quiescere, & cessare, statim quod cum isti ballivi, & officiales à majoribus impugnari se sentiunt, ad Deos, id est, ad fautores, promotores suos recurrunt, qui, scilicet, in curia majores existunt, & ipsis de carnibus, & substantiis pauperum subditorum munera faciunt. Isti taliter ordinant, ut superiores à talibus nihil quærunt, & ab ipsorum impugnatione deficiunt, & desistunt. Unde isti mali iudices, vel ballivi, suorum subditorum, scilicet, vel primogenitorum depopulatores, possunt dicere illud Mich. 6. *Dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum uteri mei pro peccato anima mea.* Isti enim dant primogenitos suos, id est, subditos, vel subditorum carnes, vel substantias Diis, & fautoribus, ne hi pro scelere suo puniantur à suis dominis, & superiori-

bus. ¶ Vel dic, quod iste rex est usurarius, qui, scilicet Diis, id est, advocatis, & ballivis primogenitos immolat, ut eum à regibus, & Prælatiis defendant. ¶ Vel dic, quod isti filios suos ad literam demonibus sacrificant, & ordinant, in quantum ipsos ad fraudandum, & usurandum instruunt, & informant Ps. 105. *Immolaverunt filios suos, & filias suas demonibus.* ¶ Vel dic, quod isti usurarii, & consimiles peccatores ad literam filios suos sacrificaverunt demonibus, in quantum suos imitatores, & in malis divitiis successores faciunt Ps. 105. *Immolaverunt filios suos, & filias suas demonibus, &c.* ¶ Hic habes, quod isti reges non petierunt nisi aquam, & tamen Dominus dedit eis aquam, & victoriam. ¶ Ubi nota quod Dominus Deus semper dat abundantius, quam petitur, dum tamen quod justum est requiratur. Unde dicitur Jac. 1. *Dat Dominus affluenter, & non improperat, &c. sicut volueris.*

Capitulum quartum. Textus. Mulier autem quædam de uxoribus Prophetarum clamabat ad Helizæum.

MORALITATUM CAP. IV.

Mulier quædam de uxoribus Prophetarum, quæ cuidam creditori erat obligata, conquesta est Helizæo, quod creditor occasione debiti, suos duos filios volebat tollere, & servituti subjugare, & cum in domo nihil haberet, præter parum olei, quo aliquoties se ungebat, præcepit Helizæus, quod vasa vacua reciperet, & clausis ostijs oleum in vasis infunderet, & impleret. Hæc igitur supra se, & filios ostium clausit, & filiis offerentibus vasa, oleum infundere cœpit, & ad implenda omnia vasa oleum multiplicatum suffecit, & sic vendito oleo creditori satisfacit, de residuo verò unâ cum filiis suis vitam duxit. *Vende (inquit) oleum, & redde debitori tuo. Tu autem, & filii tui de residuo vivite.* Quia igitur istud exponitur multipliciter à multis, non est necesse, quod de nostro plurimum apponamus, sed solum quod aliorum dicta seu sententiam inferamus. Dicunt igitur quidam allegorice, quod mulier ista est Ecclesia, quæ, scilicet, duos filios, id est, duos populos habuit, quos creditor diabolus quotidie occidere, subtrahere, & subjugare, & per diversos errores, & per peccatum contendit, & per obligationem viri sui mortui, scilicet, Adæ, ipsam, & ejus filios sibi per peccatum obligatos asseruit, atque duxit. Secundum pro certo ista edocta ab Helizæo, id est, Christo, vasa vacua, scilicet, subditos, & fideles, & patres sanctos Ecclesiæ primitivæ, qui, scilicet, vacui fuerunt, & pauperes in terrenis, & ab aliis sectis, per prædicationem mutuo accepit, & modicum olei, id est, scientiæ, vel doctrinæ, vel divinæ scientiæ, & gratiæ usque ad summum implevit. Ita quod ista mulier, id est, Ecclesia de oleo scientiæ, & sanctitatis, & gratiæ istorum, jam creditori diabolo, & ejus membris hæreticis, & satis fecit, & filios suos fideles de superabundantia ipiritualiter nutrit. **F** Constat enim quod scientia, & gratia Pauli, & Augustini, qui aliquando vasa vacua fuerunt, ita est multiplicata, quod non solum suffecit ad malitiam diaboli, & hæreticorum deludendam, & ipsorum objectionibus satisfaciendum, imò etiam superabundat ad nos alios qui residui sumus in bonis moribus nutriendis. Unde istis vasis, id est, primis doctoribus possumus dicere nos, & alii Ecclesiæ filii illud Matt. 25. *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostra extinguuntur.*

¶ Vel dic, quod mulier ista, scilicet, sancta Ecclesia, habet hodie multa vasa, id est, multos sanctos, qui præcesserunt, qui oleo gratiæ, & meritorum sanctitatis, ita pleni sunt, quod ad liberandos & nutriendos filios Ecclesiæ suffecerunt, plenitudo enim, & supererogatio meritorum sanctorum, potest de pœna, & culpa pro filiis Ecclesiæ, quibus à Prælato datur indulgentia satisfacere, & etiam ultra hoc nutrimentum meritorum augere, & ipsos gratis & virtutibus enutrire. Igitur necesse est, quod Ecclesia, vel anima ad Helizæum, id est, ad Papam recurrat, & de oleo indulgentiarum creditori suo, id est, divinæ justitiæ satisfaciatur, & persolvatur, dicentes illud prædictum Matt. 25. *Date nobis de oleo vestro, &c.*

¶ Vel illud allega, de oleo meritorum nostrorum, quod primo oportet de debito, id est, de reatu, & obligatione pœnæ satisfacere, & de residuo poterimus nutrimentum æternæ gloriæ accipere.

¶ Vel dic, quod creditor noster est divina justitia, quam, scilicet, filios duos nostros, id est, corpus, & animam pro debito culpæ nostrarum nobis auferre minatur, quapropter necesse est, ut ad Helizæum, id est, Christum, & ad Dei misericordiam recurratur, & de oleo bonorum nostrorum operum isti creditori, id est, divinæ justitiæ persolvatur, & de residuo vita cœlestis gloriæ procuretur. Oleum enim bonorum nostrorum operum primò est debitorum pœnæ, & culpæ persolatio, residuum verò est spiritualiter

Gitualmente nutritivum, & meritum cumulativum, quia, scilicet, primo necesse est, quod divina justitia fiat satisfactio, & sic deducto ære alieno poterimus de reliquo vivere, & poterit fieri meritum cumulatio, & procurari æterna vita & refectio. Cuiuslibet ergo videtur divina justitia dicere illud 3. Reg. 17. *Fac mihi primum, tibi autem & filio tuo postea.*

¶ Vel dic, quod ad Christum debemus recurrere, ut, scilicet, illud modicum olei, id est, divina gratia quod habemus, dignetur multiplicare, ut suæ justitiæ merito creditori nostro possimus satisfacere, & vitam æternam de reliquo procurare. ¶ Vel allega de oleo elemosynæ, quod, scilicet, non vasis plenis, id est, divitiis, sed vasis vacuis, id est, pauperibus infundi jubetur. *Accipe* (inquit) *vasa vacua non parca.* Etiam quod non publice ad mundi laudem, sed clauso ostio, id est, in occulto infundi mandatur. *Ingrederere* (inquit) *& clande ostium.* Unde dicitur Mat. 6. *Cum facis elemosynam, nescias sinistra tua quid faciat dextera.* Et revera si fiat, oleum istud, id est, bona temporalia taliter multiplicabuntur, quod non solum ad infundendum, & pauperibus dandum sufficient, imò & inde ad laute vivendum, & opulenter excreverunt. Unde dicitur Luc. 6. *Date & dabitur vobis.* &c. Et Apostolus 1. Corinth. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Sequitur, *Augebit incrementa frugum justitia vestra.* ¶ Vel allega, quod quando mulier, id est, aliqua persona ab Helisæo Christo multiplicationem olei sui, id est, augmentum gratiæ sperat fieri, primo debet ostium sensuum suorum claudere, & ab exterioribus se delectationibus excludere, & in secretario cordis per considerationem includi, & per humanitatem abscondi. Quod pro certo si fecerit, oleum gratiæ & meritum suorum multiplicabitur, & duo filij sui, scilicet, corpus & anima à creditore diabolo liberabuntur, & de residuo meritum nutrimentum cumulabitur, & vita gloriæ concedetur. Unde Matth. 6. *Intra in cubiculum tuum, & pater tuus qui videt &c.* ¶ Cum Helisæus quandoque apud quandam mulierem diverteret, & panem comederet, dixisse legitur ipsa mulier viro suo: *Animadverto* (inquit) *quod vir sanctus Dei est ille qui transit per nos frequenter.* Faciamus igitur ei coenaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, mensam, & candelabrum & cum venerit ad nos, maneat ibi, quod factum est. Helisæus enim devertit se ad coenaculum, requievitque ibi una dierum, & vocans puerum suum, præcepit ei ut loqueretur Sunamitidi illi & diceret, *ecce sedulo ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi.* Huic igitur quæ liberos non habebas, & vir ipsius senexerat, Helisæus filium impetravit, quem etiam tandem mortuum suscitavit, &c. ¶ Mulier ista magna, quæ etiam Sunamitis dicitur, quod interpretatur coccinea, vel captiva, voluntatem significat, quæ revera dicitur magna, quia magna potest capere, scilicet Deum. Esa 12. *Magnus in medio tui sanctus Israel.* Captiva dicitur, quia potentia cæca, coccinea tamen & ardens, quæ per desiderium, & concupiscentiam est fervida & inflammata. § Vel etiam ista est anima, quæ magna est nobilitate, captivata tamen originali culpa, & concupiscentiæ servitute; coccinea verò gratia & charitate, vel sanguinis Christi, à quo redempta est rubicunda venustate. Unde dicitur Esa. 52. *solve vincula colli tui filia Hierusalem.* Ista igitur debet dicere viro suo, id est, veritati vel intellectui, quod viro Helisæo Christo, qui frequenter eos visitabit, & nunc per inspirationem, nunc per scripturæ lectionem, nunc per tribulationem, & correctionem, nunc per spiritualem consolationem, nunc per temporalem subventionem ad ipsos venire, & per eos transire non cessat, & dudum per beatam incarnationem, nunc verò per doctorum, & Prælatorum eruditionem, finaliter verò per extremi iudicii executionem ipsos visitat, & frequentat. debent locum opportunum parare, ut apud eos possit quiescere per gratiam, & manere. Unde Luc. 24. *Mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit.* dico igitur, quod ista mulier cum viro suo, id est, anima cum animo virtuoso debent Christo coenaculum & habitaculum in corde construere & locare. Ponant igitur ibi lectum, ubi Christus quiescat, ipsum virtutibus studeant ædificare, & inde inter cæteras quatuor virtutes constituere, & locare, hic est munditia, innocentia, & castimonia & continentia. Lectulus noster floridus. Mensa quæ Christum in persona pauperum reficiat, hæc est pietas, elemosyna & clementia. Psal. 23. *Parasti in conspectu meo mensam.* Sella quæ Christum sedentem sustentet, hæc est mentis tranquillitas, & patientia. Unde Apoc. 4. *Ecce in caelo sedes posita erat, & supra sedem sedens candelabrum,* quod domum cordis Christo illuminat, hoc est discretio, & sapientia Zach. 4. *Ecce candelabrum aureum totum,* & proculdubio si coena-

Petr. Berchorij super Biblia.

culum cordis ista quatuor habuerit, & si puritatem, pietatem, tranquillitatem, & sagacitatem continuerit, Helisæus ibi libenter morabitur, qui filios, id est, bona opera nobis dabit, etiam si per peccatum mortua fuerint, ipsa per poenitentiam suscitabit, dicens illud Psalm. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi.*

¶ Vel illud dic, quod Helisæus non legitur locutus fuisse personaliter cum ista muliere, quanquam sancta fuerit, & bona, sed per nuntium, quinimo nomen ejus proprium secundum Comestorem nescivit, & ideo ipsam Sunamitidem vocare generali nomine consuevit. ¶ Allega, quod sancti viri summè debent mulierum colloquia devitare, dato quod sanctæ sint, & ab earum consortijs abstinere debeant, & earum nomina ignorare. Unde dicitur Eccles. 9. *Averte faciem à muliere.* ¶ Vel allega, quod justum est, quod servitoribus & ministris secundum merita satisfaciamus, & postquam sedulè ministraverint, sibi suum salarium persolvamus. *Ecce* (inquit) *sedulo ministrasti nobis, quid vis, ut faciam tibi?* ¶ Factum est, quod filius mulieris Sunamitidis quæ Helisæum hospitio susceperat adveniente calore super caput ejus, moreretur. Quo contristata mulier ad pedes Helisæi se prostravit, qui pietate motus, puerum suum cum virga, seu baculo suo ad ponendum supra mortuum, ut sic suscitaretur, misit. Quod cum fecisset Giezi, filius mortuus non surrexit, scilicet, nec vox nec sensus apparuit. Qui reversus obviam Helisæo nuntiavit, Helisæus igitur in propria persona veniens, & claudens ostium, cubiculum intrat, & super cadaver pueri super lectum incubat, & os ori, oculos oculis, membraque membris applicat, & ut calefieret caro pueri, super eum se incurvat. Tandem verò per domum aliquādiu deambulat, & iterum ascendit super puerum, & se inclinat. Qui aperiens oculos, & septies oscitans, à mortuis suscitatur, & ipsum vivum matri suæ restituit atque donat. ¶ Ad litteram videtur esse secundum quod aliqui allegoricè exponunt, talis processus factus, & in resurrectione, & reparatione generis humani. Mulier enim ista significat Ecclesiam, cui, scilicet, unicum filium, scilicet, humanum genus Deus à principio dedit, sed adveniente calore concupiscentiæ, iste in Adam per peccatum occubuit, & decessit; sed verus Helisæus, id est, Deus istum suscitare, & ad vitam gratiæ reducere volens baculum suum, scilicet, legem scriptam, puero suo, scilicet, Moyse tradidit, qui tamen mediante isto baculo, scilicet, severitate legis, istum filium, scilicet, genus humanum à morte culpæ nullatenus suscitavit Heb. 7. *Nihil enim, id perfectum perduxit lex.* Quapropter ipse Helisæus, id est, Dei filius in propria persona ad mortuum humanum genus venire voluit, & intrans cubiculum uteri virginis, & cadaveri, id est, carni humanæ, id est, per beatam incarnationem, se conjunxit, & coaptavit, & prædicando per mundum aliquādiu deambulavit, & sic super lectum crucis ascendens, & per carnem pueri, id est, humanitatem assumptam in igne passionis calefaciens, ipsum genus humanum per gratiam vivificavit, & vivum, scilicet, à morte culpæ puerum septies oscitantem, id est, per septem dona, vel septem sacramenta respirantem, matri suæ, scilicet, Ecclesiæ restituit. Unde dicitur 3. Reg. 17. *Deposuit puerum de coenaculo, & tradidit eum matri suæ dicens: Vivit filius tuus.* ¶ Vel dic, quod Helisæus est Prælatus, mater est Ecclesia, filius mortuus est subditus populus, peccatis, & erroribus subjugatus. Igitur ista est veritas, quod filij mortui, id est, peccatores subditi melius suscitantur, & ad vitam gratiæ restituantur, quando à proprio Prælato personaliter visitantur, & quando per incubationem, præsentiam, & moram ipsius calefiunt, & foventur, quam quando solum per nuntios, & vicarios portandos baculos, id est, ad percutiendum, & exigendum paratos, mortui, & desolati hujusmodi frequentantur. Male ergo faciunt Prælati, vel curati, qui populum suum principaliter non visitant, & qui nuntios & vicarios ibi mittunt, & alibi trahunt. Dicat ergo quilibet Prælatus illud Matth. 8. *Ego veniam, & curabo eum.* Nuntii, & vicarii in absentia Prælati utuntur baculo duræ severitatis, Dominus verò verbo utitur, & calefactione, ac assolatione pietatis, & charitatis, & ideo illi cum baculo isto, scilicet, cum virga jurisdictionis eis commissa, magis solent lædere, quam juvare.

¶ Vel dic, quod filius, id est, peccator, melius per calefactionem, quam per baculum, id est, melius per mansuetudinem, quam per severitatem vivificatur, & emendatur, & ideo illis qui baculo duræ correctionis, vel punitivis utuntur, possunt subditis dicere illud supra 1. Reg. 17. *Nunquid canis ego sum, quia tu venis ad me cum baculo?* Ac si diceret: Contra canes, id est, contra infide-

les hæreticos & obstinatos est cum severitatis baculo procedendum, contra alios delinquentes est cum benignitate & mansuetudine dimicandum. ¶ Vel dic moraliter, quod cum quis filium suum mortuum, id est, peccatorem animum vult suscitare, debet in cubiculum per meditationem intrare, ostia sensuum per suam absconsionem, & humilitatem claudere, super cadaver, id est, super animam peccato mortuam, per contritionem, fletum, & sui discussionem incumbere, per confessionem, & orationem clamare, per satisfactionem deambulare, & sic ipsum ad vitam gratiæ poterit suscitare.

Ex Capitulo quarto. Textus. Erat autem fames in terra, & filii Prophetarum habitabant coram eo.

MORALITATUM CAP. V.

Cum fames esset in terra, dixit Helisæus uni de pueris suis, ut pulmentum coquerent, ut comederent filii Prophetarum. Qui vitem agrestem inveniens, & inde coluquynthidas colligens in ollam concidit, & pulmentum decoquens coram filiis Prophetarum apposuit. Qui amaritudinem sufferre non valentes, *Mors in olla vir Dei*, clamaverunt. Ipse verò Helisæus farinam immiscens, amaritudinem temperavit. ¶ Dic quod ista vitis agrestis, veterem legem, vel scientiam Propheticam significat, & ipsius literalem sensum designat. ¶ Igitur quandoque accidit, quod cum Helisæus, id est, Deus, vel Prælatus, filiis Prophetarum, id est, suis fidelibus, pulmentum doctrinæ parare jubet, pueri sui, scilicet, pueriles, & ignari doctores, vitem agrestem, id est, scientiam legalem, & propheticam inveniunt, & ipsas male intelligentes, coluquynthidas, id est, aliquas malas superficiales, & apparentes scientias colligunt, & inde pulmentum amarum, id est, doctrinam hæreticam componunt, & conficiunt. Istud ergo advertentes fideles clamant aliquoties: *Mors in olla*. quapropter Helisæus, id est, bonus Prælatus, statim debet occurrere, & farinam sacra Scripturæ, & sani intellectus adhibere, ut sic possit omnem hæresis, & malæ doctrinæ amaritudinem effugare. Unde dicitur Judit. 5. *Fontes amari obdulcati sunt*. ¶ Vel dic, quod olla cum amaro pulmento est mundi prosperitas, vel ipse mundus, cujus, scilicet, pulmentum, id est, cujus delitias, & divitias, filii Prophetarum, id est, viri sancti amaras reputant, & mortales. Mors enim in olla vir Dei. Istæ enim sunt, quæ amaritudinem, ac solitudinem continent, & mortem vitiorum, & tormentorum ab uxoribus procurant, quapropter sancti viri quanquam fama, & inopia urgeantur, ipsas comedere, habere, vel acquirere nunquam amant, dicentes illud Job. 6. *Nunquid, inquit, comedi poterit insulsum, quod non est sale conditum, aut gustari quod gustatum affert mortem?* non restat igitur, nisi quod farina, id est, discretio apponatur, & nisi quod homo hujusmodi pulmento, id est, rebus temporalibus discretè, & temperate utatur, quia tunc nocere non poterit licet comedatur, quinimo omnis amaritudo quæ ibi est, in dulcedinem convertetur, in quantum, scilicet, ex bono usu talium merita, & gratiæ augebuntur. Prosperitas enim mundi non nocet discretè utentibus, quinimo ipsos delectat tam gratiis, quam virtutibus. Unde Proverb. 27. *Quæ amara sunt, dulcia esse videntur*. ¶ Vel dic, quod olla cum pulmento amaro est mundus cum tribulationibus suis, quod quando filijs Prophetarum, id est, sanctis viris apponitur, sæpe fit quod præ tribulationum amaritudine ad Helisæum, id est, ad Deum clamitare coguntur. *Mors*, inquit, *in olla*. Isti igitur farinam, id est, gratiam suam, & interiorem consolationem adhibent, & sic illud quod eis primò videbatur amarum, dulce, & delectabile esse apparet. Unde dicitur Proverb. 27. *Anima esuriens pro dulci amarum sumet, sicut in martyribus fuit visum*.

Capitulum quintum. Textus. Naaman Princeps militiæ regis Syriæ.

MORALITATUM CAP. VI.

Naaman Princeps regis Syriæ fortis, & dives, sed leprosus erat, qui veniens ad Helisæum ut ab ipso curaretur à lepra, præceptum ab Helisæo accepit, quod in Jordane septies lavaretur, promittens quod ita caro ipsius mundaretur. *Vade* (inquit) *& lavare septies in Jordane, & recipiet sanitatem caro tuo*. Indignatus igitur Naaman quod ad ipsum non egrediebatur, & locum lepræ tangendo, dominum suum non deprecabatur, incepit recedere, & loturam Jordanis vilipendens fluvios Damasci, & Abana, & Farfar cœpit laudare super Jordanis fluvium. Ad instantiam tamen servorum suorum ad Jordanem descendens se lavit, & statim sanata est lepra caro ejus, & ut caro pueri sibi restituta fuit. Qui protinus ad Helisæum revertens, idololatriæ resignavit,

& duos Burdones oneratos de terra Israelitici soli in Syriam deferens, ex tunc super terram illam Dominum adoravit. ¶ Quidam exponunt illud allegorice, dicentes, quod iste Naaman Syrus gentilis gentilitatem significat, quæ, scilicet, fortis per temporalem potentiam, dives per philosophicam sapientiam semper fuit, leprosa tamen per errores, & idololatriam erat. Hic igitur ad Helisæum, id est, ad Christum per fidem venit, ad cujus doctrinam, & mandatum in Jordane, id est, in baptismo septies, id est, septem crimina sua lavit, & sic sanitatem gratiæ reportavit. Unde dicitur Joh. 9. *Abij, lavi, & vidi*. Idololatriæ etiam tunc renuntiavit, de terra vero Israelitarum, id est, de pulvere & de doctrina sacra scripturæ qua mediante Deum Israel credidit, adoravit. ¶ Vel dic, quod Jordanis iste significat flumen pœnitentiæ, & lacrymarum, vel etiam fluvium Baptismi, &c. Vide hoc supra lib. 8. c. 4. de Jordane, & melius eodem lib. c. 5. ubi agitur de Abana, ubi ista filia exponitur de utroque. ¶ Vel illud dic si vis, scilicet, quod iste Naaman recedebat indignans, & abluitionem sui contemnebat, & Abana, & Farfara quas Jordanis Baptismo præferbat. Allega contra gentiles, qui Baptismum contemnunt, & aquas Damasci, id est, ablutiones Machomeri præferunt. ¶ Vel allega contra regulares sæculares, qui Jordanem, id est, sacram scripturam videntur contemnere, & fluvios Damasci, id est, scientias mundi, scilicet, leges, & medicinam, & hujusmodi sibi videntur anteferre, quia sicut Apostol. 1. Cor. 2. dicitur: *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei*. ¶ Vel etiam allega contra sæculares, qui Jordanem fluvium religionis, devotionis, pœnitentiæ, & compunctionis fugiunt, & contemnunt, aquas verò Damasci, id est, mundi delitias, & divitias anteponunt. *Anima esuriens etiam ea quæ amara sunt, dulcia esse videntur*. Unde Prov. 27. Cum tamen ista aqua sit, quæ lepras vitiorum mundat, & quæ innocentiam reperat, ut supra 2. *Sanavi aquas has, & non erit mors neque sterilitas*. Vide si vis supra lib. 8. c. 5. de Abana. ¶ Vel dic, quod servi reprehenderunt indignationem Naaman, & eum lavari fecerunt, & sic sanitatis ejus occasio fuerunt. Potest ad hoc allegari, quod boni familiares non debent iram, & indignationem dominorum attendere, sed eam potius mitigare, & ad illa quæ sunt utilia inclinare. ¶ Vel illud allega, quod minoribus quandoque revelat illud, quod majoribus denegat, & quod quandoque minoribus inspiratur, quod majoribus utile comprobatur. ¶ Vel allega, quod sicut Naaman ad vocem puellæ captivæ ad Prophetam venit, & ad vocem servorum se in Jordane lavit, & sanitatem suscepit. Sic verè sæpe accidit, quod servi, & ancillæ dominos suos ad virtutes, & ad fidem invitant, ut scilicet, ad Prophetam Christum veniant, & ad ipsum per pœnitentiam redeant, & sic causa sunt quod sanitatem gratiæ recipiunt, & procurant.

¶ Vel etiam servi, & ancillæ, id est, despicabiles personæ, scilicet, piscatores, Apostoli, Principes mundi ad fidem, & ad Baptismum vocaverunt, & ipsis mediantibus sanitatem gratiæ receperunt. Unde Apostolus 1. Cor. 1. *Infirmam mundi elegit Deus, ut confundat fortia, &c.*

¶ Naamen Syrus fortis, & dives, leprosus verò sanatus à lepra Helisæo munera obtulit, quæ, scilicet, Helisæus penitus refutavit. De quo Giezi puer Helisæi indignans, & dicens, *pepercit Dominus meus Syro isti, ut non acciperet, quæ portabat*, post eum cucurrit, & talentum argenti, & duo mutatoria vestimenta nomine Helisæi petijt, & recepit. Quod Helisæus in spiritu videns Giezi ubi fuerat requisivit. Quem mendaciter excusantem, eum ad subeundum lepram Naaman condemnavit. *Nonne*, inquit, *cor meum præsens erat, quando vir de curru suo redijt, & quando cepisti argentum & vestes, ut emas olivetæ, vineas, oves, & boves, servos, & ancillæ? Sed & Lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo in perpetuum, & egressus est ab eo leprosus sicut nix*. ¶ Igitur hic adverte, quod dare munera volens, à lepra curatur, refutans munera à Spiritu sancto illuminatur, accipiens munera, lepra quæ alium dimiserat, maculatur. In his igitur nota, quod illi qui de mundi divitiis per libertatem, & eleemosynam se liberant, lepra avaritiæ se expediunt. Unde Luc. 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda erunt vobis*. Item in hoc nota, quod viri qui dona & munera refutant, & qui non solum ante, sed post gratiam factam dona repudiant, Spiritu sancto repleri mereantur, & ad providendum occulta illuminantur. Unde Proverb. 15. *Qui odit munera, vivet*.

¶ Item nota, quod ille qui pro mundatione lepræ, id est, pro sacramentorum ministracione, vel pro gratiæ collatione munera recipit, lepram simoniæ, & avaritiæ incurrit, & se semenque suum,

suum, id est, haeredes & successores suos, qui scilicet, sibi in male acquisitis succedunt, lepræ peccati subicit & exponit. Unde de talibus qui de simonijs vel de usuris divitias acquirunt, dicitur Proverb. 15. *Conturbat domum suam qui sequatur avaritiam.* ¶ Vel si vis allega, quod familiares prælatorum quandoque ipsis ignorantibus pecunias accipiunt, & magistrorum nomine munera recipiunt, & sic lepram simoniæ committunt, suosque magistros diffamari faciunt, propter quod indignationem eorum aliquando incurrunt.

¶ Vel dic, quomodo mali officiales nulli extraneo reputant parcendum, sed omnes potius spoliandos, sicut patet de isto, qui murmurando dicebat, pepercit Dominus Syro illi, &c. *Vivit Dominus, quia curram post illum & accipiam ab illo aliquid.* Isti totum perdidisse se reputant, quod alij ad domos suas reportant. Videtur enim sibi quod alij omnia debent eis dimittere, & nihil penitus retinere. Quod utique verum videtur de officialibus curiæ Romanæ, & etiam de curialibus Dominorum. Unde de ipsis dicitur Job. 40. Absorbebit fluvium, & non mirabitur, habet fiduciâ quod influat Jordanis in os ejus. Vel dic quod Giezi in veteri testamento, & Simon in novo Simoniam invenerunt. Unde pro gratia spiritali pretium Giezi accepit, & sic illam vendere voluit. Simon vero pro gratia emenda pecuniam obtulit, sicut dicitur Act. 8. Et sic unus gratiam vendentium, alijs ementium pater fuit, utraque tamen secta damnatur. Quia sicut H dicitur Joan. 2. *Dominus ementes & vendentes projecit de templo.*

Capitulum sextum. Textus. Dixerunt autem filii prophetarum ad Helisæum.

MORALITATUM CAP. VII.

Filij prophetarum qui cum Helisæo morabantur, cum locum nimis angustum haberent, ad sylvam ut ibi ligna caderent, & habitationem facerent latiore, perrexerunt. Factum est igitur quod ferrum securis unius quam mutuo ceperat, in aquam cecidit, propter quod ad Helisæum nimis dolens & tristis clamavit: *Heu, Heu, Heu,* (inquit) *Domine mi, & hoc ipsum mutuo accepit.* Helisæus igitur lignum succidit, & in aquam posuit, & statim ferrum quod in imo latebat supernavit. ¶ Istud à multis multipliciter exponitur. Dicunt enim allegorice quod Helisæus est Dei filius, securis est homo assumptus, qui, scilicet ferrum & lignum, id est, corpus & animam in se habet, manubrium enim, id est, corpusteneri potuit, ferrum vero, id est, animam collabi, & ab ipso manubrio seperiari & decidere oportuit. Quod, scilicet, factum est quando in morte ferrum istud, id est, mortalis anima ad profundum fluminis, id est, ad infernum descendit. Ferrum igitur istud virtute Helisæi, id est, anima, virtute verbi per resurrectionem supernavit, & ad manubrium, id est, ad corpus iterum remeavit. ¶ Vel dic secundum Hieronymum Marc. 14. *Ferrum ponderosum est genus humanum, manubrium est lignum vetitum, puer qui securim tenebat, est Adam. Helisæus, est Christus, lignum, quod in aqua ponitur est crux, aqua vero est baptismus, fundus est infernus.* Igitur ista est veritas, quod ferrum istud, id est, genus humanum à principio de manu pueri, id est, de manutenentia Adam ab ipso manubrio, id est, ligno vetito in profundum inferni cecidit, & sic Adam ferrum suum, quod male tenuerat, tunc amisit. Quod videns Dei filius Helisæus, misericordia motus, aliud lignum fecit, id est, lignum sanctæ crucis, quod cum aqua, id est, cum baptismo conjungens, istis duobus mediatis ferrum illud, id est, genus humanum de profundo inferni, id est, de statu damnationis rediit, & sursum ad statum gratiæ & gloriæ natavit. Lignum enim & aqua id est, crux & passio Christi & Baptismus genus humanum de profundo vitiorum elevavit, & per virtutem Christi sursum ad statum gloriæ portavit, & sic fit quod illud quod per unum lignum perditur, per alterius ligni beneficia reparatur. Unde canitur: *Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceret: ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret.* ¶ Vel etiâ est ipse peccator, qui scilicet à manubrio gratiæ, & manutenentia spei, & fiduciæ & à manu pueri, id est, ab auxilio suæ misericordiæ, per peccatum decedit, & aliquando per avaritiam inferius in mundana labitur, vel etiam quandoque per desperationem infernus ad infernum descendit. Unde dicitur Theren. 3. *Lapsa est in lacum vita mea. posuerunt lapidem super me.* Igitur ad hoc quod istud ferrum ponderosum, scilicet, mens peccatrix depressa vel desperata sursum ad manutenentiam pueri Christi redeat, & ad locum & manubrium suum, scilicet ad statum gratiæ reveniat, necesse est quod lignum novum apponatur, id est, quod

crucis memoria, spes & devotio intercedat. Quando enim lignum in aqua ponitur, id est, quando crucis devotio aqua lacrymarum adjungitur, tunc vere necesse est quod ferrum quod ceciderat, id est, mens quæ perierat, ad statum gratiæ releveretur. Et de hoc videtur posse exponi illud Job 14. *Lignum habet spem.* Quia, scilicet si præcisum fuerit, scilicet, ferro prædicto, scilicet mens, & senuerit in terra radix ejus, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est. ¶ Vel dic quod ferrum istud est peccator subditus, &c. sicut supra. Qui pro certo quando à manu pueri, id est, obedientia prælati per inobedientiam & apostasiam decedit, & se in profundum vitiorum immergit, & in aqua mundanarum deliciarum labitur. Ad hoc ergo quod iste ad manubrium, id est, ad manutenentiam & obedientiam prælati, & ad statum gratiæ reveniat, & de profundo resurgat, necesse est quod iste puer prælatus ad Helisæum, id est, ad Deum per orationem recurrat, & quod casum perditionemque illius quem mutuo acceperat, & qui sibi in commissio pro custodiendo traditus fuerat, defleat, & quod etiam lignum, id est, virga correctionis, & aqua, id est, dulcedo compassionis succurrat. Quando enim & lignum & aqua, id est, severitas & pietas adinvicem junguntur, facile fit quod ferrum, id est, peccator ad statum gratiæ redeat, & à profundo vitiorum levetur. Unde dicitur Num. 23. *Tu virga percutis eum, & animam ejus ab inferno liberabis.* Sap. 14. Bene igitur dicitur: *Benedictum sit lignum per quod fit justitia.*

¶ Vel si vis istud allega, quod quando quis perdit illud quod mutuo accepit, magis debet contristari quàm quando illud quod suum est, amittit. *Heu,* inquit, *Domine mi, & hoc ipsum mutuo accepit,* sicut de nutrice beati Benedicti legitur, quod capisterium fractum deplorans, ipsius reparationem promeruit. ¶ Rex Syriæ audiens quod Helisæus propheta esset in Israel, qui omnes insidias suas filiis Israel revelabat, misit exercitum suum in Dothaim nocte, ut apprehenderent Helisæum. Cum igitur nocte civitatem circumdedissent, & ex hoc puer Helisæi timuisset, dixit ei propheta, *Noli timere, plures sunt nobiscum, quam cum eis.* Rogavit igitur Helisæus Dominum, quod oculos pueri aperiret, & quod oculos, id est, intelligentiam hostium excæcateret. Quod factum est, quia puer ejus spiritu illuminatus, totum montem plenum equis & curribus igneis pro defensione Helisæi vidit, exercitus autem cœcitate percussus, Helisæum non agnovit, imo ipsum usque medium Samariæ secutus fuit. *Non est* (inquit) *hac via, nec ista civitas, venite ostendam vobis virum quem peritis, sequimini me.* Qui scilicet ipsum Samariam secuti sunt, & post cum ad preces Helisæi oculi eorum aperti essent, se esse in medio Samariæ cognoverunt. Hos igitur non est passus Helisæus à rege Israel percuti, sed potius istos fecit cibis refici, & liberos ad Dominum suum remitti. *Non percutias,* inquit, *eos. Nec enim capisti eos gladio, & arcus percutias.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad plura. Primo quod angeli mittuntur ad custodiam beatorum, qui scilicet, hic in figura currum & equorum igneorum venerunt Psal. 90. *Angelis suis mandavit de te.*

¶ Vel allega quod soli pueri, id est, soli innocentes & pueri sunt digni angelos videre, mali vero excœcantur, quod non solum spiritualia non vident, imo præsentia temporalia pericula nesciunt præcavere.

¶ Vel dic mystice quod isti servi regis Syriæ, id est, servi diaboli significant generaliter peccatores, qui, scilicet, cœcitate ignorantia in vita ista percutiuntur, ita quod voluntariè in manus hostiū suorum, id est, dæmonum progrediuntur, & nescientes ubi sunt aut quo vadunt, in manus hostium suorum, id est, dæmonum seu vitiorum prolabantur. Veruntamen sæpe fit, quod ad preces Helisæi, id est, prædicatoris vel prælati, oculis istorum per sui considerationem aperiuntur, & à Deo per tribulationes & inspirationes & per prædicationes vel scripturæ eruditiones status eorum ipsis revelatur. Unde dicitur Joh. 9. *Cum cæcus essem modo video.* Et nunc se esse in medio Samariæ, id est in statu peccati, & inter hostes suos, & in periculo mortis æternæ cognoscunt, sed à rege Israel, id est, Christi misericordia liberantur, qui, scilicet, ipsos per damnationem non percutit, sed pane doctrinæ & gratiæ eos reficit, & liberos abire permittit. Tali igitur peccatori sic excœcato, & in medio hostium constituto, dicitur illud Hierem. 3. *Leva oculos in directum, & vide ubi nūc prostratus sis.* ¶ Vel dic quod rex Israel, id est, bonus prælatus, non solum debet pascere suos, sed etiam alienos: nec solum debet benefacere bonis & amicis, imo etiam inimicis extraneis & remotis. ¶ Vel dic quod nobiles principes nunquam debent percutere illos, quos

à casu & fortuna vident in suis manibus cecidisse, sed potius ipsos pascere, hoc est, dimittere, si eos contingit ad ipsum per Dei providentiam advenisse. ¶ Hic habes quod obsidente Benadab rege Syria civitatem Samaria, facta est ibi tanta fames quod mulieres parvulos suos comedebant. Unde factum est, quod duæ mulieres convenerunt inter se de filiis comedendis. **D** *Da mihi inquit una, filium tuum ut comedamus hodie, & filium meum cras.* Cum igitur ambæ matres unum de filiis comedissent, altera die cum reliqua dare filium suum deberet, noluit, sed filium suum abscondit. Quo audito Joram rex Israel, quanquam iniquus vestimenta sua scidit, & contra Helisæum insurgere voluit, & ipsum occidi mandavit. In crastino tamen Dei nutu tanta abundantia in urbe facta est, quod duo modij farinae stare uno per illum in porta Samaria venderentur, & sic puer ille bona hora fuit reservatus, quem sequens abundantia de matrum impiarum dentibus liberavit. ¶ Dic quod ista Samaria civitas, quæ interpretatur custos Domini, significat Ecclesiam, quanquam, scilicet, rex Syria qui interpretatur excelsus, id est, diabolus, qui cum per superbiam est excelsus, cum exercitu vitiorum & dæmonum semper pugnat. In ista est igitur hodie tanta fames avaritiæ, quod etiam matres id est, prælati Ecclesiastici, qui deberent esse magis misericordes quam matres, proprios filios, id est, proprios subditos rapinis & exactionibus comedunt & consumunt. Quo audito ipsi reges sæculares quanquam mali, indignantur & admirantur, & vestimenta sua scindunt, id est, Ecclesiasticorum crimina detestantur: dicentes illud Theren. 2. *Nunquid comedunt matres filios suos ad mensuram palmarum.* Isti igitur mali reges, id est, sæculares videntes talium matrum, id est, Ecclesiasticorum prælatorum impietatem, solent contra Helisæum, id est, contra prælatos propter ipsos bonos subditos insurgere, & famem avaritiæ quæ in urbe Ecclesiæ viget, nituntur in ipsis punire. Dicunt enim *si matres & prælati eorum comedunt, quare & nos non habebimus partem nostram, &c.* ¶ Vel dic si vis, quod istæ duæ matres significant malos iudices, officiales & procuratores, qui scilicet, de comedendis subditis suis deprædandis & depauperandis inter se paciscuntur, & in hoc contra pauperes filia fœderantur. *Comedamus filium tuum* (inquit) *hodie & filium meum comedamus cras.* Unde de malo fœdere istorum advocatorum, ballivorum & procuratorum, quo, scilicet unus alterum ad comedendum alterum adjuvat, hoc est, ad proprios filios, id est, ad vicinos & subditos impugnandum dicitur Esa. 34. *Ibi congregati sunt milvi, alter ad alterum.*

¶ Vel possemus dicere, quod istæ impiæ duæ matres significant malum principem & malum prælatum, qui, scilicet, inter se quandoque confœderantur, ad subditos alter alterius deprædandos. Et breviter hoc est verum, quod mali superiores se solent invicem adjuvare, ut possint proprios subditos rapiendo gravare. ¶ Vel dic si vis de falsis sociis & amicis, qui, scilicet, dato quod inter se societatem faciant, libenter tamen alios ad comedendum filium suum, id est, ad consulendum patronum suum associant, ubi vero pro rata debent convivium facere alijs, vel aliquid ex suo expendere, statim videbis eos se abscondere & societatis fidem non servare. Versus:

*Scavola dum comedis apud omnes, nullus apud te,
Aut repende vicem, aut desine velle vocari.*

¶ Vel allega quomodo providentia occulte unum occidit, & alium custodit, & quomodo Deus ordinat quandoque aliquem non inveniri, ut sibi à periculo possit parci, & hoc quando remedium videt in propinquo parari. Videbat enim Deus, quod opulentia in urbe die crastino debebat esse, et voluit tunc abscondi, ne ab ipsis matribus voraretur. Et ideo proverbium est,

Bene custoditur quem Deus custodiendum decrevit.

Sicut etiam de quibusdam sceleratis audiui, quod cum Parisijs ad patibulum adjudicati essent, factum est quod in quadriga, in qua ad supplicium vehebantur, omnes contineri nequibant, unde unus eorum repositus est in carcerem, ut in crastinum ducerentur. Cum ergo aliqui amicorum cucurrissent ad regem, & apportarent relaxationem omnium, jam alij inventi sunt suspensi. Ille autem qui in quadriga contineri nequierat, extitit liberatus. Divina enim judicia multis modis circa hominem operantur, & ad illos salvandos, alios vero liberandos multipliciter variantur Deut. 32. Unde dicitur: *Ego occidam & ego vivere faciam.*

Capitulum sextum. Textus. Dixit autem Helisæus: Audite verbum Domini, hæc dicit Dominus. In tempore.

MORALITATUM CAP. VIII.

SYri obsidentes civitatem Samaria, nocte à Domino territi sunt, tumultum & sonitum audientes, ac per hoc timuerunt taliter, quod relictis tentorijs, & cuncta suppellectili recesserunt. Igitur cum viri leprosi ex Israel ad Syriorum exercitum confugerent pro eo, quod propter famis inopiam, in Samaria remanere nequirent, factum est ut in castris Syria neminem invenirent, sed aurum & argentum inde tollentes fugam Syrorum in civitate nuntiarent, filiis Israel cuncta diripientibus, & in civitatem deportantibus, abundantia tanta ibi facta est, quod duos modios hordei pro unno stare argenti habebant, qui prius proprios filios manducabant. Sic vere moraliter loquendo, quandoque contingit quod viri leprosi, id est, pauperes religiosi, qui leprosi, id est, viles & abominabiles ab hominibus sæcularibus reputantur, sicut dicitur de Christo Esa. 53. *Reputavimus eum leprosum & percussum à Deo, & humiliatum,* vadunt ad castra Syrorum, qui erant gentiles, id est, ad scientias Philosophicas, in quibus scilicet castris, id est, in quibus philosophorum gentilium libris, & scientias post ipsorum fugam, recessum, & mortem, isti aurum, sapientiæ, & argentum eloquentiæ invenerunt. Quod respicientes per humilitatem absconderunt, nec ipsam propalando inanem gloriam inde quærunt, & tandem opulentiam scientiarum, quam in istis castris invenerunt, in urbe Ecclesiæ famelica prædicando nuntiant, omnem famem ignorantia inde fugant. Isti enim quatuor fuisse dicuntur, in quantum quatuor virtutibus cardinalibus insigniti, & quatuor Evangelicorum doctrinis imbuti, per quatuor mundi partes prædicare noscuntur. Unde dicitur: *Inventus est vir pauper in ea, & liberavit eum sapientia sua.* Eccl. 9.

¶ Hic scribitur de illo principe, qui dicenti Helisæo in crastino summam fertilitatem in Samaria futuram, ubi tamen præ fame matres filios comedebant, credere noluit, & quasi deridendo cœpit dicere, *& si dominus carat actas cœli aperuerit, impossibile est quod tu dicis:* Helisæus autem ironice respondens ait: *Videbis,* inquit, *& non comedes ex eo.* Quod factum est, quia in crastina fugientibus Syris qui civitatem obsederant, propter victualia ab eis derelicta opulentia nata est. Ille vero princeps qui in porta civitatis à rege fuerat constitutus, fuit in turba populi conculcatus, & sub pedibus interfectus. Potest allegari, quod fatuum est divinis verbis contradicere, sed potius necesse est ipsa cum reverentia credere, & in eventu certifice confidere & sperare.

Capitulum octavum. Textus. Helisæus autem locutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium.

MORALITATUM CAP. IX.

Hic habes quod mulier illa Sunamitis, cui Helisæus filium dederat, & mortuum suscitaverat, postquam multis annis peregrinata fuisset, ad terram Israel redijt, cui rex Israel omnia quæ prius sua fuerant, restitui mandavit. ¶ Sic vere anima cujus filium, id est, cujus animum Helisæus, id est, Deus per creationem dat, & per baptismum resuscitat, & postquam diu est peregrinata per mundum in hac vita, peragrat in Israel, id est, in paradysum finaliter revertitur, ubi rex Israel Deus pater hæreditatem suam, scilicet, gloriam paradisi sibi restituit atque donat Psal. 15. *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi, &c.* ¶ Vel dic quod mulier ista post Baptismum quandoque peccando à Deo peccatatur, tandem tamen per poenitentiam revertitur, & nunc ad possessiones virtutum quas antea habuerat, restauratur: poenitentia enim post luctum facit gaudere, & omnia quæ nostra fuerant, scilicet, virtutes, & gratias, quas homo habuerat ante peccatum, facit rehabere, cui tamen Novatianus hæreticus credit contrarium, ut patet in historia tripartita.

¶ Hic habes quod Benadab rex Syria, qui prius in prosperitate positus, Helisæum capi & occidi mandaverat, nunc vero in infirmitate constitutus, ipsum honorari, & utrum moriturus esset consuli mandat. In quo nota, quod multi sunt qui in prosperitate positi, sanctos viros & religiosos contemnunt, in infirmitate vero & tribulationibus constituti, eos humiliter & reverenter eorum orationes requirunt.

¶ Istud etiam dic de quibusdam, qui quando sunt sani, de Helisæo, id est, de medico parum curant, cum vero infirmi sunt, ipsum cum muneribus honorant, & visitant. Unde Eccl. 38. *Honora medicum propter necessitatem.*

¶ Hic

¶ Hic habes, quod Azahel dato, quod audivisset ab Helisæo, quod cum dominus suus Benadab rex Syria erat in infirmitate sua moriturus, ad ipsum tamen rediens dixit ei, quod potius esset sanandus, cujus contrarium factum est, quia ipsemet Azahel stragulum super faciem ejus posuit & aquam infudit, & hoc est secundum Josephum, quod in lecto laqueo ipsum strangulavit. Qui suffocatus obiit, & ipse Azahel loco ejus regnavit.

¶ Iste Azahel significat adultores, quia isti dato quod sciant dominos suos infirmos peccatores & morti æternæ propinquos, ipsi tamen prædicant eos sanandos & tanquam justos finaliter esse salvandos. Unde isti aquam dulcium verborum semper infundunt, & sic laqueis verborum etiam ipsos irretiunt, & ita dum eos in malis justificant, mortem spiritualem sibi attribuant. Unde Esa. 3. *Populus meus qui te beatū dicunt, ipsi te decipiunt.* Istud ergo breviter est verum, quod causa quare adulator Dominum suum regem, scilicet, prælatum vel principem suis adulationibus interficit decipiendo, ad hoc solum est ut in curia ejus regimen, & dignitatem, & officium retinere possit, quia etiam hodie videmus, quod adultores, qui Dominos suos mentiendo & false justificando, & verba placentia loquendo suffocant, & ad hæc omnia ipsos attrahunt & inclinant, & loco eorum, ut communiter, imperant atque regnant, in quantum scilicet, tales præ aliis diliguntur, & à magistris suis in altis dignitatibus collocantur, & etiam quod amplius est, quia quandoque potius quam ipsi magistri sui imperare noscuntur: Unde de illis potest exponi illud 3. Reg. 16. *Irruens Zambri occidit Hela, & regnavit pro eo,* occidit dico, adulando, & regnavit pro eo, domum, & hospitium gubernando, & dignitatem ab eo obtinendo.

A *Capitulum nonum. Textus.* Helisæus autem propheta vocavit unum de filiis prophetarum.

MORALITATUM CAP. X.

Hic 9. cap. in fine habes, & cum Jehu fuisset inunctus in regem, & Joram & Ochoziam reges Israel, & Juda occidisset, factum est quod Jezabel mater Joram videns Jehu ad palatium venientem, suos oculos stibio inunxit, & parata & ornata Jehu audacter alloquens de hoc quod filium suum occiderat, increpavit. Qui statim de palatio ipsam præcipitari fecit & jussit, intinctoque sanguine ejus pariete, equorum ungulis conculcanda tandem à canibus comesta est, & juxta verbum Helisæi, in loco ubi Jezabel fecit occidere Naboth carnes ejus canina rabies devoravit. 3. Reg. 21.

¶ Si vis allega, quod in quo quis peccat, in illo punitur. 2. Re. 9. Ista enim ibidem Naboth injuste occidi fecerat, ita quod canes sanguinem ejus linxerunt, ideo occisa ibi est, & canes ipsam penitus præter calvariam voraverunt.

¶ Vel dic, quod illæ mulieres, quæ se superbe ornant, & ut placeant hominibus, stibio facies suas sophisticant, ex hoc quandoque displicent, & nihilominus canes inferni ipsas finaliter devorant. Unde Hierem. 4. *Cum pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quarent.*

¶ Vel dic, quod illud unguentum sophisticum hypocrisis significat, qua inunctis hypocritis ut regi Israel, id est, prælatis & superioribus placeant, quandoque contingit contrarium, quia scilicet, percepta hujusmodi fictione, non solum non honorantur, sed de palatio, id est, de dignitate vel officio, domo, curia vel hospitio præcipitantur, & canibus, id est, officialibus & ballivis exponuntur. Sen. *Nihil quod simulatum est & fictum, potest esse diuturnum.*

¶ Vel dic, quod rex Israel est Christus, qui tales destruit & deponit, & canibus infernalibus exponit.

¶ Vel si vis allegorice dic, quod Jezabel significat impiam synagogam, quæ scilicet sanguinem prophetarum & Sanctorum sitierit, & multoties cum idolis fornicata fuerit, & stibio, id est, exterioris legis sophisticamento, & superficiali intellectu circa mentis oculos picta erat. Hanc igitur Jehu princeps, id est, Christus deposuit, & de palatio templi & legalis fastigij per principes gentium detraxit, & canibus, id est, mundi tyrannis undique dispersam & captivam exposuit & concessit. Unde & de Jezabel dicit dominus Apocal. 2. *Mittam eam in lectum, & qui mechantur, &c.*

Capitulum decimum. Textus. Erant autem Achab septuaginta filij.

MORALITATUM CAP. XI.

Hic cap. 10. dicitur, postquam Jehu duos impios reges Israel & Juda, Joram & Ochoziam occidit, filios Joram septuaginta decapitari, & capita deferri mandavit, nec non fratres Abasæ quadraginta duos, qui ad visitandum filios regis in Samariam descenderant interfecit, totamque domum Achab, optimatesque & principes, notos & amicos, prophetas & sacerdotes destruxit. Voluit igitur prophetas Baal occidere, idolum & cultum ipsius extirpare. Iste igitur se fingens velle colere Baal, sacrificium fieri ordinavit, & sic sub colore sacrificii sacerdotes & prophetas ipsius congregavit. Audientes igitur regem velle sacrificare idolo suo, continuo congregati sunt, & à rege munera & dona speraverunt, quinimo & vestes cuilibet ipsorum, ut magis allicerentur, dari mandavit, & ne quis forte de servis domini esset cum servis Baal, districtus imperavit. Dum igitur circa sacrificium occupati omnes in una domo stetissent ad hoc ordinata, à militibus fores clauduntur, omnes gladio perimuntur, statuaque Baal destruitur, & in templo ejus latrina constituitur, & sic cultus Baal de Israel extirpavit.

¶ Ista possunt allegari, quod mali unde sperant præmium, quandoque acquirunt supplicium, & quod *extrema gaudij luctus occupat.* Prov. 14. Unde si vis dic mystice, quod Jehu significat Deum, Baal vero significat diabolum, quia scilicet, revera Jehu rex Israel, scilicet, Deus videtur, nunc pro tempore hujus vitæ servos Baal, id est, peccatores servos diaboli diligere, in quantum solet eos ad templum Ecclesiasticum dignitatum, & beneficiorum aliquando vehere, & promovere, & vestes, id est, bona temporalia ipsis dare, sed procul dubio totum illud insidiosè facit, quia scilicet, omnino istos ad victimam æternæ mortis custodit, quod patebit, quia finaliter milites suos, id est, angelos mittet, & servos Dei à servis Baal, id est, bonos à malis sejunget & separabit, & ipsos malos destruet, templum etiam Baal, id est, mundum, statuam ejus, id est, corpus reproborum, cultum ejus, id est, executionem vitiorum dissipabit totaliter & subvertet. C Unde Esa. 25. *Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum.* Et Matt. 3. *Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus scandala, & separabunt malos in medio justorum, & mittent eos in caminum ignis.*

¶ Vel dic, quod Jehu est bonus prælatus, vel cautus judex, qui quandoque solet se malum dissimulare, ut sic posset malos melius corrigere. Exemplo Constantini, de quo legitur in historia tripartita lib. 1. c. 7. quod volens probare qui essent in domo sua viri Christiani, se velle gentiles plus quam Christianos diligere simulavit, qui munera & dona Christum vel idola adorantibus promisit, & sic veros à falsis Christianis cognoscens, bonos & stabiles honoravit, alios vero fallaces vilipendit.

¶ Vel dic, quod Jehu est bonus prælatus, qui sc. cultum Baal, id est, cultum vitiorum & hæresim debet de regno & collegio suo eradicare, Prophetas etiam Baal, id est, malos & ambitiosos clericos maxime hæreticos, & servos Baal, id est, malos inferiores, judices debet destruere & punire, & eos caute investigare, & ne tamen bonos cum malis involvat, debet ipsos ab inimicis segregare. Vide, inquit, ne forte nobiscum sit de servis Domini, sed ut sint soli servi Baal, & sic filii Israel, id est, viri justi de templo Baal debent latrinas facere, in quantum *mundi status & divitiis & eminentias debent cum Apostolo stercora reputare.* Philip. 3.

¶ Vel dic, quod Jehu est diabolus, Baal qui interpretatur devorator, significat tria peccata, sc. superbiam, quæ devorat honores ambiendo. Avaritiam quæ devorat divitias. Gulam seu luxuriam, quæ devorat delicias. Dico igitur, quod Jehu, id est, diabolus, pro tempore hujus vitæ se esse amicum servorum Baal omnium peccatorum simulat, ipsosque insidiosè ad cultum illius Baal, id est, ad elevationem superbiæ, avaritiæ, luxuriæ, & gulæ sollicitat, finaliter vero, ubi non cavent, ipsos spiritualiter & æternaliter percutit & occidit, & sic gaudium eorum vertit in luctum, & se esse inimicum ostendit. Bene igitur dicitur Eccl. 12. *Non credas inimico tuo in æternum.*

¶ Hic habes, quod Jehu, qui omnia mandata Dei contra domum Achab impleverat, & cultum Baal, & ejus Prophetas destruxerat, multosque alios occiderat, à vitulis tamen aureis adorandis non abstinuit, propter quod multa mala à rege Syria passus fuit. Sic vere sæpe fit, quod prælatus diligenter se habet in his, quæ pertinent ad justitiam & fidem, utpote quia malos punit, hæresim & idololatriam evertit. Veruntamen vitulos, id est, florenos aureos adorat & diligit, & sic qui alias bonus erat per

avaritiam petit. Propter quod rex Syria, id est, diabolus per se & tyrannos suos sibi & regno suo, s. Ecclesia plura mala facit.

D ¶ Vel dic generaliter contra quemcunque avarum alias bonum. Unde Amos 9. *Avaritia in capite omnium, &c.*

Capitulum undecimum. Textus. Athalia vero mater Ochozia, videns mortuum filium suum.

MORALITATUM CAP. XII.

Athalia mater Ochozia, videns filium suum mortuum, & fratres ipsius a Jehu rege Israel interfectos, occidit omne semen regium, ut ipsa sola regnaret in Hierusalem. Tunc tamen cum filij regis actualiter ab Athalia necarentur, Josaba regis soror filium regis parvum & nutricem ejus de triclinio furata est, & abscondit eum, eratq; in templo Domini clam sex annis. Cum igitur nullus superstes de filiis regis crederetur, Joiada summus Sacerdos, vocatis centurionibus & militibus, parvulum regni heredem, quem clam in templo nutriverat, ostendit eis, & secrete fœdus inter eos & regem pepigit, & occisa impia Athalia, ipsum in regis folio constituit. Qui statim per longa tempora iuste vixit, pecuniasque de populo congregavit, & facta tecta templi industria reparavit. Quem tandem servi sui occiderunt, qui etiam mortem condignam postea sustinuerunt, sicut patet 2. Paralip. 24.

¶ Ista exponuntur a multis primo allegorice. Per Athalias quæ interpretatur Dominus temporalis, intelligitur synagoga, quæ scilicet temporaliter non perpetuo erat in suis caeremoniis duratura, & quæ etiam temporaliter usque ad Christi adventum, erat in terra Israel regnatura. Joas rex parvulus, id est, humilis, est Christus. Joiada sacerdos, qui interpretatur memoria Domini, vel dilectus Domini, est prædicatorum cœtus. Josaba quæ interpretatur, in quo est incensum domini, gentilitatem significat, in qua scilicet, sensum Domini, id est, fides, & oratio nunc perseverat. Igitur ista est veritas, quod Athalia, id est, impia synagoga semen regium, id est, Christi fidem, de qua dictum est: In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ, omnesque ipsius sectatores voluit occidere & delere, & etiam ipsum Joas, Christum scilicet, cum suis sequacibus, id est, Apostolis, & martyribus, ut sola regnaret, & ne regnum perderet, occidere tentavit, dicens scilicet in Caipha: *Expedi ut unus homo moriatur pro populo, ne veniant Romani, & tollant nostrum locum & gentem* Ioan. 11.

E Sed proculdubio Josaba, id est, humilis gentilitas, istum & nutricem ejus scilicet, devotionem & fidem credendo rapuit, & per humilitatem absconditus, in templo cordis posuit ubi scilicet Joiada, id est, prædicatorum turba, ipsum prædicando nutrit, & corpus ejus mysticum, scilicet, fidelium congeriem, usque ad virtutum perfectionem deduxit. Unde Exod. 2. *Accipuerum & nutri eum.* Ipsumq; regem super solium Ecclesiæ constituit, & regnum in manu ejus tradidit, in quantum conversis populis ipsum regem & Dominum credi fecit, & in quantum ipsum in iudicio regnaturum monstravit. Quod s. nunc videns Athalia Synagoga tristatur, quod etiam per milites, s. Romanos confoditur & turbatur, templū vero Ecclesiæ ab isto rege Joas, id est, a Christo & fidelium populo, cum ministerio Joiadæ, id est, cum prædicatorum auxilio reparatur, & nunc per Dei gratiam synagoga perdita, ipse Joas Christus in templo Ecclesiæ, & in spiritualis regni folio prosperatur.

¶ Vel dic, quod Athalia timens perdere regnum, significat Herodem, qui semen regium, id est, pueros Israel occidit, inter quos Joas, id est, Christum occidere credidit, quod non fecit, quia s. ad monitum sororis regis, id est, ad instinctum Archangeli Gabrielis, Joiada sacerdos, id est, Joseph nutricem, & puerum, id est, Mariam, & Jesum tulit, & eum usque ad tempus in Ægyptum abscondit, qui tandem se in Israel regnans, id est, publice prædicans ostendit, & se etiam regem Israel non negavit. Unde dicitur: *Tu dicis, quia rex sum ego, &c.* Jo. 18. Post ipsa Athalia, id est, ipse Herodes mortuus fuit, quem tamen servi sui, id est, Judæi finaliter occiderunt, de quo tamen poenam cito post perolverunt, quando per Romanos Titum Vespasianum tam mortem quam exilium propter necem sui Domini pertulerunt. Unde 4. Reg. 9. *Nunquid pax erit Zambri, qui interfecit Dominum suum?*

F ¶ Vel dic allegorice, quod Joas, id est, Christus quæ occidisse credit synagoga, nunc in templo paradisi custoditur. Finaliter tamen in die iudicii super folio iudicans contra eum accingetur.

¶ Vel dic moraliter, quod Athalia quæ interpretatur inclina-

tio Domini, significat mundi prosperitatem, vel diabolus, vel mentis iniquitatem, quæ vel qui facit Dominum fugere, & declinare semen regium, id est, bonum propositum, vel virtutum exercitium, solet in Hierusalē, id est, in conscientia enecare, & ibi studet solus imperare, & inde Joas, i. memoriam Domini totaliter extirpare. Ista n. sunt quæ memoriā Domini in mente occidunt, & quæ hominem a Deo declinent, & divertunt. Unde illud Gen. 40. *Succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui.* Sed pro certo Joiada qui interpretatur Domini cognitio, Joas, id est, memoriam Domini servat, quia quando homo cognoscit quid sit Deus, ipsum oblivioni faciliter non dat, & ipsum, & nutricem ejus, quæ est gratiarum actio, ibidem protegit. Finaliter autem Joas & Joiada, id est, Domini memoria in Hierusalē prævalent, & Athalias diabolus, iniquitatem vel concupiscentiam de regno cordis effugāt, & per poenitentiam ipsum interficiunt, nunquam enim potest regnum cordis destrui quamdiu Joas, id est, Domini memoriam ibidem contigerit reservari. Unde Tob. 1. *Quia Domini memor fuit in toto corde suo, dedit ei gratiam.*

¶ Vel dic, quod Athalia significat ambitiosum, effœminatum, mollem, defectuosum prælatum, qui cupiditate regnandi ad finem, ne inveniat repugnantem, studet omne semen regium, id est, bonos subditos occidere & gravare, suppeditare vel deponere, ut sic possit secure alijs imperare. Quod etiam ad literam tyranni facere solent, qui in principio omnes potentes occidere student, & omnes illos, de quorum potentia, iustitia, vel rebellionem timent, vel saltem ipsos nituntur ita deprimere, & depauperare, ut de eorum rebellionem non formident, sed sæpe contingit quod aliquis Joas, id est, aliquis memorans Dominum, scil. aliquis subditus bonus a Deo absconditur, qui tandem de consilio Joiadæ sacerdotis, id est, cum adiutorio papæ istum accusans, prævalet contra ipsum, & eo victo in loco ipsius promovetur, qui iuste regnans, & dominans templum Ecclesiæ vel patriæ relevare conatur. Unde Job 34. *Perdidit multos & innumerabiles, & regna faciet alios pro eis, &c.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Anno vigesimo tertio

Joas filij Ochozia regis Juda.

MORALITATUM CAP. XIII.

Joas rex Israel descendit ad Helisæum propter infirmitatem, Cui præcepit Helisæus, quod arcum manu sumeret, & impositis manibus suis super manus regis, præcepit, quod fenestram aperiret & traheret. Quo facto dixit Helisæus: *Sagitta salutis Domini, sagitta salutis contra Syriam.* Item præcepit sibi, qui jaculo terram percuteret, quod cum ter concutiendo fecisset, indignatus est Helisæus, quod non quinquies aut septies percussisset, asserens, quod tunc toties Syriam devicisset. Si, inquit, *percussisses terram quinquies, sexies, aut septies, Syriam percussisses usque ad consumptionem, nunc autem tribus vicibus percuties eam.*

¶ Dic, quod Helisæus significat Christum, qui pro certo vult & præcipit, quod Joas, qui interpretatur memoria Domini, rex Israel id est, prædicator vel prælatus arcū sacra scripturæ manu bonæ operationis accipiat atq; tangit, & deinde fenestram cordis per discretionem aperiat, & sic sagittas divinarum eloquiorum emittat. Pone, inquit, *manum tuam super arcum, aperis fenestram, & jace sagittam.* Ista enim per ordinem se debent habere, quia s. primo prædicator debet manum ad implendum, quod scriptura præcipit apponere, deinde cor per discretionem aperire, & sic potest sagittam divini eloquij prædicando jactare, & maxime quia tunc solet Deus manum suam manibus suis adjuvare, in quantum opera ejus solet virtualiter adjuvare. Unde dicitur Act. 1. *Capit Iesus facere & docere.* Ita quod cum talis sagitta, id est, talis prædicatio sagitta salutis, contra Syriam, id est, contra diabolus solet esse, quæ corda auditorum potest usque ad intima penetrare. Unde etiam possunt tunc auditores dicere illud Job 6. *Sagitta Domini in me sunt.* Isti ergo præcipitur, quod jaculo reprehensionis terrā, id est, terrena percutiat, quod cum negligenter exequitur, Deus quam plurimum se conturbat, & hoc, quia quanto sapius terram, id est, terrenos arguit, & percutit, tanto Syriam, quæ interpretatur sublimitas, id est, sublimem superbiam diaboli, amplius superat atque lædit. Et ideo de continuatione istius sagittationis sive prædicationis bene dicitur Esa. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum.*

¶ Vel dic, quod jaculum istud significat divini timoris punitionem, vel poenitentiam, vel tribulationem, vel etiam contritionem, vel cujuscunque amaritudinis læsionem. Quia pro certo terra

terra nostra, s. quanto mens interior, vel caro exterior percutitur, tanto contra Syriam, i. contra diabolum fortius praevallet.

¶ Vel dic, quod prædicator terram, id est, auditorem tribus vicibus percutit, quando de fide Trinitatis ipsum erudit, quinque eum percutit, quando de incontinentia quinque sensum ipsum redarguit, sexies percutit, quando de sex operum misericordiae carentia ipsum corrigit, septies percutit, quando pro septem peccatis mortalibus ipsum ferit. Quando ergo ad huiusmodi percussiones amplius processerit, tanto magis contra Syriam, id est, contra diabolum praevalebit, & tanto victoria sua major erit.

¶ Hic dicitur, quod mortuo Helisæo & sepulto contigit, quod quidam sepeliebat hominem prope ipsum, sed cum latrunculi transivissent, timentes ibi cadaver, in proprio sepulchro sepelire non ausi fuerunt, ut fugæ consulere, ipsum in sepulchro Helisæi posuerunt. Quod ad corpus Helisæi tetigit, mox homo ille, qui mortuus fuerat, resurrexit.

¶ Sic vere si vis cadaver tuum, id est, carnalem vitam sepelire, & per poenitentiam celare, & adhuc videas latrunculos, id est, demones, & vitia tibi obsistere, necesse est, quod sepulchrum Helisæi, id est, Christi, per considerationem aperias, & quod per passionis, & mortis suae memoriam istud cadaver carnali vitæ ibi sepelias & abscondas. Quod pro certo si feceris, virtus corporis Helisæi mortui, id est, Christi talis erit, quod ipsum cadaver tuum, id est, carnalem vitam à mortuis suscitabit, in quantum ipsam in vitam spiritualem mutabit, & de morte culpæ, & poenæ sanabit. In tali igitur sepulchro sepeliatur, ut de morte culpæ ad vitam spiritualiter reducamur. Unde dicitur. 3. Reg. 13. *sepelire me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est.*

A ¶ Vel allega de bona societate, quia sicut corpus sanctum si ve cadaver eum, quem tetigit, fecit resurgere, & sic sanctus homo, quando à cadavere, id est, à peccatore associatur & tangitur, fecit eum peccata renuere, & exemplis suis ad vitam gratiæ revenire. Unde Luc. 7. Quod ipse defuncti tetigit loculum. *Adolescens, tibi dico surge.*

¶ Vel dic, quod sanctum corpus alteri vitam præbuit, & non sibi, ad denotandum, quod sancti viri beneficia temporalia alijs concedunt, quæ sibi non recipiunt, sed potius ea spernunt.

¶ Vel Helisæus mortuus significat prædicatorem, doctorem, aut correctorem mortuum, id est, malum, infamem, & iniquum, quia scilicet iste tactu suo, id est, correctione vel reprehensione verbali vel reali, alios mortuos, id est, alios peccatores convertendo suscitavit, ipse vero à morte criminum non selevat, ita quod sibi proprie potest dici illud Matth. 27. *Vah, qui destruis templum Dei, salva te ipsum, alios salvos fecisti, &c.*

Capitulum decimum quartum. Textus. In anno secundo Joas filij Joacham regis Israel regnavit Amasias.

MORALITATUM CAP. XIV.

Cum Amasias rex Juda percussisset Edom & filios Seir, & decem millia occidisset, & alios decem millia cepisset, elevatum est cor ejus in superbiam, & Joas regem Israel multo se potentiorum provocavit ad bellum. Joas autem præsumptionem ejus reprimens, & parabolam de carduo sibi scripsit, quod bestia saltus indignati conculcaverunt carduum, pro eo quod filiam Cedri præsumptuose filio suo petierat in uxorem, metaphorice sibi dixit, illum carduum se autem Cedrum significans, superbiam ejus increpavit. Carduus inquit, misit ad Cedrum, quæ est in Libano, ita quod filiam suam filio suo daret in uxorem. Quo indignante, bestia saltus conculcaverunt carduum. Percutiens, inquit prævaluisti super Edom, & sublevavit te cor tuum. Contentus esto gloria tua, & sede in domo tua. Quare, inquit, provocas malum, ut cadas tu, & iuda tecum? Non acquievit autem Amasias, sed contra ipsum ad bellum prorupit, in quo sibi male per omnia successit, quia ibi ipse fuit victus, murus Hierusalem destructus, & populus tributarius factus. Ipse vero Amasias propter huiusmodi infortunium à suo proprio populo extitit interfectus.

B ¶ Istud allega, quod quandoque accidit, quando quis in aliquo negotio fortuito se habuit, & aliquam gloriam vel victoriam obtinuerit, vel contra aliquem minorem prævaluit, quandoque in tantam superbiam erigitur, quod ad aggrediendum fortiora cor ejus elevatur, ita quod quavis ipse non sit nisi carduus, id est, modicus & depressus, & se cum Cedris, id est, altis personis æquiparare conatur, & propria fortuna vel gloria non contentus, sed ampliorem ambiens, contra arduos & ardua dimicat & luctatur.

Sed pro certo Deus suam ingrati præsumptionem humiliat & conterit, & ipsum à bestiis saltus, id est, à superbis hostibus conculcari permittit, ipsumque vinci, capi, subijci, civitatem & regnum ejus destrui facit, & finaliter ipsum per proprios subditos suos perdi, occidi, vel alias molestare finit, & sic quia contentus non fuerat gloria sibi data, aliud infortunium triste sibi reddit. Bene igitur dicitur Eccl. 3. *Altiora te ne quaesieris.* Qui enim de data gloria ingratus extitit, & ad majora indigne abivit, utrumque perdere dignus est. Unde Luc. 3. *Contenti estote stipendiis vestris.*

¶ Vel dic moraliter, quod sæpe fit, quod qui Edom, qui interpretatur sanguineus, id est, terrena & carnalia superat, exinde de se ipso præsumens, regem Israel id est, Deum per superbiam impugnat, & ipsum contra se provocat, dum altiora cogitat atque tentat, & dum magis in difficilibus certaminibus, stare sperat. Sed revera sæpe fit, quod à bestiis saltus, id est, à demonibus, vitiis, & temporalibus conculcatur, & dum diversis malis complacens captus est, subjugatur, murus Hierusalem, id est, fortitudo suæ conscientiae laniatur, ita quod finaliter per mortem perpetuam ingloriatur, & sic quia minus meritum & minor gloria sibi non sufficit, sed proprias vires metuens, non ad difficiliora procedit, utrumque dignus est perdere, & à virtutibus cadendo vitia incurrere, & tandem ad mortem æternam flebiliter devenire. Tali igitur præsumptuoso potest dici illud Exod. 18. *Stulto labore consumeris, ultra vires tuas est negotium.* Melius est igitur in minori perfectionis gradu bonum esse, quam altiora aggredi & perire. Unde 1. Cor. 10. *Qui stat, videat ne cadat.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Anno decimo septimo Phacez filij Romelia regnavit Acham.

MORALITATUM CAP. XV.

Hic fit mentio de illo nequissimo rege Juda Acham, de quo inter cætera dicitur, quod cum quadam die Damascum ad regem Assyriorum descenderet, volens sibi placere, eo quod ipsum de manu regis Israel & Syriæ liberasset, & occiso rege Syriæ populum ejus in Sirenem transtulisset, vidit ibi altare Damasci, & accepto exemplari ejus, misit illum ad sacerdotem Uriam in Hierusalem, ut ad similitudinem ejus altare in templo Domini fabricaret. Quo facto rex altare, aneum mare, & luteri templi, quæ fecerat Salomon, deposuit, & super pavementum ad partem aquilonarem posuit, & ex tunc super altare novum relicto alio sacrificare mandavit.

¶ Si vis, per fatuum regem Acham intellige quosdam fatuos prælatos vel principes, qui scilicet de civitate sua, id est, Ecclesia vel collegio deponunt altare, mare, & luteri Salomonis, id est, bonos viros antiquos & provectos, qui scilicet sunt mare per amarum contritionem, luteri per satisfactivam operationem. Illos enim, quos in Ecclesia vel patria patres sui vel predecessores collocaverunt, & pro consiliariis habuerunt, ac eos in honoribus & officiis tenuerunt, solent super pavementum ponere, & ad gradum infimum deponere, & altaria Damasci, quæ erant altaria idolorum, id est, malos homines & alterius nationis loco eorum substituere, & eos in suis curijs & officijs promovere. Novas enim personas in officijs suis statuunt, & extraneos magis quam suos diligunt, & eos suis & suorum antiquis familiaribus dimissis, in suis domib. & curijs introducunt. Unde dicitur 3. Reg. 16. *Novis supervenientibus vetera projiciuntur. Nova enim diliguntur, & antiqua fastidiuntur.* 3. Reg. 12. Sicut fecit Roboam, qui senes consiliarios Salomonis dereliquit, & novos & juvenes subinduxit, & ideo regnum pro majori parte amisit. Contra quos dicitur Ecclesiastic. 9. *Ne derelinquas amicum antiquum. Novus enim non erit similis huic.*

¶ Vel dic moraliter, quod Acham, id est, diabolus summe nititur, quod in Hierusalem, id est, in anima altare, mare, & luteri Salomonis, id est, devotio, contritio, & confessio deponantur, & altare Damasci, id est, mala intentio & cultus vitiorum, ubi fiat sacrificium malorum operum, inducatur.

¶ Vel dic, quod malum est regi Juda, id est, viris Ecclesiasticis & religiosi Assyriorum, id est, mundanorum principum curias visitare, cultus idolorum & eorum alteria, id est, cultus secularium & eorum mala exempla respicere, ad damascum, id est, ad mundana mundi negotia descendere, quia pro certo sæpe fit, quod ad complacendum regi Assyriorum, id est, principibus secularibus, cum quibus degunt, nituntur se eis conformare, & sic student in Hierusalem, id est, in Ecclesia & in templo cordis sui altare Damasci, id est, ritus & conditiones, cultus, id est, passus & vi-

& vitia secularium introducere, & altare Salomonis, id est, cultum religionis & devotionis dimittere, & facere cessare. Unde dicitur 3. Reg. 19. *Altaria tua destruxerunt, & pactum tuum dereliquerunt.* Quod patet de Episcopis, clericis, & religiosis, qui recte seculares esse videntur, & de Ecclesiasticis moribus nihil penitus, aut parum imitantur. Altare enim Damasci exemplariter in Hierusalem introducit, quando mores seculares ab Ecclesiasticis coluntur. Unde Judic. 14. Samson descendens in Thamnata, vidit mulierem de filiabus Philistinorum, quæ placuit oculis ejus, ideo ipsam in uxorem accepit. Quia revera religiosus in mundum descendens, Philistinam & secularem conversationem facilius capit in uxorem, & ideo prohibitum est ne in Israel uxores alienigenas introducant.

E *Capitulum decimum septimum. Textus.* Anno duodecimo Acham regis Juda, regnavit Osee filius Hela.

MORALITATUM CAP. XVI.

Postquam rex Assyriorum transtulisset filios Israel apud Medos, & in eorum civitatibus Medos, & Babylonios collocasset, & terram Israel ipsis in hereditatem dedisset, factum est, quod leones immissi à Domino ipsos interficiebant, & hoc quia non dominum, sed sua idola colebant, & Dominum non timebant. Scriptum est igitur regi Assyriorum, quod quia gentes, quas in Israel, & in Samariam, & urbes ejus transtulerat nesciebant ritum Dei terræ, à leonibus occidebantur, & quod unus de captivis sacerdotibus, qui ipsos doceret colere dominum, de Babylonia mitteretur. Unus igitur Sacerdotum in Bethel rediens, populum Deum colere docuit, & sic leonum rabies quievit.

¶ Sic vere rex Assyriorum, id est, diabolus, mirabilem videtur commutationem in terra Israel, id est, in Ecclesia & in Babylonia, id est, in mundo fecisse, ac instituisse, quia pro certo iam videtur Babylonios in Israelitas & Israelitas in Babylonios commutasse, terra enim Israel Ecclesiam designat, Babylonia mundum significat: & sic Israel bonos Ecclesiasticos, Babylonia vero malos & mundanos denotat. Ista est igitur veritas, quod rege Assyriorum diabolo procurante terra Israel, id est, Ecclesia, à viris Israeliticis, qui interpretantur videntes Deum, id est, à viris sanctis & religiosis clericis Deum contemplantibus viduatur. & hoc quia pro certo illi qui Israelitæ esse debebant, in Babylonios, id est, in seculares & mundanos hodie convertuntur, in quantum scilicet, negotiis se implicant, & in Babylonem, id est, in mundum & in curias & officia principum transferuntur & sic proprie isti qui sunt in Israel, non Israelitæ, sed potius Medi vel Babylonii nominantur, de quibus Apostolus Rom. 9. dicit *Non enim omnes qui ex Israel sunt Israelitæ.* E contra illi qui propriis bonis, scilicet, Israelitis viris, id est, sanctis, & in mundo succedunt, & de Babylone, id est, de mundo modernis temporibus ad Ecclesiæ statum veniunt, & terræ civitates & castra, id est, Ecclesiæ dignitates & beneficia detinent & regunt non propter hoc Israelitæ, id est, sancti contemplativi & discreti fiunt, sed potius Babylonij, id est, mali confusi & peccatores persistunt. Isti enim Deum cœli non colunt, nec serviunt, nec mandata ejus custodiunt, sed idolis suis bonis temporibus per avaritiam, vel idolis, id est, ignaris nepotibus per carnis affectionem, vel idolis id est, pictis & pulchris mulieribus per luxuriæ infectionem intendunt, quapropter cum ritum Dei terræ, id est, religionis & devotionis cultum & divinum servitium videantur nescire, sed potius cultum Deorum terræ de qua veniunt, & usum vitiorum sæculi solent colere & sentire. Ideo sicut videmus ad oculum isti à leonibus, id est, à tyrannis & principibus incurfantur, & rapinis & molestiis devorantur Deus enim non vult, quod quis habitet in terra Israel, id est, in Ecclesia sua sibi serviat, nisi ipsum diligat atque colat. Alioquin si quis ibi existens, Diis alienis, id est, demonibus vel vitiis, & temporalibus divitiis & delitiis servierit, procul dubio à leonibus, id est, à demonibus vel tyrannis supeditabitur & peribit Hierem. 50. *Grex dispersus Israel, leones dejecerunt eum. Prius comedit eum rex Assur, Nabuchodonosor novissimus exossavit eum.*

¶ Vel dic, quod Babylonij fiunt Israelitæ & e contra, in quantum scilicet, hodie seculares vident Deum, & sunt meliores quam clerici, & Ecclesiastici, sunt mundani & deteriores quam laici. Vide Judic. 6. de Area, ubi melius.

Ex Capitulo decimo septimo. Textus. Cumq; ibi habitare cepissent, non timebant Dominum.

MORALITATUM CAP. XVII.

Hic habes, quod Samaritani quamdiu fuerunt sine sacerdote Domini, à leonibus fuerunt infestati, At ubi sacerdos domini venit ad ipsos, qui cultum Dei ipsos docuit, ira leonum erga ipsos conquevit.

¶ In quo notari potest quod sacerdotis, id est, curati, prælati boni doctoris vel clerici præsentia multum est necessaria. In primo enim absente populus cultum Dei terræ, id est, cultum & executionem divinarum mandatorum ignorat, cum non habeat qui doceat, & ideo apud eos leonum, id est, demonum, vitiorum, hæreticorum, tyrannorum vel aliorum malorum copia abundat, qui ipsos temporaliter & æternaliter devastant. Unde Proverb. 11. *Ubi non est gubernator, populus corrumpet.* E contra ubi sacerdos Domini, id est, bonus prælatus, curator, prædicator vel doctor affuerit, qui edocet populum ea quæ sunt Dei, solent prædicti leones conquelescere, & populus juste ac pacifice & vivere & manere, sicut de Daniele dicitur, qui quia sanctus erat, in medio leonum sedens ab ipsis minime lædebatur Hebr. 11. Unde de talibus sacerdotibus dicit Apostolus: *Obtulerunt ora leonum.* &c. Hic habes, quod cum rex Assyriorum varias gentes de Babylone, & de aliis gentium provinciis in Samariam, & in terrâ Israel transtulisset, & utraq; gens fabricavit sibi deum suum: fecerunt quoque sibi sacerdotes excelsum de novissimis populis, & ponebant eos in phanis sublimibus, & exeuntes in terram Israel adoraverunt sculptilia, secundum quod didicerant in terra nativitatis suæ, usq; in præsentem diem sequuntur morem antiquum, & dato quod istæ gentes Dominum colerent, Dijs tamen suis nihilominus servierunt, unde isti Samaritani, dicti sunt, qui in terra Israel de Babylonia translati cultum quidem Dei receperunt, sed cultum Idolorum nullatenus dimiserunt, sed potius unum cum alio coluerunt, unde & textus dicit hic quod fuerunt quædam gentes istæ Deum timentes, sed nihilominus Dijs suis servientes. Isti igitur sunt illi Samaritani, de quibus Evangelia faciunt toties mentionem, qui scilicet, amotis Israeliticis in terra Israel sunt loco eorum translati.

Ista possunt allegari ad multa exemplariter & mystice, & ideo hic notari potest, quod malum est à malis præsentibus originem trahere, quia proculdubio idololatrias, id est, peccata, & vitia quæ apud eos didicerunt, & quibus juventutem suam imbuerunt vix aut nunquam possunt dimittere. Sed dato quod ad terram Israel vel religionem transferantur, & quod quandoque in cultu divino & in bonis operibus occupentur, nihilominus more antiquum & secularem, quem didicerunt, & ritum solent firmiter observare. Idem videmus de filiis usurariorum, qui statim fiunt usurarii. Videmus etiam de rusticis rudibus. Dato quod fiant Episcopi & clerici, semper tamen modum antiquum illi liberalitatis servant, & dato quod partim Deum terræ Israel colunt, id est, dato, quod in aliquibus viris justis & nobilibus, cum quibus habitant, se conforment, idola tamen terræ suæ, id est, vitia in quib. nutriti fuerunt, semper tenent. Unde dicitur Prov. 22. *Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea.*

¶ Vel dic contra illos, qui utramque rippam volunt pascere, mundani & religiosi esse simul, Deo & idolis servire, & exeundo in terram Israel, id est, in Ecclesiam vel religionem una cum cultu & servitio divino quod faciunt, volunt idola, id est, mundum, carnem vel diabolum colere, vel mundana negotia pertractare, cum tamen dicat Dominus, quod *nemo potest duobus Dominis servire.* Matt. 6. Sed de hoc vide alibi, ubi agitur de illis qui idolum Dagon juxta arcam Domini posuerunt.

¶ Vel dic, quod inter illos quos rex Assyriorum diabolus introducit in terram Israel, id est, in Ecclesiam Samaritani, qui interpretantur custodes, id est, mali prælati, solent hodie de novissimis, id est, de personis indignis sacerdotes facere, & eos in phanis sublimibus, id est, in altis dignitatibus exaltare, & sic mali malos solent, ut communiter, promovere. Unde dicitur 3. Reg. 13. *Qui unq; volebat implebat manū suā, & fiebat sacerdos excelsum.*

¶ Vel dic, quod quando aliquis in terra Israel, id est, ad prælationem Ecclesiasticam, vel ad quamcunq; secularem, vel aliam dignitatem transfertur, & Samaritanus, id est, custos, prælatus, judex vel officialis efficitur, continua idola suæ terræ, id est, homines de patria sua amicos, cognatos, vicinos ad modum idoli insensibiles & ignaros secum transferre conatur, & ipsos honorare, promovere, & in phanis excelsis, & in altis dignitatibus con-

constituere machinatur, & plus ipsos quam Deus colere, & diligere aliquoties gloriatur. Unde Ezech. 8. idola universa domus Israel depicta erant in pariete, & in circuitu per totum, & seniores Israel offerebant incensum, & Jechonias filius Sapham stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in manu sua. Et benè dicitur *in circuitu per totum*, quia scilicet tota Ecclesia vel collegium plena sunt talibus idolis praelatorum. Omnesq; parietes ac omnia beneficia Ecclesie per eos occupantur, & ideo non mirum si tales à leonibus, id est, à malis principibus infestantur.

¶ Vel allega de schismaticis, qui partim colunt Deum, & partim diabolum, in quantum partim male, & ideo leones, id est, gentiles eos devorant &c.

Capitulum decimum octavum. Textus. Anno tertio Osee filij Hela regis Israel.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Ezechias rex Juda, qui interpretatur confirmatus à Domino, contrivit statuas, dissipavit excelsa, succidit lucos, speravit in Domino, fecit quod bonum est, rebellavit contra regem Assyriorum, & serpentem æneum, quem fecerat Moyses, confregit, & quia populus sibi incensum offerens, hactenus idololatrabat, ipsum in pulverem comminuit.

¶ Sic bonus Prælatus debet ab Ecclesia evertere excelsa, id est, superbas statuas, & in malo stabiles, & obstinatos lucos, id est, in vanitate lucidos, & curiosos, serpentem æneum, id est, hypocritas, malitiosos, clamorosos, & litigiosos. Debet etiam bonum facere, & semper in Domino confidere, & regi Assyriorum, id est, diabolo in omnibus repugnare.

¶ Vel dic, quod iste rex est Deus, qui bene videt in templo Ecclesie aliquem serpentem æneum, id est, aliquem malitiosum serpentem hypocritam, vel ad modum æris non sensum, sed sonum, id est, non opera, sed verba habentem, à populo adorari, & honorari, & tanquam Deum, id est, tanquam virum justum coli ac venerari, indignans solet quandoq; eum frangere, seu etiam annihilare, ut sic qualis erat, possit ab omnibus apparere vel frangere, id est, reprehendere, vel in pulverem per humilitatem reducere, & in torrentem Cedron projicere, id est, ad lachrymas provocare Esa. 16. *Inebriabo te lachryma mea Efebon, & Eleale, & quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam uxor clamantium irruit, &c.*

B Sennacherib rex Assyriorum, ascendens super terram Juda, cepit, & vastavit civitates munitas, & hoc quia Ezechias rex Juda à servitute ejus recesserat, & in domino sperans, tributum sibi negaverat. Ezechias igitur nuncios ad ipsum dirigit thesauros templi, & thesauros regios sibi mittit, quinimo valvas, templi laminis aureis spoliatur, & omnia sibi tradit, & nihilominus ira sua non flectitur, sed ad obsidendum etiam Hierusalem se convertit. Quod videns Ezechias ad precandum dominum flendo convertitur, cuius precibus Dominus motus, contra Sennacherib indignatur, & misit angelum suum, qui centum octoginta, & quinque millia hominum Assyriorum in exercitu una nocte perimit. Qui mane videns cadavera mortuorum timidus abiit in terram suam, & recessit, ubi in templo Dei sui adorans, à propriis filiis interfectus extitit, & sic illum quem Ezechias muneribus non vicerat orationibus superavit.

¶ Allega illud de efficacia orationis. Etiam quomodo Deus solet nunc præcipue juvare, quando omne humanum solatium solet deficere, & quando toto affectu solet homo se ad Deum per orationem dare.

¶ Vel dic, quod ille tyrannus significat mundi principes, & tyrannos. Ezechias qui fidelis erat, significat viros Ecclesiasticos Prælatos. Ista est tunc rei veritas, quando Ezechias bonus prælatus cessat tributa, servitia regibus tyrannis dare, & ab eorum servitutis iugo, & obedientia se voluerit subtrahere, & prætextu libertatis Ecclesiasticæ liberare, statim ad ipsum devastandum currunt, urbes, & castra rapiunt, & temporalitates suas ad manus suas ponunt, & ipsis dare munera non solum de thesauris propriis, imo etiam de thesauris domus domini, id est, de bonis Ecclesie ipsum cogunt, & quandoque necesse est ut portas Ecclesie, id est, Ecclesie subditos talliando spoliant, ut munera regi Assyriorum, id est principibus sæcularibus mittant, ut ad litteram videmus de multis fatuis Prælati, qui proprios subditos gravant, ut inde principum sæcularium amicitias sibi quærant. Sed revera illud improbis tyrannis non sufficit, quia talibus muneribus incitantur, & ad graviora facienda multoties plus an-

Per. Berchorij super Biblia.

helant. Igitur ista est veritas, quod pro libertate Ecclesie obtinenda non est utile principum, vel sæcularium amicitias quære, nec divitias Ecclesie ipsis distribuere, cum ipsos magis inde soleant irritare. Sed unicum, & solum est remedium, ad Deum recurrere orando, fletus & jejunia facere, & causas Ecclesie Deo solummodo recommendare, quia revera si Ezechias, id est, prælatus illud fecerit, Deus pro ipso pugnabit, potentias tyrannorum subvertet, & Ecclesiam de ipsorum manibus liberabit Psal. 43. *Liberasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos disperdisti.* Et alibi, *Non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu Deus noster.*

Capitulum vigesimum. Textus. In diebus illis agrotavit Ezechias usque ad mortem.

MORALITATUM CAP. XIX.

DE sanatione Ezechie, & de additione annorum, & retrocessione solis vide Es. 38. ubi exposui. De hoc autem quod Rex Babylonis misit nuncios cum muneribus ad Ezechiam salutandum, & eum super curatione sua congratulandum, & hoc secundum Josephum, quia Babylonii adorare solent solem, & quia viderunt Solem retrocessisse, & audiverunt ab idolis suis hoc propter infirmitatem regis Juda factum esse, miserunt ad eum, & ipsum quem sol Deus eorum adorare decreverat, honorandum censuerunt. Quibus honoribus Ezechias allectus, legatos quamplurimum honoravit, & omnes thesauros suos, cellas aromatum, sepulchra regum & prophetarum (secundum Comestorem) & breviter omnia abscondita, & suas divitias, & gloriam ostendit eis. De quo indignans Dominus per Esaiam eum acriter reprehendit, & quod thesauri sui adhuc essent deterrandi in Babylonem, & filij sui à Babylonis captivandi sibi comminando prædixit. Quibus auditis, Ezechias hoc solum respondisse fertur: *Bonus est sermo quem locutus est Dominus, tantum sit veritas, & pax in diebus nostris.*

¶ Ista possunt allegari ad multa, & hoc primum. Quia ne simus pejores Babylonii, nos debemus illos, quos Deus noster sol justitie Christus honoravit, scilicet pauperes, debiles, infirmos, & maxime reges Hierusalem, id est, bonos ac virtuosos viros Ecclesiasticos, & religiosos prælatos honorare, & eos cum muneribus, & eleemosynis visitare. Unde dicitur Deuteronom. 10. *Deus amat peregrinum, & dat ei victum, & vos amate peregrinum, &c.*

¶ Vel illud allega, quod fatuorum, & insipientium est abscondita, & secreta sua extraneis & ignotis revelare, quia inde solent plura mala evenire, quia dum divitias nostras aliis ostendimus, ipsos ad furtum vel ad rapinam solemus amplius incitare. Unde in Prov. *Secretum tuum extraneo ne reveles, ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset.*

¶ Vel dic, quod thesauros nostros, scilicet virtutes interiores, vel etiam alia bona exteriora propalare, & in publicum hominibus propter inanem gloriam aliis ostendere seu revelare non debemus, alias occasionem surripiendi, & subtrahendi ipsa demonibus daremus. Unde dicitur Eccles. 8. *Non omni homini cor tuum manifestes.* Et hoc quia secundum Gregorium: *Depradari desiderat, qui thesaurum publice in via portat.*

¶ Vel allega, quod quicumq; rex debet reprehensiones Prophetarum, id est, prædicatorum, & Domini comminationes patienter audire, & eventum infortuniorum voluntati Dei supponere, & pro pace sibi danda suppliciter exorare. Dominus (inquit, est, quod bonum in oculis sit, & fiat. Ca. 21. Ezechias rex optimus, filium & successorem pessimum habuit, scilicet, Manassen regem Juda, & idololatram, augurem, homicidam, qui scilicet, Hierusalem civitatem implevit sanguine usque ad os, & Esaiam ferra lignea scidit. Tandem Amon filius suus pessimus, iterum bonum filium, scilicet Josiam genuit, qui inter optimos numeratus gloriose regnavit. Qui iterum Joachim, qui etiam malus extitit, procreavit.

¶ Istud allega, quod bonitas vel malitia à parentibus non procedit, quia saepe fit, quod boni parentes generant malos filios, & mali bonos, &c.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Et renunciaverunt regi quod dixerat: Qui misit, & congregati sunt ad eum.

MORALITATUM CAP. XX.

Hic habemus, quod Josias rex terram Juda & Israel, plenam idolis inveniens, & altaria, & excelsa idolorum destruxit, & sacerdotes idolorum, & excelsorum occidit, & ossa humana super altaria combussit, currus solis cremavit, & equos soli dicatos

N

catos

catos abstulit, & aruspices, & effœminatos, & eos qui adolebant incensum Baal, & soli, & lunæ, & duodecim signis, & universæ militiæ cali abstulit & amovit, cultumque Dei perditum restauravit, & pascha solemnissimum in Hierusalem celebravit.

¶ Dic quod Josias est bonus Prælatus, qui revera de Hierusalem, id est, de Ecclesia sibi commissâ debet cultum idolorum, id est, ritum omnium vitiorum eradicare, & cultum Dei, & morum inferere, & plantare. Auferat igitur inde excelsa, id est, superbos, & præsumptuosos, idola, id est, fictos, & superstitiosos, currus solis, id est, avaros volubiles, & in mundi negotiis laboriosos, equos, id est, lascivos, luxuriosos, incensatores militiæ cali id est, divitum adulatores, effœminatos, id est, inconstantes, & imbecilles, sacerdotes idolorum, id est, malos familiares, fautores & officiales, tales enim de Ecclesia debent subtrahi, & bonæ personæ quæ colant, & timeant Dominum subrogari. Unde dicitur mat. 21. *Malos male perdet, & vineam suâ aliis locabit agricolis.*

¶ Hic habemus, quod Phara rex Ægypti cum transire vellet per terram Juda, ad præliandum contra regem Assyriorum juxta Ephratem, exiit ei obviam Josias rex, nec voluit acquiescere quod non iret. Ab illo ergo occisus est Josias in prælio, in campo Magedo, & filius ejus Joatham, qui fuit malus eidem substitutus, quo à Pharaone amoto, filius ejus Joatham rex est factus, qui à Nabuchodonosor victus servus est effectus, quo mortuo, filius ipsius Joachim contra Nabuchodonosor rebellis ab ipso captus est, & cum uxore, & filiis, & majoribus populi in Babyloniam ductus, & captivatus, & solus populus pauperum derelictus, super quos fuit Zedechias patruus ipsius Joachim rex creatus, quo scilicet tandem contra Nabuchodonosor repugnante, sub ipso Israel capitur, & ipse excœcatus, & universus populus cum eo in Babyloniam captivatur, & sic per diversas clades regnum Juda terminatur. Sicut enim dicit hic textus: *Deus omnino populum istum à facie sua submovere decreverat, & maxime propter peccata Manasses, qui cruore innocentium Hierusalem purpuravit, quapropter nec propter bonitatem Josiæ fuit placatus, sed potius propter peccata populi, rex justus fuit eis subtractus.* 4. Reg. 23. Justus enim fuit Josias, in tantum quod ut dicunt Hebræi, ubi cum juxta arborem, & fontem occisus fuerit, fons, & arbor protinus aruerunt. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum ex omni corde suo, & in tota anima sua, & universa virtute sua, juxta omnem legem Moyfi, neque post eum surrexit similis illi; veruntamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo irritatus est furor ejus contra Judam, propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses. Dixit itaq; dominus, etiam Judam auferam à facie mea sicut abstuli Israel, & projiciam civitatem hanc quam elegi Hierusalem, & domum, de qua ego dixi: *Erit nomen meum ibi, &c.* Reliqua autem sermonum Josiæ, & universa quæ fecerat nonne hæc scripta, &c.

¶ Ista si vis possunt exemplariter allegari, quod rex vel prælatus sunt quandoque causa ruinæ populi, & econtra habemus hic de Josia justo, qui propter peccata mundi moritur, & eis subtrahitur 2. Reg. 24. Et alibi: De morte populi Israel, qui propter peccatum David regis, qui numeravit populum, ab angelo trucidatur.

¶ Vel allega, quod ultimum infortunium solent multa infortunia præcedere, ut tribulatio præcedens possit esse sequentium signum, sicut patet hic, ubi destructionem Hierusalem multæ clades, & infortunia præcesserunt. Unde Greg. dicit in Homilia quod *ultima tribulatio multis tribulationibus prævenitur.*

¶ Vel dic, quod fons misericordiæ & gratiæ, & arbor fructificationis, & opulentia in Ecclesia vel patria siccatur, quando Josias, id est, justus prælatus vel princeps subtrahitur, vel ab ea auferitur.

¶ Vel quando videmus quod Josias, id est, rex noster Christus propter populum moritur arbor, & viror totius lasciviæ, fons & humor carnalis totius concupiscentiæ, debet in nobis arefcere, & cessare, & pro morte ejus debemus plangere, & dolere.

Capitulum vigesimum quartum. Textus. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis.

MORALITATUM CAP. XXI.

Rex Babylonis veniens in Hierusalem transtulit inde regem Joachim, & matrem ejus, uxorem, & eunuchos illius, judices, & viros robustos, & bellatores, artifices quoque, & inclusores in Babylonem traxit, omnes personas nobiles de Hierusalem sustulit, & exceptis pauperibus nihil in urbe reliquit. Ibiq;

Zedechiam pessimum regem ordinavit, quem tandem captum excœcavit, & filios suos ante eum interfecit, & eum vinctum cœcum in Babylonem deduxit.

¶ Rex Babylonis est diabolus, qui est super omnes filios superbiæ. Hierusalem est Ecclesia, quæ debet esse pacifica, & quiesca. Psal. 121. *Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.* Joachim qui interpretatur præparatus domino est bonus prælatus, ad mandata Domini semper obediens, & paratus. Ps. 118. *Paratus sum, & non sum turbatus, ut discam mandata tua.* Zedechias vero qui Rex fuit malus, malum Prælatus significat. Igitur ista videtur esse veritas, quod hodiernis temporibus rex Babylonis diabolus, de Hierusalem, id est, de Ecclesia videtur transtulisse, & amovisse Joachim, id est, bonum Prælatus, & diligentem, matrem ejus, id est, pietatem omnia nutriendem, uxorem ejus, id est, charitatem omnia conjungentem, judices ejus, id est, justitiam omnia judicantem, eunuchos ejus, id est, castitatem impudiciæ repugnantem, viros robustos ejus, id est, fortitudinem vitia debellantem, artifices ejus, id est, discretionem prudenter operantem, inclusores ejus, id est, humilitatem omnia bona celantem, & includentem, & solum ibi dimisit (ut videtur) pauperes populi, id est, avaritiam omnibus indigentem, & ibi præfecit Zedechiam, id est, malum Prælatus omnia subvertentem. Recedente enim, & deficiente bono Prælato ab Ecclesia omnia deficiunt, & succedente malo, omnia mala succedunt, & sic crescunt. Unde Prov. 18. *Repugnantibus impiis ruina hominum.*

¶ Vel dic quod Hierusalem est anima, à qua pro certo quando Nabuchodonosor diabolus captivat, & transfert bonum regem Joachim domino præparatum, id est, bonum, & bene morigeratum affectum, & substituit malum regem Zedechiam, id est, affectum malum, & inordinatum, tunc est necesse quod simul tota virtutum familia transferatur, sicut supra, & quod pauperes, id est, vitia ibi solummodo relinquuntur. *Ubi enim non est gubernator, populus corrumpet.* Prov. 11.

¶ Vel dic quod rex iste, id est, diabolus videtur ab Ecclesia abstulisse Joachim domino præparatum, id est, bonos Prælatos, & diligentes, matres, id est, viros pios; uxorem id est, viros sociales, & charitativos, eunuchos, qui scilicet se castraverunt propter regnum cælorum, id est, viros castos, robustos, id est, viros patientes, solidos bellatores, id est, viros prædicando vel docendo, vel bene operando strenuos; artifices, id est, doctores scientificos, inclusores, id est, viros humiles, & absconditos, & breviter omnes notabiles virtuosos, & morales videntur ab Ecclesia defecisse, & in Babylonem, id est, in peccatum captivi ducti fuisse, & operante rege diabolo periisse. Unde dicitur Thren. 1. *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus.* Unde Ecclesia videtur jam lamentando dicere illud: *Virgines meæ, & juvenes mei in captivitatem abierunt, sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt.* Et breviter non videtur ibi relictis nisi pauperes, id est, viri virtutum divitiis carentes, & per avaritiam divitiis temporalibus indigentes. Zedechias rex, id est, cœtus malorum Prælatorum substituitur, qui à diabolo diversis vitiis capitur, & propter suum defectum in præsentia sua filij sui, id est, subditi per diversa peccata occiduntur. Ipse vero per obstinationem, & ignorantiam excœcatur, & finaliter à diabolo in Babylonem, id est, in infernum captivatur, & miserabiliter moritur, & necatur. Unde Esa. 42. *Quis cœcus nisi servus tuus.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Factum est autem anno nono regni ejus mense decimo.

MORALITATUM CAP. XXII.

Cum Zedechias rex Juda, qui juramentum fecerat regi Babylonis, ab eo recessisset, & ob hoc exercitus Chaldaeorum Hierusalem obsideret, factum est quod prævalente fame in ipsa civitate Hierusalem, interrupta est civitas, & viri bellatores fugerunt nocte per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis, fugit & Zedechias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis, & comprehendit eum exercitus Chaldaeorum, & bellatores qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Quem comprehensum ad regem Babylonis in Reblata duxerunt. Qui statim in conspectu ejus filios ejus occidit, & oculos ejus effodiens, ipsum vinctum catenis in Babylonem captivum duxit. Nabuzardan vero Princeps exercitus Chaldaeorum Hierusalem succendit, murum ejus in circuitu dissipavit, columnas templi contrivit, mare aneum, bases, & luteris, vasaq; templi quæ fecerat Salomon, secum in Babylonem deportavit, & populum, qui inventus est in Hierusalem, captivavit.

¶ Ista

¶ Ista possunt allegari ad felicitatem vel infelicitatē falforum amicorum, quia pro certo quamdiu rex Juda, id est, quicumque princeps mundi est in suis palatiis, prosperitatibus, & solatiis, principes sui officiales, bellatores, & amici cum eo libere morantur, & ipsum sibi associant, & comitivam ejus sectantur. Si vero contingat quod exercitus Chaldaeorum, id est, mundi infortunia contra ipsum praevalent, tunc statim fugiunt, & ipsum solum derelinquunt. *Matt. 26. Exemplum est de Apostolis qui Dominum suum Christum in coena associaverunt, & cum à Judæis captus est, omnes eo relicto fugerunt. Unde Eccles. 6. Est amicus socius mensa, & non permanebit in die necessitatis.*

¶ Vel dic quod Zedechias est peccator, qui infra muros civitatis suae, id est, infra ambitum corporis residens, & ibi in delictis vivens, parum curat de rege Babylonis, id est, diabolo rege inferni, quamvis peccando promiserit ei famulatum, & ei obediendo vitus fuerit cum ipso contrahere quoddam pactum, juxta illud *Esa. 28. Pegimus sedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Sed pro certo dum non advertit, iste rex diabolus contra istum exercitum suum, scilicet infirmitatem, mortem, & infortunia mittit, & civitatem ubi habitat, scilicet corpus, per mortem laniat, & subvertit. Igitur iste Exercitus urbe ista corporis diruta, istum ad regem Babylonis, id est, diabolum ad infernum adducit, & viris bellatoribus qui intrabant cum eo, id est, cunctis amicis ejus, & sociis ipsum dimittentibus, & ab eo fugientibus, ipse excoecatus, & lumine gloriae, & gratiae privatus, & catenis aeternae damnationis ligatus, in Babylonem, id est, in infernum descendit. Unde dicitur *Matth. 22. Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.*

¶ Vel dic, quod rex est princeps Babylonis diabolus, mediante exercitu vitiorum, Hierusalem, id est, Ecclesiam vel religionem igne cupiditatum incendit, muros observantiae regularis, & divinorum mandatorum in ipso destruit, & eam per Nabuzardan principem militiae suae, id est, per mundi tyrannos, & impios diversis tribulationibus obsidet, & multipliciter laniat, & subvertit. Regem ejus, id est, praelatos excoecat, & catenis, id est, diversis carnalibus complacentiis ipsos ligat, & finaliter in Babylonem, id est, in infernum complantat, & populum ipsius per peccatum dissipat, & captivat. Etiam ab ista Ecclesia tollit columnas, id est, viros fortes, & constantes, mare aeneum, id est, viros amaros, contritos, & poenitentes, vasa altaris, id est, viros devotos Domino servientes. Omnia ista solet Diabolus ab Ecclesia tollere, & ipsam destructam dimittere, ita quod jam videtur quasi de bonis personis, & de virtutibus nuda esse. Unde dicitur *Thren. 1. Porta ejus destructa, sacerdotes ejus gementes, virgines ejus squalidae, & ipsa oppressa est amaritudine.*

¶ Vel dic moraliter, quod Hierusalem est anima, quam pro certo quando rex Babylonis, id est, diabolus capit, statim domum Dei, id est, devotionem ad Deum, domum principum, id est, devotionem ad sanctos, muros, id est, mandatorum observantiam, portas, id est, sensuum capacitates destruit, & igne concupiscentiae circumquaque succendit, regem ejus, id est, intellectum per ignorantiam excoecat, & eum per diversos errores alligat. Tandem istam miseram civitatem omnibus bonis spiritualibus spoliat atque privat. Nam sicut inde sublatae sunt columnae & bases, mare aeneum, olla, trulla, phiala, mortariola, tridentes, scyphi, secundum quod dicitur hic: Sic diabolus tollit ab anima peccatrice columnas firmitatis, bases humilitatis, mare contritionis, ollas charitatis, trullas lenitatis, phialas devotionis, mortariola timoris, tridentes poenitentiae, scyphos spiritualis scientiae. Unde dicitur *Thren. 1. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: columna enim debet esse stabilis, hoc est, constantia, basis infirma, hoc est humilitas, mare sonat amaritudinem, hoc est contritio, olla continet, & fervet, hoc est dilectio, trulla parietes lenit, hoc est, benignitas, phiala liquores continet, hoc est devotio, mortariolum species conterit, hoc est timor Dei, tridens mordens, & tres dentes habet, hoc est, poenitentia, cuius tres partes sunt, scyphus vinum effundit, hoc est scientia. Omnia enim ista ab Ecclesia per diabolum subtrahuntur, quando praelatus vel rex ipsius victus excoecatur. Ab ala etiam tolluntur, & à templo conscientiae submoventur, quando per vitia diabolo subjugatur.*

¶ Hic dicit Comestor, quod Zedechias rex Juda coecus in Babylonem ductus, dum Nabuchodonosor rex Babylonis pro victoria festum, & convivium faceret, & in vasis, quae de templo Hierusalem apportaverat, quorum partem mensa sua deputa-

Pet. Berchorij super Biblia.

verat, partem idolis dedicaverat, biberet, pro spectaculo in medium est adductus, & cum porus convivantibus ministraretur, de mandato Nabuchodonosor isti Zedechiae excoecato, potus laxativus extitit ministratus, quo bibito in praesentia omnium vituperaliter est laxatus, seu etiam concitatus & reductus in carcerem. Propter huiusmodi derisionem, tanto dolore affectus est, quod infra breve tempus mortuus est. Et audita causa mortis ejus honorifice per Nabuchodonosor est tumulatus.

¶ Ista possunt applicari mystice, quando quis per ignorantiam, & per obstinationem est coecatus à Nabuchodonosor, id est, à diabolo in Babylonem, id est, in statum peccati caprivatur, & saepe fit, quod ad convivium bonorum operum temporalium adducitur, ubi potus laxativus, id est, ubi mundi prosperitas, divitiarumque, & deliciarum ubertas, quandoque per ipsum Nabuchodonosor diabolum sibi datur *Psalm. 72. Ecce ipsi peccatores in saeculo obtinuerunt divitias.* Ista enim potus laxativus dicitur, quia scilicet quos tali potu diabolus inebriat, facilius ad omnia vitia, & maxime ad luxuriam, avaritiam, & superbiam relaxatur, & ignominioso coram aliis per vitia diffunduntur, ita quod spectaculum, & illusio cunctis efficiuntur. Quod potissime de isto qui erat rex Hierusalem, id est, de praelatis Ecclesiae, & viris Ecclesiasticis potest dici, qui pra aliis peccatoribus spectaculum, & derisio aliis fiunt, quando ignominiosa vitia, & ad superfluitates, & vanitates saeculi se revolvunt *Psalm. 21. Omnes videntes me, deriserunt me. Qui finaliter in carcere malae consuetudinis pereunt, quos tamen adulatores finem bonum eis praedicando honorifice sepeliunt, & abscondunt. Nabuchodonosor diabolus peccatorem honorifice sepelit, quando in finali poenitentia ipsum inaniter sperare facit, quod etiam facit per adulatores, qui recte possunt dici talium sepultores. Unde dicitur *Matth. 8. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Et *Ezech. 39. In die illa dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel.* ¶ Vel si vis dic, quod Nabuchodonosor diabolus vasa templi, id est, viros Ecclesiasticos, quando ipsos de Hierusalem in Babylonem, id est, de statu gratiae in peccatum, vel de religione ad mundum transfudit, ipsos quandoque idolis, id est, mundi principibus, & eorum curiis, & officiis consecrat, & ad potandum mala doctrina convivas ejus, id est, peccatores ipsos quandoque ordinat, & designat, &c.*

Moralitatum quarti libri Regum Finis.

MORALITATUM LIBER DECIMUS E

tertius secundi libri Paralipomenon.

Capitulum decimum quartum. Textus. Dormivit autem Abia cum patribus suis.

MORALITATUM CAP. I.

CUm in libris Paralipomenon pauca recitabilia, praeter illa, quae in libris regum recapitulantur, nihil de contentis in ipsis cum jam ex sententia quasi cuncta tetigerim ea moralizare non propono, praeter ea pauca, quae historiae Regum superaddita videntur, quae breviter hic expono. Igitur omisso libro primo, videtur in hoc libro, quod Zara, Aethiops contra Aza regem Juda veniens, decies centena milia hominum in exercitu suo habebat, quos timens fugit Aza ad dominum, & oravit: Dominus exterruit Aethiopes, & fugerunt, & sic contra eos Aza & sui non armis, sed precibus praevaluerunt.

¶ Illud allega quomodo Deus in necessitate suos filios non deserit, & quomodo quando in ipso per fidem confiditur, & ad ipsum devote incurritur, virtute ejus hostes fugiunt, & terrentur, & sic saepe fit, quod multi à paucis divites à pauperibus superantur. Unde dicitur *1 Machab. 3. Facile est multos concludi in manibus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei celi liberare in multis aut in paucis.*

¶ Vel dic quod Aethiopes sunt daemones, & daemonum tentationes, qui pro certo tot & tanti sunt, quod vires nostrae ad eos superandos non sufficiunt. Veruntamen facilius vincuntur, quando ad orationes, & divinam spem recurritur, & quando divinum auxilium humiliter imploratur.

Capitulum vigesimum. Textus. Post haec congregati sunt filij Moab, & filij Amon, & cum eis de Ammonitis.

MORALITATUM CAP. II.

Item 20. cap. dicitur, quod filii Amon, & Moab, & Seir contra Josaphat regem Juda, & stupenda multitudine ad praelium aggregantur. Quo ex toto corde ad dominum recurrente, propheta

pheta consolator sibi mittitur, ad cuius consilium cantores primi in exercitu ponuntur, quibus Deum laudantibus, hostes in seipfis taliter perturbantur, quod alter contra alterum præliantes, universi mutuis cædibus perimuntur, ita quod nullus eorum evadere potuerit, & Judæi spoliis hostium supra modum ditantur. Si vis dic sicut in præcedenti capitulo.

¶ Vel dic, quod illæ tres nationes infidelium designant tria principalia vitia, scilicet superbiam, luxuriam, avaritiam, quæ contra nos in tanta fortitudine congregantur, quod nisi Dominus nos liberet, & defendat, necesse est ut nobis impie dominantur. Necesse igitur ad orationem recurrere, cantores, id est Dei laudes præponere, & sic ipsos poterimus superare. Quædo enim cantores spirituales, scilicet, oratio, confessio, laus, & gratiarum actio permittuntur, necesse est, quod hostes spirituales, scilicet dæmones, & vitia debellantur. Unde 2. Reg. 20. *Cecinit tuba, & recesserunt ab urbe.*

¶ Vel dic, quod cantores sunt prædicatores vel laudis divinæ pronunciatores, qui quia populum ad devotionem excitant, contra hostes victoriam sibi parant.

¶ Vel dic, quod sæpe fit, quod mali, qui contra bonos se congregant, malitiose nutu Dei quandoque simul dissentiant, & discordant, & sic inter se pugnant dum mutuo se debellant, alios quos decreverant occidere, liberant atque ditant. Constat enim quod Dei providentia solent quandoque inter superbos discordiam suscitare, ut sic occasionaliter possit justos de suis manibus liberare Psal. 36. *Gladius eorum intret in corda eorum, &c.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Septem annorum erat Joas cum regnare cœpisset.

MORALITATUM CAP. III.

GItem c. 24. dicitur, quod Joas rex Juda, qui per Joiadam sacerdotem fuerat enutritus, & à persecutione impiæ Athaliæ reservatus, & in regnum sublimatus, quamdiu Joiada vixit, bonus & sanctus extitit, Deum coluit, templum reparavit, & iuste, & pacifice imperavit. Mortuo vero Joiada, delinitus obsequiis, & adulationibus principum suorum, ipse, & populus suus Dominum dereliquerunt, templum Dei, & cultum ipsius contempserunt, sculptilibus servierunt, pro quibus cum à Zacharia sacerdote filio dicti Joiadæ reprehenderetur, ipsum Judæi inter templum, & altare lapidibus obruerunt, propter quod rex, & populus in manus Syriorum traditur, à quibus Hierusalem spoliatur; ipse vero rex ingratus in magnis laboribus ab eo dimittitur, & à servis suis propriis in lecto suo dormiens jugulatur.

¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo videlicet, & proficit præsentia viri iusti, & boni cōsiliarii vel prælati. Quamdiu enim rex iste Joiadam virum utique justum, & prudentem secum habuit, & ejus consilio usus fuit, tamdiu Deum timuit, templum, & Ecclesiam honoravit, obsequiis, & blanditiis adulatorum decipi non potuit, quo tamen mortuo quamplura mala fecit, ita quod opprobriose periit. Utile igitur est, & maxime principi, quod sanctos viros, & bonos consiliarios secum habeat, & quod adulatorum obsequiis (ne forte ipsum ad iniquitatem pertrahant) nunquam credat. Unde Eccles. 9. *Viri justi sint tibi convivæ.* tali igitur principi, & populo potest Joiada, id est, bonus prælatus vel consiliarius dicere illud Deut. 31. *Novi quod post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam ostendi vobis.*

¶ Vel dic, quod si in Ecclesia justus Joiada sacerdos semper viveret, id est, si ibi bonus, & ecclesiasticus sæper esset rex, & populus, id est, ipsi sæculares semper bene facerent, & eorum consiliis crederent, & exemplariis conformarent, Deum quoque colerent, & templum Ecclesiæ repararent. Unde dicitur 2. Paral. 34. *quod cunctis diebus Josia non recesserunt à Domino.* Sed pro dolor, jam Joiada in Ecclesia non invenitur, quinimo viri justi, boni, & prudentes prælati Ecclesiastici exinde defecisse probantur, juxta illud Psal. 13. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est, &c.* Idem tam principes, quam populi Deum videntur contemnere, templum Ecclesiæ persequi & derelinquere, idola, id est, vitia colere, Zachariam, id est, sacerdotes, & prædicatores, & reprehensores vilipendere: ipsos enim quandoque poenis afficere computantur, propter quod guerris, & tribulationibus justo Dei judicio molestantur, & à servis propriis, id est, à suis malis officialibus, adulatoribus, & ministris dum dormiunt, id est, dum non advertunt, occiduntur, in quantum scilicet spiritualiter eorum instinctu mala multa faciunt, & eorum futuris fallaciis, & blanditiis temporaliter

depauperantur. Sicut ad literam videmus de multis principibus, qui dato quod quicquid possunt, ecclesiasticis auferant, Ecclesiam persequantur & odiant, ipsi tamen mortui, id est, pauperes, & depressi dormiunt, & hoc, quia servi eorum, id est, mali familiares, totum, quicquid habent, subripiunt, & de eorum spoliis divites fiunt. Unde infra 2. Paral. 32. dicitur: *Filii sui percusserunt regem.*

¶ Vel ista allega, quod sæpe fit, quod ingrati homines, & maxime principes dato quod à Joiada, id est ab aliquo prudente, & justo familiari, vel consiliario suo multa bona receperunt, & quod ipsum in vita sua dilexerunt, & honoraverunt, ipso tamen mortuo hujusmodi beneficia faciliter obliviscuntur, & contra Zachariam filium Joiadæ, id est, contra filios, & hæredes ipsius debacchantur, ipsosque plus quam alios aliquoties persequuntur, nec de beneficiis acceptis ab eorum parentibus recordantur.

¶ Vel dic generaliter, quod mali & maxime divites nolunt hodie aliquem, qui ipsos corrigit invenire, quinimo Zachariam, id est bonum prædicatorem vel correctorem, si eorum crimina arguat, solent eum cum verbis, & verberibus lapidare, & eum diffamando occidere. Unde dicitur Amos 5. *Oderunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati sunt.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Viginti quinque annorum erat Amasias, cum regnare cœpisset.

MORALITATUM CAP. IV.

Hic cap. 25. habes quod Amasias rex Juda voluit pugnare contra filios Edom, & conduxit de Israel centum millia robustorum. Sed quia omnes erant idololatræ, vitæ Dei ipsos remitti mandavit, & dato quod jam stipendia recepissent ipsos remitti ad propria imperavit. *Non ingrediatur, inquit, tecum exercitus Israel. Non enim est dominus cum illis.* Quia si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Dominus ab inimicis, tui Dei est quippe adjuvare, & in fugam convertere. Quod factum est, quia scilicet in Deo confidens, idololatræ remisit, & sic hostes suos gloriose devicit.

¶ Istud allega, quod societas malorum non est in prælio captanda, quia propter peccatum eorum posset victoria retardari & impediri.

¶ Item istud allega, quod non est in magno numero confidendum, & quod victoria magis dependet ab occulta Dei providentia, quam à numerosa & forti militia.

Nota etiam quod hic dicitur, quod milites isti repudiati, & remissi, dato quod bene fuissent stipendiati, fuerunt tamen contra regem Juda multipliciter indignati, cum terram occisis pluribus sunt prædati.

¶ Quod simul ad hoc allegari potest, quod mali & indigni, quando se remitti, & à societate vel promotione repellere cognoscunt faciliter indignantur, & per rixas, & appellationes contra regem Juda se repellentem, id est, contra bonum prælatum se repudiantem insurgunt. Unde Prov. 15. *Non amat pestilens eum, qui se corripit.* Non considerat enim suam dignitatem, sed potius ambitionem, & cupidam voluntatem.

Ex eodem capitulo vigesimo quinto. Textus. Amasias quoque post cædem Idumæorum, & allatos Deos filiorum Seir.

MORALITATUM CAP. V.

Hic habes quod Amasias rex Juda, qui prius erat bonus, ex Dei virtute Idumæos devicit, & filios Seir Dei auxilio superavit, sed cum inter spolia Deos eorum in Hierusalem detulisset, errore seductus, ipsos sibi in Deos statuit, & ipsis incensum adolevit. Quem cum Propheta missus à Deo super hæc redargueret dicens: *Cur adorasti eos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?* Aquiescere noluit, sed sibi minas inferens ipsum ut quiesceret imperavit. *Non, inquit, consiliarius regis es, quiesce ne interseiam.* Quapropter cito post à Joas rege Israel fuit victus, & tandem à servis propriis interfectus.

Si vis applica istud ad malos sacerdotes, qui scilicet audito peccato alicujus in confessione, ad simile provocantur. Juda enim confessio interpretatur, & ideo sæpe fit, quod rex, id est, bonus, & circumspēctus confessor, pugnat contra Edom, id est, contra peccatorem in confessione redarguendo, & eum ad obedientiam, & poenitentiam inducendo, ita quod dum sua occulta scrutatur sæpe fit, quod Deos suos, id est, aliqua occulta peccata, in quibus se potius delectabit, invenit, & rimatur, ut quia de aliquo actu luxuriæ vel simili confitetur, & tunc sæpe fit, quod ipsos in Deos sibi statuit, scilicet cum in simile peccatum consentit, & in quantum illud, quod in aliis impugnaverat, & reprehēderat,

ut in propria persona committit, Apost. si quam destruxi, iterum reedificabo, pravaricatore me constituo.

¶ Vel dic quod mali se reprehendi à Prophetis, id est à bonis viris, & prudentibus, non sustinent, imo statim turbati minas eis tribuunt, & intentant. Unde illud est verbum ipsorum: *Non consiliarius, &c.* quia sicut dicitur Prov. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* Et ideo talis, qui se redargui vel veritatem audire non sustinet, spiritualiter, & temporaliter se perperit. Unde Prov. 29. *Qui corripientum se dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Omnis autem populus Juda filium ejus Oziam annorum sedecim.

MORALITATUM CAP. VI.

Ozias rex postquam multa bona tam in villis quam in aliis negotiis, & immensam gloriam acquisivisset, præsumptione seductus, elevatum est cor ejus in interitum suum, contempsit dominum Deum suum. Ingressus enim templum Domini, sacerdotis officium voluit exercere & facere, & accepto thuribulo sanctuarium intrare, & super altare thymiamatis incensum sicut Pontifex adolere, quod tamen solis sacerdotibus consecratis, scilicet filiis Aaron licitum erat, quia scilicet nullus alius sub interminatione locum illum ingredi poterat, aut etiam debebat. Unde summus sacerdos statim ipsi Ozia occurrit, & eum de præsumptionis dictæ negotio reprehendit: *Non est inquit, officii tui, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum filij Aaron, qui constituti sunt ad hujusmodi ministerium.* Cum igitur nec sic egrederetur, sed comminans sacerdotibus incensum offerre moliretur, statim lepra fuit percussus, & à sacerdotibus à sanctuario ejectus, & ex tunc leprosus in domo separata habitans, quamdiu vixit, à populo est sejunctus, regni que gubernaculo destitutus.

¶ Ista possunt applicari contra principes sæculares, qui revera modernis temporibus non sunt contenti administratione sæcularium, nisi etiam administrent spiritualia, quia pro certo sicut patet, jam nituntur de collatione beneficiorum, & per consequens de executione ecclesiasticorum officiorum se intromittere, & illud quod solis filiis Aaron consecratis, id est, bonis, & dignis Episcopis, & prælatis concessum est, volunt aliquoties usurpare, sicque sanctuarium intrare, & incensum offerre nituntur, in quantum de rebus ecclesiasticis, & de illis, quæ ad prælatos pertinent, se intromittere moliantur, & inde est, quod jam multi tales leprosi, id est, simoniaci efficiuntur, in quantum scilicet munera accipiunt, ut eorum precibus, & impulsibus vel incursionibus aliqui promoveantur. Lepra enim simonia, quæ in sanctuario contrahitur, solebat contingere solis ecclesiasticis prælatis, & sacerdotibus. Nunc vero contingit regibus, & principibus, quia scilicet quandoque simonias contrahunt, & alios promovendo seu promoveri compellendo, prælatorum officium usurpantes assumunt, sicut in multis regnis atque villis, nulli ad dignitates, & officia promoventur, nisi qui à sæcularibus principibus & dominis præsententur. Isti ergo regni sui moderantiam solent perdere, & in domo separata, scilicet, in inferno leprosi, & abominabiles persistere, qui non contenti propria dignitate jura, & officia prælatorum in his, & similibus conantur taliter usurpare, quia pro certo dignum est quod perdat proprium, qui ambitiose usurpat, & appetit aliena. Non enim est suum officium ut incensum adoleant, id est, ut sacerdotum vel prælatorum ministeria exercent & assumant. Unde Num. 3. *Externus qui ad ministrandum accesserit moritur.*

¶ Vel dic quod sæcularis quamvis sit rex vel princeps, vel famosus justus, non est dignus ecclesiastica officia assumere, sed soli illi, qui munus consecrationis dignoscuntur habere. Dignior enim ad hoc est quicumque consecratus ecclesiasticus, quamquam magis, quam quisque sæcularis non consecratus, quamquam justus fuerit aliis, & honestus.

Moralitatum librorum Paralipomenon Finis.

MORALITATUM LIBER DECIMUS quartus primi libri Esdræ.

Capitulum primum. Textus. In anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur verbum domini.

MORALITATUM CAP. I.

Sub Esdra qui fuit scriba velocissimus in lege domini data, est licentia filiis Juda, qui captivi ducti fuerant in Babylonia. Pet. Berchorij super Biblia.

nem quod Hierusalem redirent, & vasa Domini quæ Nabuchodonosor detulerat, reportantes templum reedificarent. Quod cum facere cepissent, invidentes finitimi, scriptis epistolis in Persiam ad regem impederunt, & templi ædificationem per multa tempora tardarunt.

¶ Sic vere quandoque contingit, quod captivi peccatores de spirituali licentia seu gratia, & indulgentia regis Christi de Babylonia, id est, de statu peccati in Judæam, quæ interpretatur confessio, & in Hierusalem, quæ interpretatur pacifica, id est, per contritionem, & pœnitentiam ad statum gloriæ revertuntur, & templum domini in sua conscientia virtutibus reedificare conantur, statim adfunt finitimi vel vicini sui, scilicet motus carnales, qui in finibus suis habitant, vel diaboli, qui circa eos imunda peragunt, qui suis tentationibus impediunt, reedificent illud templum, & ne in conscientia sua faciant Deo domum.

¶ Hic habemus quod cum filii Israel reedificarent templum Samaritani de quibus dictum est 4. Reg. 17. quod partim Deum colebant, & partim idola adorabant, venerunt ad eos prætendentes cum eis ædificare, dicentes se dominum colere, & sibi cum aliis velle deservire. Filij autem Israel ipsos socios in ædificando habere noluerunt, sed eos potius tanquam extraneos respuerunt.

¶ Sic vere fit hodie, quando filii Israel, id est, boni Christiani, templum Ecclesiæ Catholicæ virtutibus, & documentis constituunt, nunquam defunt Samaritani, id est, hæretici, & schismatici, qui licet cum Deo idola colant, id est, licet cum aliquibus viris qui credunt multa erronea teneant, se tamen esse cultores Dei allerunt, & Christiani nominari volunt, & templum prædicando malam doctrinam suam ædificare quærunt. Filii autem Israel, id est, boni Christiani debent tales repudiare ipsorum ædificationem contemneri, & eos à cœtu fidelium tanquam extraneos effugare. Et sic isti repudiati postea moti sunt contra Israel, & ipsorum facti sunt inimici, & ædificationem templi impediunt. Sic vere hæretici, & schismatici videntes, quod filii ecclesiæ ipsos, & ipsorum errores abominantur ipsis præ cunctis populis hodie inimicantur, & eos in constructione templi fidei, & ecclesiæ impedire conantur. Bene ergo dicitur 2. Cor. 11. *quod periculum est in falsis fratribus, quia sicut dicitur Matth. 10. inimici hominis domestici ejus.*

¶ Vel dic quod tales videntur proditores, qui sub specie volendi ædificare cum aliis, & sub specie alicujus boni nituntur societatem cum aliis contrahere, ut sic possint amplius, & facilius nocere. Quod si recipi nequeunt, tunc se solent hostes publicos demonstrare, & malitiam quam palliaverunt, declarare.

Capitulum quartum. Textus. Factum est autem cum audisset Sanaballat.

MORALITATUM CAP. II.

Nemias 4. dicitur, quod propter impugnationes hostium vicinorum scilicet qui ædificationem civitatis Hierusalem impediabant, ordinavit Nemedias, quod media pars juvenum ædificaret, alia vero pars armata hostibus obviaret. Etiam de ædificantibus fiebat sic, quod una manu faciebant opus, alia vero manu gladium tenebant. ¶ Istud applica quod in spirituali ædificatione Hierusalem scilicet ecclesiæ, & animæ, hostes nostri dæmones continue nos impugnant, necesse fuit populum domini in duo se dividere, scilicet in bellatores, & in contemplativos, & religiosos, qui pro se, & aliis orationibus pugnant, & in operadores, & in actores, qui pro se, & aliis in terrenis laborant. Veruntamen sic est, quod isti ex toto non debent operibus activæ vitæ ostendere, imo pro certo una manu debet gladium orationis tenere, & altera opus bonum actualiter exercere.

Capitulum nonum. Textus. Postquam autem hæc completa sunt.

MORALITATUM CAP. III.

Populus qui de captivitate redierat, in uno dicitur valde peccasse, quia sacerdotes, & levitæ, & alii filii Israel, non statim se separaverunt à populis regionum, sed potius semen suum commiscuerunt cum populis terrarum, & acceperunt sibi, & filiis suis uxores de filiabus Chananæorum, Amonitarum, Moabitarum, & Ægyptiorum, manus etiam magistratuum principum fuerat in hoc prima. Quapropter Esdras dolens, eleemosynas, & jejuniū prædicavit, & uxores alienas cum ipsorum liberis ejici mandavit, & sic filios Israel à gentilibus populis quibus mixti erant, separavit. ¶ Sic vere videtur hodie, quod nostri sacerdotes & Levitæ, & viri Ecclesiastici simili modo peccant, quia scilicet

populi terrarum, id est secularibus negotiis se implicant, & sic semen sanctum, scilicet se ipsos, qui deberent esse sancti, cum populis commiscere videntur, in quantum secularium actibus, & moribus se conformant. Unde Esa. 24. *Sicut populus, sic sacerdos*, Psal. 105. *Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt sculprilibus eorum, & factum est in illis scandalum*. Et quod plus est, isti de filiabus istorum Chanaanorum, id est, secularium uxores, & concubinas sibi accipiunt, ex quibus contra legem Dei, & mandata filios adulterinos producant. Et in hoc non solum inferiores, imo etiam magistratus & principes id est, doctores, & praelati, & superiores in transgressione hac primi sunt, & in hoc ceteris plus delinquant. Et sic jam potest dici de talibus illud Gen. 6. *Videntes filii Dei filias hominum quae essent pulchrae, coeperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant, &c.* Quid igitur debet facere Esdras, id est, bonus praelatus. Pro certo ipse debet tales uxores, & eorum liberos, id est, tales concubinas, & earum spurios, de Israelitarum, id est, de clericorum domibus ejicere, & sic semen sanctum, ab alienigenis, id est, clericos à secularibus, & maxime à mulieribus separare. Dicat igitur Esdras, id est, bonus praelatus cuilibet tali fornicario illud Gen. 21. *Ejice ancillam, & filium eius*. ¶ Vel dic, quod uxor alienigena est officium vel dignitas secularis, cui scilicet hodie filii Israel, id est, viri ecclesiastici libenter nubunt, & se in negotiis, & dignitatibus secularium atq; principum libenter implicant, & mergunt.

Moralitatum libri primi Esdrae Finis.

G MORALITATUM LIBER DECIMUS quintus tertii libri Esdrae.

Capitulum tertium. Textu. Rex Darius fecit cenam magnam omnibus vernaculis suis.

MORALITATUM CAP. I.

SICUT dicitur 3. Esdrae 3. Cubicularij tres regis Persarum promisso à rege premio melius respondent, de quaestione fortitudinis disputaverunt, & quae res sit in mundo fortior, diversimode responderunt. Unus igitur vini fortitudinem praedicavit, alius regis potentiam fortio- rem rebus omnibus asseruit, alius mulieres fortiores rebus ceteris esse dixit, veritatem autem super omnia prevalere asseruit. Iste igitur, qui pro mulieribus locutus est, premium promissum obtinuit, & quidquid statuit petere reportavit.

¶ Ista possunt allegari, quod hodiernis temporibus in curiis regum, & principum quilibet certat regi sapientibus respondere, & placentiora dicere, ad illum finem quod possit premium reportare. Sed pro certo ista videtur hodie veritas, quod illi qui commendant hodie mulieres, id est, qui dominarum acquirunt gratias, & favores, ceteris praeferruntur, & premium non solum ab ipsis dominabus, imo etiam ab ipsis regibus, & dominis consequuntur. Unde versificator dicit:

Regna regunt vulva, clamat gens tota simul va.

¶ Dic, quod rex Babylonis est diabolus, qui scilicet, in hoc mundo tres cubicularios habere dicitur, eo quod tria genera peccatorum sibi praecipue famulantur, scilicet, avari, qui commendant vinum, id est, divitias, quae inebriant, & excoecant cor humanum, ambitiosi, & superbi, qui commendant regem, id est, eminentias, luxuriosi, qui commendant mulieres, id est, delicias. Vide supra lib. 15. c. de Deabus, & pomo discordia.

¶ Vel dic, quod inter servos regis Christi, ille qui mulieres, id est, B. Virginis laudem, & fortitudinem praedicat, & qui veritatem diligit, & commendat, à rege Christo amplius donum reportat. Eccl. 26. *Mulieris autem bona benedictus vir*.

Hicc. 3. habes, quod tres erant juvenes custodes corporis Darij, quibus promissum erat à rege, quod ille qui de una quaestione sibi à rege tradita sapientius responderet dona quam plurima reportaret. *Cujuscunque*, inquit, *apparuerit sermo sapientior, dabit ei Darius rex dona magna, scilicet, purpura operiri, in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureum, frenum & cydarim byssinam, & torquem circa collum, & secundo loco sedebit à rege propter sapientiam & cognatus regis vocabitur*. Et sequitur quod Zorobabel unus trium, qui veritatem, commendavit, omnia ista à rege Dario reportavit.

¶ Rex iste Darius, qui interpretatur fertilis vel augmentatus significat Deum, qui in omnibus est fertilis, & abundans 3. Esd. 3. *Rex Darius fecit cenam magnam*. Ista est igitur veritas, quod ille qui veritatem diligit, & commendat, & cujus sapientiam esse rex Deus approbat, & acceptat, sicut est homo sanctus, qui non

de vino, & de rege, id est, non de affluentia vel eminentia speciali tractat, sed ad veritatem creatam, & increatam sapientiam suam ordinat, & dilatat, ab isto rege suo finaliter gloriam, & honorem reportat. *Magna est, inquit, veritas, & praevalet*. Iste enim finaliter purpura, id est, regali dignitate vestitur, auro divina sapientiae potatur, & super illud aurum dormire, & quiescere perpetuo comprobatur, currum aureum, id est, corpus glorificatum habebit, freno aureo, id est, divina laude gaudebit. Esa. 48. *laude mea infranabo te, circumdari byssina*, id est, munda, & clara maiestate fulgebit Zach. 3. *Ponite cydarim mundam super caput ejus: torque aurea*, id est, charitate ferventi ornabitur in sede perpetuae quietis, & securitatis, juxta regem Christum locabitur, cognatus, & amicus perpetuo vocabitur. Unde dicitur Jo. 15. *Jam non dicam vos servos sed amicos*. Igitur vera sapientia quae est de aeternis, non de terrenis, quae philosophizat de veritate, & non de vanitate, & quam solam rex approbat, scilicet, Christus, omnes autem alios reprobatur, tali premio dotatur, & possessores sui ad talem gloriam promoventur. Unde in Prov. 1. dicitur, quod per sapientiam addetur capiti tuo gratia, &c.

¶ Vel dic, quod modernis temporibus illi, qui sunt regum cubicularij, & familiares, illi, qui apud eos reputantur sapientiores divitiis, & honoribus praeter aliis abundant, in auro bibunt, & in auro per avaritiam mentaliter cubant, cydarim dignitatum etiam obtinent, purpura, id est, vestimentis pretiosis se induunt, juxta reges, & in altis officiis, & dignitatibus sedent cognati, & amici regum vocantur, & in omnibus clari apparent. Veruntamen ibi dicitur quod isti curru vehuntur, & torque circa collum ligantur, ad denotandum quod status illorum non est stabilis, sed ad modum currus vertibilis, & volubilis. Unde dicitur 1. Reg. 25. *Impii rotabuntur quasi rota*. Torques etiam, id est, tortura diversarum sollicitudinum, & timorum illos stringit. Unde Job. 17. *Cogitationes meae dissipatae sunt torquentes cor meum*. Et ad literam finaliter etiam quandoque accidit, quod torques per suspendium ipsos stringit, sicut de multis sapientibus regum, officialibus, consiliariis quotidie cernimus, quos quandoque post altas dignitates torqueri & suspendi videmus, & sic torques aurea in torquem cannabeum transformatur Eccl. 35. *Servo malevolo tortura, & compedes*.

¶ Hic dicitur, quod nihil vino fortius & efficacius. Habet enim, ut ait, mentem decipere, mentem effeminare, mentem in securitatem vertere, mentem jucundare, omnem tristitiam effugare. *Fraternitatem & amicitiam facit oblivisci, gladios sumere, & omnia per talenta loqui*.

¶ Ista omnia possunt applicari ad vinum male sumptum, scilicet ad ebrietatem, quia pro certo ista est, quae mentem per errorem, & insipientiam decipit, & quae verticem, id est, sapientiam avertat Psal. 106. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est*. Securitatem praesumptionis parit, vanam laetitiam inducit, tristitiam, & timorem effugit: praesentiaque, & futura infortunia oblivisci facit, amicitiam facit frangi, gladios per furorem & iracundiam facit accipi, & ad literam plus quam deceat facit loqui. Ebrii enim per talenta loqui dicuntur, in quantum quid dicant non praemeditantur, sed quicquid habent in corde, simul eructant, & effantur. Unde in communi dictum gallicum est de homine qui effrante, & inconsiderate loquitur: *Il parlet à l'aveleis*, id est, ipse loquitur per fasciculos. Unde Prov. 19. *Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem servat in posterum*. Eccl. 19. *Stultus verba multiplicat*.

¶ Vel dic de vino deliciarum vel affluentia prosperitatis.

¶ Vel dic, quod vinum est divina providentia seu spes, fides vel consolatio spiritualis, quia ista est quae mentem decipit, in quantum scilicet, facit sperare vel credere, quod non videt, mentem effeminat per timorem, assecurat per spem, laetificat spirituale gaudium, & timorem, & amicitiam, & fraternitatem, & omnem personarum acceptionem facit oblivisci propter justitiam, gladium verbi, & orationis facit sumere, & spirituales audaciam, & per talenta facit loqui per spirituales fervorem, & eloquentiam. Unde Prov. 31 *Da vinum his qui amaro sunt animo ut bibant, & obliviscantur egestatis suae*.

Capitulum quartum. Textus. Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.

MORALITATUM CAP. II.

Hic agitur de potentia regis, & dicitur, quod rex omnibus praecellit, bellatores mittit, qui missi ubicunque voluerit properant, montes, turres, & muros lacerant, praeda rapiunt & cumulant, quas

quas rante ad regem portant. Jugulantur, & jugulant, & pro suo domino morti se exponunt. Agricola tributa fructus regibus afferunt, & cum omnes pro ipsis laborare non cessant, ipsi tamen in lætitia bibunt, dormiunt, & recumbunt.

¶ Istud ad literam potest applicari ad modernos reges, tam ecclesiasticos quam sæculares, quia pro certo isti bellatores, id est, ballivorum multitudines nutriunt, qui montes, turres, muros, id est, generaliter omnes bonos subditos per contemplationem altos, per constantiam fortes, & solidos impugnant, & exactiones diripiunt, prædas & exactiones, quas extorquent ab aliis, ad magistros suos ferunt. Et ad literam sæpe fit, quod pro mandatis magistrorum suorum exequendis alios jugulant, & affligunt, sed finaliter ipsi jugulantur. Quod etiam familiariter accipiendo videmus, quod isti subditos scilicet exactionibus suis jugulant, tamen sæpe fit quod ipsi similiter jugulantur, & per infortunia deficiunt, & succumbunt. Unde dicitur Matt. 7. *Eadē mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Et breviter ista est veritas, quod tam mulieres quam agricolæ, tam pauperes quam divites, pro regibus, prælatis & superioribus dominis, & ipso- rum negotiis seu utilitatibus laborant, ipsi vero sine labore vivunt, dormiunt, & triumphant Psal. 71. *In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua.

¶ Vel dic quod rex est Christus, cujus milites fuerunt apostoli, & martyres, qui prædicando peccatores jugularunt, in quantum exteriorem hominem, & vitam carnalem in eis occiderunt, prædasque id est, animas quas à diabolo rapuerunt, ad eum per fidem & pœnitentiam detulerunt, qui tamen finaliter per tyrannos corporaliter jugulati fuerunt, qui gladio percutit, gladio peribit. Apostoli enim, & primi ecclesiæ fundatores, qui gladio verbi Dei peccatores percusserunt, gladio per tyrannos, & impios corporaliter perierunt. Agricola etiam, id est, fideles confesso- res, doctores, tributa virtutum, & bonorum operum de agro sacre scripturæ, tributa bonarum doctrinarum ad regem Christum suum deferunt, & ipso in paradiso quiescente, hic pro ipso laboribus se exponunt Psal. 43. *Propter te mortificamur tota die.*

Ex capitulo quarto Textus. Tercius qui dixerat de mulieribus, & veritate.

MORALITATUM CAP. III.

Hic dicitur, quod mulieres cæteris rebus fortiores sunt. Et ad hoc probandum adducitur, quod mulieres, reges, & subditos generant plantatores vinearum, educunt telas ac stolas pro vestiendis hominibus faciunt, gloria sunt hominum, & ab ipsis nequaquam homines se sepe- rant, sed auro, & argento dimisso mulieribus formosis se præcipue delectant. Istas etiam patribus, & matribus præferunt, & pro ipsis latrocinia & rapinas facientes, & in magnis periculis se ponentes, ad uxores, & amicas prædas deferunt. Multiq; propter mulieres jugulati perierunt, & peccaverunt. & concludit ibidem, quod proinde nos scire oportet, quod mulieres dominantur. ¶ Istas possunt exemplariter allegari de potentia & fallacia mulierum, quia ista est veritas, quod istæ hodiernis temporibus viris dominantur, & quod ipsos ad amorem taliter alliciunt suum, quod nec ab eis facili- ter separantur, sed potius patrem & matrem pro eis dimittentes, Gen. 2. mulieribus adhærere noscuntur. ¶ Ad literam etiã patet, quod mulieres super omnia dilectores suos trahunt, pro ipsisque enutriendis multa furta ac latrocinia faciunt, multaq; scelera pro ipsis committunt, infan- tiq; & dementes pro eis fiunt, & variis periculis se exponunt, ita quod temporaliter & spiritualiter pro eis pereunt & succumbunt. Unde illud Eccles. 9. *Propter speciem mulieris multi pereunt, & perierunt.* Istæ igitur hominibus, scilicet, fatuis dominantur, quod maxime patet inter conjuges, ubi plerumq; maritis suis principantur. Ideo Theophrastus ad socium scribit *Det tibi omnipotens Deus omnipotentis semina fallacia non falli.*

Ex capitulo quarto. Textus. Et inchoavit loqui de veritate.

MORALITATUM CAP. IV.

Hic superadditur de veritate, & dicitur, quod veritas manet, vivit, & invalescit, & obtinet magna. Fortior est enim præ omnibus, & non est in ea quicquam iniquum, nec acceptio personarum, nec dis- ferentia, quæ iusta sunt, facit injustis, & omnia benignantur in operibus eius, omnis igitur terra, prout ait, veritatem invocat, & cælum etiam ipsam benedicit. ¶ Istas omnia possunt ad literam dici de illo, qui est via, veritas, & vita, scilicet, de Christo, vel de quolibet iusto, & vero

judice, & prælato. ¶ Vel dic, quod hic proprie describuntur con- ditiones veritatis. Istas enim manet & invalescit, vivit, obtinet, atque manet, ut supra. Super omnia vincit veritas, & ista fortior omnibus dicitur, quia veritas, & innocentia quadam occulta ve- ritate, quamquam tarent, finaliter prævalere noscuntur. Ve- ritas igitur abhorret omnem iniquitatem, acceptionemq; per- sonarum, & omnem duplicitatem, & omnibus, quamquam in- justis, & peccatoribus, consuevit facere iustitiã, & æquitatem. Iustitia enim veritatem habet pro directione, veritas vero iusti- tiam habet pro executione. Veritas est lucerna & regula dire- ctiva, iustitia vero executrix est vis regulæ executivæ Psal. 84. *veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit.* Nunquam enim potest bene fieri iustitia, nisi veritas sciatur, & nisi scita sequa- tur. Unum tamen attende, quod dicitur, quod scilicet omnia benignantur in operibus veritatis, quia scilicet, tanta est veritatis virtus, quod inimici veritatis benignantur, & complacent sibi in veritatis operibus, & dato quod mediante veritate contra i- pso aliquid agatur, ipsam tamen veritatem occulte approbant, & ejus prævalentiam magnificant. Bene igitur sequitur, quod *omnis terra veritatem invocat, & cælum ipsam benedixit, benedictus Deus veritatis.* Sequitur ergo: *Magna est veritas, & prævalet.*

Moralitatum tertii libri Esdræ finis.

MORALITATUM LIBER DECI- mus sextus quarti libri Esdræ.

Capitulum secundum. Textus. Hæc dicit Dominus: Ego eduxi populum iustum de servitute.

MORALITATUM CAP. I.

VINCENTIUS in suo speculo historiali inserit, quod præter duos libros Esdræ, quæ in sacra scriptu- turæ Canone continentur, tres alii ejusdem libri in- veniuntur, qui inter scripturas Apocryphas nume- rantur. Quia tamen, ut ait, aliqui sancti doctores in scripturis suis verbis ibidem contentis quandoque inveniuntur usi fuisse sicut est illud, quod Augustinus in homiliis recitat: *Moriatur filius meus Jesus, &c.* Ideo Vincentius de dicto libro aliquid voluit excerpere, & prædicto suo operi aggregare. Ego et- iam aliquas figuras ibidem, & visiones politas moralizo, & ipsa in hoc volumine superaddo. Quia in istis supra tertio, & quarto libris Esdræ supponit, ipsum de multis, & variis pro- phetasse, non videtur mihi mirabile, si Propheta fuisse credi- tur, qui legem Domini à Chaldeis succensam divinitus repara- vit, modum scribendi à dextera in lævam invenit, & novas li- teras Hebræis tradidit. Unde etiam scriba velocissimus in lege Domini dictus fuit. Ille igitur Ca. 2. hujus quarti introduxit Do- minum ad Hierusalem sic loquentem: *Mater comple filios tuos, & confirma pedes eorum, quia elegi eos, & educa eos, & suscitabo te de mo- numentis, suis, & mittam tibi in adiutorium pueros meos Esaiam, & Hie- remiam ad quorum consilium sanctificavi tibi, & comparavi duodecim arbores oneratas diversis fructibus, & duodecim fontes lac & mel fluen- tes, & septem montes immensos habentes rosas, & lilia, in quibus replebo gaudio filios tuos.* ¶ Vere sic videtur, quod Deus alloquitur Eccle- siam matrem nostram. Monet enim, ut filios suos, id est, fideles in virtutibus compleat, & quod pedes eorum id est, affectus, & desideria in bono confirmet, promittens, quod si hoc fecerit, ipsos de sepulchris, id est, de oppressione paupertatis, & tribu- lationis vel imperfectionis levabit, & ad statum gratiæ, & glo- riæ tam temporalis quam perpetuæ suscitabit. Si enim mater Ecclesiæ in virtutibus filios confirmaret, statim adesset Domi- nus, qui ipsos temporaliter, & spiritualiter suscitaret. Psal. 112. *Suscitans à terra inopem.* Talibus igitur suscitatis, & confirmatis, completis, & perfectis promittuntur duodecim arbores, id est, duodecim articuli fidei, qui duodecim fructibus spiritus, quos sc. Apostolus Gal. 5. nominat, sunt empti, Apo. 22. *Ex utraq; par- te fluminis lignum vite afferens fructus duodecim per menses singulos.* Promittit etiam fontes duodecim, id est, duodecim opera pie- tatis, sex corporalia, & sex spiritualia, quæ lacte, & melle, id est, dulcedine consolationis, & compassionis sunt plena, Exo. 35. *Venerunt in Helim, ubi erant duodecim fontes, & septuaginta palmae.* Item istis promittuntur septem montes immensi, id est, se- ptem sacramenta vel dona Spiritus sancti, quæ scilicet rosas, & lilia dicuntur habere, in quantum rosas, & sanguine, id est, patientia martyrum, & Apostolorum; liliis vero, id est, munditia castitatis, & nitore virginum, & confessorum sunt multi-

multipliciter decorari. *Psalm. 124. montes in circuitu ejus.* Sic igitur dico, quod Deus isti matri Ecclesie, & filiis seu devotis fidelibus suis dat duodecim arbores, quibus cibantur, duodecim fontes, quibus potantur, septem montes, ut in eis inter rosas, & lilia spaciarentur. Unde *Esa. 2. haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* ¶ Vel dic, quod duodecim arbores sunt prelati, qui duodecim Apostolorum sunt imitatores, & fructibus bonorum operum, exemplorum, & eleemosynarum sunt subditorum, & pauperum nutritores. Duodecim fontes sunt predicatorum, & doctores Ecclesiastici, id est, duodecim articulos credentes, lac & mel, id est, dulcedinem scientiarum diffundentes. Septem montes sunt viri religiosi contemplativi, sursum in celo mentaliter manentes, & rosa patientia, liliisque castitatis nitentes. Isti sunt igitur, qui filios Ecclesie scilicet fideles seculares simplices verbo, & exemplo nutriunt, ipsos potant doctrinis & erudiunt, & eos recreant, & reficiunt. Unde de ipsis dicitur *Ezech. 34 in vivis, & cunctis sedibus terrae, in pascuis uberrimis, & in montibus excelsis Israel erunt pascua eorum.*

Hic docentur plura opera pietatis, tam negative, quam affirmative. *Viduam, inquit, iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, confractum & debilem cura, claudum noli irridere, tutare mancum, & cæcum ad visionem claritatis meae admitte, senem eriam & juvenem intra muros tuos conserva, mortuos sepeli, & dabo tibi sessionem primam.* Breviter quicunque opera predicta pietatis exequitur in prima sessione, id est in æterna gloria pramari meretur. Unde dicitur *Apo. 20. Beatus qui habet partem in resurrectione prima.*

Capitulum quintum. Textus. De signis autem: Ecce dies venient, in quibus apprehendentur, qui inhabitant terram in censu multo.

MORALITATUM CAP. II.

Inter cætera, quæ Archangelus revelavit Esdræ Prophetæ, hæc quoque dixit: *Reluceat Sol subito noctu, & Luna meridie, & de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commovebuntur, & sperabunt, in quem non sperant, qui habitant super terram, & volatilia commutationem facient, & mare Sodomiticum pisces rejiciet, ignis frequenter remittetur, bestia agrestes transmigrabunt regionem suam.*

¶ Ista prophetia videtur proprie pertinere ad Christum, & ad tempora ejus, quia tunc Sol iustitiæ Christus Dei filius noctu nascendo emicuit: Luna perfecta in æternum, id est, ipsius Christi humanitas, meridie, id est, per longum vitæ suæ signis, & miraculis resplenduit, lignum crucis in passione sanguinem stillavit, lapis, qui in morte ejus fixus est, vocem, id est, strepitum dedit, & tandem ille, de quo non speraverunt habitantes super terram, id est, Judæi, Christus Dei filius regnavit, in quantum fidem multiplicans in regno Ecclesie imperavit. Unde Ecclesia.

A 1. capit. *Insuspicabilis portavit diadema.* Et Hieremiæ 23. *Regnabit rex, & sapiens erit, & ignis charitatis per mundum erupit, volatiliū, id est, Apostolorum cœtus de Judæa ad gentes transivit, & sic de propriis sedibus transmigravit.* Ipsum mare Sodomiticum, id est, Judæa mutata erit, & amara, & pisces, id est, viros devotos, & sanctos, id est, Apostolos repulit, & tunc grex ferarum sylvestrium, & gentiliū de regione sua, & de infidelitatis statu ad fidem catholicam transmigravit. Unde Hierem. 9. *A volucre cali usque ad pecora transmigraverunt.*

¶ Vel dic moraliter, quando Sol diem fidei, & intelligentiæ, & Luna suæ roris gratiæ noctem, ignorantia peccatorem illuminat, & meridiem, id est, ardorem suæ concupiscentiæ refrigerat & humectat, tunc lapis, id est, cordis sui duritia vocem confessionis emittit, lignum suæ clementiæ, sanguinem benignitatis, & eleemosynæ in pauperes effundit, mare Sodomiticum, id est, sua caro immunda, pisces suos, id est, delicias carnales rejicit, volatile autem ejus, id est, omnis vanitas, & superbia ab ipso recedit, ignis charitatis in eo succenditur, & bestia agrestes, id est, bestiales motus ab eo elongantur. Unde illud Dani. 4. *Fugiant bestia, quæ sub ea sunt, & volucre de ramis ejus.*

¶ Hic dicitur, quod in aquis dulcibus falsa inveniuntur, & amici contra se invicem pugnabunt, & abscondetur sensus, & intellectus separabitur, &c.

¶ Ista hodie videntur impleta, quia semper in aquis dulcibus falsa inveniuntur, id est, cum personis bonis mali, cum fidelibus hæretici, cum domesticis proditores, cum simplicibus detractores, jam igitur amici invicem contendunt, sensus, & ratio con-

funduntur, intellectus, & sapientia hebetantur. Unde dicit *Esa. 29. Peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur.*

Ex eodem capitulo Textus. Dominator Domine ex omni sylva terræ, & omnibus arboribus ejus.

MORALITATUM CAP. III.

Esdras miro modo alloquitur Dominum, dicens: *Dominator, inquit, Domine ex omni sylva terræ, ex omnibus arboribus elegisti tibi arborem unam, ex omnibus vineis elegisti tibi vineam unam, ex omni terra orbis elegisti tibi foveam unam, ex omnibus floribus elegisti tibi liliū unum, ex omnibus abyssis maris repulisti tibi rivum unum, ex omnibus edificatis civitatibus elegisti tibi Sion, ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam, ex cunctis plasmatis pecoribus providisti tibi ovem unam, ex cunctis multis populis elegisti tibi populum unum, & ab omnibus probatam legem donasti huic, quasi desideratis populum vel populo.*

¶ Iste unitates videntur posse applicari & exponi de unitatibus nostræ legis, quia Dominus ad literam de cunctis mundi sylvis elegit sibi arborem unam, scilicet, crucem, ut in illa suspenderetur. Unde *Job. 7. Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.* Unde de cruce canitur: *Nulla sylva talē profert, &c.* Item de omnibus vineis, id est, de omnibus mundi sectis elegit vineam, id est, sectam unam, Christianorum scilicet. ut in ea salutem operaretur. *Psalm. 79. Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam, Dux itineris fuisti in conspectu ejus, & implesti terram.* Item de omni terra foveam unam, id est, sepulchrum, ut in eo sepeliretur. Unde *Psalm. 131. Hic habitabo, quoniam elegi eam.* Item ex omnibus floribus liliū unum, id est, virginem gloriosam, ut sub ea obumbraretur, & in ea delectaretur, qui canit *Cantic. 2. Ego flos campi, & liliū convallium.* Itē ex abyssis scientiarum elegit rivum unum, scilicet, sacram scripturam, ut in ea populus ipsius satiaretur. *Psalm. 35. De torrente voluptatis tuæ potabis eos, &c.* Vel rivum, id est, Jordanem, ut in eo baptizaretur. Unde dicitur *4. Reg. 5. Vade lavare septies in Jordane.* Item ex omnibus volucribus columbam, id est, ex omnibus Ecclesiis Ecclesiam, scilicet, Catholicam Romanam, ut in ea collocaretur. Unde dicitur *Cant. 6. Una est columba mea.* Item ex omnibus pecoribus ovem, id est, ex omnibus animalibus animam Christianam, ut ab ea amaretur. Unde dicitur *2. Reg. 12. Pauper autem nihil habebat, nisi ovem unam.* Item ex mundi populis elegit populum unum, scilicet, populum Israel, ut ab eo crederetur. Unde *Amos. 3. Filii Israel, tantummodo vos cognovi.* Item elegit unam legem, scilicet, fidem catholicam, ut mundo notificaretur. *Ephes. 4. Unde Apostolus: Unus Deus, una fides.*

¶ Hic habemus, quod Angelus loquens Esdræ, reprehendebat eum, ex hoc, quod secreta Dei nitebatur investigare de Domino, & de prosperitate gentium conqueri, & de filiorum Israel captivitate, labore, & dolore, maxime cum ipsæ gentes non essent filiis Israel meliores, sed potius nequiores. Hic igitur circa hoc alloquitur Angelus Esdræ, dicens: *Nunquid magis diligis populum tuum, quam Deus, qui creavit illum? Ac si diceret: Non.*

¶ Illud potest induci contra illos, qui non confiderant occulta Dei judicia, & qui de miseriis pauperum, & de molestiis innocentium, & de prosperitate malorum contra Dominum conquerentur, quia illi debent cogitare, quod ille, qui creavit illos, Dominus multo plus diligit, quam aliqua creatura, & ideo non debet homo ipsis magis compati, quantum ad profundam meditationem, quam ille eis compatitur ipsorum qui habet curam & creationem. Unde dicit *Ephes. 5. Si videris, inquit, calumnias egenorum, non mireris, qui in excelsis excellentior est.*

Ex capitulo quinto. Textus. Interroga eam, quæ parit, & dicet tibi.

MORALITATUM CAP. IV.

Angelus loquens Esdræ, volens ostendere, quanto mundus amplius senescit, tãto homines sunt corpore minores, virtute debiliores, & in moribus nequiores: Introduxit exemplum de muliere, quæ in juventute filios fortiores generat quam in senectute, quoniam quidem mulier diuturni partus debilitatur in senectute, & per consequens debiliores pueri generantur. Et sic dicit, *mundus juvenis meliores, & majores homines produxit, quam nunc mundus senex.* Ideo ad idem dicitur, quod ipsa priora meliora fuerunt. Ideo Bernad. dicit quod *quanto plus vivimus, tanto plus peccamus.*

peccamus, & 4. Esdr. 13. *Quanto invalidum sæculum ad senectutem tenderet, tanto multiplicabuntur mala, &c.*

Capitulum sextum. Textus. Et dixit ad me: Initio terreni orbis, & antequam starent exitus sæculi.

MORALITATUM CAP. V.

Capitulo isto agitur de futura resurrectione, & dicitur sic: *Anniculi infantes loquuntur vocibus suis, pragnantes immaturos parient foetus, subito seminata loca apparebunt, non seminata & pulchra promptuaria subito apparebunt vacua, amici contra amicos praliabuntur, venæ fontium siccabuntur.*

¶ Ista tempora videntur spiritualiter advenisse, quia jam videmus, quod pueri anniculi, id est, juvenes homines, & ignari, jam sumunt auctoritatem loquendi multiloquio, stultiloquio præ cæteris abundant, cum tamen dicatur Eccles. 32. *Adolescens in causa tua loquere vix.* Pragnantes id est matres nostræ prælati, jam immaturos foetus, id est, insufficientes, & insipientes personas pariunt, seminata loca & promptuaria plena, id est, subditos divites per rapinas vacuant. Jamq; ad literam amici contra amicos discordant, & venæ fontium, id est, fluentia misericordiæ, & gratiæ siccantur, & hauriuntur. Psalm. 73. *Dirapisti fontes, & torrentes, tu siccasti fluvios Ethan.*

Ex eodem capitulo sexto. Textus. Et videbunt, qui recepti sunt, homines.

MORALITATUM CAP. VI.

Hic consequenter dicitur, quod finaliter delebitur malum, & extinguetur dolus, florebit fides, vincetur corruptela, ostendetur veritas, quæ sine fructu fuit temporibus sanctis.

¶ Ista fuerunt verificata in tempore primitivæ Ecclesiæ, nunc vero recesserunt. Ad illa tamen allegare potes, si vis, quod ista debent inveniri in nobis Christianis, & maxime ecclesiasticis, quibus dicitur Matt. 5. *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.*

Ex capitulo sexto. Textus. Et die secundo creasti spiritum firamenti.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic ponit Esdras alloquendo Dominum, quod Deus ante dixit: *Congregentur aquæ in locum unum, & posuit aquas congregatas in sexta parte terræ, supposuit terram esse septies majorem, quod est falsum.* Item posuit quod Deus creavit duas maximas animas à principio, nomē uni Enoch, nomen alteri Leviathan. Enoch autem dedit in habitationem partem terræ siccæ, ubi sunt mille montes. Leviathan vero in habitationē dedit septimam partem aquæ. Nescio quid vult dicere, & ideo transeo. Credo tamen, quod ex istis verbis potuerunt Judæi accipere occasionem errandi, qui ponunt Leviathan esse piscem totum mundum circummeuntem, quem eis Messias comedendum dabit, nec diminuetur tamen (ut ajunt) aut cessabit. Ista igitur sunt aliter exponenda, sed nihil ad præsens de sensu literæ, qui non quæro, nisi mores, & moralizationes perscrutari, atque moralia.

¶ Hic videtur ponere Angelus loquens Esdræ, quod futurum sæculum, i. Paradisus seu hæreditas beatorum, similis est mari spatiofo, præruptis jam rupibus circumsepto, ubi tamen est strictus introitus, ad modum fluminis factus, ad quod pariter angustum plenū periculis necessario habet intrare, quicumq; ad istud mare voluerit navigare. Comparat etiam istam hæreditatem cuidam civitati in pulchra & speciosa planitie constitutæ, ab una tamen parte aqua circumdatæ, & ab altera ignibus circumseptæ, ubi solus patet ingressus solum ad vestigium unius hominis vel districtus inter ignem, & aquam per medium constitutus, & cum quisq; voluerit hæreditatem, civitatem vel planiciem subintrare, necesse est per istud angustum periculum pertransire. Quod declarando possumus addere, quia pro certo paradisus dicitur mare, propter inexhaustibilem abundantiam, dicitur civitas, id est, civium unitas, propter indivisibilem charitatis amicitiam, & concordie colligantiam, dicitur planities, propter delectabilem amœnitatem, dicitur spatiosa propter inextinguibilem quantitatem. Unde Baruch. 3. *O Israel quam magna est domus Dei.* Sed revera ad illud mare seu ad illam civitatem valde difficilis est accessus. Est enim necesse transire per arctam semitam justitiæ, inter scopulos, & asperitatem tribulationum, inter gentes cupiditatum, & malarum inflammationum, & inter aquas voluptatum, & malarum delectationum. Unde dicitur Ecclesiast. 15. *Ignem & aquam apposui tibi, ad quod vo-*

lueris extende manum. Oportet igitur quod homo sit cautus, ut per arctam semitam justitiæ transeat, ne forte in aliquod prædictorum periculum incidat, & ad hæreditatem gloriæ non attingat, sicut dicitur Mat. 7. *Arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eam.*

¶ Vel dic quod pericula quæ facilitatem vitæ cœlestis, & salutis impediunt, significant eminentias, divitias, & delicias. Scopuli enim eminentias significant, ad quas difficilis est ascensus, facilis tamen, & periculosus est casus. Ignis significat divitias, quæ scilicet suos possessores urunt, & eos per avaritiam fatigant, & incendunt. Aqua vero significat delicias, quæ suos amatores mergunt, & eos per vitia putrefaciunt, & corrumpunt. Cave igitur qui per arctam semitam religionis, justitiæ, & penitentiae progredieris, ut ita recte transeas, & ut ita juste, & sancte vivas, quod ista pericula per affectum & desiderium non impingas, ne forte per superbiam, avaritiam, & luxuriam pereas, & ab ingressu gloriæ retrocedas. Unde Esa. 30. *Hæc via ambulate, ne declinetis ex ea, nec ad dexteram nec sinistram.*

¶ Nota etiam quod hic dicitur, quod introitus hujus sæculi sunt periculosi, dolentes, mali, & periculorum pleni, istud applicatur ad vitam præsentem, per quam ingrediuntur in hunc mundum,

Capitulum septimum. Textus. Et factum est cum finissent loqui verba hæc.

MORALITATUM CAP. VIII.

Hic ponitur illa prophetia de Christo, quæ à pluribus doctoribus allegatur. Ecce inquit, tempus venit, & apparebit civitas, & ostendetur quæ nunc subducitur terra, revelabitur filius meus Jesus cum his, qui cum illo jocabuntur, qui relictæ sunt in annis quadringentis, & erit post annos illos morietur filius meus Jesus, & homines qui spiramen habent omnes, & converteretur sæculum in antiquum silentium diebus septē, ut fuit in diebus prioribus initiis, & post septē dies excitabitur quod nondum vivit sæculum, & morietur corruptum, & promptuaria reddent quæ eis commendata sunt annue, & revelabitur altissimus super sedem judicii, & pertransibunt miseria, & fides convalescet, & post subsequetur, & merces ostendetur, justitia vigebit, & injustitia non dominabuntur. Ista ad literam videntur dicta de adventu Christi, quia quando ad primum adventum, scilicet in carne numeratur tempus, quod fluxit à tempore illius visionis usq; ad tempus incarnationis, scilicet quadringentorum annorum, & videtur idem esse tempus quod numeratur à Daniel. 9. Sub Nabuchodonosor, & Balthasar prophetavit. Dan. 11. Iste autem Esdras sub Cyro ista vidit, & qui post Nabuchodonosor cito regnavit. Ista est igitur veritas, quod post quadringentos annos à tempore istius visionis Dei filius Jesus Christus fuit revelatus, & natus, & tandem fuit mortuus, & occisus. Finaliter autem omnis homo spirans, & vivens morietur, & corruptibile sæculum dissolveretur. Unde illud Ecclesiast. 14. *Omne opus corruptibile in fine deficiet,* ita quod propter carentiam hominum silentium antiquum quod fuit ante creationem animalium ante sæculum revertetur. Unde legitur Amos 8. *Multi morientur, in omni loco proficietur silentium.* Tandem post septem dies, id est, in fine septimæ ætatis novum sæculum suscitabitur, & promptuaria, id est, repositoria animarum, id est, paradisus, purgatorium, & infernus animas commendatas ad resurrectionem evomet, & sic in judicio sedebit altissimus, & merces suas singulis ostendet, & opus præmium subsequetur, tunc autem fides, & justitia in conscientia prævalebunt, & omnes injustitiæ damnabuntur. Ista tamen de numératione temporis, & annorum, quæ fluxerunt inter Esdras, & Christum præcise non assero, sed lectorem ad Bedam super Daniele, & glossas doctorum remitto.

Capitulum octavum. Textus. Et respondit ad me, & dixit: Hoc sæculum fecit altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

MORALITATUM CAP. IX.

Hic in hoc capitulo dixit angelus ad Esdras conquerentem de damnatione generis humani, quod præsens sæculum factum est pro multis, futurum vero factum, pro paucis: quemadmodum, inquit, de magna gleba terra fit vas fictile, modicus pulvis accipitur de quo fit aurum: ac si diceret: Multi sunt peccatores fictiles atque mali, pauci vero erunt aurei, & salvati. Unde Matt. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

¶ Vidit Esdras mulierem in dextera parte campi, quæ dissutis vestib, & effuso cinere super caput, tristis, & flebilis deplorabat, cui

cui causam luctus inquirenti, respondens dixit se sterilem triginta annis cum viro suo fuisse, & tandem à Deo filium magnis cum lachrymis impetrasse, ipsumque cum laboribus nutritum, & tandem ad annos nobiles perduxisse, cumque sibi perquisivisset uxorem, die qua ipsum desponsaturus erat, mortuus cecidit, & ideo propter ejus mortem se miseram, & flebilem esse dixit.

A Tandem vidit Esdras subito faciem mulieris dictæ fulgentem, & sic subito disparentem. Post hæc vero stupidus, vidit quoddam ædificium civitatis construi, & fundamenta sursum erigi, & ostendi.

¶ Dic moraliter, quod ista mulier significat animam Christianam, quæ triginta annis, id est, in fide Trinitatis cum viro suo permanens sterilis quo ad bona opera perseverat, unumque filium id est, unum bonum opus generat, sicut ad literam de multis patet, qui licet fidem Trinitatis habeant, in multis tamen bonis operibus se exercent, sic cum quandoque filium, id est, bonum opus à Deo impetrant, quem etiam in se ipsis nutriunt atque fovant. Unde legitur Jud. 13. *Sterilis es sed concipies, & paries filium.* Veruntamen sæpe fit, quod ubi uxor divinæ gratiæ, & futura gloriæ isti filio, id est, bono operi, & proposito speratur, & procreatur, subito peccato interveniente iste filius moritur, & sic anima magis sterilis quam antea reperitur. Unde Esa. 47. *Venerunt tibi simul duo hæc, sterilitas, & viduitas.* Ideo pro certo ista debet tunc per contritionem dolere, per confessionem clamare, & per satisfactionem plorare. Quod proculdubio si fecerit, statim per divinam gratiam in ea receptam, facies suæ conscientiæ relucebit, & ædificium paradisi sibi reedificabitur, & patebit.

¶ Vidit Esdras 4. Esdr. 11. somniū valde admirabile, vidit enim quandam aquilam quæ tria capita habebat, quorum medium cæteris majus erat, quodlibet tamen istorum quiescebat. Vox autem de illis capitibus nulla exibat, sed vox magna de medio corporis aquilæ resonabat, habebat etiam duodecim alas, quarum à contrario pennæ multæ oriebantur, quæ tandem in octo pennacula modica distinguebantur. Illæ igitur successive vigilabant, & dormiebant, & singulæ temporibus suis regnabant, & una post aliam deficiebat, & nunquam amplius comparebat. Ipsa etiam pennacula, id est parvæ alæ subalares successive defecerunt, & sic solum tria capita quiescentia in corpore aquilæ remanserunt, tandem vero unum dictorum capitum evigilavit, & super totam terram regnavit.

¶ Dicamus allegorice, quod ista aquila significat Christum, qui trium fuit naturarum. Habuit enim naturam divinam animæ & corporis in una persona, & sic habuit tria specialia capita in se ipso quiescentia & manentia, quorum tamen medium, scilicet natura divinitatis, majus & nobilius fuit cæteris. Iste igitur duodecim alas habuit, id est, duodecim Apostolos in suo corpore mystico constitutos. Octo etiam minores alas habuit, in quantum septuaginta duos discipulos, qui constant ex octavo novies ducto sibi cum Apostolis adjunxerit. Unde Luc. 10. Designavit Jesus post hoc alios septuaginta duos discipulos, quibus mediantibus vox prædicationis Evangelicæ in omnem terram exivit & prodiit. Istæ igitur tam alæ quam subalares, id est, tam Apostoli quam discipuli suis temporibus vigilaverunt, & super Ecclesiam regnaverunt. Tandem vero unus post alium defecerunt per martyrium, vel alias recesserunt, finaliter tamen medium caput, id est, sua divina potentia quæ nunc dormire videtur, evigilabit scilicet in iudicio, & tunc super terram in perpetuo imperabit, sanguinemque, & labores sanctorum suorum quos dissimulaverat, vindicabit: malosque puniet, & damnabit, bonos salvos faciet & juvabit. Unde Psal. 77. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus, & tanquam potus crapulatus à vino.* Psal. 75. Et alibi: *Cum exurgeret Dominus, in iudicio, ut salvos faceret omnes mansuetos, terræ. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.*

¶ Vel dic moraliter, aquila est anima, quæ scilicet habet tria capita, id est, tres potentias scilicet intellectum, memoriam, & voluntatem, quæ tandem ad fidem veniens duodecim alas id est, duodecim articulos fidei acquirit, octo pennacula, id est, octo spirituales beatitudines, quibus ad cælum volat, recipit, de corpore autem ejus, id est, de interiori pectore vox contritionis emanat, & exit. Fit tamen quandoque quod alas virtutum suarum per peccatum amittit, ita quod præter tria capita, id est, præter tres naturales potentias, nihil boni retinet aut custodit. Veruntamen quandoque fit quod medium caput scilicet voluntas, per poenitentiam evigilat, & regnū virtutum perditum recuperat,

restaurat, & ad cælestia per contemplationem, & desiderium tanquam regina, & libera, calcatis inferioribus se exaltat hæc aquila. Unde Job. 39. *Elevabitur aquila, & in arduis ponit nidum suum.*

¶ Vel dic quod aquila est Ecclesia, cujus tria capita, quæ dormiebant, nec sonum aliquem emittebant, sed finaliter quodlibet eorum perijt, & dextrum quod lævum fuerat devoravit, significant prælatos fide Trinitatis imbutos, duodecim vero alæ significant mediocres subditos in doctrina duodecim Apostolorum fundatos, octo vero subalares, significant inferiores in octava futuræ resurrectionis sperantes. Igitur est ista veritas quæ cum aquila, id est, Ecclesia habeat capita, alas & subalaria, id est, habeat prælatos, & subditos mediocres, & infimos, ipsa capita, id est, ipsi capitanei, & prælati non faciunt hodie nisi quiescere, & in deliciis dormire, nec sonū prædicationis aut divinæ laudis, & eruditionis sciunt emittere, quapropter necesse est ipsos finaliter deperire. Ad hoc enim solum attēdunt, quod illi qui sunt ad dextram, id est, in statu prosperitatis, illos qui sunt ad levam, id est, in statu adversitatis, devorant, id est, impellunt. Ista ergo est veritas, quod alæ leguntur vigilare, & capita dormire, quia subditi, scilicet sunt magis ad bonum vigiles quam prælati dicentes illud Apostoli. 1. Thes. 5. *Non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus.* Cujus tamen contrarium legitur de Christo, quia scilicet ipse vigilabat, & discipuli dormiebant.

¶ Vel dic quod aquila est Princeps vel Rex, qui scilicet in corpore suo, id est, in curia sua habet, & capita, & alas, & subalaria, id est, magnos capitaneos vel consiliarios mediocres, judices, inferiores ballivos. Igitur hoc est verum, quod dum capita dormiunt, alæ vigilant, qui dum ipsi superiores capitanei, & magistri non cogitant, sed quiescunt, alæ, id est inferiores ballivi pro ipsi ad rapiendum vigilant & intendunt. Unde Lucæ 12. *Beati sunt servi illi, quos cum venerit Dominus invenerit vigilantes, & somnet ad prædandum.*

¶ Vel dic etiam, quod isti officiales dum Domini sui hebetes in deliciis delectantur, & de regimine terræ suæ nihil ad modicum meditantur, isti ad utilitatem propriam vigilantes, ad prædam præparant panem liberis.

¶ Vidit Esdras aquilam magnam, quæ tria habebat capita, duodecim alas, & octo subalaria, quæ scilicet à contrario alarum pennæ sunt ortæ, quæ tandem in octo parvas alulas, quas vocat octo pennacula, sunt distinctæ, & expandebat aquila alas suas super omnem terram, & omnes venti terræ insufflabant ad eam. Factum est quod omnes istæ pennæ temporibus suis regnaverunt, & tandem successive una post aliam defecerunt. Ipsa etiam capita tria quiescebant, & unum erat majus aliis, quod evigilans per totum mundum regnavit, & post hoc non comparuit, de aliis vero duobus unum quod ad dexteram erat, reliquum devoravit, de corpore vero aquilæ, non de capitibus vox exibat. Post hoc autem exivit leo de sylva rugiens, & vocem hominis ad aquilam mittens dicebat. *Nonne tu es qui separasti de quatuor animalibus, & totum mundum tenens, potestate cum labore, & dolore possedisti, & tribulasti mansuetos, lassisti quiescentes, dilexisti mendaces, destruxisti fructificantes, afflixisti tibi non nocentes, & ideo ascendit contumelia tua in altissimum, & respexit superba tempora, & ecce finita sunt? propter quod non appares aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, & angues tui pessimi, & totum corpus tuum vanum perierunt, ut refrigeretur terra liberata de manu tua.* Quibus dictis, ecce totum corpus aquilæ incendebatur, & ipsa nequaquam amplius videbatur.

¶ Quamvis ista mirabilis aquila multa significare possit, sed tamen ex sequenti expositione potest innui istam esse Romanum imperium, cujus initium, progressum, & terminum designavit. Illud enim imperium proprie comparatur aquilæ, tum quia rapaciter vixit, & per suam rapacem violentiam altius cæteris volavit, & cunctis mundi avibus, id est cunctis hominibus imperavit, ita quod omnes venti cæli ad eam insufflabant, hoc est, quod omnes jurisdictiones sæculi ab hoc imperio dependebant. Psal. 71. *Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Ista igitur habuit capita pessima, alas horribiles, subalaria maligna, ungues etiam acutos. Et revera imperium Romanum habuit quosdam imperatores monarchas, qui fuerunt sicut capita, quosdam habuit minores ad currendum per mundum, & acquirendum terras, & ad populos subjugandum agiles, & feroces, qui fuerunt sicut alæ, habuit etiam inferiores principes, sub alis, id est, sub imperatoribus militantes: qui dici poterant merito subalares. Et forte qui bene vellet

vellet deducere, inveniret tria capita, id est, tres solos monarchas fuisse duodecim alas, id est, duodecim magnos imperatores successisse, sicut etiam Suetonius fecit librum de duodecim Cæsaribus; nunc vero subalaria, id est, modicæ virtutis imperantes restare. Sed quicquid fuerit de numero, constat quod omnes terribiles, & horribiles fuerunt, unguis rapacitatis, & violentiæ acutissimos habuerunt, quapropter populus super quem regnaverunt, tempore suo defecerunt, & ut communiter gladio perierunt, & unum caput reliquum devoravit, in quantum inter se quandoque prælium habuerunt, sicut patet de Julio contra Cæsum, & de Pompeio contra Antonium. Vox enim illis ad controversiam de corpore ipsius imperii sæpe prodiit, sicut in bellis civilibus apparuit, propter quod ipsa aquila semper in deterius procedendo successit, & sua potentia semper decrecendo defecit, sicut patet, quia de capitibus ad alas, de alis vero ad subalares transiit. Unde Dan. 7. *habebat alas aquila super se, & respiciebat donec avulsa sunt ala ejus.* Sed pro certo leo de tribu Juda Dei filius de sylva inculta, id est, de Virgine Maria proveniens, istam fortem aquilam, Romanum scilicet imperium redarguit, & reprehendit, & ejus potentiam, & violentiam, quæ totum orbem turbaverat, & oppresserat, à tempore adventus sui reprehendit, & terram de suis manibus liberavit, ita quod jam sicut videmus, totum corpus ejus tribulationibus incenditur, & ipsa quasi penitus evanescens, vix inter imperia hodie computatur. Unde Dan. 2. *lapis enim de monte cadens, statum Babylonis destruxit;* quia Christus de cælo veniens, hujus imperii potentiam enervavit, & ideo de illo leone bene dicitur, Apoc. 5. *Vicit leo de tribu Juda radix David.*

¶ Vel dic, quod aquila significat rapaces, & superbos principes & tyrannos, qui habent capita, i. malos capitaneos, & consiliarios; alas, id est, superbos judices, & officiales; subalares, id est, malos domesticos, & familiares. Omnes enim dicuntur pessimi, terribiles, horribiles, & maligni, omnes etiam dicuntur unguibus, & rapinis, compunctionibus, & credulitatibus communiti. Sed pro certo isti parvo tempore perseverant, quia postquam aliquandiu regnaverunt, id est, postquam aliquandiu tenuerunt vel multa commiserunt, omnes successive pereunt, & spiritaliter; imo etiam temporaliter cito deficiunt, & succumbunt, Psal. 54. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Ipsa etiam capita, i. ipsi majores, & capitanei inter se invicem per ambitionem, & invidiam discordant, & se alternatim aliquoties destruunt, & impugnant. Ipsa etiam rapax aquila, id est, ipse tyrannus finaliter tribulationibus succenditur, & mediante leone Christo, & ejus occulta justitia de medio tollitur, ita quod de ipso, capitibus, alis, subalaribus, id est, de ipso, & suis, rapacibus, & iniquis fautoribus, ministris, & familiaribus nihil penitus reperitur Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros libani, transivi, & ecce non erat, quasi viderem eum, & non est inventus locus ejus.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et factum est post dies septem, & somniavi somnium nocte.

MORALITATUM CAP. X.

ESdras de nocte somnians, vidit quendam hominem ascendentem de mari, & sursum cum cæli nubibus ad volentem, & vidit quod homo ille convalescebat: & ubicunque vertebat vultum, tremebant omnia, & ubicunque exhibat vox ejus, exardescabant omnes, qui vocem ejus audiebant. Et cum innumerable multitudo contra illum convenisset, sculpsit sine manibus montem unum, & volavit continuo super istum. Et cum non haberet in manu vas aliquod bellicosum, emisit de ore suo flatum ignis, de labiis suis spiritum flammæ, de lingua sua scintillas, & tempestates, & succendit hos subito, ita quod solum cinis, pulvis, & odor fumi de ipsis omnibus appareat, & vocat ad se multitudinem aliquam pacificam, & ducebantur ad eam multi, alij qui tristes veniebant, alij qui ligati erant.

¶ Recte videtur quod iste homo sic nocte visus, est Christus Dei filius nocte natus: Ille enim de mari, id est, de Maria virgine natus, & nubibus cæli, id est, purissima humanitate velatus, miræ potentie per mundum volitans apparuit, ita quod quicquid severiter respexit, tremore mirabili percussit. Mat. 21. Sicut apparuit quando in templo vendentes, & ementes ejiciebat, ubi secundum doctores splendor, & majestas ejus vultus alios deterrebat. Joh. 18. Sicut etiam apparuit in ejus captione, ubi audita voce ejus satellites territi ceciderunt. Unde Amos. 3. *Leo ru-*

giet, quis non timebit? Vox etiam, & prædicatio ejus auditores per charitatem inflammabat, & eos per desideria bona ardescere faciebat. Unde Luc. 24. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, &c.* Post tamen multitudo Judæorum innumerable contra eum convenit, ita quod morte interveniente ipsum ad montem sculptum & politum, scilicet ad paradysum per ascensionem recedere, & evolare fecerunt. Ubi cum viderat multitudinem maximam, id est, universos, tam Judæos quam gentiles contra se per infidelitatem insistere, legem ejus repellere, & eum in suis fidelibus multipliciter impugnare, ignem spiritus sancti in die Pentecostes de ore ejus misit, virtutem ejus inimicos suos infideles convertens, ipsos in cinerem, & pulverem per humilitatem mutavit. Unde Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat?* Et sic finaliter ad eum multi ducti fuerunt per sanctorum prædicationem, quidam videlicet gaudentes per spei consolationem, quidam tristes per timorem, & contritionem, quidam ligati per charitatem & dilectionem, & istorum multitudo pacifica dicitur per unitatem & concordiam 2. Cor. 6. Unde Paulus Apostolus: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Et Esa. 45. *Vincti manibus post te current.*

¶ Vel dic quod talis homo significat bonum prælatum, quia vere ad ipsum pertinet quod habeat in vultu venustam auctoritatem, quam videntes præ reverentia terreantur in verbis, ore & labiis ardentem, ferventem verborum, quam audientes ad bonum inflammentur. Requiritur etiam quod à facie impugnationum suarum, scilicet tribulationum, & tentationum ascendat in montem paradisi, scilicet contemplando & orando, ut ab ipsis liberetur. Item quod ignem severitatis asperæ correctionis, & reprehensionis de ore suo, etiam si necesse sit, tempestatem tribulationum mittat in talibus, ut corrigantur & puniantur, & usque ad cinerem & pulverem, id est, usque ad suam considerationem, & suæ resolutionis meditationem humilientur, & quod congregationem pacificam tam gaudentium quam tristium, quam etiam ligatorum, id est, congregationem bonorum tam desolatorum quam lætantium ad se convocet, ut secum gaudeat, & lætentur. Unde Esa. 11. *Spiritu oris sui interficiet impium, & arguet in iustitia pro mansuetis.* Unde Dā. 7. *Fluvius igneus rapidusque egrediebatur à facie ejus.* Ad quod videtur etiam facere illud quod infra scribitur, ubi Esdras in persona prælati vel cujuscunque justici dicitur sic. 4. Esd. 14. *Corripe populum tuum, consolare humiles eorum, renuncia jam eorum procella, dimitte mortales cogitationes, ejice à te pondera humana, festina transmigra à temporibus his.*

¶ Hic ponitur unum, quod de decem tribubus Israel, quæ per Salmanassar regem Assyriorum antea fuerant captivata, dicitur: Hic enim populus in Babylonem & in Mediam translatus, propter suam idololatriam & peccata, dolens, & poenitens disposuit inter gentes non habitare, sed in quandam regionem remotissimam, quæ scilicet pariter unius anni, & dimidii distabat, & in qua nullus hominum adhuc intraverat, se transferre, ut separati à gentibus possent sua legitima, quæ in terra sua non servaverunt, custodire. Isti igitur multis diebus peragrans regionem obsitam montibus invenerunt, in qua nullus patebat ingressus, nisi per Euphratem fluvium intra angusta montium transeuntem introierunt, sed divina potentia fluvius stetit seu arefcebat, & sic populus interius subintravit, statim vero fluvius ad suum alveum reversus, populum in locum illum montibus obsitum interclusit, populus ibi mansit. In fine tamen temporum (ait) iterato vena illius fluvii scaturient, & iter eis divina virtute aperietur, & ad filium Dei pacifice colligentur. regio autem illa ubi nunc sunt, Arzaret nuncupatur. Quamvis ista videntur pati eclipsin, ex hoc quod vel ortus fluminis Euphrates non distat à Media ubi populus ille translatus fuerat, non solum per annum cum dimidio, imo nec per mensem cum in montibus Caspiis prope arcam Noe dicatur oriri. Quinimo etiam nec totus mundus per iter anni cum dimidio duraret in longum, dum tamen homo posset continue, & quotidie diebus competentibus peragrans, de hoc tamen nihil ad præsens. Josephus autem de decem tribubus aliter videtur sentire, sicut recitat Comestor in scholastica historia. Dicit enim quod dum Alexander partes Persiæ, & Mediæ peragraret, venerunt ad ipsum populi animo redeundi ad terram Israel, de qua translati erant, licentiam postulantes, qui audita causa translationis, & quomodo Deum suum, qui tot sibi contulerat beneficia, reliquerant indignatus, non solum licentiam non dedit, sed eos inter montes Caspios interclusit, & muris validissi-

mis de montib. ad montes protensis, ipsos includere attentavit. Verum ut dicit ibidem, labor humanus ad præmissa non sufficiebat: ergo rogabat Deum, quem ipsi dereliquerant, ut implere vellet quod desiderabat. Sic igitur Dei potentia factum est, quod in conspectu principis terræ motu facto montes ad montes accesserunt, & ingrati populi sunt inter montes inclusi, & inter Gog & Magog, i. inter castra sic nominata usque ad tempora iudicii sedes suas acceperunt. De istis autem castris Gog & Magog, ubi sita sunt non legi, nisi quia in descriptione sphaeræ, seu in tractatu de theoria planetarum recolo legisse me, quod hæc sunt in septimo climate in Septentrionali sita latere, quod etiam videtur scriptum in descriptione Mappæ mundi. ¶ Sed cum de istis nihil ad sensum moralem possit deservire, & propter hoc si vis moralizare illud primum quod hic scribitur: Dic pro certo quod sic debet facere poenitens sicut iste. Videns n. peccator populus, qui de terra Israel prælatus est in Babylonē, i. de statu gratiæ in peccatum, debet dolere & poenitere, & per poenitentiam de medio gentium, i. de potestate dæmonum se subtrahere, & regionem remotam, id est, desertum poenitentiae, & religionis quærere, & per fluvium lachrymarum intrare, & sine exitu ibi stabiliter permanere, & sic quilibet talis potest comparari illi de quo dicitur, quod homo quidam abiit in regionem longinquam. Luc. 19. accipere sibi regnum: in fine autem iste fluvius lachrymarum, & tribulationum poenitentium siccabitur, & iter ad altitudinem paradisi parabit, & de angusto loco mundi vel corporis poenitens ad cælestia deferetur. Unde prov. 11. Justus de angustia liberabitur.

B ¶ Illud autem quod dicit Josephus, potest allegari ad hoc quod isti, qui de beneficiis acceptis ingrati sunt, & benefactores suos five sit Deus five sit homo, effugiunt relationem seu gratiam habere non debent, sed potius arctius includi, & puniri merentur.

¶ Vel illud applica ad beneficii orationis, quia scilicet Deus ad preces unius pagani montes transtulit, & principis crudelis precibus satisfecit, multo fortius fidelium preces exaudit, quando cor devotum preces huiusmodi sibi fundit. Ideo dicitur, Matth. 21. Amen dico vobis, quicquid credentes petitis, accipietis, &c. Ad illud quod Rabanus libro suo de naturis rerum lib. 5. c. 4. & multi alij doctores dicunt de Esdra, quod legem Domini, & prophetiarum libros, qui per Chaldaeos succensi fuerant, reparavit, facit quod hic legitur. c. 23.

¶ Dicitur hic quod Esdras quærens qualiter post mortem suam nasciturus populus mandata Dei faceret, cum lex Dei incensa fuisset, propter quod quid faciendum, & quæ fuissent opera Dei, de cætero nullus sciret, rogavit Dominum ut sibi spiritum sanctum immitteret, ita ut leges, & libros perditos divinitus recuperare valeret. Angelus igitur lucernam intellectus sibi dare promittit, & per quadraginta dies à populo se abscondit, una cum scriptoribus sibi dixit. Quo facto calix plenus aqua coloris ignei Esdræ per Angelum porrigitur, quo bibito statim intellectus, sapientia & memoria sibi datur. Sic igitur Esdra dictante, & in spiritu loquente lex propheta à quinque scriptoribus scribitur, & sic infra quadraginta dierum spatium plenarie refortitur. Angelus autem in lege populum jubet edoceri, & quædam jubet palam fieri. Quædam, inquit, palam facies, quædam sapientibus absconditè trades. Scriptores igitur per diem scribebant, nocte vero comedebant. Esdras autem per diem loquebatur & dictabat, nocte etiam non tacebat. Ista possunt applicari ad hoc, quod necesse est ut intellectum, sapientiam, & memoriam spiritualem quis habeat ad hoc, quod legem divinam, id est, divinæ legis intelligentiam consequatur, quia scilicet homo se debet à communi tam hominum quam negotiorum quam etiam cogitationum more secernere, & secretum solitudinis mentalis intrare. Debet etiam quadraginta diebus per quos status poenitentiae innuitur ibidem, & in statu poenitentiae, & abstinentiæ perseverare, quia revera illi soli divinas revelationes percipiunt, qui quadragenam poenitentiae observare noverunt, sicut exemplum de Moyse habemus, qui quadam vice quadraginta diebus in monte cum domino stetit, & legem dominicam accepit. Ascende ad me in montem, & esto ibi quadraginta diebus. Alio autem scilicet quomodo Angelus inspirative loquitur, & quomodo etiam quædam sunt in lege, & in scriptura, quæ publice possunt dici omnibus, alia quæ secrete sunt dicenda solum sapientibus per se patent. In capitulis quæ sequuntur, multa de futuro iudicio continentur. Sed quia nil ponitur per modum visionis, ideo non inveni quod ad aliquid applicabile judicaverim.

Moralitatum libri quarti Esdra Finis.

MORALITATUM LIBER

decimus septimus super
Tobiam.

Capitulum primum. Textus. Tobias ex tribu, & civitate Nephthalim, quæ est in superioribus.

MORALITATUM CAP. I.

Tobias de tribu, & civitate Nephthalim, cum esset junior, & omnes irent ad vitulos aureos adorandos, hic solus fugiebat confortia hominum, & pergebat Dominum adorare ad templum suum in Hierusalem. Cum verò factus fuisset vir, accepit uxorem de tribu sua, & genuit ex ea filium, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato, & finaliter in captivitate positus, de cibis gentilium non comedit, & cum contribules, & amici ejus passim comederent, ipse, uxor & filius abstinebant, desolatos confortans circumibat, monita salutis dando. Cumque monita salutis suis captivis daret, esurientes aliebat, mortuis sepulturam præbebat, quapropter in conspectu Salmanasar regis gratiam invenit, qui ipsum plurimum honoravit, à Senacherib vero crudeli tyranno tribulationes plurimas sustinuit, & occidi etiam iussus fuit.

¶ Tobias qui interpretatur cōversus, in omnibus istis typum gerit boni secularis, qui ad universa pietatis opera se convertit, quia licet iste sit inter idololatrias, id est, inter malos seculares, quia idola, & boves aureos, id est, peccata, & aurum, & argentum per avaritiam colunt, ipse tamen Deum colit & diligit, templum ejus per devotionem frequentat, & idololatriam contribulium, id est, vitiorum cultum fugit & spernit, & filios suos in timore Dei instruit, cibosque gentilium, id est, delicias carnales abhorret, & se immaculatum custodit, & dato quod quandoque contingat ipsum captivitatem, & tribulationem incurrere, non cessat tamen captivos, & turbatos consolari, indigentibus necessaria largiri, mortuis sepulturam dare, & pietatis opera præparare. Quapropter pro certo sæpe ad literam provenit, quod regum, & principum Deo faciente gratiam, & benevolentiam acquirit, & econtra quandoque ad majorem sui probationem Sennacherib, id est, tyrannorum malevolentiam, & tribulationem incurrit. Psal. 33. Multa enim tribulationes justorum sunt, sicut & isti dictum fuit infra per angelum, Tob. 12. quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.

Capitulum secundum. Textus. Post verò cum esset dies festus Domini.

MORALITATUM CAP. II.

Cum quadam die Tobias fatigatus de sepulturis occisorum, quos per plateas Ninivæ jugulatos inveniens abscondebatur, & nocte contra mandatū regis sepeliebat, propter quod interfici iussus fuerat, juxta parietem obdormivisset, accidit quod ex nido hirundinum stercora calida super oculos ejus caderent, & ipsum penitus excœcarent. Qui plaga cœcitatatis percussus, non est iracundia motus, sed magis per patientiam ad gratiarum actionem provectus.

¶ Ista allega exemplariter, quod justus tribulationibus nec fortuitis seu infortuitis casibus non debet turbari, sed potius quicquid sibi accidat, debet in Dei justitiam reducere, & se injuste pati dicere, & patienter cum gratiarum actione omnia sustinere. exemplo Job 1. qui dicebat: Dominus dedit, Dominus abstulit. Non enim contristabit justum, quicquid ei acciderit. Sæpe etiam accidit, quod justus ultra voluntatem tyrannorum opera misericordiæ exequitur, dicens ipsi Senacherib, id est, ipsi tyranno illud Act. 5. Obedire Deo oportet magis quam hominibus. Et tamen talis ut communiter citius, & facilius infortuniis flagellatur. Pro. 3. Quem enim Dominus diligit, corripit, & quasi pater in filio, sicut dicit sapiens, in eo delectatur.

¶ Vel dic quod Tobias est homo, qui quandoque advertens ad parietes, id est, ad mundi negotia se deflectit, quandoque in delitiis, & prosperitatibus delectatur & dormit. Hirundo verò diabolus, qui more hircinis in aëre, id est, in superbia pascitur, homo hoc videns, stercora divitiarum in oculis cordis ejus per cōcupiscentiam projicit, & sic visum spiritualis visionis seu discretionis & sapientiæ nec non lumen divinæ gratiæ sibi tollit, & eum per avaritiā excœcat, & pervertit, ita quod in illis quæ ad Deum, & ad salutem pertinent ipsum totaliter cœcum reddit.

dit. Unde tales qui juxta parietem terrenarum possessionum per avaritiam excecantur, videntur posse dicere illud Esa. 59. *Palpavimus quasi cæci ad parietem, & quasi sine oculis attrectavimus.* Ille enim qui fatigatus ad sepulturas dormitionem acceperit, id est, ille qui in bonis operibus difficultatem, & lassitudinem delectabilium quærit, & ab hujusmodi bonis, & piis operibus cessat, & quiescit, talis dico cæcitatem vitiorum incurrit, & lumen gratiæ perdit, quod tamen nullatenus perdidisset, si infatigabiliter in bonis operibus vigilasset. Non oportet igitur in bonis operibus fatigari, nec per malam complacentiam dormire, aut in vitiis, & in prosperis delectari. Unde Apost. 1. Thess. 5. *Non dormiamus sicut ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus.*

Capitulum tertium. Textus. Tunc Tobias ingemuit.

MORALITATUM CAP. III.

Tobias ut supra inter idololatrias Dominum quærebat, & bonis operibus Deo insistebat, qui postquam filium habuit excecatus est. Filius verò ejus associato sibi Raphaeli Angelo in Rages civitatem Medorum pro recuperandis decem argenti talentis descendit, ubi Sara illa Raguele, quæ scilicet septem viros habuerat, quos tamen dæmonum nomine Asmodeus occiderat, in uxorem assumpsit, & eam à dæmonis potestate liberavit, & eam in domum patris cæci cum magna substantia secum duxit, quem canis associans revertentem præcessit. Ille etiam piscem, qui eum devorare voluerat occidit, & cum felle ejus patrem cæcum ad consilium angeli finaliter illuminavit, sicut omnia illa apparent infra 6. 11. & 12. c.

¶ Et hic Beda per Tobiam allegorice populum Judæorum intelligit, qui in principio solus Deum coluit, & amavit, & inter gentiles, & idololatrias solus fide, & bonis operibus Deo servivit. Amos. 3. *Tantummodo vos cognovi ex omnibus gentibus domus Israel.*

¶ Veruntamen iste postquam filium suum, id est, Christum de Israel secundum carnem natum produxit aut genuit, per infidelitatem excecatus est, in quantum scilicet fidem Christi recipere recusavit. Sara verò quæ in Rages Medorum habitabat, id est, gentilitas quæ in mundo vagabatur, cujus viros, & Doctores, & magistros per infidelitatem, & idololatriam diabolus occiderat, ab ipso juniore Tobia, & Angelo secum juncto, id est, ab illo Christo cum Angelo, id est, cū Dei filio copulata fuit liberata, & in domo Tobia cæci, id est, in Ecclesiam loco excecati Judaici populi substituta Cant. 8. *Apprehendam te, & ducam in domum patris mei, & cubiculum genitricis meæ, id est synagogæ.* Sic igitur factum est, quod piscis, id est, diabolus qui in flumine passionis ipsum Tobiam juvenem, id est, Christum devorare voluit, ab ipso victus extitit. Fuit etiam per ipsum evisceratus, & apertus, in quantum sui cordis malitias hominibus revelavit, & fel suæ malitiæ in scripturis reposuit ad illuminationem legentium, & locavit, & quidquid de corpore ejus, id est, de membris ipsius, scilicet de peccatoribus convertendo accepit, igne charitatis assavit, & fale sapientiæ condidit, & ad usus proprios reservavit. Finaliter tamen pater ejus cæcus, id est, populus Judaicus, per ipsum illuminabitur, in fine scilicet temporum, quando totus Israel salvus erit.

¶ Vel dic, quod septem viri Saræ sunt septem sacramenta vel septem dona Spiritus S. concessa animæ Christianæ, quæ procul dubio diabolus sibi per peccatum subtrahit, & eam viduam, miseram derelinquit. Veruntamen postquam orationibus, & fletibus se vult dare, solet sibi Tobias junior, id est, Christus ipse perseveranter per gratiam jungere, quem diabolus non poterit superare: matrimonium enim virtutum cum anima non perseverat, nisi fletus, & oratio præcedant. Tunc vero perseveranter virum accipit, cum lachrymis suis stratum suum spargit, & cum per orationem depositum suum committit.

Capitulum quintum. Textus. Tunc respondit Tobias Patri suo, & dixit: Omnia quæcunque.

MORALITATUM CAP. IV.

Tobias pater, qui dudum Gabelo consanguineo suo egenti decem argenti talenta mutuo dederat, filiū suum unā cum Angelo, quem ductorem sibi dederat, in Rages civitatē Medorum misit, qui in via desponsavit sibi Saram, cujus mariti septem fuerant à diabolo interfecti. Piscem qui ipsum devorare voluerat, interfecit, & exenteravit, & de ventre ejus medicinale membrum extraxit, dæmonum quod maritos uxoris suæ occiderat,

Per. Berchorii super Biblia.

angelus in deserto ligavit, patriā recuperavit, canem patris secum socium habuit, & rediens uxorem in domum patris duxit.

¶ Rectè videtur quod iste Tobias potest significare Deum patrem, filius autem ejus una cum Angelo Christum Dei filium significat, in quo Angelus, & homo, divinitas, & humanitas sociatur. Nec est inconveniens, cū secundum sanctorum doctrinam Christus in quantum ad suas naturas in Isaac, & in ariete figuratur. Gabelus consanguineus Tobia significat genus humanum, quod de genere Tobia, id est, de genere patris dicitur pro eo quod ad similitudinem est creatum, quod etiam egenum, & inops fuit, propter Adæ peccatum fuit de paradiso captivatum, & dono immortalitatis nudatum, gratiis, & virtutibus spoliatum, sicut bene apparuit in Adam, & Eva, Gen. 3. quando post peccatum cognoverunt se esse nudos. Decem talenta significant decem legis mandata isti Gabelo, id est, humano generi pro sublevanda pauperie mutuata. Sara vero gentilitatem significat, cujus viros, id est, cujus populos Asmodeus, id est, idololatria perimebat. Piscis significat diabolum, venter significat infernum. Fel amarum, & medicinale, quod exinde extractum est, significat sanctorum patrum collegium. Igitur ista fuit veritas, quod Tobias Deus pater qui à principio per Moysen Gabelo, id est, humano generi indigenti, & pauperi tradiderat decem talenta argenti, id est, decem legis mandata. Tobiam minorem filium suum cum ductore Angelo, id est, Christum Deum, & hominem filium ejus benedictum in Rages Medorum, id est, in mundum destinavit, & canem, id est, prædicatores eidem adjunxit, qui in illo itinere Saram, id est Ecclesiam de gentilitatibus sibi jure hæreditario debitam desponsavit. Piscem diabolum, qui in torrente passionis devorare crediderat, & ob hoc mortem, & passionem ejus procuraverat, & prostravit, & superavit, & de ventre ejus, id est, de inferno fel amarum, & medicinale, id est, sanctos patres, qui in amaritudine languebant, extraxit. decē talenta, id est, decem mandatorum executionem, & opera à Gabelo, id est, ab humano genere reportavit, & uxorem assumptam, id est, ecclesiam in domum patris sui in paradysum produxit, & hoc est quod dicit Apost. Gal. 4. *Quod misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.*

¶ Hic habemus quod Tobias volens dare ductorem filio suo, invenit quendam angelum nomine Raphael, qui sub humana specie latitabat. Invenit igitur eum quasi quendam juvenem splendidum, & tanquam præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Huic igitur filium suum commisit, qui ipsum in itinere conduxit, uxorem sibi accepit, & cum magna sua substantia ipsum ditavit, decem talēta argenti sibi recuperavit, piscem qui ipsum vorare voluerat, ipsum superare fecit, & ipsum patrem suum illuminare fecit.

¶ Sic revera super omnia charissimi cura debet esse Tobia seniori, id est prælato superiori, quo filio suo, id est, subditorum populo de bono ductore, id est, de bono curatore vel rectore provideat, & quod bonum prælatum sibi assignet, & præficiat, qui in urna hujus mundi ipsum custodiat atque regat, ille etiam debet quærere sibi, & præficere aliquem angelum latentem sub homine, ut aliquem virum sanctum, & angelicum, sanctitatem tamen suam occultantem sub humana benigna, & communi effigie, quia quicumque aliis præficatur in prælatum in vita angelicus, & humanus in conversatione benigna esse tenetur. Unde de bono rectore dicitur Malach. 2. *Quod ipse angelus Domini est: sicut Apocal. 1. dicitur: Septem (inquit) stelle, angeli sunt septē Ecclesiarum.* Ille igitur debet inveniri juvenis per fortitudinem vigorosam, splendidus per munditiam gratiosam, stans per constantiam virtuosam, præcinctus per diligentiam curiosam, paratus ad ambulandum per obedientiam studiosam, debet dici Raphael id est, Medicus per fructuosam sapientiam, ut sic de tali angelo dicatur illud Apocal. 12. *Vidi angelum Dei fortem.* Igitur ille postquam curam, ducatum, prælaturam, & officium super istum filium, id est, super subditos accepit, ille proculdubio debet eos una cum cane, id est, una cum bonis prædicatoribus regere, & conducere. decem talenta argenti, id est, decem mandata sibi debet recuperare, Saram uxorem, id est, divinam gratiam debet sibi conjungere, & divitias virtutum sibi debet cum ea procurare, piscem, id est, carnem docere, apprehendere, considerare, & sic per consequens faciet ad patrem suum Deum lætanter cum uxore sua, & divitiis, id est, cum divina gratia, & virtutibus revenire, ita quod tunc poterit patrem suum superiorem illuminare, id est, spiritali lætitia recreare, quia sicut dicitur

citur Proverb. 15. *Gloria patris est filius sapiens.* Ideo breviter de tali angelo poterit dominus dicere illud Exod. 23. *Ecce ego mitto angelum meum, qui precedet te, & custodiet in via, &c.* ¶ Vel si vis per Tobiam seniore intellige Deum, & per angelum prælatum, & per minorem subditum populum, sicut supra.

B *Capitulum sextum. Textus.* Profectus est autem Tobias, & canis secutus est eum.

MORALITATUM CAP. V.

CUm angelus Tobiam juniorem conduceret, contigit quod circa Tigrim fluvium prima mansione manerent. Volens igitur juvenis pedes suos lavare in fluvio, & ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. Quo timente invadi, dixit Angelus ad eum: *Apprehende branchiam ejus, & trabe eum ad te.* Piscem igitur in siccum traxit, & statim palpitare cœpit, & ex mandato angeli piscem exenteravit, fel, cor, & jecur reposuit, & servavit, cætera vero affavit, & salivit, & pro viatico custodivit. Angelus vero sibi dixit, quod fumus cordis illius piscis super carbones positi omnia dæmoniorum genera ab homine fugat, fel vero oculis cæcis & albuginosis impositum, ipsos illuminat.

¶ Quamvis videatur satis mirabile, quod res corporalis agat in spiritum, & quod fumus piscis fuget diabolum, vel quod sonus citharæ faciat recedere spiritum immundum, sicut supra positum est, quia tamen ad moralia tendimus, de disputando super hujusmodi non curemus. Igitur dico quod iste piscis potest peccatum significare, vel etiam carnem fluxibilem atque mollem, quod scilicet sub aqua mundanæ prosperitatis, & voluptatis absconditur: ubi Tobias, id est, cuicumque homini insidiatur. Unde Prov. 23. *Insidiatur in viis quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.* Ista est ergo veritas, quæ quando homo accipit mansionem suam super Tigrim fluvium, qui interpretatur sagitta, pro eo quia sicut sagitta velociter currit, id est, in mundi fluxibilitate, quæ cito deperit, atq; fluit, & in aqua voluptatis, & prosperitatis vult recreari, quanquam sibi prima facie speret, & intendat ablui, & mundari, statim tamen adest piscis iste scilicet peccatum vel tentatio superbiæ, luxuriæ, vel avaritiæ, vel etiam ipsa caro, quæ sibi insidiatur, ipsumque attrahere, & devorare satagit, & molitur, sed revera ad consilium angeli testamenti, scilicet Christi vel boni prædicatoris, iste debet istum piscem, scilicet peccatum vel carnem, vel tentationem per considerationem apprehendere, & ad siccitatem abstinentiæ, & penitentiæ trahere, & ipsum debet exenterare, id est, qualis sit, & quid infra ipsum est respicere, & videre: Quod pro certo si fecerit, in ipso tria reperiet, unde contra vitiorum infirmitatem remedia multa sumet. Inveniet enim, quod in ipso est cor, jecur, & fel, id est vanus amor, & falsa delectatio, & finaliter inveniet, quod est ibi fel, id est, amara desolatio, & damnatio. Igitur si jecur, id est, peccati delectatio cum carbonib. desolatoriis, id est, cum consideratione ignis infernalis jungitur, fiet quod fumus ille compunctionis, & memoriæ exinde proveniens dæmones, & dæmonum tentationes fugabit. Unctura vero fellis, cogitatio id est, timor amaritudinis albuginem carnalitatis de oculo mentis curabit: nihil enim proficit magis contra vitia, & dæmonia, quam cogitare, quam falsa sunt carnis, & peccati oblectamenta, & quam dura, & fellea subsequuntur tormenta: fel igitur, id est, considerationem amaritudinis æternæ debet homo in oculis patris sui, id est, intellectus apponere, ut sic possit eum per gratiam illustrare, dicens illud Hier. 23. *Ecce potabo eos, &c.*

¶ Vel si vis, quod iste piscis est diabolus, qui pro certo illis qui in flumine religionis, devotionis vel compunctionis se balneant, & in Tigri, id est, sagitta divini timoris, & contritionis se mundificant, & ibidem affectuum pedes lavant, piscis diabolus insidiatur, & qui per peccatum ipsos, si potest, devorat, & prædatur. Sed revera homo debet ipsum viriliter per bona opera invadere, & sibi per considerationem exenterando, & aperiendo quid in ventre, & in corde suo habeat discernere, & pro certo ibi inveniet cor, id est, malitiam, jecur quod amaræ cogit, i. delectationis fallaciam, vel etiam fel quod est amarum, id est, pravam intentionis nequitiam, & futuræ damnationis amaram angustiam. Quæ pro certo si bene cogitaverit, & carbones ignis æterni, fumiq; lachrymarum, & obcuritatem tenebrarum, quæ in inferno sunt, adhibuerit, sibi ad spirituales cæcitatem tollendam, & ad dæmonium effugandum quamplurimum proficiet, & valebit. Allega ut supra.

¶ Vel dic quod Tobias iste est Christus, piscis vero diabolus, sed de hoc vide supra cap. 5.

¶ Vel dic, quod iste piscis immanis significat divitem magnum usurarium, & tyrannum, qui in fluvio mundanæ prosperitatis versatur, & ibidem tanquam in proprio domicilio moratur. Ezech. 19. *Ecce ego ad te draco, &c.* Igitur si contingat, quod Tobias id est, aliquis pauper appropinquet ad istum fluvium, id est, ad prosperitatis statum, vel ad alicujus divitis domum vel locum, statim cum tales pisces, id est, tyranni, usurarii, & divites ipsum velle ditari, vel se velle juxta se locari, vel ædificari vident, sibi immediate detrahunt, & invident, & eum devorare, rapinis, & exactionibus impugnare festinant, ita quod ipsos compellunt ad angelum, i. ad dominum clamare, & contra eos auxilium implorare, Domine, inquiunt, *invadit me Job. 14. Anime vulneratorum clamabunt.* Periculosum est igitur talibus appropinquare, & eorum habitationibus, & eorum domibus, & possessionibus vicinare, quia fluvium mundanæ prosperitatis solum sibi volunt appropriare, & ideo solent omnes vicinos, & socios impugnare, nec patiuntur aliquem, quem impedire valent, pedes suos lavare, i. recreationem aliquam obtinere. Videntur enim dicere illud Ezech. 11. *Nobis data est terra in possessionem.* Tobias igitur, i. pauper ab angelo, i. à Deo consulitur, quod istum piscem, i. istum divitem per considerationem apprehendat, & quod ipsum de fluvio mundanæ prosperitatis per considerationem extrahat, & ad siccum, i. ad mortis austeritatem, & sterilitatem imaginando deducat. Hoc est dictum, quod statum vitæ ejus cito defecturum, & statum mortis suæ cito successurum cogitet & attendat, & sic pro certo ipsum cogitare poterit palpitantem, i. dubium miserum, & timentem. Unde de divitibus dicitur Sapie. 5. *quod ipsi turbantur timore horribili, dicentes intra se, penitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes.* Consilium etiam est quod pauper qui videt gloriam iniquorum, ipsos per considerationem exenteret, hoc est, quod quales sunt interius consideret, ut si non gloriam suam exteriorem, sed iniquitatem interiorem cogitet, atq; spectet, quia, si tunc videt quod illi qui sunt terribiles quo ad mundum, sunt abominabiles quo ad Deum. Juxta illud Luc. 10. *Quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum.* Talem considerationem videtur habere David Psal. 72. ubi de prosperitate malorum sic dicit: *Ecce ipsi peccatores in saculo obtinuerunt divitias, &c.* Et dixit: *ergo sine causa justificavi cor meum, &c.* *Donc intrem sanctuarium Dei, & intelligam in novissimis eorum.*

¶ Vel si vis dic, quod Tobias iste est Deus, quem pro certo piscis immanis, i. aliquis malus dives in persona pauperum, & religiosorum devorat, & eum in membris suis fatigat, & infestat. Sed pro certo Deus talem de fluvio prosperitatis ad siccitatem mortis extrahit, & eum exenterat, & prosternit, & super carbones inferni assat, & comburit, & de ventre ejus, i. de suis intrinsecis, & abditis medicinas pauperum, i. divitias quas diu absconderat, extrahat, & de his cæcos, i. est, inopes quandoq; illuminat, in quantum de avarorum substantiis ipsos post mortem talium consolatur, & ditat, carnesq; i. temporales substantias, istorumq; officia, & beneficia, quæ tenebat, sibi, & angelo reservat, in quantum enim persona pauperum se nutriri prædicat Esa. 28. *Refice lassum, & ecce hoc meum refrigerium.* Impios, & tyrannos tollit de medio, ut saltem post eorum mortem de eorum divitiis justos alat, & eorū bona quæ avaræ aggregaverant, per plurimos distribuat, ut patet ad literam de clericis tenentibus plura beneficia, & avaris habentibus plures divitias, quia si post mortem eorum plures dicantur, & beneficiantur, & Tobias, & Angelus, i. pauperes, & justi, vel ipse Deus in persona pauperum multipliciter recreantur. Igitur dicitur sap. 10. *Quod iusti tulerunt spolia impiorum.* Et Prov. 13. *Quod reservetur iusto substantia peccatorum.* Joh. 1. Unde dicitur de malo divite: *Qui conficiens nudavit pauperes, donum rapuit, & non edificavit eam, nec est satiatus venter ejus. Educetur egrediens de vagina sua, vadent, & venient super eum horribiles, & devorabit eum ignis, qui non succendetur.* & de eodem dicitur ibidem, *quod divitias quas devoravit, evomet, &c.*

Capitulum octavum. Textus. Postquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

MORALITATUM CAP. III.

Hic dicitur, quod cum Sara filia Raguelis septem viros habuisset, & eos diabolus occidisset, Tobias ipsam ducere timuit, tamen ad angeli consilium ipsam duxit, nec ei diabolus nocuit

nocuit seu læsit. Nam ad consilium angeli jecur piscis mortui super carbones posuit, & odore fumi ejus dæmones fugavit. Quem Raphael accipiens, in desertum superioris Ægypti relegavit. Tandem vero in timore Dei uxorem instruens, & ad orationem invitans cum ipsa tribus diebus orationi vacavit, & sic intrans ad puellā, in Dei benedictione sine nocumento eam suscepit. Sicut enim angelus ubi dixerat, *dæmonium solum super illos potestatem habebat, qui sicut equus, & mulus sine timore Dei cū suis uxoribus habitant, & qui in actu conjugali nihil præter delectationem amant.* Ista exemplariter ad literam possunt allegari contra libidinosos, qui scilicet sicut bruta sine Dei timore solam delectationem quærunt, quia pro certo tales per spiritum fornicationis pereunt, in quantum etiam cum propriis uxoribus fornicationem committunt. Justi vero cum Dei timore, & bona intentione, & oratione debent conjugium celebrare, & sic non habent dæmonium, id est, spiritum luxuriæ formidare, & potissime si piscis mortui jecur, id est, si Christi morientis mortem super carbones ferventis charitatis per considerationem voluerint prohibere. Dicat igitur bonus conjux uxori suæ illud quod iste dixit hic: *Filius sanctorum sumus, & non possumus conjungi, sicut gentes, quæ ignorant Deum.*

¶ Vel dic quod uxor nostra est beneficium vel Ecclesia nobis data, quia pro certo quicumque isti uxori brutaliter, & solummodo propter lucrum, & delectationem, & utilitatem temporalem conjungitur, & eidem per promotionem jungatur, necesse est quod à diabolo spiritualiter & temporaliter prematur. Ille vero qui taliter uxorem accipit, non ut præsit, sed ut proficiat; non ut libidini, & voluptatibus vacet, sed ut cum timore divino, & oratione divinæ laudi se applicet, à dæmone non læditur sed sanus, & incolumis spiritualiter reperitur, & cum uxore hujusmodi prole bonorum operum jocundatur, & divitiis temporalibus, & spiritualibus prosperatur Psal. 127. *Uxor tua sicut visus abundans in lateribus domus tuæ.*

Ex eodem capitulo octavo. Textus. Et factum circa gallorum cantum quod accersiri jussit Raguel.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic habetur quod Raguel pater Saræ, postquam Tobias filiam suam in uxorem acceperat, & ad eam intraverat, timuit ne forte sibi sicut aliis accidisset, hoc est, ne forte à dæmone suffocatus fuisset, fecit de nocte in domo sua foveam facere ut ipsum posset terræ commendare, & sicut alios sepelire disposuerat; sed ipsum sanum reperiens, in laudes Dei properat, & exultat, & duas vaccas, & quatuor arietes occidens, nuptias præparat, & instaurat. Tobias igitur angelum ad Gabelum mittit, qui pecuniam recuperat, & ipsum ad nuptias adducit. Tandem vero Raguel medietatem bonorum suorum filia tradidit, & sic cum magna substantia Tobias conjugem secum duxit. Qui præcedens felle piscis oculos patris illuminavit, & cadente albugine quasi membrana ovi, visum recuperat, & videns filium suum, Dominum benedixit.

¶ Ista exponunt quidam allegorice. Dicunt enim quod Raguel est populus gentilis, cujus filiam, id est, ipsam gentilitatem seu gentilium communitatem, Tobias id est, Christus in uxorem duxit, in quantum ipsam ad fidem convertens, de ipsa Ecclesiam suam fecit, sed revera in principio ille Raguel, scilicet gentilis populus dubitavit, & timuit ne forte ille esset verus maritus, & ne forte mundum decipiēdo fuisset à dæmone mortuus, vel oppressus, quapropter ipsum sepelire disposuit, in quantum in persona tyrannorum nomen Christi, & ejus fidem opprimere, & tollere festinavit; sed finaliter cantu gallorum, id est, doctrina prædicatorum instante, ipsum verum Ecclesiæ maritum, virum sanctum, & legitimum reperit, & cognovit, & tunc nuptias veras, & firmæ fidei statuit, & inducit, in quibus proculdubio vaccas, & arietes, id est, martyres, & confessores de populo suo præparat, & exponit. Constat autem quod de populo gentili converso, multi in primitiva Ecclesia more vaccarum agrum dominicum coluerunt, & tandem per martyrium obierunt. Multi arietes, & prælati, & duces in Ecclesia fuerunt, qui mortem pro Domino subierunt. Tunc in nuptiis Tobia, & Saræ, id est, Christi, & Ecclesiæ de seipsis encœnium præbuerunt. Unde Matth. 22. *Tauri mei, & altilia mea occisa sunt, & omnia parata sunt, venite ad nuptias,* id est ad fidem Christi. Gabelus per angelum adducitur, quia, scilicet ad fidem Christi quotidie novus populus per prædicores angelicos aggregatur. Sara enim, id est, gentilitas, cum ma-

Pet. Berchorii super Biblia.

gna substantia Tobia traditur, quia etiam de gentibus cum divitiis diversarum scientiarum ad fidem veniens, Domino desponsatur. Et finaliter tamen iste Tobias scilicet Christus patrem suum cæcum, id est, populum Judaicum excœcatum, per fidem illuminat, in quantum in fine temporis lumen suæ fidei servat, quia tunc exultando clamabit, & dicet: *Ecce video Tobiam filium meum,* quando albugo infidelitatis de oculis ejus ceciderit, & quando se errasse farebitur, & cognoscet, & quando se media ætate illuminatum adverteret, dicens illud Joan. 9. *Cum cæcus essem, modo video.* Albugo enim proprie cœcitatem populi judaici significat, qui se album, justum credit, & æstimat. Et ista etiam cœcitas, & albugo quasi membrana ovi esse dicitur, pro eo quod adhuc Christum tanquam de ovo nasciturum expectat; sed tunc talis albugo de oculo suæ mentis cadat, quando Christum jam venisse cognoscens, se errasse percipiet. Unde Apostolus 2. Cor. 3. *Velamen est positum super cor eorum. Cum autem aversi fuerint, auferetur velamen.*

¶ Hic potes subdere exemplariter, quomodo Angelus elemosynam, orationem, & jejunium commendat, & quomodo ex hoc promeruit Tobias, quod à Deo tentaretur, & tentatus consolaretur Tob. 12. Vide c. 13. Nihil videtur in aliis capitulis hujus libri figurale.

Moralitarum super Tobiam finis.

MORALITATUM LIBER DECIMUS

octavus super Judith.

Capitulum primum. Textus. Arphaxat itaque Rex Medorum subjugaverat multas gentes.

MORALITATUM CAP. I.

NABUCHODONOSOR Rex Assyriorum cum contra Arphaxat regem Medorum victoriam obtinisset, elevatum est cor ejus in superbia, & omnem terram voluit suo imperio subjugare. Nam non sufficit sibi regnum Medorum acquisivisse, quinimo nuntios suos ad Libanum, Siciliam, Syriam, & Damascum usque in Hierusalem misit, ut tributa sibi solverent, & ut eum in regem reciperent per nuntios imperavit. Et quia omnes uno animo contradixerunt ei, & remiserunt nuntios vacuos, & sine honore abierunt, indignatus ipsos per potentiam opprimere, & subjugare voluit. Ideo Holofernem principem militiæ cum exercitu infinito contra regionem occidentis misit, & omnem terram sibi subjugari mandavit. Qui mandatis ejus obtemperans multas civitates, & terras confregit, multosque ipsum voluntarie recipientes in Dominum in deditionem recepit. Terras, quæ prius mandata Nabuchodonosor contempserant, per violentiam ejus imperio subjugavit.

¶ Ista possunt applicari contra ambitiosos, & præsumptuosos. Ille enim Nabuchodonosor, qui interpretatur sedens in angustia, præsumptuosos & ambitiosos significat, qui per solitudinem semper angustiantur, ut ad statum altiore promoveantur Thren. 1. *Sedet in angustia domina gentium,* id est, ambitio contra Arphaxat, id est, facit aliquod factum notabile, propter quod regnum Medorum, id est, aliquam dignitatem obtinet, & acquirit, non sufficit sibi, quod rex sit Assyriorum, & quod efficiatur rex Medorum, id est, non sufficit sibi dignitas quam antiquo habuit, vel quam de novo acquisivit, quinimo ad altiora accenditur, & altas dignitates, & officia ambire, & ea usurpare molitur. Quod potissime fit, quando videt aliquod beneficium vel dignitatem vacare, quia scilicet tunc magis solet ad dignitatem aspirare 3. Reg. 1. *Adonias autem filius Agith elevabatur, dicens: Ego regnabo.* Quid igitur fit? Pro certo isti tunc, quando vident electionem instare, solent nuntios prolocutores, & prosequas suos mittere, & nunc ad unum, nunc ad alium discurrere multa, & magna promittere, ut ad regnandum super ipsos, & ad prælaturam vel officiū obtinendum ipsos valeant inclinare, dicentes cū Absolone illud quod dicitur 2. Reg. 15. *Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, ut iuste judicem.* Sed revera iusto dei judicio fit, quod omnes uno animo contradicunt ei, & nuntios prolocutores, & suos secretos repudiant, & contemnunt, & quod in die electionis, ubi se elegi forsitan existimabat, omnes electionibus se opponant, dicentes illud Luc. 19. *Nolumus hunc regnare super nos.* Quod videns ille ad Holofernem principem militiæ, id est, ad principem, & laicorum potentiam se convertit, totque per eos tribulationes excitat

contra istos, quod civitates, & munitiones, id est, temporales possessiones istorum impedit, & subvertit, dicens illud Luc. 19. *Illos autem qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite.* Et per violentiam ad consentiendum in eum ipsos cogit. Ita quod breviter isti compelluntur dicere illud quod etiam isti dixerunt. *Desinat obsecro ira tua contra nos.* Sequitur: *Veni nobiscum pacificus Dominus, & utere servitio nostro sicut placuerit tibi.*

¶ Vel allega, quod Nabuchodonosor, id est, diabolus, qui videns se superasse Arphaxat cum exercitu, id est, cum malorum multitudine non sufficit sibi, nisi in alios, id est, per malos principes, & eorum officiales non sibi subjectos, i. in bonos, & religiosos manum mittat, qui primum nuntios suos, id est, tentationes leves ad eos mittens, repulsam patitur, qui scilicet statim homines à principio obedire vel subdi diabolo dedignantur. Ideò sæpè fit quod principem militiæ suæ Holofernem, qui interpretatur infirmas vitulum saginatum, id est, peccatum luxuriæ, quod inter alia vitia obtinet principatum, & quod impinguatos, delitiosos vitulos, juvenes, & lascivos infirmat, cōtra ipsos dirigit, quo mediante multos superat, paucos verò, qui in auxilio sanctæ mulieris viduæ, id est, beatæ virginis ipsum vincant, invenit, ubi enim alii nuntii, id est, alia vitia deficiunt, Holofernes, id est, luxuria principatur. Unde dicitur, *quod cecidit timor Holofernus super omnes inhabitantes terram.*

Capitulum tertium. Textus. Tunc miserunt legatos suos universarum urbium.

MORALITATUM CAP. II.

Hic dicitur, quod cum Holofernes omnem terram suo dominio subjugasset, & quosdam virtute armorum, quosdam voluntarie cum hymnis, & canticis obviantes eisdem, in ditionem suam sumpsisset: de universis urbibus viros fortes sibi in auxiliores accepit, cum quorum adiutorio levius ceteros superavit.

¶ Sic verè diabolus, qui quosdam virtute armorum, id est, violentia tentationum superat, quosdam verò voluntariè, & quasi ex industria peccantes, de quibus dicitur Job 34. *Quasi ex industria receperunt à Deo, sibi subjugavit, de omnibus urbibus, & de omnibus statibus quosdam fortes auxiliores, id est, quosdam hæresiarchas vel aliorum peccatorum patronos sibi aggregavit, quibus mediantibus de aliis, facilius victorizat.* Isti enim qui alios ad peccatum incitant, diaboli sunt auxiliores, quorum operâ vincit facilius peccatores.

¶ Hic habes, quod Nabuchodonosor præceperat Holoferni principi militiæ suæ, quod omnes Deos terræ destrueret, & demoliretur, ut ipse solus Deus ab his nationibus, quæ per Holofernem possent subjici, diceretur. Sic igitur factum est, quod Judith sancta mulier caput Holofernus amputavit, & sic Nabuchodonosor potentiam, & superbiam enervavit.

¶ Istud applica contra præsumptuosos, & invidios, qui solum volunt Dei, domini excellentes, & inclyti reputari; quapropter totis viribus laborant, quod alii, id est, magni, potentes, famosi eradicentur, ut solū ipsi apparere, inter homines videantur. Sicut de Saturno legitur, quod Erichthonium filium suū occidit, & hoc quia vidit eum sapientem, & timebat famæ suæ posse detrahi propter eum, cum solus Deus ab omnibus vellet credi.

¶ Ista possunt applicari contra imperium Romanorum, qui mediante malitia sua Deos terræ, id est, reges mundi subvertebant, & nomen eorum de medio subvertebant, regnaque ipsorum, & provincias redimebant, & sic cum effusione sanguinis totum imperium suo mundo subjugabant, solique Dei terræ, imperatores, & domini dici in toto orbe volebant, & quod abominabilius videbatur, leges, & statuta scribebant, in quibus non debere dici aut esse in orbe regem præter Cæsarem dicebant, Hic. 31. *Ero Deus universis cogitationibus Israel, &c.* Quod utiq; valde absurdum extitit, & reges in diversis mundi provinciis ex consensu populorum legitime factos vel à Deo institutos, sola autoritate, & violentia submoverent: ipsosque regnis, & dignitatibus spoliarent, sibi que totum applicarent, & se solos reges in orbe vocari juberent, totumque mundum à principio liberum tributis, & servitutibus subjugarent, dicentes illud quod sequitur intra: *Sciat universa terra, quod Nabuchodonosor est Deus terræ, & præter ipsum alius non est.* Non est mirum igitur, si illud tam violentum stare non potuit, & si sancta mulier Judith, id est, sancta providentia occulta vel ecclesia, istius crudelis prin-

cipis caput, & potentiam amputavit. Dignum enim fuit, quod qui solum Dei terræ dici volebant, proprium caput, id est, propriam imperatoriam dignitatem amitterent, qua gaudebant, Sicut & nunc patet, quia imperium ad translationem aliam est translatum, & nullus alius habet imperii potestatem, vel principatum. Dignum enim est, quod qui usurpat aliena, iusto Dei iudicio perdat sua. Ideo isti civitati potest hodie dici illud quod antiquitus dictum est Babyloni Esa. 47. *Audi derelicta habitans in confidentia, quæ dicis in corde tuo, ego sum, & præter me non est amplius. Non sedebo vidua, & sterilitatem ignorabo.* Et sequitur. *Venient tibi sterilitas, & viduitas.*

¶ Hic habes, quod cum omnes generaliter se Holoferni redderent, & se potentia ejus subicerent, & se, & uxores, filios, civitates, & bona sua ejus dominio subjugarent, sibi que exercitui suo cum lampadibus, tubis, & tympanis occurrerent. Dicitur tamen, quod ista facientes non poterant ferocitatem sui pectoris mitigare. Quapropter ignominiose dicitur periisse.

¶ Quod scilicet, contra tyrannos crudeles potest allegari, quorum tanta est superbia, quod subditorum obsequiis, beneficiis, blanditiis deliniri non possint, sed ex hoc ad deterius provocantur, & sæpè ad crudelitatis opera fortius inardescunt, quapropter sæpè fit, quod isti in sua potentia gloriantes, & desolationibus hominum non parcentes, iusto Dei iudicio succumbunt.

¶ Vel dic, quod iste est diabolus, quia pro certo qui recipiunt ipsum, & ei consentientes complaudunt, fatui sunt, si ejus ferocitatem mitigare credunt, quia revera propter hoc ipsis non parcat, sed contra ipsos in inferno fortius inardescit. Unde Proverb. 5. *Zelus, & furor non parcat in die vindictæ.*

Capitulum quartum. Textus. Tunc audientes hæc filii Israel qui habitabant terram Juda.

MORALITATUM CAP. III.

Audientes filii Israel potentiam Holofernus, timuerunt valde, ne forte Hierusalem caperet, templum destrueret, sancta pollueret, civitates eorum frangeret, uxores, & filios captivaret, & ideo omnes se sacris operuerunt, jejuniis, & orationibus se humiliaverunt, & sacerdotes etiam operi cilicis, & cinere sacrificia obtulerunt, & fortiter ad Dominum clamaverunt, & occupaverunt omnes vertices montium, & muris circumdederunt vicos suos, & præparaverunt frumentum contra obsidionem pugnæ. Sacerdos verò summus Eliachim nomine, per civitates circumibat ad orandum, & recurrendum ad Dominum, & omnes universaliter commonebat, præcepit etiam angustas vias inter montes per quos iter poterat esse in Hierusalem custodiri, ne pateret transitus Holoferni. Sic igitur finaliter factum est, quod Holofernes divino munere fuit victus, & Hierusalem de sua crudeli potentia liberata.

¶ Sic verè charissimi moraliter loquendo videmus, quod nos filii Israel, id est, Christiani, qui Deum per fidem cognoscimus, videmus, & audimus quod Holofernes Diabolus cum exercitu vitorum, & tentationum, infirmitatem hominum non cessat subjugare, & sua potentia omnia concutit, & conturbat, quia sicut dicitur Job 41. *Non est potestas super terram quæ comparetur ei, quodque contra nos præparat.* Ideò valde debemus à facie ejus timere, & illius malitias præcavere, & hoc ne forte Hierusalem, id est, animam per peccatum capiat, & templum devotionis destruat, sancta nostra, id est, sanctam viam polluat, civitates, hoc est, civium vanitates, ac per hoc concordiam nostram dirumpat, & uxorem, & filios, id est, charitatem, & bona opera nobis tollat, & ideo ad obviandum malitiis ejus quilibet debet occurrere, verticem montium, id est, celsitudinem contemplationis occupare, jejuniis se affligere, sanctum cilicium, id est, asperitatem poenitentia induere, & cinere mortis, scilicet memoria se aspergere, Deo per bona opera sacrificare, ad Deum per orationem clamare, & frumentum, id est, Eucharistia sacramentum contra obsidionem, id est, contra tentamenta diaboli præparare. Sacerdos etiam noster, id est, sacer dux bonus, & discretus, debet per circumspersionem discurrere, & omnes potentias animæ visitare, & quod angusta loca sensuum corporalium, quæ tamen iter potest esse ad Hierusalem, id est, ad animam capiendam, discrete custodiant, debent se sollicitè præmunire, ut sic Holofernes, id est, diabolus, qui bene dicitur Holofernes, id est, infirmans vitulum saginatum, pro eo quod leves carnales pingues,

gues, & opulentos inficiat, possint machinationibus obviare. Qui enim taliter contra ipsum se pręparaverit, nunquam spiritaliter ab eo victus erit. Bene igitur dicitur Eccles. 2. *Fili accedens ad servitum Dei, sta in iustitia, & timore, & prępara animam tuam ad tentationem.*

¶ Vel si vis, dic quod Hierusalem est Ecclesia, de qua viri Israel, id est, viri Ecclesiastici, valde debent timere, quod ab Holoferne diabolo per vitia destruat, & ideo Eliachim sacerdos, id est, quilibet bonus pręlatus debet discurre, & fideles ad orandum, & resistendum periculo, & tot passus, & transitus per quos habent ingredi hostes, id est, ad vota religionis, mandata legis, articulos fidei, sacramenta Ecclesię, quę quidem sunt principales ingressus Ecclesię custodiendum, & principaliter occupandum monere, nec non ad muros regularis disciplinę reedificandę intendere velint, & orationi vacare, montes contemplationis occupare, frumenta meritorum, & virtutum pręparare, ipsos debet docere, dicens illud 1. Reg. 7. *Pręparate corda vestra Domino, &c.*

Capitulum quintum. Textus. Nuntiarumque est Holoferni principi militię Assyriorum.

MORALITATUM CAP. IV.

AChior princeps filiorum Amon, Holoferni petenti de filiis Israel, qui se pręparabant contra eum defendere, quinam esset incepit interrogare. Qui Dei Israel mirabilia cępit prędicare, & legem populi Israel commendare, & inter alia dicere: *Quod si Deus eorum ipsos juvare decreverit, nunquam Holofernes, vel quicumq; alius possit pręvalere.* Indignatus Holoferne ipsum ad filios Israel duci fecit, & cum ipsis ex tunc esse voluit, & hoc cum capti essent filij Israel quorum Deum commendaverat, ipse cum **H**eis gladio Assyriorum verberaretur, & sic nullum alium Deum esse Dominum terrę quam Nabuchodonosor experiretur. Ducitur igitur Achior in Bethuliam, sed occurrentibus balisteriis de Israel, ipsum ducere ad civitatem non potuerunt, quapropter ipsum ad arborem ligantes, & recedentes, ab exercitu dimiserunt, quem tandem filij Israel solventes ad civitatem suam ducentes, omnia quę contigerant audierunt, & post fletus, & orationes civitate saluta ipsum circumdederunt, & in suum consortium receperunt sicut scriptum est, &c.

¶ Ista possunt applicari ad quemlibet sanctum pro Christi nomine crucifixum, sicut ad Andream, Petrum. Achior enim interpretatur frater meus montanus, significans illos, scil. qui fratres per charitatem fuerunt, & montani per mentis sublimitatem, & contemplationem, vel per vitę eminentiam dici poterant. Constat enim, quod isti coram Holoferne principe, id est, coram Nerone vel contra alios tyrannos potentiam Dei Israel, sc. Christi prędicabant, & fidem ipsius commendabant, factum est, quod per eum in Bethuliam, quę interpretatur domus parituriens Dominum, id est, paradisum, qui nobis Dominum parituri, & misit, morte intercedente sunt missi, hoc est, per istos ad arborem, scil. ad crucem fuerunt ligati, in cruceque morte damnati, & a cruce per filios Israel, id est, per angelos quantum ad animam sunt soluti, in Bethuliam, id est, in paradisum deducit, & a carne sua, id est, a corpore circumcisi per mortem in ipsorum Israelitarum, id est, in ipsorum Angelorum consortium sunt assumpti. Ipse verò Holoferne, id est, tyranni finaliter in morte turpissima sunt consumpti Luc. 19. *Ascendit in arborem Sycomorum, ut videret Jesum.*

A Capitulum septimum. Textus. Holoferne autem altera die pręcepit exercitibus suis.

MORALITATUM CAP. V.

Holoferne volens capere civitatem Bethulię, & alias civitates, & filios Israel subjugare, primo studuit fontes, & aquas eis auferre, & ideo conductum, per quem aqua fluebat in civitatē confregit, fontesq; qui circa civitatem erant, custodiri fecit. & sic populum civitatis horrendo sitis ardore confecit, Judith. 11. Unde etiā sic infra dicitur sanguinem pecorum suorum bibere proponebant, & ad oleū, & frumenta quę Domino Deo suo consecrata fuerant, contra fas & iustitiam manus suas volebant extendere, quę tamen contingere non debebant.

¶ Sic verē dico, quod Holoferne diabolus, qui continue civitatem Ecclesię vel animę per tentationes obidet, & summe studet aquam gratię, & devotionis subtrahere, & fontem lacrymarum, & compunctionis, nec non fontem misericordię, & con-

Pet. Berchorij super Biblia.

passionis siccare. Quo facto statim sitis, & ardor malorum desideriorum, sc. avaritię, & carnalis concupiscentię in illa civitate consurgit, quę habitatores ejus afficit, & affligit, in tantum, quod jam omnes ad sitim avaritię temperandam, sanguinem pecorum, id est, temporale substantiā simpliciu, vel subditorum suorum bibunt rapinis, & exactionibus illum sugunt, quod potissime patet de illis, qui in mundo habent juridicā potestatem, qui sc. sanguinē alienum, i. vitam, & substantiam temporalem bibere delectantur. Unde Num. 23. *Non accubabit leo donec rapuerit pradam, & occisorum sanguinem bibat.* Isti etiā non sufficit sanguinem pecorum. i. subditorum suorum bibere, quinimō ad oleum, & frumentum Domini consecrata, atque dedicata, manum mittere, & ipsa fraudulenter vel violenter ab ipsis Ecclesiasticis subtrahere, vel auferre student, sicut ad literam patet, & de malis principibus, & malis iudicibus, & malis pręlatis, & officialibus de malis ballivis, & licitoribus patet, qui omnes sanguinem subditorum bibunt, & quando possunt bona Deo, & ejus servitoribus dedicata, quę ipsis non licet tangere, devorant, & consumunt. Unde sequitur infra, Judith. 11. *Qui hoc faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.*

Capitulum nonum. Textus. Quibus ascenditibus Judith ingressa est oratorium suum.

MORALITATUM CAP. VI.

Volens Judith placere principi Holoferni, primo orationi se dedit, cilicio se induit, & cinerem super caput suum posuit, & orationem intravit. Tandem verò de loco surgens, in quo coram Domino prostrata jacuerat, vestimēta viduitatis exuit, corpus suum lavit, myrrha optima se unxit, crines capitis sui discriminavit, & jucunditatis vestimentis se vestivit, myrrham capiti suo imposuit, sandalia pedibus suis circumcinxit, assumpsitque dextralia, in aures, annulos, & lilia, & ornamentis omnibus separavit. Ista igitur sic ornata, a principe concupiscitur, & in tabernaculo ejus introducit, & a cunctis servis ipsius honoratur.

¶ Si vis dic, de Judith in bono quę interpretatur glorificans, quod significat animam Christianam, quę Deum glorificare tenetur. Igitur si illa vult placere principi nostro Christo, debet intrare oratoriū secretę meditationis, accipere cilicium, id est, asperitatem pœnitentię, & macerationis, emittere ad Deum vocem, & gemitum orationis, tandem debet de terra, id est, de terrenis per affectionem cœlestium surgere, vestimenta viduitatis, id est, conversationem peccati seu veterem hominem exuere per lacrymosam compunctionem se lavare, & crines capitis, id est, affectus, & cogitatus cordis per confessionem pectinare, & expandere, & discriminare, miro odore devotionis se ungere, vestibus jucunditatis, id est, conversatione honesta se induere, myrrham altę, & elevatę contemplationis capiti sive cordi suo debet imponere, sandalia divini timoris pedibus affectionum suarum componere, & dextralia bonorum operum suis brachiis applicare. Debet etiam accipere in aures, qui aures ornant, virtutem patientię, quę, scil. patienter audiat, annulos qui faciliter volvuntur, id est, virtutum obedientię, lilia quę colorem candidum sortiuntur, id est, candorem castitatis, & continentię. His igitur si anima sic ornata fuerit, proculdubio principi militię nostrę Christo mirabiliter complacebit, & usque ad tabernaculum ejus, scil. ad paradisum veniet, & in æternę quietis cubiculum subintrabit Psal. 44. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, &c.* Dicitur etiam Christo de anima beata: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.* Isti verò animę subditur illud immediate positum.

¶ Vel si vis dic, quod Holoferne quem Judith volens decipere, taliter (ut pręmissum est) se ornavit, est diabolus, quem pro certo Judith, scil. sancta anima, vel sancta Ecclesia spiritualiter vincit, & superat, quando prędictis ornamentis, & virtutibus se ornat.

¶ Vel dic, quod Judith est beata virgo, quę pro certo principem militię superbiorum seu reprobiorum, scilicet, diabolum, qui populum Israeliticum, id est, populum fidelium tentationibus oppugnat, aquam devotionis ipsius subtrahit, & civitatem Ecclesię capere, & destruere tentat, destruxit, & superavit, & potentiam ejus enervavit. & Dei populum de ipsius manibus liberavit, ipsum etiam nunc quotidie superat, & devotos suos ab ipso liberat, & defendit. Unde proprię dicitur Judith. 14. *Una mulier Hebręa fecit confusionem in domo Nabuchodonosor.*

Capitulum decimum. Textus. Factus est autem cum cessasset clamare ad Dominum.

MORALITATUM CAP. VII.

CUM Holofernes princeps militiæ regis Assyriorum esset in Obsidione Bethulia, factum est quod quædam mulier Judith nomine variis apparata ornatibus se suo conspectui præsentavit. Qui statim specie, & pulchritudine ejus captus in concupiscentiam carnis exarsit, & ipsius concubitus exquisivit. Ille igitur multo vino inebriatus, & sopitus cubiculum intrat, sed mulier illa videns ipsum ebrium, & sopitum evaginato ipsius Holofernis gladio, caput ejus amputavit, & ipsum ancillæ suæ tradidit, & evoluta corpore conopæum ejus abstulit, & recessit. Mane autem facto, cum cubicularius ipsius ipsum in solo mortuum reperisset, & caput à corpore videret abesse, incepit dicere, & clamare. *Ecce Holofernes, inquit, jacet in terra, & caput ejus non est in eo.* Quo audito, exercitus dilabatur, & projicientes arma relictis copiis fugere compelluntur. Hostes vero sui in civitate exeuntes, & ipsos viriliter persequentes, tentoria, & supellectilia omnia deprædantur, & de divitiis fugitivi Holofernis exercitus universi saliter locupletantur, & cum festis, & conviviis jocundantur.

¶ Holofernes iste potest significare mundi, & Ecclesiæ principes, & rectores in gloria exercitus, & subditorum multitudine gloriantes, ista autem Judith potest malam, & ornatam mulierem vel etiam peccatum luxuriæ designare. Quia proculdubio ista est veritas, quod principes nostræ militiæ Christianæ tam sæculares quam Ecclesiastici multo vino & potu delitiisque, & vitiis hodie inebriati, & somnolentiam, negligentiam, malorumque mulierum pulchritudinem decepti, & allekti, carnis concubitus apprehendunt, ita quod habere secum in suis cubiculis hujusmodi mulieres delectantur. Ideo istæ sunt quæ caput, id est, capitale suum, & temporalem ejus substantiam tollunt, & ipsos prostratos, & pauperes in suo sanguine, id est, in luxuria voluptatis diffamatos deserunt, & recedunt, caput suum, id est, capitale, & divitias secum tollunt. Non curant enim mulieres de luxurioso, postquam caput suum habere possunt, quia statim postquam divitias suas exhauserunt, de ipsis amplius non curantes recedunt. Unde illud judicum 16. *Rasis crinibus Samsonis, cepit Dalila eum abjicere.* Sic igitur fit quod principe vel prælato carnaliter per luxuriam mortuo, vel oppresso, exercitus ejus, id est, subditorum populus per diversa vitia dilabatur, & propter defectum correctionis virtutum, & morum unitas dissipatur. Facile est enim, quod subditi deviant, & coram hostibus suis, id est, dæmonibus, & tentationibus succumbant, unitatem, & charitatem amittant, quando principem, prælatum, vel superiorem à mulieribus captum, & per luxuriam infamem, & spiritualiter esse mortuum vident. Unde dicitur Zach. 14. *Percute pastorem, & dispergentur oves gregis.*

¶ Vel si vis dic, quod ista deceptrix mulier malos principum consiliarios, & adulatores designat, qui cum specie amicitiae ipsis magnatibus adulantur, & tanta sciunt dicere, & facere, quod usque ad cubiculum, id est, usque ad secreta consilia admittantur. Ubi cum se introductos viderint, & omnes in amore suo bene raptos cognoverint, eos ebrios, & dormientes, id est, ignaros, & negligentes invenerint, statim ad auferendum eis caput, id est, debitam intentionem, & conscientiam convertuntur, in quantum scilicet ipsorum malo consilio mediante, & eorum adulatione falsa suffragante, viæ, & consilia reperiuntur, quibus isti principes, & Domini ad exactiones, & rapinas contra Deum, & justitiam concitantur, in quantum capite conscientiae perduto, in sanguine crudelitatis voluntantur, & in terra terrenorum amore jacent totaliter, & versantur, & inde fit, quod exercitus subditorum dilabatur, & gravatur. Unde de talibus malis consiliariis, & adulatoribus potest dici illud quod de Isboseth dicitur 2. reg. 4. Quod duo latrones ingressi invenerunt regem dormientem super lectum in conclavi, & eum interficientes, sublato capite abierunt. Duo enim latrones, sunt duo genera personarum, scilicet mali consiliarii seu detractores, & adulatores, qui pro eo latrones dicuntur, quia principibus caput, & conscientiam, aliis vero famam, & temporalem substantiam furantur.

¶ Vel dic, quod ista mulier significat falsos amicos, qui omnino student divitum amicitias, & familiaritates contrahere, ad hoc ut possint capita, id est, capitale, & divitias eorum subtrahere, & lucrum temporale inde recipere, & acquirere. Quod cum

fecerint, & ipsos pauperes mortuos, & depressos viderint, statim solent eos dimittere, & de ipsis amplius non curare. Sufficit enim eis, quod possint caput talium secum ferre. unde illud Eccles. 13. *Si nihil habueris, derelinquet te, si habueris aliquid, tecum convivet.*

¶ Vel dic, quod ista mulier significat avaritiam, simoniam seu carnalem affectionem, quæ revera multis modernis principibus taliter hodie intimatur, & multos taliter infatuat, quod caput rectæ intentionis & debitæ conscientiae ipsis subtrahunt vel furantur. Quod patet de multis, qui tantum in proprio sanguine volutati, id est, in proprio amore consanguineorum suorum implicati sunt, quod jam in terra, id est, in terrenorum amore jacere, & de coelestibus nihil curare penitus comprobantur. Et hoc est, quod hic dicitur: *Ecce Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in eo.* Ideo reprehenduntur tales Josua 7. cui in persona prælati dicitur: *Surge, cur jaces pronus in terra?*

¶ Moralizationem allegoricam, & etiam mysticam, quam ponunt Doctores, & glossæ, scilicet quod per Judith intelligatur Ecclesia, per Nabuchodonosor diabolus, per Holofernem Antichristus, omitto causa brevitatis. Diabolus enim principem exercitus reproborum, scilicet Antichristum mittet, cui se mundus partim sponte, partim coacte subjecit, quæ tamen sancta mulier Ecclesia in fide perseverando finaliter vincet. Unde dicitur Joan. 4. *Hæc est enim victoria quæ vincit mundum, fides nostra.*

Moralitatum libri Judith finis.

MORALITATUM LIBER DECIMUS NONUS
SUPER LIBRO HESTER.

Capitulum primum. Textus. In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque ad Æthiopiam.

MORALITATUM CAP. I.

ASSUERUS Assyriorum Rex, qui regnabat ab India usque ad Æthiopiam super centum, & viginti septem provincias, anno tertio regni sui, fecit grande convivium principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclytis præfectis provinciarum longo tempore, & hoc in illa domo mirabili, de qua legitur in Historia Alexandri, quod columnæ erant argenteæ, tectum sicut firmamentum gemmis lucentibus, instar stellarum, & signorum distinctum, septem autem diebus fiebat præparatio, postea autem præparatum est convivium in vestibulo horti nemoris, quod regio cultu, & manu erat consitum, erant autem ex utraque parte tentoria mira contexta varietate, & in pavimento lecti aurei (ut dicit Comestor) vineam habebat mirabilem hortus ejus, id est, vites erant argenteæ, palmites aurei, botri diversarum gemmarum varietate distincti, populum autem universum, qui inventus est in Suis, ad convivium invitavit.

¶ Assuerus iste qui interpretatur beatitudo, atrium vel ostium, significat Christum, qui est rex magnus super omnes Deos, & qui est beatitudo ad glorificandum, atrium ad recipiendum, ostium ad nos in paradysum introducendum. Unde Joan. 10. *Ecce ego sum ostium.* Ille igitur tertio anno regni sui, id est, tertio tempore mundi, scilicet in tempore gratiæ, cunctis suis fidelibus in horto regiæ Ecclesiæ sanctæ matris mirabile convivium præparavit, in quo scilicet corpus proprium comedendum dedit, & in quo sanguinem suum loco vini effudit. Unde Luc. 14. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & convocavit multos.* Convivium autem dicitur à con & vivo, vivis, quia ibi simul vivitur, & sic propriè fidem Ecclesiæ designat, ubi, & in qua diversa nationes, & populi vivere comprobantur. Et quia nobilitatem convivij fecit hospitis seu domi conditio, loci dispositio, ciborum appositio, convivarum ordinatio, igitur si de re quaeritur, dico, quod ille Assuerus est Christus, &c. Sed supra si quaeritur de loco, dico, quod illud convivium sit in domo, & in horto, id est, in Ecclesia, quæ dicitur domus ratione securitatis, dicitur hortus ratione fructuosæ amœnitatis. Dicitur domus, ubi columnæ argenteæ, id est, prædicatores eloquentes, & argentei debent esse, tectum verò superius, id est, prælatorum superiorum status quasi firmamentum per constantiam debet eminere, & in eis debet stellarum, & signorum, id est, virtutum copia splendere. Unde Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento cæli.* Hortus etiam ille vineam sacra scripturæ continet, quæ vites argenteas per eloquentiam, palmites aureos per sapientiam, uvas de lapidibus pretio-

pretiosis per virtutem, & documentorum omnium luculentiam possidet. Habet etiam juxta horum istud vestibulum religionis, quod ex omni parte habet tentoria, id est, personas ad per affectionem extensas, quæ scilicet, miræ fuerunt sanctitatis, & pulchritudinis, & honestatis. Habet etiam lectos aureos charitatis, & pavimentum spatiosissimæ humilitatis. Unde Cant. 4. *Hortus conclusus, &c.* Item si quæriur, qui fuerunt convivæ. Dico generaliter, quod omnes principes, & præfecti, id est, omnes boni superiores prælati, omnes pueri regis fortissimi, id est, viri simplices, & innocentes, & mundi contra vitia fortes, & robusti, & breviter concludatur, omnes populi qui sunt in insulis, id est, omnes qui sunt in mundo, ad fidei convivium invitati sunt, quia omnibus dicitur Luc. 14. *Omnia parata sunt, venite ad nuptias dicit Dominus.*

¶ Hic dicitur, quod cibi in vasis aliis, atq; aliis inferebantur, & poculis aureis bibebantur in convivio Assueri, eratq; vinum abundantissimū, quod etiam regali magnificentia erat dignum, sicut tamen fiebat, quod nullus erat qui volentes ad bibendum cogeret, & sic ordinatum erat à rege, quod unusquisque sumeret quod placeret.

¶ Sic verè dico, quod vinum sacræ doctrinæ, & fervor sanctæ fidei abundanter in Ecclesiæ convivio propinatur, & cibi spirituales, scilicet, bona exempla, & documenta vasis aliis, id est, personis, scilicet, per personas virtutibus, & meritis differentes quasdam, scilicet, bonas, & sanctas, quasdam verò fictas, & hypocriticas ministrantur. In illo enim convivio sunt vasa alia, & alia, quia sicut dicit Apostolus 2. Tim. 2. *In domo magna non solum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea, & fictilia.* Et tamen in omnibus vasis ministrantur sacramentorum cibi, quæ scilicet, per bonos, & malos Ecclesiæ ministros ministrantur, & fides prædicatur, & bona plurima efficiuntur. Unde Phil. *Quid enim dum omni modo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, in hoc gaudeo.* Item si quæritur qualis fuerit in comedendo modus, & regula. Respondetur, quod in illo fidei Ecclesiasticæ convivio nullus est qui nolentes ad bibendum cogat, sed quilibet accipit, quod delectat, quia scilicet, nullus est qui vinum fidei bibere compellatur, vel ad fidem venire cogatur, sed unusquisque pro libito voluntatis suæ ad sacramenta fidei admittitur, & levatur. Non vult ei servos habere Dominus, sed liberos, non coactos, sed voluntarios, quia vinum fidei non datur nisi volenti, datur tamen pro libito cuicumque petenti, cum dicitur: *Omnis enim qui petit, accipit.* Quantum enim vult de illo potest accipere, quia scilicet, quantum placet homini, tantum potest à Deo de fide, de moribus, de gratia & virtutibus impetrare. Unde dicitur, quod Christi convivæ comederunt de piscibus quantum volebant. Unde Job 7. *Qui sinit veniat ad me, & bibat, &c.*

¶ Vel si vis, applica omnia ista ad convivium paradisi, quod in domo securitatis, & in horto amœnitatis, & quod ab Assuero, id est, à Deo, qui est omnium beatitudo, parabitur, & in quo vinum æternæ consolationis, & ebrietas torrentis perpetuæ voluptatis cuilibet pro libito concedetur, ibi erunt lecti aurei, id est, quies, & tranquillitas inconcussa, ibi erunt vasa aurea alia, & alia, id est, sanctorum differentia secundum sua merita subdistingua. Unde dicit Apostolus 1. Corinth. 15. *Stella differt à stella in claritate.*

¶ Vel si vis dic, quod vasa ista alia, & alia sunt prædicatores, vinum verò celestem doctrinam significat, quam scilicet, nullus debet compelli audire, quia scilicet, prædicator non debet auditoribus importunus esse, nec plus quam placeat offerre, quia alias posset faciliter displicere. Cum rex Assuerus suum solenne convivium jam septem diebus continuis celebrasset, contigit quod vino calefactus reginam Vasti, quæ in palatio regis fecerat magnum convivium foeminarum, mandavit, quod ad se veniret, ut imposito diademate super caput ejus, pulchritudinem ipsius universis populis qui in convivio interfuerant, demonstraret. Erat enim sicut hic dicitur, *pulchra valde.* Vasti verò vocata ad regem, venire contempsit, propter quod quia regem offenderat, & quia cæteris mulieribus de contemnendis maritis malum exemplum dederat, de consilio Mamucha, qui erat unus de septem ducibus, qui faciem regis videbant, fuit regno deposita, & privata. Hester loco ipsius substituta, facta est etiam lex, ne de cætero mulieres maritos contemnere præsumant, & ut viri uxores præmineant, & in suis domibus principales existant, & majores.

¶ Ista possunt exponi mystice, & allegorice. Per Assuerum intelligitur Christus rex regum, qui scilicet, Vasti reginam, id est, animam Christianam sibi per fidem desponsavit, & regni paradisi reginam beatitudinisque capacem effecit. Igitur cum ista sit pulchra valde in naturalibus, constat, quod rex ille Christus vino charitatis calefactus, ipsam continue ad se vocat, & invitat, ut scilicet diadema regni, scilicet, gratiam, & gloriam super caput ejus ponat, & ejus naturalem, & moralem pulchritudinem convivis suis, id est, Angelis in paradiso ostendat, dicens illud Cant. 7. *Veni dilecta mea de Libano, veni coronaberis.* Et illud: *Veni dilecta mea ponā te in thronum meum.* Sed procul dubio sæpe fit, quod ista in palatio eminentiarum temporalium constituta, & in convivio corporalium occupata, vocationem regis despiciat, & ad eum venire per poenitentiam contemnit, sed in exterioribus residens viri imperium vilipendit, & ideo pro certo Christus indignatus graviter ipsam punit, & de regno paradisi, quod obtinisset si vellet, detrahit, & deponit, dicens illud Prov. 1. *Vocavi, & renuistis, expandi manus, & non fuit qui respiceret. Ego autem in interitu vestro ridabo.* Aliam verò sanctam, & humilem sibi quærit, quam ad gloriam eligit, & extollit.

¶ Vel dic moraliter, quod vir ille est intellectus, vel superior portio rationis, quæ suā est voluntas, quæ pro certo temporalibus oblectata conviviis, id est, honoribus, & delitiis virum, contemnere videtur, nec ejus monitis salubribus obedit; sed circa convivia foeminarum, id est, circa malos actus, & delitias vacat solertius. Quo viso vir ejus debet eam de gradu libertatis per poenitentiam deponere, & proterviam suam atrocius castigare, & virum debere dominari uxori, spiritum carni, rationem voluntati, debet ostendere dicens illud Apostoli 1. Tim. 2. *Mulier dovere non permitto, nec dominari in virum, sed esse in silentio.*

¶ Vel dic, quod Rex iste significat de numero omnium prælatum superiorem, regina ista designat curatum vel prælatum inferiorem, vel etiam quemcumque malum judicem principem, vel rectorem, quia sicut videmus quotidie, Vasti, id est, mali principes, & prælati, molles, foeminei, & imperfecti, qui tamē sunt per rapinas, & vastationes subditorum propriè Vasti dicti, in conviviis circa foeminas ad literam occupati, ad illum qui ipsos in tali statu posuit, scil. ad Assuerum regem Christum, per bona opera venire contemnunt, sed in proprio palatio, scil. in Ecclesia vel dignitatis statu lasciviunt vel excedunt, & sic etiam contemnendo viros suos, scil. superiores, & prælatos, aliis inferioribus exemplum sunt, quapropter pro certo sæpe fit, quod iste rex Assuerus Christus, istos de regnis, officiis, & dignitatibus per mortem vel per infortunium deponit, & loco eorum alios substituit, & reponit. Occulta enim providentia Dei iniquos superiores sibi contrarios, rebelles, & maxime quando videt eos effeminatos, & molles, solet deponere, & locum suum aliis melioribus subrogare. Unde Job. 34. *Perdidit multos, &c.* Vel dic, quod iste est Papa vel superior prælatus vel princeps, qui in palatio suo, id est, in aliquo Ecclesiæ, vel curiæ suæ gradu, officio vel beneficio, videt dominari aliquam malam, & superbam reginam, id est, aliquam mulierem, & enervam personā, circa convivia, & foeminas occupatam, & nihilominus sibi, & mandatis canonicis contumacem, & rebellem, ipsam pro certo debet deponere, & aliam bonam personam loco ejus subrogare, diademate jurisdictionis caput ipsius insignire, dicens illud Matth. 21. *Aufertur à vobis regnum, &c.* Facto enim, & verbo debent doceri non contemnere superiores, & se ipsos etiam cognoscere debere esse subditos, & minores. Unde Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subdite sunt.*

¶ Vel dic allegorice, sicut comuniter exponuntur Doctores, q. prima regis primi Christi, & dei uxor fuit synagoga Judæorum, quæ scil. Vasti, quæ interpretatur finis signatus, propriè dicitur, pro eo quod ista certo, & signato fine terminari debet. Igitur ista est veritas, quod quando rex noster Christus fidelibus suis magnum convivium fecit, & utique fuit, qui personaliter veniens seipsum sacramento altaris ad comedendum dedit, tunc procul dubio uxor sua Synagoga, quæ scilicet palatio regio, scilicet in scripturis, vel in Hierusalem, & Judæa convivium foeminarum, & sanctis animabus hætenus fecerat, ipsaq; pabulo fidei, & doctrina paverat, à rege Christo vocata, & ad fidem invitata venire renuit, & mariti sui Christi amplexus fugiens, & vitam ipsius vilipendens, & proterva rebellione, & infidelitate permansit. Cum enim ipsa propter divinas revelationes patrum, & prophetarum scripturas, & satisfactiones esset pulcherrima, voluit Rex Christus ipsam primitus ad convivium fidei vocare, & diademate

mate, id est, religionis cultu insignire, & pulchritudinem virtutum suarum in exemplum fidelium converforum voluit omnibus demonstrare, volens, scil. quod impleveret illud psal. 44. *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata a varietate.* Sed pro certo vocationem Christi, & Apostolorum contemnens, ad convivium noluit venire, nec regis iussionibus obedire. Ideò de consilio septem ducum, id est, de consensu omnium Apostolorum prædicatorum, ista deponenda, & relinquenda condemnatur: & alia substituenda, scil. Ecclesia de gentibus loco ipsius iudicatur. Quod utique tunc factum est, quando relictæ Judæa, Apostoli ad gentes se transfulerunt, & Ecclesiam ex gentilibus sicut novam puellam Hester, regis Christi quæsierunt, & synagoga deposita, regio honore propter suam infidelitatem privata diadema regis Hester, quæ interpretatur abscondita, id est, ipsi gentilitati conversæ, quæ diu in peccatis abscondita fuerat, contulerunt. Ista autem synagoga repudiatio, & gentiliū electio, tunc est perfecta, & sententia super hoc per ultimum sapientum, scil. Paulum minimum Apostolorum promulgata, quando ipse Judæis intulit ista verba Act. 13. *Quia indignos vos iudicatis, ecce convertimur ad gentes.*

Capitulum secundum Textus. His itaque gestis postquam regis Assueri indignatio deferbuerat.

MORALITATUM CAP. II.

Hic dicitur quod repudiata Vasti, multa pulcherrima, & speciosa puella de cunctis partibus regni quæruntur, & omnibus ipsis de his quæ ad mundum, id est, ad cultum mulierum, & ad ornatum earum pertinebant, copiosissime providetur. Quæ sita ergo ad Eugenium Eunuchum, qui custos erat regaliū foeminarum in custodiam adducuntur, & quæcunq; ipsarum regi placeret amplius, loco Vasti regina efficeretur. Inter ceteras autem adducta est Hester neptis Mardochei, de genere Judæorum, quam idem Mardocheus, in filiam adoptaverat, & nutrierat, quæ formosa valde, in oculis omnium gratiosa, gloriosa, & amabilis apparebat. Eunuchus etiam custos ejus, ipsam summe dilexit, & septem puellas formosissimas sibi tradidit ancillas, & ornatus ejus præ ceteris festinavit. Igitur cum puellæ successivè per ordinem ad regis cubiculum ducerentur, factum est quod Hester suo ordine duceretur, qui ipsam super omnes alias diligens in reginam sibi elegit, & ipsam diademate coronavit, & sibi pro Vasti in conjugem copulavit, nuptias, & convivium magnum præparavit. Mardocheus autem avunculus ejus de tribu Jemini curam illius habebat, & super salute, & honore ipsius attentius vigilabat, qui, scil. sibi præceperat, quod populum suum nemini diceret, & quod genus suum nemini revelaret. Una igitur inter multas vocata fuit, & electa, & repudiata Vasti ad imperium sublimata.

¶ Sic verè dico, quod cum multa, & infinita puellæ, scil. multa Christianæ animæ de universis mundi partibus quotidie regi Christo quærantur, & sub manu, & custodia regaliū foeminarum, id est, sub custodia Prælatorum in domo Ecclesiæ per fidem constituuntur, & unicuique de his quæ ad ornatum spirituales pertinent, scil. de documentis, & scientiis provideatur, sic tamen sæpè fit, quod inter multas eligitur una sola, quæ regi placet, & quæ ad regnum gloriæ debet sublimari, & diademate perpetui honoris coronari, & in convivio sempiterno perpetuè copulari. *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Si autem quæratur quæ sit ista. Dico quod ista Hester est, quæ interpretatur abscondita, vel elevata, quæ erat neptis Mardochei, qui interpretatur amara contritio impudentiæ, & erat pulchra, ornata, & gratiosa, & à dicto Mardocheo tanquam filia enutrita, quia ista sola anima Christi regis conjux efficitur, & ad regnum paradisi promovetur, quæ per humilitatem est abscondita per amorem celestium à terrestribus elevata, per considerationem amaræ contritionis neptis, & filia, & nutritia, & alumna, quæ scil. per honestatem formosa, per pudicitiam est generosa. Talis enim à rege meretur eligi, & in cali palatio diademate coronari, & propter ejus connubium gaudium celebrare, & maximè si genus, & populum taceat, id est, nobilitatem generis contemnat, vel si mundum, de quo natus est vilipendat. Ideò tali videtur dicere proprie illud Plal. 44. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum:* & breviter illam quam humilitas abscondit, contemplatio erigit, & contritio adoptat, & nutrit, & quam mundi, & amicorum carnalium affectio non impedit, ad gratiam regis, & gloriam re-

gni faciliter pervenire. Psalm. *Astitit regina à dextris in vestitu deaurato, circumdata a varietate.*

¶ Vel dic, quod illa puellæ, quæ regi in omnibus provinciis sunt quæsitæ, significant diversas Christianitatis sectas, quæ omnes regi Christo aliquantulum famulantur, omnes fidem ejus saltem pro parte recipiunt, & sic omnes ad istius cubiculum admitti quodammodo videntur, omnesq; sub custodibus, id est, sub prælatis, & pastoribus constituuntur, & quælibet earum regi Christo placere, & regnum paradisi in futurum obtinere sperantes aliis se præferre noscuntur. Sed revera sic erit, quod unica puella, id est, una sancta Ecclesia Catholica, & etiam Romana ab illo est electa. Ista verò sola aliis prælata, & tanquam unica sponsa sibi per veram, & rectam fidem est matrimonialiter copulata, omnes enim aliæ concubinae possunt dici. Ista autem sola, & unica conjux meruit nuncupari. Unde in persona Dei dicitur sic Cant. 6. *Una est columba mea, perfecta mea, electa genitricis meæ.* Viderunt eam filia Sion, & beatissimam prædicaverunt, & reginam, & concubinae laudaverunt eam. Et si vis, dic, quod ista est Hester abscondita, elevata, &c. Ista autem Eugenio Eunuchus custodi regaliū foeminarum, id est, summo Pontifici, qui est custos, & prælatus omnium animarum, in custodia traditur, à quo sibi mundus muliebris, id est, virtutum ornatus comparatur, à quo septem puellæ, id est, septem principales virtutes sibi in obsequium assignantur, vel à quo septem puellæ id est, universæ mundi Ecclesiæ eidem subjungantur, & sibi in obsequium deputantur, & sic honor ejus, & gloria in melius augmētatur. Unde Exod. 2. *Sacerdoti Madian erant septem filia.* ¶ Vel dic, quod septem puellæ regi quæsitæ sunt particulares, & inferiores Ecclesiæ. Hester verò est Romana Ecclesia, quæ licet omnes custodiæ Eunuchi nostri, id est, summi pontificis committantur, ista tamen præfertur ceteris, & regi Christo intimius conjugatur. Ista ergo diademate coronata imperat, & aliæ famulantur, &c. sicut supra.

¶ Vel expone sicut exponunt Doctores, quod repudiata Vasti, id est, synagoga, Hester quæ erat de gente captivorum, id est, Ecclesia de gentibus Christo eligitur, cui septem puellæ, id est, universæ animæ fidelium in obsequium conceduntur. Istam verò Mardocheus, id est, Paulus Apostolus, qui impudicitiam conterit, qui ad literam de stirpe Jemini, id est, Benjamin prædicando eam nutrit, & de salute ipsius curam sollicitam semper egit, & eam tanquam filiam erudit.

¶ Hic habes quod unaquæque concubinarum Assueri postquam manè à rege exierat, statim in custodiā Eunuchi, qui concubinis præerat, pertransibat, ad regiam tamen amplius redire non poterat, nec audebat, nisi quando Rex ipsam proprio nomine repetebat.

¶ Sic verè nulla peccatrix anima, postquam à rege Christo per peccatum recesserit, & ad custodiam Eunuchi, id est, diaboli, sterilis, & concupiscentiarum, & malarum animarum principis transierit, ad Christum regem per se redire non potest, nisi per specialem gratiam vocetur, & nisi per gratiam adjuvetur. Ista enim per se potest cadere, sed non resurgere, quia secundum Senecam virtutes magistris indigent, sine magistro vitia discuntur. Hic habes, quod Hester non quæsitæ à custode suo specialem ornatum, sed quidquid sibi dare voluit Eunuchus, accepit, & tamen illa magis placet seu placuit regi, quam reliquæ, quæ ex industria se ornaverunt. In quo notatur, quod mulieres quæ ornatu naturali contentæ adulterina ornamenta non adhibent, plus quam ceteræ ut communiter placent.

¶ Vel dic, quod ista persona quæ à custode, & prælato suo ornamenta divitiarum, & beneficiorum per ambitionem non exigit, sed illis quæ à prælato sibi conceduntur, contenta nil aliud petit, regi Christo amplius placere consuevit, habentes alimenta, & quibus tegamur, contenti simus.

Capitulum tertium. Textus. Post hæc Rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi.

MORALITATUM CAP. III.

Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi de stirpe Agag, & super omnes principes regni sui exaltavit solium ejus, præcepitq; quod omnes coram eo genu flecterent, & quod Aman genibus flexis adorarent. Mardocheus autem qui ad portam regij palatii morabatur, hujusmodi superbiam abominans, eidem genu non flectebat, & cunctis adorantibus ipsum adorare non volebat. Quod tunc videns iratus Aman contra ipsum solum non fuit iudignatus sævire, sed potius ordinavit totum genus Judæorum per totum imperium una die occidere, & dele-

re. Mi-

Iere. Misit igitur literas regis per universas provincias, quod Judæi à majore usque ad minimum decima tertia die interficerentur, & quod bona eorum à volentibus raperentur. Quod utique factum fuisset, nisi Mardochei luctu, jejunium, cinis, & pœnitentia, & Hester reginæ oratio, & diligentia edictum imperij immutasset. Dominus autem mediante Hester negotium taliter immutavit, quod Judæis liberatis, Aman proprio patibulo, quod injuste aliis paraverat, punitus perit.

¶ Sic vere dico, quod in curia Assueri, id est, curiis principum, & magnatum, sæpe fit, quod aliquis Aman id est, aliquis superbus de genere Agag, qui interpretatur festina; & filius Amadathi, qui interpretatur populus serviens peccato, id est, de plebe sua humili, & pauper natus, & servitute populi, id est, peccato nihilominus subjugatus, ad aliquem magnum statum provehitur, & altius solium, id est, ad excellens officium plusquam alij sublimatur. Qui proculdubio statim sui prioris status obliviscitur, & in superbiam erectus si quis Mardocheus, id est, si quis sanctus homo ipsius indignatus superbiam, sibi non obedierit, vel ipsum juxta votum non honoraverit, statim contra eum machinatur, & non solum ipsum, imo etiam totum genus suum, amicos, familiares subvertere, & gravare per Domini sui potentiam satagit, & molitur. Crudeles enim, & impii quotidie illud faciunt, qui contra aliquem juste, vel injuste fuerint irati, amicos, & consanguineos suos, quamvis in nullo sibi nocuerunt, gravant, atque lædunt, cum dicat scriptura: *Quod unus non debet puniri pro alio, sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Sæpe tamen fit, quod Hester regina, quæ interpretatur abscondita, id est, occulta providentia, vel aliter ordinat, & suis malitiis obviens innocentes de manu ejus in morte, & gravissimis infortuniis ipsum damnat. Unde dicitur Job 5. *Quod Dominus dissipat consilia malignorum, ne possint implere.*

Capitulum quartum. Textus. Quæ cum audisset Mardocheus, scidit vestimenta sua.

MORALITATUM CAP. IV.

Cum totum genus Judæorum morti esset per Aman malitiam ab Assuero rege adjudicatum, Mardocheus cum aliis Judæis, nec non & Hester regina jejuniiis, & lacrymis se dederunt, & saccis se induerunt, & super capita cinerem asperferunt, & orationibus fervidis ad dominum clamaverunt. Igitur quamquam edictum esset, quod nullus sub pœna mortis non vocatus intraret ad regem, nisi forte rex in signum clementiæ sceptrum suum aureum sibi extenderet ad tangendum. Hester tamen fiduciam habens in Domino sumptis regalibus ornamentis, pro liberatione populi sui duabus concomitata puellis, una scilicet, cui innitebatur, & altera, quæ defluentia in terram vestimenta portabat, ad regem quamquam ferocem intravit, cujus aspectus cor Domini statim in mansuetudinē convertit, & in signum clementiæ virgam auream sibi tangendam extendit. Quæ accedens, & virgam tangens, regem ad prandium invitavit, & liberationem populi, suspensionem Aman, revocationem epistolarum ipsius Aman, quæ super nece Judæorum missæ fuerant, per novas regis epistolas, & sublimationem Mardochei sui avunculi impetravit. Sicut enim dicitur hic, & infra: *Cum vidisset rex Hester reginam stantem, placuit oculis suis, & extendit virgam auream, & accessit, & osculata est summitatem virgæ. Cui statim rex intulit in hac verba: Quid vis Hester regina, quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam partem regni mei perieris, dabitur tibi.*

¶ Ista omnia possunt ad mysterium nostræ redemptionis applicari. Constat enim quod à principio totum genus Judæorum, id est, hominum per malitiam, & invidiam Aman, id est, diaboli, ab Assuero rege, id est, à Deo per peccatum Adæ morti fuit adjudicatum, & per epistolas regis, id est, ipsius Dei sententiam condemnatum Genes. 2. *Quacunque die comederitis, morte moriemini.* Ita quod Mardocheus, & alij Judæi, id est, sancti patres qui edictum illud in Sufis, quæ interpretatur gaudium viri, id est, in sacra scriptura, quæ spirituale gaudium est virorū, pendere cognoverat, antiquitus flebant saccis humilitatis, jejuniis abstinentiæ, & cinere mortis memoriæ se domabant, & pro liberatione, & redemptione tua Dominum exorabant, dicentes illud Psal. 79. *Veni ad liberandum nos, Domine Deus virtutum.* Nullus enim ad regem tunc intrabat, nullus cœlum occupabat, nullus morituris, & damnandis veniam impetrabat. Unde dicitur Hester 4. *Quod non erat licitū sacco indutum aulā intrare regis, necdum enim illuc aliquem vocaverat, nulli adhuc virtutis suæ virgam, scilicet filium per incarnationem ostenderat, redemptionis humanæ ne-*

gotium desolatum manebat. Quapropter Mardocheus, & Judæorum populus, id est, sanctorum patrum cœtus tristabatur, & flebiliter lugebat. Unde de humana natura potest dici pro illo tempore illud Thren. 1. *Plorans ploravit in nocte: & sequitur: Non est qui consoletur eam.* Sed quid? proculdubio Hester regina, id est, beata Virgo, assumptis ornamentis, virtutum, & adjunctis sibi duabus puellis, id est, duabus virtutibus sibi familiaribus colligatis, una scilicet, cui innitebatur, hæc est virginalis castitas, & integritas, altera quæ portans caudam vestium quæ sequebatur, hæc est humilitas, isti regi se dignam, & idoneam præsentavit, quam ut statim constantem, & ornatam, & sanctificatam vidit, oculis ejus placuit, & ideo virgam virtutis suæ auream, & pretiosam, id est, filium bene dictum emittens ex Sion ipsum sibi per beatam incarnationem extendit, & sic in signum clementiæ sibi, & toti generi humano suum beneficium filium declinavit. Ad quem, scilicet, ista humiliter accedens, per fidem credens, & consentiens virgam istam tetigit, & concepit, & sic Aman superbum, & Judæorum, & fidelium inimicum superavit, & potentiam ejus stravit, suumque populum à morte liberavit, & veteres literas, id est, verus testamentum novis literis novi testamenti temperavit. Unde jam congaudendo possumus dicere illud Apostoli Rom. 7. *Nunc soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ut serviamus in novitate spiritus, non in perversitate literæ.* Ista igitur est veritas, quod cum regnum Assueri, id est, Dei in duobus constet, scilicet, in justitia, & misericordia, isti reginæ paradisi dimidiam regni sui partem, scilicet, misericordiæ distributionem, sibi contulit Deus. Igitur ista regina dicitur misericordiæ. Alteram vero partem, id est, justitiæ sibi retinuit, & ideo sol justitiæ nuncupatur. Quoties igitur pro aliquo supplicat, rex ille nihil prorsus sibi denegat, sed petitionem illius exaudiat, & potestatem in media parte regni super faciendam misericordiam sibi donat. Quid vis (inquit) Hester regina? &c. Unde dicitur 3. Reg. 2. *Mater mea nefas est, ut avertam faciem meam.*

¶ Vel si vis dic, quod illud prædictum, scilicet, quod nullus intret ad regem nisi vocatus, videtur adhuc durare. Constat enim quod nullus ad regem, id est, ad Christi palatium introducit, nisi prius per fidem, & gratiam vocetur. Vocatio enim ingressum præcedit, quia gratia gloriam antecedit. Unde Hebr. 7. *Nullus assumit sibi honorem, sed qui vocatur, &c.*

¶ Vel dic quod nullus ingressus ad regem, Christum scilicet fide, & gratia dignus efficitur, nisi qui per specialem inspirationem, & gratiam à Deo eligitur, & vocatur, quia scilicet nullus ex propria virtute salvus efficitur, imo necesse est, quod à Deo specialiter vocetur. *Non enim est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis:* Quia scilicet idem Salvator dicit Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum.* & Joan. 10. dicitur: *Quod proprias oves nominatim vocat, & ipsi sequuntur, & vocem ejus audiunt.*

¶ Vel dic, quod altero de duobus modis impune intrabatur ad regem, scilicet, quando provocabatur, vel quando virga aurea in signum clementiæ tangenda extendebatur.

¶ Sic vere dico, quod ad Regem Christum nullus intrat, nec in Paradiso suæ præsentia se præsentat, nisi ipsum vel misericordiæ vocatio, vel justitiæ virga seu correctio introducat: Iste enim duobus modis Deus utitur, ut aliquis ad ipsum per fidem, & pœnitentiam introducat, quia, scilicet alios inspirando vocat, & ipsos sine violentia trahit, & appellat. Alios vero virga aurea correctionis, & tribulationis tangit, & mediante virga hujusmodi compresentiales efficit, & cum virga signum magnæ clementiæ eisdem ostendit. Nunquam enim manus clementiæ signum peccatori ostenditur, quam quando virga correctionis ad eum extenditur, ut sine periculo Dei præsentia perfruatur. Unde dicitur 2. Mach. 6. *Quod non sineret diu peccatoribus ex sententia agere, magni beneficii est indicium.*

¶ Vel istud allega de parentibus, & Prælatibus, & prædicatoribus, qui quandoque vocatione, id est, dulci monitione, quandoque virga aurea, id est, aspera correctione debent uti, ut auditores, & subditi possint ad statum gratiæ introduci. Unde dicitur: *Tu virga percutis eum, & animam ejus de inferno liberas.* Signum enim clementiæ in virga ostenditur, quia qui parcit virgæ, odire filium prædicatur.

¶ Hic legitur, quod Hester invitavit Aman ad prandium, ut veniret cum rege, erat enim secundus post regē, de qua quidem invitatione summe gavisus se jactabat, & summe beatum se reputabat, Regina tamen hoc pro bono suo non fecerat, quia mediante

diante tali convivio ipsum occidere proponebat. Quod factum est, quia scilicet in ipso convivio tractatus est ejus interitus, ita quod de convivio ad suspendium est ductus, & convivio, & gloria spoliatus, & inimicus ejus Mardocheus sibi in gloria, & officio est substitutus.

Regina Hester, quæ interpretatur absconsa, potest significare fortunam, quæ absconsa, & occulte mundi negotia diversimode procurantur. Ista est enim mundi regina, & domina, à qua universaliter proveniunt tam bona, quam mala, quapropter ab antiquis fuit credita quædam Dea. Fortunam autem proprie loquendo occultam Dei providentiam, vel saltem effectus istius providentiæ occultæ, sed alias pluries dixi. Ecce credo, quia, scilicet ab ista ex arcanis nobis ignotis diversa proveniunt, quæ prima facie irrationabiliter facta esse videntur. Igitur ista est veritas, quod ista regina nostra Hester absconsa fortuna, scilicet, quandoq; Aman, id est, aliquam malam personam ad convivium suum, id est, ad gaudia mundanæ prosperitatis vocat, ubi quamquam indignum cum rege, id est, juxta reges, & principes in sublimibus officiis ipsum locat Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum*, ita quod ex hoc latetur quamplurimum, & exaltat, & se beatum vocat, & reputat, ignorans quæ sibi occulte ista regina procurat, & servat, sed revera illud pro bono suo fortuna non facit, sed potius, quia cum sic electum gravius damnare, & contemnere ipsum cupit. Unde Seneca de sententiis oratorum dicit, quod *omnis blandientis fortuna sponsus cum periculo nititur*, & inde est, quod subito dum non advertit talis de convivio mundanæ prosperitatis ejicitur gloria, & honore, statu, gradu, & officio exuitur, & quandoq; corporaliter suspenditur, morti temporali, & perpetuæ mancipatus, & alius suus forsitan inimicus, eidem in officio subrogatur. Ideo pulchre loquitur Seneca in libro de tranquillitate animi, id est, de fortuna: *Latiores*, inquit, *requires, quos fortuna nunquam respexit, quam quos deseruit, noli huic tranquillitati confidere, in momento mare evertitur, & eadem die, quæ navigia luxuriant, sorbentur*. ¶ Vel dic, quod regina ista est occulta Dei justitia, quæ apud Deum regem procurat talibus, dum avertunt aliquoties malum suum.

Capitulum quintum. Textus. Die autem tertia induta est Hester regalibus vestimentis.

MORALITATUM CAP. V.

Hic habemus, quod impio Aman non sufficiebat, quod generaliter omnes Judæos morti tradendos procuraverat, nisi, & contra Mardocheum specialiter, & in speciali sæviret, pro eo quod coram ipso genua non flectebat, & ideo de consilio uxoris trabem excelsam in domo sua parari fecerat, & ut ad regem pro Mardocheo suspendendo licentiam requireret, præparavit. Quod tamen mirabili commercio Deus in contrarium immutat. Noctem enim illam rex insomnem duxerat, & historias antiquas perlegi fecerat, & de Mardocheo invenerunt scriptum, quod insidias duorum eunuchorum, qui regem occidere voluerant, revelaverat, & tamen exinde nullum pretium reportaverat atq; præmium, quapropter rex volens Mardocheum pro fidelitate exhibita honorare, Aman qui pro suspensione ipsius impetranda venerat, vocavit, & qualiter ab eo honorandus esset, quem rex honorare decreverat, in genere requisivit. Aman vero propter se ipsum petitionem hujusmodi factam credens adhuc amplius sperans honorari, sic ait: *Homo*, inquit, *quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regiis, & imponi super equum, qui est in sella regis, & habere super caput suum regium diadema, & primus de regis principibus, & tyrannis teneat equum ejus, & per plateas civitatis incedens clamet, & dicat: Hic est homo, quem rex sic voluit honorari*. Quo audito præcepit rex, quod ille Aman, qui primus principum erat, omnia quæ dixerat, Mardocheo Judæo faceret, quod ipsum prædicto modo protinus per civitatem perambulans honoraret. Quod scilicet, licet invitus Aman statim executus est. Et sic factum est, quod tempore quo venerat sicut credebatur pro eo suspendendo, venit pro eo honorando. In crastino vero in eodem patibulo quod Mardocheo paraverat, fuit suspensus, & ipse Mardocheus in dignitate eius subrogatus, sicut infra ponitur cap. 7. & 8.

¶ Ista possunt exemplariter allegari ad multa, & primo quidem contra vindices, & crudeles, quibus non sufficit una crudelitas, nisi adhibeant duas vel multas, sicut patet in isto, cui non sufficiebat, quod Judæos universaliter occideret, nisi etiam Mardocheum in domo sua speciali suspendio jugulareret, quia scilicet sæpe fit, quod Deus aliud disponit, & quod crudelitatem illam

quam in alium exercere voluerat, in caput ejus introducit, & proprio tormento, quod aliis paraverat, ipsum fecit, sicut apparet de illo, qui bovem æneum reperit, qui tamen primus in eo mortem seu mortis supplicium toleravit. Sicut enim Parisius ille regis thesaurarius patibulum regium, quod cum magna diligentia pro sceleratis suspendendis paraverat, ipse in propria persona encaniavit Eccl. 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Quia sic ut dicitur Eccl. 27. *Qui fodit foveam, in illam decidet, & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo, & qui laqueum alteri ponit, peribit in illo*.

¶ Vel allega istud, quod sæpe fit, quod eodem actu, quo quis alicui nocere credit, illi potius proficit, & nocumentum, quod sibi parare crediderat, ad utilitatem ipsius Deus vertit, sicut patet de illo Aman, qui pro suspensione Mardochei venerat, & tamen contra spem, & voluntatem suam ipsum honoravit, & honorationem, quam pro se distasse crediderat, Deus alteri ordinavit, & e converso, mortem quam alteri cogitaverat, ipse Dei judicio reportavit. Mirabilis enim est permutatio occultæ Dei providentiæ, quando vult operari, quod scilicet, bonum, quod mali pro se habere credunt, ad bonos quandoque derivat Prov. 13. *Reservatur justo substantia peccatorum, & malum quod illi mali bonis paraverant, in caput ipsorum parat*. Unde Prov. 11. *Justus de angustia liberabitur, & tradetur impius pro eo*.

¶ Vel illud allega, quod præmium justorum quandoque differt, ita quod quali in oblivionem tradi videtur, sicut de illo Mardocheo patet, qui insidias regi revelaverat, & tamen sibi nullum præmium datum erat; veruntamen rex noster Christus qui continue vigilans, noctem insomnem duxit, finaliter quando historias præteritas, & sanctorum merita in libro indelebili suæ mentis relegit, ipsosque nondam præmiatos reperiens honore tam temporali, quam æterno honorandos decrevit. Illos igitur finaliter vestibus regiis, id est, corporum dotibus induit, illos super equos in sella regis, id est, super cæli celsitudinem constituit, illos regio diademate, id est, dignitate æternæ gloriæ honoravit, illos per principes suos, id est, per angelos suos conducit, & deduci præcepit, atq; mandavit, & sic quicquid tradat, ipsos pro meritis suis remunerat, & honorat, hoc enim honore dignus est, quemcunque rex honorare decreverit. Unde Psalm. 8. *Gloria, & honore coronasti eum domine*.

¶ Vel dic moraliter, quod vestes regis fuerunt illæ virtutes, quas Christus habuit circa corpus, scilicet, carnis munditia seu puritas, quæ fuit tanquam camisia interior, poenitentia asperitas, quæ fuit sicut tunica superior, & rerum mundalium paupertas, quæ fuit sicut clavus exterior. Equus illius regis fuit crux, in qua fuit portatus. Diadema ejus fuit corona spinea, quæ extitit coronatus. Dico igitur, quod Mardocheus, qui interpretatur amara contritio impudicitia, potest Petrum, & Andream significare, & quoslibet viros sanctos, qui revera in hoc fuerunt à rege summe honorati, quia vestibus, equo, & diademate, id est, ad suæ passionis similitudinem fuerunt cruciati, & per Aman, id est, per Neronem, & egenam honore hujusmodi insigniti.

¶ Etiam moraliter ista possunt dici de quolibet sancto, qui vestibus regiis, id est, humilitate, charitate, & paupertate regitur diademate regis, id est, spina divini timoris coronatus pugnatur, equorum sella regis, id est, à beata virgine, vel à cruce per devotionem, & fiduciam vehitur, & portatur, atque ab Aman inimico suo, id est, à mundi principibus, & tyrannis circumducitur, & vexatur. Illo enim modo Rex noster Christus suos in hoc mundo honoravit, in quantum illa, quæ ipse habuit insignia eis donavit, & istis mediantibus cœleste præmium eis parat. Eccl. 45. *Corona aurea super caput ejus expressa signo sanctitatis, gloria, honoris, & opus fortitudinis*.

Capitulum decimum. Textus. Rex vero Assuerus omnem terram, & cunctas maris insulas.

MORALITATUM CAP. VI.

Hic in cap. 10. & 11. ponitur somnium Mardochei, scilicet quod fiebant voces, tumultus, & tonitrua, terræ motus, & conturbatio super terram. Videbat etiam quod dracones maximi invicem conflagabant, ad quorum clamorem cunctæ commotæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum, quæ timore, tribulatione, & angustia territa, seipsam præparabant ad mortem, quibus scilicet justis ad Dominum clamantibus, ecce fons parvus crevit in fluvium magnum, & in aquas plurimas redundavit, & in lucem solemque conversus est.

¶ Vel.

¶ Vel secundum aliam literam, lux, & sol ortus est, & humiles tunc exaltati sunt, & devoraverunt inclytos.

¶ Sic verè cum à mundi principio post terræ motum, & tonitruum tentationis luciferi cōtinuè fuerit bellum inter duos dracones, id est, inter rationales creaturas, diabolus scil. & hominem, sic factum est quod commotæ sunt nationes dæmonum, & iniquorum contra populum justorum, & fidelium, & prævalerant, ita quod tunc omnes iusti mortem, & infernum necessario expectabant, tribulationes, & angustias sustinebant, quapropter ad dominum clamantes, liberationem devotionis implorabant, dicentes illud Psalm. 79. *Veni ad liberandum nos.* Et ideò Dei nutu fons parvus, id est, beata virgo, & parva, & humilis, in fluvium magnum crevit, in quantum Deum, qui est infinitus, continere potuit, & in aquas redundavit, etiam plurimas in quantum scil. humano generi multa beneficia propinavit, & lux, & sol, id est, Christus Dei filius sol iustitiæ in mundo ortus, & natus extitit, & sic pax tranquillitatis, & bonæ voluntatis hominibus nata fuit. Tunc enim humiles, id est, captivi qui erant in limbo, iusti qui sunt in mundo exaltati fuerunt, contra inclytos, id est, contra dæmones, & tyrannos prævaluerunt, & virtute illius solis fontisq; mortis æternæ periculum evaserunt. Unde Malach. 4. *Orietur vobis sol iustitiæ timentibus nomen meum.*

¶ Vel dic, quod quando in aliqua Ecclesia, vel conventu veniunt terræ motus, & turbatio, utpote quia quādo moritur prælatus, statim est in electione lis, & contentio. Fit enim tūc quandoque, quod duo magni dracones, id est, duo magni Canonici, vel Priores malitiosi, & ambitiosi inter se pro habenda dignitate configunt. Quo facto statim nationes, & partes se dividunt, & mali contra iustos prævalere contendunt. Sed pro certo sæpe fit, quod neuter duorum draconum obtinet, quinimo sæpe fit quod aliquis fons parvus, id est, aliquis homo humilis, pauper, & nullius reputationis eligitur, & in fluvium magnum, id est, in prælatum convertitur, & sic tandem in lucē, & solem, & per sanctam, & exemplarem vitam mutatur, & sic per ipsum boni, & humiles promoventur, & extolluntur, mali verò, & superbi mediante iustitia devorantur, quia pro certo sæpe fit, quando Dominus suscitatur de terra inopem, ut sedeat cum principibus, & solum gloria teneat, tunc deponuntur potentes de sede, & exaltantur humiles.

Capitulum decimum sextum. Textus. Rex magnus Artaxerxes: b India usque ad Æthiopiam.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic c. 16. dicitur, quod populus Judaicus in captivitate positus iustis legibus utebatur. Circa quod nota, quod Judæi in terra sua, ubi erant liberi, leges Dei non servabant, sed potius idolis serviebant 4. Esdr. 13. In captivitate tamen, & tribulatione, & servitute Dominum coluerunt, sicut ponitur 4. Esdr. 13.

¶ Illud potest allegari, quod vexatio dat intellectum: sicut dicitur Esai. 28. Et quod plus proficit homini adversitas quam prosperitas, quia scil. in prosperitate positi, & Deum, & ejus legem obliviscuntur, idolis, & vitiis famulantur, in tribulatione verò ad se ipsos revertuntur, & propter sua peccata puniri intelligentes, servire Domino, & mandata ejus facere compelluntur. Psalm. 77. *Cum occideret eos querebant eum.* Vel expone si vis, quod, ut communiter, homo est melior in terra aliena, quam in propria.

Moralitarum super Hester finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS

SUPER JOB,

C Capitulum primum. Textus. Vir erat in terra Hus, nomine Job.

MORALITATUM CAP. I.

De Job cum totus sit moralis, & moralizabilis, nihil intendo ponere, nisi aliqua quæ narrative ponuntur. Die ergò quòd vir erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir simplex, & rectus, timens Deum, & recedens à malo, & nati sunt ei septem filij, & tres filia, possessioq; erat ei septem millia ovium, tria millia camelorum, quinquaginta juga boum, & quingenta asina, & familia multa nimis.

¶ Revera vir debet esse quilibet vir perfectus, quia pro certo iste debet esse vir, id est, vigorosus, & virtuosus in terra Hus, quæ interpretatur festinans, & consiliator diligens, & studiosus, & aliorum consiliatorum pacificus, & dulcorosus. Simplex debet esse humilis, & modestus, rectus, & iustus. Debet esse timens

Deum, & malorum omnium fugitivus, qui etiam debet dici Job, qui interpretatur dolens, quia scil. ipse debet esse pro culpis, & miseriis hujus vite dolens, tristis, & gembundus, & sic iste erit inter orientales, id est, inter iustos magnus in virtutibus, & fecundus. Unde Eccl. *Magnus effectus sum, & præcessi omnes qui ante me erant in sapientia.* Ideò possessio virtutum suarum debet esse multiplex, quia revera ipse debet habere septem filios, id est, septem spiritus S. dona, tres filias, id est, tres Theologicas virtutes, septem millia ovium, id est, septem misericordiæ opera, tria millia camelorum, id est, trium partium pœnitentiæ, scil. contritionis, confessionis, & satisfactionis onera: fuit etiam possessio ejus quingenta juga boum, id est, quinque sensuum carnalium cohibitio, & quingenta asina, id est, quinque librorum legis, & divinorum mandatorum humilis recordatio, & familia multa nimis, id est, ceterarum virtutum abundans cumulatio. Unde infra capitulo isto dicitur Job 3. *Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra.*

¶ Vel dic, quod iste vir est bonus prælatus, qui scil. debet esse vir sine imbecillitate, rectus sine acceptione personarum, vel iustitiæ torvitute, simplex sine plica, id est, sine malitia, & duplicitate, timens Deum, sine servilitate, recedens à malo, non timore, sed charitate, Job dictus, id est, dolens ex compassione, & pietate, in terra Hus, id est, concilians, & concordans alios cum festina sedulitate, magnus inter orientales, virtutis, & famæ multiplicitate, ita quod jam de ipso potest dici illud quod sequitur: *Non considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, & rectus, & timens Deum.* Igitur iste habet in possessione sua filios, id est, subditos charitativos: Filias, id est, simplices, & imperfectos: Camelos, id est, viros patientia, & humilitate oneribus tribulationum subiectos: Boves, id est, viros bonorum operum laboribus deditos: Asinas, & oves, id est, viros misericordes lacte Eleemosynarum irriguos, & fecundos. Prælatus enim non solum filios habebit, imò, & filias: non solum boves, imò, & oves: non solum camelos, imò, & asinas: quia scil. sub prælato, in domo Ecclesiæ non solum sunt perfecti, imò etiam imperfecti, non solum sapientes, sed etiam simplices, non solum laboriosi, imò debiles. Unde 2. Timoth. cap. 2. *in magna enim domo non solum sunt vasa aurea, imò & argentea, lignea, & fictilia.* Unde etiam inter istos subditos aliqui numerantur septenario numero propter septem opera misericordiæ. Aliqui ternario, propter Trinitatis simplicem fidem. Aliqui quinario, propter quinque sensuum custodiam.

¶ Vel dic, quod in spiritali possessione viri iusti debent esse filij, id est, opera charitativa. Filia, id est, opera pia. Cameli, qui oneri se inclinant, id est, humilitas, & obedientia. Oves, id est, simplicitas, & innocentia. Boves, id est, fortitudo, & temperantia. Asina, id est, tranquillitas, & patientia. Familia multa nimis, id est, aliarum virtutum bonorumq; actuum, & affectuum fertilitas, & opulentia. Unde Phil. 4. *Habeo autem omnia, & abundo.*

¶ Septem filij Job vicissim convivia faciebant, nunc penes unum, nunc penes alium comedebant, & tres sorores suas vocantes ipsas ut secum comederent, & vinum biberent, invitabant. Job verò de salute liberorum sollicitus erat, & ideò compleris conviviis pro singulis sacrificium offerebat. Job significat bonum prælatum, filii ejus significant viros scientificos, & perfectos, filia verò suæ designant inferiores simplices, & ignaros. Ista ergò est veritas, quod filii Job, id est, clerici, scientifici, & viri qui sunt in Ecclesia, debent vicissim convivium spirituale facere, ubi scilicet docendo, & prædicando possint auditores, & etiam alter alterum recreare. Debent etiam filias sorores, id est, simplices, & laicos ad istud convivium vocare, & vino suæ doctrinæ ipsos reficere, & portare, sicut ad literam videmus de religiosi, & mendicantibus, qui alternatim sibi, & aliis prædicant, & ad prædicationes suas simplices, sæculares, & maxime sorores suas benignas, & filias invitant, & invocant, dicentes, illud Cant. 3. *Egredimini filia Sion.* Job etiam pater istorum, id est, prælatus summam curam, & sollicitudinem debet de salute istorum liberorum, id est, subditorum habere, & ideò ipse debet sacrificium laudis, & orationis singulis diebus Domino facere, & offerre.

¶ Vel dic quod per filios intelliguntur divites, per filias verò intelliguntur pauperes, & infirmi. Isti ergò filii, id est, divites quandoque solent alternatim convivia facere, veruntamen debent semper sorores suas, id est, pauperes advocare. Unde Luc. 4. *Cum facies convivium, voca pauperes.* Vel tempore Caristia debent

bent alternatim convivium eleemosynarum impendere pauperibus, & egenis, sicut ad literam faciunt boni, & misericordes divites in istis civitatibus, qui inter se solent convenire, & unum post alium convivium Eleemosynarum, & subventionum pauperibus præparare.

F ¶ Hic dicitur quod cum filij Dei affisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Sathan, cui cum diceret Dominus, unde venis? respondit, circumivi terram, & perambulavi eam. Igitur iste Sathan non legitur à Domino aliquid petiisse, nisi quod solum Job posset affligere, & primo eum temporali substantia spoliare, tandem eum in corpore percutere, & gravare.

¶ Sic pro certo dico, quod hodie ubique conveniunt filij Dei coram Domino, id est, in quacunq; bona societate sive religiosorum sive laicorum, semper est dare aliquem Satan, qui interpretatur contrarius vel adversarius, transgressor vel prævaricator, id est, aliquos rebelles, malos, & contrarios, & omnium bonorum adversarios, divinæ legis transgressores, & suæ perfectionis prævaricatores, qui pro certo non faciunt, nisi terram, & patriam explorando perambulare, & circumire, & hoc non ut possint proficere, sed ut possint invenire quem affligant, & cui noceant, & occasionem alios lædendi reperire, sicut ad literam videmus de detractoribus inter religiosos, de invidiis inter clericos, & de ballivis inter laicos. Unde 1. Pet. 5. *Adversarius vester tanquam leo rugiens circumit, quærens quem devoret.* Et breviter isti nihil aliud quærunt, nisi quod possit Job, qui interpretatur dolens, id est, pauperes, & dolentes affligere, & eos in rebus, & corporibus, rapinis, & molestiis impugnare, commisiones enim talia faciendi libenter accipiunt, & ipsas citissime executioni tradunt, nihilque in hoc mundo quam nocendi potestatem appetunt. Apoc. 9. *Aculei erant in caudis eorum, &c.*

¶ Vel dic, quod diabolus semper est inter bonos, vel quod diabolus non potest nocere homini, nisi à Deo acceperit potestatem.

¶ Hic habemus, quod laxata manu divinæ potestatis, & protectionis, est data licentia diabolo, quod possit affligere Job, statimque ipso cooperante tribulationes quatuor ei per ordinem evenerunt, quarum scilicet prima fuit. *Quod cum boves eius ararent, & asina juxta eos pasceretur, irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, nec non pueros occiderunt gladio, unusq; solus evasit, qui cladem ad Job fugiens nuntiavit.* Ignis etiam de calo tunc cecidit, quod oves eius,

G & earum custodes pueros uno solo evadente consumpsit. Chaldei etiam tres turmas fecerunt, & irruentes camelos rapuerunt: pueros vero custodes præter unum, gladio occiderunt. Filiis autem, & filiabus suis in domo fratris sui primogeniti vespertibus, & vinum bibentibus ventus à regione deserti vehementer irruens, quatuor angulos domus concussit, & liberos omnes oppressit, ita quod unus solus de famulis qui hoc nuntiaret, remansit flebilis atq; nudus. Et ait Job 1. *Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus revertar illuc.* Revera videtur quod in domo Job, id est, in Ecclesia sancta Dei, hoc est dictum, in cœtu fidelium Satan adversarius noster diabolus hujusmodi tribulationes diversimode suscitât, & inducit. Constat enim quod ibi hodie inveniuntur boves arantes, id est, avari, qui circa terram laborant, & asina juxta eos pascentes, id est, carnales, qui commensationibus vacant, ibi sunt oves, id est, simplices, qui illa quæ ad salutem sunt necessaria, ignorant. Ibi etiam sunt cameli, id est, alii principes, & superbi, qui gibbum, & tumorem superbiæ, & præsumptionis, habent. Ibi sunt filij, & filia, id est, religiosi, & religiosa, qui comestitionibus, & vini potationibus, & ebrietatibus inhiant, & anhelant. Ibi sunt pueri istorum custodes, id est, mali prælati, qui pueriliter alios gubernant. Istos ergo diversimode perdit, & alios aliis culpis: nam quosdam spiritualiter interficit per Sabæos, qui eloquentes interpretantur, id est, per eloquentiam propriam, & suggestionem, quosdam per Chaldæos, qui interpretantur quasi fera, vel quasi mammilla, id est, per mundi prosperitatem, & lactationem, quosdam per ignem avaritiæ, & cupiditatis, quosdam per ventum superbiæ, & vanitatis. Istis enim quatuor plagis diabolus Job, id est, Christum depauperavit, & possessionem bonarum personarum tam Ecclesiasticarum quam sæcularium denudavit multipliciter. Unde de Christo videtur posse dici illud Mar. 14. *Relicta sindone nudus profugit.* Et Amos 2. *Robustus inter fortes nudus effugiet.*

¶ Vel si vis dic, quod omnia ista quæ habemus hic, scilicet, quod omnia bruta animalia Job perierunt, & ab hostibus rapta fuerunt, & servitores perempti, veruntamen paucissimi sunt,

qui evaserunt, quinimò liberi ejus mortui fuerunt. De servis vero Job, seu pueris aliqui pauci superfuerunt.

H ¶ Potest adhuc allegari, quod cum Job, id est, Christus sub se habeat homines, & bestias, id est, fideles, & infideles, Christianos, & gentiles, ista tamen est veritas, quod omnes bestia, id est, gentiles, & filij infideles moriuntur, & damnantur, de hominibus vero, id est, fidelibus sunt paucissimi qui salventur. Unde dicitur Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quinimò etiam de hominibus istis, id est, de personis rationabilibus, & de Christi fidelibus illi qui sunt filia, id est, illi qui sunt spirituales filij Dei, id est, clerici, & religiosi, magis pereunt, & vento superbiæ, & epulatione gastrimargiæ damnationi succumbunt, quam illi qui pueri, & servi, id est, subditi, & simplices, & ignari, quia scilicet de illis aliqui remanent, & salvantur, isti vero quasi omnes ad vitia prolabantur. Secundum enim August. *simplices & idiota rapiunt calos, & nos cum literis nostris mergimur in profundum inferni.*

¶ Vel dic, quod Sabæi qui interpretantur eloquentes, sunt adulatores vel etiam advocati, qui revera pueros custodes, id est, prælatos, & superiores gladio linguæ suæ percutiunt, ita quod boves, & asinas, id est, lucra, utilitates ab ipsis præ alijs reportant, & rapiunt.

¶ Vel dic, quod in domo Dei boves, id est, viri scientifici, & perfecti debent in agro sacra scripturæ arare, id est, studere, legere, & prædicare. Asina vero, id est, simplices juxta eos debent pasci, id est, eorum doctrinis, & prædicationibus informari, à pueris vero, id est, à puris, & innocentibus prælatis debent communiter custodiri. Sabæi tamen qui interpretantur clamantes, & detractores litigiosi, istos molestant, & tam majores quam inferiores infestant. Unde 1. Reg. 26. *Quid clamas, & inquietas regem.* Vel dic, quod Chaldæi generaliter significant humani generis inimicos, scil. mundum, diabolum, & carnem, Chaldæi enim interpretantur quasi fera, & iste est mundus cum avaris, qui more ferarum devorant aliena. Interpretantur etiam quasi demones, iste est diabolus cum tyrannis. Interpretantur in super quasi mamilla, ista est caro cum illecebris; quæ scil. delectationibus suis lactat, & decipit. Isti igitur Chaldæi, id est, isti hostes humani generis, inter turmas prædictas se dividunt, & sic camelos seu pueros, id est malos, & bonos rapiunt spiritualiter, & occidunt, & molestant temporaliter, & affligunt.

A ¶ Vel dic, quod cameli, & alti, & gibbosi significant altos principes, & prælatos, quos pro certo tres turme Chaldæorum, quæ interpretantur mammilla, id est tria genera personarum lactando in amorem suum rapiunt, & Job Domino suo, id est, Deo, ipsos subtrahunt atque tollunt. Primi sunt nepotuli, & amici carnales. Secundi sunt verbosi adulatores. Tertij sunt donorum, & munerum oblatores. Ab istis enim tribus generibus Chaldæorum, quæ quasi mammilla dicuntur, nostri superiores, & maxime prælati, lactantur, & recreantur. Ideo ab ipsis taliter rapiuntur, quod nulli alii emolumentum de eis consequuntur, ita quod ipsi prælati videntur dicere illud Ecclesi. 25. *in tribus beneplacitum est spiritui meo.*

¶ Vel si vis dic, quod domus primogeniti, in qua filij, & filia comedentes vento irruente sternuntur, domos, & curias principum vel prælatorum designat, qui pro eo primogeniti fratris dicuntur, quia aliis ditiores, & potentiores esse noscuntur. Deuter. 21. *Dabit pater primogenito suo de his quæ cuncta habet duplicia.* Ista igitur est veritas, quod illi qui in domo primogenitorum suorum, id est, curiis, & hospitibus divitum, & magnatum morantur, & qui panem, & vinum eorum comedunt, & apud eos officiis, & obsequiis deputantur, diversis periclitantur vitiis, & casibus, & periculis supponantur. Ventus enim, & flatus diabolice tentationis ibi præcipue solet flare, quæ totam domum istam solet ad malum concutere, & movere, & sic illos, qui sunt ibi, per vitia opprimere, & damnare. Constat autem, quod illi qui curias sectantur divitum, sunt, ut communiter, adulatores, raptores, invidi, & superbi, & sic evidens est vitiorum turbine opprimi, & involvi. Unde Seneca dicit de istis: *Si quis cum magnatibus habitat, aut veritas, aut eorum amicitia perdenda est.* Unde illud Matth. 23. *Ecce qui in domibus regum sunt mollibus vestiuntur.*

¶ Vel dic, quod in talibus domibus, officiis, statibus homo statim periculum patitur, & hoc quia ventus invidia, qui, ut communiter à regione deserti, id est, à malis, desertis, & insufficientibus personis solet procedere, ibi fiat, qui totam domum quandoque concutit, & conturbat, & illos qui ibi habitant, aliquoties

ties opprimit atque damnat. Unde Ezech. 1. *Ecce ventus turbinis venit ab aquilone.*

B ¶ Vel dic, quod frater noster primogenitus fuit Lucifer, qui dicitur frater noster, quia fuit ab eodem Patre Deo genitus, & creatus Psal. 109. *Ante luciferū genui te.* Et Job 40. *Ecce Behemoth quem fecit tecum.* Primogenitus vero, qui prima creatura Dei est. Et alibi: *Ipsē est principiū viarum Dei.* Convivium vero ejus est prosperitas, cujus scilicet dominiū vendicat ipse sibi. Unde Luc. 4. ostendens Christo omnia regna, & gloriam, dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraveris me, quia mihi tradita sunt, & cui voluero do ea.* Ista igitur est veritas, quod quandoq; filij Job, & filia Dei, id est, Christiani, & Christianæ, sed etiam generaliter tam viri quam mulieres, tam ecclesiastici quam sæculares, in domo fratris sui primogeniti diaboli, scilicet in mundo, & in convivio ejus, scilicet in mundi prosperitate comedunt & bibunt, & de cibis hujus convivij, id est, de mundi bonis, & divitijs laute sumunt. Vinum etiam mundi scientiarum hauriunt, atq; sumunt, subito fit quod vento tribulationis è regione deserti, id est, ab occulta Dei providentia insurgere, & quatuor angulos hujus domus, id est, quatuor partes prosperitatis mundanæ, scilicet divitias, delicias, honores, & scientias, concutiente, & destruente, ipsi tales convivæ, id est, ipsi in mundi prosperis convivantes, subito aliquoties opprimuntur, & per infortunium, id est, per mortem ad casum flebilem deducuntur. Ventus enim deserti, id est, tribulatio mortis non istam concutit, & subvertit, & convivæ ejus per damnationem, & tribulationem temporalem opprimit, atque perdit. Unde Ezech. 27. *Ventus austri contrivit te in corde maris, divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem cum quadam die venissent filij Dei.

MORALITATUM CAP. II.

C Job percussus in corpore, ita quod à planta pedis usque ad verticem non esset in eo sanitas, bonis omnibus à diabolo denudatus in sterquilinio sedebat, saniemq; ulcerum testa radebat, & tribulationes sibi immixtas in patientia sustinebat. Uxor vero ejus cum servis ipsum atrociter deridebat, & fœtorē ipsius abhorrebat sicut hic, ut dicit: *Benedic Deo, & morere;* & infra, ubi ipse Job 19. dicit sic *Halitum meum abhorruit uxor mea.* Amici vero ejus ipsum arguebant, & irritabant, & peccatum volebant, & probare, servi vero ejus sibi obedire nolebant. *Servum meum vocavi, & non respondit mihi.* Sed finaliter visa ejus potentia, & patientia, Dominus sanavit, septem filios, & tres filias sibi dedit Job ult. Amici, & noti ejus ad eum convenerunt, ipsumq; consolati sunt. Et qui prius eum contempserunt sibi bona propria diviserunt.

¶ Moraliter loquendo Job significat peccatorem, qui scilicet à diabolo per peccatum percussus, bonis suis, qui scilicet virtutibus, & gratiis spoliatur, & ulceribus malarum conditionum, & consuetudinum plenus in sterquilinio, id est, immunditia voluptatis, vel in fœtore incontinentiæ seu infamiæ moratur. Ubi uxor ejus, id est, conscientia sua ipsum remordet, & abhorret, ubi servi sui, id est, interiores affectus, & exteriores sensus, qui sibi servire debuerunt, sibi non famulantur, sed contrariantur, & ubi amici sui, id est, sancti ipsum contemnunt, & arguunt, & utilitatem ejus detestantur. Statim enim quando quis bonis suis spiritualibus per diabolum fuerit spoliatus, restat quod de sanctis suis amicis spiritualibus sit contemptus: Unde Thren. 1. *Omnes amici ejus spreverunt eum, & facti sunt inimici.* Et ideo ponitur consequenter, quia scilicet manum tuam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus. Sed quid pro certo quandoq; fit quod iste Job, qui interpretatur dolens, id est, peccator de peccato contritus, saniem vitiorum testa, id est, mortis memoria mediante per confessionem educit, & ad pœnitentiam, & patientiam se convertit, dicens Job ult. *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam.* Et tunc Deus bona deperdita, id est, virtutes, & gratias, & hoc quandoque in duplo majores quam habuerat, sibi restituit, septem filios, id est, septem dona Spiritus sancti, tres filias, id est, tres virtutes Theologicas sibi concedit. Et sic quilibet amicorum suorum, id est, sanctorum, ad amorem suum reddit, ipsumq; spiritualiter consolatur, & bona sua, id est, spirituales gratias sibi distribuit, & concedit. Unde dicitur Dan. 4. *Figura mea restituta est mihi, & optimates me requisierunt.*

D ¶ Vel si vis dic exemplariter, quod mundi amici, uxor, & servi quamdiu homo est in tribulatione, & paupertate, de ipso non curant, imo quandoque gravia impropria contra eum faciunt

Pet. Berchorij super Biblia.

si vero ad prosperitatem redierit, tunc enim consolantur, & amant.

¶ Vel dic, quod tres amici Job sunt fides, spes, & charitas: vel contritio, confessio, & satisfactio: vel eleemosyna, jejunium, & oratio, quæ ad ipsum consolandum veniunt, & finaliter bona spiritualia sibi distribuunt, & concedunt.

Moralitatum super Job finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS primus super Esaïam.

Capitulum primum. Textus. Visio Esaïæ filij Amos.

MORALITATUM CAP. I.

ESAÏAS de genere regali secundum Hebræos: Tanta autem sanctitatis extitit, ut ponit Comestor, quod cum exercitus Sennacharib Hierusalem obsideret, & juxta aquas Syloæ fixisset tentoria, ita quod piscina, & hostibus, & civibus communis esset, Esaïas à Domino impetravit orando, & obtinuit, quod cum hostes ad piscinam veniebant, eam sine aqua reperiebant, cum vero cives ad piscinam descendebant, aquas in abundantia inveniebant, ita quod hostes mirabantur, unde aquas in civitate habebant. In cujus memoria aqua Syloæ adhuc continet, sed certis horis, ac interpolatis ebulliunt, sicut ait Epiphanius.

¶ Talis fons videtur esse gloria paradisi, quia ita est, quæ ex oratione Esaïæ, id est, ex ordinatione Dei solis civibus, id est, solis bonis, & justis se exhibet, hostibus vero, & impiis, & peccatoribus se subtrahit, atque latet. Ista enim est secundum Aug. quæ nulli negabitur digno.

¶ Vel dic, quod illa est divina gratia, & devotio, quæ solis civibus, & sanctis hominibus conceditur, hostibus vero, id est, peccatoribus, qui sunt de exercitu Sennacherib, id est, diaboli, qui Hierusalem, id est, Ecclesiam quotidie obsidet, denegatur. Mali enim istum fontem invenerunt valde siccum, boni invenerunt ipsum opulentum, & plenum, quia fons compunctionis, & devotionis à malis invenitur aridus, à bonis vero invenitur dulcis, & sapidus, & amœnus, quod etiam est verum de fonte, & gratia compassionis, vel de fonte divinæ scripturæ, vel cujuslibet spiritualis recreationis. Unde Zach. 13. *Erit fons patens domui Jacob.* Iste etiam fons continet, sed certis horis erupit, quia divina gratia secundum Dei occultam ordinationem quando vult se subtrahit, atque venit, compunctio etiam, & devotio non solet continuo fluere, sed interpolatim certis horis, & diversis. Deo ordinatis, solet erumpere, & manare. Unde dicitur Joh. 3. *Spiritus enim ubi vult spirat.* Quia sicut dicit Apostolus Roman. 9. *Non est volentis, neque currentis, sed Dei misentis.*

¶ Vel dic, quod talis fons debet esse prælatus, quia scilicet iste debet se quantum ad malos exhibere siccum, sterilem, & austerum, quantum ad bonos autem effluentem, & plenum, siccum enim, & durum, & rigidum, debent eum hostes Hierusalem, id est, tyranni Ecclesiæ sentire, boni vero qui Hierusalem, id est, Ecclesiæ sunt cives, & amici ipsum debent affluentem, & piū, liberalem, & fluidum invenire. Unde Eccl. 12. *Benefac justo, & non deleteris impio,* quod tamen est contra multos Ecclesiasticos, & prælatos, qui scilicet liberaliores sunt ad histriones, & tyrannos nobiles, qui Ecclesiæ sunt hostes, quam ad bonos, & pauperes, qui sunt cives, magisq; affluentius malos promoveant, bonis vero subditis, & pauperibus siccis, avaros, & impios se demonstrant. Unde Joan. 3. *Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.*

¶ Vel dic, quod talis fons est judex vel prælatus, personarum acceptor, qui scilicet solis civibus, id est, solis nepotibus, notis, & familiaribus se liberalem exhibet; hostibus vero, id est, extraneis quibusdam sicut sterilibus, & avaris apparet, quia scilicet aquas beneficiorum suorum temporalium solis illis communicat, quos scilicet, generaliter negat, cum tamen ad fontem pertineat, quod sit patiens, & communis omnibus.

Capitulum quintum. Textus. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ.

MORALITATUM CAP. II.

Quidam pater familias plantavit vineam electam, & sepi circumdedit eam, & lapides elegit ex ea, & edificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in ea, & expectavit, quod

P

face-

faceret uvas, & facit labruscas. Iste ergo indignatus cōtra eam, incepit totaliter comminari. Quid enim inquit, debuisti facere vinea mea, & non fecisti? & tunc ostendam vobis quid faciā vinea mea. Auferam sepem ejus, & erit in direptionē, diruā maceriam ejus, & erit in conculcationem, non putabitur, & non fodietur, & ascendent spinæ, & vepres super eam, & nubibus mandabo desuper, ne super eam pluant imbrem.

¶ Charissimi, sicut hic ibidem exponitur, vinea Domini Sabaoth domus Israel est, scilicet, Ecclesia vel religio, quam scilicet in agro hujus mundi plantavit, sanguine suo rigavit, & sepem angelicæ protectionis ei circumdedit, turrem contemplationis in ea construxit, & torcular passionis propriæ in ea fabricavit, lapidesq; id est, offendicula, & errores in ea sustulit, & amovit Unde Matt. 21. Homo quidam plantavit vineam, & circumdedit ei sepem, & fodit in ea torcular, & edificavit turrem, quapropter à principio expectavit quod hæc vinea religionis vel ecclesiæ, uvas id est, virtutes, & opus bonorum operum faceret, & quod vino consolationis ipsum dominum recrearet; sed revera ista non videtur facere uvas sed labruscas, non opera bona, sed vana, nō actus virtuosos, sed potius inutiles, & defectivos. Hierem. 2. Quomodo conversæ es in prava vinea alieno? Et ideo indignatus Dominus, beneficia sua ab ea subtraxit, sepē, & maceriam divinæ protectionis submovit, & dæmonibus, & tyrannis eam in direptionem, & conculcationem exponit. Jam enim sicut apparet sensui ista vinea per examinationem, & discussionem non foditur, & per correctiones à suis superfluitatibus non putatur aut scinditur, quin imo ipinis temporalium sollicitudinum pungitur, & vepribus, quarum spinæ sunt acutæ, & curvæ, & tenaces, i. multa Prælatorum, & Ecclesiasticorum rapina, & avara tenacitate repletur, & sic à Deo maledicta, & condemnata est. Et ideo de ea videtur posse dici illud Prov. 24. Per agrum pigri hominis transivi, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleverat urtica, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum dirupta erat. Et breviter videtur, quod Deus mandavit nubibus desuper, id est, sanctis, & angelis suis, ne super istam pluant, & imbrem spiritualium bonorum, & beneficiorum infundant, quia scilicet, jam videtur Dominus ipsam dereliquisse, & in suis manibus dimisisse, & de ejus regimine non curasse. Unde dicit Psal. 105. Abominatus est hereditatem suam, & possessionem suam sprexit.

¶ Vel dic moraliter, de vinea animæ, &c. Expone, & dic, quod rursus est contemplatio, torcular, &c.

Capitulum sextum. Textus. In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem.

MORALITATUM CAP. III.

Esaia vidit Dominum super solium excelsum, & elevatum, & ea que sub ipso erant, replebant templum, Seraphin stabant super illud, sex ala uni, & sex ala alteri, duabus velabāt pedes ejus, & duabus volabāt, & clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, & commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis, & impleta est domus fumo.

¶ Per istos Seraphin, qui interpretatur incendium, intelligo viros sanctos, qui scilicet, per charitatē ardēt, & alios in Deum elevant, & inflammant, quia isti pro certo solent alis contemplationis de mundo in paradysum volare, solium Domini, & majestatem circumire, & templum paradisi mentaliter visitare, nec non: Sanctus, Sanctus, Sanctus, in honorem trinitatis Deo decantare, totamque domum Ecclesiæ fumo orationis, & sanctorum affectionum implere, & clamorem divinæ laudis, & prædicationis alter ad alterum proclamare, & cardines Ecclesiæ, id est, alios fideles ad contritionē, & devotionē concutere, & movere. Unde Amos 9. Percutite cardinē, & moveantur superliminaria. Esaia 40. Clama, quid clamabo? omnis caro fœnū. Sed quid? procul dubio istæ alæ contemplationis istorum debent esse sextuplices, id est, sex partes contemplationis, quas debent habere fideles, quæ sunt amor fervens, spes erigens, devotio ungens, oratio supplicans, consideratio Christi operum eidem gratias agens, humilitas in proprijs meritis, i. de proprijs meritis nō præsumens. Istarum enim alarum seu virtutum duæ sunt quæ cordis faciem, id est, intellectum concernunt, scilicet, humilitas, & consideratio Christi. Ista enim duo magis pertinent ad intellectum, scilicet proprios defectus agnoscere, & inde humiliari, & considerare Christi beneficia, & inde regratiari. Item duæ concernunt pedes, id est, affectum, quia secundum August. Pes meus, affectus meus, scilicet, amor, & devotio. Affectio enim amat, & considerat, affectio se per devotionem ungit, & rigat. Item duabus alis volare dicuntur, & istæ sunt spes, & oratio, istæ enim usque ad Solium patris volant, & tamē Christi beneficia secū portant, 2. Paral. 9.

Ideo de istis sex alis, id est, de istis sex contemplationis partibus potest dici totum illud, quod sex erant gradus, quibus ascende-batur ad solium.

¶ Vel dic, quod sex alæ Seraphin, sunt virtutes hominis justī, duæ scilicet, quæ caput seu faciem, id est, intentionē contegunt videlicet, justitia, ut sit intentio recta, innocentia, ut sit munda. Item alæ duæ, quæ pedes, id est, affectionem contegunt, scilicet, temperantia, ut sit modesta, spes cælestium, ut sit erecta. Istæ duæ sunt quibus debent volare, contemplatio, quæ volat ad cœli gaudia, timor, & cōsideratio, quæ volant ad mortis seu inferni tormenta. Isti ergo, sunt alæ, quibus debet volare anima viri justī, sc. ala innocentia volat ad se ipsum, ala justitiæ volat ad proximum, ala temperantia volat ad mundum, ala spei volat ad Deum, ala contemplationis volat ad cœlum, ala vero timoris volat ad mortem in Deum vel in infernum. Bene igitur dicitur de justis Esa. 40. Quod ipsi assumunt pennas ut aquila, &c. & Psal. 54. Quis dabit mihi pennas ut columba, & volabo, & requiescam.

Capitulum trigessimum octavum. Textus. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem.

MORALITATUM CAP. IV.

Cum rex Israel Ezechias ægrotaret, promisit Dominus quindecim annos superaddere vitæ suæ, & ut de sanitate recuperanda certior fieret, fecit Dominus umbram per decem lineas retroverti in horologio Achab. Sol enim à progressu cursus super decem gradus, & lineas retrocessit, & sic vitam regi superaddidit, umbra vero retrocedente, sol necessario retrocessit. Istud autem inter cetera Dei opera magnum fuit mirabile, quia scilicet sol, qui est planeta non retrogradus, cum Dei miraculo retroivit.

¶ Igitur allegorice loquendo, horologium, quod continue currit, quousque veniat ad terminum ubi cadat, significat humanam naturam, quæ scilicet, semper est in cursu, & fluxu, quousque ipsam sistere facit casus mortis. Unde Job 14. Constituisi terminos ejus, qui præteriri non poterunt. Nā sicut pondera, & mensuræ horologium continue faciunt fluere, & incessanter currere, quousque ad punctum, & ad horam ad quā tensum est, pervenire habeat, tunc vero solet distendi, & campanarum sonitus audiri. Sic vere vita humana secundū pondus, & mensurā divinæ providentiæ, & secundum quod à Deo continue habet fluere quousque ad horam mortis valeat pervenire. Tunc enim horologium istud per mortem distenditur campanarum, id est, amicorum, & vicinorum fletus, & sonitus audiuntur. Unde illud Mat. 20. Vox in Rama audita est, ploratus, & ululatus multus. Per Umbrā etiam istius horologii intelligo vitia generis humani, quæ sc. decem lineas habere dicuntur, quia per transgressionē decem mandatorum ab invicem distinguuntur, quæ etiam umbra dicuntur, pro eo quod mentis intelligentia per ea obfuscatur Psal. 43. Cooperuit nos umbra mortis: Per solē intelligitur Dei filius, qui etiam sol justitiæ nuncupatur, Malach. 4. Per decem gradus intelligitur decem creaturarum rationabilium status, id est, novem ordines angelorum, & humana natura, per regem vero infirmum intelligo Adam cū sua prosteritate, qui scilicet rex corporalium creaturarum dicitur, & qui etiam diversis vitijs infirmatur. Unde Psal. 6. Miserere mei Domine quoniā infirmus sum. Igitur dico, quod rex Juda, id est, homo dudum diversis vitiorum languoribus infirmatur, ita quod in horologio vitæ humanæ umbra peccati jam processisse decem lineis, id est, usq; ad transgressionem decem mandatorum decalogi videbatur, quapropter jam homines poterant dicere illud Hierem. 6. Vae vobis, quia declinavit dies, & factæ sunt longiores umbræ vesperti. Sed pro certo Deus pater volens istum regem, id est, hominem à peccato sanare, fecit solem, id est, filium suum benedictum ab excellentia suæ Dæitatis quodammodo retrocedere, & per summam humilitatem transactis novem gradibus, id est, novem angelorum ordinibus, ad decimum gradum, id est, ad humanam naturam, quæ etiam in drachma decima figuratur, per incarnationem descendere, & venire. Unde illud Ecclef. 48. retro rediit sol, & addidit vitam regi. Sic ergo factum est, quod umbra peccati in horologio vitæ humanæ similiter retrocessit, & vita, & sanitas gratiæ ipsi regi, id est, homini applicuit, & cessit. Quia pro certo homo tunc temporis est sanatus, cum sol justitiæ Christus ad gradum decimum est reversus, & per beatam incarnationem in hominem est conversus, & Psal. 89. Convertere Domine usquequo. Et Genes. 19. Sol egressus est super terram, & Loth egressus est Segor.

¶ Vel

C Vel dic moraliter, quod horologium, quod fluit est voluntas, sol vero qui illuminat, est gratia, quia vere tunc rex iste, id est homo infirmus, & languidus per peccata sanatur, quando sol divinæ gratiæ per decem gradus, id est, per adimplerionem decem mandatorum ad id ipsum revertitur, & quando umbra ignorantia vel peccati in horologia cordis sui minuitur, & auferitur, umbræ enim peccati diminutio, & solis seu gratiæ illuminatio, & decem graduum, id est, decem mandatorum impletio, nihil aliud est, quam regis animæ, & affectus curatio, & salvatio Psal. 19. *Domine saluum fac regem.*

Moralitatum super Esaiam finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS secundus super Hieremiam.

Capitulum decimum tertium. Textus. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & posside tibi lumbare.

MORALITATUM CAP. I.

HIEREMIE præceptum fuit, quod lumbare suum acciperet, & in Ephratem absconderet infra petram. Qui post multum tempus ad Euphratem ridijt, & lumbare putrefactum invenit, ita quod nulli usui aptum esset. Dixit autem sibi Dominus, quod lumbare domus Israel erat, quæ sibi Deo adhæserat, quam cum vitiis putrefactam intendebat projicere, & de terra propria captivare.

¶ Illud allega, quod nullus est adhærens Deo per charitatem, & sanctitatem, si in Euphrate, quod interpretatur frugifer, id est, fructibus divitiarum, & in aquis deliciarum mergatur, quin per vitia putrescat, ita quod ab hæsiōne qua hærebat Deo, prorsus cadat, Esa. 14. *Quasi cadaver putridum non habebis consortium.* cap. 18.

D Illud quod supra dicitur de figulo, qui sedens super rotam faciebat vas, quod cum dissipatum fuisset, de eodem luto fecit aliud vas, prout placuit sibi.

¶ Cui quidem figulo assimilatur Deus, qui filios Israel, quos destruebat, quos finaliter reedificare, & construere iterum intendebat, potest ad occultam Dei prædestinationem adduci, quæ scilicet alios ædificat, salvat, & plantat, alios destruit, & damnat, & quando illum quem ante destrui peccatum promiserat, iterum per penitentiam reparat, & reformat, quod etiam temporaliter quandoque facit, quia illum, quem antea depresso rat, aliquando iterum ad prosperitatem reservat, & restaurat. Unde ibidem dicitur, quod *sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel.* Ideo bene dicit Apost. *Quod figulus de eadem massa facit vas aliud in honorem, &c.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Ostendit mihi Dominus, & ecce duo calathi.

MORALITATUM CAP. II.

Hic cap. 24. dicitur, quod Hieremias vidit ante templum duos calathos plenos ficibus, unum qui habebat ficus bonas, alius vero habebat valde malas, ita quod non poterant manducari, & dictum est, quod primæ ficus primam captivitatem filiorum Juda designabant, qui sub Jechonia se tradiderant voluntarie; secundæ vero malæ, ultimam captivitatem illorum, qui cum Sedechia per violentiam fuerant capti, primi enim pro magna parte redierunt, ultimi vero in captivitate perierunt.

¶ Illud allega, quod isti peccatores, qui patienter, & voluntarie sustinent captivitatem, & adversitatem quam meruerunt, & patienter expectant Domini voluntatem, dicentes illud super: *iram Domini portabo, quoniam peccavi ei,* Domino sunt accepti. Et sicut ficus bonæ in calathō diviñe comprobationis constituti, faciliter etiam consequuntur misericordiam, & ad prosperitatem, & gloriam reducuntur. Econtra vero illi peccatores pessimi sunt, qui pœnas habent immixtas a Deo, non voluntarie, sed coacte, nō patienter, sed violenter ferunt, quia scilicet tales in sua captivitate obstinati pereunt, & ad Dei misericordiam non accedunt.

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino.

MORALITATUM CAP. III.

Rechabitis fuerunt quædam familiæ Judæorum, quæ quodam ætiori ritu viventes, quasdam de mandato patrum Pet. Bercherii super Biblia.

caremonias mirabiles observabant. Quidam enim dictus Rechab, de cujus stirpe processerant, hoc ipsis dederat in mandatis, quod ipsi, uxores, & filij vinum in æternum non biberent, domos non ædificarent, sementem non sererent, vineas non plantarent, sed in tabernaculis, quamdiu viverent, habitarent, ut sic multis diebus super terram viverent, & manerent. Isti igitur qui in tabernaculis extra civitatem manebant, timentes Chaldaeos, & Hierusalem refugerunt, vinum oblatum a Hieremia refutaverunt, & ideo mandatum patris sui servaverunt, tueriq; a Nabuchodonosor, & a mortis periculo meruerunt. Istis igitur Rechabitis videtur habuisse exordium status, & cōditio eremitarum, & primorum monachorum, & sic videtur dictum illud quod scribitur in historia tripartita, videlicet, lib. 1. cap. 11, secundum opinionem aliquorum, quod monachi habuerunt originem a Deis. Vel dic mystice, quod Rechabitis, qui interpretantur ascendentes vel excelsi, seu teneri patribus, vel delitiis patrū, significant viros religiosos, & quoscunque perfectos scilicet ascendunt per celestium affectionem, excelsi sunt per vitæ eminentiam, & perfectionem, & teneri sunt patribus per parentum honorem, & subventionem, delitiæ sunt patrum, id est, superiorum, & prælatorum Dei, & angelorū, per placentem, & sanctam conversationem. Unde Prov. 8. *Delitiæ meæ esse tum filiis hominum, &c.* Tales igitur patrum suorum, id est, Dei Prælatorum, & seniorum mandata servare, & a vino, scilicet, in quo est luxuria, id est, a carnis delitijs abstinere: a sementis satione, id est, a divitiarum acquisitione supersedere, & a domorum ædificatione abstinere. Vineas etiam quæ inebriant homines, id est, carnales affectiones, & adulationes debent evellere, non plantare, & habitare debent in tabernaculis, hoc est, peregrinos, & hospites se debent in hoc sæculo reputare, dicentes cum Apostolo Hebr. 13. *Non habemus hic civitatem manentem sed futuram inquirimus.* Sic enim diu per gratiam poterunt vivere in sanctitate, & iustitiā persistere, Hierusalem, id est, paradisum finaliter intrare, & Chaldaeorum, id est, dominorum sævitiam non timere. Tales qui terrena contemnunt, a demonibus tutiores sunt, & mundi tribulationes, & tentationes cavent facilius, & evadunt Psal. 90. *Non timebunt a timore nocturno.*

Capitulum trigessimum quartum. Textus. Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino, quando

Nabuchodonosor:

MORALITATUM CAP. IV.

Hic cap. 34. dicitur, quod cum Hieremias contra Hierusalem prædicaret, & captivitas immineret, & tribulatio totum populum conturbaret, factum est quod populus Juda in Hierusalem fœdus cum Domino pepigit, & in pacto quilibet servos Hebræos dimisit, & ad maiorem firmitatem pacti vitulum occiderunt, & per medium dividerunt, & inter divisiones vituli transierunt, veruntamen populus cito post a pacto recessit, & servos quos liberos dimiserant, quilibet in servitutem retraxit. Quapropter ira Dei fortius contra ipsos insurrexit, & ipsos cito post Chaldaeis suis hostibus subjugavit.

¶ Vitulus occisus est Christus, in duas partes in passione per separationem corporis ab anima divisus, per cuius scilicet medium pertransitur, quando sua occisio vel passio ad memoriam revocatur, & tunc pactum transeundo firmatur, quando Deo ad honorem, & memoriam passionis aliquid promittitur, & proponitur. Ista est igitur veritas, quod quandoque multi sunt qui tempore tribulationis imminente, & officio prædicationis sonitu commoventes, & infirmitatis impetu purgante, quandoque de peccatis suis timore concussi penitent, & pactum de non peccando cum Deo facientes, sectiones vituli, i. passionis Christi memoriam adhibent, & servos quos injuste possederant, scilicet peccata propria, vel bona aliena, quæ non iuste occupaverant, dimittunt, & restitunt, & relaxant. Unde Esa. 58. *Dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus dirumpe.* Veruntamen sapienter fit, quod in hoc non solent perseverare, sed recidivando, & peccando a pacto jam facto recedere servos dimissos, id est bona restituta pauperibus, vel servos dimissos, id est, peccata confessa Sacerdotibus resumere, propter quod iram Dei contra se provocant, ita quod finaliter necesse est eos temporaliter, & æternaliter deperire. Chaldaei enim, id est, demones, contra eos finaliter, qui eos in Babylonem, id est, in infernum captivant, detrahunt, & deducunt. Unde Thren. 1. *Duxi sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.*

Capitulum trigessimum octavum. Textus. Audivit autem Sepharias filius Madian, & Hiedelias filius Phasur.

H MORALITATUM CAP. V.

Quia Hieremias vera prædicabat, & regem, principes, & populum Hierusalem captivandos à Nabuchodonosor publice dicebat, & ipsos de suis criminibus arguebat, principes à rege impetraverunt quod in lacum mitteretur, & sic in domum Alchiz in lacu, in quo non erat aqua sed lutum, missus est, & usque ad os in luto sepultus, ut ibi quam cito moreretur, Abdemalech tamen quidam Æthiops relaxationem ejus impetravit, & ipsum subductis funibus, & pannis veteribus, & putridis, quos de domo regis sumpserat, de lacu, & luto levavit, propter quod salutem animæ, & vitæ suæ Deus dicto Æthiopi re promisit.

¶ Allega ista, quod hodie in curijs principum, & potentum non est qui audeat verū dicere, vitia redarguere, infortunia promulgare, quia principes statim indignantur, & tales viridicos in carcere, vel alias gravare continuo moluntur. Unde Amos 5. *Oderunt in porta corripientem, & loquentem, &c. Gal. 4. Inimicus factus sum vobis verā dicens.*

¶ Vel allega, quod quandoque inveniuntur sæculares magis misericordes quam Ecclesiastici. Æthiops vero gentilis pauperem innocentem de carcere liberat, ubi principum, & Sacerdotum malitia ipsum damnat.

Vel dic, quod Hieremias significat Christum, quem quia vera prædicabat, princeps Sacerdotum morti adjudicabant, & in lacum, id est, sepulchrum rationaliter posuerunt, & sic nomen ejus delere ex hominum memoria crediderunt. Thren. 3. *Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me.* Æthiops tamen, id est gentilitas ipse credendo levavit, & fidem ejus recipiens, & cum funibus charitatis amplexans, pannos veteres, & putridos, id est, memoriam propriæ fragilitatis ministrans, ipsum, & ipsius fidem de luto miseriæ, & de lacu incredulitatis salvavit.

¶ Veldic, quod Hieremias est peccator, quem Æthiops, id est, pauper Christus, & à lacu peccati, & avaritiæ liberavit, quando pannos putridos, id est, mortis, & putrefactionis suæ memoriam sibi donat, & charitatis funibus ipsum ligat, Osæ 11. *In funiculis Adam traham eos.*

¶ Vel illud allegant fratres minores pro se. Dicunt n. quod Hieremias, i. e. homo de lacu mundi, & luto avaritiæ, & periculo mortis æternæ extrahitur, quando ab Æthiopo, id est, à B. Franciscus pannis putridis, id est, humili habitu induitur, & quando funibus, id est, chordis ipsorum cingitur, & ligatur. Allega ut supra.

Capitulum quadragesimum primum. Textus. Et factum est in mense septimo venit Ismael filius Nathaniz.

MORALITATUM CAP. VI.

Cum Godolias fuisset præfectus reliquijs Israel, & cum Ismael ad ipsum sub specie boni veniens, ipsum occidisset, factum est quod octoginta viri rasi barbam, scissis vestibus, & squalentes in Hierusalem veniebant, & in manibus munera, & thura habebant, ut scilicet Gedoliz munera offerrent, & thura in domo Domini incenderent, & orarent. Istis igitur prædictus Ismael proditor, seu traditor obviam venit, & incedens, & plorans, ipsos sub specie boni recepit, & statim eos interfecit, & cadavera eorum in lacum projecit. Dicitur tamen ibi quod inter eos decem viri fuerunt, qui dicerent se in agro thesaurum hordei frumenti, & olei, & mellis habere. quod se sibi promittere daturus, si suis parceret animabus. Quod factum est. Istis enim solis pepercit, alios vero occidit, & etiam omnes reliquias captivavit.

¶ Dic quod Ismael iste est diabolus, qui pro certo sub specie fletus, id est, sub specie boni, & pietatis, ad homines intrat, & eos per diversa peccata interficit, atque necat, maxime autem quando invenit homines qui sunt rasi barba, id est, imbecilles, & effœminati, squalentes vultu id est, conversatione diffformes, & denigrati, scissis vestibus, id est, cunctis virtutibus exuti, & denudati, videlicet, quia isti Godoliz, id est mundi principibus student placere, & munera portare, & thura, id est, adulationes deferre. Tales prorsus spiritualiter interficit, & eorum cadavera, id est, eorum foetentes animas in lacum inferni projicit, &

immittit Esai. 24. *Congregabuntur congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcerem, & post multos dies vitabuntur, Et erubescet luna, & confunderetur sol cum regnaverit Dominus, &c.* Veruntamen quandoque inter ipsos peccatores inveniuntur decem homines, id est, aliqui viri decem legis mandata servantes, qui scilicet in agro cordis sui, hunc thesaurum virtutum, & meritorum abscondunt, scilicet frumentum de quo fit panis, id est, divinæ scientiæ utilitas, hordeum, palea tectum, hoc est, seipsum abscondens humilitas, oleum quod est lenitivum, hoc est compassionis benignitas, vel mel quod est gustui sapidum, hoc est, devotionis suavitas. Ista enim si quis habuerit, ab Ismael diabolo non lædetur, sed de manibus ejus præservabitur, & tolletur. Unde Apocalyp. 6. *Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno, & vinum, & oleum non laferis.*

¶ Veldic, quod ille Ismael significat malos ballivos, & judices, qui pro certo squalentes, & pauperes rapinis, & vexationibus interficiunt, illis vero qui habent thesaurum in agro, id est, divitiis, & munera promittentibus parcunt. Unde 1. Reg. 15. *Pepercerunt pinguioribus Amalech, quicquid vero vile, & reprobum fuit demoliri sunt.*

¶ Vel allega contra proditores, & latrones, & homicidas, qui fingunt se flere ut possint hominem decipere, & lædere.

Capitulum quadragesimum secundum. Textus. Et accesserunt omnes principes bellatorum, & Johannam filium Carez.

MORALITATUM CAP. VII.

Cum reliquiæ Israel Idololatriæ se dedissent contra voluntatem atque consilium Hieremiæ, & Christi, statim incepit eos Hieremias redarguere, & adventum Nabuchodonosor, Ægyptique destructionem, & eorum captionem, & occisionem prædicare, & contra eos severiter prophetare, propter quod, ut dicit Comestor, contra ipsum commoti fuerunt, & eum lapidibus obruerunt, Ægyptij vero ipsum prophetam honorantes, eum in sepulchris regum sepeliverunt.

¶ Istud allega ad duo exemplariter. Primo quod non amat pestilens eum qui se corripit, quinimo si quis contra impios veritatem loquitur, Prov. 15. *ab ipsis protinus impugatur.* Prov. 9. *Qui arguit derisorem sibi injuriam facit.* Secundo illud allega, quod quandoque extranei magis compatiuntur homini quam propinqui, sæculares quam religiosi, quia scilicet ipsum Ægyptij sepelierunt, & sui eum occiderunt. Matthæi 10. *Inimici hominis domestici ejus.* Epiphanius dicit, quod cum Hieremias esset in Ægypto, oratione sua aspides, & crocodilos fugavit, à quibus antea Ægyptus infestabatur, quinimo etiam secundum quod tradunt Hebræi, de pulvere ejusdem loci adhuc crocodili fugantur, & aspidum percussura sanatur. Et dicit item Epiphanius. se audivisse à viris senioribus qui ex servorum Antigoni, & Prolomæi stirpe descenderant, quod Alexander Macedo ad tumultum Prophetæ veniens, & loci mysterium cognoscens, ipsum in Alexandriam transtulit, & gloriose eum sepelivit, & ex tunc aspidum, & crocodilorum, qui prius civitatem infestabant, rabies aufugit, & cessavit.

¶ Istud allega, quod cum ita sit quod Hieremias, qui interpretatur excelsus Domino, id est, viri sancti ad Deum elevati. Vel etiam Christus dudum à Judæis occisus, venenosa animalia, id est, dæmones, & vitia sua oratione fugaverunt, & superaverunt dum vivebāt, utile est quod pulverem sepulturæ suæ, id est, memoriam mortis ipsorum sumamus, & eorum auxilio contra serpentes hujusmodi triumphemus. Alexander enim, id est, homo qui videt civitatem cordis sui, à talibus venenosis animalibus, id est, à vitijs, & dæmonibus infestari, debet istum, id est, Christum mortuum, vel quemlibet virum sanctum ibidem per devotionem trāsferre, & eum ibi per jugem memoriam sepelire, & sic proculdubio poterit istorum serpentum impetum præcavere. Matth. 27. *Involvit corpus in sindone munda, & posuit illud in monumento suo.* Epiphanius idem dicit, quod Hieremias dum esset in Ægypto dedit signum sacerdotibus. idolorum quod quando pateret, idola eorum corruerant, propter quod iidem sacerdotes imaginem virginis in gremio bajulantis imaginem pueri statuentes, in secreto templi abdito adorabant. De quo cum Prolomæus Rex ipsos interrogasset, dixerunt, hoc est traditum Prophetæ, & ejus mysterium, & quod ita credebant in rebus se futurum. Istud autē dicitur esse completum, quando Joseph, & Maria cum puero

puero in Aegyptum fugerunt, quia tunc (sicut dicunt historiae) omnia Aegypti idola corruerunt. Esai. 19. Dominus ingreditur Aegyptum, & corruet omnia idola ejus. Iste etiā (ut ait) dedit signum, quod quando omnes gentes adorabunt lignum, tunc Dominus veniet ad iudicium.

¶ Vel si vis allega vel de incarnatione, vel de cruce, vel quod ante iudicium totus mundus debet Christo credere, & lignum id est fidem crucis, & crucifixi tenere.

Moralitatum super Hieremiam finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS

tertius super Ezechielem.

Capitulum primum. Textus. Et factum est in trigésimo anno, id est, quarto in quinta mensis.

MORALITATUM CAP. I.

EZECHEL vidit quatuor animalia mirabilis conditionis, sicut ponitur Ezech. 1. & quodlibet istorum habebat quatuor facies, id est, quatuor partes protensas scilicet faciem hominis à parte priori, faciem aquilæ à patre superiori, faciem leonis à dextris, faciem bovis à sinistris, habebant etiam quatuor alas, quarum duæ invicem iungebantur, & corpora eorum duabus alis tegebantur, & pennæ unius ad pennas alterius erant iunctæ, & sub pennis manus hominis ponebantur, pedes autem ad similitudinem vituli habebant, & pedes eorum recti erant, aspectus eorum ad similitudinem carbonum ignis ardentium rutilabant, scintillæ, & fulgura de medio animalium prorumpabant, & sic patet quod ista animalia habebant facies, alas, manus, & pedes, & omnia quadruplicia, quia habebant quatuor facies, quatuor alas, quatuor manus, quatuor pedes.

¶ Istam visionem exponit Gregorius de quatuor Evangelistis, sed ad præsens nos eam exponamus de omnibus iustis. Dico igitur quod viri iusti, & Ecclesiastici, qui in quatuor partibus mundi sunt positi, in istis quatuor animalibus designari possunt, qui pro tanto animalia dicuntur, quia vita gratiæ animantur. Isti quatuor facies, id est, quatuor virtutes cardinales per quas cognoscuntur, à Deo habebant, in quantum, scilicet temperantiam quæ est facies hominis, iustitiam quæ est facies leonis, fortitudinem quæ est facies bovis, prudentiam quæ est facies aquilæ, virtualiter habebant. Homo enim qui refrænat, & temperat appetitum significat temperantiam. Leo qui est rex animalium, & discernit inter læsum, & percutientes, ipseque secundum quod magis, & minus læserunt, punit, significat iustitiam. Bos vero qui est animal forte, & patiens laborum, significat fortitudinem, & constantiam. Aquila vero quæ visum habet clarissimum, significat prudentiam. Ulterius quantum ad se habet faciem leonis, id est, iustitiam ad dextram quantum ad statum prosperitatis, faciem leonis, id est, temperantiam, faciem bovis ad sinistram, id est fortitudinem quantum ad statum adversitatis, faciem aquilæ, id est, prudentiam desuper quantum ad statum superioritatis. Ezechiel 10. Intellexi quod Cherubin esset, & quatuor vultus uni. Item isti debent habere quatuor alas, id est, quatuor bonas affectiones quibus possunt ad superiora, & futura volare. Ala enim gladij volat ad merita. Ala doloris volat ad peccata. Ala timoris volat ad infernum. Ala spei volat ad paradysum, quia gaudiū de bono, dolor de malo, timor de supplicio, spes de premio, sunt quatuor alæ istorum, quibus volant ad salutem. Unde Daniel 7. Alas habuit quasi avis quatuor super se. De istis autem alis verum est quod una cum faciebus desuper extenditur, in quantum, scilicet iustorum virtutes, & affectiones bonæ sursum in Deum referuntur, & ipsas desuper datas fatentur, dicentes illud Jacob. 1. omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum. Alterius autem ad alterum dicuntur iunctæ, quantum scilicet ipsæ affectiones iustorum inter se charitate ligantur, in tantum quod dolor, gaudiū, spes, timor, unius gaudiū, & dolorem alterius congaudendo, & spēs, & timorem condolendo tangere videantur. Exod. 25. Unde de Cherubin dicitur, quod extensa erant alæ eorum alterius ad alterum. Adverte etiā, quod de istis affectionibus duæ sunt de præsentī scilicet gaudiū, & dolor, & duæ sunt de futuro, scilicet spes, & timor, & ideo bene dicitur, quod duæ alæ extendebantur, supple ad futurorum considerationem, scilicet, spes ad paradysum, timor ad infernum. Duæ vero alæ corpus tegebant, sc. gaudiū, & dolor, quantum ad præsentium, & propinquorum meditationem. Corpus enim tegere respicit præsens tempus, alas vero extendere ad futurum. Esai. 6. Duobus alis tegebatur corpora sua, &c. Si autem vis dilatare, ostende quomodo qualibet ala, id est, qualibet affectio ex pluribus constat pennis, &c. Sed proculdubio manus humanæ sub alis esse dicuntur, quia opera rationalia, quæ per manus hominis notantur, alas affectionum iustorum semper concomitari debent. Non enim sufficit velle, nisi adsit & perficere, & parum valet affectio, nisi cum possibile est, adsit manualis operatio. Apostolus Phil. 2. Operatur in nobis velle, & perficere. Ista manus seu operatio debet esse quadruplex, quia quantum ad se exercere opera penitentiae debet, quantum ad bonos, opera beneficentiae, quantum ad malos, opera iustitiae, quantum ad Deum opera honoris, & reverentiae. Ezech. 1. Manus hominis sub pennis eorum. Item pedes ipsorum animalium erant recti, ad denotandum, quod intentio est finis iustorum, qui per pedes, qui sunt finis corporum, intelligitur, vitulina, id est, simplex, & recta esse tenetur. Pedes etiam isti sunt quadruplices, in quantum scilicet intentio debet habere quatuor condiciones, ut scilicet sit sancta sine iniquitate, simplex sine duplicitate, recta sine varietate, continua sine diffidentiae instabilitate. Ezech. 1. Per quatuor partes euntes ibant. Aspectus etiam eorum, id est, conversatio debet more carbonum per charitatem ardere, & per doctrinam proximi scintillare, & per bona exempla in aliorum oculis fulgurare, & scintillæ, & fulgura videbuntur de medio istorum animalium emanare. Apoc. 4. De throno exibant fulgura, voces, & tonitrua.

¶ Vel dic, quod facies quæ continet omnes sensus, significat discretionem, alæ quæ volant significant contemplationem, manus quæ laborant, significant operationem, pedes qui corpus portant, significant affectionem, aspectus, id est, habitus, quem omnes considerant, significat conversationem. Dico igitur, quod facies discretionis viri iusti debet esse quadruplex, quia quandoque debet esse humana dulciter alijs indulgendo, & benigne se habendo, quandoque leonina, severiter malos puniendo, & iustitiam faciendo, quandoque bovina, tarde, & mature procedendo, solide, & fortiter in uno proposito bono permanendo, quandoque aquilina clare, & subtiliter considerando, & sursum ad Deum per affectionem volando. Daniel. 7. Capita quatuor erant in bestia. Similiter alæ contemplationis debent esse quatuor, quia debet contemplari, & considerare primo se quantum ad vilem nativitatem, vitam miseram, mortem asperimam. Secundo mundum quam sit fallax, quam transitorius, quam laboriosus. Tertio infernum quam scilicet durus, durabilis, & periculosus: Quarto paradysum, quod sit amœnus, perpetuus, & gaudiosus. Allega ut supra.

¶ Item dico, quod isti debent habere quatuor manus, id est, quatuor partes bonæ operationis, scilicet penitentiam, beneficium, iustitiam, & prudentiam, &c. ut supra. Item quatuor pedes bonæ affectionis, scilicet gaudiū de bono facto, dolorem de malo commisso, timorem de supplicio inferni, spem de gaudiō paradisi. Item pedes debent esse vitulini, & recti per simplicitatem, & rectitudinem intentionis. Debent ista animalia habere aspectum splendentis conversationis, quæ emittit scintillas charitatis, & dilectionis etiam si sit necesse, fulgura asperæ correctionis Psalm. 143. Fulgura coruscationum, &c. Et si vis dilata quod iste aspectus erat ad similitudinem lampadum, & dic de lampade sicut supra lib. 13. cap. 26. & 54.

¶ Vel dic, quod tale animal fuit Christus, qui habuit faciem humanam quando fuit incarnatus: bovinam quando per mortem fuit immolatus: leoninam, quando resurrexit: aquilinam quando ascendit, qui etiam habuit quatuor alas, id est, quatuor glorificati corporis dotes habuit, & scintillas bonæ doctrinæ, & fulgura bonorum exemplorum emisit. Et tunc more carbonum per iustitiæ rigorem ardebit, quando sæculum iudicabit, quia tunc secundum Ps. 119. Erunt sagittæ potentis acutæ.

¶ Vel si vis dic in malo, quod animal quatuor facierum, significat homines varios, & perversos, &c. Unde sup. de pardo, ubi invenies moralizatum contra avaros. ¶ Vel dic, quod mali qui habent quatuor facies, in quantum facies suæ exterioris apparentiæ, in condiciones quatuor variantur, quia aliquando est humana perfictam benignitatem, aliquando leonina per apertam crudelitatem, aliquando bovina per simulatam ruditatem, aliquando aquilina per elatam pompositatem Ezech. 1. Ap-

paruit rota una super terram habens quatuor facies. Item isti habent quatuor alas superbix, in quantum isti videntur superbire de quatuor, scilicet de divitijs, scientijs, eminentijs, & corporalibus gratijs. Daniel. 7. *Alas habebat quatuor super se.* Zachar. 1. *Vide, & ecce quatuor cornua.* Item quatuor habent manus, in quantum ipsi habent quadruplicem malam operationem, scilicet opera superba contra Deum, luxuriosa quantum ad se, ingrata quantum ad amicos, crudelia, & injuriosa quantum ad inimicos. Zachar. 2. *Ostendit mihi Dominus quatuor fabros,* id est, quatuor malos operarios, scilicet superbos, luxuriosos, ingratos, & injuriosos. Item isti habent quatuor pedes, id est, quatuor malas affectiones, scilicet gaudium, & inanem lætitiā, dolorem, & invidiam, tristitiā, & timorem desperationis, & spem fatuæ præsumptionis. Habet igitur gaudium de mundi prosperis, dolorem de mundi asperis, spem de majori eminentia consequenda. Dicitur quod isti quatuor pedes affectionis sunt recti, quia flecti nequeunt ad pietatem, sunt vitulini, quia semper habent admixtam aliquam lasciviam, & carnalitatem. Thren. 1. *Sordes eius in pedibus eius.*

A ¶ Vel dic, quod pedes istorum significant quatuor istorum malas occupationes, scilicet avaritiam, qua currunt ad divitias, carnis concupiscentiam, qua currunt ad delicias, ambitionem, qua currunt ad eminentias, iracundiam, qua currunt ad vindictas vel sævitias Ezech. 1. *Per quatuor partes euntes ibant.* Aspectus enim istorum, ista est, conversatio scintillat per exempla mala, & corrumpat per superflua ornamenta. Psal. 96. *Illuxerunt corrusionem tuae orbi terra, &c.*

¶ Vel dic, quod tale animal est mulier, quæ circa fatuos juvenes quadruplici facie solet uti, sc. in principio humana attrahendo, deinde leonina fortiter contradicendo, tertio bovina se diffimulando, seu pungi, & rogari se permittendo, tandem aquilina ad cuncta eorum beneplacita volando.

¶ Vel dic, quod tale animal significat Ecclesiam, quæ quantum ad sui progressionem quatuor habuit facies seu partes. Prima fuit humana, id est, simplex, pauper, & nuda in Apostolis. Secunda fuit leonina, ferox, & audax, & firma in martyribus. Tertia fuit bovina, id est, labori penitentia assueta in confessoribus. Quarta nunc est aquilina clare videns per scientiam, & fidem instructa in doctoribus.

¶ Vel dic exponendo de quatuor Evangelistis, sicut exponit Gregorius in homilia prima super Ezechielem. Quia scilicet quatuor animalia ante thronum filii hominis quatuor Evangelistas designant. Facies hominis Matthæum, qui præ cæteris loquitur de Christi humana generatione. Facies leonis Marcum, qui loquitur de Christi resurrectione, quia scilicet leo suscitavit catulum mortuum rugiendo. Facies bovis Lucam, qui præ cæteris loquitur de morte Christi, & immolatione. Facies aquilæ Joannem, qui præ cæteris loquitur de Christi alta Deitate, & ascensione, &c. Per omnia vide Gregorium ubi supra.

¶ Vel dic, quod homo est rex animalium, leo ferarum, bos jumentorum, aquila avium. Ista enim quatuor animalia circa thronum Christi fuisse describuntur, ut per hoc ipse rex regum, & Dominus dominantium fuisse intelligatur. *Habebat in femore suo scriptum, rex regum.* Illud quod exponitur supra in principio: *Ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone,* nubes magna, & ignis involvens, potest exponi contra divites malos, qui scilicet sunt ventus propter vanitatem, turbo propter violentam rapacitatem, ab aquilone venientes propter operis frigus, & tepiditatem, nubes propter ignorantia obscuritatem, magna prosperitatem, & rerum facultatem, ignis propter crudelitatem, involvens propter acquirendi insatiabilitatem, &c.

B ¶ Vel expone de Spiritu sancto, qui est ignis, nubes, & ventus &c. animalia sancta, sicut exponitur, Ezechiel. 1. *ibant ubi erat spiritus impetus, illuc gradiebantur, & unumquodq; ante faciem suam ambulabant, & non revertebantur cum ambularent, & hac erat similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum, & quasi aspectus lampadarum, & hac visio erat in medio animalium, splendor ignis de igne fulgore egrediens.* Sic vere facient sancti viri: quia ubicunq; impetus, & motus, & inspiratio Spiritus sancti ipsos moverit, continue ibunt: & illud quod suggererit, debent sine contradictione complere. Cujus tamen contrarium faciunt illi qui bonis spiritus cogitationibus, & inspirationibus non impediunt, sed resistunt. Unde Actor. 7. *Dura cervice, & incircūcis cordibus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Unusquisq; istorum ante faciem suam ambulat, in quantum de bonis æternis quæ ante nos sunt, cogitat, &

ipsa per opera bona, affectus, & desideria graditur, & aspirat temporalia quæ post nos remanent, nec respicit, nec affectat. Philip. 3. *Quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ ante sunt extendens meipsum destinatum persequor ad bravium.* Item cum ambulant, non reverti dicuntur, quia scilicet quilibet vir justus, id est, in via morum quam incepit, & in bono proposito nunquam per recidivationem, vel Apostasiam, vel negligentiam desistit à bono opere sive cessat. Unde Job 16. *Semitam per quam revertar ambulabo.* Item similitudo, & aspectus istorum, id est, conversatio, debet esse quasi aspectus carbonum ardentium, ignis per fervidam charitatem, & quasi aspectus lampadarum per lucidam honestatem, & de medio talium debet egredi ignis boni amoris, à quo etiam exire debet fulgur justitiae rigoris.

¶ Vel si vis per animal intellige malos, ut supra expositum est capitulo præcedenti, qui non secundum rationem, sed secundum impetum spiritus sui, & voluntatis suæ gradiuntur ante faciem suam, scilicet ad mundi bona quæ habent ante se per desideria deferuntur, nunquam autem per penitentiam à suo malo itinere revertuntur, sed more carbonum, & lampadarum per avaritiam inflammantur, & ideo in medio talium, ignis, id est, avari ballivi, & famuli conversantur, à quibus procudubio fulgur rapinæ contra subditos egreditur, & grassatur.

¶ Postquam Ezechiel fecit mentionem de quatuor sanctis animalibus, ipse dicit quod juxta animalia apparuit rota una super terram habens quatuor facies, hoc est dictum, quod quatuor erant rotæ simul junctæ, & ecce rota una in medio rotæ, & totum corpus rotarum erat plenum oculis, & erat una similitudo omnium quatuor, & facies, & aspectus rotarum, & opus erat visio maris, statūra quorum, & altitudo erat in rotis, & aspectus horribilis: per quatuor partes ibant euntes, & non revertebantur cum incederent, & ad quemcunque locum declinabant quæ prima erant, sequebantur, &c. Cumque ambulabant animalia, ambulabāt pariter & rotæ juxta eum, cum euntibus ibant, cum stantibus stabant, & cum elevatis à terra pariter elevabantur, spiritus autem vitæ erat in rotis. Quocunque ibat spiritus, illuc & rotæ elevabantur sequentes eum.

¶ Per rotas istas possumus intelligere bonos subditos, & maxime religiosos vel clericos, sicut per animalia intelligimus prælatos. Boni enim subditi rotæ dicuntur pro eo quod volubiles, & mobiles per obedientiam esse dignoscuntur. Ezech. 10. *Rotas ipsas præsentem me vocavit volubiles.* Ista igitur debent esse quatuor vel habere quatuor facies, propter virtutum cardinalium quaternitatem. Quilibet enim quatuor esse dicitur, qui quatuor virtutibus insignitur, utpote, quia dicitur temperatus, justus, fortis, & prudens. Unus etiam dicitur in medio alterius per intimam charitatem, quia quilibet debet habere alium in medio sui cordis per memoriam, compassionem, charitatem, & paritatem. Rota n. in medio rotæ ponitur, quando per memoriā, & amorē alter in medio, i. in corde alterius stabilitur, sicut dicitur Pro. 18. *Frater qui adjuvatur à fratre tanquam civitas firma.* Et Gal. 6. *Alter alterius onera portate, &c.* At si dicat sic: Alter in medio alterius. Rota tamen ista super terrā apparere dicitur, quia quilibet vir justus super terram, i. super terrena per ipsorum contemptum esse tenetur, Eccles. 5. *Tu super terram.* Dico igitur quod istæ rotæ scilicet boni religiosi, vel subditi debent apparere super terram, contemnendo, & spernendo terrenam prosperitatem. Debent esse juxta sancta animalia scilicet frequentando societatem. Debent esse quatuor facierum, continendo quadruplicem virtutum cardinalium quantitatem. Debet unus esse in medio alterius per mutuam dilectionem, & charitatem. Debet etiam esse in eis una similitudo per communem victus, & habitus paritatem, & per mutuam morum conformitatem, ut sic alter posset dicere alteri illud Esai. 14. *Nostri similis est effectus.* Aspectus eorum debet quasi visio maris per contritionis amaritudinem, & per penitentia asperitatem. Debet etiam in eis esse statura per constantia firmitatem, altitudo per per mētis sublimitatem, & aspectus horribilis per squaloris abstinencia hispida difformitatem Ps. 75. *Terribilis es, & quis resistet tibi?* Job, 4. *Inhorruerunt pilæ carnis meæ.* Itē isti debent in quatuor bonas affectiones: scilicet per gaudium de bono, & dolorem de malo, timorem de supplicio, spem de præmio ad bona opera ambulent, & incedāt. Reverti etiam non debent cum ambulaverint, quia nunquam debent resistere vel retrocedere à bono quod inceperunt, quia dicitur Luc. 6. *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & retrospiciens aptus est regno Dei.* Item tales pleni oculis esse dicuntur, quia viri justi oculis discretionis, & circumspectionis illumi-

illuminati esse tenentur, ut sic videant, & considerent quidquid ad salutem pertinere videatur, Apoc. 4. *Plena erant oculis ante, & retro.* Unde Eze. 10. dicitur: *quod rotarū corpus, colla, manus, & penna, & circuli plena erant oculis, ad similitudinem caudæ pavonis, ad denotandum quod isti boni religiosi, & subditi debent habere pennas contemplationis, manus bonæ operationis, collum gustativæ devotionis, & oculos discretionis, & similitudinē caudæ pavonis, id est, picturam bonæ conversationis.* Et quocunque declinabat, quæ prima erat, sequebantur, quia sc. inter bonos religiosos, & subditos debet esse tanta humilitas, obedientia, & talis morum conformitas, quod ubicunque vident declinare illos qui primi, & superiores sunt inter eos, sc. bonos Prælatos, & honestiores, & seniores personas pro certo alij debent sequi per imitationem, & obedientiam inclinari, Matt. 8. *Magister sequar te quocunque ieris.* Illæ igitur rotæ, sc. boni subditi, debent sequi animalia sancta, id est, bonos Prælatos, & viros doctos, sc. obediendo, & se eis conformando. Eze. 10. *Gradientibus illis rota quocunque subsecuta sunt.* Ita cum eis debent ire bene operando, cum eis stare fortiter perseverando, cum eis elevari à terra terrena despiciendo, & cœlestia affectando, *Elevata sunt de terra coram me.* & ratio est, quia spiritus vitæ debet esse in eis, id est, spiritus sanctus, qui debet eis virtutem, & gratiam dare, ipsi vero debent eum sequi, & inspirationi, & voluntati ipsius obedire. Eze. 1. *Ubi erat impetus spiritus, ibi gradiebantur.*

¶ Consequenter vidit Ezechiel firmamentū super capita animalium sanctorum quod erat de specie crystalli, & in firmamento erat sedes de lapide sapphiri, & in throno sedebat similitudo filij hominis, qui in se gerebat per circuitum speciem ignis, & clerici, & circa se habebat quasi similitudinem arcus cœli, ac si fuerit in die pluviz, & in nube. Sed pro certo quando supra firmamentum cœli, quod erat supra caput eorum, fiebat vox, statim animalia pennas suas submittebant, & sic vocem quæ facta fuerant, audiebant.

¶ Dic, quod firmamentum significat Ecclesiam, quæ bene fundata est super firmam petram, quæ crystallina dicitur, quia in ea splendor veritatis fidei, & etiam stabilitas perpetuæ permanentiæ reperitur. Sub isto etiam firmamento dicuntur animalia sancta habitare, quia nullus est bonus aut sanctus, nisi illi qui in firmamento Ecclesiæ per fidem, & gratiā dignoscuntur manere Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento cœli.* In isto autem Ecclesiæ firmamento est thronus Ecclesiasticæ, & maxime apostolicæ prælaturæ, quia sc. de sapphiro, cuius est color cœlestis, dicitur esse, pro eo quod Ecclesiastica jurisdictio cœlestis, & spiritualis totaliter debet esse, Esa. 54. *Fundabo te in sapphirum, & dabo jaspidem,* id est, justitiam, *Propugnacula tua.* In isto etiam throno, i. dignitate Ecclesiastica, debet sedere filius hominis, i. persona rationalis, per honestatem admodum electri debet fulgere, per charitatem more ignis debet fervere, per sapientiam debet splendere, arcum etiam cœlestem, i. justitiam debet circa se possidere, qui tamen in die pluviz, & in nube esse dicitur, pro eo quod justitia semper debet esse cum misericordia, & cum dulcedinis profluvio. Unde Gen. 9. *Arcum meū ponam in nubibus.* Quid igitur proculdubio si contingat, quod de firmamento Ecclesiæ, & quod de throno judiciariæ potestatis, & filio hominis, i. à Prælato exeat aliqua vox, i. à Domino præceptum vel statutum, statim animalia sancta quæ sunt subditi, i. subditi boni debent statim alas pompæ, & superbiæ deponere, & illud quod mandatur, reverenter audire. Nunquam enim debet esse aliquod tam grossum animal, nec ita alta, nec sancta aut solennis persona, quin mandata Dei, & prælatorum verba documentaque majorum, & seniorum debent reverenter audire, & omnem pompam submittere, & pennas cujuslibet nobilitatis vel sufficientiæ suæ postponere, & quod dicitur vel prædicatur, humiliter auscultare, dicens illud Aba. 3. *Domine audi vi auditum tuum.*

¶ Vel dic, quod thronus sapphirus est B. Virgo, & si quærat quare dicitur sapphirus, tractatum est supra de lapidib. cap. de sapphiro. Filius autem hominis est Christus, qui scilicet in isto throno per incarnationem erit, & ibi sicut splendidus, & fervidus apparuit. Quando igitur vocem istius audivimus, statim alas superbiæ deponere debemus, & cum reverentia exequi quod nobis mandatum sentimus Psal. 94. *Hodie si vocem eius audieritis.* Arcum etiam prædicationis, & justitiæ habuit, quo peccatores sagittavit. in pluvia fuit, pro eo quod spe veniæ ipsos dulciter consolatus refrigeravit. Prædicationis n. arcus dicitur, quia debet pungere in die pluviz, quia debet urgere. Apocal. 6. *Sedens super equum habebat arcum.*

¶ Vel dic, quod ille filius hominis, scilicet Dei filius in throno sedebat in iudicio, ubi per magnum rigorem quem prætendit igneus apparebit, & ibi arcum justitiæ tendet, quem tamen pluvia misericordiæ quantum ad bonos temperabit, malos autem sagittabit, ita quod omnes submittant alas suas, in quantum vocem suam omnis creatura timebit Gen. 3. *Vocem tuam Domine audi, & timui, eo quod nudus essem.* Et tunc dicet peccatori quando se nudum, & sine indumento charitatis, & gratiæ sentit, & quando nude quidquid fecit omnibus notum fiet, Hic. 13. *Nuda vi femora tua ante faciem tuam, & apparuit ignominia tua, &c.*

Capitulum secundum. Textus. Hæc visio similitudinis gloriæ domini. Et vidi.

MORALITATUM CAP. II.

Consequenter postquam Ezechiel animalia mirabilia, & Dei gloriam conspexerat, ad terram cecidit præ timore, sed ingressus in eum spiritus Domini, statuit eum supra pedes suos præcipiēs, quod quidquid sibi daret, comederet, & voraret, & ecce quasi manus de cœlo mittitur, in qua quidem liber clausus, & involutus continebatur, qui coram eo expanditur, & ante ejus oculos explicatur. Hic liber scriptus intus, & foris erat, scripturamq; mirabilem continebat, sc. lamentationes, carmen, & v. scripturæ series possidebat. Isto igitur libro Ezechiel fuit orbat, & in ore ejus ad modum mellis extitit dulce factus,

¶ Ezechiel in isto loco significat humanum genus, quod per Adæ peccatum primitus cecidit, sed tandem per Spiritus sancti mysterium resurrexit, qui ipsum supra pedes, i. ad statum gratiæ statuit, & erexit, manus enim divinæ munificentia de cœlo homini missa fuit, vel manus, id est B. Virgo, quæ librum salutis nostræ id est, Christum attulit, qui quamvis ab æterno fuisset per secreta divinæ providentiæ à nobis involutus, & clausus, utpote, qui nondum fuerat hominibus revelatus, ipsum tamen finaliter Deus pater per nativitatem, & crucem, & mortē coram nobis expandit. Ap. 20. *Alius liber apertus est, qui est vita.* Iste enim scriptus erat intus per Deitatem, & foris per humanitatem. Et pro certo ista scriptura in se habuit sacramentorū fidei corporalem veritatem, quia in ista apparuerunt lamentationes poenitentium, carmina contemplantium, & gratias Deo agentium, & feliciter in patria viventium, & v. damnatorum, & pereuntium. In isto n. libr. & in verbis ejus potes, si vis, legere lamenta poenitentia. Unde dicitur Luc. 13. *Quod gaudium est Angelis Dei super uno peccatore poenitentia agente.* Item ibi sūt carmina spei, & misericordiæ, & futuræ gloriæ. Matt. 25. *Venite benedicti patris mei, percipite Paradisum.* Item ibi est v. damnationis perpetuæ, & hoc cum dicitur Mat. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, &c.* Hic autem liber, quando per devotionem comeditur, dulcis, & saporis invenitur, Pl. 118. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.*

¶ Vel dic, quod iste liber est liber sacra scripturæ, qui intus est scriptus per sensum spiritualem, & foris per literam historiam, qui scilicet est involutus per figurarum connotationem, expanditur tamē coram nobis per doctorum expositionem. Iste liber continet lamentationes mundanæ miseriæ, & incolatus, sicut est illud Psal. 119. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Et alia similia carmina laudis, & spiritualis consolationis, sicut illud Laudate Dominum omnes gentes, cum similibus. Psal. 116. Et v. æternæ damnationis, & excommunicationis, sicut illud Ezech. *Anima qua peccavit, ipsa morietur.* Ecclesiast. 18. Sed ille liber in ore hominis fit suavis, quando per os prædicatorum, & doctorum de scriptura prorumpit aliquis sermo dulcis.

Capitulum quartum. Textus. Et tu fili hominis sume tibi laterem, & panes.

MORALITATUM CAP. III.

Præceptum fuit in visu Ezechiel, quod civitatem Hierusalem oppugnaret, & quod inter se, & civitatem sartaginem collocaret. Præceptum fuit sibi, quod durante obsidione ipse dormiret super latus suū sinistrū pro iniquitate domus Israel, & quod dormiret super latus dextrū, pro iniquitate domus Juda, Præceptum etiam fuit sibi, quod panem faceret, quem sub stercorebus cooperiret, & quod ipsum manducaret in pondere, & aquam suam biberet in mensura.

¶ Charissimi per civitatem Hierusalem intelligitur civitas pacifica Paradisi, quā quilibet debet velle acquirere, & ideo ut ipsam habeat, nō debet cessare cū machinis bonorū operum eam impugnare. Veruntamē sartaginē mortis vel ignis infernalis, videlicet ubi peccatores frixātur debet inter se & civitatē Paradisi

per considerationem ponere, & quod istam magis quā Paradisi gloriam meruerit, debet cū formidine cogitare, ibique cor suum debet per timorem frigare, vel versare. Dum autē durat ista obfidio, i. ista bonorum operum pro acquirenda superna Hierusalem executio, homini præcipitur tria facere, scil. de latere in latus dormire, panem suum stercorebus tegere, & panem, & aquā in pondere, & mensura comedere, quæ sunt tria, quæ homo spiritualiter debet facere, si vult civitatem Paradisi acquirere. Et primo debet per contemplationem dormire super latus sinistrū infernalis adversitatis, deinde super latus dextrū æternæ felicitatis, quia homo debet per considerationem jacere, & dormire, nunc in latere sinistro cogitando de inferno, nunc in latere dextro cogitando de Paradiso: 2. Cor. 6. *A dextris, & sinistris per amara justitia, &c.* Secundo debet panem suum, i. mundi prosperitatem stercorebus cooperire, ut cogitare non cesset, *sperma fætidum, saccum stercoreum, & cibum vermium se esse*, Secundum Bernardum, & Innocentium, debet cogitare, quod omnia ista sunt vilia, & viliora, quam stercorea reputanda. Unde Phil. 3. *Omnia arbitratus sum sicut stercorea.* Tertio debet panem, & aquam, i. mūdi delitias, & divitias in pondere, & mensura comedere, & bibere, ut scil. superflue non appetat divitias habere, nec delitias frequentare, sed usum eorum in mensura studeat temperare. In usu enim divitiarum, & deliciarum debet esse pondus, quia scilicet homo debet ponderare, quam difficile acquiruntur, quam timide conservantur, quando dolorose perduntur. Item ibi debet esse mensura, ut scilicet nulla sit superfluitas, imo cum Salomone dicat illud Proverb. 30. *Divitias nec paupertatem mihi dederis Domine, tribue tantum victui meo necessaria.* Et juxta illud Sapient. 11. *Sapiens debet facere quicquid facit in numero, pondere, & mensura.*

B Capitulum octavum. Textus. Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea.

MORALITATUM CAP. IV.

CUM civitas Hierusalem, & seniores templi dominum reliquissent, & idololatriæ dediti essent, ita quod diversa idola in templi parietibus depinxissent, factum est quod similitudo manus apprehendit Ezechielem, qui erat captivus in Babylone & adduxit eum in Hierusalem in visione Dei, cui dixit dominus ut videret abominationes magnas, quas faciebant filij Israel, ut procul recederet à sanctuario suo. Vidit igitur Ezechiel in templo primo in porta aquilonis idolum zeli, quod erat ibi factum ad provocandum æmulationem, qui tandem fodiens parietem, vidit similitudines reptilium animalium, idola domus Israel. Vidit etiam seniores Israel, qui in conspectu istorum reptilium adolebant incensum. Item conversus ad aliam partem vidit mulieres quæ plangebant Adonidem. Item ad alios parietes, vidit quosdam viros in templo, qui s. dorsum ad altare vertebāt, & ad orientem adorabant. Alios vidit qui ramos ad nares suas applicabant. Ista igitur erant abominationes idololatrarum quas filij Israel faciebant in templo, & in secretis cubilium suorum, propter quæ Deū à suo sanctuario recedere faciebant, propter quod Dominus terrā dereliquerat, & eorum scelera non videbat. Adverte autē quod Adonis fuit quidam gratissimus juvenis filius Martis, quem Dea Venus in tantum dilexit, quod de eo amicū suum fecit. Hunc igitur ab apro quem venabatur occisum ceperunt mulieres plangere, & redivivum credere, & inde apud gentiles mulieres consuevit mos plangendi mortē Adonidis indolere, sicut Ovid. Metamor. lib. 14. dicit. *Revera per istas abominationes, quæ fiebant in templo à filiis Israel, possunt intelligi quædam vitia, quæ hodie fiunt in Ecclesia à quibusdā fidelib. Christianis.* Isti enim à proposito videntur derelinquere, ut deū à sanctuario suo, i. ab amore Ecclesiæ faciāt fugere, & recedere, ipsamque necesse habebant in tyrannorum manib. dimittere, & de ea non curare. Unde dicit Job. 34. *Quasi de industria recesserunt à Deo.* Si n. parietē foderimus, & si de Babylone, i. de mundo considerationem Hierusalem, i. Ecclesiæ ducti fuerimus, proculdubio multa abominabilia, & enormia videre poterimus. Unde Hier. 13. *In agro vidi abominationes.* Sunt igitur ista quinq; per ordinem detestanda, scil. idolum, reptilia, & eos adorantes, plorantes Adonidem, dorsum ad altare vertētes, & ramos ad nares applicantes. Per idolum igitur zeli intelliguntur immundi detractores, qui zeli, & invidiæ sunt idola, & præsentatores, quia scil. illi sunt qui verbis detractorijs æmulationem, & invidiam provocant, & rixas, & odia sæpe movēt. Unde Ps. 77. *In sculptilibus tuis ad æmulationem eū sæpe provocarunt.* Per reptilia depicta intelligo mundi malos divites, & potentes, qui dicuntur reptilia, quia re-

prant per avaritiam circa temporalia. Isti enim ornatu superfluo depinguntur, & à senioribus, id est, à malis advocatis, & consiliarijs, & ab alijs adulatoribus coluntur, & malis consilijs, adulationibus, aliorumque accusationibus incensantur. Unde dicitur Act. 25. *Quod seniores Judæorum postulabant adversus Paulum damnationem.* Isti autem principes, & divites bene universa reptilia dicuntur, quia quidem bufoni inflato per superbiam, alij lacerto caudato per malitiam, alij limaci viscoso per luxuriam assimulantur, & sic de alijs Ps. 103. *Hoc mare magnum, & spatiosum manibus, illi reptilia quorum non est numerus.* Per plorantem Adonidem, intelligo juvenes, & juvenulas, & curiosas, qui de alijs personis juvenibus plorare videntur, in quantum pro eorum malo amore suspirare videntur, dicentes illud Can. 2. *Falcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Per vertentes dorsum ad altare intelligo malos religiosos, & Ecclesiasticos, qui oculos mentis ad ortum solis, i. ad claritatem mundanæ prosperitatis vertūt; ab altari vero, i. à Dei servitio ipsos divertunt, & magis querunt secularia quam regularia, & temporalia quam spiritualia. Hier. 2. *Verterunt ad me dorsum, & non faciem.* Per illos autem qui applicant ramos, & nares intelligo delitiosos, qui scilicet in ramis, & rebus odoriferis delectantur, & in hoc excedere comprobantur. Hæc enim omnia abominabilia sunt apud Deum, & detestabilia apud mūdum. Unde dicitur Malac. 2. *Abominatio facta est in Israel, & in Hierusalem, i. in Ecclesia, & religione, quia contaminavit Judas sanctificationem domini, quoniam dilexit filiā alieni Dei, est, prosperitatem mundi, quare autem ista faciant, apparet, quia ipsi videntur credere quod dereliquit dominus terram, & quod non videat.* Psal. 72. *Dixerunt quomodo scit Deus.*

Capitulum nonum. Textus. Et clamavit in auribus meis voce magna dicens: Appropinquaverunt.

MORALITATUM CAP. V.

EZechiel vidit viros sex, id est, sex angelos, qui habebant unusquisque, vas interfectionis, i. gladium, erat in medio vir unus indutus lineis, habens atramentarium scriptoris in manu sua. Isti igitur præceptum est à voce domini de gloria exuente, quod signaret Thau super frontem virorum dolentium, & gementium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio Hierusalem. Alijs autem qui portant gladios, dictum est, ut per medium civitatis transirent, & quod homines utriusque sexus occiderent, & quod à sanctuario domini inciperent, & quod nulli penitus parcerent, nisi super illis in fronte signum Thau viderent. Sic igitur factum est, quod contaminaverunt domum, & impleverunt atria interfectis, & ratio redditur ibidem, quod iniquitas domus Israel magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinibus.

¶ Moraliter per signum Thau quod factum est ad modum crucis, significatur crux, vel comemoratio divinæ passionis, per illum, qui indutus est lineis, intelligitur prædicator, qui scilicet verbis, & exemplis imprimit in frontibus, id est, in mētibus hominum signū illud, qui scilicet per castitatem est lineis indutus, & per scientiam debet esse scriptoris atramentario munitus. *Iste enim est angelus qui portat signum vitæ vel Dei vivi.* Apoc. 7. *Per angelos autē cū gladijs intelliguntur angeli judices, qui scilicet ad executionem judiciorum parati sunt.* Unde Cant. 3. *Uniuscuiusque sensus super semetipsum.* Quid igitur? Pro certo finaliter quando viderit dominus quod domus Juda, i. Ecclesia per fidē Trinitatis confitetur, quia per Judam interpretatur confidens, & domus Israel, i. religio, quæ per contemplationem debet eum videre, & terra, i. mundus bene fuerint pleni sanguinibus carnalitatis; & eorum iniquitatibus bene increverint, scilicet in fine mundi, tūc mitter angelos suos vel gladios justitiæ, ut vindictam æternæ damnationis exerceāt in eis, & sic fiet quod nulli penitus parcet, imo senes, & juvenes, & virgines qui male fecerūt, & interficient, & super omnia à sanctuario domini, i. de statu ecclesiasticorū incipient, & eos præ cunctis punient atq; lædent, quia quando quis propinquior est Deo statu, & gradu, & scientia, tanto si delinquit, acius est puniendus, quia dicitur Luc. 12. *Servus sciens voluntatem Domini, & non faciens, vapulabit plagis multis.* Breviter igitur illud est verum, quod solum viri gemētes, & dolentes super peccatis suis, & aliorum, signum Thau, id est, crucis Christi memoriam in cordis frontibus deferentes, tunc temporis salvabuntur, & ab angelis percutientibus, & peccatores morti, & damnationi tradentibus, non lædentur, sed ab ipsis angelis divino munere defendentur. Unde Apoc. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quousque signemus servos Dei in frontibus eorum.*

Capitulum

Capitulum duodecimum. Textus. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis vaticinare.

MORALITATUM CAP. VI.

Preceptum est Ezechieli, quod vasa aurea more transmigrationum, & mutare volentium prepararet, sibi que dictum est: *Fili hominis fode parietem, in humeris portaberis, in caligine offereris, faciem tuam velabis, ut non videas terram.* Et dictum est sibi quod hoc significabat quod princeps Juda, scilicet Zedechias esset captivandus, excœcandusque, & in Babylonem captivus ducendus, & tamen eam non visurus, & ibi moriturus.

¶ Illud potest dici de homine mortuo. Iste enim de hoc sæculo ad aliud transmigra: paries, id est, sepulchrum foditur, & in humeris portatur: in caligine mortis effertur & sibi facies sudario operitur.

¶ Vel dic de homine peccatore, qui per spem futuræ poenitentiae in infernum deferitur, facies mentis suæ sudario, id est, amore mundanæ gloriæ involvitur, in caliginæ ignorantia, & peccati portatur, & per obstinationem penitus excœcatur, ita quod terram, id est, mundum, & terrena bona per quæ vehitur in Babylonem, id est, in infernum, ad quem captivus ducitur, videre per considerationem non dicitur, quia peccator dum est in mundi prosperis, nunquam in talibus meditatur. Thren. 1. Unde de anima peccatrice dicitur: *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui.*

G *Capitulum decimum sextum. Textus.* Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis notas fac.

MORALITATUM CAP. VII.

Describit enim Ezechiel civitatem Hierusalem, vel synagogam à Deo prius dilectam, sed tandem idololatria damnatam, sub figura puellæ dicens, quod erat quædam puella, cujus radix, & generatio fuerat de terra Chanaan, pater suus Amorrhæus, mater sua Cethea. Ista à principio quando nata est, non fuit à suo sanguine munda, nec aqua lota, nec sale salita, nec præcisus umbilicus ejus, nec pannis involuta: Quidam tamen dominus videns eam super faciem terræ projectam, sanguine infectam, & nudam, atque confusione repletam misertus est ejus, & quia jam ad mundum muliebrem venerat, & ubera ejus intumuerant, pilusque ejus geminaverat, ita quod jam amari poterat, expandit pallium super istam, & operuit ejus nuditatem, & jurato pacto ipsam accepit uxorem. Istam igitur aqua lavit, sanguine mundavit, oleo unxit, discoloribus vestivit, hyacintho calceavit, bysso tinxit, subtilibus coloribus induit, ornamento ornavit, armillas in manibus dedit, torquem collo circumdedit, in aurem super os ejus posuit, circulos ejus auribus inseruit, & coronam decoris in capite ejus posuit, similam, mel, & oleum ad comedendum dedit, & sic pulcherrima facta fuit, ita quod nomen, & fama ipsius ad gentes pertransivit. Ipsam etiam vir suus auro, & argento ditavit, & bonis omnibus ampliavit. Sed ista fiduciam habens in decore suo, ingrata viro, qui tanta sibi dederat, & non recordata dierum adolescentiæ suæ, cum pluribus fornicata fuit, quos etiam de bonis quæ sibi maritus dederat ditavit, & quidquid pro ornatu suo acceperat, ad complacendum leonibus convertit, quæ tandem publica meretrix facta est, nec tamen aliter satiata, se indifferenter exposuit omnibus. Quæ omnia videns vir suus, vestibus, & bonis concessis expoliavit, ipsamque adulteram, nudam, & confusam dimittens damnavit. Hæc igitur in manibus inimicorum suorum traditur à quibus lapidatur, trucidatur, & cõburitur, & ejus lupanar quod sibi edificaverat, destruitur, & sic suus vir de ea vindicatur.

H ¶ Ista puella potest significare humanam naturam, cujus primus ortus ordo, & generatio fuit de terra Chanaan, in quantum in campo Damasceno, qui est in Syria, quæ dudum fuit terra Chanaan, fuit Adam secundum sanctos creatus, & natura humana sibi constituta. Pater suus Adam fuit Amorrhæus, id est, amarus: mater ejus Eva fuit Cethea, id est, cõfracta, quia pater, & mater, id est, Adā, & Eva cõfracti sunt tentatione, & amaricati sunt tribulatione. Ista igitur à principio nata est cum umbilico peccati originalis cum sanguine carnalis libidinis, & delectationis, sine sale debitæ discretionis, & sine pannis honestæ conversationis, sed pius dominus, id est, dei filius videns istam puellam, scilicet humanam naturam super faciem terræ jacentem, & à terrestri paradiso projectam, & in tenebris per avaritiā implicatam sanguine carnalitatis infectam, nudam virtutibus, & vitiorum confusione plenā, ad amandum tamen habilem, uberibus naturalis compassionis tumidam, & pilis cujusdam naturalis affectionis

bonæ fecundā, ipsam dilexit, & eam per incarnationem, & gratiam matrimonialiter sibi junxit, aqua baptismi eam lavit, sanguine originalis peccati purgavit, & sub pallio fidei suæ ipsa operuit, & involvit. unde Ruth. 3. *Extende palliū tuū, quia propinquus es, &c.* Ista etiā unxit oleo pietatis, vestivit discoloribus honestatis, calceavit etiā eā hyacintho, id est, amore celestis civitatis, tinxit, bysso castitatis, & induit eā subtilibus innocentiae, & intimioris puritatis, & ornavit eā ornamento totius sanctitatis. unde Ps. 44. *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Ista igitur animæ seu etiā naturæ tali modo Deo per gratiā adjunctæ vel copulatæ, & à statu peccati misericorditer relevatæ in manibus armilla bonæ operationis traditur, collum elevationis suæ torque, i. vinculo divinorum mandatorum cingitur, os locutionis suæ naturæ temperantiæ ornatur: auris sua circulo promptæ obedientiæ inseritur, & caput suum, id est, cor, corona, id est, vitiorum victoria insignitur. Unde Eccl. 45. *Corona aurea super caput ejus, &c.* Ista igitur tandem nutritur similia sanctæ doctrinæ, & eruditionis, melle gratiæ, & devotionis, oleo charitatis, & dilectionis, ditatur auro sapientiæ, & argento eloquentis prædicationis, & sic efficitur decora, & pulchra, & pulchritudine totius moralis perfectionis, famosa, & vulgata, per diffusionem suæ bonæ opinionis. Unde Can. 1. *Pulchra es, & decora filia Hierusalem.* Sed pro certo sæpe accidit, quod ista puella, scilicet anima de sua pulchritudine, & sua morali, & naturali perfectione superbit: & sic lenonibus, id est, dæmonibus, mundo, & carni, per diversā peccata se tradit, & cum eis fornicans suum virum Christum deserit, & beneficiorum ejus oblita, cunctis indifferenter vitiis se exponit, quin imo donaria gratiarum naturalium, quæ à viro Deo suo acceperat, in usum peccatorum suorum, id est, mundi, carnis, & diaboli, & sic ipsam vilem, & abominabilem Deo facit. Quod videns dominus, ipsam bonis temporalibus, & naturalibus spoliat, & tortoribus infernalibus tradens, igni, & gladio mortis perpetuæ velut adulteram eam damnat, quia pro certo illud est verum, quod natura humana seu peccatrix anima ad ipsum Deum per incarnationem assumpta vel per poenitentiam resumpta, & ad morum pulchritudinem, & perfectionem reducta, quando gratijs sibi factis male utitur, ad æternum supplicium judicatur, & in inferno concremanda damnatur. unde Ezech. 23. *Viri igitur isti justi sunt: judicabunt eos iudicio.*

¶ Vel dic, quod ista puella est Ecclesia, quæ in principio fuit nuda per paupertatem, & per divitiarum tenuitatem, & per credentium paucitatem, fuit sanguine plena per martyrum poenalitatem, ad terram projecta per contemptum, & adversitatem à facibus errorum non bene lota, nec sale perfectæ sapientiæ salita per fidei sanctitatem, per hæresum absterisionem, & puritatem; veruntamen dominus misertus ejus, ipsam ab erroribus lavit, & purgavit, reddita pace sanguinem martyrum jam ab ea absterfit, & eam prius dejectam, jam mirabiliter dilatavit, & prædictis virtutibus adornavit, auroque & argento ditavit, gratis, & scientijs, honore, & regimine ampliavit. Sed quid? Ista videns se decoram, & prosperitate floridam, jam non cessat virum suum Christum, & ejus servitium contemnere, quin imo jam videtur tempus adolescentiæ suæ, & paupertatem illam quam habuit in principio, oblivioni tradidit, & non cessat cum lenonibus, id est, cum mundo, carne, & diabolo per vitia fornicari, & divitiis à Deo receptis ipsos oblectare, bonaque Ecclesiastica in usus deputare dæmonum, quia propter hoc videmus quod Christus istam tanquam adulteram jam respuit, vestimentisque bonorum terrenorum exuiteam, & in manibus tyrannorum eam tradidit, quæ si ipsam lacerant tribulationibus, & diversis afflictionibus eam cremant, Nam quia Ecclesia bonis sibi à Deo concessis male utitur, iusto Dei iudicio fit, ut à principibus affligatur, ut sic ista quæ primitivi sui status oblita, Deo tantis bonis ingrata extitit, cogatur de tribulationibus ad eum reverti quem dereliquit.

¶ Vel si vis applica contra quasdam mulieres, quæ quamvis de vili plebe quandoque assumantur, & ornamentis, divitijs, & delitijs impleantur, istæ tamen aliquoties fornicantur, & istæ comburi merentur. ¶ Vel dic contra ingratos, qui de nihilo elevati, benefactorem suum deserunt, & aliis se committunt, tempus pristinæ paupertatis suæ obliviscuntur, & bona sibi concessa ab homine vel à Deo in usus superbiæ, & in offendiculum creatoris sui vel benefactoris expendunt, sicut ad literam patet de multis, qui de vili statu ad divitias pervenerunt.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, propone.

MORALITATUM CAP. VIII.

Sicut ponit Ezechiel in presenti c. quadam aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate venit in Libanum, tulit medullam cedri, & summum frondium ejus avulsi, & transportavit eam in urbem Chanaan in urbem negotiatorum.

C Aquila ista est filius Dei, qui propter immensitatem essentiae fuit magnus, & plumis virtutum omnium fuit plenus. Iste enim venit ad Libanum hujus mundi, qui in cedro, id est, in altissima virgine tulit nostrae humanitatis medullam, cujus frondes, id est, defectus avulsi, & abstulit, & eandem ipsam in urbem negotiatorum, id est, in paradisum, quae est urbs sanctorum in ascensione portavit.

Postquam aquila dicta medullam cedri in urbem negotiatorum transtulit, plantavit vineam super aquas multas in terra bona, ut faciant fructum, & sic crevit in vineam grandem, ita tamen quod rami vineae aquilam, quae ipsam plantavit, respicere teneatur. Facta est igitur Vineam, & fructificavit, & emisit propagines, sed quadam alia aquila erat magnarum alarum, ad quam ista vinea incepit respicere, & auxilium ab ea petere, propter quod aquila prima quae ipsam plantaverat eam evulsi, & ventus urens ipsam arefecit, omnemque prosperitatem amisit. Sic vere hodie, & quotidie loquendo allegorice constat quod vera aquila id est, Dei filius, postquam medullam cedri, id est, humanitatem nostram acceperat, & in urbem negotiatorum, id est, in paradisum ubi sancti negotiatores, & mercatores, qui, scilicet, aeterna pro terrenis mercari sciverunt commorantur, eam ascendendo detulit, vineam Ecclesiae suae plantare voluit, & eam in terra bona, id est, in fide Christiana super aquas, id est, super fluvium gratiarum, & scientiarum fundavit. Ista igitur crevit in vineam latam, & jam quasi per totum saeculum se diffudit, propagines, id est, fideles evulsi, & jam fructus divitiarum multarum acquisivit. Unde dicitur Gen. 2. *Plantavit Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.* Istud tamen verum est quod rami hujus vineae, id est, filij Ecclesiae semper ad istam aquilam, scilicet ad Deum tenebantur respicere, & per fidem, spem, & devotionem in ipsum oculos mentis figere, & ad eam totis affectibus anhelare. Unde ps. 120. *Ad te levavi oculos meos.* Sed ista vinea cum ramis suis jam videtur Deum plantatorem suum Christum despiciere, & aliam aquilam huic inimicam, scilicet ad mundum vel ad mundi principes, & raptorem, oculos mentis flectere, ab ipsis auxilium, & favorem implorare, quapropter fit, quod prima aquila, id est, Christus, istam vineam cum ramis, id est, Ecclesiam cum filiis suis despiciat, & ipsam tyrannidem, & haeticis mediante vento tribulationum comburit, quia dum Ecclesia, & ecclesiastici sperare in domino omiserunt, & ad auxilium saecularium principum confugerunt, ipse dominus suum retraxit auxilium, & contra eos venti tribulationum increverunt, ita quod prosperitatem, & gloriam perdiderunt. Igitur respiciamus quartam aquilam, non secundam, & speremus in domino, non in mundo Ps. 36. *Spera in domino, & fac bonitatem, & pascere in divitis ejus.* Ideo de tali vinea dicitur Ps. 79. *Vinea de Aegypto, id est, de gentilitate, & paupertate transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Extendit palmires suos usque ad mare.* Et sequitur: *Ad quid destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes praetergredientes viam? Exterminavit eam aper de sylva, &c.*

D Vel dic, quod talis vinea significat fortilegos, quos prima aquila, id est, Deus in Ecclesia, & fide plantavit, & quandoque in Ecclesiae beneficiis, qui tamen postea cum altera aquila, id est, cum diabolo se confederant, & ab ipsa auxilium, & responsa postulant, qui, scilicet, in fine comburantur, & damnantur.

Consequentet dominus promissit se plantare aliquem ramum cedri super montem excelsum, & quod faciet fructum, & fiet in cedrum magnam, ita quod volucres sub eo habitabunt, & humiliabitur lignum sublime, & exaltabitur lignum humile, ficcabitur lignum viride, & frondescet lignum aridum.

Illud applica, quod Deus de uno modico ramo fecit quandoque magnam cedrum, id est, magnam, & honorabilem personam, & in monte excelso alicujus dignitatis constituit eum, ita quod volucres, id est, nobiles sub ipso commorantur, & sic fit, quod Deus quotidie facit ficcare sublimes, & virides, id est, superbos, & carnales, exaltari vero & frondescere facit, per prosperitatis gloriam humiles, & pauperes. Unde Luc. 14. *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Et tu fili hominis assume planctum super principes Israel.

MORALITATUM CAP. IX.

Quadam leana tulit unum de leunculis, & leo factus est, & didicit capere pradam, & homines devorare, viduas facere, & civitates in desertum ducere, ita quod desolata est terra à facie rugitus ejus, & audierunt gentes, & non absque vulneribus coeperunt eum: miseruntque eum in carcerem, ne audiretur amplius vox ipsius super montes, &c.

Talis leo significat quosdam malos officiales, & perversos, qui in principio sunt leunculi, id est, parvi ballivi vel advocati ut quia mater ipsorum, id est, Ecclesia vel religio, civitas vel prelatus, ipsos ad aliquod officium assumit, qui tandem lapsu temporis leones, id est, magis crudeles tyranni efficiuntur, ita quod ab eis per rapinas homines devorantur, & civitates etiam desolatae, & pauperes efficiuntur, ita quod rugitu suorum pauperes totius patriae deterrentur. Unde 1. Pet. 5. *Tanquam leo rapiens, & rugiens circumit querens quem devoret, &c.* Sed finaliter querela gentium quae contra tales solet insurgere, & post multa tribulationum vulnera quandoque procurantur, quod ipse in carcerem vel in mortem, vel in dispositionem traditur, ita quod ex tunc vox minarum, & injuriarum suarum super montes, id est, in altis dignitatibus, & officiis amplius non auditur. Ita quotidie videmus ad sensum in curijs dominorum, ubi leones consiliarii seu officiales crudeles finaliter destruuntur, & Matt. 7. *justo Dei judicio eadem mensura qua alios mensi fuerant metiuntur.* Consequenter dicitur ibi: *Mater tua quasi vinea plantata in sanguine, cujus fructus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis, & facta sunt ei virga solida in sceptrum dominantium, & exaltata est statura sua inter frondes, sed tandem evulsa est in iram, in terramque projecta est, & ventus urens siccat eam arefacta sunt virga roboris ejus, & ignis comedit eam, ita quod non fuit amplius in eis virga, id est, sceptrum dominantium.* Talis vinea dicitur esse progenies tyrannorum, ipsorumque domus imperium, & majestas, quae scilicet, in sanguine, & violentia est fundata, & cum effusione sanguinis introducta. Dato enim quod ista possunt prosperari, & quod eorum domus videatur exaltari, & maxime reputari, virgaque solida, id est, homines fortes quandoque solent exinde generari, qui etiam alij habebant scepro, & imperio dominati, finaliter tamen domus à Deo evellitur, & ita igne tribulationis arefcit, & consumitur, quod nulla virga fortis, id est, nulla persona nobilis, nullum sceptrum dominantium, id est, nullus qui habeat dominium invenitur in eis, quia breviter istud est verum quod vinea, id est, domus vel civitas, vel jurisdictio, seu quaecunque respublica, quae à sanguine crudelitatis, & rapina sumpsit ortum, non solet diu stare, sed finaliter arefcere, & perire, sicut patet de imperijs Gothorum, Vandalorum, Persarum, Graecorum, & Romanorum, & sicut potissime patet de domibus Italiae tyrannorum, quia sicut dicitur Esaia 9. *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, &c.* Vel dic, quod vinea plantata in sanguine est persona ecclesiastica, vel una cognatio vel congregatio, quae affectu sanguinis, & consanguinitatis promoveretur, quae quamvis aliquando prosperentur, ita quod exinde virga solida, id est, personae notabiles producantur: finaliter tamen deficiunt, arefcunt, & siccantur, ita quod nulla virga fortis, id est, nullus notabilis in eis reperitur. Ideo bene dicitur Mich. 3. *Va qui aedificatis Sion in sanguinibus.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, pone faciem tuam,

MORALITATUM CAP. X.

Dominus minatur civitati Hierusalé quod ipse educet gladium suum de vagina sua ad omnem carnem. Gladium dico suum limatum, & exacutum, & irrevocabilem. Gladius, inquit, meus ut splendeat limatus est, ut cadat victimas exacutus est, praecipit dominus, quod duplicetur gladius, aut triplicetur. Hic est inquit gladius occisionis magna, Sequitur. *Micro evaginare ad occidendum.* et dicit, quod praetimore istius gladii tabescet omne cor, dissolventur universae manus, infirmabitur omnis spiritus: & per cuncta genua fluent aquae. Talis gladius videtur esse mors. Iste est gladius qui est acutus ad penetrandum, & esse limatus, & splendidus ad terrendum, & etiam gladius qui quandoque est duplex, in quantum occidit corpus, & animam, quandoque triplex, in quantum occidit animam, corpus, & famam. Iste etiam irrevocabilis dicitur, quia postquam de vagina dispositionis suae ipsum dominus immiserit, irrevocabiliter illum quem vult percutere, vulnerat. Et ideo iste ad omnem carnem mittitur, quia

quia omnis caro cum gladio isto trucidatur, & propter hoc iste gladius dicitur *magna occisionis*, quia iste est causa generalis omnis hominis interfectionis. Unde Deut. 32. *Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus devorabit carnes*. Qui igitur istum gladium bene videt, & considerat, necesse est, quod cor ejus præ timore tabescat, & quod omnis spiritus superbiæ refrænetur, & quod aqua lacrymosa compunctionis per genua humilitatis fluere censeantur. ¶ Vel dic, quod tales gladij sunt tyranni, qui sunt exacuti ad punitivè rapiendum, & ad occidendum per crudelitatem, splendidi ad pōpaticè incedendum per prosperitatē. Sunt irrevocabiles per obstinationis, & mali sui propositi firmitatē, quia, scilicet isti per saviitiam sunt acuti, per inanem gloriam sunt splendidi, per præcipitationē, & fatuitatē irrevocabiles possunt dici. Nullo enim timore Dei, vel nullo amore proximi, vel nullo consilio alicujus boni viri sua malitia revocari possunt. Istos igitur diabolus de vagina suæ iniquitatis evaginat, & cū eis justos dilacerat, & detruncat, & diversis tribulationibus eos turbat, quapropter omne cor, & omnis spiritus merito metuit, & formidat. ¶ Vel dic, quod gladius est lingua detractionis Ps. 56. *Lingua eorū est gladius acutus*. Quæ limitatur ornatē loquēdo, splēdet adulatoria inferendo, sed tandem pungit aspere inlcindendo, & detrahendo, & est irrevocabilis, vix aut nunquam famam quam abstulit restituendo, & ideo iste gladius dicitur duplicatus, in quantū detractor plures simul interficit obloquendo, quia ipse

Hædit se, & illum quē diffamat, & eum quē auscultat. Unde Hugo lib. 2. de anima volens ostendere, quod dicitur lingua à lædendo, à lingendo velligando, & à labēdo, dicit sic, quod lingua dicitur quia lingit adulando, mordet detrahendo, occidit incidendo, ligat, & ligari nō potest, labitur, & teneri nequit, labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, seminat discordias, & multos interficit uno ictu, blāda est, subdola, & lata, & parata ad miscēda mala, & extrahēda bona. Unde Prov. 21. *Qui custodit os suū, custodit animā suā*. Prov. 18. *Quoniam mors, & vita in manu linguæ*. Bernardus etiam in quodam sermone dicit: *Quod verbū leviter profertur, sed nō leviter revocatur*. *Capitulum vigesimum tertium. Textus*. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis, duæ mulieres.

MORALITATUM CAP. XI.

Ola, & Ooliba fuerunt duæ mulieres filiæ matris unius, sicut figurat hic propheta de civitatibus Hierusalem, & Samariæ, & fuerunt impudicissimæ meretrices, ita quod prima Oola primo insanivit libidine in Assyrios amatores suos, vestitos hyacintho, principes, & ascensores equorum, & juvenes cupidinis, sed finaliter isti amatores sui occiderunt eam, & discoperuerunt ignominiam ejus. Quod cū vidisset soror ejus Ooliba, magis ad hæc insanivit libidine, quia videns imagines Chaldæorū depictas in parietibus, expressas coloribus, accinctas baltheis renes, & tiaras in capitibus ad similitudinē filiorū Babylo-

Anis insanivit libidine, & misit pro eis in patriā suā ut dormirēt cum eadem, quapropter factū est quod ipsi sui amatores, ipsam nudam spoliaverunt, & vestimenta ejus tulerunt, nasum ejus, & aures præsciderunt, & quæ reliqua fuerant gladio conciderunt. ¶ Istud potest allegari contra malas mulieres, quia dato, quod aliqua videat quod soror ipsius, vel vicina fuerit ex hoc diffamata, depauperata, & spiritualiter interfecta, ipsa tamen fieri libidinosa propter hoc non omittit, imo comptos, & etiam pictos juvenes diligit, quapropter nuda, & pauper remanet, & vitam famæ, & gloriæ inde perdit.

¶ Vel dic, quod tales malæ mulieres sunt animæ peccatrices, quæ ab ista matre videtur conceptæ, & ab isto patre primogenitæ, vel creatæ. Istæ enim cū Assyrijs, i. cum adversarijs suis id est, mundo, carne vel diabolo fornicari videntur, in quantū in eorū suggestionibus, pompis, & prosperitatibus delectantur, ita quod cū ipsis per diversa vitia fornicatur. Ita enim amatores sui, mundus, caro, & dæmonia, qui ipsū nunc amare se simulāt, istas vestibus virtutum spoliāt, naso devotionis, & auribus, i. auditu verbi Dei eas privant, & sic damnationis gladio eas finaliter truncant. Et dato, quod ista prima pereat in oculis aliorum, aliæ tamen priores se propter hoc non castigant, imo ad idem una exemplo alterius magis perambulat, & declinat supplicium.

¶ Vel dic, quod tales sunt malæ religiosæ personæ, quæ dato, quod gloriam mundanorum appetentes, cum ipsis quandoque per apostasiam fornicantur, ita quod inde etiam ad periculū, & carcerem deducuntur, alij tamē nequaquam propter hoc castigantur, imo ad eundem casum currere quotidie comprobantur.

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Et factum est verbum domini ad me, dicens: Tu ergo fili hominis assume.

MORALITATUM CAP. XII.

Mirabilem figuram unius navis videtur hic describere Propheta comparans civitatem Tyri navi, pro eo quod in mari sedebat, & multa navigia possidebat. Isti igitur navi seu civitati sic loquitur: O Tyre, tu dicis, *perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita, finitimi tui qui edificaverunt te, impleverūt decorē tuum, abietibus de Sanir extruxerunt te, cedrū de Libano tulerunt ut facerent tibi malū, quercus de Basan dolaverunt ad ramos tuos, transtra tua fecerūt tibi de ebore Indico: Prætoriola tua de insulis Italiae. Byssus varia de ægypto texta est tibi in velū, ut poneretur in malo Hyacinthus, & purpura de insulis, eliza facta sunt operimentum tuum*. ¶ Per istā civitatem quæ navi comparatur, intelligitur ecclesia militans, quæ dicitur Tyrus quæ interpretatur angustia, propterea quod semper ista in tribulationibus, & angustiis vivit, & more navis in fluctibus amaricationum semper sistit. Unde Prov. 31. *Facta est quasi navis insitoris*. Abietes quæ sūt arbores levissimæ sunt pauperes, qui fuerunt primitivæ Ecclesiæ fūdatores, qui de Sanir (quod interpretatur Deus luminis) esse dicuntur, pro eo, quod ipsi fundatores Ecclesiæ à patre luminum constituti noscuntur qui etiam fuisse luminosi, & scientifici esse comprobantur. Unde Jac. 1. *Desursum est descendens à patre luminum*. Cedrus arbor altissima significat prælatum, qui in dignitate, & statu ceteris esse altior, & in contemplationis celsitudine debet alijs esse major, qui etiam de Libano (quæ interpretatur candor) esse dicitur pro eo quod Prælatus candidatus per castitatem esse tenetur. Unde Cant. 5. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*. Iste igitur malus in navi Ecclesiæ erecta, quando ad prælationis dignitatem assumitur, quia pro certo de cedris id est, de altis contemplationis, & perfectis personis debet malus navis, id est, Prælatus Ecclesiæ fieri, & ad prælaturæ officium elevari Ps. 91. *Iustus ut palma florebit*. Quercus arbor durissima, & fortissima significat martyres, qui fortes, & solidi extiterunt, qui scilicet, de Basan (quod interpretatur siccitas) fuerunt dicti, pro eo, quod fuerunt pœnis, & abstinentiis delictati Zach. 11. *Ululate quercus Basan*. Igitur isti remi Ecclesiæ facti sunt, in quantū ipsam ad portā paradisi ducunt. Veruntamen isti per martyria fuerunt dolati, & à cunctis superfluitatibus gladijs detruncari. Transtra istius navis significat confessores, qui de ebore Indico dicuntur esse pro eo, quod isti castitatis candore, præ cunctis visi sunt floruisse. Prætoriola vero, i. apotheca, doctores significant, qui aromata scientiarum in se reponunt, & de insulis Italiae (quæ interpretatur mens excedens) dicuntur esse pro eo, quod per profunditatem scientiæ humanam indaginem excedunt. Byssus igitur, quæ est linum candidissimum, puritatem designat conscientiæ. Hyacinthus cujus color est cœlestis, significat conversationem spiritualis, & cœlestis apparentiæ, purpura vero designat ruborem & ardorem charitatis, & amicitia, quia scilicet, velum i. conscientiæ secretum de Byssu, i. purissimum, & mundissimum esse debet, operimentum vero exterioris conversationis debet esse per charitatem purpureum, & per cœlestē vitā, & apparentiam hyacinthinū Hier. 10. *Hyacinthus, & purpura indumentum eorum*.

¶ Dico igitur, quod navis vel civitas ecclesiæ facta est, de abietibus de Sanir, i. de pauperibus luminosis, & à patre luminum per gratiā illuminatis. Mali etiam, i. prælati ipsius facti sunt de cedris Libani, i. personis in Deum elevatis, & velo byssino, i. puritate conscientiæ decoratis. Quercus etiam de Basan, i. personæ fortes, & constantes, siccæ, & abstinentes, scilicet, martyres transtra eborea, i. casti confessores mente alios excedentes, decorem ipsius compleverunt, hyacinthusq; cœlestis apparentiæ, purpura vero patientiæ sibi operimentum charitatis dedierunt. Sic igitur potuit antiquitus dicere navis ista. *Perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita*, id est, in plenitudine omnium bonorum spiritualium collocata. Isti igitur tunc temporis poterat dici illud Hier. 16. *Similam, mel, & oleum comedisti, & decora facta es*.

¶ Postquam Ezechiel descripsit civitatē in similitudinē navis, incepit dicere de divitiis, & gloria istius civitatis. Et ponit quomodo ad nundinas ejus diversæ gentes de diversis mundi partibus, ducūt diversa mirabilia, & mercimonia, quæ repleta est, & glorificata nimis in corde maris, sed istius finis fuit interitus. Unde sibi dicitur: *In aquis multis adduxerūt te remiges tui, ventus austri contrivit te in corde maris, divitiæ tuæ, thesauri tui, instrumentū tuū, nauta tui, & gubernatores qui tenebāt suppellectilē tuam, & populi tui præerāt viri bellatores tui cum universa multitudine tua cadent in corde maris,*

in ma-

in medio maris opes tui sibilaverunt super negotiatores populorum. Ad nihilum deducta es, & non eris in perpetuum.

¶ Illud potest applicari contra mundanam religionem, vel ecclesiam, quæ scilicet, in principio fuit navis salutifera, modo quo supra dictum est fabricata. Ista enim antiquitus habebat nundinas spirituales, in quibus spiritualia pro terrenis dabat, & sic sanctos negotiatores bonis cœlestibus ditabat. Et ideo antiquitus populi sæculares ad istam per devotionem confluxerunt, mercimonia sua scil. redditus, & possessiones attulerunt, & eam summis opibus ditaverunt, nunc etiam ad alias novas nundinas, scilicet, ubi dantur spiritualia pro terrenis, beneficia pro pecunijs, alta officia pro carnalibus amicitijs, jam quasi totus mundus incepit confluere, mercimonia munerum, precum, & adulationum offerre, ita quod jam constat Ecclesia divitijs, opulentijs plenam esse, pompis, & superbijs lascivire. Sed pro certo timendum est, ne ventus austri, id est, prosperitas sua ipsam conterat, & in mare tribulationum, & amaricationum subvertat. Jam enim videmus quod divitiæ, thesauri, & multiplex instrumentum incipiunt ab Ecclesia deficere, nautæ, & gubernatores qui præfunt suo populo, id est, prælati, bellatores, scil. prædicatores, & viri iusti jam incipiunt cadere. Sicut ceciderunt à virtute morali, ita etiam videmus eos à prosperitate temporali, ita continue declinare, quia iusto Dei iudicio fit, quod qui propter temporalia Deum voluerunt deserere, etiam ipsam gloriam temporalem compellantur amittere, quapropter iam cernimus, quod opes temporales jam cessant, quod quam ista navis Ecclesiæ ad nihilum deducitur, negotiatoresque, id est, sæculares jam eam contemnendo super ipsam sibilant, & insultant. Unde Esa. 2. *Repleta est terra ejus idolis.* Et sequitur: *Quod dies domini exercituum super omnem superbum, & excelsum, & arrogantem, & humiliabitur, &c.* Quia breviter, postquam terra, id est, Ecclesia incepit repleti auro, & argento, divitijs, statim repleta est equis, id est, viris luxuriosis, & superbis, & idolis, id est, viris ignorantibus, & pigris, quapropter jam incipit dominus super superbos, & arrogantes clericos visitare, & ipsorum superbiam humiliare. Unde illud Esa. 32. *Humilitate humiliabitur civitas.* ¶ Vel si vis dic contra mundi magistros status, & contra magna mundi imperia, quale fuit imperium Græcorum, Persarum, Chaldæorum, Pœnorum, Romanorum, & contra superbas sæculi civitates, qualis Babylon, Ninive, Carthago, Troja, & similes, vel contra ipsos mundi superbos dominos, & tyrannos, qualis fuit Nabuchodonosor, Cyrus, Alexander, Julius Cæsar, & alij, qui mundum per violentiam oppresserunt, & qui summa prosperitate floruerunt, nautas, naves, & bellatores ad subjugandos populos habuerunt, ita quod à cunctis partibus populi mercimonia, id est, tributa, & munera detulerint, quos tamen cum regnis, & imperijs suis per violentiam acquisitis ventus auster, id est, flatus fortunæ subvertit in mare, id est, in paupertatem submergit, & ad nihilum compulit, & redegit Psal. 36. *Vidi impium super exaltatum sicut cedros Libani.*

Capitulum vigesimum octavum. Textus. Et factus est sermo domini ad me, dicens, Fili.

MORALITATUM CAP. XIII.

IN persona, & figura primi Angeli Propheta pulchre reprehendit principem Tyri, qui de sua sapientia superbiebat, dicens, *sic elevatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & nō homo, & in cathedra Dei sedi, in corde matris cū sis homo, & non Deus, & posuisti cor tuū quasi cor Dei, Ecce sapientior es tu Daniele, & omne secretū non est absconditum à te, in sapientia tua, & potentia tua fecisti tibi fortitudinem, & acquisivisti aurum, & argentū in thesauris tuis, in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, propterea elevatū est cor tuum quasi Dei. Ecce ego adduco super alienos robustissimos gētiū, & nudabunt gladios super pulchritudinem sapientia tua, & polluent decorem tuum, & interficient te in medio circumcisorum, morieris in corde maris, &c.*

¶ Ista possunt applicari contra mundi sapientes, & advocatos, qui præ cæteris habent cor altum, & elevatū. Videntur enim dicere se Deos esse, & nō homines, in quantum aliquid ultra alios homines sapiunt, & in quantum omne secretū diversarum questionum dissolvere prætendunt, etiam quod Danieli, id est, cui-cunq; sancto viro vel Theologo in sapientia se præponunt, & in cathedra Dei sedisse, id est, in studijs docuisse, vel in iudicijs, vel in officijs pro tribunali jura reddidisse se dicunt. Igitur isti cor suum quasi cor Dei videntur ponere, in quantum se alijs noscuntur præferre, & de scientia superbire. Unde 1. Cor. 8. *Scientia inflat, charitas vero adificat.* Quid igitur? Pro certo isti in sua sapi-

entia, id est, in consilijs, iudicijs, advocationibus, sectionibus acquirunt fortitudinem temporalem, multiplicant thesauros, & divitias infinitas, & in negotiatione usurarum, & mercimoniorum, quas alij aliquando exercēt, dilatāt, multiplicant bona sua, & acquirunt fortitudinem potentia secularis. Ita quod sicut videmus pauci sunt qui talium resistunt hodie potestati. Hier. 4. *Sapientes enim sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt.* Sed Deus tradet tales finaliter in manu robustissimarum gentium, scil. dæmonum, qui gladiis infirmitatum, & tribulationum qui ipsos acuunt, pulchritudinem suæ sapientia polluant, decoremq; suæ temporalis gloria destruunt, & per mortem temporale eos quandoq; subito interficiunt, & in corde maris, id est, in inferno per æternam damnationem occidunt. Istis igitur dicitur illud Esaia 47. *Sapientia tua, & scientia tua decepit te, & dixisti: Ego sum, & præter me non est altera, & veniet supra te malum, & non scies ortum ejus, & irruet super te calamitas quam non poteris expiari.*

¶ Propheta loquitur ibidem de primo Angelo dicens: *Tu signaculum plenitudinis, plenus sapientia, ac perfectus decore, in delitijs paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum sardius, topasius, jaspis, chrysolitus, onyx, & beryllus, saphyrus, carbunculus, & smaragdus, aurum opus decoris tui. Tu Cherub extentus, & protegens, posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti, & es perfectus in viis tuis à die conditionis tue.*

¶ Ista possunt exponi de quolibet viro iusto, & maxime ecclesiastico, vel prælato, quia talis debet esse signaculū similitudinis per dei, & sanctorum imitationem. Plenus sapientia per spiritua-lem discretionem. Perfectus decore per honestam conversationem. In delitijs paradisi esse per affectionem, & per contemplationem. Omnium lapidum pretiosorum operimentum habere per omnium virtutum adeptionem, quia in operimento perfectionis suæ debet relucere Sardius, qui timorem pellit, & facit audacem, id est, spei virtus, & soliditas. Topasius qui lunam sequitur, id est, obedientia, & imitationis bonorum confirmatio. Jaspis, qui oculos clarificat, i. si dei splendor, & luciditas. Chrysolitus qui dæmones terret, i. humilitas. Onyx qui oculos facit tremulos, i. Dei timor, & sua considerata severitas. Beryllus qui litibus præst, i. patientia, & benignitas. Saphirus qui discordes reconciliat, id est, perfectus amor, & charitas. Carbunculus qui summe emicat, i. discretio, sapientia, & sagacitas. Smaragdus qui visum recreat, i. bona conversatio, & honestas. Aurum etiam quod summe ponderat, debet esse opus decoris sui, i. morum gravitas, & maturitas. Ista enim omnia debent esse operimentū boni Prælati, vestis, & regimen cujuslibet Ecclesiastici, vel etiam viri iusti, ut sic dicatur illud Eccles. 50. *Quasi vas auri solidum ornatur omni lapide pretioso.* Iste insuper debet esse Cherub, i. vir Angelicus, qui interpretatur plenus scientia, propter scripturæ fidei, & scientia eruditionem. Debet esse extentus ad alios per liberalitatem, & compositionem. Debet esse protegens per pauperum adiutorium, & defensionem. In monte etiam sancto Dei ubi impositus est, i. in alto officio, dignitate, & beneficio. Debet esse in medio lapidum ignitorum, i. in medio bonorum consiliatorum charitate ardentium, per bonam societatis frequentationem, & sic à die conditionis suæ, i. à die juventutis, vel promotionis debet esse perfectus in viis suis per sanctitatis professionem, quia pro certo qui præmissa omnia habuerit, perfectus non immerito dici poterit. Itē quod de illo dici poterit illud Eccles. 31. *Probatum in illo, & perfectus inventus, & erit illi gloria æterna.* Cōsequenter loquitur ibidem propheta, quod Cherub, qui fuerat in monte sancto Dei, & delitijs paradisi perfectus scientia, & decore, quod propter negotiationes etiam quibus se immiscuerat, perdidit omnia sua. Dicit igitur sibi sic: *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, ejeci te de monte sancto meo, & perdidisti te o Cherub, & prodiens de medio lapidum ignitorum, elevatū est cor tuū in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in multitudine iniquitatum tuarum, perdidisti sanctificationem tuam. Producam igitur ignem de medio tui, & dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te, nihil factus es, & non eris in perpetuum.* ¶ Ista possunt applicari contra religiosos, & ecclesiasticos negotiatores, vel negotiatorum sæculi tractatores, vel curiarum principum sectatores, quia proculdubio multi sunt hodie in monte sancto Dei, i. in Ecclesia, & delitijs Paradisi, i. in religione, qui licet sint pleni sapientia, & perfecti decore, i. honesta conversationis decetia, in mundi tamē negotiis se immergunt, & in rebus secularibus se delectant, quapropter sæpe fit, q. interiora mentis suæ iniquitate replent. Isti igitur sunt qui in decore suo, i. in gratijs sibi à Deo collatis cor suū elevat, & superbiunt, sed sic re-

sic relaxante domino manum suam sanctificationem, gratia suae ubique discretionem, & sapientiam perdunt. Tales igitur de monte sancto, id est, de statu sanctitatis ejiciuntur, per diversa peccata perduntur, & igne diversarum concupiscentiarum uruntur, & finaliter nihil reputantur Psal. 57. *Ad nihilum deveniunt tanquam aqua decurrens.* Quod potissime de clericis mercatoribus, usurarijs, & simonijs potest dici: qui scilicet, malis, & inhonestis contractibus, & usurarijs, & simonijs pactioibus in religione, & Ecclesia indecenter utuntur, non advertentes quod vendentes, & ementes dominus de templo ejecit. Unde Joan. 2. *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Utinam ergo tales negotiatores de monte sancto Dei fuissent ejecti, & a statu Ecclesiastico destituti.

Capitulum vigesimum nonum. Textus. In decimo, & duodecimo mense una die mensis.

MORALITATUM CAP. XIV.

Loquitur dominus Pharaoni regi Aegypti sub figura unius draconis in fluminibus quiescentis dicens sic: *Eccē ego ad te o Pharo rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluviorum, & dicit: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum, & ponā frātū in maxillis tuis, adherere faciā pisces fluviorū squamis tuis, & extraham te de fluminibus tuis, & projiciam te in desertū, & omnes pisces fluminis tui super faciem terrae cadēt, bestiis terrae, & volatilibus caeli dedi te ad devorandum.*

Tales dracones videntur esse multi Ecclesiastici mali vel mundi divites, & avari, vel mali principes, & praelati, qui dracones dicuntur, eo quod per avaritiam, rapinam vel favitiam inflammantur. Hi sunt igitur qui cubant in fluminibus deliciarum. Hi sunt quibus adheret multi pisces, id est, multitudo malarum familiarum, nepotum, consanguineorum, & compatriotarum. Hi sunt qui bonum quod habent, non attribuunt Deo, imo se ipsos se fecisse, & sua industria statum suum acquisivisse dicunt, ad laudem virtutum, propriarum, quia pro certo tales solet dominus frāno mortis infrānare, & eos in desertum, i. in infernum projicere, & pisces suos sibi adherentes, id est, malam suam sequelam, & parentelam cum ipso perdere, & a statu prosperitatis ejicere, & bestiis, i. tyrannis, qui bona ipsius mortui diripiunt, & volatilibus, id est, dāmonibus, qui animam rapiunt, finaliter ipsos dare. Constat enim, quod tales maligni iusto Dei iudicio de fluminibus deliciarum, & a statu prosperitatis cadunt, pisces sibi adherentes, id est, ipsorum consanguinei, & familiares, qui scilicet, propter eos in honore fuerant, pariter corruunt, & pereunt Zach. 13. *Percusso enim pastore disperguntur oves gregis.* Dracones etiam, i. sitibundi divites, postquam diu fuerunt in fluminibus deliciarum, iustum est, quod extrahuntur ad desertum miseriarum, & maxime illi qui dicunt, quod ipsi fecerunt semetipsos, id est, illi qui bona sua non Deo, sed propriae industriae attribuunt, ipsum Deum quamplurimū offendunt, quapropter de fluminibus devotionis quantum ad animam, vel de fluminibus deliciarum, quantum ad corpus merentur extrahi, & in desertum peccati vel miseriae relegari. Vere enim illi qui bona sua spiritualia sibi attribuunt, merito labi in diversa vitia permittuntur. Illi vero qui bona sua temporalia ad Dei gratiā non referunt, ad desertum paupertatis merito devolvuntur Gen. 29. Unde Gregorius dicit: *Quod conditoris dispensatione agitur, quod de se confidens anima tentationis jaculo feriatur, ut infirma quod sit inveniat, & fastū superbiae praevertat.* Hic etiā fit mentio de baculo arundineo Aegypti, de quo etiam habetur 4. Reg. 18. & Esa. 36. *Aegyptus enim baculo arundineo comparatur, qui nullā soliditatem habens, cū se ei innitit homo voluerit, protinus frangitur, & cessatur.* Apparet enim esse fortis, & solidus. Veruntamen, si desuper innixus fueris, onus impositum non sustinet, cum sit intus vacuus, & inanis. Tales sunt falsi amici, qui exterius videntur splendidi, & per promissam fidelitatem solidi, quos tamē si quis probaverit vel in aliquo necessitatis articulo eis inniti, & in eis confidere voluerit, vel onus alicujus laboris sustinendi ipsis imposuerit, statim ipsum per impatientiam, & infidelitatem fractum videbit. Ita quod illud quod promittere videbatur, scilicet fidelitatem, non faciet, nec tenebit. Soliditatem enim, & stabilitatem habet solummodo exterius in apparentia, vacuus autem est, & insolidus interius in conscientia, quia scilicet, iste fidelitatem habet in ore, nunquam in opere, vel in corde Esa. 36. *Eccē confidis super baculū istum arundineum confractum Aegyptum, cui si innixus fuerit homo, confringetur, & perforabit manū eius. Sic & Pharaō omnibus confidentibus in eum.* Vel dic quod iste baculus significat prosperitatem mundanam, mundum, corpus, vel vitam tem-

Pet. Berchorij super Biblia.

poralem vel diabolium. Ista enim omnia licet videantur solida, sunt tamen fragilia atque fluida, quia ubi quis diutius sperat vivere, vel in prosperitate gaudere, ibi baculus iste sibi per mortem, vel infortunium citius frangitur, & eo magis praecipit variari.

Capitulum trigessimum primum. Textus. Et factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis.

MORALITATUM CAP. XV.

Assur regem superbissimum Ezechiel comparat cedro, dicens sic: *Eccē Assur, inquit, quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter contentas frondes elevatum est cacumen ejus, atque nutrierunt illum, abyssus exaltavit eum, flumina eius manabant in circuitu radicū ejus, rivos suos emisit ad universa ligna nemoris, propterea elevata est altitudo ejus, multiplicata sunt arbuta ejus, & elevati sunt rami ejus pra aquis multis. In ramis ejus fecerunt nidos volatilia caeli, sub frondibus ejus habitabant omnes bestiae saluū & sub umbra habitabant catus gentium plurimarū, cedri non fuerunt altiores illo paradiso Dei, abietes vero non fuerunt aequata frondibus ejus. Omne lignum paradisi nō erat assimilātū ei, & pulchritudini ejus, quapropter amulata sunt eū omnia ligna voluptatis, quae sunt in paradiso. Sed quid? Pro certo dominus dicit. Pro eo quod elevatum est cor ejus in altitudine sua traditus est in manibus fortissimi gentiū, & succident eum crudelissimi nationum. Confringentur arbuta ejus, & fugient sub umbra ejus populi terrae. Et sic dicitur, quod deductus est cum lignis voluptatis ad terram ultimam, cum descendentibus ad infernum, & ad interfectos gladio, & consolata sunt super eum omnia ligna.*

Per talem cedrum intelligo mundi divites, & superbos in dignitatibus, & officiis constitutos, ut sunt ad literam aliqui mali saeculares vel clerici in praetorum, vel in principum officiis elevati Pl. 36. *Vidi impium super elevatum, & exaltatum sicut cedros Libani, &c.* Quia isti hodie in Libano hujus mundi per prosperitatem sunt pulchri, frondibus, i. diversis possessionibus sunt nemorosi, dignitatibus, & officiis sunt elevati, & excelsi, & etiam inter frōdes, & inter altos, & magnates, & divites pra alijs sunt exaltati, ita quod in paradiso, & in Ecclesia vel patria pauca sunt ligna, quae eis in gloria assimilētur, ita quod ipsi abietes, & platani, i. ipsi divites, antiqui nobiles, excelsi, milites principes, vel praelati ipsorum mundanae prosperitati, & gloriae nullatenus adaequantur. Sicut ad literam videmus de multis advocatis, & officialibus regiis, & similibus, qui in mundana gloria magnos nobiles antecedunt, quia hodie quasi totus honos, & prosperitas saeculi ad istos est devoluta. Esaia 60. *Gloria Libani ad te veniet, decor carmeli, & Saron, & breviter altitudo sui status super alios elevatur, arbuta etiam eorum, id est, familiares, & compatriotae, propter eos ad officia vel beneficia elevatur, volucres caeli, id est, nobiles non dedignantur nidificare, id est, moram contrahere apud ipsos. Daniel. 4. Erant subtus eam habitantes bestiae terrae, & in ramis ejus commorantes aves caeli, & ex ea volvebatur omnis caro.* Ratio autem istorum est, quia aquae divitiarum nutrierunt istos, & abyssus, i. diabolus exaltavit eos, & flumina diversarū pensionum, & lucrorum irrigaverunt istos, quapropter non miram si contingit ipsos esse magnificatos, & excelsos. Sed quia isti de tanta sua altitudine, & sublimitate se erigunt in superbiā, & cor eorum per inanē gloriam exaltatur, ideo finaliter in manus crudelium, i. dāmonum traduntur, ita quod quandoque fit, quod temporaliter per infortunia succiduntur, ita quo arbuta eorum, i. improbi familiares, & filij, qui per eos exaltati, & promoti fuerant, temporaliter confringuntur, & bestiae, id est, simplices subditi de umbra sui dominij liberantur, ipsique obedire amplius non dignantur. Isti etiam ad locum inferni vel terram infimam paupertatis deducuntur, ita quod ligna terrae infima, i. pauperes quos depresserant, de casu ipsorum non modicum consolantur, dicentes illud Esa. 14. *Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terrā, qui vulnerabas gentes, & tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis factus es.* Vel dic, quod ista arbor est Ecclesia, quae propter flumina donorum Spiritus S. quae eā vegetarunt, & propter abyssū aeternae ordinationis, & quas divinae gratiae, & devotionis, quae eā nutrierunt, ita est hodie exaltata divitiis, & potētis dilatata, quod cedri, abietes, & platani, i. mundi alti principes, divites, & domini, sibi nullatenus adaequantur, alia etiam ligna paradisi, id est, aliae sectae quae fuerunt, scil. lex naturae, & secta etiā legis scriptae sibi nullatenus comparatur, unde iam factum est, quod in ramis tuorum officiorum, volucres caeli, i. mundi nobiles gaudent nidificare; bestiae vero, & populi, inferiores simplices subditi sub umbra fidei suae latantur habitare, quia ista arbor de tanta sui sublimitate, & prosperitate est in

Q

super

superbiam erecta, & cor ejus quam plurimum elevatum, jam paulatim in manus crudelissimorum, i. principum, & tyrannorum traditur, arbuta ejus, id est, personæ Ecclesiasticæ franguntur, & suppeditantur. Aves, id est, nobiles subesse Ecclesiæ maxime in temporalibus dedignatur. Ideo de sub ipsis, i. jurisdictione ejus effugere probantur, populi etiam, id est, fideles ad alienas sectas quotidie fugiunt, & per schismata umbræ Ecclesiæ derelinquunt, ita quod jam gladiis, i. tribulationibus tyrannorum taliter est truncata, quod jam ad terram ultimam, i. ad miseriam est deducta. Unde Thren. 1. *Facta est quasi vidua domina gentium, princeps provinciarum facta est sub tributo.* Vel dic, quod talis cedrus est vir contemplativus & altus, qui aquis devotionis nutritur, fluminibus spiritus sancti rigatur, & sic ad perfectionis altitudinem exaltatur, ita quod abietum, & platanorum, id est, mundanorum sapientum nulla sibi sublimitas adæquatur, ligna etiam paradisi, id est, alij fideles sibi nullatenus comparantur. In ramis enim suarum affectionum nidificant aves, id est, Angeli per delectationem, sub umbra suorum exemplorum habitat bestia, & populi, id est, homines simplices, & ignari per imitationem. Veruntamen quando ex tali sanctitate cor eorum per præsumptionem, & inanem gloriam elevatur, sæpe fit, quod relaxante domino manum suam, in manibus crudelium, id est, dæmonum per peccata cadere permittuntur, & finaliter ad infernum, & ad terram ultimam deducuntur Esa. 14. *Detracta est usque ad inferos superbia tua.* Bene igitur consilium ab Apost. 1. Cor. 10. *Qui stat, videat ne cadat.* Præmitto figuram de morte, & de destructione illarum nationum, quæ ponuntur Eze. 32. Ubi dicitur: *Ibi Moab, ibi Tubal, ibi Elam, & sic de alijs, quia ipsam alibi recolo me dixisse.* De conditionibus etiam boni pastoris, & mali pastoris, quæ ponuntur hic, nihil hic pono, quia omnia ista non videntur posita narrative, sed potius literaliter, & ordinative.

Capitulum trigesimum septimum. Textus. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu.

MORALITATUM CAP. XVI.

Vidit Ezechias unum campum plenum ossibus, quæ erant multa valde super faciem campi sicca vehementer. Accidit ex voluntate Dei, quod Ezechiele prophetante facta est commotio, & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam, & ecce super eos nervi, & carnes, & extensa est super eos cutis, & spiritum non habebant, & prophetavit ad spiritum dicens de quatuor ventis: *Veni spiritus, & suffla super interfectos istos ut reviviscant. Et ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, & steterunt supra pedes suos exercitus grandis valde nimis.*

H *Ista ossa possunt significare congeriem seu congregationem omnium peccatorum, qui sunt in campo hujus mundi, vel in campo Ecclesiæ militantis, qui sunt nudi, i. sine conversationis decore, & ficci, id est, sine compassionis humore, ad invicem distincti, id est, sine dilectionis amore, spiritu carentes, id est, sine gratia, & devotionis vigore, sine nervis, id est, sine concordie ligamento, vel fortitudinis fulcimento, & sine carnibus, id est, sine pietatis mollitie vellenimento.* Unde dicitur Eze. 37. In persona peccatorum: *Aruerunt ossa nostra, abscessi sumus.* Sed propheta prophetante, id est, prædicatore prædicante, vel Prælatore redarguente, in istis ossibus fit quandoque commotio contritionis, & accedunt ossa ad ossa per affectum spiritualis devotionis, & applicatur unumquodque ad juncturam suam per ligamentum concordie unionis, & pro eo etiam quod quilibet efficitur contentus proprii gradus, & promotionis. In istis igitur statim crescere incipiunt nervi, i. fortitudo, carnes, id est, pietatis fluida plenitudo, cutis, i. honestatis exterior gratitudo, & à quatuor ventis, i. in quatuor bonis affectibus, venit in eis spiritus, id est, divinæ gratiæ sanctitudo. Unde dominus dicit talibus penitentibus illud quod ibidem dicitur: *Dabo super vos nervos, & super crescere faciam in vobis carnes, & super extendam in vobis cutem, & dabo vobis spiritum, & vivetis.* Sic igitur fit, quod instante Spiritu S. super ossa arida, id est, super indevotos peccatores, & eos subintrante, statim incipiunt per gratiam vivere, à terra, id est ab effectu terrenorum surgere, & ea contemnere, & erecti per spem, & contemplationem, & rectitudinem mentis stare Eze. 2. *Ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos.* Vel dic, quod quatuor partes à quibus venit spiritus in mentem aridam, & indevotam, sunt quatuor considerationes, quibus penitens debet uti, scil. nativitas vilitas, mortis necessitas, inferni asperitas, & paradisi felicitas, quia peccator, qui ad istas partes bene considerat, & attendit, Spiritum sanctum in se facilius rapit, &c. sicut supra.

Vel dic, quod talia ossa arida sunt hypocritæ, qui quamvis habebant nervos confederatiæ collisionis, carnes non fictæ compassionis, cutem honestæ conversationis, spiritum tamen ut dicitur, non habebant in quantum carent spiritu gratiæ & devotionis. Unde sapientiæ 1. *Spiritus disciplina effugiet fictum, &c.*

Capitulum trigesimum octavum. Textus. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis.

MORALITATUM CAP. XVII.

Minatur dominus cuidam principi futuro qui dicitur Gog, qui cum magnis exercitibus ascensus est, & in novissimo annorum ad terram Israel ad spolia populi Dei detrahenda, & dicit sic: *In igne zeli mei locutus sum dicit dominus, quia in die illa erit magna commotio super terram, & commovebuntur à facie mea pisces maris, volucres cæli, bestia terre, & omne reptile quod movetur super humum, cunctique homines qui sunt super faciem terra, & subvertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram, & gladius uniuscujusque ad proximum suum, ignem & sulphur palam super eum, & super exercitum ejus.*

Illud potest exponi contra diabolum, qui cum exercitibus suis, id est, congerie malorum non cessat contra populum domini, id est, contra beatos quotidie militare, & eos bonis suis spiritualibus spoliare, quia pro certo in novissimo annorum, scilicet in die judicii, iste cum toto exercitu reproborum peribit. Tunc enim fiet commotio, & mirabilis eorum mutatio, quia scilicet in igne furoris, id est, justitiæ, & rigoris ipsius Dei, commovebuntur à statu suæ mundanæ prosperitatis, pisces maris, id est, voluptuosi volucres cæli, id est, superbi, & ambitiosi, qui non querunt nisi alta, bestia terre, id est, avari atque divites, reptilia id est, infirmi, mali, pauperes homines, qui sunt super faciem terra, scilicet, Ecclesiæ, hoc est dictum, mali clerici, & seculares. Tales igitur sunt de exercitu istius regis Gog, id est, diaboli, & ideo dominus finaliter ignem, & sulphur, id est, ardorem, & fœtorem æternæ damnationis super eos pluet, gladium suæ diræ sententiæ in eos mittet, montes, id est ipsorum altos status destruet, sepes, & muros eorum, id est, ipsorum malos fautores, & protectores subvertet, & eos omnes ad infernum dannabit, interficiet, & occidet, quia pro certo Gog cum suis exercitibus, id est, diabolus cum suis perversis hominibus in judicio destruetur, & malorum status, & prosperitas subvertetur Psal. 10. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.*

Capitulum quadragesimum primum. Textus. Et introduxit me in templum, & mensus est frontes.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Templum quod vidit Ezechiel cum sua mirabili dispositione & fabrica, non facilius exponitur, sed qui significationem suam desiderat, videat Gregorium in homilia super Ezechielem. Non enim est meum tam difficillima exponere, qui non quero, nisi aliquid de segete scripturarum excerpere, ut post messores possem aliquem manipulum colligere. Dicitur igitur, quod Ezechiel in descriptione templi vidit quandam picturam in pariete, quam Cherubin nominabat. Erat enim pictura animalis quod duas facies habebat, scil. ab una parte faciem hominis, & ab alia parte faciem leonis, & juxta quamlibet faciem palmæ species pingebatur, ad quâ ipsa facies Cherubin vertebatur.

Ita pictura potest significare viros Ecclesiasticos, & maxime prælatos qui in templo Ecclesiæ sunt locati, quia pro certo isti debent dici Cherub, qui interpretatur plenitudo scientiæ, quia isti debent esse viri scientifici, & discreti Eze. 28. *Tu Cherub extensus, & proteges plenus sapientia, & perfectus decore.* Debent etiam habere duas facies, in quantum in facie apparentiæ exterioris conversationis, & moris, ipsi esse debent diversimode duplicati, quia secundum diversitatem locorum, temporum, & personarum, ipsi debent esse in conditionibus variati, quia in ipsis debet esse facies hominis, & facies leonis, in quantum debent esse aliquoties humani, & benigni, quandoque vero severi, & leonini, ut sint sicut homines quantum ad misericordiam, & benignitatem, leones vero quantum ad justitiam, & severitatem, ut sic facies humana respiciat bonos ad promovendum, leonina vero respiciat malos ad puniendum Eze. 1. *Facies hominis, & facies leonis.* Veruntamen quælibet facies debet palmam respicere, quia misericordia, & justitia se debent ad palmam æternæ gloriæ, & ad victoriarum victoriam ordinare, sive sit homo misericors sive justus, semper debet intentionem rectam habere, & ad hoc quod palmam gloriæ postmodum capiat anhelare, dicens illud Cant. 7. *Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus.*

Hic

¶ Hic fit mentio quod Sacerdos quando ministrabat in templo, induebat vestimenta sua sancta, quando vero redibat ad populum, vestimenta sua exuebat, & sua communia induebat. ¶ Sic vere quilibet sacerdos, id est, quilibet sacer, ac sanctus dux, id est quilibet iustus, quando in sanctuario paradisi vel in templo Ecclesiæ per servitij divini executionem ministrat, vestimenta sancta, i. sancta, & fidelem conversationem debet induere, & continentia morum spiritualium se ornare. Unde Leu. 19. *Sancti estote quia ego sanctus sum*: veruntamen quando rediit ad populum, id est, quando ad vitam activam revertitur, & ad mundi negotia conversationumq; sæcularium applicatur, tunc debet illas sanctas vestes exuere, vestesque communes induere, id est, conversationem magis affabilem accipere, & communem, ut sic illis, cum quibus habitat, se studeat (sine peccato tamen) pro viribus confirmare Levit. *Vestietur vestimentis alijs, &c.*

D ¶ Vel dic, quod secundum locum & personas, gradum, statum, & officium, quod habemus, necesse est assumere sanctas vestes, moresque induere magis graves. Quando tamen prædicta cessant, tunc homo proprias vestes debet resumere, & sicut ante consueverat se habere 2. Cor. 9. *Omnibus omnia factus sum.*

¶ Vel dic, quod loca quandoq; nocent seu proficiunt ad virtutes, quia, sc. si in loco sancto manseris, vestem sanctæ conversationis habebis, si vero ad populum vel ad sæcularia negotia exieris, mores sæculares, & mores reportabis. Unde Seneca Ep. 9. *Nihil est tam damnosum bonis moribus, quam in spectaculo residere.* *Capitulum quadragesimum quartum. Textus.* Et convertit me ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respicit ad orientem.

MORALITATUM CAP. XIX.

V Idens Ezechiel portam in sanctuario, & erat clausa, & dictum est sibi *Quod porta hæc clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per illam, eritq; clausa principi, princeps iste sedebit in ea.* ¶ Dic quod ista porta est beata virgo, quæ in sanctuario castitatis, & sanctitatis posita, semper per virginitatis sigillum mente, & corpore fuit clausa. Vir enim per istam portam non transibit, in quantum ipsam homo per copulam carnis non cognovit Esa. 52. *Non transibit per te incircumcisus immundus.* Dominus enim solus ingressus est per eam per carnis assumptionem. Nam ipsi principi Christo fuit clausa per virginitatis dedicationem, & ipse solus in ea sedit per corporalem habitationem Psalm. 117. *Hæc porta Domini iustus intrabit per eam.* Unde Cant. 4. *Hortus conclusus soror mea, hortus conclusus, fons signatus.*

E ¶ Ibidem ordinat Dominus, quod Levitæ qui recesserant ab eo, & erraverant in idolis suis, quod non debebant ad eum accedere, nec sanctuarium intrare, nec in sacerdotio ministrare. Soli n. filij Sadoch, qui custodierunt cæremonias sanctuarij mei cum peccarent filij Israel, ipsi stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem, & sanguinẽ, ipsi ingredientur ad sanctuarium, & accedent ad mensam meam, ut ministrent mihi Adverte tamen quod isti sacerdotes debebant indui vestib. lineis, nec debebat super ipsos accedere quicquam laneum, vittæ lineæ erant in capitibus eorum, femoralia lineæ in lumbis eorum, & non accingentur in sudore, caput suum non radent, comam suam non nutrirent, sed capita sua tondent, vinum cū ingressuri sunt atrium, nō bibent. Viduam autem repudiatam non accipient, ad mortuum generaliter non intrabunt, populum quid sit inter sanctum, & pollutum docebunt, legem teneri, & iusta iudicia iudicabunt.

¶ Sic vere charissimi, illi sacerdotes, & levitæ, id est, Ecclesiastici, qui à domino per vitia recesserunt, & idolis suis, i. divitijs per avaritiam malis mulierib. per luxuriam vel malis superioribus per Simoniam servierunt, non sunt digni domino ministrare, nec ad sanctuarium sacrificij altaris accedere, nec sacerdotio gaudere. Soli n. filij Sadoch, qui interpretatur iustus, s. soli filij iustitiæ, qui legis divinæ cæremonias custodire consueverunt, digni sunt, ad mensamq; altaris accedunt, & quod sacerdotio fungantur, & quod adipem, id est, Christi carnem, & sanguinẽ offerant, & ministrent Levit. 22. *Omnis alienigena non accedat.* Item omnia vestimenta, id est, omnes mores, & conditiones istarum linearum & pura, & sancta debent esse, & nihil laneum, id est, nihil carnale vel indecens debet in eo apparere. Lineum enim quod est candidum puritatẽ significat, lana vero quæ de carne nascitur, carnis voluptatem designat, & ideo in capite cordis, & mentis debet esse vitta lineæ, id est puritas innocentie interioris, & in lumbis debent carnis femoralia lineæ restringi, id est, continentia castitatis exterioris teneri Luc. 16. *Tunica lineæ vestietur, & femoralibus*

Pet. Berchorij super Biblia.

lineis verecunda celabit. Isti igitur quandoque sudant in confessione vitia emittendo, nullo modo debent accingere seipso per vitia restringendo, sed potius laxare omnia integre confidendo. Illi etiam qui in templo Ecclesiæ ministrant, non debent vinũ, supple, in quo est luxuria, bibere, voluptati superflue intendendo. Unde Eph. 5. *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* Isti etiam debent Comam, i. divitiarum superfluitatem nutrire, & tamẽ ex toto ipsi non debent caput metis à capillis divitiarum radere vel nudare, tondere tamen debet istos capillos ipsis pauperib. erogando, & plus debito crescere non sinendo, superfluitatẽ omnimodam per tonsuram temperantia refecando. Rasura enim omnimodam abdicationem divitiarum designat. Tonsio vero quæ partem aufert, & partem dimittit temperatam refecationem insinuat, ad denotandum, quod Ecclesiasticus debet superflua expandere, & retinere necessaria unde vivat, unde Prov. 30. *Divitias nec paupertates dederis mihi domine, sed tribue tantum victui meo necessaria.* Item isti non debent viduam aut repudiatam, i. retroactam malam vitam ab eis dimissam per reciduum assumere. Quia dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum suam ad aratrum, &c.* ad mortuos etiam, i. ad infames, & malas personas non debent accedere, nec societatem cum ipsis contrahere, sed populum ad literam debent docere, & ad discernendum inter sanctum, & pollutum, bonum & malum debent instruere, & inter virum, & proximum suum iuste iudicare Psalm. 57. *Iuste iudicate filij hominum.* ¶ Dicit ibidem Dominus, quod illi qui dereliquerant eum, & idola adoraverant, janitores in domo domini futuri erant.

¶ Sic vere hodie sunt illi in domo Ecclesiæ janitores, id est, prælati, & introductores, qui dominum & Deum derelinquunt, & idola, id est, mundi bona diligunt, atque colunt, bona enim mundi idola sunt, quia ad similitudinem, non veritatem prætendunt. Vel etiam idola sunt majores, & superiores, quia qui istos adulationibus coluerit, atque muneribus, janitor in Ecclesiâ, i. officialis, prælatus, vel introductor facilius erit.

Capitulum quadragesimum sextum. Textus. Hæc dicit Dominus:

Porta atrij interioris quæ respicit ad orientem.

MORALITATUM CAP. XX.

In vestibulo domus Domini, quam vidit Ezechiel, erant duæ portæ, sc. aquilonaris, & meridionalis, per quas populus intrabat in vestibulum. Veruntamen sic fiebat, quod ille qui illuc intrabat, nunquam per eandem portam redibat, imo semper per portam oppositam exhibat, & econtra, excepto principe, qui eadem porta qua intrabat, egredi poterat si volebat. ¶ Pars aquilonis sterilis, & frigida, in scriptura significat in mundo statum adversitatis, & paupertatis. Pars vero meridionalis luminosa, & calida designat statum, scil. prosperitatis. Vestibulum autem designat statum huius vitæ vel cujuscunque mundanæ vel Ecclesiasticæ dignitatis. Istud igitur est verum moraliter loquendo, quod nullus est qui eadem porta egrediatur per quam intrat, quinimo ut communiter per contrariam portam, i. per contrarium statum, & motum de mundo vel Ecclesia egrediuntur. Illi enim qui intrant per viam aquilonarem, i. per mundi tribulationem, & paupertatem, solent per viam oppositam, sc. per viam meridionalem, id est, per statum prosperitatis exire. Econtra vero qui per meridionalem intraverit, per aquilonarem adversitatis exhibit, quia revera illi qui in isto mundo sunt in adversitate erunt cum exierint in cœli prosperitate. Econtra vero illi qui hic intrant per sæculi consolationes, finaliter exhibent per inferni tribulationes. Non est enim decẽs, imo ut communiter, & impossibile, quod de aquilone ad aquilonem, id est, de paupertate ad paupertatem venias. Nec quod de meridie ad meridiem, id est, de mundi gloria ad cœli gloriam post accedas, quinimo ut communiter de aquilonari ad meridiem, & converso graditur, & mundi tribulationibus ad prospera, nec non de mundi prosperis ad adversa pervenitur. Illud tamen potest falli in principe, id est, in aliquibus viris principibus, & spiritualib. qui à Deo privilegiati per portam quam intrant, exeunt, qui de prosperitate mundi ad cœli prosperitatem transeunt, & econtra quandoq; de tribulatione mundi ad inferni desolationem transeunt. Unde 3. Reg. 13. *Non reverteris per viam qua venisti.*

Capitulum quadragesimum septimum. Textus. Et convertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur.

MORALITATUM CAP. XXI.

Dicit Ezechiel, quod ipse vidit aquas redundantes à latere dextro templi, & ecce vir habens funiculum in manu sua & mensus est mille cubitos, & transduxit me per aquam usq; ad talos

talos, & reversus mensus est mille cubitos, & transduxit me usque ad genua, tantum mensus mille cubitos, & transduxit me per aquas usque ad renes. Et finaliter mensus est alios mille cubitos, torrentem magnum quem non potui pertransire, quoniam intraverunt aquas torrentis profundi, qui non potest transnari.

¶ Aquæ quæ exeunt à latere dextro templi, id est, ab ipso peccatore, & ab ipsa influentia, & inspiratione Christi significant aquas divinarum scripturarum, in quibus proculdubio sunt diversæ partes in profunditate, & difficultate ab invicem differentes. Nam secundum quod vir, qui portat calamum mensuræ, id est, Christus qui secundum Apostolum Rom. 12. unicuique distribuit sicut vult mensuram fidei, hominem diversimodè per istum fluvium scripturarum deducit, & nunc usque ad talos, i. parum difficiliter ad historiam, nunc ad genua, i. magis difficiliter quantum ad allegoriam, nunc usque ad renes, i. magis difficiliter quantum ad tropologiam, nunc autem summe inexplicabiliter quantum ad moralitatem, vel quantum ad anagogiam intellectum nostrum in isto flumine circumducit. Quia revera quamvis per multos passus secundum magis, & minus exponendo vel intelligendo faciliter transeamus, aliquando tamen istum torrentem ita impervigabilem invenimus, quod pro libito non transimus, ita quod pro defectu ingenij nostri nobis potest dici illud Joan 4. Domine, neque cum quo haurias habes, & puteus altus est. Et sicut ibidem dicitur, iste fluvius habebat super ripas, & ex utraque parte torrentis omne lignum fructiferum, & non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius per singulos menses affert primitiva sua, & erit fructus eius in cibum, & folia eius in medicinam, & omnis anima vivet ad quam pervenerit torrens iste, quia aqua eius de sanctuario egrediuntur, & stabunt super fluvium piscatoris.

¶ Sic vere divina scriptura ex utraque parte sui, sc. quantum ad sensum literalem, & spiritualem habet lignum fructiferum, i. e. vitalem, & fructuosam scientiam, & doctrinam, quæ scilicet fructus scientiarum non cessat producere, & folia verborum proferre, quæ tamen folia seu verba nunquam contingit cadere vel perire, juxta illud Matth. 5. Jota unum non præteribit à lege. Fructus iste scientiarum valet ad cibum meritorum habendum, folia vero illius, scilicet sacræ scripturæ verba valent ad medicinam malorum; animæ autem, id est, personæ, quas torrens scripturæ irrigat per gratiam vivificantur: piscatores vero, id est, prædicatores, & doctores stare, & sedere in isto fluvio comprobantur. Isti enim sunt aquæ, quæ de sanctuario domini id est, de paradiso per revelationem fluxerunt, & ideo non mirum si de ipsis tanti fructus, id est, tantæ commoditates descenderunt, & sic per singulos menses, id est, continue fructus, & utilitates nobis impendunt. Psal. 1. Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.

¶ Vel dic quod ligna fructifera significant viros justos, qui ex utraque parte fluminis, id est, Ecclesiæ, sunt plantati. Etenim fluvius à fluendo dicitur pro eo quod fluctuare dignoscitur. Duas etiam habet partes, scilicet statum clericorum, & laicorum inter quos constat esse multitudinem bonorum lignorum, fructiferum, i. hominum utilium, & justorum, qui fructum bonorum operum proferunt, & folia sanorum verborum producunt, per menses singulos, sc. continue primitias devotionis, & reverentiæ Deo reddunt, quia pro certo folia verborum suorum non defluunt per mendacii vanitatem, imo stabiliter permanent per veritatis, & certitudinis firmitatem, & ideo fructus suorum operum, & cibum bonorum exemplorum alijs proferunt, folia vero suorum verborum, & medicinam bonæ doctrinæ alijs circumfundunt Psal. 1. Et folium ejus non defluet, &c. Folium enim i. e. verbum viri justi non debet fluere, imo semper debet per veritatem firmum esse, & sine varietate, & mendacio stabiliter permanere.

Moralitatum super Ezechielem finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS

quartus super Danielelem.

Capitulum primum. Textus. Anno tertio regni

Joachim rex Juda,

MORALITATUM CAP. I.

Nabuchodonosor rex Babylonis cum subjugasset Hierusalem, & in Babylonem populum duxisset voluit quod pueri qui fuerint de semine regio, in quibus nulla esset macula, decori forma, docti scientia, veicerentur cibus mensæ suæ, & erudirentur scientiis, & lingnis scientiæ, ut sic fierent digni stare in conspectu regis. ¶ Rex iste est diabolus, qui in Babyloniam, quæ

interpretatur confusio, i. in mundo, ubi perpetua confusio dominatur. Mensa istius regis est mundi prosperitas, quæ diabolus cibatur, & reficit procuratores. Pueri isti sunt sancti viri religiosi, & perfecti, qui de semine regio, i. de semine Christi per electionem, & adoptionem sunt nati. Unde Joan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quid igitur? Pro certo quando Nabuchodonosor, i. diabolus potest prevalere contra Ecclesiā vel religionē, & ipsā per peccatū sub dominio subjungere, & populū eius in Babylonē, i. in amorem hujus mundi deducere, ipse summe nititur quod pueri de semine regio, id est, viri Ecclesiastici, & religiosi, qui sunt sequaces, & semen regium, i. personarum sanctarum, i. e. quicunque sunt immaculati, & sancti, & in scientia spirituali, & theologica eruditi, & morali pulchritudine insigniti utantur cibus mensæ suæ, mundi delitiis, & prosperis, & instruantur in literis scientiæ Babylonis, i. mundi scientiis, malitiis, & cautelis, & hoc totū ut ipsos possit habere stantes ante se inferius in inferno. Quia extrema gaudii luctus occupat Pro. 14. Et hinc est quod multi Ecclesiastici non curant hodie nisi de delitiis, & scientiis mundi, sc. legibus, & medicinis, & ideo boni debent facere sicut fecerunt tres de illis, sc. Ananias, Azarias, & Misael, & Daniel, qui mensam regis spreverunt, abstinētesque fuerunt, & non fuerunt concremati vel contaminati, sed domino placuerunt, & pluribus scientiis effulserunt.

¶ Sic vere debent cavere de mensa ista, id est, de mundi prosperis, & in abstinentia de paupertate voluntaria vivere, & ita domino complacere, & sicut isti pueri in igne non fuerunt combusti, sic nec viri abstinentes igne luxuriæ comburantur. Et ideo benedicitur Eccles. 37. propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinentes est, adjiciet vitam. Et sicut isti pueri abstinentes fuerunt inventi pulchriores, & sapientiores, & regi præ ceteris amplius placuerunt, sic vere qui sunt abstinentes, coram rege Christo plus placent, & plus pollent pulchritudine morali, & scientia spirituali, & minus possunt igne uri, id est, concupiscentia carnali.

Capitulum secundum Textus. In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium.

MORALITATUM CAP. II.

Vidit Nabuchodonosor somnium, scilicet statuam grandem, & sublimem, & terribilem ad videndum, caput, & collum ex auro optimo, pectus, & brachia ex argento, venter, & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedis vero pars quadam ferrea, quadam fictilis, & testea. Nā quanto statua ad pedes appropinquabat, tanto metallum ejus deterius erat. Tandem vero de quodam monte abscissus est unus lapis parvus sine manibus, qui percussit pedes, & factus est mons magnus in terra. ¶ Statua hæc, est Ecclesia, vel religio, quæ pro certo per progressum temporis multipliciter mutat statum. Primus igitur status Ecclesiæ significatur in capite, quia caput, sc. principium ejus pro certo fuit aureum, per ruborem ferventis charitatis, & per vigorem constantissimæ firmitatis, sicut patuit in martyribus, & Apostolis, qui fuerunt primi. Secundus significatur per secundam partem statuar, sc. per pectus, & brachia, & hi fuerunt eremitæ, & confessores, & hi pro certo fuerunt argentei, i. candidi per nitidam castitatem. Tertij fuerunt doctores, & hi intelliguntur per æs, quod summe resonat, quia fuerunt sonori per eloquentiæ honestatem, & venustatem & sic patent tres status, & tres ætates Ecclesiæ primitivæ. Sed pedes, & tibiæ finis Ecclesiæ vel religionis s. nos alij, quia nos sumus partim ferrei per crudelitatis, & savitiæ durā ferocitatem, & indevotionis fragilitatem, partim autem testei per avaritiæ crudelitatem, & per carnalem infectionem, ut patet de modernis ecclesiasticis, qui sunt crudeles, & duri, quia omnes alios volunt suppediare. Sunt etiam lutum, & testei, i. avari, terrei, & luxuriosi, & ideo talibus accidit quod dicitur. Quia dicitur ibidem: Præcisus est lapis de monte, qui totam statuam cassavit. ¶ Sic vere diabolus lucifer, qui de monte paradisi cecidit, totam Ecclesiam hodie concutit, & frangit. ¶ Vel dic quod statua est religio, ejusque caput est ejus fundator, pectus, & brachia fuerunt ejus primi Confessores, & sancti qui ibidem fuerunt. Venter autem claustrum est, cujus intestina sunt subditi, qui sunt ibi. Pedes autem, & tibiæ sunt ejus sequaces, famuli aut officiales, qui sunt circa religiosos, & maxime laici cōversi. Est igitur religio grandis, & sublimis meritis, & virtutibus terribilis inimicis. Caput igitur ejus, i. fundator, fuit aureum per charitatis ruborem. Pectus, & brachia, i. sancti patres fuerunt argentum per charitatis candorem. Venter autem, & femora, i. claustrales, & cōveteri, alij fuerunt ærei, i. sonori per prædicationis, & confessionis laudem, & orationis, &

gratiarum actionis clamorem. Pedes autem qui statuam sustinent, i. boni laici activi, debent esse ferrei per fortitudinis vigorem, terrei per humilitatis poenitentis squallorē. ¶ Vel dic quod statua significat Ecclesiam, in qua caput, i. capitanei, & praelati respectu aliorum debent esse aurei, & cetera partes, & personae, quanto sunt capiti i. e. Praelato propinquiores, & in statu, gradu, & officio superiores, tanto debet esse inferioribus meliores. Unde Vegetius: *Tunc respublica bene regebatur, quando non poterat esse maior nisi qui melior.* Et nota quod Ecclesia bene dicitur statua a stando, quia in stabilitate fidei est fundata. Pl. 118. *Fundavit terram super stabilitate suam,* & Ecclesia in aeternum stat. ¶ Vel dic, quod statua est homo dives, potens, grandis, & sublimis, quem omnes timent. Iste igitur quandoque habuit caput, i. e. originem auream, quia ex nobili plebe traxit originem. Brachia ejus, i. e. uxor, amici, & collaterales sunt argentei. id est, pleni pecunia, & argento, i. e. fulgentes gloria temporali. Venter, & femora ejus, & filij ejus, & filia, qui de suo ventre, & femoribus exierunt, sunt aerei, & sonori per jactantias, pompas, gaudia, & cantilenas, per rixas, & discordias. Unde Job. 21. *Pueri eorum exultant lufibus.* Pedes, & tibiae, id est, eorum famuli, & officiales partim sunt ferrei per crudelitatem, quia alios feriunt per rapinas & injurias, partim sunt terrei, i. cupidi, & avari, quia si videmus, ballivi divitum, & potentum sunt crudeles, & rapaces, & sunt etiam cupidi, & tenaces. unde Eze. 22. *Omnes isti sunt ferrum plumbum & stagnum.* Sed pro certo de monte, i. de paradiso venit quandoque lapis, i. e. occulta Dei sententia, percutiens statuam, id est, istum divitem cum istis suis membris collateralibus, & sequacibus. destruit, atque rumpit, & hic quandoque temporaliter, & post mortem aeternaliter, quia sc. collaterales, & consiliatores sequaces, executores, & adulatores divitum, & ceteri in suis criminibus vel rebus acquisitis participantes, cum eo perpetuo damnabuntur. Unde Esa. 14. *Præparate filios eius occisioni.* ¶ Vel dic quod statua est dives caudicis vel mundanus, qui tenet aurum, & argentum, lapides pretiosos, terras, & possessiones, qui est terribilis, & sublimis. Sed quid? Pro certo saepe venit quidam lapis parvulus, i. quidam novus juvenis, & astutus, qui incipit regnare, causare vel mercari, qui tandem frangit illum magnum, & possessiones ejus acquirit, & ipsum prosternit, & inter omnes fit magnus, i. in tota terra, & patria nominatus, sicut ad literam videmus de divitibus, quorum quidam pereunt, alii loco surgunt. Unde Eccl. 11. *Multi potentes oppressi sunt, &c.* ¶ Vel dic quod statua ista est homo, qui quandoque in capite i. in principio, & juventute est aureus, i. perfectus, & bonus, & tandem in pectore, i. in ampliore ætate fit argenteus, i. minus valens, & tepescens, a fervore tandem fit æreus, i. sonorus, querulosus. In fine, i. in senectute fit terreus, i. cupidus, & avarus, ferreus, id est, impius, frigidus, & indevotus, quia acres in principio franguntur in fine, & ideo per lapidem divinæ sententiæ perpetuo confringuntur. ¶ Vel dic quod statua est mundus, qui habet quatuor partes, i. quatuor imperia, sc. Assyriorum aureum, Persarum argenteum, Græcorum, æreum, Romanorum ferreum. Lapis vero parvus est Christus, de monte, i. virgine, sine manibus, i. sine virili opere scissus, qui istam statuam, i. mundi regna cum suis sectis, i. idololatriis conquassavit, & per fidem Ecclesiæ mons magnus factus est, quia jam totum mundum implevit.

Capitulum tertium Textus. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream.

MORALITATUM CAP. III.

Nabuchodonosor fecit erigi quandam magnam statuam auream maximæ quantitatis in quodam campo, & fecit coram ipsa citharizare melodissime omnibus generibus instrumentorum, & dato quod statua non haberet vitam, nec se posset movere, tamen voluit quod omnes adorarent eam, alioquin mitterentur in fornacem ignis, sicut patet in tribus pueris sanctis, qui noluerunt ipsam adorare, & missi sunt in ignem. ¶ Rex iste significat istos qui regunt mundum vel Ecclesiā, majores scilicet & principales. Statua significat aliquos ministros imperitos ad modum statuæ ab eis per affectionem vel per dona creatos, vel aliquos consiliarios, qui quamvis sunt statuales & ignari, ipsos tamen colunt, & credunt tanquam Deos, & ab aliis volunt coli, sicut ad literam videmus, quod vix est dare aliquem judicem vel praelatum, quin secum habeat aliquam statuam, i. aliquem consiliarium statualem, cui scilicet principaliter credit, & eum adorat, & ab aliis eum honorari facit, & quam in domo, & curia sua super omnes erigit, & extollit, & isti tales dicuntur aurei, quia satis habent de auro, ad dandum suis majoribus munera. Isti etiam secum habent ci-

Pet. Berchorii super Bibliā.

tharistas, hoc est dictum adulatores, qui non cessant in eorum aurbus citharizare adulando, laudando, & alios impie accusando, & eis in suis nequitias favendo. Quia dicitur prov. 28. *Qui derelinquit legem, laudant impium.* Quid igitur? pro certo Nabuchodonosor aliquis princeps mundi vel Ecclesiæ, constituit in capite uno, i. in una patria, civitate, ecclesia vel religione, unam statuam, i. unum ignorantem judicem per affectionem vel per personarum acceptionem erectum, in cujus auribus illi de familia sua non cessant resonare, & ipsam tanquam Deum adorare, & si quis non velit eam adorare verbis adulatoriis commendare, ipse vere mittitur in fornacem ignis, quia statim igne rixarum, irarum, & avaritiarum deprædatur, & ideo pueri, sancti, i. bonae personae quae hujusmodi superbias abhorrent, ab eorum promotione comburuntur, & in igne rapinae ponuntur. Unde Esa. 59. *Qui recessit a malo, praeda patuit.* ¶ Pueri sancti & abstinentes præcepto regis in ignem missi sunt, ut ibi comburerentur, sed statim fecit dominus fornacem quasi ventum roris flantem, & filius hominis cum eis visus. Ministri autem qui fornacem incenderunt combusti sunt, ipsis nihil patientibus in fornace, & hoc in Babylonia. ¶ Babylonia quæ interpretatur confusio est mundus, fornax ejus est ardor tetationum, & tribulationum, rex autem ejus est diabolus, qui dicitur princeps mundi, unde Job 12. Quando igitur diabolus rex Babylonis, i. mundi, invenit aliquos viros perfectos qui suis suggestionibus nolunt obedire, qui sunt abstinentes a vitis statim vult quod ponatur in ignem adversitatum, & tribulationum, ut ibi timore vel amore comburantur, & ad hoc plures ministros habet sibi suffragantes, habet n. gulosos, & luxuriosos, qui trahunt ad ignem voluptatis. Habet mundi principes, & usurarios, qui trahunt ad ignem adversitatis. Sed quid? Statim vero quod isti sunt in tali igne, pro certo Deus adhibet ventum Spiritus sancti, & rorem suae misericordiae, & consolationis, & adjutorium suae protectionis, juxta illud 1. Cor. 10. *Non parietur vos Deus tentari supra illud quod potestis, &c.* Et si isti a tali igne non laeduntur, sed potius si cunctanter in eo perseverant, eorum vincla scilicet peccata, & vitia consumuntur, & purgantur, quia Deus nunquam deest homini tribulato, dum tamen velit eum requirere. unde Esa. 43. *Dum ambulaveris in igne, non combureris, & odor ignis non erit in te, quia ego Dominus. Deus Israel.* Sed pro certo saepe accidit, quod illi qui erant ministri fornacis, qui sc. gaudebant de tormentis aliorum, & qui eos tribulabant, ut sunt mali ballivi, ipsi ab ea fornace comburuntur, & alij exeunt illasi, quia saepe Dei judicio fit quod ignis crudelitatis qui de fornace Babylonis, i. cura mali principis prorupit, iste ministros suos officiales, & ballivos involvit, ut tales ad tribulationes, & paupertates deveniant, quas ipsi aliis intenderant. Prov. 47. Quia ut scribitur, *Qui in ruina alcerius latatur, &c.* 24. Et quod etiam vident, ipsi boni laudes, & gratias in ipsa fornace tribulationis referunt creatori, dicentes: Dan. 3. *Benedictus es, &c.* quando istos malos vident comburi Ps. 57. *Latabitur iustus cum viderit vindictam, &c.* ¶ Fornax Babylonis fuit incensa stупpa, & applicata pice, & malleolis, ut sic filios Israel devoraret. Fornax est peccatum luxuriarum. Stупpa sunt aliqua dona quae offeruntur, quae parum valent. Pix quae ligat, & inficit sunt solatia corporum, tactus, & gestus. Malleus est verula Maquarella quae mentem juvenculam malleat verbis suis: Naphtha, quod secundum Plinium est bitumen cognatum ignibus. & quod igne viso rapit eum, significat oscula, & affatus. Ministri igitur Nabuchodonosor, i. demones, accedunt hodie fornacem luxuriarum cum stупpa, id est, cum donis, & muneribus, cum pice, id est, cum corporalibus gestibus, & affectibus, cum malleis, i. cum verbis verularum fallacibus, cum naphtha, i. osculis, & tactibus, & hoc ut filij regis Israel, i. Christiani, igne luxuriarum comburantur, ipsi tamen nihil timent, si fuerint abstinentes, & in Deo confidentes, &c. ut in praecedenti capitulo.

Capitulum quartum. Textus. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.

MORALITATUM CAP. IV.

Nabuchodonosor vidit somnium. Videbam inquit, ecce arbor in medio terra, ecce magna, & fortis, & altitudo ejus nimia, & proceritas ejus contingens caelum, & aspectus in omnem terram, folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimis, & esca universorum in ea, sub ea habitabant animalia, & bestiae terrae, in ramis ejus volitabant volucres caeli, & ex ea vivebatur omnis caro. Tunc inquit, ecce vigil de calo, & clamavit fortiter: Succidite arborem, praescindite ramos ejus, excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus, & fugiant bestiae quae sub ejus sunt, & volucres de ramis ejus alligentur vinculo ferreo, & cum seris fortis sit pascens herba terrae, cor ejus ab humano imuetur, & cor feræ detur ei. Rore caeli tingatur, verumtamen germen radicem ejus in terram sinite. ¶ Arbor ista significat

mun-

mundi principes, & divites, qui in medio terræ, id est, planitie huius mundi versatur. Isti enim sunt magni quo ad facultates, fortes quo ad potestates, & maxime contra pauperes, qui vix aut nunquā possunt habere jus suum de eisdem, & sunt alti quo ad generis nobilitatem, ita quod quasi cælum tangere per elationem videntur, & potestas eorum, fama, & prosperitas per terræ latitudinem dilatantur. Isti habent plures ramos, i. plura prædia, castra, villas, vel homagia. Etiam isti habent folia, scilicet exteriora vestimenta, & ornamenta pulchriora, qui bene volunt parari, & ornari, & ipsi, & uxores, & filij habent fructus nimios, i. e. divitias infinitas, ita quod esca universorum est in eis, quia multi homines vivunt de bonis suis, & ideo volucres cœli, i. mundi nobiles, & divites ac ballivi versantur in eorum ramis, i. in eorum officiis, villis, & homagiis. ¶ Vel volucres, i. clerici, et prælati, quia si hodie gaudent volare, et discurre per officia principum, et magnatum. Psal. 103. *Super ea volucres celi habitabunt.* Multa etiam animalia, i. multi simplices sunt eis subditi, et sub eorum dominio commorantur, & breviter omnis caro ei subijcitur in hac vita. Sed quid? saepe accidit, quod dum tali prosperitate fruuntur, nec ea debito modo utuntur, venit vigil de cælo, i. occulta Dei sententia, quæ super humanis vigilat incessanter, & præcipit, quod arbor hæc per mortem succidatur, & de vita præsentis evellatur, & quod ei non remaneant nec folia vestimentorum, quia totus nudus recedit, nec fructus divitiarum, nec rami prædiorum, nec volucres, nec bestia, i. aliqui assistentes, & subditi familiares vel amici manent. Quia breviter sicut dicitur Job 27. *Dives cum mortuus fuerit, nihil secum effert.* 1. Cor. 15. *Tunc non evacuabit Deus omnem principatum,* quia nullus quantumcunque magnus in hac vita habebit ibi famulū vel subiectum, sed quilibet pro capite solus erit, dicēs illud Hie. 15. *Solus sedebam quia amaritudine replevi me.* Sed aliquādo accidit illud quod sequitur, quod ipse vigil, i. Dei sententia præcipit, quod iste alligetur foris in inferno extra Ecclesiam seu extra mundum, saltem in purgatorio vinculis ferreis, i. vinculis pœnalibus, & purgantibus, juxta decretum divinæ scientiæ, & ordinationis ac punitionis, & quod cum feris, i. cum dæmonibus conversetur, & quod ulterius per desperationem, & tormentorum acerbiteriam cor ipsius imutetur, & quod cor feræ, scilicet infectum, & desperatum detur, quod maxime verum est damnatis, qui odiunt Deū, & quorum ratio est absorpta. Sed tamen quicquid sit, radix semper intacta permanet, & servatur, i. spes resurrectionis, quia boni, & mali resurgēt. 1. Cor. 15. *Quoniam omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Et ideo, quia de quolibet est dubiū, utrū sit in purgatorio, præcipit vigil, i. Dei sententia, & ordinatio, quod rore cœli cōtingatur, i. gratiis & suffragiis Ecclesiæ, quia scilicet pro amicis nostris mortuis semper debemus rorem beneficiorū cælestiū, scilicet elemosynarū, & orationum instillare super eos dicentes illud Gen. 27. *In cœli rore erit benedictio tua.* Vel dic quod arbor est Ecclesia, vel religio, quæ est magna, fortis, indeficiens, & ad cælum contemplatione erecta, & folijs, scientijs suis, & eloquentijs sacræ scripturæ est plena, fructibus, i. divitiis, & facultatibus fecunda, ramos habet pulcherrimos, i. dignitates, officia, & beneficia, & ideo volucres, i. viri nobiles, & contemplativi, bestia, i. simplices, & subditi in ramis huiusmodi commorantur. Et breviter omnis caro invenit sibi suum cibum spiritualement, & temporalem, scilicet fidem, gratiam corporalem, & temporalem subjectionem. Nobiles n. & rustici, & divites, & pauperes, contemplativi, & activi Ecclesiæ fiunt subditi, et in ea inveniunt tam temporaliter quam spiritualiter sufficiens nutrimentū. Inquit enim *Esca universorum erat, in ea.* Sed vere hodie ista arbor religio vel Ecclesia quasi succiditur per peccatum, quia nullus facit debitum suum, et ideo jam cessant in Ecclesia folia scientiarum, fructus divitiarum, rami proventuum, et beneficiorum hodie deperduntur, volucres cæli, i. mundi nobiles, et bestia, i. rustici aufugiunt, eā contemnendo, et persequendo, et contra eam armando se. Et breviter ista arbor, i. Ecclesia est hodie ligata vinculis ferreis, statutis principum sæcularium in tantum quod non possit se movere, et cum feris, i. cum crudelibus mundi principibus, ipsam mordentibus, et devorantibus habitant, et morantur. Thir. 1. *quia omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.* Et breviter nihil est ibi solatii vel vigoris, nisi radix, i. fides, quæ semper remanet intacta. Luc. 22. *Ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua.* Nisi etiam ros cæli, i. gratia, et devotio, quæ semper occulte à Deo super Ecclesiam destillatur. Vel dic, quod volucres sunt contemplativi, bestia sunt activi, qui hodie deficiunt in Ecclesia.

¶ Vel dic quod volucres nobiles sunt vasalli, bestia sunt tyranni,

qui hodie non dignantur ecclesiæ subesse. Eze. 13. *In ramis eius habitaverunt volatilia cæli, & in ramis fuerunt universa bestia regionis.*

¶ Vel dic quod arbor est paradysus, ubi sunt folia, & fructus, i. æterna prosperitas indeficiens. ¶ Vel fructus id est, Deitas. Folia quæ sunt exterius, id est, Christi humanitas, ibi sunt rami, i. e. diversæ mansiones, ordines, & distinctiones. Ibi sunt volucres, i. Angeli Dei. Bestia, i. homines. Et breviter omnia inveniunt ibi suum cibum. ¶ Vel dic quod volucres cœli sunt beati, qui sunt sursum in ramis, id est, in mansionibus Ecclesiæ triumphantis. Bestia sunt viatores huius mundi, & de fructibus arboris, id est, de gratiis sanctorum, & suffragiis hic vivunt, & spe istius arboris, i. æternæ gloriæ recreantur. Ibidem secundū Apostolum 2. Cor. 5. *per fidē ambulamus, & non per spem.* ¶ Vel dic quod ista arbor est vir perfectus, & maxime Christus. Hic enim magnus est per meritum facultatē, fortis per constantiæ firmitatem, altus per contemplationis sublimitatē, quia dato, quod sit in terra, tamen debet sursum usque ad cœlestia sublevari per contemplationem, & desiderium, & affectum. Unde Sap. 18. *Usque ad cœlos attingebat stans in terra.* Illud præcipue verū fuit de Christo, qui erat in terra, quantum ad humanitatē, & tamen ad cœlos attingebat quantum ad divinitatem. unde Gen. 28. *Vidit Jacob scālā.* Item hic est pulcher in folijs conversationis, & locutionis, plenus in fructibus bonæ operationis, & habet pulchros ramos bonæ affectionis, & ideo esca universorum est in eo, quia pauperes ab eo tēporaliter nutriuntur, & divites spiritualiter, ita quod cibus spiritualis eruditionis, exemplorum prædicationis, cibus tēporalis subventionis in eo reperitur, & ideo angeli, qui sunt volucres cælestes, i. viri sapientes, & discreti, bestia, i. simplices, & ignari circa eum cōversantur. Illi n. associādo, & cōgaudendo, istū doctrinā ipsius hauriendo jocundantur. Et breviter *Omnis caro participat bona sua,* sicut scriptū est. ¶ Vel dic quod rami ejus sūt officia, & beneficia, & præbendæ, & pro certo ibi sūt volucres, i. boni viri iusti, & spirituales, quia perfecti viri non ponunt in officiis nisi personas bonas, & iustas, & talibus conferunt bona sua, & maxime bona Ecclesiæ, curas, & præbendas; bestia autem debent esse subtus, quia pro certo viri bestiales in Ecclesia debent inferius esse in statu depressionis, & subjectionis, & non prælationis.

¶ Cum Nabuchodonosor deambulabat in aula Babylonis, incepit efferri magna superbia in seipso. Dumque Deum quamplurimum offendisset, & nec peccata sua ad Danielis consiliū redimere vellet, sed potius dixit: *Nonne ista est Babylon civitas magna quā edificavi in domum regis, & in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* statim subita adfuit Dei sententia contra ipsū in bestiam commutavit, & eum propria gloria spoliavit, figurā, sensum, & rationem sibi abstulit, & cor sicut teræ sibi dedit, & quasi bos fœnum comedit, & eum de regno proprio projecit.

¶ Ecce sic est quod quandoque homo gloriatur in civitatibus, prædijs, & possessionibus, quas edificavit, & acquisivit, & in alijs bonis suis non ipsa divinæ gratiæ, & virtuti, sed magis propriis virtutibus adscribit, nec curat elemosynam porrigere indigenti juxta consilium prædicatorum, & tunc subito venit sententia contra ipsum, quæ eum ad statum paupertatis, & miseriæ dejecit, & temporaliter in hac vita, & æternaliter in altera, & in eum quandoque cū regno mundanæ gloriæ deponit, & ipsum cum feris infernalibus ponit, sensum, & rationem præ acerbiteria tormentorum ab eo tollit, quod gloriam eius per mortem corporalem subvertit, & de homine in bestiam ipsum vertit, in quantum figuram sui pristini status ac prosperitatis confundit.

¶ Vel alio modo talis peccator bestia fit, in quantum in fine insaniendo sensum, & rationem perdit, sicut de multis videmus qui phrenetici moriuntur. Ps. 106. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius.* ¶ Vel dic ista contra malos nobiles, & fatuos, & alios, qui quandoque à statu prosperitatis cadunt, dignitates, & hereditates, & officia perdūt, a societate hominū ejiciuntur, quasi bos fœnum comedere, & quasi rustici labore vivere, & pristinas delicias dimittere, & cum feris, i. cum pauperibus cōversari coguntur. Sed quid? Pro certo ipsi videntes seipsos depositos, desperationē incurrunt. Bestia quasi vastia, quæ secundum Isidorum dicuntur à vastando, id est, crudeles, & prædones fiunt, cor humanum, i. e. conscientiam piā perdunt, & cor feræ, id est, impiam mortem acquirunt, in virosque malos se convertunt. Unde 1. Reg. 10. *Mutatus est in virū alterum.* Hierem. *A malo in malum egressi sunt.* Postquam Nabuchodonosor occulto Dei judicio bestia factus est de regno ejectus, & ad statum tribulationis devenit, principes ejus negaverunt eum quamdiu fuit bestia, sed statim quando recepit pristinum sensum, figurā, & statum, principes ejus cognoverunt eum

eum sicut prius, & receperunt eum. Tales vero sunt amici mundi, qui ad statum tribulationis, & infirmitatis deveniunt, quia statim quando occulta Dei providentia aufert sibi omnem prosperitatem, regnum, sensum, & statum, vere principes sui, id est, amici, cognati, & parentes ejus despiciunt eum, nec volunt eum amplius videre, nec regem nec Dominum amplius appellare. Quem si acciderit ad statum redire, & principes ipsum recipiunt, & ei sicut primitus obsequuntur, & quem prius sicut bestiam contemnebant, tunc tanquam regem, & Dominum revereantur. Unde Eccles. 13. *Si habueris convivet tecum.*

¶ Nabuchodonosor rex Babylonis factus bestia, sine sensu, fœnum comedit, sicut bos inter bestias habitans, & in sylvis societatem hominum contemnebat, & ideo tunc à principibus est contempnus. ¶ Rex iste Babylonis, id est, confusionis significat malos praelatos, impios, & crudeles. Nabuchodonosor interpretatur sedens in angustia, quorum vitijs Ecclesia potest dici Babylon, id est, confusio. Isti enim hodie sunt mutati in bestias, quia sunt multi bestiales, & luxuriosi, societatem hominum, id est, personarum rationabilium contemnentes. Et ideo de istis dicitur Dan. 4. *Cor eius ab humano immutetur, & cor fera detur ei, & ideo vere reges, & principes, & laici solent tales contemnere, & eorum statum, & consortium abhorrere.*

¶ Vel dic, quod principes qui sunt majores praelati Ecclesie vel religionis, videntes eos tales sic viventes bestialiter, debent eos statim regno, id est, suscepto regimine privare. Ezech. 21. *Prophane impie dux, tolle cidarim, deponere coronam.* Si autem poenitentia ducti, fiant iterum homines, id est, viri boni perfecti sensum, & mores recuperantes, tunc secundum quod eis videbitur possunt ipsos pristinae gloriae restituere, & in eodem loco vel alibi iterum praelaturam eis reddere. Quamvis Daniel, 5. diceret Nabuchodonosor malam interpretationem de arbore, & Balthasar de manu in pariete, ut patet infra, ita quod unum diceret de regno ejiciendum, & alterum occidendum, ex hoc tamen nunquam fuerunt moti contra ipsum, sed donis, & honoribus ditaverunt. Sic vere quamvis Daniel, id est, prädicator nos aspere corrigat, & futura pericula nobis dicat, ex hoc tamen non debemus indignari, sed ei corde humili regratiari, quia *Qui corrigit sapientem, gratiam apud eum invenit.* Proverb. 28.

¶ Quamvis Nabuchodonosor, & Balthasar correctionem, & increpationem Danielis gratiose reciperent, & eum honorarent, nunquam tamen propter hoc se emendaverunt, & ideo perierunt. Sic vere sunt aliqui qui libenter correctionem audiunt, sed nunquam propter hoc emendantur. Ezech. 33. *Audiunt sermones meos, & in cantica oris sui vertunt illos.* Cap. 6.

¶ Quamvis Darius summe diligeret Danielelem, tamen propter consuetudinem, & decretum sanctum tradidit eum juxta promissa leonibus devorandum contra propriam voluntatem, sicut dicitur infra cap. 6.

¶ Sic vere reges, & viri perfecti summe debent cavere quid promittunt, quia turpe est regredi verbum suum. Juxta illud Prov. 12. *Labium veritatis firmum erit.* ¶ Evilmerodach (teste historia scholastica) pro Nabuchodonosor patre suo regnum rexit, dum à regno exularet, & ibi plura iniqua commisit, & ideo quando pater ad regnum redijt, filium qui deliquerat, carceri mancipavit, & ei plura tormenta inflixit. Tandem pater mortuus est, & filius ejus qui erat in carcere, ad regnum iterum sublimatur. Iste autem qui viderat patrem suum prius in bestiam mutatum, & iterum in hominem figuratum, timuit quod de morte ad vitam reveniret, & ideo fecit capi trecentos vultures, patrem suum dividens, unicuique vulturi partem dedit, & eos avolare permisit, dicens: *Quia nisi omnes in simul convenirent, impossibile erat patrem suum quem comederant resumere vitam.*

¶ Sic vere charissimi, quandoque accidit quod Evilmerodach, id est, aliquis iniquus ad regnum, id est, ad aliquod officium sublimatur, ubi quandoque multa iniqua committuntur, subditos gravando, & spoliando, & ideo saepe accidit, quod propter nequitiam ejus superior magister, qui ipsum habet corrigere, ipsum percutit, incarcerat atque affligit, vel poenam ei tribuit competentem, illi ex tunc accidit mori patrem suum. Ideo si iste pater vel corrector moritur, id est, si aliquod infortunium ei venerit, ipse statim consurgit versus ipsum, & eum per detractionem, & falsam accusationem laniat, & vulturibus, id est, suis inimicis porrigit eum devorandum, & diffamandum, & hoc ut perpetuo ad statum prosperum non resurgat. Proverb. 9. *Quia qui arguit derisorem, ipse sibi injuriam facit.* Matth. 10. *Tradet*

enim frater fratrem, & filius patrem, & insurgent filii in parentes, & morte eos afficient, eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Luc. 11. *Qui autem perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. Et inimici hominis erunt domestici ejus.* Michea 7. Matth. 10.

Capitulum quintum. Textus. Balthasar rex fecit grande convivium optimatibus mille.

MORALITATUM CAP. V.

Balthasar rex Babylonis cum semel esset obsessus à Dario rege Persarum vilipendens obsidionem, fecit grande convivium familiaribus suis, & fecit apportari vasa aurea, & argentea, quæ de Hierusalem, & templo attulerat pater suus, & tunc in ipso convivio biberunt in ipsis ipse, & optimates sui, uxor, & concubinae suæ, & laudaverunt Deos suos; sed hoc abhorrrens Deus fecit venire in ipso convivio in pariete unam manum, quæ scripsit per ordinem ista tria verba: *Mane, Thetel, Phares*, quod significat, *numerus, pondus, divisio*. Significat autem Deus quod ipsum numerabat, & ponderabat opera sua quantum valebant, & quia deficiebat in numero, & pondere, tunc dividebat regnum ejus, & sibi penitus auferrebat, & sic factum est quod in ipsa nocte rex qui obsidebat civitatem, cepit eum, & occidit, & regnum ejus, & totam substantiam devoravit.

¶ Balthasar qui interpretatur devorans divitias, significat mundi divites, & potentes, qui non cessant divitias devorare, & accumulare, nec tamen ab eis satiantur, quia *venter impiorum insatiabilis*. Unde Prov. 31. Isti sunt reges Babylonis, quia regunt mundum, ubi non est nisi confusio Osee 8. *Ipsi regnaverunt, sed non ex me, &c.* Job 41. Isti quotidie obsidentur à rege Persarum, id est, à diabolo, qui est rex super omnes filios superbiae. Sed vere isti non curant de ista obsidione, scilicet de diabolo, qui continue per tentationem, & tribulationem, & mortis temporalis, & aeternae tentationem ipsos obsidet, & infestat, imo pro certo ipsi vacant conviviis, & ludis, potibus, & cibis, & cum uxoribus suis, & familiaribus, & dijs suis, id est, illis de parentela sua, de quibus magis sperant, & exultant, in vasis aureis, & argenteis bibere delectantur. Sed pro certo Deo saepe displicet hujusmodi vanitas, & prosperitas, & ideo dum sunt in aula Babylonis, id est, prosperitatis mundanae, quando non cogitant de futuris. Deus mittit manum suam, id est, potestatem, & virtutem, & in pariete corporum sententiam scribit, & dicit: *Mane, Thetel, Phares*. Quia ipse numerat tempus, & vitam eorum, & ipsam praesumit, & ipse etiam ponderat quantum de virtutibus, & vitiis habeant, & tandem dividit eos, scilicet animam à corpore seperando per mortem, vel dividit eos, scilicet à societate fidelium, & partem eorum ponit cum infidelibus in inferno, & ideo rex Persarum, id est, diabolus, audita Dei voluntate, & sententia, ipsos corporaliter, & aeternaliter occidit, qui ipsos tamdiu obsederat in hoc mundo. Unde Luc. 12. *Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem congregasti vicius erunt?* &c. Vel ista dic contra executores testamentorum, qui scilicet mortuo divite, & lecta testamenti scriptura, optime numerant, & ponderant bona sua, ipsasque inter se dividunt, & dispensant. Ideo bene dicitur: *Divisum est regnum tuum, & datum est Persis, & Medis*, id est, tuis executoribus, & alijs. Si vis dic interpretationem de Medis, & Persis, &c. unde tales sic morientes, possunt de suis executoribus dicere illud Psal. 21. *Diviserunt sibi vestimenta mea, &c.* Cap. 6. ¶ Cum Daniel esset honoratissimus in Palatio regis darij, inviderunt ei aliqui principes, & ideo ipsum mitti in lacum leonum propter hoc quod Deum colebat, procuraverunt. Sed statim adfuit Dei providentia, qui Danielelem inter leones illæsum sanavit. Quod videns rex in crastinum ipsum liberavit, & eius accusatores cum uxoribus, & filiis in lacum intromisit, & statim coram ipso fuerunt à leonibus devorati.

¶ Rex iste est Deus, cujus regnum (teste Gregorio) est Ecclesia. Lacus est purgatorium vel infernus, ubi sunt leones, id est, demones rugientes. Accidit etiam quod in regno Christi, id est, Ecclesia, quandoque daniel, id est, aliquis homo clericus, qui propter scientiam, & bonitatem, ab omnibus honoratur, & ideo vere habet statim inimicos invidios. Quia secundum Senecam in libro de moribus: *si nullos inimicos facit injuria, multos tamen facit invidia*. unde saepe accidit, quod propter prosperitatem qua fulgent inter ceteros, mors eis ab inimicis intentatur. Et ideo dato, quod displiceat regi mors innocentum, tamen propter decretum Medorum immutabile, id est, propter decretum quo statutum est omnibus semel mori secundum Apostolum, Hebr. 9. ipse dissimulat, & permittit. Igitur Daniel, id est, justus mortuus, in lacum, id est, in foveam vel purgatorium mittitur, & lapis tunc superponitur in sepulchro, ubi scilicet ab Abacuc, id est, à bonis amicis pulmento

piorum suffragiorum spiritualiter sustentatur. Sed pro certo leones, i. demones ei non possunt nocere, imo ab ipso lacu, i. à purgatorio, à rege, i. à Deo liberantur, & ad aliam gloriam sublimantur, scilicet ad gloriam paradisi. Alij autem in lacum, id est, in infernum ponuntur cum uxoribus, & filiis, id est, cum fautoribus, & imitatoribus suis, ubi à leonibus, i. à demonibus devorantur perpetuo, & super eum rugierunt leones. Et sic invidi, & homicidæ alijs credunt, sibi ipsis nocent, & alijs proficiunt, & valent. ¶ Vel dic spiritualiter per modum exempli, quando quis per invidiam procurat alteri malitiam, transit super ipsum, & idem præjudiciū saepe incurrit quod alijs intentabat, sicut patet de Aman, & Mardocheo. Unde Prov. 26. *Qui fodit foveam, incidit in eam.*

Capitulum septimum. Textus. Anno primo Balthasar regis Babylonis, Daniel somnium vidit.

MORALITATUM CAP. VI.

Daniel vidit in medio maris quatuor ventos pugnare, & statim bestia grandes de mari pariter ascenderunt, & inter se dissimiles, & foroces, &c. ¶ *Mare quod est inscrutabile, est cor hominis.* Hier. 17. quatuor venti sunt quatuor affectiones, scilicet spes, timor, gaudium, & dolor, & istæ inter se pugnant, quia in corde hominis semper est pugna inter istas affectiones, & passiones. Ideo bene dicitur in prosa: *Confusa sunt hæc omnia, spes, timor, gaudium, & dolor.* Et ideo saepe accidit quod post istos ventos, id est, post hujus mundi conflictum sequuntur quatuor bestia fortes, & diversæ, id est, quatuor peccata mortalia. Nam ex spe sequitur præsumptio, ex timore desperatio, ex dolore obstinatio, & ex gaudio luxuriæ corruptio, & sic cor humanum ex istis quatuor ventis, id est, bestiis dissipatur. Unde Prov. 19. *Cogitationes varie versantur in corde viri.* Ideo Eccles. 17. *A corde quatuor oriuntur.*

¶ Vel dic, quod quatuor venti sunt superbi nobiles. Bestia sunt crudeles inferiores, qui ideo quatuor dicuntur, pro eo quod in quatuor mundi partibus collocantur. Isti igitur inter se pugnant, & per rixas ad discordias jugiter secum certant. Unde Prov. 13. *Inter superbos semper fuit jurgia.* ¶ Daniel vidit quandam bestiam leonem similem, & habebat alas sicut aquila, & sublata sunt alæ eius, & ipsa sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor eius datum est ei.

¶ Bestia significat superbū, & ideo similis dicitur leonæ, quæ est bestia superbissima, quia superbi hujus mundi sunt crudeles more leonis, pauperes devorando, sicut patet de militibus, officialibus, & ballivis. Isti quandoque habent alas aquilæ, per quas in altum vehuntur, i. altas personas & nobiles, per quas frequenter sublimantur, promoventur, & honorantur sicut videmus, quia non est ita modicus ballivus vel usurarius, quin habeat majorem in curia vel patria, qui ipsum sublevet ac supportet. Isti autem aquilæ dicuntur similes, quia tales mali malorum fautores ad modum aquilæ per rapinas vivunt de sanguine alieno. Hier. 2. *In alis tuis inventus est sanguis pauperum, & innocentium.* Alias enim malos non sustinerent, nisi inde sanguinem emungerent, & de eorum rapinis emolumentum haberent. Job. 39. *Pulli aquilæ lambunt sanguinem.* Sed quid? Sæpe accidit quod alæ istæ à talibus evelluntur, quando homini per mortem subtrahuntur. Isti etiam sui amici vel fautores sibi per aliquod infortunium auferunt de terrena dignitate, & prosperitate, quam super alios obtinebant. Et super pedes quasi homo stant, hoc est dictum, quod ipsi cadunt à statu suo ad terram, i. ad pauperem statum, ita quod si erant equites, fiant pedites. Ideo dicitur, quod *cor eius datum est ei*, quia tunc temporis redeunt ad cor suum, & cognoscunt quid sunt, & unde sunt, & quid est mundi prosperitas quam sic perdunt. Esai. 46. *Redite prævaticatores ad cor, recordamini prioris sæculi.* Sicut enim videmus quando inferiores perdunt alas suas, i. fautores suos, qui eos in prælatorum curiis sustinebant, ipsi solent similiter de terra tolli, & à statu vel officio, vel saltem reputatione tolli atque deponi. Zach. 13. *Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.*

¶ Vel dic, quod post mortem amicorum suorum, & alarum suarum evulsionem, ipsi similiter de terra per mortem tolluntur, & ad infernum pedes ire compelluntur, ubi cor eorum, id est, tristitia, & desperatio sibi datur, & poenitentia de male actis si possent. Hier. 8. *Dolor meus super dolorem, in me cor meum mærens.*

¶ Vel dic, quod leona quæ est bestia ita luxuriosa, quod cum pardo fornicatur quod est animal pictum, significat mulierem adulteram quæ cum pictis, & pulchris juvenibus fornicatur, & leoni, id est, marito proprio fraudem facit. Alæ igitur istius sunt gratia per quas elevatur, & superbit, scilicet pulchritudo, nobilitas, potentia, & voluptas. Sed quid? Veræ istæ alæ primo sub-

trahunt ei, quia, scilicet sua pulchritudo per senectutem deficit, ipsa tandem de terra viventium transit, & super pedes suos tota nuda in suis naturalibus relicta in inferno cogitur stare, & cor ejus datur ei perpetua tristitia lamentari.

¶ Secunda bestia quam vidit Daniel, erat similis urso. Ecce (inquit) alia bestia stetit similis urso in parte, & in ore eius tres dentium ordines, & in dentibus suis erant tres principes qui dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.

¶ Bestia potest significare principes malos, & prælatos, qui revera viso (qui mel summe diligit) sunt similes, quia scilicet mel, id est, dulcorem voluptatum, & deliciarum diligunt, & vellus hirsutum divitiarum gerunt. Nam sicut ursus apes inquietat, tales inimicos pauperes per rapinas, ut mel, id est, ipsorum bona rapiunt, & evellunt. Isti habent os magnum, id est, magnam curiam, & hospitium seu claustrum, & monasterium, ubi sunt plures dentes, id est, plures personæ in tribus ordinibus, id est, pluribus officiis, distinctionibus, statibus, gradibus ordinatæ, quidam superiores, quidam mediocres, alij inferiores, sed in istis dentibus, & ordinibus sunt tres principales dentes, id est, aliqui magni in officiis superiorum gratiis excellentes, quia principes in suis curiis, & officiis, prælati in suis hospitibus semper habent aliquos fautores, per quos reguntur, & ordinantur. Sed quid dicunt istæ bestia, isti consiliarii, fautores, & magistri? Pro certo non dicunt eis quod regant bene terram suam, vel quod faciant justitiam, vel quod ab iniquitate caveant, sed ipsi dicunt eis, *Surge, comede carnes plurimas*, hoc est, dictum, Devora subditos, excoria, rape, comede carnes, id est, substantias aliorum.

¶ Vel dic, quod ista bestia est infernus, qui est similis urso, quo ad voracem insatiabilitatem, habet tres ordines dentium, id est, tres differentias mordacium tormentorum, scilicet limbum, purgatorium, & barathrum. Isti enim dentes dicunt inferno quod devoret carnes plurimas, quia ista tria loca devorant hodie quasi omnes personas, quia barathrum devorat damnatos, limbus pueros non baptizatos, purgatorium poenitentiam acturos. Unde Prov. 30. *Tria sunt insatiabilia.*

¶ Vel dic, quod ferox uria quæ nulli parcat, & quæ duas alas habere dicitur, est mors cujus alæ sunt duæ, scilicet infirmitates, & casus, quæ mortem faciunt undique evolare, & ad loca varia se transferre. Ista enim habet tres ordines dentium, statum, & locorum, paradisum, purgatorium, & infernum, & forte ibi sunt principes tres, scilicet minores angelorum ordines, qui mortis casibus, infirmitatibus, & actibus hominum præficiuntur secundum aliquos sanctos, & isti pro certo dicunt morti, *Surge, comede carnes plurimas*, quia isti principes angeli ordinant secundum occultam Dei providentiam de quolibet, quando, quomodo, & quare, & ubi, in quo istorum trium ordinum locandus sit quilibet cum moriatur. Ideo de morte dicitur Psal. 64. *Ad te omnis caro veniet.*

¶ Vel dic quod bestia est Christus, qui fuit similis urso, id est, peccatoribus in parte, quantum ad naturam non quantum ad vicia. Tres ordines id est, tres naturæ in una persona, scilicet divinitas, corpus, & anima. Tres principes sunt tres status Ecclesiæ qui per Noe, Daniel, & Job intelliguntur, i. continentium, conjugatorum, & virginum, qui dicunt Christo per orationem, quod ipse comedat, & eos sibi incorporet, & uniat per fidei Sacramentum carnes plurimas, scilicet homines huius vitæ, ut fidelibus adjungantur in corpore Christi mystico. Judæi hæretici, Saraceni, & per poenitentiam reprobi Christiani. Psal. 65. *Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.*

¶ Vel dic, quod ista bestia ursina est vaniloquus, habens tres ordines dentium, id est tria genera verborum in ore, scilicet detractionem, jactantiam, & blasphemiam, & isti devorant carnes plurimas, quia jactantia devorat carnes proprias, detractio carnes proximi, blasphemia carnes Christi. Vide supra de manticotæ lib. de animalibus.

¶ Tertia bestia quasi pardus, habebat quatuor alas avis, & quatuor capita, & habebat potestatem magnam. ¶ Pardus coloratus, & præceps est hypocrita, qui quamvis sit coloratus in conversatione picta, & ficta, tamen præceps est ad sanguinem id est, plures modos decipiendi, & isto modo aliqui acquirunt potestatem, honorem, & reputationem.

¶ Vel dic, quod bestia cujus quatuor alæ sunt quatuor affectiones, quatuor vero capita sunt quatuor principalia crimina ex ipsis orientia, &c. sicut supra cap. 4.

¶ Vel

G ¶ Vel dic, quod pardus est vir perfectus, qui habet pellem pictam honestæ conversationis, & iste habet quatuor capita, id est, quatuor principales virtutes, scilicet iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam. Habet etiam quatuor alas, id est, quatuor affectiones bene ordinatas, scilicet spem, timorem, gaudium, & dolorem, cum quibus volat sursum ad cœlestia contemplando, & ideo potestas ei datur in cœlo, & in terra. In terra dico quantum ad temporale promotionem, in cœlo vero quantum ad cœli beatificationem. Et debent convenire capita cum alis, quia gaudium debet habere temperantiam, dolor prudentiam, spes iustitiam, timor fortitudinem. Ezech. 1. *Quatuor facies uni, &c.* ¶ Quarta bestia debet esse terribilis, & fortis nimis, dissimilis aliis, & habebat dentes ferreos, & comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus conculcabat, & capita habebat decem.

¶ Ista significat mundi divites, & tyrannos, qui propter suam malam vitam quam plerique ducunt, sunt terribiles, & alijs dissimiles Christianis, ut de quolibet dicatur illud Sap. 2. *Gravis enim est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est nobis vita ejus.* Decem capita sunt decem capitalia vitia, quæ opponuntur decem præceptis. Apoc. 13. *Habebat capita septem, & cornua decem.* Dentes istorum sunt eorum officiales, & ballivi, qui dicuntur dentes à demendo, quia isti sunt rapaces, & avaræ naturæ, & alijs demunt, & subtrahunt quidquid possunt. Et isti dicuntur ferrei, propter duram crudelitatem, sunt magis fortes quoad divitias, & quo ad potentiam sæcularem in tantum, quod nullus potest contra eos prævalere, & ita illæ bestia, i. principes potentes, mediantibus suis dentibus, i. e. suis coadjutoribus hodie omnia devorant, & confundunt, & illud quod non possunt consumere, scilicet illos contra quos non possunt prævalere, vilipendunt, & despiciunt, capita habent plura, id est, plures dignitates, villas, & castra.

H ¶ Vel dic, quod ista bestia sunt caudidici, & ballivi, & officiales, & tales dentes quorum demunt bona aliorum, sunt principes, & prælati, cum quibus sunt, & per quorum virtutem faciunt multa mala. Nam habent dentes super eos, id est, dominos magnos, & magistros, sub quorum umbra ipsi devorant omnes alios circumstantes, per avaritiam, & rapinam, & illud quod non possunt suppeditare, conculcant pedibus, i. contemnunt per superbiam mentis. Isti habent hodie plura capita, id est, dignitates, & præbendas. Psal. 72. *Ipsi peccatores in sæculo, &c.* ¶ Apparuit quedam bestia mirabilis, & terribilis, fortis, & magna habens capita septem, & cornua decem, & inter omnia ista cornua ortu est unum cornu modicum, habens oculos quasi oculos hominis, & hic loquens grandia, & à facie eius tria de alijs cornua sunt evulsa, & iterum crevit illud cornu, cum quo bellum faciebat contra Dei sanctos, & prævalebat, & reges terra humiliabat. Putavit quod possent mutare tempora, & reges, sed tandem antiquus dierum venit, & iudicium sedit, & potestas istius ablata.

¶ Si vis expone allegorice, sicut exposuit glossa de Antichristo, & dic quod bestia est regnum Romanum. Decem capita sunt decem regna, cornua sunt reges, cornu modicum est Antichristus, contra Deum loquens grandia reges subjiciens, oculos clari intellectus habens. Iste enim contra sanctos pugnabit, & prævalebit ad tempus, sed tamen finaliter veniet antiquus dierum Christus ad iudicium, & cessabit ejus potestas, sed de hoc nihil ad præsens.

¶ Sed expone moraliter, & dic, quod bestia est princeps, vel prælatus magnus, & fortis, habens plura capita, id est, plura loca capitalia, villas, & castra, cornua sunt principes, ballivi, & officiales sui, mediantibus quibus alijs cornu impedit, & deterret, sed aliquando accidit quod oritur inter eos unum cornu modicum, i. una modica, & parva persona, quæ primo est in parvis officiis, quæ tamen oculos suæ claræ discretionis, cautelarum, & cavillationis habet, & propterea laqueo suæ eloquentiæ, i. jactantiæ, & adulationis, minarum, & elationis ipsa prævalet contra alios, & maxime contra sanctos, & justos, & suppeditat tres vel plures, & alij officiales à facie ejus evelluntur, & deponuntur de suis officiis, & quandoque favente fortuna in tantum crescit in mundi prosperis, quod Dei sanctos vel pauperes religiosos, & alios se meliores concutit, & conculcat, Deum contemnit, reges terræ, i. nobiles, & potentes humiliat, & affligit, ut patet de istis, qui sunt cum regibus, & prælatis, de quibus dicit Apostolus, 1. Thess. 2. *Deum non timent, & cunctis hominibus adversantur.* Sed finaliter venit Christus antiquus dierum, & vocat eos ad iudicium per mortem subitam, & sic eorum potestas deficit. Ideo de tali cornu dicitur Psal. 47. *Cornua peccatorum convertentur.*

¶ Vidit Daniel quod throni positi sunt, & antiquus dierum

sedit, vestimentum ejus quasi nix, capilli ejus quasi lana munda, thronus ejus quasi flamma ignis, rota ejus ignis accensus, fluvius igneus rapidusque egrediebatur à facie ejus, & libri aperti sunt, & iudicium factum est, & tunc omnium bestiarum ablata est potestas, & filio hominis sibi præsentato dedit antiquus dierum potestatem, regnum, gloriam, & honorem. In istis verbis describitur iudicis, vel iudicii status, quia pro certo in throno, i. in prælatione, & potestate judiciaria non debet sedere nisi antiquus, i. homo sapiens, & maturus, qui debet habere capillos, id est, interiorum affectionum, & vestimentum, id est, exteriorum conversationem albam, & mundam, sanctam, & puram, castam, & honestam, & immunem ab omni affectione, & acceptatione munerum, & personarum quasi nix, & quasi lana albi capilli ejus, dato quod hodie multi seditores, & iudices sunt contrariæ conditionis. Unde Eccl. 10. *Vidi stultum in dignitate sublimi, thronus ejus,* id est, autoritas rotæ circa eum. Volventes, id est, ministri sui volubiles, & apti ad obediendum, debent esse igniti, i. ferventes, & charitativi, vel ignei, i. e. rigidi ad malos puniendum, & justos promovendum, & ideo fluvius igneus rapidus, i. extensio, & sententia aspera, & rigorosa à facie ejus debent contra ipsos emanare, quia nullum debet timere quin per iustitiā, & rigorem faciat iudicium æquitatis. Unde Hebr. 1. *Facit ministris suis flammam ignis.* Hic debet habere plures ministros, quia iudiciū non debet fieri nisi coram pluribus assistentibus, & consiliariis. Libri debent esse aperti, quia secundum quod in libro legum, & canonum invenitur scriptum, debent procedere, & filio hominis, id est, bonis, notabilibusque personis finaliter debent dare potestatem, gloriam, & honorem. Bestiarum autem, id est, ferocium iniquorum ratione carentium debent auferre, & reprimere potestatem. Deut. 25. *Quem injustum videris, condemnabis, quem vero justum videris, victoriæ palmam dabis.*

¶ Vel dic e contrario, quod in throno, & in dignitatibus sæculi sedentes prælati, & iudices sunt hodie in tanta pompa, quod habent millia millium ministrantium, & assistentium, sed ipsæ rotæ, & ministri sui sunt ignei per rapinā, & excoarationē, etiam fluvius, i. e. rigor crudelitatis, & rapinæ à facie talium egreditur in subditos undequaque; Jol. 2. *Ante faciem ejus ignis vorax.*

Capitulum octavum. Textus. Anno tertio regni Balthasar regis visio apparuit mihi.

MORALITATUM CAP. VII.

Cum esset Daniel in regione Helam, vidit se esse super portam Ulay. *Vidi inquit, & ecce aries unus habens duo cornua, & unum cornu majus alio, qui cornibus suis ventilabat per omnes mundi partes, & nullus poterat sibi resistere, fecitque secundum voluntatem suam, & magnificatus est.* Tunc venit hircus caprarum ab occidente, habens cornu insigne ante oculos undique ventilans, & efferatus est in arietē, & comminuit cornua ejus, & nullus potest liberare arietem de manu ejus, tamen in fine cornu illud magnū fractum est consumptumque.

¶ Aries iste significat aliquem religiosum, simplicem, & maturum, vel quemcunque virum bonum, & honestum, qui quandoque habet duo cornua, id est, scientiam utriusque testamenti. Vel duo cornua, id est, scientiam naturalem, & affluentiam temporalem. Vel duo cornua, id est, mitram, quia forte est Episcopus vel cornutus, vel duo officia, id est, duplicem jurisdictionem, id est, spirituales, & temporales, quia cornua in manu ejus. Abacuc. 3. *Iste quandoque favente fortuna magnificatur, & crescit per potentiam sæcularem, in tantum quod non invenit sibi resistantem, sed sæpe accidit quod venit hircus, id est, vilis & insufficiens persona, quæ tantummodo habet unum cornu, id est, unum officium, qui pugnat contra prælatum, & prævalet contra eum, & frangit cornua potentiæ ejus, & regnat loco ejus, sic quod nullus potest sibi resistere in una potestate. Unde Abacuc. 1. *Impius prævalet adversus eum, &c.* Sed tamen in fine frangitur cornu ejus, id est, ejus potestas, quia sæpe accidit quod qui fregerunt aliorum potestates, postquam diu regnaverunt, & mundum tribulaverunt, ita quod nullus eis poterit obviare, finaliter confringuntur, & per mortem subitam moriuntur. Esai 30. *Subito dum non speratur venit contritio ejus, &c.**

¶ Vel dic, quod hircus fœtidus est aliquis luxuriosus, & immundus, qui quandoque habet unum cornu insigne, scilicet generis nobilitatem, vel sæculi dignitatem, & potestatem, & hoc inter oculos, quia scilicet iste præ oculis semper habet præsumptionem, & superbiam, vel aliquod bonum si ipsum habet. Iste igitur pugnat contra arietes cornutos, id est, contra prædicatores humiles, eos conterit, & tamen finaliter ipse perit.

¶ Vel

¶ Vel dic quod aries est prædicator, cum cornu duplicis testamenti cum nullus resistit, sed undiq; circuit prædicando, sed quandoque venit hircus fœrens, id est, peccatum luxuria, quod quandoq; ei prævalet, & suam destruit potestatem. ¶ Vel dic, quod aries est dives advocatus cum pluribus cornibus, i. officiis, & dignitatibus, qui in tantum prosperantur in terra, quod per rapinas, & exactiones omnes vicinos conturbat, ita quod nullus potest suis malitiis obviare, sed in occidentem mortis venit hircus fœridus, id est, diabolus, qui circa tales effrænatur per mortem temporalem.

¶ Vel hircus, id est, mors quam comitatur fœtor, & horror eos confringit per damnationem æternam, ita quod nullus eis amplius suffragatur, quia omnes amici ejus spreverunt eam inter angustias. Thren. 1. Et iste hircus sc. diabolus habet unum cornu, scil. excellentiam nobilitatis naturalis, qua pollet, quia non est potestas super terram quæ comparetur ei. Quam habet semper per superbiam ante oculos mentis, & imaginis sue. Job. 41.

¶ Daniel vidit unum modicum cornu quod factum est magnum, & tunc videns fortificatum, insurrexit contra stellas, & dejiciebat eas in terram contra sanctuarium Dei, & conculcavit illud, & magnificatus est in fortitudine cœli, & prostrata est veritas in terra.

D ¶ Tales sunt multi qui primo sunt modici quantū ad dignitates, prosperitates & divitias, ut forte quia sunt de humili plebe, & in parvo statu, tandem tamen fiunt grâdes, quia ipsi ditantur & magnificantur, & tunc ipsi insurgunt contra Deū per vitia, & peccata, & stellas, & sanctuarium, i. Dei sanctos, perfectos, religiosos, vel sanctuarium, i. religionem per rapinas, & exactiones destruunt & conculcant, ita quod ad literam per talium fraudes, & malitias fortitudo cœli, id est, Ecclesiæ impugnetur, & veritas deprimatur. Unde Esa. 59. Corruit in plateis, veritas, &c.

¶ Daniel se asserit vidisse hircum, qui ventilabat per quatuor partes cœli, & quod nulla erat bestia quæ suæ posset resistere voluntati, veruntamen cornu ejus insigne quod habebat, ante oculos fractum est, & quatuor loco illius surrexerunt.

¶ Istud expone sicut libro de animalibus capitulo de angue, ubi agitur de hydra, cujus ablato uno capite duo surgebant.

Capitulum decimum. Textus. Anno tertio regni Cyri regis Persarum, verbum revelatum est.

MORALITATUM CAP. VIII.

V Idit Daniel, & ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro obriso, corpus ejus quasi chrysolitus, facies sicut species fulguris, oculi ut lampas ardens, brachia ejus, & quæ deorsum erant, quasi species aris candentis, & vox sermonum ejus quasi vox multitudinis.

E ¶ Iste est vir perfectus, qui vestitus debet esse lineis, id est, candore puritatis in conscientia. Renes ejus id est, actus, & motus renum debet esse cinctus, & restrictus fulgore castitatis in apparentia, & conversatio debet esse aurea, & honesta, & maxime quo ad renes, id est, quo ad actus veneris, corpus ejus, id est, intentio debet esse chrysolitus, id est, pretiosa, & sancta. Facies ejus, id est, affectio debet esse sicut fulgor, per ardorem charitatis. Oculi cordis sui sicut lampas, per splendorem discretionis, & sublimitatis. Brachia ejus id est, virtus debet esse ærea, id est, sonora per sonoram prædicationem, & per meritorum operationem, & candens per colorem supernæ charitatis. Unde Matt. 17. Vestimenta ejus alba sicut nix. Sic igitur perfectus est lineus quo ad puritatem, aureus quo ad honestatem, chrysolitus quo ad sanctitatem, fulgureus quo ad charitatem, lampadeus quo ad scientiæ claritatem, æreus quo ad bonorum operum diurnitatem, quia æs est metallum durabilissimum. Unde de tali viro potest dici illud Zach. 6. Ecce vir oriens nomen ejus.

Capitulum decimum tertium. Textus. Erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joachim.

MORALITATUM CAP. IX.

I Ngressa est Susanna pomœrium viri, ut illic recrearetur, & lavaretur. Emisit autem puellas, & remansit sola, & statim affuerunt duo seniores iniqui, qui ipsam voluerunt maculare, sed quia non consensit eis, perhibuerunt testimonium adulterij contra ipsam, quæ cum duceretur ad mortem, adfuit Daniel qui probavit eos mendaces, & sic Susannam liberavit, & senes ad supplicium condemnavit.

¶ Susanna est anima. Vir ejus est Christus. Viridarium Christi est religio. Aqua quæ est ibi, est fons devotionis. Unguentum quod est ibi, est dulcedo consolationis. Ancillæ animæ sunt gratiæ, & virtutes. Duo senes sunt mundus, & diabolus. Daniel est

Prælatus, presbyter vel Sacerdos. Accidit igitur quod Susanna, id est, anima Christiana venit ad viridarium viri sui Christi, i. statum suæ religionis, ut ibi recreetur, & salvetur, & ut ibi aqua devotionis, & lacymarum à cunctis sordibus, & vitijs abluatur, & unguento divinarum gratiarum, & consolationum spiritualiter inungatur. Sed quandoq; accidit, quod ista à se emittit ancillas, i. virtutes per aliqua peccata quæ committit in religione, & sola sine virtutibus vult manere. Unde Luc. 10. Soror mea reliquit me solā ministrare: Et tunc vere insurgunt statim adversus eā duo senes scilicet mundus, & diabolus, qui tentant eā, & volunt quod misceatur cū ea per vitia, & peccata, scil. cum mundo per avaritiam, & luxuriam, cum diabolo per superbiam, iram, & invidiam, quia tunc est sola, & non habet adiutorium gratiæ Dei, Sed quandoq; Dei auxilio fit, quod ipsa scil. anima resistit, & nō consentit, & tunc isti duo senes, scilicet diabolus, & mundus, imponunt sibi & procurant quidquid mali possunt, tribulationes & labores. Veruntamen Dei juvamine, & opere Danielis, id est, consilio Sacerdotis, ipsa evadit, nec perit manibus eorundem. Psal. 119. Ad Dominum cum tribulaver, clamavi, &c.

¶ Vel dic, quod pomœrium est mundus, ubi est jam uxor Joachim Dei patris, quæ dum credit mundi voluptatibus uti aqua, & unguento, id est, mudi prosperis, emittit ancillas, id est, virtutes, & sic senes, id est, caro, & mundus tentant eam, scilicet caro de luxuria, de superbia demon, & tunc ipsa est in periculo mortis æternæ, nisi clamat ad Dominum per confessionem, & orationem, & nisi à Daniel, id est, à Christo per suam gratiam liberetur. Psal. 118. Me expectaverunt peccatores, &c.

¶ Vel dic, quod Susanna, quia erat sola, fuit in periculo damnationis, & ideo bonum est semper habere amicos secum socios bonos, ne propter sollicitudinem veniant nobis mala. Unde Gen. 2. Non est bonum hominem esse solum.

¶ Vel dic, quod senes sunt juvenes moderni, qui si sit aliqua persona in viridario, id est, in jurisdictione sua, quæ coram eis habet negotia nisi eis sit favorabilis, & nisi eorum faciat voluntatem, eis applaudendo vel munera præsentando, vere non timent sententiam contra ipsam. Veruntamen Daniel, id est, Christus in fine ipsos crudeliter condemnabit. Matth. 7. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini. Matth. 14.

G ¶ In Babylone erat idolum nomine Bel, quod rex, & populus colebant, ita quod rex infinitam quantitatem ciborum continue tradebat Sacerdotibus Belis, ut ponerent coram Bele, qui fingeant quod omnes cibos nocte qualibet devoraret, illi autem fecerant meatus subtus terrā, per quos ipsi, uxores, & filij ingrediebantur, qui omnia devorabant. Daniel autē hoc volens probare, occulte pavimentū cinere supersparsit, & sigillo regis ostiū sigillavit. De nocte autē per occultos meatus Sacerdotes cū uxorebus, & parvulis venerunt, & quæ posita fuerant comederunt, ita quod in cinereo pavimento vestigia virorum, mulierum, & parvulorum apparuerunt, & sic ipsorum malitiæ sunt repertæ, ita quod eos rex, & Babylonij punierunt, & idolum destruxerunt.

¶ Babylon quæ interpretatur confusio, est mundus plenus confusione. Bel est Christus, quia Bel interpretatur verustas. Iste autem dicitur, Dan. 7. antiquus dierum. Iste autem in templo sanctæ Ecclesiæ coronatur, & tam à regibus quam à cæteris populis adoratur. Quid? Pro certo reges, & populi tradunt à principio maximas impensas, cibos, redditus, possessiones Sacerdotibus Bel, id est, Christi Sacerdotibus, & viris Ecclesiasticis, ut ipsi Bel, id est, Christum in persona pauperū per eleemosynas, & in persona propria per devotionem nutrent, ipsi vero fingunt & dicunt, quod Bel omnia devorat & consumit, i. quod omnia in divinis usibus consumuntur. Sed ipsi habent occultos meatus, per quos transeunt, & introeunt, & uxores eorum, & filij qui bona data Ecclesiæ devorant, & consumunt. Et ideo sicut Daniel projecit cinerem in pavimento, sic in crastino apparuerunt vestigia virorum, uxorum, & puerorum, & sic deprehensa est fraus eorum, & sic templum, & sacerdotes à rege sunt destructi.

¶ Sic vere charissimi in templo ecclesiæ apparent tot vestigia istarum concubinarum, & filiorum eorum, quod jam quasi publicum est, ita quod sacerdotes amodo non possunt dicere, quod talia bona à Bele devorantur, i. in Dei usibus expendantur, quia planum est quod in pomparum suarum, i. in virorum, filiarum & concubinarum utilitatibus expendantur. Et ideo pro certo hodie rex, & populus visis hujusmodi fraudibus, subtrahit eis redditus, & impensas, quas antiquitus dederunt, & templū Ecclesiæ cū suis Sacerdotibus quantū possunt, destruunt, & subver-

tunt ideo dicitur Malach. 2. *Vos sacerdotes recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Levi, propter quod dedi vos contemptibiles omnibus populis, & humiles.*

¶ Vel dic, quod rex est Christus, cuius templum Ecclesie intrant mulieres, infantes, & parvuli, i. e. personæ ignorantes, per vias occultas, i. occulte, & simoniace per favores, & dona, & hoc non ut ipsi serviant Deo, sed ut ipsi comedant, & habeant impensas, id est, temporales divitias quæ sunt ibi, modo autem omnia sunt sigillata sigillo regis, quia quamdiu durat vox hujus vitæ, non apparent merita personarum, sed quando transibit vox hujus vitæ, tunc apparebunt vestigia talium, tunc videbunt mala quæ modo faciunt, & modos sui ingressus, & tunc à rege Christo æternis cruciatibus occidentur. Unde Thren. 1.

Vidit gentes ingressas sanctuarium ne intrarent, &c.

Moralitatum super Daniele finis.

A MORALITATUM LIBER VIGESIMUS quintus super Jonam.

Capitulum primum. Textus. Et factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi.

MORALITATUM CAP. I.

JONAS Propheta, cui Dominus præceperat, ut iret in Niniven, destructionem urbis prædicare, voluit à facie Domini fugere, & inventa navi disposuit in Tharsis navigare. Veruntamen cum esset in navi descendit ad profundum navis, cœpit sopore gravi dormire, tempestas autem propter ipsum in mari surrexit, quæ navem, & nautas fere submersit, sed nautis ad sortes recurrentibus, & propter quem tempestas fieret sciscitantibus, cecidit fors super Jonam. Qui statim à somno evigilat, & comperta causa in mare projicitur, & statim tempestas sistitur, & sedatur. Dominus autem cetum præparavit, qui Jonam deglutivit, & ipsum triduo in suo ventre viventem, & Deum orantem tenuit, & tandem ad litus maris ipsum portavit, & evomuit. qui tandem pergens Niniven, mandatū Dei loquitur, & post quadraginta dies submersionem minatur, quæ tamen pœnitentiam faciens liberatur. Ista exposuit Christus allegorice de se ipso dicēs Mat. 12. *Sicut Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terre.* & ideo possumus dicere, quod Jonas, qui interpretatur columba, Christum pium, simplicem, & columbinum significat, qui proculdubio pro prædicando in Niniven, i. in mundum à patre mittitur. Et quia tempestas tribulationis, & damnationis aliquo modo cessare nequibat, à nautis, i. à Judæis de navi Hierusalem ejicitur, & in mari, i. in mortis amaritudine damnatur. Dicebant enim Judæi illud Matth. 18. *Expedi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & submergatur in mare pro populo, ut non tota gens pereat.* Istum igitur cetum piscis immanis, id est, terra voratrix per sepulturam absorbit, & ibi triduo continuit, sed post triduum per resurrectionem evomuit, & tandem civitas hujus mundi per pœnitentiam salvata extitit. Unde illud Genes. 40. *Tres adhuc dies sunt, per quos recordabitur Pharaon ministerij tui, & restituet in gradum pristinum.*

¶ Vel dic, quod Jonas significat quosdā discordes, & litigiosos à facie Domini per peccata fugientes, & in Tharsis, quod interpretatur explorans gaudiū, id est, explorationem gaudiorum sæculi pro viribus navigantes. Unde Job 34. *Quasi industria recesserunt à Deo.* Qui gravi somno peccati obruti, totā navem, i. e. religionem, Ecclesiam, civitatem vel patriam ubi degunt, tribulant, & turbant, & tempestatem, dissensionem, & exactionem excitant, & producant. Sicut ad literam videmus in claustris, de quibusdā discolis, detractoribus, brigosis, & verbosis, qui non cessant discordiā seminare, dissensionum, & litium causā esse. Sicut n. dicitur Prov. 17. *Sæpe jurgia quarit malus.* Sicut videmus de quibusdā malis officialibus, & rigosis hominibus, qui quādiu vivunt, non potest esse pax in patria, sed semper tribulatio vel tempestas, & ideo semper necesse est quod fors fortunæ super tales finaliter cadat, & quod ipsos sua iniquitas comprehendat, & quod nautæ navis, id est, prælati vel rectores patriæ ipsos de navi, i. de prosperitate, & statu dejiciant, & deponant in mare, i. tribulationum amaritudinem eos ponant, & devorandos cetos, i. e. dæmonibus, vel malis hominib. & austeris commissariis, & ballivis eos tradant, qui scilicet eos ad litus aridum, i. ad paupertatis statum evomāt, & deducant. Ista quotidie videmus de istis malis hominibus mundum tribulantibus, & in mundi prosperitate

dormientibus, quia finaliter deponūt, & in mare tribulationum ponuntur, & cetos, i. duris commissariis examinandi traduntur, à quibus ad litus paupertatis postea evomuntur. De istis igitur dicitur Prov. 22. *Ejice derisorem, & exibat cum eo jurgium, cessabunt quæ causa, & contumelia.* ¶ Vel dic, quod iste dormiens est peccator, delitiis, & prosperitate gaudens, & in alios tempestates tribulationum excitans, qui finaliter, i. in amaritudinem tribulationum projiciunt, & mundi pericula, ibi à cetos, id est, à diabolo, & inferno voratur, & in ventre ejus iterum removendus, id est, resurrexturus servatur.

¶ Prædicante Jona, & subversionem urbis minantē, venit verbum ad regem, Cap. 3. *Qui surgens de solio suo, abiecit vestimenta sua, & indutus est sacco, & sedit in cinere, & præcepit quod homines, & jumenta sacco induerent, & non comederent nec biberent, sed omnes unanimiter jejunarent, & omnes in fortitudine ad Deum clamarent.* Quod videns Dominus, civitati illi pepercit, & ipsam non subvertit. ¶ Sic vere nullus est ita magnus rex aut Dominus, quin debeat verba prædicatorum timere, & ad eorum verba solum per humilitatem descendere, sacco pœnitentiæ induere, & in cinere, id est, in mortis meditatione manere, & ad jejunādum, id est pœnitentiam faciendā homines, & jumenta inducere vel monere. Quod si fecerint, à damnationis periculo poterunt liberare, alias enim necesse est eis tribulationibus corporis, & cordis subiacere. Unde Luc. 13. *nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

¶ Hic habetis quod super caput Jonæ subito orta fuit hædera, quam desiccavit subito ventus urens, &c. ¶ Mundi prosperitatem intellige per hæderam, quæ si subito orta fuerit, ut communiter, necesse est ut recedat. Unde Prov. 13. *Substantia festinata minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicatur.* Vide de hædera cap. suo lib. 12, & expone ibi.

Moralitatum super Jonam Prophetam finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS sextus, super Zachariam Prophetam.

Capitulum primum. Textus. In mense octavo in anno secundo Darij regis, factum est verbum Domini ad Zachariam.

MORALITATUM CAP. I.

ZACHARIAS vidit quatuor cornua, & dictum est sibi, quod illi erant quæ ventilaverant Judam Israel, & Hierusalem, & post vidit quatuor fabros. Et responsum est sibi, quod illi erant fabri, qui venerant cornua supradicta deterere. ¶ Ista signa potes generaliter applicare, quod non est dare tam durum seu crudelem tyrannum, quin quandoque inveniat duriores. Quatuor enim cornua duros, & elatos peccatores significant, qui in quatuor mundi partibus manent, quia revera Judam, i. Deum confitentem, Israel, i. Deum contemplantem, Hierusalem, i. pacifice conversantes, tribulationes ferunt; sed dominus contra tales fabros præparat, quando alios bonos judices, vel alios fortiores tyrannos ad confringendum istorum elationem, & proterviam procurat, & pro certo quotidie videmus, quod tyranni officiales, & usurarii, postquam bonos diu ventilaverunt solent invenire fabros Domini, i. aliquos alios commissarios, qui ipsos, & eorum superbum statum confundunt. Unde Eccles. 5. *Excelsus alius excelsior est, & in his quoque alii eminentiores sunt.*

¶ Vel dic, quod quatuor cornua sunt quatuor malæ affectiones, scilicet gaudium inaniter exhilarans, dolor male affligens, timor male humilians, spes male præsumens. Ista sunt cornua quæ malæ in animam ventilant: Judam i. confessionem, Israel, i. contemplationem, Hierusalem, id est, concordiam, & pacis unionem, & ideo quatuor fabri, i. quatuor virtutes Cardinales sunt ad ista cornua coterenda necessaria, & ad malas affectiones quadruplices moderandas. Unde Ezech. 33. *Contra malū bonum est.*

¶ Vel dic, quod quatuor cornua sunt quatuor species elationis, superbiæ, scilicet elatio propter eminentias, propter divitias, propter proprias virtutes, propter mundi favores, & famæ varias opiniones. Sed quatuor fabri, id est, quatuor sensus humilitatis, ista quatuor cornua conterunt, quia quatuor species humilitatis, quæ sunt.

Spernere nullum, spernere mundum, spernere sese,

Spernere se sperni, quatuor ista

Superbiam tollunt. Psalmo 74. Cornua peccatorum conterentur, &c.

Capitulum. quartum. Textus. Et reversus est Angelus qui loquebatur in me, & suscitavit me.

MORALITATUM CAP. II.

Vidit Zacharias unum candelabrum aureum totum, quod habebat lampadem cum lucernis, & septem olei infusores. Juxta quod duas olivas vidit, quarum una ad sinistram lampadis stabat, ad dexteram alia.

¶ Candelabrum in Ecclesia est quicumque justus plenus sapientia, & quicumque alios illuminat doctrina, qui totus debet esse aureus, id est, sanctus, non solum intus in conscientia, imo exterius in apparentia. Unde Paral. 3. *Deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.* Iste igitur debet habere lampadem Spiritus sancti cum septem lucernis, id est, cum septem donis, & duas olivas id est, duas species misericordiae spiritualis, & temporalis, cum suis infusorijs, id est, cum suis septem operibus pijs.

¶ Vel dic, quod candelabrum illuminans Ecclesiam est Spiritus sanctus, cujus lampas, odor, & charitas septem lucernas, id est, septem dona continet, quod septem fusoria, id est, septem misericordiae opera, oleum eleemosynarum, & pietatis infundentiam secum habet, & quod super duas olivas, id est, super duas species virorum misericordium, scilicet istos qui temporaliter, & spiritualiter pietatem faciunt, visitat, & confortat, quia misericordia temporalis quae consistit in alios pascendo, hospitando, sepeliendo, & misericordia spiritualis, quae consistit in alios corrigendo, docendo, & consolando, & eis remittendo, & pro eis orando, lampadi, id est, spiritui sancto vel charitati vicinae sunt, & ab ipsis proveniunt, ut de istis duobus generibus misericordium dicatur illud Zachar. 14. *Isti sunt duo filij olei splendoris, qui assistunt dominatori universae terrae.*

F *Capitulum quintum. Textus.* Et conversus sum. Et elevavi oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans.

MORALITATUM CAP. III.

Vidit Zacharias volumen, cujus longitudo erat viginti cubitorum, latitudo decem, in quo maledictio contra fures & perjuros continebatur. ¶ Talis est sacra scriptura, quia ista est volumen involutum, à paradiso volitans, & alatum, cujus longitudo est fides, quae in viginti cubitis, id est, in viginti particulis distincta consistit, in quantum septē Sacramenta, septē virtutes, & sex opera misericordiae continet, latitudo decem mandata legis tenet, in quibus fur, & perjurus maledicatur, & ad mortē perpetuam cōdemnatur. ¶ Duas vidit Zacharias mulieres, quae habebant alas quasi milvus, & spiritus erat in alis eorum, quae unam amphoram inter caelum, & terram levabant, & eā ut aedificaretur ei locus in terra Sēnar deferebant, in medio amphorae quasi mulier quae dicebatur impietas cōtinebatur, & massa plumbea os amphorae claudebatur. Ipsa vero amphora egrediens, & aliorum oculis vocabatur. *Hic est, inquit oculus eorum universa terra.*

¶ Per istam amphoram profundam potest intelligi usurarius vel avarus, qui s. per avaritiam est insatiabilis, & capax, per maliciā est profundus, in qua ista mulier quae est impietas cōtinetur, & in ipsius animo massa plumbea, id est, cū pondere malae consuetudinis cōtinetur. Impietas enim, i.e. crudelitas in amphora, id est, in corde usurarij vel avari sedet, & ibi sicut in hospitio suo manet, sicut videmus de usurarijs, quorum voluntas caret pietate, & quorū conscientia est plena omni moda crudelitate. Mat. 12. *Vocabuntur termini impietatis, & populus, &c.* Patet etiā quod massa plūbea, id est, pondus malae consuetudinis impietatem in istorum conscientia taliter detinet, quod ipsā contrahere verbo vel verberare nullus valet. Satis n. potest Deus vel Prælatus percutere vel prädicator urgere, quia iniquitatē suā perversae cōscientiae nunquam ab istis poterit amovere. Unde Esa. 9. *Succensa est quasi ignis impietas.* ista amphora dicitur egrediens inter caelum, & terrā pondus dicitur oculus terrā dirigens. dicitur ad terram Sennaar, quod interpretatur foetor finaliter tendens, & sicut visū est, dicitur impietatem continens, quia proculdubio avarus à Dei gratia, & amicitia egreditur inter caelum, & terrā, id est, inter alta & infima, per status sui instabilitatem, & inconstantiam suspenditur, cœcorū saeculariū lux, & oculus, rector, & director creditur, impietate replebitur, & finaliter in terrā foetorū inferni deferretur, ubi locus taliū finaliter ordinatur. Hier. 19. *In Tophet sepeliētur eo quod non sit alius locus ad sepeliendū.* Sed istae duae mulieres istam amphoram de terra erigunt, & eam in terra Sennaar deducunt, quia duae mulieres, id est, duo mollia vitia, scilicet carnalis par-

tum affectio, & terrenorum ambitio improbantur, quibus scilicet annexae sunt alae milvi, i.e. quaedā pigritia, & superbia, & elatio, & in istis alis virtutis praesumptio. Istam amphorā, sc. avarum, & peccatorem per inanem spem erigunt, ita quod eum semper velle sursum ad caelum, i.e. ad celsitudinem status ascendere faciunt, & tamen constat, quod inter caelum, & terram remanet, quia nunquam attingit ad celsitudinem quam optat, quinimo semper solet in pendulo manere, & nullam status certitudinem obtinere, quia non sufficit istis status inferior quem relinquunt. Caelum autem, i. statum altiore non possunt attingere quem exposcunt, & sic inter caelum, & terram, i. in incertitudine status remanent, quia illud quod desiderant, attingere non valent. Unde Eze. 8. *Elevavit me spiritus, & statuit me inter caelum, & terram, spiritus dico elationis.* Ista igitur mulieres, i. affectus carnales, & avaritia istam amphoram, i. peccatorem in terra Sennaar, i. in campum foetoris, scilicet in infernum portant, ubi locū perpetuae mansionis sibi praeparant. Ezech. 23. *Fili hominis, duae mulieres fuerant filia matris unius.*

¶ Vel dic, quod duae mulieres quae peccatorem in inferno portant, sunt mundus, & caro, uxor diabolus, vel carnalis voluptas, vel spes poenitentiae finalis, & timor afflictionis. Illae malae mulieres quae alas superbiae possident, & spiritum malae affectionis habent, & ideo amphoram, id est, peccatorem in infernum deferunt. Vide si vis supra de elephante cap. ult.

Capitulum sextum. Textus. Et conversus sum, & elevavi oculos meos, & vidi.

MORALITATUM CAP. IV.

Zacharias vidit quatuor quadrigas egredientes à medio duorum montium aereorum, quarum prima habebat equos rufos, secunda nigros, tertia albos, quarta fortes & varios. ¶ Dic si vis, quod istae quatuor quadrigae sunt quatuor virtutes cardinales, sc. fortitudo, temperantia, iustitia, & prudentia. Ista sunt quadrigae Domini, ad quas debemus esse ligati, & iugo disciplinae, & obedientiae subjugati. ¶ Isti enim à duobus montibus aereis, id est, à duabus animae potentiis perpetuis, & solidis, scilicet intellectu, & effectu oriuntur, & ab ipsis naturaliter producuntur, quae quadrigae quatuor habent species equorum, sc. hominum sibi famulantium, quia fortitudo habet equos rufos, i. martyres proprio sanguine rubricatos. Temperantia habet nigros, sc. confessores per squalem poenitentiae offuscatos. Prudentia habet albos, i. doctores lumine scientiae dealbatos. Iustitia habet varios, i. bonos praelatos, & principes, nunc ad promovendum, nunc ad puniendum aequitate praevia variatos. Isti sunt igitur equi Domini, i. viri sancti, qui quadrigas virtutum cardinalium traxerunt, i. ipsis mediantibus, merces meritorum portaverunt, & in se ipsis vexerunt. unde Abac. 3. *Quis ascendet super equos tuos? & quadriga tua salvatio.*

¶ Vel dic, quod quadrigae quatuor cū equis suis, sunt quatuor status, & conditiones, sc. niger qualis est status monachorum nigrorum, Augustinorum. Rufi, qualis est minorum Cisterciensium. Albi qualis est Carmelitarum. Varij qualis est saecularium clericorum, & laicorum, qui determinatum habitum non habent. ¶ Vel dic, quod equi sunt viri iusti, quorum quidam sunt rufi per charitatem, nigri per humilitatem, albi per innocentiam, & castitatem, varij per honestatem. Psalm. 44. *Circumamicta varietate.*

¶ Vel dic e contra quod equi diaboli sunt peccatores Esa. 31. *Equi eorum caro, & non spiritus,* istorum quidam sunt rufi per malitiam, quidam nigri per infamiam, quidam albi per hypocrisim, quidam varij per duplicitatem, & inconstantiam.

Moralitatum super Zachariam Prophetam finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS
septimus libri primi Machabæorum.

Capitulum primum. Textus. Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo.

MORALITATUM CAP. I.

ALEXANDER rex Macedonum multos reges, & principes debellaverat, munitiones eorum confregerat, spolia multitudinis gentium acceperat, & in manu forti negaverat super terram, & factum est quod moreretur, & regnaverunt pueri ejus, unusquisque in regno suo, & imposuerunt sibi diademata, & multiplicata sunt mala in terra.

¶ Sic

§ Sic vere dico, quod Alexander qui interpretatur auferens angustias tenebrarum, id est, bonus prælatus, qui tenebras angustiarum, & ignorantiam per sapientiam scit auferre, angustias subditorum per dulcedinem, & clementiam scit lenire, quandoque regnat in Ecclesia, vel patria ita fortiter, & prospere quod malos tyrannos fortes suppeditat, munitiones, id est, malas cogitationes eorum dissipat, spolia scientiarum, & divitiarum undequaque augmentat. Sed saepe fit, quod ipso mortuo in regno ejus vel Ecclesia divisiones solent fieri, ita quod de pueris suis, id est, subditis quilibet vult regnare, & diadema jurisdictionis capere, ita quod sine rege, & regimine vacantes, quilibet ambitiose cupit imperare, vel saltem sine jugo sicut rex vivere, & manere. Unde Judic. 18. *In diebus illis rex non erat in Israel, sed unusquisque hoc, quod volebat, faciebat.* Ista enim in Ecclesiis, vel conventibus post mortem prælati videntur, quia quilibet imponit sibi diadema, in quantum Prælati fieri præsument, & imaginantur, & quilibet in loco suo regnat, in quantum vagabundi fiunt, & obedire majoribus dedignantur, & sic mala multiplicantur in terra, quia per mortem boni Prælati, & per dissensionem eligentium, per insolentiam præsumentium subditorum fiunt in Ecclesia multa mala. Sicut dicitur Prov. 11. *Ubi non est gubernator, populus corrumpet.* Factum est, quod Antiochus radix peccati imponeret sibi duo diademata, & regnaret super Asiam, & Aegyptum, non sufficebat sibi regnum Asia, & Græciæ possidere, nisi etiam studeret alienum regnum, scilicet Aegypti per violentiam usurpare. Cum igitur prævaluisset contra Ptolomæum regem Aegypti, & spolia quamplurima congregasset, apposuit etiam filios Israel impugnare. Intravit igitur sanctificationem in superbia, & accepit altare aureum, & mensam, & candelabrum, phialas, mortariola aurea, velum, cortinas, & ornamentum aureum, quod erat in facie templi, & accepit aurum, argentum, vasa concupiscibilia, thesauros occultos de domo Domini, & comminuit omnia, & sublatis omnibus in terram suam rediit, & Hierusalem tristem, & desolatam dimisit. Causa autem quare ista mala filiis Israel Deus permisit pervenire, redditur ibidem, quia in diebus illis exierant ex Israel filii iniqui, qui à testamento Dei recesserant, & testamentum cum gentibus disposuerant, gymnasium secundum modum gentilium in Hierusalem contraxerunt, præputia sibi fecerunt, & nationibus se junxerunt, & venundati sunt ut facerent mala. Et accedentes ad regem potestatem faciendi justitiam impetraverunt. Quibus Deus indignatus ipsam civitatem Hierusalem in manu Antiochi reddidit, qui templum, & civitatem, ut dictum est, expoliavit.

§ Exponendo mystice dico, quod Hierusalem Ecclesiam significat, quæ filios Israel, id est, Ecclesiasticos Deum videntes continet, & sic fit, quod hic inveniuntur multi iniqui testamentum Dei, & cultum religionis, & Ecclesiæ contemnentes, & ab eo per vitia recedentes testamentum gentium, id est, ritus, & mores secularium eligentes, & se in moribus, & ritibus, & gentium nationibus, id est, secularibus conformantes, gymnasia secularis scientiæ, in Hierusalem, id est, in Ecclesia introducentes, & præputia carnalis vitæ sibi facientes, & à rege, id est, à principibus secularibus potestatem faciendi justitiam, id est, secularia officia, commissiones, & negotia Impetrantes. Videns igitur Dominus filios Israel, id est, Ecclesiasticos in seculares converti; vitam regularem, & Ecclesiasticam negligere, & secularem diligere, & amplecti, solet eos Antiocho, id est, mundi tyrannis, & regibus subjugare, quia jam non cessant Hierusalem, & templum ipsius, id est, Ecclesiam, & religionem bonis suis temporalibus spoliare. Ps. 105. *Tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum, qui oderunt eos.* Non enim sufficit istis principibus, quod notabilia regna habeant, quinimo ad alia regna, possessiones, & terras jugiter aspirant, & anhelant. Nec eis sufficit Aegypti, id est, mundi spolia, & divitias tollere, nisi etiam contra Hierusalem, id est, contra Ecclesiam studeant rapinis dimicare, & eam bonis ipsius spoliare. Isti igitur duo diademata sibi imponunt, in quantum in mundo, & in Ecclesia dominari quærunt, clerum gravant, & premunt.

§ Vel dic contra ambitiosos: Antiochus, qui interpretatur pauper silens, significat ambitiosos, qui in principio se esse pauperes prædicant: silentes, & pacificos se fingunt. Psal. 87. *Pauper ego sum & in laboribus, &c.* Sic igitur facit, quasi super duo regna imperat, id est, quod duo officia acquirit, regnū propriū, id est, status sibi proportionatus sibi non sufficit, quinimo regna & beneficia aliorum ambit, & cupit, & sic quadoque fit, quod

Ptolomæum regno Aegypti, id est, aliquem alium de sua dignitate deponit, & sic duo diademata, id est, duas dignitates sibi accipit. Apocal. 13. *Habet duo cornua similia agni.* Et alibi: *Intravit Ptolomæus Antiochiam, & imposuit sibi diademata.* Sed isti adhuc non sufficit, nisi ad Hierusalem, id est, ad templum, id est, ad majoris status, vel dignitatis prælaturam veniat, quam superbe, & ambitiose intrare procurat. Iste igitur mediante exercitu suo, id est, altis principibus secularibus intra sanctificationem, id est, Ecclesiæ prælationem in superbia, ubi pro certo cum intraverit, statim se convertit ad vasa aurea, & argentea, ornamenta, & suppellectilia, id est, ad Ecclesiæ divitias depradandum, ad subditos molestandum, & templum sibi commissæ Ecclesiæ spoliandum, & quod deterius est, quicquid potest in ista Hierusalem, id est, in isto templo rapere in terram suam ad literam portat, in domo paterna palatia ædificat, & de bonis Ecclesiæ nepotulos ditat, & sic templum suum depauperare, ut dicit alios, nunquam cessat. Illud autem infortunium misere Hierusalem merito supervenit, quia filii scilicet mali Ecclesiastici, à testamento legis divinæ recedunt, & per diversa peccata nationibus secularibus similes atque pares fiunt. Et sic habere talem Prælatum propter peccatum populi merentur cum delinquant. Unde Job. 34. *Dominus regnare facit hominem hypocritam propter populi peccata.*

¶ Vel dic, quod talis Antiochus est diabolus, qui propter peccata Christianorum usque ad Hierusalem, id est, usque ad Christianorum fidem exercitum vitiorum deduxit, sanctificationem, id est, statum religionis cum superbia intravit, & tamen ornamenta spiritualia abstulit penitus. Exinde enim sustulit altare devotionis, candelabrum discretionis, mensam compassionis, phialas prædicationis, mortariola divini timoris, velum continentiae, & casti nitoris, coronas eminentiæ, & honoris, & ornamentum bonæ conversationis, & spiritualis honestatis, & decoris. His enim omnibus jam videtur Ecclesia per diabolum spoliata, & ad tristem desolationem deducta. Aurum enim & argentum, & occultos thesauros, id est, sapientiam, clementiam, & virtutes sustulit, & vasa concupiscibilia, id est, bonas, & sanctas personas exinde rapuit, & amovit. Unde Thren. 1. *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus.* Et hoc pro certo, quia filii Israel, & viri Ecclesiastici, qui nationibus secularibus se conformare nituntur, & testamentum Dei, & cultum religionis & Ecclesiasticæ disciplinæ abominantur, talia incurrere promerentur. Unde Ezech. 23. *Scelus tuum, & fornicationes tue fecerunt tibi hac, &c.*

¶ Vel si vis dic, quod Antiochus est malus prælatus, quo intrante, & imperante, in Hierusalem, id est, in Ecclesia, vel religione statim per suum malum regimen ibidem deficiunt spirituales, & temporales divitiæ, & supradictæ, quia Proverb. 28. *Regnantibus impijs ruina hominum.* Idem autem dic de malo principe, quando incipit in patria dominari. § Consequenter ibidem dicitur, quod spoliato templo per Antiochum ingemuerunt principes, seniores, & juvenes, virgines infirmatae sunt, & speciositas mulierum est immutata, & omnis maritus sumpsit lamenta, & universa domus Jacob induit confusionem.

§ Sic vere templo Ecclesiæ expoliato, principes, seniores, juvenes, virgines, mariti, & mulieres, & omnis status secularium personarum spiritualiter infirmantur, & de bono in malum mutantur. Constat quod Ecclesiasticis à diabolo per peccatum spoliatis seculares solent malo exemplo eorum faciliter desolari, & à virtutū tramite immutari. Esa. 24. *Sicut populus sic sacerdos.*

¶ Dicitur consequenter ibidem, quod princeps tributorum missus à rege, venit Hierusalem, & locutus est eis verba pacifica in dolo, & crediderunt. Sed cum infra urbem receptus fuisset, irruit repente in civitatem, & perdidit populum ex Israel, & accepit spolia civitatis, & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu, & captivas duxit mulieres, & natos, & pecora possederunt. Et facta est Hierusalem habitatio exterorum, & facta externa à semine suo, & nati ejus dereliquerunt eam, fructificatio ejus desolata est, dies festi ejus conversi sunt in luctum, Sabbatha ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum secundū gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus.

¶ Moraliter Hierusalem est anima, ad quam iniquus princeps, id est, diabolus per tentationes se applicat, & sibi in dolo sub specie boni mala suggerendo loquitur, ita quod quadoque per malas complacentias, & consensus sibi credit, & eum recipit & admittit, sed statim postquam civitatem mentis per peccatum

tum mortale intraverit, repente per vitiorum cumulum super ipsam irrumpit, & populum suum id est, potentias, & consensus destruit, spoliaque virtutum dirumpit, muros disciplinæ scilicet regularis, in ea destruit, & igne cupiditatis eum cremat, & comburit, id est, bonas affectiones, natos ejus, id est, utiles operationes ab ipsa captivat penitus, pecora vero, id est, bestiales motus ibi possidet, atque nutrit, & sic fit, quod ista à suo semine, id est, à bonis virtutibus fit externa alteri populo, scilicet vitiis fit subiecta. Nam sanctificatio suæ devotionis desolatur, festivitas spiritualis gaudii contristatur, sabbatum quietis mentis sollicitudinibus conturbatur, & sic honor suæ spiritualis, & rationalis conditionis in nihilum computatur, & sic gloria quam anima habuerat ante peccatum, in ignominiam commutatur. Thr. 1. *In circuitu ejus hostes ejus, facta est Hierusalem quasi polluta menstruis.* Factum est igitur talem hospitem recipere, & cordis nostri januas per consensum tali principi aperire.

¶ Vel dic mystice, quod Hierusalem significat Ecclesiam, princeps ambitiosum. Ista est enim veritas, quod ambitiosus in dolo verba pacifica loquitur, seipsum mitem dissimulat, ut ingressus sibi pateat, & ad statum prælationis, vel promotionis interius intra Ecclesiam admittatur. Sed quando se videt introductum, & ad prælationis officium sublimatum, in statu, & officio confirmatum, statim solet contra subditos per rapinas, & exactiones irruere, populum subditorum perdere, spolia, & divitias hujus civitatis cumulare, muros civitatis, id est, libertates, & privilegia irrumpere, ignem crudelitatis ubique accendere, mulieres, & natos, id est, inferiores personas, & simplices scandalizare, & à statu gratiæ captivare, pecora vero, id est, carnales personas secum accipere. Et sic ista civitas, sive Ecclesia à semine suo, id est, ab omnibus filiis suis externa efficitur, in quantum nullus compatriota, vel gratiæ filius in ejus beneficiis, & officiis promovetur, fitque habitatio exterorum, in quantum isti Prælati ibi introducunt multitudinem consanguineorum, & compatriotarum suorum. Thr. 5. *Hereditas terra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos.* Sub tali igitur principe perit sanctificatio devotionis, sabbatum, & festum quietis, & consolationis, honor dignitatis, & promotionis, & ut breviter concludatur, tota gloria commutatur in ignominiam vilitatis, & confusionis. Thren. 2. *Oblivione tradidit Dominus Sion, festivitatem, & sabbatum.* Quia pro certo quantum sub bono Prælato, vel principe, Ecclesia, vel patria consolatur, tantum sub malo ambizioso rapore confunditur, temporaliter, & spiritualiter desolatur. Unde Apol. 18. *Quantum glorificavit se in delitiis, tantum date ei tormentum.*

¶ Sequitur ibidem quod per milites regis Antiochi, desolata, & vastata est Hierusalem, civitatem David, id est, arcam Sion ceperunt, & eam turribus, & muris munierunt, & constituerunt ibi gentem peccatricem, viros iniquos, & convaluerunt in ea, & ibi posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Hierusalem, & posuerunt illic, & facti sunt eis in laqueum magnum, & insidias, & contaminaverunt sanctificationem, & fugerunt inhabitatores Hierusalem propter eos. ¶ Sic vere Antiochus, id est, diabolus, & milites sui, vastata civitate Hierusalem inferiori, & subjugato prius statu sæcularium laicorum, & per diversa peccata, & vitia multipliciter dissipato, arcam Sion, id est, statum bonorum & religiosorum, sibi mystice, & spiritualiter dedicaverunt, & etiam eam sibi habitationem fecerunt. Ibi que ad literam posuerunt gentem peccatricem, quæ præ cæteris hodie in ecclesia ad literam convalescunt, & in terrena prosperitate proficiunt atque crescunt, quia sæpè fit quod in mundo, id est, in Ecclesia illi, qui sunt iniquiores, sunt divitijs pleniores. Hierem. 12. *Quare impij prosperantur, & bene est omnibus, qui pravaricantur?* Ipsamque arcam, id est, Ecclesiam statum, spoliis Hierusalem, id est, divitijs sæcularium ditaverunt, escas, id est, delitias, & commensationes, arma, id est, pompas, & lites ibidem introduxerunt, & ipsam muris, turribus, castris, & domibus, omnibusque pompis, & fascibus accinxerunt. Sed revera ista prosperitas temporalis sibi per diabolum procreata, non credit sibi ad virtutis augmentationem, sed potius ad iniquitatis accumulationem, quod patet in hoc, quod sequitur, quia illi qui constituti sunt in arce, id est, multi moderni Ecclesiastici, fuerunt hodie in laqueum, & in insidias aliorum, quia ipsi per fraudes, & malitias ipsorum alijs insidiantur, & per malæ vitæ suæ scandalum alii pereunt, & scandalizantur. Et quia sanctificationem Ecclesiæ per luxurias suas, contaminaverunt, idem habitatores Hierusalem, id est, ipsi cives Ecclesiæ inferioris, scilicet sæcularis, à statu gratiæ per istorum

malum exemplum, vel ab amore Ecclesiæ fugere comprobantur. Et breviter ista est veritas, quod mali Ecclesiastici sunt hodie præcipui milites diaboli, & in statu Ecclesiæ est hodie sua specialis habitatio, & aliorum illaqueatio, & deceptio. Unde Osee 5. *Audite sacerdotes domus Israel, laqueus facti estis speculationi, sicut rete expansum super Thabor.* Antiochus rex scripsit, & ordinavit per totum regnum suum, quod omnis populus unus esset, & quod unusquisque legem suam, & patrum suorum dimitteret, & legem ipsius scilicet idololatriam custodiret. Et quod continuo occideretur, si quis his jussionibus contraret. Multi igitur in Hierusalem legem Domini dimiserunt, & regiis jussionibus paruerunt. Præcepit igitur rex ædificari aras, & templa & idola, sacrificare carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in immunditijs. Et qui sacrificare renueret, moreretur. Abominandum etiam idolum super altare Domini ædificavit Antiochus, ut ibidem demoniis immolaretur, ubi Domino fuerat immolatum, & præposuit principes populi qui hoc fieri cogerent; qui filios Israel in abditijs effugaverunt, alii ante januas thura, & sacrificia incenderunt, libros legis Domini combusserunt, & quoscunque legem Domini servantes, & libros legis habentes invenire poterant, occiderunt, & libros continentes leges idolorum, illuc de gratia transtulerunt, & eos qui circumcidebant pueros suos trucidabant, & ante domos eorum pueros à cervicibus matrum suspendebant.

¶ Sic vere diabolus iniquus summè cupit, quod lex sua ab omnibus teneatur, & quod universæ generationis leges suas dimittentes, legi naturæ, & divinæ gratiæ renuntiantes, unus populus, scilicet reproborum efficiatur, & eidem ab omnibus famuletur, & nititur, quod in civitate Hierusalem, id est, in conscientia cujuslibet fidelis, & in Ecclesia, aras templum suum faciat, & quod ibi idola diversorum vitiorum erigat, & quod carnes suillas, id est, vitium carnalitatis ibidem offerendas inducat, quodque nullus filios suos, id est, affectus, & operationes à suis superfluis vitiis circumcidat, sed potius seipsum, & per luxuriam, & avaritiam coinquinet, & in immunditijs vitiorum vivat. Esa. 66. *Anima eorum in abominationibus delectata est, &c.* Igitur iste jam in templo Ecclesiæ abominanda idola desolationis, id est, malos Ecclesiasticos, & Prælatos super altare dignitatum & officiorum constituit, & erigit, qui scilicet abominabilis vitæ sunt, & desolationem suorum locorum faciunt, & inducunt. Hierem. 23. *Posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum.* Jam libros divinæ legis, id est, scientiam theologiam de Juda, & Hierusalem, id est, de Ecclesia destruit, & libros suos, id est, lucrativas scientias immittit. Jam nullos pueros, id est, nullos fideles circumcidi à superfluitate vitiorum permittit, quinimo illos qui libros divinæ scientiæ habent, scilicet viros scientificos, istos etiam qui pueros circumcidunt, id est, illos qui corrigendo alios carnis voluptate purificant, impugnat tribulationibus, & affligit. Principes suos, id est, hæreticos, & scelerum patronos ibidem collocat, per quos fideles ad hæc nefanda opera inducit multipliciter, & impellit. Sic igitur fit, quod ista Hierusalem nostra Ecclesia multipliciter desolatur, & crescentibus vitiis, virtutibus denudatur, & legis divinæ cultu cessante, ibidem diabolus per vitia colitur, Hier. 7. *In desolatione erit terra &c.*

Capitulum secundum. Textus. In diebus illis surrexit Matathias filius Joannis filij Simeonis.

MORALITATUM CAP. II.

Cum apparitores Antiochi venissent in civitatem Modin, & populum ad cultum idolorum cogerent, primo ante omnia aggressi sunt Matathiam, pro eo quod sacerdos erat, & inter alios erat sollemnis persona, sperabant enim quod isto ad idololatriam inclinato, alij faciliter obedirent. Unde dicitur illi: *Princeps magnus, & sollemnis es, atque clarissimus es in civitate hac, ornatus filiis, & fratribus.* Igitur accede prior, & fac jussu regis, & ejus beneplacitum, & eris tu & filij tui inter amicos regis, & magnificatus auro, argento, & muneribus. Veruntamen Matathias fortiter restitit, & legem Domini relinquere noluit, quinimo zelo Dei accensus, idolum quod fecerant, dissipavit, & quendam Judæum qui ad immolandum coram omnibus accesserat, ac apparitorem etiam regis, qui alios immolare cogebar, super altare peremit, & tandem collectis secum sociis, & amicis, ad montes, & ad desertum confugit, & quicquid habebat, in civitate reliquit.

§ Sic

¶ Sic mystice loquendo, quando diabolus rex inferni mittit satellites suos, scilicet inferiores dæmones, ut undique cultum idolorum, id est, vitiorum suscitent, & ad hoc homines commoveant suis tentationibus & impellant, ante omnia nituntur Mathathiam, id est, bonos Prælatos, & sacerdotes, id est, clariores, & discretiores, & superiores personas decipere, & donis & precibus ad peccata allicere, ut sic per malum illorum exemplum possit alios faciliter superare. Unde 3. Reg. 22. *Non pugnabis contra quempiam, sed contra Regem Israel;* nam sicut ponit hic Stephanus de Longotono, sicut falco primam gruem primo invadit, sic diabolus ad tentandum prælatos, & clericos primo currit.

C Unde 1. Reg. 31. *Totum pondus praelij versum est in Saul regem.* Sed iste debet fortiter resistere, legem Domini non relinquere, sed potius idola vitiorum pro viribus in civitate Ecclesiæ destruere, & Judæos, id est, subditos, & immolantes punire, & ipsos diaboli satellites superare, & spiritualiter occidere, & relictis illis quæ in civitate mundi habet, scilicet affectum terrenorum bonorum, debet in montem, & solitudinem paradisi per affectionem & contemplationem fugere, & ad hoc ipsum alios invitare. *Qui Domini est (inquit) sequitur me.* Esa. 2. *Venite, ascendamus ad montem Domini.*

¶ Hic habes, quod cum multi filij Israel ascenderunt in solitudinem, & montes, ne sacrificarent idolis, qui jam in valle & civitatibus colebantur, se absconderunt in abditis, & speluncis. Satellites autem Antiochi constituerunt eis prælium sabbatho, ad finem quod non se defenderent, cum ipsis arma sumere in sabbatho non liceret. Ipsi ergo se non defenderunt, nec arma contra hostes sumpserunt, & sic usque ad mille animas trucidati fuerunt. Mathathias autem & sui proposuerunt in sabbatho arma sumere, & contra hostes defendere se viriliter. ¶ Illud potest allegari contra multos religiosos, qui de civitate mundi, & de valle terrenorum exeunt ad montem perfectionis, & gradum ascendunt ecclesiasticum, & in cavernis religionis nituntur se abscondere, & ab idololatria & cultu vitiorum, qui in mundi civitate coluntur, immunes & liberi esse se credunt, facientes illud quod dicitur Gen. 19. *Non stes in omni circa regione, sed in monte salvum te fac.* Sed revera dæmones ipsos ibidem tentationibus insequuntur, & in diebus sabbathis, id est, in ipsa quiete contemplationis, & in montibus perfectionis, & speluncis religionis contra eos præliantur. Qui quia arma bonorum operum non sumunt, nec loca occulta, scilicet corda oppilant à malis desideriis nec claudunt, nec contra hostes viriliter se defendunt, ideo ipsi qui in ipso mundo non perierant, in religionis, vel perfectionis apice vitiis pereunt, & succumbunt. Fatuum igitur fuerat illis ad montes istos fugere, nisi vellent se fortiter armis bonorum operum defendere. Sed revera non sic Mathathias, & filij ejus, id est, non sic boni, & prudentes, religiosi & clerici, quia isti in istis montibus, & speluncis viriliter bonorum arma sumunt, & se ipsos viriliter resistendo defendunt, & ibi non pereunt, vel delinquant, nec periculum damnationis incurrunt.

D ¶ Vel dic, quod dies sabbathi significat festa, in quibus diabolus contra homines fortius inturgit pro eo, quod eos vagos, & otiosos cognoscit, quia tunc arma bonorum operum non assumunt, sed potius otij, ludis & lætitiis intendunt, & ideo tentati à diabolo facilius succumbunt. Unde Thren. 5. *Vocasti quasi ad diem solennem, qui terreret me in circuitu.* Boni tamen propter sabbathum non cessant arma bonorum operum assumere, & ideo nec hostes eos per tentationes audent invadere; vel si invadent, solent contra eos fortiter dimicare, dicentes illud Marc. 3. *Utique licet in sabbathis benefacere.* ¶ Legitur de Mathathia, quod ipse, & filij sui adjunctis sibi illis, qui voluntarii erant in lege, & fugiebant à malis, magnum exercitum collegerunt, & viros impios percusserunt, pueros incircumcisos circumciderunt, filios superbiam sunt persecuti, & aras, quas fecerant idololatræ, destruxerunt, tandem vero moriens filios suos instruxit, & eos ad pugnandum pro legibus salubriter erudit. ¶ Mathathias autem qui interpretatur à Deo datus, significat bonum Prælatus, & superiorem à Deo datum, & promotum, & non à carnis affectione, ambitione vel simonia, vel laicorum potentia promotum. Unde Hebr. 5. *Non assumit sibi honorem, nisi qui à Deo vocatur, sicut Aaron.* Talis igitur debet viros devotos, & in lege Dei voluntarios sibi adiungere, & eos in consilijs, & beneficijs secum habere. Unde Eccles. 9. *Viri justi sint tibi conviva, &c.* Impios viros debent persequi, & punire, & de medio tollere, incircumcisos verò, id est, carnales superfluitatibus morum, & divitiarum o-

Petr. Berchorij super Biblia.

nustos debent corrigendo circumcidere. Aras verò idolorum, id est, avaros, & luxuriosos, in quibus scilicet, semper viget ignis cupiditatis, & carnes carnalis voluptatis, thus superbiæ, & fumus vanitatis debet destruere, & tandem filios, & subditos suos debet instruere, & dimicandum si sit necesse, pro legibus animare, dicendo illud 1. Machab. 3. *Accingimini, & estote filij potentes, &c.*

Capitulum tertium. Textus. Surrexit Judas Machabæus pro patre suo, & juvabant eum fratres sui.

MORALITATUM CAP. III.

Surrexit Judas Machabæus pro patre suo, & juvabant eum fratres sui, & dilatavit gloriā populo suo. Induit se lorica sicut gigas, & succinxit se arma bellica, & protegebat gladio suo castra. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis in venatione rugiens, persecutus est inimicos, perscrutans eos, perambulavit civitates Judæ, & cogregavit pereuntes, & nominatus est usque ad novissimā terrā, & repulsi sunt inimici præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatum conturbati sunt.

¶ In istis verbis rectè ponitur exemplar, & regula cujuslibet boni principis. Judas enim interpretatur confitens, vel glorificans. Machabæus interpretatur ingeniōsus, protegens, & percutiens, quia revera bonus prælatus, vel princeps debet Deum laudare, prudens, & circumspectus, subtilis & ingeniosus esse, innocentes protegere, pestilētes percutere gladio jurisdictionis spiritualis vel temporalis, vel gladio ferventis orationis cordialis. Debet castra sibi subiecta, id est, territorium suum, & Ecclesias, tam bona, quam personas protegere, lorica justitiæ accipere, arma bellica virtutum induere, ut sic possit gloriā, & prosperitatem sibi populi subiecti dilatare Ezech. 38. *Tu Cherub extentus & protegens.* Unde istis dicitur illud Apostoli: *state succincti lumbos vestros induite lorica justitiæ.* Debet etiam esse similis leoni audacter ardua aggrediendo, & propter nullum quantumcunque magnum ab executione justitiæ tepescendo, sicut catulus leonis debet rugire altifone prædicando, & sic iniquos debet persequi ipsos severiter puniendo, & eos debet perscrutari, & inquirere diligentissime examinando, & civitates ad literam perambulare, subditos visitando, & justitiā faciendo. Ps. 100. *Perambulavi in innocentia cordis mei.* Et sic talis Judas poterit dici ille, de quo Proverb. 30. *Leo fortissimus bestiarū, ad nullius pavebit occursum.* Et revera si nostri principes tales fuerint, tunc præ timore eorum, inimici sui tam temporales, quam spirituales repelluntur, & ab eorum præsentia, & justitia terreantur, operarii iniquitates formidabunt, pereuntes scilicet pauperes, & tribulati, qui injuriam patiuntur, ab alijs defendunt, & congregabunt, & ipsi per famam perpetuam quam acquirunt, ubiq; nominabuntur. Illud est verum, quando in uno loco est justus judex, vel prælatus, prudens, & severus, omnes mali generaliter timent eum.

Osee 11. *Leo rugiet, & formidabunt filij maris, ipse vero acquirit nomen perpetuum, & rotundum.* Unde Eccles. 1. *Nomine aeterno hereditabit illum Dominus.* Et 1. paralip. 14. *Divulgatum est nomen David in cunctis regionibus.* Veruntamen adverte, quod dictum est, quod fratres ejus juvabant eum, quia quilibet bonus frater canonicus, vel subditus, debet superiori collaborare, & eum spiritualiter per orationes, & nominatus temporaliter per obsequia & subventiones benigniter adjuvare, quia Proverb. 18. *Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma.* Cujus tamen sapissime fit contrarium, quia confratres, & subditi libentius laborant, quandoq; ad superiorem confundendum, quam ad eum adjuvandum. 2. Cor. 11. *Periculum est in falsis fratribus.*

¶ Judas pugnans contra Appollonium, ipsum occidit, & gladium sibi abstulit, & quamdiu vixit, in ipso gladio semper pugnavit, & hostes suos debellavit. Tandem Seron princeps Syriæ contra eum applicuit, quem Judas gladio superavit. ¶ Illud potest exponi sic: Apollonius qui interpretatur mirabilis, mundum significat, qui in cordibus fatuorum ut pulcher, & mirabilis rutilat, gladius ejus cum quo impugnat peccatores, est ipsius prosperitas. Seron qui interpretatur princeps mœroris, est diabolus, quia pro certo Judas, qui interpretatur confitens, debet primo mundum per contemptum vincere, & gladium ejus, id est, mundi prosperitatem quam sit terribilis, labilis, & deceptibilis, per considerationem accipere, & sic isto gladio, id est, hac consideratione mediante poterit Seron principem diabolum superare.

¶ Hic dicitur quod populus videns populum Seron & multitudinem sui exercitus, incepit dubitare de victoria, sed Judas

dux eorum incepit huiusmodi sermonib. eos confortare, *facile, enim est multos concludere in manibus paucorum, nec est differentia apud dominum auxiliari in multis, vel in paucis, quia non in multitudine exercitus potestas belli, sed de celo fortitudo est.* Istud applica contra illos, qui in multitudine exercitus gloriantur, & quod victoria magna dependet ab occulta Dei ordinatione non à militum fortitudine, cuius signum est, quia plerumq; fortiores à debilibus vincuntur, & plures à fortioribus superantur. Vel si vis dic, quomodo si imbecilles, & timidi de suis viribus desperantes formidant diabolum, & vitiorum exercitum, qui fortis est. & multiplex, invadere, Judas, id est, bonus dux, vel prædicator, debet eos ad sperandum in domino, & in Dei auxilio animare, & ad non timendum diaboli potestatem invitare, dicendo illud 2. Paral. 20. *Nolite timere hanc multitudinem, non enim pugna vestra est sed Dei.* ¶ Adverte quod filii qui erant in arce Hierusalem, erant duces eorum, qui veniebant contra eam.

¶ Sic vere hodie sæpe fit, quod illi qui tenent arcem, & apicem dignitatis in Hierusalem, id est, in ecclesia, duces, & adiutores tyrannorum, & principum qui militant contra eam, quia ipsis dant decimas, & libertatem nocendi, & populum ecclesiasticum deprimendi. Unde subditi possunt dicere illud Cant. 1. *Filij matris meae pugnaverunt contra me,* quod de proditoribus potest dici, qui in terram in qua habitant, extraneos hostes introducunt.

¶ Cum plures duces Antiochi, scilicet Nicanor, & Gorgias & alij congregassent se ad prælium contra Judam in multitudine copiosa, factum est quod idem Nicanor de victoria futura præsumens, pro negotiatoribus maritimarum civitatum mitteret, ut filios Juda ipsis pretio venderet, cum victoriam habuisset, promittebat enim septuaginta mancipia Judæorum futura pro talento argenti, de pretio, & captivitate futura Judæorum promittebat se supplere duo millia talentorum, quæ singulis annis Antiochus dabat pro tributo Romanis. Veruntamen nutu divino contrarium factum est, quia duces, reges, & eorum exercitus copiosi, à Juda & suis fuerunt victi, & multi occisi, & alii turpiter fugati. Negotiatores vero qui pro emendis Judæis venerant, fuerunt ab ipsis suis pecuniis quas portaverant, spoliati. 2. Machab. 8. Illud enim ponitur hic.

H ¶ Illud applica contra præsumptuosos milites, qui paucitatem hostium vilipendentes, & in suorum multitudine, & fortitudine confidentes, & victoriam sibi promittunt, & jam esse de infortunio certi credunt. Unde quandoque fit, quod suos hostes antequam eos vincant, aliis vendunt, & quod eorum terras aliis distribuunt, non advertentes, quod quandoque contrarium Deus ordinat, qui non in multitudine bellatorum, sed in suo beneplacito victoriam administrat. Sic igitur sæpe fit, quod illi qui præsumebant vincere, superantur, & qui alios sperant emergere, ab eis spoliantur: quod utique tunc accidit, quando illi pauci ad Dei recurrunt auxilium, & de Deo non de se præsumunt, illi multi in superbia plus confidunt. Non debet quis quantumcunque fortis, & potens, sibi victoriam promittere, sed potius hostes suos quamquam pauperes, & humiles, formidare, quia sicut ille dicit: Inimicum quamvis humilem docti est timere. Ideo ad reprimendam præsumptionem talium dicitur 3. Reg. 20. *Non gloriatur accinctus, æque ut discinctus,* & hic quia dicitur capitulo præcedenti, *quia facile est apud Deum multos in manu paucorum concludi.*

¶ Vel si vis allega contra illos, qui gloriantur de infortuniis aliorum, tribulationes æstimant consolationes, & eorum gravaminibus, & damnis sperant ditari mercimoniis atque lucris, quibus sæpe fit quod in eodem negotio, unde aliorum præjudicium sperant, vilitatem acquirunt & miseriam, sicut ad literam erat de istis mercatoribus, qui ubi in alienis miseriis speraverunt lucrum, consecuti sunt præjudicium & damnum. Esa. 59. *Expectavimus lucem, & ecce tenebra.*

A Capitulum quartum. Textus. Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, mille equites electos.

MORALITATUM CAP. IV.

Cum filij Israel vicissent Nicanorem & Ptolomæum, principes Antiochi, quos una cum Gorgia Lisias miserat contra eos, Gorgias adhuc ex diverso stabat, qui ipsos invadere proponebat. Quod advertens Judas, dixit filiis Israel, *Non concupiscatis spolia, quia bellum adhuc contra nos est. Gorgias enim & exercitus ejus prope nos est, sed state prope invicem contra inimicos vestros, & expugnate eos, & post hoc sumeris spolia.* Quod & factum est, quia primo

Gorgiam vicerunt, & fugaverunt, demum verò ad diripienda spolia redierunt, inter quæ aurum, & argentum, hyacinthum & purpuram, & alias opes maximas invenerunt.

¶ Isti igitur tres hostes, quos Lisias, id est, diabolus contra nos mittit; mundum, carnem, & diabolum significant, qui in hac valle miseriæ fideles fatigant. Ptolomæus qui interpretatur ad mensuram deductus, carnem seu corpus significat, quæ finaliter ad mensuram deducitur, quando infra sepulchrum deducitur, & arctatur Esa. 34. *Extendetur super eum mensura vel redigatur ad nihilum.* Nicanor qui interpretatur stans lucerna, significat mundum, qui fatuis videtur stabilis, & lucens, & more lucernæ oculos mentis debilitans, & offuscans, & tamen istos quos offuscet alliciens. Unde ista est illa lucerna de qua Luc. 11. *Vide igitur ne lumen quod est in te, tenebra fiat.* Gorgias autem qui interpretatur præcisio luctantium, significat diabolum, qui luctatores, id est, mundi crudeles, & tyrannos, finaliter præscindit, & proster nit, de quo potest exponi illud Gen. 32. *Ecce vir luctabatur cum eo usque ad mane, qui terigit femur ejus, & statim emarcuit.* Ista est veritas, quod Judas & sui, id est, aliqui fideles ecclesiæ in dominum confidentes, quandoque Ptolomæum, & Nicanorem, i. carnem & mundum superant per castitatem, & contemptum; & de isto fortiter victorizant, ut quia statum religionis, & poenitentiae subintrant. Sed quid? Pro certo Gorgias diabolus adhuc later, qui istos filios in castris mundanorum bonorum non inveniens, sed ea reliquisse comperiens, in montibus superbiæ quærere incipit, in quantum quos per luxuriam, & avaritiam non potest vincere, per superbiam superare præsumit. Istis igitur debet prædicari, quod spolia illorum quos occiderunt, non concupiscant, sed potius contra Gorgiam diabolum, qui contra eos later, præliaturos se præparent, & contra eum per perseverantiam stent, & per bona opera dimicent, & postea obtenta victoria, post hanc vitam spolia paradisi tuti inter se dividant. Illa enim spolia quæ possunt haberi ante plenam victoriam, scil. bona mundi, non debent à fidelibus, & maxime à religiosis, concupisci, ne forte dum ista ad bona colligenda vacarent, cõtingeret eos à Gorgia diabolo per avaritiam trucidari, quia sicut dicitur Prov. 19. *Melius est nunc humiliari cum viribus, quam dividere spolia cum superbis.* Sed ista spolia, quæ post hanc victoriam contummatam, prout hominum bona gloriæ paradisi à bonis concupiscuntur, & tunc ab eis late & tute possunt adipisci Esa. 9. *Exultant victores capta præda, quando dividunt spolia, & tunc invenietur ab ipsis aurum, id est, clara visio, & æterna sapientia, argentum, id est, divinæ laudis dulcis resonantia, Hyacinthus, id est, cælestis immensitas, & permanentia, purpura, id est, ardens, & ignea charitas, & amicitia, opes multe, id est, bonorum abundantia.* Unde 2. Machab. 8. *Post Sabbathum, id est, in superabundantia resurrectionis, & non modo debilibus viduis diviserunt spolia.* ¶ Volens Judas purificare templum, quod ab Antiocho fuerat pollutum, & injectis idolis super altare ipsius maculatum, & sacrificiis factis & libatis dæmonibus inquinatum, elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege domini, ut munda rent sancta, & transfulerunt lapides contaminationis, scil. idolum quod super altare posuerant, in locum immundum. ¶ Sic vere Judas dux belli, id est, Papa vel episcopus, videns templum ecclesiæ ab Antiocho, id est, à diabolo pollutum, & altare id est, statutum ecclesiasticum, idolis, i. vitiis inquinatum, immundis sacrificiis, i. immundis operibus ibidem, dæmonibus, id est, ad suggestionem dæmonum sacrificatis atque factis multipliciter defœdatur, debent sacerdotes sine macula, i. mundos ministros quærere, qui legis divinæ i. fidei, & sacræ scripturæ sunt æmuli, quos ibidem debet ordinare, & in ecclesia præficere, ut possint immunditiæ vitiorum abstergere, & mundare, dicens illud Esa. 1. *Lavamini, & mundi estote,* lapides vero contaminationis, i. personas immundas, & peccatores, & inutiles, quæ more idolorum sunt ignaræ, inde votæ, de super altare, id est, de ecclesiæ dignitatibus deponere, & in locum immundum, & in statum infimum collocare.

¶ Judas cum mundaret templum domini, & videret, quod altare pollutum erat, pro eo quod super illud positum erat abominandum idolum, & sapius dæmonib. immolatum, deposuit illud de loco suo, & loco ejus lapidib. integris altare novum cõstruxit, super quod sacrificia domino immolari mandavit, lapides verò depoliti altaris, decrevit ad partem ponere, quousque propheta domini surgeret, qui de ipsis juberet aliud ordinari. Videbat enim, quod sine scandalo stare illud non poterat.

rat altare, ex quo super illud dæmonibus oblatum fuerat, quia illud non poterat ab illa macula sive infamia aliquantulum mundari, nec sine scandalo posset in eo Domino immolari.

¶ Ista possunt allegari contra infames ecclesiasticos, qui revera si contingat altare Domini, id est, aliquem prælatum, vel ecclesiasticum enormitate criminum pollui, & idola abominando scilicet, peccato luxuriæ, hæresis, vel simoniæ subterni, & sacrificiis dæmonum, id est, malis operibus maculari, dignus est à statu suo per Judam, id est, per Papam, vel superiorem deponi, & ad partem, id est, ad statum privatum, & infimum constitui, & alius integer, & novus virtutibus innovatis loco ipsius subrogari Levit. 26. *Novis supervenientibus vetera projicietis*, quia dato, quod aliquis ecclesiasticus, qui aliquando publica crimina commiserit, per poenitentiam possit mundari, nunquā tamen scandalum seu nota ipsius infamiæ quam incurrit, potest ab eo amplius separari, nisi forte post condignam emendationem ex responso prophetæ, id est, ex dispensatione prophetæ contingat aliud ordinari. Inde est, quod sacerdotes illos, qui idolis immolaverunt, prohibet ministrare, concedit tamen ipsis quod possunt ædituorum, & janitorum officium exercere Ezech. 44. dato quod peccatum talium per poenitentiam tollatur, infamia tamen non facilius abrogatur, ideo ipsis sublati alius opponatur. Unde Hebr. 10. *Aufert primum, ut sequens statuatur.*

¶ Hic dicitur, quod Judas, & sui videntes sanctificationem desertam, altare prophanatum, portas exustas, in atriis virgultu nata, pastofoia dirupta, planxerunt, & imposito cinere super capitibus suis ad Dominum lacrymabiliter clamaverunt. Et primo illa quæ erant intrinsecus intra domum Edem quoque; & atria sanctificaverunt, novum altare de lapidibus ad similitudinem prioris ex lapidibus ædificaverunt, vasa sancta nova fecerunt, candelabrum, mensam, & altare incensi in templum posuerunt, incensum super altare, panes super mensam, lucernas super candelabrum ordinarunt, velum appenderunt, sacrificia obtulerunt, & templum prophanatum dedicaverunt, & faciem templi coronis aureis ornaverunt, pastofoia destructa reparaverunt, januas in eis posuerunt, & sic cum ingenti lætitia dedicationem templi in sequenti anno, eodem die quæ prophanatum fuerat, celebraverunt.

Sic verè dico, quod quando Judas, & sui, id est, Papa, & Cardinales, & sancti Christi fideles vident sanctificationem universalis ecclesiæ per virtutum sterilitatem desertam, & à bonis, & honestis personis viduatam, & quando considerant quod portæ ejus, id est, prælati per quos intratur, per avaritiam sunt exustæ, altare, id est, viri religiosi, in quibus thus orationis & devotionis redolere debet, per luxuriam sunt prophanati: atria, id est, sæculares clerici, virgultis, id est, virentibus & crescentibus carnalibus affectionibus nepotum, & malorum familiarium turbis sunt pleni, pastofoia, id est, sæculares, qui alios habent per eleemosynas, & temporales subventiones pascere, sunt dirupti, & diversis vitiis destructi: summa possunt compassione tristari, & istam ruinam universalem lacrymabiliter lamentari, quia juxta lamentationem Hier. 2. videtur quod *cogitavit Dominus dissipare murum filia Sion. Luxurq; antemurale, & defixæ sunt in terram portæ ejus.* Ideo pro certo summe debent isti superiores laborare, & curare, quod ista sanctificatio reparetur, & quod virtutes quas inde Antiochus, id est, diabolus abstulit, iterum restaurentur. Ponantur igitur ibi vasa nova, id est, personæ virtutibus innovatæ, Altare sacrificiorum, id est, boni activi, qui sacrificia bonorum operum Deo offerunt, aut altare incensorum, id est, boni contemplativi, qui thus orationis Deo incendunt. Candelabrum luminis, id est, viri discreti, & scientifici, qui alios doctrinis, & exemplis ædificant, & erudiant. Mensa propositionis, id est, viri misericordes, qui panes, & eleemosynas Deo in persona pauperum ministrent. Velum appensum, id est, viri mundi, casti, & religiosi, qui spe æternorum semper pendent. Tales debent prælati in ecclesia constituere. Sacrificia bonorum operum introducere, pastofoia dirupta, id est, pastum eleemosynarum ibidem reparare. Januas exustas, id est, prælatos defectuosos reficere, & sic debent templum ecclesiæ spiritualiter renovare, & Deo noviter dedicare Roman. 12. *Nolite conformari huic sæculo, sed renovamini in novitate sensus vestri.* ¶ Vel dic si vis, quod Judas qui interpretatur confitens, id est, ipsum confitentem significat, quia ille templum conscientia per vitia reformatum renovat, & reformat, Ibi enim ædificat altare holocausti, ubi sacrificia incéduntur, id est, fervidam dilectionem. Altare incensi, id est, odorosam oratio-

Pet. Berchorij super Biblia.

nem. Candelabrum luminis, id est, lucidam discretionem. Mensam propositionis, id est, eleemosynarum largitionem. Velum appensum, id est, puram & castam affectionem, & sic ornat faciem templi coronis aureis, in quantum facie tenus introduxit coronam auream ad coronandam conversationem bonam, & sic templum mentis suæ Deo dedicat, per sanctitatem & devotionem, & sacrificia ibidem immolat, per bonorum operum executionem.

¶ Et dic si vis, quod iste Judas in principio quando videt templum conscientia suæ ab Antiocho diabolo per vitia depravatum, portas sensuum igne cupiditatis exustas: altare cordis per affectiones indebitas prophanatum, & idolum abominandum, id est, peccatum mortale ibidem sublimatum, pastofoia charitatis, & atrium pietatis dissipatum, pro certo valde debet per contritionem dolere, per compunctionem flere, per confessionem clamare, & ad templum per poenitentiam renovandum totis viribus, & conatibus anhelare. Ædificat igitur altare &c. ut supra unde 1. Esdr. 1. *Dominus Deus cali præcepit mihi, ut ædificarem illi domum: & merito, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Si quis igitur templum Dei violaverit, destruet illum Deus.*

Ex capitulo quarto. Textus. Dixit autem Judas & fratres ejus.

MORALITATUM CAP. V.

Hic habes quod milites regis Antiochi acceperant arcem Sion, & ibi in munitione erant, & inde filios Israel quamplurimum affligebant, quinimo quando Judas, & sui templum mundabant, ipsos quam plurimum infestabant, & ideo dicitur hic quod Judas dum templum mundavit, ne populo nocerent, milites ordinavit, montem Sion per circuitum muris, & turribus vallavit, & ne iterum conculcicaretur à gentilibus, ibidem exercitum ad custodiam collocavit.

¶ Sic vere, quia milites Antiochi, scilicet, diaboli, id est, nostri milites principes seculares ab ipsa arce jurisdictionis temporalis quam occupant, non cessant Judam, & filios Israel, id est, prælatos religiosos circa templum ecclesiæ occupatos, diversimode molestare, necesse est, quod Judas, & sui, id est, ecclesiastici, manu armata se defendant, milites stipendiarios habeant: & quod domos suas turribus, & muris muniant, & contra malitias eorum manualiter se defendant, & sic vim vi rejiciant, & repellant. Sicut enim videmus, ad nihil aliud vacant nostri milites, officiales, & laici principes, nisi ad templum ecclesiæ, & ejus libertates frangere, clericos, & templi hujus cultores affligere, & contra eos machinamenta erigere: quapropter jam necesse est ecclesiasticos contra cogitare, & eorum injuriis pro viribus obviare, & ne nocere valeant præcavere. Prælati enim superior debet ibi viros, id est, personas virtuosas promovere, quæ possint ecclesiam defendere.

¶ Vel si vis dic moraliter, quod milites Antiochi, id est, tentationes diaboli, vel ipsi inferiores dæmones, qui sunt milites principis mœroris Antiochi, id est, Luciferi, quando arcem mentis tenent, summe nituntur Judam, id est, poenitentem impedire, ne templum conscientia suæ per poenitentiam renovet, & ne interiores officinas hujus templi, videlicet memoriam, voluntatem, & rationem paret, & virtutibus exornet, quapropter ille debet contra eos militare, & milites suos, id est, ferventes, orationes, & cautelas contra eos ordinare, & turribus contemplationis, & divinæ invocationis, & muris seu custodia clausura sensuum, & circumspeditionis contra eos munire Prov. 18. *Turris enim fortissima nomen Domini, ad eam fugit justus & salvabitur.* ¶ Vel dic, quod milites diaboli hæretici sunt, qui arcem Sion, quam occupant, id est, sacram scripturam, quam corrupte allegantes recitant, non cessant ædificatores templi, scilicet, prælatos catholicos impugnare, & opus constructionis ecclesiæ impedire, & ideo Judas id est, bonus prælatus debet milites, id est, bonos prædicatores contra eos ordinare muris, & turribus, id est, doctrinis, & sanctorum actionibus se, & suam ecclesiam defendere, & ibi viros verbosos, & virtuosos, curatores, & visitatores ad custodiam collocare Esa. 62. *Super muros &c.*

¶ Vel allega contra malos, qui in arce Sion, id est, in ecclesiasticis dignitatibus dominantur, quia isti hodie valde videntur invadere his qui templorum sanctificationem reparant exemplis, & prædicationibus mundant. s. bonis prædicatoribus religiosis catholicis, theologicis doctoribus, ipsos verbis, & injuriis quandoque

gravant, & in officio prædicationis vel reparationis permiffa ipsos impediunt, quapropter per seipfos necesse est, quod contra ipsos dimicent, atq; pugnent, & ab eorum malitijs: pro virib, se defendant. Illud sæpe videmus in claustris five collegijs, quod mali prælati, & majores qui tenent arcem, quādo vident aliquos bonos subditos, qui pro templo ecclesiæ laborant, & ipsam ditare, & ornare per suam industriam procurāt, pro certo sibi quandoque invident, & eos in bonis quæ faciebant, ipsos impediunt, & molestant, quia communiter mali prælati magis bonos, quam malos impugnant, & quando vident eos prosperari, ipsos infestant. quapropter sæpe fit, quod ipsos bonos contra se excitant, ita quod contra eos litibus, & appellationibus pugnant, etiam muris & turribus, i. defensionib, adjutoriis se muniūt, & parant, compulsi enim injuriis malorum superiorum, necesse habent contra eos insurgere Gal. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum.* &c.

¶ Vel dic, quod illi qui sunt in arce, significant malos principes & ballivos, qui quando vident aliquos subditos, qui laborant pro templo suo ædificando, & qui vacant rei familiari, ita quod divites fiunt & magni: statim volunt eos impedire, & ab eis emendas, & exactiones retorquere, quapropter sæpe fit, quod illos compellunt contra se surgere, & movere.

Capitulum quintum. Textus. Et factum est, ut audierunt gentes in circuitu, quia ædificatum est altare.

MORALITATUM, CAP. VI.

Post multas victorias, & prælia Judæ Machabæi, fit mentio de quodam prælio, ubi in terram Galaad Judas habebat pugnare contra Timotheum ducem filiorum Amon, qui cum magnō exercitu, atque maximo ab altera parte cujusdam torrentis stabat oppositus cōtra ipsum, ubi est: Timotheus visō Judæ isto fertur dixisse: *Si inquit, transferit ad nos Judas prius, nō poterimus sustinere eū: & potēs poterit adversum nos, si vero trāsferre timuerit, & ex altera parte aque castra posuerit, tunc nos trāsseamus ad eos, quia poterimus contra ipsos.* Quod utiq; eventus rerū probavit, quia Judas statim prior transfretavit, & omnis populus post eum, bellumque contra Timotheum constanter iniit, & ipso victo, & multis occisis, cæteros fugavit. § Illud potest allegari pro audacia, quod *audaces fortuna juvat* quia revera in factis bellicis, in litibus, ac in quibuscunque controversiis prosperius videmus succedere, prius & audacius aggredientibus, quam illis, qui timide solent retrocedere, & præoccupationem hostium expectare. qui enim timet, & retrocedit adversarijs suis ipsum invadendi audaciam immittit, qui vero audacter hostes aggreditur, seipsum formidabilem repræsentat. Melius est igitur cæteris paribus prævenire, quam præveniri, & fortunatius invadere, quam invadi.

¶ Vel allega, quod quandoque homo potest sibiipfi sortem facere, & signum eventus negotij futuri comprobavit sibi dare, sicut pater de isto Timotheo, qui sibiipfi signū futuræ victoriæ super prioritate transita proposuit, cujus veritatem eventus negotij comprobavit, cujus signum habes 1. Reg. 14. supra, vide ib. § Vel dic, quod Judas dux exercitus, i. bonus ductor, vel prælatus in prælio contra principem filiorum Amon, id est, contra diabolum principem reprobos, prius aquam transire, id est, prior debet pericula aggredi, & prior hostibus obviare, exemplum subditis bene operandi dare, & eos ad simile provocare: & hoc quia pro certo quando princeps, i. prælatus, & exempli dationem prius hostes spirituales aggreditur, populus subditorum eum libenter sequitur, & transire post eum, & similia bona opera facere, exemplo istius animatur Deuter. 32. *Aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans.* Bonus igitur dux & prælatus debet subditos in bonis exemplis præcedere, atque operibus, ut bonum exemplum subditis possit dare Mich. 2. *Ascendit ante eos pandens iter.* Judas fugatis hostibus suis, qui filios Israel quietant in Galaad, destruere voluerunt, ipsos filios Israel per eum liberatos cum omnibus rebus suis, & uxoribus, & maris in terram Judæ, ut ibi securius viverent, secum duxit. In via igitur erat Judas extremos congregans, & eos dulciter commovens, & exhortans.

¶ In istis Judas bonis ducibus, & prælatis formam tradidit, qualiter subditos suos ab hostibus spiritualibus sc. ab hæreticis, & demonibus debent eripere, & si vident eos esse in loco periculi, in societate mala, vel periculosa, vel in prosperitatibus, & delitiis hujus mundi, debent eos ad locum securum, sc. Israelitarum, i. bonorum virorum societatem traducere, & in terram Judæ, i. in ecclesiā, vel vitam bonam suis bonis exemplis &

verbis transferre, dicentes illud Luc. 2. *Transeamus usq; ad Bethlehem.* &c. Ipsos etiam ne præ lassitudine tribulationum desperent, debet in via hujus vitæ laboriose exhortari, & benigne fovere, & extremos, id est, pauperes, & simplices, vel peccatores ad unitatem ecclesiæ congregare, dicens illud Ezech. 34. *Quod perierat, requiram, quod abjectum erat reducam, & illud quod fractum erat, consolidabo* &c.

¶ Josephus, & Azarias, quos Judas in terra Judæ reliquerat in custodiam, & quibus præceperat, ne contra quemcunque pugnant, sed quod terram diligentius custodirent, audientes tam prælia Judæ quam Simonis prospere gesta, voluerunt & ipsi sibi nomen facere, & ideo contra gentes, contra præceptum Judæ bellare, atque pugnare disposuerunt. *Faciamus, inquit, nobis nomen, & pugnemus contra gentes, quæ in circuitu nostro sunt.* Deus autem eorum superbiam confudit, quia à Gorgia fuerunt victi, & duo millia populi Israel ceciderunt, & cum ignominia redierunt. Et assignatur ibi alia ratio: *Quia isti non erant de semine virorum istorum, per quos salus in Israel facta est.* Simile ponitur ibi de sacerdotib, qui altera vice dū voluerunt fortiter facere, & indiscrete ad prælium exierunt, qui turpiter in prælio ceciderunt.

§ Illud allega contra præsumptuosos, quia multi sunt, qui quando prælia Judæ, & Simonis, id est, virtutes sanctorum virorum audiunt, & eorum prælia contra spirituales hostes attendunt, similia attentare præsumunt, & sibi nomen, & famam acquirere concupiscunt, & ideo non propriam fragilitatem considerantes, sed potius de suis viribus confidentes, sæpe fit, quod indiscreti ardua aggrediuntur, contra spirituales hostes per difficiles modos abstinentiarum, & afflictionum sine consilio præliantur, nec sunt contenti fodere terram sibi commissam, id est, non sunt contenti se custodire à peccato, sed supra vires suas aggredi dura moliantur. Unde Exod. 18. *Stulto labore consumeris, utraque vires tuae est negotium.* Sed sæpe fit, quod deus volens præsumptionem eorum nominis, & famæ ac potentiam rescicare, permittit eos vinci à tentationibus, & hostibus superari. Et quia contenti vita, & professione sibi commissa non erant, sed gloriam acquirere speraverunt, finit eos cum damno suo & aliorum vitijs succumbere, & pro gloria appetitiva ignominiam reportare noscuntur. Igitur poterat sibi dici illud 4. Reg. 14. *Contentus esto gloria tua, & sede in loco tuo.*

¶ Vel allega exemplariter, quomodo sæpe fit, quod illi qui famam, & inanem gloriam concupiscunt, solent bella nova emittere, & per lites & controversias alios invadere, & super vires ardua aggredi, & indiscrete sine consilio, & in factis difficultatibus immiscere, dato, quod non sint de semine, vel genere ipsorum, ad quos pertinet talia exercere. Sed vere sæpe fit, quod isti superantur, & unde vanam gloriam speraverunt, vituperium consequuntur, sicut ad literam ponitur 1. Reg. 14. de Amasia rege Judæ. ¶ Vel allega, quod qui sine consilio facta sua faciunt, & in sensu suo confidentes fortiter facere credunt, faciliter pereunt, & succumbunt. Ideò bene dicitur Eccl. 32. *Sine consilio nihil facias* &c. ¶ Dicitur hic quod cum inimici regis Antiochi arcem ejus quæ erat in Hierusalem, occupare vellent, milites obsessi auxilium petentes à rege, sibi per hæc verba scripserunt. Applicuerunt hostes ad arcem, occupare eam, & nisi prævenieris eos, paulatim majora facient, & non poteris obtinere eos. ¶ Sic vere cum hostes nostri, & tentationes semper nituntur arcem mentis per consensum capere, nisi in principijs occurratur, in tantum invalescunt, quod post vix succumbunt.

Capitulum sextum. Textus. Et rex Antiochus perambulavit superiores regiones.

MORALITATUM CAP. VII.

Cum rex juvenis 1. Mach. 6. Antiochus cum maximo exercitu venisset in prælium contra Judam, & filios Israel, & triginta duos elephantes doctos ad præliū secum haberet, ostenderunt ipsis elephantibus sanguinē uræ, & mori, ad acuendum eos ad præliū, & præposuerunt turres ligneas super eos firmas & protegentes, & quib, erāt machinæ, & triginta duo viri virtutis, pugnantes desuper, & intus magister bestiarum, & bestiarum diversa erant per legiones, & mille viri, & quingenti equites circa quālibet bestiam ordinati, qui exercitum discurrentes strages hostium faciebāt. ¶ Dic quod Antiochus, qui interpretatur princeps terroris, significat diabolum, qui in exercitu suo contra Israel, id est, contra ecclesiā & contra viros justos magnos elephantes, id est, magnos mundi principes, & tyrannos ordinat. Isti enim sunt

sunt diaboli coadjutores, & in suo exercitu fortiores, & ad nocendum simplicibus terribiores. Unde Jac. 2. *Nonne divites per potentiam opprimunt vos?* Isti enim sunt quibus insident turres, i. altæ mundi dignitates, castra, civitates; in quibus machinæ, id est, machinationes contra pauperes, & mali consilarii habitant, & in quibus triginta duo viri virtutis, id est, multitudo ballivorum, & malorum famulorum latitat, qui omnes contra filios Israel, id est, contra innocentes, & pauperes subditos, vel contra ecclesiam, & ecclesiasticos simul pugnant, intus in sua turri, id est, in domo sua, unus qui dicitur magister bestię latitat, quia unusquisque talis princeps semper aliquem principalem consiliarium habet, qui ipsum in suis malitijs dirigit, & gubernat. Ad literam enim videmus, quod mali principes in turribus, officijs, & domibus suis tenent, & sustinent multos malos consiliarios, secretarios, machinatores, & balistatores, id est, inferiores ballivos, qui omnes generaliter militant contra bonos. Mac. 5. *Congregata sunt gentes adversum nos.* Istas enim bestias, id est, bestiales principes, multi milites, & equites, id est, multi alij inferiores nobiles, vel eorum servitores cōcomitantur, quasi ad voluntatem aliorum circumeunt, & sequuntur, & de eorum rapinis vivunt, & sub eis in eorum fraude lucrum acquirunt, & quocunque se verterint, ab eo non recedent. Unde Prov. 19. *Multi colunt personam potentis, &c.* Istis autem elephantibus ostendunt magistri eorum sanguinem uvæ, & mori, ut eos ad prælium acuant, quia pro certo ista est veritas, quod magistri nostrorum elephantum, id est, aduatores principum sanguinem, sc. quem prædecessores eorum fuderunt, & crudelitatem scilicet, quam contra ecclesiam, & pauperes exercuerunt, eis ostendunt, & præ oculis eis ponunt, & sic eos ad prælium exactionum exemplo simili acuant, & animant. Sanguinem etiam crudelitatis ipsis dicuntur ostendere, quando modos, & vias, quibus sub specie justitiæ sanguinem, & substantiam pauperum possit devorare, & rapere, eisdem consulunt, & exponunt. Unde Num. 33. *Non accubabit leo, donec rapuerit prædam.* Sic igitur fit, quod isti elephantætes cum illis qui in turribus eorum morantur, & qui eos sequuntur, & qui adulatorie sanguinem eis propinare videntur, Judam & Israelitas, id est, bonos ecclesiasticos subditos persequuntur. § Vel illud, quod de illis elephantibus dicitur, applica ad martyres, qui viso sanguine uvæ, & mori, id est, visa, & cōsiderata passione Christi, ad prælium contra tyrannos animati fuerunt, & errores eorum reprobando, & contra eos prædicando mortem, & sanguinem contempserunt. Isti habuerunt turres dignitatum, & ecclesiarum, in quibus multi spirituales milites continebantur, qui contra hostes fidei pugnaverunt, multi tã equites, quam pedites ipsos ad fidem secuti sunt, & per eos ceciderunt Ezech. 10. *Declinabat, quæ prima erat, cætera sequebantur.* § Eleazar videns unum de elephantibus, qui stabant in prælio, contra Judæos cæteris altiores, & loricis regiis loriatum regem esse in eo, id est, in turri lignea bestię super omnia æstimavit, quapropter ut populum suum liberaret, & nomen sibi acquireret, propulsis hinc, & inde hostibus usque ad bestiam penetravit, & elephantem se supposuit, & eum sic suppositum interfecit, regem tamen non vulneravit, sed occisa bestia, & cadente, sub ipsa oppressus perierit, & decessit, & sic nec nomen sibi acquisivit, nec populum suum liberavit, sed potius (ut ibidem dicitur) populus Judæorum regis impetum ferre non sustinens, ab ipso fugit, & diverstit.

¶ Eleazar, qui erat unus de principibus Judæorum, potest optime significare Phariseos, & principes Judæorum, quales fuerunt Annas, & Caiphas. Isti videntes contra se elephantætes, id est, plures Apostolos dimicare, & prædicare, videntes unum cæteris eminentiorem, scil. Christum, loricis regiis, id est, divinis miraculis, & operibus circumseptum, tantum ut eis verisimile poterat esse regem, i. Deum, & divinam naturam in eo latitare, ipsum omnino occidere decreverunt, quia sic populum suum à Romanis liberare, & à fide, & potentia istius qui jam prædicatus in ea fuerat, eripere crediderunt, dicentes illud Jo. 11. *Nefor- te veniant Romani, &c. Expedi enim ut moriatur.* Istum igitur per mortem humanitatis fecerunt cadere, regē tamen, i. Deum, seu Deitatem non potuerunt lædere, semetipsos quoq; sub eo occasionaliter peremerunt, in quantum propter peccatū mortis Christi tandem destructi fuerunt, nec propter hoc fidem, & ejus potentiam extinxerunt, sed potius ipso crescēte post ipsius elephantis mortem, ipsi perire meruerunt Esa 63. *Affixerunt spiritum S. sancti ejus, & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos:*

¶ Vel dic de diabolo, ut supra lib. 10. c. de dracōe 3. & 4. § Vel allega contra præsumptuosos, qui inanis gloriæ cupidi, appetunt sibi facere nomen, & idē contra eminentiores se, & fortiores quandoque insurgunt, & eos potenter impetunt, & invadunt, quibus tamen bene quandoq; non cedit, quia dato, quod illi alium lædant, vires tamē attenuant, & finaliter pondere penitentia alterius opprimuntur, & dum alium gravant, seipsos subvertunt. § Vel dic ad literam de fatuis militibus, qui supra vires suas volunt facere, qui tamen in ipso conatu suo dum alios occidunt, solent & ipsi perire, Hier. 46. *Fortis impetit in fortem, & ambo in foveam ceciderunt.* § Vel ut exponit quidam, tunc homo elephantem perimit, quando turres, id est, dignitates sæculi contemnit. Verumtamen tunc sub isto moritur, quando de victoria in superbiam elevatur Oze. 13. *Ero mors tua o mors.* § Vel allega de martyribus, qui tyrannos gladio verbi Dei occiderunt, ipsi tamen corporaliter per martyrium succubuerunt. § Hic habes, quod cum Antiochus, & exercitus ejus pugnarent contra Bethsuram, & tandem contra sanctificationem, finaliter quia in utroque loco cibi defecerunt, & quia sabbathum erat terræ, illi qui in istis munitionibus erant cum hostibus pacem fecerunt, & eis portas aperuerunt. Antiochus vero intrans satisfactionem, protinus pacem fregit, & muros in circuitu dissipari mandavit.

§ Sic vere dico, tunc in Bethsura, & sanctificatione, id est, in sæculo, & in clauetro cum Antiocho, id est, cum diabolo, & vitorum exercitu fideles impugnari, januas cordis aperiunt, & eum intus per malas complacentias recipiunt, quando cibi spiritualis doctrinæ, divinæque scripturæ eis deficiunt, & quando sabbatha quietis, & otij, nec non festivitates temporalis prosperitatis incumbunt. Illud enim in ecclesia, & religione specialiter videtur, ut propter defectum scientiæ, & propter abundantiam quietis, & opulentia diabolum introductum, & sibi populum subjugatum, quasi penitus intuemur. Unde I. Machab. 2. *Constituerunt eis prælium in sabbatho, & occiderunt de illis mille viros.* Et Ezech. 13. *Quod hæc fuit iniquitas Sodoma.* Iste enim murum sanctificationis, id est, observantias ecclesiasticas, & sanctiones canonicas, ac regulares observantias jam ibi dissipavit, & se ibidem imperare, & esse dominum declaravit. Jam enim delectationibus, & vitijs ab omni parte patet ingressus, & jam non est, qui cohibeat hostium spiritualium impetus, & accessus. Unde Thren. 2. *Junxit antemurale, & murus pariter dissipatus est, defixa sunt in terris porta ejus.*

¶ Si vis, pone quare Bethsura significat mundum, quia domus acerba interpretatur, quia acerbitas tribulationum in mundi domicilio reperitur.

§ Et si vis dic, quod Antiochus capta Bethsura sanctificationem invadit, quia diabolus subjugato sæcularium statu, etiam statum ecclesiasticum subjugare intendit, & activis suppedatatis, & victis, etiam clericos contemplativos capit.

Capitulum septimum. Textus. Anno Centesimo quinquagesimo primo, exijt Demetrius Seleuci filius.

MORALITATUM CAP. VIII.

Alchimus quidam de semine Aaron, adjuncto sibi cœtu virorum iniquorum, dux, & gubernator erat, qui ad sacerdotium ambiebat, ad Regem Demetrium venit, & accusans Judam, & fratres ejus apud eum. Rex igitur isti qui Judæ, & fratribus ejus detrahebat, summum sacerdotium contulit, & cum eo Bachidem quendam de suis principibus, & amicis cum exercitu in terram Juda misit, ad quos cum venisset, congregatio scribarum requirere quæ pacis sunt dixerat, *Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.* Ipse vero Alchimus cum verba pacifica eis locutus fuisset, & ipsos nequaquam lædere jurasset, factum est, quod ei crediderunt, & statim septuaginta viros de eis occidit contra proprium juramentum. Tandem in Hierusalem veniens, multos de populo interfecit, & convenerunt ad eum, qui conturbabant populum suum, & terram Juda obtinuerunt, & sic ipse Alchimus, & sui multo plus quam gentiles fecerunt, filiosque Israel gravaverunt.

§ Ista possunt allegari contra ambitiosos, quia quando aliquis Alchimus, vel ambitiosus aliquis sacerdotium, i. dignitatem aliquam ambit, ante omnia cœtum, & congregationem virorum iniquorum sibi congregat, & adjungit. Tandem verò ad regem, i. ad mundi principes recurrit, vel ad regem, id est, ad su-

ad superiorem Prælatus accedit. Apud quem ante omnia alios accusat, & de ejus hostibus detrahit, & se propter eum exheredatum fuisse, & pro ecclesia multum sustinuisse, conqueritur, & dicit. Igitur sæpe accidit, quia adulatores, & detractores facili- ter à majoribus audiuntur, & aliorum accusatores diligunt, tales ad sacerdotium, & dignitatem quam ambierant, promoventur, ita quod Bachides, id est, aliquis de amicis ipsius superioris pro inducendo eum in possessionem sibi adjungitur, & datur. Verum quia quandoque fit, quod pro libito non admittitur ad possessionem. Ideo in principio verbis pacificis utitur, multa jurat, & paciscitur, ita quod sibi à scribis pacem petentibus, id est, à canonicis & fratribus pacificis, & simplicibus creditur, & quia sacerdos de semine Aaron est, id est, persona sacerdotalis, & ecclesiastica, ad quam pertinet bonam conscientiam habere, ideo ab ipsis ad sacerdotij & dignitatis officium acceptatur. Sed statim revera quando videt se indutum, contra eos debacchatur, & subditos exactionibus, & injurijs afficit; ita quod non pacificus, sed impius, & crudelis declaratur, multos spiritualiter occidit, multos deponit, & deprædatur. Machab. 1. Locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & irrui super civitatem, & percussit eam plaga, & perdidit populum multum ex Israel, & accepit spolia civitatis. Illi qui soliti sunt turbare civitatem, & populum, ut sunt mali, & litigiosi accusatores, & detractores ad eum aggregantur, quos præ aliis tanquam magis sibi similes diligens terram Juda in eorum manibus tradidit, in quantum potestates, & officia super alios eis tribuit. Infra eum elegit impios viros, & elegit eos Dominos regionis. Sic igitur fit, quod iste malus sacerdos, & sui familiares impij, i. tales mali prælati, & eorum ministri impij, filios Israel, i. bonos fideles magis gravant, quam gentes, i. quam ipsi principes sæculares, quia plus videmus multoties de rapina, & crudelitate in curiis prælatorum, quam principum terrenorum, & plus suos pauperes opprimunt sacerdotes clerici, quam sæculares ballivi, & tyranni, & plus etiam gravant quandoque subditos, & compatriotæ, & domestici, quam alij magis extranei, & remoti. Unde Matt. 10. Tradet frater fratrem, & filius patrem, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et inimici hominis domestici ejus, &c. Igitur de talibus malis ecclesiasticis dicitur Hier. 2. Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus, & tenentes legem nesciunt me. Impius Nicanor minatus fuit templo, levans manus in superbia contra ipsum quod flammis incenderet, nisi Judas, & exercitus ejus voluntati ejus traderetur; Deus tamen aliter ordinavit, quia confecto prælio contra Judam, ipse prius in bello cecidit, & Judas caput ejus, & brachium quod contra templum levaverat, amputavit, & contra Hierusalem suspendit, exercitus vero ejus ipsum cecidisse conspiciens, & arma sua projiciens fugit, quem populus Israel persequens, totum interemit, ita quod nec unus quidē superfuit, nec remansit. Il- lud allega exemplariter contra eos, qui contra templa, & ecclesias sunt impii, ut qui minando contra Deum, & ecclesiam ejus sunt superbi, quia sæpe fit, quod justo Dei judicio antequam implere possent, quod inceperant, pereunt, & per mortem vel infortunium impotentes fiunt, & exercitus, & auxiliares eorum ab ipsis fugiunt. Vigil enim de celo, id est, Deus qui contra tales vigilat, dicit illud Dan. 4. Succidite arborem, & ramos ejus, scilicet, caput, & brachium præscindite, & fugient bestia, quæ subtus eam sunt, & de ramis ejus volucres cæli.

B Vel si vis allega hic, quod ruina principis est causa peccati, & ruinæ subditorum. Quando enim Nicanor princeps, qui interpretatur stans lucerna, i. prælatus, vel princeps, quia stans lucerna debet quantum ad ipsum pertinet, pro aliis per perseverantiam stare, per doctrinam, & exempla lucernæ, juxta illud: Vos estis lux mundi, in bello contra vitia cadit, & per diversa peccata, ante hostes spirituales succumbit, caputq; rectæ intentionis, & brachium bonæ operationis perdit, statim exercitus subditorum suorum exemplo ejus arma virtutū projicit, & dimittit, & undiq; per vitia dispersus, ante hostes spirituales perit, ita quod vix unus persistit. Unde Mach. 9. Judas cecidit, & ceteri fugerunt. Nam ut dicit Gregorius: vitia malorum trahitur ab alijs in exemplum Zach. 13. Percute pastorem, & dispergentur oves.

Capitulum octavum. Textus. Exaudivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus.

MORALITATUM CAP. IX.

Hic fit mentio de potentia Romanorum, & inter cetera hic dicitur, quod curiæ fecerunt sibi Romani trecentos, & viginti se-

natores, consilium agentes, & uni singulis annis magistratum suū committentes. Inter ipsos autem nullus diadema portabat, sed omnes obediebant uni, & zelus & invidia contra eos nusquā erat. Dicitur ibi, quod pacem, & amicitiam cum amicis, & socijs optime servabāt, & quod usq; ad remotissimas terras reges, & tyrannos sibi subjecerant, metalla auri & argenti, quæ erant in Hispania, acquisierant. Et ut cōcludatur brevius, quibus volebant esse auxilio ut regnaret, regnabant, quos vero vel- lent non regnare, à regno pellebantur. Ad istos igitur misit Judas le- gatos suos amicitiam facere, ut sic posset à suis hostibus tutus esse. ¶ Ista possunt applicari ad dominos Romanos, i. Papam, & Cardinales, quia isti sibi curiam Romanam fecerunt, & eam pro definiendis negotiis, & judiciis reddendis ordinarunt, quam multis, & magnis conciliis fulcierunt. Unum etiam ex seipsis in Papam & magistratum suum solent eligere, cui sine invidia uni- versaliter debent obedire. Unde Gen. 42. Viri unius filij sumus. Et breviter, tanta est hodie potentia istius curiæ, & suorum, quod reges, & regna ad litteram sibi sunt subiecta, & metalla auri, & argenti, id est, divitiarum copia est eis adjecta, & instituendi re- ges, id est, promovendi ecclesiasticos sibi præ ceteris est aucto- ritas attributa. Isti enim quos volunt, regnare, & promoveri faciunt, quos verò nolunt, à regno repellunt, ita quod jam potest eis dici illud, Num. 22. Novi enim quod benedictus est cui benedixeris, maledictus autem in quem gesseris maledictionem. Isti igitur inter se non debent zelum, nec invidiam habere, nec aliquis debet portare diadema, i. nullus debet alteri per superbiam præfici, sed omnes uni, i. summo pontifici debent obedire pacifice. Et si sic fecerint omnes concupiscunt eorum amicitias habere, quia pro certo in quocunque collegio, quando subditi pacifice, & quiete vivunt, & inter se zelum, & invidiam non habent, nec alijs se præferunt, sed uni, scilicet, prælato summo humiliter obediunt, ipsorum dominationes crescunt, & omnes tam sæculares, quam alij ipsorum amicitias quærunt, & expectant. Unde Zach. 8. Pacem, & veritatem diligite, dicit Dominus Deus.

¶ Forma pacis, & fœderis inter Judæos, & Romanos talis erat, quod unus populus alium in suis bellis, & necessitatibus si tempus peteret, tenebatur juvare: & hoc ad propria stipendia, quia nullus debebat alteri aliquid ministrare.

§ Hic potest notari, quod veri amici socios, & amicos in necessitatibus adjuvant, & quod ipsos stipendijs, & expensis nunquam gravant, sed proprijs stipendijs pro eisdem militant, & alij casu simili, quando ingruit necessitas, ipsos adjuvant. Unde Prov. 18. Frater, qui adjuvatur à fratre, &c.

Capitulum nonum. Textus. Interea ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor,

MORALITATUM CAP. XX.

Hic fit mentio de constantissima, & nobilissima morte Judæ, quam pro certo morti istius nobilissimi Leonidæ principis imperatoris, qui cum sexcentis contra sexcenta millia gloriose moriturus se objecit, possem congrue comparare, nisi quod non licet stylum meū contra historias dilatare. Sic igitur actum est, quod Demetrius audita morte Nicanoris, Bachidem cum dextro cornu suæ militiæ mitteret contra Judam, cujus exercitus fortitudinem Judæ socii formidantes, ab eo recesserunt, & ipsum cum octingentis viris solummodo reliquerunt. Quibus etiam certantibus, hosti cedere, & asserentibus impossibile esse contra tantam multitudinem prævalere, Judas ad hæc verba respondit: Absit, inquit, istam rem facere, ut fugiamus ab eis, & si appropinquaverit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus maculam in gloria nostra. Sic igitur est, quod contra regis exercitum, qui in duo se diviserat, potenter irrupit, dextrum cornu, quod erat altero fortius, continuo superavit, sinistrum vero cornu, i. pars sinistra exercitus regis contra ipsū prævaluit, & ipsum cæde aliorum fessum prostravit. Judas, enim, cecidit, & ceteri fugerunt, & sic quem fortiores superare nequiverant, debiliores postea defecerunt. ¶ Ista possunt allegari, qualis debet esse constantia boni ducis, quia nunquam debet periculum metuere, sed potius fortunæ se committere, & morti se exponere, quam verecunde fugere, & obtentam gloriam deturbare, exemplo istius Leonidæ, qui milites suos hortabatur de gloria plurimum, de vita vero nihil sperandum. Magis enim se debebat debere patriæ quam vitæ, quinimo milites suos hortabatur taliter in mane præfatos tanquam in inferno cœnatorios, prandete, inquit, milites in inferno cœnaturi, sicut ponit Orosius lib. 2. Exemplum etiam B. Ludovici regis Francorum, qui in Ægypto contra

contra Saracenos existens, quanquam periculum sibi & exercitui suo propter aquarum inundationem, & hostium prævencionem imminere videret, fugere tamen noluit, imo cuidam militi fugam capienti respondit, *Absit, inquit Gallia, ut reges Francia terga vertant fidei inimicis.* De isto etiam Juda legitur, quod ipse horrabatur suos subire periculum. Unde igitur duci, seu principi dicitur 2. Mach. 11. *Noli metuere iudicium mortis, et Eccl. 4. 1. Usque ad mortem certa pro iustitia.* ¶ Vel si vis allega, quod bono principe, vel prælato mortuo vel absente, subditi facile superantur. Zach. 3. *Percute pastorem, & dispergentur oves.* Duce, vel Prælato à vitijs superato, facile subditi superantur, in quantum exemplo ipsius mali fiunt, vel in quantum non habent à quo erudiantur. Unde Proverb. 11. *Ubi non est gubernator, populus corruet,* § Vel dic, quod cum Bacchides, qui interpretatur luctus fortis, id est, diabolus, in exercitu vitiorum, quem contra Judam & Jonatham, & ejus fratres, id est contra Christum, & sanctos præparat, habeat duo cornua, id est, duas partes dextram, & sinistram, hoc est dictum, vitia majora, & minora, sæpe fit, quod Judas dextrum cornu superat, qui tamen à sinistro perimitur, scilicet, quod homo majora vitia superat, & ab ipsis enormibus se præservat, & tamen minora non præcavens, ab eis vincitur, & adiutoribus fugientibus, id est, virtutibus, ab eis superatur Esa. 3. *Dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis.* ¶ Mortuo Juda emerferunt viri iniqui in omnibus finibus Israel, & invalescente fame in terra tradit se omnis regio Bacchidi, qui elegit viros impios & constituit eos dominos regionis, & perscrutabatur amicos Judæ, & vindicabat se in illis, & facta est tribulatio magna in Israel.

§ Sic vere quando Judas dux egregius, id est, bonus prælatus, judex, vel officialis moritur, statim incipiunt pullulare viri impii in patria, qui propter defectionem correctionis mali fiunt, qui tempore boni prælati, vel judicis delicta sua facere non audebant. Fit etiam quandoq; quod Bacchides, id est, malus rector & superior sibi succedit, cui propter famem avaritiæ omnis regio aliquoties se tradit, quia quandoque fit, quod mali subditi famelici, & avari malum prælaturum eligunt, & ejus dominio se committunt, pro eo, quod per eum se ditari statim credunt. Unde Joan. 7. *Queritis me, quia manducaſtis de panibus.*

§ Vel ad litteram tota regio præ fame se sibi tradit, in quantum talis efficitur usurarius, & tota patria tempore caritiæ se sibi obligat, & submittit. Ideo dicitur 1. Reg. 2. *Repleti prius pro panibus se locaverunt.* Iste igitur Bacchides, id est, malus superior sic introductus ad extirpandum immergentes impios non attendit, sed potius viros iniquos eligit, quos in dignitatibus collocans dominos regionis constituit, bonos vero, & justos viros Judæ mortui, id est, Christi, vel boni prælati, amicos perscrutatur, & confundit, quod tempore suo tribulatio, & angustia in Israel, id est, in ecclesia oritur, & insurgit. Unde Proverbiorum 28. *Regnantibus impiis ruina hominum.* Istud enim est commune, quia mali odio habent prædecessores suos bonos, solent post mortem eorum amicos eorum inquirere, & ipsos multipliciter gravare.

§ Hic habes, quod filii Ambri, qui prius Joannem fratrem Jonathæ occiderunt, faciebant nuptias magnas: Filiam enim unius de principibus Chanaan duxerat, ita quod cum apparatu magno nuptias celebrabant. Jonathas vero, & Simon memores mortis fratris sui, ipsis insidiati, super eos procedentes ad nuptias irruerunt, & eos occidentes spolia rapuerunt, & sic nuptias eorum in luctum, & infortunium converterunt.

§ Sic vere sæpe fit, quod dum filij hominum vacant nuptiis, aut lætitiis hujus mundi, & filiam Chanaanorum, id est, prosperitatem mundanam in uxorem ducunt, nec facinora quæ commiserunt meditantur, aut recolunt, hostes eorum, scilicet, diabolus & mors, qui in insidiis latitabant, repente eos interficiunt, spolia divitiarum suarum eis auferunt, & gaudium suum in tristitiam convertunt. Unde Prov. 14. *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.*

¶ Bacchides obtenta regione inde multas civitates munivit, ibique custodes ut exercerent inimicitias in Israel collocavit.

¶ Sic vere diabolus in altis officiis custodes suos, id est, malos officiales collocat, per quos in Israel, id est, contra bonos inimicitias, & gravamina suscitatur, & augmentatur. Unde Deut. 32. *Inimici vestri sunt iudices.*

§ Alchimus summus sacerdos iniquissimus cœpit muros sanctæ domus interioris, & opera prophetarum destruere, propter

quod percussus est, & dissolutus paralyſi, & conclusum est os ejus ita, quod non potuit loqui amplius verbum, nec mandare de domo sua, & impedita sunt opera ejus, & est mortuus tormento magno. ¶ Sic verè sicut videmus, mali prælati, & superiores quando vident se in dignitatibus constitutos, statim incipiunt opera sanctorum suorum vilipendere, muros, id est, observantias regulares, & prophetarum, id est, sanctorum patrum opera, & traditiones destruere, novitates introducere, & illa quæ per sanctos cum magna diligentia facta, & ordinata sunt immutare, quapropter sæpe fit, quod ultio divina istos percutit, & ad litteram paralyſi, vel alia infirmitate dissolvit, ita quod os locutionis, & confessionis eos tollit, & eos tam cito perimit, quod de domo conscientiæ suæ aliud ordinare non permittit, & mala opera quæ inceperunt dissolvit. Aug. in sermone innocentium dicit, quod *hac animadversione percutit peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei.* ¶ Vel dic, quod illi sacerdotes, & religiosi, qui muros regularis observantiæ, & opera prophetarum, id est, statuta sanctorum patrum destruunt, usum linguæ ad bene loquendum, manus etiam ad bene operandum, & finaliter cum magno tormento in inferno habitant.

Capitulum decimum. Textus. Et anno centesimo quinquagesimo ascendit Alexander Antiochi filius.

MORALITATUM CAP. XI.

Habitavit Jonathas in Hierusalem, & cœpit ædificare, & innovare civitatem, & extruere muros, & quadris lapidibus montem Sion circumire, & fugerunt alienigenæ, quos Bacchides in munitionibus posuit, & liberati sunt obsides, quos à filiis Israel ceperat, & raptos in munitionibus servabat, & detinebat. ¶ Sic vere quando in Hierusalem, id est, in ecclesia est Jonathas, qui interpretatur columba veniens, id est, bonus, simplex, & columbinus prælatus, & maximè quando ibi personaliter habitat, & moratur ibi, pro certo tunc quam plurima opera facit: ædificat enim, & renovat locum suum temporaliter, & spiritualiter, montemq; Sion, id est, dignitatem sibi commissam circuit muris de quadris lapidibus, id est, bonis, & virtuosis personis, quas ibi promovet, & introducit personaliter, & sic civitatem ecclesiæ sibi commissæ extruit moraliter, & virtualiter. Judith, ædificavit civitatem de lapidibus quadratis, & sectis. Tunc ista boni prælati præsentia non solum in istis proficit, imo multa alia bona facit, à facie enim ejus fugiunt alienigenæ, non audentes mala facere, vel timore justitiæ suæ in patria comparere Exod. 14. Unde Ægyptii dixerunt: *Fugiamus Israel.* Boni qui obsides ab alienigenis tenebantur, id est, qui à malis diversimodè gravabantur, per ejus adiutorium liberantur, quia boni prælati præsentia, fugat malos, liberat oppressos, promovet dignos, reparat mores malos. Ideo ad litteram potest dici de quolibet bono principe Ezech. 34. *Quod perierat requiram.* Prov. 9. *Sapientia ædificavit sibi domum.*

¶ Cum Jonathas occurrisset Alexandro regi Asiæ apud Ptolomaidam, ubi nuptias celebrabant, & Ptolomæi regis Ægypti filiam in uxorem ducebat, dedit Jonathas argentum, & aurum, & invenit gratiam in conspectu ejus, & jussit eum rex spoliari vestibus suis, & indui purpura, & collocavit eum rex sedere secum, & scripsit eum inter amicos suos, magnificavit eum, & posuit eum ducem principatus, atque præcepit, quod nullus pugnaret contra ipsum, & sic viri quidam impii, qui ad accusandum ipsum venerant visâ gloria ejus fugerunt, & ipsius præsentiam timuerunt.

¶ Alexander qui interpretatur auferens angustias seu allevians tenebras significat Christum, qui infidelibus tenebras errorum per lumen fidei alleviat, & æternæ mortis angustias abstulit. Ptolomaida quæ interpretatur ad mensuram deducta, paradysum significat, ubi secundum mensuram meritorum dabitur mensura præmiorum. Ista est igitur veritas finaliter quando Jonathas, id est, justus, & simplex homo veniet ad Ptolomaidam, id est, ad paradysum, ut in tempore tritici mensura, & ut in conviviis celestibus corruat personaliter regi Christo, sic fiet, quod rex videns ipsum habere, & præsentare aurum divinæ gratiæ, & charitatis, argentum munditiæ & puritatis, ipsum multipliciter honorabit, & eum indumentis suis, scilicet mortalitate exuit, & purpura æternæ gloriæ ipsum decorabit, quia secum in æterna quiete sedere faciet, & amicum suum ipsum constituet, & principem eum faciet, & accusatores ejus, scilicet, demones ab eo separabit, & contra adversa omnia securitatem sibi dabit perpe-

perpetuam. Unde 3. Esdra 4. Tunc ait rex, quia inventus es sapien-
tior, proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.

M ¶ Apollonius dux Demetrii regis Jonatham ad descenden-
dum de montibus ad campum provocat, & ibi prælum sibi pa-
rat.

¶ Tu solus, inquit, resistis nobis, qui potestatem exerces contra nos
in montibus, sed descende ad me in campum, &c.

¶ Sic vere diabolus summe nititur hominem de montibus
contemplationis ad campum exterioris actionis, vel de monte
religionis ad campum mundanæ habitationis trahere, sperans
contra ipsum facilius prævalere.

¶ Victo Apollonio multi de exercitu suo ad templum Dagon
fugerunt, sed Jonathas ipsos persequens ignem templo adhi-
buit, & octo millia unà cum templo succendit.

¶ Sic Jonathas Christus finaliter Apollonium, id est, diabo-
lum vincet, & exercitum reproborum, qui nunc in templo hu-
jus mundi securos se esse reputant, in inferno dejiciet, & succen-
det Psal. 96. Ignis arte ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu ini-
micos ejus.

B Capitulum undecimum. Textus. Et rex Ægypti congregavit exer-
citum sicut arenam, quæ est in littore maris.

MORALITATUM CAP. XII.

P Tolomæus rex Ægypti dedit Alexandro regi Asiæ filiam
suam in uxorem, tandem concupivit regnum ipsius, quære-
bat in domo obtinere eum, & adjungi regno suo: & ideo congre-
gavit exercitum suum sicut arenam maris, & intravit regnum
Alexandri, & aperiebant ei civitates. Sic n. præceperat Alexan-
der pro eo, quod focer ejus esset Tolomæus, & confideret in
eodem. Ipse vero statim civitates occupabat, & ibi pro custodia
suo nomine facienda milites assignabat, & intravit Tolomæus
Antiochiam, imposuit sibi duo diademata, scilicet Ægypti, & Asiæ,
& filiam suam quam Alexandro dederat abstulit ab eodem, im-
ponens ei licet falsè, quod ipsam voluerat occidisse, & dedit eam
Demetrio inimico Alexandri, & venit Alexander contra eum
in prælum, & victus fuit, & fugit in Arabiam, & sic Tolomæus
obtinuit regnum ejus. Gadiel autem Arabs abstulit Alexandri
caput, & misit Tolomæo. Verumtamen sic actum est, quod di-
ctus Tolomæus post tantam gloriam tam proditiose acqui-
sitam infra tres dies mortuus est, & exercitus ejus qui erat in ca-
stris, occidit eos, qui erant in custodia civitatum. ¶ Ista possunt
exemplariter allegari cōtra multos. Primò enim allegari potest
contra proditores, qui in dolo, & sub specie amicitia occupant
quandoque aliorum dignitatem, & regna, & tunc publicè rum-
punt fœdus, & amicitiam, quam habuerant cum eis, imponen-
tes falsa crimina, ut occasionem habeant ab eis recedendi, quia
sicut dicitur Prov. 18. *Occasiones querit, qui vult ab amico recedere.*
Ista potissime patent in ambitiosis, qui regno, & statu suo non
contenti ambiunt dominia aliorum. Ita fit, quod fraude, & ma-
litia interveniente ipsos aliquando regno, & dignitate privant,
& diademata honoris alieni occupat Apoc. 19. *In caput ejus mul-
ta diademata.* Sed tales non consueverunt in talibus prosperari,
quinimo ubi habuerunt, quod cupierant, subito solent morte,
vel infortunijs prægravari, & de exercitibus, qui sequebantur
eum, id est de suis fautoribus, & amicis alter in alterum debacchari
Ezech. 17. *Ergo ne vinea ista prosperabitur, nonne aquila radices ejus e-
vellet, & fructus ejus distringeret, & siccabit, omnes palmites germinis ip-
sius arescent.* Illa enim quæ fraude & violentia acquiruntur, non
solent durare, sed subito deficere, sicut ad literam videmus de
tyrannis. Unde dicitur: *Omni potentatus brevis vita.* Et Seneca di-
cit, quod *violenta imperia non perseverant.*

¶ Vel si vis allega contra falsos mundi amicos, qui semper se
vertunt ad illum qui obtinet, & qui non diligunt hominem nisi
quamdiu prosperatur. Iste enim Alexander quamdiu regnum
tenuit ab isto Godoniel supponitur dilectus fuisse; & ideo vi-
ctus dicitur ad Arabiam refugisse. Iste tamen videns ejus infor-
tunium ipsum amplius non dilexit, licet potius pro amicitia il-
lius, qui regnum acquisierat caput ipsius amputabit. Statim e-
nim quando quis venit ad infortunium & quod perdit regnum,
amici sui pristini ipsum abominantur, & in inimicos ei vertun-
tur, & amicitiam illorum qui regnant, & qui de facto prospe-
rantur totis viribus amplexantur Proverb. 14. *Eriam proximo suo
pauper odiosus erit, amici vero divitiū multi.* ¶ Vel allega hoc de mu-
tatione rerum supra: Primò dictum est, quod rex Asiæ, qui tunc
erat pro tempore occupavit Ægyptum, & regnavit super duo

regna, imposuit sibi duo diademata Ægypti, & Asiæ. E contra
verò hic habemus, quod rex Ægypti occupavit Asiam, & sibi
duo diademata imposuit, & super duo regna regnavit, quia
quandoque unum regnum exaltatur, & aliud deprimatur, & e-
contra alterum alteri quandoque facit tantum, quod ab eo su-
stinere cogitur. Esa. 14. *Erunt capientes eos, qui se ceperant, & subji-
cient exactores suos.*

¶ Demetrius videns, quod filius terra in conspectu ejus, jam
securus in regno, remisit exercitus suos, excepto peregrino ex-
ercitu insularum, proprios enim milites compatriotas remisit,
extraneos retinuit, & inde factum est, quod exercitus sui sic re-
missi cœperunt eum odio habere, & contra eum murmurare,
quapropter Triphon occasione accepta contra eum rebellavit,
& exercitus remissos secum habuit, & Antiochum Alexandri
filium de Arabia ascivit, & in regno ipsius collocavit. Cives sui
de Ptolomaida contra eum surrexerunt, & eum occidere vo-
luerunt, & eum ad palatium fugere compulerunt, quem tria
millia Judæorum sibi in auxilium missa liberaverunt, & centum
millia de civibus occiderunt.

¶ Illud potest allegari exemplariter, quod non est tutum ali-
cui confidere in pace, & in prosperitate sua. Si enim iste Deme-
trius semper timuisset, & infortunia quæ accidere potuissent
prævenisset, nunquam tribulationem incurrisset, nec se contra
eum aliquis erexisset. Unde Prov. *Beatus homo qui semper est pavidus.*

¶ Vel dic contra fatuos principes, & magnates, qui magis di-
ligunt extraneos quam propinquos, sibi que in suis curiis conti-
nent, & promovent, atque in officiis peregrinos, ipsosque præ-
dilectos habent, & charos, suos autem repellunt. Quapropter
quandoque fit, quod odium suorum solent incurrere, ita quod
hostibus suis solent adhærere, & ipsum de regno, & dominio a-
liquoties fugare, & contra eum rebellare. Nam justum est, quod
homo illos quos in prosperitate, & pace existens repulsat, tri-
bulationis tempore non inveniat, imò perdat. Tutum est igitur
principi suorum amicitiam custodire, & non nimis extraneis
adhærere. Quia 1. Tim. 1. *Qui suorum, & maxime domesticorum cu-
ram non habet, infidelis est.* Ideò bene dicitur Eccles. 9. *Ne derelin-
quas amicum antiquum, novus non erit similis huic.*

Capitulum duodecimum. Textus. Et vidit Jonathas quia tem-
pus eum juvat.

MORALITATUM CAP. XIII.

Post pacta inita cum Spartanis, & Romanis hic fit mentio,
quomodo Triphon regis Antiochi princeps major ad regnū
Asiæ ambiebat, quapropter Antiochum dominum suum occi-
dere cogitabat. Verumtamen quia sciebat Jonathan Judæorum
ducem regis esse strenuissimum defensore, ante omnia ipsum
occidere tentavit, & multis machinationibus circumventum
occidit. Postea solus cum rege ambulans, ipsum proditiose in-
terfecit. & imposito diademate, loco ipsius regnavit, sicut pa-
ter infra cap. seq. ¶ Ista possunt applicari, quando volunt iniqui
nocere, & non audent propter eorum amicos, primo solent pau-
latim contra amicos insurgere, ut ipsis sublati de medio vel de
potentia attenuatis, possint contra principes facilius prævale-
re. ¶ Hic habes, quod cum Triphon vellet occidere Jonathan,
& non posset pro eo, quod cum exercitu venerat, dissimulavit
amicitiam, & dona sibi attribuit, & eum præ alijs principibus
honoravit, tandem remittere exercitum sibi suggessit, & pro-
mittens se sibi velle tradere regionem provinciæ, & negotiis re-
gis præficere, usque ad Ptolomaidam secum duxit, ubi ipsum
statim ligavit, & comites ejus, & mille viros quos secum duxe-
rat, occidi fecit, ipsum verò satis cito post cum duobus filijs in-
terfecit. Triphon, qui nitebatur dominum interficere, significat
diabolus, qui procuravit occidere Christum. Jonathas, qui co-
lumba interpretatur, significat virum justum & simplicem. Sic
igitur est, quod Triphon diabolus summe tentat Jonathan, id est,
virum justum per peccatum occidere, & ipsum per tentationes
solet ad se quasi avis capta ad laqueum convocare. Sub specie e-
nim boni ipsum ad se vocat, ut occasione reperta ipsum occidat,
exemplo Jahelis, quæ Sissaram ad se vocavit, quem secum dor-
mientem occidit. Intra (inquit) ad me Domine, ne timeas Jud. 4. Sed
revera quandoque invenit cum isto Jonathan tantum exercitum
virtutum & sanctorum, ad quos per devotionem tantum ha-
bet patrocinium, quod in ipsum non potest manum mittere,
nec ipsum per fortem tentationem invadere, vel necare. Ideo
ante

ante omnia ista ipsa tentat, quod virtutum exercitum dimittat ipsumque mundi divitiis magnificat. Quod ad hoc facit ut facilius credat ei, & ad mortem ipsum trahat. Prov. 5. *Favus distillans labia meretricis: novissima vero ejus amara velut absinthium.* Igitur officia, & negotia regis, id est alta officia, & dignitates sæculi promittit sibi tradere, tum tamen exercitum virtutum velit dimittere, & per consensum in peccatum descendere, & venire. Ad hæc igitur officia homo per affectum, vel effectum quandoque à diabolo trahitur, ad quem dum descenderit, statim ab eo à vinculis malorum, vel malarum concupiscentiarum ligatur, & tandem diversis vitiis strangulatur, & ad æternum interitum deputatur. Dum enim homo virtutum exercitum dimittit, & sæculi negotia concupiscit, mortem poenæ, & culpæ finaliter incurrit. Bene igitur consulit Sapiens, *Non credas inimico tuo in æternum.* Eccl. 12. Quia, sicut ibidem subjungitur: *Oculis suis lacrymabit inimicus, & cum venerit tempus, &c.* Ca. 13. ¶ Dicitur, hic, quod Simon mortuo Jonatha fratre suo, ipsum in medio sepelivit, & super sepulchrum patris, & matris, & quatuor fratrum suorum septem pyramides super columnas fabricavit, ubi arma, & naves ad æternam memoriam sculpsit, ita quod à navigantibus mare videri poterant, ordinavit. § Dic moraliter quod Modin, quod interpretatur dijudicatio, significat mentem, quæ seipsam dijudicare tenetur. Qui secundum Apostolum 1. Corinth. 2. *Si nosipos dijudicavimus, non utique judicemur.* Dic itaque quod homo iustus in Modin, id est, in conscientia, & memoria debet sepulchra parentum suorum, & amicorum facere, in quantum mortem eorum debet in mente habere, septem etiam pyramides ibi debet construere, in quantum septem opera misericordiæ debet pro animabus istorum gerere, vel habere sculpturas eorum, id est, bonorum exemplorum exterius aliis demonstrare, in quibus columnas, id est, boni propositi firmitatem, arma, id est, bonorum operum probitatem, naves, id est, contemptus sæculi, levem, id est, transitoriam agilitatem debet sculpere, ut sic nautis, id est, hominibus per mare hujus mundi navigantibus exemplum, & speculum possit esse. Ista enim tria, scilicet, columnæ, naves, & arma, id est, perseverantiam contemptus mundi, bona opera memoria mortis comitatur, & dum aliorum mortem in mente gerimus in nobis spiritualiter generantur, & ideo de isto Simone, id est, viro iusto potest dici illud Job. 22. *Ipse ad sepulchra ducetur, & in congeriem mortuorum vigilabit.*

G ¶ Hic habes, quod Simon abjecta omni immunditia de Gaza, & fugatis inde alienigenis, posuit ibi viros, qui legem scirent & munivit eam.

¶ Gaza quæ interpretatur fortitudo domini, significat Ecclesiam. Simon qui interpretatur obediens, significat bonum Prælatum, qui Deo præ aliis obedire debet. Iste igitur à Gaza, id est, à civitate Ecclesiæ, in qua relucet potentia Dei vivi, debet omnem immunditiam vitiorum purgare, & alienigenas, id est, multos homines inde fugare, & viros qui legem Dei custodiunt, id est, bonas personas debet introducere, virtutibus eam debet munire, ut sic se posset contra hostes spirituales viriliter defendere 1. Mach. 13. Unde capitulo sequenti dicitur: quod in arce Hierusalem collocavit Judæos viros qui essent ad tutamentum civitatis & regionis.

Capitulum decimum quartum. Textus. Anno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum.

MORALITATUM CAP. XIV.

Hic fit mentio quomodo sub Simone summo sacerdote populus Judæorum fuit multipliciter prosperatus, & quomodo misit Romam amicitiam renovare, & quomodo clypeum aureum ponderis mille minarum misit, &c. Sed de omnibus istis nihil ad præsens tango. § Item hic Cap. 15, fit mentio, quomodo Triphon per Antiochum filium Demetrii fugatur, & quomodo ipse Antiochus contra Simonem indignatur, & quomodo Cendebæus cum exercitu missus à Juda filio Simonis conteritur, sed omnia prætermitto, quia nihil video moralitatis, Cap. 16. Cum Simon perambularet regionem Judæ, descendit in campum Hiericho, ubi Ptolomæus Abobi filius, qui gener erat summi sacerdotis, dives in auro, & argento, qui erat in campo Hiericho, ipsum ad convivium suscepit. Simon vere ad eum duobus filiis suis Juda, & Jonatha, sicut ad amicum intravit. Verum quia iste ambiebat ad regionis ducatum, instau-

rato convivio viros occultari fecit, & tandem Simonem cum filiis suis inebriatis, & lætis, iste sumptis suis armis in eos irruit, & ipsos nequiter interfecit. Et statim ad occupandum Hierusalem, & sanctificationem milites destinavit. Joannem verò filium Simonis qui tunc erat in Gazara, occidi jussit, sed hoc præcognito præcavit, & illos qui ad occidendum eum venerant jugulavit. ¶ Iste proditor, seu traditor Ptolomæus diabolus significat, quia iste est, qui summe captat Simonem, & filios ejus, i. bonum, & justum Prælatum, & bonos ipsius imitatores de medio tollere conatur, ut sic possint in regione, i. in populo ad libitum imperare. Quia igitur per fortitudinem prævalere contra istos non potest, jam aliam viam quærit, ipsiq; convivium mundanæ prosperitatis præparat, & vino deliciarum ipsos inebriat. Quos pro certo cum bene viderit lætos, & ebrios, & vino, id est, mundi prosperis bene plenos, tunc se, & occultos suos socios, i. tentationes contra eos armat, & sic de diversis vitiis eos tentans, pro voto superat, atque necat, & sic totum convivium quod paraverat, & mundi totam gloriam in luctum, & tristitiam eis mutat. Unde 1. Reg. 13. *Cum temulentus fuerit Amon vino, percutite & interficite eum.* § Vel si vis dic, quod iste diabolus quando videt, sc. hominem bene lætum, & in convivio mundanæ prosperitatis immersum, tunc occultos suos socios, scil. mortem, & infortunia contra eum vocat, & sic per mortem temporalem, & æternam ipsos interficit. Unde 1. Mac. 9. *Conversa sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum suorum in lamentum.*

Moralitatum primi libri Machabeorum finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS OCTAVUS SECUNDI LIBRI MACHABEORUM.

Capitulum primum. Textus. Fratribus qui sunt per Ægyptum Judæi, salutem dicunt fratres qui in Hierosolymis.

MORALITATUM CAP. I.

Antiochus rex cum esset in Persia, & immensus exercitus cum eo, avaritia ductus voluit templum Nanae, ubi thesauros absconditos esse audierat, spoliare, sed consilio sacerdotis seductus, cum paucis templum, ut pecunias acciperet, est ingressus. Sacerdotes tamen templum statim clausurunt, & aperto templi aditu mittentes lapides ipsum cum suis occiderunt, & membratim dividentes amputatis capitibus exterius projecerunt. ¶ Iste Antiochus, qui interpretatur pauper silens, significat pauperem ambitionum, qui se fingit silentem, & benignum esse. Iste sciens, quod in templo Ecclesiæ sunt multi divitiarum thesauri, multa pingua beneficia, summe nititur ibidem intrare, & ibidem dignitatem obtinere, & hoc non ut possit proficere, sed potius, ut possit thesauros possidere. Quod videns sacerdos rector hujus templi, scilicet, Deus ipsum quandoque intrare permittit, sed tandem, ubi non sperat, occultum aditum, scilicet, mortem, & infortunium, sibi aperit, lapides tribulationum in eum dimittit, & sic ipsum occidit, & eum membratim dividit, in quantum corpus ab anima disjungit. Et sic non tolum ipsum, imo illos quos secum duxerat, i. nepotulos, & alios, quos in Ecclesia promovebat, capitibus, i. potentia, & virtute privat, & eos de templo suo, i. de statu Ecclesiastico ejicit, atque fugat. Ejecto autem, & mortuo malo Prælate sui etiam cum ipso deficiunt, & à dignitatibus in hoc templo indignè obtentis, ut communiter ejiciuntur Oze. 9. *Propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos.* § Vel dic, quod illud templum idolorum significat mundum, vel mundi statum, quia, s. Nanae interpretatur pascua, vel germen pulchritudinis, pro eo, quod mundus pulcher, & germinans illis videtur, qui eo pascuntur, & delectantur. Istud ergo templum Antiochus, i. homo aliquoties intrat indiscrete, & ejus negotiis se implicat, & hoc quia divitias acquirere sperat, quas sacerdos, & rector hujus templi diabolus sibi per suggestionem promittit, ita quod ipsum ad ingressum hujus per spem invitat. Verum tamen sic fit, quod dum iste non advertit, & dum ad habendum thesaurum intendit, iste sacerdos suus diabolus, qui ipsum introduxit, aditum occultum subitæ mortis sibi aperit, & occultos socios suos, scil. tribulationes, & casus contra eum inducit, & temporaliter occidit, & capite, i. anima ipsum exuit, membra ejus, i. divitias aliis distribuit, & sic eum de templo hujus mundi ejicit. Unde Matth. 25. *Servum inutilem ejicite in tenebras*

nebras exteriores. Cum filij Israel captivi dudum in Persiam ducerentur, sacerdotes qui tunc erant Dei cultores acceptum ignem de altari in valle ubi erat puteus altus, & siccus, absconderunt, & puteum obstruxerunt, tandem cum post septuaginta annos populus, duce Neemia in Judæam reveniret, & Neemias pro sacrificando, ignem habere vellet, misit nepotes sacerdotum ipsorum ad puteum antedictum. Ipsi vero non ignem, sed aquam crassam invenerunt in puteo isto, qua jussu Neemia sacrificium tam ligna quam carnes asperferunt. Sic vere ubi sol refulsit, qui prius erat in nubilo, ignis magnus inde accenditur, quo totum sacrificium devoratur, de residuo aquæ prædictæ jussu Neemia lapides perfunduntur, ex quibus mox ignis erupit, & lumen de altari emicuit, & processit. Rex vero Persarum his auditis, & probatis, sacerdotes honoravit, & manu propria dona plura eis dedit. ¶ Ista solent mystice per aliquos exponi sic: Dicunt enim, quod vallis ista quæ est locus infimus, statum significat subditorum: Puteus iste significat conscientias eorundem. Ista est igitur veritas, quod antiquitus Patres nostri sc. fidei & Ecclesiæ fundatores absconderunt ignem spiritus S. divinæ dilectionis, fervoris, & devotionis in puteo, qui erat in valle, i. in cordibus subditorum, & hoc quia tunc puteus nullas aquas voluptatis habebat, sed in siccitate paupertatis, temperantiæ, & abstinentiæ persistebat, & ideo non mirum, si ignem istum poterat continere, quando qui ipsum posset extinguere, nusquam erat Esa. 1. *Succendetur utrumque simul, & non erit, qui extinguat.* Sed revera nepotes istorum sacerdotum, id est, moderni prædicatores, & prælati, satis possunt hodie in vallis hujus putei, i. conscientia modernorum, istum divinum ignem quærere, quia vix aut nunquam possunt ibi ipsum reperire. Aqua enim crassa, i. carnalitas, & voluptas ibi in abundantia reperitur. Ignis vero divini amoris, & fervor devotionis totaliter ibi non habetur. Unde Sap. 17. *Ignis quidem nulla vis poterat eis lucere.* Quid igitur? Dico, quod ista aqua vitiorum voluptatis debet inde per confessionem, & poenitentiam extrahi, & ligna nostrarum operationum debent inde per continentiam nostræ præcedentis carnalis vitæ, & memoriam aspergi, lapides, i. nostri cordis duritia debet inde similiter circumfundi, & sic sol divinæ gratiæ qui prius à nobis fuerat obnubilatus, refulgebit, & ignis prædictus in nobis spiritualiter succendetur, quia oppositio aquæ crassæ, i. recordatio nostrorum peccatorum, ignem divini amoris, & fervorem devotionis, & contritionis generat, & hoc potissime quando sol divinæ gratiæ mentem irradiat. Thr. 1. *De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudit me.* Hier. 2. *Factus est enim in corde meo quasi ignis aestuans, quæ pro certo si fecerimus, lumen bonorum exemplorum ab altari cordis erumpet, rex vero, i. princeps sæcularis his cognitis dona temporalia nobis effundet.* Constat enim quod principes sæculares nobis bona facerent multa, si ignem divini amoris in nobis abundare vident. Hic super locum istum dicit Augustin. sicut incidentaliter ponitur in historia scholastica super primum librum Machabæorum, quod ignis qui toto tempore captivitatis Babylonica sub aquis vixerat, extinctus est, quando ab Antiocho venditum est Jasoni sacerdotum. Quod ad hoc potest allegari, quod ignis spiritus sancti, & divini amoris quem nulla aquæ tribulationis extinguere poterant, imo primitiva ecclesia sub tribulationum aquis inextinguibilis permanebat, juxta illud Cant. 8. *Aqua multa non poterant extinguere charitatem,* nunc ex toto extinctus videtur in Ecclesia, pro eo, quod jam in multis locis sacerdotum per simoniam est venale; & jam regnante avaritia ab Antiocho rege, id est, à malis venditur, à Jasonem vero, id est, ambitiosis comparatur, propter quod ignis divinæ gratiæ, & amor spiritus sancti in Ecclesia minoratur.

Capitulum secundum. Textus. Invenitur autem in descriptionibus Hieremiæ Prophetæ quod jussit eos ignem accipere,

MORALITATUM CAP. II.

Sicut hic dicitur, quare Comestor recitat, ubi agit de virtutibus Hieremiæ arca testamenti dudum facta per Moysen in deserto miro modo fuit abscondita, invenitur n. descriptionibus Hieremiæ, quod ipse videns captivitatem Babylonicam imminere, arcam cum in ea contentis, & tabernaculum accepit, & in desertum in monte ubi Moyses pro videnda terra promissionis ascendisse legitur, deportavit, ibique speluncam reperit, & ibi ultimo sibi lapis apertus est, qui absorptis arca, altari incensi, & tabernaculo iterum se reclusit. Hieremias vero in

isto lapide solo tactu digiti nomen Dei tetragrammaton scripsit, & ostium signaculo Dei clausit. Nubes vero statim locum istum cooperuit, ita quod nullus postea locum indicare potuit, in fine tamen temporum, cum Deus congregaverit plebem suam, columna ignis, & nubis ibi demonstrabitur, & majestas domini sicut tempore Moysi revelabitur, & sic locus iste ab omnibus cognoscetur. Hieremias qui interpretatur excelsus domini, significat bonum Prælatus, mente, & affectione usque ad cælestia exaltatum. Iste imminente Babylonica captivitate, i. tentationum diaboli potestate, & mundi adversitate montem contemplationis debet ascendere, & in montem poenitentiae secedere, & ad speluncam religionis, vel humilitatis applicare Psal. 54. *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine.* Secum habet arcam testamenti, i. divinæ legis meditationem, altare incensi, i. devotionem, Tabernaculum portatile, i. mundi contemptum portare quæ petram, & speluncam, i. boni fratres, & humiles debent ab eo accipere, & forbere, & his receptis seipsum per sui custodiam, & inanis gloriæ fugam claudere, virtutes, & merita, quæ possident à visibus hominum occultare, & nomine Dei per devotionem signati, nubeque puritatis cooperti, locum suum non debent alijs pandere, sed potius ignoti à sæcularibus permanere, sicut sancti religiosi antiquitus faciebant, qui ignoti esse hominibus cupiebant. Unde Hier. 36. *Vade abscondere, & nemo sciat ubi sis.* Hæc debent boni religiosi facere, quosque in fine sæculi Deus ipsos decreverit declarare, & virtutes eorum in mundo coram hominibus manifestare Matth. 6. *Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum.*

Capitulum tertium. Textus. Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace.

MORALITATUM CAP. III.

Tempore Oniæ summi sacerdotis civitas sancta Hierusalem in omni pace habitabatur, & leges divinæ servabantur, quod utique propter istius sacerdotis pietatem fiebat, quia mala habebat odio, & justitiam observabat, ipsi reges, & principes locum summo honore ducebant, & templum magnis muneribus illustrabant. Unde & Seleucias rex Asia de proprijs redditibus sumptus sacrificiorum dabat, & solvebat de proprio quicquid ad sacrificia pertinebat. ¶ Sic vere quando in Hierusalem, & in templo, i. in Ecclesia, vel religione est summus sacerdos Onias, id est, rector aliquis justus homo, tunc propter pietatem ipsius ipsa civitas Hierusalem, i. ipsa Ecclesia sibi commissæ in pace habitatur, & leges divinæ, id est, regulares observantiæ ibidem à subditis observantur. Reges etiam, & principes ipsum templum, id est, ipsum Ecclesiasticum statum honorant, donis & muneribus ipsum ditant, sacrificio bonorum operum accipiunt. Præsentia enim & providentia bonorum Prælatorum causa est pacis, & prosperitatis Ecclesiarum. Et credo quod si Prælati, & alij Ecclesiastici essent boni, sæculares ergo eos benigniter se haberent, & Ecclesiæ eorum pace, & divitijs abundarent. Sed quia modernis temporibus multi Ecclesiastici inveniuntur pessimi, ideo sæculares contra eos sunt iniqui. Unde Esa. 24. *Sicut populus sic sacerdos.* Hic dicitur, quod Simon templi præpositus moliebatur obsistente sibi principe sacerdotum iniquum aliquid in civitate sancta. Sed quia Onias summus sacerdos, & pontifex suis malitijs resistebat, ideo implere non poterat, quod volebat, quapropter iste ad regem Seleuciam properans, & ærarium plenum pecuniis in templo Ecclesiæ asserens ipsum ad spoliandum dictum ærarium induxit, & dictas pecunias non pertinere ad rationem templi, vel sacrificium, sed potius ad usus publicos asseruit: quapropter ipsos ad regem pertinere commonuit, & ideo rex pro templo spoliando Heliodorum Hierosolymam destinavit.

¶ Simon iste significat simoniacos, qui in civitate Ecclesiæ semper nituntur mala tractare, iniquitates, & simonias machinare, quæ pro certo quando perficere nequeunt, & vident quod Onias, scilicet, summus pontifex, i. boni Ecclesiæ Prælati eos impediunt, solent ad regem, ad principes sæculares se convertere, utpote quando sunt uxorati, vel bigami, vel principum officiales, & si quando apud Prælatum nihil possunt, solent apud mundanos principes suas malitias procurare, & tunc non cessant ipsos ad thesauros Ecclesiæ depradandos totis viribus animare. Ajunt enim, quod templum Ecclesiæ est plenum pecunijs, & thesauris. Ajunt etiam, quod illud ærarium templi, ad regem, & ad publica negotia debet pertinere, & quod principes ipsum

ipsum licite possunt tollere. Sic igitur isti bigami, & curiales clerici maritati præ alijs Ecclesiæ nocent, & ad rapiendum bona Ecclesiarum, & molestandum clericos, principes excitant, & invitant, & ad hoc mitti Heliodorum, id est, malos officiales, & ballivos procurant. Sicut ad literam patet de clericis uxoratis, vel bigamis, qui in ipsis regum curiis, vel consiliis commorantur, quia pro certo nocere Ecclesiis, & accusare alios præ alijs dignoscuntur. Unde in cap. sequenti dicitur 2. Mach. 4. *Simon delator pecuniarum male loquebatur de Onia.*

§ Dicitur hic, quod Heliodorus, qui ærarium templi spoliabat à duobus angelis sibi apparentibus fuit acriter verberatus, & plagis impositis semivivus relictus. Sed tandem Oniæ summi sacerdotis precibus est sanatus. Isti autem sanato dixerunt angeli prælibati, *Onia sacerdoti gratias age, propter ipsum enim tibi reddita est vita, tu autem sanatus annuncia mirabilia Dei quæ fecit. Et sic ille qui venerat spoliator factus est templi virtutis, & mirabilium prædicator.*

¶ Si vis allega sic de conversione Pauli, Heliodorus, qui interpretatur Deo meo generatus, significat beatum Paulum, debet Deo, & opus generatum. Unde Act. 9. *Vas electionis est mihi iste.* Iste enim ad instinctum Simonis præpositi templi, id est, ad suggestionem Phariseorum, & sacerdotum Hierusalem, scil. Ecclesiam thesauris suis, scil. bonis personis, & Christianis fidelibus primo spoliare quæsit, sed pro certo à Deo flagellatus, & in flagellis conversus templum honoravit, per bona opera sanctificavit, mirabilia Dei præ alijs nuntiavit, & sic de spoliatore dicitur, & de persecutore factus est prædicator. Vel allega generaliter, quod flagellatio tribulationum ad duo proficit peccatori, quia primo mala quæ proposuerat facere non permittit. Secunda quia ipsum ad Deum convertit, & Dei laudationem facit. Unde 2. Mach. 9. *In agnitionem sui deductus est percussus à Domino plaga.*

H ¶ Vel dic, quod illi qui bona Ecclesiæ rapiunt, percussiones, & tormenta finaliter incurrunt.

¶ Duo juvenes virtute decori, & optimi gloria, pretiosi amictu, apparuerunt Heliodoro, spolianti templum, quem protinus percutientes plagaverunt, & sic eum ne thesauros caperet impedierunt.

¶ Sic verò duo juvenes, id est, prælati, & principes sæculares simul debent convenire in iustitia, & contra malos raptores, ne bonis noceant cum suo gladio dimicare, & eos spiritualiter per excommunicationem, & temporaliter per poenam temporalem affligere. Isti tamen debent dici duo, propter concordiam, quam inter se debent habere, virtute decori propter iustitiam qua contra malos debent vigere, optimi gloria per bonam famam, qua præ cæteris debent pollere, speciosi amictu, per honestam vitam, qua præ omnibus debent splendere. Unde Act. 1. *Ecce duo viri astiterunt in vestibus albis.* ¶ Vel dic ista de duobus nostris juvenibus Petro, & Paulo angelicis, qui contra Heliodorum, id est, contra Neronem, vel diabolum convenerunt, vel qui malos docendo, & prædicando convenerunt, & à malo traxerunt &c. Ut supra. § Vel dic idem de Simone, & Juda, vel de quibuscunque sanctis duobus combinatis.

Capitulum quartum. Textus. Simon autem prædictus pecuniarum, & patriæ delator.

MORALITATUM CAP. IV.

Iason frater Oniæ sanctissimi sacerdotis contra proprium fratrem sacerdotium ambiens, Regem Antiochiæ adiit, & promissa multa pecunia, expulso fratre sacerdotium à rege obtinuit. Qui obtento principatu, statim contribules suos ad gentilem ritum transferre cœpit, & legitima civitatum jura destituens gravia statuta sancivit, ita quod sacerdotes circa altaris officia nequaquam dediti erant, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis palæstris, & ludis vacabant, & primos honores nihil habentes Græcas glorias optimas deputabant, & his similes esse per omnia cupiebant, quod paulò ante hostes, & peremptores habuerant.

A ¶ Iste Iason qui interpretatur desiderans, significat ambitionem, qui honores, & eminentias desiderare non cessat. Unde Prov. 21. *Tota die concupiscit, & desiderat.* Antiochus qui interpretatur pauper silens, vel pauperis silentium malum superiorem significat, qui pauperes subditos gravans ipsos silentes, & tristes efficit, in quantum præ timore ipsius nullus est, qui loqui præsumat unde 1. Mac. 1. *Accepit spolia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu ejus.* Ista est ergo veritas, quod Iason, id est, malus prælatus non parcat Oniæ, nec ratione fraternitatis, nec ratione

Petr. Berchorij super Biblia.

bonitatis, quia tales non parcant alijs consanguineis, vel iustis quin eorum sacerdotium ambiant, & officia concupiscant. Idem sæpè fit, quod ad regem Antiochum, id est, ad malum prælatum se transferunt, & mediante pecunia sacerdotium, id est, beneficium acquirunt, propriosque fratres, & amicos à statibus suis deponunt Hier. 9. *Omnis frater supplantans, supplantabitur, & omnis amicus fraudulenter incedit &c.* Talis igitur ambitiosus statim quando ante principatum vehitur, vel ad prælationem sublimatur, legitima civium jura, id est, bonas consuetudines sibi subiecti populi destruere molitur, & parva statuta pro viribus instituit, & sectatur, contribules, id est, suos amicos, & familiares ad ritum gentilem, id est, ad sæcularem lasciviam inducere comprobatur. Illud enim videmus de malis, quod plus cupiunt nepotulos, eorum ritus, & mores gentiles, id est, sæculares, laicos habere, quam quod Israelitæ, id est, viri iusti fiant. Unde de talibus potest dici illud Osæ. 9. *Ducer ad interfectionem filios suos.* Quid plura? Revera regnante tali prælato sacerdotes, id est, inferiores subditi non vocant ad altaris officia peragenda, sed potius contempto cultu, & ritu templi, Ecclesiæ vel altaris, & neglecta regulari observantia, disciplinæ moribus religiosis depositis, paternis moribus, id est, sanctorum patrum moribus, & conditionibus vilipensis, ludis sæcularibus se implicant, & Græcas glorias, id est, sæcularium mores optimos esse putant, Hisq; ad literam esse cupiunt, scil. sæcularibus, quos hostes multoties fenserunt. Constat quod sæculares Ecclesiasticorum in multis casibus sunt inimici, & tamen fatui Ecclesiastici ipsis in moribus se conformant, ipsiq; cupiunt esse similes, & amici. Quod potissime videmus de multis nobilibus, qui licet ad Ecclesiam veniant, dedignantur tamen mores religiosos, & Ecclesiasticos sequi, & in cunctis suis actibus conantur sæcularibus conformari, ita quod cuilibet tali possunt sæculares dicere. *Et tu vulneratus es, sicut & nos, & nostri similis factus es.*

§ Hic dicitur, quod Iason qui proprium fratrem à sacerdotio repulerat, & sacerdotium muneribus obtinuerat, quadam die quendam iniquum, qui dicitur Menelaus ad regem Antiochum cum pecunia destinavit. Qui eadem pecunia sacerdotium in se retorquens Iasonem magistrum suum expulit, & sic iusto Dei iudicio is qui proprium fratrem expulerat, ab alio fraudulenter à suo sacerdotio fugatus fuit.

§ Illud allega, quod in quo peccat aliquis, in hoc punitur. Et quod *eadem mensura, qua mensi fueritis &c.* Iustum est enim quod qui alteri infidelis est, inveniat sibi alterum infidelem. Seneca. *Ab alio expectes, alteri quod feceris.*

§ Vel allega contra ambitiosos, qui communiter in suis statibus, beneficiis, & malitiis in præjudicium fratrum suorum obtinuerunt, finaliter non prosperantur, sed superveniente tribulatione, ab ipsis quandoque vel alijs expelluntur. Unde Ezech. 17. *Ergone prosperabitur?*

Capitulum sextum. Textus. Sed non post multum temporis, misit rex Senem quendam Antiochenum.

MORALITATUM CAP. V.

Postquam Antiochus rex nequissimus Hierusalem cepisset, & templum thesauris, & vasis aureis, & argenteis spoliasset, & omnes Israelitas ad ritum gentium transire iussisset, voluit, quod templum Hierusalem non templum Hierusalem diceretur, sed quod templum Jovis Olympici publice vocaretur, tunc enim templum luxuria, & commellationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus sacris ædibus se ultro mulieres ingerebant, intro ferentes, quæ non licebant, altare plenum erat illicitis, neque Sabbatha custodiebantur, nec dies solemnes patrum servabantur, nec simpliciter quisquam Judæum se esse confitebatur, ducebantur ad idolorum sacrificia, & coronati hædera, Baccho circumire compellebantur.]

§ Sic verè statim, quando diabolus Hierusalem, id est, statum Christianitatis ditioni suæ per peccatum subjugavit, ante omnia templum, id est, statum Ecclesiasticum omnibus bonis spiritualibus spoliavit, thesauros, id est, virtutes, vasa aurea, & argentea, id est, personas sapientes, & scientia nitentes, spoliavit, filios Israel, id est, ecclesiasticos ad ritum gentilem, id est, ad mores sæculares traxit. Ita quod sicut videtur, jam templum Ecclesiæ non videtur esse Dei templum, sed Jovis, qui interpretatur inimicus separans, id est, diaboli, pro eo, quod ibi diabolo plus quàm Deo servitur, & quia cultu Domini derelicto, Jupiter, id est, inimicus diabolus per vitia ibi colitur, & ejus mandatis, & suggestionibus.

gestionibus obeditur, & hoc patet ex his quæ sequuntur, quia jam (ut videtur) illud templum, id est, Ecclesiæ status, luxuria, & comestationibus est plenum, à scortis, & meretricibus est frequentatum, ædes sacræ, domus religiosorum mulieribus, & concubinis replentur, & multa illicita, & vitia ibi per omnia observantur. Jamq; sabbatha, id est, quies mentis, & contemplatio solennitatis, id est, divina laus, & à peccatis cessatio ibi non custodiuntur, sed potius Baccho, id est, vino, & ebrietati omnes serviunt, & coronati hædera, id est, nitore vestimentorum induti, isti Deo Baccho circumeunt, & in omnibus obsequuntur, ita ut concludamus breviter, quod nullus est, qui dicat se Judæum, id est, qui gloriatur dici religiosus, vel presbyter, sed potius in secularibus actibus gloriantur, & potius videri seculares, quam clerici delectantur. Sic igitur templum illud est mirabiliter pollutum per Antiochum diabolum, & eversum Ps. 78. *Deus venerunt gentes, id est, gentiliū mores, in hereditatem tuam &c.* Unde Num. 2. *Porta fluviorum aperta sunt, & templum ad solum dirutum est.*

D § Sub persecutione Antiochi duæ mulieres delatæ sunt suos pueros circumcidisse, quæ statim à gentilibus, pueris ad mammillas suspensis, fuerunt per muros præcipitatæ. Quidam etiam qui sabbathum colere voluerunt, & ad speluncas fugerunt, nolentes se defendere, flammis à gentilibus perierunt. Nolebat enim Antiochus, quod aliqua matres pueros suos circumciderent, vel quod diem sabbathi custodirent.

¶ Sic vere diabolus nunquam voluit, quod aliqua mulieres, id est, prælati, pueros, id est, subditos laborent circumcidere, id est à vitijs refecare, vel quod aliqui studeant sabbathum spirituale, & temporale custodire, hoc est, à vitijs cessare, & quieti mentis vacare, ac festa spiritualiter celebrare. Hinc est, quod illæ matres, id est, prælati, qui hodie parvulos, & subditos à vitijs circumcidunt, de muris, id est, de altis statibus præcipitantur, pueri circumcisi, id est, boni subditi bene correcti, à diabolo, & ministris ejus tyrannis, una cum bonis suis matribus, tribulationibus subjiciuntur, & in eorum mammillis pendentes, id est, prælatorum doctrinis adhærentes, à diabolo propelluntur, sabbatha, & festa spiritualiter, ac temporaliter colentes, flammis diversarum tribulationum uruntur. Regulare enim est, quod tam prælati, quam subditi, qui à malo se refecant, & qui divinæ laudi magis vacant, amplius à dignitatibus, & officiis rejiciantur, & majoribus tribulationibus afficiantur Ps. 33. *Multa tribulationes iustorum.*

§ Hic habetur de Eleazaro, quod cum omnes Judæi compellerentur sacrificare idolis, & contra legem carnes idololatricas, & idolis immolatas comedere, ipse noluit, sed potius mortem sustinere voluit. Quinimò cum amici sui suaderent, quod carnes quibus licitum est vesci apportarent, ipse se carnes porcinas fingeret comedere, ut sic sub tali simulatione posset mortem evadere, recusavit. Et elegit mori potius, quam contra legem carnes porcinas comedere, vel sic comedisse fingere, & hoc ne ipse qui senex, & vir auctoritatis erat, malum exemplum juvenibus daret. *Non enim nostra ætati dignum est fingere, ne quis adolescentium Eleazarum putet nonagenarium ad vitam alienigenarum transisse.*

E ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo homines maximæ reputationis, quando sunt senes, præ aliis abstinere debent à malo, & hoc, quia vita talium ab aliis trahitur in exemplum, & ne aliis occasio sit, à malis abstinere tenentur, honorem suum debent tales graves sollicitate considerare, & potius mortem eligere, quàm famam, quam longo tempore vitæ servaverunt, oblectamento vitæ modicæ, quæ superest deturbare, dicentes illud 1. Mac. 9. *Moriamur in virtute, & non inferamus crimen gloria &c.* ¶ Vel dic, quod virum honestum non decet aliquid fingere, & maxime ubi fictio sua in aliorum scandalum potest redundare. Unde Sap. 1. *Spiritus S. sapientia fugiet fictum.* Si igitur prohibitum est ne mali fingant se bonos, sic ne boni fingant se malos &c.

Capitulum decimum. Textus. Machabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente.

MORALITATUM CAP. VI.

Cum Judæi cum Juda Machabæo, qui contra eos cum innumerable exercitu veniebat, obviam irent, & contra eum committerent bellum apparuerunt adversariis quinque viri ignei de cælo missi in equis frænis aureis decori, qui Judæis ducatum præstabant, quorum duo Machabæum medium habentes, armis suis incolumem servabant, in hostes verò tela, &

fulmina jaciebant, ex quo cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

§ Judæi qui interpretantur glorificantes, Machabæus, qui interpretatur ingeniosus, ingeniose Dominum glorificans, significat bonos subditos fideles, qui contra Timotheum tyrannum diabolum, & ejus exercitum, id est, contra tentationes, & vitia præliantur. Isti quinque viri bonos prælatos denotant, qui de cælo missi, & à Deo promoti, & non à carnis affectione, vel simonia introducti debent esse. Unde Job 3. *Qui de cælo venit, super omnes est.* Qui debent esse quinque, per quinque sensuum custodiam, ignei per charitatis amorem, cum equis aureis, id est, cum corporibus mundis, & castis per castam conversationem. Isti illos Judæos, id est, subditos debent præcedere, bona exempla dando, debent protegere, se pro eis exponendo, & ad hostes tela, & fulmina projicere, ipsorum malitiam repellendo, prælati contra hostes spirituales, id est, contra dæmones debent jacere tela orationum suarum, contra carnem tela jejuniorum, contra mundum tela reprehensionum, contra tyrannos tela correctionum, & canonicarum sanctionum. Sic enim faciendo ipsos cadere facient, & subditos quos protegent, tutos reddent. Ideò de quolibet tali bene potest dici illud Matth. 28. *Erat aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix.* Unde etiam Abac. 3. *In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. In fremitu conculcabis terram.* Vel etiam tela prædicationum debent emittere, & fulgura bonorum exemplorum ostendere, ut sic possint contra spirituales hostes se defendere, & munire.

¶ Item hic superadditur, cum Judas obtinisset victoriam contra Timotheum, quidam ex parte Timothei fugerunt in Gazaram, præsidium valde munitum, inaccessible, atque firmum, qui loci firmitate confisi, verba nefanda contra Judam jactabant. Eo accensi animo illi, qui cum Juda erant, præsidium expugnaverunt, quamvis esset inexpugnabile, & ceperunt, ac blasphemos, & impios occiderunt. Simile dicitur 2. Mach. 12. *Infra de Civitate Casphin.*

¶ Ad hoc ista allegari possunt, quod nullus debet in loci, vel status sublimitate confidere, nec propter hoc ad injurias, & modestias inferendas suis hostibus prorumpere, quia nihil tam firmum, quod non possit destrui, & ex hoc solent eos contra se fortius animare, deus etiam ad talium qui freti protectione murorum, id est, amicorum, adiutorum, & temporalium bonorum inexpugnabiles se esse credunt, superbiam reprimendam, solet eos in manus hostium suorum tradere, & potentiam eorum penitus enervare. Quantumcunque homo sit in loco, & statu firmo, pacifico, & securo, utile est sibi pacifice se habere, & hostes suos nullatenus irritare Ps. 12. *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.*

Capitulum duodecimum. Textus. His factis pactioibus, Lyfias pergebant ad regem.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic fit mentio, quod Joppitæ Judæos, qui habitabant cum eis, cum uxoribus, & parvulis quasi sub ludi specie scaphas intrare fecerunt, & in altum mare ducentes, cum nihil mali suspicarentur, submerferunt. Judas verò statim prodicionem audiens, & injuriam suæ gentis in se retorquens, subito nocte super eos irruit, portum succendit, scaphas combussit, & eos qui ignem fugerunt, gladio interfecit. Et quia audivit, quod Joppitæ ita volebant facere Judæis, qui secum habitabant, ideò simile eis fecit.

§ Ista allega, quomodo multa mala veniunt ex ludis, & quomodo extrema gaudii luctus occupat. Isti enim causa ludi mare intraverunt, sed tamen ibi submersi perierunt. Et potissime ista possunt dici mystice, quod filii Israel, id est, religiosi, & Ecclesiastici, nunquam debent cum Joppitis gentilibus, id est, secularibus ludos facere, nec eis se adjungere, nec in eis plus debito confidere, vel ad marina, id est, ad fluctuosa mundi negotia se transferre, quia ex contractu talis societatis, propter eorum mala exempla, & dicta possent faciliter spirituale, & æternum naufragium reportare. Unde Joh. 4. *Non contuntur Judæi Samaritanis.*

¶ Vel dic, quod Joppitæ gentiles significant dæmones, cum quibus nos alii Judæi, id est, Christiani confidentes, mixti in hac valle miseriæ habitamus Esa. 11. *Habitabit lupus cum agno, pardus cum hædo cubabit.* Isti igitur fraudulenter scaphas, id est, alta mundi beneficia quando ascendere faciunt, & sub specie ludi tempo-

temporalis ad altum mare, id est, ad profunda mundi negotia nos deducunt. Ubi pro certo primo nos in vitiis, deinde in inferni suppliciis nos immergunt, & sic ludum temporalem quem nobis promittere videbantur, in tribulationem convertunt, unde Prov. 14. *Risus dolore miscebitur.* Fatuum est igitur talium suggestionibus credere, & ad eorum proditorem maris, id est, fluxibilis mundi statibus, & negotiis se credere, quia exinde solent pericula animarum provenire. Ideo Eccles. 22. *Non credas inimico tuo in aeternum.* Judas tamen, id est, Christus istam demonum proditorem, & fidelium damnationem finaliter vindicabit, quando in die iudicii ipsos perpetuis incendiis condemnabit. Unde Matthæi 25. *Ite maledicti in ignem aeternum.*

H Vel dic generaliter, quod illi qui alios proditose decipiunt, sive sint sæculares, qui religiosos ad peccandum trahunt, sive dæmones, qui fideles tentando in infernum mergunt, sive mundani proditores, qui alios in se confidentes fraudulentè affligunt, finaliter punientur, & à Juda, id est, Christo igne perpetuo comburentur, & eorum scaphæ, id est, status, & prosperitates finaliter subvertentur, & sic illi qui alios sub ludi specie illuserunt, finaliter illudentur. Unde Proverbior. 3. *Illusores Deus illudet.*

§ Hic dicitur, quomodo Judas dimicans contra hostes, quadam die multos de suis perdidit, sed tamen obtenta victoria, cum corpora defunctorum sepelire vellet, inventa sunt sub tunicis eorum aliqua de donariis idolorum, propter quod manifestum factum fuit, quod pro eo perierant, quia dona idolorum contra legis prohibitionem habebant. Judas facta collatione, pro animabus mortuorum oblationem in Hierusalem offerri misit, & de resurrectione futura iuste, & congrue cogitavit.

§ Ista possunt allegari contra proprietarios religiosos claustrales, quibus non licet donaria idolorum, id est, mundi divitias, quæ ab idolis, id est, à dæmonibus dantur, habere, nec aliquid sine prælati licentia possidere, sed pro certo quia in exercitu Judæ, id est, Christi militia, & religione multi invenirentur, qui talia donaria sub tunicis habent, id est, qui occultè sine prælati licentia contra leges, & statuta regularia, pecunias, & divitias possident, quapropter fit, quod isti in bello contra vitia pereunt, & finaliter morti æternæ subjacent. Unde Act. 8. legitur: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.*

A § Vel dic, quod Judas, id est, bonus prælatus, quando percipit subditos suos mortuos, scilicet, in peccato, summe debet dolere, & pro venia obtinenda debet oblationes apud Deum facere, & offerre, ut resurrectionis tempore ipsis dignetur Dominus indulgere.

Capitulum decimum quartum. Textus. Sed post triennii tempus cognovit Judas, & qui cum eo erant.

MORALITATUM CAP. VIII.

DE constantia ipsius Rasiæ, qui irruentibus super eum gentilibus, interfecit seipsum, & propria sua intestina super turbas projecit, & ne illuderetur à gentilibus propria morte se diffudit. Potest applicari ad virtutem fortitudinis, quia temporaliter loquendo, nihil est audacius, vel fortius quam manus mittere in seipsum, sicut de Catone legitur, qui seipsum occidit. Verum quia nostris modernis temporibus nulli est licitum seipsum interficere. Ideo dico, quod sicut antiquitus fortius, & virtuosius reputabatur seipsum occidere quàm aliū, sic spiritualiter virtuosius est, quod quis semetipsum vincat, & corrigat quàm alios. unde Prov. *Melior est enim patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium.* Seneca de moribus. *Fortior est, qui seipsum vincit, quàm qui hostes subiecit, difficile est enim seipsum vincere.*

¶ Cum Nicanor impius contra Judam præliatus, ipsum die sabbathi vellet invadere, multi Judæi qui timore ducti sequebantur eundem, suggerebant, quod die sabbathi non confligeret, sed quod potius sabbatho gloriam daret. Ipse in superbiam ductus, petiit si esset potens in cælo, qui diem sabbathi celebrare jussisset. Quibus asserentibus esse Dominum Deum cælum qui sabbathum colijussisset, respondit. Et ego, inquit potens supra terram, qui impero summi regis arma, & negotia impleri. Ipse igitur superbus die sabbathi conflixit, in quo tamen conflictu corpus, & vitam, & brachia dextram amisit. § Revera talibus verbis videntur uti tyranni, quia sicut Deum in cælestibus regnare credunt, sic seipsos in terra dominari dicunt. Videretur enim eis, quod in terra quicquid facere libet, licet, & quod impedire ipsorum opera

Pet. Berchorij super Biblia.

mala nullus posset. Unde ipsi videntur dicere illud Ezech. 11. *Longe recedite à Domino, vobis data est terra in possessionem.* Tales igitur nec dignantur festa colere, quinimò contra justos, & simplices solent in sabbathis, id est, in festivis diebus pugnare, & eos rapinis, & exactionibus infestare, propter quod solent mortem æternam incurrere. Quia enim licitum est sabbathis, & festivitatis, bona opera facere, multo fortius illicitum est malis operibus inhiare c. 15. § Hic dicitur quod Onias, qui fuit summus sacerdos, vir bonus & justus, modestus moribus, eloquio decorus, & à puero in virtutibus exercitatus, visus est Judæ contra Nicanorem præliaturo manus suas extendere, & pro ipso exercitu suo Deum exorare, visus est sibi apparere gloriæ mirabilis, scilicet, fratrum, & civitatis amator. Hieremias propheta sibi gladium aureum porrigens, & sibi talia verba dicens: *Accipe istud gladium à Deo missum, in hoc dejicies hostes populi mei Israel.* Qua visione milites Judæ confortati, manu quidem pugnantes, sed cordibus Deum, ac Dominum deprecantes, se in hostes fortiter iniecerunt, & confortati Dei præsentia triginta millia hominum de hostibus prostraverunt. Nicanorem verò ducem hostilis exercitus occiderunt. Advertendum tamen est, quod dicti Onias, & Hieremias tamdiu mortui erant, sed in visione Machabæo apparebant. § Ista possunt allegari pro illis, qui bellum Domini contra infideles pro fide, & contra impios pro justitia præliantur. Constat, quod pro talibus Onias, & Hieremias, & sancti, qui sunt in paradiso, Dominum deprecantur, quodque gladium, id est, potestatem vincendi, & trucidandi hostes ipsis assignare noscuntur. Quo signo pro certo ita fit communiter, quod præsentia divini adjutorii confortati, inimicos superant, & hoc potissime quando manibus pugnant, & Deum cordibus orant. Ista enim duo justo militi Christiano justum bellum exequenti necessaria sunt manualiter pugnare, ut homo debitum suum faciat, & Deum cordialiter exorare, ut ipse residuum suppleat. unde nec. 4. *Una manu faciebant opus, & altera tenebant gladium.* § Vel si vis dic, de bello spirituali contra diabolum, carnem, & mundum, ubi adjuvamus per ipsos sanctos, & gladio divini adjutorii præmunimur, & in quo, ut communiter, hostes vincimus, dum tamen per bona opera manualiter pugnemus, & quod in nobis faciamus, & quod ut Deus residuum suppleat, ipsum cordialiter imploramus.

§ Vel de Onia dic, quod ad hoc, quod summus sacerdos, id est, prælatus dignus sit à Domino exaudiri, & subditis fidelibus opitulari, necesse est, quod sit Onias, qui interpretatur mœrens Domino in spiritu contritus, & contribulatus, quod sit bonus, justus, modestus moribus, & eloquio, vel in verbis exercitatus. Unde Hebr. 7. *Talis decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior calis factus.* Tales à Domino exaudiuntur, ita quod eorum precibus adjuvantur, & spiritualibus hostibus dominantur. Unde Jac. 5. *Multum enim valet deprecatio justis assidua.* E contra si mali fuerint, preces eorum pro nihilo reputant. Unde Joh. 9. *Scimus, quoniam peccatores Deus non exaudit. Sed si quis Dei cultor est, hunc exaudit.*

Moralitatum libri 2. Machabeorum finis.

MORALITATUM LIBER VIGESIMUS NONUS NOVI TESTAMENTI, ET PRIMO super Matthæum.

DE cursu veteris testamenti, & moralitatis figuris, quas de diversis libris extraxi, restat nunc ad historiam Evangelicam manum mittere, & juxta morem solitum aliquas historias, & parabolas excerpando, illas scilicet, quas possum ad mores hominum applicare. Quamvis enim non sum dignus corrigiam calceamenti salvatoris solvere, nec facta, aut dicta ejus quæ in evangeliiis scribuntur tangere; Spero tamen quod ipse, qui se ab hæmorrhœissa tangi permisit, non indignabitur si me peccatorem, & indignum simplici corde inter publicanos ad se appropinquantem viderit, ut saltem vestimentorum ejus simbriam tangam, ut cum ipsam tetigero salvus fiam Luc. 15. Evangelium igitur Matthæi primo, Deo opitulante, percurram, deinde ista quæ in aliis Evangeliiis quæ à Matthæo posita non fuerunt, suis capitulis superaddam.

Capitulum secundum. Textus. Cum natus esset Jesus in Bethlehem.

MORALITATUM CAP. I.

Cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ, stella continue apparuit, quæ Magos ab oriente in Judæam ad puerum adorandum adduxit. Ista enim stella regem Judæorum natum ostendit, & eos usque ad domicilium antecessit, quæ super locum ubi erat puer, diu immobilis stetit. Quam videntes gavisi sunt, & hujus signo docti domum intraverunt, & puerum cum Maria matre ejus invenerunt. Et apertis thesauris suis aurum, thus, & myrrham obtulerunt.

§ Isti Magi qui erant gentiles, valde remoti à Hierusalem, significant peccatores, qui longe à Hierusalem, id est, à visione Dei viventes esse noscuntur. Stella ista bonum prælatum, vel superiorem significat, qui exemplis, & doctrinis suis alios illustrat. Ista ergo stella, id est, prædicator debet in oriente, id est, in statu virtutum lucere. Magos, id est, peccatores, & simplices, ad Jesum per fidem, & poenitentiam adducere, iter salutis prædicando eis ostendere, & eos per bona opera, & exempla ad Jesum credendo præcedere, ad quem cum per devotionem, & vitæ perfectionem attigerit, supra locum per perseverantiam debet stare, nec inde per inconstantiam se movere, dicens cum Helia, *Vivit Dominus in cujus conspectu sto.* 3. Reg. 18. Stare enim debet cum Domino, ut in se sit bonus, firmus, & stabilis. Antecedere vero debet alios, ut sit illis virtualiter exemplaris. unde Jos. 4. *Sacerdotes pergebant ante populum.* Quæ si fecerit, videntes eum gaudio magno poterunt gaudere, quia revera gaudium magnum est secularibus, & subditis stellam stantem, id est, bonum prælatum, vel superiorem videre. Sic enim ipsi Magi, id est, simplices, & peccatores tali stella illuminati doctrinaliter anteducti in Bethlehem, quæ est domus panis, id est, in Ecclesiam per poenitentiam venient, & domum conscientie per contritionem intrantes, illum qui est panis vitæ, scilicet, puerum Jesum cum Maria matre ejus per gratiam invenient, & aurum dilectionis charitativæ atque myrrham mortificationis carnis, & thus devotionis, & orationis sibi offerent, & sic ductu stellæ boni fient. Aspectus enim bonæ stellæ antecedentis, id est, bonæ personæ viam virtutum exemplariter ascendens solet intrantes recreare, & eos ad Salvatorem Jesum spiritualiter introducere, & salvare. Ideo bene dicitur: *Suspice calum, & numera stellas.*

§ Vel dic, quod puer Jesus significat puritatem innocentie, quam Maria, in est amara generat poenitentia. Igitur qui istum puerum, id est, conscientie puritatem invenire desiderat, necesse est, quod ad stellam, id est, ad Deum, & ad sanctos per devotionem, vel bonorum imitationem aspiciat, & quod post eam sequatur virtualiter. Sic enim cum Maria, id est, cum poenitentia puerum Jesum, qui interpretatur salvator, & puritatem innocentie, & salutem animæ reperiet, & tria spiritualia munera quæ præmisit offeret, & concedet. Jesus enim sine Maria non invenitur, quia salus sine poenitentia non habetur. Unde Deut. 32. *Invenit eum in terra deserta, in loco horroris.* Audiens Herodes Christum in Bethlehem natum esse, ipsum statim perdere proponit, & ideo ipsum se velle adorare dissimulans, Magos illuc caute misit, & ad ipsum redire præcepit. *Ite, inquit, interrogate diligenter de puero, & cum inveneritis renunciate mihi, ut veniens adorem eum.* Ipsos tamen Angelus admonuit ne ad eundem redeant, & ad regionem suam per aliam viam vadant. Quapropter Herodes pueros occidit, & inter ipsos Christum occidere credidit. Sic verè si Herodes rex impius, id est, diabolus, nos fraudulenter incitat, ut peccando ad eum veniamus, & ut puerum Jesum auferat, & ipsum ejusque devotionem in nostris cordibus interimat, & occidat, illud debemus summopere præcavere, & ad invitationem illius nullatenus assentire, sed potius per aliam viam quam ipse nobis suggerit, scilicet per viam virtutum, non vitiorum ad regionem nostram, scilicet, ad paradisum venire. Qui enim ad regionem paradisi cupit ire, nunquam debet ad Herodem diabolum revenire, nec ejus malis operibus obedire, nec per viam quam ipse suggerit, procedere, vel transire dicens illud 4. Regum 6. *Non hac via est, nec ista civitas &c.* Quinimo aliam viam, scilicet, viam justitiæ, misericordiæ, & poenitentiae debet quærere, & eam sequi, & tenere, juxta illud quod dicit Esa. 30. *Hæc est via, ambulate in ea, non declinetis ex ea neque ad dextram, neque ad sinistram.*

§ Vel dic, quod generaliter illi qui per unam viam ad Beth-

leem domum, id est, ad Ecclesiam veniunt, vel ad Christum, per aliam viam revertuntur, quia qui cum humilitate ingreditur, cum honore revertitur, & contra qui cum superbia, simonia, & violentia ingreditur in regionem suam, scilicet, in infernum, vel in mortem cum ignominia, & penuria revertitur. Unde dicitur, *Non reverteris per viam, qua venisti.* 3. Reg. 13. Utile est igitur ut ad Christum, id est, ad Ecclesiam, & ad mundi statum cum humilitate, poenitentia, & justitia veniamus, ut ad regionem nostram paradisum cum gloria redeamus, quia qui nunc divitias, & mundi gloriam amplectuntur pauperes, ad vires finaliter revertuntur.

¶ Vel allega exemplariter, quomodo Herodes, id est, mali sub specie boni, honoris, adorationis exhibendi solent viam, & modum occidendi puerum, i. innocentes quærere, quorum malitiam, qui perpendit, debet exemplo Magorum illudere, & suæ nequitie ministerium non præbere, sed dissimulando, & recedendo alibi facere declinare. Istud potissime debent familiares malorum principum facere, quia quædo magistri eorum volentes puerum, i. simplices inferiores deprehendendo occidere, si committant eis quod inquirent contra eos, ut occasione accepta sub specie adorationis, id est, sub colore justitiæ ipsos lædant dicentes eis illud: *Ite, & interrogate diligenter de puero,* id est, rustico, *ut ego veniens, adorem eum,* id est, occidam vel spoliem. Ipsi pro certo debent potius per aliam viam procedere, & servitium ejus dimittere, quam suis iniquitatibus opem dare, unde Num. 15. *Recedite de tabernaculis hominum impiorum ne involvamihi cum eis.*

¶ Vel allega, quando iniqui non possunt aliquem particulariter tangere, vel lædere, solent non contra eos sed in sibi similes sævire, ut possint in ipsum inter alios insurgere, sicut patet de præfidentibus, qui statuta generalia faciunt, ut sub illis Ecclesiasticos, quos palam non audent persequi, comprehendant.

¶ Angelus sciens, quod Herodes esset quæsiturus puerum Jesum ad percutiendum, eum monuit Joseph ut puerum, & matrem accipiens fugeret in Ægyptum, ut sic puerum illæsum de Herodis manibus custodiret.

§ Sic verè cum Herodes diabolus, qui interpretatur glorians in pellibus, id est, caro quæ in pulchritudine pellis gloriatur nobis continuo nititur subtrahere vitam gratiæ, & in nobis occidere puerum nostrum Jesum, id est, Christum, qui nobiscum per gratiam habitat, vel puerum nostrum, id est, conscientiam, & innocentiam puritatem statim debemus ad monitionem angeli, id est, boni, & angeliprædicatoris, vel prælati, in Ægyptum, quæ tenebræ, vel angustia interpretatur, id est, in tenebras humilitatis, & contritionis refugere, cum ipso puero matrem ejus, id est, poenitentiam contrahere, & sic eum ne nobiscum pereat conservare, unde Exod. 2. *Accipe puerum, & nutri eum.* Si enim puer ille in Ægypto, id est, in tenebris, & angustis contritionis, & humilitatis teneatur. Et Maria mater ejus, id est, poenitentia amara scilicet, castitas, & continentia eidem adjungantur, tunc à nobis tutissime præservatur, nec per Herodem diabolum, seu carnem nobis surripitur, aut necatur. unde Esa. 19. *Erit altare Domini in Ægypto.*

¶ Vel dic, quod Christus, & Christi gratia non potest diu servari, nisi matrem ejus, id est, Mariam per devotionem studeat amplexari.

§ Vel dic, quando puer Jesus qui in Judæa persequitur, & tamen in Ægypto servatur, potest interpretari, quod Christus ab illis qui sunt in terra Israel, id est, in ecclesia, vel religione per diversa vitia persequitur, & fugatur, & tamen ab illis qui sunt in Ægypto, id est, in mundo per devotionem colitur, quia pro certo sunt plures hodie quos Christus habet persecutores in Ecclesia quam in mundo cæteris paribus, & ideo jam videtur ab illa terra Israel, id est, ab Ecclesia, & ab ecclesiasticis recedere, & in Ægypto, id est, inter laicos tales habitare. unde Joan. 8. *Jesus abscondit se, & exivit de templo.*

§ Cum Joseph in Ægypto stetit, dictum est sibi per angelum, quod puerum, & matrem ejus caperet, & in terram Israel reverteretur, quod utique statim fecit, & in Nazareth habitavit. ¶ Sic vere Joseph, id est, homo qui est in Ægypto, scilicet, in tenebris, & angustis peccatorum, debet puerum Christum matrem ejus, i. puritatem, & poenitentiam assumere, & in terram Israel, id est, in statu gratiæ properare in Nazareth, quæ interpretatur flos sanctitatis, consecratio, & unctio, vel virgultum, id est, in sanctitate, & consecratione permanere, & ibi istum puerum, & matrem ejus

eius cum diligentia custodire, & in flore munditiæ, & sanctitate iustitiæ, in virgulto religionis, in consecratione devotionis, in unctione compassionis debet iste puer servari. ¶ Unde Joan. 1. *A Nazareth enim potest aliquid esse boni.* Unde Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Nazareth ad virginem desponsatam &c.*

Capitulum tertium. Textus. In diebus autem illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto.

MORALITATUM CAP. II.

A Joannes antequam legatur baptizasse, vel prædicasse, introducitur tanquam vox clamantis in deserto, habens vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, & quod cibus ejus erant locustæ, & mel sylvestre. Quibus præmissis fit mentio, quomodo ipse baptizavit, & quomodo venientes ad se pure reprehendebat, & quomodo de timore mortis, & judicii mentionem faciebat. Unde Luc. *Genimina inquit viperarum, jam securis ad radicem arboris posita est.* Omnes invitabat ad poenitentiam dicens, *Facite ergo dignos fructus poenitentiae.* § Ista possunt applicari, quod prædicator prius debet facere, quam docere, quia revera antequam Joannes, id est, aliquis homo præsumat esse prædicator, debet in desertum poenitentiae secedere, & ibi per contritionem clamare, & plangere, pilos camelorum, id est, exempla sanctorum induere, Zonam pelliceam, quæ fit de corio, id est, mortis memoriam accipere, & renes, id est, omnes carnales voluptates restringere, & attingere locustas, quæ saltant ad anteriora, id est, mundi contemptum, & affectum interiorum, & exteriorum comedere, & mel sylvestre, id est, devotionis dulcedinem gustare. Et tunc pro certo si omnia ista fecerit, poterit prædicare, baptizare, & abluere, & de morte, & judicio peccatoribus minas dare. Ante enim debet habere vitam, quam doctrinam, & prius debet viam veritatis, & salutis exemplariter ostendere, quam ipsam præsumat verbaliter prædicare. quia secundum Greg. *Cujus vita despiciatur, restat ut ejus prædicatio contemnatur.* § Inter cætera quæ prædicat Joannes, ipse videtur reprehendere quosdam, qui de semine Abrahæ se esse gloriabantur, & in hoc nobiliores se esse opinabantur, sicut patet in Evang. ubi ipsi dicebāt: *Semen Abrahæ sumus, & non servivimus unquam.* Unde ipsos redarguit, dicens: *Ne velitis dicere inter vos, Patrem habemus Abraham. Potens est enim Deus de lapidibus istis filios Abrahæ suscitare.* ¶ Sic revera quidam sunt, qui ultra modum in genere suo gloriantur, & quanto genere sunt nobiliores, tanto reputant se meliores, & tãto credunt se ad dignitates, & officia habenda digniores, & hi pro certo stulti sunt, quia sicut videmus, Dominus de lapidibus, id est, de rusticis parentibus, & de malis quandoque filios Abrahæ, id est, sufficientes, & dignas personas suscitavit, & eos ad hæreditatem, dignitatem, & promotionem aliquoties exaltat. Ps. 112. *Suscitans à terra inopem, & de stercore &c.* Sicut ad literam videmus in Ecclesia, ubi Dominus quandoque illum ad altiora provehit, quæ de viliori, & humiliori prosapia descendit, sicut videmus inter rusticos, inter quos communiter sunt meliores clerici, quam inter alios, quia breviter spiritus ubi vult, spirat, & quemcunque vult, moribus, & scientiis dotat, dignitatibus, & divitiis ditat, & sic lapides in filios Abrahæ mutat. Sicut ad literam in Apostolis apparuit, quos Dominus non ex nobilibus, & sapientibus, sed magis ex rusticis & simplicibus elegit. 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta mundi sunt elegit Deus, & quæ infirma sunt.* § Vel ista allega de diversis hominum generibus, qui de rusticitate ad nobilitatem, & de statu humili ad magnam sæculi dignitatem transeunt, sicut patet de multis nobilibus regibus, quorum ortus ab humili plebe processit. Unde Eccles. 4. *De carcere egreditur interdum aliquid ad regnum, & alius natus in regno inopia consumitur, ac perit.* § Vel dic, quod ista fuerunt dicta contra Judæos, qui in semine Abrahæ gloriabantur, & gentiles abominabantur, & tamen ipsi lapides insensibiles, scilicet gentiles filii Abrahæ facti sunt, in quantum ad fidem Christianam sunt conversi, ipsi verò qui prius filii Abrahæ fuerunt, scilicet Judæi, per obstinationem in lapides sunt conversi. Cor enim eorum induratum est quasi lapis, quia non omnes qui sunt ex Abraham, sunt filii Abraham, & non omnes qui sunt ex Israel, sunt filii Israel. ¶ Joanne populum baptizante in Jordane, cum Christus ad eum baptizandus venisset, ipsum Joannes tangere timuit, dicens: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.* Super ipsum enim columbam descendantem vidit, & vocem patris ipsum vocantem filium audivit. Jesus quamvis esse sanctior Joanne, non

Petr. Berchorij super Biblia.

tamen ab ipso baptizari recusavit, sed potius humiliter sibi dixit: *Sine, inquit, sic enim implere nos docet omnem justitiam.* ¶ Illud allegari potest, quando Joannes, id est, prælatus, qui vacat ad alios baptizandos, & mundificandos, videt aliquem Jesum venientem ad se, id est, quando videt se habere aliquem subditum meliorem se, & sanctiorem, de quo est certus, quod ipse est Dei filius per imitationem, & quod columba, id est, Spiritus S. visitat ipsum per gratiæ infusionem, ipsum proculdubio debet reverenter tractare, & se reputare indignum, ipsum tangere, vel corrigere, baptizare, seu sacramenta Ecclesiæ sibi ministrare, ipse tamen Jesus, id est, subditus quantumcunque sit dignus, & sanctus, in genere, & potentia clarus, prælato quantumcunque modico se debet humiliter subicere, & ab illo illa quæ pertinent ad ablutionem vitiorum, sine arrogantia verecundia acceptare, ut sic possit aliis imperfectioribus exemplum virtutis, & humilitatis dare. Unde Eccles. 3. *Quanto altior es, humilia te in omnibus.* Luc. 18. *Et salvator in Evangel. Omnis qui se exaltaverit, humiliabitur, & qui se humiliaverit, exaltabitur.* Jacob. 4. *Et alibi: Deus superbis resistit, humilibus &c.* Quod tamen est contra multos prælatos, qui non reverentur, nec supportant scientificos, & nobiles subditos, sed potius ipsos habent exosos, & contra superbos scientificos nobiles modernos subditos, qui dedignantur prælatis ignobilibus, & sufficientibus obedire, & in ipsis non solent subesse, sed litigose, & brigose vivendo nituntur eos de supra se excutere, & auferre. Dicunt enim illud Exod. 2. *Quis te constituit judicem, & principem super nos?*

Capitulum quartum. Textus. Tunc Jesus ductus est in desertum à Spiritu.

MORALITATUM CAP. III.

Cum Jesus à Spiritu sancto ductus fuisset in desertum, & quadraginta diebus jejunaasset, statim adfuit diabolus, qui ipsum de tribus tentavit, & primo sibi peccatum gulæ objecit dicens: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Secundò peccatum avaritiæ dicens: *Hæc omnia dabo tibi &c.* Tertiò peccatum superbiæ, vel inanis gloriæ dicens, *Mitte te deorsum, quia non offendes, eo quod angeli in manibus portabunt te.* Quæ Christus refutavit, & tentationem triplicem superavit.

¶ Sic dico, quando aliquis homo à Spiritu sancto ducitur in desertum, id est, in religionis statum, aut poenitentiam, ibi jejuniis, & abstinentiæ se dedicat, statim adest diabolus, qui ipsum violenter invadit, & tria principalia vitia videlicet avaritiam, gulam, & inanam gloriam eidem ostendit. Suggestit enim talibus quod panes, id est, cibos accipiant, & lapides, id est, duritiam, & difficultatem abstinentiæ in panis, & ciborum voluptatem convertant, dicens illud 3. Reg. 19. *Comede, & bibe: grandis enim tibi restat via.* Ac si diceret, Complexio tua est debilis, & tempus vitæ tuæ erit longum: & sic fatuum est abstinentiæ subjacere, & bonum est comedere, & fortem esse. Suggestit etiam avaritiam. Ostendit enim homini in cogitatione regna mundi, & gloriam eorum, divitias, & prosperitatem, dicens ei, *Si cadens adoraveris me, id est, si suggestioni meæ consenseris, & mundi gloriam cupieris, & à tuo proposito resilieris, vel ad sæculum redibis, hæc omnia tibi dabo, divitem te faciam, & temporaliter promovebo,* dicens illud: *Dabo tibi thesauros absconditos, secretorum arcana.* Sed quid? Pro certo quando videt, quod nulla gula, vel avaritia ipsum potest vincere, statuit eum supra pinnaculum templi, elevat eum in mensa sua, facitque quod semetipsum sanctum, & magnum æstimat, & de viribus suis præsumat, sibi dicens: *Si filius Dei es, &c.* Et sibi suggerit, quod ingrediatur difficilia, & ultra vires suas periculis, & tentationibus se exponat, & quod in mantenentia Dei, & angelorum confidat. Ac si diceret, Sanctus es, filius Dei es: non enim succumbes in tentatione, quia angeli Domini te sustinebunt, & Deus te cadere non permittet. Sic igitur fit, quod ad præsumendum de se, & ad inaniter gloriantum invitat ipsum, ut sic eum in peccatum dejiciat; & prosterнат. Videtur enim sibi dicere illud 1. Cor. 10. *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum.* Et breviter, illi qui sunt in deserto, & religione, à diabolo diversimode tentantur, & quando in uno peccato vinci nequeunt, in altero tentantur. Ideò bene dicitur Eccles. 2. *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & prepara animam ad tentationem.* Quia isti tentantur de luxuria contra votum castitatis, de gula contra votum sobrietatis, contra votum pau-

pertatis de avaritia, contra humilitatis votum, & obedientia de præsumptione, & superbia. Unde Proverb. 30. *Per tria movetur terra. Sed revera iste debet sagaciter respondere contra gulam, quod non in solo pane vivit homo, sed potius in omni verbo quod procedit de ore Dei, &c.* & quod religiosus plus debet appetere cibum spiritualem, quam corporalem. Contra adorationem, & censuram avaritiæ quem suggerit, debet respondere, quod Dominus adorandus, non diabolus, & quod sibi est serviendum, non mammonæ. Contra consensum inanis gloriæ, & præsumptionis debet respondere, quod Deus non est tentandus, sed timendus, & quod non est de propriis viribus confidendum, sed potius humiliter incedendum. Sic enim istam triplicem tentationem poterit evadere, & tria hostis jacula non timere, & tunc de ipso verificatur, quod de Christo subjungitur, quod diabolus ipsum reliquit, nec amplius tentare præsumet. Angeli verò sibi adherent, qui sibi spiritualiter ministrabunt, quia quando quis tentationem diaboli superat, ab ipso in pace dimittitur, & ab angelis custoditur. Psal. 90. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vijs tuis.* ¶ Vel dic, quod Christus non invenitur tentatus, quamdiu fuit cum Apostolis, sed solum dum erat solitarius in deserto, in quo notari potest, quod qui in societate, & communitate vivunt, minores tentationes sentiunt, & in minori periculo consistunt, quam qui solitarii esse volunt, vel in singularitate vitæ, & morum consistunt. Unde Eccles. 4. *Va soli, &c.* Quia sicut dicit Seneca: *Omnia mala docuit solitudo.* Quod potissime est verum de solitudine spirituali, quando homo caret charitativa societate, & manet in solitudine peccati, segregatur à Dei, & sanctorum, virtutum, & bonorum operum communitate. ¶ Vel dic, quod diabolus tentaverat primum Adam de tribus, de gula, scilicet de esu pomi, de avaritia, supple scientiæ, *Scientes, inquit, bonum & malum:* de inani gloria, *Nequaquam, inquit moriemini, sed eritis sicut Dij.* In qua quidem triplici tentatione cum ipse Adam fuit victus, congruum fuit, quod secundus Adam eisdem tentaretur, in quibus ipse diabolus ipsum non vinceret, sed potius vinceretur, ut sic scilicet, triplex casus primi hominis per triplicem resistantiam secundi hominis sanaretur. § Vel dic, quod tunc diabolus hominem fortius impetit, quando ipsum ab ipso fugere, & ad desertum pœnitentiæ transire cernit, tentationes tunc fortiores insurgunt, quando homines ipsas amplius evadere sperant, & quarunt. Gen. 31. *Laban enim tunc Jacob persecutus est, quando ipsum ab ipso fugere perpendit.* Exod. 5. *Pharao tunc populum Israel acius persequitur, quando eum audit de suo dominio sacrificaturum in desertum recedere.* Jos. 10. *Quinq; reges tunc Gabaonitas impugnant, quando audiunt ipsos cum filiis Israel confœderatos fuisse.* 3. Reg. 3. *Sodomitæ tunc ad ostium Loth pulsant, quando angelos hospitio receperat.* Marc. 9. *Meretrices tunc ad Salomonem venerunt, quando sapientiam à Domino receperat.* Dæmoniacus filius tunc à dæmone gravius alliditur, quando sanandus coram Domino appropinquat. Sic verè Pharao diabolus, Laban mundus, quinque reges, quinque sensus, Sodomitæ, & meretrices, id est, malæ cogitationes solent hominem gravius invadere, quando intendit se à vitiis separare, desertum pœnitentiæ intrare, angelum, id est, Christum secum habere, & filijs Israel, id est, sanctis se confœderare. 4. Reg. 34. Unde diabolus videtur dicere illud: *Moab recessit à me, veni tecum contra eum in prælium, &c.* ¶ Subjungitur hic quod Petrum, & Andream, qui in navicula erant, & retia sua pro piscando in mare mittebant, ad se Jesus continuo vocavit, & piscatores hominum fecit. *Venite, inquit post me, faciam vos fieri piscatores hominum, & statim relictis retibus secuti sunt eum.* Proce- dens verò vidit alios duos fratres, scilicet Jacobum, & Joannem, qui una cum patre retia reficiebant, qui vocati, statim secuti sunt eum, & relictis retibus, & patre, post eum abierunt. § Sic verè qui in navicula mundi fluctuosi stantes retia cupiditatis & mundi facultates possident, quandoque à Christo spiritualiter per inspirationem & vocaliter per scripturam, & prædicationem, realiter per bonorum exempla, & correctionem, & tribulationem vocantur, & ad statum salutis, & religionis spiritualiter invitantur. Qui pro certo, quod se vocatos, ut præmissum est, sentiunt, navem, id est, fluctus mundani status, & retia cupiditatis, vel malarum complacentiarum, & divitiarum, patrem etiam, id est, omnem affectionem carnalium amicitiarum debent dimittere, Christum per imitationem sequi, & per bona se præparare, Unde Matth. 8. *Magister sequar te quocun- que ieris, &c.*

Capitulum quintum. Textus. Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem.

MORALITATUM CAP. IV.

Videns Jesus turbas ascendit in montem, & cum sedisset, docebat discipulos. ¶ In quo notatur, quod ille qui vult alium docere, debet turbas mundi negotiorum, & malarum cogitationum fugere, montem contemplationis, & vitæ perfectioris ascendere, & ibi in tranquillitate animi sedere, & quiescere, & sic prædicando alios poterit docere. Esa. 40. *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas.* ¶ Hic præcepit Dominus, si quis cum adversario per viam vadit, ante omnia pacem cum eo facere studeat, ne forte ipsum judici tradat, qui ministro eum committat, & qui eum in carcerem statim mittat. ¶ Sic verè cum nos in via hujus vitæ habeamus unum fortem adversarium, videlicet propriæ conscientiæ remorsum, qui non cessat nos impugnare, arguere, & mordere, necesse est, dum sumus in ista via præsentis, ipsum pacificemus, & quod omnis peccati offendiculum amoventes, tranquillitatem illius servemus Psal. 121. *Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua, &c.* Alioquin si tempus hujus vitæ transeat, ille adversarius noster judici Christo in morte, & in iudicio nos accusabit, & tradet, qui diabolo ministro nos committet, ipse verò in infernali claustro nos recludet. § Dominus præcepit, si oculus alicujus dexter, vel manus dextra scandalizat eum, statim debet oculum eruere, & manum abscindere. Marc. 9. *Melius enim est, ut ait, quod unum membrum pereat, quam totum corpus in infernum descendat.* § Oculus, manus, pes scandalizantes ejici jubentur, quia melius est cecum, claudū, & mancum, id est, cum uno oculo, uno pede, vel manu ingredi regnum cælorum, quam duos oculos, manus, & pedes habentem, in gehennam ignis mitti. Matth. 12. Idem habetur infra. Tamen spiritualiter loquendo in scriptura per oculos intelligitur discretio, vel subtilis cognitio, per pedes affectio, per manus operatio. Constat, quod quandoque habet utrumque duplicatum, ut in utroque genere dextrum possidet, & sinistrum, homo enim quandoque habet duos oculos discretionis, vel cognitionis, scilicet dextrum, qui videt spiritualia, & de fide, & scriptura cogitat, & sinistrum qui se occupat circa temporalia. Habet etiam duos pedes, scilicet duo genera affectionum, quendam scilicet dextrum, hæc est affectio, & amor quem habemus ad bonos. Manus similiter habemus duas, scilicet dextram, id est, bona perfectiora, & spiritualia, & sinistram, id est, imperfectiora, & terrestria, & activa: veruntamen sic est, quod in istis omnibus illa quæ meliora esse videntur, quandoque scandalizant nos: oculus enim dexter, id est, subtilitas, sensus, & cognitio, quam habemus erga fidem, & scripturam scandalizat nos, quando in fide dubitamus, & quando per nimias subtilitates nos in magis arduis, quam decet, immiscemus. Tunc enim possumus dicere illud Thren. 3. *Oculus meus depradatus est animam meam.* Pes noster dexter nos scandalizat, quando affectio quam habemus ad bonos, & maxime ad carnales amicos, occasionem peccandi administrat. Manus verò dextra dicitur nos scandalizare, quando contigit de nostris arduis, & perfectis operibus nos superbire, & per inanem gloriam cor nostrum levare. Ista igitur est veritas, quod si talia nostra bona opera nobis scandala pariant jam antedicta, quod ipsa debemus abjicere, & potius à talibus cessare, quam pro eisdem periculo subiacere. Tutius est enim cum sinistro oculo, manu, pede, id est, cum imperfectiori discretionem, operationem, & affectionem se salvare, quam magis ardua aggredi, & ibi scandalum, & periculum reperire, melius est vitam activam tenere, & solam simplicem scientiam scire, quam circa magis ardua deficere, & perire. Unde Eccles. 3. *Altiora tene quæsieris.* Talis ergo oculus dexter, id est, talis scrupulosa subtilitas, & talis manus, id est, talis bona operatio, de qua nascitur gloriæ vanitas, debent amputari, & erui, & simplicius frequentari. § Vel dic, quod pes significat corporis vagationem, manus malam operationem, oculus malam intentionem, quæ revera quia scandalizant, & offendiculum æternæ mortis propinant, & ideo sunt abjicienda à nobis & cum diligentia amputanda. De capitulo sexto, & septimo nihil pono, quia quamvis ibi sit mentio de pluribus materiis moralibus, expositio tamen, & moralitas de se patet. In sexto enim fit mentio hypocritarum prolixè orantibus, & jejunantibus, de thesauro, de oculo simplici, de duobus Dominis, & de solitudine abjicienda. In septimo verò de duplici arbore, duplici via, duplici domo sed

sed quia non est presentis operis, omnia verba salvatoris exponere, cum non possent, sed solum circa aliqualem figurarum, & parabolarum corticem insudare, idè transeo supradicta.

Capitulum Octavum. Textus. Cum descendisset Jesus de monte.

MORALITATUM CAP. V.

Cum Dominus descendens de monte, quendam leprosum sanasset, præcepit sibi ne cuiquam diceret se sanatum, voluit tamen quod sacerdotibus se ostenderet, & munus in lege ordinatum offerret. Sic revera quando aliquis leprosus, id est, peccator à Domino per contritionem sanatur, & ad Deum occulte convertitur, & à lepra vitiorum purgatur, summe prohibetur sibi ne gratiam sibi factam publice per jactantiam dicat, sed potius sacerdotibus, id est, viris prudentibus, qui ipsum ad melius promovere noverunt, per confessionem, vel consilii petitionem ostendat, & dicat, munusque satisfactionis offerat, & impendat. Breviter illud est verum, quod sacerdotibus, & non aliis, id est, prudentibus & viris bonis non fatuis se ostendat, & secreta sua, & occulta revelet. Unde Proverb. 25. *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo non reveles.* ¶ Vel dic, quod qui sciunt virtutes, & mirabilia, non debent laudes hominum quærere, sed potius petere ne ipsorum opera in publicum proveniant. ¶ Vel dic, quod qui dat beneficium alteri, non debet procraftinare, sed voluntariè, & libenter, quod petitur, statim dare. *Volo, inquit, mundare, quia 2. Cor. 9. Hilarum datorem diligit Deus.* ¶ Vel dic, quod leprosus significat genus humanum, lepra idolatriæ, & vitiorum infectum, quem Christus de monte paradisi descendens, ipsum carnem sumendo tangens personaliter in campo hujus mundi curavit, & civitatis paradisi ingressum qui sibi erat interdictus, restituta munditia restauravit.

¶ Vel dic, quod tunc leprosus, id est, peccator sanatur, quando à Christo, id est, Deo, vel prælato per monitionem, & correctionem, seu per tribulationem tangitur, & palpatur. Unde Job.

19. *Manus Domini tetigit me.*

¶ Vel dic, quod iste tactus significat divinam inspirationem.

¶ Hic fit mentio, quod Dominus humilitatem, & fidem centurionis, seu reguli respexit, cujus filius infirmabatur Capharnaum, qui Christo dixerat. *Domine puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur, sed non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum, & sanabitur puer meus.* Admirans sequentibus se dixit: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.* Dico enim vobis, quod multi venient ab oriente, & occidente, & recubent cum Abraam, Isaac, & Jacob in regno colorum. Filij autem regni ejicientur in tenebras exteriores. Puer igitur in illa hora fuit sanatus, & à febre eadem hora septima liberatus, sicut hic in presenti, & Jo. 4. dicitur: Adverte tamen quod Matthæus vocat istum puerum, Joannes filium. Lucas 7. autem servum.

¶ Ista possunt allegari, quod qui fideliter credunt, & humiliter petunt, facilius obtinent à Domino quod requirunt. Unde Luc. 11. *Petite, & accipietis.* Ista possunt allegari, quod centurio qui erat Capharnaum gentilis, respectu Israelitarum facit talia, hoc est dictum, quod ista faciunt hodie laici sæculares respectu ecclesiasticorum. Hodie enim vix invenitur tanta fides in Israel, sicut Capharnaum, id est, in Ecclesia, vel religione, sicut in sæculo, vel in mundo, quia meliores sunt hodie in multis laici, quàm clerici, sæculares quam rectores, subditi, quam prælati. Et idè finaliter de partibus mundi remotis, id est, de statu sæculari multi ad paradisum venient, & cum Abraam, Isaac, & Jacob, id est, cum Sanctis, & Patriarchis in paradiso recumbent, & illi qui regni hujus speciales filii debuerant esse, id est, religiosi, & clerici, in tenebras exteriores, scilicet, infernales ejicientur, & ibidem succumbent. Et ita fit, quod Deus de lapidibus filios suscitavit Abrahæ, filios verò Israel in carceribus æternis ligat, atque damnat. Idè Christus de filiis suis, id est, viris ecclesiasticis videtur conqueri, dicens illud Esa. 1. *Filios enutrivimus, & exaltavimus, ipsi autem spreverunt me, &c.* Et sequitur ibidem: *Vas semini nequam, populo gravi, &c.* ¶ Vel dic, quod gentiles sunt remoti, seu extranei, qui cum Abraam Christo, id est, cum sanctis suis ad fidem Ecclesiæ, & ad paradisi gloriam sunt admissi, filii verò regni fuerunt Judæi, qui a regno Christi, id est, à fide Ecclesiæ, & patria sunt exclusi, quia sicut dicitur Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, &c.*

¶ Vel dic, quod iste puer peccatorem significat, qui dicitur puer ratione ignorantia, sedens in domo ratione pigritia, para-

lyticus propter bonorum operum imbecillitatem, male tortus per invidia perversitatem, qui tamen septima hora, id est, per septem sacramenta, vel septem dona Spiritus S. curatur, à febribus peccati divina gratia liberatur, & ille bene dicitur puer propter recuperatam puritatem, servus propter humilitatem, filius propter charitatem. Unde Matth. 3. *Hic est filius meus dilectus.*

¶ Socrus Simonis, quæ magnis febribus tenebatur, tunc temporis est curata, quando Christus sibi dixit quod surgeret, & quod sibi aut aliis ministraret. c. 8. ¶ In hoc potest notari, quod febris malarum concupiscentiarum, & affectionum hominem dimittit, quando administrandum, & obsequendum diligenter laborandum intendit, & torporem negligentia excutit, & contemnit. Bene igitur dicitur 2. Tim. 4. *Tu vero vigila, in omnibus labora, ministerium imple, &c. cap. 8.* ¶ Hic fit mentio de duobus sequi volentibus salvatorem, cum propter turbas trans fretum secedere voluit, quidam scriba non vocatus Christum sequi voluit, dicens: *Magister sequar te, quocumque ieris,* sed Christus quodam modo ipsum repulit, & paupertatem suam sibi retulit dicens, *Vulpes foveas suas habent, & volucres cali nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Ac si dicat, Cave ne sequaris me, si divitias quæris, quia cum pauper sum, ipsas habere mecum non poteris, aut dolebis. Alius autem cum instantia vocatus à Christo, sequitur, quinimo cum peteret licentiam sepeliendi patrem suum, nequaquam sibi à Christo licentia extitit concessa, sed sibi potius dixit, *sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Ille enim qui se ingerebat, repellitur. Ille autem qui dilationem petiit, vocatur, & impellitur. Nota igitur, quod ad sequendum Christum in his, scilicet, ad statum Ecclesiæ prælationis, illi qui se ingerunt non vocati, sicut ambitiosi faciunt, debent respui, & repelli, & illi qui se reputant indignos, illam non ambiunt, sed circa patrem sepeliendum, id est, circa onera pietatis in sæculo, & in statu subjectionis vivere quærunt, ad Christum, & ad gradum ecclesiasticum si sit necesse, debent cum violentia protrahi, & impelli, & sepultura patris, id est, à curis sæcularibus depelli. Quod etiam Christus continue ad literam facit, quia scribas, & sapientes ultro se ingerentes, offerentes, & ambientes quandoque repellit, simplices verò de quibus mentio non fiebat, ad dignitates occulte protrahit, & impellit. Sicut in electionibus videmus quotidie evenire, quia nemo assumit sibi honorem, sed qui vocatus est à Deo tanquam Aaron.

¶ Vel dic, ista de prædestinatione divina quæ quosdam nolentes, & renuentes solet ad se trahere, quosdam verò volentes, & appetentes videtur aliquoties refutare, quia sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neque currentis, sed Dei misereantis.* Dicit enim scriptura Pharaoni, quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuncietur nomen meum in universa terra. Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat. Dicit igitur mihi, Quid adhuc quæritur? Voluntati ejus resistit.

¶ Vel dic, quod ex istis verbis Christi, ortus videtur ille modus, qui in professione religionis servatur, quia illis qui Christum sequi cupiunt, & in religione profiteri volunt, debent exponi religionis difficultates, & instrui ad dimittendum parentum carnalium, & hominum sæcularium societates. Vulpes dicitur prælatus foveas habent, &c. Ac si diceret. Vulpes villosi, & grossi velleris, id est, divites avari, vulpini, & malitiosi, in isto sæculo foveas, id est, terrenas habitationes possident, volucres celi, id est, superbi, & ambitiosi nidos altaris dignitatum tenent. Filius verò hominis, id est, ille, qui vult esse religiosus bonus, Dei imitator, & filius, non debet ista quærere, vel proprium habere, sed ab omni rerum prosperitate seipsum potius abdicare, nihilque in hoc mundo proprium quærere, vel habere ubi ad literam caput valeat inclinare, dicens cum Apostolo illud Heb. 12. *Non habemus hic civitatem manentem, sed futuram inquirimus.* Sibi debet dici, quod de suo patre, id est, de sua parentela carnali curam non habeat, sed potius mortuos peccatores sepelire in virtutibus, alios mortuos dimittat, & ad sequendum Dominum diligenter intendat, ut de ipso, & sibi similibus possit dici illud Matth. 4. *Relictis retibus, & patre, secuti sunt Dominum.*

¶ Ascendente Domino naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus. ca. 8. Et ecce ventus magnus factus est in mari, ita quod navicula operiretur fluctibus, ipse verò dormiebat, & acceperunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum dicentes: Domine salva nos, perimus. Qui increpans eos dixit: Quare timidi estis modica fidei? Et surgens imperavit ventis, & mari; & statim tranquillitas magna secuta est, ita ut mirarentur astantes, dicentes: Quis est hic, quia ventus, & mare obediunt ei?

§ Ista possunt allegari, quia dato, quod Dominus sit personali-
liter, & spiritualiter in navicula, id est, in Ecclesia, vel collegio,
nihilominus sæpe fit, quod venti tribulationum, & tentatio-
num ibi taliter suscitantur, quod fluctibus miseriæ, & mo-
lestiarum per vitia, & infortunia sæpe submergitur, & cassatur.
Dominus enim quandoque videtur dormire, in quantum so-
let auxilium suum dissimulare, ut ad ipsum invocandum pos-
sit illos, qui in tribulatione, & tentatione sunt, animare. Gaudet
enim Deus videns tribulatos ad se ferventer recurrere, & ipsos
fortiter, & patienter sustinere. Sicut legitur de B. Antonio,
qui verberatus graviter à diabolo, cum prius diceret Christo
sibi apparenti: *Domine ubi eras, quando male tractabar?* Respondit
sibi Dominus: *Tecum eram, sed quia de patientia tua valde gaude-
bam, ideo juvare volebam.* Dormiebat igitur Dominus Jesus. *Jonæ*
2. Jonas autem dormiebat sopore gravi, cum navis periculum pateretur.
Veruntamen quando ad eum devotè accedunt, & à somno
dissimulationis suæ devotis precibus excitantur, tunc statim
folet adesse, & ventis tentationum fluctibusque tribulatio-
num, quod amplius non serviant, imperare, & sic naviculæ, id
est, animæ tentatæ, vel personæ, seu Ecclesiæ tribulatæ tran-
quillitatem, & pacem excitatus restituit, quam non invocatus
ante suscitare permisit. Dominus enim (ut communiter) quan-
do precibus non excitatur, dormit, qui si excitatus fuerit, sta-
tim surgit. Psalm. 77. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus.*
cap. 8.

§ Duo dæmoniæ accesserunt ad Christum de navicula exeun-
tē, & quamvis Lucas, & Marcus non ponant, nisi unum, duo ta-
men in veritate fuerunt, sed quia unus erat nobilior, ideo alius
subtrahitur. Luc. 8. Isti igitur dæmoniæ, sicut hic dicitur, in
monumentis manebant, sævi etiam nimis erant, ita quod juxta
illos nulli tute transire audebant. Marc. 5. Luc. 8. additur, quod
ille dæmoniacus, de quo mentionem facit, die, ac nocte in mo-
numentis, & montibus erat, neque catenis, neque vinculis tene-
ri poterat, imo vincula dirumpebat, & clamans se lapidibus
concidebat. Et sicut Lucæ 8. subjungitur, iste vestimento non
induebatur, nec in domo manere volebat, sed ruptis vinculis
à dæmonibus in desertum agebatur. Et non mirum, quia apud
eum una legio dæmonum morabatur. Legio verò continet
sex millia sexcenta, sexaginta sex. Iste igitur dæmoniacus
occurrere Christo per hæc verba clamabat: *Quid mihi, & tibi Jesu
filii Dei: quare venisti ante tempus torquere nos, &c.* Per tales dæ-
moniacos possunt intelligi peccatores, & obstinati, qui semper
solent Jesu filio Dei, id est, Deo, vel bono prælato superiori oc-
currere, & sibi per inobedientiam, & rebellem discordiam ob-
viare. Genes. 19. *Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra
eum.* Sicut patet de malis obstinatis, & subditis, & religiosis. I-
sti enim sunt nimis sævi per crudelitatem, ita quod vix aliqui
audent appropinquare eis, vel secum contrahere societatem. 1.
Reg. 25. *Nam ipse filius est Belial, ita ut nemo audeat sibi loqui.* Quod
etiam de ballivis, & exactoribus potest dici, quia juxta eos non
est tutum manere, ne forte sævitiam rapinarum suarum sustine-
re oporteat, & sentire. Illi nullius vinculis divinæ legis, vel re-
gularium statutorum teneri possunt, quamvis à superioribus
suis per prohibitiones, & statuta sapissime vinciantur omnia
solent frangere, & per apostasiam, vel appellationem, & discor-
diam recedere, & per desertum mundi, vel per vitiorum statum
vagari. Hierem. 3. *A seculo fregisti jugum, rupisti vincula.* Isti sunt
qui morantur in monumentis, id est, in inferioribus per luxu-
riam, in montibus, id est, in elatione per superbiam. In deserto,
id est, in ardoribus per avaritiam, nudi vadunt per vestimento-
rum, id est, virtutum carentiam in domo claustrum, vel Ecclesiæ in
tranquillitate, & pace manere propter vagationem, & insolentiam
clamant per detractionem, & jactantiam, & lapidib. id est,
molestiis se concidunt per cordis amaritudinem, & duritiam, &
non mirum cum valde multis dæmonibus pleni sunt per omnium
vitiarum redundantiam. Igitur isti Deo, vel prælato volenti eos
corrigere se opponunt, & sibi cum indignatione dicunt, ad quid
venisti ante tempus torquere nos? Ac si dicerent. Nolumus in præ-
senti torqueri, vel corrigi, sed consolari potius, & lætari. Ideo
dicitur Proverb. 15. *Non amat pestilens eum, qui se corripit.* Eccles. 1.
Tales igitur domari nequeunt, sed in obstinatione, & protervia
in correcti vivunt. *Perversi difficile corriguntur.*

¶ Vel dic, quod ille dæmoniacus, secundum quendam huma-
num genus designat, quod à principio legis naturalis, & divi-
næ vinculis ligatus fuerat, sed omnia transgrediendo rumpe-

bat monumenta, id est, opera mortalia frequentabat, virtuti-
bus nudus erat, & lapidibus se concidens, id est, in cultura De-
orum lapideorum se turpiter lacerans. Nihilominus clamabat
in quantum suas fatuitates per jactantiam propalabat. § Verun-
tamen Christus hunc dæmoniacum sanavit, & expellens dæ-
mones, gregem porcorum, qui juxta montem pascebat, ipsis ha-
bitandum concessit, qui grex statim cum impetu in mare fu-
giens se submersit.

¶ Sic vere Christus de navicula exiens, id est, de virgine na-
scens, illud genus humanum sanavit, & eum expulsis dæmoni-
bus porcos, id est, peccatores voluptuosos, maxime infideles ad
habitandum concessit, qui nunc juxta montem superbiæ pa-
sunt. In mare tamen, id est, in inferni amaritudinem omnes i-
bunt, & ibi condemnationis impetu peribunt, Apocal. 18. *Hoc
impetu mittetur Babylon in infernum.* Dæmones expulsi ex homi-
nibus sunt, habitandi tamen licentiam in porcis acceperunt,
porci verò cum dæmonibus in præceptis mare ruerunt, & ibi in
aquis sunt mortui, & pastores admirati fugerunt.

§ Homines enim, qui ad imaginem Dei facti sunt, significant
prædestinatos, quadam secreta Dei imagine, & gratia apud
suam æternam sapientiam consignatos, porci verò qui immun-
di sunt, & sine ratione, significant peccatores, & reprobos apud
Deum per occultam justitiam morti perpetuæ deputatos. Ista
est igitur rei veritas, quod illi, qui sunt homines, id est, prædesti-
nati, dato quod quandoque, inveniantur dæmonibus pleni, id est,
pleni vitiis omnibus, & subjecti immundis spiritibus, & habere
cetera vitia quæ ponuntur tertio capitulo præcedenti. Isti ta-
men finaliter ad salutem, & spiritualem sanitatem perveniunt,
& dimissis omnibus vitiis divino ministerio boni fiunt. E con-
tra verò illi qui porci sunt, scilicet voluptuosi, & reprobi, licet
quandoque sub pastoribus, & prælatis pacifice vivant, & spe-
ciem sanctitatis, & bonitatis quandoque habeant, finaliter ta-
men dæmonibus per peccata subijciuntur, qui tunc cum impe-
tu, & indiscrete in mari, id est, in fluctuosa negotia mundi se
præcipitant, & in aquis voluptuosi sæculi submerguntur, & sic
finaliter morti perpetuæ exponuntur. Exod. 15. *Submersi sunt in
maris rubro, abyssi operuerunt eos.* § Hoc habes quod Geraseni vi-
dentes, quod Jesus dæmoniacum sanaverat, & grex porcorum
submersus fuerat, timuerunt valde, & inceperunt eum rogare,
quod à finibus eorum recederet. Sicut de Petro simile legitur,
quod stupetactus de captura piscium dixit Christo Luc. 5. *Exi à
me Domine, quia homo peccator sum.*

§ Ista possunt allegari contra quosdam peccatores, qui quia
indignos se reputant, ideo libenter non celebrant, nec Christum
sibi allociant, sed potius ejus præsentiam formidant. Timent
enim ex indignitate sua ad præsentiam tam sanctæ rei fieri de-
teriores, quapropter melius judicant esse remotiores, dicentes
illud quod supra eodem Matth. 8. *Domine non sum dignus ut intres,*
&c. § Sicut ponitur Marc. 8. Christus noluit, quod iste dæmo-
niæ sanatus post eum iret, sed potius voluit, quod ad suos re-
diret, & quod facta sibi à Deo beneficia nunciaret. Sic vere il-
li qui à dæmonibus liberati, & à peccatis conversi sunt, non
statim sunt digni Dominum per imitationem sequi, nec ad sta-
tum perfectionis, aut arduæ operationis ire. Melius enim est
quod cum suis, id est, mundanis in inferiori gradu maneat,
quam quod sequendo Dominum per imperseverantiam retro-
cedant. Hic fit mentio de paralytico curato. Sed vide hoc me-
lius in Evangelio Lucæ 5.

Capitulum nonum. Textus. Et ascendens Jesus in naviculam
transfretavit.

MORALITATUM CAP. VI.

Dominus vocabat Matthæum de teloneo, cum peccatori-
bus publicanis comedebat, & hoc ut eos converteret asse-
rens, quod *Medicus non sanis, sed male habentibus opus esset.* § In quo
utique prælatis, & sanctis viris datur exemplum, quod peccato-
rum societatem non debeant horrere, sed potius ipsam frequen-
tare, ut verbo, & exemplo possint eos à vitiis medicare. Quod
tamen est contra multos præsumptuosos, qui de sua sanctitate
gloriantes dedignantur locietatē malorū, & sic perire ipsos per-
mittunt in facibus vitiorum, quod est contra hypocritas, qui
singunt se abominari peccatores, cum tamen ipsi sint ceteris
peiores. Esa. 65. *Jus prophanum in vasis eorum, & dicunt: Recede à me
non appropinquabis mihi, quia immundus es.* § Hic habetur, quod
discipuli

discipuli Joannis jejunabant, discipuli vero Christi non jejunabant, de quo cum discipuli conquererentur, excusavit eos Dominus, quod in presentia sponsi non decebat filios sponsi jejunare, sed *veniet (inquit) tempus, quando auferetur ab eis sponsus, & tunc utique jejunabunt.* Subjunxit etiam, quod *vetus testamentum non debet nova immixtura reparari, & quod vinum novum non debet in utres veteres mitti.* Non enim sibi conveniunt novitas, & vetustas, quia *vestimentum vetus rumpitur, & fit pejor scissura.* Veteres vero utres propter novum vinum rumpuntur, & omnia effunduntur.

§ Ista possunt allegari, quod Deus plus diligit spirituale gaudium, quam nimiam austeritatem, aut jejunium, presentia enim sponsi Christi, quâ ibi facit charitas, habenas laxat, & in libertate, & læticia facit vivere, ipsius vero absentia quam efficit timor servilis, facit jejunium, & alias austeritates frequentare.

F § Vel allega, quod illa, quæ sunt contraria, vel disparia, nunquam simul in eadem societate, vel communitate possunt convenire, nec concorditer vivere. Novi enim non bene concordant cum veteribus, juvenes cum senioribus, sæculares cum religiosi, pejor enim scissura solet fieri, & discordia amplior generari. Similes igitur similibus associantur, ut ex conditione simili major ibidem charitas generetur. Unde Deut. 22. *Non arabis cum bove, & asino &c.* Vel dic, quod veteres utres, & vetus vestimentum, sunt homines in vitiis antiquati. Novum igitur vinum, & novus pannus, significant nova Christi, & Evangelii documenta, & perfectionis Evangelicæ sacramenta. Dico igitur, quod ista duo non conveniunt bene simul, quia malis hominibus, & inveteratis in malo, bona spiritualia non sapiunt, quinimò si eis imponantur, & si mandata spiritualia eis dentur, & si ipsis aliqua perfecta, & difficilia opera injungantur, statim per impatientiam dirumpuntur, & per transgressionem omnia diffunduntur. Bene igitur dicitur Matth. 7. *Nolite ponere margaritas ante porcos, & nolite sanctum dare canibus.*

Princeps unus rogabat Dominum, dicens, *Domine filia mea modo defuncta est, sed veni, & impone ei manum, & vivet &c.* Cum ergo Jesus pro sanando puellam, in domum principis advenisset, & ibi vidisset tubicines, & turbam magnam tumultuantem, dicebat eis, *Recedite; Non enim puella est mortua, sed dormit.* De quo cum astantes deriderent ipsum, eo quod puellam esse mortuam cognoscebant, ipse tenens manum puellæ, erexit eam, & quæ mortua fuerat, statim resurrexit. § Sic verè quilibet homo videns puellam, id est, animam suam mortuam fuisse per peccatum, statim debet ad Christum per devotionem recurrere, & quod istam puellam suscitare orare. Qui statim solet ad preces ipsius advenire, & opem suam nulli denegare. Unde Matth. 8. *Ego veniam, & curabo eum.* Veruntamen ad hoc, quod ista possit curari, aliqua requiruntur. Primò, quod Dominus ibi domum cordis per gratiam intret. Secundò turbæ malarum cogitationum, tubicinesque inanis gloriationis, & laudis inde expellantur. Et tandem quod à somno peccati per tactum divinæ misericordiæ, correctionis, & justitiæ elevetur. His præmissis à peccato suscitatur, & sic non fuisse eam per damnationem mortuam, sed solum per culpam dormisse comprobatur. Unde Matt. 15. *Sanata est filia ejus in illa hora.*

¶ Hic dicitur, quod cum Dominus iret suscitare filiam mortuam Archisynagogi, quædam mulier, quæ patiebatur fluxum sanguinis duodecim annis, quæ (sicut dicitur,) omnia bona sua in medicis exposuerat, sed deterius habebat, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus, & dicebat: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Quæ statim sanata est. Filiam enim ad quam principaliter ibat, mortuam invenit, ipsam tamen finaliter suscitavit.

§ Sic verè cum in mundo jacerent duæ mulieres, tam mortuæ, quam infirmæ, scilicet filia principis Dei, scilicet synagoga, quæ non mortua, sed dormiens dici poterat, pro eo quod in spe futuræ redemptionis vivebat 1. Tim. 5. *Vivens mortua est.* Et mulier antiqua, quæ fluxum omnium vitiorum patiebatur, nec à Medicis, scilicet à suis physicis, sanata fuit, sed per ipsos deterius labebatur. Factum est, quod cum cælestis Medicus Christus pro ista filia synagoga curanda, & salvanda principaliter veniret, dixit mulieri Chananæ: *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel,* ipsa infirma mulier, id est, gentilitas ardens Christum, & fimbriam vestimenti ejus, id est, ipsius humanitatem tetigit, & sic sanitatem gratiæ antequam synagoga recepit. Finaliter tamen Christus ad filiam, id est, ad synagogam per fidem venit, ipsamque finaliter suscitabit, quia in fine temporis gens

Judaica tota credet, quia sicut dicitur Rom. 11. *Cum subintraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus erit.*

¶ Vel dic, quod filia principis hujus est persona ecclesiastica, filia Dei patris, mulier sanguinea est sæcularis persona, quia dato quod ecclesiastica persona speret principaliter salvari, fit tamen, quod ab hæmorrhoida muliere, id est, à persona sæculari ad salutem prævenitur, & quod isti prius per fimbriam vestimenti Christi, id est, gratiam ipsius & misericordiam per devotionem tangunt, & sic primi salutem perpetuam consequuntur. Matth. 20. *Erunt primi novissimi, & novissimi primi.*

§ Vel dic, quod Christus est prælatus, qui dicitur unctus, quia tales chrismate uncti sunt, & saltem unctionem, & oleum diligunt. Sic igitur fit hodie, quod qui primo fimbriam vestimenti ejus tangunt, & qui primò adulando, & munera offerendo ad Deum accedunt, primi sanati, promoti, & exaltati recedunt. Unde sæpe fit, quod dum iste Christus, id est, prælatus, vel princeps intendat aliquam filiam mortuam, id est, aliquam personam inutilem sanare, & sibi beneficium, vel officium precibus alicujus principis, vel potentis concedere, quandoque mulier hæmorrhoida, id est, ista persona immunda, & mala, accelerat ipsum adulando tangere, & sic solet beneficium reportare. Si tetigero (inquit) fimbriam vestimenti ejus, salva ero. Jam de talibus potest dici illud Gen. 27. *Venit germanus tuus fraudulenter, &c.* Et loquitur de Jacob, qui quia primus cibos patri obtulit, idem primus benedictionem patris reportavit.

§ Mentio fit hic de duobus cæcis, quos Dominus illuminavit. Et postquam hoc fecisset, præcepit, ne cuiquam hoc revelarent. Illi autem non tacuerunt, sed per totam illam patriam divulgaverunt, § In hoc nota, quod qui dat alteri beneficium, vel remedium, vel qui habet à Deo virtutis præconium non debet laudem humanam quærere, sed potius debet, quod hoc taceatur ab eis affectare. Unde Matth. 17. *Nemini dixeritis visionem &c.* Matth. 6. *Si facias elemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Ac si diceret: non quæras inanem gloriam. Veruntamen qui hujusmodi beneficium accipit, non debet propter hoc cessare, sed magnificentiam zelatorum debet aliis demonstrare. Unde Marc. 5. *Vade in civitatem tuam, & annuntia quanta fecit tibi Deus.* Quia sicut dicit Seneca: *Hæc beneficii lex est, ut alter statim obliviscatur dari, alter vero nunquam obliviscatur accepti.*

¶ De surdo & muto, de quo agitur hic, vide melius ubi agitur de nominibus Apostolorum, & de multis Christi eruditionibus nihil pono. De undecim ubi agitur quomodo Joannes misit ad Christum, & quomodo Christus commendavit Joannem, & de multis informatoriis, & reprehensoriis verbis Christi, nihil pono penitus præter unum.

Capitulum undecimum. Textus. Et factum est cum consummasset Jesus præcipiens.

MORALITATUM CAP. VII.

Dicitur enim, quod Joannes venerat non manducans, neque bibens, & dixerunt Judæi, quod dæmonium haberet. Tandem venit Christus manducans, & bibens, & communem vitam sequens, & dixerunt, *Ecce homo vorax, & vini potator, peccatorum, & publicanorum amicus.* § Ad hoc potest allegari, quod detractores, & invidi nihil inveniunt in aliquo benefactum, vel quia omnia facta hominum solent damnare, & intentiones omnium detractionibus depravare. Nam quantumcunque bona intentione aliqui comedunt, vel jejunant, isti tamen in parrem sinistram semper interpretantur, & judicant. Et quicquid alij faciunt, breviter totum damnant, & quicquid in eis difficile, vel aliis impossibile esse existimant, vel omne quod eis non placet in aliis nefarium esse putant. Sicut hypocritæ, qui quoniam jejunare volunt, reputant affabiles, & communem vitam sectantes, esse leves, & gulosos. Gulosi verò illos qui jejunant, & austeritatem servant, reputant hypocritas, & perversos, & non sine potestate diaboli credunt eos posse respuere mundi cibos, & actus facere virtuosos, sic dicebat de Christo Luc. 11. *Hic non ejicit demonia nisi in Beelzebub principe demoniorum.* Contra tales igitur dicit Apostolus Ro. 14. *Qui manducat non manducantem non judicet. Tu quis es qui alienum judicas?*

F *Capitulum duodecesimum. Textus.* Abiit Jesus per sabbatho
MORALITATUM CAP. VIII.

CUM Dominus transiret per sabbatho, & discipuli ejus sabbatho volentes spicas comedere, quia fortiter esuriebant, reprehendebantur à Phariseis, excusavit eos Dominus ratione necessitatis: ex quo David qui necessitate ductus, comedit de panibus consecratis. § Necessitas enim non habet legem. § Vel dic quod sabbatho, id est, in festivitibus Christi discipuli, id est, prædicatores debent per sabbatho scripturæ transire, spicas, id est, scientias vellere, & ipsas studendo comedere. Non est enim fractio sabbathorum vacare lectionibus studiorum, imò ista est magna necessitas, ex qua potest provenire utilitas. § Cum Christus videret quendam hominem die sabbathi in synagoga manum aridam habentem, cui cum diceret, *extende manum tuam*, statim restituta est sanitati. De quo cum Pharisei murmurarent dicebant, *si licitum est sabbathis benefacere, & ipsis in sabbatho oves suas si in foveas caderent, sublevare, addens quod multo fortius licebat hominem, cum esset melior ovis, adjuvare.* § Ista possunt dici contra Phariseos, id est, contra malos curatos, & prælatos, quibus major est cura de suis ovibus, & divitiis temporalibus, quam de subditis, & ovibus spiritualibus. Nam citius occurrunt, ut reducant quem errantem, quam cum vident fratrem suum cum manu arida, id est, peccatorem, & desidem, & bona manuali operatione carentem, cum multo melior est homo ovis. Idem citius fuerat sibi succurrendum, quia Matth. 16. *Anima plus est, quam esca.* § Vel dic, quod dato post Pharisei, id est, mali curati, indignentur contra Christum, id est, contra bonos prædicatores, quando ipsos vident in suis synagogis, id est, in suis Ecclesiis prædicare, & sabbathis, id est, festivitibus aridos, id est, peccatores spiritualiter curare, ipsi nihilominus non debent cessare, sed sabbathis benefacere, debent ipsos ad extendendum manus suas ad pauperes invitare, ut sic possint eos ab ariditate avaritiæ sanare. § Vel dic, quod sicut isti Pharisei cum istum aridum sanare non possent, & tamen sanati Domino detrahebant. Sic multi sunt, qui ad virtutes, & bona aliorum non attingere queunt, & per prædicationem alios peccatores aridos curare nesciunt, aut non possunt, utpote nec prædicare, aut discrete confessiones audire nesciunt, qui tamen alios benefacientes detrahendo corrodunt, nec quod subditi sui ab aliis sanentur, & doceantur, imò quando alios vident in suis parochiis prædicare, vel confessiones audire, summe turbantur. Unde 2. Petr. 2. *Hi quicumque ignorant, blasphemant.* Et Matth. 23. *Vos ipsi non intratis, &c.* Marc. 7. De dæmoniaco cæco, & muto, vide infra simile. Christus videtur velle prædicare, quod verba debent proportionari cordibus. Idem dicit: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut arborem malam, & fructum ejus malum. Siquidem ex fructu arbor cognoscitur.* Ac si diceret, Non decet bonum hominem inde loqui, aut e contra, nec malum bene. Melius est enim, quod homo sit bonus, & bonos fructus, id est, bona verba habeat, vel si sit arbor mala, quod malos fructus, id est, mala verba producat, ut sic homo non decipiatur in hypocrisi malorum, & ne propter bona verba eorum, ipsos cum mali sint, bonos commendent. *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Quasi diceret. Non decet. Quia dicitur: *Non decent stultum verba composita.* Et iterum: *Utinam calidus, aut frigidus esses, sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.*

¶ Vel dic, quod illud potest applicari, ut communiter, quod verba, & exteriora opera sequuntur corda, quia sicut hic dicitur: *Ex abundantia cordis sequuntur, &c.* Et Matth. 7. *Quod non potest arbor mala fructum bonum facere, nec e converso.* Et dicitur: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Omitto illa, quæ dicuntur hic de Beelzebub, & forti armato, & peccato in Spiritu sancto, & de regina Saba, & aliis similibus. Omnia enim ista suam expositionem secum portant.

§ Immundus spiritus cum exierit ab homine, ambulat per loca arida, & inaquosa, quærens requiem, & non invenit, & tunc rediens ad domum suam unde exivit, invenit eam vacantem, scopis mundatam, & tunc assumit septem spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt novissima illius pejora prioribus. ¶ Ista allegorice dicta sunt contra Judæos, quia tunc immundi spiritus ab eis exierunt, quando legem per Moysen susceperunt, ipsi verò immundi spiritus per loca arida circumierunt, quando corda gentilium per idololatriam inhabitaverunt, ibi tamen finalem non invenerunt requiem, exinde per fidem Christi ejecti sunt, & idem ipsi ad domum suam primum

scilicet ad Judæos, qui hætenus per correctionem fuerunt scopati, & per legem redierunt, quando post Christi incarnationem à fide ejus ipsos vacantes invenit, & idem jam cum aliis septem spiritibus, id est, cum universitate vitiorum ibi habitant, & sic novissima eorum sunt pejora, quam ante legem fuerant. Unde Matth. 27. *Erit novissimus error peior priore.* § Vel ista exponuntur contra apostatas, quia sæpe fit, quod immundus spiritus, id est, immundus religiosus de corpore hominis, id est, religionis, vel Ecclesiæ per apostatam egreditur, & per loca arida, id est, per mundum circumit, progreditur & vagatur, quærit requiem, id est, status tranquillitatem, quam non invenit, sed potius sentit semper exterius turbationem, & adversitates, interius verò conscientie tumultum, & contrarietatem. Hierem. 17. *Servientes ibi Dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem die, ac nocte.* Et tales qui serviunt dæmonibus, & vitijs, non sunt digni requiem invenire, nec in temporalibus, pro quibus spiritualia reliquerunt, digni sunt solatium obtinere, quapropter isti (ut videmus) sine requie vagantur, ita quod propter paupertatem ad domum suam, id est, ad claustrum, quod reliquerunt, remeare coguntur, dicentes illud Ozeæ 1. *vadam, & revertar ad virum meum priorem, id est, ad statum meum anteriorem.* Quia bene erat mihi tum magis, quam nunc. Quid igitur! pro certo sæpe fit, quod tales ad domum religiosi revertentes, qui quotidie scopi correctionis absterguntur, & virtutibus adornantur, solent secum alios septem spiritus peiores se accipere, hoc est dictum, alios sibi associare, & adungere, & sic per vitæ suæ invidiam, & discordiam solent corpus & collegium in quo sunt, amplius molestare, & diversis suis vitijs, & infamijs lacerare, ita quod novissima eorum opera post reditum priora pejoribus solent esse. Unde 2. Petr. 2. *His rursum implicati vitijs superantur, & facta sunt eis posteriora prioribus deteriora.* Cum Christus prædicaret actualiter, & sibi diceretur, quod mater sua, & fratres sui foris stabant quærentes loqui ei, non legitur propter hoc prædicationem dimisisse, sed potius manus in discipulos extendens dixisse: *Ecce mater mea, & fratres mei.* Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in calis est, ipse frater meus, soror, & mater est. ¶ Hic potest notari, quod qui prædicatione, vel aliquo alio officio spirituali occupantur, sive exercitio, nunquam propter carnales parentes, vel propter temporalia negotia debent illa dimittere, quia illos quibus spiritualiter proficit, debet matres, fratres, & sorores reputare, ipsosque carnalibus parentibus anteferre. Hieron. *per calcitum perge patrem, & per calcantem perge matrem.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Exiens Jesus de domo sedebat secus mare.

MORALITATUM CAP. IX.

HIC fit mentio de parabola seminantis, similiter tractatur Luca 8. Marc. 4. Sed quia ista per Christum fuit exposita, per beatum Gregorium verò in homilia fuit tractata, idem ipsam non tetigi, sed ad aliam parabolam pertransivi. § Homo quidam seminavit bonum semine in agro suo, sed dum dormirent homines, venit ejus inimicus, & superfeminavit zizaniam. Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt simul, & zizania. Servi autem ejus accedentes dicebant: Domine, nonne semen bonum seminasti in agro tuo, unde igitur habetur zizania? Qui respondit, *Inimicus homo hoc fecit.* Vis (inquiunt) imus colligamus ea. Non (inquit) ne forte eradicetis simul & triticum. Sinite utraq; crescere usq; ad messem, & tunc messores zizaniam ad comburendum per fasciculos colligentes alligabunt, triticum autem in horreo meo congregabunt. § Ista exponuntur per Christum, & doctores de hæreticis. Constat enim quod quidam homo, id est, homo singularis & excellens, scilicet in principio seminavit prædicando, & docendo in agro suo, id est, in Ecclesia militante, optimum semen scilicet doctrinam Evangelicam, & fidem rectam, sed cum homines, id est, Apostoli dormivissent per mortem, & à sæculo recessissent, venit inimicus diabolus, qui mediantibus hæreticis in agro isto cum bono semine malum injecit, & cum bona, & sana doctrina zizaniam verborum hæreticorum immisit, sicut patet, quod statim quando Apostoli mortui fuerunt, hæresis Arriana, Eutychiana, & Manichæa pullularunt, sic jam patet in diversis Christianorum segetibus atque scetis, qui hujusmodi zizanijs infecti sunt. Esa. 1. *Va semini nequam, filiis sceleratis, &c.* Ista igitur zizania, id est, hæreticorum secta, & collegia, non vult Deus per servos suos, id est, viros Catholicos extirpari, sed potius

potius vult usque ad tempora iudicii tolerari, & hoc ne forte inter eos contingeret triticum, id est, aliquos bonos existentes vel futuros cum eis eradicari, id est, temporaliter molestari, & spiritualiter ante conversionem evelli: constat quod apud eos sunt multi prædestinati, qui quotidie convertuntur, de aliis etiam ignoramus si forte ad Dominum revertantur. Ideo quamdiu est tempus veniæ, ipsos oportet expectare. In tempore vero messis, id est, in iudicio, quando jam tempus metendi transiverit, hinc messores, i. angeli ipsos, id est, per fasciculos, i. secundum distinctionem vitiorum, in infernum comburendos ligabunt, bonos vero in horreum domini, id est, in paradisi repositorium congregabunt. Supra 3. *Triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili.* § Vel dic, quod homo quidam, id est, Christus, vel prælatus bonus, superfeminat, i. in principio seminat bonum semen, id est, bonas personas in agro suo, id est, in Ecclesia militante, sed quia jam homines, & prælati dormiunt, id est, negligentes existunt, venit diabolus, & superfeminavit zizaniam, id est, copiam malorum, & inutilium personarum, quas in isto agro Ecclesiæ seminavit, & eas ibi mediante simonia, avaritia, & carnali affectu mirabiliter transplanavit. Unde Christo vel religiosi, seu Ecclesiarum fundatoribus potest optime dici, *Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizaniam, &c.* Et ipse pro certo potest respondere, quia inimicus homo hoc fecerit, quia seminatio, prælatio, & promotio talium ab inimico diabolo efficitur, per cuius inspirationem isti in Ecclesia seminantur. Unde Sapient. 12. *Semen enim maledictum erat à principio, sed patrisfamilia, scil. Christi patientia est tanta, quod tale semen impium non vult ab Ecclesia eradicare, sed potius permittit eos cum tritico, id est, cum bonis vivere, & manere, quousque tempus messis, id est, dies iudicii veniat, ubi ipsos distinguet ab invicem, & istos in inferno comburet, bonos autem in horreo paradisi collocabit. Messores enim, id est, angeli bonos à malis, zizaniam à tritico, sceleratos à iustis, qui modo discerni non possunt, finaliter dividet, & illos æternaliter concremandos ligabunt. Illos vero perpetuo servandos in paradisi horreum acervabunt. Unde infra eodem cap. dicitur Matth. 13. *Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittet eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium.**

§ Vel dic, quod in ista figura reprehenduntur quidam iusti, qui immoderato iustitiæ zelo quarunt exterminare peccatores, & maxime infideles, statim vellunt ruere contra ipsos, & eos dentibus devorare, *Vis, inquit, eamus, & colligamus zizaniam.* Simile dicitur Job. 31. *Quis det carnibus ejus ut saturemur.* Et alibi: *Vis inquit, dicamus, quod ascendat ignis de calo, &c.* Isti non considerant occultam divinæ iustitiæ providentiam, nec perpendunt, quantum malorum vita bonis proficit, & quare paterfamilias Deus malos vivere finit. Reprimitur igitur talis zelus ad angelorum iudicium, qui causas præmissas noverunt, negotium revocatur, ipsorumque punitio expectanda jubetur. Apoc. 6. *Expectate modicum, donec expleatur numerus fratrum vestrorum; quia scilicet illorum qui in iudicio finali malos eradicabunt, bonos vero in Dei horreo collocabunt. Ideo infra dicitur Matth. 12. *Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum.** § Vel dic, quod inimicus homo, id est, proditor, quandoque seminat zizaniam cum tritico, id est, mala consilia, & machinamenta, cum boni in primo non possint discerni ab invicem. Veruntamen cum herba creverit, & effectus secutus fuerit, tunc percipietur fuisse zizania cum tritico, & malum consilium cum bono mixtum. ¶ Hic fit mentio de bono grano sinapis, quod est minus omnibus seminibus, quod cum crescit fit majus omnibus oleribus, ita quod aves cæli possunt requiescere super illud.

¶ Sic vere fides Christiana fuit à principio satis modica, nunc per gratiam Dei tantum crevit, quod cunctis oleribus, id est, cunctis mundi sectis, & credulitatibus major extitit. Ita quod sicut jam videmus volucres, id est, multi principes, & potentes, id est, multi philosophi, & sapientes vivunt, & habitant in eadem. Psal. 103. *Super eum volucres cæli habitabunt.* § Vel dic, quod sæpe fit, quod aliquis modicus, & humilis promovetur, & major aliis efficitur, & oleribus, id est, suis sociis antefertur, ita quod volucres, id est, mundi principes, vel nobiles in suæ jurisdictionis ramis commorantur.

¶ Mulier quædam accepit fermentum, & in tria sata farina posuit, & sic totam massam farina fermentari fecit. § Fermentum quod pastam fervere facit, est charitas, quoniam quando

mulier in tria sata farina, id est, in tres partes mentis in rationabilem, irascibilem, & concupiscibilem potentiam adhibet, totum facit fermentari ad Deum sursum elevari. § Vel ista mulier est ecclesia, quæ tria sata, id est, tria genera hominum, scilicet pueros, juvenes, & senes fermento fidei, id est, charitatis imbibit, & sic per amorem divinum facit fermentari omnes, &c. Hic additur de illo, qui invenit thesaurum in agro, & vendidit omnia, quæ habebat, & emit agrum. Item de illo, qui quærebat bonas margaritas, inventa una pretiosa dedit omnia, & comparavit eam. ¶ Hoc exponitur à doctoribus, quod thesaurus, & pretiosa margarita fidem Christi, vel gloriam paradisi in agro scripturæ latentem designat. Istum enim agrum scripturæ sacre debet quilibet devotus studendo emere, & ceteras margaritas, id est, scientias philosophicas contemnere, & illum unicam pretiosam margaritam, id est, Christum, vel gloriam paradisi, vel doctrinam Evangelicam sollicitè quærere, & amare, & omnia pro Christo dare, hoc est dictum, quod nihil terrenum respectu illius debet reputare, sed quantum ad effectum omnia cum eo permutare dicens illud Sap. 7. *Divitias nihil esse duxi, &c.* Ille enim qui thesaurum gloriæ paradisi, & margaritam, id est, Christum per devotionem quærir, & per contemplationem invenit, statim amorem aliarum rerum deserit, & quicquid aliud in mundo est, vilipendit. De sagena verò missa in mare exponit idem salvator, de Ecclesia, quæ nunc pisces id est, homines bonos, & malos simul continet, in littore, tamen hujus vitæ, id est, in iudicio ultimo pisces sagena, id est, rectores Deus, & angeli inter istos pisces decernent, quia bonos in vasa sua, id est, in Paradiso repositoria eligent, & assument, malos vero foras in barathrum mittent 2. Mach. 1. *Unde capitibus amputatis foras miserunt.* De hoc quod Christum filium fabri vocabant dimitto.

Capitulum decimum quartum. Textus. Audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, & ait pueris suis.

MORALITATUM CAP. X.

CUM Herodes tulisset Herodiam uxorem Philippi fratris sui, & de hoc Joann. Baptista ipsum argueret, dicens, quod sibi uxorem fratris sui dum viveret, habere non liceret, alilgavit eum Herodes in carcerem, & ipsum occidere cupiebat, sed populum timebat. Cum igitur in die natalis Herodis festa, & convivium pararentur, accidit, quod filia Herodiadis coram Rege saltavit, quod regi, & simul discumbentibus complacebat, propter quod Rex sub juramento sibi promisit, quod quicquid peteret ab eodem sibi daret. Illa verò permota à meretrice matre sua caput Joannis, qui erat in carcere petiit. Rex autem iratum se dissimulans, sed propter juramentum se abnegare non posse asserens, caput Joannis amputari, & puella saltanti dari mandavit, quæ statim caput in disco positum coram omnibus simul connivantibus matri dedit.

§ Moraliter loquendo, per istum Regem potest animus vel intellectus accipi, à quo constat hominem totum regi. Meretrix ista significat carnem, quæ revera uxor Philippi, qui interpretatur os lampadis, id est, diaboli, qui viget intellectus splendore, potest dici, eò, quod sibi, & suggestionibus suis solet faciliter inclinari, qui frater istius Regis, id est, frater animi dicitur, pro eo quod uterque esse naturæ rationalis comprobatur. Per istam filiam saltatricem intelligitur concupiscentia, quæ à matre ista meretrice, id est, à carne tanquam filia generatur, quæ pro eo dicitur saltare, quia coram Rege, id est, coram animo solet nunc unius peccati, nunc alterius delectationes offerre, ut ipsum ad voluptatem suam, & ad matris hujus votum valeat inclinare. Per Joannem, in quo est gratia synderesis, seu conscientia intelligitur, ubi divina gratia principaliter situatur, & quæ regem, id est, animum delinquentem continue redarguit, & hortatur. Ista igitur est veritas, quod quandoq, Rex mentis nostræ, id est, animus accipit sibi in concubinam uxorem diaboli, scilicet Herodiadem, quæ interpretatur glorians in pellibus, id est, in carne quæ in carnis pulchritudine gloriatur, in quantum ipsius malis delectationibus acquiescit, de quo tamē Joannes, id est, conscientia ipsum redarguit, & sibi non licere hanc meretricem habere, vel sibi acquiescere prædicat, quapropter sæpe fit, quod iste Rex, id est, animus Joannem id est, bonam conscientiam incarcerat, ipsamq, vinculis malarum concupiscentiarum, vel complacentiarum alligat, & sic votum redargutionis impedit, & retardat quod

quod utique fit, quando istum hominem in carcere mala consuetudinis diu servat. Animus enim carnem oblectatus Joannem, id est, conscientia reprehensionem non diligit, & ideo ut ipsius carnis delectationibus possit libere uti, in carceribus malarum complacentiarum, & consuetudinum claudit Ezech. 19. *posuerunt leonem in carcerem, ne audiretur vox ipsius amplius super montes.* Finaliter sic accidit, quod cum Herodes, & Herodias continue in conviviis, id est, dum animus, & caro, & mala affectiones vacant delectamentis, & solatiis, statim solet filia Herodias, id est, carnis concupiscentia saltare, & coram ipsis nunc ad gulam, & ebrietatem, nunc ad pigritiam, & luxuriam saltus suos ordinare, Esa. 13. *Saltabunt ibi Sirena in adibus voluptatis:* Tantum igitur facit ista filia meretricis, scilicet concupiscentia, quod Joannes totaliter decapitatur, & concupiscentia penitus deperit, & quod Rex iste, scilicet, animus cum meretrice sua, id est, cum carne sine timore Dei, id est, sine doloris scrupulo fornicatur, dicens suae conscientiae propria illud Esa. 14. *Ex quo dormivisti, non ascender, qui succidet nos.*

¶ Vel allega exemplariter quomodo non amat pestilens eum qui se corrigit. Et quomodo non diligunt viros justos, qui eorum scelera reprehendunt, imo ipsius quandoque poenas, & misérias procurant Proverb. 15. *Qui arguit derisorem, sibi injuriam facit.*

¶ Vel allega, quod mali qui audent publice bonis nocere solent sibi vias, & occasiones quaerere, ut sub colore alicujus justitiae possint iniquitatem implere, sicut fecit iste, qui sub specie juramenti decollavit Joannem. Seneca dicit. *Qui nocere vult, semper causam invenit.*

¶ Cum Christus fecisset in navicula ad locum desertum secessum, secuta sunt eum turbae, & misertus est eis, & curavit languidos eorum. Cum igitur vespere factum esset, venerunt discipuli ejus, dicentes ei, quod turbas dimitteret, ut quilibet de deserto recedens cibos sibi congruos procuraret. *Desertus est inquit, locus hic, dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.* Christus volens suis auditoribus escas dare, cum esset ibi puer unus, qui habebat quinque panes hordeaceos, & duos pisces, praecipit turbas discumbere, accipiens dictos panes, & pisces, benedixit, & fregit, & per discipulos turbis dari jussit. Discipuli igitur turbis distribuerunt, & sic quinque millia hominum praeter mulieres, & parvulos, qui numerati non sunt, Marc. 6. de istis quinque panibus, & duobus piscibus usque ad saturitatem comederunt, Luc. 6. ita quod duodecim cophini fragmentorum superfuerunt Jo. 6. *Colligite, inquit, fragmenta ne pereant.* Satis ista patent in evangelio Lucae, & Joannis.

¶ Ista exponuntur communiter, quod quinque panes hordeacei vetus testamentum designant, quod à quinque libris Moyse coepit originem. Bene hordeacei dicuntur, pro eo, quod in illis sub palea historiae medulla sensum continetur. Duo pisces novum testamentum designant, pro eo, quod ibi duplex charitas praecipitur, in qua tota lex, & Propheta pendere noscuntur. Cum igitur in deserto hujus mundi sint quinque millia hominum, qui Dominum sunt secuti, scilicet, universitas fidelium qui ad fidem Christi sunt vocati, & propter quinque sensuum appetitus bis sub numero quinario sunt contenti, vult Dominus, quod cibis spiritualibus refocillentur, ita quod quinque panibus, quos puer Moyses nobis obtulit, scilicet, quinque libros legis antiquae duobusque piscibus, hoc est doctrina evangelica continente duplicem charitatem spiritualiter recreentur. Vult enim, quod omnes isti super foenum, id est, super humorem gratiae, & charitatis, vel super specie viroris aeternae gloriae recumbant, & quod discipuli, id est, praelati, doctores, & praedicatores istos scripturarum cibos exponendo frangant, & quod ipsis discumbentibus, & auditoribus simplicibus praedicando distribuant, reliquias vero quas isti rustici capere non possunt, id est, subtiliora sacrae scripturae ab ipsis discipulis, id est, à scientificis viris reservari, & à mensa talium sublevari. Simples enim grossa ciborum frusta, & rudia sacramenta, & documenta scripturarum debent capere, fragmenta vero, id est, subtiles scripturae sententiae non possunt degustare, quapropter doctores talia debent subtilioribus reservare, & in duodecim cophinis, id est, in libris, & codicibus doctrinam duodecim articulorum fidei continentibus sapienter reponere dicentes cum Apostolo 1. Cor. 3. *Non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus in Christo, lac vobis in potum dedi, & non escam.*

¶ Vel dic, quod quinque panes sunt quinque vulnera Christi, duo vero pisces sunt duplicis naturae mysteria Christi. Nos

igitur qui in deserto hujus mundi vel religionis vivimus, istos cibos per fidem, & devotionem comedere debemus, etiam super foenum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, id est, super memoriam nostrae fragilitatis recumbere, & sic per spiritualem recreationem in Christi convivio poterimus satiari.

¶ Vel dic, quod per istos panes, qui comedendo non fuerunt consumpti, sed potius multiplicati, ita quod omnibus sufficerent, possumus intelligere sacramentum altaris, quod sumendo non minuitur, & quod ita quinque millibus sicut uni comprobatur sufficere. Unde 4. Regum quarto. *Comedent, & supererit.*

¶ Vel dic, quod isti cibi scientiam significant, quae distribuendo multiplicatur, & cum auditores saturati fuerint, plus remanet distribuendus, quam ab aliis reportatur: Unde Luc. 19. *Habenti dabitur, & abundabit.*

¶ Vel dic, de eleemosynis, quia quando discipuli Christi, id est, devoti fideles bona sua distribuunt liberaliter euntibus in desertum, id est, pauperibus, & egenis, saepe fit, quod plus habent in residuo, quam in eleemosynis expenderunt Luc. 6. Dominus enim multiplicat bona talium liberalium, quia sicut dicitur, *Dare, & dabitur vobis.* Et Prov. 28. *Qui dat pauperibus non indigebit.* Et adverte, quod Christus legitur panes multiplicasse, ad denotandum, quod tempore sterilitatis, & necessitatis debemus eleemosynas dare. Alias enim non legitur panes fregisse, nisi euntibus in via, & quatuor millibus in eremo. In quo notatur, quod homini est licitum bona sua distribuere, & in deserto, id est, pauperibus in via, id est, viatoribus, & peregrinis, in cenae convivio, id est, discipulis familiaribus, & amicis. Et sic isti sunt tres panes, de quibus Luc. 11. *Amice accomoda mihi tres panes.* ¶ Vel dic, quod illud quod praedictum est, quod secuta sunt eum turbae multae, &c. potest applicari ad hoc, quod nullus potest ita ad desertum religionis, & solitudinis fugere, quin turbae malarum cogitationum, & affectionum ipsum protinus studeant comitari. ¶ Vel si vis illud, quod ponitur hic, & quod etiam replicatur in multis passibus, scriptura sacra: *praeter mulieres, & parvulos,* ubi videtur innui, quod mulieres, & parvuli non solent cum provecitis, & majoribus numerari, potest applicari ad hoc, quod numerus significat aeternae gloriae adscriptionem, quia secundum veritatem viri, id est, personae viriles, & perfectae, solum merentur apud Deum computari, & in electorum numero numerari Sap. 5. *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.* Sed revera mulieres, id est, personae mobiles, & carnales, effeminatae, pueri, id est, personae pueriles, infirmae, & ingratae, in tali numero debent poni, nec apud Dei adscriptionem in electorum numero computari. ¶ Unde de quolibet damnato potest exponi illud Job. 3. *Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.* ¶ Christus jussit discipulos suos praecedere trans fretum, donec dimitteret turbas, tandem vero dimissa turba ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto, navicula in quam ascenderat, jactabatur in medio mari magnis fluctibus, erat enim ventus contrarius illis. Nocte venit Jesus ambulans super aquas, & cum navim intrasset, cessavit ventus, ita quod illi qui in navi erant mirati sunt, & adoraverunt eum discipuli, & dixerunt: *Vere Dei filius es.* ¶ Dic, quod navicula Ecclesiae, in qua discipuli Christi, id est, universi fideles transfretant, & navigant ad gloriam Paradisi dum est in mari hujus mundi, multis tribulationum fluctibus agitur. Ventus enim tentationis diabolicae contrariatur eidem ipsamque semper nititur submergere in profundum. Illud autem potissime fit, quando Christus absens ab ista navi videtur, & quando nostrorum peccatorum ratione ab ista sua navicula quantum ad gratiarum excellentiam absentatur, quia Deus videtur Ecclesiam propter peccata sua dimittere, quapropter necesse est eam multis tribulationibus, & tentationibus fluctuare, & multis periculis subiacere. Ideo Dominus videtur dicere illud Hier. 12. *Reliqui domum meam.* Et subjungit causam *quia facta est mihi hereditas mea, &c.* Veruntamen loco, & tempore solet Christus super aquas, & fluctus tribulationum calcare, & ad discipulos suos in naviculam Ecclesiae misericoriter per gratiam revenire, & sic benedicta sua praesentia facit ventum tentationum, & diabolicarum insufflationum cessare, & fluctus tribulationum quiescere, & totam naviculam Ecclesiae tranquillare Tob. 3. *Post tempore tranquillū facis, & post lacrymationem & luctū exultationem inducis.* ¶ Vel dic, quod navicula est anima

C quæ tempestatibus, tribulationibus afflictionibusque & cogitationibus continue fluctuat, & à vento sibi contrario, id est, à mundi inani gloria continue movetur & agitur, nisi quando Christus ad eam per gratiam venit & eam sua spiritualia præsentia circummunit. Christi enim absentia reddit mentis naviculam fluctuosam, sua vero præsentia ipsam facit stabilem, & quietam. August. *Inquietum est cor meum, donec in te quiescat Domine.* Et dic, quod Christus in quarta vigilia noctis venisse legitur, scilicet, in quarto puncto poenitentiae Christus visitat mentem nostram. Prima vigilia est discussio seu meditatio. Secunda contritio. Tertia confessio. Quarta satisfactio seu perseverandi constans intentio. In ista Christus ad nos venit, & à damnationis periculo custodit nos, Psal. 79. *Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum, & ostende faciem tuam, &c.*

¶ Vel dic, quod navis Ecclesiae in mari huius mundi fluctuabat, ita quod totus populus, qui ibi continebatur, mortis periculo subiacebat, quousque ipse Christus media nocte per beatam incarnationem & nativitatem venit, qui omnia tranquillavit. Vel dic, quod exemplo Christi nos debemus turbas negotiorum, & saecularium hominum, imo turbas cogitationum, & afflictionum relinquere, & in montem contemplationis ascendere & solum ibi dominum exorare.

¶ Cum Christus nocte veniret ad discipulos, qui in navicula fluctuabant, ambulans super mare, turbati sunt discipuli dicentes, *quia phantasma est*, non enim advertebant quod esset Christus, sed magis credebant, quod esset aliquis spiritus phantasticus; Christus vero videns eos clamantes & timentes dixit eis: *Habete fiduciam, ego sum, nolite timere.* Petrus vero inter ceteros audacior dixit: *Domine, situ es, iube me venire ad te super aquas.* Quem cum Jesus ad se vocaret, & Petrus de navi descendens super aquas siccis pedibus versus Iesum applicaret, videns ventum validum timuit, & ideo mergi coepit, sed statim cum ad Dominum clamasset, dicens: *Domine salvum me fac*, Christus extensa manu ipsum recepit, & incredulitatem ejus increpavit, dicens: *Modica fidei quare dubitasti?* Ac si diceret; Si non dubitares, nunquam mergi coepisses.

¶ Ista possunt applicari ad ostendendam veritatem fidei, quæ quando in homine fixa est, certa, & indubia, quidquid in virtute spei facere vult, facit: modica tamen hæsitatio vel dubitatio impedit opus istud. Requiritur n. quod homo in nullo dubitet complendum, sed potius illud, quod vult fieri credat pro certo fiendum. Unde recta causa, quare istæ vetulæ & personæ simplices faciunt quandoque mirabilia experimenta, quæ tamen homo rationalis & sensatus nunquam invenit esse vera, propter firmam credulitatem quam habent, quam tamen homo sensatus nunquam habet, qui semper inquirat causam rerum, ac per hoc semper dubitat in præmissis, cum non videat rationem. Et inde fit, quod illud idem quod à simplicibus invenitur verum, à sapientibus illud experiri volentibus invenitur falsum Matt. 17. Ideo Dominus dicit, quod *si quis credens dixerit huic monti, quod se transferat in mare, fiet.* Unde Matt. 9. *Si potes credere, omnia sunt possibilia credenti.* Nec mirum cum talis potestas credendi, vel faciendi miracula possit consistere cum peccato. Ista enim est gratia gratis data, quæ quandoque est in peccatore, sicut Apostolus videtur bene supponere ubi dicit 1. Cor. 13. *Si habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum:* Ac si dicat: quod ista sine charitate fieri non possunt Luc. 9. Sicut patet de isto qui eiciebat dæmonia, & tamen non sequebatur Christum, fides enim indubia totum facit, sicut patet infra ubi dictum est Apostolis, quod propter incredulitatem suam non poterant dæmonium ejecisse Matt. 17. Et alibi *si non habueritis fidem, non solum ficulneam arcescere, sed etiam montes transferre poteritis*, sicut patet hic de Petro, Matt. 12. qui non fuit merus, nisi quando incepit dubitare. *Modica*, inquit, *fidei, quare dubitasti?*

¶ Vel dic, quod exemplo Petri, nos alij, qui quandoque descendimus ad naviculam in mare, id est, in claustrum ad negotia mundi, & à cōtemplationis securitate ad activam vitam fluctuosos labores, at nihilominus ad Christum sæpe currimus, & in ipsis aquis, i. e. in mundi negotiis nos posse salvari speramus. Verum quia ventus validus tribulationum nos agitat, hinc est, quod quandoque in malis complacentiis mergi incipimus, quapropter non immerito damnationis periculum formidamus. Nos igitur quando istam merisionem sentimus, ad Christum debemus per orationem clamare, & ipsius auxilium implorare dicentes: *Domine salvum me fac.* Psal. 68. Et illud: *Non me demergat*

Petr. Berchorij super Biblia.

tempestas aqua, &c. Ipse vero si nos devote clamantes inveniat, statim manum suam adjutricem extendet, & nobis dulciter subveniet & succurret.

¶ Vel dic, quod exemplo Christi sunt multi boni Christiani, id est, boni & sancti viri, qui prima facie creduntur esse phantastici, id est, hypocritæ & vani, quando super aquas prosperitatis mundanæ vitæ, videntur transire per contemptum & mundi gloriam conculcare, sed ex operibus viri sequentibus veri probantur, ita quod ipsis mediantibus alij ad conculcationem similem provocantur, dicentes: *Domine, si tu es, inquit, iube, &c.* Ioan. 10. *Opera qua facio testimonium perhibent de me.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisei.

MORALITATUM CAP. XI.

Cum Dominus descenderet in partes Tyri & Sidonis, ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa, & secundum Marc. 7. domum ingressa clamavit, *Domine miserere mei fili David, filia mea male à dæmonio vexatur.* Unde quia ista non erat de genere Israel, sed de genere Syrophœnissæ, dominus quasi non audiens eam pertransibat. Dicebat enim *se non esse missum nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.* Et quia non erat bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, quia tamen dicta mulier clamans & orans instabat, & canes comedere de micis de mensis dominorum cadentibus, allegabat. Etiam, inquit Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Ideo Dominus misertus sibi dixit, *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, & sanata est filia ejus in illa hora.*

¶ Ista mulier Chananæa, & gentilis, significat ejus conscientiam, atque mentem, seu voluntatem, quandoque igitur fit, quod mulier ista, scilicet peccatrix anima, de finibus Tyri, quæ interpretatur angustia, & de finibus Sidonis, quæ interpretatur commotio iniquitatis, scilicet, de statu peccati, quod ponit animam in commotionem inconstantiam, & in angustiam desperationis, & tristitiæ, per contritionem egreditur, & domum spei & securitatis scilicet statum poenitentiae ingreditur gemens, & flebilis pro filia sua, id est, pro mente & voluntate sua diu à dæmone per peccatum obseffa, Deum humiliter deprecatur. Dæmonium enim tunc filiam nostram vexat, quando peccatum mentem nostram per diversas concupiscentias, & miseras flagellat, atque turbat. Unde Matth. 9. *Filia mea modo defuncta est.* Sed sæpe fit, quod divina pietas statim non exaudit, quinimo vexationem istius filiae, id est, peccata nostra, & mentis nostræ miseras sub dissimulatione pertransit: Videt enim, quod ex hoc fragilitates proprias cognoscit, & sic ad recurrendum ad Dominum fortius inardescit. Unde Sapient. 11. *Dissimulans peccata hominum propter poenitentiam.* Unde Dominus videtur animæ dicere illud, quod subditur: *Non est, inquit, bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Ac si diceret: Non decet gratiam impendere peccatoribus, sed filiis, & personis sanctioribus. Sed ipsa debet subungere, *Domine nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Hoc est dictum: Etiam peccatores debent refici tuis beneficiis, quia *tu venisti non justos, sed peccatores salvare*, & ideo filiam meam, id est, mentem meam, debes liberare. Et verè si dominus perseverantiam in nobis videat, & istum ardorem devotionis inveniat in nobis, ipse dico, qui est panis vitæ, qui potens est canes, & filios, id est, peccatores, & justos misericorditer satiare Psal. 25. *Homines, & jumenta salvabit Domine.* Istam vexationem tentationum & vitiorum à nobis auferet, & mentem nostram tranquillam faciet Marc. 7. Unde dicitur, sic invenerunt puellam super lectum, & dæmonium ab ea exivisse, &c.

¶ Vel dic, quod gentilis ista mulier significat gentilitatē, cujus filia, id est, cujus gens dæmoniis per idololatriam subacebat. Hanc igitur filiam, id est, gentem gentiliū, Dominus non statim à principio curavit, sed aliquamdiu languere permisit, quia ipse, qui erat panis filiorum, principaliter ad oves & ad filios Israel fuit missus, quorum partibus erat repromissus. Finaliter tamen istam filiam liberavit, quando per Apostolos suos fidem suam gentibus prædicavit Thr. *Gaude filia Edom, ad te quoque veniet calix*, id est, fides.

¶ Vel dic, quod panis filiorum, id est, sacra Theologia, non debet canibus dari, id est, in negotiorum saecularium usibus deputari.

¶ Vel dic, quod canes sunt obstinati, & infideles, vel etiā simplices, atque rudes. Panis igitur filiorum, id est, subtilitates & arduita-

duitates fidei & sacre scriptura, quæ solis spiritualibus filiis, id est, fidelibus, & scientificis viris debent dari, non debent istis canibus prædicari. Unde Matt. 7. *Nolite sanctum dare canibus, & margaritas nolite ponere ante porcos, ne forte conculcent eam pedibus, & conversi diripiant vos.*

¶ Hic dicitur, quod ante Dominum posuerunt cæcos, & claudos, quos ut sanavit, mirata sunt turbæ videntes, mutos loquentes, & cæcos videntes, claudos ambulantes, & magnificaverunt eum.

¶ Sic vere nos debemus gaudere, & admirari, & Dominum magnificare, quando videmus, quod per ejus misericordiam infirmi sanantur, id est, peccatores convertuntur, & quando muti, id est, obstinati per confessionem loquuntur, cæci, id est, ignorantes per discretionem vident, claudi, id est, ad bene operandum inhabiles per bona opera proficiunt Luc. 15. *Gaudium enim angelis Dei est super uno peccatore pœnitentiam agente, quia sancti viri & angeli summe debent de cōversione peccatorū gaudere.*

Ex capitulo decimo quinto. Textus. Jesus autem convocatis discipulis suis dixit.

MORALITATUM CAP. XII.

Videns Jesus multitudinem hominum, qui ipsum secuti fuerant in desertum, cœpit dicere de eisdem: *Misereor super turbam, quia jam triduo perseverant mecum, nec habent quod manducant, & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via, quidam enim eorum de longe venerunt.* Igitur cum discipuli nihil præter septem panes, & pisciculos paucos haberent, jussit eos distribui, & fuerunt inde quatuor millia hominum satiati, quia scilicet de tam paucis cibis ad satietatem satis sumplerunt, septem vero sportæ de reliquiis remanserunt.

¶ Sic cum Christus in deserto hujus mundi multos videat, qui jam triduo, id est, in fide Trinitatis cum eo perseverant, timens ne propter defectum spiritualium ciborū deficiant in via perfectionis, & morum, voluit quod discipuli sui, id est, Ecclesiarū ministri septem panes cum discipulis paucis, id est, septem ecclesiastica sacramenta cum cæteris sacramentalibus remediis ipsis distribuunt, ut spiritualiter refecti in hac via fortiores existant. Septem vero sportæ, id est, septem virtutes morales supersunt, quæ ex septem sacramentis subveniunt, & succrescunt. Et illorum quidam de longe venerunt, qui de statu peccati ad pœnitentiam appropinquant. Unde Jos. 9. *De terra longinqua venimus servi tui.* De hoc autem, ubi Christus petiit à discipulis suis quem ipsum esse dicerent homines, & ubi ponitur responsio, & commendatio Petri, nec non multa alia dicta Christi nihil pono. Igitur advertet circa Christi transfigurationem.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et post dies sex assumpsit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem.

MORALITATUM CAP. XIII.

Assumpsit Jesus secum Petrum, Jacobum, & Joannem, & duxit eos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Facta est facies ejus altera sicut dicitur Luc. 19. Et apparuerunt illis Moyses & Helias loquentes cum ipso. Ecce autem nubes lucida obumbravit illum. Et ecce vox de nube dicens: *Hic est filius, &c.* Petrus autem tunc dixit, *Domine bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Helia unum.*

¶ Ista possunt applicari, quod quicumque vult spiritualiter transfigurari, & per conversionem, & pœnitentiam in virum spiritualement, & scientificū transformari, ista quæ sequuntur hic debet per ordinem operari. Debet enim primo seorsum, id est, à tumultu hominum recedere, in montem contemplationis & cœlestium affectionis ascendere: Petrum, Jacobum, & Joannē, id est, bonam societatem quærere, & non coram aliis conversari personaliter, & manere, quia ante omnia bona societas est quærenda, & turba malorum hominum fugienda. *In montem, inquit, seorsum.* Unde Sen. de moribus dicit: quod *solitudinem quærit, qui cum innocentibus vult vivere.* Unde Eccles. 27. *In medio cogitantium legem Dei assumere esto,* tunc enim homo per conversationem facilius transfigurabitur, & facies suæ mentis per gratiam, & discretionē sicut sol splendebit, & illuminabitur, vestimentum suæ conversationis per candorem innocentie, continentie, & decentie sicut nix dealbabitur, & sic species conditionis suæ in aliam alterabitur, & vertetur. Unde 1. Reg. 10. *Facta est, inquit, species ejus altera. Mutaberis in virum alterum.* Et tunc Moyses

id est, lex & scientia, Helias, id est, sanctitas, & innocentia ipsum concomitabuntur, & bona doctrina, quantum ad primum, bonaq; sancta vita, quantum ad secundū, apud eū permanebunt, quia ista sunt in quibus tota lex pendet, & Propheta. Talis etiā sic figuratus, & mutatus à nube splendida, id est, à lumine cœlestis gratiæ & gloriæ obumbrabitur, & filius Dei dilectus merito vocabitur, & ut audiat ab aliis in Dei spiritualement filium eligetur. *Hic est, inquit, filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, &c.* Quia revera tales merentur filii Dei nuncupari, & quando aliud prædicant vel mandant ab aliis deberent audiri, & si prælati fuerint, eis obediri. Unde Joan. 2. *Quacunque vobis dixerit, facite, &c.* Exo. 32. *Observa eum, & audi vocem ejus, &c.* Si n. moderni prædicatores essent & à turbis, & sæcularibus negotiis segregati, & in montem contemplationis elevati per spiritualement conversationem, & à communibus moribus hominū exaltati, &c. profectò à sæcularibus audirentur, & verba eorum, & prædicationes libentius implerentur, ita quod ibi dicerent illud Abac.

3. *Domine audiivi auditum tuum, & timui.* Tunc pro certo Petrus, Jacobus, & Joannes, i. socii & vicini ipsorum sanctitatem & gloriam videntes poterunt dicere, Domine bonum est nos hic esse, quia in societate talium gloriabantur adesse, & tria tabernacula se velle facere dicent, in quantum sanctæ Trinitatis fidem ipsorum prædicatione cognoscent. Domine, inquit Petrus, *bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula.* ¶ Vel dic, quod illi qui sunt Petrus, i. agnoscentes per discretionem, & sapientiam. Jacobus i. supplantantes diabolus, mundum, & carnem per humilitatem, paupertatē, & continentiam; Joannes, i. gratiosi per puritatem, & innocentiam, digni erunt cum Christo montem ascendere Paradisi, & ipsum contemplari spiritualiter, & videre Esa 33. *Regem in decore suo videbunt.* ¶ Vel dic, quod justii debent in semetipsis Christo, qui interpretatur unctus, id est, pietate Moysi legislatori, id est, veritati: Helia qui Achab reprehendit, & prophetas Baal occidit, i. justitiæ, & veritati tria tabernacula præparare, scil. pietati in affectu seu in cōcupiscibili veritate, in intellectu seu in voluntate, justitiæ vero in irascibili debent domicilium dedicare, & tunc poterit dici illud Psal. 83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Quidam puer oblatus est Christo ut sanaretur, erat enim, sicut dicitur, lunaticus: vide Matt. 17. de didrachma. Illi qui tributum sive didrachma recipiebant de singulis pro humanis conquesti sunt Petro de Christo, eo quod non solveret censum illum. Quo comperto Christus Petrum ire ad mare, & hamum mittere præcepit, & stateram in ore primi piscis ipsum reperturū prædixit, quem pro se & pro Petro, ne scandalizarentur, ex auri-bus jussit dari. *Nunc, inquit, ne scandalizemus eos, vade ad mare, & staterem, quem in ore primi piscis reperies, da ei pro me & pro te.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quod multa pro evitando scandalo sunt facienda, quæ alias fieri non deberent. Constat quod Christus tributo nō erat obnoxius, & tamen, ne suscitaret scandalum, fieri voluit tributarius. Homo enim quantumcumque sit liber, aut nobilis, debet quandoq; contra libertatem, dignitatem aut nobilitatē propriam dissimulare & facere, ut sic scandalum, & aliorum offendiculum valeat evitare, & ne causas litium vel discordiarum possit, si secus faceret, suscitare. Unde Matth. 18. *Va enim homini isti, per quem scandalum venit.*

¶ Vel dic, quod Christus, vel Petrus, qui pecuniam non habebant, designant pauperes, & maxime religiosos. Piscis vero, qui staterē in ore habebat, mundi divites significat, qui in mari hujus mundi vagantur, divitias, & pecunias accumulantes, quandoque igitur Christus & Petrus, id est, religiosi & pauperes, indigent pecunia, & maxime quando habentolvere naula aut dona vel tributa, ad pisces, id est, ad divites cum hamo humilis piscationis, & supplicationis recurrūt, pro certo ipsi divites sæculares debent pro eisolvere, & pro transeūdo periculo vel evitando scandalo necessaria ministrare, in hoc ipsi pisces, id est, mundi divites & voluptuosi, Christo & suis pauperibus proficiunt, quia loco & tempore suis pecuniis, & divitiis ipsis necessaria provident, Joan. 2. Sicut de pisce legitur, qui Jonam projectū in mare recepit, & eum ad littus sanum & salvum detulit, & ejecit. Igitur bono diviti dicitur illud Psal. 9. *Tibi derelictus est pauper, &c.*

Capitulum decimum octavum. Textus. In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes, Quis putas,

MORALITATUM CAP. XIV.

Hic ponitur de illo puero proposito majoribus in exemplo qui dicitur fuisse Martialis, quem dominus advocans stavit in

tuit in medio eorum & dixit: *Quicumq; humiliaverit se sicut parvulus iste, hic magnus est in regno cœlorum, &c.* § Hoc potest adduci ad hoc, quod Christus diligit innocentiam & humilitatem, & quomodo ipse zelat pro pauperibus & simplicibus dicens. *Qui recipit parvulum unum talem, me recipit, & qui scandalizat, &c.* § Dicitur hic, quod qui centum oves habeat, perdidit unam, qui relinquens nonaginta novem in deserto, & vadit illam quærere quæ erravit. Et Luc. 15. Et cum invenerit eam imponit in humeris suis gaudens, & convocans amicos suos, & gaudent quamplurimi super illam. Sic, inquit, gaudium est angelis super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent penitentia. Non enim est voluntas apud patrem vestrum, ut pereat unus de pusillis vestris. § Ista exponitur de angelis & hominibus: In principio enim habebat Deus centum oves, id est, angelos & homines, quia, scilicet, nonaginta novem, qui constat ex novenario in seipso multiplicato, angelos significant, qui in novē ordinibus sunt distincti. Unus vero restans numerus humanam naturam designat, quia ab illo uno homine tota processit. Videns igitur Christus ovem unam de grege suo perditam, & errantē, scilicet, humanum genus, dimissis nonaginta novem ordinibus angelorum, in deserto paradisi, venit in hunc mundum personaliter quærere ovem istam, scilicet, humanam naturam, quam suis humeris per beatam incarnationem imposuit, & ad desertum paradisi cum angelis reportavit, & amplius super inventionem, & salvationem ejus ad literam gavissus est, quam super nonaginta novem, id est, super novem angelorum ordines, quos, scilicet non assumpsit. Multo enim plus videtur homines quam angelos dilexisse, & de salute eorum amplius lætatus fuisse, in quantum humanam naturam non angelicam legitur assumpsisse, dicens illud Prov. 8. *Delicia mea sunt cum filiis hominū &c.* § Vel si vis, dic ista ad ostendendum quantum gaudium est Deo & angelis ejus super conversione hominis peccatoris. § De uno servo nequam hic agitur, qui debebat regi decem millia talenta, qui cum non haberet, unde solveret quæ debebat, jussus est cum uxore & filiis venūdari, & omnia quæ habebat distrahi, ut pecunia solveretur. Verum quia servus iste ad pedes domini supplex processit, & dilationem poposcit, *Patientiam*, inquit, *habe in me, & omnia reddam tibi.* Dominus misertus ejus non solū ei dilationem dedit, imo totum debitum relaxavit. Iste autem servus dimissus cuidā servo, qui debebat sibi centū denarios, simile facere noluit, quinimo cum dilationē peteret, ipsum tamē in carcerē donec redderet debitū alligavit. Rex vero audiens hoc revocat servū, & suam impietate increpans sic perorat: *Serve nequam omne debitū dimisi tibi, quia rogasti me, ideo oportuit te misereri cōservi.* Iratus igitur rex ipsum carceribus tradidit, donec universum debitum redderet, & ipsum verberib. cōdemnavit. Ista parabola salvatoris exponitur per ipsum, & ad hoc principaliter videtur tēdere, quod illud quod aliquis vult sibi fieri, alteri debet facere, & qui a deo vel prelato relaxari desiderat, debet istos qui sibi sunt obnoxii relaxare, & suis injuriatorib. misericordiā petētib. indulgere. Unde Ecc. 28. *Dimitte proximo tuo nocēri tibi,* & alibi: *Dimittite, & dimittetur vobis.* Luc. 6. Cujus tamē fit cōtrariū, quia multi sunt sicut servus iste, qui bene voluit, quod secū agatur misericorditer, ipsi vero nō cū aliis agere volūt nisi crudeliter. Volūt n. quod ipsis misericorditer indulgeatur, & tamē si quis eis aliquid debeat, vel aliquam injuriā faciat, nolūt quiescere quin lædatur. Constat n. quod rex omnium Deus cuilibet cōdonat, cuilibet parcat & remittit, & crudeles, & mali aliis suis debitoribus vel injuriatoribus nō remittūt, sed potius crudeliter punire vel exigere cuncta volūt, sicut ad literā patet de multis, qui in infirmitate positi sibi spiritualiter postulāt, & supplicent a Deo misereri, & tamē quando sanantur, solent contra alios impie debacchari. Unde Eccl. 2. 3. *Homo homini reservat irā, & a Deo quarit medelam?* In hominē similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur. Ipse dum caro sit, reservat iram, & propitiationem quærīt a Deo. Sed pro certo rex Christus cōtra tales ingratos similiter surget, & eos tortoribus infernalibus tradet, dicens: *Serve nequam, nonne oportuit te misereri cōservi tui sicut & ego? &c.* Et iterum: *Judicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam.* In 19. capit. ponuntur multa, quæ quia exposita per salvatorem videntur, ideo transeo ad alia.

Capitulum vigesimum. Textus. Simile est regnum cœlorum,

MORALITATUM CAP. XV.

Quidam paterfamilias habens vineā exivit primo mane cōducere operarios in eadem vinea: conventionem autē facta Petr. Berchorij super Biblia.

de denario pro labore diurno hora prima quosdam in vineam misit, tandem hora tertia atque meridiana alios & alios in foro reperit, & omnibus idem promittens pretium ad vineam destinavit. Finaliter hora nona alios reperiens otiosos, & ipsos pro eodem pretio in vinea cum aliis collocavit dicens: *Quid statū hic tota die otiosi? Dicunt quia nemo nos conduxit. Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit, &c.* Vespere autem facto procuratorem suum misit operarios vocare & mercedem reddere, præcipiens a novissimis incipere, & tantum ultimo sicut primo dare. Cum igitur singuli singulos denarios acceperant, qui primo venerant arbitrati sunt, quod plus accepturi essent. Quod cum non fieret, murmurabant cōtra patremfamilias dicentes: *Hi novissimi tantum una hora fecerunt, & pares nobis illos fecisti, qui portavimus onus diei & aestus.* Quibus Dominus vineæ in hæc verba respondit: *Amice non facio tibi injuriam, nonne ex denario diurno convenisti meū? Tolle, quod tuum est, & vade, quia volo & huic dare similiter.* Et subjungitur hic, quod sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. § Ista parabola potest applicari ad multos motus, & modos fortunæ, sive occultæ Dei providentiæ. Ista enim habent unum judicium, in quorum est rationem invenire, nisi:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Iste enim quandoque tantum dat parum merito, quantum bene merito, & quandoq; citius solvit ultimo venientem, tardius vero quam amplius laborantem, quia etiam ut in mundi cursu videmus, novissimi efficiuntur primi, & primi novissimi, quia qui amplius in vinea ecclesiæ laboraverunt, & primo solvi, beneficiari, præmiari meruerunt, aliquoties postponuntur. Illi vero qui parum vel nihil fecerunt, scilicet, adulatores, consanguinei, qui ultimi esse debuerant, præponuntur, sicut videmus in curiis dominorū, ubi semper solent prædiligere magis novi. Unde Lev. 16. *Novi supervenientibus vetera projiciet.* Unde quando isti bene meriti conqueruntur de suis ingratis dominis, vel etiā de fortuna, dicentes se diutius laborasse, & nihil ultra alios recepisse, dicentes illud, *Per totam noctem laborantes nihil cepimus.* Luc 5. Videtur, quod ista est responsio eorum, quia, scilicet, mali prælati vel domini dicunt: *Nonne ex denario diurno convenisti mecum? id est, nonne sufficit tibi, quod vestes & cibos habueris, & remittunt eos quandoq; vacuos, & sine honore, dicentes: Tolle quod tuum est, & vade, volo n. huic novissimo dare sicut & tibi.* Fortuna enim illud idem respondet de ipsa conquerentibus. *An, inquit, non licet mihi facere quod volo?* scilicet de bonis meis. *Volo huic,* qui nihil fecit, *tantum dare sicut tibi,* qui satis meruisti. *Tolle quod tuū est, & vade.* Quasi diceret, *Nihil habes tuum nisi quod volo dare: sicut dicit Apostolus Roman. 11. Si ex operibus, jam non esset gratia 1. Tim. 6. Et alibi: nihil tulimus in hunc mundū, &c.* § Vel allega cōtra quosdam pomposos Dominos, qui hora prima, tertia & nona, quot invenerunt familiares, tot in domibus suis recipiūt, & de familia sua faciunt, *Ite, inquit, & vos in vineam meam,* sed in fero, id est, in fine omnes æqualiter præmiant, quia parum aut nihil ab eis reportant, *tolle, inquit, quod tuum est, & vade:* Sicut isti servitores faciliter recipiunt, ita faciliter rejiciunt, & parum ipsis de lucro tribuūt. Vel dic, quod paterfamilias est Deus, cui æterna prædestinatio ad vineam, id est, ad ecclesiā, vel fidē, vel ad alios status aliis vocavit temporibus, quia scilicet quosdam hora prima, i. in pueritia, alios hora tertia, i. in juventute, alios hora nona, i. in senectute, ad fidem vel ad penitentiam vocare non cessat, quibus denarium diurnum, i. vitæ æternæ præmium promittit generaliter, & dispēlat: ista tamē est veritas & occulta istius patrisfamilias sentētia, vel justitia & providentia, quod non semper plus & prius laborantes aliis præferūtur: imo quandoque fit, quod ultimo conversi, & minus in prima facie parēt meriti, ad cœli præmiū proponuntur, sicq; fit, quod primi novissimi etiā aliquoties habeantur. Patet n. quod illi qui ultimo convertuntur ad Dominum, frequentiori studio quandoq; antiquiores in meritis, & per consequens in præmiis antecedunt. Patet etiam, quod gentes ultimo ad dominū conversi, qui diutissime otiosi extiterant, cū nullus eos ante Apostolos conduxisset Judæos, qui a principio fideles extiterant fide & moribus ad gloriam prævenerunt. Patet in super quod subditi superioribus sæculares ecclesiasticis & laici scientificis & religiosis quandoq; meliores existunt, & sic novissimi primi sunt. Quandoq; etiam occulto Dei judicio boni cadunt, impii convertuntur, & in aliorū gloria succedunt. Unde Job 34. *perdidit multos, & innumerabiles, & regnare faciet alios pro eis.* De quibus non possunt cōqueri priores, quia cū fides, gratia, & gloria non sint ex meritis

nostris, sed ex Dei misericordia, juxta illud ad Tit. 3. *Nō ex operibus justitia qua fecimus nos; sed secundum magnam misericordiam suam salvos nos fecit.* Nulli facit Deus injuriam, si alteri alterū antepōnit, propter quod dicit *non facio tibi injuriam, volo huic dare sicut & tibi. Accipe quod tuum est.* Et hoc sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserationis.* Vel expone sicut exponit Gregorius, de illis, qui in mūdi principio, & in fine convertuntur ad fidē, quod tamē primis & ultimis semper paterfamilias deus paratus est dare mercedē. Unde Petrus in aurora dicit:

*Qui venit extremus dispensatore vocante,
Tantumdem recipit sicut qui venerat ante.
Sic deus ostendit quod quodocunque venimus,
Aggrediamur opus, certi de munere sumus.*

¶ Vel dic, quod moraliter vinea & anima operarii sunt sensus & affectus, qui ad operandum debent mitti, & si otiosi fuerint, debent increpari. Et si omnes simul habere nequeant, saltem unus post alium debet paulatim ad virtutalem operationem inclinari, prāmium etiā aeternae retributionis cunctis dabitur, quādo in sero, in fine saeculi nostris sensibus aeterna gloria conceditur. ¶ Hic habes, quod discipulos inter se quārentes, quis eorum videretur major in regno cēlorum, Dominus ad humilitatē reducit, sed de hoc nihil ad prāsens. Hic dicitur, quod duo cæci, qui penes viā mendicantes sedebat, audito, quod Iesus Nazareus transiret, inceperūt fortiter clamare, *Fili David miserere nostri.* Cumq; turba eos increparet ne facerent, illi multo magis clamabant, *miserere.* Quod ut Iesus agnovit, oculos ipsorum tetigit, & visum eis restituit, qui statim ipsum cū aliis secuti sunt Mare. 10. Advertet tamē, quod Marcus & Lucas non ponunt nisi unum Luc. 18. Et forte unus erat altero famosior, ideo ibi de alio subticetur. ¶ Allegoricē duo cæci sunt duo populi Judæi & gentiles, qui cæci sunt per ignorantia, sedentes per pigritiam, mendicantes per avaritiā, secus viam per inanem gloriā apparentiā, & per mundi negotiorum complacentiā, merito esse dicebantur. Christus n. non obstante turba Sacerdotū & Phariseorum, illos per fidē illuminavit, & illos duos populos, seu multos de ipsis, per gratiam suam tetigit, & ad sequendum se per fidem & bonam operationem induxit Matt. 7. Unde de duobus fratribus, quos vocavit Iesus de navi, dicitur quod relictis retibus & patre secuti sunt eum. ¶ Vel dic, quod homo, dum est in vita, potest dici cæcus secus viam mendicans. Expone ut supra. Et ideo iste, quādo audit Jesum transeuntē, & sibi appropinquantem, i. quādo videt quod nunc est tempus merendi, & quod nunc est nobis danda potestas Christum & ejus misericordiam inveniendi, statim cū clamore orationis, & confessionis debet ad eum recurrere, & illuminationis spiritualis, sc. gratiæ, & influentiæ beneficium implorare. *Quid vultis (inquit) ut faciam vobis? Domine (inquiunt) ut aperiantur oculi nostri.* Psal. 12. *illumina oculos meos &c.* Quinimo etiam si talis videt, quod turba prāteriens, id est, tentationum, phantasmatum, cogitationum, & temporalium solitudinum tumultus, & mundi negotiorum anfractus ipsum increpet, & a clamore confessionis vel orationis ipsum impediāt & retardet, ipse tamen multo magis debet insistere, illius turbæ impetum non curare, & a Christo misericordiam implorare, dicēs: *Miserere mei fili David.* Et pro certo si Dominus viderit ipsum clamantem, & in illo clamore perseverantem, ipsum illuminabit, & tanget per gratiā, & veram cognitionem, cæcitatem peccati & ignorantia sibi tollet, ita quod per bonam operationem, & discretionē post Christum imitando sequetur & curret, dicens illud Matt. 8. *Magister sequar te &c.* Hic ponitur petitio matris filiorum Zebedæi, sed vide infra in Ev. Marc. 10. De ingressu Domini super asinā. Vide Lu. 19. De everfione mēfarum, & ejectione columbas vendentiū vide in Evan. Joan. 2.

B *Capitulum vigesimum primum Textus.* Et cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage.

MORALITATUM CAP. XVI.

Cum semel Christus esuriret, & ficum prope locū conspiceret, ivit ad eam, si quid forte fructuū in ea reperiret, qui tamen nō fructus sed folia reperit, nō n. erat tempus ficuū Marc. 11. Ideo ficum continuo maledixit, dicens: *Nunquam ex te fructus nascatur,* & statim aruit ficus, ita quod nunquam amplius fecit fructū. ¶ Ista ficus potest verbosos homines significare, qui foliis verborum abundant, fructum tamē operis & efficaciae non habent. Regulare n. est, quod ubi est verbositas, & jactantia, & elatio major, ibi operis & efficaciae, nec nō divitiarum & amicitiae solet copia fieri minor. Unde Prov. 14. *Ubi verba sunt plurima,*

ibi frequenter egestas &c. Quia quādo Christus esuriens, i. quādo aliquis indigēs ad tales currit, & fructus alicujus solatii vel auxilii in eis invenire se credit, satis folia, i. promissiones & jactantias reperit, fructum vero nullum invenit. Quod de hypocritis est verum, in quibus sola verborum & foliorū vanitas, & solus conversationis viror: nullus autē bonae operationis fructus invenitur. Quapropter tales infructuosi à Deo maledicuntur, & virore suae exterioris cōversationis fictae siccantur, & ariditate paupertatis damnantur. Verbosi n. & vani amici merentur arefcere, & virore suae conversationis perdere spiritualiter. Unde Marc. 11. *Rabbi, arbor cui maledixisti, aruit.* Bona enim conversatio sine bona vita non potest durare, sed cito deficere. Juxta illud Luc. 8. *Natum aruit, quia non habebat humorem.* Unde Sen. de moribus ait, *Nūquam bona honestas longa est simulatio.* ¶ Homo quidam habuit duos filios, & primo dixit, *vade operari in vineam meā.* Qui respondit patri, *nolo;* tandem vero poenitentia ductus ivit. Postea pater ivit ad alterum, & similiter dixit, qui respondit *eo domine,* & tamē non ivit. Quis igitur horum (quārit Dominus) fecit voluntatem patris. Responsum est, quod primus. Et Christus ex hoc contra principes sacerdotum dixit, quod publicani & meretrices prācedēt eos in regno Dei. *Venit enim (inquit) Ioannes in via justitiae, & non credidistis ei, peccatores vero & meretrices crediderunt ei.* ¶ Ista igitur salvator noster parabolam exponit. Videtur enim supponere, quod paterfamilias est deus, qui duos filios habuit in mundo, id est, duo genera subditorum, primos & secundos, scilicet ecclesiasticos & laicos, quos ambos ad laborandum & ad bene operandum in vinea sua, id est, in ecclesia vel in anima convocat, & ad hoc utrunq; secundum majus & minus ordinat. Primo tamen populo ecclesiastico ista prācepit. Secundo scilicet saeculari & laico inquit, Matth. 20. *Ite in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis.* Sed vere magna est differentia in istis, quia primi dicunt & non faciunt, secundi vero non dicunt, & quandoq; tamen faciunt. Constat enim quod multi sunt ecclesiastici, qui promittunt & dicunt se velle in vinea Dei laborare, & hoc potissime in susceptione ordinis vel beneficii, ubi tam publice quam occulte se obligant ad laborem, & ad bonorum operum exercitium & culturam, quia istis videtur dictum illud 2. 1. im. 2. *Labora sicut bonus miles Christi.* Et tamen isti sunt qui omnino nihil de promissis faciunt, sed quod Deo voverūt prātermittunt. Unde Matt. 23. *Dicunt enim & non faciunt.* Econtra alii sunt saeculares, & alii magis leves, qui prima facie mādato Domini contradicunt, & quando eis aliquid injungitur, lingua & moribus totum spernunt Hier. 2. *A saeculo confregisti jugum, dixisti, non serviam.* Et tamen isti ad cor reversi, multa bona opera faciunt, & contra illud quod promiserāt, bona agunt, quia sapienter, quod saeculares, qui levi & saeculari conversatione videntur Dei patris mandata contemnere, & tamen faciunt plura bona quam illi qui ex promissione tenentur facere facta magna. Ecclesiastici enim habent verba & non opera, saeculares vero habent opera & non verba; & ideo isti, & nō primi dicuntur facere divina prācepta, cum plus placerent Domino bona opera quam promissa. Ideo bene dicitur istis, quod peccatores & meretrices ipsos prācedēt in regno Dei, quia saeculares qui peccatores videntur prima facie eliguntur. Isti vero qui iusti crediti fuerant respuentur. Unde Matt. 8. *Multi venient ab oriente &c.* Et sequitur: *Filii autē regni ejicientur foras.* ¶ Vel si vis allega istud generaliter, quod plus sunt attendenda opera quam verba &c. Ideo dicitur Joā. 10. *Operibus credite,* vide supra lib. 14. c. 22. ubi ista figura ad literam exponitur. ¶ Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepi circumdedit eam, & fodit in ea torcular, & edificavit turrim, & collocavit eam agricolis, & peregre profectus est. Cum adveniente tempore fructuum servos suos misisset ad vineam, agricolae ipsos diversis suppliciis affecerunt, & cum iterum misisset alios, similiter peregerunt. Qui cum ultimo filium mitteret, dicens: *Foris an verebuntur filium meum,* ipsum etiam occiderunt, & eum extra vineam projecerunt, dicentes: *Hic est haeres, venite, occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Iste paterfamilias finaliter ad vineam suā veniens, istos operarios perdidit, & vineam aliis locavit. Unde dicitur: *Malos male perdet, & vineam suā locavit aliis agricolis.* ¶ Istud exponunt doctores allegoricē, dicentes, quod paterfamilias, id est, Deus à principio plantavit quandam vineam, scilicet, synagogam Esa. 5. *Vinea Domini Sabaoth domus israel est.* In ista enim fodit torcular, scilicet, civitatem Hierusalem, in qua hortus cypri fuit compressus, turrem, templum, & sepi ei circumdedit, id est, divinae legis munitio-

nem & ambitum Esa. 5. *Plantavit vineam electam, lapides elegit ex ea, fecit torcular & edificavit turrim, ipsamque agricolis, id est filiis Israel & Judæis locavit, qui Abraam & Moyse legem, id est caeremonias ordinavit, & Judæos in Hierusalem, id est, in terra promissionis locavit. Ab eis etiam profectus est, quando data lege suis arbitriis ipsos dereliquit. Unde tradidit servis suis bona sua, & profectus est statim. Sed isti agricolæ à principio pessimi & rebelles fuerunt, quia servos Dei, quos pro fructu bonorum operum reportando mittebat ad vineam, multipliciter offenderunt, sicut patet, quia Moysen exacerbarunt, & de regno suo David expulerunt. Etiam serra lignea secaverunt, Hieremiam in Ægypto lapidaverunt, Ezechiel in Babylone excerebraverunt, Amos nocte perforaverunt &c. Unde Matt. 23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas sapientes & scribas &c.* Finaliter misit filium suum Jesum Christum, quem nihilominus proreum extra vineam, id est, extra Hierusalem occiderunt, ipsumque & fidem ejus respuentes, hæreditatem ejus se habituros perpetuo crediderunt, in quantum, scilicet fidem Christi ipsi mortuo extinguere putaverunt, & sectam suam in æternum duraturam, & ipsos in Hierusalem mansuros se arbitrati fuerunt Mat. 21. *Venite (inquiunt) occidamus eum, & nostra erit hæreditas.* Et Joan. 11. *Ne forte veniat Romani, & tollant nostrum locum & gentem, expedit ut moriatur homo.* Sed eorum opinio facta est irrita, quia eo quod hæreditatem Dei, scilicet, terram Juda se habituros crediderunt per Christi mortem, potius perdiderunt eandem, quia scilicet paterfamilias Deus perdidit istos Judæos, & eos per Romanos vendidit & disperfit, vineam suam, scilicet Ecclesiam & fidem aliis agricolis, id est, gentibus ad fidem convertis tradidit, istos vero repudiavit & in infidelitate dimisit. Igitur bene concluditur ibi: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum ejus.* ¶ Vel dic mysticè, quod vinea Domini est Ecclesia, in qua Deus à principio posuit torcular, id est, memoriam dominicæ passionis, turrem, id est, altitudinem contemplationis, sepem, id est, rationem pastoralis protectionis Hier. 2. *Ego plantavi te vineam meam electam, omne semen verum, qui agricolis, id est, Christianis viris & ecclesiasticis ipsam colendam tradidit, & inde fructum bonorum operum expectavit, pro quibus habendis servos suos scripturam Legis, Psalmistæ & Prophetarum, ultimo vero filium suum misit, scilicet, doctrinam filii sui evangelicam. Isti enim sunt Christi servi spirituales, qui ad vineam Ecclesiæ mittuntur, ut per eos fructum bonorum operum reportent. Sed revera isti agricolæ jam omnes istos expulerunt & occiderunt, quia ecclesiastici legem per prophetias & Evangelia, divinam scientiam, & gratiam hodie quasi penitus dejecerunt. Nostra (inquiunt) erit hæreditas, quia hæreditatem Ecclesiæ, ac si esset suum proprium patrimonium, sibi appropriant, & se non esse agricolas, sed dominos putant Ezech. 36. *Dederunt terram meam sibi in hæreditatem.* Et ideo pro certo (sicut jam videmus) dominos istos agricolas, id est, viros ecclesiasticos diversimode disperdit, & propter peccata eorum vineam eorum Ecclesiæ aliis agricolis, id est, sæcularibus tyrannis ipsam diripiendam tradidit Esa 5. *Auferam sepem ejus, & erit in direptionem.* ¶ Vel dic, quod ista vinea est anima, cujus cultores sunt sensus & affectus, quia debitum suum non faciunt, nec fructum bonorum operum Deo reddunt, sed servos ejus, id est, bonas inspirationes strangulant & repellunt, filium ejus, i. Christum, & ejus gratiam in seipsis interficiunt. Ideo finaliter isti perduntur, & vinea, id est, anima, ab aliis agricolis, id est, à vitiis, & demonibus occupatur Ps. 79. *Destruxisti maceriem ejus, & vindemiavit eam omnes pratergresses, & exterminavit eam aper de sylva, &c.* Delapide reprobato vide supra 2. Reg. 5. in fine.**

Capitulum vigesimum secundum Textus. Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit, MORALITATUM CAP. XVII.

Rex quidam fecit filio suo nuptias, & misit servos suos hora cœnæ dicere invitatis ut veniret: Quibus nolentibus, misit alios servos dicere, *Ecce prandium meum paravi, tauri & altilia mea occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias.* Invitati vero noluerunt venire: sed alius in villam suam, alius ad negotiationem suam abiit. Quidam autem ex eis servos suos tenuerunt, & affectos contumeliis occiderunt. Quod audiens rex, missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & mittens servos suos alios convocat, dicens: *Nuptia parata sunt, sed qui invitati erant, non erant digni. Ite igitur ad exitus viarum, & quoscunque inveneritis vocate ad nuptias.* Servi autem abeuntes congregaverunt bonos & malos, & impletae sunt nuptiæ discumbentium. Intravit autem rex, ut vi-

deret discumbentes, & vidit ibi hominem non indutum veste nuptiali, & ait illi: *Amice quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem?* At ille obmutuit. Tunc rex ministros vocavit, & eum in tenebras exteriores ligatis manibus & pedibus mitti iussit: *Ibi, inquit, erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, &c.*

¶ Ista exponuntur allegoricè de gentilibus & Judæis. Constat enim, quod Rex Deus filio suo uxore, i. humanam naturam duxit, & ex hoc nuptias & solennitatē fidei catholicæ, & congregationē Ecclesiæ catholicæ celebravit. Ad quod convivium primo Judæos vocavit, quia sci, hujus fidei fieri participes ipsos præ aliis ordinavit. Unde Rom. 2. *Judeo primum & Græco.* Omnia parata sunt, dixerunt servi, i. prædicatores & Apostoli, tauri & altilia occisa sunt, i. Christus, & prophetæ, & martyres pro fide sunt mortui. Ac si diceret: Omnia fidei testimonia & mysteria parata sunt, venite ad nuptias, i. ad incarnationis fidē Esa. 35. *Omnes sitientes venite ad aquas.* Sed revera isti ad nuptias venire noluerunt, sed potius ad villam suam, i. ad synagogam per incredulitatem abierunt, & multos de servis Christi & prædicatores occiderunt, sc. Jacobum, Stephanum, & multos alios, ideo rex noster Deus pater missis exercitibus, sc. Romanorum, illos perdidit & destruxit, & eos indignos nuptiis, i. salute & fide Christiana judicans, servos suos prædicatores, & alios convocandos ad istas nuptias, i. ad incarnationis fidem misit. Ideo dicitur Act. 13. *Vobis oportebat primum loqui verbum Domini, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos judicastis æterna vita, ecce convertimur ad gentes, &c.* Isti igitur prædicatores ad exitus viarum, i. ad gentes, qui non erant in via salutis, sed in exitu mittuntur, qui fidē recipientes ad Ecclesiæ nuptias inducuntur, inter quos boni & mali pariter concluduntur, ita quod discumbentibus tam bonis quam malis nuptiæ jam implentur. Unde Job. 3. *Parvulus & magni ibi sunt, &c.* Sed revera in fine sæculi rex iste Deus, ad suos fideles judicandum, & ad discumbentes videndum, etiam ad examinandum intrabit, & justos quos non indutos veste nuptiali videbit, i. charitate etiam & gratia, æternis vinculis, carceribus & tenebris eos condemnabit, dicens: *Amice quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem, & quomodo in Ecclesiam venisti, & fidem Christianam suscepisti, cum vestem nuptialem, id est, charitatem & gratiam non acquisivisti, sed potius peccatis & vitiis sordidisti? At ille statim obmutescet, quia proh dolor peccator nullam excusationē habebit, imo sine reclamatione in tenebras ibit, ubi erit fletus & stridor dentium.* Unde Apoc. 16. *Beatus qui custodit pallium suum ne nudus ambulet.* Et sequitur: *Multi sunt vocati pauci vero electi.* Et quia omnes generaliter ad fidem vocati sunt, & tamen multi propter defectum vestis nuptialis ad infernum descendunt, propter quod consulitur Esa 52. *Consurge, consurge Hierusalem, induere vestimentis gloria civitas sancta.* ¶ Vel dic, quod nuptiæ istæ statum significant ecclesiasticum, in quo tauri & altilia, id est, activi & contemplativi suis doctrinis & exemplis bonos antiquitus refecerunt, qui in fide Christi & in isto convivio, id est, in Ecclesiæ statu mortui sunt, ita quod in sanguine suo vel bona vita statum ecclesiasticum fundaverunt. Quidam autem sunt, qui ad illud convivium venire renuunt, sicut sunt nobiles & avari, qui magis negotia sæculi & statum sæcularem quam statum ecclesiasticum eligunt & exquirunt. Unde Job. 30. *Esse sub sentibus delicias computabant.* Alii vero ad istas nuptias, id est, ad Ecclesiæ divitias ardentem venerunt, ita quod jam discumbentibus, i. clericis religiosis & sacerdotibus plenæ sunt, in quibus boni & mali sine dubio simul vivunt. Veruntamen quia nullus ad aliud convivium, id est, ad ecclesiastica beneficia vel officia venire sive intrare debuerat nisi sanctus, id est, Deus in fine sæculi illos, qui sine veste nuptiali, i. sine gratia & conversatione spirituali vixerunt, redarguet, & eos in tenebras exteriores, id est, in inferno recludet, dicens: *Quomodo huc intraisti indignus, ubi nullus debet intrare nisi dignus, & tu es non habens vestem nuptialem.* Th. 1. *Vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus praeceperas ne intrarent Ecclesiam tuam. Et sic multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quia multi intrant Ecclesiæ statum, pauci percipiunt paradisi fructum, sed potius infernales tenebras & lucum. ¶ Judæi cum postulassent à Christo si liceret censum dare Cæsari, facit sibi Christus afferri numisma census. De quo cum ab eis postulasset, cujus imago esset, & numismatis subscriptio. Et ipsi dixissent, Cæsaris. Christus respondit dicens, *Reddite igitur quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret, quod illi debet reddi numisma, cujus imago est impressa. ¶ Dic quod cum duplex imago possit imprimi in numismate animæ humanæ Christianæ, scilicet, imago Dei, quæ fit per gratiam, & imago Cæsaris, quæ

quæ dicitur à cædendo, & interpretatur possidens princeps, id est, figura diaboli, qui malos principes mundi possidet, & peccatorem cædit & damnat, quæ imago in anima inprimitur per peccatum. Sic est, quod illud numisma, id est, anima ista illi Domino finaliter reddetur, cujus imago, id est, figura per morum conformitatem in ipsa invenitur, quia anima iusta, quæ in se imaginem Dei repræsentabit, Deo reddetur. Anima vero peccatrix Cæsari, id est, diabolo propter conformitatem similitudinis offerretur Apoc. 19. *Qui acceperunt characterem, &c.* In 23. c. multæ redargutiones & maledictiones ponuntur, & multa etiam dicta moralia, quæ omnia per se patent. In c. 24. vero multa de ultima tribulatione ponuntur, sed vide infra in Luc. 17. ubi ponam Luc. 21. In ca. 25. ponitur parabola de decem virginibus, scilicet, quinque prudentibus & quinque fatuis, quæ sponso & sponsæ venientibus ad nuptias obviam exierunt, & omnes istæ lampades tenuerunt in manibus. Ista tamen fuit differentia, quod prudentes cum lampadibus oleum habuerunt, fatuæ vero habuerunt lampades, sed oleo caruerunt. Tandem igitur morâ faciente sponso, cum omnes virgines dormivissent, medianoctē clamor efficitur, *Ecce, inquit, sponsus venit, exite obviam illi.* Quæ cum surrexissent, & lampades suas parassent, fatuæ carentes oleo dixerunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Quibus responderūt: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis.* Dū irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, cum eo ad nuptias intraverunt, & clausa est janua. Fatuæ autem virgines venientes, suppliciter aperiri petierunt, dicentes: *Domine, Domine aperi nobis;* Sed eis dixit Dominus: *Amen dico vobis, nescio vos.* Cōcludit igitur Dominus, quod quilibet debet esse paratus, quia nescit quando veniet sponsus.

B Istam parabolam nunquam possum ita bene exponere, sicut exponitur per doctores, & ita dicamus secundum Aug. quod secundum alios magis novos: Decem virgines significant universitatem animarum fidelium, quæ pro eo decem dicuntur, quia observantiæ decem mandatorum subjugantur. Istæ tamen memorantur esse bonæ & malæ, prudentes & fatuæ, quia de fidelibus animabus constat aliquas esse bonas, & aliquas malas, quæ tamen omnes quinque videntur, quia omnes tam boni quam mali quinque sensuum passionibus submittuntur, vel quia bonæ quinque sensibus imperare, malæ vero eis servire noscuntur. Istæ tamen inter se multum differunt, quia quamvis omnes lampades, id est, exempla bona & mala splendorem aliqualem bonorum operum habeant, bonæ tamē oleum piæ intentionis, & gratiæ, & devotionis cū lapidibus habent; Malæ vero licet exteriorem splendorem apparentiam habeant, oleo tamen piæ intentionis carent, acceptis lampadibus, non sumperunt oleum secum, sicut maxime faciunt hypocritæ, qui non curant habere veritatis nitorem, dum tamen habent exterioris apparentiæ splendorem. Contra quos Tullius dicit: *Quid prodest foris strenue agere.* Omnes igitur virgines, id est, omnes animæ Christianæ, tam bonæ quam malæ sperant ad nuptias agni, id est, ad convivium paradisi finaliter ingredi, omnesque expectant sponsum, id est, Christum in resurrectione ultima venturum, & nuptiarum introitum concessurum. Veruntamen quia nunc tardat, necesse est, quod isti interim per mortem corporalem dormiant, & quod tam boni quam mali debitum mortis solvant Unde Matth. 26. *Dormite jam & requiescite.* Finaliter tamē media nocte, id est, subito ex insperato clamor turbæ Angelicæ fiet, qui omnes dormientes & mortuos per resurrectionē advocabit, & ipsis adventū iudicis patefaciet, dicens: *Ecce sponsus venit, exite de sepulchris obviam ei.* Hier. 6. *Semper sonat vox* (inquit) *illa terribilis in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudiciū Domini.* Tunc omnes tam boni quam mali surgent, & lampades suas, id est, bona opera præparabunt, & numerabunt, & dicent, *Domine in nomine tuo prophetavi &c.* Veruntamen quia mali & hypocritæ oleum rectæ intentionis non habuerunt, ideo lampades suorum operum extinguuntur, in quantum fructu & utilitate omnimoda privabuntur. Unde Prov. 24. *Lucerna impiorum extinguetur.* Istis igitur non proficiet, sed iustis & sapientibus dicent, *date nobis de oleo vestro, id est, juvetis nos virtute meritorum vestrorum, quia tunc boni poterunt respondere: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis &c.* Ac si dicerent, oleum meritorum nostrorum non est tantum, quod ad salvandum nos & vos sufficiat, sive sufficere possit, sed ite potius ad vendentes, & videte quid vobis proficiat illi, pro quorum captando favore lampades & non oleum, id est, opera

vana sine conscientia bona dum vixistis, in sæculo habuistis, ac si dicerent, videte quid vobis proficiat nunc vana gloria, vana laus & commendatio mundanorum. Et dicent: *Vbi sunt dii eorū, in quibus habebant fiduciam: Surgant & opulentur vobis* Deuteronom. cap. 32. Sed pro certo, dum isti volunt oleum bonæ conscientiae emere, id est, dum incipiunt bonam conscientiam habere & de vanitate operum pœnitere, & tarde bonam conscientiam querere, sapientes & bonæ, quæ habent oleum cum lampadibus, cum Sponso Christo intrabunt nuptias paradisi, & clausa janua paradisi, id est, excluso tempore merendi, isti hypocritæ, & fatuæ perpetuo foras stabunt, & in inferno dolentes, nunquam apertionem veniæ, seu cœli januæ de cætero impetrabunt. Unde Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum.* Ideo oleo bonæ conscientiae muniamur, & semper parati, & in bono vigiles inveniamur, ut quacunque hora sponsus Christus veniat, cum ipso ad nuptias inducamur Ecclesiast. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Omnibus dico, vigilate.*

¶ Veli vis dic, quod illud quod hic ponitur, quod fatuæ virgines pro eo quod oleum non habebant, lampades suas exqui dicebant, potest contra hypocritas allegari, quorum lampades, id est, quorum conversationis splendor non potest diu durare, imo cum oleum bonæ conscientiae, intentionis & divinæ gratiæ interioris istis deficiat, necesse habet cito extingui & deficere. Senec. *Nihil quod simulatum est & fictum, potest esse diuturnum.* Unde Job. 18. *Nonne lux impij extinguitur?*

¶ Veli dic, quod quilibet debet plus se diligere quam alios, quia *charitas incipit a seipsa*, unde ubi homo non potest sine sui præiudicio alteri subvenire, debet illum dimittere, & de sua solummodo salute tractare, exemplo prudentium virginum, quæ dixerunt Matth. 25. *Ne forte non sufficiat, &c.*

¶ Veli ista allega, quod semper debet quilibet esse paratus, pro eo quod Christi adventus est incognitus & incertus, ut quacunque hora clamor divinæ vocationis insonuerit, & ipse Christus per mortem decreverit nos vocare taliter paratos nos inveniat, ut cum eo possimus ad cœli nuptias introire Matth. 24. *Esote parati, &c.*

¶ Homo quidam peregre proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit illis omnia bona sua cap. 25. Et uni quidē dedit quinque talenta, alii vero duo, alii unū, unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Igitur qui quinque talenta acceperat, lucratus est alia quinque, qui autem duo acceperat, lucratus est alia duo, qui autem unum abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Cum igitur lapsio tempore rediret dominus, & poneret rationem cum servis suis, audiens quod unus quinque, & alius duo talēta lucrati fuerant, & quod pecuniam suam multiplicaverunt, & ipsos supra maiora constituit, & eorū diligentiam commendavit, dicens cuilibet: *Euge serve bone & fidelis, qui in pauca &c.* Intra in gaudiū domini tui. Accessit autem qui unum acceperat talentum dicens ei: *Domine scio quia homo durus es, metens ubi non seminasti, & congregans ubi non sparsisti, & timens abij, & abscondi talentum tuum in terram, ecce habes quod tuū est.* Dominus vero negligentiam servi arguens, ipsum ex propriis verbis cōdemnavit, dicens: *Si, inquit, homo durus sum, & meto ubi non semino, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, ut sic & ego veniens recepissem, quod meum est cum usura.* Istum fecit igitur talento commissio privari, & illi qui quinque lucratus fuerat dari. Servū vero illum tanquā pigrum & inutilem fecit in exteriores tenebras alligari, dicens: *Habenti dabitur, & abundabit, illi autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.*

¶ Ista exponuntur seriose per Gregoriū in Homil. quod ille homo qui peregre proficiscitur, est Salvator noster, qui in ea carne quam assumpserat, abiit in cœlum. Carnis n. locus propriæ terra est, quæ quasi ad peregrinandum ducitur, dum per redemptorem nostrum in cœlo collocatur. Unde dicitur Luc. 19. *Homo quidam abiit in regionem longinquam accipere sibi regnū.* Iste igitur servus suis, id est, Christi fidelibus & Christianis tradidit bona sua, id est, gratias gratis datas, & uni dat quinque, alii duo, alii unum. Hoc est quod unicuique dat, & dispensat gratias suas secundum majus & minus, diversis diversimode præbet eas, quia 1. Corinth. 12. *Divisiones gratiarum multe sunt, idem autem spiritus dividens singulis prout vult.* Vult autem quod de istis talentis suis quilibet negotietur, & quod quilibet gratias istis sic utatur,

quod

quod lucrum & fructum virtutum & meritorum multiplex reportetur, Unde Luc. 19. *Negotiamini dum venio.* Et ideo quidam sunt qui pecuniam sibi commissam, id est, gratias sibi concessas multiplicant, & alii quinque talenta, & alii duo lucrantur, in quantum secundum majus & minus in bonis operibus se exercent, secundum quod plures gratias naturales acceperunt, de lucro meritorium plus reportant. Unde Luc. 12. *Cui multum datum est, multum exigitur ab eo.* Igitur in die iudicii, vel in morte, quando Deus qui ab ipsis profectus fuerat, & qui quemlibet eorum in manu sui liberi arbitrii dimiserat, istos servos ad rationem vocabit. Tunc tales bene operantes supra multa constituet, & in gaudio Domini sui, scilicet, in paradiso multipliciter præmiabit. Veruntamen, quia aliqui sunt pigri servi, qui pecuniam sibi commissam, id est, scientiam, gratiam vel industriam sibi à Deo concessam in bono non multiplicant, imo in terram ipsam fodiunt, & ad terrena lucra & negotia applicant, ibique totum censum cumulant atque parant. Ideo tales finaliter condemnantur, & in exteriores tenebras allegantur Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Et dicit Dominus: *Sciebat quia homo sum durus, rigidus, justus & severus, qui volo colligere ubi non seminavi,* hoc est, volo quod quilibet vir virtutes & merita reportet ultra gratiam quam sibi pro semine dedi, & quod ipse augeat & multipliciter gratiam & scientiam quam sibi commisi, quare igitur illam in terram fodisti, quare ipsam in terrenis negotiis posuisti, & non potius tradidisti nummularijs, id est, pauperibus, si fuerit pecunia temporalis, vel auditoribus si fuerit spiritualis scientia, ut, scilicet, *lucrum debitum reportarent*; Ac si diceret: *Iuste in tenebras ejici meruisti, quia magis spiritualia quam terrena dilexisti.* Ista potissime allegantur per Gregorium de prædicatoribus, quia secundum quod homo habet plura talenta, id est, plures gratias & scientias à Deo recepit secundum hoc prædicando & dicendo magis debet proficere, ut lucrum cum usura de animabus conversis possit Domino reportare. Unde Luc. 12. *Cui commendaverunt multum, plus petent ab eo,* ita quod de laborando, & prædicando secundum magis & minus nullus se valeat excusare. Unde secundum ipsum, illi qui dicunt: *Scio Domine quia durus es,* id est, scio quia prædicationis & religionis status difficilis est & durus, & ideo nolo mihi traditum talentum, id est, scientiam mihi traditam in tali negotio exponere, nolo tam ardua quærere, sufficit mihi in scientia & administratione vivere, & talentum mihi traditum in terra, id est, in terrenis occupationibus sepelire; nolo salutem multorum quærere, sufficit mihi circa temporalia iuste vivere, & de utilitate propria non aliena curare; Isti à Domino sicut servi inutiles redarguuntur, & in æternis tenebris concluduntur.

¶ Vel si vis illud quod hic dicitur: *Habenti dabitur & abundabit; ei autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.* Quod etiam ipse paterfamilias exemplo demonstravit, qui unum talentum ab illo abstulit, & ipsum alteri qui plus abundavit, dari mandavit.

¶ Allega hoc de mundi fortuna, etiam de mundi principibus & tyrannis, cum isti habeant multos servos & subditos, quorum quidam abundant, & alii indigent, quidam sunt divites, & alii pauperes, quidam magna lucra faciunt, sicut ad literam sunt eorum officiales, quidam qui solum unum talentum habent, id est, modicam habent substantiam, & hoc in terra absconditam, id est, in terrenis agriculturis & laboribus acquisitam, sicut sunt inferiores subditi, agricolæ & similes. Istud est verum, quod illi Domini & tyranni ab illis qui parum aut nihil habent, scilicet, ab agricolis & fossoribus continue rapiunt, & illud modicum quod habent, ab eis auferunt & tollunt, quod aliis, scilicet, suis caudicis & officialibus dividunt. Constat enim quod inferiores spoliunt, & de spoliis suis divites officiales suos muniificant & ditant, bona enim sua continue à pauperibus auferunt, divitibus vero aliena quotidie cumulantur Esa. 3. *Rapina pauperum in domo vestra.* ¶ Vel dic, quod hic dicitur, quod ille qui talentum non multiplicavit, ille fuit privatus, & census ille alteri datus, & ipse in tenebris ligatus. Ille vero qui lucrum Domino apportaverat, fuit magnificatus, & in gaudium Domini receptus, & muneribus ampliatus. Potest applicari contra modernos Dominos, qui revera nullum servum aut familiarem diligunt, nisi lucrum apportet, & nisi utilitatem eorum faciat, & pecunias multiplicet & augmentet, tales enim solent magnificari, donis & beneficiis ampliari, *Euge* inquit &c. Unde Isaac amabat Esau &c. Gen. 25. Illos vero qui lucrum non procurant, solent

rejicere vel vilipendere, & talentum eorum, id est, beneficium vel officium ab ipsis quandoque tollere, & ipsos repellere & fugare, dicentes, *Servum inutilem rejicite*, quia quicumque munera & lucra non procurat, à divitibus rejicitur, & alius in officio ejus subrogatur, quod potissime videtur de officialibus Dominorum, quia nisi per rapinas & exactiones lucrum acquirant Dominis suis, continue submoventur, & ipsorum talentum, id est, officium statim alteri datur. Unde Matt. 21. *Auferetur à vobis verbum dei, & dabitur genti facienti fructum.* ¶ Vel dic, quod habenti gratiam dabitur gloria & abundabit, ei autem qui non habet, supple gratiam, etiam quod habet auferetur ab eo, quemadmodum ad literam contingit in hypocritis. ¶ Vel dic, quod qui non fuit usus talento sibi commissio, illud perdidit, quia quando homo non exercitat ingenium suum, quanquam sit utile & bonum, vel quando ipsum in terram abscondit, vel quando ipsum in terrestribus ponit, ipsum pro certo perdit, in quantum rudis & hebes efficitur, & ad ignorantiam se deflectit, quia servi negotium sine exercitio & ingenio in artibus, & brachia in corporibus irrigescunt. ¶ Vel dic, quod per talentum intelligitur sensus, quem homo dum vivit, ad voluntatem Domini debet expendere, ut ex eo lucrum virtutum exquirere possit, quod mundi sapientes non faciunt, imo illud in terrenis negotiis sepeliunt, in cautelis & molitiis sensum suum contra Dei voluntatem expendunt. Quia Hierem. 4. *Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.* Ideo in fine, quando paterfamilias Deus vult cum eis ponere rationem, scilicet, in morte, illud talentum, scilicet, sensus & ratio, de ipsis auferetur, in quantum de his quæ ad salutem pertinent, oblivisci noscuntur, quapropter in exteriores tenebras perpetue reponuntur, teste Aug. Hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei. Unde 1. Cor. 1. *Perdam sapientiam sapientium &c.* Cap. 26.

¶ Hic fit mentio, quomodo in die iudicii boni à malis separabuntur, & illi ad dexteram, isti ad sinistram ponentur. Fit etiam mentio, quomodo de operibus pietatis Dominus disceptabit, & vocabit illos, qui contrarium fecerunt, etiam qui erga tribulatos & pauperes sunt crudeles, in ignem diabolo paratum condemnabit. Fit etiam mentio, quomodo opera pauperibus impenſa Christus in extremo iudicio sibi facta fuisse reputabit, & quomodo in persona pauperum seipsum in homine esse clamabit. ¶ Ista omnia allega, quod boni & mali, qui nunc vix possunt distinguere in mundo, in iudicio optime distinguuntur, quia tunc in præsentia omnium boni à dexteris, id est, in æterna prosperitate, mali à sinistris, in æterna adversitate ponentur, sicut dicitur Prov. 4. *Vias quæ à dexteris sunt novit Dominus, perversa autem via quæ à sinistris sunt, &c.* Item ista possunt allegari quomodo opera pietatis inter cætera bona videntur Deo placere, de quibus solum legitur in iudicio mentionem facere. Sicut satis dicit Apostolus 1. Tim. 4. *Pietas ad omnia valet.*

¶ Item ista possunt allegari, quomodo Deus bona vel mala facta pauperibus suis reputat sibi facta, & quomodo persona pauperum personam Domini repræsentat. Unde Matt. 10. *Qui recipit vos, me recipit* Marc. 18. *item qui suscipit talem parvulum in nomine meo, me recipit.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus Et factum est cum con-

summasset Iesus sermones hos.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Consilium capiendi Christum fuit sumptum in atrio principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas. Unde hic dicitur, quod congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, ut Iesum dolo tenerent & occiderent. Dicebant enim non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. ¶ Ista possunt allegari contra mala quæ fiunt in curiis Dominorum, quia hodie in atrio principis sive summi sacerdotis, hoc est in curiis Episcoporum & principum mundanorum, congregantur sacerdotes & seniores, id est, mali consilarii tam laici quam clerici, tam regulares quam sæculares, & hoc non ut Iesus, id est, iustitia & innocentia defendatur, sed potius ut dolo, fraude & iniustitia perimatur, quia omnia colloquia & consilia quæ fiunt hodie, & etiam consilia in principum parlamenti ad hoc solum fiunt, ut detur locus fraudibus & fictionibus, & ut Christum, id est, pauperes & innocentes, qui Christi personam in hoc mundo repræsentant, per dolos & fraudulentas machinationes suis exactionibus subiciant & tor-

mentis Ps. 47. *Congregati sunt & convenerunt, &c.* Veruntamen tales mali consilarii multum bene cavent, ne talia fiant in die festo, id est, loco publico & aperto, & hoc ne tumultus fieret in populo, quia tales mala & fraudulenta sua consilia, quæ machinantur contra Christum, id est, contra Ecclesias & pauperes, non soleat publice facere, sed private, non notorie, sed occulte. Sciunt enim quod tumultus in populo fieret. Et si populus suas videret malitias, ipsum forsan dentibus laniaret. Quærun-
 B igitur isti sua secreta consilia facere, & notitias hominum declinare, quia Joan. 3. *Omnis, qui male agit, odit lucem.* § Cum esset Jesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Et sicut dicitur, super pedes, quos capillis suis terfit, & impleta est domus ex odore unguenti. Quidam igitur discipulorum hoc indigne ferebant, dicentes: *Ad quid perditio hac? Poterat enim venundari multo, & dari pauperibus.* Jesus autem ipsam excusavit, & devotionem ipsius comprobavit, & curam ejus erga se magis quam erga pauperes commendavit, dicens: *Pauperes semper habetis vobiscum, & cum volueritis, potestis eis benefacere, me autem semper non habebitis. Mittens autem hoc unguentum in corpus meum ad sepeliendum me fecit.*

§ Tunc Christus in domo Simonis, qui interpretatur obedientia in Bethania domus obedientiæ vel afflictionis spiritualiter discumbit, quando in boni obedientis conscientia conquiescit. Talis enim domus, & talis Dominus hospitari bene Christum dicuntur, quia revera nunquam requiescit Dominus gratius quam ubi obediētia, humilitas, & afflictio pœnitentiæ, & pœnalitatis conservantur. In ista domo mulier, id est, bona voluntas ipsum unguento inungit, & vas alabastrum, id est, cor firmum & solidum, scilicet per devotionem aperit, & caput ejus, id est, divinitatem, pedes, id est, ejus humanitatem unctionis unguento recreat, ita quod tota domus conscientiæ odore spiritualis suavitatis impletur, & opus illud eleemosynis pauperum antefertur. Majus enim bonum est devotio erga Deum, quam compassio erga proximum, & plus Deo obedientia quam eleemosynæ & sacrificium placet, ut patet 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus holocausta, & non potius ut obediat voluntati ejus? Melior enim est obedientia quam victima.* § Vel allega contra infamiam, quæ de jure non tollitur. Simon iste ante leprosus fuerat, sed modo non erat, quia jam diu ipsum ante sanaverat, & tamen adhuc vocabatur leprosus, dato quod esset sanus realiter. In quo notatur, quod quando quis lepram alicujus criminis quandoque vel defectus incurrit, vix amplius potest nomen, id est, fama recedere, quinimo dato quod sanetur & emendetur de crimine,

C in tantum, quod dignus possit dici Dominum spiritualiter hospitari, solet tamen nomen illud infamiæ quam incurrit, apud eum perpetuo remanere Ezech. 24. *Multo labore sudatam est, & non exivit de eo nimia rubigo ejus.* Vel allega, quod nunquam potest aliquis opus pium vel meritorium facere, quin satis inveniat, qui opus illud delectentur mordere, sicut in ista apparuit, quæ Dominum ungendo opus sanctissimum faciebat, & tamen non carebat detractoribus dicentibus, *Ad quid perditio hac?* § Vel allega hoc, quod detractor non parcat Domino, vel amico, sicut patet hic de istis, quod detractor sub specie boni, & colore & occasione virtutis, temper nititur aliorum bonis derogare, sicut patet hic, ubi isti sub specie eleemosynæ faciendæ devotioni alterius detrahebant. § Vel allega ista, quod semper est ad rem magis necessariam primo & principaliter recurrendum, & negotium magis cogens faciendum primo, & minus cogentibus præferendum, sicut hic dicitur, quod pauperes semper erant cum discipulis remansuri; Christus autem cito erat recessurus ab eis, & ideo concludebat sibi primo obsequiū unctionis præberi debere, cum Eleemosynæ pauperum possent alias fieri, & sine periculo differri. § Hic habemus, quod cum Christus discipulos fugitivos, & eum dimissuros prædiceret, Petrus audacius præ cæteris se jactavit, se cum eo in mortem & in carcerem iturum, se nunquam negaturum promisit, & tamen ipse prius Dominum negavit, & turpius deliquit cæteris.

§ Allega ad hoc, quod ut cōmuniter illi, qui magis se jactant, minus reddunt, & illi, qui fortiores, & constantiores amicos tempore pacis se asserunt, tandē quando venit tentatio, & tribulatio, primi cedunt. Sen. *Infirmior canis magis indulget latratibus.* § Vel dic, quod Petrus, qui erat futurus Ecclesiæ pastor, & qui fortior credebatur esse aliis, prout ex verbis ejus apparet, permissus est à Deo cadere, ad ostendendum, quod nullus debet de viribus

suis præsumere, & ad ostendendū, quod prælatus debet cadentibus, & delinquentibus compati, & ex propria fragilitate aliorum fragilitatē cognoscere, & sic non nimis aspere corrigere, sed potius condolere. Unde Eccl. 31. *Disce ex teipso qua sunt proximi tui &c.* Petrus in atrio principis sacerdotum, positus ad ignē se calefaciens cum ministris, ibidem ad vocē ancillæ Christum negavit, audito tamen gallo, Petrus respectus à Christo peccatum suum recordatus est, & sic egressus atrium, amare flendo pœnituit. § Istud allega, quomodo isti, qui sunt in curia & in atriiis dominorum, & cum ministris & officialibus eorundem, solent ad ignem avaritiæ in aliquibus officiis constitui, faciliter mendacia & perjuria solent incurrere, & ibi plus quam alibi ad vocem ancillæ, id est, ad carnis suggestionē, vel ad pecuniæ delectationē solent graviora crimina perpetrare. § Vel dic, quod dato quod homo gravissime delinqueret, sit tamen quandoque quod ipsum Dominus oculo misericordiæ respicit, & gallum cantantem, id est, aliquem prædicatorem audit, & ductus pœnitentiæ foras, id est, extra statum peccati exit, & amare plorans conqueritur atque gemit, & sic veniam obtinet atque acquirit.

§ Vel dic, quod nullus est ita Petrus, quin vocem ancillæ, id est, carnis suggestionem debet formidare, & quin per ipsam possit à statu salutis cadere, & consentiendo peccato Dominum negare. § Judas osculatus est Jesum, & tamen ipse est qui prius tradidit ad mortem & tormentum. § Sic vere mali Sacerdotes, qui Deum in sacramento quotidie osculantur, sunt illi qui sibi amplius inimicantur, & qui ipsum osculando, id est, indigne recipiendo, in manus inimicorum suorum, id est, vitiorum quæ habent in corde, tradere dignoscuntur. Unde Luc. 22. *Juda osculo filium hominis tradidit?*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Mane autem facto
MORALITATUM CAP. XIX.

DE pretio sanguinis Christi venditi sacerdotibus restituto, fuit emptus ager figuli in sepulturam peregrinorum, qui Acheldemac vocabatur, id est, ager sanguinis. § Sic vere pretio mortis Christi fuit emptus ac acquisitus ager opulentissimus paradisi. In quo, scilicet, peregrini, id est, viri justi, qui se reputant peregrinos, & advenas super terram, in morte quantum ad animam sepeliuntur, & ibidem feliciter reponuntur, qui etiam locus ager sanguinis proprie dicitur, pro eo quod sanguis Christi pretio comparatur. Ager etiam figuli, pro eo quod ipsum dedit, & vendidit factor mundi Unde Gen. 27. *Odor agri pleni cui benedixit dominus.* Judas pœnitentia ductus de Christo injuste vendito acquisita legitur restituisse, & de crimine suo displicentiam habuisse. § Quod est contra obstinatos usurarios, qui sine displicentia, & pœnitentia de mundo recedunt, & nihil de alieno omnino restituere volunt.

§ Barrabas nocens in curia Pilati fuit liberatus, Christus vero innocens crucifixus. Quod quia Pilatus ad vocem populi fecit, ideo excusatus esse credidit, in cujus signum manus suas lavit, dicens: *Innocens sum à sanguine justihujus.*

§ Illud allega moraliter, & generaliter, quod in curia malorum judicum boni & innocentes, maxime quando sunt egeni & pauperes, condemnantur, mali vero & nocentes, dum tamen dicuntur Barrabas, qui interpretatur filius magistri, qui erat vir nobilis & insignis, hoc est dictum, dum tamen sint homines nobiles & divites, & qui magistros habeant dominos vel parentes, contra justitiam absolvuntur, quia isti sunt de quibus dicitur Esa 5. *Va qui justificatis impium &c.*

§ Vel dic contra multos fatuos, qui quando faciunt aliquid malum, ad clamorem aliorum reputant se immunes dicentes: *Innocens ego sum, vos videritis,* & tamen isti deberent advertere illud Exod. 23. *Non sequaris turbam ad faciendum malum, nec in judicio acquiesces plurimorum sententia, ut animo devies.*

§ Moriente vero Domino, velum templi in duas partes scissum est, terra mota est, petra scissa sunt, sol obscuratus est, tenebræ per universam terram factæ sunt, monumenta plurima aperta sunt, & sanctorum corpora surrexerunt, & in sanctam civitatem Hierusalem intraverunt, & multis apparuerunt. § Sic vere in tempore mortis & passionis Christi, potissime in septimana sancta, terra, i. peccator terrenus debet per timorem moveri Ps. 103. *Respicit terrā, & facit eam tremere &c.* Petra, id est, corda quantumcunq; dura debent per timorē scindi. Unde Joel 2. *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Sol, id est, splendor & lætitia cordis, debet per compassionem obscurari. Unde Joel,

Sol convertetur in tenebras. Monumenta, id est, corda immunda & cadaveribus vitiorum plena, per confessionem debent aperiri, & sic corpora sanctorum, id est, ipsi poenitentes sancti spiritualiter resurgent, ita quod sanctam civitatem paradisi poterunt ingredi, & ibi feliciter introduci Heb. 4. *Festinemus ingredi in illam requiem.* ¶ Homo quidam dives ab Arimathia nomine Joseph, qui discipulus erat Jesu, à Pilato petiit corpus ejus, & accepto corpore in sindone munda involvit, & in novo monumento, in quo nondum quisquam positus fuerat, sepelivit, & grande saxum ad ostium monumenti advolvit. ¶ Iste homo significat virum justum, qui dicitur homo per rationem & discretionem, dicitur dives per virtutum & meritorum possessionem, discipulus Jesu per obedientiam & imitationem, ab Arimathia, quod interpretatur vigilia, per diligentiam & discussionem, nobilis per generosam animi conditionem, decurio per decalogi impletionem, dictus Joseph, id est, augmentum, per continuam virtutum accumulationem. Unde Gen. 4. *Filius accrescens Joseph.* Quia revera talis corpus Christi in sacramento altaris digne recipit, & eum in sindone munda, id est, in puritate conscientie ponit, & in monumento, id est, in corde humili, & devoto ipsum sepelit & recondit, grandemque lapidem, id est, pondus divini amoris adhibet, virtute cujus ipsum defendit melius & custodit. Cuilibet enim illud corpus recipienti dicitur 3. Reg. 20. *Custodi virum istum, quoniam si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus.*

¶ Vel dic, quod in hoc Joseph, qui erat justus, recepit à Pilato, qui erat iudex pessimus, ita quod rursus crucifigat Dominum in seipso per vitia, sicut fecit Pilatus. Nihilominus ipse potest Joseph qui erat justus, id est, cuilibet bono Christiano verum corpus Christi tradere, sacramenta Ecclesiastica ministrare, & ipse Joseph, id est Christianus, licite potest ab ipso percipere, quia virtus sacramentorum non est à ministro, sed à Deo, & ideo ministri mali non possunt sacramenti efficaciam in illo qui digne recipit vitare. Unde Matth. 7. *Vos autem cum sitis mali, noster bona data dare filiis vestris.*

Capitulum vigesimum octavum, Textus. Vespere autem sabbathi quæ lucebat in prima sabbathi.

MORALITATUM CAP. XX.

CUSTODES quibus fuerat commissum custodire corpus Domini in sepulchro, à facie Angeli descenditis de cælo, cujus aspectus erat sicut fulgur, & à facie terræ motus, qui tunc factus est, ita fuerunt territi, quod quasi mortui corruerunt, quapropter Dominum perdiderunt, quia ipsis sic prostratis, Christus sepulchrum dimisit, & ipsis ignorantibus abiit & resurrexit. Unde ipsi testificati sunt, quod ipsis dormientibus Christus erat eis surreptus, & de eorum custodia prolongatus.

¶ Illud potest exponi, quod illi qui paschale corpus Domini in corde sive in sepulchro custodiendum recipiunt, quandoque valde male custodiunt, quinimo ipsum per vitia perdunt, Angelus enim qui descendit de cælo, id est, diabolus, cujus aspectus per violentiam tentationis ardet, & penetrat sicut fulgur, juxta illud Luc. 10. *Videbam Satanam de cælo cadentem sicut fulgur,* una cum terræ motu tentationis ipsos per peccatum prostermit, ita quod in vitiis statim dormiunt atque cadunt, & sic thesauro, quem custodire debuerant, spoliantur, & sepulchro suæ conscientie à Christo quem receperant evacuantur. Unde Marc. 16. *Surrexit, non est hic. Ecce locus, ubi posuerunt eum.*

¶ Et si vis, dilata vitam tuam, quomodo multa genera vitiorum videntur circa sepulchrum dormire, & male Dominum custodire. Unde 1. Reg. 26. *Vivit Dominus, quia filii mortui estis vos, qui non custodistis Christum Dominum.*

¶ Hic dicitur, quod cum custodes Christum resurrexisse, & Angelum descendisse testificarentur, principes sacerdotum ipsos pecunia corruerunt, & quod ipsum à discipulis suis furatum dum dormiebant dicerent, pacta pecunia induxerunt. Qui accepta pecunia, sicut fuerant edocti, fecerunt, & resurrexisse Dominum negaverunt.

¶ Illud si vis allega exemplariter, quomodo pecunia & avaritia facit veritatem dimittere, mendacium dicere, & articulos fidei aliquoties negare, & ab illis, quæ quandoque homo testificatus fuerat, deviare. Bene igitur dicitur

Eccl. 10. *Pecunia obediunt omnia.*

Moralitatum super Matthæum Finis.

MORALITATUM LIBER TRIGESIMUS.

SUPER MARCUM.

Capitulum tertium, Textus. Et introivit iterum in Synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam.

MORALITATUM CAP. I.

Quia quicquid est in Marco, totum, ut communiter, prædicatur in Matthæo, ideo pauca quæ remanent, superaddam. In 3. cap. dicitur, quod cum Christus quadam die ferventissime prædicaret, visum est discipulis suis, quod humanam discretionem excederet, & ideo accesserunt ut eum tenerent. Dicebant enim quia in furorem versus erat. Scribæ etiam dixerunt, quia Beelzebub habebat, & quia in principe dæmoniorum dæmones expellebat.

¶ Istud allega, quod viri justi qui ferventer prædicant, & opera virtuosa præ cæteris agunt in tantum quod dominia, id est, vitia, scilicet, dæmonum potentiam de obsessis peccatoribus suis doctrinis expellunt: Isti hodie furiosi, & sine sensu à viris carnalibus creduntur, nihilque prorsus valere à mundanis hominibus reputantur, quia quicumque hodie mundana contemnit, & de salute sui & aliorum meditat, fatuus & lunaticus æstimatur, sicut de Propheta qui ad inungendum Jehu venit, dixerunt alii: *Quid ad te venit subreptitius iste* 4. Reg. 9. Sic etiam si quis mirabilia opera & virtuosa facit, statim mali hoc per hypocrisim, & malam intentionem factum asserunt, & hoc magis Beelzebub quam veritati divinæ attribuunt. Unde Matt. 12. *Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt ecce dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.*

Capitulum septimum, Textus. Et convenerunt ad eum principes & Pharisei.

MORALITATUM CAP. II.

AD Jesum cum fuisset adductus homo surdus & mutus, ut imponeret sibi manum, apprehendens eum de turba seorsum misit digitos suos in auriculas ejus, & spueis tetigit linguam ejus, & suspiciens in cælum dixit, *Epheta*, quod est *adaperire*. Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte.

¶ Sic revera cum ad Dominum quotidie veniant peccatores, qui surdi & muti esse dicuntur, pro eo quod illa quæ pertinent ad salutem suam, non possunt loqui aut dicere, seu aliqua honesta & utilia prædicare, utilia, scilicet, correctionem, & bonam monitionem non possunt audire, nec ad aliquam bonam doctrinam cor suum applicare Hier. 6. *Incircumcisa aures eorum, & non possunt audire.* Sed quandoque Christus vel prælatus istos seorsum à tumultu negotiorum & hominum per contemptum separat, donec salvia bonæ doctrinæ lingua talium tangat, & sic ad recte loquendum, confitendum, laudandum, & gratias agendum ipsos acuit & disponit. Ipsos etiam digitis suis, id est, donis Spiritus sancti, vel digitis suæ liberalis gratiæ vel distributionis, vel digito suæ manu ductionis, ostensionis & intentionis, vel digitis suæ percussiois vel correctionis illorum aures, id est, auditum & attentionem aperit, vinculum eorum linguæ scilicet, verecundiam, ignorantiam, & obstinationem, insolentiam ac imprudentiam resolvit, ita quod diligenter loqui & recte audire, & attendere eos faciat Matt. 11. Unde de tali spiritali Medico potest dici quod sequitur Marc. 7. *Bene omnia fecit, quia surdos fecit audire, & mutos loqui.* Et Matt. 11. *Surdi audiunt & cæci vident.*

Capitulum nonum, Textus. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus,

MORALITATUM CAP. III.

DE quodam dæmoniaco ducto ad Jesum, ut ab eo sanaretur, dicitur hic, quod pater ejus dixit Christo: *Attuli ad te filium meum habentem spiritum mutum ab infantia sua, qui ubicunque apprehendit, allidit eum, & spiritum, & stridet dentibus, & arescit, sepe etiam eum in ignem & aquam misit, ut eum perderet.* Et attuli eum ad discipulos tuos, & eum sanare non potuerunt. Christus igitur istum sanavit, & spiritum surdum & mutum, id est, qui mutitatem & surditatem in eo causaverat, effugavit.

¶ Iste dæmoniaco significat peccatorem, qui à discipulis sanari non potuit, ad significandum, quod solus Deus & non homo

Cmo peccata dimittit. Vnde Luc. 7. *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Iste igitur quandoque ab infantia à dæmone obside-
tur, id est, dæmonum servitio per vitia subjugatur, à quo & per
quem multis spiritualibus infirmitatibus occupatur. Et primo
quidem istum facit surdum, in quantum non dignatur bonum
audire, mutū, in quantum non vult dicere, allisum in terram, in
quantum hoc solet per avaritiam ad bona mundi effundere, &
ea concupiscere & amare. Et breviter istum facit spumare per
luxuriam, stridere per detractionem vel iracundiam, arefcere
per invidiam. In aquā etiam ipsum projicit per gulā ingluviē,
& eum in ignem mittit per malam concupiscentiam, & sic di-
versimode nititur ipsum perdere per damnationis molestiam.
Et breviter, quando immundus spiritus mentem occupat, per
peccatum ipsum solet diversimode invadere, & nunc per unum
vitium, nunc per aliud infestare, ita quod quandoque est ita
obstinatus & malus, quod discipuli Christi, scilicet, prædicator-
es, & prælati ipsum nequeunt corrigere, convertere vel sanare.
Quinimo necesse est, quod ipse Christus per seipsum, scilicet,
per spiritualem inspirationem, & vocationem ipsum dignetur
misericorditer liberare. Tales igitur dæmoniaci, & obstinati
Deo dimittuntur, quia per alios nullatenus convertuntur. Un-
de Eccl. 1. *Perversi difficile corriguntur.* Ab ipso autem Deo quan-
doque miraculose curantur, & ad salutis semitam reducuntur.
Pl. 9. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.*

¶ Vel dic secundum sanctos, quod iste significat genus hu-
manum, dæmonibus per idololatriam in diversos errores sub-
ditū, quod per Moysen & per prophetas, & alios discipulos sa-
nari, & salvari nō poterat, quinimo ipsū diabolus gravabat: ne-
cesse fuit igitur, quod ipse Dominus personaliter interveniret,
& quod per seipsum, & non per discipulos istum salvaret. Unde
Matt. 8. *Ego veniam & curabo eum.* Vide similem expositionem
de baculo Helisæi 4. Reg. 4.

¶ Discipulis petentibus à Christo, quare quoddam dæmo-
nium non poterant expulisse; Dixit Jesus, quod hoc genus dæ-
moniorum non expellitur nisi in oratione & jejunio. De isto
dicitur Matth. 17. *quod propter incredulitatem suam non poterant
ipsum discipuli ejecisse, & sic patet, quod fides, jejunium, & oratio
valent summopere contra dæmonia & peccata.* Cum Domi-
nus vellet istum dæmoniacum, quem pater suus sic ad Chri-
stum adduxerat sanare, diabolus cœpit eū crudelius impugna-
re, ita quod expulso dæmonio homo quasi mortuus erat, & ce-
cidit, sed seipsum sublevavit.

¶ Sic vere cum diabolus videt, quod homo debet de sua po-
testate per pœnitentiam recedere, & quod Christus ipsum vult
de suis manibus liberare, utpote quando videt quod pater suus
scilicet, prædicator eum ad Dominum nititur adducere & ap-
portare, tunc fortius per tentationes eum invadit, & ne ipsum
perdat contra eum plus insurgit. Quod tamen parum sibi va-
let, quando ipsum Deus salvare decrevit, quia dato quod mor-
tuus, id est, obstinatus & peccator appareat, quandoque tamen
manum sibi suæ misericordiæ porrigit, & ipsum ad statum, &
vitam gratiæ reducit Psal. 112. *Suscitans à terra inopem, & de ster-
core erigens pauperem.*

¶ Vel dic, quod quando quis à diabolo per tentationes for-
tius invaditur, tunc magis est prope, quod à diabolo liberetur,
& salus perpetuo sibi detur.

¶ Hic dicitur de quodam homine, qui in Christi nomine
dæmonium ejiciebat, & tamen Christum non sequebatur.
Quem cum discipuli prohiberent, Deus noluit, imo ipsum sic
dimitti mandavit. *Nolite, inquit, prohibere eum, quia nemo est qui fa-
cit virtutem in nomine meo, & possit male loqui de me, qui enim non est
adversus nos pro nobis est.*

¶ Ista possunt allegari, quod non debet aliquis ita esse malus
volens mala loqui de illo, in cujus nomine virtutes facit, id est,
de illo à quo virtutem, & dignitatem recepit, sub quo hono-
rem, & potestatem acquirit, *Nemo, inquit Dominus, qui fecit vir-
tutes in nomine meo, potest cito mala loqui de me.* Quod tamen est
contra multos, qui lacerant & mordent benefactores suos, &
illos in quorum nomine, id est, sub quorum potestate exercent
in hoc sæculo actus magnos.

D ¶ Vel dic, quod mali, qui non sequuntur Christū in moribus
& vita, quandoq; in nomine ejus virtutes faciunt in exemplis,
in operibus, & doctrinis, sicut ad literam patet de hypocritis,
qui quamvis sint mali, dæmonia tamen in Christi nomine eji-
ciunt, in quantum bene docendo peccatores convertunt. Un-

de isti hæc debent prohiberi facere, cum à bonis, & malis, &
Christus, & Christi virtus debet prædicari.

*Capitulum decimum, Textus. Et inde exurgens venit
in fines Judææ.*

MORALITATUM CAP. IV.

Cum quidam genu flexo à Christo petiisset, quid faciendo
vitam æternam haberet, & Christus sibi dixisset: *Si vis ad
vitam ingredi, serva mandata, & ipse se ea servasse à juventute
jactaret, incepit Jesus persuadere per hæc verba, unum tibi deest,
vade & vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum
in cælo, & veni & sequere me.* Ipse autem his auditis abiit tristis
mœrensque. Erat enim habens multas possessiones. Christus
autem occasione ejus locutus est dicens, *quod facilius est ca-
melum per foramen acus transire, quam divitem in regnum cælorum
introire.*

¶ Ista allega, quod vix est ita bonus dives, nec tantus manda-
torum observator, si igitur quis divitias dimittat, post Chri-
stum per paupertatis imitationem vadat, terrena cum æternis
commutet, & thesaurum sibi præstari quærat cœlestem, quin
tristis, & desolatus efficiatur, & quin à Christo potius recedere
eligat, quam per viam perfectionis Dominum sequatur. Diffi-
cile enim est divitem intrare cœlum, cum divitias nolit saltem
quantumcunq; ad effectum vitare. De quo Matt. 19. *Dives diffi-
cile intrabit regnum cælorum.* ¶ Mater filiorum Zebedæi accessit
ad Dominum & petens ab eo, quod dum in regno suo veniret,
unus filiorum ad ipsius Christi dexteram, alius ad sinistram se-
deret. Ipsam autem Dominus de imprudentia reprehendit, di-
cens: *Nescitis quid petitis.* Calicem igitur, id est, passionem, & tri-
bulationem, & non sessionem illis obtulit, & hoc non esse suum
illis dare, sed quibus à patre paratum est, indicat, dicens: *Cali-
cem meum bibetis, & Baptismo quo ego baptizo baptizabimini, sedere au-
tem ad dexteram vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus para-
tum est à patre meo.* ¶ Ista possunt allegari, quomodo carnalis af-
fectus facit quandoque matrem, id est, affectuosum hominem
pro suis injusta petere, & eum velle plus quam exigant sua me-
rita promovere. Veruntamen Christus, id est, unctus, scilicet,
prælati cui fit talis petitio, debet tales indigne petentes re-
darguere, & eos ad virtutum exercitium inclinare. Si enim à
prælato petatur quod det alicui sessionem, id est, officium vel
promotionem, primo ante omnia debet eis proponere calicem
& baptismum, calicem dico tribulationis, & baptismum purifi-
cationis. Ac si diceret, antè debetis tribulationem sustinere, &
puritatē mentis habere antequam debeatis ad dignitates ascen-
dere. Meū inquit non est dare vobis, supple calicem aut baptis-
mum, hujusmodi non expertis, vel insufficientibus & indignis
hujusmodi sessione, sed solum illis, quibus à patre meo paratū
est, qui habent sanctitatem & perfectionem. Ac si diceret: Me-
cum in dignitatibus non debent sedere, nisi qui calicem Domi-
ni biberūt, & amici facti sunt. Unde, Psal. 115. *Calicē salutaris acci-
piam.* &c. Cæcus quidam sedebat secus viam manducans, &
non obstante impedimento turbarum multo magis clamabat
dicendo: *Miserere mei fili David,* cum à Christo fuisset vocatus,
statim vestimentum projecit, & exiliens ad Christum venit, &
ab ipso illuminationem recepit. ¶ Sic vere peccator, quamvis
sit obstinatus & cæcus, si tamen sentiat se à Deo vocari, & ad sa-
lutis semitam per inspirationem invitari, statim debet per con-
sensum post eum surgere, & per bona opera post eū salire. Ve-
stimentum malæ conversationis vel operimentum cujuscuq;
malæ excusationis deponere, ut sic poterit lumen divinæ gra-
tiæ à Domino recipere. Unde Ephes. 5. *Surge qui dormis & exurge
à mortuis, & illuminabit te Christus.* Illum enim Christus illuminat,
qui deposito malæ conversationis habitu, ipsum sequitur &
honorat. Vide cætera Matth. 20. de duobus cæcis in fine Lucæ
21. De vidua & de duobus inimicis, vide infra,

*Capitulum decimum quartum. Textus. Erat autem Pascha
& azyma post biduum.*

MORALITATUM CAP. V.

Iudas desiderans pecuniam, cum non haberet quid vende-
rer, quam ipsum Christum, adiit principes Judæorum, & de
Christo pro pecunia vendendo incepit tractare, dicens: *Quid
vultis mihi dare & ego eum vobis tradam?* Acceptis autem ab eis tri-
ginta argenteis, ipsum vendidit, & eum osculo tradidit, qui fi-
naliter pœnitēs, se malefecisse clamavit, & dēspērans se laqueo
suspē-

suspendit, & viscera ejus effusa sunt, medius crepuit Actor. 1. Sic vere videntur facere Simoniaci praelati. Isti enim Christum, id est, gratiam Spiritus sancti vel accessionem ad Christum, id est, beneficiū vel officium ecclesiasticum non tradunt alicui, nisi convenient de mercede, dicentes: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* At illi constituerunt ei triginta Argenteos. Finaliter tamen post mortem Christi poenitebunt in inferno, ubi ad inferni patibulum suspenduntur, & prae dolore crepabunt, & fœda viscera, i. interiora cogitamina & crimina effundentur, & apparebunt, vel ubi viscera impia contra Christum & Deum, & desperationem eructabunt. § Vel dic, quod praelati Simoniaci, qui vendunt Christum pecunia, suspendentur, per mentis elationem crepant, & per jactantiam, & presumptionem viscera suae misericordiae perdunt, & ipsa in terram effundunt per terrenorum avaritiam, & affectionem. § Vel etiam viscera istorum significant eorum nepotulos, quos in ecclesia promovent dum sunt ibi, qui revera post ipsorum mortem consueverunt de corpore Ecclesiae ejici, & effundi, id est, de beneficiis suis expelli, & in terram, id est, ad statum infimum deduci Thren. 2. *Effusum est in terram jecur meum.*

§ Judas autem volens Christum in mortem tradere, ministris dedit signum dicens: *Quem osculatus fuero, ipse est, &c.* Cum igitur Christus esset in horto, Judas ad eum ascendens osculum sibi dedit, & sic osculando ipsum ipsis monstravit, qui gladiis, & fustibus eum apprehenderunt, & ipsum ad supplicia deduxerunt.

§ Judas proditor est mundus, qui ipsum, quem osculatur prosperis, cui arridet, & quem favorabilibus temporibus, amplexatur, satellitibus, i. dæmonibus in inferno, & tribulationibus, tradere comprobatur, dicens Johan. 10. *Quemcumque osculatus fuero, &c.* Qui revera hortus deliciarum, in quo homo spatiatur, arrisus favorum & divitiarum, quibus homo in mundo ditatur, osculum, & amplexus fortunae, & prosperitatis, quibus homo in hoc mundo jocundatur, signum sunt, quod talis finaliter debet capi, & à turba dæmonum ad tormenta deduci, quia quanto plus homo talibus osculis alluditur, tanto captio ejus paratior, & celerior invenitur, teste Ambrosio: *Continuus successus temporalium aeternae damnationis est indicium.* Unde de tali Juda, id est, de tali mundo vel fortunato successu dicitur Eccl. 22. *In labiis inculcat inimicus.*

§ De Joanne dicitur, quod adolescens quidam amictus sindone super nudum, videns quod ministri per vestem tenebant eum ut punirent, relicto sindone nudus profugit.

§ Sic vere si satellites diaboli per vestes bonorum temporalium nos capiant, & si istis mediantibus in malis complacentiis nos detineant & involvant, ipsas terrenorum bonorum vestes debemus per contemptum rejicere, & nudi, id est, pauperes, & conscientia mundi, debemus de eorum manibus recedere. Unde Amos 2. *Robustus corde inter fortes nudus fugiet.* Cap. 15.

§ Milites crucifixerunt Dominum, & inter se vestes suas dividerunt. § Sic vere milites regum & principum officiales Christum in persona ministrorum clericorum, & pauperum crucifigunt, in quantum isti Christi servitores, molestant multipliciter & affligunt. Unde Matth. 25. *Quod uni ex minimis meis fecistis, &c.* Et vestes etiam temporalium bonorum suorum ipsis per rapinam subtrahunt, & inter se dividunt & dispergunt Psal. 21. *Diviserunt sibi vestimenta mea.* Tunica salvatoris, quae inconfutibilis dicta est, quam milites non dividerunt, sed eam sortiri fuerunt, dicitur fuisse quaedam tunica inconfuta, scil. acu sine futura contexta, quam B. Virgo sibi existenti parvulo dicitur fecisse, quae tandē secundum incrementū corporis dicitur concrevisse, & sic semper suo corpori aptata fuisse, quae sine detrimento quamdiu vixit durabat, ita quod ipsam nulla antiquitas consumebat. Illam etiam, sicut postea ponunt alii, Pilatus habuit, quando cumque vocabatur ad Caesarem, ipsum volentem occidere, mox ut eum videret, ira ipsius contra eum quiescebat, mox vero cum ab ipso exierat, statim contra eum saeviebat, sed eo iterum ad Imperatoris praesentiam revocato, statim virtute tunicae princeps ad mansuetudinem redibat, & eum tanquam justum absolovere proponebat. Advertens igitur ad hoc princeps justum expoliari fecit, & tunc contra eum insaniens ipsum ad exilium condemnavit, sicut haec omnia in historiis quibusdam continentur. § Tunica salvatoris, id est, salutis tunica, est divina gratia, quam Maria virgo, id est, amaritudo poenitentiae cum actu contritionis, cum virginitate, & cum purificatione, & munditia

confessionis componit, ita quod nullam scissuram vel rupturam alicujus discontinuationis vel imperseverantiae ibi ponit, unde ad hoc quod Maria, i. amara poenitentia tunicam gratiae faciat, potest dici illud Jo. 21. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.* Ista enim tunica in Christo, id est, in personis bonis semper augetur, & quanto plus per bona opera creverint, tanto ad aetatem majorem perveniunt, & tanto in ipsis tunica inconfutibilis, id est, gratia & perseverantia plus augetur. Ista autem tantae virtutis est, quod si Pilatus, i. peccator quantumcunque fuerit malus, ipsam induat, nunquam erit sibi Imperator coelestis Deus irritatus, quin, quando cum ista tunica coram in die judicii comparabit, sibi in mansuetudinem convertatur, & quin ab ipso misericordiam consequatur. Si vero contingat, quod sine tunica divinae gratiae homo tunc adeat Imperatorem, ira Domini statim contra eum movebitur, & dabit sibi infernale exilium & tormentum Apo. 16. Bene igitur dicitur: *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Vel dic, quod ista tunica Christi significat Ecclesiam, quae revera simplex & inconfutibilis, & sine divisione scismatis vel erroris debet esse, & sic poterit semper crescere & augeri. Eph. 5. *Fecit sibi Ecclesiam non habentem maculam.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Et cum transisset sabbathum Maria Magdalene.

MORALITATUM CAP. VI.

Valde mane prima sabbathorum mulieres de nocte venerunt ad monumentum, ut ungerent eum aromatibus, quae emerant corpus Christi. Cum igitur conquererentur de lapide ab ostio revolvendo, secundum quod dicitur Matt. 28. *Ecce terra motus factus est magnus,* Angelus Domini descendit de caelo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix. Satellites vero, qui corpus Christi in sepulchro servabant, quasi mortui ceciderunt. Mulieres etiam praedictae ad aspectum ejus fortiter obstupuerunt, & sicut Marcus dicit hic, quod mulieres intrantes in monumentum, viderunt statim in forma unius juvenis stola candida cooperti. Iste autem Angelus mulieres fuit consolatus, & resurrexisse Dominum protestatus. Satellites vero terruit, & ipsos quasi mortuos dereliquit.

§ Per sepulchrum Domini potest intelligi Ecclesia materialis, in qua corpus Christi in sacramento altaris servatur.

§ Vel etiam Ecclesia universalis, in qua corpus Christi in persona pauperum mortuum & depressum jacet & subternitur. Vel sacrae scripturae mysterium, in quo corpus Christi mortuum jacet, in quo etiam de morte corporis Christi mysterium continetur. Mulieres istae devotae animas, seu mentes, vel personas simplices designant, quae aromata virtutum vel unguenta devotionis, leniturasque compassionis portant, & Jesum sive in persona propria sive pauperum per compassionem ungere & lenire affectant. Unde Matt. 26. *Venit mulier habens Alabastrum unguentum pretiosum, & effudit super caput Iesu.* Lapis grandis qui Jesum claudit, pondus difficultatis significat, quod est in via veniendi ad Jesum, mulieres istas, id est, simplices retrahit atque gravat. Venientes enim ad pauperes obviat lapis propriae paupertatis, veniendo ad scripturam obviat lapis difficultatis, veniendo ad eum in sepulchro mentis per devotionem, obviat lapis nostrae malae consuetudinis, & fragilitatis. Et ideo istae mulieres ante omnia debent auxilia bonorum quaerere, ut lapidem hujusmodi valeant submovere, dicentes: *Quis revolvat nobis lapidem?* Per istum Angelum possunt intelligi boni Ecclesiastici vel praelati, qui revera debent dici juvenes per virtutem fortitudinis & constantiae. Angeli per virtutem limpiditatis, & prudentiae, aspectu fulgurei per virtutem severitatis & justitiae, cum vestimentis candidis, per virtutem castitatis & munditiae, sicut de Angelo Tob. 5. dicitur, quod ipsi invenerunt juvenem splendidum stantem praecinctum, & paratum ad ambulandum. Isti enim debent aspectu suae severitatis & justitiae satellites diaboli, id est, peccatores terrere. Isti per aequitatem, & mentis tranquillitatem debent sedere. Isti in monumento Christi per suae passionis meditationem, vel scripturae expositionem, vel per pauperum nutritionem debent manere, ita quod etiam mulieres, id est, simplices debent consolari & fovere, & lapidem, id est, omne impedimentum quo minus Jesum invenire, & ad eum per spem, & devotionem venire valeant, remove, & de resurrectione, & aliis articulis ipsos instruere Apocalyp. 14. *Vidi Angelum Dei fortem volantem per medium caeli.* Ibidem. *Cujus facies erat sicut sol,* Apocalyp. 10. Ista igitur est veritas, quod quoties mulieres

lieres & devoti ad Jesum volunt per spem, & pœnitentiam accedere, & eum per compassionem, & devotionem in se vel in suis pauperibus ungere, semper debent Angelos, id est, viros Ecclesiasticos, & prælatos obviam habere, qui omnia impedimenta debent tollere, & omnem offendiculi lapidem remove- re, eos consolari benigniter, & juvare, & sic de talibus Angelis, id est, viris Ecclesiasticis dicatur illud, quod de Angelis dicitur: *Ecce duo viri astitērunt juxta illos in vestibus albis.*

Moralitatum super Marcum finis.

MORALITATUM LIBER TRIGESIMUS PRIMUS SUPER LUCAM.

Capitulum primum. Textus. Fuit in diebus Herodis, regis Judæ, sacerdos quidam nomine.

MORALITATUM CAP. I.

DE Evangelio Lucæ nihil intendo ponere, nisi solum illa, quæ præmittunt Matthæus & Marcus. Ideo hic dicitur, quod missus est Angelus Gabriel ad virginem Mariam in Nazareth salutandā, qui ingressus ad eam, ipsam suo lumine stupefecit, sed consolatus eam verbo nunciavit eidem. Quod credens ipsa, Dei filium mox concepit. *¶* Ista possunt applicari exemplariter ad virgines, & maxime ad sanctimoniales, quia revera exemplo B. Virginis istæ debent manere in civitate Nazareth, quæ interpretatur unctio, vel munditia custodiens, aut separatio, quia istæ debent habere unctiōem devotionis, munditiam puræ, & castæ conversationis, custodiam sui ipsius per diligentem discretionem, & separationem à mundi negotiis, vel sæcularium nugis, vel à quibuscunq; malis consortiis per solitariam habitationem. Ista enim debent dici Maria per amaram pœnitentiam, & contritiōem debent manere, & stare infra domū, & claustrū per omnis vagationis abductionem. Quod ostenditur cum dicitur, *ingressus ad eam.* Qui non invenit eam in platea, sed in domo Psal. 54. *Ecce elongavi fugiens, &c.* Ad tales virgines non sunt qualescunq; viri mittendi, sed solum qui sunt Angelus Gabriel, qui interpretatur fortitudo, id est, viri Angelici fortes in bonis moribus, & robusti. Tales enim, de quibus nulla potest esse suspicio, debent virgines visitare, lumine bonorum exemplorum, & documentorum ipsas illuminare, & verbum Dei ipsis annuntiare & prædicare, & sic ipsæ poterūt mediantibus istis verbum Dei per gratiam suscipere vel concipere, & ipsum in utero conscientia retinere Esa. 7. *Ecce virgo concipiet, &c.* Audi tamen quod dicitur, quod virgo expavit de lumine, & de Angeli præsentia inconsueta, in quo notari potest, quod non est aliquis ita Angelicus, quin virgines ejus consortium & præsentiam debeant expavescere, & quin quæ adversus ipsos probaverint, debeant de ipsis dubitare. Virile enim colloquium debet metueri, quousque ipsos cognoverint verbum salutis veraciter prædicando. Unde Abac. 3. *Domine audi vi auditum tuum, & timui.*

D Cum B. Virgo filium Dei concepisset, & quadam die ad salutandam Elisabeth, quæ jam per sex menses ante Joannem Baptistam conceperat, & in montana celeriter ascendisset, sic factum est, quod Joannes existens in matris utero, Christi & matris præsentiam sensit, & ob eorum reverentiam exultavit. Unde dixit Elisabeth: *Vnde mihi hoc, ut mater Domini veniat ad me, ut enim facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit infans in utero meo.* *¶* Ista possunt allegari ad confirmationem fidei incarnationis, quam Joannes sensit in utero, & prædicavit in gaudio. *¶* Vel potest allegari de sanctitate Joannis, qui in utero existens Christum honoravit, & divinitatem ejus mox agnovit. *¶* Vel allega de humilitate virginis, quæ ad salutandam cognatam dignata est ascendere, & ad eam celeriter festinare. In quo datur nobis exemplum, quod nullus debet esse ita magnus & dignus, quin minores consanguineos debeat diligere, & eos quandoque benigniter visitare. Vel dic, quod Christi & B. virginis auxiliatrix præsentia faciet pueros, id est, puros & innocentes spiritualiter exultare, & ob ipsorum reverentiam gaudere. *¶* Zacharias pater Joannis Baptistæ ante nativitatem ipsius Joannis mutus extitit, quo nato statim loquelam recuperavit, & in laudem Dei prorupit, dicens: *Benedictus Dominus Deus Israel.* Johannes, qui interpretatur in quo est gratia, significat divinam gratiam, qui igitur tali Johanne, id est, tali gratia caret, mutus, id est, elinguis efficitur, quia sibi nihil dicere vel loqui comprobatur. Verum quando iste puer, sc. Johannes, divina gratia

nascitur, & à Deo conceditur, tunc bene congrue verba salutis loquitur, Unde Grego. *In quantum laborat lingua prædicatoris, nisi affuerit gratia salvatoris.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem in diebus illis, Exiit edictum à Cæsare Augusto.

MORALITATUM CAP. II.

Pastores erant in regione vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suū. Ecce Angelus Domini stetit circa illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Iste autem Angelus statim consolatus eos extitit, & gaudium magnum illis retulit, & natum in Bethleem mundi Salvatorem nunciavit. Illi continuo laudes cœlestis exercitus audierunt, usque in Bethleem venerunt, & Mariam, Joseph, & infantem involutū pannis, & positum in præsepio reppererunt.

¶ Isti pastores possunt significare bonos prælatos & prædicatores providos, qui pabulo sacre scripturæ, id est, subventioni temporalis substantiæ cibo devotionis, & Eucharistiæ se & alios nutriunt, greges subditorum à lupis infernalibus custodiunt, & super ipsos diligenter attendunt. Unde Luc. 12. *Si sciret pater familias, quā hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.* Tales igitur ab Angelis visitantur lumine charitatis, & gratiæ circumfunduntur, timore Domini constituuntur, & ab ipso spiritualiter consolantur. Finaliter autem post mortem usque in Bethleem, quæ interpretatur domus panis, id est, utq; in paradysum transeunt, ubi Mariam cum Joseph, id est, cum sanctis, & infantem Christum involutum pannis humanitatis nostræ naturæ, reclinatum in præsepio perfectionis æternæ personaliter invenerunt, à Deo gaudium, & consolationem gloriæ sempiternæ recipiunt & acquirunt. Glorificantes (inquit) & laudantes Deum in omnibus, quæ viderant & audierant Matth. 2. *Videntes stellam gavisi sunt, & intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus.* Debent ergo pastores nostri sollicitè vigilare, ut tale possent præmium reportare Apoc. 16. *Beatus qui vigilat.* *¶* De oblatione data pro Christo in templo oblata de Simeone & Anna nihil dico, nec etiam de ipso in medio ductum invenio, nec etiam de aliis, quæ in 3. vel 4. capitulis continentur, quia supra in Matthæo pro majori parte ponuntur.

Capitulum quartum. Textus. Jesus autem plenus Spiritu sancto egressus est à Jordane.

MORALITATUM CAP. III.

Christus, postquam contra diabolum tentantem se prævaluit, tandem in Nazareth veniens, synagogam Judæorum intrabat. Exhortabantur igitur ipsum Judæi, ut ibi in patria sua, in qua nutritus fuerat, & conceptus, aliqua mirabilia faceret, dicentes: *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Christus vero in ipsa patria nulla facere voluit mirabilia, quia nullum Prophetam in sua patria fore acceptum dixit, etiam per exemplum Helix & Helisæi probavit, quorum temporibus multæ fuerant viduæ, & multi leprosi in Israel, Helias tamen ad unam est missus, viduam Sereptanam, & Helisæus unicum sanavit leprosum, Naaman, s. Syrum, qui aliunde, non de Israel natus fuerat. Ac si recte vellet dicere Dominus, quod isti Prophetæ non illis de patria sua, sed alienigenis fecerunt miracula, & quia nullus homo sanctus in sua patria condigne honoratur, & ideo ad extremos recesserunt. *¶* Ista etiam hic verificata sunt de Christo, quia cum in synagoga Esaiam exponeret, isti compatriotæ sui indignabantur de ipso, & eum filium fabri appellabant. Unde Matth. 13. quod isti de ipso sic dicebant, *Nonne iste est filius fabri, &c.* Vnde igitur habuit omnia ista? Sicut autem hic dicitur, isti de indignatione ad injurias proruperunt, & cum ad supercilium civitatis duxerunt, & eum præcipitare voluerunt, ipse tamen per medium ipsorum transivit, & de ipsorum manibus evasit. *¶* Ista omnia allega, quod nimia familiaritas parit contemptum, quia revera saepe est, quod sapiens homo minus reputatur in patria sua, quam in aliena, & minus à notis, quam ab extraneis, & minus à suis familiaribus, quā ab extraneis populis remotis. Facile enim est, ut pares paribus invideant, & ut vicinorum suorum sapientiam, & virtutes alii mordeant, & contemnant. Unde cum ab illo philosopho quaereretur, à quo esset potissime cavendum in hac vita? Respondit, quod ab invidia inimici & injuria amici, unde fit quandoq; quod mali, & invidi compatriotæ contra bonos vicinos insurgunt, & quamvis eos in virtute, & scientia videant præcellere, ipsis tamen

tamen tunc detrahendo genus ipsorum ad memoriam reducunt, & quando contra personas aliquid nequeunt dicere ipsum tamen occasione generis vilipendunt dicentes, *Nonne iste est filius fabri? Nonne parentes ejus apud nos sunt? Unde huic omnia ista?* Ac si dicerent, iste non est dignus à nobis honorari, nec est credibile ipsum virtualiter posse operari, quem de tam infimis parentibus apud nos contigit generari. Dicunt enim illud 2. Reg. 20. *Quis est David, ut serviamus illi?* 3. Reg. 12. Et tamen quandoque istud non sufficit, quinimo contra eum personaliter insurgunt, & eum de statu, & gradu præcipitant, & prosternunt, & à sua civitate, & patria fugere, & recedere eum aliquoties cogunt Matth. 10. Inimici hominis domestici ejus. Sicut de illo Scipione, qui dato quod reipublicæ Romanæ infinita bona fecisset, cives tamen Romani ejus prosperitatem, & virtutum magnitudinem ferre præ invidia non valentes, ipsum in exilium propulerunt, sicut ponit Macrobius. Matth. 13. Sicut enim dicit Dominus: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua.* Et ideo sæpe fit, quod viri prudentes propriam patriam negligunt, & mansionem in alia patria quærunt, ibique amplius honorantur, & prosperitate majori alibi quam apud suos promoventur Genes. 12. Quapropter dictum est Abrahæ: *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram quam monstravero tibi, & faciam te in gentem magnam.*

H *Capitulum quintum. Textus. Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei.*

MORALITATUM CAP. IV.

Cum Petrus & sui socii piscarentur, & per totam noctem laborassent, & nihil cepissent, contigit quod Dominus navem illam ascenderet, & de navicula turbas doceret, & quod navem in altum duci, & retia in capturam laxari juberet. Cum igitur Petrus cujus erat navis, de vano labore totius noctis conquereretur, & diceret, *Preceptor, inquires, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.* Sic factum est, quod tantam piscium multitudinem concluserunt, quod rete eorum rumpebatur, ita quod aliam naviculam in auxilium vocabant, & ambæ piscibus replerentur.

¶ Ista navis moraliter animam significat, quam quilibet in mari, & fluctibus hujus vitæ habet regere, & ab ipso rete bonæ voluntatis laxare, & pisces meritorum in hac navicula congregare. Unde tamen quamdiu non est Christus in ista per gratiam sc. quamdiu durat nox & tenebrositas vitiorum, tamdiu deficit captura piscium, i. meritorum. Nocte enim culpæ satis potest homo laborare, & bonæ opera perpetrare, vel circa temporalia lucra, & negotia insudare, quia nunquam sibi continget ex tali labore pisces, i. merita acquirere, vel habere. Unde Luc. 5. *Per totam noctem (inquit) laborantes nihil cepimus.* Esa. 49. *In vanum laboravi, sine causa mane consumpsi fortitudinem meam.* Sic revera quandoque Christus ibi per gratiam intrat, ut turbas malarum cogitationum doceat, & compescat, & tunc ad ejus monitionem & inspirationem rete bonæ voluntatis in altum ducitur, in quantum affectus ejus, & opera ad æternæ vitæ altitudinem ordinantur, & sic pro certo pisces, i. merita cumulantur, ita quod duæ naviculæ, i. non solum anima, imo etiam corpus istis piscibus, i. meritorum operibus mox replentur. In Christi enim præsentia non absentia, fit talis captio, in die gratiæ, non in nocte culpæ, fit meritorum acquisitio. Unde dicit Dominus Jo. 9. *Me oportet laborare, donec dies est.*

A ¶ Vel dic, quod navicula significat sacram scripturam, in qua Petrus, i. quicumque prædicator potest satis sine fructu laborare, quia sicut rete prædicationis à mari hujus mundi pro piscibus capiendis, i. pro peccatoribus convertendis potest in vanum mittere, & laxare, nisi Christi præsentia per gratiam Dei assistat, qui rete prædicationis in altum ducere, i. ad spem æternæ retributionis ordinare doceat. Sine enim Christi gratia, nec prædicationis proficit, & sine ejus gratia in officio prædicationis pro nihilo laboratur Ps. 126. *Nisi Dominus edificaverit domum, &c.* Quod etiam bene supponitur hic, ubi Christus post piscaturam piscium dixit Petro, *Noli timere, jam enim eris capiens hominum.* § Cum circa Christum infirmi multi undique confluxissent, ecce viri qui portantes hominem in lecto, qui erat paralyticus, cum ipsum præ turba ante ipsum non possent ponere, supra tectum ascenderunt, & per tegulas dimiserunt in lecto in medium ante eum. Christus igitur ut fidem illorum vidit, paralytico pec-

Petr. Berchorij super Biblia.

cata dimisit, & ut lectum suum tolleretur, & sanus corporaliter recederet, imperavit, dicens: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.*

¶ Iste paralyticus est animus peccatorum, qui est debilis, infirmus, & per carnis mollitiem resolutus, & more paralytici, qui ad executionem bonorum operum inhabilis, & ineptus est, de quo dicitur Matt. 8. *Domine, puer meus, &c.* Quatuor viri qui istum portabant, & coram Jesu ponere cupiebant, sunt quatuor cardinales virtutes, vel quatuor affectiones, quæ istum paralyticum ante Jesum, qui interpretatur salvator, i. ad salutis statum cupiunt adducere, & sibi gratiæ sanitatem pro viribus procurare. Verum quia turba malarum cogitationum, & tentationum, nec non sollicitudinum mundanarum illam sanitatem impediunt, ideo isti portitores debent istum infirmum supra tectum domus, i. supra apicem rationis elevare, & erigere, & ab istis turbis malis se movere, deinde ipsum per sui ipsius humiliationem ante Jesum deponere, & eum per misericordiæ implorationem eidem offerre, & ab ipso remedium, & veniam implorare, quod si fecerit, Christus sibi peccata dimittet, & lectum carnalis delectationis ipsum tollere, carnis desideria anteferre præcipiet, ipsumque de vitio negligentia surgere jubebit, & in domum suam, i. Ecclesiam, vel bonam conscientiam pergere imperabit, ut de lecto carnalis delectationis exeat, dicens Luc. 5. *Surge, tolle lectum tuum, & vade,* Eph. 5. *Surge qui dormis &c.* Unde Luc. 7. *Resedit, qui erat mortuus.*

¶ Vel per istos portitores qui supponuntur esse quatuor, intelligo esse quatuor Evangeliorum doctores, vel prædicatores, vel quatuor virtutum possessores, qui paralyticos, i. peccatores Domino offerunt, ita quod eorum industria, & Christi clementia sani, & mundati recedunt.

Capitulum septimum. Textus. Cum autem implevissent omnia verba sua in aures.

MORALITATUM CAP. V.

Ibat Jesus in civitatem, quæ vocatur Nain, & cum appropinquaret ad portas civitatis, & ecce mortuus efferebatur unicus filius matris suæ, & hæc cum esset vidua, & turba multa civitatis Jesus misericordia motus, portitores loculi stare jussit, & ipsis stantibus loculum tetigit, & vocans adolescentem, ipsum à mortuis suscitavit, & ipsum matri suæ sanum dedit. *Adolescens,* inquit, *tibi dico surge,* & resedit, qui erat mortuus, & cepit loqui, & dedit eum matri suæ.

¶ Iste filius significat quemlibet fidelem, qui matris suæ, id est, Ecclesiæ filius unicus dicitur, pro eo quod ab ipsa unice diligitur, & fovetur. Militans enim Ecclesia, quæ tunc à Christi personali præsentia vidua est, quam fidelem unice diligit, summeque dolere dicitur, quando per vitia ipsum perdit. Unde 1. Regum 1. *Sicut mater unicum amat filium, &c.* Quandoque etiam fit, quod talis filius per peccatum moritur, quod jam à quatuor portitoribus, scilicet, à mala dilectione, à poenitentia timore, à spe longæ vitæ, & à spe finalis poenitentia in sepulturam infernalem effertur. Jamque in porta civitatis, id est, in extremis in publica executione malorum operum cum turba vitiorum inveniunt, etiam in loculo, seu feretro propriæ carnis, seu malæ consuetudinis involvitur, &c. Sed Christus quandoque sibi misertus, de peccato ipsum suscitavit, loculum carnis ejus per correctionem tangens ipsum per inspirationem, & prædicationem ad fidem & salutem vocat, dicens, *Adolescens tibi dico, surge.* Qui per contritionem surgit, & per confessionem alloqui incipit, & sic per satisfactionem ipsum matri suæ, id est, Ecclesiæ reddit, dicens illud Joannis 19. *Mulier, ecce, filius tuus,* Matth. 9.

¶ Vel dic, quod Christus tres mortuos in tribut diversis locis dicitur suscitasse Luc. 7. Puellam in domo, adolescentem in porta, sicut hic, Lazarum in sepulchro Joan. 11. Per illos igitur tres mortuos intelliguntur tres species hominum peccatorum, quos quandoque Dominus suscitavit à peccato. Puella enim mortua in domo, significat animam in domo conscientia mortuam per malum desiderium, seu consensum. Juvenis in porta, significat peccatorem, qui inde exivit ad malum opus, & ad actum. Lazarus in sepulchro, significat peccatorem, qui tandem foetidus, & corruptus est per malæ consuetudinis vitium. Isti ergo à Domino suscitati leguntur, quia nullus peccator sive sit solum mortuus in consensu, sive sit ulterius in actu, sive, in malæ consuetudinis actu, non potest suscitari, vel justificari

per alterum, quam per Christum, Christus autem istos tres suscitavit, quia de omni genere peccatorum Christus aliquos ad vitam vocat.

¶ Cum Dominus in domo Simonis leprosi recumberet, ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, attulit alabastrum unguenti, & stans retro cepit lacrymis abluere, capillis suis tergere, ore osculari, & unguento ungere pedes ejus. Videns autem Dominus Simonem indignatum, ex hoc quod à peccatrice se tangi permetteret, ipsum increpavit, de duobus debitoribus parabolam recitavit, poenitentiam mulieris convivio hospitis præposuit, & ipsi mulieri peccata omnia relaxavit.

¶ Ista possunt allegari, quod Deus plus peccatorem diligit perfecte diligentem, quam justum arrogantem, & de suis virtutibus præsumentem, aliosq; contemnentem. Illud etiam Phariseo & Publicano dicitur Luc. 18. Quod Phariseus qui Publicanum contemnebat, & suas justitias recitabat, seque alteri præferebat, reprehenditur. Publicanus verò qui sua peccata memorans, vix audebat cælum aspicere, & pectus suum percussiens misericordiam clamat, justificatus recessisse probatur. Ideò benedicitur Luc. 17. *Quod gaudium est Angelis, &c.* quam super nonaginta novem justis.

§ Vel allega quod plus placet Domino sacrificium spiritus contribulati, quam opus exterius propalatum, plus enim commendatur poenitentia lacrymosa Magdalene, quam Simonis cibaria copiosa, & magis fuit refectus Dominus peccatricis fletibus quam hospitis cibus, & potibus, Psal. 41. *Fuerunt mihi lacryme mea panis, &c.*

§ Vel allega, quomodo multi sunt ita præsumptuosi, quod qui semel peccator fuerit, non credunt eum ad Dominum posse converti, nec debere à Christo recipi, nec in ejus obsequiis delectari, quinimò si ipsos poenitentes juxta se vident, debeant intendere, & vacare 1. Cor. 10. *Contemptibiles in Ecclesia debent ad talia judicia requiri, cap. 12.*

¶ Illud autem, quod hic sequitur de illo divite, cujus ager fructus uberes attulit, qui multa congregare, & horrea augere disposuit, & animæ suæ dicebat: *Anima mea, multa bona habes reposita in annos plurimos.* Cui vox de cælo facta est. *Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem congregasti, cujus erunt?* ¶ Hoc allega contra avaros, qui per superabundantiam divitiarum non student pauperibus erogare, sed potius congregare, & in annos plurimos conservare, qui de propinqua morte non cogitant, sed in bonis suis diu luxuriari student. In quibus quandoque repentini interitus veniunt, & eorum animas subito capiunt, Job. 5. *Ipsam rapiet armatus, &c.* cap. 12.

§ Hic fit mentio de duobus generibus servorum, quos constituit Dominus super familiam, quibus præceptum est à Domino vigilare. quorum quidam vigilant, & Dominum suum spectant, ut quacunque hora venerit, vigilia prima, secunda, quarta, ipsos inveniat vigilantes, & isti proculdubio beati dicuntur, & eisdem finaliter à Domino ministratur: *Amen* (inquit) *dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.*

E § Aliqui tamen eorum contrarium faciunt, qui de adventu Domini solliciti non sunt, sed ipsum morari videntes ad mala plurima, sc. ad bibendum, edendum, & inebriandum, & servos sibi commissos percutiendum convertuntur, quod si quid dixerit servus ille, moram faciet Dominus meus, & caperet percutere inebriare, & de talibus dicitur, quod hora qua Dominus eorum veniet, nesciet, ipsos ab aliis divideret, & partem eorum cum infidelibus poneret.

§ Fit etiam hic mentio de duobus aliis generibus servorum, de quibus qui sciunt voluntatem domini, & non faciunt eam, & isti plagis vapulare merentur, & de aliis qui nec sciunt, nec faciunt, & isti non tantum vapulant sicut primi. Et sequitur ibi verbum Christi: *Quia omnis cui multum datum est, multa quærentur ab eo.*

¶ Sic vere cum dominus tradiderit familiam populi sui servis suis, sc. prælatis, & principibus gubernandam, & omnibus præcipit, quod sint vigiles, & attenti. Constat, quod de istis servis inveniuntur duæ species boni, & mali, boni semper timent Dominum Christum subito ad eos in judicio venturum, & eos per mortem vocaturum, & eos rationem villicationis petiturum, & ideò continue in bono vigilant, mortem & judicium semper expectant, ut quacunque hora vocati fuerint, ipsos in bono statu Christus inveniat, summe student, quapropter Domino com-

mendantur, & in cælesti gloria discumbentes divinum ministerium promerentur. Unde Matt. 24. *Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus, invenerit eum vigilantem.* Mali autem è converso faciunt, quia isti videntur habere oculum ad moram quam facit Dominus suus, i. ad dilationem judicii, & mortis, & ad longam vitam quam sperant sibi concessam. Et ideò isti per negligentiam dormiunt, per gulam comedunt, & bibunt per crudelitatem servos sibi commissos, i. populum sibi subditum rapinis percutiunt, quapropter sæpe fit, quod isti morte præveniuntur & à bonis fidelibus dividuntur, & cum damnatis in inferno damnantur, Matth. 24. *Veniet Dominus servi illius quando non sperat, & hora quam ignorat, & partem ejus ponet cum hypocritis, illic erit fletus, & stridor dentium.*

§ Illud quod sequitur de servo sciente voluntatem Domini sui, & non faciente, potest allegari contra viros scientificos, qui sciunt bonum, & non faciunt, quia isti præ cæteris damnabuntur, quia sicut dicitur Jac. 4. *Scientes bonum facere, & non facientes, peccatum est illis, 1. Cor. 14.* Illi autem qui nec sciunt, nec faciunt, ut simplices & illiterati fideles, & pagani, & si per ignorantiam non excusantur à toto, qui ignorans ignorabitur, per ipsum tamen excusantur à tanto, quod non tantum punientur sicut Domini voluntatem scientes, & ipsam facere non dignantes, plus damnationis accipient clerici, & c. Matt. 25. Et ideò bene sequitur: *Cui multum datum est, multum exigitur ab eo.* Quanto plura receperunt talenta, tanto plura reportaverunt lucra. Ad plura igitur tenetur scientificus, qui recepit plura, quam ignarus qui recepit pauciora.

¶ Illud autem quod sequitur, quia Dominus dicit se venisse ad ignem in terram mittendum, & pacem tollendam, & parentes à filiis dividendos.

§ Hoc autem potest allegari, quomodo prudens princeps, vel prælatus summe debet studere, ut confederationes malorum rumpat, sicut ad literam de Phariseis, & Sadduceis fecit Paulus Act. 23. ut igne severitatis, & justitiæ succedat, & pacem cum vitiis, & cum hominibus impiis tollat, dicens illud Matth. 10. *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.*

¶ Vel ad literam illud fecit Christus in Ecclesia primitiva, ubi de una domo aliqui convertebantur, alii non, & sic ignis, zelus, discordia nascebantur, Apoc. 6. *Habebat gladium magnum, & datum est ei, ut tolleretur pacem de terra.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Aderant autem quidam eo in tempore nuntiantes illi de Galilæis.

MORALITATUM CAP. VI.

CUM Pilatus quorundam Galilæorum sanguinem cum eorum sacrificiis miscuisset, & eos crudeliter (ut supponitur) occidisset, Cumque in Siloe quadam turris super decem, & octo homines cecidisset, & eos oppressisset, nec illos qui talia passi fuerant cæteris magis peccatores credidit, de qua tamen crudelitate Christus reprehendit, & eos non plus peccatores aliis asseruit, sed nisi poenitentiam agerent, omnes simul perituros prædixit. *Putatis* (inquit) *quod isti debitores fuerant præter omnes? Non, dico vobis, sed si non poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

¶ Ista possunt allegari, quod in mundo culpa non semper correspondet pœnis, sicut nec præmia meritis nec è converso. Constat enim quod quandoque secundum dispositionem occultæ Dei justitiæ, multi qui non sunt cæteris peiores, casus in hoc mundo sustinent graviores, quinimò sæpe fit, quod illi qui peiores sunt, in hoc mundo, ampliori prosperitate latantur, & qui boni sunt, quandoque majori adversitate gravantur, non debent homines illos deteriores credere, quos vident gravioribus fortunæ casibus succumbere. Bene ergo dicitur Matth. 9. *Nolite judicare, & non judicabimini.* Vide de hoc infra, Actorum 28.

§ Hic fit mentio, quod cum quidam qui haberet ficum in vinea sua, & annis singulis fructum quæreret, & non in ea reperiret, voluit eam succidere dicens: *Ecce anni tres sunt ex quo veniens fructum in ficulnea hac quæsi, & non invenio. Succidite ergo illam, ad quid enim terram occupat?* Agricola Domino respondit: *Domine dimitte eam, & hoc anno, ut fodiam circa eam, & mittam stercora; si autem non fecerit fructum, in futurum succide eam.*

§ In vinea Ecclesiæ talis sterilis ficulnea est peccator qui nullum bonorum operum producit fructum, quia proculdubio dominus non invenit in eo fructum per tres annos, quia nec fructum

fructum fidei, spei, nec charitatis, nec cordis, operis, nec oris quapropter quantum est de se, statim vult eam succidere per mortem, & damnationem evellere, cum sine fructu terram Ecclesia non debet occupare Dan. 4. Unde *succide arborem*. Sed pro certo sub spe, quod agricola, id est, praelatus, vel praeicator illam arborem per correctionem fodiat, & quod stercora, id est, propriae vilitatis considerationem apponat, sic quod fructus bonos producat, quandoque dimittit ipsum vivere. Si vero nec sic se convertit, sed longanimitatem divinae patientiae vilipendens, in sterilitatem vitiorum ceciderit, & fructus bonorum operum non protulerit, in futurum Dominus veniet, & eam per mortem temporalem, & aeternam succidet, & destruet Luca 3. *Jam securis ad radicem arboris, &c.*

¶ Intrans Jesus in synagogam, vidit ibi mulierem quae habebat spiritum infirmitatis annis decem, & octo. Erat enim ad terram taliter incurvata, ut omnino non posset respicere, Gen. 28. Cui Dominus cum manum imposuisset, statim erecta est, & Dominum glorificavit.

Sic vere fit, quod in synagoga fidelium invenitur aliquando aliqua mulier, id est, aliqua anima, vel persona diversis vitiis aggravata, & ad terram, i. ad terrena per avaritiam inclinata, quod nec caelum potest inde taliter respicere, nec de caelestibus cogitare. Sicut ad literam videmus de saecularib. & terrenis hominibus, qui videntur posse dicere cum Manasse, *Incurvatus vinculo ferri, & non est respiratio mihi, &c.* Psal. 98. *Dorsum eorum semper incurva, &c.* Isti enim octodecim anni qui constant ex decem & sex, & duobus, infirmi dicuntur, in quantum decem praecepta legis, sex opera misericordiae, & duo charitatis mandata transgressi fuisse probantur, & tamen talibus Christus quandoque manum suam misericordiae porrigit, & eos a curvitate terrenorum erigit, dicens illud: *In sublime erigere, & esto gloriosus*, Job. 40. Ita quod isti terrenorum avaritiam ad caelestium amorem sani surgunt, & Deum glorificant, & extollunt.

Capitulum decimum quartum. Textus. Et factum est cum introisset Jesus in domum cujusdam principis Phariseorum.

MORALITATUM CAP. VII.

Hic dicitur quomodo Christus hydropicum sanavit in Sabbatho. § In hoc notari potest, quod nullus est ita hydropicus, id est, per superbiam inflatus, nec ita per avaritiam sitibundus, quin saltem in Sabbathis, id est, in festivitatibus debeat sanari, & quin quando Christus in religione, vel Ecclesia offertur, animus ejus debeat quietare.

§ Christus invitatus ad convivium, intendens quomodo primos recubitus eligerent, incepit eos instruere, dicens: *Recumbe in novissimo loco, ut veniens qui te invitavit dicat, amice ascende superius, & non discumbas in primo loco, ne forte honorabilior te invitatus fueris, propter quem oporteat te descendere, & cum rubore novissimum locum tenere.*

§ Ista possunt allegari contra ambitiosos, constat enim quod Deus ad novissimum statum Ecclesiae, vel ad nuptias mundanae prosperitatis secundum diversos gradus universos invitat. Veruntamen ipse vult quod unusquisque gradum suum custodiat, & nullus ad altiorum gradum quam deceat, per ambitionem ascendat. Sed quia multi sunt hi qui primos recubitus, i. altiores status, & primatus ambiunt, & eligunt, ibidem jure, vel injuria se reponunt, & ideo finaliter in morte ad locum infimum sc. ad infernum cum rubore perpetuo descendunt, & a celsitudine quam impudenter ascenderunt, deponuntur. E converso illi qui modo in novissimo loco, i. in statu humilitatis, & paupertatis sedent, & qui in hoc mundo gradu, & statu sunt contenti, finaliter in morte superius ad locum honorabilem paradisi invitabuntur, & ibi feliciter extollentur. *Amice, inquit, ascende superius. Unde omnis qui se exaltat, humiliabitur. &c.*

§ Homo quidam fecit cenam magnam, & vocavit multos, & misit servum suum hora cenae dicere invitatis, ut venirent, quia parata sunt omnia. Omnes tamen coeperunt se excusare, Primus dixit: *quod villam emerat, volens exire videre illam*. Alius dixit: *Se quinque juga boum emisse, & ad probandum illos velle exire*. Alius ait: *Vxorem se duxisse, & eam accipere debere*. Quibus auditis paterfamilias iterum servos misit, debiles, & claudos civitatis ad convivium introduci mandavit, & ipsis domum suam replevit. Ipsos vero qui se excusarunt, de cena sua nunquam gustaturos perpetuo ordinavit.

Pet. Berchorij super Bibliam.

¶ Sic vere cum Deus a principio ordinavit quandam cenam, sc. refectionem gloriae paradisi, & ad ipsam vocaverit, & invitaverit universos, constat quod hora cenae, sc. nunc in tempore gratiae ipse non cessat servos suos, i. praedicatores mittere, & ad illud convivium homines convocare. Sed procul dubio communiter omnes divites se excusant, & primo avari qui emere, vendere, acquirere, possidere villam huius mundi, i. ipsius divitias, honores praediligunt, & ideo circa ista intenti, plus debito ad hoc caeleste convivium per bona opera non accedunt, *Villam, inquit, emi, habeo me excusatum*. Unde Prov. 27. *Anima saturata calcavit favum*. Alii excusantur propter uxorem, id est, propter carnales delicias. Qui enim uxorem, i. carnem, vel carnalem affectionem vult ducere, necesse habet ab effectu, & desiderio caelestis gloriae retroire, & caeleste convivium fastidire. Alii excusantur propter quinque juga boum, id est, propter quinque sensuum illecebras, quia ita sunt aliqui vagi, & ita dederunt sensus suos ad exteriores illecebras huius vitae, quod de aeternis, & spiritualibus nihil curant, & ideo breviter nullus talium cenam paradisi gustabit, quia non est dignum quod aliquis admittatur ad illam, qui mundi delectabilia sibi praeponit. Pauperes igitur tribulati, & debiles illuc per tribulationes intrare coguntur, & de talibus aula paradisi impletur, quia divites circa terrena vacantes, caelestia repudiant, soli restant pauperes, qui ad convivium illud vadunt. Psal. 12. *Pauperes saturabuntur, &c.*

§ Illud quod hic ponitur, scilicet, qui vult turrim aedificare, qui prius sedes computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ne postquam aedificare inceperit, & aedificare nequirit, dicatur sibi illudendo illud, *Iste homo cepit aedificare, & non potuit consummare*. Et illud de rege, qui cogitat, si cum suo exercitu poterit occurrere illi, qui venit contra eum cum majori vel alias, qui missis legatis rogat ea quae sunt pacis.

¶ Ista possunt allegari contra illos, qui in suis viribus nimis confidunt, & qui merita sua, vires, & virtutes non bene ponderant. Constat enim quod quilibet habet facere cum uno potentissimo rege, cum Deo. Habet enim aedificare necessario unam altissimam turrim, si celsitudinem contemplationis apicem perfectionis, & ideo quilibet debet seipsum colligere, virtutes suas mensurare, computare, ut in seipso cognoscat, si sua merita sufficiant, ad hoc, quod possit regi in die iudicii occurrere, & turrim moralis celsitudinis consummare, alioquin si diminutum se & insufficientem inveniat, debet legationem orationis devote ad Deum mittere, & ipsius pacem, & veram misericordiam implorare. Unde Matth. *Esto consentiens, &c.*

§ Vel dic contra praesumptuosos qui quandoque de suis viribus praesumunt se turrim perfectionis, & contemplationis posse in se, & ex seipsis perficere, & regi Christo digne occurrere credunt, unde saepe fit, quod isti ad perficiendum non habent, & quod ultra vires suas aggrediuntur ardua, ita quod assumunt, nequeunt consummare, quapropter necesse est eos in via deficere, & imperfectum aedificium dimittere, & sic necesse habent hominum derisionem sustinere dicentium, *Ille homo incepit aedificare, &c.* Sicut ista quotidie experimur in religione. Viri novitii quandoque sunt ita ferventes in principio, quod ardua opera incipiunt, & ultra vires facere contendunt, qui tamen post cito deficiunt, & a via quam coeperant ad vitam communis latitudinem non se deflectunt. Nullus igitur debet ex abrupto ardua opera incipere, sed deliberando super hoc cogitare, virtutes suas metiri, & eas computare, ne forte si inceperit, non valeat consummare. Unde Senec. *Diu deliberandum est, quod semel statuendum est*. Ideo bene consulitur Eccles. 3. *Altera te ne quiescis.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Erant autem appropinquantibus ei publicani, & peccatores.

MORALITATUM CAP. VIII.

Mulier quae decem habens drachmas, si unam perdiderit, solet lucernam accendere, domum everrere, donec inveniat drachmam perditam. Quam cum invenerit, solet convocare vicinas, & de inventione drachmae, quae perditam fuerat, congaudere.

§ Dic si vis de decima drachma, sicut de ove centesima restituta, sc. de natura humana quae perditam fuerat, & novem ordinibus Angelorum Matth. 18, adjuncta, ut habes supra. Et dic quod

ter recipere, vestibus virtutum induere, vitulum saginatum, id est, suæ carnalitatis lasciviam occidere, & eum cum gaudio festivare, sicut supra.

¶ Vel dic, quod multi sunt hodie domini huic patrifamilias similes, qui noviter venientes ad suam curiam, dato quod sint prodigi & mali, dum tamen sciant verba adulatoria dicere, *Pater peccavi, &c.* solent latius recipere, & latius præmiantur, quam illi, qui semper cum eo fuerunt, & qui diu in familia sua manserunt, & in agro suo, id est, in administratione sua diutius laboraverunt *Levit. 16. Nova enim placent.* Quia sicut dicitur, *Novis supervenientibus vetera projicietur.*

§ Vel dic, quod apud patrem Deum acquirunt dona ampliora tam gratiæ, vel gloriæ illi, qui quandoque peccatores fuerunt & penituerunt, quam illi qui nunquam deliquerunt. Tantus enim potest esse fervor post lapsum, quod penitens plus mereatur, quam qui lente in justitia conversatur. Unde Apostolus *Rom. 5. Ubi abundavit delictum, &c.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Dicebat autem ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.

MORALITATUM CAP. VIII.

Hic ponitur parabola de villico, qui cum diffamatus esset apud dominum suum, propter quod villicationem suam perdere oportebat, dum adhuc haberet officium, & administrationem bonorum domini sui, cogitans quod fodere non valebat, & mendicare erubescere, vocavit debitores domini sui, & debita pro parte remisit, & sic eorum gratiam acquisivit, quod utique fecit, ut cum amotus esset ab officio, ipsum in tabernacula sua reciperent, & factam gratiam recompensarent, dicens primo: *Quantum debes domino meo? Centum cados olei. Accipe igitur cautionem, & scribe quinquaginta, &c.* Dominus igitur suus hoc audito, ipsum de prudentia sua commendavit. Christus enim à simili docet nos de alieno largos esse, & de mammona iniquitatis amicos, scilicet, pauperes nobis facere, ut cum defecerimus, nos possint in æterna tabernacula acceptare.

§ Verba salvatoris illam parabolam exponunt, & eam esse datam propter misericordiam dicunt. Unde ista est veritas, nam quilibet habet à Deo aliquem villicatum, habet enim ministrare bona naturæ, & fortunæ, *1. Cor. 4. Quid enim habes homo, quod à Deo non accepisti?* Homo enim in administratione sensuum corporalium, vel bonorum temporalium, non est nisi villicus Dei. Cum igitur necesse sit, quemlibet in morte talem villicationem perdere, idè ante actum debemus de remedio providere. Igitur debemus de bonis commissis, & temporalibus pauperibus benefacere, & sic quæ nobis debent remittere, ut post mortem quando villicationem, & temporalium administrationem amiserimus, ubi non erit fodiendum, id est, bene operandum, & ubi erit verendum in inferno degere possint, isti pauperes quibus in hoc mundo benefecerimus, in cœlestibus tabernaculis nos recipere, & fovere. Quod si fecerimus, dominus nos commendabit. Et quamvis ista bona non sint nostra, sed potius sua, si inde eleemosynam fecerimus, ipse dominus approbabit. Igitur de mammona iniquitatis, id est, de terrena substantia, quæ revera multas iniquitates inducit, debet unusquisque amicos, id est, pauperes, & sanctos sibi facere, ut in eorum tabernaculis, id est, in regno cœlorum, quod est pauperum, mereatur cum eis exultare. Unde *Luc. 6. Date, & dabitur vobis.*

§ Homo quidam erat dives, & induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et ad januam ejus jacebat quidam infirmus, & ulcerosus nomine Lazarus, qui cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa ejus, & nemo ei dabat, sed veniebant canes, & lingebant ulcera ejus: cum igitur dives, & Lazarus morerentur, Lazarus in sinu Abrahæ fuit positus, & dives in inferno sepultus. Cum igitur dives qui erat in tormentis, oculos levasset, & Lazarum in sinu Abrahæ vidisset, guttam aquæ pro linguæ refrigerio per Lazarum quem vivens contempserat, sibi dari petiit, quam tamen Abrahæ sibi non concessit. Mitte (inquit) Lazarum qui intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Fili, inquit Abrahæ, recordare, quia recepisti bona in vita tua, hic autem similiter mala, idè hic consolatur, tu verò cruciaris. Dives autem se non exaudiri videns, pro fratribus suis qui in mundo man-

Petr. Berchorij super Biblia.

ferant, ut ad eos mitteretur Lazarus, intercessit. Mitte, inquit, Lazarum quinquaginta fratribus meis, ne & ipse veniant ad hunc locum tormentorum. Quem nec Abrahæ exaudivit, sed sibi dixit: *Habent Moysen, & Prophetas, audiant illos, &c.*

§ Ista parabola potest ad multa moraliter applicari. Allegatur enim, quod judicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam, quia cum ipse posset facere misericordiam Lazaro, non fecit, idè cum indigeret, nullam misericordiam impetravit. *Prov. 21. Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, clamabit ipse, & non exaudietur.* *Prov. 14.*

§ Ista etiam possunt allegari, quod extrema gaudij luctus occupat. Et quia Deus post tempestatem tranquillum facit. *Tob. 3. Dives qui fuerat in epulis, & in vestibus preciosis, positus est in flammis & suppliciis.* Lazarus verò qui fuerat in dolore positus, est cum Abrahæ in quiete locatus. *Luc. 1. Esurientes implevit bonis, &c.*

§ Vel applica ad occultam Dei ordinationem, vel prædestinationem, quæ diversimodè variat motus rerum, & illis quos novit in æternum damnandos, dat hic prosperitatem. Illis verò quos scit perpetuo salvandos, dat adversitatem. Nullam causam allegat Abrahæ de damnatione divitis, nisi quia receperat bona in vita sua, Lazarus autem mala, & idè vicem debere oportere mutari asseruit. De isto enim divite non legitur, quod fuit raptor, nec fornicator, vel superbus, sed solum quia dives, & epulabatur. De Lazaro autem non quod aliquod bonum fecerit, sed solum quia miser erat. Timeant igitur divites, & adhuc dico timeant, quia portant secum signum damnationis. Latentur pauperes, quia secum trahunt signum salvationis, teste Ambrosio. Successus temporalium, damnationis est indicium *Matth. 5. Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Et impossibile est divitem intrare in regnum cœlorum, *Matt. 19.*

§ Vel dic, quod quandoque contingit ab illo in adversis auxilium petere, quem homo in prosperis non dignabatur respicere. Dives n. iste per Lazarum sibi auxilium dare petiit, quem languentem ad januam non respexit.

§ Vel dic, homo semper debet de amicis suis curare, & de eorum damnatione dolere, sicut ille qui in tormentis positus, petebat Lazarum ad fratres suos mitti, magis volens solus perire, quam fratrum damnationem videre.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et dixit ad discipulos suos, Impossibile est, ut non veniant scandala.

MORALITATUM CAP. X.

Occurrerunt Christo 10. leprosi, supplicantes quod sanarentur ab ipso Jesu: Præceptor, inquit, miserere nostri. Quibus misertus Dominus, præcepit, quod irent, & se sacerdotibus ostenderent. Ipsi autem cum irent, mundati sunt. Unus autem ex illis qui Samaritanus erat, quia mundatus est, regressus est ad Dominum pro gratiis offerendis. Alii verò novem qui Hebræi erant, nullatenus sunt reversi. Quod videns Dominus, inquit: Ecce decem mundati sunt, & novem ubi sunt? Non fuit, qui rediret, & gloriam Deo daret, nisi hic alienigena.

§ Dic quod ire ad sacerdotes, nihil aliud est quam de peccatis confiteri, & proponere confiteri, quia scilicet, quando decem leprosi peccatores, qui decem præceptorum transgressores ex his transgressoribus sunt corrupti, volunt à lepra vitiis suorum curari, atque purificari, necesse habent ad Christum per orationem, & per veniam implorationem, nec non per contritionem clamare, ad sacerdotes per confitendi propositum ambulare, & tunc dum solum ad sacerdotes ire incipiunt, & dum solum confiteri proponunt, à culpa hujus liberantur. Veruntamen necesse est, quod confessio sequatur, alioquin in culpam pristinam relabuntur, sola enim contritio cum proposito confitendi peccata tollit, & gratiam restituit *Psalm. 31. Dixi confitebor.*

¶ Vel allega ista, quod alienigena, id est, sæculares, & laici, qui communiter melius regratiantur Deo de collatis beneficiis quam regulares, & clerici, quia isti devotè ad Dominum revertuntur. Illi verò obtentis beneficiis temporalibus, & spiritualibus, peccatorum indulgentiis in sua ingratitude torpescere comprobantur.

§ Volens Dominus conditionem diei judicii declarare, & quod ignote, & subito veniet demonstrare, dixit: Sicut fulgur in prætorio apparet, sic erit adventus filij hominis. Sicut in diebus Noe edebant, bibebant, vendebant, & emebant, & de diluvio non cavebant, quando scilicet, diluvium subito venit, quod omnem hominem sub-

submerfit, & involvit, *scilicet*, inquit, *erit de die iudicii*. Et subiungit, *quod tunc erunt duo in lecto uno, duo in agro uno, duæ molentes in mola una, & de omnibus istis unus assumetur, alius relinquetur*.

¶ Illud allega, quomodo iudicium & extrema tribulatio sunt hominibus ignota; & ideo cautius prævidenda.

¶ Allega, quomodo de omni statu aliqui erunt salvati, aliqui damnati, quia de illis qui sunt in lecto, id est, in statu quietis, & contemplationis, & de illis qui sunt in agro, id est, in labore mundalis negotiationis, & de illis qui molant in mola una, id est, in una combinatione conjugalis cohabitationis, unus assumetur, & alter relinquetur, aliqui salvabuntur, aliqui damnabuntur, aliqui à Deo eligentur, & aliqui tanquam reprobi condemnabuntur, & breviter de omni statu & gradu aliqui sunt boni, & mali. Unde Jac. 3. *De eodem fonte egreditur aqua dulcis, & amara*.

E Capitulum decimum octavum. Textus. Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare.

MORALITATUM CAP. XI.

Hic ponitur de vidua, quæ apud iudicem iniquitatis se vindicare ab adversario petebat. Quod iudex iniquitatis non propter iustitiam, sed propter importunitatem sibi concessit. ¶ Hoc potest applicari ad instantiam orationis, quia si iniquus propter importunitatem illorum voluit iustitiam facere, multo fortius Deus propter orationis instantiam volet, quod iuste petitur concedere Luc. 11. Vide supra de amico qui petebat tres panes 2. Tim. 4. *Insta oportune, & importune*.

§ De Phariseo, qui se justificabat, & publicanum contemnebat, & bona sua coram Deo recitabat, dicens: *Non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, sicut hic Publicanus, jejuno bis in Sabbatho*. Et de publicano, qui percussus pectus suum misericordiam implorabat, sed nec oculus erigere ad cælum præsumebat, dicitur hic, quod publicanus justificatus recessit, quod tamen non legitur de Phariseo præsumptore.

§ Ista exemplariter possunt allegari, quod plus placet Deo humilitas peccatoris, quam severitas præsumptoris. Magis est Deo acceptabilis peccatorum confessio pœnitentis, & propriæ fragilitatis, & utilitatis recordatio, & ex consideratione culpæ nata humiliatio, quam illius qui nunquam taliter deliquit, arrogans iustitiæ propriæ præsumptio, aliorum contemptus, & sui ipsius bona opinio Luc. 18. Ideò sequitur, *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*. Illud præcipue accidit in religione, ubi sunt quidam Pharisei, id est, qui reputant se ceteris magis iustos, si vident aliquem publicanum, id est, aliquem qui ante deliquerit, dato quod ipsum vident pœnitentem, & implorantem misericordiam, tamen ipsum solent contemnere, & abominari, & se ei præferre, & eum detestari; & tamen apud Deum magis diligitur iste non præsumptus propriæ fragilitatis, non erectus apud Deum magis quam alius reputatur. Unde Luc. 15. *Gaudium est Angelis, &c.*

F Capitulum decimum nonum. Textus. Et ingressus perambulabat Hiericho.

MORALITATUM CAP. XII.

Cum esset Jesus in Hiericho, princeps quidam publicanorum, Zachæus nomine, quærebat videre Jesum quis esset, & non poterat propter turbam, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia erat inde transiturus. Jesus autem videns devotionem ipsius, ipsum vocavit, dicens: *Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*. Qui festinans descendit, & eum gaudens in domum suam recepit. Qui ex tunc ad Dominum conversus est, & dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & si quem defraudaverat, in quadruplum sibi restituere promisit, dicens: *Ecce ego dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quem defraudavi, reddo quadruplum*.

¶ Per istum Zachæum intelliguntur simplices boni sæculares, qui in scientia, & moribus sunt pusilli, & qui dato quod Jesum per contemplationem videre cupiant, turba tamen sæcularium negotiorum sunt aliquo modo impediti Matth. 20. *Turba increpabat eos, ut tacerent, &c.* Veruntamen quandoque fit, quod tales supra vires conantur, & ad videndum Jesum, id est, contemplationem spiritualium sublevantur, ascendit in arborem crucis,

per passionis contemplationem, & sic vident Christum per simplicem devotionem. Unde Cant. 3. *Egredimini filia Sion, & videte regem, &c.* Christus vero bonam istorum, & simplicem affectionem intuens, in domum eorum per gratiam descendit, & eos totaliter ad bonum exoptat, & convertit, quod aliena restituere, & propria pauperibus dare fecit. Et iste recte tenet typum boni eleemosynarii, qui non procrastinat. Ideò dicit Dominus: *Qui modicum non dat*. Ideò dicit: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus*, quia discretè indigentibus non divitibus sua dispensat. Ideò dicit *pauperibus*, quibus alia sua interesse, & damna restituit: ideò dicit: *Si quem defraudavi, reddo quadruplum*. Ista dilata si vis.

§ Volens Dominus intrare Hierusalem, præcepit pullum asinæ alligatum, supra quem nullus hominū sedit, solvi, & sibi adduci, supra quem civitatem intraret. In quo introitu ipsum puerorum collegiū honoravit, & *Osanna in excelsis clamavit*. Alii tolles ramos olivarum de arboribus, sibi obviam præcesserunt. Et alii vestimenta sua prostraverunt, & ipsum honorificè receperunt, ipsum tamen Judæi satis cito post occiderunt.

¶ Illud allega, quicumque voluerit civitatem Hierusalem intrare, id est, paradysum, & ibi à pueris Hebræorum, id est, ab Angelis honorem æternum recipere, debet non superbe procedere, sed potius super pullum asinæ, quod est animal humile, laboris patiens, & virtutem humilitatis, & patientiæ quarere, & sic cum ea poterit intrare, & ibidem gaudenter recipi, & venire. Nullus enim in cælestem Hierusalem cum honore suscipitur, nisi qui super asinum, id est, cum humilitate, & patientia illic feretur. Unde Luc. 18. *Qui se exaltat, humiliabitur*.

§ Vel dic, quod Christus solum illos spiritualiter requirat, & sibi applicat quod pullos asinæ, id est, humiles, & patientes esse cognoscit, & quos in hoc mundo alligatos vinculis mandatorum videt, super quos nullus sedet, id est, quos nullus dæmonum & vitiorum subjecit, tales finaliter à pœnis, & laboribus suis solvet, & eos in cælestem Hierusalem ducet.

§ Vel dic, quando Christus vult in Hierusalem, id est, in mentem nostram venire, ipsum debemus honorificè recipere, vestimenta terrenorum bonorum exuere quantum ad affectum, & ea in terra, id est, inferius ad pauperes per eleemosynas deponere, & cum ramis olivarum, id est, cum pietatis operibus eidem obviare, & gratias agendo debemus spirituali visitatione sua, *Benedictus qui venit*, mentaliter clamare, & hoc ipse monet Psal. 8. *Exurge in occursum meum, & vide*. ¶ Vel dic, quod Christus fuit in Hierusalem ita honorificè receptus, & tamen cito post extra civitatem ejectus, & crudeliter crucifixus? Prov. 14. potest notari, quod *extrema gaudij luctus occupat*, & quod civitas hujus mundi illos quos prospere solet in latitia recipere donis, & honoribus extollere, solet quandoque cito post mortem infortunio expellere, & crucifixioni, id est, pœnis, & cruciatibus subjugare, 2. Re. 15. *Unde heri venisti, & hodie compelleris egredi*. ¶ Judæi cum dicerent Christo quod pueros clamantes *Osanna* sibi increparet. Respondit Jesus, *Si illi tacuerint, lapides clamabunt*. ¶ Hoc potest allegari, quod lapides quandoque in defectu clericorum sæculares Deum laudant, & quandoque ipsis lapidibus, id est, de ipsis duris, & obstinatis peccatoribus inveniuntur aliqui, qui Deum magnificant, & exultant. Unde Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ*. Illa enim quæ sequuntur hic de decem virginibus, vide Matt. 25. ubi agitur de talentis, Illa quæ sequuntur cap. 20. vide Matt. 21. & 21.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Respiciebat autem vidit eos, qui mittebant munera sua.

MORALITATUM CAP. XIII.

QUum quadam die in templo multi multa ponerent, & offerrent, inter eos fuit quadam paupercula vidua, quæ duo minuta in gazophylacium mittebat. Hoc igitur videns Dominus, ipsam omnibus aliis prætulit, & donum suum ceteris majus indicavit, dicens: *Hæc vidua paupercula plus quam omnes misit, quia ceteri ex abundantia sibi miserunt, hæc autem omnē victum quem habebat, misit*. § Hoc potest allegari, quod Deus in eleemosynis, & operibus erogationis magis attendit affectum quam effectum, & magis cogitat voluntatem quam operis quantitatem, quia magis reputatur illud, quod habens homo, dat Deo necessarius, quam quod dat opulentus, & plenus. Quod etiam apud homines debet esse, quia magis debet homo diligere, & plus ponderare munus amici pauperis, quam munus amici divitis. Unde Cato: *Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus, &c.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Appropinquabat autem dies festus Judæorum.

MORALITATUM CAP. XIV.

A Christus factus in agonia prolixius orabat, quod transferretur ab eo calix, patris auxilium invocabat. Veruntamen voluntatem suam voluntati patris subdeclinat, dicens: *Pater, si possibile est, transeat, &c.*

§ Hoc potest allegari, quando major instat tribulatio, vel periculosa agonia, id est, mentis anxietas, tantò debet ad Deum ferventior fieri oratio. Veruntamen quamvis homo se videat multipliciter tribulatum, nunquam tamen debet simpliciter petere talem tribulationem amoveri, sed temper sub conditione debet divinam voluntatem antepone, & sui corporis salutem, suoque naturali appetitui debet Dei placitum anteferre, dicens: *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Debet enim supponere, quod deus scit melius quid sit homini utile quam ipsemet homo. Unde Greg. dicit: *Novit celestis Medicus quid necessarium sit egeno, & quod creditur esse pœna, medicina est.*

§ Hic dicit, quod sudor Christi factus est, ut gutta sanguinis decurrentis in terram.

¶ Allega quod sanguis nostræ substantiæ temporalis, qui per sudorem, id est, per liberalitatem emittitur, non debet sursum ad divites ascendere, sed deorsum per eleemosynas ad pauperes declinare.

¶ Illud quod hic dicit Christus Judæis ad se capiendum venientibus: *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, & similiter illud Joh. 7. Nemo misit in eum manum, &c.*

§ Ista videntur supponere, quod circa negotia certis horis attribuantur, & secundum proprietates horarum eventus negotiorum variantur, sic ista verba Christi ad opinionem astrologorum prima facie accedere dignoscuntur, de hoc tamen nihil ad præsens.

B *Capitulum Vigessimus quartum. Textus.* Una autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum.

MORALITATUM CAP. XV.

Duobus discipulis euntibus in Emaus adjunxit se dominus in specie peregrini, oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent, dato quod eis interpretaretur scripturas, finaliter quando venerunt ad hospitium, cum Christus incepit eis panem frangere, ipsum cognoverunt, & eum in fractione panis plenarie perceperunt.

¶ Sic vere in via hujus vitæ, boni simplices secum habent Christum per gratiam, ipsum tamen per scientiam non cognoscunt, quia isti sunt, qui simpliciter confitentur, & veraciter credunt, finaliter tamen in hospitio paradisi, in vespere mortis quando panem æternæ satietatis ipsis distribuet, ipsum perfecte cognoscent, & facie ad faciem divinitatis ejus essentiam intelligent, unde Marc. 16. *Ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.*

§ Veldic, quod duo discipuli sunt duo populi, gentiles, & Judæi, qui cum in forma peregrini, in carne, scilicet, humana, in itinere hujus mundi personaliter Christum viderunt, ipsum per fidem cognoscere nequiverunt, tandem postquam scripturas ipsis per prædicatores exposuit, & postquam panem sacre scripturæ ipsis distribuit, ipsum cognoverunt, in quantum in eum crediderunt, & fidem receperunt. *Cognoverunt de verbo quod dictum erat eis de puero. Luc. 12.*

¶ Hic dicitur, quod Jesus in medio discipulorum suorum post resurrectionem apparuit, sed cum præ stupore, & gaudio mirarentur, & se videre spiritum opinarentur, resurrectionem suam per duo testimonia probavit, in quantum pedes, & manus palpanos, & videndos obrulit, & partem piscis assi, & favum mellis sibi ab ipsis traditum manducavit.

C Sic dic spiritualiter loquendo, quod ille à mortuis, id est, à peccatis resurrexisset per poenitentiam veraciter cognoscitur, qui se per confessionem videndum, & per correctionem tangendum voluntarie exhibet, qui piscem assum, id est, Christi passionem per compassionem manducat, & favum æternæ dulcedinis per devotionem degustat, Psalm.

33. *Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus.*

Moralitatum super Lucam finis.

MORALITATUM LIBER TRIGESIMUS secundus super Johannem.

Capitulum secundum. Textus. Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ.

MORALITATUM CAP. I.

Iohannes Evangelista, qui post alios Evangelistas subscripsit evangelium, aliquid superaddit de factis, & operibus Salvatoris, quæ alii omiserunt. De istis breviter aliqua ponam, & huic operi meo secundum capitula in quibus sunt, interferam, & adjungam. Igitur hic fit mentio, quod Christus cum ad nuptias quæ factæ sunt in Cana Galilææ Joh. 2. cum matre ejus Maria esset vocatus, & vinum defecisset, hoc curavit mater ejus sibi dicere, & hoc ad finem ut facto miraculo possit sponsi verecundiam operire, dicens: *Vinum non habent.* Christus verò primo satis dure respondisse videtur: *Quid mihi, & tibi mulier?* Veruntamen responsum durum per facti sequentis dulcedinem temperavit. Sex hydrias lapideas in loco positas, & secundum purificationem Judæorum ordinatas, aqua impleri iussit, aquam mox in vinum convertens, architriclino, & qui erant in nuptiis propinari mandavit, qui ut gustasset aquam vinum factum, sponsum vocans, & arguens, melius vinum usque in finem servasse curavit, dicens: *Omnis homo bonum vinum primo ponit, &c. Et cum inebriati fuerint, id quod deterius est. Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.*

§ Nuptiæ istæ significant prosperitatem mundanam. Quæ nuptiæ bene in Galilæa, quæ interpretatur transmigration, factæ dicuntur, pro eo quod omne mundanum gaudium transmigrationis, & transitorium reperitur. Ad istas tamen nuptias vocantur, quandoque tam Christus, quam Maria, in quantum illi qui mundi gaudia celebrant, hoc sine peccato, & cum bona intentione, id est, cum aliquâ contritionis amaritudinis consideratione facere student, & sic Jesum, & Mariam proculdubio secum habent, Jesus enim bonam intentionem significat, Maria aliquam disciplinam amaritudinem designat. Matth. 2. *Invenerunt puerum cum Maria, &c.* Quid igitur? Profectò vinum rectæ consolationis sibi deficit, quia, scilicet nullum potest esse ita magnum gaudium temporale ubi perfecta consolatio sit. *Vinum,* inquit, *non habent,* quia omnibus consideratis semper est plus invenire de amaro quam de dulci, & de aqua, quam de vino, & de tribulatione quam de gaudio in nuptiis, & prosperitatibus hujus mundi. Esa. 24. *Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio viventibus ipsam.* Sed pro certo dominus præcipit ministris hujus convivii, id est, mundanæ prosperitatis sectatoribus, quod hydrias lapideas, id est, corda sua dura, & inde vora primò aqua compunctionis impleant, & quod primo floribus, & lachrymis culpas lavent, & tunc finaliter dominus de aqua ista vinum faciet, in quantum suam amaram compunctionem in dulcedinem æternæ consolationis convertet, aqua enim vinum efficitur, quando præsens lacrymosa compunctio in vinum quod lætificat cor hominis, id est, æternæ consolationis gaudium commutatur. Matth. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Nullus enim conviva præsentium nuptiarum, id est, mundi lætitarum, & vinum futuræ consolationis poterit obtinere, nisi primò aquam lacrymarum studeat in hoc sæculo possidere. Quilibet igitur conviva præsentium gaudiorum aquam compunctionis in hydria cordis habeat, & quamvis exterius gaudeat, intus tamen fleat, alioquin vinum æternæ consolationis in posterum vanè sperat, quia sibi aliquando dicetur finaliter illud: *Ululate, qui bibetis vinum, &c.* Joel. 1.

¶ Veldic, quod convivium, & nuptiæ ad quas vocantur Christus, & discipuli, significant statum pauperum, ubi quia vinum id est, terrena consolatio sæpe deficit, hydria lapidea sex, id est, sex opera misericordiæ, in quibus Judæi, id est, Deum confitentes, scilicet, fideles convertuntur, & purificantur, debent istum defectum supplere, & aquam bonorum temporalium in vinum consolationis, & recreationis, & refectionis pauperum, & convivarum commutare, ut sic architriclinus, id est, Deus pater inde possit per complacentiam refici, & gustari.

§ Vel dic, quod istæ hydriæ significant divites, qui ut communiter sunt lapidei atque duri, qui dicuntur continere metretas binas, vel trinas, in quantum duo præcepta charitatis, & fidem sanctæ Trinitatis debent servare, sex etiam in quantum sex opera misericordiæ debent perficere, & implere. Isti ergo quoties videns

videns pauperibus vinum temporalis consolationis deficere, debent aquis aliena miseria repleti per compassionem, & in vinum consolationis ipsas vertere per eleemosynarum subventionem, & sic hoc vinum ab architriclino, id est, à Deo commendabitur per acceptionem, & approbationem. Proverb. 31. *Date siceram merentibus, & vinum his qui amaro animo sunt, &c.*

¶ Vel dic, quod architriclinus significat mundum, & mundi principes, vel divites, quibus videtur quod bonum vinum debet praponi, deinde quod deterius est apponi, quia apud eos meliora judicantur presentia quam futura, bona temporalia quam aterna, quod verum est inter peccatores, quia modo bibunt in hoc saeculo bonum vinum, id est, prosperitatem, & gaudium, sed postquam hic fuerint inebriati, ditati, & impinguati, & repleti, tunc apponetur eis illud vinum, quod est deterius, id est, aeternum supplicium, & tormentum, quoniam *erit fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum.* Deut. 23.

¶ Cum Christus quadam die invenisset in templo vendentes oves, boves, columbas, nummularios sedentes, legitur flagellum defuniculis fecisse, & nummulariorum as effudisse, dicens: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Matt. 21. *Scriptum est enim, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem, &c.* quæ sumpta sunt ab Esa 56. & Hier. 7.

F ¶ Templum significat ecclesiam, boves significant laborem bonæ operationis, & prædicationis. Oves significant simplicitatem honestam, & humilis conversationis. Columba spiritus sancti gratiam suæ sacramentalis communionis. Nummularii significant sectatores avaritiæ, & aggregatores temporalis substantiæ & possessionis. Cum igitur in templo ecclesiæ sint aliqui qui vendunt boves, id est, laborem bonorum operum, & agriculturas prædicationum, pro spe temporalis retributionis faciunt. Aliqui qui vendunt oves, id est, hypocritism, sub spe gloriæ mundanæ simpliciter, & humiliter vivunt. Aliqui vendunt columbas, id est, qui gratiam sancti Spiritus, & ecclesiæ sacramenta, officia, & beneficia pro temporali mercede conferunt. Aliqui nummularii, id est, aliqui avari, qui solum lucris, & pecuniis intendunt. Ideo Christus flagello suæ severæ justitiæ per mortem temporalem, & aeternam illos, & eorum sequaces de templo ecclesiæ ejiciet, & pecuniam avarorum ipsorum disperdet, & cathedras vendentium columbas, id est, status, & dignitates Simoniacorum subvertet. Non vult enim quod domus patris sui, quæ est ecclesia, efficiatur domus negotiationis, nec quod illa quæ domus orationis esse debuerat, spelunca latronum seu habitaculum malorum hominum nominetur. Omne enim turpe lucrum exinde præcepit auferri, & ante omnia sæcularia negotia, nec non omnia vana opera Simoniacæ, & hypocritica scelera submoveri, dicens: *Auferte ista hinc.* Et breviter ista est veritas, quod cathedra, id est, officia, & dignitates illorum qui in templo ecclesiæ vendunt columbas, id est, Simoniacorum qui vendunt spiritualia, à Deo subvertuntur, & in prosperitate, maneri nullatenus permittuntur, sed aut deponuntur, aut infortuniis affliguntur Ozeæ 9. *Propter malitiam adinventionum ipsorum, de domo mea ejiciam eos.* Nummulariorum etiam qui sunt ibi avarorum ecclesiasticorum as à domino effunditur, in quantum post mortem talium divitiarum ipsorum à quibusdam rapiuntur, & partim à parentibus, & partim à familiaribus, partim à latronibus disperguntur, ita quod pro anima sua dum viverent, cogitare noluerunt, nec missæ, nec eleemosynæ celebrantur, *Qui potest capere, capiat.*

Capitulum quartum. Textus. Ut ergo cognovit Jesus,

MORALITATUM CAP. II.

Illud quod ponitur de fatigatione Domini super fontem Sichar, & quomodo mulieri Samaritanæ, quæ veniebat ad hauriendam aquam prædicavit, & quod quinque viros habuerat, sibi dixit, & eam, & multos alios per eam ad se convertit, quia ista concives suos ad Jesum vocavit, & adduxit, & quomodo mirantes Apostolos, quod cum muliere loqueretur in messem alienam falcem misit, sicut diffuse ponit hic Johannes. Exponitur per doctores de gentilitate, quæ à principio quinque viros, id est, quinque sensus naturales habuit, sed ipsis mortuis, & corruptis, alteri viro qui non fuit vir, sed fornicarius, scilicet, diabolo per idololatriam adhaesit. *Quinque* (inquit) *viros habuisti, &c.* quæ tandem ad Christum, qui ad civitatem Sichar, id est, in mundum venerat, & in infirmitate carnis assumptus quasi fatigatus sedebat, & in fonte suæ misericordiæ aquam veniæ receptura per

fidem venit, quæ salutem, & conversionem retulit, & non solum sui, sed multorum, quos ad Christi fidem convocavit, & quotidie spiritualiter convocare non cessat multipliciter, transeo de ista expositione allegorica, quia nimis esset prolixa, si quis vellet ad punctum tractare Matth. 15. *Ecce mulier de finibus illis egressa, clamabat post Jesum, miserere.* ¶ Hic ponitur de filio reguli Capharnaum, sed vide Matth. 8. ubi factum est.

Capitulum quintum. Textus. Post hæc erat dies festus Judæorum.

MORALITATUM CAP. III.

ERat in Hierusalem probatica piscina, quinque porticus habens, circa quam jacebat multitudo magna languentium, claudorum, cæcorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus enim domini secundum tempus descendebat in piscinam, & aquam ipsius movebat, & tunc qui prius intrabat aquam, quacunque infirmitate teneretur, sanus continuo fiebat. Cum igitur inter alios esset ibi unus, qui triginta octo annis infirmitate gravi detentus jacebat, nec sanari potuerat, pro eo quod quando aqua movebatur nullum habebat hominem, qui ipsum poneret in piscinam, sed quando venire volebat, ipsum alius præcedebat, & sic propter portitorum defectum retro alios infirmus, & languidus manebat, & alius præcurrens sanitatis beneficium reportabat. Dominus sibi misertus, ipsum sanavit, & grabatum sibi tollere jussit. *Surge,* inquit, *tolle grabatum tuum, & ambula, & statim factus est homo sanus.* Et subjungit Dominus, dicens, *ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi contingat.* De ista autem probatica piscina, in qua Nathinnæi hostias lavabant, ponit Petrus Comestor, quod aliqui dixerunt reginam Saba ostendisse lignum Salomoni, in quo debebat homo suspendi, propter cujus mortem Judæi perderent regnum suum. Quo audito, illud lignum sepelivit in profundum, sed tandem probatica piscina facta est in eodem loco. Appropinquante igitur passione, signum illud incipiebat surgere, & à motu suo aquam piscinæ agitare.

¶ Ista piscina potest significare sacram scripturam, quæ quinque porticus habere dicitur, pro eo quod in ipsa per quinque libros Moyse subintratur. Vocabatur etiam Bethsada, quæ interpretatur domus frugum, domus pecudum, domus venatorum, quia sacra scriptura est domus, & repositorium frugum, id est, divinarum sacramentorum, & documentorum. pecudum, id est, simplicium, & imperfectorum. Venatorum, id est, doctorum, prædicatorum, sapientum. Job. 30. *Ibi constituta est domus omni viventi.* Circa istam piscinam multi sunt languentes, id est, multi veritatem scientiæ desiderantes, & sanari ab ignorantia cupientes. Sed revera ad hoc quod infirmi, & simplices possint ibi sanari, vel in scripturarum codicibus informari, necesse est, quod angelus, id est, divina inspiratio, vel doctor bonus descendat de cælo, qui aquam sacre scripturæ moveat, & exponat. Sine angelo enim, id est, sine doctore, infirmitas ignorantia in hac piscina non sanatur, nisi forte Christus per seipsum hominem sanet, & per revelationem sibi secreta sua manifestare dignetur. Matth. 28. *Angelus descendit de cælo, & accedens, &c.*

¶ Vel dic, quod piscina significat poenitentiam, circa quam multitudo languentium peccatorum sperat intrare, quia illi qui sunt cæci per ignorantiam, claudi per injustitiam, aridi per invidiam, sperant tamen finaliter per poenitentiam se salvare. Ista est, quæ dicitur Bethsada, domus frugum, quia fruges virtutum ibi recolliguntur. Domus pecudum, quia simplices qui hodie domini fiunt per Nathinnæos, id est, sacerdotes confitendo domus venatorum, quia ipsi venatores abluere opinantur. Et breviter etiam ista est domus communis, quæ quinque habet porticus, in quantum omnes homines qui in quinque peccant sensibus, in istam sperant intrare, & ad istam confluere comprobantur. Unde Job. 30. *Ibi constituta est domus omni viventi.* Eccl. 1. *Et omnia flumina intrant mare, & ipsum non redundat.* Sed pro certo nisi hic angelus interveniat, id est, nisi Dei misericordia intercedat, qui in piscina poenitentia aquam compunctionis moveat, talis infirmus, aut poenitens pro nihilo laborat, solus enim motus aquæ, id est, solus compunctionis actus peccatorem spiritualiter sanat. Veruntamen non excluditur, quin quandoque Deus sine poenitentia aliquos liberet, sicut apparuit in Paulo. Solo enim verbo, sola inspiratione potest hominem liberare, & absque poenitentia criminibus expiare. Unde Ro. 3. *Arbitramur justificari hominem sine operibus.* qui aliqui sunt per poenitentiam sicut per viam juris salvantur. Aliqui verò per solam Dei gratiam specialem

lem, & sicut per privilegium sanantur, ita quod cum ipsis quasi ex privilegio dispensatur. Rom. 9. *Miserebor cui voluero. Surge* (inquit) *tolle grabatum tuum, & ambula.* Est enim grabatum lectus pauperum, qui significat peccatum, quia homo quando per contritionem surgit, & per confessionem grabatum peccati tollit, & per bona opera incedit, tunc sanus à peccato recedit. Veruntamen non debet amplius peccare, ne propter ingratitudinem ipsum contingat deterius sustinere. Unde Joan. 8. *Vade, & noli amplius peccare.*

¶ Vel dic, quod multi simul currebant ad piscinam, unus solummodo sanabatur, quia dato quod omnes fideles ad poenitentiam generaliter currant, pauci tamen salutem reportant. Unde 1. Corinth. *Omnes currunt, sed unus tollit bravium.* Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

¶ Vel dic, quomodo diligentia valde est proficua, quia qui est magis diligens ad piscinam intrandum, aut ad aliud bonum opus peragendum, debet esse prior ad primum, & qui alios praevenit currendo ipsos quo ad sanitatem, vel lucrum praecedit.

¶ Vel dic, quod isti languentes significant illos qui sunt in purgatorio, qui piscinam paradisi ingrediuntur, secundum hoc aqua divina misericordiae ad indulgendum movetur, secundum quod ab Angelo, id est, à Deo ordinatur. Sed revera quidam ibidem per longa tempora sunt in miseria, & languore, quia non habent hominem qui eos ibi mittat, id est, qui pro eis intercedat, vel opera satisfactoria faciat, & sic oportet, quod languor, & dolor diutius in purgatorio perseveret, quousque dominus ipsos liberet, & solvat. Domine (inquit) *non habeo hominem, qui dum aqua movetur, &c.* Unde qui in purgatorio languent, possunt de suis amicis conqueri, dicentes illud Psal. 27. *Amici mei, & proximi de longe steterunt, & vim faciebant, qui querebant animam meam.*

¶ Vel dic moraliter, quod piscina est mens, cujus quinque porticus sunt quinque sensus, circa quos multi sunt languentes, id est, multi affectus, & appetitus vitiorum languore torpentes. Isti spiritualiter non sanantur, nec ad virtutum temperantiam reducuntur, nisi ante omnia aqua compunctionis ab angelo, id est, à ratione in mentis piscina moveantur.

¶ Vel dic, quod piscina quinque porticus, id est, lex Moyfi qui quinque librorum codices habet, nullum potuit spiritualiter sanare, quousque angelus testamenti Christus de caelo descendit, qui aquam huius piscine, & scientiam huius legis movit, exposuit, & implevit. Unde Aggæi 2. *Movebo caelum, & terram, & tunc veniet desideratus, &c.*

¶ Vel dic, quod piscina ista est curia Romana, vel cujuslibet praelati, vel secularis, quae dicitur Bethsaida. Domus frugum, id est, divitiarum, dicitur etiam domus pecudum, quia ibi sunt multi homines bestiales. Job. 40. *Omnes bestiae agri ludunt ibi. Domus venatorum,* quia ibi sunt multi raptores per avaritiam terrenorum, venationi, & acquisitioni vacantes. Ezech. 32. *Ibi principes aquilonis, & universi venatores.* In ista sunt multae porticus, id est, multa officia, dignitates, & gradus, ubi quilibet cupit intrare, & statum obtinere, & multi languentes, id est, ambitiosi beneficia affectantes multi caeci, & ignorantes, multi claudi, & in moribus vacillantes, multi aridi, & indevoti, & impatientes circumquaque jacent ad subintrandum aliquam porticum, id est, aliquod beneficium, nec non ad praeveniendum affectum omnes student. Unde Joann. 20. praecurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum. Unde quando fit per angelum, id est, per occultam Dei justitiam, aqua humanae fragilitatis & mortalitatis movetur, ut puta quando aliquis episcopus, vel beneficiatus moritur, statim currit istorum ambitiosorum multitudo, qui intrare, & se immergere conantur, & tamen dato quod omnes currant, omnes ambiant, omnes cupiant, unus tantummodo promovetur, scilicet, qui prius venit ad intrandum, id est, munera offerendum, & se pra aliis altius gerendo. Ille prius rejectis aliis recipitur, & sanatur. Unde 1. Corinth. 9. *Omnes currunt, sed unus accipit bravium.* Sed quid? Pro certo quando ibi sunt aliqui qui nesciunt bene currere, nec se bene ingerere, nec habent aliquem promotorem, qui ipsos possit portare, & praepone, sicut ad literam boni, & sufficientes viri pauperes, qui revera satis possent motum aquae expectare, quia diutissime oportet eos attendere, & languere, quia si non habent portitorem, vel promotorem, necesse est ipsos pauperes, & languidos manere, illi qui ante alios veniunt, & qui ambitiose se ingerunt, solent omnia reportare, & maxime quando portitorum, id est, fautorum, & adiutorum seu praelatorum, vel assidentium magistrorum

possunt auxilium procurare. Domine, inquit, hominem, &c. Unde quilibet pauper potest dicere illud Psal. 14. *Non fuit qui adjuvaret, & considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me.* Unde nisi tales à Christo miraculose sanentur, & promoveantur, nunquam per cursum communem in piscina ecclesiae balneantur. Unde de Christo dicitur Psal. 9. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.*

¶ Vel dic, quod angelus est praelatus piscine ecclesiae praepositus, ad quem cum omnes currant, & ambiant, ut sanentur, & promoveantur, per ipsum ille solus ab ipso portat remedium, qui prius venit ad obsequium, vel qui habet mediatorem, procuratorem, vel magistrum.

Capitulum octavum. Textus. *Jesus autem perrexit in montem Oliveti.*

MORALITATUM CAP. IV.

Adducitur ad dominum per Judaeos quadam mulier in adulterio deprehensa. Illis igitur sciscitantibus quid de ipsa judicaret, cum Moyses huiusmodi lapidari mandaret, & ex hoc ipsum capere volentibus, ut si diceret eam lapidandam, contra misericordiam quam praedicabat, facere videtur. Si verò eam dimittendam diceret, legis transgressor haberetur. Deus meditando utrumque eorum, tentativam nequitiam increpando, inclinans se digito incepit in terram scribere, dicens: *Qui sine peccato est vestrum, in illam prius lapidem mittat.* Quo repleto, quilibet recedere cupiebat, ipse verò ut locum daret exeundi, iterum in terram scribebat. Cum igitur secundo scriberet, omnes unus post alium incipientes, à senioribus recesserunt, & Jesum solum cum muliere stantem in medio reliquerunt. Jesus autem mulierem absolvit, & eum ab ipsis liberavit, dicens: *Nemo te condemnavit? Nec ego te condemnabo. Vade, amplius noli peccare.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad multa. Primo ad cautelas malignorum, qui proponunt hominibus problemata bifurcata, ut quocumque se vertant, vel respondeant, in aliquo capiantur. Prudentes tamen viri sciunt evadere, & mediam viam tenentes sciunt huiusmodi malitias in caput facientium retorquere. ¶ Vel allega, quomodo non decet, quod criminofus criminofum accuset, & quomodo quilibet antequam condemnet alium, debet scripturam quam scripsit Deus in terra suae conscientiae, id est, propriam synderesim, & remorsum legere, & ibi peccata sua cognoscere, & sic cum se videt majora, vel similia aliquoties commisisse, debet ab huiusmodi vindicativa accusatione cessare. Dicit enim quod in illa scriptura quam in terra Christus scripsit, quilibet peccata sua videbat, quibus visis continuo recedebat. Cum igitur dominus scripserit in mente, & in conscientia cujuscunque scripturam indelebilem, scilicet, synderesim, & remorsum constat quod si infra bene legerimus, & peccata nostra bene ponderaverimus, statim videbimus nos indignos ad alios judicandum, & de aliis male opinandum, & sic de talibus accusationibus, & judiciis quiescimus, & ad nostram considerationem potius recedemus. *Qui sine peccato est vestrum, prius in eam lapidem mittat, &c.* Ac si vellet dicere, Non decet peccatorem alios accusare, sed potius se castigare Matth. 7. *Quomodo vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non consideras?* ¶ Vel illud quod Christus fecit secundo scribens, ut locum daret recedendi, potest allegari, quomodo prudens iudex debet multa dissimulare, & sub colore unius aliud intendere, ut intentum suum possit melius habere. ¶ Vel allega de misericordia salvatoris, quod non vult mulierem peccatricem, id est, animam perire, sed ipsam ab accusatoribus, id est, daemonibus, & tentatoribus liberare, & tunc crimina relaxare. Ezech. 18. *Non vult dominus mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.* ¶ Vel illud, quod dicitur quod à senioribus recedere inceperunt: allega quod seniores quandoque sunt peiores ceteris, & qui alios judicant, si bene examinarentur reperirentur ceteris nequiores. ¶ Vel vide supra lib. 14. cap. 43. §. 2. ubi mulier est anima peccatrix, accusatores sunt vitia &c.

Capitulum nonum. Textus. *Et praeteriens Jesus vidit hominem caecum à nativitate*

MORALITATUM CAP. V.

Christus praeteriens vidit hominem caecum à nativitate, quem volens illuminare, lutum fecit ex sputo, & linivit oculos ejus, & dixit, *vade, lavare in natatoria Siloi,* quod interpretatur missus, abiit, & lavit, & recuperato visu rediit, quem tandem dei mirebilia recitantem, Judaei extra synagogam ejecerunt, Christus verò ipsum recepit. De illa natatoria, quae missus interpretatur,

tur, dicit tam Epiphanius quam Comeftor, quod cum Manaffes rex Juda Efaïam prophetam fecari ferra lignea faceret, & ultra modum idem Efaïas fitiret, àquam à ministris postulavit. Quam negatam statim in os ejus cœlitus Deus mifit, & ex tunc ibidem fons apparuit, qui tandem quando reâdificabatur civitas, infra muros fuit politus, & fic Siloe, id est, miffus propter aquam miffam defuper fuit dictus. § Cœcus à nativitate, fignificat genus humanum, quod à mundi exordio fuit cœcum, in Adam excœcatum, & lumine divinæ gratiæ fpoliatum. Finaliter tamen Deus oculis fuæ mifericordiæ iftum videns, falivam fuam ab ipfo emiffam, id est, proprium filium pulveri noftræ humanitatis adjunxit, & quoddam lutum, id est, quandam mixturam Chriftum Deum, & hominem inde composuit, quo & cujus fide oculos mentales humani generis prius luto linivit, & ipfum lavari in natatoria Siloe, id est, in aqua baptifmatis juffit, & fic vifum veræ difcretionis recepit, & lumen divinæ gratiæ, & claritatis vidit viriliter. Joan. 9. Unde infra eodem. *Lutum pofuit fuper oculos meos: lavi, & video.* § Vel dic, quod Chriftus fignificat prædicatorum, vel prælatum, qui quando vidit aliquem cœcum, id est, aliquem peccatorem excœcatum vitiis, ante omnia debet fputo, id est, verbali doctrina fuâ lutum, id est, memoriam fuæ naturæ luteæ fibi facere, & luto, id est, memoria fuæ mentis linire, tandem debet facere quod in aqua Siloe, id est, in fonte lacrymarum qui cœlitus mittitur, fe abluat, & fic lumen divinæ gratiæ acquirat, tunc ille poteft dicere, quod fequitur: *Ille homo qui dicitur Iefus, lutum fecit, & unxit oculos meos.* ¶ Dum peterent difcipuli de cœco nato, dicentes Jo. 9. *Quis peccavit, hic, aut parentes ejus ut cœcus naceretur.* Quibus refpondit, dicens: *Neque hic, neque parentes ejus, fed ut manifeftarentur opera Dei in illo.* Hic poteft allegari, quomodo Deus utitur creatura fuâ, quandoque ad miferiam, vel ad pœnam, ut exinde eliciat fuam gloriâ, & honorem. Nec ipfa creatura de hoc poteft conqueri, quia, fcilicet, factori licet factura fuâ quocunque modo voluerit uti, licet concludit Apoftolus Rom. 9. *Quia figulus facit vas quoddam in honorem, & aliud in contumeliam de eadem maffa, ut in uno fuâ mifericordia, in alio fuâ iuftitia valeat declarari.* Hier. 18. *ficut lutum in manu figuli, &c.* § Judæi dixerunt cœco illuminato quando commedabat Chriftum. In peccatis natus es totus, &c. ¶ Poteft allegari, quomodo arrogantes ab aliis, & maxime à pauperibus decerni nolunt, fed feipfos meliores exiftimant, & quicquid ratione dixerint, vilipendunt. Unde ipfi videntur dicere illud quod amici Job fibi dicebant Job. 15. *Quid nofti, quod ignorantis, quid intelligis, quod nesciebamus?* Ecclef. 13. *pauper locutus eft, &c.*

Capitulum undecimum. Textus. Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.

MORALITATUM CAP. VI.

Cum Chriftus in Bethaniam veniffet, & Lazarum mortuum, & jam per quatuor dies in fepulchro jacentem, & foetere incipientem, & in spelunca lapide fupposito latitantem inveniffet, exoratus à Martha ad fepulchrum venit, & flens, & orans Lazarum de fepulchro vocavit, dicens, *Lazare veni foras.* & statim qui erat mortuus furrexit, & ligatis pedibus, & manibus infittis, velata facie fudario prodiit. Quem Iefus folvi præcipiēs liberum abire permisit, dicens, *Solvite eum, & finite abire.* ¶ Per Lazarum poteft peccator intelligi, & non folum quicumque peccator, fed maxime ille qui per confenfum eft mortuus, & per malam confuetudinem fepultus, & in speluncam profundæ iniquitatis lapide duræ obftinationis oppreffus, & ideo per quatuor dies, quorum primus eft mala dilectio, fecundus malus confenfus, tertius mala operatio, quartus mala confuetudo, jam per malam famam foetidus, & infectus, vinculis malarum complacentiarum ligatus, & fudario malæ executionis velatus. Pfal. 18. *Sicut mortui dormientes in fepulchris, quorum non es memor amplius, & ipfi de manu tua repulsi funt.* Sed revera quandoque fit ex fpeciali gratia quod Deus tales à peccato fufcitat, & eos miraculose liberat, dicens: *Lazare veni foras.* Bene quidem hic Lazarus qui interpretatur à Deo adjutus, nuncupatur, pro eo quod fine fpeciali gratia Dei adjutorio, nulli tales à peccato refurgere dignofcuntur. Ephes. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis.* Quando enim Deo placet hominē vocare, & à peccato convertere, nullū eft à Deo profundū vitiōrū fepulchrū, quod refurrectionem, id est, conversionem ipsius valeat impedire. Pf. 29. *Salvasti me à descendentibus in lacum.* Veruntamen circa iftius fufcitationem Chriftus legitur fremuiffe, & fleuiffe, quod tamen in fufcita-

ne adolescentis, & puella non legitur feciffe. In quo notatur quod difficilior eft conversio profundi peccatoris, & illius, qui jam per malam confuetudinem eft fepultus, & per infamiam foetidus, quam illius qui recenter eft mortuus, id est, qui de novo in peccatum eft lapfus. Lazarus enim dato quod fufcitus fuiffet, ligatus tamen, & velatus exiit, quoufque eum vinculo minus folvit. In quo notatur, quod dato, quod peccator per contritionem motus fufciteretur, & vivus in ftatu gratiæ conftitueretur, ad hoc tamen eft ligatus, id est, ad confessionem effe obligatus dignofcitur, ut neceffe fit, quod per confessionem, & abfolutionem folvatur, ad hoc quod penitus liberetur. Unde Luc. 19. *Solvite eum, & adducite mihi.* Sola enim contritio hominem vivificat. Veruntamen neceffe eft, quod confessio, & abfolutio vinculum obligationis tollat, ne forte fi contempferit in idipfum cadat, & relabatur.

Capitulum vigefimum. Textus. Una autem Sabbathi Maria Magdalena venit manē,

MORALITATUM CAP. VII.

Petrus, & Joannes venerunt ad monumentum Chrifti, fed cum current duo fimul, Joannes qui erat junior Petro, præcurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum, veruntamen non intravit, Petrus autem qui erat antiquior, venit ad monumentum ultimus, tamen protinus intravit. ¶ Hic poteft notari, quod qui ardentius, & celerius volunt ad Chriftum per bona currere, ut funt indiscreti juvenes in religione, vel in ftudio, quia omnia credunt facere, primo anno, & qui non metuntur vires fuas, fed Petro, id est, antiquioribus fe præferre conantur. Ifti tamen tardius ad Chriftum intrant, & tardius accipiunt, quod affectant, quia curfum fuum continuare nequeunt, & neceffe eft, quod ante tempus deficiant. Galat. 5. *Currebatis bene, quis vos impedit?* Illi qui more Petri magis prudenter, & deliberate procedunt, & quando non impetuoſe, fed mature per bona opera currunt, ut qui viam communem fequuntur, qui virtutes fuas metientes, fe primo impetu levare non quarunt. Ifti dico intrando ad Deum, & confequendo propositum fuum alios præveniunt, & hoc quia aliis deficientibus viriliter perfiftunt. In quocunque ergo negotio tam morali, quam agibili, illi qui tardè, & deliberatè operantur, currunt melius, & citius, & confequuntur finem intentum, & acquirunt, & econtra illi qui in principio impetuoſius volunt fuâ facta facere, tardius confequuntur, & succumbunt. Bene igitur nobis confultat Apoftolus 1. Corinth. 9. *Sic currite, ut comprehendatis.* Proverb. 13. *Substantia enim feftinata minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicatur.* § Vel dic, quod Joannes fignificat populum Judaicum, qui primò venit ad monumentum Chrifti, id est, ad fidem in genere primo credidit, & tamen non intravit, quia eccleſiam, vel fidem incarnationis recipere noluit, fed potius per incredulitatis vitium extra manfit. Petrus verò fignificat populum gentium, qui tardius ad monumentum Chrifti, id est, ad fidem venit, tamen ipſe prius credèdo eccleſiam intravit, in quantum Judaico populo in infidelitate manente ille credidit. Finaliter tamen Joannes poſt Petrum intraſſe dicitur, quia *Judaicus populus poſtquam plenitudo gentium intraverit, ſalvus fiet, & in fine temporum Chriſto credet.* Et verificabitur illud Matth. *Quod erunt noviffimi primi, & primi noviffimi.* § Mariæ flenti ad monumentum legitur dominus in hortulani ſpecie primitus apparuiſſe. Deinde difcipulis in unum congregatis, & propter merum Judæorum januis clauſis Chriſtus apparuit, & pacem ante omnia eis obtulit. Deinde Spiritum ſanctum ipsis contulit, & poteſtatem relaxandi crimina dedit. Veniens (inquit) *Iefus januis clauſis, dixit Joan. 20 Pax vobis, accipite Spiritum ſanctum, &c.* Iſtud allega, ſi vis, quod Chriſtus ſpiritualiter ſolet apparere, & gratiam dare illis, qui flent ad monumentum ſuum, id est, illis qui paſſioni, & morti ipſius compatiuntur, qui in unum per charitatem etiam congregantur, & qui in januis clauſis, ſcilicet ſenſuum exteriorum, oſtiis clauſis in ſecreto mentis verſantur, & à mundanis negotiis ſegregantur, talibus pax interioris tranquillitatis offertur, & Spiritus ſanctus, id est, dona Spiritus ſancti conceduntur. Tales funt ad quos Chriſtus per gratiam venire dignoſcitur, & ad eos intrare ſpiritualiter invenitur. Tales digni funt ut per ipſos aliena peccata remittantur, id est, quod ad gradum eccleſiaſticum ſublimentur. Nullus enim pacem animi poteſt accipere, niſi qui januis ſenſuum, & affectionum clauſis ſeu à mundi negotiis ſe voluerit abſentare. Unde ſequitur, *quod ite-*

rum venit Iesus januis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit Jo 20. Pax vobis. § Vel dic, quod quando Christus januis uteri virginis clausis in mundum, id est, ad discipulos per natiuitatem venit, tunc pacem hominibus dedit, & pacem inter Deum, & hominem reformavit. Unde Luc. 2. In terra pax hominibus, &c. ¶ Illud quod ponitur de Thoma, quod noluit credere dictis aliorum discipulorum, & Apostolorum Christum resuscitatum, nisi oculis videret, & manibus palparet. ¶ Hoc exponitur à Gregorio quod Deus aliquando sanctos suos scrupulo dubitationis erga divina mysteria percutit, ut sancta indagine veritas elucescat, & per probationem elicita illud de quo dubitatum fuerat notum fiat, quasi diceret, quod Thomas dubitando cicatrices vulnerum tetigit, & dubietatis vulnus à fidelium mentibus amputavit. § Vel dic contra quosdam qui non curant de auditu, sed de visu, & tactu. Non curant de verbali promissione, sed potius de manuali oblatione, & de munerum manuali tactu, & plantatione. Nisi tetigero, inquit, non credam, id est, nisi accepero, non faciam. Unde Gen. 27. Accede ad me, ut tangam te.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Postea manifestavit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis.

MORALITATUM CAP. VIII.

Cum discipuli piscarentur, & nocte illa nihil prendidissent, mane facto adfuit dominus in littore sub specie aliena, & praecepit illis, quod rete in dexteram navigii mitterent. Quod cum fecissent, jam non valebant rete trahere, propter multitudinem piscium, qui tunc temporis capti erant. Cognito igitur quod Deus esset, Petrus tunica subcinctus, misit se in mare, atque aliis navigio venientibus ipse per mare ad dominum venit, & tandem tractu reti pleno magnis piscibus, scilicet, centum & quinquaginta discipulis panem, & pisces Christus ad comedendum dimisit.

¶ Illa allega, quod Apostoli, id est, praedicatores, quamdiu sine Christo, id est, Christi gratia sunt, tamdiu nihil prendunt, & rete praedicationis pro nihilo in saeculi mare ponunt, quia nullos pisces, id est, nullos fluxibiles peccatores capiunt, & convertunt, & potissime de nocte, id est, quando sine lumine divinae gratiae praedicant, & piscantur, & quando ad sinistram navigii, id est, sub spe bonorum terrenorum, vel gloriae temporalis, quae per sinistram intelligitur, rete praedicationis suae mittere nesciunt. Sed quando Christus per gratiam vult eis adesse, & ad eius instinctum, in dexteram navigii, id est, in spe aeternae retributionis rete praedicationis noverunt ponere, & ad nobilitatem supernam omnia ordinare, tunc abundanter pisces capiuntur, & peccatores convertuntur. Igitur ad dexteram est ponendum rete praesente domino, & non absente. Cujus contrarium multi praedicatores faciunt, quia solum ad laudem humanam praedicant, & sic ad sinistram, non ad dexteram rete ponunt. Unde Eccles. 10. Cor sapientis in dextra ejus, stulti autem in sinistra. § Vel dic, quod Petrus est quilibet justus, qui debet tunicam honestae conversationis sibi succingere, & in mare poenitentiae ponere, & ad Jesum qui est in littore paradisi per bona opera venire, & ab ipso prandium aeternae refectionis recipere. Matth. 22. Ecce prandium meum paravi, venite, &c. § Vel dic ista ad commendationem fidei Petri, qui per navem venire noluit, sed in mari se posuit, & sic supposito super aquas, vel saltem per aquas ivit. ¶ Hic sequitur de Petro, cui ter dixit dominus, Petre amas me, pasc oves meas. ¶ In quo dicunt doctores aliqui triplicem negationem purgatam. Fit etiam hic mentio de primatu ecclesiae dato Petro, & etiam de morte ejus. De Joanne evangelista, de modo sui decessus, in quantum de eo dicit Christus. Sic volo eum manere, donec veniam. Ita quod exiit sermo, & opinio inter fratres, quod discipulus ille non moritur, id est, quod mori non debeat, &c. Igitur ista ad commendationem Petri & Joannis possunt adduci, sed de omnibus omittamus.

Moralitarum super Joannem finis.

E MORALITATUM LIBER TRIGESIMUS tertius super Acta Apostolorum.

Capitulum primum. Textus. Primum quidem sermonem feci de omnibus o Theophile.

MORALITATUM CAP. I.

DE Actibus Apostolorum pauca sub brevitate transcurro, & pauca de multis accipiens, ad finem operis jam fatigatus accelero. Igitur de Juda proditore, & suspensione ejus vide supra Matth. 27. Illud autem quod hic dicitur, quod Christus dixit discipulis de futuro tempore quaerentibus, Non est, inquit, vestrum nosse tempora, quae pater posuit in sua potestate. § Hic potest allegari, quod ad viros religiosos Christi discipulos, & amicos non pertinet vacare ad investigandum futurorum temporum rationem, sicut faciunt astronomi, qui scrutantur curiosas scientias, quia quamvis ista possint habere in pluribus veritatem, habent tamen annexam magnam vanitatem, paucam utilitatem, & magnam distractionis à salute animae laxitatem. Ista igitur sapientiae divinae relinquuntur, nec circa hoc mens nostra plus debito distrahatur, Dau. 2. quia Deus est, qui mutat tempora. Unde Eccles. 3. Altiora tene quaeris. § Matthias loco Judae mortui fuit electus, & per sortes facto jejuniis à Deo manifestatus. ¶ Hic potest allegari, quod quaerere voluntatem Dei per sortes non fuit illicitum in principio, dum tamen veritas, quae quaeritur, à Deo solo manifestari peratur, jejuniis, & orationibus exquiratur. Constat quod Deus, quocunque modo voluerit, potest cujuscunque negotii veritatem ostendere, & ideo quantum est de sorte non videbantur esse mali, tamen omnes antiqui tam fideles quam infideles dignoscuntur sortibus usi esse, Sapiente teste: Sortes mittuntur in sinum: & à domino diriguntur Proverb. 16. Quamvis igitur ecclesia usum sortium prohibuerit, propter simplices, & pro eo quod pagani vim divinitatis in sortibus esse credebant. Unde sicut ponit Plinius, certas sortes Deae fortunae consecrabant, virtute quarum veritatem invenire se certius existimabant. Possimus tamen dicere, quod sortes quae ad Deum solummodo mediatè, vel immediate referuntur non sunt prohibita, quia mala sed potius mala, & illicita, quia per ecclesiam sunt prohibita. De his tamen nolo aliquid determinare, nec styllum meum circa talia dilatare.

Capitulum secundum. Textus. Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter.

MORALITATUM CAP. II.

Discipulis congregatis die Pentecostes in unum, factus est repente tonus audientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes, & apparuerunt illis dispersitae linguae sicut ignis, & coeperunt loqui variis linguis, prout dabat Spiritus sanctus eloqui illis. Cum igitur plures nationum populi convenissent, sic actum est, quod praedicantibus Apostolis unusquisque linguam suam intelligebat, & ipsos loquentes Dei magnalia lingua sua audiebat. Audientes igitur quod isti, qui Galilaei erant, talia facerent, mirabantur. Alii autem deridentes ipsos ebrios testabantur. Nonne, inquit, omnes isti qui loquuntur, Galilaei sunt? Quomodo ergo audivimus unusquisque linguam nostram illos loquentes? &c. ¶ Recte videtur, quod isti beati Apostoli figuram beatorum praedicatorum gesserunt. Fit enim quandoque quod discipuli Christi, id est, boni religiosi, vel clerici, in unum primum, scilicet, collegio, vel studio congregantur, ubi in unitate charitatis, & concordiae quotidie conversantur studendo, & contemplando, ibidem sedentes, & à tumultibus quiescentes, in scientiis, & moribus informantur. Quod videns Spiritus sanctus, ipsos quandoque visitat, & domos conscientiae suae donis, & gratiis replet, & dirat, linguas ipsorum dispersitas facit apparere, in quantum facit eos nunc de uno, nunc de alio praedicare, & suam eloquentiam, & doctrinam, nunc ad illum, nunc ad alium applicare, & sic secundum conditionem locorum, temporum, & personarum verba mutare. Apparuerunt in eis dispersitae linguae, & loquebantur variis linguis, &c. quia lingua praedicatorum, & ipsorum eloquentia, & doctrina non debet esse uniformis, sed dispersita, non eadem sed distincta, quia aliter debet loqui divitibus, aliter pauperibus, aliter desolatis, aliter laetis, aliter justis: Nunc debet loqui de paradiso, nunc de inferno, nunc de gratia, nunc de culpa, & sic de aliis. Ut scilicet Parthi, Medi, Elamitae, & Judaei, proselyti Cretes, & Arabes, id est, omnis conditio personarum audiat apud eos linguam, id est, doctrinam suae conditioni conformem I. Cor. 9. Unde praedicator debet esse omnibus omnia, sicut Apostolus de seipso dicit Rom. 1. Omnibus omnia factus sum. Quia sicut idem dicit: Graecis atque barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum. Fecit igitur Spiritus sanctus quando cor, & lingua praedicatorum, vel doctorum affluerunt varia servare, & scripturam diversimode intel-

H intelligere de thesauro suo nova, & vetera propinare, tamen ipse spiritus super singulos sedere debet, in quantum singulariter, & sigillatim singulas gratias diversis diversimode partitur, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 12. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus dividens singulis prout vult.* Adverte tamen quod mali facilius solent de justis, & prædicatoribus, & viris scientificis Spiritu sancto repletis judicare, & maxime quando vident eos de humili plebe natos, solent eorum veritatem, & doctrinam vilipendere, & eos ebrios, & phantasticos reputare. Nunquid, inquit, omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt, &c. Et mali similiter dicunt: Nonne omnes isti rustici sunt, de plebe humili nati? Unde præsumunt coram nobis, & aliis ita loqui. Illud potissime videntur dicere nobiles, quibus non videtur, quod nullus inferioris generis est dignus coram eis apparere, officium dignitatis habere, & eos reprehendere, vel docere. Marc. 6. Sicut dicebant de Christo Luc. 4. *Nonne hic est filius fabri?* Unde omnia ista vide, si vis in Evang. Joan. 3. Et tamen isti debent advertere, quod spiritus ubi vult spirat, & quod non est apud eum acceptio personarum. Alii mali, quandoque viros justos phantasticos, & ebrios reputant, quando Dei magnalia, id est, alta Dei opera, & judicia tractant, sicut ad literam patet de sæcularibus, qui omnes solent phantasticos dicere, quos vident in scientiis philosophicis, in consideratione operum naturalium studere, sicut de Christo apparet, quando ferventius prædicabat, dicebant quod dæmonium habebat. Omnes isti qui non intelligebant Apostolos, cum linguis variis loquerentur, ipsos dicebant ebrios, sicut mundani, qui non intelligunt scientias antedictas. Ideo eorum sectatores reputant fatuos, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 2. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia est illi, qui non potest intelligere.*

Capitulum tertium. Textus. Petrus autem & Joannes ascendebant in templum.

MORALITATUM CAP. III.

Quidam qui erat claudus ab utero matris suæ, quem bajulabant quotidie ad portam templi, quæ dicitur speciosa, ut ab intrantibus in templum elemosynam mendicaret, cum elemosynam postulasset à Petro, & Joanne, qui ascendebant in templum ad horam orationis nonam, intendens in eum Petrus dixit: *Aurum, & argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Jesu Nazarenæ surge, & ambula in pace.* Apprehensa igitur dextera ejus elevavit eum Petrus, & statim consolidata sunt bases ejus, & plantæ, & exiliens ambulavit, & intravit cum illis in templum, & magnificabat Deum. ¶ Iste claudus significat hominem peccatorem, qui ab utero matris dicitur claudus, eo quod ab ipso matris utero naturale est homini in moribus claudicare. Unde Joan. 9. *Præteriens Jesus, videns hominem cæcum à nativitate.* Per templum intelligitur paradysus seu ecclesia. Per portam intelligitur ecclesia militans, quæ virtutibus dicitur speciosa: Per Petrum & Joannem boni prælati, & prædicatores intelliguntur, qui per templum paradisi ad orandum debent per contemplationem ascendere in hora nona, id est, cum novem ordinibus angelorum mentaliter conversantur. Ista est veritas, quod in porta templi quæ dicitur speciosa, id est, in Ecclesia militante inveniuntur multi claudi ab utero matris suæ, id est, multi peccatores, qui nunquam in moribus recte successerunt, sed per injustitiam claudicaverunt, qui cum non curant nisi elemosynas, id est, terrena bona accipere, & de spiritualibus non curantes, ista solent per avaritiam ab hominibus mendicare, & ea diligentissime procurare, tunc Petrus & Joannes boni prælati debent talibus spiritualiter compati, & eorum miseriæ misereri, & isti, non temporalia quæ appetunt, sed spiritualia quæ negligunt largiri. Debent igitur ipsis dicere, quod in nomine Domini de terrenis affectionibus surgant, & per bona opera procedant, dicentes Joan. 5. *Surge, tolle grabatum tuum, &c.* Tunc enim talis claudus per manum Dei potest surgere, & à statu peccati converti, & basium moralis fortitudinis soliditatem recipere, & cum eis qui ipsum convertunt in templum paradisi per bona opera, ambulans, & exiliens, & Deum laudans finaliter introire. Unde Matth. 27. *Post resurrectionem, id est, post conversionem venient in sanctam civitatem, & breviter illi qui sunt Petrus, id est, boni activi: Joannes, id est, boni contemplativi, qui templum paradisi, id est, per contemplationem, & orationem volunt ascendere, & ad claudos salvandos, id est, peccatores convertendos se vertere, & eos prædicando à sur-*

gendo de peccato inducere, & manu tangendo, id est, exemplariter manu ducendo ipsos erigere, taliter quandoque faciunt quod ipsos in templo paradisi procurant intrare. Unde Act. 9. *Ad manus illum trabentes introduxerunt Damascum.* § Vel dic, ut supra, uterus matris nostræ est carnis concupiscentia, quæ facit filios omnes claudicare, &c. Sicut supra. § Vel dic, quod istud est originale peccatum, &c.

Capitulum quartum. Textus. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes

MORALITATUM CAP. IV.

Cum in primitiva Ecclesia omnes fideles in Hierusalem in communi viverent, ita quod multitudinis credentium erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia, ita quod vendentes domos, & agros offerebant pretium ante pedes Apostolorum, & dividebatur singulis prout unicuique opus erat, ita quod magna gratia erat in illis, nec quisquam erat egens inter eos. Contigit, quod Ananias quidam vendebat agrum, & conscia uxore sua fraudavit de pretio, partem pedibus Apostolorum posuit, alium retinuit. Cum Petrus ipsum increparet, super hoc statim mortuus cecidit. Uxor ejus quæ tunc absens erat post tres horas veniens, & hoc audiens protinus expiravit. Cur (inquit Petrus) tentavit Satanas cor tuum? nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Videtur igitur supponere Petrus, quod ipse non peccaverat retinendo totum, vel partem, cum totum possit retinere, sed potius dicendo, quod totum pretium apposuerat, super hoc mentiendo. § Ista possunt allegari contra religiosos. Ista enim ecclesia primitiva videtur religionis typum gerere, & ipsius formam & rationem designare. Constat quod ipsi debent communiter vivere per concordiam, & charitatem, unum cor, unam animam possidere, & omnia quæ habent, debent vendere, & nihil sibi proprium remanere, nihil debent suum dicere, sed omnia communia reputare, omnia quæ habent, debent ad pedes Apostolorum, id est, dispositionem prælatorum ponere, qui debent unicuique de necessariis providere. Unde Prov. 1. *Marsupium sit unum omnium nostrorum,* & sic si ita facient, magnam gratiam Dei, & populi poterunt acquirere, ita quod nullus egens erit inter eos in quantum eos faciet Dominus in necessariis abundare. Ista est veritas, quod si nos, & alii religiosi istam regulam modo teneremus, nunquam indigeremus, sed bonorum abundantiam haberemus. Unde Prov. 10. *Non affliget Dominus animam justæ.* Sed multi sunt sicut Ananias, qui occulte terrenas divitias retinent, & ante pedes Apostolorum, id est, in dispositione prælatorum bona sua non totaliter exhibent, sicut ad literam sæpe faciunt proprietarii regulares, qui vix volunt veritatem suarum rerum requisiti à superioribus revelare. Et tales pro certo quia hominibus non mentiuntur, sed Deo, finaliter pereunt, & sic de suo mendacio triste solatium ferunt secum. Igitur bene dicitur Sap. 1. *Os quod mentitur, occidit animam.* Licitum fuerat eis à principio res suas, & divitias retinere, sed ex quo religionem intraverunt, non sine prælati licentia aliquid reservare possunt, & nullo modo se debent mendaciter excusare, cum apud Spiritum sanctum cujus negotium geritur, nullus possit negotium occultare, ut patet in Actis Apostolorum. Illa verba Gamalielis quæ de prædicatione sunt dicta: *Si ex hominibus, consilium hoc dissolvetur, sicut ibi explicat de duobus cap. 5. Si autem ex Deo sit, ipsum non poteritis dissolvere, ne forte Deo repugnare videamini.*

§ Hoc potest allegari, quod ut communiter illa opera quæ à Deo non sunt, & quæ vera intentione non fiunt, durare non possunt, sicut patet de hypocritarum fictionibus, & de malitiorum inventionibus, sicut dicitur Matt. 15. *Omnis plantatio, &c.* Illa verò quæ sunt à Deo data, quandoque videntur deficere, non tamen deficiunt, sed excrescunt, & in multum convalescunt, & melius. Unde 1. Johan. secundo: *Omne quod à Deo est manet in æternum.*

Capitulum sextum. Textus. In diebus autem illis crescente numero discipulorum.

MORALITATUM CAP. V.

Apostoli dixerunt, quod non erat æquum eis demittere verbum Dei, & servire mensis, & ideo certos viros ad hoc elegerunt, quibus in conspectu Apostolorum statutis, & manibus ipsis impositis hoc ministerium tradiderunt. § Hoc potest allegari, quod viri scientifici, & speculativi, qui possunt prædicare, & docere, & qui noverunt studio, orationi, & contemplationi vacare: non debent illud sanctum officium dimittere, ut mensis, id est, pauperum

in corporalibus nutritionibus & activæ vitæ occupationibus temporalium prælaturarum promotionibus possint vacare, talia officia inferioribus & indolentioribus debere committi, & eisdem per Apostolicarum manuum impositionem, id est, per prælatorum ordinationem immergi. Alii vero scientifici ministerio verbi, id est, prædicationi non terrenæ administrationi debent specialiter deputari. Sic enim Deus ad literam videtur facere, cum prælaturas terrenas raro vult viris scientificis & theologicis dare, quos ad utiliora & magis ardua creare voluit & servare. Istas autem Juristis & terrenæ scientiæ pariter concedit, quos forsitan magis utiles ad hoc novit. *Non est* (inquiunt) *aquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Considerate igitur viros, quos constituamus super hoc opus, nos autem orationi & ministerio verbi Dei instantes erimus. Ista tamen non videntur facere moderni religiosi & theologi, quia isti præ aliis se ingerunt, & relicto vero Dei ministerio ministrare & præfici mensis quærunt, quia sicut dicit Apost. Phil. 2. *Omnes quæ suæ sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Sequitur in c. 7. de disputatione & lapidatione B. Stephani, de hoc nihil ad præsens.

Capitulum octavum. Textus. Saulus erat consentiens neci ejus.

MORALITATUM CAP. VI.

In hoc c. 8. dicitur, quod cum Simon Magus vidisset in Samaria, quod Apostoli faciebant multa miracula, & quod per suarum manuum impositionem, Spiritus sanctus dabatur gentibus credentibus, venit ad Apostolos & obtulit pecuniam, dicens: *Date mihi hanc potestatem, ut cuicunque imposuero manum, accipiat Spiritum sanctum.* Petrus autem ipsum reprehendens per hæc verba repressit, *Pecunia* (inquit) *tecum sit in perditionem, qui donum Dei existimasti pecunia possidere. Non est tibi pars neque sors in sermone isto, cor enim tuum non est rectum coram Deo. In felle enim amaritudinis te esse video.* Iste Simon significat Simoniacos, qui ab ipso dæmoniaci fuerunt, qui bene Magi dicuntur, quia per dona sua oculos veri iudicii prælatorum illudere probantur. Simones, id est, obediens possunt dici, eo quod tales præ cæteris solent obedire & adulari, & sic possunt tam Simoniaci quam dæmoniaci appellari. Tales enim Spiritus sancti gratiam, scilicet ordines, sacramenta, beneficia, quibus annexa est potestas dandi Spiritum sanctum, & sacramenta ministrandi mediante pecunia nituntur emere, & illud quod sufficientiis & virtutibus obtinere nequeunt, muneribus volunt impetrare, dicentes: *Date mihi hanc potestatem.* Veruntamen Petrus, id est, bonus superior, debet tales acriter redarguere, & eorum munera refutare, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et simile habetur Dan. 5. *Munera tua tibi sint, & dona domus tuæ alteri dæ.* Tamen hodie apud multos prælatos est contrarium, qui non repudiant quod offertur, sed magis offerunt, ut pecunia tribuatur, dicentes Matth. 26. *Quid vultis mihi dare, & ego cum vobis tradam.* Videntur allegare illud 1. Cor. 9. *Si spiritualia seminamus vobis, non magnū est si carnalia metamus.* Æthiops quidam eunuchus & magister gazarum Candacis reginæ Æthiopum, recedens de Hierusalem, ubi causa orationis venerat, sedens in curru legebat librum Esa. 53, scilicet, ubi dicitur: *Generationem ejus quæ enarrabit?* Philippus ex Spiritus sancti mandato curru se adjungens, & occasione accepta, per scripturam, quam legebat, sibi viam veritatis prædicans, ipsum ad Christum convertit, & descendentem de curru continuo baptizavit. Tandem vero, sicut in gestis B. Matthæi legitur, idem Æthiops B. Matthæo in Æthiopia prædicanti quamplurima bona fecit, ipsumque in his, quæ ad fidem pertinent, quamplurimum adjuvit.

Ista possunt allegari quomodo oratio, devotio, lectio sunt ad fidem manu ductiva, & salutis nostræ causativa. Ille paganus causa orationis de Æthiopia in Hierusalem venit, qui legendo scripturam sedens in curru se occupabat, & ideo per illū ad fidem vocari meruit, cujus scripturam legebat, quia qui in scripturæ lectionibus occupatur, ad omne bonum facilius inclinatur 1. Tim. 3. *Scriptura divinitus inspirata utilis est.* Vel allegatur, quomodo bona societas eunuchis reginarum, id est, divitibus & principibus hujus mundi proficit, & quomodo Philippi Apostoli, qui interpretatur os lampadis, id est, virorum sanctorum religiosorum, qui os lampadis dicuntur: quia loqui & docere verbis, & illuminare exēplis alios dignoscuntur, societas & allocutio talibus proficit, ipsos ad baptismū, id est, ad puritatem cōscientiæ invitat pariter & inducit Pl. 17. *Cum sancto sanctus eris.* Datoq; aliquis sit Æthiops, i. peccatorū fuligine denigratus, in curru, id est, in altis sæculi dignitatibus elevatus, & curricu-

Petri Berchorij super Biblia.

lo diversorum negotiorum agitur, si tamen scripturam libenter legit, & societatem bonorum diligit, ipsumque verba & documenta audit, facilius ad salutem pervenit. Unde Joan 8. *Qui ex Deo est, verba Dei audit.*

Capitulum nonum. Textus. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

MORALITATUM CAP. VII.

Beati Pauli conversio fuit mirabilis valde. Nam cum actua-liter peccaret, & ad ducendum victos in Hierusalem, si qui Judæi in Christum crediderant, properaret in Damascum, subito circumfulsit eum lux de cælo, & cadens in terram audit vocem Domini ipsum desuper arguentem. *Saule, saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum recalcitrare.* Qui dixit: *Quis es Domine?* cui responsum est. *Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Surge, & ingredere in civitatem.* &c. Paulus igitur, qui dicebatur Saulus, qui ex circumfusione divini luminis fuerat ad terram prostratus & excæcatus, de terra surrexit; sed apertis oculis nihil videns, per manus tractus a sociis in Damascum, ab Anania baptizatus fuit, & squammis de oculis cadentibus visum recepit, & cibo sumpto confortatus, & a discipulo informatus gentibus & Judæis prædicavit, & vas electionis a Domino dictus. *Vade* (inquit Christus Anania) *quonia vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram regibus, & principibus, & filiis Israel.* Quod utique factum est, quia quanto existens in perfidia fuerat nequior, tanto ad fidem conversus est melior & constantior atque major, sicut ipse de se dicit Rom 5. *Ubi abundat delictum, ibi superabundavit gratia.* Ista possunt applicari ad modum & formam, qua possunt converti homines obstinati, & in sua malitia confirmati. Oportet enim, quod Deus ante omnia ipsos luce cælesti, id est, divina gratia, inspiret interius & infundat, Deinde per tribulationem & timorem ipsos ad terram deprimat, & suam superbiam, & violentiam vel timorem mortis, iudicii & inferni conterat, tandem visum præsumptæ sapientiæ auferat, & per conscientia stimulum ipsos acriter reprehendat. *Saule* (inquit) *quid me persequeris,* id est, cognosce quanta contra Deum feceris, & tunc sequitur, quod ipsos per spem salutis erigat, & ad ingrediendum, considerandum & affectandum Paradisi civitatem ipsos inducat dicens Genes. 35. *Surge & ingredere civitatem, Surgite & ascendamus in Bethel, & tunc necesse est, quod tales apertis oculis nihil videant, id est, quod mentis oculos per mentis discretionem aperiant, & si esse nihil cogitent de his quæ ante viderant, id est, quod aliqua mundi bona non respiciant Matt. 17. *Neminem viderunt nisi solum Iesum.* Tandem oportet, quod bonis sociis, & fidelibus prædicantibus isti committantur, a quibus per manus, id est, per bona exempla trahantur, & ad Ananiam, qui interpretatur donum gratiæ, id est, divinam gratiam & misericordiam, in Damascum, qui interpretatur sanguinis potus, id est, ad sanguinis Christi & Eucharistiæ receptionem introducantur, ubi per lacrymarum exuberantiam baptizantur, ut si squamis, id est, vitiorum immunditiis, per confessionem cadentibus visus mentalis discretionis in eis reparetur, & quanto ante peiores fuerant, tanto in meliores homines convertantur, ita quod vasa electionis a Deo vocari mereantur, & ad officium prælationis præ cæteris eligantur. Vel dic, quod prælatus, quando vult obstinatum corrigere, debet eū primo per fortem tribulationem prosterne, & ad terram, id est, ad mortis considerationem ejicere, & tandem per consolationem erigere, bonis pædagogis & sociis committere, ut supra. Et sic Saulus, qui interpretatur abutens consilio, efficietur Paulus, qui interpretatur os tubæ, vel electionis miraculum, in quantum de abusore & malo ipse efficietur bonus, & in quantum ad tubalis prædicationis officium miraculose a domino erit, electus Esa. 58. *Clama ne cesses, sicut tuba exalta vocem tuam.* Vel dic, quod Paulus, qui ad terram prostratus, excæcatus est, ita quod apertis oculis nihil videbat, donec introductus Damascum visum recepit, potest significare avaros, qui in terram, id est, ad terrena per affectionem prostrati solent visum veræ discretionis perdere, ita quod quamvis oculos intellectus apertos habeant quantum ad sapientiam sæcularem, & in mundanis negotiis limpidos & acutos, nihil tamen quod ad salutem pertinet, vident, nec quæ spectant ad animam, student Psal. 113. *Oculos habent & non videbunt.* Veruntamen postquam civitatem Damasci, quæ interpretatur sanguinē propinans, id est, in infernū, ubi sanguis crudeliter propinatur dānatis intraverit, tūc incipiet visum discretionis recipere & se cognoscere. Unde Luc. 10.*

X

Elevans

Elevans oculos cum esset in tormentu vidit. § Super quem locū Gregorius dicit, quod *adversitas aperit oculos* Esa. 28. *Vexatio dabit intellectum.* § Illud, quod ponitur hic, quod Paulus quærebat se adungere fratribus in Hierusalem, illi timebant & fugiebant eum, nescientes ipsum conversum, scientes quanta mala inferre fidelibus solebat. § Hoc potest allegari, quod mala fama difficile tollitur, quod qui semel criminofus extitit, dato quod nō in veritate sit correptus, tamen pro suspecto habetur Eccl. 10. *Si hebetatū fuerit ferrum, non ut prius multo labore exacuetur.* § Socii Pauli vocem exaudientes nihil videbant. § Hoc potest allegari quod moderni prædicatorum auditores multa audiunt, sed nihil vident, audiunt verba, sed non vident exempla, quia multi inveniuntur qui bona dicunt, pauci exemplariter faciunt. Ideo dicitur Mat. 23. *Quæ dicunt facite, & quæ faciūt nolite facere.* Vel dic, contra auditores, qui bene prædicatorum verba libenter audiunt, nunquam tamen accedunt ad facta, nec volunt ab eis capere aliqua bona exempla operandi Deut. 4. *Vocem audivisti, sed faciem non vidisti.*

Capitulum decimum. Textus. Vir autem quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius.

MORALITATUM CAP. VIII.

Cornelius Centurio gentilis Italicus per Imperatorē in Palestina Cæsarea constitutus, religiose vivebat, & timens Deum multas eleemosynas faciebat, & sapius Deum exorabat, quapropter Deus ipsum perire non sustinens, angelum sibi misit, per quem ad B. Petrum erectus fides & baptismum suscepit. § Illud allega, quomodo etiam eleemosyna in gentilibus & aliis est Deo grata, quæ apud Deum salutē possessori suo meretur, ita quod divina clementia ut communiter hominem piū & misericordem, quamvis alias sit peccator, non sustinet damnari, juxta verbum Hier. dicentis *se non audisse hominem malo mortuum pijs operibus assuetum* Sicut de B. Gregorio legitur, quod paganum suis orationibus ab inferno suscitavit, eo quod ipsum fuisse piū audierat, ideo dicitur Tob. 4. *quod eleemosyna a peccato liberat.* &c. § Cum Judæi abominarentur gentiles, ita quod in primitiva Ecclesia Christi discipuli, qui pro majori parte Judæi erant, gentilibus nō prædicarent, nec eis communicarent, sed potius in Judæa cum Judæis habitarent; factū est, quod Petrus quadā die in Joppen manebat, ubi in solatium unius domus ascenderet & oraret. Factus igitur in extasi, linteum per quatuor angelos à cælo dimissum omnibus serpentibus, quadrupedibus & volatilibus plenum sibi præsentatum in visu tuebatur, & tunc de cælo auditur vox monens ut comedat, dicens: *Surge Petre, macta & manduca.* Sed tamē ne ista tanquā immunda & lege prohibita refutaret, continuo subinfertur: *Quod Deus purificavit, tu ne immundum dixeris.* Vas igitur illud mox in cælū recipitur, & per hanc visionem intellexit Petrus, quod non est personarum acceptio apud Deum, & quod Deus ita bene vult sanari gentiles, ut Judæos, & quod indifferentes debent esse Apostoli, quo ad bonos & malos. Exinde factum est, quod discipuli gentibus prædicaverunt, & eis communicantes, ipsos ad fidē & ecclesiam receperunt. Tunc igitur intravit nuncius Cornelii gentilis, qui fidē & baptismum petebat, & sic in visione cognovit, quod neminem refutare deberet. Inde etiam factū est, quod discretionē ceremoniam ciborum legaliū dimiserunt, & cuncta animalia, dum tamē sana essent corporibus, in cibaria receperunt. § Dico contra quosdam, qui sunt tam in sæculo quam in clauetro, qui ita de sua justitia præsumunt, quod gentiles & immunda animalia, id est, peccatores & impios vilipendunt, & cum ipsis communicare dedignantur, & eis prædicare non satagūt, sed contemnūt Luc. 18. Contemnebat enim Phariseus publicanū. Dicunt enim illud Esa. 56. *Recede à me, &c.* Sed illud in suis discipulis dominus repudiat, & maxime in Petro, id est, in prælato & prædicatoribus illud non approbat. Vult enim quod tales nihil immundum reputent, nullum quamvis peccatorem repudient & contemnant, sed generaliter bonis & malis viam salutis ostēdant, & ad omnes indifferenter se habeant cū sapientibus & insipientibus, Græcis & barbaris debitores existant, debitū suum solvāt Mat. 9. *Non enim opus est valentibus Medicus sed male habentibus.* Quod Deus purificavit, &c. quia quos Deus baptismo lavit, vel sanguine redemit, non debent alii contemnere, sed charitatis amplexibus adamare Mat. 18. *Vi-*
dete ne contemnatis unum ex pusillis his.

Capitulum duodocimum. Textus. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus ut affligeret quosdam.

MORALITATUM CAP. IX.

Petrus captus ab Herode, ut post pascha ab eo occideretur, primo in carcerē fuit missus, duabus catenis vinctus, à quatuor quaternionibus militum custoditus. Verū cum oratio fieret ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo, factum est, quod eadem nocte qua in crastinū debebat occidi, inter duos milites in carcere dormienti angelus domini astitit, & lumē in habitaculo circumfulsit, percussitque latere Petri, excitavit eum dicens illi: *Surge velociter, præcinge te, & calcea te caligas tuas, & circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.* Ceciderunt igitur catenæ de pedibus ejus, & ipse post angelum ibat, & quod hoc per angelum fiebat, nesciebat, quinimo se videre somniū æstimabat. Transcuntes igitur primam & secundam custodiā, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatē, quæ ultro aperta est eis, & sic de potestate Herodis exivit, & continuo angelo recedente Petrus ad se conversus angelicū ministeriū recognovit, dicens: *Nunc scio vere, quia misit dominus angelum suū, &c.* Ipse igitur ad fratres venit, & sic miraculose se liberatū invenit. § Revera talis processus videtur quandoq; fieri in conversione peccatoris. Constat enim quod Petrus qui interpretatur dissolvens, id est, peccator pœnitens, robustus ad dissolvendum legis divinæ vincula assuetus, ab Herode diabolo per peccatum capitur, in carcerē malæ consuetudinis traditur, quatuor quaternionibus, i. quatuor malis affectionibus traditur, quatuor catenis id est, complacentia peccati & difficultate pœnitendi stringitur & sic ibi dormit & quiescit, & inter duos milites, scilicet, inter excecationem mentis & considerationem finis ibi commoratur. Nec cogitat, quod de ejus damnatione & morte tractetur, & quod in crastino, id est, subito damnandus à dæmonibus expectatur. Unde Luc. 19. *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Sed Deus qui videt damnationis periculum, angelum suum, id est, aliquem evangelicum prædicatorem vel prælatum, sibi mittit, qui ipsum arguendo percutit, & ad surgendum de peccato exeundumque de periculo excitat & inducit. Percutit igitur latus, id est, cor & pectus ejus, per contritionem, cadunt catenæ vitiorum, per confessionem & absolutionem, surgit, per peccati displicentiam, præcingit se per abstinentiam, & temperantiam, & superfluitatum refecationem, calceat caligas suas, id est, multiplicem bonam affectionem, circumdat tibi vestimentum suum, id est, bonam conversationem, & obedientiæ executionem Exo. 32. *Angelus meus præcedet te, custodi & observa mandata ejus.* Primam & secundam custodiam transit per culpæ & pœnæ evasionem, & sic ad portam ferream, id est, ad durā pœnitentiam, qua ad civitatem paradisi perducitur per propriæ carnis macerationem, & ita liber de manu Herodis, id est, diaboli efficitur, & fratribus, id est, fidelibus ad jungitur per gratiam & devotionem Luc. 1. *De manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi, ad laudandum Deum, & angelū qui ipsum liberavit,* id est, prælatum, qui ipsum convertit, & per gratiarum actionē quando liberatum cognoscit, & evasisse periculum & damnationem, dicens: *Nunc scio vere quia misit dominus angelum suum & liberavit me* Ps. 123. *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* § Discipulis audientibus Petrum stare ante januam, & non credentibus, dictum est, quod *angelus ejus erat.*

§ Hoc potest allegari, quomodo quilibet habet angelum sibi deputatum. Unde Mat. 18. *Angeli eorum vident faciem patris.* &c.

§ Cum Herodes quadam die in Cæsarea, indutus & veste regali pro tabernaculo sederet, & Tyrii & Sydonii quibus iratus fuerat, adlarent ureidem, & vocem Dei & non hominis acclamarent, hoc dictum est, quod laudes Deo & non hominibus debitas sibi adulando dicerent, ipsum eo sustinente & approbante tanquam Deum collaudarent, affuit angelus Domini qui percussit ipsū, & statim consumptus à vermibus expiravit. § Illud potest exemplariter dici, quomodo illū Deus detestatur & punit, qui propriam conditionē non cognoscit, sed ultra propria merita se laudari permittit, angelus, i. divina potentia tales percutit, & vermium, i. e. dæmonum multitudo ipsum consumit Esa. 6. *Vermis eorum nō morietur, & ignis eorum non exstinguetur.*

§ Vel allega contra Antichristum, qui in regia majestate sedebat, & se Deum magnificari gaudebat, ideo vermis infernalis ipsum perpetuo devorabit, & angelus, id est, Christus ipsum percutiet & damnabit,

¶ Vel dic, quod Herodes, qui interpretatur glorians in pelli-
bus, id est, qui in sua pulchritudine gloriantur, & qui Jacobum,
id est spoliationem diaboli in se occidunt, & Petrum, id est,
substantiam mentis in se enervare conantur, qui volunt in or-
natu regio sedere, & adulatorum laudibus scalpi, & ultra me-
rita virtutem suam laudari ab adulatoribus delectantur, tales
dico ab Angelo Dei, id est, ab anteriori ratione percutiuntur,
& à vermibus, id est, conscientia remorsu interius corrodon-
tur, in quantum conscientia talium ipsos percutit, quando in se
non sentit, quod ab adulatoribus proclamatur. ¶ Vel dic, quod
reges & magnates huius mundi exercitus publice habent adu-
latores, intus, id est occulte, vermes, id est, detractores, & alio-
rum devoratores.

Capitulum decimum quartum. Textus. Factum est autem in Ico-
nio, ut simul introirent synagogam.

MORALITATUM CAP. X.

Paulo & Barnaba regionem lustrantibus contigit, quod
dum essent Lystris, vir quidam sedebat claudis pedibus ex
utero matris suæ. Dum igitur iste audiens Paulo loquente &
videns Paulus, quod haberet fidem ut sanus fieret, dixit ad eum
Paulus, *Surge & sta supra pedes tuos rectus.* Qui exiliens ambulabat.
Turbæ autem Licaonitæ clamaverunt: *Dij similes facti hominibus*
descenderunt ad nos. Barnabam igitur, Jovem dixerunt: Paulum
vero, qui dux erat verbi, Mercurium vocaverunt. Ipsi adductis
thesauris & coronis, ipsis sacrificare voluerunt, nisi Apostoli
prohibuissent.

¶ Ista applica ad prædicatores, quia quando ipse de suis do-
ctrinis & exemplis faciunt claudos, id est, peccatores, & in mo-
ribus claudicantes recte per justitiā incedere, digni sunt quod
gentiles, id est, sæculares ipsos Deos, i. sanctos debeant æstima-
re, & sacrificia bonorum temporalium ipsis ministrare, dicen-
tes: *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.* Tales Dii, id est,
cælestes merentur dici, & tam Jupiter, qui dicitur juvens pater,
quam Mercurius, qui dicitur aperiens civitatem, possunt voca-
ri, eo quod peccatores per eos sicut per præses solent juvari, &
ipsis cæli civitas aperiiri, Ps. 81. *Ego dixi Dñs estis, & filij exultis omnes.*
Talibus debent sacrificia, i. terreni honores offerri, qui scilicet
ultra modum excedunt, debent per eos refutari, teste Greg. *Præ-*
dicatores qui largiuntur spiritualia, debentur temporalia. ¶ Vel dic,
quod nullus sanctus homo debet sustinere, quod aliquis ipsum
Deum reputet, id est, quod majores lapides quam sua requirunt
merita sibi formet. Vel quod sacrificia vanæ laudis sibi offerat,
quam de ipso aliquid ultra veritatem existimet Hier. 6. *Ad quid*
offeritis mihi thus de Saba? A. 12. Cujus contrarium fecit Herodes,
qui sicut supra visum est, Deum se vocari sustinuit, & ideo triste
salarium reportavit. ¶ Paulus lapidatus, & extra civitatem Ly-
stris tractus, ubi prius tanquam Deus fuerat æstimatus, à turbis
extra civitatem projectus, mortuus fuit creditus, qui tandem
post turbarum recessum surrexit, & circumstantibus fratribus
civitatem intravit, & die postera de civitate recessit, & vale fa-
ciens fratribus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos introire re-*
gnum Dei. ¶ Ista allega, quod illi qui in Lystris, quæ erat vivitas
gentilium, id est, in mundo, qui est habitatio peccatorum, sicut
Dii aliquoties honorantur, ibidem quandoque versa vice per in-
fortunia lapidantur, ubi enim fortuna hominem elevat, ibidem
ipsum quandoque lapidat & condemnat. Unde Seneca: *Fortuna*
vitreæ est, dñ splendet frangitur. ¶ Vel dic, quod in hoc potest nota-
ri, quod quandoq; viri sancti possunt mortuos se licite, & alia
similia fingere, ut sic possit impiorum sævitiam declinare.

Capitulum decimum quintum. Textus. Et quidam descenden-
tes de Judæa, docebant fratres.

MORALITATUM CAP. XI.

In capitulo decimo quinto fit mētio, quomodo determina-
rum est, conversos ad Christi fidē ad onus grave cæremoni-
arum legis non teneri, non indiget exponi, vide ibi. Illud au-
tem, quod tandem sequitur, quod orta est dissensio inter Pau-
lum & Barnabam, statuentes revisitare per eos fratres in diver-
sis civitatibus conversos, & eos in fide & moribus solidare, ita
quod ab invicem sint divisi, unus quidem electo uno socio ad
unam partem, alius cum alio ad aliam ivit. ¶ Hoc allega, quod
occulta Dei providentia inter viros sanctos quandoq; permit-
tit dissensiones, vel aliqua alia levia scandala, & hoc quando vi-
det huiusmodi mala in bona posse converti, & in melius com-
mutari. Isti quamdiu solum fuissent simul in uno loco fructum

Pu. Berchorij super Biblia.

non fecissent. Nunc autem ab invicem divisi sunt, & sic in plu-
ribus locis prædicaverunt, & nomen Christi fidemq; ejus mul-
to amplius adauxerunt. Bona igitur fuit illa dissensio, ex qua oc-
casionaliter orta est fidei Christi multiplicatio Luc. 12. Unde
Christus dicit, quod *non venerit pacē mittere in terram, sed gladium.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Pervenit autem in Derben & H-
lystram. Et ecce discipulus quidam.

MORALITATUM CAP. XII.

Paulus circumcidit Timotheum, qui erat gentilis, cum tamē
sciret circumcisionem non esse necessariam, ipsam & alias
cæremonias non esse fidelibus imponendas, sicut patet in capi-
tulo præcedenti, hoc tamen fecit ad Judæorum scandalū vitan-
dum, quorum multitudo in illis partibus crediderat, qui adhuc
circumcisionem tenebant. Non poterant enim ita subito ritus
novos accipere, & suos modos abdicare antiquos. Simile pro-
batur infra ubi Paulus de concilio seniorum, & se Nazaræū &
legis observatorem ipsum videri crederent, & illa simulavit. &
cum aliis Nazaræis ad templum purificandus intravit, ut legis
observatorem ipsum videri crederent, & illa quæ de ipso audie-
rant falsa existimarent, offerentes sacrificium acceptavit.

¶ Ista possunt allegari ad duo: unum est, pro vitando scanda-
lo & periculo licitum est fieri, quod alias erat illicitum, & diffi-
mulare quod non est verum. Unde Luc. 24. *Emgebatur se longius ire.*
Aliud est, quod cito & faciliter non potest mutari, quod diu fuit
observatum Prov. 22. *Adolescens juxta viam suam ambulans, etiam*
cum senuerit &c.

¶ Paulus & Silas vocati sunt à Spiritu sancto prædicare in
Phrygia, Bithynia & Galacia. Vocati vero sunt à Macedonia e-
vāgelizare, sicut Paulo per visum ostensum est, ubi videbatur sibi,
quod homo Macedo ad eum venit, & ejus auxiliū imploravit.

¶ Hoc potest allegari, quomodo spiritus ubi vult spirat, &
quomodo quosdam vocat, & quosdam repudiat, & quomodo
prædicatores suos per occultam inspirationem, nunc ab illo lo-
co retrahit, nunc ad alium mittit. Novit enim Deus qui sunt
ejus, & ideo secundum quod unum vel alium elegit secundum
hoc prædicatores ad eos mittit. Unde Joan. 13. *Ego scio quos elege-*
rim. Cū Philippis quæ est prima civitas Macedonia, esset quæ-
dam puella spiritu Pythonico plena, quæ divinando, quæstum
maximum suis Dominis exhibebat. Factum est quod Paulum,
& Silam sequeretur, & ad eorum laudem hominibus loqueretur.
Isti homines (inquit) *servi Dei excelsi sunt, qui annunciant nobis vi-*
salutem. Compatis sibi Paulus, imperavit immundo spiritui
quod ipsam dimitteret, & sic eam protinus à spiritu Pythonico
liberavit. Domini vero puellæ videntes, quod lucrum suum
defecerat, & quod puella sanata nihil amplius divinabat, Apo-
stolos invaserunt, & facto concursu ipsos traxerunt ad princi-
pes, qui ipsos publice cæsos in carcerē detrulerunt. ¶ Ista alle-
ga, quomodo multi sunt, qui nō curant de filiorum suorum &
subditorum spiritualium salutē, sed solum de propria & tem-
porali utilitate, non curant si diabolo & spiritui immundo, &
peccato subjiciantur, dum tamen inde aliqua lucra suæ bursæ
lubornentur. Ista videmus de parētib; & amicis sæcularibus,
quasi habent aliquam puellam, id est, aliquem filium vel ami-
cum spiritu Pythonico, id est, scientia diabolica plenum, di-
vinatorē & advocatum, & in sæcularibus scentiis eruditum,
videntes quod quæstus, honor, utilitas temporalis ex hoc ipsis
advenit, nolunt ipsum ad hoc converti, sed potius ipsum plus
diligunt in sæculari statu conversari Phil. 2. *Omnes enim quæ sua*
sunt querunt, non quæ Iesu Christi. Unde si cōtingat, quod tales in-
stinctum Pauli & Silæ, id est, bonorum religiosorum spirituali-
ter sanentur, & ad religionē conversi à potestate diaboli liberē-
tur, statim domini taliū, id est, ipsorum temporales parētes, vi-
dentes, quod spes temporalis lucri quā habebant, in talem ce-
ciderit, & defecerit, incipiunt contristari, & contra ipsos qui eū
lavaverunt, id est, qui eū ad religionem duxerunt, solent turba-
ri, & in eos debacchari, dicētes: *Hi homines conturbant civitatē no-*
stram cum sint Iudæi, & annunciant morem quem non licet nobis reci-
pere, cū simus Romani. Ad literā etiam sæculares vocant religiosos
orbis turbatores, & ipsos Iudæos, & supersticiosos dicunt, & re-
spectu sui ipsos esse ipiles reputant. se vero Romanos, id est, no-
biles esse ferunt, non licet nobis domine hunc morē suscipere,
cū simus Romani, id est, non licet nobis religiosos vel clericos
fieri, cum simus nobiles, & magni. Unde Johan. 8. *Semen Abrahæ*
sumus, & nemini servivimus unquam, c. 16. ¶ Paulo & Sila trasis in
X 2 carcere

carcere & eorum pedibus strictis ligno, factus est terræ motus, fundamenta carceris mota sunt, fores apertæ, vincula soluta, & lumen refulsit undique, quibus visis, custos carceris conversus est ad dominum, & cum tota domo sua baptizatus. § Hoc allegatur, quod mores & tribulatio Apostolorum valde proficuum ad utilitatem nostram, dum in eorum tribulationibus, & morte miracula fiebant. Cumque existentes in carcere prædicabant, vel epistolas scribebant, & ad remota mittebant, quandoque actualiter ad Christum homines convertebant, vel saltem nos alios, qui nunc talia legimus, in fide solidabant, sicut de B. Paulo alibi legitur, qui in carcere positus scribebat epistolas, quæ nunc magis proficiunt universis, quam si tunc liber existens personaliter prædicasset. Scit n. Deus de tribulationibus sanctorum, & aliorum bona elicere, quinimo talia mala evenire non permetteret, nisi sciret ex talibus utilitatem aliquam provenire Deute. 32. *Vt suggeretur mel de petra, & oleum de saxo durissimo.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Cum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam.

MORALITATUM CAP. XIII.

Cum Paulus esset Athenis, & ibi nomen Domini prædicabat, factum est quod Philosophi, & alii audientes, quod futuram resurrectionem diceret, cœperunt eum deridere, & verba ejus nugatoria reputare. Unde quidam dicebant: quod novorum demoniorum videbatur esse denunciator. Alii dicebant quod erat verborum inutilium seminator. Ipse propter hoc non destitit, sed cum ipsis disputans, & fidem eis prædicans, multos ad fidem convertit. Et dicitur ibidem, quod Athenienses & alij hospites ad nihil aliud vacabant nisi dicere, & audire aliquid novi. § Ista possunt applicari contra modernos auditores sermonum. Ad hoc devenit humana dementia, quod homines plus quærunt audire nugas, quam utilia, quinimo multi videntur esse similes Atheniensibus, qui curiositatis gratia magis, quam utilitatis sermones aliorum audiunt, quos tandem modica occasione despiciunt. Unde Seneca: *Natura humana novitatis est avida.* Si autem prædicator dicat communia, & utilia, & non ad voluntatem ipsorum, statim solent eum despiciere, & omnia verba ejus, quamquam sancta & utilia, damnare dicentes: Quid vult seminator verborum hic dicere? alii dicunt, quod novorum demoniorum videtur denunciator esse Prov. 18. *Non recipit stultus verba prudentia, &c.* § Videns Paulus idololatriæ deditam Atheniensium civitatem, incitabatur ejus spiritus. Inter cætera vero simulacra invenit ibi idolum, cuius titulus erat ignotus Deus, hominibus ipsis annuntiavit, dicens: *Quod ignorantes colistis, hoc ego nuntio vobis.* Narratur enim quod in passione Christi cum solis eclipsis universalis fieret, & ipsa eclipsis naturaliter non fieri valeret, pro eo quod luna in oppositione, & non in conjunctione solis esset, Philosophi qui erant Athenis, illud tam mirandum factum alicui ignoto numini attribuerunt, quem tunc pati alicubi dixerunt, & ideo ignoto Deo aram fecerunt, & ibi titulum ignoto Deo erexerunt. Tunc fertur Dionysius in Areopago, i. loco ubi disputabatur, præfatus ista verba dixisse: *Aut Deus natura patitur, aut mundi machina dissipatur.* Populo igitur super titulo hujus idoli disputante ipse Dionysius Christo credidit, & una cum multis aliis Pauli discipulus fuit factus. § Illud allega contra gentiles, qui adorant Deum ignotum. Adorant enim Deum tanquam creatorem: ignotus tamen est eis, quia Christum nesciunt redemptorem Joh. 4. Unde possumus dicere: *Nos adoramus, quod scimus, vos adoratis, quod nescitis, &c.*

§ Vel allega inter miracula facta in Christi passione, vel de conversione Dionysii.

D *Capitulum decimum nonum. Textus.* Factum est autem cum Apollo esset Corinthi.

MORALITATUM CAP. XIV.

Videntes quidam Judæi miracula, quæ faciebat Paulus, & quomodo dæmones de obsessis corporibus expellebat, cœperunt per nomen Christi dæmones adjurare, & quanquam in Christum non crederent, cœperunt tamen super obsessis nomine domini invocare dicentes: *Adjuro vos per Deum quem Paulus prædicat.* Dum igitur quadam die hoc facerent, incepit dæmoniacus dæmon in dæmoniaico dicere per hæc verba: *Iesum novi, & Paulum scio, vos autem qui estis?* insiliens autem in ipsos ad terram prostravit, & dominatus amborum ipsos nudos, & vulneratos di-

misit. § Illud potest allegari contra prædicatores, qui dicunt & non faciunt, qui juxta verbum Apostoli: *Consentunt se Deum nosse, factis autem negant.* ad Tit. 1. Sicut ad literam sunt hypocritæ, qui in nomine Jesu solent prædicare, & quamvis ipsi non obediant, nec fidem ejus per bona opera teneant, gaudent tamen prædicando in ejus nomine ejus virtutes facere, ita quod quandoque benedocendo solent dæmones, & peccata de peccatoribus propulsare. Unde Mar. 9. *Domine vidimus quendam in nomine tuo, &c.* Sed quid? Pro certo dominus contra tales indignatur, & eos tanquam indignos quod prædicent nomen suum, in manibus dæmonum tradit, à quibus finaliter affliguntur Psalm. 49. *Quare enarras justitias meas,* dixit dominus peccatori, & assumens testamentum meum per os tuum: *Tu vero odisti disciplinam, &c. propterea Deus destruet te in finem.* § Vel dic, quod istimet dæmoniaci quos ipse volebat curare, id est, peccatores, quos talis malus peccator vult convertere, solet ipsis dicere: *Iesum novi, & Paulum scio, vos autem qui estis?* scilicet, qui verba dicitis, & opera non facitis, & ore confitemini quem operibus impugnat. Medici, inquit, cura te ipsum. Tales solent quandoque in injuriis discerpere, tribulare & opprimere, vestimenta temporalium tollere, & eos infestare, sicut ad literam patet de mundi tyrannis, qui quia vident religiosos & prælatos verba habere, & non opera, ideo ipsos spoliant, & contemnunt verba eorum, & per injurias ipsos gravant, Job. 24. *Nudos dimittunt vestimenta tollentes.* Igitur taliter prædicanti dicunt illud Joan. 9. *In peccatis natus, & tu doces nos.*

Capitulum vigesimum. Textus. Postquam cessavit tumultus, vocatis Pauli discipulis.

MORALITATUM CAP. XV.

Iuvenis quidam qui, prædicante Paulo dormivit, & de tertio cœnaculo quasi mortuus cecidit, quem Apostolus mox curavit. § Hoc allegari potest, quod qui verbis Apostolorum dormiunt, & qui doctorum prædicatorum prudentiumque hominum sermonibus non intendunt, sed potius in vitiis delectantur, faciliter per peccatum corruunt, & cadunt. § Paulus volens ire in Hierusalem, inter cætera dixit de se alligatus spiritu, *vado in Hierusalem ignorans quid mihi ibi sit futurum, nisi quia Spiritus sanctus ubique mihi dicit, quod vincula, & carceres me manent Act. 18.* Unde sequenti cap. dicitur, quod propheta Agabus zona Pauli pedes suos ligans, dixit: *Spiritus sanctus, virum cujus zona hac est, sic alligabunt in Hierusalem.* Qua de causa cum à fratribus rogaretur, quod non iret, sibi suaderi non potuit, sed contra voluntatem omnium illuc ivit, ubi statim captus, verberatus, alligatus, & Romam postea ductus fuit. § Recte quotidie similia experimur in actibus humanorum, sic enim nescio qua voce vel occulta Dei voluntate quandoque homo tanquam alligatus spiritu in infortunia ruit, & dato, quod sciat sibi prospera non succedere, negotium tamen illud prosequi non omittit, & cum possit fugere, non fugit, sed ac si voluntarie in pœnam rueret, ab opere hujusmodi non desistit, alligatus utique spiritu, quod enim Deus futurum decreverit, non potest humana sagacitas impedire, sed potius creatura creatori deserviens solet occultis Dei ordinationibus cum hora venerit obedire, Genesis 24. *A Domino egressus est sermo, illud impedire non possumus.*

§ Paulus non gravabat expensis illos quibus prædicabat, sed potius manibus laborabat, ut haberet unde viveret, nec ab eis aliquid accipiebat, sed eos libere instruebat. § Hic potest notari, quod prædicatores quando prædicant, non debent elemosynas petere, & hoc, ne videantur quæstus gratia prædicare. Unde Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis dare debetis.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Cum autem factum est ut navigaremus abstracti ab eis.

MORALITATUM CAP. XVI.

Quamvis B. Paulus se alligandum in Hierusalem, & tribulationes se passurum audiret, & hoc sibi Spiritus sanctus revelaret, & propheta Agabus prædicaret, fratribus dissuadentibus, &c. noluit credere, sed futura tribulamina vilipendens, paratū se asseruit pro Christi nomine mortē & vincula sustinere. § In hoc docetur, quod prædicator evangelicus vel quicumque professor catholicus, ubi de Christi fidei utilitate agitur, non debet

bet tribulationes metuere, nec iter suū ad fidei, & prædicationis opera dimittere, sed pro nomine Domini vinculis, mortiq; & laboribus, si fuerit necesse, se donare, dicens domino illud quod dicitur Luc. 22. *Paratus sum tecum in mortem, & in carcerē ire.* Et Marc. 15. *Si oportet me mori tecū, &c.* § Consequenter hic & in cap. 22. & 23. fit mentio, quomodo Paulus in seditione fuit captus, & à tribuno ereptus, tortoribus traditus, sed se Romanum dicens, à tortoribus dimissus. Tandem in iudicio multipliciter accusatus, à Judæis per summum sacerdotem percuti iussus, ita quod idem Princeps sacerdotū à populo exitit maledictus. *Percutiat te Deus paries dealbate. Tu sedens secundum legem, contra legem iubes me percuti.* Sed hæc omnia transeo, & excepto hoc quod cum ipsum torquere vellent, Romanum se civem allegavit Act. 26. Cujus simile supra fecerat, ubi propter Pythioniam liberatam in carcerem missus fuit. § Hoc allega, quod non est malum viro Dei quandoq; bonis temporalibus, privilegiis & auxiliis Dei onus vel poenitentiam facere, ut ubi propter Dei timorem non parcitur, saltem timore vel amore hominum aliquantulum faveatur.

§ Illud autem hic consequenter infero, quod cum Judæi iam Pharisei quam Saducæi, qui erant sectæ diversæ, quia Pharisei resurrectionem futuram credebant, angelos, & animas post mortem vivere asseriebant, Saducæi vero negebant, simul contra Paulum convenissent, & ipsum contra morem peterent caute cœpit clamare, & dicere coram eis: *Viri fratres, & ego Phariseus sum filius Phariseorum, & de spe, & resurrectione futurorum ego iudico.* Quod audientes Pharisei, statim à Saducæis divisi sunt, ita quod inter se contendere, & disputare cœperunt, & ita Pharisei, qui contra Paulum acerbius sævierunt, pro ipso pugnare cœperunt.

§ Illud potest allegari, quod si quis plures adversarios contra se confederatos habeat, summa prudentia est, si eorum fœdus & concordiam ad invicem aliquo articulo dirumpat, ut ipsos per partes facilius superet, & evadat c. 23.

§ Illud etiam quod sequitur, scilicet, quod quadraginta viri venerunt ad Principes sacerdotum, dicentes illis, *Devotione devovimus, nos nihil gustaturos donec occidamus Paulum.* Et ideo ordinarunt inter se, quod iterum ad iudicem coram tribuno vocaretur, ut dum veniret ad locum, interficeretur ab eis, quod tamen Deo nolente fuit aliter ordinatum.

§ Hoc potest allegari, quod hodie multi sunt homines iniqui, qui se reputant devote & sancte agere, quando sanctos viros possunt occidere. Sicut ad litteram videmus de multis malis secularibus, qui recte se reputant bonos, quando religiosis & clericis possunt nocere. Unde Joan. 16. *Veniet (inquit) dies in quo omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Agrippa vero ad Paulum ait: permittitur tibi loqui pro temetipso.

MORALITATUM CAP. XVII.

Dominus disposuerat quod Paulus Romam iret, & ibi nomen Domini prædicaret. Unde supra dixit sibi Act. 22. *Constans esto Paule, sicut de me testificatus es in Hierusalem, ita Roma oportet te testificari.* Veruntamen per quot vias, modos & causas Romam pervenit, infra patet. Fuit enim de Hierusalem in Cæsaream ductus, & ibi coram Fœlice accusatus, tandem ab eo dimissus, & per biennium relaxatus, postea iterum victus, & Festo successor traditus est, & ab eo volente gratiam præstare Judæis, ut reduceretur in Hierusalem, iudicatus. Tunc vero Paulus Cæsarem appellavit, & sic missus ad Cæsarem, Romam venit, coram quo nomen Domini prædicavit, & multum Domino collegit, ubi postea mortem pro Domino toleravit. § Ista allega, quomodo Deus per multas vias solet effectus suos producere, quomodo & quando decrevit, aliquid fieri, dato quod multa intervalla fiant, ita quod negotium ex toto videtur sopitum, finaliter tamen solet suscitare, & occasione accepta procurat quod decreverat evenire. Habet enim Dominus in omni negotio, quod decrevit, modos, causas, ordinationem, tempus, horam, & regulam ordinatam, quæ omnia quandoque suspendit, & post quando tempus fuerit, negotium quod decreverat, introducit. Unde Eccl. 1. *Omni negotio tempus est. &c.*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Ut autem iudicatum est navigari eos in Italiam.

MORALITATUM CAP. XVIII.

Cum Paulus cum multis navigando de terra promissionis in Italiam duceretur, factum est, quod post multos maris Pet. Berchorij super Biblia.

impetus, ubi erat bithalassum, id est, profundum, tenax, & bituminosum impegit, ita quod prora stabat immobilis, & puppis solvebatur à vi maris. Armamentis igitur navis in mare projectis, & neque sole neque syderibus post multos dies apparentibus, sed tempestate non exigua imminente ablata erat omnis spes & fiducia singulorum. Veruntamen Deus salutem animarum Paulo concessit, ita quod nullus ibidem periit aut defecit, navigantesque Paulus alloquitur, & ad sumendum panem incitat, & hortatur. Satiati igitur cibo navim alleviabant, & frumenta in mare jactabant. Tandem vero fracta navi, aliqui natando ad littus venerunt, alii super tabulas applicuerunt, & sic omnes periculum evaserunt.

§ Navis ista est anima, quæ, scilicet, inferius ad terrena debet esse clausa, superius ad cælestia aperta, interius per humilitatē cōcava, per charitatem lata, per perseverantiam larga, in principio & in fine per abstinētiā & temperantiā, & continentiam stricta. Prov. 31. *Facta est quasi navis institoris de longe portans panem suum.* Habet etiam ista navis duas principales partes, scil. proram, quæ significat amorem, puppim, quæ significat timorem. Habet enim ista navis armamenta, scil. virtutes, & scientias, portat etiam quandoq; frumenta, id est, terrenas possessiones & divitias. Ista igitur est veritas, quod quando Paulus, id est, humanus animus vel homo tentat navigare de terra promissionis, de statu gratiæ in Italiā, quæ interpretatur excessus in mundum, ubi facilius excedimus per peccatum, & propter hoc mari, id est, mundi fluctibus, & amaritudinibus animæ suæ navem exponit, quandoque contingit, quod tempestas tribulationum sibi nascitur. lux vero solis, & syderum, id est, Dei gratia, & sanctorum, vel doctrina bonorum prædicatorum eidem penitus denegatur. Unde Sap. 17. *Ignis quidem nulla vis poterat eis lucere, nec syderum limpida flamma illuminare poterant illā noctem horridam.* Ita quod prora prima pars navis animæ, scil. amor ipsius in bithalassum, quæ est terra tenacissima, id est, in mundi bonis, & terrenis per affectionum tenacitatem impingit, ubi per avaritiam arelcat, & sistit, puppis vero, id est, timor impetu maris, id est, tribulationibus solvitur, & sic per diversa peccata navis animæ dissipatur, armamenta virtutum perduntur, & Paulus cum populo suo id est, ratio cum cordis affectibus periculis exponitur. Veruntamen quandoq; contingit, quod post illā fractionem, id est, post animæ peccatum aliqui per mare poenitentiae navigantes, & aliqui tabulis divinæ misericordiæ se committentes, salvantur & ad portū salutis & gratiæ deducuntur. Quod potissime contingit, quando cibo divinæ dilectionis sunt refecti, frumenta, i. bona mundi, in mari, id est, ad amaros pauperes per elemosynas projiciunt, & navē maris à terrenis exonerant, atq; per terrenorum contemptum alleviant, & extollūt. Unde Matt. 8. *Navicula in mari magnū jactabatur fluctibus &c.*

§ Vel dic, quod navis significat Ecclesiam, cujus prima pars prælatos & superiores designat, ultima vero pars subditos & laicales significat. Igitur ista prima pars Ecclesiæ, scil. prælati, quando ex toto impingit in bithalassum, id est, in amorē, & avaritiā terrenorum, necessario fit ut pars posterior, id est, populus subditorum malorum, istorum exemplo solvantur, ut quod propter istorum avaritiam, terrenis penitus adhærentem, & de spiritualibus, & terrenis minime curantem tota navis Ecclesiæ tentationum, & tribulationum fluctibus dissipetur, tempestates enim vitiōrum insurgunt, armamenta virtutum projiciuntur, & periit lux solis, & syderum, id est, exempla sanctorum deficiunt, & sic qui sunt in hac navi, damnationis periculum perimelcere satis possunt. Unde Ambr. in serm. de confessoribus navigantibus, ubi per hoc mare magnum valde pertimescendum est, ne navem nostram fluctus voluptatis absorbeat, aut in æternā damnationis prædam pirata crudelis abducatur. Qui igitur salvari vult, debet se in mare i. amaritudinē poenitentiae mittere, tabulæ divinæ misericordiæ se committere, frumēta, i. bona mundi projicere, & ad portū salutis, qui Christus est, per bona opera natitare. Unde Jo. 21. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.*

§ Vel dic, quod Paulo animæ dantur ne pereant, in quo notatur, quod quandoque societas, & oratio unius boni, causa est salutis multorum. Animæ autem, & non navis salvantur quia Deus de perditione temporalium non tristatur. Itaque in hoc notari potest quod apud Deum animæ corporibus, & spiritualia temporalibus præferuntur.

§ Vel dic, quod per navim Pauli intelligitur Ecclesia, quam ipse convertit, scil. Asia minor, quæ est Turcia cum omnibus

suis provinciis, & Græcia, & communiter tota ecclesia orientalis, quia ista Pauli navis periit, in quantum illa ecclesia per schismata & hæreses aberravit.

Capitulum vigesimum octavum. Textus. Et cum evasissemus tunc cognovimus, quia Mytilene,

MORALITATUM CAP. XIX.

CUM Paulus evasisset de naufragio, pro calefaciendo se pyram sarmentorum congereret, contigit quod vipera vi caloris commota, manum Pauli arriperet, & morsu manu inferius dependeret, quod videntes viri insulam, ipsum homicidam dicebant, *unusquisque* (inquit) *homicida est homo ille, qui cum à mari evaserit, ultio divina non sinet eum vivere*, ipsum in timorem convertendum, & subito moriturum credebant; sed videntes, quod excussa bestia in ignem nil omnino nocuit, ipsum Deum esse ferebant. ¶ Istud allega contra vanam, & mutabilem opinionem quorundam fatuorum, qui nescientes Dei judicia, quando vident aliquod infortunium alicui accidere, & serpentes, id est, dæmones & tyrannos ipsum atrociter invadere, statim solent eum homicidam vel malum hominem æstimare, & per æternam damnationem perire, & ut mori debeat expectare eum, quandoque tamen vident contrarium accidere, & læsionem nullam sublequi, sed post tribulationem huiusmodi pacem, & solatium sibi esse Tob. 13. *Post tempestatē tranquillum facit, & e converso*, quando vident sibi prospera succedere, & nullam læsionem serpentum, id est, nullam tribulationem majorem incurere, solent statim eum Deum, & justum hominem judicare, cum tamen contingat, ut bonis mala, & malis bona soleant provenire, ita quod temporales casus qui accidunt, si vel mali bonitatem vel malitiam hominum non possint declarare, sicut ostensum est Luc. 13. vide ibi.

¶ Vel dic, quod cum homo evasit naufragium damnationis æternæ mundi navem fractam exeundo, & ad littus religionis per pœnitentiam se transferendo, sæpe contingit, quod dum per aliquam recreationem temporalem se calefacere nititur, serpentes, id est, detractores contra eum insurgunt, qui manū, id est, opera ipsius mordent, & eū (si possent) inveniunt, & diffamant, sicque fit, quod ubi ad tranquillitatem portus religionis crediderat venisse, detractorum rabies ipsum fortius lædat. Veruntamen talis Paulus, id est, homo justus debet tales serpentes in ignem suæ invidiæ excutere, & sic de eorum detractationibus non curare, & si ipsos excusserit, & non curaverit, ipsum nequibunt lædere vel nocere, ita quod alii suam perfectionem videntes, ipsum Deum & justum hominem poterunt æstimare Matth. 27. *Vere filius Dei erat iste.*

¶ Vel dic, quod in litore religionis solent dæmones serpentine illos acius per tentationes mordere, quos vident de navi mundi maris periculum evasisse, & de mundo religionis ac pœnitentiæ litora transfugisse.

¶ Vel dic, quod quando Paulus, id est, bonus prælatus aliquem serpentem, id est, aliquem malum subditum in ignem tribulationis per correctionem mittit, statim contra eum si potest insurgit, & eum diffamat & pungit. Quia dicitur Eccl. 10. *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*, quia quando prælatus nititur in malis subditis sepem malarum excusationum, spinarum, vitiatorum per correctionem destruere, talis coluber solet eum invadere. Quod videns prælatus ipsum debet in istum ignem fortiter excutere, & ad subeundum correctionem acius compellere, & à tali morsu, id est, rebellionem compescere, & arcere Psalm. 139. *In ignem dei cies eos, in miserijs non subsistent.*

Moralitatum Actorum Apostolorum finis.

MORALITATUM LIBER TRIGESIMUS
quartus super Apocalypsim.

Capitulum primum. Textus. Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis.

MORALITATUM CAP. I.

IOHANNES in insula quæ dicitur Pathmos, quæ adhuc est prope Ephesum in Asia minori, quæ nunc dicitur Turcia, vidit raptus in spiritu septem candelabra aurea. In quorum medio similis erat filio hominis vestitus podere præcinctus ad mammillas Zona aurea, caput ejus & pili candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, oculi ejus sicut

flamma ignis, pedes similes aurichalco in camino ardenti, vox ejus sicut vox aquarum multarum, & in dextera septem stellæ, & ex ore ejus exivit gladius bis acutus, & facies ejus lucebat sicut sol in virtute sua, qui dicebat omnibus per hæc verba: Ego sum primus, & novissimus, fui mortuus, & ecce sum vivens in sæcula sæculorum. ¶ Moraliter ista insula est Ecclesia, quæ à mari, id est, amaris tribulationibus velut insula circuitur. Ista dicitur Pathmos, id est, separatio hostium vel palplantium, quia exinde debent separari hostes, id est, detractores, palpantes, id est, adulatores. Ille vir mirabilis qui ibi videtur, est vir justus & perfectus vel prælatus, qui pro certo ipsi filio hominis, similis dicitur, qui pro eo quod Christo, filio virginis per bona opera conformatur. Unde Esa. 14. *Similis ero altissimo.* Septem candelabra significant universitatem bonorum, & honestarum personarum, quia per septem universitas (teste Greg.) designatur: & isti dicuntur aurei quantum ad valorem sanctitatis, & quantum ad splendorem scientiæ, & sagacitatis, apparentiæ & honestatis, quia pro certo in medio istorum, id est, in societate perfectorum debet iste prælatus, & perfectus ambulare & vivere, & quia sancta bona societas, honesta & discreta maxime ad prælatos religiosos, & alios viros perfectos noscitur pertinere, quia cum sancto sanctus eris. In medio, inquit, candelabrorum aureorum. Unde Eccles. 27. *In medio cogitantium legem Dei assiduus esto.* Iste igitur circa mammillas, id est, in pectore, & in corde debet habere zonam auream, id est, ruborem fervidæ charitatis. Caput ejus, id est, intentio debet esse ad modum nivis albæ ut lana, per candorem innocentie & puritatis, & per molliem laneæ simplicitatis. Debet habere vestimentum poderis, id est, decorem exterioris honestatis. Oculi intellectus sui debent esse ignei, per splendorem discretionis & veritatis. Pedes ejus id est, affectiones debent esse ignei, & sonare per clamorem fervidæ, charitatis, orationis, desiderii, & spiritualis cupiditatis. Apocalypsi. 10. *Pedes ejus sunt columna ignis.* Vox ejus debet esse sonora per clamorem prædicationis, & per ostensionem auctoritatis, quia ipsum decet loqui authentice, & severe, ne sua auctoritas contemnatur Dan. 10. *Vox sermonis ejus sicut vox multitudinis*, & bene multitudinis, quia in omni actu vox solennis personæ, æquipollere debet multitudini aliorum. Item debet habere septem stellæ, scilicet, septem dona sancti Spiritus, id est, perfectionem sanctitatis Apoc. 2. *Qui habet septem stellæ in dextera sua.* Facies ejus debet splendere per dulcorem lætitiæ, & affabilitatis, quia in omnibus debet se ostendere lætum, affabilem & benignum Matthæ. sexto, *Vnge caput tuum oleo, & faciem tuam lava*, & tamen ipse debet habere in ore gladium bis acutum, id est, rigorem duplicis justitiæ & severitatis, quia ipse debet malos corrigere, id est, comminando amissionem gloriæ, & immissionem pœnæ æternæ, Psalm. 56. *Linguae eorum gladius acutus*, quia secundum Apostolum Hebr. *Vivus debet esse sermo, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Et tunc tales pro certo dicere possunt: *Ego sum primus & novissimus*, etiam qui, scilicet, primi mortui sunt & novissimi in hac vita per utilitatem dejectionis, & humilitatis, sed finaliter in Paradiso fiunt viventes, & primi per vigorem perpetuæ dignitatis, & per vigorem felicitatis, & perpetuæ firmitatis, & tunc erunt primi novissimi, & novissimi primi. Illi qui modo sunt per humilitatem mortui mundo, id est, nihil valentes, & nihil reputati quo ad mundum, & novissimi quo ad dignitates & mundi prosperitates erunt primi & feliciores. E converso illi, qui modo sunt in prosperitatibus, dignitatibus & honoribus primi, erunt tunc temporis in desolatione, & miseria ultimi, & depressi inferius, scilicet, in inferno, quia Deus esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes. Luc. 1. *Fui, inquit, mortuus, & ego sum vivens.* Quasi diceret: De morte ad vitam devenitur, & de mortificatione carnis & paupertatis, ad humilitatem & gloriam pertransitur.

¶ Vel dic, quod tales ita perfectæ personæ primo fiunt mortuæ, id est, in statu humilitatis, tamen finaliter debent vivificari, id est, promoveri ad statum prælationis, & dignitatis. ¶ Vel dic, quod septem candelabra sunt septem dona, septem vero stellæ, septem sunt pietatis opera. ¶ Vel septem candelabra, septem sunt sacramenta, septem stellæ sunt septem virtutes & remedia, sicut supra. ¶ Vel dic, quod prælatus debet dicere: *Ego sum primus & novissimus*, quia dato quod sit primus in dignitate debet tamen esse ultimus in humilitate. Juxta illud Eccles. 3. *Quanto major es, humilia te in omnibus.* Dicit enim ego sum mortuus, & ecce sum vivens, quia quandoque debet apparere mortuus,

& non

& non advertens multa dissimulando, tandem debet monstrare se viventem, scelera puniendo, & malis obviando.

H § Vel dic, quod ille filius hominis est Christus, mysticus filius virginis, vel Papa, qui Christo debet esse similis. Corpus ejus significat statum curiæ Romanæ, vel statum Ecclesiæ militaris. Dic igitur, quod in illo corpore Christi mystico caput sunt prælati, qui debent esse per innocentiam candidi, per mollem clementiam lanei, per frigidam & rigidam justitiam nivei atque austeri. Unde de ipso capite dicitur Cant. 5. *Caput ejus aurum optimum.* Et capilli isti capiti adhaerentes, sunt prælatorum familiares, qui debent esse albi & innocentes, mundi, casti, & continentis. Eccl. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Oculi illius corporis sunt auditores & judices, qui debent esse per lucem discretionis flammei, per justitiam, & rigorem ignei. Unde Daniel. 10. *Oculi ejus ut lampas ardens &c.* Vox istius corporis significat prædicatores, qui ad similitudinem aquarum multarum, id est, scripturarum, & scientiarum debent clamare, & suo clamore viam Domini demonstrare. Unde Joh. 1. *Ego vox clamantis in deserto.* Zona istius corporis significat correctores, qui cingunt corpus Ecclesiæ examinando, & ne defluant per vitia restringendo, qui debent esse aurei justitiam observando. Unde Eccles. 4. 5. *Circumcinxit eum Zona justitia,* ut Papa & Prælati figurentur in illis Angelis Apoc. 13. *Qui erant præcincti Zonis aureis,* id est, correctoribus sanctis. Dextera corporis significat clericos, qui tenent locum primum in corpore Ecclesiæ militantis. Unde Psalm. *Dextera Domini fecit virtutem.* ista igitur dextera septem stellas, id est, septem dona Spiritus sancti, vel septem virtutes debet habere, quibus totam noctem, id est, statum sæcularem debet exemplariter illustrare. Unde Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento,* id est, in statu ecclesiastico. Facies hujus corporis significat doctores, in quibus omnis sensus discretionis sicut in facie debet vigere, & qui per honestam conversationem ad modum solis lucere debent. Unde Matt. 17. *Resplenduit facies ejus sicut sol.* Pedes hujus corporis, qui corpus sustentant, sunt inferiores agricolæ, qui ad modum aurichalci debent esse sonori, Deo regratiando, & sicut ignis per claritatem ardere in camino tribulationis, & doloris vivendo Daniel. 18. *Pedes quasi species aris candentis.* Os vero quod loquitur, significat advocatos, qui gladium linguæ debent habere bis acutum, in quantum debent allegare pro justitia unius partis, & de industria alterius partis vel in quantum ipsi tenentur intercedere pro promotione bonorum, & punitone malorum. Unde Luc. 22. *Domine, ecce gladij duo hic.* Candelabra quæ istum & membra istius lustrabant, significant spiritualia Dei dona, quæ totum corpus Ecclesiæ illuminant, quia Christus & membra sua sunt qui ambulant in medio septem candelabrorum aureorum, de quo dicitur in capitulo sequenti.

Capitulum secundum. Textus Et Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe, hæc dicit qui tenet,

MORALITATUM CAP. II.

ET Angelo Ephesi &c. Unus Angelus commendatur à filio hominis. *De multis,* inquit, *scio laborem tuum, opera tua, & patientiam tuam, & quod non potes sustinere malos, & tentas mendaces Apostolos, & sustinuisi propter nomen meum, & facta Nicolaitarum quos odio odisti.* Sed reprehenditur in unc. *Charitatem* (inquit) *tuā primā reliquisti, sed memor esto unde excideris.* & prima opera fac, alioquin movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris, & tunc promittitur sibi, & si vicerit, dabitur sibi edere de ligno vitæ, quod est in paradiso. Hic recte Angelus designatur vita prælati. Prælati perfectus potest dici Angelus, quia debet esse angelicus & celestis. Iste debet habere bona opera, laborem, patientiam, & justitiam, malos non debet sustinere, sed corrigere & punire. Nicolaitas etiam, qui interpretantur stulti Ecclesiæ, debet etiam languentes, id est, malos clericos vel religiosos etiam Apostolos, id est, hypocritas & fictos tentare, & pro Dei nomine sine defensione sustinere omnia Matt. 15. *Sustinete & vigilate mecum.* Sed quandoque accidit, quod ipse perdit charitatem suam primam, quia multi per superbiam, odium & vindictam perdunt virtutem sæpissime charitatis. Nam sæpe accidit, quod prælati perdunt gratiam Dei, superbiendo de dignitate, præsumendo de sanctitate. Et tunc dicit eis Christus: *Memor esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Quasi diceret: Extrahete ab istis, & hoc duplici modo increpat, scilicet timore & amore. Timore, nisi quia hoc fecerit, minatur ei, quia candelabrum

suum, id est, suam lucem, & prosperitatem clericalem movebit, & cessabit temporaliter, & æternaliter dissipabit. Item amore, quia promittit ei si ad gratiam, & charitatem rediit peccata vicerit, & prima opera bene fecerit, quod dabit ei de ligno vitæ paradisi edere, id est, de societate gloriæ sempiternæ. Et breviter nullus est ita perfectus, quin possit cadere in peccatum. Veruntamen pœnitentiam debet facere, & primum statum recordari, timore pœnæ & amore gloriæ prima opera perpetrare. Hier. 31. *Dirige cor tuum in viam rectā, in qua ambulasti.*

§ Angelus Smirnæ commendatur de paupertate, tribulatione, divitiis spiritualibus. Hic blasphematur ab illis qui sedebant esse Judæos & non sunt, sed dicitur sibi quod non timeat quæ passurus est, nec etiam diaboli carceres, & tentationes, sed sit fidelis usque ad mortem: sed si vicerit, dabitur ei corona, & non ladeatur à morte secunda. § Sic vere qui sustinent hic miseras, paupertates, tentationes, malorum contemptus, blasphemias, vexationes si sint fideles, & perseveraverint usque ad mortem, dabitur eis conona vitæ, id est, gloria, & servabuntur à morte secunda, id est, à morte inferni & damnatione animæ. Nihil, inquit, horum timeas quæ passurus es, sed esto fidelis usque ad mortem, & dabitur tibi corona vitæ.

§ Angelo Pergami dicitur: *Scito ubi habitas, ubi sedes est satana, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Postquam de quibusdam reprehenditur, dicitur sibi, quod si pœnitentiam egerit & vicerit, dabitur sibi manna absconditum, & calculus candidus, ubi nomen Dei scriptum est, quod nemo scit nisi qui accipit. Tales sunt multi boni existentes, & moram contrahentes in mala societate, ubi est sedes satanæ, ubi tamen boni perseverant, nomen, & fidem Dei servant, nec eum denegant per peccatum, & ideo talibus si vincunt, si in bonitate sua perseverant, nec per peccatum succubuerint, promittitur manna absconditum, id est, dulcedo æternæ gloriæ, quæ à nobis nunc absconditur, promittitur etiam calculus sibi candidus, soliditas perpetuæ damnationis quantum ad gloriam corporis. Nam calculus est durus & candidus, levis & rotundus, sic & gloria corporis habet durtiæ impossibilitatis, candorem charitatis, levitatem subtilitatis, rotunditatem agilitatis. Igitur nomen, id est, æterna sua potentia vel majestas, ibi dicitur esse scriptum, quia in præmio æternæ beatitudinis patet Prov. 18. præcipue Dei virtus, quia turris fortissima nomen Domini, ad eam fugiet iustus & salvabitur. § Angelo Smirnæ dicitur à Deo, *habeo adversum te pauca, quia habes tecken tenentes doctrinam Balaam,* qui docebat Balach ponere scandalum coram filiis Israel, sed age pœnitentiam, alioquin pugnabo tecum in gladio oris mei. § Sic vere Angeli, id est, prælati reprehenduntur, qui habent secum multas personas, & eas non puniunt, imo fovent, & maxime qui sunt in scandalum plebi Israel, id est, populo Dei. Isti ergo tenentes doctrinam Balaam significant fornicatores & idololatrias, id est, idola, hoc est dictum, mulieres pictas adorantes, id est, sacerdotes & clericos luxuriosos. Nam si prælatus eos non corrigit, & pœnitentiam non agant, ipse Deus gladio oris sui, id est, divina sententia eos in æternum occidet, & illum qui fuit negligens in puniendo, Quia Rom. 1. *Tales digni sunt morte,* non solum qui talia agunt, sed qui eis consentiunt. Non sufficit enim quod Angelus, id est, prælatus sit bonus, imo necesse est, quod ipse non sustineat secum malos, quod tamen est hodie contra multos, qui quamvis in se sint boni, & tamen non studet extirpare malos subditos, imo prece vel pretio aliquoties fovet eos. § Angelo Tyatiræ dictum est: *Novi opera tua, fidem, charitatem, mysterium, patientiam, & opera tua plura prioribus, & qui vicerit usque in finem, & custodierit, dabo ei potestatem super gentes, & regna.* Sic illi qui sunt in Ecclesia vel religione, habent fidem, charitatem etiam quorum novissima sunt semper prioribus meliora, id est, qui semper vivunt in emendando in melius, istis dico quod si vicerint, & hæc custodierint usque in finem, & sic perseverarint, digni erunt, quod promoveantur temporaliter, & æternaliter, & quod accipiant à Deo potestatem super gentes, & regna, & fiant prælati, & aliorum magistri Heb. 7. *Talē enim decebat, ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Erat autem iu Tyatira secundum visionem Joannis Apostoli mulier b Jezabel, quæ prophætabat, & servos Dei seducebat, & docebat comedere de idolothytis, & fornicari, & dato quod ei datum est pœnitentiæ tempus, ibi tamē nullatenus pœnitebat, sed dicitur ei, quod ipsa ponetur in lectum, & illi qui moechati sunt cum ea, essent in tribulatione maxima.

§ Jezabel quæ interpretatur fluxus sanguinis, significat mundum, à quo sanguis, id est, carnalis voluptas quotidie emanat.

Iste quotidie docet, & prophetizat fornicari, seducere & idolotheica, id est, mundi bona diabolis dedicata per avaritiam manducare, & per contemplationem incorporare, & quod pejus est, quia cum tempus hujus vitæ sit ei concessum, ad pœnitentiam, ipsa tamen nunquam pœnitet, sed semper in suis iniquitatibus perseverat. Unde Job. 24. *Dedit Deus ei locum pœnitentia, & ipse abutitur eo in superbiam, sed pro certo ista mulier, id est, mundus, una cum amatoribus suis, qui per diversa vitia quotidie cum ea mœchantur, finaliter ponentur in lecto mortis æternæ, ubi pro certo in tribulatione maxima, id est, pœnis infernalibus affligentur.* ¶ Vel dic literaliter, quod talis est mulier luxuriosa alios seducens in luxuria perseverans, & impœnitens Eccl. 23. *Omni fornicario panis est dulcis.* Non fatigatur transgrediens usque in finem, sed tamen ipse, quam fornicatores in lecto mortis & inferni tribulabuntur finaliter in æternum, & nisi pœnitentiam fecerint in hac vita, damnabuntur. Unde Luc. 13. *Nisi pœnitentiam feceritis, omnes simul peribitis.*

Capitulum tertium. Textus. Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe, Hæc dicit, qui habet septem Spiritus Dei.

MORALITATUM CAP. III.

Reprehenditur Angelus Sardis sic: *Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivis & mortuus es, sed vigila & confirma cetera quæ moritura sunt, & in mente habes qualiter acceperis, alioquin veniam ad te sicut fur hora qua nescis.* Sic igitur multi ecclesiastici qui nomen & famam habent, quod vivant per gratias & virtutes, quia creduntur esse multæ sanctitatis & perfectionis, & tamen mortui sunt per peccatum, istis igitur & omnibus aliis prælatis dicitur, quod ipsi vigilent per diligentiam super gregem pastorem domini, & ipsi confirmet dicendo & admonendo illos, qui per imbecillitatem, & vitia putrescent, & moriuntur. Dicitur etiam ei, quod in mente habeat qualiter acceperit curam, & regimen animarum, alioquin super ipsum veniat ira Dei. Luc. 22. *Vigilate, quia nescitis qua hora dominus veniet.* ¶ Commendatur Angelus Sardis, quia secum habet illos, qui non inquinaverunt vestimenta sua. Et ideo sibi & aliis promittitur, quod si vicerint, ambulabunt cum filio hominis in vestimentis albis, & erunt scripti in libro vite. ¶ Sic vere prælatus commendatur, quando habet subditos honestos, & castos, qui vestimenta carnis suæ per luxuriam non inquinant. Ideo sic vicerint & perseveraverint, promittitur eis, quod cum Christo ambulabunt in cælo sursum, indui vestibus albis, id est, dotibus æternæ gloriæ, & in libro æternæ prædestinationis scripti erunt. Unde Act. 1. *Ecce duo viri steterunt in vestibus albis.* ¶ Angelo Philadelphie dicitur: *Scio opera tua, & dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem, & confirmasti nomen meum, & non negasti nomen meum, & ego servabo te. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quia qui vicerit faciam illum columnam in templum Dei mei.*

¶ Iste Angelus gerebat personam infirmorum. Nam isti habent modicam virtutem resistendi. Ideo Deus dat ostium apertum veniæ & pœnitentiæ. Illud semper apertum est pro tempore hujus vitæ. Sinus enim ecclesiæ, qui recte est ostium paradisi, semper est apertus, & nunquam pro vita ista clauditur pœnitenti, & hoc, quia infirmi modicam habent virtutem resistendi vitiis & peccatis, quare necesse est, quod habeant facilius remedium pœnitendi. Apocalyp. 21. *Porta civitatis non claudetur die ac nocte, qui enim non intrat per ostium, id est, per veniam & pœnitentiam, fur est, & latro.* Illud enim non potest claudi alicui quamdiu durat ista misera vita præsens, quapropter infirmus quantumcunque fragilis ad vitia sit proclivis, desperare non debet. Et ideo sibi dicitur, quod faciat, quod in se est, & quod servet verbum, & præceptum Dei, nec denegat, per hanc enim nomen eius, & sic pro certo Deus servabit eum ab hora temptationis, quia, scilicet, Deus faciet cum temptatione proventum. 1. Corinth. 10. *Non permittet vos tentari ultra, quam potestis.* Teneat igitur quilibet illud, quod habet, id est, gratiam & perfectionem, ne forte perdat coronam suam, id est, honorem, & præmium gloriæ quod sibi debetur, & ne alium habeat successorem, qui ipso reprobato habeat coronam gloriæ suæ. Nam si vicerit vitia, erit in templo Dei, id est, in paradiso vel ecclesia, columna, id est, persona stabilis, & æterna, & foras non egredietur amplius, quia in paradiso perpetuo remanebit.

¶ Vel ad literam in Ecclesia sit, quod illis qui peccata vincunt, columnæ stabiles viri fiunt, & ea interim vincere assuescunt, ita

quod de templo, id est, de statu gratiæ non ex tunc amplius recedunt seu cadunt.

¶ Angelo Laodiceæ taliter comminatur: *Vinam, inquit, frigidus esses aut calidus, sed quoniam tepidus es, id est, neque frigidus, neque calidus, incipiam te evomere, quia dicitur dives sum & nullius egeo, & nescis quod sis miser, pauper & cæcus, & nudus: suadeo tibi emere aurum, & argentum ignitum, quod probatum à me, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio ungue oculos tuos ut videas, quia qui vicerit, dabo ei sedem de throno meo.*

¶ Tales Angeli multi sunt, qui pro certo non sunt calidi per favorem devotionis, nec frigidi per algorem divini timoris, & subjectionis, sed sunt medii, quia tepidi & indevoti, quia nec per favorem Deum perfecte diligunt, nec per timorem ei obediunt perfecte, sed sub Dei misericordia contentes, tepidi & mediis sic incedunt. Et ideo tales negligentes, & tepidi ab ore Dei sæpe evomuntur, id est, à statu gratiæ, & veritatis cadere permittunt. Aliquando accidit, quod, quidam tales sunt ita præsumptuosi, & de propriis meritis confidentes, quod credunt se divites in virtutibus esse, & nullius consilio indigere, & tamen secundum veritatem sæpe accidit, quod spiritualiter ipsi gratiis sint nudi, & virtutibus miseri, & pauperes, quo ad Deum ignorantes, & cæci, quia nec vident nec advertunt illa quæ habent, scilicet, mortem, infernum, paradysum, mundum, peccatum, occultæ Dei providentiæ opera, vel propriam insufficientiam, &c. Unde Luc. 18. *Cæcus sedebat secus viam.* Isti igitur laudatur, quod à Deo emat aurum, id est, discretionem vel valorem sanctitatis perfectionis, quæ sunt ignita per charitatem, probata per tribulationem, ut sic in donis & gratiis locuples esse possit, præcipitur cuilibet tali, quod ipsi collyrio, id est, aliqua amaritudine compunctionis inungat oculos cordis sui, ut visum spiritualis discretionis recipiat, quem amisit, præcipitur sibi quod albis vestibus, id est, honesta conversatione induat se, ne nuditas imperfectionis suæ appareat, & ne quilibet ipsum irrideat, aut contemnat, quia vix est aliquis ita sanctus, quin habeat in corde, & opere plura irrisione digna, si vita sua videatur nuda, & si honestatis velamine non fuerit cooperta. Ideo consolando desolatos, & tribulatos atque desperatos dicit Deus hic. *Ecce quos amo arguo, & castigo. Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ille mecum.* Ac si diceret: Paratus sum in spirando vel prædicando pulsare, & si aperiat cor, per gratiam subintrare.

Capitulum quartum. Textus. Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo.

MORALITATUM CAP. IV.

Ioannes raptus in Spiritu vidit ostium apertum in cælum, & ecce, inquit, sedes, & supra eam sedens, & qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidei & sardinis. Et iris erat in circuitu sedis similis visionis smaragdina, & circa sedem sedilia viginti quatuor, & desuper sedebant viginti quatuor seniores, habentes in capitibus suis coronas aureas, & de throno procedebant fulgura, voces & tonitrua ante thronum erant septem lampades ardentes, & in conspectu sedis mare vitreum simile crystallo, & in circuitu quatuor animalia plena oculis ante, & retro.

¶ Dicit igitur quod vidit in cælo. Cælum est Ecclesia. Sicut enim in cælo est sol & luna, & planetæ & stellæ, quæ semper volvuntur, & nunquam cadunt, sic in Ecclesia lucent, & influunt sol, id est, Christus, luna, id est, beata virgo, planetæ, & stellæ, id est, sancti & sanctæ, & licet volvuntur per tribulationes continue nunquam tamen deficit Ecclesiæ sedes, neque etiam perit, quia dicitur Luc. 12. *Ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

¶ Vel dic, quod sol est Papa, luna est Imperator, & reges planetæ, id est, cardinales, vel prælati, stellæ sunt clerici, & ceteri Christiani, sedes quæ erant ibi est dignitas ecclesiastica vel secularis sedes.

¶ Vel sedens super eam est prælatus vel iudex, officialis vel princeps, qui supra dignitatis sedem judicat, quia supra cathedram Moyse sederunt Scribæ & Pharisei. Sed pro certo quicumque sit sessor, iudex, prælatus, multa sunt ibi necessaria, & primo iste debet esse similis jaspidei & sardini, qui sunt lapides pretiosi, quia debet esse similis Christo, vel sanctis viris perfectis, pretiosis & virtuosus, quia bonus superior vel prælatus debet super omnia conari, quod possit bonis, & honestis suis prædecessoribus assimilari, & maxime illis qui fuerunt jaspis, qui resistit maleficis, & ut sardis, qui omnes malefici malitiam si sit

purus

A purus cohibet, id est, illis bonis praelatis, qui maleficis hominibus restiterunt, & tutam patriam reddiderunt.

B § Secundo dicitur, quod iris erat in circuitu sedis. § Per iridem arcum caelestem, ubi relucet omnes colores, intelligo regulam religionis, & processum judiciariae potestatis, qui quidem arcus caelestis dicitur, pro eo quod per eum impii sagittantur, & correctionis jaculis feriuntur Ps. 7. *Arcum suum tetendit, & paravit illum &c.* quia praelatus vel iudex mediante iustitia regia vel ordine judiciario, habet sagittare, & punire reos, & accusatores, & facere iustitiae complementum, & ibi pro certo habent relucere multi colores, id est, multae causae, multae rationes, multae leges, multae sanctiones, multi lēsus, & multae opinioniones, antequam aliquem puniat de delicto, ut sic tali praelato dicatur illud Apocalyp. 10. *Vidi Angelum amicta nube, & iris erat in capite ejus.* Et sic iris videtur tangere cælum & terram. Sic vere rigor iustitiae debet tangere cælū, id est, nobiles sublimes terram, id est, infirmos atque viles sine acceptione personarum. § Vel dic, quod sicut iris magis tangit terram, quam cælū, quia duobus suis cornibus. Sic vere rigor judiciariae potestatis plus debet tangere, & vulnerare terram, id est, terrenos peccatores, quam cælum, id est, quam innocentes spirituales, & caelestes, sed dicitur, quod iris similis erat visioni smaragdinae. Est enim ille lapis viridis, confortans oculos, quia ordo iustitarius debet fieri ita mature, & iuste. quod oculi, & iudicia aliorum nō lēdantur, sed magis confortentur, & quicquid agitur, oculos eorum delectet, & ab omnibus commendetur Matt. 5. *Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in calis est.* § Tertio dicitur, quod circa sedem erant viginti quatuor sedilia, & desuper seniores viginti quatuor. § Per ista sedilia intelliguntur minora beneficia, officia vel praebeendae, quae praelatus, iudex habet sub se ex iurisdictione. Et pro certo in istis debent sedere seniores, id est, viri discreti & maturi, & tales etiam debent habere secum senes Ezech. 8. *Et senes iuda sedebant coram me.* Quod tamen est cōtra multos iudices, qui pessimos homines ponunt in officiis, & cōtra praelatos qui pueros in beneficiis suis &c. § Quarto dicebatur, quod senes debent esse in societate sua, ut eorum consiliis fulciatur, talibus debent dari coronae in capitibus, scilicet, honores & dignitates, non parvulis ignorantibus & juvenibus insensatis. Ideo praelato dicitur Eccl. 27. *In medio sensatorū assiduus esto,* ut sic praelatus dicat illud Ezech. 8. *Sedebā in domo mea, & senes habebant ante se lampades, & de throno exibant fulgura, voces & tonitrua.* § Lampades istae significant septem dona Spiritus sancti, quae iudex, & praelatus debent habere, ut ejus mens per ea illuminetur, & in suis actibus dirigatur. § Vel septem lampades cum igne charitatis, & oleo pietatis sunt septem opera misericordiae, quae valde decent iudicem vel praelatū Apoc. 2. *Dixit illi qui ambulat in medio septē lampadū, & sic de throno isto,* id est, de talibus personis vel eorum domibus aut judiciis debent exire fulgur, id est, splendor bonorum exemplorum, vel fulgor splendentis conversationis, voces dulcis consolationis, & tonitruum altae praedicationis, correctionis & reprehensionis Psal. 76. *Vox tonitruus tui in rota.* § Vel fulgura severae disciplinae voces praedicationis altae, tonitrua reprehensionis dura. § Quinto vero dicitur, quod in circuitu sedis erat vitreum mare seu lavatorium vitreum simile crystallo, & illud significat sacram scripturam. Dicitur enim ipsa mare, propter profunditatem inscrutabilem, vitreum propter perspicuitatē intellectualem, crystallinum propter soliditatem immutabilem. Ista enim debet iudex habere, & in ea facta sua lavare Psal. 76. *In mari via tua, & semita tua in aquis multis.* § Sexto dicitur, quod circa sedem erant animalia occulta. Ista significant assessores, & consiliatores praelatorum, qui debent esse animalia, id est, animati per gratiam, & virtutes. Quatuor etiā virtutibus debent esse privilegiati, & dotati, & pleni oculis, id est, charitate sapientiae, & discretionis ante, & retro, quantum ad considerationem praesentium & futurorum. Juxta illud Ezech. 1. *Totum corpus in circuitu erat plenum oculis.* § Vel dic, quod ista sedes est Christus in humanitate. Quatuor animalia sunt quatuor Evangelistae, scil. Homo Matthaeus, Lucas Vitulus, Leo Marcus, Aquila Joannes. Viginti quatuor seniores sunt patres veteris testamenti, & novi. Duodecim dicuntur esse ibi de lege veteri, quia a duodecim patriarchis descenderunt. Duodecim etiam dicuntur patres novi testamenti, quia duodecim articulis crediderunt. Mare est scriptura. Iris est perfectio, etiam sicut supra. Et pro certo tales debet iudex secum habere, & eorum consiliis, & so-

cietate uti & regi, & per eos gubernari, non per adutores & iniquos. § Dicitur, quod ante thronum erant quatuor animalia plena oculis ante & retro, & habebant singula alas suas. Vnum tamen erat, quod quotiescunque animalia occulta dabant gloriam Deo, statim viginti quatuor seniores praecedebant in facies suas, & deponebant coronas suas, & adorabant viventem. § Animalia ista significant praelatos clericos, & authenticas personas, in statu religionis vel in Ecclesia converlantes, quia vere illi qui sunt circa sedem, & ante thronum seu in conspectu Dei, id est, illi qui in Ecclesia sunt, & qui vacant regimini etiam, & praelationi aliorum, isti debent esse pleni oculis, id est, claritate discretionis ante, & retro quantum ad praeterita & futura. Debent habere alas, quia ipsi debent volare ad cælum. Et si vis melius exponere de sex animalibus vide ubi dicitur Esa 16. *Sex ala uni &c.* Sed quando ista animalia, id est, quando praelati, & authentici dant gloriam Deo & faciunt bona opera, statim inferiores, & subditi boni & maturi qui super sedilia inferiorum sedent, bonum accipiunt exemplum, & exemplo eorum bono ipsi finaliter honorant Deum cæli per bona opera, & coronas gloriae mundanae deponunt, & in corde suo vilipendunt, & Deum honorant, & adorant. § Vel dic, quod animalia sunt clerici & religiosi, qui sunt propinqui, quantum ad gradum, sedi Christi. Nam exemplo istorum, qui sunt boni seniores, id est, Principes non obstantibus coronis gloriae temporalis, Deum cæli glorificant. Et breviter ad exemplum clericorum se gerit vita saecularium personarum, siue bonum fecerint siue malum Esa. 24. *Unde sicut populus, sic sacerdos* § Vel dic, quod circa sedem alicujus praelati vel principes sunt quatuor oculati consiliarii siue principaliores, quibus proloquantibus, & sententiā suam dicentibus, alii inferiores, quam vis sint sapientes & senes, solent adulando ipsorum dictis alludere, coronas & bireta de capitibus eorum deponere, & ipsorum dicta & consilia commendare. Unde Eccl. 13. *Dives locutus est, & omnes tacuerunt. Verbum ejus usque ad calum extulerunt.* Et expone, quod isti Ecclesiastici, & subditi mali consiliarii habent alas sex, id est, sex specialia vitia, scil. adulationem & malitiam, volant quidem illi ad dominos decipiendos, & appetitum laudis & avaritiam, quibus volant ad se ipsos ditandos, ut rapinam & superbiam, quibus volant ad subditos opprimendos, & istae sunt illae sex alae, de quibus dicitur Esa. 6. *Sex ala uni &c.*

Capitulum quintum. Textus. Et vidi in dextra sedentis super thronum librum scriptum intus & foris.

MORALITATUM CAP. V.

Vidit Joannes in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris signatum sigillis septem, & nemo inventus est dignus nec in cælo, nec in terra, librum respicere, & aperire atque solvere ejus signacula, excepto leone de tribu iuda, qui est radix David, qui venit aperire librum, & ejus signacula solvere. § Sedens iste est Pater Deus qui ab æterno sedet in throno gloriae suae. Iste liber significat mundum, & ordinem rerum processusque earum, qui pro certo a principio semper est in manu Dei, quantum ad ejus ordinationem, & provisionem, & ille est scriptus intus, & foris. Intus quantum ad causas rerum nobis occultas, quae sunt in mente divina, & foris in quantum & creaturas, & apparentes eventus rerum. Iste est signatus sigillis septem, id est, septem ætatibus, quia quamdiu durant septem ætates vitae praesentis, mundus est nobis clausus. Vel etiam septem planetis, quorum influentis regunt mundum, quia nemo est inter homines neque in cælo, neque in terra, qui per se intuitive videat veritates rerum in existentia propria, & cuilibet creaturarum sit notorius & apertus, nisi Leo Christus Dei filius de tribu iuda, id est, de progenie David fuit natus, qui propter unionem beatificam, quam habet anima sua cum verbo, non obstantibus sigillis, res in propriis sententiis intuetur Esa. 29. *Dabitur liber scienti literas, & dicit nescio legere, signatus est enim.* § Vel dic, quod sedens est Deus Pater, dextera ejus est Dei filius, qui dicitur dextera patris, per quem fecit omnes creaturas. Ista dextera habet unum librum, id est, nostram humanitatem, quam assumpsit in virgine, quae dicitur liber, quia intus ibi conscientia, exterius in apparentia omnes virtutes, perfectiones, gratiae & exempla scribuntur. § Iste liber fuit nobis clausus, signatus, velatus in sacramento altaris, quia pro certo ibi sunt sigilla septem, id est, septem accidentia quibus substantia corporis occultatur. Ista sunt sapor, color odor, figura, quantitas, actio, passio, remanet autem ibi idem color, idem sapor, idem odor, eadem figura rotunda vel quadrata eadem

eadem quantitas magna vel parva, eadem actio, quia ista potest agere, nutrire, inebriare, ponderare, sonare &c. sicut ante passionem, quia ita potest tangi, & ita durum invenitur post, sicut ante, & sub istis accidentibus, & sigillis celatur & absconditur corpus Christi Esa. 45. *Vere tu es Deus absconditus*, in tantum quod non est homo, neque in cœlo, neque in terra, qui relictis propriis naturalibus possit solvere & cognoscere ista accidentia & sigilla, & quomodo sub istis latitat corpus Christi quamdiu sumus in via, & erit nobis visio omnium sicut liber signati. Esa. 29. Excepto tamen leone de tribu Juda, id est, Christo qui fuit de radice David, de tribu Juda exivit, & quia iste solus inter homines vidit, & cognovit, quia ille per spem, nos per fidem.

Ex Capitulo quarto, Textus. Et quatuor animalia singula eorum habebant.

MORALITATUM CAP. VI.

Joannes vidit in medio throni, & quatuor animalium viginti quatuor seniores habentes singuli citharas, & phialas, & ceciderunt coram agno, & cantaverunt canticum novum.

§ Iste agnus benignissimus est Christus, qui quasi agnus datus ad victimam. Esa. 53. Iste enim sedet in throno sacre scripturæ, ubi sunt quatuor animalia, id est, quatuor Evangelistæ, & viginti quatuor seniores, id est, viginti quatuor libri veteris testamenti secundum expositionem Hebræorum. Iste fuit quasi occisus, per passionem, sed modo est stans & immortalis per resurrectionem. Iste habet cornua septem, id est, potestatem in septem mundi climatibus: per cornu enim potestas designatur. Habet enim septem oculos, id est, septem dona Spiritus sancti. Zach. 3. *Super lapidem unum septem oculi sunt.* Iste de dextra sedentis, id est, Dei Patris, accepit librum, & omnem sapientiam. Et cum aperuisset primum sigillum, id est, cum hominibus revelasset, primum secretum divinæ sapientiæ, scilicet fidem sanctæ Trinitatis, cum prædicaret mundo tunc animalia, id est, Evangelia, & viginti quatuor seniores, id est, libri veteris testamenti, cum citharis, id est, divinis laudibus, cum phialis adornatis, id est, cum sanctorum meritis, historiis, & viris famosis, laudem agno, id est, Christo dederunt, in quantum canticum novum, & prophetas de suo adventu jam revelata facie cecinerunt. Pf. 98. *Cantate Domino canticum novum*, id est, prophetias de suo adventu, quia mirabilia fecit.

§ Vel dic, quod agnus est bonus prælatus, qui debet esse humilis & pacificus sicut agnus. Ille enim in throno majestatis suæ sedens, debet esse circumdatus, & associatus animalibus quatuor oculatis &c. id est, bonis & discretis clericis, quatuor, scilicet, virtutibus cardinalibus adornatis, & senioribus, id est, personis maturis atque subditis morigeratis, ille in repræsentatione sua debet esse quasi occisus, qui præ humilitate debet se reputare mortuum & occisum, id est, quasi statim moriturum. Debet habere cornua septem, id est, septem principales virtutes, & septem oculos, id est, septem dona Spiritus sancti. Ille debet accipere librum, id est, sacram scripturam præ manibus, & ipsam à sedente in throno, id est, à Christo per devotionem, & orationem acquirere. Ille debet aperire sigilla libri, id est, obscuritates scripturæ, & eas sublati suis revelare docendo, & tunc animalia, & seniores, id est, clerici, & sæculares, id est, bonæ, & honestæ personæ quæcunque, & maxime illæ personæ, quæ habent citharas & canticum divinæ laudis & gratiarum actionis, & Phiala cum odoramentis, id est, fragrantiam devotionis, & orationis. Tales ipsum adorabunt, & laudabunt canticum laudis, & recommendationis sibi in cunctis partibus resonabunt. Unde Eccl. 44. *Laudemus patres nostros viros gloriosos.* Et secundum quod dicitur ibidem cum animalia & seniores laudarent Deum, audita est vox millia millium Angelorum, qui benedixerunt agnum. Sic vere quando invenitur talis agnus, id est, bonus prælatus, qui ab animalibus, id est, à senioribus, & honorabilioribus personis benedicatur & laudatur, pro certo millia millium Angelorum, id est, multitudo sæcularium populorum ipsorum similiter benedicunt, & de hoc glorificant & laudant.

Capitulum sextum. Textus. Et vidi quod aperuisset agnus unum de septem sigillis.

MORALITATUM CAP. VII.

Et vidi quod aperuisset agnus unum de septem sigillis, & audiivi unum de quatuor animalibus dicentem, tanquam vocem tonitruum. *Veni & vide.*

Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiivi secundum animal dicentem: *Veni & vide.* Et exivit alius equus rufus, & qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut invicem interficiant, datum est ei gladius magnus. Et cum aperuisset sigillum tertium, audiivi tertium animal dicentem: *Veni & vide.* Et ecce equus niger, & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua, & audiivi vocem in medio tanquam quatuor animalium dicentium, *Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno, & vinum, & oleum ne laferis.* Et cum aperuisset sigillum quartum, audiivi vocem quarti animalis dicentis: *Veni & vide.* Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terra, interficere gladio, fame, & morte & bestiis terra. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum, propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant. Et clamabant voce magna, dicentes: usquequo domine sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? & data sunt eis singula stola alba, dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut & illi. Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, & ecce terramotus magnus factus est. Et sol factus est niger tanquam sacculus cilicinus. Et luna tota facta est sicut sanguis, & stella de cælo ceciderunt super terram, quemadmodum fons emittit grossos suos, cum à vento magno moveretur. Et cælum recessit sicut liber involutus. Et omnis mons, & insula de locis suis mota sunt, & reges terra & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis liber & servus absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris: *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus ira ipsorum.* Et quoniam stare poterit? Post hac vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terra tenentes quatuor ventos terra, ne flarent super terram, neque super mare, neque super ullam arborem, &c.

§ Item super illo: Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens, ut vinceret.

§ Equus est nostra caro Esa. 31. Equi eorum caro, & nunc spiritus &c. Sessor ejus est anima, quæ carni merito debet præstare. Et breviter sessor iste cum suo equo albo, significat hominem, qui per castitatem corpus habet candidum, & purum. Iste quandoque habet arcum, id est, rigorem iustitiæ, & æquitatis, quia quantum ad sagittandum & corrigendum delinquentes, tales sunt iusti & rigidi, in se vero sunt innocentes & casti. Unde Ecclesia. 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida.* Ideo pro certo talibus personis castis & iustis debet dari corona, id est, honor, & celsitudo regie potestatis, quia tales personæ quando sunt promotæ ad dignitatem, vincunt primo se, & cupiditates suas, & tandem vincunt, & suppeditant omnes malos, & prævalent adversus principes & tyrannos. Exivit (inquit) vincens ut vinceret, qui enim primo se vicerit, alios facilius vincere poterit. Ideo benedicit Apostolus Ro. 12. *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Unde Seneca lib. de moribus. *Fortior est qui cupiditates suas vincit, quàm qui hostes subiecit.* **§** Vidit Joannes equum rufum, & qui sedebat super eum, habebat gladium magnum, & datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut homines invicem interficerent. **§** Charissimi, color rufus teste Aristotel. in Physiognomia, significat malitiam, fraudem, fallaciam & livorem. Illi igitur qui habent equum rufum, sunt, qui sunt fallaces, invidi, malitiosi. Et pro certo isti hodie habent gladium maximum, id est, linguam, & loquacitatem, quam ita habent magnam, latam, longam & diffusam, quod per detractionem ad omnes personas & status attingunt, scilicet, de omnibus detrahendo, & accusando verba referendo. Et ideo pro certo talibus datur hodie potestas à diabolo, quod ipsi tollant pacem de terra, quapropter verba dicta talium iniquorum, & impiorum, & per ipsorum falsas accusationes, & relationes pax, & concordia dissipatur, & lites & discordiæ seminantur. Eccles. 28. *Susurro, & bilinguis maledictus multos turbavit habentes pacem.*

§ Vidit Joannes equum nigrum, & qui sedebat super eum, habebat stateram, audita est vox inter animalia, dicentis: *Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno, vinum & oleum ne laferis.* **§** Equus hic est corpus Christi, qui niger, vilis & despectus existit præ tormentis Esa. 35. *Vidimus eum, & non erat ei aspectus.* Sessor istius id est, Dei filius habet stateram, id est, libram æquitatis, & iustitiæ in manu sua, quia habet potestatem judicariam, & potest ponderare, & librare merita singulorum. Ideo dicitur sibi, *bilibris tritici, &c.* Triticum significat perfectos, qui medullâ devo-

devotionis & compassionis habent, & ipsi sunt pleni. Hordeum significat imperfectos, qui cum medulla meritorum, & virtutum habent admixta cortice venialium peccatorum. Denarius est primum eternae beatitudinis illud est primum commune. Unde Matth. 20. *Acceperunt singuli singulos denarios.* Dicitur enim quod bilibris tritici, id est, duae librae tritici, & tres bilibras, id est, sex librae hordei, hoc est dictum parva quantitas perfectorum, quae per duo designatur, & magna quantitas imperfectorum, quae per sex designatur, omnes praeiunguntur ab illo sessor Christo denario uno, scilicet, premio eternae Beatitudinis, quia omnes percipiunt eandem visionem, tamen diversimode, quia secundum merita alii clarius, alii obscurius vident Deum. Ideo bene dicitur, quod duae librae perfectorum tantum reportant, quantum sex imperfectorum vel hordeorum, quia licet habeant eundem denarium, & idem primum quantum ad essentiam, tamen plus habent pauci perfecti quam plures imperfecti, quantum ad modum perfectionis, & quantum ad Dei munificentiam, quia *in domo patris mei mansiones multae sunt.* Jo. 14. Et sequitur, quod vox dixit illi sessori & liberatori Christo, quod *vinum & oleum ne laesis.* Vinum enim quod latificat cor hominis, significat viros laetos & consolatores, & aliorum informatores, & ad bonum incitatores, quia istos auditores inebriat verbo Dei. Oleum autem quod lenit & nutrit, viros pios significat, & compatiens, qui pauperum infirmitates leniunt, & temperant, & ipsos per eleemosynas nutriunt & educunt. Quando igitur Christus prouiderit & librabit orbem terrarum in die iudicii mediante statera iustitiae, ubi merita singulorum decernet, quando etiam perfectis & imperfectis gloriam distribuere habebit, tunc vero vinum & oleum, id est, viros sapientes, & compatiens misericordes non laedet, scilicet, per eternae damnationis sententiam, & rigorem Apocalyp. 2. quia *qui viceris non laedetur a morte.*

C Vel dic, quod equus niger est Ecclesia vel religio, quae dicitur equus propter habenas iustitiae quibus ligatur. Dicitur niger, propter squalorem tribulationis, & abstinentiae, quasi sua species obscuratur. Juxta illud Cant. 1. *Nolite me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol.* i. tribulatio. Sessor istius equi est praelatus, qui debet habere stateram iustitiae & aequitatis, quia debet ponderare atque cogitare merita singulorum, ut videat, quis sit bonus, quis malus, quis promovendus, quis reprobatus, sed tamen qualitercunque sit, denarium tantum, id est, tantam portionem bonorum Ecclesiae, & beneficiorum debent habere duae librae tritici, id est, duae personae perfectae & bonae quae habent medullam devotionis, & compassionis, quantum sex hordei, id est, quantum sex imperfectae & immaturae Genes. 44. Exemplo Joseph, qui Benjamin fratri suo concludit duas partes. Vinum autem & oleum, id est, viri discreti, & pii non debent ab eoladi, sed debent potius sustineri.

Vel dic, quod per vinum & oleum intelliguntur agricolae, de quorum laboribus oleum & vinum acquiritur. Isti igitur a superioribus, & dominis non sunt laedendi vel molestandi, sed potius sunt diligendi. Unde Eccles. 7. *Non oderis laboriosa opera, & rusticationem ab altissimo creatam.*

D Joannes vidit apertum quarto sigillo equum pallidum, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est ei potestas super quatuor terras plagas interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terra. Equus est iste peccator, qui dicitur pallidus, quia caret rubore charitatis, & albedine castitatis. Sessor illius est diabolus, mala voluntas vel peccatum, qui ipsum ducunt circumquaque ad motum suggestionis vel malae inclinationis. Et iste dicitur mors, quia hominem temporaliter, & spiritualiter occidit. Ideo dicitur quod infernus, id est, infernalis poena ipsum sequitur. Unde ipse poterit dicere illud Ozeae 13. *Morsus tuus ero inferne.* Isti igitur datur potestas super quatuor affectiones cordis humani, qui sunt dolor, timor, spes & gaudium. Nam ex quo peccatum, diabolus, vel mala voluntas homini dominatur, necesse est quod super quatuor affectiones ipsius principetur. Et ipse annihilat omnes hominis gratias quatuor modis, fame, avaritia, bestiis, id est carnalitate, sensualitate luxuriae, gladio irae & invidia, morte otii & desidia. Fames quae desiderium affligit, est avaritia. Bestia quae sensu, id est, ratione caret, est luxuria. Gladius, qui acutè punit, est iracundia. Mors quae insensibilem, immortalem facit, est desidia. Ista igitur est quadruplex mors culpae, quia ab isto malo sessor occiditur anima peccatoris quantum ad quatuor partes affectionum cordis sui. Unde Hier.

rem. 15. *Visitato super eos quatuor species, dicit dominus, gladium & canes, volatilia caeli, & bestias, & paulo ante dixerat, quod qui ad mortem, ad mortem, qui ad gladium, ad gladium, qui ad famem, ad famem &c.*

¶ Vidit Joannes super altare Dei animas intersectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna ad dominum: *Quare non vindicas sanguinem nostrum? Et acceperunt divinum responsum, quod expectarent adhuc modicum tempus, donec numerus fratrum suorum, qui interficientur, compleatur. Et data sunt singulis stola alba, &c.*

¶ Isti significant martyres, quorum animae sunt in altari paradisi Deo praesentatae. Isti enim occisi sunt propter testimonium fidei, & propter verbum Dei quod praedicabant. Isti enim zelo iustitiae, non vindictae, petunt venire ad iudicium, scilicet, ut eorum sanguis beatorumque tribulationes puniantur. Sed pro certo respondetur, quod nec dum completus est numerus electorum vel martyrum, qui sunt per occisionem ad Deum migraturi, vel alias secundum ordinem praedestinationis Dei in saecula posituri. Et ideo interim dantur eis stola alba, scilicet, indumentum gloriae paradisi, quam nunc habet anima separata, quae dicitur stola prima Luc. 15. *Cito proferte stolam primam, & induite eam.*

¶ Aperto sexto sigillo, Vidi, (inquit) Joannes, *Et ecce terramotus factus est magnus, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut sanguis, & stellae ceciderunt de caelo, sicut ficus emittit grossos suos cum a vento movetur, & caelum recessit quasi liber involutus, & omnis mons & sylva de locis mota sunt, & omnes reges terrae principes, & divites, & fortes & omnis servus & liber absconderunt se in spelunca, & in petris montium, & dicunt montibus & petris: Cadite super nos & operite nos a facie sedentis super thronum & ab ira agni, quoniam venit dies magnus ira peccatorum. Et qui poterit stare?*

¶ Iste terramotus significat motum tentationum, & tribulationum huius mundi, & earum invalescentiam in hoc mundo. Sol clarus significat statum praelatorum. Luna mutabilis significat statum principum & laicorum. Stellae statum & personas bonorum subditorum. Caelum est Ecclesia. Mons significat statum perfectionis. Insula mari circumdata significat statum religionis. Dico igitur quod sol, & status praelatorum in multis per vitia denigratus est. Luna vero, id est, status principum saecularium, per crudelitatem, & rapinam in sanguinem conversus est, & ideo caelum Ecclesia a statu prosperitatis recessit, & ipsum tribulatio circumvolvit. Stellae etiam, id est, bonae personae per peccatum jam videntur cadere, & mons cujuscunque perfectionis, insula cujuscunque religionis, jam de loco suo, & conditione suae primae foundationis videtur penitus commota, id est, commutata. Qui enim bene consideraret quales fuerunt, & qualiter se habuerunt montes, id est, dignitates Ecclesiae, & insulae, id est, status religiosorum, qui fuerunt in Ecclesia primitiva, revera bene posset dicere, quod sunt motae de loco suo, & quantum ad vitae perfectionem, & quantum ad motum, & habitum qualitatem Psal. 81. *Movebuntur omnia fundamenta terrae.* Ideo propter mala exempla istorum subditorum, alii inferiores reges, divites, fortes, servi & liberi, ab amore divino defecerunt, & jam in caverna terrae, id est, in amore terrenorum se penitus incluserunt. Unde Josue 10. *Absconderunt se reges quinque in spelunca, &c.*

¶ Vel dic, quod sol est intellectus, qui hodie per obscuritatem erroris & ignorantiae denigratur. Luna mutabilis est, quae sanguinea per carnalem amorem efficitur. Stellae sunt potentiae sensitivae, quae hodie per prava delectabilia, & peccata diversa cadere comprobantur. Caelum est ratio, quae hodie obnubilatur vel excoecatur.

¶ Vel stellae sunt virtutes, & gratiae, quae hodie cadunt, & perduntur propter terramotum, & ventum suggestionum quo a diabolo concutiuntur, quia propter ista jam deficiunt montes contemplationis, jam cessant insulae compunctionis, & contritionis, quae est in medio maris, id est, in medio cordis avaritiae, reges & principes, id est, iustitia & iudicium, divites, id est, sufficientia, fortes, id est, constantia, liberi, id est, charitas, servi, id est, humilitas se abscondunt, & desistunt. ¶ Vel dic, quod Sol est veritas, quae splendet, Luna est pietas, quae honorem praebet. Caelum est veracitas, quae honestatem celat. Stella est prudentia, quae omnia illustrat. Quia igitur invalescente terramotu tentationis, sol conversus est in nigredinem ignorantiae, Luna pietatis

tatis conversa est in sanguinem crudelitatis, & seditio. Caelum verecundiae jam recessit, stella prudentiae jam cecidit. Ideo proculdubio jam moti sunt montes, i. viri eminentes in perfectione, insulae, i. viri maturi, & amari praedolorosa contritione. § Vel dic, quod ideo montes, & insulae, id est, status Ecclesiae tribulationibus concutiuntur, & à stabilitate, quam habuerunt commoventur, servi, liberi, divites, pauperes, & reges, tribuni generaliter omnes tam subditi, quam praelati jam miserabiliter à divina praesentia, à divino servitio absconduntur, & in cavernis terrae, id est, tumultibus temporalium recluduntur, timent enim coram agno immaculato, id est, coram Christo in Ecclesiae servitio comparere, quod patet, quia vere nisi pro distributionibus nolunt in Ecclesia subintrare, sed in caverna, id est, in foro, & mundanis, cum talpis, id est, cum saecularibus caecis habitare. Unde 1. Reg. 13. Absconderunt se in speluncis. Timent enim (ut dicunt) iram agni, id est, duritiam humani vel divini servitii, quamquam placabilis, & benigni. Unde isti videntur dicere de eo illud 1. Reg. 5. Non maneat apud nos arca Dei Israel, quia dura est manus ejus &c.

Capitulum septimum. Textus. Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terrae.

MORALITATUM CAP. VIII.

Vidit Joannes quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terrae, qui tenebant ventos caeli, ne flarent super terram, nec super mare, neque super ullam arborem. Sed istis dictum est à quodam Angelo habente signum Dei vivi, qui ascendebat de ortu solis, quod ipsi non nocerent terrae, neque mari, neque arboribus quousque signarentur servi Dei in fronte eorum, & fuit multitudo maxima signatorum, tam de filiis Israel quam de turba, de omnibus populis & gentibus congregata. Et erant omnes in conspectu throni induti stolis albis, & palmae in manibus eorum, & agnum benedicebant. § Isti quatuor Angeli possunt significare ballivos & officiales principum, qui in quatuor partibus mundi sunt locati, & qui stant in diversis officiis super angulos terrae, mari & arboribus, id est, omnibus generibus hominum subditorum, terrae, villis & civitatibus maris, id est, collegiis & conventibus, arboribus, id est, personis & hominibus, qui de hoc breviter ponuntur in officio ut noceatur subditis, & ut rapiant quicquid possunt. Unde Apo. c. 9. Potestas eorum nocere hominibus, mensibus quinque. Et isti impediunt ne venti flent super terram quia omnem consolationis flatum, & omne refrigerium vel vel auxilium, quod principes vel praelati debent subditis, ipsi impediunt quantum possunt. Sed quid? Vere ibi est alius Angelus, id est, alius consiliarius vel familiaris, qui portat signum & sigillum principis, utpote consiliarius, vel similes, cum quo oportet secretè loqui, quia breviter nullus est immunis à nocumento aliorum, nisi quos ipse signaverit liberandos. Et tales sic signari per dona vel favores à magistris curiae accepti ab huiusmodi quatuor Angelis malis, id est, ab huiusmodi iniquis non laeduntur, imo stant in conspectu throni, id est, in praesentia principum, & praetorum induti stolis & vestibus eorundem, in eorum curiis officiisque ordinati. Alii autem qui non sunt signati, nec in gratia majorum specialiter accepti atque recepti, sed nocumento talium malorum Angelorum, id est, inferiorum ballivorum, executorum & commissariorum crudelium exponuntur. Et breviter istud est verum, quod nullus hodie ballivorum malitiam evitat, nisi alicujus magni Angeli, id est, alicujus magni consilarii favorem procuret. Isti enim mali inferiores illos non audent tangere, quos vident majorem gratiam obtinere. § Vel dic, quod iste secundus Angelus est B. Franciscus, qui ab ortu solis, id est, à statu gratiae, & virtutis ascendit super terram ipsam, & terrena calcando & etiam praedicando. Ille enim portat sigillum Dei, scilicet, stigmata passionis dominicae. Ille enim per doctrinam suam impedivit, ne Angeli mali nocerent illis, qui signum characteris & crucis per poenitentiam confessionis memoriam secum portant. Multos etiam sigillo & imagine Christi signavit, scilicet, fratres suos, quos Christo uniendo similes, & conformes esse voluit & mandavit. Sunt enim hodie tam de Israel quam de gentibus, id est, tam de nobilibus, quam de ignobilibus maxima turba, quae per eum coram Domino praesentatur, in statu, scilicet, religionis & perfectionis, qui amicti stolis candidis castitatis, & habentes palmas victoriae & perseverantiae atque firmitatis, Deum & agnum continue benedicunt, & ipsi per praedicationes suas ab

aliis fiunt benedicti. Unde Act. 6. Turba enim plurima credidit in Deum. § Vel dic, quod iste potest significare quemlibet virum perfectum, signo charitatis munitum, qui sibi devotos simili signo consignat, & eos à malis Angelis liberat & defensat. § Vel dic, quod in die iudicii illi soli à malis liberabuntur, qui signo charitatis, & gratiae signati inveniuntur. § Vel dic, quod illud signum significat memoriam dominicae passionis, quo qui signati apparuerint, à daemonibus non laedentur. Dicat igitur quilibet illud Pl. 85. Fac mecum signum in bonum, ut videant, qui oderunt me. § Dixit Joannes quod ipse vidit coram Deo, & Angelis, animalibus & senioribus turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus tribubus, populis, & linguis, qui erant amicti stolis albis, & palmae in manibus eorum, qui incessanter Deum cum Angelis collaudant. Et dictum est ei: Qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & unde venerunt? Hi sunt enim qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt stolas suas in sanguine agni, & ei servient in templo sancto ejus die ac nocte, & non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque asinus, neque dolor, quoniam agnus qui est in medio throni, reget eos, & deducet eos ad vitae fontes aquarum. Isti significant sanctos, qui sunt in patria, qui ante thronum majestatis aeternae perpetuo habent stare cum Angelis, & cum animalibus, id est, cum Evangelistis & senioribus, cum Patriarchis & sanctis. Isti sunt turma innumerabilis, sunt etiam ex cunctis populis congregati, & isti Deum continuo benedicunt, & amicti sunt stolis albis, id est, aeternae gloriae claritate. Illi palmas inconcussibilis victoriae secum portant, sed pro Deo, qui sunt isti? pro certo nulli nisi qui venerunt ex magna tribulatione, qui in mundo poenas & miseras propter Deum habuerunt, quia quotquot Deo placuerunt, per multas tribulationes transierunt, isti stolas suas, id est, conscientias laverunt, & primo à vitiis purgaverunt, & hoc in sanguine agni & passione, & memoria Jesu Christi. Isti enim sursum in templo paradisi serviunt agno, id est, Christo, qui eos regit, & ideo non esurient, neque sitient, neque calefcent, neque flebunt, neque dolebunt, sed ad fontem vitae, & aeternae prosperitatis omni voluptate replebuntur. Pl. 34. Quoniam apud te fons vitae.

Capitulum octavum. Textus. Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in caelo.

MORALITATUM CAP. IX.

Vidit Joannes Angelum unum ante altare aureum quod est in caelo, & data sunt ei incensa multa, & ascendit fumus aromatum in conspectu Dei. § Sic vere ante altare paradisi ascendit fumus, odor, & fragrantia bonorum meritorum, orationum, & maxime quando in thuribulo cordis nostri ardet ignis, & fervor intimae charitatis. Iunc enim Angelus noster omnes nostras orationes elevat coram Deo, sicut patet de Angelo Tob. 12. Quidam Angelus accepit unum thuribulum, & implevit illud igne altaris aurei, quod est in conspectu Dei, & misit illud in terram, & facta sunt tonitrua, voces & fulgura & terrae motus magnus. Et septem Angeli habebant septem tubas, paraverunt se ut tubis canerent. § Et iste Angelus est Deus pater, qui thuribulum, id est, filium suum plenum igne, id est, fervore charitatis misit in terram per incarnationem, qui fumum orationis, & fragrantiam odoriferam famae & sanctitatis jugiter emittebat. Et pro certo quando iste fuit missus in terram, tunc ad praedicationem ejus audita sunt tonitrua, id est, minae, voces, id est, suasiones, fulgura, id est, miracula, & exempla, & sic in cordibus auditorum factus est terrae motus contritionis, timoris, amaritudinis, & mœroris. Septem enim Angeli, id est, praedicatores, ex tunc inceperunt praedicare, & tuba praedicationis per mundum resonare. § Vel dic, quod Angelus est aliquis magnus princeps vel praelatus, qui aliquando mittit in aliquam terram pro aliquo officio, aliquod thuribulum, id est, officiale plenum igne cupiditatis & avaritiae. Et tunc pro certo in adventu ejus fiunt tonitrua, id est, minae tribulationis, fiunt etiam fulgura, id est, invasiones, rapinae & excoitationes, quia omnia comburuntur, & inflammantur, & nihil remanet post ipsum. Unde Johan. 2. Ante ipsum ignis vorans, &c. Et ideo tunc audiuntur voces, id est, planctus subditorum, & fit terrae motus magnus, quia tota terra, tota patria per ipsum concutitur & turbatur. Quia sicut dicitur Prov. 29. Regnantibus impiis, ruina hominum. Unde si quis peteret, quare talis turbatio auditur in terra, possit responderi illud Matth. 28. Ecce terra motus factus est magnus, &c. § Vel dic contra praelatos & principes, quando de novo promoventur, solent subsidia petere, & sic solent totam subiectam patriam turbare, & tunc magis, quam

C quam alias rapinis & exactionibus molestare. ¶ Canente primo Angelo cum tuba sua, factus est grando & ignis mixtus cum sanguine & missa in terram, & tertia pars arborum, & omne fœnum viride combustum est. ¶ Iste Angelus significat adulatores, qui in curiis sunt principum & magnatum. Nam quando ipsi in auribus ipsorum faciunt resonare tubam eloquentiæ & adulationis, & quando ipsos iustificat, & alios coram ipsis accusant, tunc vere per ipsorum falsa verba generatur grâdo crudelitatis & sævitæ, ignis cupiditatis & avaritiæ, sanguis carnalitatis & luxuriæ, quia per verba malorum adulatorum fiunt principes raptores, crudeles, adulteri & luxuriosi. Ideo bene sequitur, quod *tertia pars ipsorum comburitur per rapinam ab ipsis*. Arbore, id est, ipsi excellentes, nobiles, divites & potentes comburuntur & infestantur, & ad voces talium tribulationibus molestantur. Et maxime omne fœnum terræ, id est, populus infimus præ cæteris molestat. ¶ Vel dic, quod Angelus est primus & novissimus α & ω. Nam quando ipse in iudicio tubæ suæ authenticæ sententiæ resonabit, tunc grando, id est, tormentorum invasio percutiens, id est, ignis inextinguibilis, sanguis etiā id est, occasio, & sævitia comburunt terram, id est, terrenos & avaros, arbore, id est, altos, elatos & superbos, fœnum, id est, lascivos, molles & floridos luxuriosos. Isti enim dicuntur combusti, quia comburuntur in inferno finaliter, & isti dicuntur tertia pars, quia perfecti, & minus perfecti, iusti & pœnitentes faciunt unā partem. ¶ Vel illi qui sunt in cælo, & in purgatorio, faciunt secundam partem. Tertiam faciunt damnati peccatores. Tertiam vero partem Angelus comburit, cum Christus in iudicio damnatos conterit, qui nunc in purgatorio cum Angelis parit. Tertia pars gladio peribit. ¶ Secundus Angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars ipsius maris sanguis, & tertia pars creaturæ, quæ habebat animas, mortua est in mari, & tertia pars navium interiit. ¶ Iste mons est prælatus malus vel iudex, qui dicitur magnus per superbiam, ardens per avaritiā, iracundiā & invidiam. Iste mons quando in mari religionis vel Ecclesiæ præficitur, tunc vere per ejus prava documenta & exempla, tertia pars maris, id est, religionis per peccata demolitur, multi enim in sanguinem, id est, in carnalitatem per luxuriam convertuntur. Naves, id est, viri perfecti virtutum mercimoniis onerati, per eorum nequitias distribuuntur, & breviter illi qui habent animas, id est, per spiritum gratiæ vivificantur, fiunt mortui & destructi, quando tales mali homines principantur, Prov. 28. *Regnantibus impijs ruina hominum.*

¶ Vel dic generaliter, quod quando avarus & ardens prælatus in mari, id est, in patria præficitur. Vel etiam quando in aliquo officio vel collegio aliquis officialis vel iudex avarus, & crudelis extollitur, tunc pro certo tertia pars hominum subditorum scilicet, paupares gravissime molestantur.

¶ Vel dic, quod mons iste significat affluentiam divitiarum, & honoris, qui recte dicitur ardens, quia ardor ambitionis avaræ est eis inclusus. Nam quando iste mons, id est, temporalis facultas fuit amissa in mari, id est, in Ecclesia, tunc apparuit mare, quasi totaliter infectum, quia tunc plus quam ejus tertia pars est infecta, & abundantibus prosperis in sanguinem, id est, in luxuriam est conversa, Ecclesia enim habet tres partes, scilicet, laicos, religiosos & clericos. Sed vere quasi tertia pars, id est, status clericorum in sanguinem luxuriæ est conversus. Unde Pl. 104. *Converti aquas eorum in sanguinem.*

¶ Vel si vis, per tertiam partem intellige quemlibet statum alium, scilicet, religiosos laicos &c. Naves etiam, id est, viri perfecti sunt destructi, & illi qui per gratiam vivebant, per peccatum mortui sunt & consumpti. Ideo quando Constantinus Imperator dedit redditus Ecclesiæ, audita est vox in aere dicens: *Hodie effusum est venenum in Ecclesia Dei.*

Vel dic, quod ille mons elatus, est diabolus vel Antichristus, ad cuius adventum in mari mundi vel Ecclesiæ tertia pars, vel forte plus quam tertia pars peribit.

¶ Tertius Angelus tuba cecinit, & stella magna tanquam facula ardens cecidit in tertiam partem fluminum, fontium, & aquarum, & stellæ nomen Absinthium. Et factæ sunt aquæ in absinthium, & multi homines mortui sunt ex aquis, quia amaræ factæ sunt.

¶ Stella ista significat peccatum avaritiæ, quod more ignis inflammatur. Ista etiam dicitur absinthium, quia amaritudo laborum angustia vel timoris, avaritiæ est annexa, & ista pro certo

Pet. Berchorij super Biblia.

mittitur in aquis, & fluminibus, id est, prosperitatibus & divitiis hujus mundi, quia ardor ab initio mundi prosperis mixtus est hodie & conjunctus. Ideo aquæ, id est, mundi prosperitates sunt hodie amaræ & dolorosæ ad acquirendum, & servandum propter istam stellam, id est, propter avaritiam concomitantem. Et ideo multi homines, scilicet, illi qui in mundi prosperis ponunt desiderium & spem suam propter terrena, moriuntur, quia propter mundi prospera fiunt avari, superbi & luxuriosi, & sic mortem spirituales incurrere dignoscuntur. Unde *Multi moriuntur, in omnibus locis projicietur silentium.*

¶ Vel dic, quod ista stella est Antichristus vel hæreticus coctus igne malitiæ & sævitæ inflammatus, qui facit aquas sacræ scripturæ corruptas & amaras, eas oblique exponendo, & ideo multi homines, scilicet, auditores sui in periculo mortis cadunt nisi caveant. ¶ Vel dic, quod talis stella est dives vel malus consiliarius, qui de cælo, id est, de curia alicujus prælati vel principis dicitur venire vel cadere, quia est per mundi malitiam, & sapientiam clarus & stelleus, per avaritiam ardens & flammatus, per rapinam & exactionem intolerabilis & amarus. Isti enim de aquis, id est, de populis, qui per tres partes dividuntur, scilicet, in majores, mediocres & minores, ipsam terram, ipsam tertiam partem, scilicet ipsos inferiores aggravat, in quantum rapinis & molestiis ipsos gravat. Ideo scriptura absinthium merito ipsum vocat. ¶ Vel dic, quod talis est pulchra, & mala mulier ardens & luxuriosa, quæ quando de cælo, id est, de statu gratiæ cadit, magnam partem aquæ, id est, populi amaricat & corrumpit. ¶ Vel dic contra Apostatam Angelum, qui per scientiam & gratiam primo fuit stella, sed post casum efficitur absinthium, quia sæpe fit amaricatio aliorum. Ideo de quolibet talium dicitur Proverb. 15. *Novissima illius amara velut absinthium. & acuta velut gladius biceps &c.* ¶ Canente vero quarto Angelo, percussa est tertia pars solis & lune, & stellarum, & obscurata est tertia pars earum, dici etiam tertia pars, & noctis similiter tertia pars non lucebat, tunc apparuit quædam aquila volans per medium cælum clamans & dicens: *Va, in terra habitantibus.*

¶ Dies significat statum Ecclesiasticum, in quo lux prudentiæ & sapientiæ solet lucere. Nox significat statum sæcularem, ubi solet error, & ignorantia abundare. Sol significat prælatos Ecclesiasticos, qui fidei & statui Ecclesiastico præsunt. Luna significat principes sæculares, qui per peccatum sapissime eclipsantur, & nocti status sæculi principantur. Stellæ significant subditos utriusque status. Item quilibet istorum trium, scilicet, solis, lune & stellarum, habet tres partes, quia non est homo qui non habeat tres potentias, scilicet intellectum, memoriam & voluntatem, sed pro certo tertia pars istorum est hodie percussa, scilicet potentia voluntatis, quia vere dato quod intellectus & memoria sint clari & lucidi per scientiæ claritatem, voluntas tamen est obscura, & lucis & gratiæ privata per malorum appetibilium cupiditatem. Et breviter in die ac nocte, id est, in mundo, & in Ecclesia, in sole, & luna & stellis, id est, in prælatis, principibus & subditis tertia pars non lucet, quia quasi voluntas omnium hodie est perversa, quia indebite appetit divitias & honores Ezech. 5. *Tertia pars tua in peste morietur, &c.* Ideo quando Deus aquila Christus in medio cæli in die iudicii volitabit, tunc voce suæ terribilis sententiæ triplex væ, scilicet, triplicem maledictionem contra peccatores qui tunc in terra habitant, fulminabit. Et ista sunt proculdubio pœna damni, & pœna sensus, & desperatio quæ gravior est. Vel temporalis, pœna æterna, & amissio gloriæ paradisi, vel pœna ignis, & remorsus, & similia Hier. 48. Nam ista tria væ, id est, maledictiones damnatis peccatoribus inferuntur, qui in terra, id est, in terrena prosperitate habitant & versantur, Esa. 24. *Fornicatio, & fovea & laqueus super te, qui habitator es terræ.*

¶ Capitulum nonum. Textus. Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo.

MORALITATUM CAP. X.

Canente quinto Angelo stella cecidit de cælo, & data est ei clavis putei abyssi. Et aperuerunt puteum, & exivit inde fumus sicut fornacis magnæ, & obscuratus est sol & aer de fumo putei.

¶ Metaphorice loquendo, vide quod stella significat diabolum, qui de cælo corruit per peccatū. Puteus significat peccatores & maxime luxuriosos. Prov. 23. Tales etiā dicuntur putei abyssi, quia sicut abyssus non potest satiari, sic nec luxuriosus quamdiu vivat. Ideo dicitur Hic. 3. *Fornicata es cum amatoribus,*

Y

nec sis

nec fies faciat. Ista igitur stella, id est, diabolo datur clavis putei abyssi, id est, potestas super personam luxuriosam, quia quoties vult diabolus facit eum per vana desideria aperiri. Ideo ad suggestionem diaboli, luxuriosi mittunt fumum, id est, foetida verba luxuriosa & inhonesta, sicut fornacis ardentis, & luxuriosa, ita quod sol, id est, bonæ personæ, vel aër, id est, tota vicinia per eos obscurantur & fœdantur, pro certo, quia nulla persona est ita sol vel aër, id est, sancta vel pura, quin faciliter inficiatur per puteum abyssi, id est, per malam & luxuriosam personam, si fumus malorum verborum suorum attingit usque ad eam. Unde Eccles. 13. *Qui tangit picem inquinabitur ab ea.*

§ Vel dic, quod puteus iste est hæreticus, cūjus fumus, id est, mala doctrina inficit & corrumpit solem & aërem, id est, bonas personas & Ecclesiam, quando stella magna, id est, diabolus aperit os eorum per prædicationem, corrumpit bonos mores colloquium pravum. § Vidit Ioannes exire de fumo putei abyssi locustas similes equis ad prælium, & super capita eorum corona aurea. Et habebant facies sicut homines, capillos sicut mulieres, dentes sicut leones, loricas ferreas, & vox eorum sicut vox curruum, & equorum currentium ad prælium, & caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis eorum, & potestas eorum sicut habent scorpiones. Et præceptum est eis ne laderent fœnum terra, nec omne viride, nec omnem arborem. Sed data est eis potestas nocere hominibus non habentibus signum Dei vivi in frontibus eorum, & cruciare eos mensibus quinque, & cruciatus eorum sicut scorpionum, & tunc quærunt homines mortem, & non inveniunt eam.

§ Ista figura plures habet partes. Primo enim dicit quod ipse vidit in fumo putei abyssi locustas paratas ad prælium &c. Puteus iste significat mundum, qui ad modum abyssi est obscurus per ignorantiam, insatiabilis per avaritiam, ut habetur Proverbior. 26. *Infernus, & perditio non satiantur, non implentur.* Sic & oculi hominum insatiabiles. Fumus istius putei est prosperitas mundi, quæ vere ad modum fumi facilius evanescit. **H** Psalm. 36. *Deficientes quemadmodum fumus deficient.* Locustæ significant divites, officiales, præpositos, qui ad modum locustæ sursum volant, sursum saliant per ambitionem ad officia & beneficia, & tamen facilius cadunt in fine in terram per temporalem depressionem, & æternalem damnationem. In fumo igitur putei visæ sūt locustæ, quia locustæ principes & iudices hodie sunt præ cæteris in fumo mundanæ prosperitatis. Ibi que habent aureas coronas, id est, dignitates, & prælaturas, parati ad prælium contra pauperes & vicinos. Et isti bene dicuntur quasi equi, quia sicut equus est animal luxuriosum, & superbū, sic tales præ cæteris luxuria sunt infecti Hierm. 5. *Equi, sanientes in fœminas, unusquisque ad uxorem proximam suam hinniabat.* Et sicut mediante fortitudine equi aliquando malus miles obtinet in prælio, sic mediantibus ballivis, & advocatis, multi obtinent & lucrantur causas suas. Psalm. 77. Unde de istis locustis dicitur Ps. 77. *quod deus dedit fructus eorum arugini, & labores eorum locustæ, eorum scilicet pauperum.*

§ Secundo dicitur hic, quod isti habebant facies sicut homines, & capillos sicut mulieres.

§ Facies quæ est prima pars apparens significat introitum & ingressum principum. Capilli qui regunt caput, significant palliationes, hypocritas, & fictiones, quibus caput, id est, intentio talium est velata. Mulier quæ est animal amicabilissimū & deceptorium, significat eorum familiaria & deceptiva colloquia, & gestus. Homo qui est rationalis significat eorum sensum & discretionem. Quid igitur? Pro certo istius facie, id est, in ingressu quando primo apparent, videntur homines, id est, austeri, sapientes, & discreti. Capillos habent mulierum, id est, apparentiam amicabilem. Illud apparet quando tales volūt aliquos pauperes irretire in suis contractibus falsis, & obligationibus, tunc ostendunt se eis familiares, promittendo, & applaudendo, ballivi etiam quando volunt aliquid investigare. Sed pro certo isti non sunt nisi capilli mulierum, id est, fraudulentum palliatores. Unde Eccles. 25. *Non est malitia super malitiam mulierum.* Et illud patet in tertia parte figuræ.

§ Tertio dicitur, quod ipsi habebant dentes sicut leones, loricas sicut loricas ferreas, & vocem terribilem.

A § Per dentes, per quos homo devorat cibos, intelligitur vorax credulitas vel rapina, quia dato quod isti videntur homines benigni, & humiles, tamen habent dentes, id est, crudelitatem, rapacitatem, mordacitatem leoninam, qua omnes subditos cupiunt devorare. Ideo lorice ferreis, id est, adulatoribus

vel amicis cautelosis se ipsos muniunt & regunt, quia sicut patet, ita cautelose faciunt suos contractus, & cautelis maliciarum suarum ita velant ab omni ictu, id est, ab omni querela eorum coram quocunque iudice se defendunt, Ezech. 23. *Lorica & clypeo armabuntur contra te,* id est, malitiosa executione, & vocem habent terribilem sicut canes, quia ita authenticè loquuntur, & alte pauperibus comminantur, ut ipsos terreant verbis suis, & sic facilius eos exhæredant leoninis dentibus, qui in facie hominis videbantur Dan. 7. *Dentes eorū dentes ferrei,* Eccles. 21. *Dentes leonis dentes eius.* Et ideo sequitur quarta pars figuræ.

§ Quarto dicitur quod habebant caudas. § Cauda quæ est posterior pars, significat finem alicujus negotii. Scorpio qui facie lambit, & cauda pungit significat proditores, qui in facie, id est, in principio lambunt & applaudunt, in cauda vero, id est, in fine lacerant atque pungunt. Isti igitur in cauda, id est, in fine sunt scorpiones, in quantum per hæredationem vexationis puniuntur aliis, & aculeum crudelitatis infligunt. Ideo aculeus rapidæ crudelitatis in fine talibus est annexus. Unde Prov. 23. *Novissime mordebunt ut coluber.*

§ Vel cauda est status senectutis, quia revera tales in senectute sunt scorpiones simul, & raptores, & aculeum cruacitatis avaritiæ, & detractionis acius infligentes.

§ Vel dic, quod qui sunt in facie homines, & in cauda scorpiones, significant detractores, qui in facie, id est, in præsentia adulescentes sunt in absentia scorpiones pungitivi Ezech. 3. *Cum scorpionibus habitas*

§ Quinto dicitur, quod potestas ipsorum est nocere hominibus mensibus quinque &c.

§ Quinarius qui est imperfectus, significat mundanam vitam taliumque pro certo in quocunque est imperfecta, quia ut communiter non perficiunt ætatem suam, quia moriuntur subito & male. Isti igitur possunt nocere hominibus, mensibus quinque quantum durat vita præsens. Et breviter hodie sub manu talium præ acerbitate tormentorum & afflictionum suarum, multi sunt homines qui desiderant mori, & tamen non inveniunt sicut optant. Et finaliter isti habent super se regem Angelum abyssi, scilicet, peccatum avaritiæ, quod dicitur exterminans, quia omnia exterminat & corrodit.

§ Vel ad litteram Angelus exterminans ipsos regit, quia diabolus ipsos confundit Psalm. *Exterminavit eam de sylva.*

§ Vel dic, quod locustæ sunt detractores, qui contra omnes homines præliantur, & eorum facies, id est, apparentia videtur amicabile & rationalis. Videntur esse homines, quia in principio de homine dicunt multa mala, fingunt se loqui ex charitate ut facilius eis credatur, sed vere finaliter apparent eorum dentes, ferocitas & inimicitia leonina, quia vere more leonis alios lacerant & diffamant, & cauda, id est, finis verborum suorum, vel cauda, id est, retro in absentia est pungens sicut aculeus scorpionis. Licet enim in principio vel in præsentia blanditur, tamen semper in fine verborum, detractionis, & punitionis aculei inveniuntur. Et isti habent potestatem nocere suis malis verbis, hominibus, id est, bonis rationalibus, Fœnum terræ non lædunt, quia tales, ut communiter, non murmurant nec detrahunt de illis, qui parum aut nihil valent, sed tantum de hominibus, id est, de personis bonis, & breviter cruciatus eorum est similis scorpionum, in quantum blandiuntur primitus, & rector eorum est diabolus exterminator, ad cuius instinctum isti aliis injuriuntur. Quia bene dicitur exterminans, pro eo quod istis mediantibus multi boni puniuntur & exterminantur.

§ Vel dic, quod potestas eorum bene dicitur nocere hominibus, quia ad litteram multi sunt mali inferiores, qui solum habent potestatem nocendi, nunquam autem proficiendi.

C Vel dic, quod locustæ sunt diaboli, qui de puteo abyssi, id est, infernali quoties exeunt, & per fumum hujus aëris caliginosi volitant. Isti semper parati sunt ad præliū tentationū mōnendū. Isti sunt in facie, id est, in principio homines, quia multa suggerunt facere sub specie boni, ita quod videntur rationales & humani, capillos, id est, cooperturas, & velamenta suæ intentionis haberi multa falsa & deceptoria. Sunt igitur homines per apparentem rationem, mulieres per fictam palliationem sunt leones per mordacem tentationē, sunt scorpiones in cauda, id est, in fine per pungentem & venenatam damnationem, & habent aculeos in cauda, id est, tormentorum afflictionē isti habent nocere post mortem, & in vita hac illis qui non habent signum Dei vivi, id est, veritatem gratiæ, & charitatis, & memoriam

riam sanguinis Christi, & ipsos habent cruciari atrociter in inferno, quod mori & deficere concupiscunt, nec tamen perpetuo moriuntur. *Esa. 66. Ignis eorum non exstinguetur, & vermis eorum non morietur.*

¶ Vel ipsi non possunt nocere sceno terræ, id est, jacentibus in terra per humilitatem, nec tamen viridi, id est, florentibus per honestatem, nec vili arbori, id est, contemplationibus æternarum felicitatum. Et isti habent super se regem Angelum abyssi, luciferum qui bene dicitur exterminans, quia omnia bona hominum exterminat, & corrumpit pro posse suo. Unde Job. 41. *ipse est rex super omnes filios superbiæ.*

¶ Joannes vidit quatuor Angelos allegatos in flumine magno Euphrate, qui paraverant in horam, diem, & mensem & annum, ut interficerent tertiam partem hominum. Et quidam Angelus, qui habebat tubam solvit eos, & habebat exercitum innumerabilem & immensum.

¶ Euphrates fluvius Babylonius significat mundi prosperitatem, qui Babylonios, id est, mundanos irrigat, & fecundat, quæ semper fluit & deficit sicut quatuor Angeli, qui sunt ibi alligati, significant mundi principes, & potentes, qui in mundi prosperis sunt inclusi, & ligati, & isti dicuntur quatuor, quia ipsi sunt mundi quatuor partes inhabitantes. Angelus qui habet tubam ipsorum, ballivos, & futorum malorum actuum laudatores, qui tuba suæ eloquentiæ adulationis coram ipsis resonat, incessanter significat. Sunt igitur in flumine prosperitatis huius mundi hodie quatuor Angeli, id est, principes & potestates, qui semper sunt parati omni hora, die, mense & anno homines interficere per rapinam & expoliationem, & incendere una cum exercitu suo innumerabili, id est, collegiis, & consortiis famulorum advocatorum, quia tales nutriunt ad hoc, ut subditos devorent & infestent. Et pro certo quando Angelus curialis, id est, adulatores resonant coram eis eos laudando, & subditos accusando, tunc isti & exercitus eorum moventur ad alios occidendum, id est, ad alios molestandum. Et sic Joannes vidit equestrem exercitum, cujus numerus erat vigesies septies centies dena millia, milites autem habebant loricas igneas & sulphureas & hyacinthinas. Sic hodie iste exercitus ballivorum est valde multiplicatus. Sunt etiam armati contra alios lorica malitiarum & cautelarum, quæ sunt igneæ per avaritiam, sulphureæ per luxuriam, hyacinthinæ, id est, coloris cælestis vel fumæi per superbiam.

¶ Velloricæ malorum sunt advocati, qui more loricarum malos defendunt, & isti sunt ignei avari, sulphurei, luxuriosi, & hyacinthini, scilicet, ornati, prosperitate superbi. *Psalm. 10. Ignis sulphur pars calicis eorum.*

¶ Joannes vidit equos mirabiles in quodam exercitu congregatos, qui caudas habebant similes serpentibus habentibus capita, cum quibus nocebant, capita eorum erant sicut capita leonum, & de ore ipsorum procedebat ignis, sulphur & fumus. Et tertia pars hominum occisa est ab istis tribus plagis terræ, scilicet igne, fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore equorum, potestas erat in ore ipsorum, & in cauda eorum. Vidi equos in visione.

¶ Equi isti significant mundi divites, superbos & luxuriosos, quia equus est animal superbum, & luxuriosum. Isti enim habent caput intentionum ad modum leonis, quia juvenus eorum, & principium vitæ suæ, quæ per caput designatur, est leoninum, quia in juventute sunt crudeles, fortes & superbi, qui leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum, sicut dicitur *Prov. 30. Cauda ipsorum, id est, senectus & finis vitæ est similia serpentibus, qui in fine sunt serpentine, & tortuosi per malitiam, & terræ inhaerentes per avaritiam, qui communiter plus cupiunt avari in senectute, quam in juventute, quia eorum cauda, id est, malitia habet caput serpentinum, id est, intentionem aliquam avaram & fallacem.* Et isti de ore suo mittunt ignem, fumum & sulphur, id est, tria genera multorum verborum, quia omnia verba illorum aut pertinent ad fumum, id est, ad elationem superbiæ & jactantiæ, aut ad ignem, id est, ad inflammationem rapinæ & avaritiæ, aut ad sulphur, id est, ad foetorem carnalitatis, & luxuriæ. Ideo isti nocent multis hominibus per has plagas, superbia enim eorum invadit superiores, avaritia minores, luxuria mulieres. Et breviter potestas ipsorum est in ore, id est, in verbis & in cauda serpentina, id est, in malitiis eorumdem.

¶ Vel dic, quod isti sunt cuncti mali prælati moderni, qui sunt luxuriosi sicut equus, quorum caput, id est, quorum ingressus & principium est leoninum, id est, rigidum & austum, quia in principio juste & rigide volunt regnare, sed in cauda, id est,

Pet. Berchorij super Biblia.

in fine fiunt serpentine, id est, avari in terrenis per avaritiam inhaerentes, dona & munera diligentes, &c. ut supra.

Capitulum decimum. Textus. Et vidi Angelum fortem descendentem de cælo.

MORALITATUM CAP. XI.

Joannes vidit unum Angelum fortem descendentem de cælo amictum, nubem, & iris erat in capite ejus, & facies ejus sicut sol, & pedes ejus sicut columna ignis, & habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem dextrum suum supra mare, & sinistram supra terram, & clamavit quemadmodum leo rugit, & cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua, & accepit Joannes librum de manu Angeli, & fuit in ore suo dulce tanquam mel, & cum illum devorasset, amaricatus est venter ejus.

¶ Angelus ille est prælatus Angelicus & cælestis. Nubes quæ continet humorem, plurimum significat dulcorem pietatis, quo prælatus debet esse humectatus, & de pluvia beneficiorum & Eleemosynarum debet aliis distillare. Unde Job 37. *Nubes spargunt humorem suum &c.* Iris qui est signum fœderis inter Deum & hominem, significat virtutem pacis, & unitatis, quam prælatus debet habere, & per quam debet subditos Deo per suum patrocinium concordare, & inter eos concordiam & pacem generare.

¶ Vel etiam iris continens omnes colores, significat picturam honestæ conversationis prælati, in quo omnes colores, id est, omnia bona exempla, virtutes & perfectiones debent relucere. *Apoc. 4. Et iris in circuitu sedis erat.* Mare quod est amarum, significat amaritudinem mortis & inferni. Terra quæ est nutritrix omnium viventium significat fertilitatem, & opulentiam paradisi. Pes dexter est timor, sinister qui facilius claudicat, significat scripturam sacram.

¶ Septem tonitrua significat universitatem prædicatorum, qui habent peccatores more tonitruum conturbare. Vidit igitur Joannes Angelum, id est, perfectum virum Angelicum, & spirituales, fortem per constantiam firmitatem, descendentem de cælo, quia se non reputat dignum ibi ascendere, sed magis in infernum descendere per humilitatem, amictum nube per roridam pietatem, & in capite, id est, in intentione habebat iridem, omnimodam sanctitatem, pacis & concordie unitatem. Facies ejus, id est, intellectus debet lucere, ut sol per sapientiæ claritatem. Pedes, id est, affectiones debent esse sicut ignis per ferventissimam charitatem, librum debet habere, id est, sacre scripturæ sagacitatem. *Ezech. 2. Ecce manus missa est de me, in qua erat liber involutus.* Iste debet habere pedem dextrum, id est, timorem super mare, id est, super amaritudinem mortis, & inferni per jugem considerationem. Pedem sinistram, id est, amorem & affectionem debet habere super terram, id est, considerationem mortis inferni. *Psalm. 76. In mari via tua.* Dicitur etiam habere vocem sicut leo per rigoris & autoritatis assensionem. Debet etiam facere, quod septem tonitrua, id est, universitas prædicatorum loquatur mundo per prædicationem. Et iste debet tradere librum Joanni, id est, subditis & secularibus per scripturæ doctrinam, & expositionem, quam ipsi debent comedere, id est, incorporare per auditum, & devotionem, & in vetre memoriæ retinere, & iste pro certo erit dulcis eis sicut mel per considerationem, & æternorum promissionem, amarum etiam facit ventrem eorum & mentem per infernaliū tormentorum considerationem, ut sic de subditis dicatur illud *Baru. 4. Hic est liber mandatorum Dei.* Et *Ec. 24. Hac omnia liber vitæ.*

¶ Vel dic, quod hic est Christus, qui Angelus testamenti dicitur. *Malach. 3.* Hic venit de cælo per incarnationem, amictus fuit nube, id est, purissima humanitate. Coronatus fuit iride, id est, cælesti divinitate. Pes ejus dexter erat Deitas, & ille apparuit super mare, quando ibi siccis pedibus ambulabat. Sinister autem est humanitas, & hic apparuit summe super terram, laborando & ambulando. *Baruc. 3. Postea in terra visus est, & cum hominibus conversatus est.* Et iste clamavit sicut leo per prædicationem. Postea septem tonitrua, id est, universitas prædicatorum incepit loqui & prædicare. Iste habet librum sacre scripturæ, & ipsum aliis per inspirationem porrigit & revelat, &c.

Ex Capitulo undecimo. Textus. Et datus est mihi calamus similis virgæ.

MORALITATUM CAP. XII.

Joanni dato sibi calamo mensuræ ad modum virgæ dictum est. Surge (inquit) mesure templum Dei & altare, & omnes adorantes in

eo. Atrium autem quod est foris, non metiaris, quia datum est gentibus, & sanctam civitatem calabunt mensibus quadraginta duobus.

§ Iste est Christus in iudicio, quia ibi dabitur calamus mensuræ potestatis iudiciariæ, & rigoris, iustitiæ & æquitatis, mediis quibus ipse mensurabit, & iudicabit merita singulorum, & templum Ecclesiæ, altare religionis, adorantesque in eis, id est, omnes fideles calamo discretionis metietur quanta sit in eis longitudo spei vel longanimitatis, profunditas humilitatis, latitudo charitatis, altitudo contemplationis & sublimitas virtutum. Atrium quod est foris, significat Ecclesiam & collegium damnatorum, maxime infidelium, qui non sunt de domo Ecclesiæ. Isti non metientur, quia nulla dictarum dimensionum in eis non invenitur, & ipsi jam iudicati reputantur, quia qui non crediderit, jam iudicatus est, sed gentilibus, id est, sine lege viventibus dæmonibus dabuntur ad calcandum, & perpetuo cruciandum, quia gentes, id est, dæmones calcabunt, & affligent Ecclesiam, & civitatem sanctam quantum poterunt, & maxime tempore Antichristi, qui mensibus quadraginta duobus, id est, tribus annis cum dimidio adversus Ecclesiam prævalebunt Psal. Conculcaverunt me inimici mei tota die.

§ Vel dic, quod iste mensor est iudex vel prælatus, qui calamo iustitiæ, & virga directionis & correctionis, singulorum merita metietur, ut sciat qui promovendi sunt & qui corrigendi. De atrio quod est foris, id est, de mundo & statu sæcularium, non se debet intromittere, nec de eis qui sunt foris, id est extra iurisdictionem suam aliquantulum contrectare, sed ipsos gentibus, scilicet, illis ad quos pertinet dimittere, mensurandum, & gubernandum Hier. 6. Pascet unusquisque eos qui sub manu sua sunt.

§ Vidit Joannes servos duos Christi, Heliam & Enoch, qui prophetaverunt diebus mille ducentis sexaginta, & dicit, quod isti erant duo olivæ & duo candelabra lucens ante dominum, & habent potestatem claudere cælum ne pluat, & convertendi aquas in sanguinem, & percutere terram omni plaga, sed venit quadam bestia qua ascendit de abyssu, & fecit contra eos bellum, & occidit eos, & jacuerunt corpora eorum in medio civitatis, qua spiritualiter dicitur Sodoma, & Ægyptus, contra quos prædicaverunt in morte eorum, sed finaliter isti receperunt vitam, & ascenderunt in templum in nube, & timuerunt omnes inimici eorum.

§ Isti duo Prophetæ & bestia quæ est contra eos, mundanorum, & religiosorum Theologorum, & iuristarum gerunt figuram. Nam Theologi & religiosi boni dicuntur duo, per duplicem charitatem, olivæ per virentem honestatem, candelabra per lucentem vitam & doctrinæ claritatem, dicuntur stare in conspectu Dei per fidem & longanimitatem. Isti enim prophetant, & prædicant verbum Dei, quod redarguit impios, & mundanos. Isti claudunt cælum, id est, sacram scripturam quæ celat Dei arcana, quando volunt quod pluvia doctrinæ non defluat in mundanas aquas & scientias & scripturas vertunt in sanguinem, id est, spirituale nutrimentum, quando volunt, quia isti solum hodie habent cælum sacræ scripturæ in manibus suis, & ad ipsos pertinet prædicare vel cessare, cum pauci hodie studeant theologiam nisi ipsi. Et breviter isti percutiunt, redarguunt, corrigunt terram, id est, terrenos peccatores Esa. 11. Percutiet terram virga iræ sue, & spiritu labiorum suorum interficiet impium.

Sed pro certo bestia quæ de abyssu venit, id est, peccatores maxime mundanæ sapientiæ professores, pugnant contra istos hodie scilicet, eos diffamando, condemnando, & multa mala atque falsa eis imponendo. Alii quos aliquando redarguunt, de hoc gaudent, quia vere quasi omnes mundani gaudent & obloquuntur, quando audiunt aliquem religiosum ab aliqua bestia, id est, ab aliquo malo homine diffamari, quia non amat pestilens eum qui se corripit. Ideo multi bene jacent hodie in platea huius mundi sine honore quasi mortui, propter huiusmodi infamias iniustas, qui quidem mundus dicitur civitas Sodoma, id est, muta: dicitur Ægyptus, id est, obscura, quia mundus est mutus quo ad Dei laudem, & obscurus propter ignorantiam, & errorem, sed finaliter in die iudicii ipsi reviviscunt, & in cælum ascendent videntibus suis diffamatoribus inimicis.

§ Vel dic, quod tales iniuste occisi & depressi in fine patesciente veritate resurgunt, & redeunt ad honorem, & in cælum in dignitatem & gloriam ascendent, malis gratiis inimicorum suorum, qui de ipsorum depressionibus lætabantur Unde Sap. 5. Stabant iusti in magna constantia adversus eos qui se angustia verunt, videntesturbabuntur &c. dicentes: Hi sunt quos &c. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Vel dic, quod isti prophetæ significant aliquem bonum virum discretum, iuste regnantem in officio

prælatum, in religione Ecclesiæ, vel in curia principis sæcularis, qui recte dicitur oliva propter pietatem, candelabrum per honestatem, terram, id est, prædicatorem percutit per iniustitiæ æquitatem. Bestia significat malitiosum hominem inimicum suum, qui quandoque de abyssu, id est, de statu vili, & humili plebe venit, qui forte est in eadem religione, curia vel ecclesia, qui insidiatur eidem. Et quid? Pro certo accidit, quod ista bestia, id est, rationalis persona præliatur contra illos Prophetas, id est, contra bonum iudicem vel prælatum movet sibi litem, scilicet, eum apud majores accusando, ita quod finaliter ipsum suppeditat, atque contra ipsum prævalet. Ipsumque facit deponi ab officio & beneficio, vel facit eum damnari temporaliter, vel occidi, quod in platea huius mundi vel religionis jacet mortuus, id est, sine potestate, & honore depressus, carnes eorum, id est, illi qui sunt de parentela sua vel familiaritate ipsius disperguntur per plateam, id est, prioratus vel conventus ad literam ab eo exheredantur, ita quod coguntur per plateam mendicare, Et tunc gaudent malevoli sui, maxime illi quos correxerant, & punierant, quamvis iuste contra illud Prov. 14. Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, Sed pro certo læpe accidit Dei iudicio, quod tales iterum reviviscunt, & redeunt ad prosperitatem, & ascendunt in cælum, id est, ad maiorem, quam ante fuerant, dignitatem. Et tunc qui de eorum casu gavisi sunt, contristantur, timent, admirantur, & student, quia sæpe accidit, quod qui lætantur in casu aliorum, cadunt postmodum ipsis resurgentibus, quia sicut dicitur Prov. 17. Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

§ Vel dic, quod isti sunt boni, qui à bestiis, id est, à principibus iniquis, vel mundi potestatibus occiduntur vel exheredantur, ita quod eorum carnes & filii jacent in plateis sine honore, sed finaliter in die iudicii resurgent, & in cælum ascendent, & sui invasores in infernum succumbent.

§ Vel secundum sensum literæ expone de Antichristo, qui de abyssu, id est, de diabolo veniet, & contra Heliam & Enoch dimicabit, & eos in Hierusalem occidet, sed tamen ipsi resurgent, & in cælum ascendent.

§ Vidit Joannes templum apertum in cælo, & visa est arca testamenti in templo, & tunc facta sunt fulgura, & voces & terræ motus, & grando.

§ Cælum est Ecclesia. Templum est religio. Arca testamenti est bonus prælatus, vel quæcunque bona persona ibi habitans, quæ ad modum arcæ virtutes & merita inter se servat. Quando igitur in templo religionis apparet arca testamenti, id est, bonus prælatus, vel perfectus homo, tunc exinde, procedunt fulgura bonorum operum, & exemplorum, splendor honestæ conversationis, voces divinæ laudis & altæ prædicationis, grando asper correctionis, & ex parte aliorum terræ motus, timoris & contritionis, voces etiam confessionis, quia vere bonus prælatus, & bona persona, in religione causat in aliis multa bona Psal. 17. Fulgura multiplicabit, id est, bona documenta, & exempla, & conturbabit eos, scilicet, peccatores videntes audientesque.

Capitulum duodecesimum. Textus. Et signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus ejus.

MORALITATUM CAP. XIII.

Signum apparuit in cælo. Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim, & erat ibi mulier pragnans puerum masculum, & clamavit, & cruciabatur parturiens. Et aliud signum visum est in cælo, scilicet, quidam draco rufus, qui insidiabatur mulieri, ut devoraret fœtum ejus, sed filius ejus raptus est ad Deum, & mulier fugit in solitudinem, & draco projectus in terram.

§ Ista mulier est anima beata, quæ à Deo desponsatur. Sol qui semper lucet, significat gloriam æternam, quæ in perpetuo non mutatur. Luna significat mundi prosperitatem mortalem, mutabilem, & defecibilem, quæ facilius eclipsatur. In cælo igitur anima beata mulier, id est, conjux Dei patris amicitur sole & tegitur, scilicet, æterna claritate. Luna, id est, mortalis vita & mutabilis prosperitas sub pedibus ejus, & quia ipsam jam superavit, & eam vilipendit & calcit. In capite autem ejus est corona duodecim stellarum, id est, duodecim gaudiorum. In quodam sermone quidam exponens coronam illius mulieris dicit, quod corona

D corona duodecim stellarum in patria, erit memoria sine oblivione, ratio sine diminutione, voluntas sine perturbatione, impossibilitas sine ruptione, corporis claritas sine offuscatione, carnis agilitas sine retardatione, corporis subtilitas sine obviatione. Item octava erat diligere proximum sicut seipsum, Nona erat videre proximum in omni virtute diligente se, sicut seipsum. Decima Deum perfecte diligere plus quam seipsum. Undecima diligere seipsum tantummodo propter Deum. Duodecima videre Deum diligentem se plus quam homo diligat seipsum. Ista ulterius est pragnans, qui filium masculinum, id est, Christum habet in se per dilectionem & devotionem. Sed pro certo draco magnus diabolus quamplurimum ei invidet, sed ipse non praevalet, quia ipse fuit de caelo projectus, & in terram cecidit. Ideo sanctos qui sunt in patria, laedere non valebit.

¶ Vel dic, quod haec mulier est vir perfectus qui dicitur mulier quasi mollis aer, dico propter scientiae puritatem, mollis per pietatem & benignitatem, & isto sole, id est, clara sagaci discretione, vel conversationis honestate amicitur, & luna, id est, mutabilis prosperitas sub pedibus ejus vilipenditur & calcatur, & in capite ejus, id est in mente illius, duodecim stellae, id est, duodecim stellae articuli fidei firmiter & tenaciter radicati tenentur Apocalypsi 22. *Afferens fructus duodecim per menses singulos.* Ista ulterius dicitur pragnans, quia vere tales in utero conscientiae continent filium masculinum, id est, bonum & firmum propositum, quod summè cupiunt parere, & demonstrare per bonorum operum executionem, & complementum. Ideo dicitur Joan. 16. *Mulier cum parit, tristitiam habet, sed cum peperit non meminit pressuram suam propter gaudium.* Sed quando draco rufus, id est malitiosus & venenosus, & infamis diabolus videt talem mulierem, id est, bonam personam bono proposito impraegnatam, & bona opera parere cupientem, vere ipse insidiatur ei per malas suas suggestiones, ipse nititur devorare, & annihilare, & propositi sui partum impedire, ne exeat ad bonum opus. Sed vere mulier ista nihilominus debet parere, & suum bonum propositum adimplere, & illud debet Deo committere, quia partus ejus debet effecaput apud Deum, id est, ad laudem, & gloriam Dei ordinatus, & ipse debet in desertum religionis vel poenitentiae fugere. Et sic draco diabolus cadere, & ipsum non poterit superare Psalmo 45. *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine.*

E ¶ Vel dic, quod ista mulier est Ecclesia, quae antiquitus habuit solem, id est, Christum & bona spiritualia pro vestimento. Luna, id est, mutabilis mundi prosperitas sub pedibus ejus erat, scilicet, contempta & calcata, quia pro certo tunc sola spiritualia elligebantur atque diligebantur, caduca vero & lunaria spernebantur, & hoc maxime in principio, quando ipsa habebat in capite coronam duodecim stellarum, id est, duodecim Apostolos, qui in capite, id est, in principio ipsam coronaverunt, & sic stellis duodecim ornaverunt, sicut de civitate nova dicitur Apocalypsi 24. *Quod habebat pro penis duodecim margaritas.* Tunc igitur draco, id est, diabolus vel tyranni non potuerunt impedire, quin pareret populum fidelium praedicando, & convertendo, & quin acquireret bona temporalia pro Christo miseris pauperes nutriendo. Veruntamen, quia videtur jam hodie e converso amicta luna, & solem sub pedibus ejus tenere, id est, temporalia diligere, & spiritualia calcare: Ideo timendum est ne ipsam draco insidians possit devorare.

¶ Vel dic, quod talis draco significat malos tyrannos & principes saeculares, qui Ecclesiae vel personae, si quam praequantem viderint, id est, divitem, insidiantur, ipsumque capere conantur, quapropter multoties fugere compelluntur, sicut ad litteram patet de subditis tyrannorum Psalmo. *Draco quem tu formasti ad illudendum ei.* ¶ Michael & draco praeliabatur in caelo, sed vincente Michael, draco projectus est cum Angelis suis in terram, habens iram magnam, sciens, quoniam modicum tempus habet. Draco autem videns se projectum, secutus est mulierem quae peperit masculinum, sed dicitur, quod isti mulieri data sunt duo ala aquila magna, ut volaret in desertum locum, ut alatur certo tempore. Et tunc videns draco fugere mulierem, misit post ipsam ex ore suo fluvium magnum, ut faceret ipsam a flumine trahi, sed terra adjuvit mulierem, & aperuit terra os suum & absorbit fluvium. Et iratus est draco contra mulierem, quia vidit quod ei nocere non poterat, & habuit facere praelium cum his de semine ejus, qui custodiebant mandata Dei. ¶ Draco iste significat diabolum, qui cum pugnaret in principio cum Michael, & Angelis ejus bonis, contradicendo & superbiendo fuit in terram damnatus, & reprobatus, & in aere caliginoso inclusus, ubi pro certo iram & invidiam, despera-

tionem, & tristitiam magnam habet. Mulier ista est humana natura fragilis, & debilis ultra modum. Quando igitur videt se projectum, invidet mulieri, scilicet, humanae naturae, & ideo statim persecutus est eam in persona Adae & Eve. Tamen ex Dei benignitate finaliter data sunt isti mulieri, scilicet, humanae naturae, alae duae, id est, duo sacramenta, scilicet, baptismus & poenitentia, quibus mediantibus potest volare usque ad solitudinem, & locum secretum paradisi, ut ibi alatur aeternae gloriae voluptate. Igitur ipsa mulier potest dicere illud Psalm. 54. *Quis mihi dabit pennas sicut columba, & volabo & requiescam?* Sed quid facit diabolus? Quando videt quod humana natura non potest in caelum ascendere cum alis suis, vere emittet de ore suo, id est, de suis suggestionibus flumen magnum, id est, inundationem fortium tentationum, vel fluvium, id est, aquas carnalium atque temporalium voluptatum, ut sic faciat eam ad se trahi, & a volatu in caelum impedire & retrahi, & ideo statim quando homo videt hunc fluvium terrae, debet eum adjuvare, id est, memoria terrestre itatis & mortalitatis nostrae, vel asperitas poenitentiae & infirmitas humanitatis nostrae. Vel terra, id est, B. Virgo pro eo orando, quia pro certo si ista terra aperiat os suum per confessionem, id est, divini auxilii implorationem, statim flumen tentationum erit absorptum, nec contra hominem praevalerit Psal. 105. *Aperita est terra & deglutivit Daibon.* ¶ Vel dic, quod terra significat timorem Dei, qui pro certo multum juvat peccatorem Psal. 75. *Terra tremuit, & quievit.* ¶ Vel dic, quod mulier est simplex & bonus homo, cui diabolus insidiatur & invidet, quando videt, quod in hoc saeculo innocentiam, & justitiam servat, & de multis criminibus eum tentat, & contra eum multimode praeliatur. Ideo ipse debet assumere alas boni propositi, ut alas aquilinas clare discretionis, & altae contemplationis, & volare & fugere usque ad solitudinem religionis, & ibi nutriri pabulo devotionis debet. Et si draco diabolus mittat post ipsum fluvium tentationis, vel sibi offerat fluvium carnalis & temporalis delectationis, terra, id est, corpus suum proprium adjuvet, sustinendo poenam & macerationem per culturam poenitentiae, & maxime aperiendo os per confessionem, orationem & laudem. ¶ Vel si vis, solitudo significat paradisum, ubi debet volare per desiderium, & affectum. ¶ Vel dic, quod mulier pragnans est bonus & simplex subditus, pragnans, plenus & dives. Draco rufus est princeps vel praelatus, vel iudex caudidus, malitiosus, rapax & venenosus. Iste igitur draco, quando videt juxta se aliquam mulierem praequantem, id est, aliquam simplicem personam plenam divitiis temporalibus, statim insidiatur ei, & cogitat modos, & vias quomodo ab ista foetum suum, id est, divitias & facultates extorqueat & acquirat, easque devoret, & manducet fraude, malitia vel rapina, sed quandoque fit quod ista mulier, id est, iste bonus homo habet aliquas alas, id est, aliquos amicos vel defensores, qui ipsum portant & sustinent, & quibus mediantibus iste quandoque fugit & evadit manus istius impii draconis. Et vide se ei non posse nocere, tunc mittit post eum flumen ex ore, id est, impetum minarum, accusationum & impositionum, quia imponit sibi multa crimina, & accusat apud eum majores, & sic faciat eum trahi ad suum propositum, & inclinari. Hier. 51. *Absorbuit me quasi draco, implet ventrem suum.* Et nunc non habet remedium, nisi terra aperiat os suum, id est, advocati vel aliqui adulatores, testes vel defensores ipsum proprio ore excusent, & fluvium accusationis extirpent. Sape tamen accidit, quod quando draco, id est, malitiosa persona, videt se non posse nocere mulieri, i. alicui personae contra quam habet cor, vere tunc contra amicos, & filios insurgit, quod est contra rationem, quia filius non debet portare iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii.

¶ Vel dic ad litteram, quod mulier quandoque invaditur a dracone, i. a luxurioso & venenoso, qui ipsam rogat de malo, quae statim debet fugere, & vitare consortium suum, & si ipse mittit post eam fluvium, i. leones, vel fluvium, id est, molliem verborum & donorum vere ipsa terra debet eam juvare, id est, consideratio mortis & terrestre itatis propriae, quae debet haec omnia refutare. Et dicit quod ista mulier est quandoque amicta sole, i. generis claritate, & luna sub pedibus ejus, i. quod omnis defectus, & rusticitas est sub ea, nihilominus est in ea, vel etiam patria vel civitas est ei subiecta. sed coronata stellis, id est, amicis & parentibus, solum tamen remedium est fugere, & terrae, id est, vilitatis nostrae miseriam cogitare. Vel dic, quod mulier est bonus vel perfectus praelatus, habens solem discretionis, calcans lunam

prosperitatis, coronatus & associatus stellis, id est, bonis & honestis personis, claris, nobilibus & discretis. Draco est aliquis malitiosus subditus quem ipse habet, venenatus & brigosus.

H Quando igitur mulier ista, id est, prælatus debet parere, id est, aliquod beneficium alicui concedere, statim fit prælum & contentio in cœlo Ecclesiæ vel religionis inter draconem & Michaëlem, id est, inter bonos, & ambiciosos. Nam draco id est malitiosus subditus, cupit istum fœtum, id est, beneficium devorare & obtinere. Sed quando ille fœtus rapitur à Deo & ex Dei voluntate alicui bono conceditur, & draco ambiciosus ejicitur in terram, id est, dimittitur in statu infimo, nec promovetur, tunc draco iste irascitur contra mulierem, id est, contra prælatum, & facit contra eum conspirationes, & compellit eum fugere, id est, adire curiam Romanam ut ibi tueatur. Exemplo David, quem filius suus ambiciosus compulit fugere in desertum, & tunc iste draco, id est, subditus ambiciosus, immittit contra eum fluvium, id est, occasionem criminalium impositionum, quem nisi terra, id est, Deus vel B. Virgo vel firmitas suæ veritatis, sanctitatis, & justitiæ advertit, vel terra, id est, advocatorum sagacitas donis, & precibus bene culta ore suo excusaverit, & fluvium istarum occasionum absorbuerit, vel terra, id est, terrenorum donorum multiplicitas confoverit, pro certo in magno periculo erit, illos de semine suo & familiares pro posse prosequitur & invadit Ezech. 22. *Leonigentium assimilavi te*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem.

MORALITATUM CAP. XIV.

Vidit Joannes unam bestiam ascendentem de mari, habentem cornua septem, & capita decem, & super caput eius nomina blasphemias. Ista bestia similis erat urso quantum ad pedes, quia habebat pedes ursi, caput pardis, os leonis, & loquebatur grandia & blasphemias in Deum & in sanctos. Et draco quidem dedit ei potestatem maximam, in tantum quod nullus erat in terra qui poterat ei resistere, & ideo fecit bellum contra sanctos, & devicit eos, & blasphemias loquebatur contra illos qui in cœlis habitant. Et data est ei potestas super omnem populum, tribum & linguam, & numerati sunt universi, & adoraverunt draconem, qui potestatem dedit bestia. Ista tamen bestia finaliter missa est in stagnum ignis ardentis sulphuris.

A Ista bestia est ballivus, qui dicitur bestia quasi Vastia, quia tales solent vastare omnia bona subditorum. Mare significat statum humilem, pauperem & avarum. Bestia ascendens de mari est ballivus officialis vel advocatus, qui venit ex humili, & vili plebe & paupere statu, qui scilicet, tantum ascendit quandoque paulatim quod acquirit plura capita, id est, plura officia & dignitates. Habet etiam plura cornua, id est, magistros, adjutores, familiares, per quorum virtutē omnes alios corrumpit, & invadit. Abac. 3. *Cornua in manibus eius, ante faciem eius ibit mors.* Tales sunt similes pardo per crudelitatem, quantum ad corpus intentionis. Pardus enim est anima præceps ad sanguinem, sic isti non gaudent nisi quando possunt occidere, vel officium suū crudeliter exercere. Esa. 1. *Manus vestra plena sunt sanguine.* Item sunt similes urso per luxuriam, quantum ad pedes affectionis. Ursus enim diligit summe dulcedinem mellis. Sic vere amor & affectio istorum non est nisi ad mel, id est, ad dulcedinem luxuriæ & carnalitatis. Canticorum 4. *Mel & lac sub lingua tua.* Item sunt similes leoni per superbiam & jactantiæ vanitatem, quantum ad os locutionis. Leo enim est animal superbissimum, & os ejus semper foetet. Sic isti semper habent os, id est, verba leonina, superba & luxuriosa, authentica, jactantia, minantia atq; vana, fœtida & luxuriola Pl. 49. *Os tuum abundavit malitia.* Ideo vero tales loquuntur grandia, jactando blasphemias, & contra Deum & sanctos mentiendo, vel contra sanctos, id est, contra bonas personas & simplices comminando, scilicet, accusando Job. 23. *Os meum implebo increpationibus.* Sed quid? pro certo tales habent draconem, qui dat eis potestatem, scilicet, aliquem malum principem, & magistrū, cum quo sunt in servitio, & à quo dependet eorum potestas principalis. Vel aliquem consiliariū magnum in curia principis vel prælati, qui eos sustinet, in tantum quod nullus potest eis resistere, imo populus & lingua, i.

B omnia genera hominum timent & adorant etiam talem draconem & principem, qui eis, dat hujusmodi potestatem. Et breviter ipsi faciunt bellum contra sanctos, id est, cum bonis sim-

plicibus & pauperibus sanctis. Dico enim sunt in terra qui, scilicet, sine terrena prosperitate vivunt, ipsosque superant & vincunt, contra illos etiam qui sunt in cœlo, id est, in statu religionis vel Ecclesiæ, vel in cœlo, id est, in statu dignitatis, & excellentiæ, blasphemias, id est, accusationes & murmurationes impie proloquuntur. Et finaliter totus populus miratur, tota patria loquitur de eorum gloria & majestate, excellentia & veritate. Sed caveant ne accidat illis sicut isti bestiæ, quæ finaliter posita fuit in stagno ardentis ignis & sulphuris. Sic vere isti in tormentis infernalibus comburentur æternaliter, & sic videmus tales sæpe igne tribulationis comburi temporaliter, & etiam Deo judice ad miseriam veniunt finaliter Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum, & ecce transivi & non erat.* Raro enim contingit, quod qui de nihilo veniunt ad tantam prosperitatem, finaliter non recidant in infortunii pœnalitatem.

¶ Vel dic, quod ista bestia est clericus bestialis, quia à mari, id est, ab humili pebe & paupere statu veniens, quandoque acquirit plura capita, id est, dignitates & præbendas, & quandoq; cornua, id est, mitram, quandoque fit Episcopus vel Abbas, vel cornua, id est, pompam vel elationes. Et iste pro certo acquirit partem magnam non à se, sed dracone, id est, ab aliquo amico vel fautore, Episcopo cardinali ejus promotore, virtute cujus nullus potest sibi resistere quoquo modo.

¶ Vel dic, quod iste Atichristus quem draco, id est, lucifer, introducet, id est, ei dabit maximam potestatem. Ille à mari, id est, à peccatorum amaritudine veniet & ascendet, quia in peccato erit conceptus & nutritus, & ideo habebit cornua septem, id est septem peccata mortalia, vel in actu vel in habitu. Item habebit septem capita, id est, decem transgressionem mandatorum legis. Ille habebit caput pardis, per crudelitatem, pedes, id est affectiones ursi per fictam benignitatem, quia ursus est animal quod amat ludere. Sic iste alios terrendo sicut pardus, alios ludendo & blandiendo sicut ursus seducet Dan. 7. *Ecce alia bestia similis urso. Os ejus erit leoninum per superbiam, jactantiæ & blasphemiam contra Deum. Et tribus annis cum dimidio pravelebit. Et breviter nullus potest ei resistere, sed tribus & lingua obediunt ei, & omnes mirabuntur de ejus potestate, sed finaliter peribit igne, & sulphure comburentur in inferno.*

¶ Vidit Joannes secundam bestiam ascendentem de terra, & data est ei potestas à prima bestia, & omnem potestatem ipsius faciebat & fecit signa magna in terra, quod fecit ignem de cœlo descendere in terram in conspectu omnium hominum, & fecit omnes habitantes in terra, pusillos, magnos & liberos, servos, pauperes & divites adorare bestiam primam & portare imaginem ejus, & numerum nominis ejus, & characterem bestia in manu dextera, & in frontibus eorum. Apocalyp. 19. In fine tamen prima bestia & secunda missa sunt in stagnum ignis ardentis & sulphuris, sicut dicitur infra 19. Ista autem bestia habebat cornua sicut agnus, & loquebatur sicut draco.

¶ Prima bestia est Antichristus sicut dictum est. Et ista secunda bestia significat suos ministros pseudoprophetas, qui cum magna potestate Christianos seducunt, falsa miracula & signa facient, omnia genera hominum ad eum convertent, & ipsum facient ab omnibus credi Deum, & honorari nomen ejus & imaginem revereri: & characterem ejus, id est, imaginem suæ potentie per impressionem in fronte, id est, in mente tenaciter retineri. Habebunt etiam cornua agni, id est, fictam benignitatem, & loquentur sicut draco per apertam crudelitatem, qui alios blandiendo sicut agnus, alios sicut draco sævendo seducunt. Finaliter tamen cum magistro suo ignis incendiis cremabuntur Ezech. 38. *Ignis & sulphur super eos, & super populum ejus.*

¶ Vel dic, quod prima bestia, quæ à dracone habet potestatem, est malus judex, princeps vel prælatus, habens plura capita, id est, plures dignitates vel castra, à dracone, id est, à diabolo simoniace introductus, scilicet, in exercitum bonorum & malorum.

¶ Secunda bestia significat ipsorum judices & ballivos, qui ab ista bestia prima recipiunt potestatem five auctoritatem. Isti igitur habent maximam in hoc mundo potestatem, & faciunt prodigia & signa in terra, quia vere dato quod isti ascenderūt à terra, id est, à statu infimo, paupere & humili nati plebe, ipsi tamen faciunt ædificia, turres & prædia, & alia multa magna, ita quod de operibus quæ isti faciunt, alii videntur dicere illud Dan. 3. *Signa & mirabilia facta sunt apud me.* Isti faciunt ignem descendere in terram, quia ignem rapinæ & excoitationis usuræ

& avar-

& avaritiæ faciunt pullulare, quia per eorum suggestiones & accusationes, principes & prælati suos deprædantur, & eos igne rapinæ devorant & inflammant dicentes illud Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat?* Et breviter isti seducunt omnes habitantes in terra. Et quare hoc? quia ipsi habent cornua sicut agnus, & loquuntur sicut draco. Cornua enim quæ sunt in prima parte & caput bestię, significant introitum, & ingressum & principium eorum, quia pro certo in cornibus, id est, in principio officii sui ipsi videntur benignissimi sicut agnus, sed vere in fine quando aliquamdiu fuerint in officio, & creverint, ipsi loquuntur sicut draco, id est, crudeliter & authentice populum cum mundo accusando, & ad modum draconis omnem patriam venenando. Unde populus potest dicere Hier. 51. *Absorbuit me quasi draco, implevit ventrem teneritudine mea.* Et breviter in tota terra ubi præsunt, non remanet servus nec liber, id est, nec religiosus nec sæcularis, nec dives, nec pauper, nec magnus, quin istorum compulsionibus, malitiis & inventionibus oporteat ipsam primam bestiam, scilicet, principem vel prælatum adorare, & munera & emendas dare, vel alias honorare. Isti enim faciunt per suas exactiones, quod omnes alii veniant, honorent & adorent principes & prælatos, scilicet, munera offerendo, subventiones præstando, & emendas indebite corrigendo, & imagines eorum, id est, ipsorum uxores, filios, filias & nepotes atque secretarios eorundem. Non est enim qui se abscondat à calore talium. Unde Job. 3. *Parvus & magnus ibi sunt, servus & liber.* Sed finaliter ista bestia prima, scilicet, princeps malus, & bestia secunda, scilicet, mali ballivi eorum, igne & sulphure comburentur, & in inferno perpetuo cruciabuntur Eccles. 7. *Vindicta carnis, impij, ignis & vermis.*

E Vel dic, quod prima bestia, cui nullus potest resistere, est peccatum luxuriæ, quæ facit hominem bestialem: vel mulier pulchra & luxuriosa. Isti enim peccato pauci resistunt. Nam luxuria vel luxuriosa & pulchra mulier præliatur contra sanctos, & devincit eos multoties, sicut patet in Samsone & Salomone Eccles. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris.*

¶ Secunda bestia significat vetulas maquerellas, quæ seducunt habitantes in terra verbis suis. Et hoc patet quia ipsæ sunt sicut agnus, dum blandiendo benigniter juvenculas alloquuntur. Et sicut draco, scilicet, insidiando, venenando, decipiendo, in quantum per eas aliæ ad peccatum trahuntur. Et breviter, quod omnes habitantes in terra, servi, liberi, & sæculares & religiosi, divites & pauperes, obediunt primæ bestię, id est, peccato luxuriæ, vel alicui meretrici mulieri, & quod omnes adorent imaginem ejus, id est, ipsius pulchritudinem. Illud patet, quia feræ modo quasi omnes homines portant in frontibus suis, id est, in apparentia characteris istius bestię, id est, impressiones luxuriæ, scilicet, gestus, dicta & facta. Etiam ad litteram multi sunt, qui portant ipsorum nomina in vestibus suis id est, ipsarum imagines vel signa, vel etiam imaginem & characterem habentes in fronte, in quantum ingerunt membra suæ pulchritudinis in animo vel in corde. Numerum etiam nominis sui deferunt, in quantum nomen suum in literis scriptum secum gerunt Psal. 38. *Veruntamen in imagine pertransiit homo.* Ideo tam prima quam secunda bestia, id est, tam luxuria vel mulier luxuriosa, quam sua vetula, ignis & sulphuris fœtoribus finaliter in inferno comburentur Psal. 20. *Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum.*

¶ Vel dic, quod secunda bestia est detractor, cujus cornua, id est, exterior fastus est ad modum agni, id est, humilis & benignus, ipse tamen loquitur sicut draco detrahendo, ita quod ignem discordiæ & rixæ generat.

Capitulum decimum quartum. Textus. Et vidi & ecce agnus stabat super montem Sion,

MORALITATUM CAP. XV.

Vidit Joannes supra montem Sion agnum stantem: & in conspectu eius centum quadraginta quatuor millia habentia nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus eorum. Et audita est vox in celo quasi aquarum multarum, & audivi tanquam vocem constricti magni, & sicut vocem citharadorum citharizantium in citharis suis ante sedem agni, & cantabant canticum novum in conspectu agni & quatuor animalium, & viginti quatuor seniorum. Et dicitur, quod isti sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, & qui empti sunt de terra, sequuntur agnum quocunque ierit, & in quorum ore non est inventum mendacium. ¶ Iste

agnus significat homines mites, & humiles & benignos, qui pro certo debent esse constituti super montem ecclesiæ vel religionis, scilicet in excellentia dignitatis, quia semper sunt aliis tales præferendi. Isti igitur debent habere secum in societate plura genera hominum, scilicet animalia plena oculis ante & retro, id est, viros disertos clericos clare videntes. Item seniores, id est, laicos maturos & honestos, ac morum venustate fulgentes. Item citharistas, id est, cantores Deum & sanctos laudantes, & canticum novum, id est, divinum officium concinentes, & multa millia aliorum, id est, bonorum subditorum Eccles. 9. *Viri justi sunt tibi conviva.* Et isti debent habere considerationes quatuor, quia nomen patris eorum, id est, in apparitione eorum honestam conversationem. Agnum etiam, id est, bonum prælatum suum debent sequi per imitationem, nec debent cum mulieribus coinquinari, per luxuriæ fœditatem, & à terra debent esse empti, præ avaritiæ contemptum & abominationem, & in ore eorum non debet inveniri mendacium, per aliquam malam locutionem Eccles. 7. *Noli mentiri velle omne mendacium.* Et tales pro certo, scilicet viri discreti, & ecclesiastici & maturi, & in Dei laudibus elevati, & veritate suffulti, & à terræ avaritiæ empti & segregati, sunt digni esse in conspectu agni, id est, in conspectu bonorum prælatorum in diversis officiis promoti. Et maxime omne mendacium in ore ipsorum non est inventum, & ut viri veraces & sine macula, quales proculdubio decet esse servitores prælatorum & quorumcunque magnatum. Unde Psal. 100. dicitur: *Non habitabit in medio domus mea qui facit superbiam, qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. Oculi mei ad fideles terra ut sedent mecum, ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit.* Ecce quales debent stare antethronum & in officiis prælatorum Apoc. 7. *In conspectu throni amicti sunt stolis albis, & palma in manibus eorum.*

¶ Vel dic, quod agnus est Christus, qui ad occisionem ductus est, Esa. 53. Mons Sion significat celsitudinem Paradisi. Sion enim interpretatur specula, quia in Paradiso Deus speculatur. Iste secum habet quatuor animalia, id est, quatuor Evangelistas, & viginti quatuor seniores, id est, universitatem Patriarcharum, Prophetarum. Idem citharistas, id est, chorum angelorum & archangelorum Deum continue laudantium, & dicentium illud Psal. 93. & 97. *Cantate domino canticum novum.* Et quid pro certo isti omnes qui habent in frontibus, id est, in mentibus suis nomen Dei patris, & fidem Trinitatis scriptam & impressam, & maxime qui sine macula, sine mendacio, sine mulierum cōragio perseverant, digni sunt esse in conspectu Dei sursum in Paradiso, & maxime quando empti sunt de terra, interrena cupiditate, quia vere tales sequuntur & sequi possunt agnum Christum quocunque ierit, id est, usque ad altitudinem Paradisi Matt. 8. *Sequitur te magister quocunque ieris.* Sequuntur enim boni Christum per omnes vias perfectionis ipsum imitando, tandem sequuntur eum in Paradisum ipsum contemplando. Unde Matt. 14. *Sequimini eum quocunque introierit.*

¶ Vel dic, quod agnus est ignarus juvenis prælatus, quia vere multi tales stant hodie supra montem Sion, scilicet in statu regiminis, & in excellentia dignitatis, quia hodie dato quod in religione & ecclesia sint mala animalia occulta, id est, multi viri discreti, multi seniores providi, fit tamen sic, quod quandoque in throno, id est, in dignitate & prælatione non ponunt hodie tales, sed magis agni, id est, juvenes ignari hodie favore, pretio & prece occupant ecclesiasticas dignitates Esa. 3. *Dabo pueros principes eorum.* Eccles. 10. *Vidi stultum in dignitate sublimi.* Et ideo quid faciunt isti? Certe ipsi ponunt suos in diversis præbendis & beneficiis Ecclesiæ, ac multa millia eorum qui portant nomen patris sui, id est, qui sunt de parentela sua & suorum, & de patria & familia circa ipsum. Etiam auditur maxima multitudo citharistarum, id est, adulatorum, qui citharis, id est, novis linguis non cessant nova cantica resonare. Et breviter quando tales prælati sunt sic in thronis & in prælationibus indigne promoti, nolunt habere secum nisi adulatores, id est, malas personas, & suis notis, familiaribus & amicis replent totam sanctam ecclesiam Dei. Dicunt enim illud Cant. 5. *Convenite amici mei & bibite,* ita quod tales convocando videntur dicere illud Esa. 57. *Accedite huc.*

¶ Vidit Joannes angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram. Et clamavit voce magna, dicens: *Timeo Dominum qui fecit cælum, & terram, & mare, & fontes aquarum, quia appropinquat judicium eius hora.*

¶ Iste est prædicator, qui debet dici angelus, id est, nuncius Dei patris, qui durus & angelicus debet esse. Isti enim traditum est evangelium, id est, officium prædicandi, ut doceat & informet sedentes super terram, id est, peccatores, qui in mundo super terram, id est, in amore terrenorum quiescunt, Unde Luc. 1. *Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigēdos pedes nostros in viam pacis.* Istis autem dicit, quod ipsi timeant dominum, & adorent eum qui fecit cælum, id est, ecclesiam triumphantem, & terram, id est, ecclesiam militantem, quæ sæpe teritur tribulationibus, mare fluctuosum, id est, statum sæcularem, fontes aquarum, id est, status & conventus regularium, ubi aqua dulcis devotionis invenitur Hier. 10. *Quis non timebit te o rex gentium?* Summa intentio prædicatorum debet esse, quod imprimant timorem divinum in cordibus audientium, exemplo Tobie. Ratio autem assignatur quare timere debet, quia appropinquabit hora iudicii, ubi impios condemnabit dominus 1. Reg. 2. *Quidam Angelus clamavit, quod Babylon civitas magna cecidit, quæ de vino sue fornicationis potavit omnes gentes.* ¶ Iste Angelus significat omnes prædicatores, qui pro certo omnes clamant, & à principio clamaverunt, Babylon, id est, mundum plenum confusione cecidisse, & à statu virtutum à principio corruisse, & vino, id est, consolatione suæ fornicationis, id est, suæ prosperitatis peccatores inebriatos fuisse, Unde Hierem. 51. *De vino furoris ejus biberunt gentes, ideo commota sunt.*

¶ Clamavit quidam Angelus, quod quicumque adoraverit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem eius, oportebit cum bibere de vino furoris domini, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum & agni, & fumus eius in sæcula ascendet, nec habebit requiem die ac nocte.

¶ Angelus iste est sacra scriptura vel communitas sanctorum. Ista enim prædicat & clamat, quod illi qui adorant & honorant bestiam, id est, malam mulierem, bestialē, luxuriosam, & qui ejus imaginem, id est, pulchritudinem venerantur, qui etiam characterem, id est, impressionem sui amoris retinent atque servant, tales dico calicem furoris, id est, vindictæ Dei & suam austeram sententiam potabunt. Ezech. 23. *Calicem furoris domini bibisti, & potasti illum usque ad faeces, id est, usque ad æternā damnationem.* Et igne & sulphure cremabuntur, id est, erunt in ardore & fœtore, in hoc mundo per culpam, & finaliter in inferno per pœnam. Et fumus eorum, id est, eorum infamia perpetuo ascendet, & perpetuo ipsorum dolor & gemitus non requiescet. Thre. 5. *Lassis non dabitur requies.* Ad literam enim luxuriosus, qui est infatuatus de imagine & pulchritudine mulierum, semper est in igne & angustia, labore & infamia, & finaliter in perpetuo dolore & tristitia Ps. 48. *Laborabit in æternū.*

¶ Visa est nubes candida in cœlo, & super eam similis filio hominis, & habebat coronam auream in capite, & falcem acutam in manibus, & dictum est ei à quodam angelo, quod ipse mitteret falcem suam, & meteret messem terræ, quoniam maturavit, & misit falcem suam, & messuit terram.

¶ Per nubem, quæ de vaporibus terrenis & aqueis constituitur, intelligitur corpus humanum de terra & aqua, id est, de carne & sanguine constitutum. Angelus qui est in nube candida, est bonus Prælati vel Angelus, qui in nube corporis habet candorem castitatis. Iste habet coronam auream, id est, excellentiam dignitatis. Habet falcem in manu sua, id est, acum etiam rigoris judicariæ potestatis, sed alius angelus, id est, aliæ personæ bonæ collegii sui, qui habet zelum ecclesiæ vel religionis: debent stimulare, quod ipse mittat falcem suam, id est, quod ipse exerceat justitiam & rigorem suum, & quod terram, id est, subditos terrenos & avaros metat, & abscindat atque castiget. Unde pro certo, quando ipsi vident malos in patria abundare, ipsi debent dicere & consulere ipsi Principi vel prælato illud Joel. 3. *Mittit falces vestras, quoniam maturavit messis.*

¶ Vel dic, quod hic est Christus, qui in nube candida, id est, in purissima virgine fuit visus. Iste enim habet coronam auream, id est, Regiam Majestatem & honoris dignitatem, Falcem etiam acutam, id est, rigoris austeritatem. Quando igitur in iudicio messis terræ, id est, reproborum multitudo maturaverit, id est, satis creverit, tunc vero ad instinctum Angelorum, Martyrum & sanctorum, & per eorum ministerium, ipse mittet falcem suam, id est, emittet vindictam sui rigoris & suæ judicariæ potestatis, & falcabit & evellat de mundo messem terræ, id est, collegium improborum Matth. 13. *Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala.*

¶ Vel dic, quod iste est malus prælatus, qui in nube candida,

id est, candore mundanæ gloriæ conversatur, qui cum falce acuta austeræ correctionis & crudelitatis, ad vocem alterius angeli, id est, ad vocem angelorum suorum ballivorum falcant & colligunt messem terræ, id est, bona terræ & subditorum suorum, quos excoriant & prædantur. Dicunt enim mali angeli & ballivi dominis suis, quando occasionem nocendi adinvenerunt, *Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam maturavit messis.* Unde satis cito post sequetur: *Mitte falcem tuam & vindemia botros vineæ terræ.* Et hoc maxime dicunt quando videt rusticos pullulasse, Unde de talibus dicitur Joan. 4. *Alii laboraverunt & vos in labores eorum introistis.* ¶ Vidit Joannes quendam angelum exire de templo, habentem falcem acutam, & venit alius Angelus de altari, qui habebat potestatem super ignem, & clamavit vocem magna ad alium angelum: *Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam matura sunt uva eius.* Et misit falcem suam, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum Dei magnum, & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta, &c.

¶ Angelus Christus, qui de templo Paradisi in die iudicii venit, Iste enim Angelus habebat falcem acutam, id est, potestatem acuti rigoris, & judicariæ potestatis, qua peccatores atrociter defalcabit. Secundus Angelus significat angelos Dei ministros, qui tunc temporis erunt executores suæ sententiæ, & ideo isti dicuntur habere potestatem super ignem, quia ignis est ardor divinæ justitiæ, & per eorum ministerium exercetur. Dicitur etiam iste angelus venire de altari, id est, ab ista sede maiestatis divinæ, à qua accipiant potestatem. Isto igitur angelo secundo, & in exercitu angelorum clamante & ministrante venit filius Dei angelus testamenti, & mittet falcem justitiæ suæ in vineam terræ, id est, in collegium hominum terrenorum, qui dicuntur vinea, quia alios inebriant dictis & factis suis malis, vino, scilicet, in quo est luxuria, Botros etiam, id est, homines succidet & vindemiabit, & à terra evellat, & vineam, id est, mundum suis fructibus, id est, habitationibus denudabit. Th. 1. *Vindemiavit me sicut locutus est dominus.* Botros istos id est, molles & teneros peccatores mittet in lacum Dei magnum, id est, in infernū, ubi erunt calcati & depressi, & sanguis, id est, pœna & damnatio illius lacus inferni attinget usque ad equos, id est, usque ad carnales peccatores, & usque ad frenos equorum, id est, usque ad illos, qui eos frangunt & regunt, scilicet, mundi principes & rectores, qui in sanguine æternæ damnationis erunt peccatores tam subditi quam magni. Ideo dicitur Esa. 24. *Congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere.*

¶ Vel dic, quod primus angelus significat principes & tyrannos, qui pro certo omni die de templo, id est, de amore templi ecclesiæ fugiunt & recedunt. Isti dicuntur habere faciem acutam, id est, potestatem puniendi, & auctoritatem jurisdictionis, Secundus Angelus significat, talium ballivos & officiales, qui vere de altari veniunt, quia tales non diligunt nec missam, nec altare, imo exinde fugiunt & recedunt. Ideo dicuntur ex altari venire non ad ipsum ire. Secundus, scilicet, angelus clamat ad primum, id est, ballivus malus clamat & consulit prælato, principi vel tyranno, quod ipse mittat falcem suæ potestatis in vineam terræ, id est, in terram sibi subjectam, & in Patria sua, & hoc certe ut ipse per rapinam accipiat & colligat botros vineæ, id est, bona temporalia subditorum, dicens cum Jezabel illud quod 3. Reg. 11. dicitur: *Surge posside vineam Naboth.* Et isti secundi angeli, id est, pravi ballivi & consiliatores, dicuntur habere potestatem super ignem, & super ardorem avaritiæ & rapinæ, quia ad hoc tenentur à principibus, ut alios igneant, inflamment & molestent, Daniel. 7. *Fluvius igneus rapidus, egrediebatur à facie eius.* Ideo ad eorum instinctum & consilium, ipsi primi angeli falcant & spoliant terram suam, & botros, id est, bona temporalia subditorum, & mittunt in lacum, id est, in hospitium suum, & ipsum exinde calcant & replent, ita quod sanguis, id est, huiusmodi actionis & crudelitatis infamia necesse est, quod exeat & appareat, & quandoque perveniat usque ad frenos equorum & usque ad superiores mundi principes & rectores, scilicet, ad Regem vel ad Papam, qui alios diligunt & frangunt, in quantum subditi sic depressi coguntur appellare, & talium crudelitates superioribus intimare.

¶ Vel dic ad literam, quod hodie sanguis substantiæ subditorum usque ad frenos equorum pervenit, in quantum phalerati equi de bonis istorum emuntur, & in quantum pompæ dominorum

norum ad expensas istius sanguinis deducuntur. Ita quod isti potest dici illud Esa. 1. *Manus vestra plena sunt sanguine.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Et vidi aliud signum in celo magnum & mirabile.

MORALITATUM CAP. XVI.

Vidit Joannes mare vitreum igne mixtum, & eos qui vicerunt bestiam ejus, & numerum nominis ejus stantes supra mare, habentes citharam Dei, & cantabant canticum Moysis & agni. Mare istud significat æternæ gloriæ voluptatem. Et dicitur mare propter inexhaustibilem abundantiam. Dicitur vitreum, propter claritatem inoffuscabilem. Dicitur mixtum igne, propter charitatem inextinguibilem. In talis igitur mari, id est, in æternæ gloriæ claritate, vicerunt dum viverent, bestiam, id est, diabolum, qui omnia vastat seu filium ejus, id est, peccatū superbiæ, & imagines ejus, id est, mulieres & fictionem luxuriæ, & numerum nominis ejus, id est, numerationem pecuniæ, vel peccatum avaritiæ. Tales dico erunt in isto mari, id est, in affluetia gloriæ sempiternæ, & ibi cantabunt canticum Moysis, id est, canticum veteris testamenti, & canticum agni & evangelii. Moyses vero & agnus, id est, Christus fuerunt duo legislatores, à quo pendent lex & Prophetæ. Ideo tunc quælibet anima beata poterit dicere de isto mari illud Ezech. 27. *Perfecti decori ego sum, & in corde sita.* Econtra vero, qui ista tria non vicerunt, sed acceperunt nomen, imaginem & numerum, id est, superbiam, luxuriam & avaritiam, in stagno ignis, id est, in inferno ponentur, & in ipso perpetuo comburentur. Unde Apoc. 15. *Qui acceperunt characterem bestiae, & numerum nominis ejus.*

Ex capitulo decimo quinto. Textus. Et post hæc vidi, & ecce apertum est Templum tabernaculi.

MORALITATUM CAP. XVII.

Apertum est templum tabernaculi testimonij in celo & exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lapide mundo & candido, amicti circa pectora zona aureis, & dedit eis vinum ex quatuor animalibus septem phialas aureas plenas iracundia Dei viventis, & tunc impletum est Templum Dei à fumo majestatis Dei & virtute, & nemo poterat introire in Templum, donec consummarentur septem plagæ angelorum istorum.

¶ Isti septem angeli significant universitatem prædicatorum, & virorum perfectorum, qui de templo ecclesiæ vel religionis in mundum exeunt & mittuntur. Illi habent septem plagas, quia auditoribus suis possunt inferre plagam, & dolorem contritionis pro septem vitiis capitalibus quæ fecerunt. Et isti vestiti sunt lapide, id est, duritia & firmitate propositi. qui lapis, id est, constantia, debet esse munda ab omni pro vitate, candida & casta. Isti debent esse cincti zonis aureis circa pectora, quia circa cor & circa pectus debent habere zonam auream, id est, evangelium, & charitatis vinculū, quæ pios debet stringere, & cingere, ne per vanos defluant cogitatus. Aurum enim rubet, & cunctis metallis est pretiosius, & sic significat ruborem charitatis, quæ omnibus supereminet Apoc. 1. *Præcinctum ad mammillas zona aurea.* Isti igitur septem accipiunt phialas aureas, id est, prædicationes, quæ sunt phialæ ad potandum & inebriandum auditores, & hoc ab uno de quatuor animalibus, id est, de quatuor Evangelistis, & evangelicis eorundem prædicationibus, ut puta quia de evāgelio vel scriptura debent prædicatores accipere thema suum. Istæ autem phialæ ira Dei dicuntur plenæ, quia in prædicationibus doctorum, & in scriptura de ira & justitia divina firmiter mentio, tunc templum Dei, id est, locus vel Ecclesia ubi prædicatur, fumo impletur & obscuritate, quia quilibet fit fumosus & turbidus de statu proprio, quando audit prædicationem, & Dei vindictam & iram imminere, quæ sibi in phiala propinatur, quia tunc nescit homo utrum amore vel odio dignus sit. Eccles. 9. Unde Esa. 9. *Impleta est domus Dei fumo, & hoc à Majestate Dei considerata & annunciata.* Tunc enim nemo potest intrare templum Dei, quia tunc homo æstimat se non posse, nec debere intrare Templum Paradisi, videns iram Dei, & rigorem suæ justitiæ quæ sibi paratur. Et sic homo tumidus & fumidus necesse habet recurrere ad Deum, requirere salutem non ex propriis meritis, sed ex Dei largitate, Eph. 2. *Donum Dei non est ex operibus, alioquin non esset gratia.*

¶ Vel dic, quod isti angeli significant ballivos & officiales, qui in templo, id est, in domibus principum conversantur, tales enim hodie sunt induti vestibus mundis & candidis, & ad literā lapidibus & margaritis sunt ornati, & zonis aureis circum-

amicti. Tales habent plagas novissimas, quia usque ad novissimū ipsi per rapinas vulnerant subditos quibus præsumunt. Isti habent phialas plenas ira Dei. Phiala quæ est vas plenum liquore, significat conscientias & voluntates talium iniquorum, quæ pro certo plenæ sunt veneno malitiæ & iracundiæ, quia per rapinas omnes invenenant & decipiunt. Et ideo templum impletur fumo, quia vere templum, domus principum & prælatorum, sunt hodie plenæ fumo, id est, infamia propter istorum nequitias & rapinas Bar. 6. *Nigræ sunt facies eorum, & de fumo qui in domo sit.* Nemo autem poterat intrare Templū, donec consummarentur plagæ istorum angelorum, quia vere nullus potest intrare domum principum, nec fieri de familia sua, nisi velit esse talis angelus, scilicet, qui consumet & perficiat plagas istas, aliosque plagat, & vulneret per rapinam. ¶ Vel dic, quod isti sunt demones, qui habent plagas tribulationum, & phialas & pocula tentationū, quibus mediantibus fumus obscuritatis, & error ignorantie & peccati generantur in templo conscientie, & sic impediuntur homines, ne intrent in templū Paradisi. ¶ Vel dic, quod templum est ecclesia, quæ pro certo hodie est plena fumo, id est, omni moda vanitate, infamia vel ignorantia & obscuritate, vel fumo qui lacrymas inducit, id est, tribulationum amaritudinem & dolorem. Angeli isti sunt mali spirituales ecclesiastici viri, qui habent phialas plenas ira Dei, id est, conscientias plenas vitiis & peccatis. Habent etiam isti angeli plagas novissimas & gravissimas, quia isti suis malis exemplis plagent & vulnerant totum mundum. Breviter igitur sic fit hodie, & quod nullus potest intrare templum ecclesiæ ad beneficia obtinenda, donec consummantur super eum plagæ multæ, quia nullus hodie promovetur quin tribulationes plurimas etiam ab ipsis malis ecclesiasticis patiat. Homo enim hodie ibi vix ingreditur, nisi plagæ Simonie & adulationis vel violentia erga eum consummatur. Zach. 13. *Quæ sunt plagæ in manibus tuis? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum, qui diligunt me.* cap. 16. ¶ Primus angelus effudit phialam suam in terra, & factum est vulnus sævū & pessimum hominibus, qui habent characterem bestie, & in eos qui adoraverunt imaginem ejus. ¶ Iste angelus est Christus, qui dicitur angelus testamenti, & dicitur primus, id est, promogenitus in multis fratribus. Rom. 8. Phiala ejus est sententia & justitia. Bestia est diabolus. Character, quod ipse imprimit, est peccatum. Imago ejus est mundi gloria, quæ non est realis, sed fictitia & imaginaria. ¶ Vel imago est pulchritudo mulierum. Bestia autem est peccatum luxuriæ, quod facit hominē bestialem. Character sunt nutus & gestus. Figura sunt dicta insolentia & levitatis, cantus & saltus, quæ omnia à bestia, id est, à luxuria imprimuntur. Quando igitur primus angelus Christus effudit phialam iræ suæ, id est, sententiæ judicariæ super terram impios terrenos condemnando, tunc vere fiet vulnus sævū & pessimū, & vulnus æternæ damnationis, illis, qui bestias diabolo obediendo adoraverunt, qui characterem peccati, & impressionem suæ suggestionis receperunt, & imaginem ejus, id est, mundi gloriā dilexerunt. ¶ Vel vulnus damnationis fiet illis qui characterem, id est, impressionem bestie, id est, luxuriæ receperunt & qui imaginem hujus bestie, id est, mulieres luxuriosas adoraverunt & honoraverunt. ¶ Vel dic, quod quando primus advocatus vel consiliarius effudit phialam suam, id est, accusationem & venenū malorum consiliorum supra terram, id est, contra subditos, tunc sequitur vulnus sævū & pessimum, id est, sævitia excoriationis & rapina subditorum. ¶ Vel dic, quod angelus est diabolus, qui dicitur primus, quia ipse est principium viarū Dei, Job 40. *Ipsa effudit phialam in terra, id est, venenum tentationū.* Et sic sequitur vulnus sævū, id est, diversa vitia & peccata, maxime super illos qui characterē bestie, id est, carnis suggestionem habent, & qui imagines mundi, id est, mulieres vel res delectabiles amplectuntur. Unde Sap. 15. *Diligit mortua imaginē egiffæ.* ¶ Vel dic, quod phiala est prosperitas, quæ vulnus damnationis inducit, vel mala suggestio, quæ in patria vulnus discordiæ introducit. ¶ Vel dic, quod iste proditor & detractor per quorū malitias sequitur lites & vulnera, &c. c. 16. ¶ Secundus angelus effudit phialam suam supra mare, & factus est sanguis tanquam mortui, & omnis anima vivens mortua est in mari. ¶ Mare fluctuosum amarū & turbidum est mūdus ubi fluctus tentationum, obscuritas, rubor tristitiæ & desolationis, & amaritudo tribulationis viget. Quando igitur secundus angelus, id est, diabolus scilicet, effudit phialā suam, id est, suam pœnosam tentationem, tunc vere efficitur sanguineus & carnalis quia suggestio diaboli facit in mūdo generari sanguinē luxuriæ & carnalitatis, qui more sanguinis quicquid tangit, inficit & corrumpit. Ideo illi qui in isto mari, id est, in mundo

mundo vivunt vita corporali, moriuntur morte spirituali, & peccato luxurie corrumpuntur. Esa. 3. *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustione & cibus ignis.* ¶ Vel dic, quod mare est religio, quæ debet esse amara per poenitentiam & contritionem. Quando igitur Angelus effudit in mare phialam suam, id est, in religione bona temporalia & prosperitatem, tunc vere facta fuit sanguinea & carnalis, & sanguine voluptatis & luxurie tota plena, ideo animæ quæ in isto mari, id est, in religione versantur quasi omnes hodie sunt mortuæ, scilicet per luxuriam & infestæ Psal. 77. *Convertit aquas eorum in sanguinem.* ¶ Vel dic, quod iste secundus angelus significat aliquem principem vel consiliarium, qui est secundus in domo vel in curia alicujus principis vel prælati. Nam quando talis effundit phialam suam, id est, venenum suorum malorum consiliorum in aure magistri sui, tunc vere mare fit sanguis, quia in mari, id est, in patria subiecta, sanguis, i. crudelitas generatur. Et ideo qui vivunt in hoc mari, scilicet simplices subditi, occidunt per excoriationes & rapinas. Constat enim quod per consilia malorum, principes faciunt crudeles exactiones, & quandoque sanguinem & rapinam cap. 16.

¶ Tertius angelus effudit phialam suam super fontes & flumina, & factus est sanguis. Et auditus est alius angelus, dicens: *Iustus es Domine qui hos judicasti, sanguinem sanctorum tuorum effuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere.* ¶ Iste angelus est Christus, qui dicitur secundus, quia ipse est persona secunda in Trinitate. Iste enim effundet die iudicii phialam suam super fontes & flumina, id est, super delicias & voluptates, & tunc convertentur in poenam & damnationem, quæ per sanguinem designantur. Et ideo dicitur Deum iuste judicare, nam illis qui effuderunt sanguinem sanctorum, id est, substantiam temporalem simplicium subditorum, talibus dico datur sanguis bibere, id est, æterna damnatio seu poena Psal. 77. *Convertit aquas eorum in sanguinem.*

¶ Vel dic, quod quando angelus, id est, diabolus effudit phialam suam tentationum, tunc fontes & flumina, id est, mundi delitiæ & delitiæ in sanguinem, id est, in peccatum luxurie convertuntur. Facile enim est ut homo de divitiis & delitiis ad luxuriam dilabatur. Unde dicitur Sap. 11. *Pro fonte sempiterni fluminis sanguinem bibere dedisti iniquis c. 16.* ¶ Quartus angelus effudit phialam suam in sole, & datum est ei affligere homines aestu & igne, & aestuaverat aestu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, & non egerunt poenitentiam, ut darent illi gloriam. ¶ Iste angelus est diabolus, qui phialam suam suggestionis effudit in solem, id est, in Papam, vel regem, vel alios principes vel prælatos.

¶ Vel iste angelus significat eorum consiliarios, officiales, advocatos & seneschallos, qui phialam, id est, venenum malorum consiliorum, actionum, suggestionum, ipsi soli, i. ipsis solis principibus prælati propinant, & tunc iste sol, id est princeps vel prælatus fulgens authentica potestate atque maiestate & mundana claritate, eorum consiliis & litigationibus concitatus, affliget homines sibi subditos aestu & igne, i. ardore rapinæ & exactionis, ita quod ipsi quandoque blasphemant & vilificant nomen Dei præ tristitia & dolore Jud. 8. *Cecidit sol super caput ejus, & mortuus est.* Vel dic, quod angelus iste est diabolus, qui phialam suam suggestionis admiscet soli, id est, splendori gloriæ mundanæ, ideo iste sol, i. ista prosperitas mundi, affligit & cruciat homines, qui ipsam diligunt igne & ardore cupiditatis, & aestu luxurie & carnalitatis, & quandoque cogit eos nomen Dei per diversa vitia blasphemare Ps. 19. *In ignem deijcies eos, &c.* ¶ Vel dic, quod homines obstinati, dato quod à sole Christo affligantur ardore tribulationum, ipsi tamen non agunt poenitentiam, sed Deum blasphemantes potius in peccatis obdurantur Job 41.

Cor ejus indurabitur quasi lapis c. 16. ¶ Quintus angelus effudit phialam super sedem bestie, & factum est regnum ejus tenebrosum, & manducaverat linguas suas præ dolore, & blasphemaverat Deum celi præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt poenitentiam ex operibus suis. ¶ Bestia est crudelis princeps vel prælatus, qui dissipat terram suam. Et Bestia secundum Isidorum dicitur quasi Vastia à vastando. Sedes ipsius est iudex vel ballivi sui, vel ipsorum potestas judiciaria. Angelus igitur, i. diabolus effudit quandoque phialam avaritiæ acceptionisque personarum super sedem bestie, i. super illos qui regunt jurisdictionem principis vel prælati, & super iudices & ballivos, & tunc totum regnum, i. tota patria fit turbata & tenebrosa, quia sicut dicitur Proverbiorum 28. *Regnantibus impijs, ruina hominum.* Nam tot dolores & vulnera, rapinæ & verbera pauperibus subditis inferuntur, quod ipsi cogunt per tristitiam linguas & labia sua masticare, & contra Deum celi mur-

murando & blasphemando desperare, & sine poenitentia contra Deum murmurare. Unde Prov. 29. *Cum impij sumpserunt principatum, gemit populus.*

¶ Vel dic, quod angelus est hæreticus, cujus phiala est corrupta & venenosa doctrina, quam ut effudit super sedem bestie, id est, super illos qui sedent in prælatione, & judicaturi hujus mundi statum, totum regnum & omnes subditi fiunt obscuri & tenebrosi per ignorantiam & errorem. Et ideo sæpe accidit, quod præ desperatione, isti frendent contra Deum linguis suis, & dentibus blasphemando, non curant amplius poenitere. Unde Apoc. 2. *Dedit ei dominus locum poenitentiae, & ipsa non vult poenitere à fornicatione sua.*

¶ Vel dic, quod sedes est iudex vel prælatus, in quem pro certo cum angelus, id est, adulator effudit phialam adulationis suæ statim fit totum regnum vel collegium tenebrosum seu turbatum, quia ad vocem adulatorum mali prælati & iudices turbant & destruunt suam terram. Et ideo homines præ dolore & murmuratione manducant & devorant linguas de eo loquendo: ¶ Vel angelus est Christus in iudicio, qui phialam suæ sententiæ super sedem, i. super præfidentes in thronis hujus sæculi fulminabit, & tunc totum regnum bestie, id est, totum collegium reproborum, in cuius bestia diabolus Antichristus regnabit, fit tenebrosum, quia in infernalibus tenebris recludetur, ubi præ dolore & desperatione linguas proprias masticabunt, Deum & sanctos blasphemabunt, & præ obstinatione de malis commissis nunquam poenitebunt, c. 16.

¶ Sextus angelus effudit phialam suam in flumine Euphrate, & siccat aquas ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis, & tunc vidit Iohannes exire de ore draconis, & bestia pseudopropheta, tres spiritus immundos ad modum ranarum, qui sunt spiritus demoniorum facientes signa, & isti spiritus procedunt ad reges totius terre congregare eos ad prælum, ad diem magnum Dei omnipotentis, & congregati sunt in monte, qui dicitur Hermagedon, id est, mons furum vel mons globosus. Et tunc dicitur quod beatus qui vigilat, & qui custodit vestimentum suum, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. ¶ Iste angelus est diabolus, Euphrates frugifer est religio, quæ solebat fruges & fructus bonorum operum & virtutum facere. Diabolus enim cum phiala suæ tentationis siccat hodie à flumine religionis, aquas ejus, i. aquam compunctionis & compassionis. Ideo reges qui sunt ab ortu solis, id est, perfecti viri, qui in ortu gratiarum & virtutum alios regunt, & docent, in prælium congregantur, quia vere reges & prælati majores & proveci, qui sunt in Ecclesia vel religione, sunt hodie præliantes ad invicem, id est, discordes & divisi, quia quilibet vult apparere magis quam socius suus, ideo quilibet facit sectam suam, quod totum accidit per siccationem & defectum aquarum compunctionis & devotionis. Si enim isti semper durarent, semper filii Ecclesiæ concordarent, & nunquam discrepant Psal. 104. *Abierant in sicco flumina.* Sed quomodo fit ista briga seu contentio Ecclesiæ? Nam dracones, id est, detractores malitiosi, bestie enim, id est, rudes, viles & mostrosi pseudoprophetae, i. hypocritæ, ficti & superstitiosi, tales dico mittunt hodie ex ore suo multos spiritus immundos, id est, multa verba injusta & prava in modum ranarum, quia ista verba videntur esse ranæ per clamorem improbæ loquacitatis. Nam malitiosus emittit verbum adulationis, propheta falsus hæreticus vel hypocrita verbum deceptionis & fictionis. Et sic fit quod istæ ranæ, i. ista malorum mala verba currunt hodie usque ad ortum solis, id est, circumquaque. Et ideo fit, quod per verba istorum adulatorum, detractorum & simplicium hypocritarum, reges terræ, id est, multæ bonæ personæ, qui alios deberent agere, dividantur, & præliantur, & sibi invicem publice vel secretae adversantur Eccl. 28. *Susurro & bilinguis maledictus, &c.* Et ideo visis tot tribulationibus beatus est qui non facit, ac tenet se de una parte nisi quantum de alia, sed custodit vestimenta sua, id est, qui tenet se clausum involutum, nec nudus ambulet, id est, ne nude appareat turpitudine suarum malarum affectionum & aliorum vitiorum, quia vere in omni casu maxima beatitudo est, quando homo se tenet ita clausum & vestitum atque celatum, quod nudus atque manifestus non appareat, & quando turpitudine suorum actuum & vitiorum, & nuditas, id est, paupertas bonorum quæ in ipso est, nemini ostendat se. Unde Act. 12. *Circumda tibi vestimenta tua, & sequere angelum.*

¶ Vel dic, quod Euphrates est homo qui fruges gratiarum & virtutum debet habere. Iste igitur per phialam diabolicæ tentationis siccat ab humore devotionis & compassionis, & ideo vere consumptis aquis devotionis & lacrymarum, statim præparatur

ratur via regibus terræ, id est, capitalibus vitiis & peccatis, quæ in ejus conscientia congregantur, nisi per diversos motus & affectus & cogitatus contrarios præliantur Psalm. 47. Reges terra congregati sunt, &c. Beatus igitur qui vigilat, id est, sollicitus est de virtute, & qui vestimentum virtutum custodit, ne post mortem nudus appareat coram Deo.

§ Vel dic, quod vestimentum est virtus honestatis, quæ omnia cooperit & celat, quam boni & mali debent custodire, ne turpitudine suarum conceptionum appareat circumquaque. Quia sicut dicitur Prov. 25. Infelix est qui perdidit pallium, &c. c. 17.

§ Septimus angelus effudit phialam suam in aëre, & exivit vox magna de templo, & facta sunt fulgura, tonitrua & voces, & terræ motus factus est magnus, qualis antea non fuit. Et tunc fracta est civitas magna in tres partes, & civitates gentium ceciderunt.

§ Aër clarus & limpidus significat statum clericorum literatorum, qui sunt clari per subtilitatem scientiarum & discretionum. In istis igitur effudit angelus satanæ phialam venenatarum tentationum, & phialam, id est, poculum prosperitatis temporalis & voluptatis. Et nunc pro certo, vox de templo audita est, quia ad literam dicitur, quod quando procurante diabolo primo fuerunt dati redditus Ecclesiæ, audita est vox in aëre dicens: Hodie effusum est venenum in Ecclesia Dei. Et quare venenum? quia tunc in statu clericorum & religiosorum audiri ceperunt & videri fulgura, quæ lædunt oculos malorum exemplorum & tonitrua litium &urbationum, voces infamiarum & contentionum, terræ motus tribulationum, rapinarum, invasionum. Et breviter tota civitas & magna & sancta, scilicet Ecclesia, divisa fuit in tres partes, quia ibi est una pars, quæ sequitur superbiam & vanitatem. Alia luxuriam & carnalitatem. Alia avaritiam & cupiditatem. Istæ sunt tres lanceæ infixæ in corde Aboloni, id est, peccatoris, & ideo sequitur tertium, quod civitates gentium ceciderunt. Est enim conveniens, quod clericis concidentibus & delinquentibus civitates, id est, status gentium & personarum sæcularium, per eorum mala exempla & vitia corrumpuntur, & faciliter cadant in peccatum. Ideo dicitur Thren. 1. Quomodo sedet sola civitas plena populo, &c.

Vel dic, quod aër est prælatus Ecclesiæ vel religionis alicujus, & clarus excellentia vel dignitate. Quando igitur talis est imbutus phiala diabolica, id est, malitia & iniquitate, tunc in templo religionis vel Ecclesiæ audiuntur voces magnæ litium, contentionum, detractionum, appellationum. Videntur etiam ibi fulgura, id est, mala exempla, quæ ab ipso & malis subditis ostenduntur. Item tonitrua jactantiae, & blasphemiarum & comminationes quantum ad subditos. Et ultra hoc terræ motus tribulationum & oppressionum, quia tales verbis, comminationibus & oppressionibus gravant subditos & innocentes, & maxime illos, qui non sunt de parte sua. Ideo civitas Ecclesiæ vel religionis dividitur in plures partes, per particularitatem & plures sectas, & ex hoc sequitur casus civitatis gentium, id est, destructio sæcularium populorum, qui per exempla eorum decipiuntur & currunt in profundum. Unde Luc. 11. Omne regnum in se divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

§ Vel dic, quod talis angelus cum sua phiala est detractor vel adulator cum sua locutione venenosa, à quo scilicet, aër societatis inficitur, & lis, id est, discordia & divisio generatur &c. c. 16. § Factum est, quod Babylon illa magna civitas venit ad memoriam ante Dominum, ut daretur illi calix vini indignationis iræ ejus. Tunc enim omnis insula fuit, & montes non sunt inventi. Et sequitur, quod grando magna sicut talentum descendit de cælo super homines, & blasphemaverunt Deum propter plagam grandinis, quia est magna facta & vehemens. § Babylon quæ interpretatur confusio significat mundum, ubi omnia sunt confusa & male ordinata, quia peiores sunt melius promoti melioribus. Isti enim venit in memoriam ante Deum, quia hodie propter peccata mundi, necesse est, quod Deus potest homines vino indignationis suæ. Illud autem vinum est damnatio vel tribulatio. Hodie enim non invenitur insula, id est, status perfectus religionis, qui scilicet, mari sicut insula, id est, poenitentia & amaritudine circumdetur. Hodie non invenitur mons, id est, vir altæ contemplationis. Quid? Pro certo invenitur grando rapinæ & exactionis quantum ad superiores, blasphemiarum & juratio desperationis & tristis desolationis quantum ad inferiores. Unde Apoc. 6. Omnes montes & insula de loco suo mota sunt. § Vel dic, quod grando magnus quasi talentum descendit de cælo. Iste grando significat præsentem & æternam damnationem, quæ infertur hominibus propter peccatum,

quia merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, & deo venit super nos tribulatio Gen. 42. Sed iste grando est sicut talentum, quod est pondus & mensura. Circa quod est notandum, quod tribulatio quæ nunc infertur vel in futuro, ponderata est à Deo, mensurata & limata secundum demerita personarum. Ideo dicitur talentum à talis. Quia qualis culpa, talis poena. Unde Deut. 25. Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. Et ille venit de cælo super homines, id est, à sursum à Dei ordinatione, bona & iusta, quanquam nobis ignota, quia non est malum in civitate, quod non fecerit Dominus, ut dicitur Amos 3. Sed sequitur unum terribile, scilicet, quod homines blasphemaverunt Deum propter grandines, quia dato, quod peccatores videant se iuste pati propter peccata sua, & videant Deum iuste offensum sibi ipsi, tamen non emendantur, nec ad Deum convertuntur, sed magis Deum suis factis & verbis irritant & blasphemant. Quod maxime erit verum de damnatis, qui erunt in suis malitiis obstinati. Unde Hier. 5. Domine vulnerasti eos & non doluerunt, attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Vel expone de die iudicii, ubi Babylon, id est, mundus à Deo condemnabitur & grandine, id est, æterna damnatione punietur, & ubi mons & insula ad literam non invenitur, quia tota terra erit plana.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas.

MORALITATUM CAP. VIII.

Joannes sublatus in desertum, vidit mulierem meretricem, cuius H qua fornicati sunt omnes reges terra, & omnes habitantes in terra biberunt de vino prostitutionis sue, quæ sedebat super aquas multas. Et vidit quod mulier sedebat super unam bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum habentem cornua decem. Et erat mulier circumdata cocco purpureo, auro & lapide pretioso & margaritis, & habebat in manibus suis vas aureum, plenum abominatione & immunditia fornicationis sue, & in fronte ejus erat scriptum: Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terra. Et vidit mulierem ebriam de sanguine martyrum Iesu, & mirati sunt omnes de muliere & bestia, quæ portabat eam, sed communiter dicitur, quod bestia ista ascendit de abyso, & ad interitum vadit. Apoc. 18. § De muliere autem dicitur infra capitulo sequenti, quod quantum glorificavit se in delictis suis, tantum datum est ei tormentum & luctum, & quod una hora venerunt plaga ejus, scilicet luctus, mors, fames & ignis, quia magnus, inquit, dominus qui iudicabit eam. § Desertum est mundus iste, ubi pauca bona crescunt Matt. 14. Desertus est locus hic, mulier ista significat advocatos & sapientes ceteros huius mundi, qui dicuntur mulier, quasi molles aër, quia in delictiarum mollicie sunt nutriti. Et dicuntur meretrix, quia tales more meretricis semper diligunt, non personam meliorem, sed largiorem donatorem. Ezech. 16. Cum istis meretricibus dantur mercedes. Cum ista igitur muliere, id est, mundi sapientibus fornicantur reges terræ, & principes habent cum istis sua colloquia, & cum eis associantur, etiam omnes habitatores terræ indigent vino prostitutionis, id est, sua fallaci sapientia, discretionem & astutia Hierem. 51. Calix aureus Babylon in manu Domini, de vino ejus biberunt gentes, & ideo commota sunt. Et sequitur, quod ista mulier, id est, sapientes, sedent & principantur super aquas, id est, super populos multos, quæ aquæ super quas mulier sedet populi sunt & tribus, & linguæ: infra eodem dicitur, quod ista mulier principaliter sedebat super unam bestiam coccineam, quia tales semper habent unam bestiam, id est, unum magistrum vel prælatum cui principaliter innituntur, quia principaliter ipsos fovet & sustinet, cui principaliter famulantur, & quæ principaliter consulunt atque regunt. Et pro certo ista bestia, id est, mali principes & fautores talium iniquorum, dicuntur coccinei, rubei & inflammati. Dicuntur etiam bestia, quia vere quasi omnes sunt bestiales, luxuriosi, hebetati & ignorantes. Habent etiam plura capita, id est, plura castra, prædia & homagia, plura etiam cornua & plures ballivos & collaterales sibi in diversis officiis adhaerentes, quibus mediantibus multos servos suos cornu percutiunt atque lædunt, Zach. 1. Ista sunt cornua quæ ventilaverunt Iudam. Et talis bestia, id est, tales fautores malorum, sunt pleni nominibus blasphemiarum, quia vere isti habent plura nomina, infamia & blasphemia plena, quia dicuntur luxuriosi, raptores & malorum fautores superbi & pomposi, &c. Prover. 10. Nomen impiorum putrescet. Super tales igitur innititur & sedet mulier, id est, fallaces advocati, quia

quia istos isti Domini bestiales sustinent, & tales ad literam sunt hodie vestiti, ornat, ditati, purpura, cocco, auro, lapidibus & margaritis, & cunctis divitiis pretiosis Psal. 72. Et ipsi peccatores abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias. Isti enim habent vas aureum, id est, intellectum subtilissimum, clarum & splendidum quasi aurum, sed illud est plenum malo liquore, id est, immunditia & abominatione fornicationis suae. Hoc est dictum immunditia corrupta & venenosa, seculari scientia & copia cautelarum, quae est abominatio coram Deo, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 3. *Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.* Isti in fronte, id est, publica facie, via, nomine & apparentia sua habent scriptum unum commune nomen, quia dicuntur Babylon, id est, pleni confusione & peccato, mater fornicationis terrae & abominationum, quia vere ab istis magistris & advocatis, quasi à matribus principalibus provenerunt mundi fornicationes, abominationes, falsa consilia, prava consuetudines, cautela & malitia, quas isti seminant circumquaque, quae omnia sunt abominativa apud Deum Esa. 66. *Anima eorum in abominationibus suis delectata est.* Et isti pro certo sunt ebrii sanguine martyrum Jesu. Martyres Jesu sunt pauperes, qui in hoc mundo sustinent multa mala. Igitur istorum sanguine, id est, ipsorum substantia temporalis sunt tales ebrii & repleti, quia istum continue bibunt & hauriunt per excoriationes, fraudes, malitias & rapinas 1. Thes. 5. *Qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.* Et maxime apparet ebrii sine sensu, quia communiter in morte deficit talibus sensus & c. Ps. 106. *Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.* Ista mulier, id est, ista personae hodie tanta gloria temporalis pollent, quod omnes homines admirantur de eorum prosperitatibus, sed vere dolorosus sequitur sibi finis, quia dicitur quod bestia quae eos portabat, id est, mali principes talium fautores de abyssu venerunt, & tamen in interitum vadunt, de abyssu, id est, de diabólica inspiratione, vel Simoniaca promotione, vel violenta oppressione, fuerunt facti principes vel praelati. Juxta illud Ose. 8. *Isti regnaverunt, sed non ex me, principes extiterunt, sed non per spiritum meum, & ideo in interitum mortis aeternae necesse est eos ire.* Mulier etiam, id est, iniquus iudex, ballivus vel officialis, vel quicumque malus sapiens, usurarius seu dives, quantum in vita sua se glorificavit, aut in delitiis fuit, tantum traditur sibi in inferno tormentum & luctus. Unde Ose. 4. *Gloriam ejus in ignominiam mutabo.* Nam in una hora, scilicet in puncto mortis corporalis venient plagae ejus, id est, aeterna damnatio, fames sine saturatione, luctus sine consolatione, mors sine curatione, ignis sine extinctione. Fuerunt enim in hac vita famelici per avaritiam, lugubres per tristitiam, mortui per pigritiam, ingrati & inflammati per iracundiam. Ideo merito eis infligitur perpetua fames, luctus, mors & ignis. Et hoc quia magnus est dominus, qui ipsos judicat & condemnat. Unde Ezech. 14. *Quatuor judicia mea posui in te, gladium, famem, bestiam & pestilentiam, mittam in Hierusalem.* Vel dic ad literam, quod ista meretrix luxuriosa, quae moratur super aquas deliciarum, quae fornicatur cum regibus, id est, cum clericis & religiosi, qui habent alios regere, cujus vino, id est, cujus fallacitate, quasi omnes habitatores terrae vel patriae imbuuntur, & tales sunt induti auro & purpura & ceteris pretiosis, ut magis illiciant intuentes, & in frontibus talium pro certo scribitur nomen suum, quia vere quilibet potest legere in fronte, id est, in apparentia istarum quod ipsae sint Babylon, id est, dignae confusione, matres & nutrices fornicationum & abominationum. Unde Hier. 3. *Ergo mulieris meretricis facta est tibi, & noluit erubescere.* Ista etiam mulier quandoque habet unam bestiam quae portat eam, id est, aliquam malam vetulam mequerellam, quae est ejus consiliatrix, quia communiter tale opus non fit nisi aliquo mediante fautore. Et ista pro certo est plena nomini blasphemiae, quia tales mediatrices habent nomen vile turpe & infame. Finaliter autem bestia & mulier, id est, meretrix & mediatrix vadunt in interitum mortis, & quantum habuerunt hic de gloria & delitiis, tantum habebunt ibi de tormentis. Unde 1. Mac. 1. *Secundum multitudinem gloriae ejus est multiplicata ignominia ejus.* Vidit Joannes mulierem super bestiam equitantem, & illa bestia habebat decem cornua, sed dicitur quod illa cornua occiderunt mulierem illam fornicariam, & desolatam eam fecerunt, & carnes ipsius comederunt, & ipsas ignibus cremaverunt. Ista mulier est iudex, advocatus, fornicarius & variatus, sed acceptor munerum & personarum, qui à bestia, id est, à malo praelato sustinetur & fovetur. Sed vere accidit, quod cornua istius bestiae, id est, filii & successores istius praelati vel principis ab eo qui oriuntur, odiunt

& persequuntur illam mulierem, id est, talem malum patris sui consiliarium iusto Dei iudicio operante, ipsum juxta sua demerita punientem, quandoque depauperant & denudant, & faciunt desolatum, & carnes ejus, id est, uxores & filios post ejus decessum comedunt per rapinas, & eos comburunt, & per diversas tribulationes cruciant & affligunt. Saepè enim accidit, quod illos quos patres dilexerant filii persequuntur, & carnibus suae temporalis substantiae satiantur. Vel dic, quod mulier est diabolus vel Antichristus, à quo reges, id est, mundi rectores & majores fornicantur & merguntur per peccata, quia iste est qui super aquas mundanae prosperitatis sedet & pervertitur. Ista equitat bestiam, id est, hominem peccatorem bestialē & carnalem, qui pro certo fit cornutus per superbiam & elationem. Fit etiam habens plura capita per obstinationem & per cervicositatem. Dicitur etiam coccineus per sanguineam carnaliterem. Istum etiam equitat diabolus, & ducit illum per lutum deliciarum & divitiarum, juxta arbitrium voluntatis. Ista enim mulier diabolus vel Antichristus habebat in manu sua poculum aureum, id est, sacram scripturam, quam ipsa optime exponit. Veruntamen ipsa tunc erit plena immunditia & abominatione, perversa & haeretica expositione. Vel poculum est diabolica tentatio, qua diabolus inebriat peccatores. Ideo dicitur Babylon mater fornicationum & abominationum, quia diabolus est mater omnium malorum. Isti tamen & bestiae suae, id est, peccatori sibi obedienti dabitur interitus, fames, ignis & luctus Job 20, *Luctus quae fecit, nec restitnetur.*

Capitulum decimum octavum. Textus. Et post haec vidi alium Angelum descendentem de caelo.

MORALITATUM CAP. XIX.

Vidit Joannes quendam Angelum descendentem de caelo, habentem claritatem Dei, & terra illuminata est à claritate ejus. Qui clamavit voce magna: *Cecidit, cecidit Babylon ista magna, & facta est habitatio daemoniorum, & omnis spiritus immundi & volucris immunda, & cum ea fornicati sunt omnes reges terrae, & mercatores de virtute divitiarum ejus, divites facti sunt.* Et ideo consuluit alia vox quae venit de caelo, dicens: *Exite de ea popule mi, ne participes sitis deliciarum ejus, & de plagis ejus non capiat, quia pervenerunt ad caelum peccata ejus, & recordatus est Dominus iniquitatem ejus.* Angelus significat Christum vel perfectos viros praedicatores, qui de caelo, id est, caelesti ordinatione pervenerunt. Isti pleni sunt claritate, id est, lucida discretione, vel claritate, id est, apparentia. Ideo tota terra, id est, tota patria illustrabitur claritate suorum exemplorum & documentorum Luc. 1. *Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis sedent.* Isti igitur clamant alta voce, quod Babylon, id est, mundus cecidit, & corruit à statu & rectitudine veritatis, & facta est hodie habitatio daemoniorum, id est, crudelium, avarorum & raptorum, spiritus immundi, id est, immundorum, luxuriosorum, & omnis volucris immunda, id est, sublimium & superbiorum, quia sicut dicitur 1. Joan. 2. *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut oculorum, aut superbia vitae.* Nam reges terrae & mundi Principes, qui alio habent regere, vel etiam clerici & religiosi, cum ista civitate, id est, cum mundo fornicantur, se ei committendo, & de ejus negotiis se occupando. Mercatores igitur & operarii in ista civitate, lucris & delitiis sunt ditati per avaritiam. Et ideo sequitur consilium, *Exite de ea, scilicet ipsam contemnendo mentaliter, vel religionem intrando corporaliter, & ne sitis participes in ejus vitiis, ne plagis ipsius & damnationibus pereatis, quia peccata ejus ad caelum ante Dominum ascenderunt, ita quod necesse habet Deus recordari iniquitates ejus, & has rigore justitiae vindicare, & c.* Erat quadam mulier meretrix & circumdata auro & lapidibus pretiosis, & divitiis infinitis, cum qua ipsi Reges terrae fornicabantur, & de cuius divitiis negotiatores terra dibantur, quae tanta gloria pollebat quod ipsa dicere videbatur: *Sedeo ut regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.* Sed dicitur, quod quantum se glorificavit & in delitiis fuit, tantum detur ei tormentum & luctus. Nam una hora venerunt istae plagae, luctus, mors, fames & ignis, & igne est succensa. Et dicitur ibi, quod Reges qui cum ea fornicati sunt, & mercatores, qui ex ea sunt ditati, planxerunt & doluerunt de longe, cum scirent, praeterea videntes fumum incendij ejus, & dixerunt, *Va, va, va, civitas illa magna, quae amicta erat purpura & bysso, & cocco, deaurata auro, & lapide pretioso & margaritis, quoniam in una hora destituta sit tanta divitiis.* Mulier ista vel civitas significat Ecclesiam vel religionem, quae dicitur mulier quasi mollis aer, ista debet esse mollis per

lis per benignitatem, aer etiam per conscientia puritatem. Dicitur civitas quasi civium unitas per concordiam. Istud dudum amicta erat bysso, i. castitatis puritate. Purpura, i. martyrii sive constantia stabilitate. Cocco, i. ardenti charitate. Auro, i. sapientia claritate. Argento, i. eloquentia venustate. Margaritis, i. Sanctorum virorum, & bonorum multiplicitate. Lapide pretioso, i. omnimoda sanctitate. Ideo tunc poterat dicere: *Sedeo ut regina, vidua non sum.* Quia vere Ecclesia, & religio antiquitus sedebat, quiescebat, regnabat, & principabatur, & hoc quia vidua tunc non erat, quia tunc erat desponsata viro proprio suo, scilicet, Deo vel bono prelato, ideo non patiebatur luctum nec desolationem. Sed quid? Pro certo hodie potest dicere Ecclesia vel religio illud: *Vidua mulier ego sum, vir meus mortuus est,* quia viri Ecclesie, i. boni prelati mortui sunt, & ideo ista mulier est fornicaria, quia reges terrarum, i. moderni prelati cum ea fornicati sunt, quia non sunt proprii viri sui, quia tot sunt vitiis intenti, quod digni non sunt ei copulari, nec conjungi. Mercatores autem sunt illi, qui per Simoniam emunt Ecclesie beneficia ut ditentur. Et breviter ita fuit, quod quantum habuit antiquitus Ecclesia de delitijs, honore, & gloria, tantum habet hodie de tribulationibus, & dolore. Nam hodie venerunt plagae ejus, scilicet luctus per recordationem praeteritae prosperitatis. Fames penuriae, & paupertatis, quia hodie auferunt sibi principes bona temporalia. Mors, quia caret vita gratiae, & devotionis. Ignis, i. ardor tribulationis, vel fames avaritiae, & ambitionis. Et ideo quia Ecclesia tanta hodie patitur, reges fornicarii, mali prelati & negotiatores, & simoniace promoti in Ecclesia timent hodie videntes Ecclesiam succumbere, lugent etiam, & contristantur, dum desolationem Ecclesie contemplantur. De longe tamen stant, quia nullus est, qui appropinquat ad pugnandum pro Ecclesia contra principes, & tyrannos Matth. 10. *Petrus autem a longe sequebatur, ut videret finem.* Petrus dico, i. clericus. Petrus tamen non fuit a longe in mensa, in cena, sicut nec prelati, nec clerici sunt longe, quando debent capere fructus, vel praevidas, &c. Pl. 37. *Amici mei, & proximi mei de longe steterunt.* Et Pl. 108. *Qui oderunt me, expugnabant me gratis.* Hodie potest dici de Ecclesia quod sequitur. *Va, va, va, civitas illa magna.* Va dico, temporaliter quo ad poenam. Va, dico spiritualiter, quo ad culpam. Va dico civitas magna, quae bysso puritatis dudum fuit operata, auro sapientiae, argento eloquentiae, purpura firmitatis, cocco charitatis, & lapidibus omnimodae sanctitatis. Et quare va? quia vere hodie destituta sunt tanta divitiae Job. 20. *Divitias quas devoravit, evomet, & de ventre ejus extrahet eas Deus.* Vel dico, quod ista mulier potest significare divites mundi, qui fulgent auro, lapidibus, & divitiis infinitis, gloria, prosperitate etiam corporali, qui quandoque spoliant se gloria sua, & veniunt ad magnam paupertatem, famem, & luctum, tribulationem, infortunium, & tormentum, & tunc reges, i. principes, & prelati, qui prius ipsos sustinebant, & fovebant, & se eis commiscebant ab eis consilia petendo, vel eos gubernando, negotiatores etiam, i. noti, & familiares, qui ab eis, & per eos beneficia, divitias, & officia obtinuerunt, de longe stant, non curantes amplius de ipso, nec ipsi adiutorium facientes. Lugent tamen, & desolantur, & quandoque verba lugubria dicunt, sed illud est totum, quia nullus est, qui sibi manum porrigat adjutricem, sed dicunt: *Va, va, va, civitas illa magna.* Magnum damnum est, inquiunt de isto infortunio. Unde illud Thren. 1. *Non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus.*

¶ Dicitur, quod mulier meretrix civitas Babylonica, quando cecidit, & corruit, non habuit amplius divitias quas prius habebat. Unde dicitur, quod ipsa perdidit aurum, & argentum, lapides pretiosos, margaritas, byssum, purpuram, coccum, sericum, lignum, thus, ebur, ferrum, as, marmor, cinnamomum, aromata, unguentum, vinum, oleum, triticum, similam, copiam armentorum, ovium, equorum, rhedarum, mancipiorum, & pomorum. Et breviter dicitur, quod omnia desiderabilia sua recesserunt ab ipsa, & ipsa succensa est igni, & timuerunt omnes, qui navigabant mare, videntes locum incendii ejus. Caelum autem & sancti ejus exultaverunt de ejus destructione, quia ipsos cruciaverat dum durabat.

H § Isti mulier significat mundi sapientes, & divites, qui pro certo quando corruunt in inferno per mortem, tunc isti perdunt omnia prospera, perdunt enim aurum mundanae sapientiae, argentum eloquentiae, lapides, & margaritas, id est, copiam amicorum. Nam amici carnales nec volunt, nec possunt eos juva-

re, Spirituales, i. sancti qui sunt in gloria, ipsos contemnunt, & abhorrent. Unde Thren. 1. *Omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.* Item ibi non est byssus puritatis, purpura dignitatis, quae est vestis regum, sericum honestatis, de quo fiunt paramenta, coccus charitatis, lignum thuris, quod est imputribile constantiae, & firmitatis, cessabit etiam ibi ebur exterioris pulchritudinis, as resonans, & impatiens celsitudinis, ferrum crudelitatis, marmor durum longanimitatis cinnamomum & ornamenta populorum, famositatis unguenta, & thus, id est, lenitas, & suavitas laudis, & adulationis, vinum, & oleum mundanae consolationis, simila, & triticum, id est, abundantia corporalis delectationis, oves, & boves, equi, rheda, id est, abundantia temporalis facultatis. Et breviter omnia desideria eorum, quicquid habebant de bonis gratuitis, & fortuitis cuncta perdunt. Quia sicut dicitur Thren. 1. *Manum suam misit hostis,* i. Deus per potentiam, & sententiam, qui odio habet omnes peccatores ad omnia desiderabilia ejus, & inimici ejus apprehenderunt eam inter angustias, & plus etiam ipsi succensi sunt igne inextinguibili. Caelum autem, & sancti populi, & tota curia caelestis de hoc non tristatur, sed letatur, quia divinam sententiam approbant de rigore justitiae Deum laudant, & maxime letantur de damnatione eorum, qui se, & alios dum viverent, cruciabant. Unde Sap. 5. *Stabant iusti in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, &c.* Ideo vere nos qui navigamus per hoc mare magnum, debemus timere locum incendii istius, scilicet, damnationem istorum finium, id est, infectionem suorum horribilium tormentorum, & cavere ne in simile periculum incidamus Proverbiorum decimo nono. *Quia pestilente flagellato, sapientior erit providus Sapient. 5. Videntes igitur turbabuntur timore horribili.*

§ Vel expone de Ecclesia quae videtur hodie quasi damnata, & quasi corruisse, & omnibus supradictis videtur carere, &c.

¶ Vidit Joan. Angelum unum, qui habebat unum lapidem molarem, & misit in mare dicens: *Hoc impetu mittetur Babylon illa magna civitas, & ultra non invenietur, & vox cytharædorum, & musicorum non erit in ea, & vox molarum, & vox sponsi, & sponsa non audietur amplius, lux lucerna non lucebit in ea.* § Sic vere quando Angelus Christus projecit peccatores amaros, lapidem majorem, id est, duram sententiam, & pondus aeternae damnationis, quae ipsos in inferno molet, & conteret in tormentis, scilicet, in die judicii mittet, & tunc dicitur fulminata sententia Babylon, id est, reproborum congregatio impetuose, & cito mittetur in infernum, ubi non erit vox citharae, id est, laetitia alicujus canoris, & vox molarum, id est, panis delicatus, scilicet, delectamentum alicujus saporis, nec vox sponsi, id est, conjunctio alicujus amoris, nec lux lucerna, id est, limpitudo alicujus splendoris, quia auferetur ab impiis lux sua. Job. 38.

Capitulum decimum nonum. Textus. Post haec audivi quasi vocem magnam tubarum multarum,

MORALITATUM CAP. XX.

Damnata muliere meretrice, facta est in caelo letitia magna, & quatuor animalia, & viginti quatuor seniores dixerunt Alleluja. Et audita est vox quasi aquarum multarum, & tonitruorum dicentium Alleluja. Et hoc quia judicavit Deus de muliere meretrice magna, quae corripit terram, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus suis. Et dicitur, quod laudem dicebant Dei pusilli, & magni quia regnabit Deus noster in perpetuum, & venerunt nuptiae, & uxor agni paravit se, & datum est ei, ut cooperiat se bysso candido, & splendido, qui sunt justificationes, & proclamatum est scriptum edictum illud, scilicet, beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt. Sic vere quando mulier meretrix, i. congregatio reproborum erit damnata, & judicata in judicio, tunc animalia quatuor, i. Evangelistae, seniores, i. Prophetae, & Patriarchae erunt in magna letitia, & consolatione. Tunc enim omnes beati alta voce dicent, Alleluja, & pusilli, & magni laudabunt Dominum, & Deus similiter regnabit cum eis in aeternum. Unde Esa. 51. *Gaudium invenietur in ea, & gratiarum actio, & vox laudis.* Ipsi enim beati gaudebunt de justitiae impletione, de malorum damnatione, & de sua salvatione, & sanguinis cruciatu, & poenae bonorum vindicatione. Tunc n. erunt nuptiae agni, i. consolatio, & festivitas sempiterna, ubi agni uxor, i. Ecclesia militans, tunc triumphas erit parata, & ornata dotibus animae, & corporis, & operata bysso splendido, i. aeternae gloriae charitate, & candore puritatis, justitiae, & sanctitatis, & tunc verum erit decretum Dei, quod beati erunt, qui ad cenam agni

vocati

vocati sunt, Luc. 14. quia beatus est homo, qui manducabit panem in regno Dei. ¶ Vidit Joannes cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax, & cum iustitia iudicabat, & pugnabat, & oculi ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus multa diademata, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat veste sanguine aspersa, & vocabatur nomen ejus verbum Dei, & exercitus qui in cælo sunt, sequebantur eum in equis albis vestiti bysso albo, & mundo, & in ore ejus gladius ex utraque parte acutus, & in ipso percutiebat gentes, & tegebat eos in virga ferrea, & habebat scriptum in femore suo, Rex regum, Dominus dominantium. Et iste apprehendit utramque bestiam, & misit eam in stagnum ignis & sulphuris. § Iste significat virum perfectum, & bonum prælatum, Principem, seu Regem. Ille enim debet habere equum album, i. corpus mundum, & immaculatum, ac castum. Equus enim corpus significat. Unde Esa. 31. *Equi eorum caro, & non spiritus.* Iste debet esse fidelis in commissis, verax in promissis, iustus in iudicandis, fortis in dimicando contra malos, & adversarios Ecclesiæ, & contra diabolum resistendo Ps. 57. *Iussu iudicate filij hominum.* Oculi ejus, i. intellectus, & mens, debent esse sicut flamma ignis per clarissimam discretionem. In capite autem, i. in mente debet habere multa diademata, i. multimodam virtutem, & perfectionem, quib. anima ejus debet esse coronata, & ornata, quia in capite ejus debet esse corona stellarum duodecim supra 12. nomen istius, i. sua perfectio, sua fama, sua bonitas debet esse tantummodo sibi nota, quam non debet alijs propalare, nec perfectionem suam per jactantiam, & hypocrisim declarare, sufficit enim sibi quod solus sciat. Unde Prov. 25. *Secretum extraneo non reveles.* Et Esa. 24. *Secretum meum mihi.* Vestis enim, i. exterior apparentia debet esse aspersa sanguine, quia vere sanguis, & poenalitas, & passio Christi debet in conversatione cujuslibet relucere per poenitentiam, & macerationem, & passionis compassionem, vel sanguis, i. poen., labor, & miseria aliorum, debet per compassionem ipsum tingere, & ejus affectum dolorib. colorare. Unde Esa. 63. *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea.* Etiam iste debet habere verbum Dei per scripturæ prædicationem, quia sicut verbum declarat mentem, sic iste prædicando debet mentem, & voluntatem cujuslibet declarare. Et si talis fuerit, rationabile est quod exercitus cæli, i. collegium, conventus, villa, patriæ sibi subjectæ, sequantur eum per obedientiam, & imitationem & ceteræ personæ infirmæ, & imperfectæ, & maxime subditi sui, qui si prælatus talis fuerit, sequantur eum in equis albis, i. in corporib. puris, & mundis eum imitando, & obediendo. Unde Apoc. 14. *Hi sequuntur agnum, quocumq. ierit.* Iste igitur debet habere gladium in ore, i. auctoritatem verborum, & sententiam judicariam bis acutam, s. unam ad severe puniendum obstinatos, aliam ad benignè castigandum poenitentes. § Vel gladius biceps est utrumq; testamentum, quem prælatus debet habere, & idè talis debet percutere, & regere ferrea virga, i. dura correctione ferire gentes, & impios sine lege viventes. Unde ipse debet calcare torcular vini furoris Domini, hoc est dictum, quod ipse debet esse minister, & executor furoris, i. divinæ justitiæ contra malos. Unde Esa. 63. *Torcular calcamus solus &c.* Vel dic, quod iste est Christus, cujus equus, i. B. Virgo vel propria caro fuit alba & immaculata, vestis ejus, i. humanitas, fuit sanguine madidata, exercitus cæli, i. angeli, & Christiani sequuntur eum honorando, vel obediendo. Vel exercitus, i. Judæi, & gentiles fidem ejus credendo, in equis albis, i. innocentiam baptismalem acquirendo. Iste habet gladium, i. duram, & bicipitem sententiam, sc. corpus, & animam condemnando, & ipse calcit, & percutit gentes, & impios sine lege oiventes, patris judicium exequendo, & iste est fidelis, verax, & iustus, & verbum Dei, cujus nomen nullus proprie scit, nisi ipse qui habet diademata, i. dignitates infinitas, & est rex regum, &c. ¶ Loquente ergo quodam angelo Joanni, Joannes voluit ipsum pronus in terra adorare, sed dixit ei angelus: *Vide ne feceris. Conservus enim tuus sum, & confratrum tuorum, &c.* Dicitur autem in Gen. 18. quod Abraam videns tres angelos adoravit, &c. ¶ In hoc attende nobilitatē humanæ conditionis. Nā angelus videns naturam humanā deificatā verbi incarnatione, etiam ex hoc totam naturā nobilitatē timuit, noluitq; ab homine adorari, & tamen ante Christi adventum permittere videbatur, sicut in Abraam est ostensum, quando tres angelos adorare voluit, quod ipsi permiserunt. § Vidit Joannes quondam angelum stantem in sole, qui voce magna clamabat cunctis avibus volantibus per medium cæli quod congregarentur ad cœnam agni Dei, ut manduca-

rent carnes tribunorum, fortium equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium servorum, pusillorum, & magnorum. ¶ Iste angelus est Christus, qui in sole stat, in splendore gloriæ æternæ, in qua veniens ad iudicium, apparebit facies ejus sicut Sol lucet in virtute sua. Iste enim in iudicio clamabit, & advocabit volucres cæli, i. dæmones ut ibi convenient ad cœnam Dei, i. ad diem iudicii, ubi carnes quæ latent in veste, i. animas quæ latent sub corpore fortium, & tribunorum, i. impiorum principum, & superiorum, equorum, i. mulierum corruptarum, suorum sessorum luxuriosorum servorum, i. malorum religiosorum, magistrorum, id est, divitum avarorum, pusillorum, i. malorum pauperum, & minorum perpetuo crucient, & manducant. Unde Deut. 32. *Dentes bestiarum mittam in eos, & devorabunt eos aves morsu amarissimo.* Dentes enim, & morsus avium significant immanitatem diabolicæ crudelitatis, quæ damnatos lacerabit. § Vel dic, quod Angelus qui sedebat in sole, id est, in mundanæ gloriæ splendore, est magnus princeps, vel Prælatus, impius tamen, & pauper, qui semper secum vult habere aves, quæ volant per cælum, id est, viros superbos, crudeles, & raptos, tales faciunt de domo, & familia sua, & tales malos, & iniquos faciunt secum convenire ad cœnas, festa, convivia, & solatia domus suæ. Sed quid? Certè ut ipsi comedant, rapiant, excoriant, atq; vastent carnes, i. vastent temporales substantias illorum de terra sua, magnorum, pusillorum, servorum, tribunorum, id est, subditorum, vassallorum, & fortium, i. divitum, agricolarum, qui ex fortitudine laborum habent illud, quod habent. Et breviter tales iniqui raptos, & superbi non tenentur in officio principum, & magistrorum, nisi ut divitias & munera extorqueant pro magistris, sicut nec falco mittitur, nisi ratione prædæ, quam procurat magistro suo. Unde Gen. 25. *Isaac diligebat Esau, eo quod de venatione ejus vesceretur.* § Vidit Joannes bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum bellum cum illo, qui sedebat in equo albo, & exercitu ejus, & apprehensa est bestia, & pseudopropheta, qui seducebat eos, qui acceperant characterem bestię, & adorerunt imaginem ejus, & missi sunt in stagnum ignis ardentis, & sulphuris, & ceteri occisi sunt gladio qui ex sedentis ore procedit, & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

¶ Ista bestia est diabolus. Reges terræ, & exercitus eorum familiares iudices, qui mundum regunt, & ibi regnant Et isti igitur pugnant, & contradicunt contra sedentem in equo albo, i. in corpore mundo habitat, & moratur. Et cum exercitu ejus, i. contra illos qui sunt boni & iusti, quia bonum est contra malum, & contra vitam mors, & contra virum iustum peccator. Sed finaliter vere in morte, vel in iudicio, bestia, & sui reges, & exercitus, i. diabolus, & mundi divites cum suis imitatoribus apprehendentur, & in stagno ignis, hoc est, in abundantia infernalium tormentorum, ubi est ardor, & ignis inextinguibilis, sulphur, & foetor intolerabilis, mittentur, & gladio suæ divinæ sententiæ ferientur, & ab avibus cæli, i. a dæmonibus vorabuntur, vel ab avibus, id est, ab angelis Dei sententiæ executoribus damnabuntur, & maxime pseudopropheta. & illi qui bestiam, i. diabolum faciunt adorari, scilicet, illi qui alios incitant ad peccatum. Quia sicut dicit Apostolus Rom. 1. *Non solum qui talia agunt, digni sunt morte, sed etiam hi qui eis talia consentiunt.* ¶ Vel dic, quod bestia est Antichristus. Propheta significat suos Apostolos. Reges, & exercitus sunt sui sequaces, & eum recipientes, qui omnes igne, & sulphure, ardore, foetore, & gladio, id est, divinæ sententiæ rigore damnabuntur, & avibus, id est, dæmonibus devorandi perpetuo exponentur.

Capitalum vigesimum. Textus. Et vidi angelum descendentem de cælo, habentem clavem, abyssi.

MORALITATUM CAP. XXI.

Vidit Joannes quendam angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & habebat catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, & ligavit eum in carcere per mille annos, & signavit super illum, ne seducat amplius gentes, & post oportet ipsum modicum solvi, quando videbunt sedes, & sedebunt super eas, & iudicium datum est illis.

§ Serpens ille fraudulentus, est usurarius, vel advocatus, vel aliquis avarus, & dives, qui est serpentinus tortuosus, maliciosus, venenosus diabolus, & satanas, i. adversarius omnib. tribubus, & vicinis, quia manus ejus contra omnes, &c. Gen. 26. Qui etiam bene dicitur antiquus, quia tales iniqui, ut commu-

niter, diu vivunt. Angelus testamenti Christus de cœlo descendit ad iudicium in valle Josaphat, & pro certo habebit clavem abyssi, id est potestatem claudendi, & aperiendi infernum, qui dicitur abyssus, id est, sine bysso, id est, sine candore lucis, & claritatis. Illud enim claudit bonis, & aperit malis. Unde Apoc. 1. *Habebit clavem mortis, & inferni.* Et Apoc. 3. *Qui claudit, & nemo aperit, &c.* Iste enim habet catenam, id est, potestatem ligandi, & incarcerandi, & æternis vinculis condemnandi. Iste finaliter apprehendet istos dracones, & serpentes, id est, istos avaros inflammatos, tortuosos, & malitiosos pauperum adversarios, & nocivos, ligabitque in carcere infernali per mille annos, id est, per tempora longiora usque ad iudicium, & signabit super eos sigillum, scilicet, æternæ damnationis super ipsos concludet, quod nullus poterit aperire. Et hoc quidem faciet Deus, ut non seducant amplius pauperes, & vicinos, quos suis falsis consilijs, fraudibus, malitijs, usuris, & rapinis, dum viverent, seducebant. Unde Esa. 14. *Heu cecidisti, qui vulnerabas gentes, ut dicitur in Ps. 14. quod non relinquet Deus virgam peccatorum super sortem justorum, &c.* Quando tamen iudicium venit, i. sedes, & throni positi fuerint, tunc tales modico tempore solventur, & dum corpus resumpserint, & iudex indicaverit, tunc statim in corpore, & anima tales iterum ad supplicium rapiuntur, & in æternis tenebris includuntur Job. 12. *Si incluserit, nemo est, qui aperiat.* ¶ Vel dic, quod quando Christus descendit de cœlo per incarnationem, tunc attulit secum clavem, & catenam, id est, potestatem includendi, & ligandi dæmonem, & draconem antiquum, id est, Luciferum. Quod etiam in sua passione fecit, ut non seducat homines sicut prius. Iste tamen iterum solvetur, scilicet, tempore Antichristi secundum aliquos, sed illud erit modicum, scilicet, per tempus, & tempora, & dimidium temporis, & tunc usque ad iudicium durabit, sed statim facto iudicio, perpetuo erit clausus. ¶ Dicitur hic, quod postquam sedes posita fuerit, & iudicium factum fuerit, illi qui decollati sunt per testimonium Jesu, & qui non adoraverunt bestiam, nec receperunt imaginem ejus, vel ejus characterem in frontibus suis, & in manibus regnabunt cum Christo per mille annos. ¶ Sic ferè facto iudicio decollati propter Jesum, id est, Martyres qui non adorant bestiam, id est, qui non obediunt carni propriæ, id est, virgines, & continentes, qui imaginem mundanæ prosperitatis, nec characterem diabolicæ suggestionis recipiunt, ut omnes sancti confessores, omnes tales pro certo cum Christo sunt regnaturi. ¶ Dum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exhibet, & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, & ascendet super altitudinem terræ, & circumibunt castra Sanctorum, & civitatem dilectam, & descendet ignis de cœlo, & devorabit eos, seductor autem cum bestia missus est in stagnum ignis, & sulphuris, die ac nocte cruciandus.

¶ Gog, & Magog qui sunt duo montes, vel secundum aliquos duo castra in Syria orientali ultra montes & Rifeos significant duos status, scilicet, clerum, & religionem, & qui sunt super angulos terræ, significant terrenos, cupidos, & avaros, qui terrenis operibus semper vacant. Satanas qui quandoque exiit de inferno, & venit tentare fideles, iste dico exit hodie, & seducit illos, qui sunt super angulos quatuor terræ Gog, & Magog, id est, illos qui in mundo, & in claustris habitant, & illi qui inhiant per ambitionem, & avaritiam divitijs temporalibus, & terrenis, nam tales facilius congregantur ad prælium, quia facilius propter temporalia surgunt prælia, lites, jurgia, discordiæ, & appellationes. Nam tales hodie avari qui sunt quasi innumerabiles intelliguntur ascendere super terræ altitudinem, i. super alta officia, dignitates, beneficia claustralia, vel secularia. Isti invadunt castra Sanctorum, i. bona simplicium, & pauperum, & Sanctorum justorum. Civitatem etiam dilectam, & sanctam religionem Ecclesiam, & aliorum status circumeunt, & conturbant, ipsum concludere volentes verbis, & injurijs bonos gravant Ps. 58. *Famem patientur ut canes, & circumibunt civitatem.* Sed vere finaliter ignis æternus infligetur eis de cœlo, id est, à cælesti sententia, & divina, & deceptor eorum, id est, diabolus, in stagno ignis cum bestia, id est, cum peccatoribus ponetur, dire perpetuo cruciandus. ¶ Vel dic, quod satanas, & adversarius est bilinguis verborum relator, quo seducente, & obloquente, tam in Gog, quam in Magog, id est, in mundo, & religione multi invicem præliantur, detrahunt, & loquuntur. Isti castra Sanctorum, id est, status bonorum circumeunt, & explorando insidiantur, & civitatem religionis, & Ecclesiæ detractio-

Pet. Berchorij super Bibliam.

ne lacerant, & prædantur. Sed vere finaliter super tales rebelles, detractores, litigiosos, & super satanam, id est, super hujus relatorem, ignis, id est, æterna damnatio de cœlo veniet, & eos Dominus damnabit, & æternis incendijs fulminabit. Unde Luca 12. *Ignem veni mittere in terram.* ¶ Vel dic, quod talis satanas significat malitiosos ballivos, qui non cessant contra Ecclesiam principes concitare, quapropter justum est eos in inferno igne interire. ¶ Vel dic, quod illi qui in claustris & religione vacantes circa temporalia negotia, facilius præliantur per discordiam, & igniunt per avaritiam, terram volunt ascendere per ambitionem, castra circumeunt per sui ostentationem, &c. ¶ Vidit Joannes thronum candidum, & magnum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cælum, & terra, & tunc mare, mors, & infernus dederunt mortuos suos. Et steterunt mortui, pusilli, & magni in conspectu throni, & libri aperti sunt, & judicati sunt secundum ea quæ scripta erant in libris, & secundum opera eorum, & apertus est alius liber, qui erat liber vitæ, & qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis, & sulphuris. ¶ Thronus iste significat celsitudinem majestatis, in qua Christus sedebit, quando in iudicio apparebit. Ita enim magnifice veniet, quod à conspectu suo cælum, & terra fugient, in quantum à statu, & forma pristina mutabuntur, & transibunt ad speciem pulchriorem. Et tunc mare, infernus, mors, & terra dabunt mortuos suos, quia resurgent mortui ubicunque fuerint, & stabunt in valle Josaphat in conspectu throni, id est, in conspectu iudicis nostri Christi. Unde 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* Et tunc libri, id est, singulorum conscientiarum aperientur, ita quod alter in alterius conscientia intuebitur, quicquid boni, aut mali fecerit in hac vita, & quicquid alii fecerunt, dum viverent, & sic secundum hujusmodi scripturam, id est, opera sive merita, vel demerita, recipient iudicium universi. Liber etiam vitæ, id est, secretum mentis divinæ tunc erit apertus. Et qui per prædestinationem, & acceptionem ibi scriptus non fuerit ab æterno necesse habebit damnari, & in stagno, id est, in abundantia ignis perpetuis incendijs assignari. Unde Exod. 32. *Qui peccaverit in me, delebo illum de libro meo quem scripsi, &c.* ¶ Vel dic, quod à conspectu iudicis, id est, à consideratione iudicij, mors, id est, foetidus, immundus, & luxuriosus, mare, id est, tumens, & fluctuosus superbus, infernus, id est, insatiabilis avarus, debent dare, vomere, & confiteri mortuos suos, id est, vitia, & peccata, & libros conscientiarum aperire, & à sacerdote iudicari, & poenam condescendentem subire, alioquin in libro vitæ, id est, æternæ gloriæ non scribentur, & sic igne perpetuo cremabuntur. ¶ Vel dic, quod quando iudex habet ante thronum suos mortuos, id est, suas personas accusatas, tunc vere debet facere, quod libri aperiantur, & quod singulorum merita elucescant, & secundum ea debet eas iudicare. Verumtamen quicquid apparet in libris, id est, in libellis, & accusationibus, seu processibus singulorum, ipse tamen à parte sua semper debet habere librum vitæ, i. conscientiam benè regulatam, æquitatem, & mysterium cum pietate, & clementia moderatam, ut sic secundum merita iudicet æqualiter. Et nota istum iudicem, quod cælum, & terra fugit à conspectu ejus, quia vere totus mundus solet tremere in conspectu iudicis in iustitia judicantis. Iudex enim debet esse rigidus, & austerus in apparentia, mitis, & benignus in conscientia. ¶ Vel dic, quod liber est voluntas, & amor iudicis, in quo omnis iudicandus qui scriptus non fuerit per acceptionem, & recommendationem, & munerum præsentationem, vel alias vere necesse habet mitti in ignem, & tribulationem, sine remedio condemnari, quia si quis non dederit more eorum quippiam, suscitavit super eum prælium.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Et vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum.

MORALITATUM CAP. XXII.

Vidi inquit Joannes, cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare non est. ¶ Cælum altum significat superiores, terra infima, subditos, & inferiores. Cælum stellarum significat Ecclesiam, vel religionem, ubi stellæ, i. claræ, honestæ, & discretæ personæ debent lucere per doctrinam, & exempla. Terra autem significat seculares. Cælum igitur & terra sunt hodie nova, quia omnes mundi status sunt hodie innovati, & à bonis primis consuetudinibus immutati, quia vere moderni status non videntur esse illi qui primi. Primum enim

2 a

cælum

cœlum, & terra abiit, sed pro certo, mare jam non est. Est enim ibi facta talis mutatio, id est, amaritudo pœnitentiæ jam cessavit in sæculo, & in clauſtro Ps. 113. *Quid est tibi mare, quod fugisti*, &c. Nunc enim mare, id est, pœnitentia, Jordanis, i. devotio, fugerunt, & defecerunt. § Joannes sublatuſ in ſpiritu in montem magnum, & altum, vidit *quandam novam, & nobilem civitatem, ornata cum omni lapide pretioſo, ita meſurata, quod longitudo, latitudo, & altitudo erant æquales, & erat civitas aurum mundum, Deus erat lucerna, & templum ejus in ea non erat, nec Sol, nec Luna illi lucebant, quia lucerna ejus est agnus, & portæ ejus non claudébantur die, ac nocte, nihil coinquinatum intrabit in illam.* ¶ Civitas iſte moraliter eſt vir perfectuſ, vel B. Virgo, iſta videlicet in monte alto, i. in eminētia ſanctitatis, ornata eſt omni lapide pretioſo, i. cum gratia, & virtute. Unde Ezech. 8. *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum.* Iſte igitur eſt meſuratuſ, & adæquatuſ, temperatuſ, & moderatuſ in tribuſ diviſionibuſ, ſc. in longitudine fidei, & in altitudine ſpei, & in latitudine charitatis Rom. 12. Eſt enim in fide neceſſaria meſura, quia *non plus ſapere, quam oportet ſapere.* In ſpe etiam ne forte ſpes degeneret in præſumptionem. Etiam in amore, ne forte exeat terminoſ ad corruptionem, & ideo tota civitas, i. totuſ homo debet eſſe aurum mundum. Aurum dico, & ideo dico, quod lucerna ejus eſt agnuſ, quia verè claritaſ agni, i. ſcientia debet hominem illuminare, & illuſtrare per ſpiritualem diſcretionem. Debet habere cor mundum, & ideo nihil coinquinatum, i. nulluſ vitium debet intrare in eum per opera, vel conſenſuſ. Dicitur etiam habere templuſ ſuū, & nihil adorare, nihil credere niſi Deum. portæ etiam ejus, ſc. voluntas, & ſenſuſ debent eſſe apertæ, ad recipiendū bonam doctrinam, & bona exempla. Unde Zach. 11. *Aperi Libane portatuſ.* ¶ Vel dic ad literam, quod porta debet eſſe aperta omnibuſ per hoſpitalitatem. Unde Job. 13. *Foriſ non manſit peregrinuſ, hoſpitiuſ meū viatori patuit.* Illud maxime habuit B. Virgo, quia ſemper eſt aperta ad recipiendū ad miſericordiam peccatoruſ. § Vel dic, quod civitaſ iſta eſt Eccleſia, vel religio, ubi debet eſſe civiuſ unitaſ, quæ revera debet eſſe ornata virtutibuſ, debet eſſe munda, aurea, meſurata, & diviniſ gratiſ illuſtrata, cujuſ templuſ, & lux debet eſſe Deus, quia nulluſ alteriuſ fidem, vel ſapientiam debet recipere. Cujus tamen contrariuſ faciunt moderni Eccleſiaſtici audiendo legeſ. Semper debet eſſe aperta. Non clauditur enim per terminoſ hujus vitæ, ſed aperta eſt ad recipiendū fidem, & pœnitentiam peccatoruſ. Unde illud prædictuſ: *Foriſ non manſit peregrinuſ, &c.* Job. 13. Nulluſ coinquinatuſ, vel Simoniacuſ debet intrare in ea, nec ad ejus officia promoveri. Sed hodie pro dolor verificatur illud Thr. 1. *Vidi genteſ ingreſſaſ ſanctuariuſ tuuſ, de quibuſ præceperat, ne intrarent Eccleſiaſ tuam.* Dilata ſi viſ ſicut in præcedenti capitulo. ¶ Vel expone de gloria æterna, ubi non intrat aliquiſ coinquinatuſ, ubi eſt claritaſ indefectibilis. § Civitaſ nova Hieruſalem, quam vidit Joanneſ, habebat muruſ magnum, & altuſ, in quo duodecim erant portæ, poſtea quilibet duodecim habuit anguloſ, & nomina duodecim filioruſ Iſrael, in portis ſinguliſ erant ſcripta, & erat civitaſ in quadropoſita, & longitudo ejus tanta, quanta & latitudo, latera ejus erant æqualia. Hic dicitur etiam quod duodecim portæ, duodecim margaritæ, ſingula portæ erant ex ſinguliſ margaritiſ. Illam enim quidam Angeluſ cum arundine aurea meſuraverat, & in ſuiſ partibuſ adæquaverat. § Per iſtam civitatem, id eſt, civiuſ unitatem, Eccleſiaſ intelligimuſ. De quo Pſal. 86. *Glorioſa dicta ſunt de te, civitaſ Dei.* Muruſ iſtiuſ civitatis ſignificat fidem Chriſti, quæ eſt muruſ inexpugnabilis civitatis. Unde Luc. 22. *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fideſ tua.* Per duodecim portæ intelliguntur duodecim Apoſtoli, & quicunque boni prædicatores, & prælati, qui pro eo portæ dictæ ſunt, quia per eoſ fideleſ muruſ, & ambituſ civitatis, id eſt, fidem Eccleſiæ intraverunt. Unde Eſa. 26. *Aperite portæ juſtiæ, & ingredietur gens juſta.* Margaritæ etiam quæ ſunt candidæ, confelloreſ dicti ſunt, pro eo quod per caſtimoniam, & innocentiam canduerunt, & per ſapientiam ſplenduerunt. Unde Matth. 13. Chriſtuſ dici potuit ſimiliſ homini patrifamiliaſ, quærenti bonas margaritaſ. Per duodecim anguloſ intelligimuſ duodecim articuloſ fidei, quia quilibet porta, id eſt, quilibet Angeluſ, vel bonuſ prædicator, vel prælatuſ, duodecim anguloſ habet, i. duodecim articuloſ fidei credit. Articuli verò fidei anguli dicuntur, pro eo quia in ipſiſ, ſc. in lapidibuſ angularibuſ totiuſ vitæ congeries continetur, atque ſuſtinetur. Unde Joſ. 4. *Elegerunt de medio alvei duodecim lapideſ duriffimoſ.* Per duodecim filioſ Iſrael, & per eorum nomina intelligo fidem

veteriſ teſtamenti, & omnium Patriarcharuſ, quia pro certo & duodecim anguli, & duodecim Patriarcharuſ nomina in portis ſunt, ad denotandū, quod duodecim Apoſtoli, & duodecim Patriarchæ cum eorum ſequacibuſ duodecim articuloſ fidei crediderunt, ſimulque in eandem fidem, & Apoſtoli, & Patriarchæ convenerunt. Ideo tam Apoſtoli, quam Patriarchæ duodecim eſſe dicuntur, pro eo quod eadem fideſ duodecim articuloſ ab ipſiſ creditur, & habetur. Unde Gen. 42. *Duodecim fratreſ uniuſ patriſ filij ſum.* Iſta enim civitaſ, ſc. Eccleſia, dicitur quadrata, per quatuor virtutuſ cardinaliuſ quadraturam, meſurata per debitiſ regiminiſ prælaturam, dicitur adæquata per debitam juſtitiam, & cenſuram, quia pro certo latera ipſiuſ civitatis, i. perſonæ, debent inter ſe æqualitatem habere, in quantum proportionabiliter debent in gradu, & ſtatu convenire invicem. Dico igitur, quod civitaſ muro fidei circumcincta per quatuor virtuteſ quadrata, & ab ipſo Angelo teſtamenti arundine ſua occultæ diſpoſitioniſ in ſuiſ perſoniſ proportionabiliter adæquata duodecim portæ, id eſt, duodecim Apoſtoloſ cum duodecim anguliſ, id eſt, cum duodecim articuliſ fidei habuit, in quibuſ etiam nomina filioruſ Iſrael, id eſt, antiquoſ patrum fidem continuit, & ſic utramque fidem novi, & veteriſ Teſtamenti ſimul convenire monſtraverunt, & ſic etiam Chriſtuſ eſt paterfamiliaſ, qui proſert de theſauro ſuo vetera, & nova Matth. 13.

¶ Vel dic, quod iſta civitaſ eſt anima, in qua ſc. intellectuſ eſt Rex, & voluntas regina, populuſ potentia ſenſitiva, quæ muruſ diviniſ gratiæ, & protectioniſ continet, & duodecim portæ, i. duodecim Apoſtoloruſ doctrineſ tenet, duodecim anguloſ, id eſt, articuloſ fidei credit, & nomina duodecim Patriarcharuſ, & Sanctoſ patrum nomina, & exempla per imitationem oſtendit. Quæ per quatuor virtuteſ eſt quadrata, per juſtitiam adæquata, per temperantiam debite meſurata. Unde Eſa. 43. *Extendetur ſuper eum meſura.*

¶ Vel dic, quod Angeluſ qui meſurat civitatem, eſt bonuſ Prælatuſ, qui cum meſura aurea, id eſt, mediante juſtitia, & prudentia debet Eccleſiaſ ſibi commiſſam, & etiam ſubditoſ meſurare, & quantum proficiant, vel deficiant cogitare, ut ſic poſſit eoſ ſecundum merita in officiis, & beneficiis promovere.

¶ Civitaſ nova Hieruſalem habebat in ſuiſ partibuſ, ſcilicet, orientali, aquilonari, occidentali, aſtrali duodecim portæ, quia ſcilicet ab oriente erant treſ portæ, ab occidente ſimiliter treſ protendebantur, ab aſtrali ſimiliter treſ, &c. ſic concludabatur portis duodecim, &c.

¶ Iſta quæ jam de Hieruſalem dicta ſunt myſtice, intelligi & aliter poſſunt. Sic enim perfectuſ homo moraliter habet quatuor portæ, i. quatuor Cardinaleſ virtuteſ, ſc. orientalem quæ eſt pars lucida, & hæc eſt prudentia. Aquilonarem quæ eſt pars cōſtricta, & ſolida, & hæc eſt fortitudo, ſeu conſtantia. Occidentalem quæ eſt pars frigida, & humida, hæc eſt tēperantia. Meridionalē quæ eſt pars fervida, & eſt juſtitia, quia pro certo homo juſtuſ, ſeu civitaſ anima, vel cordiſ religio, vel Eccleſia debet habere prudentiam ad illuminandū tanquam orientem. Fortitudinem ad mala ſuſtinedū tanquam aquilonem. Temperantiam ad proſperis bene utendū tanquam occidētem. Juſtiā ad mala puniendū tanquā meridionalē partē fervidam, & urentem. Unde Ezech. 1. *Apparuit rota una ſuper terrā habent quatuor facieſ, i. quatuor virtuteſ cardinaleſ, ſed quilibet illaruſ partiuſ, ſeu virtutuſ habet treſ portæ, i. treſ particulareſ virtuteſ, quia orientaliſ prudentia habet portam ſapientiæ, per quā intrat notitiā ſuperioſ. Portā ſcientiæ per quam intrat notitiā reruſ inferioruſ. Portā conſilii per quam intrat notitiā actuum & agibiliuſ exterioruſ.* Unde 1. Joann. 5. *Treſ ſunt, qui teſtimoniū perhibent in celo, i. treſ ſunt virtuteſ quæ celeſti ſubminiſtrāt prudentiæ, ut de viro prudenti dicatur illud 2. Reg. 23. David ſedet in cathedra ſapientiſſimuſ inter eoſ.* Itē aquilonariſ fortitudo treſ ſimiliter habet portæ, i. treſ aliaſ particulareſ virtuteſ, per quas ingreditur civitatem mentis, & iſtæ ſunt humilitaſ, ſpes, & oratio. Spes n. artēdit ad præmiū. Oratio procurat adjutoriuſ, Humilitaſ debilitat adverſariuſ. Iſtiſ n. trib. virtutib. roboratur fortitudo mentis, & corporiſ. Et per iſtaſ treſ portæ intrant merita domū cordiſ. 2. Reg. 23. Unde de iſtiſ tribuſ partib. fortitudiniſ poteſt dici illud: *Irruperunt treſ forteſ caſtra Philitiſtorū.* &c. Item occidentaliſ tēperantia habet treſ portæ, id eſt, treſ virtuteſ Theologicæ particulareſ, ſcilicet timorem, quo tēperant-

H perantur cordis vanitates. Abſtinentiam qua temperantur carnis voluptates. Paupertatem voluntariam, qua temperantur rerum ſuperfluitates. Et ſic poteſt dici de temperantia illud quod dicitur Eſa. 40. *Quod ipſe apprehendit tribus digitis molem terre &c.* Item meridionalis juſtitia ſimiliter habet tres portas, i. habet tres ſpeciales virtutes, ſc. liberalitatem, qua præmiat bonos, & ſeveritatem, qua ſententiat malos, & perversos, æquitatem, qua judicat inter univerſos. Unde 3. Reg. 7. Juſtitia poteſt dici illud atrium majus rotundum, quod habebat ordines de lapidib. ſectis. Juſtitia n. atrium majus dicitur, quia major, & utilior cæteris virtutib. perhibetur. Dicitur etiam rotunda, quia iſta debet eſſe plena, & vera, & nunquam per fallaciam obliqua, & per diſſimulationem variam anguloſa. Tres etiam ordines dicuntur habere, in quantum tres partes ſux, ſeu virtutes prædictæ ſemper debent concomitare. Iſtæ igitur ſunt duodecim partes portæ, per quas intrat ad animam Spiritus S. & gratiæ, & virtutes, quia pro certo per portas prudentiæ intrat Deus ad nos erudiendum. Per portas fortitudinis intrat ad nos roborandum. Per portas temperantiæ intrat ad nos mundificandum. Per portas juſtitiae intrat ad nos juſtificandum. Unde David Pf. 117. *Aperite mihi portas juſtitiae.* Et de tali triplicitate dicitur illud Eccl. 25. *In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo.* § Vel dic, quod civitas eſt Eccleſia. Portæ duodecim ſignificant fidem, qua duodecim articulos habet, ſed iſtæ portæ in tres diſtinguuntur, pro eo quod in quatuor plagis terræ circumquaq; eſt Eccleſia, ſeu fideles, ut Trinitatis myſterium credatur, & fides ipſius teneatur.

§ Vel dic, quod civitas eſt homo, qui in oriente pueritiæ, in æquilone adoleſcentiæ, in meridie juventutis, in occidente ſenectutis, neceſſe eſt, quod tres portas habeat, id eſt, quod ſanctæ Trinitatis fidem credat, vel tres portas, id eſt, tres virtutes theologicas, ſc. fidem, ſpem, & charitatem habeat. Vel tres portas, id eſt, munditiæ cordis, oris, & operis gerat, ut dicat illud prædictum Eccl. 25. *In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo.* § Nova civitas Hieruſalem multa duodenaria continebat. § Continebat enim duodecim ſtudia, duodecim portas, duodecim angulos, duodecim lapides pretioſos, duodecim nomina Apoſtolorum, duodecim nomina filiorum Iſrael. § Cum dictum ſit, quod civitas animam ſignificet, ſciendum eſt, quod per ſtadia, qua dicuntur à ſtando intelligitur ſux perſeverantiæ ſtabilitas. Per fundamenta qua habet, intelligitur virtutum cardinalium firmitas. Per portas ejus intelligitur Sacramentorum utilitas. Per lapides pretioſos intelligitur ſuarum virtutum moralium nobilitas. Per Apoſtolorum nomina, doctrinæ Apoſtolorum auctoritas. Per nomina filiorum Iſrael, Sanctorum Patrum, & ſuorum exemplorum ſanctitas, ſive bonitas. Iſtæ ſunt partes civitatis morales, i. animæ, ſine quibus non diceretur neque Hieruſalem, neque nova, qua Deus ſpiritualiter continet. Hieruſalem, i. pacifica, nova, i. gratioſa, & placida debet dici. Unde Apoc. 21. *Vidi civitatem ſanctam Hieruſalem de cælo dependentem.* Sed quid? In omnibus iſtis perfectæ animæ partibus debet numerus duodenarius, per quem fides Catholica intelligitur, relucere. Numerus duodenarius duodecim fidei articulos ſignificat, quos pro certo in omnibus actibus anima ſancta portat, quia revera nulla pars ipſius ſufficiens eſſet, niſi ibi fidei veritas reluceret, quia nec portæ ſenſuum, nec fundamenta virtutum cardinalium, nec lapides pretioſi virtutum moralium, anguli Sacramentorum, nec omnia ſeu doctrina Apoſtolorum, nec exempla Sanctorum Patrum proficiunt, niſi duodenarius fidei ſemper adſit. Unde Heb. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* § Vel dic, quod iſta civitas eſt Eccleſia, cujus ſtadia, qua ipſum meſuraverunt, fuerunt Angeli, fundamenta fuerunt Patriarchæ. Portæ fuerunt Apoſtoli. Angeli fuerunt virtutes. Lapidis pretioſi fuerunt virgines, & confeſſores. Apoſtoli ſunt Prælati, & prædicatores. Filii Iſrael ſunt omnes fideles. In iſtis autem omnibus duodenarius numerus, i. fides catholica reſplenduit, & ipſis fidei veritas ſemper fuit. § Vel dic, quod iſte duodenarius numerus eſt nobis ſtadium ad currendum, fundamentum ad ſuſtinendum, porta ad intrandum, angelus ad fortificandum, lapis pretioſus ad nos ditandū: Apoſtolus ad nos docendum, Patriarcha ad nos ſpiritualiter generandum. § Vidit Joannes civitatem novam, cujus plateæ erant ex auro puriſſimo, perlucidæ tanquam vitrum, cujus fundamentum erat ornatum omni lapide pretioſo. Ibi n. nominat duodecim lapides pretioſos, quibus eſt ornatum fundamentum civitatis. Primus lapis fuit Jaſpis. Secundus ſaphirus. Tertius chalcedonius. Quartus ſmarag-

duſ. Quintus ſardonius. Sextus ſardius. Septimus chryſolytus. Octavus beryllus. Nonus topazius. Decimus chryſopaſius. Undecimus hyacinthus. Duodecimus amethyſtus. § Iſta civitas eſt anima, vel quilibet vir perfectus, cujus plateæ conſcientiæ debent eſſe aureæ per ſanctitatem, ſeu vitreæ, ſeu lucidæ per ſapientiæ claritatem. Fundamentum n. cordis ſui debet habere duodecim ornamenta, duodecim virtutes figuratas in iſtis duodecim lapidib. pretioſis, ut ſic proprie ſit illud fundamentum ſicut vas auri ſolidum, *ornatum omni lapide pretioſo.* Eccl. 50.

§ Eſt igitur primus lapis jaſpis, qui phantaſmata fugat, & incantatorib. reſiſtit, ſedes oculorum purgat, & viſum acuit. Hæc eſt fides, qua eſt prima aliarum virtutum, quia ſecundum Apoſtolum Heb. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* § Iſta enim eſt qua phantaſmata, id eſt, dæmonia fugat, & incantatoribus, id eſt, hæreticis obviat, oculum cordis, id eſt, viſum diſcretionis acuit atque purgat. Unde Eſa. 54. *Ponam jaſpidem propugnacula tua.* ¶ Secundus lapis eſt ſaphirus, qui cæleſtem habet colorem, & ſecundum Dioſcoridem, virtutem latificativam, per quam ſignificatur ſpes qua tota eſt lucida, & cæleſtis, in quantum cæleſtia ſperat bona, qua etiam deſolatos latificat, & ideò de hoc dicit Dominus animæ, vel Eccleſiæ: *Fundabo te in ſaphiris.* Eſa. 54. ¶ Tertius lapis eſt chalcedonius, qui ſecundum Dioſcoridem facit vincere cauſas, & calefactas attrahit paleas, per quem intelligitur charitas, qua aliarum virtutum eſt ſervatrix, qua cauſas, id eſt, tentationes vincit, & qua paleas, id eſt, infirmos ad ſalutem trahit. Unde 1. Cor. 13. *Charitas omnia ſuffert.* ¶ Quartus lapis eſt ſmaragdus, qui eſt viridis coloris, confortans oculos, & qui viſum confortat, & portandi ſe dat perſuaſoria verba, & divinare volentibus valet ſecundum Lapidarium. Et per iſtum intelligitur prudentia, qua oculos aliorum confortat, in quantum delectabile eſt videre hominem prudentem. Viſum intellectus ſervat, verba perſuaſoria, & eloquentia dat, divinare, & prædicare volentes ſuper omnia juvat. Iſta enim eſt prima cardinalium virtutum, quam homo ſumme debet appetere, ſc. prudentiam, & hoc quia ſine iſta cætera parum noſcuntur valere. Ideò bene docet Sapiens Prov. 7. *Dixi ſapientia, ſoror mea eſt, & prudentiam amicam meam vocavi.*

§ Quintus lapis eſt ſardonius, qui luxuriam depellit, & hominem humilem, & pudicum facit, & ſignificat temperantiam, qua luxuriam, id eſt, omnem ſuperfluitatem tollit, humilitatem, & pudicitiam ſemper gignit. De qua Proſper in lib. de vita contemplativa ait: *Temperantia facit hominem ſobrium, parcum, moderatum, & pudicum.* Hæc enim libidinis affectum temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, inter nos confuſa omnia ordinat, pravæ cogitationes remover, ſanctas inferit, voluptates extinguit, & totum hominem temperat, & componit.

§ Sextus lapis eſt ſardius, qui ſanguinei coloris eſt, in cujus præſentia onyx lapis maleſicus non poteſt nocere, timorem pellit, & hominem audacem facit. Iſte ſignificat fortitudinem, quia pro certo iſte coloris ſanguinei debet eſſe, in quantum proprium ſanguinem fundere non ſolet timere, quinimo ſolet timorem pellere, & hominem audacem facere, & nocuimentum onycis, id eſt, tentationem diabolicam reſiſtendo refrænare. Unde Ambroſius lib. 1. de officiis de fortitudine dicit, quod *Fortitudo virtutes cuſtodit, juſtitiam ſervat, contra vitia eſt inimica, ad laborem fortis, ad pericula rigida, & adverſa.* § Septimus lapis eſt chryſolytus, ignem velociſſime rapiens, qui dæmones fugat, & terret, & timores nocturnos pellit. Et iſte ſignificat juſtitiam, qua igne zeli, & ſeveritatis faciliter concipit, dæmones, id eſt, maleſicos homines tollit, & timore malorum ſublato patriam ſecuram reddit. Unde de illo lapide, ſc. de juſtitia, & juſto homine dicitur illud Dan. 10. *Quod ipſe vidit filium hominis, cujus corpus erat quaſi chryſolytus.*

¶ Octavus lapis eſt beryllus, cujus virtus ſecundum Dioſcoridem eſt contra pericula hoſtium, & contra inimicum hominem invictum facit, & inter beryllos ille qui eſt pallidior eſt melior, per quem intelligitur patientia, qua inter lites, & pericula ſumme valet, quia ſicut dicit Seneca: *Cuiuslibet doloris remedium eſt patientia.*

§ Nonus lapis eſt topazius, ſive topazion indeclinabile. lapis clariſſimus, quia ſecundum Lapidarium ad ſanguinem ſtringendum, ad quam bullire non permittendum valet, omnium lapidum ſuperat claritatem. Et ſic iſte ſignificat caſticitatem, qua eſt proculdubio virtus rara, quia rara avis in terris

& nigro simillima cygno, quæ sanguinem luxuriæ restinguit, & fervorem concupiscentiæ compescit, & aliarum virtutum pulchritudinem antecedit. Unde Sap. 5. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate.*

D § Decimus lapis est chrysopasius, quem lux celat, & prodit obscuritas. In obscuro enim splendet, & sub dio positus ejus claritas absconditur, atque pallet, & iste est humilitas, quæ sub dio, id est, in hominis apparentia non quærit splendere, sed in obscuro, id est, in abscondito, & secreto, quia pro certo humilitas obscuritatem quærit, & omnem hominis præsentiam, omnemque vanam gloriam semper fugit. Unde illud Matth. 6. *Intra cubiculum tuum, & ora patrem tuum qui in cælis est, qui videt in abscondito.*

¶ Undecimus lapis est Hyacinthus, qui est lapis secundum tempora conditionem mutans, quia secundum quod tempus est, turbidum, vel serenum, lapis iste fit serenus, & turbidus. Et significat virtutem discretionis quæ secundum bona tempora, & personas se solet mutare, & unam cum uno, & aliam cum alio, nunc clara, & affabilis, nunc obscura, & tristabilis debet esse. Vel dic, quod ista est comparatio quæ novit cum flentibus flere, & cum gaudentibus gaudere, exemplo Apostoli 1. Cor. 9. qui dicebat: *Omnibus omnia factus sum.* § Duodecimus lapis est amethystus, lapis violaceus in colore, qui secundum Dioscoridem valet contra ebrietatem, bonum confert intellectum, & hominem facit vigilem. Et iste significat sobrietatem, quæ ad literam ebrietati resistit, hominem vigilem, & diligentem efficit, malas & immundas cogitationes repellit, & intellectum acuit. Unde Leo Papa in summa: *De abstinentia prodeunt casta cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia.* Per hanc enim caro concupiscens moritur, & spiritus virtutibus innovatur. § Ista sunt duodecim hominis fundamenta, seu duodecim fundamenta nostræ conscientiæ, vel gratiæ, vel etiam Ecclesiæ ornamenta, & duodecim lapidum pretiosorum, id est, virtutum spiritualium paramenta, ita quod cuilibet homini sic fundato, vel ipsi Ecclesiæ sic à Deo stabiliter, vel etiam cuilibet prælato, qui est subditorum seu Ecclesiæ fundamentum, potest dici illud Ezech. 28. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, jaspis, chrysolitus, & onix, beryllus, saphirus, & carbunculus, & smaragdus, ut de talibus fundamentis dicatur illud Psalm. 86.*

E *Fundamenta ejus, in montibus sanctis.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Et ostendit mihi fluvium aquæ vivæ splendidum tanquam crystallum.

MORALITATUM CAP. XIII.

Sicut dicitur Apoc. 22. *Civitas nova novum habebat templum, nec sole nec luna egebat, quia ipsam Dominus illuminabat. Et lucerna ipsius agnus erat. Ista enim nullam prorsus habebat noctem, porta ejus nullatenus claudiebatur, & nullus coinquinatus aut abominationem, aut mendacium faciens illuc ingrediebatur, imò canes, venefici, impudici, homicidæ, servientes idolis, & mendacia facientes foras ejiciebantur, quia ibi erat sedes Dei, & agni, & servi ejus ad serviendum ei, ad videndum faciem ejus omnes ibi solummodo admittebantur.*

§ Ista possunt allegorice dici de Ecclesia, vel religione, quia pro certo ista non debet habere, vel quærere templum, id est, cujusunque hypocrisis vanitatem, solem, id est, mundanæ gloriæ claritatem. Lunam, id est, mundanæ prosperitatis mutabilitatem, & eclipsibilem facultatem, quia pro certo solum Deum debet habere pro lumine, & stolam agni, id est, Christi gratiam debet appetere pro lucerna, quia Ecclesia, vel religio à Deo debet illuminatione accipere, mundi lumen, aut gloriam non quærere, sed lucem quæ Christus est, solummodo affectare Ps. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Portæ illius debent esse apertæ, quia portæ ejus spirituales debent esse apertæ ad recipiendum peccatores ad fidem, & ad poenitentiam, quia ista non debet claudere gremium poenitenti, & dignos ad officia, vel beneficia admittendum. Unde Esa. 26. *Aperite portas, ingreditur gens justa, custodiens veritatem: portæ ipsius materiales ad pauperes sustentandum, & hospitalitatem indigentibus faciendum, ut sic dicatur illud Job. 31. Foris non mansit peregrinus ostium meum viatori patuit.* Unde verificador ait:

Porta patens esto, nulli claudaris honesto.

F Quia revera servi Dei, & agni, id est, viri justi, debent infra portas Ecclesiæ per promotionem admitti, ut ibi possint Deo servire, & faciem ejus contemplari, ut dicitur Psalm. 117. *Aperite*

mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, justi intrabunt in eam. Nullus tamen immundus, aut peccator ibidem recipi debet, quinimo canes, id est, insatiabiles, cupidi & avari, venefici, id est, pestiferi, immundi, id est, luxuriosi, homicidæ, id est, detractores, & malefici & idololatæ, id est, superstitiosi, & hæretici, & sortilegi debent foris extra Ecclesiam impromoti relinqui. Non enim dignum est, quod tales ad fidem Dei, & agni, i. ad statum Ecclesiasticæ dignitatis ascendant, vel ad portas Ecclesiæ introeant Ps. 98. *Quibus juravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* Cujus tamen pro dolor fit hodie oppositum, quia mali per portas Ecclesiæ introducuntur, boni verò, & servi Domini ab Ecclesiæ beneficiis repelluntur. Unde Thren. 1. *Vidi gentes ingressas sanctuarium tuum, de quibus præceperas, ut intrarent Ecclesiam tuam.*

¶ Vel dic, quod ista civitas est paradysus, ubi non est templum manufactum, nec sol, nec luna, quia speculum ejus in æternum est Deus ipsis luminare & lucerna. Ista est civitas, quæ usque ad finem sæculi apertas habet januas, solos tamen servos Dei recipit, coinquinatos, & peccatores alios non admittit, quia secundum Augustinum *sicut nulli digno negabitur, ita nulli indigno conferetur.*

§ Vel dic, quod in malo significato talis civitas est anima peccatrix, vel Ecclesia moderna, quia jam non est templum devotionis, ubi deficit sol discretionis, vel cessat luna rectæ compassionis, ubi non clauduntur portæ sensuum delectabilium, nec portæ beneficiorum clauduntur ambitiosis, seu munera apportantibus.

§ Vel dic, quod civitas est verbum justi, in quo est sedes Dei, & agni per gratiam, quæ à Deo illuminatur per fidem, & sapientiam, ita quod non habet noctem, id est, errorem, aut ignorantiam, nec quærit templum, id est, Ecclesiasticam dignitatem, nec solem, id est, mundanæ scientiæ claritatem, nec lunam, id est, mundanæ opulentæ facultatem. Portas cordis, & sensuum habet apertas, ad recipiendum res quæ ad salutem sunt necessariae, Veruntamen, nihil coinquinatum, id est, nulla mala cogitatio, aut affectio mala debet ibi recipi per alicujus malæ complacentiæ voluptatem. Unde illud Matth. 13. *Elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.* ¶ Vidit Joannes fluvium aquæ vivæ splendentem tanquam crystallum in medio plateæ civitatis procedentem de sede Dei vivi, & agni, & ex una parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos, reddens fructus, & folia sua ad sanitatem gentium.

¶ Per istum fluvium intelligitur voluptas æternæ gloriæ, quæ satiat, potat, & refrigerat beatos, & quæ in civitate Dei, id est, paradisi de ipsa sede majestatis divinæ immediate influit Ps. 35. *Torrente voluptatis tuæ potabit eos, quoniam apud te est fons vitæ.* Iste igitur fluvius æternæ vitæ, vel gloriæ duas habet partes, scilicet Christi divinitatem, & humanitatem, quia in istis duabus pendet tota contemplatio beatorum, sed ex utraque parte istius fluminis invenitur lignum vitæ, id est, ex una natura vitalis, perpetua, & æterna, videlicet natura Angelica ex parte ejus divinitatis, & natura humana ex parte ipsius humanitatis. Homo enim & Angelus, sunt duo ligna vitæ, quæ percipiunt visionem beatam, & potantur flumine voluptatis æternæ. Unde de quolibet beato dicitur illud Ps. 1. *Quod ipse sit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo Psalm. 1. Et folium ejus, id est, decor ejus, non defluet, indeo quacunque faciet, semper prosperabuntur.* Sed pro certo ista ligna, id est, beati, proferunt per menses singulos fructus duodecim. Mensis enim dicitur à mene, quod est defectus, eo quod in quolibet mense luna deficit, & significat defectus hujus mortalitatis vitæ, fructus verò ligni vitæ significant gaudia, & præmia paradisi. Oporteret enim ostendere quomodo per menses singulos, i. contra duodecim defectus, quos patitur ista vita, illæ arbores paradisi, scilicet beati, habent duodecim fructus, i. duodecim gaudia sive præmia, ita ut singuli fructus singulis mensibus, & singula præmia, sive gaudia singulis hujus vitæ defectibus applicentur. Menses igitur, i. defectus nostri, in hac vita sunt sex quantum ad animam, scilicet, oblitio in memoria, in intellectu ignorantia, in affectu concupiscentia, dolor præsentium malorum, timor futurorum, languor virtutum naturalium. Quantum ad corpus sunt alij sex, scilicet, passibilitas sine sanitate, gravitas sine agilitate, obscuritas sine claritate, & plena cecitate, condensitas sine subtilitate, labor sine quiete, mors cum necessitate. Sed pro certo contra istos duodecim menses seu defectus,

Mfectus, sancti habent duodecim fructus, id est, duodecim gaudia. Et primo, scilicet, quantum ad animam, in memoria firmitatem, sine oblivionis fervore, in intellectu veritatem, sine ignorantiae errore, in affectu sufficientiam, sine cupiditatis ardore, in animo voluptatem, sine tristitia, vel dolore, in statu securitatem, sine dubio, vel timore, in natura prosperitatem, sine desiderio, vel languore. Item quantum ad corpus habebunt sanctitatem sine passibilitate, agilitatem sine ponderositate, claritatem sine obscuritate, subtilitatem sine densitate, quietem sine turbatione, vitam sine mortis terminatione. Et sic beati qui sunt ligna vitae, per singulos menses habent singulos fructus, remedia, vel profectus, ita quod qualibet anima potest dici illa mulier, de qua Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in caelo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim.*

¶ Vel dic, quod lignum vitae, quod sedet super oram fluminis Dei sedentis, est vir justus, qui super fluvium devotionis & compassionis, & compunctionis sedet, qui fluvius a sede Dei & agni, id est, inspiratione, vel influenza Christi provenit; quia pro certo ille duodecim fructus solet portare, id est, duodecim pietatis opera facere, & inde alios recreare, qui fructus, id est, pietatis opera sunt duodecim, scilicet sex spiritualia, & sex corporalia, qui in istis duobus versibus continentur:

*Instrue, castiga, remitte, solare, fer, ora.
Vestio, poto, cibo, recolligo, visito, condo.*

A Ut sic de homine pio, & fructuoso dicatur illud 3. Reg. 11. quod *Abias divisit pallium suum in duodecim partes.* Pallium enim bonorum nostrorum tam spiritualium, quam corporalium in duodecim partes dividitur, quando duodecim pietatis opera a nobis in alios diffunduntur. Et proculdubio folia istius ligni, id est, verba viri justii ad sanitatem aliorum proficiunt, in quantum verbis talium alij boni fiunt.

¶ Vel quod illud lignum significat crucem cum suo crucifixo quod in medio civitatis Ecclesiae super fluvium devotionis est situm, quia pro certo per menses singulos, id est, contra singulos vitiolorum defectus ibi inveniuntur duodecim gratiarum, virtutum, & exemplorum fructus. Mensis enim dictus est a mense, quod est defectus, & significat mundi defectus, vel vitia.

¶ Est enim primus mensis in anno peccati Januarius, qui dicitur, quasi anni janua, significans superbiam, quae est initium, & janua peccatorum. Unde illud Eccles. 10. *Initium omnis peccati est superbia.* Et illa pingitur cum tribus faciebus, eo quod triplex est superbia, scilicet, praeferre se majoribus, paribus, & minoribus. Vel eo quod superbia nascitur ex tribus causis, scilicet, eminentiis, divitiis, & ex gratiis naturalibus. Vel istas tres facies habere dicitur, pro eo quod superbus supra plures homines valere se opinatur. Unde Ezech. 1. *Quatuor facies uni.* Et ideo sol in aquario tunc dicitur esse, qui, scilicet, pincerna Deorum dicitur fuisse, ad denotandum quod superbi summe gaudent in magnatum officiis alti esse.

¶ Secundus mensis est Februarius, dictus a Febre, quia pingitur se calefacere ad ignem, & significat defectum luxuriae, qui facit eam per mala desideria calefieri, & febricitare, & semper in igne concupiscentiae aestuare. Unde illud Eccles. 38. *Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concertatur.* Et tunc sol in piscibus esse dicitur, quia, scilicet, sol, id est, ratio luxuriosorum, in piscibus, id est, in carnis voluptatibus implicatur.

¶ Tertius mensis est Martius, dictus a Marte Deo belli, qui pingitur scindens vineam, & in ipso sol est in ariete, & significat iracundiam, quae contra homines per impatientiam movet bella, atque vineas, id est, simplices scindit, & ladic, & more arietis ipsos litibus, & contentionibus percutit, & invadit, verbis, & verberibus, & accusatione non modica ipsos ferit Eccl. 28. *Homo homini servat iram.*

B ¶ Quartus mensis est Aprilis, ubi terra se incipit aperire, qui pingitur homo armatus, vadens ad bella super equum. Et tunc est sol in tauro, qui significat peccatum crudelitatis, & saevitiae. quod est semper armatum ad vindictam de adversariis sumendam: & more tauri semper saevitiose incedit, & terram, seu patriam suam rapinis, & exactionibus aliorum virefcere facit. Contra quos dicitur illud Ecclesiast. 6. *Non te extollis in cogitatione tua, sicut taurus evertens domesticos tuos.* Quia sicut dicitur Eccles. 28. *Qui vindicare vult, a Deo inveniet vindictam.*

¶ Quintus mensis est Majus, a madificatione pluviarum di-

ctus, qui pingitur juvenis, floribus circumseptus, significans peccatum lasciviae, quod satui juvenes floribus, id est, curiosis vestibus, & moribus se adornant, & nihil aliud quam flores mundanae gloriae optant, & delitiis carnalibus praeteris se madidant, & humectant, dicentes illud quod dicitur Sap. 2. *Vino & unguentis pretiosis impleamus nos. & non praeceat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant.* Ideo sol tunc videtur esse in geminis, quia isti laetitiam suam geminant, & duplicant.

¶ Sextus mensis est Junius, in quo jam terra calefcit, & siccat. Et ideo prata tunc temporis defalcantur, quia iste cum falce secando herbam depingitur. Et Sol in cancro ejus medio subinfertur, & significat peccatum parcitatis, & avaritiae, quod est in male servando, quod, scilicet, facit terram nostri cordis per cupiditatem calefcieri, & in compassionem secari, & quod herbas, id est, divitias falcare, & amplecti, & sibi per parcitatem retineri curat, & nihil expendere, omnia autem servat, & quod solem, id est, animam in cancro (quod est animal retrogradum) intrare facit, in quantum ipsum a coelestibus ad terrena retrogredi procurat. Unde Innocentius de miseria humana dicit, quod *avarus nec patientibus compatitur, nec miseriis misereatur.* Sequitur. *Iste est, qui Deo praefert aurum, paradiso praeponit argentum.*

¶ Septimus mensis est Julius, in quo oritur stella, quae dicitur canis, & Sol in leonem intrat, in quo maximus regnat calor, & iste pingitur, quasi segetes secans, quia tunc solent arva segetibus expoliari, significans detractionem, & invidiam, quam concomitatur canis mordens, Leo ore foetens, id est, mordax oblocutio, foetida inflammatio, quia detractor, & invidus solent segetes, & virtutes, & sufficientias aliorum falce sua linguae truncare, & ipsos bonis suis, & honoribus spoliare. Unde Job 24. *Agrum non suum demetunt, & vineam ejus quem vi oppresserunt, vindemiant.*

¶ Octavus mensis est Augustus, qui dicitur ab augendo, tunc enim segetes triturantur, & grana segetum augentur, & ideo iste blata triturs, & excutens pingitur, & Sol in signum virginis tunc movetur, significans vitium rapinae, & avaritiae, quod est in male acquirendo, quia avaritia non cessat grana segetum, id est, divitias pauperum, per rapinas, & usuras excutere, & divitias divitijs adaugere, & ipsos pauperes tribulationibus triturare, & ideo Sol, id est, animus talium tunc temporis solet virginem, id est, sterilitatem virtutum subintrare. Unde Ozeas 10. *Ephraim virula docta diligere trituram, & ego transivi super pulchritudinem colli ejus.* Ephraim enim interpretatur augmentus, & designat illos, qui divitias suas augere non cessant. Unde Prov. 22. *Calumniator pauperum ut divitias suas augeat, dabit ipse, & ditiori, & egebit.*

¶ Nonus est September, in quo vina colliguntur, & ideo vindemians, seu in dolijs vina fundens depingitur, & significat ebrietatem, seu deliciarum voluptatem, quae de vinis, & delitijs curam querit. De quo Esa. 5. *Va qui potentes estis ad bibendum vinum, & ad sectandum ebrietatem usque ad vesperam.* Et ideo tunc temporis Sol intra libram dicitur, quia isti ad nihil aliud vacant, nisi ad liberandum, ponderandumque cui vinum praefertur, ad ipsaque vina libandum Domini ventri suo.

¶ Decimus mensis est October, in quo semina in terram projiciuntur, ideo in forma hominis seminantis pingitur, quia tunc primus fructus per semina nova alios recuperare conantur, & significat vitium inconstantiae, quod fructus bonorum operum non custodit, imo quotidie per ipsum perdit illos, & quotidie semina bonorum propositorum recuperare contendit. Ideo Sol tunc in scorpione dicitur, pro eo quod Sol, id est, mens talium more scorpionis in cauda, id est, in fine, a facie, id est, a principio diversificari dicitur. Ita quod talibus seminatoribus potest dici illud Lev. 26. *Frustra seretis sementem, quae ab hostibus devorabitur.* Iste enim mensis nunquam comedit, quod seminat, sicut nec homo inconstans fructum capit de bono quod inchoat. Unde Luc. 14. *Iste homo cepit aedificare, & non potuit consummare.*

¶ Undecimus mensis est November, in quo tantum frigus viget, quod pori terrae, & animalium clauduntur, & labor exterius impeditur. Ideo tunc quiescunt aves, & amplius si cibum habeant impinguntur. Ideo in forma hominis pascentis, & impinguantis suos porcos, & excutientis glandes depingitur. Sol tunc signum sagittarii peragrat, significans carnalem affectionem

tionem, & ex frigore in devotionis portas cordis, & aures claudit, & vires animæ taliter stringit, quod laborare per bona opera non permittit, quinimo ista facit possessores suos quieti, & otio vacare, & suos, id est, filios vel nepotes, & consanguineos carnales divitiis, & beneficiis impinguare. Ita quod solent pro istis glandibus, id est, pro terrenis bonis suis acquirendis quam plurimum laborare. Unde Sol, id est, animus talium sagittariorum dicitur percutere, quia constat, quod isti mali Ecclesiastici, & usurarii ratione suæ carnalis affectionis pro filiis suis ditandis, & etiam nepotibus, solent alios sagittare, & quandoque rapinis, & exactionibus molestare, ut sic possent glandes bonorum temporalium excutere, & habere. Unde Hieron. *Quanta mala nos compellit facere carnalis affectus.*

E ¶ Duodecimus mensis est December, qui corpora frigorum fortitudine lædit, qui in figura hominis porcum occidentis pingitur, pro eo quod tunc temporis porci, & animalia quæ impinguata fuerant, occiduntur. Sol etiam tunc temporis per signum capricorni vagatur. Iste igitur mensis duritiam, & severitatem significat, quæ solet alios frigore, & tribulatione percutere, & quosunque porcos, id est, homines peccatores, & infirmos sine misericordia occidere, & corrigere. Sicut ad litteram patet in crudelibus iudiciis, & prælatis, qui sine compassione crudeliter puniunt delinquentes, nec quacunque levi occasione homo deliquerit, eidem misereantur. De quibus dicit Seneca in lib. de Clementia: *Crudeles vocabo, qui puniendi causam habent.* Isti igitur capricorni dicuntur, quia dato quod quandoque præ ceteris vitij feriant alios, tamen peccatores cornu petere, & cornu ventilare nimis austere noscuntur. Unde Daniel. 8. *Ecce hircus caprarum veniebat impetu fortitudinis suæ.* Isti sunt duodecim mali menses, id est, duodecim defectus hamani, contra quos pro certo (sicut jam supra dictum est) lignum vitæ, id est, crux cum crucifixo portat duodecim bona exempla, ut singuli menses per fructus singulos, id est, singula vitia per virtutes singulas temperentur. ¶ Dico igitur quod de isto ligno vitæ, id est, cruce, & crucifixo tu potes colligere contra Januarium, humilitatem in capitis inclinatione, quia inclinato capite emisit spiritum, id est, superbiam. ¶ Contra Februarium, luxuriæ timorem in cutis spinea perforatione, & in oculorum ad terram depressionem, quia punctura timoris Domini in consideratione terræ, id est, mortis carnis concupiscentia. Unde Prov. 15. *Per misericordiam, & fidem purgantur peccata, per timorem Domini declinat omnis à malo.* Mens justi meditabitur obedientiam, os impiorum reddat malis. ¶ Contra Martium, iracundiæ patientiam in auris auscultatione, quia dato quod impropria multa audisset, tamen cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Tradebat autem iudicanti se injuste, dicens illud Psalm. 37. *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* ¶ Contra Aprilem vindictæ, & sævitie, collige misericordiam in benigna linguæ locutione, in hoc scilicet, quod crucifixoribus misericorditer indulget, dans exemplum de hoc quod ipse docuit, dicens, ut habetur Luc. 6. *Dimittite, & dimittetur vobis.* ¶ Contra malum lasciviæ, & inanis lætitiæ contritionem & dolorem **F** in oris fellea, & amara potatione, dicens Psalm. 68. cum Ezechia Matt. 27. *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.* Contra Junium parcitatis collige libertatem, in manuum perforatione & extensione Es. 38. *Manus enim perforata mala continet, quod immittitur, extensa vero alteri porrigit, quod appetit.* Da igitur liberaliter juxta verbum Eccl. 4. *Non sit porrecta manus tua*

ad accipiendum, & ad dandum collecta. ¶ Contra Julium detractio- nis, & invidiæ, collige, charitatem in corde, & lateris apertione, quia cor suum videtur tibi velle dare, dum latus tenet apertum. Unde Joan. 5. *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* ¶ Contra Augustum rapinæ, & avaritiæ, collige paupertatem in corporis denudatione. Nudus enim in cruce mansit, & nuditatem, & paupertatem in hoc diligere nos instruxit. Juxta illud Gregorij, *Nudi post nudum curramus.* ¶ Contra Septembrem deliciarum, & voluptatum, collige asperam pœnitentiam in corporis flagellatione. Caro enim ejus non fuit in delictis ibi, sed in pœnis, & supplicijs, dans exinde exemplum quod magis sunt diligenda aspera quam prospera. Unde Job. 33. *Consumpta est caro ejus à supplicijs.* ¶ Contra Octobrem inconstantie collige perseverantiam in pedis conclavatione, & confixione: Ita enim fuit conclavatus, quod nec Judæorum insultationibus, nec inimicorum tentationibus crucem dimittere doluit, dans exemplum perseverandi in cruce, id est, in cruciatu, & labore assumpto. Unde Sene. *Utere officio quod semel sumpsisti, turpe est enim oneri cedere.* ¶ Contra Novembrem carnalis affectionis, collige contemptum cujusq; amoris superflui in discipulorum fuga, & desertione, & in totius corporis à terra elevatione. In quo nobis dat exemplum, quod circa nos per carnis affectionem non debemus amicos, & notos tenere. Unde Ps. 37. *Noti mei longe steterunt, & vim faciebant, qui querebat animam meam. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.* Quinimo debemus sursum per contemplationem suspendi à terra, & terrenis elevati esse. Unde Job. 7. *Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.* ¶ Contra Decembrem nimie severitatis, & duritiæ, collige compassionem delinquentium in crucifixo corporis dispositione, quia iste fuit crucifixus facie ad occidentem, dorso ad orientem, dextera autem ad aquilonem, sinistra ad meridiem versus, in quo datur nobis intelligi, quod ipse pie per passionem respicit occidentales congelatos, id est, peccatores, dorsum verò vertit ad orientales, id est, ad superbos, de suis præsumentes virtutibus. Dexteram etiam aternæ liberalitatis suæ porrigit aquilonaribus, id est, suis pauperibus, sinistram verò aternæ adversitatis, & inimicitie minatur meridionalibus, id est, divitibus Luc. 1. *Quia iste qui esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes,* dat nobis exemplum, quod peccatores, delinquentes non debemus contemnere, nec per aulteram severitatem lædere, sed eis misericorditer compati, & eos extensis brachiis per misericordiam, & pœnitentiam amplecti, & recipere. Quia sicut ipse dicit Luc. 15. *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Et sic dico, quod lignum vitæ, id est, crux, vel Christus contra duodecim menses duodecim vitiorum profert fructus duodecim bonorum exemplorum, scilicet, humilitatem contra superbiam, timorem contra carnis concupiscentiam, patientiam contra iracundiam, misericordiam contra vindictam, & sævitiam, contritionem contra lasciviam, liberalitatem contra parcitatem, charitatem contra invidiam, & paupertatem contra avaritiam, disciplinam contra voluptatem, perseverantiam contra vagabunditatem, contemplationem contra carnalem amorem, compassionem contra nimie severitatis ardorem. Lignum igitur vitæ protulit nobis duodecim fructus per menses singulos Joan. 11. *Duodecim enim hora sunt diei.*

Vide supra lib. 5. cap. ubi de duodecim mensibus invenies aliter expositionem.

F I N I S.

PETRI

Berchorius, Petrus, 1290-1362

Petri Berchorii ... Opera Omnia Olim In Tres, Nunc Primum Vero Pro Maiore Commoditate In Sex Tomos Distinctae, Sive Reductorium, Repertorium, Et Dictionarium Morale Utriusque Testamenti Quadripartitum, Catholicum, Philosophicum, ... Historiarum & Exemplorum cuiusvis argumenti copia refertum: Locorum instar communium, ordine alphabetico digestum, hac Bd.: 1.

Coloniae Agrippinae (1712)

2 P.lat. 239-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10634492-7

VD18 12083194-001